תַּלְמוּד בַּבְלִי

מַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת

מְנוּקָד

עִם פֵּירוּשׁ רַשִׁ"י וְתוֹסָפוֹת מְנוּקָדִים · וְכָל הַמְּפָרְשִׁים

מַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת

תַּלְמוּד בַּבְלִי – מְנוּקָּד

עִם פֵּירוּשׁ רַשִׁ״י וְתוֹסָפוֹת מְנוּקָּדִים
רַבֵּינוּ גֵּרְשׁוֹם, עֵין מִשְׁפָּט, מָסוֹרֶת הַשַּׁ״ס
וּמְפָרְשֵׁי הַשַּׁ״ס

נוסח הגמרא המנוקד: מהדורת William Davidson (ספריא)

רש״י, תוספות ורבינו גרשום: דפוס וילנא (ספריא) · ניקוד הפירושים: ממוחשב (דיקטה)

עין משפט, מסורת הש״ס ותורה אור: לפי קישורי ספריא · מפרשים: ספריא

סודר עבור אברמי · תשפ״ז

תּוֹכֶן הַפְּרָקִים

פֶּרֶק ראשון – הַלּוֹקֵחַ עוּבַּר חֲמוֹרוֹ	דף ב.	4
פֶּרֶק שני – הַלּוֹקֵחַ עוּבַּר פָּרָתוֹ	דף יג.	26
פֶּרֶק שלישי – הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה	דף יט:	39
פֶּרֶק רביעי – עַד כַּמָּה	דף כו:	53
פֶּרֶק חמישי – כָּל פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין	דף לא.	62
פֶּרֶק שישי – עַל אֵלּוּ מוּמִין	דף לז.	74
פֶּרֶק שביעי – מוּמִין אֵלּוּ	דף מג.	86
פֶּרֶק שמיני – יֵשׁ בְּכוֹר לַנַּחֲלָה	דף מו.	92
פֶּרֶק תשיעי – מַעְשַׂר בְּהֵמָה	דף נג.	106

מְפָרְשִׁים בְּסוֹף הַסֵּפֶר

חִדּוּשֵׁי הֲלָכוֹת – מַהַרְשָׁ"א	123
חִדּוּשֵׁי אַגָּדוֹת – מַהַרְשָׁ"א	135
רַשַּׁ"שׁ	137

א(א)מתני' **הלוקח** עובר חמורו של נכרי, והמוכר לו, אף על פי שאינו רשאי, המשתתף לו, והמקבל הימנו, והנותן לו בקבלה — פטור מן הבכורה, שנאמר: "בישראל", אבל לא באחרים. גמ' כל הני למה לי? צריכי, דאי תנא לוקח — הוה אמינא משום דקא מייתי לה לקדושה, אבל מוכר דקא מפקע לה מקדושה — אימא ליקנסיה, קא משמע לן. והמשתתף לו, למה לי? לאפוקי מדרבי יהודה, דאמר: שותפות גוי חייבת בבכורה, קמשמע לן דפטורה מן הבכורה. והמקבל, למה לי? משום דקא בעי למיתני והנותן לו בקבלה. והנותן לו בקבלה, למה לי? איצטריכיה, סלקא דעתך אמינא: הואיל ועיקר בהמה דישראל היא, ליקנסיה, דלמא אתי לאיחלופי בבהמה אחריתי, קמשמע לן. תנן התם: רבי יהודה מתיר בשבורה, בן בתירא מתיר בסוס. איבעיא להו: עובר מה לי אמר רבי יהודה? טעמא דרבי יהודה התם דשרי, משום דשבורה, עובר נמי שבור הוא. או דלמא: שבורה לאו היינו אורחיה, אבל עובר, כיון דהיינו אורחיה, לאו שבור הוא? תא שמע: והמוכר לו, אף על פי שאינו רשאי. ולא פליג רבי יהודה. ולטעמיך, המשתתף לו, והמקבל ממנו, והנותן לו בקבלה, דלא קתני — הכי נמי דלא פליג? אלא — פליג, ולא קתני. הכא נמי — פליג, ולא קתני. תא שמע: רבי יהודה אומר, המקבל בהמה מן הגוי וילדה — מעלין אותו בשוויו, ונותן חצי דמיו לכהן. והנותן לו בקבלה, אף על פי שאינו רשאי — קונסים אותו עד עשרה בדמיו, ונותן כל דמיו לכהן. מאי

רש"י

מתני' הלוקח עבר חמורו ובכור הוא ועדיין הוא במעי אמו. והאי דנקט חמור ולא נקט פרה מפרש בפרקא תנינא (לקמן בכורות יג.) דחביבי דזוטרא מלי דפטר חמור פסיק ותלי ליה וכל אינך פרקין מיירי בבכור בהמה טהורה: **אע"פ שאינו רשאי** כדתניא במסכת ע"ז (ד' יד:) וכ"מ אין מוכרין להם בהמה גסה מפני שעושה בה מלאכה בשבת: **והמשתתף לו** שנותנין מעות בין שניהם וקונין בהמה: **והמקבל בהמה ממנו** שהחמורה של עובד כוכבים וישראל מקבלה שיהו חולקין בולדות אבל גוף החמורה לעובד כוכבים: **פטור מן הבכורה** אם אותו עבר שקנה מן העובד כוכבים או שמכר לעובד כוכבים בכור הוא אינו קדוש הואיל ויש חלק לעובד כוכבים בו או באמו: **שנאמר** (במדבר ג:י"ג) הקדשתי לי כל בכור בישראל אבל לא באחרים עובדי כוכבים: **גמ' מייתי לה לקדשה** שתהא שובתת בשבת וכיון דמתני' עביד ליכא למקנסיה: **אימא לקנסיה** לפדות העבר מן העובד כוכבים ולתנו לכהן: **מדרבי יהודה** דאמר לקמן המקבל בהמה מן העובד כוכבים מעלין אותו בשויו ונותן חצי דמיו לכהן: **ועיקר בהמה** גוף הבהמה ואתי ולדות: **דלמא אתי לאחלופי בבהמה אחריתי** שאין לעובד כוכבים חלק בה ולא בולדותיה ואתי למפטרה נמי מבכורה: **תנן התם** במסכת ע"ז (דף יד:): **רבי יהודה מתיר בשבורה** למכור לעובד כוכבים בהמה שנשברו רגליה ובמקום שלא נחשדו על הרביעה וכן בתירא מתיר בסוס שאין עושין בו מלאכה שיהא בו חיוב חטאת דסתם סוס לרכיבה עומד והרוכב בשבת אינו אלא משום שבות שהחי נושא את עצמו: **עובר מה לי** א"ר יהודה למכרו לעובד כוכבים שרי או אסור: **משום דשבורה** ואינה ראויה למלאכה: **ועבר נמי שבור הוא** אצל מלאכה: **או דלמא שבורה לאו היינו** אורחה דבהמה להיות שבורה הלכך דבר חדוש הוא ולא אתי לאחלופי ולהתיר מכירת שלמה: **ת"ש** דמיירי בעבר וקתני אינו רשאי משום מלאכת שבת: **וליטעמך המשתתף לו** דקתני במתני' לענין בכורה דפטור ולא קתני ר' יהודה מחייב ה"נ דלא פליג והא קא חזינן לקמן בשמעתין דפליג בהך ברייתא: **רבי יהודה אומר המקבל בהמה כו' וילדה** בכור: **מעלין** שמין: **ונותן חצי דמיו לכהן** אבל קדשת הגוף לא קדוש לקרב למזבח הואיל וחציו לעובד כוכבים: **והנותן לו בקבלה** נמי לא קדוש קדשת הגוף הואיל וחציו לעובד כוכבים פטור מן הבכורה והא דיהיב כל דמיו לכהן קנסא הוא שקונסין אותו לפי שמכרה לעובד כוכבים והנותן לו בקבלה אף על פי שאינו רשאי כלומר שאף על פי שאינו רשאי (לתנו לו) לעובד כוכבים במתנה: **קונסים אותו** הואיל ולא חש לדברי חכמים:

תוספות

מתני' הלוקח עבר חמורו של עובד כוכבים והמוכר לו לוקח מפטר מבכורה משום אם שהיא של עובד כוכבים ומוכר מפטר משום ולד של עובד כוכבים ומתרי קראי (נפקי כו' ושתפות) של עובד כוכבים פוטר בבכורה אפי' אזנו וכדאמרי' (לקמן בכורות ג.) מאי שנא בו בעינן כל בכור וליכא אמו נמי בעינן כל מקנך תזכר וליכא והא דעביד צריכותא בלוקח ומוכר ולא אמר משום דנפקי מתרי קראי משום דלא תנא תרוייהו בלוקח או מוכר ס"מ ללוקח ומוכר צריכי כדמפרש ואזל דמלוקח לא שמעינן מוכר דהוה מני למתני הלוקח עבר של עובד כוכבים או האם המוכר עבר לעובד כוכבים או האם (וה"נ) משמע ממתני' דמחד קרא נפקי דקתני פטור שנא' בישראל וי"ל דאמוכר קאי דלא איירי כלל פרשה באם אלא בעבר: **והמשתתף** בת"כ פ' אמר בכור איתא בשתפות מדכתיב בכורות בקרכם וצאנכם וא"ת תפוק לי מדאצטריך בישראל למעוטי שתפות של עובד כוכבים מכלל דשתפות ישראל חייב וע"ק פרק ראשית הגז (חולין קלה:) דאמר בבכורות בקרך וצאנך למה לי למעוטי שתפות עובד כוכבים והכא ממעטינן ליה מבישראל ולמאי דפרשית דאיכא תרי קראי חד בעבר וחד באם ניחא מבישראל נפק שתפות עבר ומבקרך נפק שתפות אם וה"ה דמפיק ליה מכל מקנך תזכר וניחא ליה לאתויי בקרך איידי דמייתי התם בקרכם וצאנכם כדאמר התם אע"ג דכתיב בקרך וצאנך ואיכא למימר דידך אין שתפות לא כתב רחמנא בקרכם ולקמן מייתי מכל מקנך משום דרשא דכל וניחא דאצטריך בקרכם משום שתפות אם דמדאצטריך בישראל למעוטי שתפות עובד כוכבים לא מרבינן שתפות אם בישראל דההוא בולד כתיב ואין לפרש משום דגלי קרא גבי ולד בישראל שמעינן דבקרך למעוטי שתפות עובד כוכבים אתי וקאי שפיר בישראל אכולהו דהא בכולהו דממעט שתפות עובד כוכבים פרק ראשית הגז (ג"ז שם) תרומה מדכתיב ראשית דגנך פאה מדכתיב בפאת שדך מעשר מדכתיב מעשר דגנך ממעט להו אע"ג דלא כתב בישראל: **מייתי לה לקדשה** פ"ה שתהא שובתת בשבת וכן מפקע לה מקדשה שהעובד כוכבים עושה בה מלאכה בשבת ולשון קדשה לא משמע כן אלא קדשת בכורה כהאיך דרב מרי בר רחל דכלו חיותה משום דמפקע להו מקדשה דהוה מקני אלניהו לעובד כוכבים ואע"ג דבלוקח אם הולד זכר לא שייך מייתי ליה לקדשה פעמים שהעבר נקבה ומייתי לה לקדשת בכורה שולד עובר קדוש בבכורה ובלא טעם דמייתי לקדשה מני למימר דלא שייך למקנסיה כיון דליכא הפקעה ולא דמי למוכר דאיכא הפקעה אלא ניחא ליה למימר דאפילו הבאת קדשה איכא ועוד מני למימר טעם אחר אי תנא לוקח משום דלא עבד איסורא אבל מוכר דעבד איסורא כדקתני אע"פ שאינו רשאי אימא לקנסיה ואל מתרי טעמי נקט ומכל שכן דניחא השתא הא דלא נקט הכא טעמא דפרשית במתניתין משום דנפקי מתרי קראי: **לאפוקי** מדר' יהודה בלא ר' יהודה נמי אצטריך לאשמועינן שתפות דלא שמעינן ליה מרישא אלא כ"ס אצטריך טפי כיון דמשכחת בהא פלוגתא: **אבל** עבר כיון דהיינו אורחה לאו שבור הוא פרוש לאתי למחלף בבהמה אחריתי ועוד מני למימר משום דעתיד להוליד ולהיות ראוי למלאכה דמהאי טעמא מסקינן לאסור דקאמר והאי עבר נמי כיכול להתרפאות דמי ואל מתרי טעמי נקט: **ונותן** חצי דמיו לכהן לא לקדש קדשת הגוף להיות קרב למזבח מפני חלקו של עובד כוכבים כדפי' בקונט' ובסוף פרקא שרי ליה ר' יהודה בגזה ובעבודה דדריש ליה לא תעבד בבכר שורך אבל אתה עובד בשלך ובשל אחרים ולא תגז בכור צאנך אבל אתה גוזז בשלך ובשל אחרים וא"ת נהי דלא קדוש קדשת הגוף מ"מ כיון דמדאורייתא חייבת בבכורה אותו חלק שיש לו בו יהא של כהן למה נותן לכהן דמי חלקו י"ל משום טיבותא דכהן לא ניחא ליה בשתפות עובד כוכבים לפי שאינו יכול להוציא חלקו מיד עובד כוכבים במהרה כל כך וא"ת ובסיפא דקתני קונסין אותו על עשרה בדמיו אי איירי בפטר חמור ניחא טפי ברישא ובסיפא שנותן דמיה לפי שאין הפטר חמור עצמו נתן לכהן אלא נפדה בשה כל דהו או בשויו כדאמר לקמן (בכורות דף ט.): **קונסין** אותו עד עשרה בדמיו דוקא בגסה קנסו אבל דקה כיון דאסורא ליכא אלא מנהגא בעלמא במקום שחשודים על הרביעה לעובד כוכבים אם על בהמתו שלא תעקר לא קנסו אפילו במקום שלא נהגו למכר ולקמן אמר ר"ש לקיש מוכר בהמה גסה לעובד כוכבים קונסין אותו על עשרה בדמיו דוקא גסה אבל דקה לא:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ד מהל' בכורות הל' ב, סמג עשין קמו, טור יו"ד סי' שכא:

מסורת הש"ס

א משנה בכורות; תוספתא בכורות; לקמן יג.

רבינו גרשום

יוצר ובורא המאורות נופה ומאזין עתירות חכמני להבין אמרות קנויות קדש לדורות וחזקני לפרש לקדוקי בכורות:

הלוקח עובר חמורו. פטר חמורו של עובד כוכבים עד שהוא במעי אמו:

והמוכר לו. או ישראל המוכר לעובד כוכבים עובר חמורו:

ואע"פ שאינו רשאי. כדאמרי' במסכת ע"ז דאין מוכרין בהמה גסה לעובד כוכבי':

והמשתתף לו. או מי שנותן לעובד כוכבים חצי חמורו בשותפות:

או המקבל. מן העובד כוכבים לשמור חמורו שיהו מחצית עובריה שלו או ישראל הנותן חמורו לעובד כוכבים בקבלה שיהו הוולדות למחצה או לשלים ולרביע שלו פטור מן הבכורה:

שנאמר הקדשתי לי כל בכור בישראל. כלומר שיהא כולו מישראל שלא יהא לעובד כוכבים חלק בו. ומפרש באילך פירקא מאי אריא דתני עובר חמורו ברישא והדר תני עובר פרתו ליתני עובר פרה ברישא וכו':

כל הני למה לי. הלוקח והמוכר והמשתתף והמקבל והנותן:

משום דקא מייתי לה לקדושה. שאין עושה בו מלאכה בשבת הלכך הקילו על הלוקח עובר שיהא אותו עובר עצמו פטור מן הבכורה. אבל מוכר עובר חמורו דקא מפקע ליה מקדושת שבת ובכורה אימא ליקנסיה שיתן פדיונו לכהן קמ"ל דלא:

והמשתתף לו למה לי. השתא הלוקח היכא דכוליה עובר לישראל פטור משתתף דלית ליה אלא חציו מיבעיא:

להא אתא לאשמועינן לאפוקי מדרבי יהודה. לא אמר בהדיא אלא הכי קאמר לקמן ר' יהודה אומר המקבל בהמה מן העובד כוכבים דהיינו שותפות דמקבלה לפטומה ולחלוק בוולדות:

דלמא אתי לאחלופי בבהמה אחריתי. דאינש אחרינא דחזי דהאי לא פריק עובר חמורו זה אמר כך לא צריכנא למפרק בכור חמורי דלא ידע דאיהו דלא פרק בכור חמורו משום דיהב ליה בקבלה לעובד כוכבים:

מהו דתימא ליקנסיה ליפרקיה דלא ליתי לאיחלופי קמ"ל דלא:

תנן התם. הכי רישא דמתניתין אין מוכרין בהמה גסה לעובד כוכבים עגלים וסייחין וקא חשיב כולהו וקתני ר' יהודה מתיר בשבורה למוכרה דלאו בת מלאכה היא ובן בתירא מתיר בסוס שאין עושה בו מלאכה שחייב עליה חטאת דסתם סוס לרכיבה ורכיבה אינה אלא משום שבות דחי נושא את עצמו:

עובר כשהוא במעי אמו מאי אמר ר' יהודה למתיר בשבורה מותר האי עובר למוכרו לעובד כוכבים אי לא:

משום דשבורה היא דלא חזי למלאכה:

עובר נמי שבור הוא. אצל מלאכה:

או דלמא. משום הכי מתיר בשבורה דלאו היינו אורחיה שאין דרכה של בהמה שתהא שבורה והשתא כי הויא שבורה שרי לזבונה לעובד כוכבים:

אבל עובר היינו אורחיה דהוי כשבור שהוא שבור במעי אמו ועד שהוא קטן לא חזי למלאכה אבל לאו כשבור דמי דהאי אתי לכלל מלאכה לכשיגדיל ולימא

לאסר ביה ר' יהודה:

ולא פליג ר' יהודה במתניתין. מכלל דסבירא ליה נמי דאינו רשאי למכור עובר לעובד כוכבים:

דלא קתני דפליג ר' יהודה. וכי ס"ד דלא פליג בהו הא איכא דפליג. כדאמרינן לקמן ר' יהודה אומר המקבל בהמה מן העובד כוכבים וילדה מעלין וכו'. שותפין עובדי כוכבים חייב בבכורה אלא פליג אשותפין והוא הדין אכולהו ואי לא קתני פלוגתא במתניתין פליג בברייתא ומדפליג ס"מ לר' יהודה מותר למכור עובר לעובד כוכבים:

מעלין אותו בשויו. דשמין אותו וולד (בשווה) כמה הוא שוה ונותן חצי דמיו לכהן החצי שהוא שלו:

אע"פ שאינו רשאי ליתנו לעובד כוכבים בקבלה לפי שעושה בה מלאכה בשבת ועוד שמפקיעו מן הבכורה:

קונסין אותו עד עשרה וכו'. שיפדה העובר מן העובד כוכבים אפי' שאינו יכול לפדותו מן העובד כוכבים אם לא יתן לו עשר ידות יותר מכדי דמיו:

תורה אור השלם

[במדבר ג, יג]

[שמות יג, יב]

[במדבר יג]

מַאי לָאו אַעוּבָּר? לָא, אַבְּהֵמָה. וְהָא "דָּמָיו" קָתָנֵי! תְּנִי "דָּמֶיהָ". וְהָא "נוֹתֵן כָּל דָּמָיו לַכֹּהֵן" קָתָנֵי, וְאִי בְּהֵמָה — כֹּהֵן מַאי עֲבִידְתֵּיהּ? הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן — כְּגוֹן דְּיָהֵיב לֵיהּ בְּהֵמָה מְעַבַּרְתָּא לְפַטּוּמַהּ, דְּמִיגּוֹ דְּקָנְסִינַן לֵיהּ אַבְּהֵמָה, קָנְסִינַן לֵיהּ אַעוּבָּר. אָמַר רַב אָשֵׁי: תָּא שְׁמַע, רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר בַּשְּׁבוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִתְרַפְּאוֹת. הָא יְכוֹלָה לְהִתְרַפְּאוֹת — אָסַר, וְהָא עוּבָּר נָמֵי כְּיָכוֹל לְהִתְרַפְּאוֹת דָּמֵי. שְׁמַע מִינַּהּ. וְאִיכָּא דְּמַתְנֵי לַהּ אַמַּתְנִיתִין, וְהַמּוֹכֵר לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי. לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה, דִּתְנַן: רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר בַּשְּׁבוּרָה! אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יְהוּדָה — שְׁבוּרָה, לָאו הַיְינוּ אוֹרְחֵיהּ; עוּבָּר, הַיְינוּ אוֹרְחֵיהּ. [א]תָּא שְׁמַע: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַמְקַבֵּל בְּהֵמָה מִן הַגּוֹי וְיָלְדָה — מַעֲלִין אוֹתוֹ בְּשָׁוְיוֹ, וְנוֹתֵן חֲצִי דָּמָיו לַכֹּהֵן. וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקַבָּלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי — קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו, וְנוֹתֵן כָּל דָּמָיו לַכֹּהֵן. מַאי לָאו אַעוּבָּר? לָא, אַבְּהֵמָה. וְהָא דָּמָיו קָתָנֵי! תְּנִי "דָּמֶיהָ". וְהָא "נוֹתֵן כָּל דָּמָיו לַכֹּהֵן" קָתָנֵי, וְאִי בְּהֵמָה — כֹּהֵן מַאי עֲבִידְתֵּיהּ? הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן — כְּגוֹן דְּיָהֵיב בְּהֵמָה מְעַבַּרְתָּא לְפַטּוּמַהּ, דְּמִיגּוֹ דְּקָנְסִינַן לֵיהּ אַבְּהֵמָה — קָנְסִינַן לֵיהּ אַעוּבָּר. אָמַר רַב אָשֵׁי, תָּא שְׁמַע: רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר בַּשְּׁבוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִתְרַפְּאוֹת. הָא יְכוֹלָה לְהִתְרַפְּאוֹת — אָסוּר, וְהַאי נָמֵי כְּיָכוֹל לְהִתְרַפְּאוֹת דָּמֵי. שְׁמַע מִינַּהּ. [ב]אִיבַּעְיָא לְהוּ: מָכַר בְּהֵמָה לְעוּבָּרֶיהָ, מַאי? תִּיבְּעֵי לְרַבִּי יְהוּדָה, תִּיבְּעֵי לְרַבָּנַן. תִּיבְּעֵי לְרַבִּי יְהוּדָה: עַד כָּאן לָא קָא שָׁרֵי רַבִּי יְהוּדָה אֶלָּא בִּשְׁבוּרָה, דְּלָא אָתְיָא לְאִיחַלּוּפֵי, אֲבָל שְׁלֵמָה דְּאָתְיָא לְאִיחַלּוּפֵי — אָסַר. אוֹ דִּלְמָא, וּמָה שְׁבוּרָה דִּפְסַקָה מִינֵּיהּ, וְכָל שֶׁכֵּן שְׁלֵמָה דְּלָא פְּסַקָה מִינֵּיהּ? תִּיבְּעֵי לְרַבָּנַן: עַד כָּאן לָא קָאָסְרִי רַבָּנַן אֶלָּא בִּשְׁבוּרָה, דִּפְסַקָה מִינֵּיהּ, אֲבָל שְׁלֵמָה דְּלָא פְּסַקָה מִינֵּיהּ — שָׁרוּ. אוֹ דִּלְמָא: וּמָה שְׁבוּרָה דְּלָא אָתְיָא לְאִיחַלּוּפֵי — אָסְרִי, וְכָל שֶׁכֵּן שְׁלֵמָה דְּאָתְיָא לְאִיחַלּוּפֵי. וְטַעְמָא דְרַבָּנַן מִשּׁוּם הָכִי הוּא? וְהָתַנְיָא: אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוּדָה: וַהֲלֹא מַרְבִּיעִין עָלֶיהָ וְיוֹלֶדֶת! אַלְמָא מִשּׁוּם עוּבָּרֶיהָ הוּא. הָכִי קָאָמְרִי לֵיהּ: טַעְמָא דִּידַן מִשּׁוּם דְּאָתְיָא לְאִיחַלּוּפֵי בִּבְהֵמָה, אֶלָּא אַתְּ, מַאי טַעְמָא שָׁרֵית? מִשּׁוּם דְּאֵין יְכוֹלָה לְהִתְרַפְּאוֹת, כְּמַאן דִּזְבִנַהּ לִשְׁחִיטָה דָּמֵי. וַהֲלֹא מַרְבִּיעִין עָלֶיהָ וְיוֹלֶדֶת, וְכֵיוָן דְּמַרְבִּיעִין עָלֶיהָ וְיוֹלֶדֶת — מִשְׁהָא לַהּ! וַאֲמַר לְהוּ: לִכְשֶׁתֵּלֵד, דְּלֹא מְקַבֶּלֶת זָכָר. תָּא שְׁמַע, וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקַבָּלָה, וְלָא קָתָנֵי: "אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי"! [א]וְלִיטַעְמָיךְ, הַמִּשְׁתַּתֵּף לוֹ דְּלָא קָתָנֵי, הָכִי נָמֵי דְּרַשַּׁאי? וְהָא אָמַר אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיַּעֲשֶׂה שׁוּתָּפוּת עִם הַגּוֹי, שֶׁמָּא יִתְחַיֵּיב לוֹ שְׁבוּעָה וְנִשְׁבָּע לוֹ בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלּוֹ, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה: "לֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ"! אֶלָּא, תְּנָא מְכִירָה, וְהוּא הַדִּין לְשׁוּתָּפוּת. הָכִי נָמֵי, תְּנָא מְכִירָה וְהוּא הַדִּין לְקַבְּלָנוּת. וּמַאי שְׁנָא מְכִירָה דְּנָקֵט? דְּעִיקָּר מְכִירָה הִיא. תָּא שְׁמַע: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הַמְקַבֵּל בְּהֵמָה מִן הַגּוֹי וְיָלְדָה — מַעֲלִין אוֹתוֹ בְּשָׁוְויוֹ, וְנוֹתֵן חֲצִי דָּמָיו לַכֹּהֵן. וְהַנּוֹתֵן בְּקַבָּלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי — קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו, וְנוֹתֵן כָּל דָּמָיו לַכֹּהֵן. [ב]וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל זְמַן שֶׁיַּד הַגּוֹי בָּאֶמְצַע — פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה.

מַאי

רש"י

מאי לאו אעבר קאמר דאינו רשאי: **כהן מאי עבידתיה** בבהמה אלא ואי אעבר: **לא** לעולם מהכא לא תפשוט דהכא במאי עסקינן כגון דיהב ליה בהמה מעברתא לפטומה ולטול חצי השבח בין בפטום בין בולדות דמגו דקנסינן וכו' אבל אי זבין ליה עבר לחודיה לא: **שאינה יכולה להתרפאות** ולעשות מלאכה בשבת: **מתיר בשבורה** ועבר דומיא דשבורה: **היינו אורחיה** ולא שבור הוי: **בהמה לעובריה** כגון שעדין לא נתעברה ומכר לו כל הולדות שעתידין להתעבר ובהמה עצמה לא מכר לו: **מהו** לקנסו לפלותה משום מוכר בהמה לעובד כוכבים: **דאתי לאחלופי** להתיר מכירת שלמה: **דפסקה מנה** שלא שייר בה לעצמו כלום משמכרה: **וכ"ש שלמה** כי האי גונא דלא פסקה מנה שהרי שייר לעצמו גוף הבהמה ואי משום עוברין ליכא למיחש שהרי לא נתעברה עדין ולא כלום מכר לו ולכשיבאו ברשות עובד כוכבים הם באים: **דפסקה מנה** ומכירה חלוטה היא ואתי לאחלופי ולהתיר מכירה חלוטה שלמה אבל הכא דלא פסקה מנה שרי דלאו מכירה היא: **וכל שכן שלמה דאתיא לאחלופי** במכירה חלוטה של שלמה אחרת: **משום הכי הוא** בתמיה דאצטריך לן למבעי: **עליה** על השבורה: **אלמא טעמא דרבנן** משום עוברין תפשט מנה דלרבנן אסור למכור לעובד כוכבים בהמה לעובריה ולר' יהודה מתר: **לעולם טעמא דרבנן** משום אחלופי ואצטריך למבעי כיון דלא פסקה מנה אכא למימר לא אתי לאיחלופי במכירה גמורה והכי קאמרי לה רבנן לר' יהודה: **כמאן דזבנה לשחיטה דמי** וליכא למחש לאחלופי דמאן דחזי ידע דלא מזבן ליה אלא לשחיטה ולא אתי לזבוני בהמה שלא לשחיטה: **משהא לה** לגדך ולדות ומאן דחזי לה בבית העובד כוכבים לסוף שנה או שתים סבר מתר למכר בהמה לעובד כוכבים שלא לשחיטה: **ת"ש ממתני': ולא קתני אע"פ שאינו רשאי** אלמא מתר למכר בהמה לעובריה דהא קבלה מכירה לעברין היא שאין חולק העובד כוכבים אלא בולדות דקס"ד דלא פליג עובד כוכבים בשבח פטומת בהמה: **על פיך** בהגרמת פיך: **תנא במכירה** אינו רשאי והוא הדין לכולהו: **ומאי שנא מכירה דנקט** בה אינו רשאי ולא נקטה בהלא מהנך: **דעקר מכירה היא** עקר אסורא הויא מכירת בהמה:

תוספות

מאי לאו אעבר פי' וחירי בבהמה מעברת. לא אבהמה פי' ולא אירי בעובר אלא בבהמה לעברה וכן משמע לקמן גבי בעיא דבהמה לעבריה מהו ובעי למפשט מהכא לאסור דקאמר מאי לאו אבהמה ס"מ דהאי אבהמה קאי אירי בבהמה לעבריה ולכאורה לא אירי בבהמה לעבריה דא"כ מאי פריך והא דמיו קתני לימא דקאי אעבר וכי תימא דמשמע ליה דקאי אבהמה א"כ לקמן נמי לוק הכי אלא הכא אירי בבהמה לפטומה כדמסיק לקמן לעבריה:

דלא מקבלת זכר לא מטעם טרפות מדאמר פרק אלו טרפות (חולין דף נז:) גבי ר"ש [בן חלפתא] שהיה עסקן בדברים ולמאי קסבר ר' יהודה טרפה יולדת ומשכחת ואית ספרים דלא גרסי יולדת שאין צרך שם בלדה אלא במה שמשכחת ומ"מ מסתבר הכא דאפילו מן האררכבה ולמטה שרי רבי יהודה משום דלא מקבלה זכר: **ולטעמיך** המשתתף לו כו' מקבלה לא שייך להקשות דמתסר משום שתפין דלא אתי בקבלה כל כך לידי שבועה ודוקא נקט שתפות אבל שאר משא ומתן לא אסור:

אסור לאדם שיעשה שתפות עם העובד כוכבים הא דתניא פ"ק דמסכת ע"ז (דף כב.) ישראל ועובד כוכבים שקבלו שדה בשתפות וכן עבדא לעובד כוכבים נוטל שני ערלה וישראל נוטל שני היתר ואמר פרק הזרוע (חולין דף קלג.) המשתתף עם עובד כוכבים צריך שירשם כל הני עבדא פליגי אהא דשמואל: **שמא** יתחייב לו עובד כוכבים שבועה מכאן אוסר רבינו שמואל קבלת השבועה מק"ו ור"ת מתיר מפני שהוא כמציל מידם כדתניא פ"ק דמס' ע"ז (דף ו:) מלוה על פה גובין מהן מפני שהוא כמציל מידם וא"נ דאזיל ומודה ויש לחלק בין ספק לודאי עוד מייתי ר"ת ראיה מההיא דפרק [בתרא] דמגלה (דף כח.) דאמר אביי בר אבין תיתי לי דלא עבדי שתפות עם עובד כוכבים ואי אסור מאי רבותיה וכן פר"ת שלא היו נזהרים משלש סעודות מדאמר פרק כל כתבי (שבת דף קיח:) תיתי לי דקיימית ג' סעודות משמע שכלן לא היו נזהרים בהן עוד פר"ת בזמן הזה כלן נשבעים בקדשים ואין תופסין בהם אלהות ואע"פ שמזכירין [עמהם] שם שמים וכונתם [לד"א מ"מ] אין זה [שם] עבודת כוכבים כי דעתם לשם עושה שמים וארץ וא"נ שמשתתף ש"ש ודבר אחר אין כאן לפני עור לא תתן מכשל דבני נח לא הוזהרו על כך ולדידן לא אשכחן אסור בגרם שתוף: **דעקר** מכירה פרש"י דעקר אסור הוא המכירה משמע שרוצה לומר שעקר האסור הוא המכירה וקשה הא שתפות לא מתסר משום מכירה אלא כדאבוה דשמואל ונ"ל עקר אסור הפשוט הוא מכירה כדתנן פרק קמא דמס' ע"ז (דף יד:):

עין משפט נר מצוה

א מיי' פה' מהל' שלוחין ושותפין הל' י', סמג עשין פב, טוש"ע או"ח סי' קנו סעי' א:

ב מיי' פד' מהל' בכורות הל' ג, טוש"ע יו"ד סי' שכ סעי' ג:

מסורת הש"ס

א תוספתא בכורות

ב עבודה זרה טז.

רבינו גרשום

ונותן דמיו של עובר לכהן ואע"ג דכתיב תפדה בשה יכול לפלותו אפי' בדמים כדאמרינן בהאיך פירקא דלא באתה תורה להחמיר עליו אלא להקל עליו אבל שאר בכורות בהמה טהורה אין פודין אותן בדמים אלא נותן הבכור לכהן ואם רצה הכהן למוכרו לו רשאי ומ"מ נותן כל דמיו לכהן ולא סגי בחצי דמיו משום לעיקר בהמה ישראל:

מאי לאו. הא דקתני קונסין לאו אעובר קאי ומשום דאינו רשאי אלמא דר' יהודה סבר לאסור למכור עובר לעובד כוכבים הואיל דהיינו אורחיה:

אבהמה קאי. דקונסין אותו אבל עובר רשאי למכור:

והא על עשר בדמיו קתני. דמשמע דמי עובר:

תני דמיה. דמשמע של בהמה:

ואי בהמה קא בעית למימר כל דמיה:

כהן מאי עבידתיה בבהמה עצמה דמאי יהיב ליה כל דמיה. אלא לאו אעובר קאי:

לא לעולם סבירא ליה בעלמא דמוכרין עובר לעובד כוכבים דכשבור הוא והכא מאי שנא דקתני קונסין דמשמע נמי אעובר כגון דיהב ליה לעובד כוכבים בהמה מעוברת לפטומה דלכי מיפטמה לה ליזבנו וליחלקו דמיה להשתא אבהמה גופה קנסי ליה ומינו דקנסי ליה כו'. והיינו ונותן כל דמיו לכהן אבל בעלמא שרי לזבוני לעובד כוכבים:

והאי נמי כיכול להתרפאות דמי דלכשיגדיל חזי למלאכה ש"מ דעובר אסור למכור לעובד כוכבים לר' יהודה:

איכא דמתני לה. הא דר' יהודה אמתניתין ולא בעי לה מיבעיא:

לימא מתני' דלא כר' יהודה דמדשרי ר' יהודה בשבורה ה"ה דשרי נמי אעובר וכשבור דמי:

אפילו תימא ר' יהודה. ובשבורה (שרי אסר) [הוא דשרי] דלאו היינו אורחיה כדאמר לעיל אבל בעובר אסר דהיינו אורחיה דמיהוי כשבור על שהוא במעי אמו אבל לבסוף חזי למלאכה ואסור:

מכר בהמה. שאינה מעוברת לעובד כוכבים לעובריה שיהיו העוברין של שניהם:

תיבעי לתרוייהו דהכא לא מזבין לא בהמה עצמה ולא עובר דאכתי לא מיעברא:

בשבורה דלא אתיא לאיחלופי בשלמה:

אבל [שלמה]. היכא דזבין בהמה לעובריה דבהמה גופה שלמה היא ואתי לאיחלופי במכירה שלמה אחריתי שלא לעובריה לחלוטין ואסר:

או דלמא ומה שבורה דפסקה מיניה. דלחלוטין מזבנה לעובד כוכבים דאע"ג דאיכא למיחש אטו מכירה חלוטה אחר דשלמה אפי' הכי שרי:

וכ"ש שלימה לעובריה דלא פסקה מיניה דלא מזבנה לגמרי דשרי או דלמא לרבנן ומה שבורה דלא אתי לחלופי בשלימה אפי' הכי אסרי רבנן דלמא אתי לחלופי מכירה חלוטה דשלמה אטו מכירה חלוטה דהא וכ"ש שלמה לעובריה דאתי לחלופי שלמה בשלמה ומיחש לחלוטין וקא ס"ל מאן דאסר (שלימה) [בהמה] לעובר' דלמא אתי לאיחלופי בבהמה אחריתי לחלוטין וה"ה דאוסר נמי למוכרה לעובד כוכבים לגיזה ולחלבה דאיכא למימר נמי דלמא אתי לאיחלופי הא מכירה דשלימה אטו שלימה אחריתי לחלוטין:

וטעם דרבנן משו"ה. ומי מצית אמרת דהאי דקא אסרי רבנן בשלימה משום דאתיא לאיחלופי ומי תלי טעמא באיחלופי:

אמרו לו לר' יהודה אמאי קא שרית בשבורה והלא מרביעין עליה ויולדת. ונמצא דבהמה (גופה) [נפה] שלמה מכר לו אלמא דטעמייהו דרבנן דאסרי משום עובר הוא משום דאסור למכור עובר לעובד כוכבים ולא משום איחלופי וכיון דלא חיישינן לאיחלופי אלא משום עובר ש"מ לגיזה ולחלבה שרי בשבורה ולעולם טעמא דרבנן דחיישי לאיחלופי והם הכי אסרי לגיזה ולחלבה והכי קאמרי ליה וכו' מ"ט קא שרית בשבורה כמאן דזבנה ניהליה לשחיטה דמי דמיל נוחרה וליכא דידע דזבנה לעובד כוכבים ולא אתי לחלופי מכירה חלוטה למכירה חלוטה דהא מיל נוחרה וליתה בעין ודאי ליכא למימר הכי דמיל נוחרה. (אבל אם) [דהלא] משהי לה כדי להרביעה שתלד וכיון דמשהי לה אתי לחלופי אטו מכירה חלוטה ואמאי קא שרית הא אינו נוחרה:

ואמר להן ר' יהודה לכשתלד. כלומר כשתראו שום שבורה בעולם שיולדת תימרו לי מ"ט שרית בשבורה דודאי אינה יולדת:

דלא מקבלה זכר. משום דשבורה היא ואינה יכולה לסובלו הלכך שרי ר' יהודה דלא חייש דלמא משהי לה לצורך וולדות. אבל שלמה לעובריה לר' יהודה עדיין תיבעי לך:

ולא קתני אנותן לו בקבלה אע"פ שאינו רשאי מדלא תני הכי ש"מ דסבירא להו לרבנן דמוכר בהמה לעובד דקבלה היינו למחצית שבח וולדות והיינו בבהמה לעובריה:

וליטעמיך המשתתף. דלא קתני אע"פ שאינו רשאי הכי נמי דרשאי להשתתף:

ולא ישמע על פיך. שלא תבקש בפיך שישבע לך בעבודה זרה שלו:

אלא תנא במכירה אע"פ שאינו רשאי וה"ה לשותפות. דאינו רשאי להשתתף לו וה"ה בקבלנות דאינו רשאי ליתן לו בהמה בקבלנות דהמוכר בהמה לעובר דאסור לרבנן:

ומאי שנא מכירה דנקט. דגבי מכירה קתני אע"פ שאינו רשאי דעיקר איסורא במכירה היא להכי תנא בה דאינו רשאי וה"ה לכולהו:

שיד העובד כוכבים באמצע שיש לו שום חלק בה:

תורה אור השלם

וּבְכֹל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ לֹא יִשָּׁמַע עַל־פִּיךָ [שמות כג, יג]

מסורת הש"ס

א עירובין סג: ביצה יח:, בבא קמא פד: ב ראש השנה כח. ג יבמות מב:

מַאי לָאו אַבְּהֵמָה? לָא, אַעוּבָּר. דַּיְקָא נָמֵי דְּקָתָנֵי: קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו, שְׁמַע מִינַּהּ. (א) מְסַיְּיעָא לֵיהּ לְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה גַּסָּה לְגוֹי — קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַד עֲשָׂרָה בְּדָמֶיהָ. (ב) דַּוְקָא אוֹ לָאו דַּוְקָא? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְגוֹי — קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַד מֵאָה בְּדָמָיו! שָׁאנֵי עֶבֶד, דְּכָל יוֹמָא וְיוֹמָא מַפְקַע לֵיהּ מִמִּצְוֹת. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה גַּסָּה לְגוֹי — קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַד מֵאָה בְּדָמֶיהָ. תְּנַן: וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקַבָּלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי — קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַד עֲשָׂרָה בְּדָמֶיהָ! מְכִירָה — פָּסְקָה מִינֵּיהּ, קַבְּלָנוּת — לָא פָּסְקָה מִינֵּיהּ. דַּוְקָא אוֹ לָאו דַּוְקָא? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְגוֹי — קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו! שָׁאנֵי עֶבֶד, דְּלָא הָדַר לֵיהּ. (א) בְּהֵמָה מַאי טַעְמָא? מִשּׁוּם דְּקָא הָדְרָא לֵיהּ, נִיקְנְסֵיהּ טְפֵי חַד! אֶלָּא, עֶבֶד — מִילְּתָא דְּלָא שְׁכִיחָא הִיא, וְכָל מִילְּתָא דְּלָא שְׁכִיחָא לָא גְּזַרוּ בֵּיהּ רַבָּנַן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל זְמַן שֶׁיַּד הַגּוֹי כּוּ'. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, "כָּל בְּכוֹר". רַבָּנַן סָבְרִי: "בְּכוֹר" — מִקְצָת בְּכוֹר מַשְׁמַע, כְּתַב רַחֲמָנָא "כָּל" — עַד דְּאִיכָּא כּוּלֵּיהּ. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: "בְּכוֹר" — כּוּלֵּיהּ בְּכוֹר מַשְׁמַע, כְּתַב רַחֲמָנָא "כָּל" — דַּאֲפִילּוּ כָּל דְּהוּא. אִיבָּעֵית אֵימָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא "בְּכוֹר" רוּבָּא מַשְׁמַע, מָר סָבַר: "כָּל" מַשְׁמַע לְמַלּוֹיֵי אֲתָא, וּמָר סָבַר: לְגָרוֹעֵי אֲתָא. (ג) וְכַמָּה תְּהֵא שׁוּתָּפוּת שֶׁל גּוֹי, וּתְהֵא פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה? אָמַר רַב הוּנָא: אֲפִילּוּ אָזְנוֹ. מַתְקֵיף לַהּ רַב נַחְמָן: וְלֵימָא לֵיהּ: "שְׁקֵיל אָזְנָךְ וְזִיל"! אִיתְּמַר, רַב חִסְדָּא אָמַר: דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתוֹ נְבֵלָה, וְרָבָא אָמַר: דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתוֹ טְרֵיפָה. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? בִּטְרֵיפָה חַיָּה. לְמַאן דְּאָמַר דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתוֹ טְרֵיפָה — קָסָבַר טְרֵיפָה אֵינָהּ חַיָּה, וּלְמַאן דְּאָמַר דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתוֹ נְבֵלָה — אֲבָל טְרֵיפָה חַיָּה. אַמְרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא: הָא דְּרַב הוּנָא, וְרַב חִסְדָּא וְרָבָא — לָא פְּלִיגִי, הָא בּוֹ, הָא בְּאִמּוֹ. (ד)(ב) אֲמַר לְהוּ רַב פָּפָּא: מַאי שְׁנָא בּוֹ, דְּבָעֵינַן "כָּל בְּכוֹר" וְלֵיכָּא? אִמּוֹ נָמֵי בָּעֵינַן "כָּל מִקְנְךָ תִּזָּכָר" וְלֵיכָּא! אֶלָּא, לָא שְׁנָא. מַתְקֵיף לַהּ מָר בַּר רַב אָשֵׁי: מַאי שְׁנָא מִנְּפָלִים, דְּאַף עַל גַּב דְּלָאו בְּנֵי חִיּוּתָא נִינְהוּ קָדְשִׁי, דְּאָמַר מָר: "פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה" — שֶׁגֶר בִּבְהֵמָה! הָתָם, כֵּיוָן דְּלָא עָרִיבוּ בְּהוּ חוּלִּין — קָרֵינָא בְּהוּ בִּבְהֵמָה "כָּל בְּכוֹר", הָכָא, כֵּיוָן דְּעָרִיבוּ בְּהוּ חוּלִּין — לָא קָרֵינָא בְּהוּ "כָּל בְּכוֹר". (ג) רַבִּי אֶלְעָזָר לָא עַל לְבֵי מִדְרְשָׁא, אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַבִּי אַסִּי, אֲמַר לֵיהּ: מַאי אֲמוּר רַבָּנַן בֵּי מִדְרְשָׁא? אֲמַר לֵיהּ:

הָכִי

רש"י

מַאי לָאו אַבְּהֵמָה קָאֵי הַאי דְּקָתָנֵי קוֹנְסִין אוֹתוֹ דְּקָנְסִינַן לֵיהּ לִפְדּוֹת הַבְּהֵמָה אַלְמָא מָכַר אֶת הַבְּהֵמָה לְעוּבָּרֶיהָ דְּקַבָּלָה אֵינָהּ אֶלָּא לְעֻבָּרִין קָנְסִינַן לָהּ בֵּין לְרַבִּי יְהוּדָה בֵּין לְרַבָּנָן דְּרַבָּנָן לָא פְּלִיגֵי עֲלֵהּ דְּר' יְהוּדָה אֶלָּא לְעִנְיַן בְּכוֹרָה: **לָא אַעוּבָּר** קָנְסִינַן לֵיהּ שֶׁכְּבָר הָיָה בְּמֵעֶיהָ וּמְכָרוֹ לְגַמְרֵי אֲבָל עוּבָּרִין שֶׁעֲתִידָה לְהִתְעַבֵּר לָא אִכְפַּת לָן: **דַּיְקָא נָמֵי** דְּאַעוּבָּר קָאֵי מִדְּקָתָנֵי נוֹתֵן כָּל דָּמָיו לַכֹּהֵן וְאִי אַבְּהֵמָה כֹּהֵן מַאי עֲבִידְתֵּיהּ: **מְסַיַּיע לֵיהּ** הַאי דְּקָתָנֵי קוֹנְסִין: **אוֹ לָאו דַּוְקָא** דְּלָא קָנְסִינַן לֵיהּ כּוּלֵּי הַאי. אִי נָמֵי טְפֵי מֵהָכִי קָנְסִינַן לֵיהּ אִם אֵין הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִתְרַצֶּה בְּכָךְ: **ת"ש** מִדְּנַקֵּיט עֶבֶד תָּנֵי מֵאָה וְהָכָא עֲשָׂרָה שְׁמַע מִינָּהּ דַּוְקָא קָאָמַר דְּאִי לָאו דַּוְקָא לִתְנֵי תַּרְוַיְהוּ מֵאָה אוֹ תַּרְוַיְהוּ עֲשָׂרָה: לְעוֹלָם בְּהֵמָה לָאו דַּוְקָא דְּלָא קָנְסִינַן לֵיהּ כּוּלֵּי הַאי אֲבָל גַּבֵּי עֶבֶד מִשּׁוּם דְּכָל יוֹמָא וְיוֹמָא כו': **דַּוְקָא** מֵאָה אוֹ לָא דַּוְקָא. בְּלִשָּׁנָא בַּתְרָא גָּרְסִי' בְּעֶבֶד עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו אַלְמָא מֵאָה דִּבְהֵמָה לָאו דַּוְקָא דְּהָא עֶבֶד דְּמַפְקַע לֵיהּ מִמִּצְוֹתָיו וְלָא קָנְסִינַן אֶלָּא עֲשָׂרָה: **שָׁאנֵי עֶבֶד** לְהָכִי לָא קָנְסִינַן לֵיהּ טְפֵי מִשּׁוּם דְּכִי פָּרֵיק לֵיהּ לָא הָדַר לֵיהּ לְמָרֵיהּ דְּקיי"ל בְּמַסֶּכֶת גִּטִּין (דַּף מג:) הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים יָצָא לְחֵרוּת: **וְקָפְרִיךְ בְּהֵמָה** מ"ט קָנְסִינַן לֵיהּ טְפֵי מִשּׁוּם דְּהָדְרָא לֵיהּ: **ה"ג אִי הָכִי א"כ לִקְנְסֵהּ טְפֵי חַד** כְּדֵי שִׁעוּר דָּמֶיהָ לִקְנְסֵהּ יוֹתֵר מֵעֲשָׂרָה דְּהָא בְּמַאי דְּהָדְרָא לֵיהּ אֵינוֹ נִשְׂכָּר אֶלָּא כְּדֵי דָּמֶיהָ וּקְנָסָא לָא הָוֵי אֶלָּא י' הִלְכָּךְ לִתְנֵי י"א בְּדָמֶיהָ וְתוּ לָא: **כָּל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל**. רַבָּנָן סָבְרִי אִי הֲוָה כְּתִיב בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל הֲוָה מַשְׁמַע אֲפִילּוּ מִקְצָת בְּכוֹר דְּיִשְׂרָאֵל הָוֵי חַיָּב בִּבְכוֹרָה: **לְמַלּוֹיֵי אֲתָא** עַל דְּלֶהֱוֵי כּוּלֵּיהּ דְּיִשְׂרָאֵל: **לְגָרוֹעֵי** דְּכֹל מַשְׁמַע כָּל דְּהוּ כְּמוֹ לְשִׁפְחָתְךָ אֵין כֹּל בַּבַּיִת (מְלָכִים ב ד): **אֲפִי' אָזְנוֹ** אֲפִי' אֵין שֻׁתָּפוּת לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶלָּא בְּאֹזֶן הַבְּכוֹר אֵינוֹ קָדוֹשׁ: **וְלֵימָא לֵיהּ** כֹּהֵן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים: **שְׁקוֹל אָזְנָךְ וְזִיל** דְּאִי נָמֵי הָוֵי בְּכוֹר בַּעַל מוּם נָתַן לַכֹּהֵן: **נְבֵלָה** כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ חֵלֶק לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בַּוֶּשֶׁט אוֹ בַּגַּרְגֶּרֶת שֶׁלּוֹ הוֹאִיל וְחִיּוּתָא בִּידֵיהּ דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים חָשִׁיב כְּמַאן דְּהָוֵי כּוּלֵּיהּ דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים: **טְרֵפָה** כְּגוֹן מִן הָאַרְכֻּבָּה וּלְמַעְלָה: **בְּמַאי קָמִפַּלְגֵי** רַב חִסְדָּא וְרָבָא: **רָבָא סָבַר טְרֵפָה אֵינָהּ חַיָּה** הִלְכָּךְ כְּמַאן דְּהָוֵי כּוּלָּהּ דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים דָּמֵי: **וְרַב חִסְדָּא סָבַר טְרֵפָה חַיָּה** הִלְכָּךְ לָא חָשִׁיב אֶלָּא דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתָהּ נְבֵלָה: **לָא פְּלִיגֵי** רַב חִסְדָּא וְרָבָא עֲלֵהּ דְּרַב הוּנָא אֲבָל רַב חִסְדָּא וְרָבָא פְּלִיגֵי: **[הָא בּוֹ]** אִם יֵשׁ חֵלֶק לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בַּבְּכוֹר עַצְמוֹ אֲפִי' בְּאָזְנוֹ אֵינוֹ קָדוֹשׁ: **בְּאִמּוֹ** אוֹ נְבֵלוֹת אוֹ טְרֵפוֹת: **כָּל מִקְנְךָ תִּזָּכָר** אִם כָּל הַמִּקְנֶה שֶׁלְּךָ תִּזָּכָר אִם יְהֵא שֶׁלְּךָ זָכָר תַּקְדִּישֶׁנּוּ כִּדְמִתַּרְגְּמִינַן דִּיכְרִין תַּקְדֵּישׁ: **מַתְקִיף לַהּ** אַכּוּלְּהוּ: **שֶׁגֶר בְּהֵמָה שֶׁגֶר בִּבְהֵמָה** שֶׁנֵּגֶר בִּמְעֵי בְּהֵמָה שֶׁעֲדַיִין לֹא הִגִּיעַ זְמַנּוֹ לָצֵאת. ל"א שֶׁגֶר בְּהֵמָה מַה שֶּׁבְּהֵמָה מְשַׁגֶּרֶת וּמְשַׁכֶּלֶת. אַלְמָא אע"ג דְּלָאו בְּנֵי חִיּוּתָא נִינְהוּ קָדְשֵׁי הָכָא נָמֵי אִי נָמֵי הֲוָה לֵיהּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בֵּהּ דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתוֹ נְבֵלָה נִקְדַּשׁ חֵלֶק הַיִּשְׂרָאֵל אע"ג דְּלָאו בַּר חַיּוּתָא הוּא:

תוספות

וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר כּוּלֵּיהּ בְּכוֹר מַשְׁמַע תֵּימַהּ פ' כִּסּוּי הַדָּם (חֻלִּין דַּף פח. וְשָׁם) אָמַר אִיפְכָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר דָּמוֹ מִקְצָת דָּמוֹ וְרַבָּנָן סָבְרִי כָּל דָּמוֹ ופר"ת הַהִיא מִשּׁוּם דְּדָם כֻּלּוֹ דָּם מַשְׁמַע כְּתַב רַחֲמָנָא דָּמוֹ מִקְצָת דָּמוֹ כִּדְאָמַר הָכָא כְּתַב כֹּל דַּאֲפִי' כָּל דְּהוּ וְקָשֶׁה דְּהָתָם דְּרֵישׁ ר"י דָּמוֹ לְחַלֵּק וְעוֹד לְפִי מַה שֶּׁפָּסַק ר"ת כְּר' יְהוּדָה כִּדְפָרֵישִׁית פ"ק דְּגִטִּין (דַּף ז: וְשָׁם ד"ה אָמַר) קָשֶׁה הִלְכְתָא אַהִלְכְתָא דְּאֵין הֲלָכָה כְּר' יְהוּדָה דְּהָכָא כִּדְאָמַר בְּסָמוּךְ לֵית דְּחָשׁ לְהָא דְּר' יְהוּדָה דְּקָאַמַר שֻׁתָּפוּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים חַיֶּבֶת עַל כֵּן יִתָּכֵן לְפָרֵשׁ דְּאֵין לְדַמּוֹת אֶלָּא מָה שֶׁהַשַּׁ"ס מְדַמֶּה כְּהַהִיא דִּבְתוּלָה אֲפִי' מִקְצָת בְּתוּלִים דְּפֶ' הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ (יְבָמוֹת דַּף נט.) וּבְפֶרֶק אַלְמָנָה נִזּוֹנֶת (כְּתֻבּוֹת דַּף נז:) מְדַמֶּה לְהוּ לִפְלוּגְתָּא דְּמִקְצָת כֶּסֶף כְּכָל כֶּסֶף דְּהָנְהוּ דָּמוּ אַהֲדָדֵי זֶהוּ עִנְיָן אַחֵר כְּשֶׁנִּתְמַעֲטוּ בְּתוּלִים וְנִשְׁתַּיְּירוּ מִקְצָתָם כְּאִלּוּ נִשְׁתַּיְּירוּ כֻּלָּן וְכֵן כֶּסֶף כְּתֻבָּה נִשְׁאַר מִקְצָת יֵשׁ לָהּ מְזוֹנוֹת כְּאִלּוּ נִשְׁאַר כֻּלּוֹ וְיֵשׁ הַרְבֵּה דְּרָשׁוֹת שֶׁאֵין לְהַשְׁווֹתָן שֶׁהֲרֵי אֲפִי' מִקְצָת שֶׁהּ דִּפְלִיגִי ר' אֶלְעָזָר וְרַבָּנָן פ' אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ (חֻלִּין דַּף עט:) וּפ' הַזְּרוֹעַ (חֻלִּין דַּף קלב.) וְנִרְאָה דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא וְרַבָּנָן אֹכֶל נֶפֶשׁ וַאֲפִי' נַשְׁוֶה הַהִיא דְּדָמוֹ לְהַךְ דְּהָכָא לֹא תִּקְשֶׁה הָא דְּפָסִיק הָכָא דְּלָא כְּר' יְהוּדָה וְהָתָם קָאָמַר לֵית דְּחָשׁ לְהָא דְּר' שִׁמְעוֹן דְּקָאַמַר לָא אָמְרִינַן מִקְצָת כֶּסֶף כְּכָל כֶּסֶף דְּאַדְּרַבָּה סִיַּעְתָּא דְּהִלְכְתָא כְּרַבָּנָן דִּבְכוֹר מִקְצָת בְּכוֹר מַשְׁמַע אִי לָאו כֹּל וְהָתָם נָמֵי בְּתוּלָה מִקְצָת בְּתוּלִים בְּמַשְׁמָע עוֹד י"ל דְּלָא תִּקְשֶׁה דְּר' יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה מִשּׁוּם דִּסְתָמָא דִּקְרָא אַיְרֵי בִּסְתָם בְּהֵמָה שֶׁהֵן שֶׁלָּהֶן וְאֵין לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֻׁתָּפוּת בָּהֶן הִלְכָּךְ אִי לָאו כֹּל מוֹקְמִי לֵיהּ לִקְרָא בְּכוּלֵּיהּ בְּכוֹר אִי נָמֵי מִשּׁוּם דִּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר ג':י"ג) כָּל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל וּבְיִשְׂרָאֵל מַשְׁמַע כּוּלֵּיהּ כִּדְאָמַר פֶּרֶק מִצְוַת חֲלִיצָה (יְבָמוֹת דַּף קב.) וּלְעִנְיַן חֲלִיצָה עַל שֶׁיְּהֵא אָבִיו וְאִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל אֲבָל בְּעָלְמָא מַשְׁמַע שַׁפִּיר מִקְצָת: **רַב** חִסְדָּא אָמַר דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתָהּ נְבֵלָה רָבָא אָמַר דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה פ"ק דִּתְמוּרָה (דַּף יא:) גָּרֵיס אִיפְכָא גַּבֵּי אוֹמֵר רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה וּמַהַגְרָסוֹת הַפּוֹסְקוֹת הִיא זוֹ וְהַהִיא דְּהָתָם עִקָּר דְּאָמַר רַב חִסְדָּא מוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה בְּדָבָר שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה רָבָא אָמַר בְּדָבָר שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתָהּ נְבֵלָה רַב שֵׁשֶׁת אָמַר בְּדָבָר שֶׁמֵּתָה בּוֹ כו מַר מוֹסִיף אַחֲבֵרֵיהּ וּבְעִנְיָן זֶה יִתָּכֵן דְּאָמַר הָכָא רַב הוּנָא אָזְנוֹ רַב חִסְדָּא מוֹסִיף טְרֵפָה רָבָא מוֹסִיף נְבֵלָה וכה"ג פ' הַמַּפֶּלֶת (נִדָּה כג:) גַּבֵּי גּוּף אָטוּם עַד לָאַרְכֻּבָּה וְחַד מוֹסִיף עַד טַבּוּרוֹ וְהָא דְּאָמַר רָבָא הָתָם וּשְׁטוֹ נָקוּב אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה אֲפִי' נָרֵס רָבָא בִּשְׁמַעְתָּא לְפִי שֶׁהוּא בָּתַר רַב חִסְדָּא לֹא קָשֶׁה דְּרָבָא אַדְּרָבָא הָתָם לא"ע"ג דְּוֶשֶׁטוֹ נָקוּב טְרֵפָה (וְחַיָּה) לֹא מְדַמּוֹ לְחִסָּרוֹן עַל לָאַרְכֻּבָּה: **הָא** דְּרַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא וְרָבָא לָא פְּלִיגֵי הָא פְּשִׁיטָא דְּרַב חִסְדָּא וְרָבָא פְּלִיגֵי אֶלָּא ה"ק הָא דְּרַב הוּנָא לָא פְּלִיגָא אַדְּרַב חִסְדָּא וְרָבָא: **מ"ש** מִנְּפָלִים אע"ג דְּהָתָם כְּתַב קְרָא הֲוָה לָן לְמֵילַף מֵהָתָם אוֹ נְפָלִים נֵילַף מִשֻּׁתָּפוּת דִּכְתִיב כָּל בְּכוֹר וְנַשְׁוֶה כָּל הַדְּרָשׁוֹת בְּעִנְיָן אֶחָד:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פכ' מהל' שבת הל' ג, סמג לאוין סה, טוש"ע יו"ד סי' קנא סעי' ד:

ב מיי' פח' מהל' עבדים הל' א, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' פ:

ג מיי' פד' מהל' בכורות הל' א, סמג עשין קמה, טוש"ע יו"ד סי' שכ סעי' ד:

ד מיי' פד' מהל' בכורות הל' א, טוש"ע יו"ד סי' שכ סעי' ג:

רבינו גרשום

מאי לאו. האי דקתני אע"פ שאינו רשאי אבהמה קאי דאין נותנין לו בקבלה למחצית (שכר) [הוולד] וה"ה לר' יהודה דאין מוכרין בהמה לעובריה:

לא אעובר קאמר. דאינו רשאי דכיון דמעוברת היא כשנותנה לו בקבלה אסור משום עובר. אבל אם אינה מעוברת ורוצה למכור לעובר אכתי לא ידעינן:

דיקא נמי דקתני אותו ובדמיו ש"מ דאעובר קאי ומיהא ליכא למשמע לר' יהודה אם מוכר בהמה לעובריה אי לא:

הא דקתני קונסין וכו' מסייע ליה לר' שמעון בן לקיש:

הא דקתני על עשר בדמיו דוקא הוא דאם העובד כוכבים (מורידו) [מעליהו] על עשר' בדמיו קונסין אותו שיתן לו על עשרה בדמיו ויפדנו או לאו דוקא עשר אלא גוזמא בעלמא קאמר לאשמועינן דמחייבין אותו לפדותו אפי' יותר משויו אבל לא כל כך על עשר:

על מאה בדמיו. מדנקיט גבי עבד מאה ילות יותר מדמיו ש"מ דהאי עשרה דאמר גבי בהמה דוקא קאמר דאי לאו דוקא ליתני נמי (כעבד) [בעבד] עשרה:

לעולם גבי בהמה לאו דוקא ושאני בעבד משום הכי נקיט מאה ולא אמר נמי עשר דכל יומא מפקע ליה ממצות כי זבניה לעובד כוכבים משום הכי קנסינן ליה הכי:

איכא דאמרי דקאמר ר"ל גבי בהמה [על מאה] וכולא מילתא תאני בענינא אחרינא:

תנן כו' על עשרה בדמיו תיובתא דרבי שמעון בן לקיש דאמר על ק':

לא קשיא. דגבי מכירה משום הכי קנסינן ליה על ק' דפסקה מיניה לגמרי זבנה:

קבלנות כו' הילכך על עשר קנסינן ליה טפי לא:

דוקא או לאו דוקא הא דקתני על מאה בדמיו דוקא ממש על מאה או לאו דוקא אלא גוזמא קתני משום דמכר לה דקונסין אותו יותר ויותר מכדי דמיה

אבל לא כולי האי אבל בקבלנות יותר מכדי דמיה יהיב אבל לא כולי האי כמוכר:

על עשרה בדמיו. דלהך לישנא תאני איפכא למילתיה דר' יהושע. ומדקאמר גבי עבד עשרה בדמיו וגבי בהמה ק' ש"מ דהאי ק' דגבי בהמה לאו דוקא דהשתא ומה עבד דכל יומא מפקע ליה ממצות לא קאמר אלא עשרה בדמיו כ"ש בהמה וש"מ לאו דוקא:

לעולם דוקא קאמר. דבהמה טמאה וגבי עבד משום הכי אמר על עשרה ותו לא דשאני עבד דלא הדר ליה דרבנן אגל ישראל רבו למאחר שמכרו רבו לעובד כוכבים שונא את רבו ולא בעי למהדר ליה הלכך לא קנסינן ליה לרבו טפי אלא על עשרה בדמיו. ומותבינן בהמה מ"ט אמרינן לעל מאה בדמיו משום דקא הדרא הבהמה לרבה דלא איכפת לה אם תחזיר ואי משום הכי הוא לבבהמה הדרא אי הכי מ"ט לאמרינן על מאה ליקנסיה ליפרוק לה (אפי' טפי ממאה) [טפי חד] בדמיה אלא הא לאמרינן בעבד עשרה טפי לא לאו משום טעמא לאהדורי הוא אלא מילתא דלא שכיחא הוא דליזבנן איניש עבדיה (גר) לעובד כוכבים ומילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן ולהכי לא קנסו ביה אלא על עשרה ובהמה שכיחא לזבנה וגזרו והשתא ליכא למימר ליקנסיה גבי בהמה טפי (ממאה) [חד] דהא לא תלינן טעמא לא בעבד ולא בבהמה משום דהדרא:

קדש לי כל בכור. מקצת בכור משמע דאפי' אין לישראל חלק בכולו אלא במקצתו חייב לפדותה:

עד דאיכא כוליה. בכור של ישראל לא מיחייב:

דאפילו בכל דהו אית ליה חלק בגויה מיחייב:

רובא משמע. דרוביה לישראל הוי רבנן סברי האי דכתיב כל למלוייה דעד דלהוי כוליה לישראל לא מיחייב:

לגרועיה. דאפי' כל דהו לישראל חייב:

ולימא ליה לעובד כוכבים שקול אזניך וזיל. ויהיב לבכור לכהן ואי לא חזי למזבח חזי למיכליה לכהן וקשיא לרב הונא:

רב חסדא אמר אם יש לו לעובד כוכבים חלק (בדבר) [בבכורה] באבר שעושה אותו נבלה שאילו היה נוטלו העובד כוכבים כשהוא חי כגון הירך עם החלל שלה עם העוקץ (עם) [על] החלל נבילה ואע"פ שעדין מפרכסת נבילה לחשובה היא כמתה:

ורבא אמר אפי' יש לו חלק בדבר שעושה אותו טרפה אילו נטל חלקו כגון מן הארכובה ולמעלה פטור מן הבכורה דלא יכיל למימר ליה שקול חלקך וזיל דשארא לא חזי קא סבר טריפה לא חיה י"ב חדש וכמתה דמיא אילו נטל חלקו:

אמרוה כו' דלא פליגי רב חסדא ורבא אהא דרב הונא דהאי דאמר רב הונא אפי' אזנו. בו בבכור עצמו קאמר והאי דקאמר רב חסדא ורבא באמו ורב הונא סבירא ליה באמו כוותיהו ואינהו סברי בו כותיה:

אמר להו רב פפא. ואי פליגי לרב הונא סבירא ליה באמו כבן ואינהו נמי סבירא להו בו כבאמו מאי שנא בו כו':

מתקיף לה מר בר רב אשי. לכולהו מ"ש דשותפות לעובד כוכבים פטר בדבר שעושה טרפה או נבלה מנפלים בכור דאע"ג דלאו בני חיותא נינהו והווין נבלה גמורה קדשו בבכורה וצריכין קבורה:

ומנלן דקדשי דכתב שגר מן הבהמה כל שיוצא מן הבהמה ראשון אפילו נפל קדוש התם בנפלים כיון דלא עריב בהו חולין דלית לעובד כוכבים שום שותפות בהו קרינא בהו כל בכור לישראל וקדשי אפי' נבילה:

תורה אור השלם

קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא [שמות יג, ב]

וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר [שמות יג, א]

כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לִי וְכָל־מִקְנְךָ תִּזָּכָר פֶּטֶר שׁוֹר וָשֶׂה [שמות לד, יט]

וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהֹוָה וְכָל־פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהֹוָה [שמות יג, יב]

הלוקח עובר חמורו פרק ראשון בכורות

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' בכורות הל' יד, טוש"ע יו"ד סי' שיג סעי' ז:

ב מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יד, טוש"ע יו"ד סי' שכא סעי' יט:

מסורת הש"ס

א לקמן ה:; תוספתא בכורות; לקמן ו:; לקמן ו.; משנה בכורות; לקמן טז:

ב לקמן מ:

ג תמורה כד:; לקמן נג:

אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּהָוֶה לֵיהּ שָׁרוּעַ וְשָׁנוּי לָא הָוֵי מוּמָא וא"ת אִם כֵּן קַשָּׁה טָעֵי לְרַ' יוֹחָנָן דְּאָמַר לְעֵיל כֵּיוָן דְּאִחְסַתְּנִי הָוֵי מוּמָא דְּסָבָא דְּיָקִינָן שְׁפִיכָן גְּלוּלוֹת הָוֵי שָׁנוּי וְלָא חָשִׁיב מוּמָא וַיֵּשׁ לוֹמַר דְּסָיִיג לְעֵיל שָׁנוּי מִשּׁוּם טָפֵי מִשְּׁפִיכָן גְּלוּלוֹת אוֹ אֵינוֹ מוּם קָל. **דְּקָא** מַפְּקַע לְהוּ מִקְדֻּשָּׁתַיְיהוּ מַה שֶּׁאֵין נִזְרָקִין עֲבָשָׁו וא"פ שֶׁנֶּעֱנַשׁ רַב מְרִי פר"ת רַב מְרִי עֲנָנַשׁ לְפִי שֶׁסִּיָּיעוּ מִקְנָה חֶזְנוֹ שֶׁל עֵבֶר וְאִיכָּא הַקְּנָעָה בְּגוּף הָעֵבֶר חָבֵל הַקְנָנָהּ בְּאַס שָׁרִיעַ וא"נ לְאִית סְפָרִים דְּנָרְסִי לְחָזְנָהּ לְשׁוֹן נְקֵבָה הֵינוּ מִשּׁוּם לְקִנְיָן אֵחֵרִים וְכִי נָמֵי אֵסַר לֵהּ בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה וא"ת לְקַמָּן פ"ט (בְּכוֹרוֹת דף נג.) לְפִרְיָך נַבִּי מַעְבַּר בְּסִמָּה וְאֵינוֹ נוֹהֵג בַּזְּמַן הַזֶּה לָא לַיְיתִי לִיבֵי תַקָּלָה אִי הָכִי בְּכוֹר נָמֵי לָא לִנְהוֹג בַּזְּמַן הַזֶּה חַמְרֵי לָא מַסְכַּחַת תַּקָּנָה בְּחַמְרוֹת כְּרִבְרְסִית י"ל הָתָם כֵּיוָן דְּאִיכָּא חֲסַּס תַּקָּנָה וַיֵּשׁ לָהֶם לְתַקֵּן בְּלוֹ הַקְּנָעָה מִכֹּחַ שֶׁיַּעֲשֶׂה לְעוֹלָם כָּךְ ע"י הַקְּנָעָה וּמִיהוּ אִי עֵבֶר עֶבֶל אִי נָמֵי בִּימֵי רַב מְרִי הָיוּ בְּקִיאִין לְהַטִּיל מוּם בִּבְכוֹר וְקָם שֶׁיֵּצֵא לְעוֹלָם חָסוּר לַעֲשׂוֹת ע"י הַקְּנָעָה אֲבָל אִנּוּ לָא בְּקִיאִין בְּכָךְ מוּטָב לְהַקְנוֹת לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְקָם שֶׁיֹּכַל שֵׁנִי לְעַכְּבוֹ (לְקַמָּן בְּכוֹרוֹת דף נג.) לְאִי לָאו מִשּׁוּם לְשֶׁקְּפָר כְּרַב יְהוּדָה הָיָה לָנוּ לְתַקֵּן לְהַקְנוֹת לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְאֵינָן לָא בְּקִיאִינָן הָוֵי כְּלוֹ אֶפְשָׁר (וְאַפִּי' בְּסָא לְרַב יְהוּדָה בְּפֶרֶק אֵין מַעֲרִימִין) לְאַסּוּר מִן הַדִּין גְּזֵרָה לְגָמָא מַפִּיק אֶת רֹאשׁוֹ וְקָם שֶׁיְּטַיֵּל בּוֹ מוּם אִי לָאו מִשּׁוּם לְרַב יְהוּדָה עֲדַיִין אִם מוּם קָל שֶׁיְּטַיֵּל בּוֹ מוּם קָל לְהַקְנוֹתוֹ לְעוֹלָם כִּי הָיָה נָרִיךְ לְהַסְהוֹתוֹ עַל שֶׁיּוּכַל מוּם מַעֲנָמוֹ וְגַרְאֶה לְבַסְקְנָאַת אֶזֶן לְחוּד שָׁרִי רְקִי"ל כְּרַב הוּנָא מִקְּלֵאי ר' יוֹחָנָן כְּוָתֵהּ וְאָמַר אַפִּי' מוּם קָל וְרַב מְרִי נָמֵי דְּמַקְנָה אֶזְנָיהוּ לֹא מַעֲנָנַשׁ אֶלָּא מִשּׁוּם הַקְּנָעָה בְּלוֹ אֶפְשָׁר (נ"ז סָם) פְּרִיךְ לְקִנְיָנְהוּ לְהוּ לְאֲחֵרָיְיהוּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְלָכָל הַיּוֹתֵר מֵאֵת ע"י הַקְּנָעָה בְּדָבָר שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה אוֹ נְבֵלָה וּלְאִיזֶהוּ לִשְׁנִי מִשּׁוּם לְרַב מְרִי בַּר רָחֵל (נ"ז סָם) פְּרִיךְ לְקִנְיָנְהוּ לְהוּ לְאֲחֵרָיְיהוּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְלָכָל הַיּוֹתֵר מֵאֵת ע"י הַקְּנָעָה בְּדָבָר שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה אוֹ נְבֵלָה וּלְאִיזֶהוּ לִשְׁנִי מִשּׁוּם לְרַב מְרִי בַּר רָחֵל הָוֵי לֵיהּ מוּמָא! וְכִי תֵּימָא, הָתָם נִשְׁתַּנָּה בְּדָבָר שֶׁאֵין בְּמִינוֹ קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה, הָכָא נִשְׁתַּנָּה בְּדָבָר שֶׁבְּמִינוֹ קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה, הָא נָמֵי תְּנִינָא: עֵינוֹ אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה. וְתַנָּא גְּדוֹלָה — גְּדוֹלָה כְּשֶׁל עֵגֶל, וּקְטַנָּה — קְטַנָּה כְּשֶׁל אַוָּוז. בִּשְׁלָמָא קְטַנָּה כְּשֶׁל אַוָּוז, אֵין בְּמִינוֹ קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה, אֶלָּא גְּדוֹלָה כְּשֶׁל עֵגֶל — יֵשׁ בְּמִינוֹ קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה! אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן: כֵּיוָן דְּאִישְׁתַּנִּי הָוֵה לֵיהּ מוּמָא? לָא, מִשּׁוּם דְּהָוֵה לֵיהּ "שָׁרוּעַ". הָכִי נָמֵי מִסְתַּבְּרָא, דִּתְנַן: מוּמִין אֵלּוּ, בֵּין קְבוּעִין בֵּין עוֹבְרִין — פּוֹסְלִין. יָתֵר עֲלֵיהֶן אָדָם: עֵינָיו שְׁתֵּיהֶן גְּדוֹלוֹת, שְׁתֵּיהֶן קְטַנּוֹת. [ב]גַּבֵּי אָדָם הוּא דִּכְתִיב: "אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן", דְּבָעֵינַן אִישׁ שֶׁוֶה בִּזְרֹעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, אֲבָל בְּהֵמָה, שְׁתֵּיהֶן גְּדוֹלוֹת שְׁתֵּיהֶן קְטַנּוֹת — נָמֵי לָא הָוֵי מוּמָא. אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה, מַאי טַעְמָא? אִי מִשּׁוּם שִׁינּוּי — אֲפִילּוּ שְׁתֵּיהֶן גְּדוֹלוֹת, שְׁתֵּיהֶן קְטַנּוֹת נָמֵי! אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּהָוֵה לֵיהּ "שָׁרוּעַ"? לָא, לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ מִשּׁוּם שִׁינּוּי, שִׁינּוּי הָוֵי מוּמָא. וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ: אֲפִילּוּ שְׁתֵּיהֶן גְּדוֹלוֹת, שְׁתֵּיהֶן קְטַנּוֹת? הָתָם, אִי מֵחֲמַת בְּרִיּוּתָא יַתִּירָא — תַּרְוַוּיְיהוּ בָּעֵי לְמִיבְרָא, אִי מֵחֲמַת כְּחִישׁוּתָא יַתִּירָא — תַּרְוַוּיְיהוּ בָּעֵי מִיכְחַשׁ. הָהִיא גִּיּוֹרְתָּא דַּהֲווֹ מָסְרִין לַהּ אַחֵי חֵיוָתָא לְפַטּוֹמַהּ, אֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, אֲמַר לַהּ: לֵית דְּחַשׁ לַהּ לְהָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר: שׁוּתְּפוּת גּוֹי חַיֶּיבֶת בִּבְכוֹרָה. רַב מָרִי בַּר רָחֵל הַוְיָא לֵיהּ הָהִיא חֵיוָתָא, הֲוָה מַקְנָה לְאוּדְנַיְיהוּ לְגוֹי, וְאָסַר לְהוּ בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה, וְיָהֵיב לְהוּ לְכֹהֲנִים, וּכְלֵאי חֵיוָתָא דְּרַב מָרִי בַּר רָחֵל. וְכִי מֵאַחַר דְּאָסַר לְהוּ בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה, וְיָהֵיב לְהוּ לְכֹהֲנִים, אַמַּאי מַקְנָה לְהוּ לְאוּדְנַיְיהוּ לְגוֹי, דִּלְמָא אָתֵי בָּהוּ לִידֵי תַקָּלָה? אִי הָכִי, מַאי טַעְמָא כְּלוֹ חֵיוָתָא דְּרַב מָרִי? מִשּׁוּם דְּמַפְּקַע לְהוּ מִקְדּוּשָׁתַיְיהוּ. א[ג]וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה: מוּתָּר לָאָדָם לְהַטִּיל מוּם בִּבְכוֹר קוֹדֶם שֶׁיֵּצֵא לַאֲוִיר הָעוֹלָם! הָתָם מִקְדּוּשַׁת מִזְבֵּחַ קָא מַפְּקַע לֵיהּ, מִקְדּוּשַׁת כֹּהֵן לָא מַפְּקַע לֵיהּ. הָכָא אֲפִילּוּ מִקְדּוּשַׁת כֹּהֵן קָא מַפְּקַע לֵיהּ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: רַב מָרִי בַּר רָחֵל יָדַע לְאַקְנוֹיֵי קִנְיָן גָּמוּר, וְחָזֵי לֵיהּ אִינִישׁ אַחֲרִינָא, וְאָזֵיל וְעָבֵיד, וְסָבַר רַב מָרִי מִילְּתָא הוּא דַּעֲבַד, וְאָתֵי בָּהּ לִידֵי תַקָּלָה. ב[ד]מַתְנִי' כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם פְּטוּרִין, מִקַּל וָחוֹמֶר: אִם פָּטְרוּ אֶת שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, דִּין הוּא שֶׁיִּפְטְרוּ אֶת שֶׁל עַצְמָן.

גְּמָ'

סָבִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כֵּי מִלְּקָא דְּסִאי חַיִּב לִתְּנוּ לְכֹהֵן קַקְחָמַר חַבָּל לַמִּזְבֵּחַ לֹא קָרֵב לְוִיִּם פְּטוּרִי חֲמוֹרֵי יִשְׂרָאֵל:

רבינו גרשום

הכי קאמר רבי יוחנן אפי' מום קל. כרב הונא דאמר אפי' אזנו של עובד כוכבים פטור ואף האי נמי אמור כי מלרשא לתנן רחל שלילה כו' פטור מן הבכורה לבתיב לא בכור עז על עז שיהיה הוא ובכורו עז:

ואם יש בו מקצת סימנין דומין לאמו חייבת בבכורה הא החלום לאמור כי מלרשא. למום קבוע הוי האי נלמה אע"נ דיש בו מקצת סימן ונשחט על זה המום ופסול למזבח:

ואמר ליה רבי אלעזר בשלמא מום קל דאמר היינו חלום דקמ"ל דאמרינן אפי' אזנו:

וכי תימא. האי מסוס הכי הוי מום דנשתנה בדבר שאין במינו קדום בבכורה בחיר:

הכא. ברחל שילדה לנשתנה בדבר שבמינו קדום בבכורה ואפי' הכי הוי מום והיינו חלוסיה:

הא נמי תנינא. דהוי מום:

לא. אי מהכא לא ופאי דהכא לא מסוס טעם לאיסתני הוי מומא אלא מסוס דכי הוי עינו גדולה כשל ענל היינו מום נמור דהיינו שרוע. ואמרינן כל יתר כגנול דמי ואי לאו דאמור דאמור כי מלרשא דשינוי הוי מום קבוע מהכא לא שמעינן מינה דהא שרוע הוי:

הכי נמי מסתברא. דהאי מסוס שרוע הוא ולא מסוס שינוי:

לתנן מומים אלו. דקא חשיב התם:

לא נעלם אומא לך. שינוי הוי מומא ומהכא שמעינן:

ודקא קשיא לך. אי מסוס שינוי אפילו שתיהן גדולות נמי:

התם. שתיהן גדולות אי קטנות לא הוי מחמת שינוי אלא אי מחמת בריותא יתירא הוו תרוויהו גדולות אי מחמת כחישותא הוו קטנות אבל הכא באחת גדולה ואחת קטנה לא הוי לא מחמת בריותא ולא מחמת כחישותא אלא מסוס שינוי ואכתי מהכא שמעינן ליה והדרא קושיא לנוכתיה:

דהוו מסרי לה אחהא עובדי כוכבים חיותא לפעומה מסלה כלי שיהו חציים של זה:

אתאי לקמיה דרבא. ופטרה מבכורה:

הוא ליה הסיא חיותא. עדר של בהמות:

מקני לה לאודנייהו. דבכורתיה כמעי אימן לעובד כוכבים דבתר דגולו לא מני מקני [זכה בה] כהן דהונלה מרחם מקדש. ולא לפטרן מבכור הוה מקבנן דהא אפי' אמי הוה אסר ליה בגיזה ובעבודה ויהיב להו לכהנים אלא דאי לא ידע ישראל דבכור הוי ומחיט ליה ואכיל ליה דלא אתי לידי תקלה דהוו ליה חולין:

וכלאי חיותא. ומתו בהמותיו (כעין) [מפני] שהיה מוציאן לחולין:

אי הכי. כיון דכמונתו לעובדה היתה מ"מ כלאי חיותא הוסוס כו':

מותר להטיל מום בבכור. כדי שלא יבא בו לידי תקלה:

קודם שיצא לאויר העולם. דבתר שיצא כולו אסור.ה)גראה ר"ל וה"ה נמי דיכול להקנות אז לעובד כוכבים ומ"מ כלאי חיותא דרב מרי: הם הכי ליתא. דרב מרי:

התם. דרב יהודה הסוס הכי שרי (מש"ה) דלא מפקע ליה אלא מקדושת מזבח:

ואי בעי תימא רב מרי נמיב)אולי ר"ל רב מרי נמי אף דאפקע ליה מקדושת כהן נמי שרי דשותפות עובד כוכבים פטורה וכו': הפקע להו מקדושת כהן דשותפות עובד כוכבים פטורה והסוס הכי כלאי חיותא דרב מרי בר רחל יבא לאקנויי קנין נמור לכל אדם אפי' שלא בפניו כגון על ידי בנו וכתו הגדולים דאית לה להו יד חכו ליה לעובד כוכבים זכייה נמורה דאית ליה חלק בגויה וכו"ג לא יבאי דלא נמרי [דינא] ומאן דחזי ליה דרב מרי דתקני לעובד כוכבים חזיל נמי ותקני וסבר דאפי' ע"י בנו וכתו הקטנים יכול לאקנויי ועביד על ידן ונהנה כהו דין דחולין ואתי לידי תקלה והסוס הכי כלאי חיותא דעל ידיה מכשלי אחריינא:

הכהנים והלוים פטוריים. מפליגן פיטרי חמוריהן מק"ו אם פטרו וכו':

קס"ל דהתם הלוים נופייהו קאמרינן אם פטרו פטרי חמורי ישראל במדבר כלכתיב ותקח את הלוים תחת כל בכור וגו' דין הוא שיפטרו פטרי חמוריהם של עצמן. ודקא מתמה נמרא וכי אינהו נופייהו לוים פטור מפטרי חמוריהם במדבר:

תורה אור השלם

וְשׁוֹר וָשֶׂה שָׁרוּעַ וְקָלוּט נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְנֶדֶר לֹא יֵרָצֶה [ויקרא כב, כג]

כִּי כָל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא יִקְרָב אִישׁ עִוֵּר אוֹ פִסֵּחַ אוֹ חָרֵם אוֹ שָׂרוּעַ [ויקרא כא, יח]

אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל עַד אֲשֶׁר יִטְהָר וְהַנֹּגֵעַ בְּכָל־טְמֵא־נֶפֶשׁ אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר־תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זָרַע [ויקרא כב, ד]

קַח אֶת־הַלְּוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בְּהֵמַת הַלְּוִיִּם תַּחַת בְּהֵמְתָּם וְהָיוּ־לִי הַלְּוִיִּם אֲנִי יְהוָה [במדבר ג, מה]

גְּמָ' אִינְהוּ פָּטְרִי?! אָדָם — אָדָם פָּטַר, בְּהֵמָה — בְּהֵמָה פָּטְרָה, דִּכְתִיב: "קַח אֶת הַלְוִיִּם תַּחַת בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֶּהֱמַת הַלְוִיִּם תַּחַת בְּהֶמְתָּם"! [א]אָמַר אַבָּיֵי, הָכִי קָאָמַר: כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם פְּטוּרִין בְּהֶמְתָּם מִקַּל וָחוֹמֶר — אִם הִפְקִיעָה בְּהֶמְתָּם שֶׁל לְוִיִּם בְּהֵמָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, דִּין הוּא שֶׁתַּפְקִיעַ אֶת שֶׁל עַצְמָן. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: וְהָא "פָּטְרוּ" אִינְהוּ קָתָנֵי! [א]וְעוֹד, אִם אִיתָא, אֲפִילּוּ מִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה נִפְטְרוּ! אַלְמָה תְּנַן: לֹא נִפְטְרוּ מִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, אֶלָּא מִפִּדְיוֹן הַבֵּן וּפֶטֶר חֲמוֹר? אֶלָּא אָמַר רָבָא, הָכִי קָתָנֵי: כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם פָּטְרוּ הֵן עַצְמָן מִקַּל וָחוֹמֶר, אִם הִפְקִיעָה קְדוּשָּׁתָן שֶׁל לְוִיִּם קְדוּשַּׁת שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, לֹא יַפְקִיעַ אֶת שֶׁל עַצְמָן? אַשְׁכְּחַן אָדָם, בְּהֵמָה טְמֵאָה מְנָלַן? אָמַר קְרָא: "אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה", כֹּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בִּבְכוֹר אָדָם — יֶשְׁנוֹ בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ בִּבְכוֹר אָדָם — אֵינוֹ בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה. אֲמַר לֵיהּ רַב סָפְרָא לְאַבָּיֵי: לְדִידָךְ דְּאָמְרַתְּ בְּהֶמְתָּם, בֶּן לֵוִי דַּהֲוָה לֵיהּ שֶׂה דְּאַפְקַע — לִיפְקַע, דְּלָא הֲוָה לֵיהּ שֶׂה דְּלִיפְקַע — לָא לִיפְקַע! בֵּין לְדִידָךְ, בֵּין לְרָבָא, בֶּן חֹדֶשׁ דְּאַפְקַע — לִיפְקַע, פָּחוֹת מִבֶּן חֹדֶשׁ דְּלָא אַפְקַע — לָא לִיפְקַע! [ב]לְוִיָּה לָא תִּיפְקַע? אַלְמָה אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: לְוִיָּה שֶׁיָּלְדָה — בְּנָהּ פָּטוּר מֵחָמֵשׁ סְלָעִים? הָא לָא קַשְׁיָא, כִּדְמָר בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, דְּאָמַר: "פֶּטֶר רֶחֶם" בְּפֶטֶר רֶחֶם תְּלָה רַחֲמָנָא. וְאַהֲרֹן שֶׁלֹּא הָיָה בְּאוֹתוֹ מִנְיָן — לָא לִיפְקַע! דְּתַנְיָא: לָמָּה נָקוּד עַל "אַהֲרֹן" שֶׁבְּחוּמַּשׁ הַפְּקוּדִים — שֶׁלֹּא הָיָה בְּאוֹתוֹ מִנְיָן. אָמַר קְרָא: "הַלְוִיִּם", הוּקְשׁוּ כָּל הַלְוִיִּם זֶה לָזֶה. [ב]כֹּהֲנִים מְנָלַן? כִּדְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת נִקְרְאוּ כֹּהֲנִים "לְוִיִּם", וְזֶה אֶחָד מֵהֶן: "וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק".

וּלְדוֹרוֹת

רש"י

וְעוֹד אִם אִיתָא דְּדָרְשִׁינַן קַל וָחֹמֶר גַּבֵּי בְּהֵמָה מִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה נִפְטְרוּ לְוִיִּם דְּהָא בְּהֵמָה טְהוֹרָה דִּידְהוּ הִפְקִיעָה בֶּהֱמַת יִשְׂרָאֵל: אַלְמָה תְּנַן כו' בְּפֶרֶק שֵׁנִי (לְקַמָּן בְּכוֹרוֹת דַּף יג.): אֶלָּא אָמַר רָבָא גַּבֵּי בְּהֵמָה לָא דְּרוּשׁ רַבָּנַן קַל וָחֹמֶר מִדְּאִצְטְרִיךְ לְאַקּוּשֵׁי בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה לִבְכוֹר אָדָם דְּכָל שֶׁאֵינוֹ בִּבְכוֹר אָדָם אֵינוֹ בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה כִּדְלְקַמָּן שְׁמַע מִינָּהּ גַּבֵּי בְּהֵמָה לָא אִתְיְיהִב לְמִדְרַשׁ הַאי קַל וָחֹמֶר וְהָכִי קָאָמַר מַתְנִיתִין כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם פְּטוּרִין הֵן עַצְמָן מִפִּדְיוֹן הַבֵּן מק"ו: אִם הִפְקִיעָה קְדֻשַּׁת פְּשׁוּטֵי הַלְוִיִּם אֶת קְדֻשַּׁת בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר דִּין הוּא שֶׁתַּפְקַע קְדֻשַּׁת בְּכוֹרָה שֶׁבָּהֶן כִּדְאָמַר לְקַמָּן בְּכוֹרֵי הַלְוִיִּם לֹא הִפְקִיעוּ אֶלָּא עַצְמָן: בְּהֵמָה טְמֵאָה מְנָא לַן דְּנִפְטְרוּ כֹּהֲנִים מִפֶּטֶר חֲמוֹר: כֹּל שֶׁאֵינוֹ בִּבְכוֹר אָדָם כְּגוֹן לְוִיִּם וְכֹהֲנִים דְּנִפְטְרוּ מק"ו: לְדִידָךְ דְּאָמְרַתְּ בְּהֶמְתָּם לְאַבְּהֵמָה נָמֵי קָא דְּרֵישׁ ק"ו: בֶּן לֵוִי דַּהֲוָה לֵהּ שֶׂה בַּמִּדְבָּר לְאַפְקַע פִּטְרֵי חֲמוֹרִים שֶׁהָיוּ (לוֹ) בַּמִּדְבָּר: בֵּין לְדִידָךְ וּבֵין לְרָבָא דְּדָרְשִׁיתוּ ק"ו גַּבֵּי בְּכוֹר אָדָם דְּכֵיוָן דְּדָרַשְׁתְּ לְגַבֵּי בְּהֵמָה כָּל שֶׁכֵּן לְגַבֵּי אָדָם דְּאִי לָא דָּרַשְׁתְּ בֵּהּ קַל וָחֹמֶר אָדָם מְנָא לַן וְכֵיוָן דְּדָרַשְׁתְּ אִכָּא לְמִפְרַךְ לֵוִי בְּכוֹר בֶּן חֹדֶשׁ דְּאַשְׁכְּחַן גַּבֵּי פָּשׁוּט בֶּן לֵוִי חֹדֶשׁ דְּאַפְקַע קְדֻשַּׁת בְּכוֹרוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּכֻלָּן מִבֶּן חֹדֶשׁ וָמַעְלָה נִמְנוּ כִּדְכְתִיב (בַּמִּדְבָּר ג':ט"ו) מִבֶּן חֹדֶשׁ וָמַעְלָה נִפְקַע בְּכוֹר עַצְמוֹ וּבְכוֹרֵי לְוִיִּם בְּנֵי חֹדֶשׁ דִּין הוּא שֶׁיִּפָּטְרוּ עַצְמָן מִקַּל וָחֹמֶר מִפְּשׁוּטֵי בְּנֵי חֹדֶשׁ דְּהִפְקִיעוּ קְדֻשַּׁת בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל קַל וָחֹמֶר בְּנֵי חֹדֶשׁ עַצְמָן: בְּכוֹר פָּחוֹת מִבֶּן חֹדֶשׁ דְּלָא אַפְקַע פָּשׁוּט דִּכְוָתֵהּ קְדֻשַּׁת בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל לֹא יִפְקַע קְדֻשַּׁת עַצְמוֹ וְלָמָּה לֹא נִפְדּוּ בְּכֶסֶף בְּכוֹרֵי לְוִיִּם שֶׁהָיוּ בַּמִּדְבָּר פְּחוּתִים מִבֶּן חֹדֶשׁ: לְוִיָּה שֶׁיָּלְדָה מִיִּשְׂרָאֵל לֹא תִּפָּקַע קְדֻשַּׁת בְּכוֹר בְּנָהּ דְּהָא לֹא נִמְנוּ בַּמִּדְבָּר אֶלָּא זְכָרִים אֲבָל נְקֵבוֹת לֹא הִפְקִיעוּ כְּלוּם: בְּפֶטֶר רֶחֶם תָּלָה רַחֲמָנָא לִבְכוֹר וְכֵיוָן דְּרֶחֶם דְּהַךְ לְוִיָּה הוּא אָזְלִינַן אַחַר הָאֵם לְעִנְיַן ה' סְלָעִים אִי מַשְׁכְּחִינַן דְּכֻלָּן לְוִיִּם פְּטוּרִין אֲפִילּוּ פְּחוּתִין מִבֶּן חֹדֶשׁ שֶׁהָיוּ בַּמִּדְבָּר שֶׁלֹּא הִפְקִיעוּ בֶּן לְוִיָּה נָמֵי פָּטוּר: וְאַהֲרֹן שֶׁלֹּא הָיָה בְּאוֹתוֹ מִנְיָן לֹא הוּא וְלֹא בַּהֲמוֹתָיו שֶׁלֹּא הִפְקִיעוּ אֶת בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִפְקַע פִּטְרֵי חֲמוֹרִים דִּידֵהּ: הֻקְשׁוּ כו' הַשְׁתָּא אִפְרִיקוּ כּוּלְּהוּ תְּיוּבְתָּא:

תוספות

דִּין הוּא שֶׁתַּפְקִיעַ אֶת שֶׁל עַצְמָן גָּרַס וְאִי גָּרַס שֶׁתַּפְקַע לָא גָּרַס אֶת:

וְהָא פָּטְרוּ אִינְהוּ קָתָנֵי מֵרֵישָׁא דְּקָתָנֵי וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם פְּטוּרִין לֹא קָשֶׁה מִידֵּי דְּאִיכָּא לְפָרֵשׁ פְּטוּרִין מִלְּקַדֵּשׁ פִּטְרֵי חֲמוֹרֵיהֶן קָאָמַר וְלֹא פְּטוּרִין הֵן עַצְמָן אֲבָל פָּטְרוּ מַשְׁמַע פָּטְרוּ אִינְהוּ: וְעוֹד אִם אִיתָא דְּדָרְשִׁינַן ק"ו גַּבֵּי בְּהֵמָה מִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה לִפָּטְרוּ לְוִיִּם דְּהָא בְּהֵמָה דִּידְהוּ הִפְקִיעָה בֶּהֱמַת יִשְׂרָאֵל הַטְּהוֹרָה וְא"ת א"כ לְקַמָּן דְּנָקַט שֶׂה א' שֶׁל בֶּן לֵוִי פָּטַר כַּמָּה פִּטְרֵי חֲמוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל אַמַּאי לָא נָקַט בְּהֵמָה טְהוֹרָה דְּלֵיכָּא לְמֵימַר דִּבְבְהֵמָה טְהוֹרָה לֹא פָּטַר שֶׂה אֶחָד כַּמָּה בְּכוֹרוֹת דִּטְהוֹרוֹת דְּיִשְׂרָאֵל אֶלָּא דַּוְקָא בְּפִטְרֵי חֲמוֹר אֲבָל בִּטְהוֹרָה מָנוּ אֶחָד כְּנֶגֶד אֶחָד דְּקָאָמַר מַה שֶּׁפָּטְרוּ בֶּהֱמַת לְוִיִּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בֵּין טְמֵאָה בֵּין טְהוֹרָה מִבֶּהֱמַת תַּחַת בְּהֶמְתָּם נָפְקָא לֵהּ לְקַמָּן בְּהֵמָה אַחַת תַּחַת בְּהֵמוֹת הַרְבֵּה מַשְׁמַע בֵּין טְמֵאָה בֵּין טְהוֹרָה י"ל ר' חֲנִינָא דִּלְקַמָּן נָקַט מַה שֶּׁיָּכוֹל לִנְהֹג עַכְשָׁו וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ מַתְנִיתִין דִּלְקַמָּן אַתָּא מָה טַעַם פּוֹדֶה וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה מִשּׁוּם דְּשֶׂה אֶחָד שֶׁל בֶּן לֵוִי פָּטַר כַּמָּה פִּטְרֵי חֲמוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר אֲבָל מָה שֶּׁפָּטַר שֶׂה אֶחָד שֶׁל בֶּן לֵוִי בַּמִּדְבָּר כַּמָּה בְּכוֹרוֹת דִּטְהוֹרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל לֹא נָהַג אֶלָּא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה דְּעַכְשָׁו אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן אֶלָּא יֵשׁ בָּהֶן קְדֻשַּׁת הַגּוּף וְא"ת וְאַבָּיֵי מַאי קָסָבַר אַמַּאי לָא עָבְדִי ק"ו בִּטְהוֹרָה י"ל קָסָבַר לְעִנְיַן טְהוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן קְדֻשַּׁת מִזְבֵּחַ לֹא שַׁיָּיךְ לְמֵימַר פּוֹטְרִין אֶת שֶׁל עַצְמָן מק"ו דְּפוֹטְרִין שֶׁל יִשְׂרָאֵל דְּכֹהֲנִים וּלְוִיִּם קְרוֹבִים לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ יוֹתֵר מִשֶּׁל יִשְׂרָאֵל: אִם הִפְקִיעָה קְדֻשָּׁה שֶׁל לְוִיִּם כו' וְא"ת מַאי ק"ו הוּא זֶה וַהֲלֹא פְּשׁוּטֵי הַלְוִיִּם הִפְקִיעוּ בְּכוֹרוֹת יִשְׂרָאֵל אֲבָל בְּכוֹרֵי לְוִיִּם לֹא הִפְקִיעוּ כְּלוּם כִּדְלְקַמָּן וְהֵיכִי עָבֵיד ק"ו בִּבְכוֹר שֶׁל לְוִיִּם שֶׁלֹּא מָצִינוּ שֶׁהִפְקִיעוּ שׁוּם דָּבָר י"ל הָכִי דַּיֵּיק ק"ו קְדֻשַּׁת לְוִיּוּת שֶׁהַלֵּוִי הִפְקִיעַ קְדֻשַּׁת בְּכוֹרוֹת יִשְׂרָאֵל א"כ לֵוִי בְּכוֹר דִּין הוּא שֶׁלְּוִיּוּת שֶׁלּוֹ יַפְקִיעַ עַצְמוֹ וְכֵן פ"ה וּלְהָכִי קָאָמַר לְקַמָּן דְּאֵין בְּכוֹר מַפְקִיעַ בְּכוֹר לְוִיּוּת שֶׁל לֵוִי אֵין מַפְקִיעַ שְׁתֵּי בְּכוֹרוֹת שֶׁל עַצְמוֹ וּבְכוֹרוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְא"ת מ"ט דְּרָבָא דְּלֵית לֵיהּ ק"ו לְאַבָּיֵי לִבְהֵמָה וַהֲלֹא ק"ו גָּמוּר הוּא וּפֵ"ה הַיְינוּ טַעְמָא דְּלָא דָּרְשֵׁי ק"ו גַּבֵּי בְּהֵמָה לְאִצְטְרִיךְ לְאַקּוּשֵׁי בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה לִבְכוֹר אָדָם לְגַמְרֵי כָּל שֶׁאֵינוֹ בִּבְכוֹר אָדָם אֵינוֹ בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה כִּדְלְקַמָּן ס"מ גַּבֵּי בְּהֵמָה לָא אִתְיְיהִיב לְמִדְרַשׁ ק"ו וְאֵין הַלָּשׁוֹן מַשְׁמַע כְּפֵרוּשׁוֹ דְּמִדְּקָאָמַר אַשְׁכְּחַן אָדָם בְּהֵמָה טְמֵאָה מְנָלַן מַשְׁמַע דְּאִצְטְרִיךְ הֶיקֵּישָׁא לְאַגְמוֹרֵי אַבְּהֵמָה טְמֵאָה וְלָא לְגַלּוֹיֵי אַטְּהוֹרָה דְּלָא עָבְדִי ק"ו וְעוֹד דְּלְמָה אִצְטְרִיךְ הֶיקֵּישָׁא לְכִדְדָרְשִׁינַן לְקַמָּן בִּשְׁמַעְתָּא דִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה לֹא תַּחְלֹק בּוֹ בֵּין לְדוֹרוֹת בֵּין בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בְּשֶׂה וּלְדוֹרוֹת נָמֵי נָפְקָא מִנַּהּ כְּהַהִיא דְּרָשָׁא דִּגְמָרֵי מִנַּהּ פּוֹדֶה וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה כְּמוֹ שֶׁפָּטַר בַּמִּדְבָּר שֶׂה אֶחָד שֶׁל בֶּן לֵוִי כַּמָּה פִּטְרֵי חֲמוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְעוֹד אִצְטְרִיךְ לְר' אֱלִיעֶזֶר דְּדָרֵשׁ בְּסוֹף פִּרְקִין (בְּכוֹרוֹת יב:) מָה בְּכוֹר אָדָם חַיָּב בְּאַחְרָיוּתוֹ אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה חַיָּב בְּאַחְרָיוּתוֹ וְנ"ל הַיְינוּ טַעְמָא דְּרָבָא דְּלוֹקֵחַ בְּאָדָם שֶׁקְּדֻשַּׁת לְוִיָּה גּוֹרֶמֶת הַפְקָעַת בְּכוֹרָה שַׁיָּיךְ לַעֲשׂוֹת ק"ו אֲבָל בִּבְהֵמָה שֶׁאֵין קְדֻשַּׁת הַשֶּׂה שֶׁל לְוִיִּם גּוֹרֶמֶת הַפְקָעַת בְּכוֹר בְּהֵמָה דְּאֵין בּוֹ קְדֻשָּׁה לֹא שַׁיָּיךְ לְמֶעְבַּד ק"ו: דִּין הוּא שֶׁתַּפְקִיעַ שֶׁל עַצְמוֹ פ"ה לְרָבָא פּוֹטְרִין דְּמַתְנִיתִין אַיְּרֵי בְּפִדְיוֹן הַבֵּן וְקָשֶׁה לְדִבְפֶטֶר חֲמוֹר עָסְקִינַן וּפר"ת ה"ק מַתְנִיתִין כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם פְּטוּרִין מִפִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר מָה טַעַם דְּהֵם עַצְמָן פְּטוּרִין מק"ו לָכֵן שָׁמְעִינַן בְּהֵמָה טְמֵאָה מִדְּאִתַּקַּשׁ לְאָדָם וּלְשׁוֹן הָכִי קָאָמַר ק"ק לְפִי' זֶה: דְּלָא הֲוָה לֵהּ שֶׂה דְּאַפְקַע לָא לַפְקַע וְא"ת מ"מ ק"ו מֵיהָא אִיתָא אִם פָּטַר שֶׂה שֶׁל בֶּן לֵוִי פִּטְרֵי חֲמוֹרִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל כ"ש (מ"מ) שֶׁל שְׁאָר לְוִיִּם שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם שֶׂה וי"ל אֵין זֶה ק"ו לֹא אָמַר הַכָּתוּב לָקַחַת בְּהֵמָה שֶׁל לֵוִי זֶה תַּחַת בְּהֵמָה שֶׁל לֵוִי אַחֵר אֶלָּא תַּחַת בֶּהֱמַת יִשְׂרָאֵל ומ"מ בְּדִידֵהּ כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ עָבְדִינַן ק"ו: בֶּן חֹדֶשׁ דְּאַפְקַע לִפְקַע לָא קָאָמַר בְּלֵוִי בְּכוֹר בֶּן חֹדֶשׁ דְּאַפְקַע בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל לִפְקַע דְּאֵין בְּכוֹר מַפְקִיעַ בְּכוֹר אֶלָּא ה"ק בֶּן חֹדֶשׁ דְּיֵשׁ כֹּחַ לִלְוִיּוּת שֶׁבּוֹ לְהַפְקִיעַ בְּכוֹרוֹת יִשְׂרָאֵל לִפְקַע בְּכוֹרַת עַצְמוֹ כֵּיוָן שֶׁכְּיוֹצֵא בּוֹ בְּפָשׁוּט מַפְקִיעַ בְּכוֹרוֹת יִשְׂרָאֵל אֲבָל אוֹתוֹ שֶׁהָיָה פָּחוֹת מִבֶּן חֹדֶשׁ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לֹא תַּפְקִיעַ בְּכוֹרַת שֶׁל עַצְמָן וְאַעַ"פ שֶׁאַחֲרֵי כֵן נַעֲשָׂה בֶּן חֹדֶשׁ וְכֵן לִבְכוֹרוֹת מִשָּׁם וְאֵילָךְ דְּכֵיוָן דִּבְאוֹתָהּ שָׁעָה לֹא מַפְקִיעַ גַּם לְדוֹרוֹת כִּדְלְרִישׁ בְּסָמוּךְ וְהָיוּ בַּהֲוָיָיתָן יְהוּ: בְּפֶטֶר רֶחֶם תְּלָה רַחֲמָנָא פ"ה כֵּיוָן דְּרֶחֶם דְּהַךְ לְוִיָּה הוּא [אִי] מַשְׁכַּחַת דִּלְוִיִּם כֻּלָּן פְּטוּרִין אֲפִי' פָּחוֹת מִבֶּן חֹדֶשׁ בֶּן לְוִיָּה פָּטוּר מַשְׁמַע שר"ל הַךְ פִּרְכָא דְּבֶן לֵוִי בְּשִׁנּוּיָא דְּפֶטֶר רֶחֶם וּבֶן לֵוִי שֶׁהוּא בֶּן חֹדֶשׁ עַל שִׁנּוּיָא דְּהֻקְשׁוּ כָּל הַלְוִיִּם כֻּלָּן זֶה לָזֶה וְאֵין מַשְׁמַע כֵּן אֶלָּא לְגַמְרֵי מִתָּרְצָא בְּשִׁנּוּיָא דְּפֶטֶר רֶחֶם בְּבֶן לֵוִי שֶׁהוּא פָּחוֹת מִבֶּן חֹדֶשׁ אֵין בּוֹ שׁוּם גְּרִיעוּתָא אֶלָּא בְּמַה שֶׁהוּא פָּחוֹת מִבֶּן חֹדֶשׁ וַהֲרֵי הוּא בֶּן לֵוִי וְכֵיוָן דִּבְפֶטֶר רֶחֶם תָּלָה רַחֲמָנָא מָה שֶׁהוּא בֶּן לֵוִי מַשְׁוֵיהוּ לֵוִי וְאַעַ"פ שֶׁאֵין אָבִיו לֵוִי: וְאַהֲרֹן שֶׁלֹּא הָיָה בְּאוֹתוֹ מִנְיָן פ"ה לֹא הוּא וְלֹא בְּהֵמוֹתָיו שֶׁלֹּא הִפְקִיעוּ בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל לָא לִפְקְעוּ בְּכוֹרָה דִּידֵהּ מַשְׁמַע שֶׁרוֹצֶה כְּמוֹ כֵן לְהַקְשׁוֹת דְּלָא לִפְקַע בְּכוֹרַת' עַצְמוֹ וְא"א לוֹמַר כֵּן דְּלָא הָיָה אַהֲרֹן בְּכוֹר דְּמִרְיָם גְּדוֹלָה מִמֶּנּוּ ג' שָׁנִים כִּדְאָמַר בַּמִּדְרָשׁ [רַ"ס פ' שְׁמוֹת] כְּמוֹ שֶׁהָיָה אַהֲרֹן גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה ג' שָׁנִים וְא"ת מַאי קָשֶׁה לֵיהּ מֵאַהֲרֹן טְפֵי מג' מֵאוֹת בְּכוֹרִים שֶׁל לְוִיִּם שֶׁלֹּא נִמְנוּ בַּהֲדֵי כ"ב אֶלֶף כִּדְלְקַמָּן וְיֵשׁ לוֹמַר נְהִי דִּלְעִנְיַן כ"ב אֶלֶף לֹא נִמְנוּ מִשּׁוּם דְּדַיּוֹ לִבְכוֹר שֶׁיַּפְקִיעַ עַצְמוֹ מִכָּל מָקוֹם נִמְנוּ בְּמִנְיַן לְוִיִּם אֲבָל אַהֲרֹן לֹא נִמְנָה כְּלָל:

מסורת הש"ס

א משנה בכורות
ב יבמות פז:; תמיד כז.; חולין כד:

תורה אור השלם

קַח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֶּהֱמַת הַלְוִיִּם תַּחַת וגו' [במדבר ג, מה]

כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה־לָּךְ אַךְ וגו' [במדבר יח, טו]

פְּקֹד אֶת־בְּנֵי לֵוִי לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה וגו' [במדבר ג, טו]

וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ וגו' [שמות יג, יב]

כָּל־פְּקוּדֵי הַלְוִיִּם אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה לְמִשְׁפְּחֹתָם וגו' [במדבר ג, לט]

וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל־בְּכוֹר וגו' [במדבר ג, יב]

וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק אֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת מִקְדָּשִׁי בִּתְעוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וגו' [יחזקאל מד, טו]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ט, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' יח:

ב מיי' פ"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יא, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' יח:

רבינו גרשום

אדם אדם פטר. שבן לוי היה פוטר בכור אדם של ישראל ובהמתן כבשים שלהן פטרו פטרי חמורי ישראל דכתיב קח את הלוים תחת כל בכור וגו':

אמר אביי הכי קאמר תרין מתני' א)נראה דצ"ל תרין מתני' הכי לכהנים ולוים פטורין וכו': פטורין בהמתן מק"ו אם הפקיע בהמתן וכו'. וה"ה לאביי הן הן עצמן שהפקיעו בכורי בנ"י דין שיפקיעו בכורי בניהן של עצמן:

א"ל רבא והיכי מצית לפרושי דאם הפקיעה בהמה והא פטרו קתני ולא פטורה דמשמע דאינהו נופייהו קא מיירי מתני':

ועוד אם איתא. דפטרה בהמתן קתני כדאמרת אפי' בכור בהמה טהורה נמי ניפטרו אלמה תנן לא נפטרו כו'. משום דכתיב אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטהורה תפדה:

אלא אמר רבא. הכי קאמר וכו' אשכחן אדם לפטור בכורי לוים מק"ו כדאמרן:

בכור בהמה טמאה. לפטורי כהנים ולוים מנא לן:

אמר קרא אך כו' כל שיש בבכור אדם. כגון ישראל דצריך לפדותו ישנו נמי בפטר חמור דצריך לפדותו:

וכל שאינו בבכור אדם. [כגון לוים] כדאמרן דפטורי מק"ו פטורי נמי מפדיון בכור בהמה טמאה:

א"ל רב ספרא לאביי לדידך דאמרת. אם הפקיעה בהמתן וכו' אם כן בן לוי דהוה ליה שה לאפקע פטר חמור דישראל פקע פטר חמור דידיה דליפטר הואיל ופטר את של ישראל ודלא הוה ליה שה דאפקע לא ליפקע נמי דידיה:

ובין לדידך ובין לרבא. אפי' אביי דאמר אם הפקיע בהמה סבירא ליה נמי דלוים עצמן נמי הפקיעו קדושת בכורי ישראל וקאמר ליה א"כ לטעמא דידכו בן חדש דכתיב מבן חדש ומעלה דאפקע ליפקע דליפטר בכורו:

לויה נמי דלא אפקעה דכל זכר כתיב לא תפקע בכורה. אלמה אמר רב כו':

לאמר בפטר רחם תלה רחמנא כלומר לא שלוין בנה בתר ישראל אלא בתר דידיה דבפטר רחם תלה רחמנא ולויה היא משכחן שפטור ימן הבכורה שאינה היא זכר והיה בכור היה פטור אף בנה נמי כא אחרון דחם היה פטור יתן הבכורה אם היתה נו:

ואהרן שלא היה במנין הלוים של כ"ב אלף לא ליפקע בכור שלו במדבר הואיל ולא תפקע:

למה נקוד על אהרן שבחומש הפקודים. דכתיב כל פקודי הלוים אשר פקד משה ואהרן כ"ב אלף לא היה באותו מנין לכך נקודה כלא לימעוטו:

הוקשו הלוים כולן זה לזה. כשם שבן חדש דקפטר פטור בכורו כך פחות מבן חדש לא פטר פטור פטור נמי בכורו:

וזה אחד מהן. מכ"ל והכהנים הלוים זה תונו כאן כבשוים דכהנים דקרו לוים אף הכא דכתיב הלוים לתורייהו ולשמעו נמי הכהנים:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' א, סמג עשין קמא, טוש"ע יו"ד סי' שכא סעי' א:

וּלְדוֹרוֹת מִנַּלַּן? אָמַר קְרָא: "וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם", "וְהָיוּ" — בַּהֲוָיָיתָן יְהוּ. וּמִמַּאי דִּבְשֶׂה? אָמַר רַב חִסְדָּא: נֶאֱמַר כֶּסֶף לְדוֹרוֹת, וְנֶאֱמַר שֶׂה לְדוֹרוֹת. מָה כֶּסֶף הָאָמוּר לְדוֹרוֹת — בּוֹ פָּדוּ לְדוֹרוֹת, בּוֹ פָּדוּ לְאוֹתָהּ שָׁעָה, אַף שֶׂה הָאָמוּר לְדוֹרוֹת — בּוֹ פָּדוּ לְדוֹרוֹת, בּוֹ פָּדוּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. מָה לְכֶסֶף — שֶׁכֵּן פּוֹדִין בּוֹ הֶקְדֵּשׁוֹת וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי! [א]אֶלָּא, אָמַר קְרָא: "אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה", מָה בְּכוֹר אָדָם לֹא חִלַּקְתָּ בֵּין לְדוֹרוֹת בֵּין לְאוֹתָהּ שָׁעָה — בְּכֶסֶף, אַף בְּהֵמָה טְמֵאָה לֹא תַחְלוֹק בּוֹ בֵּין לְדוֹרוֹת בֵּין לְאוֹתָהּ שָׁעָה — בְּשֶׂה. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: שֶׂה אֶחָד שֶׁל בֶּן לֵוִי פָּטַר כַּמָּה פִּטְרֵי חֲמוֹרִים מִיִּשְׂרָאֵל. אָמַר אַבָּיֵי: תֵּדַע, שֶׁהֲרֵי מָנָה הַכָּתוּב עוֹדְפִים בְּאָדָם, וְלֹא מָנָה עוֹדְפִין בִּבְהֵמָה. מִמַּאי? דִּילְמָא לָא הֲוֵי נְפִישֵׁי לְהוּ בְּהֵמוֹת טוּבָא? לָא סָלְקָא דַעְתָּךְ! דִּכְתִיב: "וּמִקְנֶה רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְלִבְנֵי גָד". דִּילְמָא אֲפִילּוּ הָכִי, פְּשׁוּטִים דִּלְוִיִּם הֲווֹ קָיְימִי לְבַהֲדֵי בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל! אָמַר קְרָא: "וְאֶת בֶּהֱמַת הַלְוִיִּם תַּחַת בְּהֶמְתָּם", בְּהֵמָה אַחַת תַּחַת בְּהֵמוֹת הַרְבֵּה. וְאֵימָא בְּהֵמָה רַבָּה? אִם כֵּן, לִיכְתּוֹב קְרָא אוֹ "בְּהֵמָה תַּחַת בְּהֵמָה" אוֹ "בְּהֶמְתָּם תַּחַת בְּהֶמְתָּם"! מַאי "בֶּהֱמַת... תַּחַת בְּהֶמְתָּם"? שְׁמַע מִינַּהּ חַד פָּטַר טוּבָא. אָמַר רָבָא, אַף אֲנַן נָמֵי תְּנֵינָא: וּפוֹדֶה בּוֹ פְּעָמִים הַרְבֵּה. וְרַבִּי חֲנִינָא טַעְמָא דְּמַתְנִיתִין מְפָרֵשׁ, וְהָכִי קָאָמַר: מַאי טַעְמָא פּוֹדֶה בּוֹ פְּעָמִים הַרְבֵּה? מִשּׁוּם דְּשֶׂה אֶחָד שֶׁל בֶּן לֵוִי פּוֹטֵר כַּמָּה פִּטְרֵי חֲמוֹרִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אִיתְּמַר, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: קָדְשׁוּ בְּכוֹרוֹת בַּמִּדְבָּר, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: לֹא קָדְשׁוּ בְּכוֹרוֹת בַּמִּדְבָּר. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: קָדְשׁוּ בְּכוֹרוֹת בַּמִּדְבָּר, דְּרַחֲמָנָא אָמַר לִיקְדְּשׁוּ, דִּכְתִיב: "קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר". וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: לֹא קָדְשׁוּ בְּכוֹרוֹת בַּמִּדְבָּר, מִדִּכְתִיב: "וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ", וּכְתִיב בָּתְרֵיהּ: "וְהַעֲבַרְתָּ", מִכְּלָל דְּמֵעִיקָּרָא לָא קְדוּשׁ. אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ: עַד שֶׁלֹּא הוּקַם הַמִּשְׁכָּן הָיוּ בָּמוֹת מוּתָּרוֹת וַעֲבוֹדָה בִּבְכוֹרוֹת! אֲמַר לֵיהּ: בְּאוֹתָן שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם. הָכִי נָמֵי מִסְתַּבְּרָא, דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, בֶּן שָׁנָה בַּר מֵיעְבַּד עֲבוֹדָה הוּא? וּדְקָאָרֵי לַהּ, מַאי קָאָרֵי לַהּ? הָכִי קָא קַשְׁיָא לֵיהּ: אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא דְּלָא פָּסֵיק קְדוּשְׁתַּיְיהוּ — הָנָךְ דְּמֵעִיקָּרָא נָמֵי לָא פְּקָעָא קְדוּשְׁתַּיְיהוּ, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ דְּפָסֵק קְדוּשְׁתַּיְיהוּ — הָנָךְ דְּמֵעִיקָּרָא נָמֵי פָּקְעָא לֵיהּ קְדוּשְׁתַּיְיהוּ. וְאִידַּךְ: דִּקְדוּשׁ — קְדוּשׁ, דְּלָא קְדוּשׁ — לָא קְדוּשׁ. אֵיתִיבֵיהּ: אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן, קָרְבוּ בּוֹ לָהֶם בְּיִשְׂרָאֵל נְדָרִים וּנְדָבוֹת, חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת, בְּכוֹרוֹת וּמַעַשְׂרוֹת. הָכִי נָמֵי — בְּאוֹתָן שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם. וּמִינַּהּ: אוֹתוֹ הַיּוֹם הוּא דְּקָרוּב, מִיכָּן וְאֵילָךְ לָא קָרוּב! [א]אִיכָּא דְּאָמְרִי: אֵיתִיבֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן: אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן קָרְבוּ לָהֶם יִשְׂרָאֵל נְדָרִים וּנְדָבוֹת חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת בְּכוֹרוֹת וּמַעַשְׂרוֹת. אוֹתוֹ הַיּוֹם — אִין, מִיכָּן וְאֵילָךְ — לָא! אֵימָא: מֵאוֹתוֹ הַיּוֹם וְאֵילָךְ. וּמַאי קָמַשְׁמַע לַן? מֵאוֹתוֹ הַיּוֹם — אִין, מֵעִיקָּרָא — לָא. אַלְמָא חוֹבוֹת בְּבָמָה לָא קָרוּב. [ב]תָּא שְׁמַע, נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת קָדְשׁוּ בְּכוֹרוֹת לְיִשְׂרָאֵל — בְּמִצְרַיִם, וּבַמִּדְבָּר, וּבִכְנִיסָתָן יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ. בְּמִצְרַיִם מַהוּ אוֹמֵר? "קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר". בַּמִּדְבָּר הוּא אוֹמֵר: "כִּי לִי כָל בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל". בִּכְנִיסָתָם לָאָרֶץ הוּא אוֹמֵר: "וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ... וְהַעֲבַרְתָּ". אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הוּזְהֲרוּ עַל הַבְּכוֹרוֹת לִיקְדַּשׁ, וְלֹא קָדְשׁוּ. וּבְמִצְרַיִם נָמֵי לָא קְדוּשׁ? הָא קָאָמְרִינַן דִּקְדוּשׁ! הָכִי אָמַר: מֵהֶן קָדְשׁוּ, וּמֵהֶן לֹא קָדְשׁוּ. [ג]מַתְקֵיף לַהּ רַב פָּפָּא: וּבַמִּדְבָּר לֹא קָדְשׁוּ? וְהָכְתִיב: "פְּקֹד כָּל בְּכֹר זָכָר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל"! אֶלָּא, אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: קָדְשׁוּ וְלֹא פָּסְקוּ, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: קָדְשׁוּ וּפָסְקוּ.

רש"י

מַה לְכֶסֶף שֶׁכֵּן פּוֹדִין בּוֹ הֶקְדֵּשׁ וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי אע"ג דְּהֶקְדֵּשׁ נִפְדֶּה בְּשֶׂה וְכָל דָּבָר חוּץ מֵעֶגֶל וְקַרְקַע וּשְׁטָר כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶ' יֵשׁ בְּכוֹר (לְקַמָּן בְּכוֹרוֹת דַּף נא.) הַיְינוּ מִטַּעַם שֶׁשָּׁוֶה כֶּסֶף כְּכֶסֶף וְלֹא מִטַּעַם שֶׂה אֲבָל פֶּטֶר חֲמוֹר נִפְדֶּה בְּשֶׂה כָּל דְּהוּ וּבִשְׁאָר בְּשָׁוְיוֹ כִּדְאָמַר לְקַמָּן: **וּפוֹדֶה** בּוֹ פְּעָמִים הַרְבֵּה פ"ה אִם חָזַר וּקְנָאוֹ מִיַּד כֹּהֵן אַחֵר שֶׁנְּתָנוֹ לוֹ חוֹזֵר וּפוֹדֶה בּוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר אַחֵר ור"ת מְפָרֵשׁ דְּאַסָּפֵק קָאֵי לְקַמָּן בְּפִרְקִין (בְּכוֹרוֹת ל' ט.) דְּקָתָנֵי רֵישָׁא אַחַת בִּכְרָה וְאַחַת לֹא בִּכְרָה יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה מַפְרִישׁ וְהוּא לְעַצְמוֹ וּבְסָפֵק זֶה שֶׁלֹּא יָצָא מִיְּדֵי הֶעֱרֵךְ לְמִתְנֵי שֶׁחוֹזֵר וּפוֹדֶה בּוֹ סָפֵק אַחֵר פְּעָמִים הַרְבֵּה וְכֵן מַשְׁמַע דְּאַסָּפֵק קָאֵי דְּקָתָנֵי בָּתַר הָכֵי נִכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר וּמוּקֵי לֵיהּ בגמ' בְּסָפֵק אֲבָל בְּוַדַּאי לֹא אֶפְשָׁר לְמֵימַר פּוֹדֶה וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה כָּל זְמַן שֶׁהוּא בְּיַד יִשְׂרָאֵל וְלֹא נָתַן דְּהָא תְּנַן לְקַמָּן בְּפִרְקִין (בְּכוֹרוֹת ט.) שְׁתֵּי חֲמוֹרוֹת שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים נוֹתֵן שְׁנֵי טְלָאִים לַכֹּהֵן: **לֹא** קָדְשׁוּ **בְּכוֹרוֹת** (נָמֵי) **בַּמִּדְבָּר** לֹא בְּכוֹר אָדָם וְלֹא בְּכוֹר בְּהֵמָה וְהָא דְּפָרִיךְ לְעֵיל אֲפִי' מִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה לִפַּטְרוּ דְּהָא בְּהֵמָה טְהוֹרָה דִּילְהוּ הִפְקִיעָה בֶּהֱמַת יִשְׂרָאֵל הַטְּהוֹרָה אֵין זֶה אַלִּבָּא דְּרֵישׁ לָקִישׁ לְפִי סְבָרָתוֹ שֶׁל עַכְשָׁו וּמִיהוּ לְפִי מַסְקָנָא דִּלְקַמָּן הֶקְדֵּשׁוּ בַּחֲמֵשׁ הַפְּקוּדִים וְאַחַר כָּךְ פָּסְקוּ נִיחָא: **אוֹתוֹ** הַיּוֹם מִכָּאן וְאֵילָךְ לֹא קָרוּב וְאע"ג דִּנְדָרִים וּנְדָבוֹת קָרוּב מִשָּׁם וְאֵילָךְ מִשּׁוּם בְּכוֹרוֹת נָקַט אוֹתוֹ הַיּוֹם: **אֶלָּא** אִי אִיתְּמַר כו' לְמַסְקָנָא זוֹ לֹא נֶאֶמְרוּ הָנֵי תְּיוּבְתָּא דִּלְעֵיל וכה"ג אִיתָא בְּרֵישׁ הַחוֹלֵץ (יְבָמוֹת דַּף לה: וְשָׁם) גַּבֵּי אַלְמָנָה מְעֻבֶּרֶת וּבְפֶרֶק קַמָּא דַּחֲגִיגָה (דַּף ז.) וּפֶרֶק הַמַּפֶּלֶת (נִדָּה דַּף כֹּל.) גַּבֵּי פָּנָיו מוּסְמָסִין וּבְכַמָּה דּוּכְתֵּי אִיכָּא טוּבָא:

תוספות

וּלְדוֹרוֹת מְנָא לַן שֶׁיִּפָּטְרוּ בְּכוֹרֵי כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם דְּמֵהַאי ק"ו לָא שָׁמְעִינַן אֶלָּא בַּמִּדְבָּר: **וּמִמַּאי דִּבְשֶׂה** שֶׁל בֶּן לֵוִי נִפְטְרוּ פִּטְרֵי חֲמוֹרִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל דְּקָאָמְרַתְּ לְעֵיל בֶּן לֵוִי דַּהֲוָה לֵיהּ שֶׂה לְאַפְקוּעַ לִפְקַע: **כֶּסֶף לְדוֹרוֹת** בִּבְכוֹר אָדָם (בַּמִּדְבָּר י"ח:ט"ו-ט"ז) וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים: **שֶׂה לְדוֹרוֹת** (שְׁמוֹת י"ג:י"ג) וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה: **בְּכֶסֶף** פָּדוּ בְּכוֹרִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה דִּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר ג':מ"ז) וְלָקַחְתָּ חֲמֵשֶׁת חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים לַגֻּלְגֹּלֶת: **הֶקְדֵּשׁוֹת** (וַיִּקְרָא כז) וְאִם הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת בֵּיתוֹ וְגוֹ' וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי דִּכְתִיב (דְּבָרִים יד) וְנָתַתָּה בַּכֶּסֶף הִלְכָּךְ פָּדוּ בּוֹ בְּכוֹרוֹת בַּמִּדְבָּר כִּלְדוֹרוֹת תֹּאמַר בְּשֶׂה שֶׁאֵין פּוֹדִין בּוֹ הֶקְדֵּשׁוֹת: **תֵּדַע** שֶׁלֹּא נִמְנוּ בְּכוֹרֵי בֶּהֱמַת יִשְׂרָאֵל מִדְּלָא מָנָה הַכָּתוּב עוֹדְפִים בִּבְהֵמָה כְּמוֹ שֶׁמָּנָה בָּאָדָם שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים וּמָאתַיִם: **דְּלָא הָווּ לְהֶן לְיִשְׂרָאֵל** בְּהֵמוֹת טוּבָא כִּלְוִיִּם: **וְלֵימָא אֲפִילּוּ הָכֵי** דְּמִקְנֶה רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן אַף"ה לָא הָווּ עָדְפֵי בִּבְהֵמָה שֶׁיְּהוּ בְּכוֹרֵי בֶּהֱמַת יִשְׂרָאֵל עוֹדְפִים עַל פְּשׁוּטֵי בְּהֵמוֹת לְוִיִּם: **וְאֵימָא** הָא דִּכְתִיב בֶּהֱמַת הַלְוִיִּם בְּהֵמוֹת טוּבָא מַשְׁמַע כִּדְאַשְׁכְּחַן בְּנִינְוֵה (יוֹנָה ד) וּבְהֵמָה רַבָּה אַלְמָא בְּהֵמָה טוּבָא מַשְׁמַע: **אִם כֵּן** לִבְהֶמַת לְוִיִּם (וּבְהֶמְתָּן דְּיִשְׂרָאֵל תַּרְוַיְהוּ) טוּבָא מַשְׁמַע לִכְתְּבִינְהוּ קְרָא כִּי הֲדָדֵי מִדְּשַׁנֵּי קְרָא בְּדִבּוּרֵהּ ש"מ חַד פָּטַר טוּבָא: **תְּנֵינָא** בְּמַתְנִיתִין וּפוֹדֶה בּוֹ בְּשֶׂה פְּעָמִים הַרְבֵּה שֶׁאִם חָזַר וּקְנָאוֹ מִיַּד הַכֹּהֵן לְאַחֵר שֶׁנְּתָנוֹ לוֹ חוֹזֵר וּפוֹדֶה בּוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר אַחֵר: **וְרַבִּי חֲנִינָא** דְּאָמַר שֶׂה אֶחָד שֶׁל בֶּן לֵוִי כו' טַעְמָא דְּמַתְנִי' קָמְפָרֵשׁ וְהָכִי קָאָמַר כו': **לֹא קָדְשׁוּ בְּכוֹרוֹת** שֶׁנּוֹלְדוּ בַּמִּדְבָּר: **דְּמֵעִיקָּרָא** בַּמִּדְבָּר. וְהַאי קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר מוּקֵי לֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ בְּמִצְרַיִם אֲבָל בַּמִּדְבָּר לֹא קָדְשׁוּ מִדִּכְתִיב כִּי יְבִיאֲךָ וַהֲדַר וְהַעֲבַרְתָּ כָל פֶּטֶר רֶחֶם: **בָּמוֹת** כָּל אֶחָד בּוֹנֶה מִזְבֵּחַ וּמַקְרִיב עָלָיו וּמִשֶּׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן נֶאֶסְרוּ כִּדְכְתִיב (וַיִּקְרָא י"ז:ד') וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ וְגוֹ': **וַעֲבוֹדָה בִּבְכוֹרוֹת** בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ מַקְרִיבִים וּמִכָּאן וְאֵילָךְ הַכֹּהֲנִים אַלְמָא בְּכוֹרוֹת קָדְשׁוּ: **דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי** אֶלָּא בְּאוֹתָן שֶׁנּוֹלְדוּ בַּמִּדְבָּר: **בֶּן שָׁנָה בַּר עֲבוֹדָה** הָא מִשֶּׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם עַד שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן שַׁתָּא חֲדָא הוּא דַּהֲוַאי: **דְּלָא פְּסִיק** קְדֻשַּׁת בְּכוֹרוֹת דְּהָנָךְ שֶׁנּוֹלְדוּ בַּמִּדְבָּר קָדְשׁוּ אִיכָּא לְמֵימַר דְּמֵעִיקָּרָא שֶׁנּוֹלְדוּ (בַּמִּדְבָּר) בִּקְדֻשַּׁתַּיְיהוּ קָיְימִי כו': **וּמִנַּהּ** אִיכָּא לְמִשְׁמַע דְּלָא קָדְשׁוּ בְּכוֹרוֹת בַּמִּדְבָּר דְּקָתָנֵי אוֹתוֹ הַיּוֹם מִכְּלָל דְּמִכָּאן וְאֵילָךְ לֹא קָרוּב שֶׁיּוֹם רִאשׁוֹן הִקְרִיבוּ כָּל בְּכוֹרֵי בְּהֵמָה שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם: **מֵעִקָּרָא לָא** שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל כָּל אֶחָד לַעֲשׂוֹת מִזְבֵּחַ לְהַקְרִיב בְּכוֹרוֹת שֶׁלּוֹ דְּחוֹבוֹת לֹא קָרוּב בְּבָמַת יָחִיד: **הֻזְהֲרוּ לְקַדֵּשׁ** וּלְעוֹלָם לִכְשֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ: **בְּמִצְרַיִם לֹא קָדוֹשׁ** בִּתְמִיהַּ. וְהָא מוֹלוֹ כּוּלְּהוּ לְעֵיל בְּאוֹתָן שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם: **וְהָכְתִיב פְּקֹד כָּל בְּכֹר זָכָר** מִבֶּן חֹדֶשׁ וָמַעְלָה וּבֶן חֹדֶשׁ וַדַּאי בַּמִּדְבָּר נוֹלַד דְּהָא הַאי מַעֲשֶׂה בְּשָׁנָה שֵׁנִית הֲוַאי:

מסורת הש"ס

א סדר עולם רבה; במדבר רבה
ב מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; במדבר רבה
ג מנחות פד:

רבינו גרשום

ולדורות מנלן. דבכורי לוים פטורין כבמדבר היכא דפטרו. בהווייתן יהו:
וממאי דבשה. דבמדבר דכתי' ואת בהמת הלוים תחת בהמת דבשה פדו פטרי חמורי ישראל. דילמא בפטר חמורי ללוים פדו. (לא) נאמר כסף לדורות. דכתיב וכל בכור אדם בבניך תפדה וסתם פדיה בכסף:
ונאמר שה לדורות. דכתיב תפדה בשה:
מה כסף האמור לדורות בו פדו באותה שעה במדבר הבכורות העודפים על הלוים דכתיב ולקחת חמשת חמשת שקלים לגולגולת וגו' אף שה האמור לדורות בו פדו באותה שעה במדבר פטרי חמורן של ישראל. מיהא גזרה שוה לא מצית למימר דמה לכסף דין הוא לפדו בו במדבר משום לכך חשוב שכן פודין בו הקדש וכו':
מה בכור אדם לא חלקתה בו בין לדורות בין לאותה שעה. לאותה שעה פדו העודפים בכסף אף בכור בהמה טמאה וכו' ומקרא גמיר לה:
ולא מנה עודפים בבהמה בבכורי בהמה ש"מ לשה אחד פוטר כמה:
ודילמא לא הוו נפישי להו בהמות. פטרי חמורים יותר מכבשים ללוים לא ס"ד דכתיב ומקנה רב אלמא להוו נפישי טובא:
ומקנה. משמע נמי אחמורים דכתיב וינהג את כל מקנהו מקנה קנינו אשר רכש:
ודילמא. אע"ג דנפישו להו מקנה טובא לישראל כבשים פשוטים ללוים הוו נפישי והוו קיימי לבהדי בכורי חמורי בני ישראל והאי דקאמר פשוטי' לווקא הוא דאין בכור פודה בכור אחר:
ואימא. האי דכתיב בהמת הלוים דבעית מילף מינה אימא היינו כדכתיב בנינוה ובהמה רבה דהכי אורחי' דקרא למימר הכי ולאו בהמה אחת היא:
א"כ. כדאמרת ליכתוב או בהמת תחת בהמת או בהמתם כו':
אף אנן נמי תנינא. במתניתין כדר' חנינא דתנן ופודה בו פעמים הרבה. ישראל שנתן שה לכהן בפדיון פטר חמור וחזר כהן ונתנו לו וחזר ישראל ונתן לכהן בפדיון פטר חמור אחר וחזר כהן ונתנו לו לישראל יכול לפדות בו באותו שה פעמים הרבה אלמא לשה אחד פודה כמה פיטרי חמורים:
ור' חנינא. א"כ מאי קמ"ל הא קמ"ל לטעמיה למתניתין קא מפרש מה טעם משום הכיא)נראה לנ"ל משו"ה הוא משום לשה אחד פטר כמה פטרי חמורין ומקרא וכו'. (תולה המשנה באימרין) ומקרא יליף מבהמת הלוים כו':
ר' יוחנן אמר קדשו בכורות במדבר. בין בכורי אדם שנולדו במדבר ובין בכורי בהמה שנולדו במדבר. וכ"ש אותן בכורות שיצאו ממצרים דקדשו:
וריש לקיש אמר לא קדשו בכורות. שנולדו במדבר אלא אותן שיצאו ממצרים והנך שנולדו לאחר כניסתן לארץ:
ועבודה בבכורות מדאמר' דעבודה בבכורות אלמא דקדשו בכורות במדבר:
א"ל. ריש לקיש ועבודה באותן בכורות שיצאו ממצרים:
הכי נמי מסתברא. דאי ס"ד באותן שנולדו במדבר וכי בר שנה בר מיעבד עבודה בבמה הוא דקיימא לן דשנה שניה שיצאו ממצרים הוקם המשכן ונאסרו הבמות ועבודה בכהנים:
ור' יוחנן ודקארי לה מאי קארי לה. וכי לא ידע דלא מיתוקמא הסיא (ברייתא) [מתניתין] אלא באותן שיצאו ממצרים. אין אלא הכי קא קשיא ליה לר' יוחנן אי אמרת בשלמא דלא פסיק קדושת בכורות לעולם מאחר שנצטוו ממצרים א"כ הנך למעיקרא דנולדו במצרים בקדושתייהו קיימי ואינהו עבדו בבמות עד שלא הוקם המשכן:
אלא אי אמרת דפסיק קדושה. דלא קדשו בכורות כל מה שהיו במדבר:
הנך למעיקרא נמי. מצרים ממצרים פקעה ליה נמי קדושתייהו והיכי הוה עבודה בבכורה:
ואידך. וריש לקיש אמר לך דקדוש קדוש כלומר הנך דקדוש במצרים קדוש ולא פקעא תו קדושתייהו ואינהו עבדי. והנך דנולדו במדבר דלא קדוש לא קדוש:
קרבו. בכורות של בהמה ומעשר אלמא לאותן בכורי בהמה שנולדו במדבר קרבו וש"מ דקדוש:
ומינה. לברייתא קא מהדר ריש לקיש לר' יוחנן מדקתני אותו היום קרבו נדרים ובכורות אותו היום הוא דקרוב בכורות מיכן ואילך לא. אלא לאו ש"מ מדלא קרוב מיכן ואילך דלא קדשו בכורות במדבר והנך דקרוב הוו אינהו דיצאו ממצרים:
איכא דאמרי. איפכא אותביה ר"ל לר' יוחנן אותו היום כו'. אותו היום אין מיכן ואילך לא משום דלא קדשו בכורות במדבר [ומאי קמ"ל] אותו היום קרבו חטאות ואשמות מעיקרא לא אלמא חובות כגון חטאות ואשמות בבמה לא קרוב אפי' בבמת צבור מדאמר זה הכלל כל שנידר וניבד קרב בבמה כגון נדרים ונדבות אבל במשכן קרוב חובות אותו היום מיכן ואילך (מאי):
ת"ש נמצאת אתה אומר הא ברייתא קמותיב ר' יוחנן לר"ל:
בג' מקומות. נצטווה שיקדשו בכורות במצרים ובמדבר וכו':
אמר רב נחמן בר יצחק מתרץ אליבא דר' שמעון [בן לקיש] בג' מקומות הוזהרו על הבכורות ליקדש ולא קדשו. אפילו הכי לא קדשו בכל ג' מקומות כלומר במדבר לא קדשו א"כ במצרים נמי (שמא) לא קדוש:
הא קאמרינן דקדוש. דקרבו בכורות ומעשרו' (ס"מ) [ה"ק] דקדשו:
מהן קדשו ומהן לא קדשו הנך דמצרים קדשו ובמדבר לא קדשו שלא הוזהרו:
ובמדבר לא קדוש והכתיב פקוד וכו'. ר' יוחנן אמר קדשו בכורות במדבר ולא פסק קדושה. ור"ל אמר [קדשו ופסקו אף] דכתיב פקוד [מ"מ] קדשו ופסקו:

תורה אור השלם

[במדבר ג, יב]
[במדבר יח, טז]
[שמות יג, יג]
[במדבר ג, מז]
[במדבר יח, טו]
[במדבר ג, מו]
[במדבר לב, א]
[במדבר ג, מה]
[יונה ד, יא]
[פירושי רד"צ הופמן על שמות יג:יא, ב]
[שמות יג, ב]
[שמות יג, ה]
[שמות יג, יב]
[שמות יג, יא]
[במדבר ח, יז]
[שמות יג, יא-יב]
[שמות יג, א]
[במדבר ג, מ]
[במדבר ג, מב]

ופסקו. בשלמא ריש לקיש, כדאמר טעם, אלא לרבי יוחנן — מאי טעמא? אמר רבי אלעזר: רבי יוחנן חזאי בחילמא דמילתא מעליתא אמינא, אמר קרא "לי יהיו" — בהווייתן יהו. ורבי יוחנן, "והיה כי יביאך... והעברת" מאי עביד ליה? ההוא מיבעי ליה לכדתנא דבי רבי ישמעאל: עשה מצוה זו שבשבילה תיכנס לארץ. אמר ליה רב מרדכי לרב אשי: אתון הכי מתניתו לה, אנן איפכא מתנינן לה, רבי יוחנן אמר: לא קדשו בכורות במדבר, וריש לקיש אמר: קדשו בכורות במדבר. אמר ליה: ואפכית נמי תיובתא, ואפכיתו לה להא דרבי אלעזר? אמר ליה: לא קדשו להו — לא הוצרכו ליקדש. אי הכי, היינו דידן! קא משמע לן: חייב אדם לומר בלשון רבו. שאל קונטרוקוס השר את רבן יוחנן בן זכאי: בפרטן של לוים אתה מוצא עשרים ושנים אלף ושלש מאות, בכללן אתה מוצא עשרים ושנים אלף, ושלש מאות להיכן הלכו? אמר לו: אותן שלש מאות בכורות היו, ואין בכור מפקיע בכור. מאי טעמא? אמר אביי: דיו לבכור שיפקיע קדושת עצמו. ועוד שאלו: בגיבוי כסף אתה מוצא מאתים ואחת ככר ואחת עשרה מנה, דכתיב: "בקע לגלגלת מחצית השקל בשקל הקדש וגו'", ובנתינת הכסף אתה מוצא מאת ככר, דכתיב: "ויהי מאת ככר הכסף לצקת וגו'". משה רבכם גנב היה, או קוביוסטוס היה, או אינו בקי בחשבונות? נתן מחצה ונטל מחצה, ומחצה שלם לא החזיר. אמר לו: משה רבינו גיזבר נאמן היה, ובקי בחשבונות היה, ומנה של קודש כפול היה. הוי בה רב אחאי: מאי קא קשיא ליה, "ויהי מאת ככר הכסף לצקת וגו'"? הנך לצקת, ואינך בי גזא! כתב קרא אחרינא: "וכסף פקודי העדה מאת ככר וגו'". ודקאמר ליה: מנה של קודש כפול היה, מנא ליה? אילימא מיניה, שהרי כאן שבעים ואחד מנה — "ואת האלף ושבע מאות וחמשה ושבעים עשה ווים לעמודים", ולא מנאן הכתוב אלא בפרוטרוט, ואם איתא — מאה ואחד ככר ואחת עשרה מנה מיבעי ליה! אלא, מדלא מנאן הכתוב אלא בפרוטרוט, שמע מינה: מנה של קודש כפול היה. ודילמא כללי קחשיב בככרי, פרטי לא קא חשיב בככרי! אלא מהכא: "ונחשת התנופה שבעים ככר ואלפים וארבע מאות שקל", שהרי כאן תשעים וששה מנה, ולא מנאן הכתוב אלא בפרוטרוט, שמע מינה: מנה של קודש כפול היה. ודילמא פרטא רבה קא חשיב בככרי, פרטא זוטא לא קחשיב בככרי! (א)אלא אמר רב חסדא: מהכא, "והשקל עשרים גרה עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל המנה יהיה לכם".

והא

רש"י

ופסקו משעת החשבון של חמש הפקודים ואילך: טעמא מוהיה כי יביאך והדר והעברת: מצוה זו של בכורות שבשבילה תכנס לארץ ולהכי סמכינהו רחמנא להדדי: ואפכיתו נמי לרבי אלעזר ואמריתו ריש לקיש חזאי בחלום ומתרץ ליה למלתיה דריש לקיש והא ר' אלעזר תלמידו דר' יוחנן הוה: א"ל האי דלא קדשו דקאמר ר' יוחנן היינו דלא הוצרכו לקדש אם רוצה להקריבן אינו צריך להקדישן כשאר בהמות חלין שהרי הן קדושין היו משעה שנולדו דהיינו נמי כדלעיל לר' יוחנן קדשו בכורות במדבר: בלשון רבו אע"ג דתרוייהו כי הדדי הוו פרושיהו אפ"ה קאמר ליה בלשון שאמרתיה: קונטרוקוס שם שר: בפרטן של לויים בגרשון כתיב (במדבר ג':כ"ב) שבעת אלפים וחמש מאות ובקהת כתיב (שם) שמנת אלפים ושש מאות הרי ששה עשר אלפים ומאה ובמררי כתיב (שם) ששת אלפים ומאתים הרי שנים ועשרים אלף ושלש מאות ובכללן כתיב (שם) כל זכר מבן חדש ומעלה שנים ועשרים אלף: מחצית השקל בשקל הקדש לגלגלת לשש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים הרי מאתים ואחד ככר וי"א מנה. ככר הוי ששים מנה ומנה מאה דינר שהן חמשה ועשרים סלעים ושקל דאורייתא הוי סלע. חשוב ס' פעמים כ"ה תמצא בככר אלף וחמש מאות סלעים שהן שלש אלפים חצאי שקלים תמצא לשלש אלפים ישראל ככר כסף לשלש מאות אלף מאת ככר לשש מאות אלף מאתים ככר ולשלשה אלפים אלף וחמש מאות סלעים ולחמש מאות איש ר"ן סלעים ולחמשים איש כ"ה סלעים הרי אלף ות"ש ע"ה סלעים צרף סלעים ועשה מהן מנים מכל מאה סלעים ארבע מנים הרי לאלף סלעים מ' מנים ולחמש מאות סלעים עשרים מנים הרי ככר פשו להו רע"ה סלעים שהן אחת עשרה מנה: מחצה שלם לא החזיר שהיה לו לשלם מן החצי מאת ככר וחצי וחמש מנים וחצי והוא לא נתן אלא מאה ככר כדכתיב מאת ככר. ואע"ג דכתיב (שמות ל"ח:כ"ח) ואת האלף ושבע מאות וחמשה ושבעים עשה ווים אלמא דיותר ממאה החזיר אותו פסוק לא הזכיר אותו השר שמתכוין היה לקנטרו בדברים: כפול היה והיה בככר ק"כ מנים ובאותן מאה ככר הוו מאתים ככר והאחד ככר וי"א מנה היו האלף וז' מאות וע"ה שעשה ווים לעמודים: כתיב קרא אחרינא דלא כתיב ביה לצקת ולא קחשיב לכולהו: אלימא מנה מהאי קרא גופה שהרי כיון אלף ושבע מאות וע"ה יוצא שבעים וחד מנה וא"נ לא מהדר אלא כמה דכתיב מיהו הנך הוה ליה לקרא למימני בהו בככר וי"א מנה ולא מנאן אלא בפרוטרוט בפרטיי' ולא עשה מהן כלל שיתחשבו בככר ש"מ כפול היה: לעולם איכא לשאל אמאי לא אהדר מאתים ככר והא דאמרת אי לאו דכפול היה אמאי לא מנינהו בככר לאו טעמא הוא דכללי שהגיעו למאה קחשיב בכללי ופרטי כגון חד ככר לא חשיב בככרי לפיכך מנאן בפרוטרוט: ואלפים וארבע מאות שקל אלפים הוו פ' מנים לכל ק' ל' מנים ות' הוו ט"ז מנים הרי נ"ו מנים ולא מנאן אלא בפרוטרוט והאי קרא חשיב פרטי בככרי דהכתיב שבעים ככר מדלא כתב ע"א ככר ושלשים וששה מנים ש"מ כפול היה ועל דלהוו ק"כ מנים לא הוי ככר: פרטא רבה שבעים ולהכי קרי לה פרט דלא הגיע למאה: פרטא זוטרא כגון חד ככר: והשקל עשרים גרה פסוק הוא ביחזקאל עשרים שקלים וגו' המנה יהיה לכם. אלמא המנה כ"ה סלעים:

תוספות

קוביוסטוס במקום אחר חלין (דף נח:) פרש"י גונב נפשות ואין עניינו כאן גבי גניבת כסף ובפרק המוכר פירות (ב"ב דף צב:) גבי עבדים וסתם עבדים אינן גונבי נפשות ור"ח פירש משחק בקוביא והא דאמר בבראשית רבה שלחני נא כי עלה השחר וכי גנב או קוביוסטוס אתה שאתה מתירא מן השחר דרך משחק בקוביא להטמין עצמו לפי שמפסיד ממון בשחוק ומתחייב בהקפה: ומחצה שלם לא החזיר לא הזכיר לו פסוק ואת האלף ושבע מאות וחמשה ושבעים עשה ווים לעמודים השר לקנטרו נתכוון: מנא לה פירוש יש לו לדקדק דבר זה מתוך מה אמרה מלבד קושיא זו: הרי כאן שבעים ואחד מנה ולא מנאן הכתוב אלא בפרוטרוט: ומנה של קדש כפול היה אבל שקלים של חול ושל קדש שוין היו וא"ת מכל מקום למניינהו במנין וליתא ל"ה מנים וחצי וכן בסמוך דקאמר שהרי כאן נ"ו מנים היה לו למנות במנה וליתא ארבעים ושמנה מנים והוי המנים טפי שלם י"ל דמשקל של מנה לא היה עדיין בימי משה ולא משתמיט קרא באורייתא דלכתוב מנה תדע דבפ"ק דכתובות (דף י:) גבי אלמנה אמרי' נקראת אלמנה על שם מנה דעתידי רבנן דמתקני לה כתובה מנה ומי כתב קרא לעתיד ואמאי לא דייקי' כתובת אלמנה דאורייתא אלא ודאי לפי שלא היה מנה בימי משה: והשקל עשרים גרה היינו מעין כדמתרגם כ' מעין סלע ותימה דאמר סלע ד' דינר ושש מעה כסף דינר אלמא איכא כ"ד מעין בסלע ופר"ת שתי פעמים הוסיפו על המשקל בימי יחזקאל היה שקל עשרים גרה הוסיפו שתות על מנה של קדש שבתחלה היה בו נ' סלעים ועשאוהו של קדש ששים אבל על השקל לא הוסיפו ובימי חכמים חזרו והוסיפו על השקל שתות מלבד תוספת שבתחלה שהיה של עשרים ועשאוהו של כ"ד והשתא לפר"ת כשנתוסף בימי יחזקאל נעשה מנה של קדש גדול יותר מכפלים משל חול דשל חול לעולם כ"ה סלעים והם עשו של קדש ס' סלעים ובימי חכמים כשהוסיפו על סלעים ממילא נתוסף מנה של קדש ושל חול וה"פ קרא דיחזקאל והשקל עשרים גרה כלומר מאותם שקלים שהיו בתחלה עשרים גרה יש במנה של עכשיו ששים אבל משקלים של עכשיו שנעשו כ"ד לית ביה אלא חמשים בשל קדש וכ"ה של חול: עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל המנה יהיה לכם מה שלא מנה הכתוב בבת אחת ששים שקלים המנה וכן לחלקו בענין זה יש לפרש לפי (דאמרת) שענייני משקלות היו במקדש משקל אחד היה במקדש של עשרים שקלים בה שוקלים שליש מנה של קדש אחר שנתוסף (של קדש) אחד משתות ומשקל אחד של כ"ה שעור מנה של חול רביע מנה של קדש קדש שנתוסף קדש ומשקלו של ט"ו ושלשתן מחזיקות שעור מנה של קדש וכן מוכח התרגום דמתרגם וסלעא עשרין מעין תלתת מנה עשרין סלעין מנה דכספא עשרין וחמש סלעים רבעות מנה חמש ועשרה סלעים כולהון שיתין מנה רבא מנה דקודשא יהא לכון ולפי פ"ב אין מתיישב כל כך תלתת מנה רבעות מנה במנה של קודש אחר שנתוסף ומנה דכספא כ"ה סלעים איירי במנה של חול ולא בשל חול אחר שנתוסף אלא במנה של חול מקמי דאתוסף איירי וא"ת ומנא לן שהוסיף יחזקאל כלום דלמא מתחלה היה מנה של קדש ס' י"ל דמאת ככר של משה מוכיח דתחלתו של קדש לא היה אלא כחול:

מסורת הש"ס

א מנחות עז.
ב מנחות פד:

רבינו גרשום

בשלמא לר"ל. דאמר קדשו ופסקו כדקאמר טעמא דכניסתן לארץ ישראל קדשו בכורות אלמא דקדשו במדבר ופסקו:

אלא לר' יוחנן. דאמר לא פסקו מאי טעמא:

ר' יוחנן חזאי בחילמא הילכ' מיסתייעא מילתא דמפרישנא טעמא שפיר אמר קרא והיו בהווייתן יהו דקדשו ולא פסקו:

שבשבילה תיכנס לארץ. בזכות שתקיימה:

ואפכיתו נמי תיובתא. דקאמר איתיביה ר"ל לר' יוחנן ואפכיתו נמי להא דר' אלעזר דאמריתו ר"ל חזאי בחלמא:

א"ל. לא מפכינן דהכי קא משמע לן דלישנא דידן. מאי לא קדשו דאמר ר' יוחנן לא הוצרכו ליקדש בכורות במדבר שהרי קדשו במצרים ולא פסק קדושה לעולם:

אי הכי היינו לישנא דידן. אין הכי נמי. אלא הא דאפכינן משום דחייב אדם לומר בלשון רבו:

בפרטן של לוים. היכא דקא חשיב בני גרשון ובני קהת ובני מררי וכשתצטרף חשבונ' את מונא כ"ב אלפים וג' מאות:

ובכללו. היכא דקא חשיב להו ביחד אינם אלא כ"ב אלפים:

דיו לבכור לוי שיפקיע קדושת עצמו:

בגיבוי הכסף. כשגבן מכל אחד מחצית השקל וכשתצרפם עולה חשבונם מאתים ואחד ככר ואחד עשרה מנה. כיצד המנה הוא כ"ה שקלים שהוא מאה דינרין. ומאה מחצית שקל הן ב' מנים. נמצא שלשת אלפים מחצית שקל הן ס' מנה שכך הוא ככר של הקדש ס' מנה דילפינן לה מקראי לקמן דכך הוא הככר מן מאת ככר ומן שבעים ככר. ומזה תוכל להבין כששלשת אלפים עושים ככר אחת כך שלש מאות אלף עושין ק' ככרים ושש מאות אלף מאתים ככרים. והיינו דקאמר מאתים ואחד ככר. וחמש מאות וחמשים מחצית שקלים הן י"א מנה ובנתינת הכסף היכא דעשה חשבון לישראל אי אתה מונא אלא מאת ככר:

או קוביוסטוס. גונב נפש:

לבזות עצמו נתכוון ומחצה שלם לא החזיר דעדיין חסר חצי מככר האחד וי"א מנה:

ומנה של קדש כפול היה. של מאתים דינר. ומאתים ככר הוו ק' ככר ואחד ככר וי"א מנה כיון שלא היה בהן כדי ככר כפול של קודש לא מנאו הכתוב לא אמר אלא ויהי מאת ככר הכסף והככר וי"א מנה הן אלף שקלים שלמים [ושבע מאות וע"ה] דכתיב ואת האלף וכו':

מאי קא קשיא. לרבן יוחנן בן זכאי ומאי לותקיה לאהדר ליה מנה [של קודש] כפול היה לימא ליה הנך מאת ככר דאמר קרא הוו לצקת ואידך שארא בי גזא הוה מנח:

לא הוה יכיל למהדר ליה הכי משום דכתב קרא אחרינא וכסף פקודי העדה מאת ככר ולא כתיב הכא לצקת משום הכי א"ל כפול היה:

ומנא ליה. דכפול היה:

אילימא מיניה. דההוא קרא וכסף פקודי העדה מאת ככר אלף ושבע מאות (וחמשים) [וחמשה] ושבעים שקל. שהרי כאן שבעים ואחד מנה. כיצד דהכא כתיבא) נראה דצ"ל דהכא כתיב אלף ושבע מאות שקל וכ"ה שקלים וכו' שקל לכ"ה שקלים הן מנה ואלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקלים הן שבעים ואחד מנה ולא מנאן הכתוב בככר שהרי יש כאן יותר מככר פשוט של ס' י"א מנה ולא מנאו בככר אלא בפרוטרוט פרוטרוט היינו פרטי כלומר בשקלים מנאן דהיינו פרטי. אלמא משום הכי מנאם בפרוטרוט דלית בהו שעור מנה כפול:

ודילמא. אכתי מהכא לא שמעינן למנה כפול הוה דהאי דלא מני להו הני אלף וז' מאות וע"ה בככר משום דכללי לככרי חשיב ופרטי לככר לא חשיב. כלומר מאה ככר. דמאה היינו כלל חשיב כללי לככרי ככר חד דהיינו פרטא לככרי לא חשיב. ולעולם לאו כפול הוה והאי דלא חשביה בככר משום דלא חשיב פרטי בככרי:

שהרי כאן ליכא כללא לככרי ולא הוה מאה ככר. אלא שבעים ככר דהיינו פרטי לככרי והרי יש כאן על שבעים ככר נ"ו מנה דאלף ות' שקל היינו נ"ו מנה ולא מנה אלא בפרוטרוט ואם איתא דככר של הקדש פשוט הוה ע"א ככר ול"ו מנה מיבעי ליה אלא מדמנאן בפרוטרוט בשקל ש"מ דככר כפול הוו ולא הוה בהנהו שקלים שעור ככר כפול:

ודילמא. לעולם לא הוה כפול והאי דקא חשיב הני בפרוטרוט דאית בהו טפי מככר פשוט משום דפרטא רבא כגון ע' ככר או ס' או נ' או כ' או י' חשיב בככרי אבל פרטא זו א' פחות מי' לא חשיב בככר אלא בפרוטרוט ולעולם נימא דלאו כפול הוא:

תורה אור השלם

[שמות יג, יא-יב]
[במדבר ג, יג]
[במדבר ג, מ]
[במדבר ג, כב-לד]
[במדבר ג, לט]
[פירושי רד"צ הופמן על שמות יג:יב, ג]
[שמות לח, כו]
[שמות לח, כז]
[שמות לח, כה]
[שמות לח, כח]
[שמות לח, כט]
[יחזקאל מה, יב]

הלוקח עובר חמורו פרק ראשון בכורות

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פח׳ מהל׳ גניבה הל׳ יז, טוש״ע חו״מ סי׳ רלא סעי׳ טו:

ב מיי׳ פב׳ מהל׳ בכורות הל׳ ו, סמג עשין ריא, טוש״ע יו״ד סי׳ שטו סעי׳ ו:

ג מיי׳ פא׳ מהל׳ מאכלות אסורות הל׳ ה, טוש״ע יו״ד סי׳ עט סעי׳ ב:

ד מיי׳ פב׳ מהל׳ בכורות הל׳ ו:

ה מיי׳ פי״ב מהל׳ ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל׳ ג, סמג עשין קח, סמג עשין קמה, טוש״ע יו״ד סי׳ שכא סעי׳ א:

תִּשְׁעִים חֲמוֹרִים לוּבִּים ע״ס (נחום ג׳:טו׳) בְּמַעֲגָלָיו חִמְרָא לוּבְאָה ר״פ בַּמֶּה בְּהֵמָה (שבת לף נא:) פֵּרֵס בֶּעָרוּךְ חֲמוֹר מְעֻרֵי וּכִירוּסַלְמִי [נְרֵיס] גַּרִיס סַבְּרִיס מִפּוּט וְלוּב מַהוּ לְמִתְּיָין נ׳ לוּרוֹת: **תַּלְמוּד** לוֹמַר אַךְ חֵלֶק תַּמָּה תַּנָּא דִּילֵן נ׳ לְיִלִּית לֵילִיתּ סַד לְרָקָא מְקַנְּאַת סִימָן חַיָּב מְנָא לַהּ וּמִתְּנֵי׳ הִיא פ״כ (לְקַמָּן בְּכוֹרוֹת לף טז:) וְלָא מִסְתַּבַּר לְפַלְגֵי חַסָּא לְפַרְקִין וּמִיסוּ אִי לָא פְּלִינֵי קָשָׁה לְמִיְּיתֵי עֲלָהּ לְתַנָּא כְּרַב וְהוּלִיהּ וְכִי קָאֲמַר מה״מ קָנָה לֵיהּ לְאַיתוּיֵי קְרָא לְמִתְּנֵי׳: **וְהָא תַּנָּא פֶּטֶר פֶּטֶר נָסַב לַהּ לְפָרָה** וְאֵין לוֹמַר מ״מ אַנַטְרִיךְ קְרָא לְמִתְּנֵי׳ לְפִטּוֹר מִקַּלֶּשֶׁת פֶּטֶר חֲמוֹר וּקְרָא לְהָכָא לְפִטּוֹר מִדִּין שׁוֹר לְפִטּוּר מִן הַבְּכוֹרָה לְמִתְּנֵי׳ מִשְּׁמַע לְגַנְּמְרֵי פֶּטֶר לַהּ לְפָרָה מִכְּלָל לְפֶטֶר פְּטֶר לְיִלְפֵי׳ מְהֵלְכֵי כְּלַלְקַמָּן וא״ת נְהִי לְשִׁמְעִינָן מִפְּטַר פֶּטֶר פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין סוּס לְגַמְרָא ה״מ הֵיכָא לְאִסְתַּנֵּי לְגַבֵּר שֶׁאִינוֹ קָלוֹס קַלֶּשֶׁת הַגּוּף אֲבָל כְּגוֹן רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז לְקָלוֹס קַלֶּשֶׁת הַגּוּף הָוָה אֲמִינָא לְקַנְּאַת הַגּוּף וי״ל דְּמִסְתַּבַּר לְגַנְּמְרֵי (מַשְׁמַע) לְיָלְפִינָן מְהֵלְכֵי קַלֶּשֶׁת דְּמִיס מִקַּלֶּשֶׁת הַגּוּף כְּלַלְמַר בְּסִמּוּךְ וְקָשָׁה לְהָא חָמַר אֲפִילּוּ קַלֶּשֶׁת הַגּוּף מִקַּלֶּשֶׁת הַגּוּף יָלְפִי׳ לְהָא לְשׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז צָרִיךְ קְרָא לְכָל חֵל וְחֵל: **וְרַבִּי** יוֹסֵי הַגְּלִילִי אִם כֵּן לִכְתּוֹב קְרָא אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז וְהָא לְקַלֶּשֶׁת מִנָּה עַל קַלֶּשֶׁת שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר אע״נ לְאַצְטְרִיךְ לְכַלֵּר׳ יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא מְשַׁוֵּם לְכַעֵין בְּכוֹר שֶׁנִּי וּפְלִיגֵי יַשׁ לָנוּ לְרוֹס מִן קְרָאשׁוֹן:

פּוּט וְלוּבִּים הָיוּ בְּעֶזְרָתֵךְ וְלוּבִּים וְכוּשִׁי׳ וְהָא מָאתַן וְאַרְבְּעִין הָוְיָין! אֶלָּא שְׁמַע מִינַּהּ: מָנָה שֶׁל מָנָה כָּפוּל הָיָה. א״וּשְׁמַע מִינַּהּ, מוֹסִיפִין עַל הַמִּדּוֹת, וְאֵין מוֹסִיפִין יָתֵר עַל שְׁתוּת, וּשְׁמַע מִינַּהּ שְׁתוּתָא מִלְּבַר. (א)אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: שְׁאַלְתִּי אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּבֵית מוֹתְבָא רַבָּא, מָה נִשְׁתַּנּוּ פְּטָרֵי סוּסִים וּגְמַלִּים? אָמַר לִי: גְּזֵירַת הַכָּתוּב הִיא, וְעוֹד שֶׁסִּיְּעוּ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת יְצִיאָתָם מִמִּצְרַיִם, שֶׁאֵין לְךָ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הָיוּ עִמּוֹ תִּשְׁעִים חֲמוֹרִים לוּבִּים טְעוּנִים מִכַּסְפָּהּ וּזְהָבָהּ שֶׁל מִצְרַיִם. (ב)וְעוֹד שְׁאִלְתִּיו: מַאי לְשׁוֹן ״רְפִידִים״? וְאָמַר לִי: רְפִידִים שְׁמָהּ. כְּתַנָּאֵי: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: רְפִידִים שְׁמָהּ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: שֶׁרִיפּוּ עַצְמָן מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: ״לֹא הִפְנוּ אָבוֹת אֶל בָּנִים מֵרִפְיוֹן יָדָיִם״. (ג)וְעוֹד שְׁאִלְתִּיו: מַאי לְשׁוֹן ״שִׁטִּים״? וְאָמַר לִי: שִׁטִּים שְׁמָהּ. כְּתַנָּאֵי: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: שִׁטִּים שְׁמָהּ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: שֶׁנִּתְעַסְקוּ בְּדִבְרֵי שְׁטוּת. ״וַתִּקְרֶאן לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן״ — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: עֲרוּמּוֹת פָּגְעוּ בָהֶן, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: שֶׁנִּגְאֲלוּ כּוּלָּן בַּעֲלֵי קְרִיין. ב(ד)מַתְנִי׳ פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין חֲמוֹר, וַחֲמוֹר שֶׁיָּלְדָה כְּמִין סוּס — פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״פֶּטֶר חֲמוֹר״ ״פֶּטֶר חֲמוֹר״ שְׁנֵי פְּעָמִים, עַד שֶׁיְּהֵא הַיּוֹלֵד חֲמוֹר וְהַנּוֹלָד חֲמוֹר. ג(ה)וּמַה הֵם בַּאֲכִילָה? בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁיָּלְדָה כְּמִין בְּהֵמָה טְמֵאָה — מוּתָּר בַּאֲכִילָה, וּטְמֵאָה שֶׁיָּלְדָה כְּמִין בְּהֵמָה טְהוֹרָה — אָסוּר בַּאֲכִילָה, שֶׁהַיּוֹצֵא מִן הַטָּמֵא — טָמֵא, וְהַיּוֹצֵא מִן הַטָּהוֹר — טָהוֹר. (ו)גְּמ׳ תְּנַן הָתָם: רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז, וְעֵז שֶׁיָּלְדָה מִין רָחֵל — פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה, וְאִם יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין — חַיָּיב. (ז)מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב יְהוּדָה, דְּאָמַר קְרָא: ״אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר״ — שֶׁיְּהֵא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר, ״בְּכוֹר כֶּשֶׂב״ — שֶׁיְּהֵא הוּא כֶּשֶׂב וּבְכוֹרוֹ כֶּשֶׂב, ״בְּכוֹר עֵז״ — שֶׁיְּהֵא הוּא עֵז וּבְכוֹרוֹ עֵז. יָכוֹל אֲפִילּוּ יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אַךְ״ — חִלֵּק. וְהָא תַּנָּא ״פֶּטֶר״ ״פֶּטֶר״ קָנְסֵיב לַהּ, לְפָרָה! ד(ח)הוּא דְּאָמַר כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּתַנְיָא: רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: ״אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר״ — עַד שֶׁיְּהֵא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר, ״בְּכוֹר כֶּשֶׂב״ — עַד שֶׁיְּהֵא הוּא כֶּשֶׂב וּבְכוֹרוֹ כֶּשֶׂב, ״אוֹ בְכוֹר עֵז״ — עַד שֶׁיְּהֵא הוּא עֵז וּבְכוֹרוֹ עֵז. יָכוֹל אֲפִילּוּ יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אַךְ״ — חִלֵּק. (ט)בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? תַּנָּא דִּידַן סָבַר: גַּלִּי רַחֲמָנָא בִּקְדוּשַׁת דָּמִים, וְהוּא הַדִּין בִּקְדוּשַׁת הַגּוּף. וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: גַּלִּי רַחֲמָנָא בִּקְדוּשַׁת הַגּוּף, וְהוּא הַדִּין בִּקְדוּשַׁת דָּמִים, וְגָמַר קְדוּשַׁת דָּמִים מִקְּדוּשַׁת הַגּוּף. וְתַנָּא דִידַן, הַאי ״בְּכוֹר״ ״בְּכוֹר״ מַאי עָבֵיד לֵיהּ? מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא. דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: לָמָּה נֶאֱמְרוּ אֵימּוּרִין בְּבְכוֹר שׁוֹר, אֵימּוּרִין בְּבְכוֹר כֶּשֶׂב, אֵימּוּרִין בְּבְכוֹר עֵז? צְרִיכָא, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא בִּבְכוֹר שׁוֹר — שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה בִּנְסָכִים. (י)כֶּשֶׂב — שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה בְּאַלְיָה. בְּעֵז — שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה אֵצֶל עֲבוֹדָה זָרָה בְּיָחִיד. (יא)חֲדָא מִחֲדָא לָא אָתְיָא, תֵּיתֵי חֲדָא מִתְּרֵתֵי! בְּהֵי לָא לִיכְתּוֹב? לָא לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא בְּשׁוֹר, וְתֵיתֵי מֵהָנָךְ — מָה לְהָנָךְ, שֶׁכֵּן נִתְרַבּוּ אֵצֶל פְּסָחִים! (יב)לָא לִכְתּוֹב בְּכֶשֶׂב, וְתֵיתֵי מֵהָנָךְ — מָה לְהָנָךְ שֶׁכֵּן נִתְרַבּוּ אֵצֶל עֲבוֹדָה זָרָה בְּצִיבּוּר! לָא נִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא בְּעֵז, וְתֵיתֵי מֵהָנָךְ — מָה לְהָנָךְ שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶן צַד רִבּוּי אֵצֶל מִזְבֵּחַ! הֵילְכָךְ צְרִיכִי. וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, אִם כֵּן לִיכְתּוֹב קְרָא ״אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר כֶּשֶׂב וְעֵז״, ״בְּכוֹר״ ״בְּכוֹר״ לְמָה לִי? אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינַּהּ: עַד שֶׁיְּהֵא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר. וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, הַאי ״פֶּטֶר חֲמוֹר״ ״פֶּטֶר חֲמוֹר״ מַאי עָבֵיד לֵיהּ? ״מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר ״אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה״, שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִילּוּ פִּטְרֵי סוּסִים וּגְמַלִּים? תַּלְמוּד לוֹמַר ״פֶּטֶר חֲמוֹר״ — פֶּטֶר חֲמוֹר אָמַרְתִּי לְךָ, וְלֹא פִּטְרֵי סוּסִים וּגְמַלִּים. וַעֲדַיִין אֲנִי אוֹמֵר: פִּטְרֵי חֲמוֹר בְּשֶׁה, פִּטְרֵי סוּסִים וּגְמַלִּים בְּכָל דָּבָר.

תַּלְמוּד

מסורת השי״ס

א מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

ב סנהדרין קו.

ג סנהדרין קו.

ד מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

ה תוספתא בכורות

ו לקמן ו:; משנה בכורות; תוספתא בכורות; לעיל ג:; לקמן לד:

ז תוספתא בכורות; ספרא ויקרא דבורא דנדבה פרק כ ה

ח זבחים לז.

ט נדרים כט.

י מנחות עז.

יא זבחים יז.; זבחים ח.; בבא מציעא סא.

יב קידושין מא:

רבינו גרשום

חלא. מהכא והשקל עשריס גרה עשריס שקלים חמשה ועשריס שקלים עשריה וחמשה שקל המנה יהיה לכם חשבון לקרא הוו ס׳ שקלים וקאמר המנה יהיה לכם כלומר לכך ליהוי מנה:

מנה. בתמיה מאתן וארבעים לגרין הוו ס׳ שקלים היינו ב׳ מנים ומאה לגרין: חלא ס״מ. מלאמר המנה יהיה לכם לתנה של קדש כפול היה. והני ארבעים להוו טפי ממאתים היינו להוסיפו על המדה שתת שבר:

ערומות. היו מהלכות ופונעות כהו ביסראל להיינו ותקרא״ן הן עצמן כלומר בשדן גונב כהן כלי לבער כהן יגרן:

פטר חמור פטר חמור ב׳ פעמים. אי בסדר בא אל פרעה. וא׳ כם׳ כי תשא:

תנן התם. כאיזך פירקין:

מנא הני מילי. לפטור:

אך חלק. לאם יש בו קצת סימן שלומה לאמו חייב בבכורה וה״ה נמי לתנא למתני׳ לאע״נ לא קתני ואם יש בו מקצת סימנים לאם יש בו מקצת סימנים לומה לאמו חייב ליהכי בעי ליה לתנן איבעיא להו פרה [שולה] כו׳:

והא תנא פטר פטר קא נסיב לה. מקשי לרב יהודה מאי שנא דלא יליף לה מפטר פטר מהיכא דיליף תנא למתניתן אילו הוה משכח ברייתא דיליפא מאך בכור איכא למימר דרב יהודה סבר לה כמתיה אבא אי מימרא דנפשיה קאמר מאי שנא דלא יליף לה מפטר פטר. אין אשכח ברייתא ואזא דקאמר כר׳ יוסי הגלילי לתניא כו׳:

במאי קא מפלגי. אמאי יליף תנא מפטר פטר ור׳ יוסי מאך בכור:

תנא דידן סבר. גלי רחמנא בקלוסת למיס דקילא לבר פליגן הוא פטר חמור דלא קדים על פיהא הוא חמור והולד חמור:

וה״ה. כ״ם בקלוסת הגוף בכור [כהמה טהורה] דלאו בר פליה [הוא] דלא קדים על פיהא מתם בהמתו [כאמו]:

ור׳ יוסי סבר גלי רחמנא בקלוסת הגוף. ונמר קלוסת למיס מקלוסת הגוף כמה מעינו דלר׳ יוסי ליכא למימר וה״ה כ״ם דקלוסת למיס קילא אלא כמה מעינו וכהכי הוו פלגותייהו דהאי נמר בהו״ה והאי נמר כמה מעינו:

למה נאמרו אימורים בבכור שור ואימורים בבכור כבש אימורים בבכור עז. לכתיב [בכולהו] ואת המס (לכולהו) תזרק על המזבח ואת חלבם תקטיר. אמאי איצטריך למיכתב בכולהו ליכתיב אימורין בחד ולפי אידך מיניה:

צריכי. למיכתב בכולהו. הנך לא אתי מסור שכן שור נתרבה בנסכים לאת ליה חני הין נסר. ואי כתב אימורין בכבש אידך לא ילפי מיניה דיש בכבש מה שאין בשור ועז שכן בשב נתרבה באליה:

מחלא לא אתו תרוייהו אלא תיתי חד מתרתי. מה להנך בשב ועז דין הוא שנתרבו לאימורין שכן נתרבו אצל פסח שפסח בא מהם:

מה להנך. שור ועז שכן נתרבו אצל (פסחים עז) [עבודת מוכיים] בעבור המביאין פר ושעיר אכל לא בכשב:

מה להנך. שור ובשב שכן (יכול) [יש] בהן עד ריבוי אצל מזבח שור בנסכים ובשב באליה אכל עז אין בו עד רבוי למזבח:

הילכך איצטריך למיכתב לתם וחלבם בתמיעא אכולהו:

ור׳ יוסי הגלילי. דמפיק האי קרא לענ שיהא הוא שור ובכורו שור (א״כ דלהאי דרשא דר׳ חנינא נחול אתא) א״כ. דלהכי נחול אתא דאמור׳ בכור שור בשב [ועז קריכין] ליכתוב קרא אך בכור שור בשב ועז ובהכי סגיא לאימורין בכור בכור למה לי כו׳:

ס״מ. תרוייהו נפקין מיניה:

תורה אור השלם

[ירמיהו מז, ג]

[שמות יז, ח]

[שמות יז, א]

[במדבר כה]

[במדבר כה, א]

[במדבר כה, ב]

[במדבר יח, יז]

[שמות יג, יג]

[שמות לד, כ]

[במדבר טו, כד]

[במדבר יח, טו]

גליון השי״ס

גמ׳ דא״ק אך בכור שור. לקמן יב ע״א:

תוס׳ ד״ה תלמוד וכו׳ מקצת סימן חייב מנא ליה. ע׳ לקמן יב ע״א תד״ה קמ״ל:

מסורת הש"ס

א כריתות ב:; מנחות נה:; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; פסחים קכ.; יבמות ז.; ספרא ברייתא דרבי ישמעאל ב; ספרא ברייתא דרבי ישמעאל יא; במדבר רבה

ב בבא קמא נד.

ג חולין קלה.

ד תוספתא בכורות

ה משנה בכורות; תוספתא בכורות; לעיל ג:; לקמן טז:

ו לקמן יב.

ז ספרא שמיני פרק ג ג

ת"ל מִקְרָא אַחֵר (שְׁמוֹת ל"ד:כ') וּפָטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בֶּשֶׂה אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְמַעְטָא שֶׁאִם בְּהֵמָה טְמֵאָה מִשֶּׁה שֶׁהֲרֵי מַעֲטָן בְּפִסּוּק רִאשׁוֹן תְּנֵהוּ עִנְיָן לְמַעְטָן מִכֹּל הַקֶּשֶׁת בְּכוֹר: מַתְקִיף לַהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אֲשִׁי: אִי כְּתַב רַחֲמָנָא אֶחָד, הַוָּה אָמֵינָא דְּבָר שֶׁהָיָה בַּכְּלָל, וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְלַמֵּד, לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ יָצָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כּוּלּוֹ יָצָא, וּלְעוֹלָם בְּשֶׁה. כְּתַב רַחֲמָנָא "פֶּטֶר חֲמוֹר" אַחֲרִינָא, פִּטְרֵי חֲמוֹרִים וְלֹא פִּטְרֵי סוּסִים וּגְמַלִּים, וְאֵימָא: מַעֲטִינְהוּ מִשֶּׁה, וּלְעוֹלָם בְּכָל דָּבָר! אִם כֵּן, לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא: "פֶּטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה" וַ"חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה". "פֶּטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה", "פֶּטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה" לְמָה לִי? פִּטְרֵי חֲמוֹרִים אָמַרְתִּי לְךָ, וְלֹא פִּטְרֵי סוּסִים וּגְמַלִּים. וְתַנָּא דִּידַן, לְמַעוּטֵי סוּסִים וּגְמַלִּים, מְנָא לֵיהּ? [א][ב]אָמַר רַב פָּפָּא: כָּל מִקְנְךָ תִּזָּכֶר — כָּלַל, שׁוֹר וָשֶׂה וַחֲמוֹר — פָּרַט, כְּלָל וּפְרָט — אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, שׁוֹר וָשֶׂה וַחֲמוֹר — אִין, מִידֵּי אַחֲרִינָא — לָא. [ג]וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי? "פֶּטֶר" הִפְסִיק הָעִנְיָן, וְרַבָּנַן? וְי"ו חָדָר עָרְבֵיהּ קְרָא. וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי? לָא לִכְתּוֹב לָא וְי"ו וְלָא "פֶּטֶר". וְרַבָּנַן? אַיְּידֵי דְּהָא קְדוּשַׁת דָּמִים, וְהָא קְדוּשַׁת הַגּוּף — פָּסֵיק לְהוּ וַחֲדַר עָרֵיב לְהוּ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין חֲמוֹר, וְיֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין — מַהוּ? עַז שֶׁיָּלְדָה מִין רָחֵל, וְרָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עַז, דְּכִי יֵשׁ מִקְצָת סִימָנִין — חַיֶּיבֶת בִּבְכוֹרָה, דְּהָא טְהוֹרָה וְהָא טְהוֹרָה, הָא קְדוּשַׁת הַגּוּף וְהָא קְדוּשַׁת הַגּוּף. הָכָא, דְּהָא טְמֵאָה וְהָא טְהוֹרָה, הָא קְדוּשַׁת הַגּוּף וְהָא קְדוּשַׁת דָּמִים — לָא, אוֹ דִּלְמָא: כֵּיוָן דְּאִידֵּי וְאִידֵּי בְּנֵי מִיקְדַּשׁ בִּבְכוֹרָה — קָדוֹשׁ? וְאִם תִּמְצֵי לוֹמַר: כֵּיוָן דְּאִידֵּי וְאִידֵּי מִיקְדַּשׁ בִּבְכוֹרָה קָדוֹשׁ, חֲמוֹר שֶׁיָּלְדָה מִין סוּס מַהוּ? הָכָא וַדַּאי לָא בַּת מִיקְדַּשׁ בִּבְכוֹרָה הוּא, אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּמִין טְמֵאָה הוּא קָדוֹשׁ? [ד]אִם תִּמְצָא לוֹמַר: כֵּיוָן דְּמִין טְמֵאָה הוּא קָדוֹשׁ, פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין סוּס מַהוּ? הָכָא וַדַּאי הָא טְהוֹרָה וְהָא טְמֵאָה, הָא בַּת מִיקְדַּשׁ בִּבְכוֹרָה וְהָא לָא בַּת מִיקְדַּשׁ בִּבְכוֹרָה, אוֹ דִּלְמָא סִימָנִין מִילְּתָא הִיא? [ה]תָּא שְׁמַע: בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁיָּלְדָה מִין בְּהֵמָה טְמֵאָה — פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, אִם יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין — חַיֶּיבֶת בִּבְכוֹרָה. מַאי לָאו אַפִּילּוּ פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין סוּס? לֹא, פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין חֲמוֹר. [ו]תָּא שְׁמַע: פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין חֲמוֹר, וַחֲמוֹר שֶׁיָּלְדָה מִין סוּס — פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, אִם יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין — חַיֶּיבֶת בִּבְכוֹרָה. מַאי לָאו אַתַּרְוַיְיהוּ? לָא, אַפָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין חֲמוֹר. אֲבָל חֲמוֹר שֶׁיָּלְדָה מִין סוּס, לְמַאי קָתָנֵי לַהּ? לִפְטוּרָא? פְּשִׁיטָא! הַשְׁתָּא, וּמָה פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין חֲמוֹר, דְּאִידֵּי וְאִידֵּי בְּנֵי מִיקְדַּשׁ בִּבְכוֹרָה נִינְהוּ, אָמְרַתְּ: אִם יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין — אֵין, וְאִי לָא — לָא, חֲמוֹר שֶׁיָּלְדָה מִין סוּס מִיבַּעְיָא? אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ: הָתָם הוּא דְּיֵשׁ לָהּ קַרְנַיִם, וְהָא אֵין לָהּ קַרְנַיִם; הָא פַּרְסוֹתֶיהָ סְדוּקוֹת, וְהָא פַּרְסוֹתֶיהָ קְלוּטוֹת. אֲבָל הָכָא, דְּאִידֵּי וְאִידֵּי אֵין לָהּ קַרְנַיִם, אִידֵּי וְאִידֵּי פַּרְסוֹתֶיהָ קְלוּטוֹת, אֵימָא חֲמוֹר אָדוֹם בְּעָלְמָא הוּא, קָמַשְׁמַע לַן. וּמָה הֵן בַּאֲכִילָה כּוּ'. לְמָה לִי לְמֵיתְנֵי "שֶׁהַיּוֹצֵא"? [ז]סִימָנָא בְּעָלְמָא הוּא, דְּלָא תִּיחַלַּף לָהּ, דְּלָא תֵּימָא: זִיל בָּתְרֵיהּ דִּידֵיהּ, וְהַאי טָהוֹר מְעַלְיָא הוּא, וְהַאי טָמֵא מְעַלְיָא הוּא, אֶלָּא זִיל בָּתַר אִימֵּיהּ. [ח]מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "אַהּ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה" — יֵשׁ לְךָ שֶׁהוּא מַעֲלֵה גֵּרָה וּמַפְרִיס פַּרְסָה וְאִי אַתָּה אוֹכְלוֹ, וְאֵיזֶהוּ זֶה? טָהוֹר שֶׁנּוֹלַד מִן הַטָּמֵא. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא טָמֵא הַנּוֹלָד מִן הַטָּהוֹר, וּמַאי "מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה"?

הָכִי

רבינו גרשום

פריך רב אחאי. היכי מעיין למעטן פיטרי סוסים וגמלים מכל דבר דהא פטר חמור אחרינא לא מייתי להכי אלא תרוויהו עריכי:

ולאי כתב רחמנא חד היה אמינא הוא פטר חמור דבר שהיה בכלל בכור שהיתה הטומאה תפלה:

וישנו מן הכלל. לכתב ופטר חמור תפדה בשה ולא נלמוד על עצמו כו':

ת"כ. דלעולם בכל דבר ת"כ לכתוב ופטר חמור תפדה בשה וחמור תפדה בשה פטר פטר תרי זימני למה לי פטרי חמור אחמרינ לך לפתוח ולא פטרי סוסים וגמלים כו':

כל מקנך תזכר. כלל שור ושה וחמור דסמיך ליה ופטר חמור תפדה בשה וחסיב ליה בפרטא:

ור' יוסי הגלילי. אמר לך האי חמור לא היי מפרטא לפטר הפסיק הענין ואי אתה לדונו לחמור עם שור ושה בכללו ופרטו ולאו כללו ופרטו הוא:

ודבון אחרי אין ולאי חמור נמי הוי מהתא פרטא הוי"ו ופטר הדר ועריבי למוסף על ענין ראשון ודהי נמי מפרטא:

ור' יוסי הגלילי. ת"כ לחד פרטא הוא לא לכתוב לא וי"ו ולא פטר:

פסיק ליה. ופטר והדר ו' ועריב להו דהוו חד פרטא ור' יוסי לא משמע ליה האי והדר עריב:

ויש בו מקצת סימן. סלומה לפרה:

ומה הֵן בַּאֲכִילָה מַה הוּא מְיַשֵּׁב יוֹתֵר שֶׁלֹּא לִבֵּר אֶלָּא בְּפָרָה שֶׁנֶּגְלָה מִין חֲמוֹר וְלֹא חֲמוֹר (הַגֵּלֶל פְּרָה): **לְמָה** לִי לְמֵיתְנֵי שֶׁהַיּוֹצֵא לְקַמָּן לֵיכָּן מִנָּהּ מֵי רְגָלַיִם שֶׁל חֲמוֹר אֲסוּרִין וְהָכָא הֵיכָא מֶקְקָנֵי שֶׁהַיּוֹצֵא שֶׁנּוֹתֵן טַעַם לַדָּבָר הֲוָה לֵיהּ לְמֵתְנֵי וְהַיּוֹצֵא:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' בכורות הל' ו, סמג עשין ריא, טוש"ע יו"ד סי' שטו סעי' ו:

ב מיי' פב' מהל' בכורות הל' ו, סמג עשין ריא, טוש"ע יו"ד סי' שטו סעי' ו:

תורה אור השלם

[שמות לד, כ]

[שמות יג, יג]

[שמות לד, יט]

[ויקרא יח]

[ויקרא יא, ד]

אימא חמור אדום הוא ולויחייב בבכור להכי אצטריך למתני לה לפטורה ואכתי לא ילפינן לויחייב בבכור כי יש בו מקצת סימן אלא בפרה שילדה מין חמור אבל חמור שילדה מין סוס ופרה שילדה מין סוס אכתי לא ידענן:

ומה הן באכילה. ולמות של בהמה טהורה שהוא כמין בהמה טמאה מתרין הן באכילה שהיוצא מן הטהור טהור והיוצא מן הטומאה טמא:

סימן בעלמא הוא. לנודם' דלא תיחלף לך אחזה מתר באכילה ליכול אינש למיטעא ביה:

לא תימא זיל בתריה דיליה. דנלד אי הוי מין טהור ליהוי טהור מעליא הלכך קאמר שהיוצא מן הטהור חזיל בתר אימיה אי אימיה טהורה היוצא ממנה אע"נ שהוא מין טמא טהור:

אי אינו. אפילו טומאה הנולדה מן הטהורה לא תאכלו ומאי ממעלה הגרה כיון לטומאה הוא אינו מעלה גרה:

רבינו גרשום

פריך רב אחאי. היכי מעיין למעטן פיטרי סוסים וגמלים מכל דבר דהא פטר חמור אחרינא לא מייתי להכי אלא תרוויהו עריכי:

ולאי כתב רחמנא חד היה אמינא הוא פטר חמור דבר שהיה בכלל בכור שהיתה הטומאה תפלה:

וישנו מן הכלל. לכתב ופטר חמור תפדה בשה ולא נלמוד על עצמו כו':

ת"כ. דלעולם בכל דבר ת"כ לכתוב ופטר חמור תפדה בשה וחמור תפדה בשה פטר פטר תרי זימני למה לי פטרי חמור אחמרינ לך לפתוח ולא פטרי סוסים וגמלים כו':

כל מקנך תזכר. כלל שור ושה וחמור דסמיך ליה ופטר חמור תפדה בשה וחסיב ליה בפרטא:

ור' יוסי הגלילי. אמר לך האי חמור לא היי מפרטא לפטר הפסיק הענין ואי אתה לדונו לחמור עם שור ושה בכללו ופרטו ולאו כללו ופרטו הוא:

ודבון אחרי אין ולאי חמור נמי הוי מהתא פרטא הוי"ו ופטר הדר ועריבי למוסף על ענין ראשון ודהי נמי מפרטא:

ור' יוסי הגלילי. ת"כ לחד פרטא הוא לא לכתוב לא וי"ו ולא פטר:

פסיק ליה. ופטר והדר ו' ועריב להו דהוו חד פרטא ור' יוסי לא משמע ליה האי והדר עריב:

ויש בו מקצת סימן. סלומה לפרה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הל' לד, טוש"ע יו"ד סי' פא סעי' א:

ב מיי' פט' מהל' מאכלות אסורות הל' א, טוש"ע יו"ד סי' פז סעי' א:

ג מיי' פג' מהל' מאכלות אסורות הל' ג, טוש"ע יו"ד סי' פא סעי' ח:

ד מיי' פא' מהל' מאכלות אסורות הל' ו:

הָכִי קָאָמַר: דָּבָר הַבָּא מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה לֹא תֵּיכוּל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "גָּמָל... טָמֵא הוּא" — הוּא טָמֵא, וְאֵין טָמֵא הַנּוֹלָד מִן הַטָּהוֹר טָמֵא אֶלָּא טָהוֹר. (א)רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: "גָּמָל" "גָּמָל" שְׁנֵי פְּעָמִים, אֶחָד גָּמָל הַנּוֹלָד מִן הַגְּמַלָּה, וְאֶחָד גָּמָל הַנּוֹלָד מִן הַפָּרָה. (ב)וְרַבָּנַן, הַאי "גָּמָל" "גָּמָל" מַאי עָבְדִי לֵיהּ? חַד לֶאֱסוֹר עַצְמוֹ, וְחַד לֶאֱסוֹר חֲלָבוֹ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, לֶאֱסוֹר חֲלָבוֹ מְנָא לֵיהּ? נָפְקָא לֵיהּ מֵ"אֶת הַגָּמָל". וְרַבָּנַן, "אֶתִּים" לָא דָּרְשִׁי. כִּדְתַנְיָא: שִׁמְעוֹן הָעַמְסוֹנִי הָיָה דּוֹרֵשׁ כָּל "אֵת" וְ"אֵת" שֶׁבַּתּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְ"אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא" פֵּירַשׁ. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: רַבִּי, כָּל "אֶתִּין" שֶׁדָּרַשְׁתָּ מָה תְּהֵא עֲלֵיהֶם? אָמַר לָהֶם: כְּשֵׁם שֶׁקִּבַּלְתִּי שָׂכָר עַל הַדְּרִישָׁה, כָּךְ אֲנִי מְקַבֵּל שָׂכָר עַל הַפְּרִישָׁה. עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִימֵּד: "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא" — לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. אֲמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אָשֵׁי: אֶלָּא מֵעַתָּה, טַעְמָא דְּרַבָּנַן מִ"גָּמָל" "גָּמָל", וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מֵ"אֶת הַגָּמָל", הָא לָאו הָכִי הֲוָה אָמֵינָא חָלָב דִּבְהֵמָה טְמֵאָה שְׁרֵי? (א)מַאי שְׁנָא מֵהָא דְּתַנְיָא: "הַטְּמֵאִים" — לֶאֱסוֹר צִירָן, וְרוֹטְבָן, וְקִיפָּה שֶׁלָּהֶן? אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל דִּבְהֵמָה טְהוֹרָה נָמֵי חִידּוּשׁ הוּא, דְּאָמַר מַר: דָּם נֶעְכָּר וְנַעֲשֶׂה חָלָב, וְכֵיוָן דְּחִידּוּשׁ הוּא — בִּבְהֵמָה טְמֵאָה נָמֵי לִישְׁתְּרֵי, קָא מַשְׁמַע לַן. (ג)הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר דָּם נֶעְכָּר וְנַעֲשֶׂה חָלָב, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר אֵיבָרֶיהָ מִתְפָּרְקִין הֵימֶנָּה וְאֵין נַפְשָׁהּ חוֹזֶרֶת עָלֶיהָ עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וְלֵיכָּא מִידֵּי דְּאָתֵי מֵחַי וְשַׁרְיֵיהּ רַחֲמָנָא, וְהַאי חָלָב כִּי אֵבֶר מִן הַחַי הוּא, וּשְׁרֵי, וְהִילְכָּךְ אֲפִילּוּ בִּבְהֵמָה טְמֵאָה לִישְׁתְּרֵי, קָא מַשְׁמַע לַן. (ב)וְחָלָב דִּבְהֵמָה טְהוֹרָה מְנָלַן דִּשְׁרֵי? אִילֵימָא מִדַּאֲסַר רַחֲמָנָא "בָּשָׂר בְּחָלָב", הָא לְחוּדֵיהּ שְׁרֵי, וְאֵימָא: חָלָב לְחוּדֵיהּ אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמוּתָּר בַּהֲנָאָה, בָּשָׂר בְּחָלָב — בַּהֲנָאָה נָמֵי אָסוּר! וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּשָׁרֵי בַּהֲנָאָה, מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ לְמִילְקֵי עַל בִּישּׁוּלֵיהּ! אֶלָּא מִדְּגַלֵּי רַחֲמָנָא דִּבְפְסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין, "תִּזְבַּח" — וְלֹא גִּיזָּה, "בָּשָׂר" — וְלֹא חָלָב, הָא דְּחוּלִּין שְׁרֵי. וְאֵימָא: דְּחוּלִּין אָסוּר בַּאֲכִילָה וּשְׁרֵי בַּהֲנָאָה, דְּקָדָשִׁים בַּהֲנָאָה נָמֵי אָסוּר! אֶלָּא, מִדִּכְתִיב: "וְדֵי חֲלֵב עִזִּים לְלַחְמְךָ לְלֶחֶם בֵּיתֶךָ וְחַיִּים לְנַעֲרוֹתֶיךָ". וְדִילְמָא לִסְחוֹרָה? אֶלָּא מִדִּכְתִיב "וְאֵת עֲשֶׂרֶת חֲרִיצֵי הֶחָלָב". וְדִלְמָא לִסְחוֹרָה? אַטּוּ דַּרְכָּהּ שֶׁל מִלְחָמָה לִסְחוֹרָה?! (ג)וְאִיבָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא: "אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ", וְאִי לָא דִּשְׁרֵי, מִשְׁתַּבַּח לַן קְרָא בְּמִידֵּי דְּלָא חֲזֵי? וְאִיבָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא: "לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ, וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב". אֶלָּא מֵעַתָּה, "שָׁפָן" "שָׁפָן", "אַרְנֶבֶת" "אַרְנֶבֶת", "חֲזִיר" "חֲזִיר", לְהָנֵי הוּא דְּאָתוּ? (ד)(ד)אֶלָּא לִכְדְתַנְיָא: לָמָּה נִשְׁנוּ בִּבְהֵמָה — מִפְּנֵי "הַשְּׁסוּעָה", וּבְעוֹפוֹת — מִפְּנֵי "הָרָאָה". "גָּמָל" "גָּמָל" נָמֵי לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא! כֹּל הֵיכָא דְּאִיכָּא לְמִידְרַשׁ דָּרְשִׁינַן. (ה)תָּנוּ רַבָּנַן: רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז, וְעֵז שֶׁיָּלְדָה מִין רָחֵל — פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וְאִם יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִים — חַיֶּיבֶת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּהֵא רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ דּוֹמֶה לְאִמּוֹ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: לַאֲכִילָה, מִי בָּעֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ, אוֹ לָא? (ו)לְעִנְיַן בְּכוֹרָה, כְּתִיב: "אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר", עַד שֶׁיְּהֵא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר. אֲבָל לַאֲכִילָה, גָּמָל הוּא דְּאָמַר רַחֲמָנָא דַּאֲסִיר, הָא

אִישְׁתַּנִּי

רש"י

דָּבָר הַבָּא מִמַּעֲלֵי גֵרָה כְּגוֹן הַאי טָמֵא שֶׁנּוֹלַד מִן הַטְּהוֹרָה: גָּמָל טָמֵא הוּא וּסְתָם גְּמַלִּים נוֹלָדִים מִן הַגְּמַלָּה וְכָתַב הוּא דְּמַשְׁמַע שֶׁהוּא טָמֵא וְאֵין אַחֵר שֶׁהוּא גָּמָל טָמֵא וּכְגוֹן שֶׁנּוֹלַד מִן הַפָּרָה: גָּמָל גָּמָל אֶחָד בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וְאֶחָד בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה: לֶאֱסוֹר חֲלָבָהּ שֶׁל גְּמַלָּה: אֶת הַגָּמָל מַשְׁמַע אֶת הַטָּפֵל לַגָּמָל וְהַיְינוּ חֶלְבּוֹ: פֵּרַשׁ מִכָּל דְּרָשׁוֹת שֶׁדָּרַשׁ דְּכָל אֶתִין בָּאִין לְרַבּוֹת וְזֶה אֵין מַה לְרַבּוֹת בּוֹ: הַטְּמֵאִים אֵלֶּה הַטְּמֵאִים לָכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הֵ"א יְתֵירָה: לֶאֱסוֹר צִירָן שַׁמָּן הַלַּח: קִיפָה רְסוּקֵי בָּשָׂר וְקַפְלוֹטוֹת שֶׁבְּשׁוּלֵי קְדֵרָה: דְּאָמַר מַר בְּמַסֶּכֶת נִדָּה (דף ט.) דַּם נִדּוּת נֶעְכָּר מֵחֲמַת הַלֵּדָה וְנַעֲשֶׂה חָלָב הִלְכָּךְ חִדּוּשׁ הוּא דְּמֵעִקָּרָא הֲוָה דָּם וְהָאוֹכְלוֹ בְּכָרֵת וְהַשְׁתָּא מִשְׁתְּרֵי: אֵבָרֶיהָ מִתְפָּרְקִין מֵחֲמַת הַלֵּדָה: וְאֵין נַפְשָׁהּ אֵין דָּמָהּ חוֹזֵר עָלֶיהָ עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ וּלְפִיכָךְ מְנִיקָה אֵינָהּ רוֹאָה דַּם נִדָּה וְלָאו מִשּׁוּם דְּדָם נַעֲשֶׂה חָלָב. וְהַשְׁתָּא כֵּיוָן דְּלָאו מֵחֲמַת דָּם קָאָתֵי לָאו חִדּוּשׁ הוּא: וּלְר"ש נָמֵי דְּשָׁרֵי בַּהֲנָאָה לְקַמָּן בְּפִרְקִין (בְּכוֹרוֹת דַּף י.) ר"ש אוֹמֵר כו' מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ דְּאִצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב בָּשָׂר בְּחָלָב וְאַע"ג דְּחָלָב גְּרֵידָא אָסוּר נָמֵי אִצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב בֵּיהּ לִלְקוֹת עַל בִּשּׁוּלוֹ: תִּזְבַּח רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בָּשָׂר. בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן הַכָּתוּב מְדַבֵּר: חֲרִיצֵי גְּבִינִים וקא"ל יִשַׁי לְדָוִד שֶׁיּוֹלִיכֵם בַּמִּלְחָמָה לְשַׂר הָאֶלֶף: יַיִן וְחָלָב וּכְתִיב לְעֵיל מִינֵּהּ לְכוּ שִׁבְרוּ וְאִכְלוּ: אֶלָּא מֵעַתָּה בֵּין לְרַבָּנַן בֵּין לְר' שִׁמְעוֹן דְּדָרְשִׁי לְעֵיל גָּמָל גָּמָל שָׁפָן שָׁפָן מַאי דָּרֵישׁ בֵּהּ: לָמָּה נִשְׁנוּ בַּבְּהֵמָה טְמֵאִים וּטְהוֹרִים: מִפְּנֵי הַשְּׁסוּעָה בְּרִיָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי גַּבִּין וּשְׁנֵי שִׁדְרָאוֹת וְלֹא נֶאֱמַר בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: לַאֲכִילָה כְּגוֹן פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין סוּס דְּקָאָסַר רַבִּי שִׁמְעוֹן כִּדְקָתָנֵי גָּמָל גָּמָל שְׁנֵי פְּעָמִים: מִי בָּעֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן דְּלָא מִשְׁתְּרֵי בַּאֲכִילָה בְּמִקְצָת סִימָנִין עַד שֶׁיְּהֵא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ דּוֹמֶה לְאִמּוֹ אוֹ לָא:

תוספות

וְרַבִּי שִׁמְעוֹן נָפְקָא מֵאֶת הַגָּמָל הָכָא דָּרֵישׁ ר"ש אֶת וּבְפֶ' קַמָּא דִּמְנָחוֹת (דַּף יח:) גַּבֵּי לְבוֹנָה אָמַר ר"ש אֶת לָא דָּרֵישׁ וְנ"ל אֶת לָא דָּרֵישׁ לְהַהִיא דְּרָשָׁא תֵּדַע מִדְּלָא מַיְיתֵי עֲלָהּ הַהִיא דְּשִׁמְעוֹן הָעַמְסוֹנִי כִּדְמַיְיתֵי הָכָא וא"ת דְּמַשְׁמַע הָכָא מַאן דְּדָרֵישׁ אֶת אָסַר קָלוּט כר"ש וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי דְּרֵישׁ בְּפֶ' אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה (ב"ק מח:) דְּדָרֵישׁ בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי מִדְּמֵי וְלָדוֹת וְאֶת לַהֲנָאַת עוֹרוֹ וּבְפֶ' בְּהֵמָה הַמַּקְשָׁה (חֻלִּין דַּף ע:) שָׁרֵי קָלוּט גַּבֵּי בְּהֵמָה שֶׁמֵּת עֲבָרָהּ וְאָמַר ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי בִּטְמֵאָה טָמֵא בִּטְהוֹרָה טָהוֹר דִּכְתִיב וְכֹל הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו מֵהַלְכֵי כַפַּיִם טָמֵא לָךְ וּפָרִיךְ קָלוּט בִּמְעֵי קְלוּטָה לִיטַמֵּא ס"ד פְּשִׁיטָא לִי לְר' יוֹסֵי בִּטְהוֹרָה טָהוֹר וי"ל נִיחָא לְיַשֵּׁב מִלְּתֵיהּ דְּר' יוֹסֵי אֲפִילּוּ לְמ"ד קָלוּט שָׁרֵי א"נ בְּרֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ דָּמֵי לְאִמּוֹ אַיְירֵי דְּמוֹדֶה ר' שִׁמְעוֹן דְּשָׁרֵי וְיֵשׁ לְדַקְדֵּק מֵהָכָא דְּהָכִי הִלְכְתָא דְּלָא דָּרְשִׁינַן אֶת דְּקַיְימָא לַן כְּרַבָּנַן דְּשָׁרוּ קָלוּט כִּדְמוֹכַח פֶּרֶק בְּהֵמָה הַמַּקְשָׁה (חֻלִּין עה:) ד הַכֹּל מוֹדִים בְּקָלוּט בֶּן קְלוּטָה בֶּן פְּקוּעָה שֶׁמֻּתָּר תַּרְתֵּי תַּמְהֵי דְּכִירֵי אִינָשֵׁי ס"מ קָלוּט שָׁרֵי וְאִיכָּא לְאוֹקְמָא בְּרֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ דָּמֵי לְאִמּוֹ אִם כֵּן נַתִּיר קָלוּט מֵהָא טַעְמָא וְאֶת יַעֲמִיד לֶאֱסֹר חֶלְבּוֹ וְגָמָל נִשְׁנָה מִפְּנֵי שְׁסוּעָה כְּמוֹ שָׁפָן וְאַרְנֶבֶת כִּדְאָמַר לְקַמָּן וה"נ נֵימָא לְר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי אֲבָל יֵשׁ לְדַקְדֵּק מִדְּאָמַר פֶּרֶק בְּנוֹת כּוּתִים (נִדָּה דַּף לז.) נְקַטִינַן אֵין קֹשִׁי סוֹתֵר בְּזִיבָה וְאִי מַשְׁכַּחַתְּ תַּנָּא דְּאָמַר סוֹתֵר ר' אֱלִיעֶזֶר הִיא וְהָתָם (דַּף לה.) מְפָרֵשׁ טַעְמָא דְּר' אֱלִיעֶזֶר מִשּׁוּם דְּדָרֵישׁ אֶת וּבִכְתֻבּוֹת פ' הַנּוֹשֵׂא (כְּתֻבּוֹת דַּף קג.) דְּאָמַר הִזָּהֲרוּ בִּכְבוֹד אִמְּכֶם וְקָאָמַר אֵשֶׁת אָב הֲוַאי וּפָרִיךְ אֵשֶׁת אָב נָמֵי דְּאוֹרָיְיתָא הִיא אֶת אָבִיךָ לְרַבּוֹת אֵשֶׁת אָבִיךָ י"ל נִיחָא לֵיהּ לְיַשֵּׁב דִּבְרֵי רַבִּי כְּכוּלֵּי עָלְמָא עוֹד נִרְאֶה דְּאֵין זֶה רְאָיָה מִנִּדָּה דְּמַה הוּא זָקוּק לוֹמַר אִי מַשְׁכַּחַתְּ תַּנָּא דְּאָמַר סוֹתֵר ר' אֱלִיעֶזֶר הִיא הָא אִיכָּא כֹּל הָנֵי תַּנָּאֵי דְּדָרְשֵׁי אֶת: פֵּרַשׁ וא"ת לוֹקְמָא בִּכְבוֹד אָב וָאֵם דְּמַשְׁוֶה כְּבוֹדָן לִכְבוֹד הַמָּקוֹם קִדּוּשִׁין (דַּף ל:) וְלַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי עֲשֵׂה (כִּדְאָמַר תְּפִלָּה וְשִׂיחָה עֲשֵׂה) י"ל דְּמַשְׁמַע לֵיהּ דּוּמְיָא מוֹרָא שֶׁל מָקוֹם וְזֶה אִי אֶפְשָׁר וְרַבִּי עֲקִיבָא מַרְבֶּה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים דִּתְנַן (אָבוֹת פ"ד מי"ב) מוֹרָא רַבָּךְ כְּמוֹרָא שָׁמַיִם: הַטְּמֵאִים לֶאֱסֹר צִירָן וְרָטְבָן אִי מֵהַטְּמֵאִים דְּרֵישׁ קָשֶׁה לְבָעוֹר וְהָרֹטֶב (חֻלִּין קכב:) מוֹקְמִינַן לֵיהּ לְעוֹרוֹ כִּבְשָׂרוֹ וּבת"כ לָא דָּרֵישׁ לֵיהּ גַּבֵּי שְׁרָצִים אֶלָּא גַּבֵּי בְּהֵמָה טְמֵאָה דִּכְתִי' טְמֵאִים הֵם לָכֶם וּמִיהוּ ע"כ מֵהַטְּמֵאִים דִּשְׁרָצִים דְּרֵישׁ כִּדְמוֹכַח פ' הָעוֹר וְהָרֹטֶב (חֻלִּין קכ. וְשֶׁבִּשְׁמַעְתִּין דִּשְׁמָא חֵלֶב וְנִמְנְעוּ דְּמַיְיתֵי עַל הַךְ דְּרָשָׁא דְּהַטְּמֵאִים וּפָרִיךְ לִכְתֹּב רַחֲמָנָא בִּשְׁרָצִים וְלֵיתוּ הָנָךְ וְלִגְמְרוּ מִינֵּהּ מַשְׁמַע דְּמִינָהּ דְּרֵישׁ וְנ"ל דְּמֵהֵ"א יְתֵירָה דְּהַטְּמֵאָה דְּרֵישׁ עוֹרוֹת שֶׁלָּהֶם כִּבְשָׂרָם שֶׁלָּהֶן תֵּדַע דְּגַבֵּי בְּהֵמָה דִּכְתַב טָמֵא וְלֹא כְּתַב הַטָּמֵא דְּרֵישׁ בת"כ לֶאֱסֹר צִירָן וְרָטְבָן וּמִיהוּ אַכַּתִּי דְּרֵישׁ מִן הַטְּמֵאִים פֶּרֶק הָעוֹר וְהָרֹטֶב (חֻלִּין קכו:) גַּר בֵּיצַת הַשֶּׁרֶץ וּלְשֵׁם פ"ה ה' יְתֵירָה נִדְרֶשֶׁת לֶאֱסֹר צִירוֹ וְרוֹטְבוֹ וּלְעוֹרוֹ כִּבְשָׂרוֹ וּלְבֵיצַת הַשֶּׁרֶץ: לֶאֱסֹר צִירָן וְרָטְבָן מַשְׁמַע הָכָא דְּצִיר דְּאוֹרָיְיתָא מִדְּפָרִיךְ מִינֵּהּ מַאי שְׁנָא חָלָב מִצִּיר ס"מ דְּרָשָׁה גְּמוּרָה הִיא וּבְפֶרֶק הָעוֹר וְהָרֹטֶב (חֻלִּין קכ.) נֶאֱמַר צִירִיכִי וְקָשֶׁה דִּבְפֶרֶק אֵין מַעֲמִידִין (ע"ז מ.) גַּבֵּי דָּג טָמֵא מְפַלֵּג בֵּין מְטַגֵּל בְּצִירוֹ לְגוּפוֹ וּפֶרֶק גִּיד הַנָּשֶׁה (חֻלִּין צט:) א"ר יְהוּדָה צִיר דָּגִים רְבִיעִית בְּסָאתַיִם וּפָרִיךְ וְהָא א"ר יְהוּדָה מִין בְּמִינוֹ לֹא בָטֵל שָׁאנֵי צִיר דְּזֵיעָה בְּעָלְמָא הוּא מַשְׁמַע שֶׁהוּא מִדְּרַבָּנַן וי"ל צִיר דָּגִים דְּרַבָּנַן צִיר שְׁרָצִים דְּאוֹרָיְיתָא וְאַע"ג דִּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים נָמֵי דָּרְשֵׁי' שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם גַּבֵּי דָּגִים לְאַמְכַּתָּא בְּעָלְמָא הוּא וְא"ת בְּפֶרֶק כָּל הַבָּשָׂר (חֻלִּין קיב:) גַּבֵּי רַב מָרֵי דְּאִמְּלַח בָּשָׂר שְׁחוּטָה בַּהֲדֵי טְרֵפָה וְאָסַר לֵיהּ רָבָא מֵהַטְּמֵאִים וּפָרִיךְ לֵיהּ מִדָּג טָהוֹר שֶׁמְּלָחוֹ עִם דָּג טָמֵא הֵיכִי פָּרִיךְ מִדָּג לְבָשָׂר וְי"ל דְּקִים לֵיהּ דְּאִסּוּר צִיר מִדְּרַבָּנַן וּבְמַס' תְּרוּמוֹת (פ"י מ"ח) נָמֵי תְּנַן וּבְפֶ' גִּיד הַנָּשֶׁה (חֻלִּין צט:) מַיְתֵי לָהּ דָּג טָמֵא צִירוֹ אָסוּר ס"מ הָא לְשָׁרֵינַן לָהּ מִשּׁוּם דְּלָא בָלְעוּ וּמָה שֶׁכָּתוּב בִּסְפָרִים ס"מ צִיר מֻתָּר לָא גָּרֵם לֵיהּ וְקָנָת תַּמָּה כֵּיוָן דִּצְרִיךְ קְרָא בְּשֶׁרֶץ וּבִבְהֵמָה טְמֵאָה וְדָגִים דְּלֵיכָּא קְרָא לֹא אָסַר מִדְּאוֹרָיְיתָא הֵיכִי מַיְיתֵי רָבָא רְאָיָה הָתָם מֵהַטְּמֵאִים לֶאֱסֹר צִיר טְרֵפָה: רֹטֶב וְקִיפָּה שֶׁלָּהֶן וא"ת תִּפּוֹק לִי' מִתְּשַׁרֵת לִתֵּן טַעַם כְּעִקָּר מִכָּאן אַתָּה דָּן לְכָל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה פְּסָחִים (ד' מד.) וי"ל עִקַּר קְרָא לְצִירָן וְאוֹרְחָא דְּהַשַּׁ"ס בְּהָכִי וְהִתְעַלַּמְתָּ פְּעָמִים שֶׁאַתָּה מִתְעַלֵּם וְעִקַּר קְרָא לְזָקֵן וְאֵינוֹ לְפִי כְבוֹדוֹ (ב"מ ד' ל בְּרָכוֹת ד' יט:) וּבְפ"ק דַּחֲגִיגָה (דַּף ז.) נָמֵי אָמַר רְגָלִים פְּרָט לְבַעֲלֵי קַבַּיִן וְאָמַר פְּרָט לְחִגֵּר וְסוּמָא וְלֹא עִקַּר קְרָא לְבַעֲלֵי קַבַּיִן דְּמִפְּעָמִים דְּרֵישׁ לֵיהּ הָתָם. וּמִיהוּ כָּאן אֵין צָרִיךְ לוֹמַר כָּךְ דְּאִצְטְרִיךְ לְרֹטֶב וְקִיפָּה לְאַשְׁמוּעֵי' דְּהָוֵי כְּמַמָּשׁ אִם הַמְּחָה הַשֶּׁרֶץ דְּהָוֵי כִּשְׁתִיָּה וְאֵינוֹ בִּכְלַל אֲכִילָה וַאֲכִילָה כְּתִיב בְּהוֹן קמ"ל בִּכְלַל אֲכִילָתוֹ וְהָתָם (חֻלִּין קכ.) מַיְתֵי לָהּ גַּבֵּי הִמְחָה חֵלֶב חָמֵץ וְנִבְלַת עוֹף טָהוֹר וְנִמְנְעוּ מִיהוּ קָשֶׁה דְּמַשְׁמַע הָכָא דְּאִצְטְרִיךְ לְצִיר לְאַשְׁמוּעִינַן דַּחֲשִׁיב כְּגוּף הַשֶּׁרֶץ דְּפָרִיךְ מִינֵּהּ אַחֵלֶב דְּיִתְּסַר כְּמוֹ צִיר וְנ"ל דִּשְׁקוּלִים הֵן וּמִיהוּ מְצִיר לְחוּדֵיהּ לָא הֲוָה שָׁמְעִינַן דְּלֶהֱוֵי שְׁתִיָּה כַּאֲכִילָה דַּהֲוָה מָצֵי לְאוֹקְמָא כְּשֶׁהִקְפָּהוּ וַאֲכָלוֹ: קִיפָּה שֶׁלָּהֶן בְּפֶ' הָעוֹר וְהָרֹטֶב (חֻלִּין קכ.) אָמַר מַאי קִיפָּה פִּרְמָא וּפָרִיךְ הוּא עַצְמוֹ לְטַמֵּא טֻמְאַת אֳכָלִים אֶלָּא מַאי קִיפָּה תַּבְלִין אֲבָל הָכָא יָכוֹל לִקְרוֹת בֵּין פִּרְמָא בֵּין תַּבְלִין דְּלָא אָתָא לְאַשְׁמוּעִינַן אֶלָּא שְׁתִיָּהֶן כַּאֲכִילָה וְכֵן מַשְׁמַע בְּפֵ"ה שֶׁפֵּרֵשׁ רְסוּקֵי בָּשָׂר וְקַפְלוֹט שֶׁבְּשׁוּלֵי קְדֵרָה:

מסורת הש"ס

א ספרא שמיני פרק ג ד

ב פסחים כב:; קידושין נז.; בבא קמא מא:

ג נדה ט.

ד רש"י על דברים

ה משנה בכורות; תוספתא בכורות; לעיל ה:; לעיל ג:; לקמן טז:

ו לקמן יב.

רבינו גרשום

הכי קאמר דבר הבא וכו' ת"ל ואת הגמל גמל הוא טמא ולא טמא הנולד מן טהורה:

ר' שמעון אומר גמל גמל ב' פעמים. דתורת כהנים ובמשנה תורה אחד לאסור גמל הנולד מן הגמלה ואחד לאסור גמל הנולד מן הפרה. דלא סבירא ליה שהיוצא מן הטהור טהור:

ורבנן. דסברי שהיוצא מן הטהור טהור גמל גמל מאי עבדי ליה חד לגמל עצמו ואידך גמל לאסור חלבו:

ור"ש (אומר) מנ"ל לאסור חלבו מאת הגמל נפקא את הטפל לבשרו:

ורבנן. אתים לא דרשי כשמעון העמסוני דפירש שחזר בו מכל האתים שדרש שאינן באין לרבות הואיל ולא מצא מה לרבות לאת ה' אלהיך תירא:

אלא מעתה. אי לאו טעמא דרבנן לאסורי ליה לחלב בהמה טמאה מגמל גמל ור' שמעון מאת הגמל הו"א לשרי מ"ש מהא דתניא. אלה הטמאים לאסור צירן ומהכא נילף נמי לחלב:

איצטריך. למילף מן הגמל סל"א הואיל ובבהמה טהורה הוי חדוש הוא לחלב שרי ומאי חדוש כדאמר מר לגבי מניקה כדאמרינן ל' נשים דיין שעתן דאינן מטמאין למפרע לא מפקידה לפקידה ולא מעת לעת. ואלו הן בתולה ומעוברת מניקה וזקנה משום דאלו אין להן דמים הרבה למניקה למה נעכר ונעשה חלב ומשום הכי אינה מטמאה למפרע וכיון דחלב מדם אתי בדין הוא לתיתסר גבי בהמה לאכילה אלא לחדוש הוא דשרייה רחמנא כדבעינן למימר לקמן וכיון דחדוש הוא בבהמה טמאה נמי לישתריה להכי איצטריך הגמל לאסור:

הניחא למאן דאמר. למניקה משו"ה ליה שעתה דאינה מטמאה למפרע אלא מכאן ולהבא משום דדם נעכר ונעשה חלב לטעמא דידיה יכלת למימר דחדוש הוא ולהכי איצטריך אידך קרא:

אלא למ"ד. משום הכי ליה שעתה דאיבריה מתפרקין מחמת הלידה מחמת המניקות ואין נפשה כלומר אין דם ווסתה חוזר עליה עד כ"ד חדש שאינה בריאה כמו שהיתה על כ"ד חדש הלכך ליה שעתה דאין לה דמים הרבה על כ"ד חדש א"כ לטעמא דהא תנא ליכא למימר לחידוש הוא ומאי איצטריך אידך הגמל:

איצטריך סל"א. אכתי חדוש הוא הואיל דליכא מידי דאתי מחי דשרי והאי חלב כי אבר מן החי הוא ושרי היינו חידוש הלכך אפילו בבהמה טמאה נמי מישתרי להכי איצטריך קרא:

ולר"ש. נמי דשרי לבשר בחלב בהנאה במס' חולין אפי' לטעמא דידיה לא מצית למימר דשרי דאע"ג דשרי לבשר בחלב בהנאה אי בשיל ליה בחלב לקי ואסור באכילה ואי בשיל לחלב לחודיה לא לקי אבל אסור באכילה ואכתי מנ"ל דשרי באכילה:

אלא מגלי רחמנא גבי פסולי המוקדשין היכא דנאכלין במומן דכתיב תזבח דבספרי מוקים לה בפסולי המוקדשין תזבח ואכלת ולא גיזה דכתיב לא תגוז. ואכלת בשר ולא חלב דכתיב ולא תעבד לחולב בקדשין היינו עבודה מכלל דחלב דבהמה דחולין שרי באכילה:

ודלמא לסחורה. ומוכרו להרויח בו כדי שיתפרנס:

חריצי החלב גבינה. ודלמא לסחורה כדי שימכרם שר האלף לעובדי כוכבים וכי דרכה של מלחמה לסחורה הם רוצים להרוג את העובדי כוכבים וימכרו להם לבר מחיה אלא ש"מ לאכילת שר האלף עצמו הביאום:

אלא מעתה. לרבנן דאמרי לגמל גמל לדרשה אתי לאסור חלב בהמה טמאה הכא נמי לשפן שפן וכו' דכתיבי תרי זמני להכי נמי הוא דאתי כו' הני למה לי אלא לא אתי אלא לכדתניא למה נשנו וכו' מפני השסועה דכל פרשה שנאמרה ונשנית לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה:

גמל נמי להכי הוא דאתא. ולא לאסור חלב אתי:

לא אע"ג דאיכא למימר הכי דנשנו מפני השסועה מ"מ כל היכא דאיכא למידרש מידי למשום הכי כתב דרשינן. ומאי דרש לה מגמל גמל יותר משפן שפן וארנבת ארנבת משום דמההוא דנאמר תחלה דרשינן דהיינו גמל:

איבעיא להו לאכילה. גבי טמא שנולד מן הטהור לאסר ר' שמעון באכילה כי אין בו מקצת סימנים כדאמרינן ר' שמעון אומר גמל ב' פעמים כו' אבל כי יש בו מקצת סימנים דומה לאמו שרי באכילה. מי בעי ר' שמעון עד שיהא ראשו ורובו דומה לאמו או בציר מהכי:

ובכורו שור. היינו כי ראשו ורובו דומה לאמו. אבל לאכילה גמל מתם הוא דאמר רחמנא אסור הא אישתני מגמל אפי' מקצת ספיר דמי באכילה. או דלמא לא שנא לגבי אכילה בעי נמי ראשו ורובו:

תורה אור השלם

[ויקרא יא, ד]

[דברים יד, ז]

[דברים ו, יג]

[ויקרא יא, לא]

[דברים יב, טו]

[משלי כז, כז]

[שמואל א יז, יח]

[שמות ג, יז]

[ישעיהו נה, א]

[שמות ג, ח]

[דברים יד, ז-ח]

[ויקרא יא, ה-ז]

[ויקרא יא, י-כ]

[דברים יז, יג]

[ויקרא יא, יד]

[במדבר יח, יז]

גליון הש"ס

גמרא הא דחולין שרי. עיין לקמן דף כה ע"א תוספות ד"ה שער:

אִישְׁתַּנִּי מִגָּמָל שַׁפִּיר דָּמֵי, אוֹ דִלְמָא לָא שְׁנָא? תָּא שְׁמַע: בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁיָּלְדָה מִין בְּהֵמָה טְמֵאָה — אָסוּר בַּאֲכִילָה, וְאִם דּוֹמֶה רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ לְאִמּוֹ — חַיָּיב בִּבְכוֹרָה. שְׁמַע מִינַּהּ: לַאֲכִילָה נָמֵי בָּעֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ! לָא, לִבְכוֹרָה דַּוְקָא. דַּיְקָא נָמֵי, דְּקָא שָׁבְקַהּ לַאֲכִילָה וְקָם לֵיהּ אַבְּכוֹר. שְׁמַע מִינַּהּ: לִבְכוֹרָה הוּא דְּבָעֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ, אֲבָל לַאֲכִילָה — לָא. לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ: לַאֲכִילָה נָמֵי בָּעֵי, וּבְכוֹרָה אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר", עַד שֶׁיְּהֵא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר, וְלֹא תִּסְגֵּי לֵיהּ בְּרֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ עַד דְּאִיכָּא כּוּלֵּיהּ, קָמַשְׁמַע לַן. תָּא שְׁמַע: "אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה", זֶה — אִי אַתָּה אוֹכֵל, אֲבָל אַתָּה אוֹכֵל הַבָּא בְּסִימָן אֶחָד. וְאִי זֶה זֶה הַבָּא בְּסִימָן אֶחָד? זֶה טָמֵא הַנּוֹלָד מִן הַטָּהוֹר, וְעִבּוּרוֹ מִן הַטָּהוֹר. (א)יָכוֹל אֲפִילּוּ עִבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שֵׂה כְשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים", עַד שֶׁיְּהֵא אָבִיו כֶּבֶשׂ וְאִמּוֹ כִּבְשָׂה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא בָּא הַכָּתוּב לְהַתִּיר אֶת הַמּוּתָּר, אֶלָּא לְהוֹסִיף עַל הַמּוּתָּר, וְאֵיזֶה זֶה? טָמֵא הַנּוֹלָד מִן הַטָּהוֹר וְעִבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עִבּוּרוֹ מִן הַטָּהוֹר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שׁוֹר שֵׂה כְשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים" מִכָּל מָקוֹם. קָרֵי לֵיהּ "טָמֵא", כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, וְקָאָמַר: אֲבָל אַתָּה אוֹכֵל הַבָּא בְּסִימָן אֶחָד! הַאי תַּנָּא סָבַר לֵיהּ כְּוָותֵיהּ בַּחֲדָא, וּפְלִיג עֲלֵיהּ בַּחֲדָא. וְאִיכָּא דְּמַקְשֵׁי וּמוֹתֵיב: עִבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא — מִי מִעַבְּרָא? (ב)וְהָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לְעוֹלָם אֵין מִתְעַבֶּרֶת לֹא טְמֵאָה מִן הַטָּהוֹר, וְלֹא טְהוֹרָה מִן הַטָּמֵא, וְלֹא גַּסָּה מִן הַדַּקָּה, וְלֹא דַּקָּה מִן הַגַּסָּה, וְלֹא בְּהֵמָה מִן חַיָּה, וְלֹא חַיָּה מִן בְּהֵמָה. חוּץ מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וּמַחְלוּקְתּוֹ, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים חַיָּה מִתְעַבֶּרֶת מִבְּהֵמָה! וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: דְּאִיעַבַּר מִקָּלוּט בֶּן פָּרָה, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן קָאָמַר, וְקָאָמַר: אֲבָל אַתָּה אוֹכֵל הַבָּא בְּסִימָן אֶחָד! הַאי תַּנָּא סָבַר לַהּ כְּוָותֵיהּ בַּחֲדָא, וּפְלִיג עֲלֵיהּ בַּחֲדָא. (ג)לְמֵימְרָא, דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר: זֶה וָזֶה גּוֹרֵם — מוּתָּר, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר: זֶה וָזֶה גּוֹרֵם — אָסוּר? [אב](ד)וְהָא אִיפְּכָא שָׁמְעִינַן לְהוּ: וְלַד טְרֵיפָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא יִקְרַב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: יִקְרַב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ! בְּעָלְמָא סָבַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: זֶה וָזֶה גּוֹרֵם — אָסוּר, וְשָׁאנֵי הָכָא, דְּאִם כֵּן נִכְתּוֹב קְרָא: "שֵׂה כְשָׂבִים וְעִזִּים", "שֵׂה" "וְשֵׂה" לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינַּהּ: שֵׂה — מִכָּל מָקוֹם. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר לָךְ: בְּעָלְמָא זֶה וָזֶה גּוֹרֵם — מוּתָּר, וְהָכָא אִם כֵּן לִכְתּוֹב קְרָא: "שׁוֹר כֶּשֶׂב וָעֵז", "כְּשָׂבִים וְעִזִּים" לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינַּהּ עַד שֶׁיְּהֵא אָבִיו כֶּבֶשׂ וְאִמּוֹ כִּבְשָׂה. (ה)תָּא שְׁמַע: רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, "גָּמָל" "גָּמָל" שְׁנֵי פְּעָמִים — אֶחָד גָּמָל הַנּוֹלָד מִן הַגָּמָל, וְאֶחָד גָּמָל הַנּוֹלָד מִן הַפָּרָה, וְאִם רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ דּוֹמֶה לְאִמּוֹ — מוּתָּר בַּאֲכִילָה. שְׁמַע מִינַּהּ, לַאֲכִילָה נָמֵי בָּעֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ, שְׁמַע מִינַּהּ. שֶׁהַיּוֹצֵא מִן הַטָּמֵא וְכוּ'. בְּעוֹ מִינֵּהּ מֵרַב שֵׁשֶׁת: מֵי רַגְלַיִם שֶׁל חֲמוֹר, מַהוּ? וְתִיבְּעֵי לֵיהּ דְּסוּסִים וּגְמַלִּים? דְּסוּסִים וּגְמַלִּים לָא מִיבַּעְיָא לְהוּ, דְּלָא עֲכִירֵי וְלָא דָּמוּ לְחָלָב, מַיָּא עוּל מַיָּא נְפוּק. כִּי קָמִיבַּעְיָא לְהוּ דַּחֲמוֹר, דַּעֲכִירֵי וְדָמוּ לְחָלָב, מַאי? מִגּוּפֵיהּ קָא מִימַּצְצִי וַאֲסִירֵי, אוֹ דִלְמָא מַיָּא עוּל מַיָּא נְפוּק, וְהַאי דַּעֲכִירֵי — הַבְלָא דְּבִישְׂרָא הוּא? אֲמַר לְהוּ רַב שֵׁשֶׁת, תְּנֵיתוּהָ: שֶׁהַיּוֹצֵא מִן הַטָּמֵא — טָמֵא, וְהַיּוֹצֵא מִן הַטָּהוֹר — טָהוֹר. "מִטָּמֵא" לָא קָאָמַר, אֶלָּא "מִן הַטָּמֵא",

רש"י

אִשְׁתַּנִּי מִגָּמָל שֶׁדּוֹמֶה לְאִמּוֹ בְּמִקְצָת סִימָנִין: אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמַאן שָׁמְעַת לֵיהּ הַךְ סְבָרָא ר"ש וְאִם רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ כו' וְקס"ד דְּמִדְּקָתָנֵי לְהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי ש"מ דְּאַפֵּי' לַאֲכִילָה בָּעֵי ר"ש רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ: מִדְּשָׁבְקָהּ לַאֲכִילָה דְּאַיְירֵי בְּרֵישָׁא וְקָם לֵיהּ אַבְּכוֹרָה וְלָא אָמַר אִם רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ דּוֹמֶה לְאִמּוֹ מֻתָּר בַּאֲכִילָה ש"מ לַאֲכִילָה סַגֵּי בְּמִקְצָת סִימָנִין: לִבְכוֹרָה אִצְטְרִיךְ וּלְעוֹלָם בְּתַרְוַיְיהוּ בָּעֵינַן רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ: זֶה אִי אַתָּה אוֹכֵל גָּמָל אַפֵּי' נוֹלַד מִן הַפָּרָה: אֲבָל אַתָּה אוֹכֵל אַחֵר הַבָּא בְּסִימָן אֶחָד שֶׁל אִמּוֹ כְּלוֹמַר שֶׁדּוֹמֶה לְאִמּוֹ בְּמִקְצָת כְּגוֹן טָמֵא שֶׁנּוֹלַד מִן הַטָּהוֹר וְדוֹמֶה לְאִמּוֹ בְּמִקְצָת: שֵׂה כְּשָׂבִים שֶׂה הַבָּא מִשְּׁנֵי כְּבָשִׂים: לְהַתִּיר אֶת הַמֻּתָּר דְּכֵיוָן דְּאָבִיו וְאִמּוֹ טְהוֹרִים לָא אִצְטְרִיךְ הַאי קְרָא דְּהָא אֶת זֶה תֹּאכְלוּ לְמִשְׁרְיֵהּ: מ"מ מִדִּכְתִיב שֶׂה שֶׂה תְּרֵי זִמְנֵי שְׁמַע מִינַּהּ דַּאֲפִי' מִגַּל הָאֵם וְלֹא מִגַּל הָאָב: קָרֵי לֵיהּ טָמֵא לְקָלוּט שֶׁנּוֹלַד מִן הַטָּהוֹר: כר"ש דְּאָסַר לֵיהּ הֵיכָא דְּאֵין בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין וְקָאָמַר דְּאִם יֵשׁ לוֹ סִימָן אֶחָד שֶׁל טָהֳרָה שֶׁדּוֹמֶה לְאִמּוֹ בְּמִקְצָת מֻתָּר: וּפְלִיג עֲלֵהּ בַּחֲדָא דְּר' שִׁמְעוֹן בָּעֵי רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ: וְאִיכָּא דְּמַקְשֵׁי קֻשְׁיָא לְהַךְ בָּרַיְתָא וּמִתּוֹךְ הַקֻּשְׁיָא מֵשִׁיב דָּבָר לַשּׁוֹאֵל אִי בָּעֵי ר' שִׁמְעוֹן רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לַאֲכִילָה אוֹ לָא: מִי מִעַבְּרָא טְהוֹרָה מִטַּמֵּא דְּקָתָנֵי וְעִבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא: חוּץ מֵר' אֱלִיעֶזֶר וּמַחֲלָקְתּוֹ שֶׁחוֹלְקִין בְּכוֹי בְּפֶ' אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בִּשְׁחִיטַת חֻלִּין (דַּף עט:) אִם אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בּוֹ וְקָתָנֵי כּוֹי הַבָּא מִן הַתַּיִשׁ וּמִן הַצְּבִיָּה אַלְמָא חַיָּה מִתְעַבֶּרֶת מִבְּהֵמָה לְדִבְרֵיהֶם: וְאָמַר ר' יִרְמְיָה הַאי עֲבוּרוֹ מִן הַטָּמֵא דְּקָאָמַר הַיְנוּ שֶׁנִּתְעַבְּרָה מִן הַקָּלוּט שֶׁפַּרְסוֹתָיו קְלוּטוֹת כְּגָמָל וּבֶן פָּרָה הוּא וְאַלִּבָּא דְּר' שִׁמְעוֹן קָרֵי לֵיהּ טָמֵא וּבְנוֹ מֻתָּר אִם דּוֹמֶה לְאִמּוֹ בְּסִימָן אֶחָד אַלְמָא לַאֲכִילָה לָא בָּעֵי ר"ש רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ: זֶה וָזֶה גּוֹרֵם הַהֶתֵּר וְהָאִסּוּר גּוֹרְמִין לָזֶה שֶׁאָבִיו הוּא טָמֵא וְאִמּוֹ טְהוֹרָה: וְלַד טְרֵפָה וְאָבִיו תָּמִים הֲרֵי זֶה וָזֶה גּוֹרֵם: לא"כ לִכְתּוֹב עִבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא אָסוּר לִכְתֹּב שֶׂה כְּשָׂבִים וְעִזִּים: מַיָּא עוּל מַיָּא נְפוּק וְהַאי דַּעֲכִירֵי הַבְלָא דְּבִשְׂרָא הוּא מֵחֲמַת חֲמִימוּת וְסִרְחוֹן הַבָּשָׂר: מְטַמֵּא הָוֵי מַשְׁמַע מִגּוּפֵהּ דְּטָמֵא מִן הַטָּמֵא מַשְׁמַע מִינוֹ שֶׁל טָמֵא הֵן דְּדָמוּ לְחָלָב:

תוספות

שְׁמַע מִנַּהּ לַאֲכִילָה נָמֵי בָּעֵי ר"ש רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ דְּמַשְׁמַע שֶׁאֵין בּוֹ כִּי אִם שְׁנֵי חֲלוּקִין מִדְּלָא קָתָנֵי חִלּוּק שְׁלִישִׁי וְלֵימָא אִם יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין מֻתָּר בַּאֲכִילָה וַהֲדַר לִתְנֵי וְאִם רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ דּוֹמֶה לְאִמּוֹ חַיָּב בִּבְכוֹרָה וְהַשְׁתָּא רֵישָׁא וְסֵיפָא רְבוּתָא קָמַשְׁמַע לַן דְּרֵישָׁא קָתָנֵי שֶׁיָּלְדָה מִין טְמֵאָה דְּאָסוּר אַף בַּאֲכִילָה וְסֵיפָא דְּקָתָנֵי רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ דּוֹמִים לְאִמּוֹ חַיָּב אַף בִּבְכוֹרָה: זֶה אִי אַתָּה אוֹכֵל גָּמָל וְשָׁפָן כְּתִיבֵי בִּקְרָא אֲבָל אַתָּה אוֹכֵל הַבָּא בְּסִימָן אֶחָד לָאו בְּסִימָנֵי טָהֳרָה אַיְירֵי דְּמַעֲלֶה גֵּרָה וּמַפְרִיסֵי הַפַּרְסָה אֶלָּא בִּדְמֵי לְמִקְצָת סִימָנִין לְאִמּוֹ כְּגוֹן פֶּה וְרֶגֶל וּבְגַמְרוֹ (וְגַל) סִימָנֵי טָהֳרָה בָּעֵי: עַד שֶׁיְּהֵא אָבִיו וְאִמּוֹ כִּבְשָׂה מִדִּכְתִיב כְּבָשִׂים וְעִזִּים וְלָא כְּתִיב כֶּבֶשׂ וָעֵז דָּרֵשׁ ר' יְהוֹשֻׁעַ וְר' אֱלִיעֶזֶר מִדִּכְתִיב שֶׂה שֶׂה תְּרֵי זִמְנֵי וְהַשְׁתָּא דְּרָשׁוֹת דְּר' יְהוֹשֻׁעַ לֶאֱסֹר לָאו הוּא לר"א לְהַתִּיר וּלְשׁוֹן לֹא בָּא הַכָּתוּב דְּאָמַר ר"א מְגֻמְגָּם קְצָת דְּמַשְׁמַע הַלָּשׁוֹן דְּמִקְרָא זֶה שֶׁדָּרַשׁ ר' יְהוֹשֻׁעַ טָמֵא שֶׁנּוֹלַד מִן טָהוֹר וְעִבּוּרוֹ מִן הַטָּהוֹר אָמַר ר"א דְּבָא לְהוֹסִיף עַל הַמֻּתָּר וּלְהַתִּיר טָמֵא הַנּוֹלָד מִן הַטָּהוֹר וְעִבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ לֹא בָּא הַכָּתוּב כְּמוֹ לֹא בָּאתָה הַתּוֹרָה עוֹד י"ל לְדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וה"פ מִשֶּׂה שֶׂה נָפְקָא לָן עִבּוּרוֹ מִן הַטָּהוֹר לְכָךְ אִיַּתַּר זֶה לְהוֹסִיף עַל הַמּוּתָּר וְעִבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא: חוּץ מִדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וּמַחֲלָקְתּוֹ הָא דְּלָא קָאָמַר חוּץ מִן הַכּוֹלְפָנִין שֶׁפָּרִים וְרַבִּים מִבְּנֵי אָדָם כִּדְאָמַר לְקַמָּן לָא קָשֶׁה מִידֵי דְּלָא אַיְירֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אֶלָּא בִּבְהֵמָה וְחַיָּה וְלֹא בִּבְנֵי אָדָם וְהָנְהוּ בְּנֵי יַמָּא נִינְהוּ: וּפְלִיג עֲלֵהּ בַּחֲדָא מַה שֶּׁיּוּכַל לִהְיוֹת דְּחֵי כֵּן מִשּׁוּם דְּבַמַּסְקָנָא לַאֲכִילָה פְּשִׁיטִינַן נָמֵי דְּבָעֵי ר"ש רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ: וְהָא אִפְּכָא שָׁמְעִינַן לְהוּ וְלַד טְרֵפָה לָמ"ל טְרֵפָה יוֹלֶדֶת נִיחָא דְּפְלִיגֵי בְּזֶה וָזֶה גּוֹרֵם אֶלָּא לְמ"ד אֵינָהּ יוֹלֶדֶת מוֹקְמִי פְּלוּגְתָּא פֶּרֶק אֵלּוּ טְרֵפוֹת (חֻלִּין נח.) בְּעֻבַּר יָרֵךְ אִמּוֹ וְנִתְעַבְּרָה וּלְבַסּוֹף נִטְרְפָה וּמִיהוּ אַשְׁכְּחַן בְּעָלְמָא דְּר' אֱלִיעֶזֶר סָבַר זֶה וָזֶה גּוֹרֵם אָסוּר וְרַבָּנַן סָבְרֵי מֻתָּר גַּבֵּי שְׂאוֹר חֻלִּין וּתְרוּמָה וְשִׁלְהֵי כָּל הַצְּלָמִים (ע"ז מט.) גַּבֵּי נָטַל מִמֶּנָּה עֵצִים אֶלָּא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אַיְתֵיהּ וְאע"ג דְּלָאו דִּבְרֵי הַכֹּל הוּא וּמַה שֶּׁמַּזְכִּיר כָּאן זֶה וָזֶה גּוֹרֵם וּפר' אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ (חֻלִּין עט:) נָקַט לִשְׁנָא דְּחוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב מִשּׁוּם דְּהָכָא אַיְירֵי בְּדָבָר הַבָּא מֵהֶתֵּר וְאִסּוּר [שַׁיָּךְ שַׁפִּיר] זֶה וָזֶה גּוֹרֵם וּמִיהוּ קָשֶׁה כֵּיוָן דְּאֵין חוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב מֵאֵיזֶה טַעַם תֵּחָשֵׁב וְלַד טְרֵפָה זֶה וָזֶה גּוֹרֵם לֹא יֵחָשֵׁב שְׂאוֹר גּוֹרֵם וְלֶאֱסַר:

מסורת הש"ס

א בבא קמא עח.
ב תוספתא בכורות; תוספתא כלאים
ג חולין נח.; עבודה זרה מח:
ד משנה תמורה; חולין נח.
ה תוספתא בכורות; ספרא שמיני פרק ג ד

עין משפט נר מצוה

א מיי' פד' מהל' תמורה הל' ט:
ב מיי' פג' מהל' איסורי המזבח הל' יב:
ג מיי' פד' מהל' מאכלות אסורות הל' כ, טוש"ע יו"ד סי' פא סעי' א:

רבינו גרשום

ת"ש בהמה טהורה שילדה מין בהמה טמאה אסור באכילה. הא ברייתא ר' שמעון היא דאיהו אמר דאסור באכילה וקתני אם דומה ראשו ורובו לאמו חייב בבכורה ש"מ דה"ה נמי לאכילה בעי ר' שמעון ראשו ורובו לא לבכורה דוקא כלל:
זה אי אתה אוכל את הגמל וגו' אבל אתה אוכל הבא בסימן אחד דהיינו דאם יש בו מקצת סימן דומה:
ת"ל שה כשבים ושה עזים. ריבה עד שיהא אביו כבש ואמו כבשה:
לא בא הכתוב להתיר את המותר. כשיהא אביו נמי כבש אלא להוסיף על המותר ואיזה זה זה תאכלו:
או אינו. דבעי נמי קרא אלא עבורו על הטהור והיינו להוסיף על המותר להחמיר דולד הוי טמא ולעולם בעינן נמי קרא עיבורו מן הטהור ת"ל שה כשבים מכל מקום וכיון דאמו כבשה אע"ג דלאו אביו כבש:
קרי ליה טמא כר' שמעון. כלומר מדקתני בהאי לישנא ואיזה זה זה טמא שנולד מן הטהור ולא קתני זה היוצא מן הטהור ש"מ דלר' שמעון קאמר דלר' שמעון הוי טמא גמור וקאמר אבל אתה אוכל בסימן אחד היינו מקצת סימן וש"מ דלא בעי ראשו ורובו:
האי תנא סבר ליה כותיה בחדא. שטמא שנולד מן הטהור טמא:
ופליג עליה בחדא. דאילו ר' שמעון סבר דאינו מותר באכילה עד שיהא ראשו ורובו דומה לאמו כדאמרינן גבי בכורה והאי תנא סבר אפילו מקצת סימן שרי באכילה:
ואיכא דמקשי. לברייתא ומותיב ומן פירוקא דמפרק מיפשט בעיין:
חוץ מר' אליעזר ומחלוקתו. גבי כוי כדאמר איזהו כוי שנחלקו בו ר' אליעזר וחכמים זה תיש הבא על הצביה אבל שאר רבנן לא אמרי דמיעברא ומפריק מאי עיבורו מן הטמא לא טמא ממש אלא א"ר ירמיה דאיעבר מקלוט שאין פרסות סלוקות בן פרה. ומלקרי להאי קלוט טמא דאמר היינו עיבורו מן הטמא ש"מ כר' שמעון קאמר דטמא היוצא מן הטהור טמא וקאמר אבל אתה אוכל הבא בסימן א' ש"מ דלא בעי ר' שמעון ראשו ורובו דומה לאמו לעולם בעי והאי תנא סבר לה כוותיה בחדא וכו' כדאמרינן מעיקרא:
למימרא. מאי דר' אליעזר דשרי עבורו מן הטמא משום דסבר כיון דאמו טהורה אע"ג דאביו טמא כיון דזה וזה גורם הולך יש בו הגרמה דטהור ומותר:
ור' יהושע סבר זה וזה גורם אסור. עד שיהא אביו ואמו טהורים דהגורמים שניהם טהורים:
והא איפכא שמעינן להו ולד טרפה. אע"ג דאביו לאו טרפה אלא טהור שלם:
ר' אליעזר אומר לא יקרב. למזבח אלמא דסבר ר' אליעזר זה וזה גורם אסור ור' יהושע סבר למותר. לעולם בעלמא כגון לגבי מזבח סבר ר' אליעזר דזה וזה גורם אסור שאני הכא לגבי אכילה א"כ הוא דזה וזה גורם אסור לכתוב קרא שור כבשים ועזים דהוי משמע על שיהא אביו ואמו כבש שה שה למה לי ש"מ שה מ"מ דזה וזה גורם מותר:
מי רגלים של חמור. מה הן בשתיה. מיא עול מיא נפק. כלומר מים צלולים שתה מים צלולין מוציאין לפיכך מותרין:
מאי. האי דעכירו נימא משום הכי דמגופיה מאבריו קא מימצצי ואסירי דהוו כחלב שמתמצצין מן הגוף ואסירי או דלמא אין מתמצצין אלא על מיא עול מיא נפיק והאי דעכירי משום הבליה מחמת חמימות הבשר הוא ומותרין שאינן מתמצצין מגופו:
מטמא לא קאמר. דאי אמר הכי הוה משמע כל מה שיוצא מטמא בין עכירי בין לא עכירי:
אלא מן הטמא. קאמר כלומר הני דנפקי דהוו מין טמא דעכירי כמין חלב טמאין:

תורה אור השלם

אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ־בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ־בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת־דָּמָם תִּזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהֹוָה [במדבר יח, יז]
זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכֵלוּ שׁוֹר שֵׂה כְשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים [דברים יד, ד]
אַךְ אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה הַשְּׁסוּעָה אֶת־הַגָּמָל וְאֶת־הָאַרְנֶבֶת וְאֶת־הַשָּׁפָן כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הֵמָּה וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסוּ טְמֵאִים הֵם לָכֶם [דברים יד, ז]
אַךְ אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה אֶת־הַגָּמָל כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הוּא וּפַרְסָה אֵינֶנּוּ מַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם [ויקרא יא, ד]

הַטָּמֵא", וְהָנֵי נָמֵי מִינָא דְּטָמֵא הוּא. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, דְּסוּסִים וּגְמַלִּים לָא קָא מִיבַּעְיָא לְהוּ, דְּלָא שָׁתוּ אִינָשֵׁי. כִּי קָמִיבַּעְיָא לְהוּ דַּחֲמוֹר, דְּשָׁתוּ אִינָשֵׁי וּמְעַלּוּ לְיַרְקוֹנָא, מַאי? אֲמַר לְהוּ רַב שֵׁשֶׁת, תְּנֵיתוּהָ: הַיּוֹצֵא מִן הַטָּמֵא טָמֵא, וְהַיּוֹצֵא מִן הַטָּהוֹר טָהוֹר — וְהָנֵי נָמֵי מִטָּמֵא קָאָתֵי. [א]מֵיתִיבִי: מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ דְּבַשׁ דְּבוֹרִים מוּתָּר? מִפְּנֵי שֶׁמַּכְנִיסוֹת אוֹתוֹ לְגוּפָן, וְאֵין מְמַצּוֹת אוֹתוֹ מִגּוּפָן. הוּא דְּאָמַר כְּרַבִּי יַעֲקֹב, דְּאָמַר: דּוּבְשָׁא רַחֲמָנָא שַׁרְיֵיהּ. דְּתַנְיָא, רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: "אַךְ אֶת זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף" — זֶה אַתָּה אוֹכֵל, וְאִי אַתָּה אוֹכֵל שֶׁרֶץ עוֹף טָמֵא. שֶׁרֶץ עוֹף טָמֵא בְּהֶדְיָא כְּתִיב! אֶלָּא שֶׁרֶץ עוֹף טָמֵא אִי אַתָּה אוֹכֵל, אֲבָל אַתָּה אוֹכֵל מַה שֶּׁעוֹף טָמֵא מַשְׁרִיץ, וְאֵיזֶה זֶה? זֶה דְּבַשׁ דְּבוֹרִים. יָכוֹל אַף דְּבַשׁ הַגַּזִּין וְהַצִּירְעִין? אָמַרְתָּ: לֹא. וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת דְּבוֹרִים, וּלְהוֹצִיא הַגַּזִּין וְהַצִּירְעִין? מְרַבֶּה אֲנִי דְּבַשׁ דְּבוֹרִים שֶׁאֵין לוֹ שֵׁם לְוַאי, וּמוֹצִיא אֲנִי דְּבַשׁ הַגַּזִּין וְהַצִּירְעִין שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁם לְוַאי. [ב]כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא: דְּבַשׁ הַגַּזִּין וְהַצִּירְעִין טָהוֹר וּמוּתָּר בַּאֲכִילָה? דְּלָא כְּרַבִּי יַעֲקֹב. [ג]טָהוֹר — אַלְמָא בָּעֵי מַחְשָׁבָה. תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: דְּבַשׁ בְּכַוַּורְתּוֹ מְטַמֵּא טוּמְאַת אֳוכָלִין שֶׁלֹּא בְּמַחְשָׁבָה. [ד]חָלֵי דְּיַחְמוּרְתָּא, סְבוּר רַבָּנַן לְמֵימַר: בֵּיעֵי נִינְהוּ וַאֲסִירָן. אָמַר רַב סָפְרָא: זַרְעָא דְּאַיָּלָא הוּא, דְּאָזֵיל בָּתַר אַיָּלְתָא, וְאַיְּידֵי דְּרַחְמָהּ צַר לָא מִזְדַּקְקָא, וְאָזֵיל בָּתַר יַחְמוּרְתָּא וְנָתְרִי. [ה]אָמַר רַב הוּנָא: עוֹר הַבָּא כְּנֶגֶד פָּנָיו שֶׁל חֲמוֹר — מוּתָּר, מַאי טַעְמָא? פִּירְשָׁא בְּעָלְמָא הוּא. [ו]אֲמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא: תַּנְיָא דִּמְסַיַּע לָךְ: עוֹר הַבָּא כְּנֶגֶד פָּנָיו שֶׁל אָדָם, בֵּין חַי בֵּין מֵת — טָהוֹר. מַאי לָאו בֵּין הוּא חַי וְאִמּוֹ חַיָּה, בֵּין הוּא מֵת וְאִמּוֹ מֵתָה? לָא, בֵּין הוּא חַי וְאִמּוֹ מֵתָה, בֵּין הוּא מֵת וְאִמּוֹ חַיָּה. וְהָתַנְיָא: בֵּין הוּא חַי וְאִמּוֹ חַיָּה, בֵּין הוּא מֵת וְאִמּוֹ מֵתָה! אִי תַּנְיָא, תַּנְיָא. [ז(א)]מַתְנִי' דָּג טָמֵא שֶׁבָּלַע דָּג טָהוֹר, מוּתָּר בַּאֲכִילָה, וְטָהוֹר שֶׁבָּלַע דָּג טָמֵא, אָסוּר בַּאֲכִילָה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ גִּידּוּלוֹ. גְּמָ' טַעְמָא דַּחֲזֵינֵיהּ דִּבְלַע, הָא לָא חֲזֵינֵיהּ דִּבְלַע — אָמְרִי: אַשְׁרוֹצֵי אַשְׁרֵיץ. מְנָלַן? דְּתַנְיָא: דָּג טָמֵא מַשְׁרִיץ, דָּג טָהוֹר מֵטִיל בֵּיצִים. אִי הָכִי, כִּי חָזֵינָא דִּבְלַע אָמְרִינַן: הַאי אִיעַכַּלָא, וְהַאי אַשְׁרוֹצֵי אַשְׁרֵיץ! אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: כְּגוֹן שֶׁמְּצָאוֹ דֶּרֶךְ הָרֵיעִי. רַב פָּפָּא אָמַר: כְּגוֹן שֶׁמְּצָאוֹ דֶּרֶךְ בֵּית הַבְּלִיעָה. רַב נַחְמָן אָמַר: כְּגוֹן שֶׁמְּצָאוֹ שָׁלֵם. רַב אָשֵׁי אָמַר: רוֹב דָּגִים בְּמִינָן מַשְׁרִיצִין, וּכְמִי שֶׁבָּלַע לְפָנֵינוּ דָּמֵי. תָּנוּ רַבָּנַן: דָּג טָמֵא — מַשְׁרִיץ, דָּג טָהוֹר — מֵטִיל בֵּיצִים, כָּל הַמּוֹלִיד — מֵנִיק, וְכָל הַמֵּטִיל בֵּיצִים — מְלַקֵּט, חוּץ מֵעֲטַלֵּף שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמֵּטִיל בֵּיצִים — מֵנִיק.

הַדּוֹלְפָּנִין

והני נמי מטמא קאתו שבתוך הטמא היו ואע"ג דלאו מגופיה מיתן אסירי: **שמכניסות אותן לגופן** שאוכלין מפרחי האילן ומהן נעשה הדבש במעיהן: **ואין ממצים אותו** לדבשנו מגופו וקשיא לרב ששת דהא הכא כיון דלאו מגופייהו מיתנו שרי: רב ששת אמר כל שהיה בתוך הטמא לאמר כר' יעקב בטעמא דדבש לאו משום שמכניסות אותן לגופן הוא אלא דרחמנא שרייה בהדיא וגזרת הכתוב היא: **שרץ העוף טמא** הולך ממש בהדיא כתיב בו (ויקרא י"א:כ"ג) את אלה תשקצו מן העוף: **אלא שרץ עוף טמא שאתה אין אוכל** דלהכי דייקא ואי אתה דתהדר ותדוק מיניה אבל אתה אוכל מה שעוף טמא משריץ שאינו וגל גזמתו כגון דבש. ל"א אלא שרץ עוף טמא אי אתה אוכל ומאידך קרא נפקא ליה מכל שרץ העוף וגו': **הגזין והצירעין** מין ארבה: **דבש דבורים** דבש סתמא (הוו) קרו ליה. דבש הגזין הכי הוא דמקרו: **טהור** מלקבל טומאת אוכלין דסתמיה לאו לאכילה עד שיחשב עליו: **טהור אלמא בעי מחשבה** בניחותא: **דבש בכוורתו** ואכתי לא חשיב עליה שהרי הוא בכוורתו. ובדבש דבורים מיירי דאין כוורת אלא לדבורים: **חלי דיחמורתא** כעין ביצי זכר שהיחמורו' מוציאות מרחמן: **ואסורין** משום אבר מן החי שנעקרו מן הזכר ברחם: **דאזיל בתר איילתא** להזקק לה: **ונתרי** שופך זרע הרבה ונקרש: **עור הבא כנגד פני חמור** כעין שליא שהחמור נולד בו: **טהור** מלטמא במגע ובמשא: **מאי לאו** אפילו הולד והאם מתים אפ"ה העור אין מטמא אלמא לאמר שליא לא מן הולד ולא מן האם אלא פרשא בעלמא היא: **ה"ג לא בין** הוא חי ואמו חיה בין הוא מת ואמו חיה שמגוף האם הוא והרי היא חיה אבל לגבי אכילה כי שלית ליה בתר אם נמי אסור: **מתני' שבלע** משמע דידעי והאי שבלעו: **לפי שאינו גידוליו** אלא כשהוא חי בלעו אבל גידוליו שרי שהויא מן הטהור טהור: **גמ' אשרוצי אשרין** דג טהור זה שנמצא בתוך הטמא נשרץ בגופו ועוברו הוא ואסור: **דג טמא משרין** בגופו עוברו כשאר בהמה וחיה: **דג טהור מטיל ביצים** ויושב עליהן ומחממן על שיוצאים מן הקליפה כעופות: **אי הכי** לדג טמא משרין האי דבלע אעכל והוי רעי וזה שנמצא בתוכו אשרוצי אשריניה ועוברו הוא וליתסר: **דרך בית הרעי** ואי עוברו הוא בבית הרחם מבעי ליה לאשתכוחי: **שמצאו שלם** שנגמרה כל צורתו וגדול הוא ואי עוברו לא הוי משתהי ברחם כולי האי: **רב אשי אמר** מתני' לאו כדחזיניה דבלע אלא שנמצא בתוכו והאי דקתני שבלע כיון דרוב דגים במינן משריצים וזה השריץ מין אחר כמו שבלע בפנינו דמי: **כל המוליד** שיולד עובר ממש: **מניק** שיש לו דדים וכל המטיל ביצים אין לו דדים ומלקט פרורים ומפרנס בניו: **עטלף** קלב"א סורי"ן דומה לעכבר ויש לו כנפים:

תניתוה היוצא מן הטמא טמא הא דמשמע לסימן נקטיה לא קשה מידי כדפרשי' לעיל (בכורות דף ו. ד"ה למה): **הגזין וצרעין** גרסינן ולא גרסינן חגבים שזה עוף כמו גזי דכלתא דנדה (דף יז.) לפי' ר"ת: **עור** הבא נגד פניו של חמור פי' כדלעיל: **מאי** לאו בין הוא ואמו מתה פי' אלמא לא הוי העור לא מן הולד ולא מן האם אלא הזרע שנתקרש: **לא** בין הוא חי ואמו מתה בין הוא מת ואמו חיה שהעור בא בין שניהם מן האם ומן הולד ולפיכך טהור על שימותו שניהם ובקונטרס פירש כך בין הוא ואמו חיה בין הוא מת ואמו חיה [אבל] אמו חיה לעולם בעינן וכמו שפירש' נראה דמקשינן רב חסדא בין הוא מת ואמו מתה משמע דאין לו סייעתא אלא מהא דמטהרינן בשניהם מתים אבל אם האחד חי אין כאן סייעתא: **דג** טהור שבלע דג טמא אסור באכילה תימה במסכת אהלות (פי"א מ"ז) תנו כלב שאכל בשר המת כמה תשהה במעיו שלשה ימים מעת לעת ובעופות ובדגים כדי שתפול לאור ותשרף אלמא חשיב עכול והכא נמי לשתרי ולא מסתבר לחלק בין בשר המת לשאר דברים דשלשה ימים דכלב משמע בכל דבר דמדמייתי עלה במסכת שבת פרק השואל (דף קנה:) יודע הקב"ה בכלב שמזונותיו מועטות לפיכך משהה אכילתו במעיו שלשה ימים ויש לחלק בין איסור לטומאה ויש רוצים להתיר מתוך משנה זו חטה שנמצאת בפסח במעי תרנגולת ולפי מה שחלקתי בין איסור לטומאה אין זה ראיה עוד פירש ר"ת דשמא יש להחמיר כר' יהודה בן בתירה דבעי מעת לעת ואם באנו לומר דאין חילוק בין איסור לטומאה נ"ל דשמעתא אתיא בלא שהה כדי עכול וא"ת אי לא שהה כדי עכול היכי פריך בגמ' כי חזינא דבלע נימא האי אעכל והאי אשרוצי אשריץ י"ל פעם ממהר להתעכל קודם ולא הוי ככלב לעולם ג' ימים: **רב** דגים במינם משריצים הלכתא כרב אשי דהוא בתרא ויש להתיר אותן דגים שקורין מרנ"ש הנמצא תוך דג בלינ"א ואע"ג דלא חזינן דבלע ואין להקשות ממתני' דשריא דג טמא שבלע דג טהור לרב ששת דאסר מי רגלים של חמור דאפי' ללישנא בתרא דרב ששת דאסר אף של סוסים וגמל לא דמי חלא דמתני' לא איירי אלא נמצא תוכו דג טהור ואפילו יאמר הכא פשיטא דדגים עיל דגים נפק אבל מים שהבהמה שותה לחלוחית הגוף מתערב עמהם ובת"כ תני גבי דגים תאכלו לרבות הטהור שבמעי טמא יכול אף הטמא שבמעי טהור ת"ל אותם מה ראית לומר בבהמה שבמעי טמא טמא ושבמעי טהור טהור (מטמא שבמעי הטהור טהור) ובדגים אינו כן לפי שאין גדוליו ואין ראיה משם לאסור דג טמא שבלע דג טהור אחר שנמצא משום דנקט שבמעי הטמא דלאו דוקא אלא משום טמא שבמעי טהור דלמא הוה לשרינן ביצה לחוץ משום דחשיב עכול: **דג** טמא משריץ דג טהור מטיל ביצים בע"ז פרק אין מעמידין (עבודה זרה דף מ.) מפרש תרוייהו מטילי ביצים נינהו זה משריץ מבחוץ וזה משריץ מבפנים:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' מאכלות אסורות הל' ג, טוש"ע יו"ד סי' פא סעי' ח:

ב מיי' פג' מהל' מאכלות אסורות הל' ג, טוש"ע יו"ד סי' פא סעי' ט:

ג מיי' פא' מהל' טומאת אוכלים הל' יח:

ד טוש"ע יו"ד סי' פא סעי' ג:

ה מיי' פד' מהל' מאכלות אסורות הל' כ:

ו מיי' פג' מהל' טומאת מת הל' יב:

ז מיי' פא' מהל' מאכלות אסורות הל' ה, טוש"ע יו"ד סי' פג סעי' ט י:

מסורת הש"ס

א תוספתא בכורות

רבינו גרשום

ואיכא דאמרי לסוסים וגמלים לא קא מיבעיא להו דלא שתו להו אינשי. לשום רפואה ולא כלום הוי ולא אסיר דלא חשיבי למידי:

כי קא מבעי' לחמור וכו' והני נמי מי רגלים של חמור מטמא קא אתו ואסירי. להאי לישנא בתרא בין לא עכירי אסירי:

שמכניסות אותו לגופן. שיונקין אותו מעשבי ההרים:

ואין ממצות אותן מגופן. כשמוציאין אותן אלא כי היכי דעאל הכי נפיק וקשיא לתרוייהו לישני ללישנא בתרא קשיא דהאי דבש דמטמא נפיק ושרי. וללישנא קמא קשיא דאילו התם קאמר כי עכירי אע"ג דלאו מגופיה ממיננו אסירי והכא בדבש כיון דאין ממצות אותו מגופן שרי ורב ששת אמר לך בדבש שאני דאע"ג דמפיק ליה מגופיה שרי דהוא דאמר כר' יעקב דאמר דובשא כו':

שרץ עוף טמא בהדיא כתיב איסוריה אלא מאידך קרא מפיק ליה דכתיב את זה לא תאכלו שרץ עוף טמא אי אתה אוכל אבל אתה אוכל מה שעוף טמא משריץ מוציא מגופו:

הגזין. מין ארבה:

שאין לו שם לווי. תולה שמו על שם שרץ האסור אלא דבש סתמא איקרי כדכתיב ביערת הדבש. מדאמרינן טהור אלמא בעי מחשבה דשאר דבש מטמא טומאת אוכלין אפי' שלא במחשבה והאי לא מטמא אי לא חישב עליו. א)עי' ערוך השלם ערך חלי ג'. הני חלי דיחמורתא שנמצאין ברעי שלה

כעין ביצים סבור רבנן קמיה דרב ספרא למימר ביעי נינהו ואסירי באכילה דהוו כאבר מן החי דלא התירה [תורה] שום ביצים אלא לעוף [אבל אלו לומין] כביצים של בהמה שפורשין ממנה בחייה:

אמר להו רב ספרא לאו ביצים נינהו אלא זרעא דאיילא הוא דאזיל בתר איילתא למיזקק לה ולא מקבלא ליה איילתא משום דרחמה צר וכיון דאזיל דלא מקבלא ליה ב)בערוך הגי' אזיל בתר יחמורתא שדומה לאילתא. אזיל בתר שדומה לאיילא יחמורתא ועל שהוא הולך אחריה סובל בגופו שכבת זרעו ומתבשל בגופו הרבה וכשבא על היחמורה אגב דנתקרש הזרע הרבה אינו נבלע בגופה ומוציאתו לחוץ עם הריעי שלה ואותו זרע כיון שנתבשל נראה כעין ביצים ואינן ביצים ושרו דלאו כאבר מן החי נינהו:

עור הבא כנגד פניו של חמור מותרין באכילה שכשנולד החמור יש לו עור דק על פניו כעין שליא ולאו שליא הוא ואינו לדבוק נמי לפניו אלא כך הוא בריה בפני עצמו ופירשא בעלמא הוא:

תניא דמסייעא לך. דפירשא בעלמא הוא:

עור הבא כנגד פניו של אדם. דהכי נמי יש לאדם עור דק על פניו כשנולד ואותו עור אינו לא מן האם ולא מן הולד וטהור הוא משום טומאת מת:

לא בין הוא חי ואמו מתה. דשדינן ליה בתר חי הא לאו הכי מטמא:

והתניא בין הוא מת ואמו מתה טהור אי תניא תניא:

טעמא דחזיניה לדג טמא דבלע דג טהור. משום הכי מותר באכילה הא לא חזיניה דבלע אמרינן אשרוצי אשרין כלומר דהא דג טמא איעבר להאי דג

טהור במעיו:

דתניא דג טמא משרין. מתעבר ומוליד וולדותיו:

דג טהור מטיל ביצים ומחממן על שיש בהן נורה ובוקען ויוצאין:

האיך דבלע איעכלא במעיו והאי דנמצא במיעיו אשרוצי אשרוציה וליתסר:

כגון שמצאו. להאי דג טהור לדרך בית הרעי לטמא דאם איתא לאשרוצי לא משתכח בבית הרעי אלא בשילייתו. או שמצא בבית הבליעה שאין דרכו של וולד להיות שם. או שמצאו שלם דאם איתא דהוי וולד לא הוה שלם גמור אלא ודאי בלעו:

רב אשי אמר כיון דרוב דגים טמאין במינן משריצין מולידין ולא מין אחר והאי כיון דטהור הוא שנמצא בבטנו כמי שבלע בפנינו דוודאי דג טמא אינו משריץ אלא מינו:

כל המוליד מניק ולדותיו וכל המטיל ביצים מלקט ביצים ויושב עליהן ומחממן ובכך פרה ורבה. ואיכא דאמר מלקט שאינו מניק אלא מלקט המאכל בפיו וזרקו לפני ולדותיו ובכך מפרנסן:

תורה אור השלם

אַךְ אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף הַהֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע אֲשֶׁר־[לוֹ] (לא) כְרָעַיִם מִמַּעַל לְרַגְלָיו לְנַתֵּר בָּהֵן עַל־הָאָרֶץ [ויקרא יא, כא]

כֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף הַהֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם [ויקרא יא, כ]

הַדּוֹלְפָנִין פָּרִין וְרָבִין כִּבְנֵי אָדָם. מַאי דּוֹלְפָנִין? אָמַר רַב יְהוּדָה: בְּנֵי יַמָּא. כֹּל שֶׁבֵּיצָיו מִבַּחוּץ — מוֹלִיד, וְכֹל שֶׁבִּפְנִים — מֵטִיל בֵּיצִים. [א]אִינִי? וְהָאָמַר שְׁמוּאֵל: אֲוָוז וַאֲוָוז בָּר כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה, וְהָוֵינַן בָּהּ: מַאי טַעְמָא? אָמַר אַבַּיֵי: זֶה בֵּיצָיו מִבַּחוּץ, וְזֶה בֵּיצָיו מִבִּפְנִים, וְתַרְוַיְיהוּ מְטִילֵי בֵּיצִים! אֶלָּא, כֹּל שֶׁזַּכְרוּתוֹ מִבַּחוּץ — מוֹלִיד, מִבִּפְנִים — מֵטִיל בֵּיצִים. (א)כֹּל שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ בַּיּוֹם — יוֹלֵד בַּיּוֹם, בַּלַּיְלָה — יוֹלֵד בַּלַּיְלָה, כֹּל שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה — יוֹלֵד בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. (ב)תַּשְׁמִישׁוֹ בַּיּוֹם יוֹלֵד בַּיּוֹם — תַּרְנְגוֹל, בַּלַּיְלָה יוֹלֵד בַּלַּיְלָה — עֲטַלֵּף, תַּשְׁמִישׁוֹ בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה יוֹלֵד בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה — אָדָם וְכֹל דְּדָמֵי לֵיהּ. [ב]לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ? לִכְדְרַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא, דְּאָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא: בָּדַק בְּקִינָּהּ שֶׁל תַּרְנְגוֹלִין מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וְלֹא מָצָא בָּהּ בֵּיצָה, וּלְמָחָר הִשְׁכִּים וּמָצָא בָּהּ בֵּיצָה — מוּתֶּרֶת בַּאֲכִילָה בְּיוֹם טוֹב, אֵימַר: לֹא בָּדַק יָפֶה. [ג]וַהֲלֹא בָּדַק יָפֶה! אֵימַר: יָצְתָה רוּבָּהּ וְחָזְרָה הֲוָה, וְכִדְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בֵּיצָה שֶׁיָּצְתָה רוּבָּהּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וְחוֹזֶרֶת — מוּתֶּרֶת לְאוֹכְלָהּ בְּיוֹם טוֹב. (ג)כֹּל שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ וְעִיבּוּרוֹ שָׁוֶה — יוֹלְדִים וּמְגַדְּלִים זֶה מִזֶּה. הַכֹּל מְשַׁמְּשִׁין פָּנִים כְּנֶגֶד עוֹרֶף, חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים, וְאֵלּוּ הֵן: דָּג, וְאָדָם, וְנָחָשׁ. וּמַאי שְׁנָא הָנֵי תְּלָתָא? כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמְרִי בְּמַעְרְבָא: הוֹאִיל וְדִיבְּרָה עִמָּהֶם שְׁכִינָה. תָּנָא: גָּמָל — אָחוֹר כְּנֶגֶד אָחוֹר. תָּנוּ רַבָּנַן: תַּרְנְגוֹלֶת — לְעֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם, וּכְנֶגְדָּהּ בָּאִילָן — לוּז, כֶּלֶב — לַחֲמִשִּׁים יוֹם, וּכְנֶגְדוֹ בָּאִילָן — תְּאֵינָה, חָתוּל — לַחֲמִשִּׁים וּשְׁנַיִם יוֹם, וּכְנֶגְדּוֹ בָּאִילָן — תּוּת, חֲזִיר — לְשִׁשִּׁים יוֹם, כְּנֶגְדּוֹ בָּאִילָן — תַּפּוּחַ, שׁוּעָל וְכָל מִינֵי שְׁרָצִים — שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, וּכְנֶגְדָּם בָּאִילָן — תְּבוּאָה. בְּהֵמָה דַּקָּה טְהוֹרָה — לַחֲמִשָּׁה חֳדָשִׁים, וּכְנֶגְדָּן בָּאִילָן — גֶּפֶן. בְּהֵמָה גַּסָּה טְמֵאָה — לִשְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ, וּכְנֶגְדּוֹ בָּאִילָן — דֶּקֶל. טְהוֹרָה — לְתִשְׁעָה חֳדָשִׁים, וּכְנֶגְדָּהּ בָּאִילָן — זַיִת. הַזְּאֵב וְהָאֲרִי וְהַדּוֹב וְהַנָּמֵר וְהַבַּרְדְּלָס וְהַפִּיל וְהַקּוֹף וְהַקִּיפּוֹף — לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים, וּכְנֶגְדָּן בָּאִילָן — בְּנוֹת שׁוּחַ. אֶפְעֶה לְשִׁבְעִים שָׁנָה, וּכְנֶגְדּוֹ בָּאִילָן — חָרוּב. חָרוּב זֶה, מִשְּׁעַת נְטִיעָתוֹ עַד שְׁעַת גְּמַר פֵּירוֹתָיו — שִׁבְעִים שָׁנָה, וִימֵי עִיבּוּרוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים. נָחָשׁ לְשֶׁבַע שָׁנִים, וּלְאוֹתוֹ רָשָׁע לֹא מָצִינוּ חָבֵר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: מוֹכְסָסִים. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וּמָטוּ בָּהּ מִשּׁוּם דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָרוּר אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה". אִם מִבְּהֵמָה נִתְקַלְּלָה, מֵחַיָּה לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אֶלָּא, לוֹמַר לָךְ: כְּשֵׁם שֶׁנִּתְקַלְּלָה הַבְּהֵמָה מֵחַיָּה, אֶחָד לְשִׁבְעָה, וּמַאי נִיהוּ? חֲמוֹר מֵחָתוּל, כָּךְ נִתְקַלֵּל הוּא מִבְּהֵמָה, אַחַת לְשֶׁבַע, דְּהָוֵה לֵיהּ שַׁב שְׁנֵי. אֵימָא: כְּשֵׁם שֶׁנִּתְקַלְּלָה חַיָּה מִבְּהֵמָה, אַחַת לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים, וּמַאי נִיהוּ? אֲרִי מֵחֲמוֹר, כָּךְ נִתְקַלֵּל הוּא מֵחַיָּה אַחַת לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים, דְּהָוֵה לֵיהּ תֵּשַׁע שָׁנִים.

מִי

ה"ג הַדּוֹלְפָנִין פָּרִים וְרָבִים מִבְּנֵי אָדָם שֶׁאִם בָּא אָדָם עֲלֵיהֶם מִתְעַבְּרוֹת הֵימֶנּוּ: בְּנֵי יַמָּא קָרֵינָן יֵשׁ בַּיָּם שֶׁחֶצְיָין צוּרַת אָדָם וְחֶצְיָין צוּרַת דָּג וּבְלַעַ"ז סריינ"א: כָּל מִין שֶׁבֵּיצֵי הַזָּכָר כְּגוֹן חַיָּה וּבְהֵמָה מִבַּחוּץ מוֹלִיד עֵבָר מַמָּשׁ: וְכָל מִין שֶׁבֵּיצֵי זָכָר מִבִּפְנִים מְטִילָה הַנְּקֵבָה בֵּיצִים: אַוָּז שֶׁל יִשּׁוּב וְאַוָּז שֶׁל בַּר כִּלְאַיִם לְהַרְבִּיעַ לְפִי שֶׁאֵין הַזְּכָרִים דּוֹמִים דְּזֶה בֵּיצָיו מִבַּחוּץ וְזֶה בֵּיצָיו מִבִּפְנִים: זַכְרוּתוֹ הַגִּיד וְאַוָּז בַּר זַכְרוּתוֹ מִבִּפְנִים: וּלְמָחָר הִשְׁכִּים קֹדֶם הַיּוֹם וּמָצָא בָּהּ בֵּיצָה מֻתֶּרֶת דְּלָא נוֹלְדָה בְּלֵילֵי י"ט אֶלָּא מֵאֶתְמוֹל דְּתַרְנְגֹלֶת אֵינָהּ יוֹלֶדֶת בַּלַּיְלָה כִּדְתָנֵי לְעֵיל. יָצְתָה רֻבָּהּ מֻתֶּרֶת דְּבָתַר יְצִיאַת רֻבָּהּ אָזְלִינַן: כֹּל שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ וְעִבּוּרוֹ שָׁוֶה כְּגוֹן כֶּשֶׂב וְעֵז שֶׁשְּׁנֵיהֶם פָּנִים כְּנֶגֶד עֹרֶף וִימֵי עִבּוּרָן שָׁוֶה שֶׁשּׁוֹהִין חֲמִשָּׁה חֳדָשִׁים וְיוֹלְדִין אִם בָּא אֶחָד עַל מִין חֲבֵרוֹ: וּמְגַדְּלִין מְנִיקִין: שְׁכִינָה עִמָּהֶם שֶׁנֶּאֱמַר (יוֹנָה ב':י"א) וַיֹּאמֶר ה' לַדָּג: לְעֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם לְאַחַר שֶׁנִּתְעַבְּרָה מִן הַתַּרְנְגוֹל שׁוֹהָה בֵּיצָתָהּ לִגְמֹר עַל אֶחָד וְעֶשְׂרִים יוֹם: לוּז קורלל"א שֶׁגְּדֵלִים בּוֹ אֱגוֹזִים קְטַנִּים וּמִשְּׁעַת פִּרְחָיו עַל שְׁעַת גְּמַר פִּרְיוֹ שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים יוֹם: כֶּלֶב לְנ' יוֹם גָּמְרָה צוּרַת הַוָּלָד: וּכְנֶגְדּוֹ בָּאִילָן תְּבוּאָה כְּמַאן דְּאָמַר (בְּרָכוֹת דַּף מ.) עֵץ שֶׁאָכַל אָדָם הָרִאשׁוֹן חִטָּה הָיְתָה קָרֵי לִתְבוּאָה אִילָן: דֶּקֶל גְּדֵלִין בּוֹ תְּמָרִים: בַּרְדְּלָס אֲפָא: קוֹף סיניי"א בְּלַעַ"ז: קִיפּוֹף כְּעֵין קוֹף הוּא וְיֵשׁ לָהּ זָנָב וּבִלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז מרקץ"א: אֶפְעֶה מִתְעַבֵּר אַחַר שִׁבְעִים שָׁנָה שֶׁנּוֹלַד: וִימֵי עִבּוּרוֹ מִשְּׁעַת הַפֶּרַח עַל שְׁעַת גְּמַר פֵּרוֹת: מוֹכְסָסִים מִין בְּנוֹת שׁוּחַ וְלֹא בְּנוֹת שׁוּחַ מַמָּשׁ: מְנָא הָנֵי מִלֵּי דְּנָחָשׁ עִבּוּרוֹ שֶׁבַע שָׁנִים: אִם מִבְּהֵמָה נִתְקַלֵּל מֵחַיָּה לֹא כ"ש שֶׁפְּחוּתָה יוֹתֵר מִן חַיָּה שֶׁהֲרֵי עֵז ה' חֳדָשִׁים וְחָתוּל נ"ב [יוֹם] וְהָא ל"ל דְּהָא מִכָּל חַיָּה הַיְנוּ אֲרִי אוֹ אֶפְעֶה לא"כ לִכְתֹּב מִכָּל הַחַיָּה וְלָא לִבְעֵי בְּהֵמָה: אֶלָּא לְהָכִי כְּתַב תַּרְוַיְיהוּ לוֹמַר לָךְ כו' וְהָכִי מַשְׁמַע אָרוּר הוּא מִכָּל הַבְּהֵמָה כַּמָּה שֶׁהִיא אֲרוּרָה יוֹתֵר מִן הַחַיָּה כְּשֵׁם שֶׁהַבְּהֵמָה נִתְקַלְּלָה מִן הַחַיָּה עַל אַחַת ז' וּמַאי נִיהוּ חֲמוֹר מֵחָתוּל שֶׁבְּשָׁנָה יֵשׁ ז' פְּעָמִים נ"ב כָּךְ נִתְקַלֵּל הוּא מִן הַבְּהֵמָה כְּגוֹן מִבְּהֵמָה גַּסָּה טְמֵאָה אֶחָד לְשֶׁבַע דִּבְהֵמָה טְמֵאָה גַּסָּה י"ב חֹדֶשׁ וְחָשׁוּב ז' פְּעָמִים י"ב חֹדֶשׁ הַיְנוּ אֶחָד לְשֶׁבַע הֵן שֶׁבַע שָׁנִים:

הַדּוֹלְפָנִין פָּרִין וְרָבִין מִבְּנֵי אָדָם כֵּן גִּרְסַת הַקּוּנְטְרֵס וְכֵן מוּכָח בַּתּוֹסֶפְתָּא [פ"א] יוֹלְדִין וּמְגַדְּלִין מִבְּנֵי אָדָם: אֵמַר יָצְתָה רֻבָּהּ וְחָזְרָה מִכָּאן מַתִּירִין לִקְנוֹת בֵּיצִים בְּלֵיל שֵׁנִי שֶׁל יו"ט שֶׁל גָּלֻיּוֹת חוּץ מִשְּׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְפִי שֶׁקְּדֻשָּׁה אַחַת הֵן: תַּרְנְגֹלֶת כ"א יוֹם כְּנֶגְדָּהּ בְּאִילָן לוּז פֵּי' הַקּוּנְטְרֵס קורלל"א שֶׁגְּדֵלִים בּוֹ אֱגוֹזִים קְטַנִּים וְרִיבָ"א מְפָרֵשׁ שְׁקֵדִים שֶׁקּוֹרִין אמנדלי"ר לְבָטְנִים וּשְׁקֵדִים (בְּרֵאשִׁית מג) מְתַרְגֵּם יְרוּשַׁלְמִי לוּזִים מַקֵּל שָׁקֵד (יִרְמְיָהוּ א':י"א) מְתַרְגֵּם חוּטְרָא דְּלוּזָא וי"מ מַקֵּל שָׁקֵד אֶחָד לכ"א אַף מי"ז בְּתַמּוּז לְתִשְׁעָה בְּאָב כֵּן וְיָנֵאץ הַשָּׁקֵד (קֹהֶלֶת י"ב:ה') מְתַרְגֵּם שִׁיגְדָּא וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים (בַּמִּדְבָּר י"ז:כ"ג) [מְתַרְגֵּם] וְכָפֵית שִׁגְדִין עוֹד אָמְרִינַן וְיָנֵאץ הַשָּׁקֵד זֶה לוּז שֶׁל שִׁדְרָה מִמֶּנָּה עֲתִידִים מֵתִים לְהַחֲיוֹת לֶעָתִיד לָבֹא לוּז תַּרְגּוּם שֶׁל שָׁקֵד (וַיִּקְרָא רַבָּה): בְּאִילָן תּוּת אֵין רְאָיָה מִכָּאן שֶׁמְּבָרְכִין עֲלֵיהֶן בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ דְּהָכִי אָמְרִינַן בְּאִילָן דָּגָן דְּאָתְיָא כמ"ד (בְּרָכוֹת דַּף מ.) עֵץ שֶׁאָכַל מִמֶּנּוּ אָדָם הָרִאשׁוֹן חִטָּה הָיְתָה אַלְמָא קָרֵי לִתְבוּאָה אִילָן וְלֹא מְבָרְכִין בָּהֶם פְּרִי הָעֵץ וּמִיהוּ תּוּתִים הַגְּדֵלִים בְּאִילָן מְבָרְכִין פְּרִי הָעֵץ אֲבָל לֹא אַתּוּתֵי שָׂדֶה דְּאִי שָׁקְלַתְּ לְפֵירָא לָא הָדַר נָפֵיק וּמַפִּיק וְאֵין מְבָרְכִין פְּרִי הָעֵץ אֶלָּא כִּי הָדַר נָפֵיק וּמַפִּיק: בַּרְדְּלָס פ"ה אֲפָא ופ"ק דְּסַנְהֶדְרִין (דַּף טו:) פ"ה פוטו"ש וְסוֹף פ"ק דב"ק (דַּף טז.) [אָמְרִינַן] בַּרְדְּלָס [זוֹ] אֲפָא וְאָמְרִינַן צָבוּעַ זֶה אֲפָא וְגֵיא הַצְּבוֹעִים (שְׁמוּאֵל א יג) מְתַרְגֵּם מֵישַׁר אַפְעַיָּא מִיהוּ בַּרְדְּלָס דְּהָכָא מַשְׁמָעוֹ דְּהוּא כְּעֵין פוטו"ש וְיוֹלֵד לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים מִלְּשׁוֹנָהּ אֶפְעֶה לְשִׁבְעִים שָׁנָה וּב' מִינֵי בַּרְדְּלָס הֵן: הַקּוֹף וְהַקִּיפּוֹף מִין חַיָּה הוּא מִלְּחֲשִׁיב לְהוּ בַּהֲדֵי פִּיל וְאָמַר פ' הָרוֹאֶה (בְּרָכוֹת דַּף נז:) כָּל מִינֵי חַיּוֹת יָפִין לַחֲלוֹם חוּץ מִן הַפִּיל וְהַקִּיפוֹף וּפ' הַמַּפֶּלֶת (נִדָּה דַּף כג.) אָמְרִינַן לא"ר ר"מ אוֹמֵר הוֹאִיל וְעֵינֵיהֶם הוֹלְכִים לְפָנֵיהֶם כְּשֶׁל אָדָם וְהוּא כּוֹס וְיַנְשׁוּף (וַיִּקְרָא יא) מְתַרְגֵּם קָרְיָא וְקִפּוֹפָא וְיֵשׁ קִפּוֹף אַחֵר מִין עוֹף פֶּרֶק אֵלּוּ טְרֵפוֹת (חֻלִּין דַּף סג.) אָמַר תִּנְשֶׁמֶת בָּאוֹת שֶׁבָּעוֹפוֹת וְאָמַר בָּאוֹת שֶׁבָּעוֹפוֹת קִפּוֹף וְיֵשׁ גּוֹרֵס קִפּוֹד בְּלַעַ"ז ע"ל וִירָשׁוּהָ קָאַת וְקִפּוֹד (יְשַׁעְיָהוּ לד) וְאִי גָּרֵס קִיפּוֹף וּתְרֵי גַּוְנֵי קִיפּוֹף יֵשׁ בָּעוֹפוֹת א"כ כִּי מְפָרֵשׁ בָּאוֹת שֶׁבָּעוֹפוֹת קִפּוֹף וְהֵיכִי יַדְעִינָן בְּהוּ אִי אַיְירֵי בְּיַנְשׁוּף אוֹ בְּתִנְשֶׁמֶת: בְּנוֹת שׁוּחַ עַל מִשְׁנָה לִשְׁבִיעִית שֶׁלָּהֶן בַּשְּׁנִיָּה (שְׁבִיעִית פ"ה מ"א) פֵּי' בַּיְרוּשַׁלְמִי בְּכָל שָׁנָה חוֹנְטִין בָּהּ פֵּרוֹת וּפֵרוֹת שֶׁחוֹנְטִין בְּשָׁנָה אַחַת אֵין נִגְמָרִין עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְלֹא כְּפֵי' ר"ח שֶׁפֵּרֵשׁ גַּבֵּי ל' אִילָנוֹת לָא מַפְקִין בְּכָל שַׁתָּא אֶלָּא עֶשְׂרִים מִנַּיְהוּ כְּגוֹן בְּנוֹת שׁוּחַ לג' שָׁנִים ופ"ק דע"ז (דַּף יב.) גָּרַס מוֹכְסָסִים בְּנוֹת שׁוּחַ מִין אֶחָד וְכֵן שְׁמוֹ וְקָשֶׁה בְּמַסֶּכֶת דְּמַאי (פ"א מ"א) תְּנַן הַקַּלִּין שֶׁבִּדְמַאי לֹא נֶחְשְׁדוּ עַמֵּי הָאָרֶץ עֲלֵיהֶן מַשְׁמַע דְּלָאו פֵּירֵי חָשׁוּב נִינְהוּ ופ"ק דְּמַסֶּכֶת ע"ז (דַּף יב.) מְפָרֵשׁ תְּאֵינֵי חִוַּרְתָּא וּפֶרֶק ג' דִּנְדָרִים (דַּף כז.) בְּנוֹת שֶׁבַע וּתְאֵנִים לְבָנִים שְׁנֵי מִינִין דְּאָמַר אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁבְּנוֹת שֶׁבַע בְּתוֹךְ הַכְּלָל הָיִיתִי אוֹמֵר תְּאֵנִים לְבָנוֹת וּשְׁחוֹרוֹת אֲסוּרוֹת בְּנוֹת שֶׁבַע מֻתָּרוֹת וְנִרְאֶה בְּנוֹת שׁוּחַ וְשֶׁבַע מִינֵי תְּאֵנִים הֵן אֶלָּא שֶׁבְּנוֹת שׁוּחַ רָעוֹת כִּדְמַשְׁמַע בְּמָתְנִי' דְּהַקַּלִּין שֶׁבִּדְמַאי וּבְהַהִיא דִּשְׁבִיעִית כְּסָבוּר שֶׁאֵין שְׁבִיעִית נוֹהֵג בָּהֶן וּבְנוֹת שֶׁבַע יָפוֹת כִּדְמַשְׁמַע בִּשְׁבִיעִית (פ"ה) וּבִנְדָרִים (דַּף כז.) וּמִסְתָּמָא אָדָם מִן הַיָּפוֹת אָכַל וְנִקְרְאוּ שֶׁבַע מִן שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת וְשׁוּחַ שֶׁנָּגְרְמוּ שׂוּחָה וְתוֹלִין הַקַּלְקָלָה בַּמְקַלְקֵל: וּמַאי נִינְהוּ חֲמוֹר מֵחָתוּל דְּחָתוּל לנ"ב יוֹם וְתֵימַהּ לְמ"ד כֶּלֶב מִין חַיָּה כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת בֵּיצָה (דַּף כה:) שְׁלֹשָׁה עַזִּין הֵן כֶּלֶב [בַּחַיּוֹת] לִנְקֹט חֲמוֹר מִכֶּלֶב דִּמְקַלְקֵל טְפֵי שֶׁהַכֶּלֶב לְנ' יוֹם י"ל מִנְיָן זֶה מְכֻוָּן טְפֵי דְּהָוֵי שְׁנַיִם:

מסורת הש"ס

א ספרא מצורע פרשת זבים פרק ה יב; ספרא מצורע פרשה ו ח; יומא כט:; ספרא תזריע פרשת נגעים פרק ב* א; ספרא תזריע פרשת נגעים פרק ט א; ספרא מצורע פרשת זבים פרק ט ג; ספרא מצורע פרק ב א; ספרא תזריע פרשת נגעים פרק יד ח; ביצה ז.

ב מנחות ק.

ג בראשית רבה

תורה אור השלם

אֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ בְּהֶמְתְּךָ לֹא־תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא־תִזְרַע כִּלְאָיִם וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ [ויקרא יט, יט]

וַיֹּאמֶר יְהוָה לַדָּג וַיָּקֵא אֶת־יוֹנָה אֶל־הַיַּבָּשָׁה [יונה ב, יא]

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הַנָּחָשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹּאת אָרוּר אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־גְּחֹנְךָ תֵלֵךְ וְעָפָר תֹּאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ [בראשית ג, יד]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פט' מהל' כלאים הל' ה, טוש"ע יו"ד סי' רצז סעי' ז:

ב טוש"ע או"ח סי' תקיג סעי' ו:

ג טוש"ע או"ח סי' תקיג סעי' ו:

רבינו גרשום

אמר רב יהודה בני ימא. אדם של ים. כל שביציו מבחוץ חוץ ממעיו כגון בהמה שביצי' חוץ מגופה מוליד נקבתו מולדת:

כל שביציו של זכר מבפנים כגון עופות נקבתו מטיל' ביצים:

כלאים זה בזה לענין הנהגה:

אלא שזכרותו מבחוץ גילו מוליד:

זכרותו (מפנים) [מבפנים] מטיל ביצים ואווז בר נמי אע"ג דביציו מבחוץ זכרותו גילו מבפנים הוא (היה) [ומשו"ה] מטיל ביצים:

מותר לאוכלה בי"ט. דלא נולד בי"ט ולא בלילה דהא אינה יולדת בלילה ודאי דאתמול היא:

והלא בדק מערב יום טוב ולא היתה שם אימור יצתה רובה ממעי תרנגולת מערב י"ט וחזרה הילכך לא מצא כי בדק וכיון שיצאה רובה וחזרה אותה ביצה שחזרה מטולה אפילו בלילה ומותר לאוכלה בי"ט. אבל לכתחלה אינה מטילה ביצה בלילה כדאמרן הילכך מותר:

כל שתשמישו ועיבורו שוה כגון כל בהמה דקה טהורה שיולדת לה' חדשים היינו עיבורן שוה. ותשמישן שוה פנים כנגד עורף. יולדים ומגדלים זה מזה כגון רחל מתיש ועז מאיל יולדין זה מזה. ומגדלין שמתקיימין וולדותיהן. וכן נמי כל בהמה גסה שעיבורה ותשמישה שוה:

תרנגולת יולדת לכ"א ימים מאחר שנגמר אשכול ביצים שלה וכנגדה באילן לוז משעת הנצתו עד גמר פריו כ"א יום. ואיכא דאמרי כ"א יום יושבת על ביציה. למ"ה:

כלב (נ"ב) [נ'] יום משעת עבורו ועד לידתו:

וכנגדו באילן תאנה משעת הנצה ועד גמר פירי:

וכנגדו באילן תבואה. לתבואה איקרו אילן כמאן דאמר אילן שאכל אדה"ר ממנו חטין הוו. ששה חדשים משעת זריעה עד שעושין שיבולת:

שוח. תאנים חיורתא. וימי עיבורו של חרוב הנצתו שלשה שנים אחרונים של ע' שנים:

מוכססין. תאנים רעות:

אם. מבהמה נתקלל דבהמה דקה מאחרת יותר לילד מחיה דקה קטנה לא כל שכן דבהמה דקה לה' חדשים וחיה דקה לנ"ב יום כגון חתול וכלב:

אלא למה נאמרו מכל חית אלא לומר לך כשם שהבהמה נתקללה מחיה אחד לשבע ומאי ניהו חמור מחתול לחתול לנ"ב יום ובהמה גסה טמאה לי"ב חדש דהיינו שס"ה ימים וש"נ ימים היינו ז' פעמים נ' נשתיירו ט"ו היינו ז"פ נ"ב לחתול כך הוא נתקלל מבהמה טמאה אחד לשבע דהוה ליה שב שני:

ואימא כשם שנתקללה חיה מבהמה אחד לשלש ומאי ניהו ארי מחמור כו':

אחד לשלש ומאי נינהו עז מחתול הכא ניחא טפי למנקט עז מכלב למ"ד (כלאים פ"ח מ"ו) מין חיה לפי שהחשבון שלהן מכוון טפי אחד לשלש אלא ניחא ליה למפרך כדכולי עלמא:

מִי כְּתִיב "מִכׇּל הַחַיָּה וּמִכׇּל הַבְּהֵמָה"? "מִכׇּל הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל הַחַיָּה" כְּתִיב! אָרוּר הוּא מִבְּהֵמָה שֶׁנִּתְקַלְּלָה מֵחַיָּה. וְאֵימָא: כְּשֵׁם שֶׁנִּתְקַלְּלָה בְּהֵמָה מֵחַיָּה אֶחָד לְשָׁלֹשׁ, וּמַאי נִיהוּ? עֵז מֵחָתוּל, כָּךְ נִתְקַלֵּל הוּא מִבְּהֵמָה אֶחָד לְשָׁלֹשׁ, דְּהָוֵה לֵיהּ חֲמֵיסַר יַרְחֵי! אִיבָּעֵית אֵימָא: "מִכׇּל הַבְּהֵמָה" כְּתִיב. אִי בָּעֵית אֵימָא: קְלָלָה הוּא, קְלָלָה שְׁדִי עִילָּוֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ קֵיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה: נָחָשׁ לְכַמָּה מִיעַבֵּר וּמוֹלִיד? אֲמַר לֵיהּ: לְשֶׁבַע שָׁנֵי. וְהָא סָבֵי דְּבֵי אַתּוּנָא אַרְבְּעִינְהוּ, וְאוֹלִיד לִתְלָת! הָנְהוּ מִיעַבְּרֵי הֲווֹ מֵעִיקָּרָא אַרְבַּע. וְהָא קָמְשַׁמְשִׁי שַׁמּוֹשֵׁי! אִינְהוּ נָמֵי מְשַׁמְּשִׁי כְּאָדָם. וְהָא חַכִּימֵי אִינְהוּ? אֲנַן חֲכִימִינַן מִינַּיְיהוּ. אִי חֲכִימַתְּ, זִיל זַכִּינְהוּ וְאַיְתִינְהוּ לִי! אֲמַר לֵיהּ: כַּמָּה הָווּ? שִׁיתִּין גַּבְרֵי. אֲמַר לֵיהּ: עֲבֵיד לִי סְפִינְתָּא דְּאִית בַּהּ שִׁיתִּין בָּתֵּי, וְכֹל בֵּיתָא אִית בַּהּ שִׁיתִּין בִּיסְתַּרְקֵי. עֲבַד לֵיהּ. כִּי מְטָא לְהָתָם לְבֵי טַבָּחָא, אַשְׁכְּחֵיהּ לְהָהוּא גַּבְרָא דְּקָא פָּשֵׁיט חֵיוְתָא. אֲמַר לֵיהּ: רֵישָׁךְ לְזַבּוֹנֵי? אֲמַר לֵיהּ: אִין. אֲמַר לֵיהּ: בְּכַמָּה? אֲמַר לֵיהּ: בְּפַלְגָא דְּזוּזָא. יְהַב לֵיהּ. לְסוֹף, אֲמַר לֵיהּ: אֲנָא רֵישָׁא דְּחֵיוְתָא אֲמַרִי לָךְ? אֲמַר לֵיהּ: אִי בָּעֵית דְּאֶשְׁבְּקָךְ סַגִּי אַחְוִי לִי פִּיתְחָא דְּבֵי אַתּוּנָא. אֲמַר לֵיהּ: מִסְתְּפֵינָא דְּכֹל דְּמַחְוֵי קָטְלִי לֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ: דְּרִי כְּרִיכָא דְּקָנְיָא, וְכִי מָטֵית לְהָתָם זַקְפֵהּ כְּמַאן דְּקָא מִתְפַּח. אַשְׁכַּח דַּרְבָּנָאֵי מִגַּוַּאי וְדַרְבָּנָאֵי מִבָּרַאי, דְּאִי חָזוּ כַּרְעָא דְּעָיְילָא — קָטְלִי לְהוּ לְבָרָאֵי, וּדְנָפְקָא — קָטְלִי לְהוּ לְגַוָּאֵי. אַפְכֵהּ לְסַנְדָּלֵיהּ — קָטְלִי לְהוּ לְגַוָּאֵי, אַפְכֵהּ לְסַנְדָּלֵיהּ — קָטְלִי לְהוּ לְכוּלְּהוּ. אַשְׁכַּח יָנוֹקֵי מִלְּעֵיל, סָבֵי מִלְּתַחַת. אֲמַר: אִי יָהֵיבְנָא שְׁלָמָא לְהָנֵי, קָטְלִי לִי הָנֵי, סָבְרִי: אֲנַן עֲדִיפִינַן, דַּאֲנַן קַשִּׁינַן טְפֵי וְאִינְהוּ דַּרְדְּקֵי. אֲמַר: שְׁלָמָא לְכוּ. אֲמַרוּ לֵיהּ: מַאי עֲבִידְתָּיךְ? אֲמַר לְהוּ: אֲנָא חַכִּימָא דִיהוּדָאֵי אֲנָא, בָּעֵינָא לְמִיגְמַר חׇכְמְתָא מִינַּיְיכוּ. אִי הָכִי, נִיבְעֵי לָךְ! אֲמַר לְהוּ: לְחַיֵּי, אִי זְכֵיתוּ — כֹּל דְּבָעֵיתוּ עֲבִידוּ בִּי, וְאִי זָכֵינָא בְּכוּ — אִיכְלוּ גַּבַּאי בִּסְפִינְתָּא. אֲמַרוּ לֵיהּ: הַהוּא גַּבְרָא דְּאָזֵיל וּבָעֵי אִתְּתָא וְלָא יָהֲבוּ לֵיהּ, מַאי חֲזֵי לֵיהּ דְּאָזֵיל הֵיכָא דְּמִדְּלוּ מִינֵּיהּ? שְׁקַל סִיכְּתָא, דָּצָהּ לְתַתַּאי — לָא עָאל, לְעִילַּאי — עָאל. אֲמַר: הַאי נָמֵי מִיתְרְמֵי בַּת מַזָּלֵיהּ. גַּבְרָא דְּאוֹזֵיף וְטָרֵיף, מַאי חֲזָא דַּהֲדַר אוֹזֵיף? אֲמַר לְהוּ: גַּבְרָא אֲזַל לְאַגְמָא, קְטַל קַמָּא טוּנָא וְלָא מָצֵי בֵּיהּ, קָטֵיל וּמַנַּח עִילָּוֵיהּ, עַד (דְּאִיתְרְמִי) [דְּמִיתְרְמֵי] אִינִישׁ מַדְלֵי לֵיהּ. אֲמַרוּ לֵיהּ: אֵימָא לַן מִילֵּי דִּבְדִיאֵי! אֲמַר לְהוּ: הֲוָה הַהִיא כּוּדַנְיְתָא דִּילִידָא, וַהֲוָה תְּלֵי לֵיהּ פִּיתְקָא, וּכְתַב בֵּיהּ דְּמַסֵּיק בְּבֵי אַבָּא מְאָה אַלְפָּא זוּזֵי. אֲמַרוּ לֵיהּ: וְכוּדַנְיְתָא מִי יָלְדָה? אֲמַר לְהוּ: (הֵי נִיהוּ) [הָנֵי נִינְהוּ] מִילֵּי דִּבְדִיאֵי. מִילְחָא כִּי סָרְיָא, בְּמַאי מָלְחִי לַהּ? אֲמַר לְהוּ: בְּסִילְתָּא דְּכוּדַנְיְתָא. וּמִי אִיכָּא סִילְתָּא לְכוּדַנְתָּא? וּמִילְחָא מִי סְרֵי? בְּנִי לַן בֵּיתָא בַּאֲוִירָא דְּעָלְמָא! אָמַר שֵׁם, תְּלָא בֵּין רְקִיעָא לְאַרְעָא. אֲמַר לְהוּ: אַסִּיקוּ לִי לִיבְנֵי וְטִינָא. מְצִיעֲתֵיהּ דְּעָלְמָא הֵיכָא? זַקְפֵהּ לְאֶצְבַּעְתֵּיהּ, אֲמַר לְהוּ: הָכָא. אֲמַרוּ לֵיהּ: וּמִי יֵימַר? אַיְיתוֹ אַשְׁלֵי וּמְשַׁחוּ. אִית לַן בֵּירָא בְּדַבְרָא, עַיְּילָא לְמָתָא! אֲמַר לְהוּ: אַפְשִׁילוּ לִי חַבְלֵי מִפָּארֵי וַאֲעַיְּילֵיהּ. אִית לַן רֵיחְיָא דִּתְבִירָא, חַיְּיטַהּ. אֲמַר: כְּרוּכוּ לִי מִינַּהּ גַּרְדֵי וְאִיחַיְּיטַהּ. מִשְׁרָא דְּסַכִּינֵי בְּמַאי קָטְלִי? בְּקַרְנָא דַּחֲמָרָא. וּמִי אִיכָּא קַרְנָא לַחֲמָרָא? וּמִי אִיכָּא מִשְׁרָא דְּסַכִּינֵי? אַיְיתוֹ לֵיהּ תְּרֵי בֵּיעֵי, אֲמַרוּ לֵיהּ: הֵי דְּזַגְתָּא אוּכַּמְתִּי וְהֵי דְּזַגְתָּא חִיוַּורְתִּי? אַיְיתִי לְהוּ אִיהוּ תְּרֵי גְּבִינֵי, אֲמַר לְהוּ: הֵי דְּעִיזָּא אוּכַּמְתִּי וְהֵי דְּעִיזָּא חִיוַּורְתִּי? וַרְצוּצָא דְּמִית, מֵהֵיכָא נָפֵיק רוּחֵיהּ? מֵהֵיכָא דְּעָל נְפַק. אַחְוִי לַן מָנָא דְּלָא שָׁוֵי חֲבִילֵיהּ! אַיְיתִי (כֹּל חַד וְחַד) בּוּדְיָא, פַּשְׁטֵיהּ. לָא הֲוָה עָיֵיל בְּתַרְעָא. אֲמַר לְהוּ: אַיְיתוֹ מָרֵי סִיתְרוּהּ. הַיְינוּ מָנָא דְּלָא שָׁוֵי חֲבִילֵיהּ. אַיְתִינְהוּ כֹּל חַד וְחַד, כִּי חָזֵי שִׁיתִּין בִּיסְתַּרְקֵי, אָמַר: כּוּלְּהוּ חַבְרַאי לְהָכָא אָתוּ. אֲמַר לֵיהּ לְסָפוֹנָא: שְׁרִי סְפִינְתָּךְ. בַּהֲדֵי דְּקָאָתוּ שְׁקַל עַפְרָא מֵעַפְרַיְיהוּ.

כי

מי כתיב מכל החיה ומכל הבהמה דנדרש מכל החיה שנתקללה יותר מבהמה: [מכל הבהמה כתיב משמע מבהמה המקוללת יותר כך נתקלל ואין לך מקוללת בבהמה נסה יותר מחמור]: כך נתקלל הוא מבהמה אחד לשלש כגון בהמה דקה טהורה דעבורה לה' חדשים ובג' זמני (תלתא) הוי ט"ו: אי בעית אימא מכל הבהמה דמשמע מכל הבהמה המקוללת יותר: ואיבעית אימא לשם קללה נאמר הלכך קללה אמורה שתוכל לדרש מן הפסוק שדי עלוה. והכי נמי איכא לאקשויי ואימא כשם שנתקללה בהמה מחיה אחד לשנים ומאי ניהו חמור משועל כך נתקלל הוא מחמור אחד לשנים דהוו להו ב' שנים אלא איכא לתרוצי קללה שדי עלוה ועוד מכל הבהמה ומכל החיה כתיב דמשמע דמשום בהמה שיתירה קללתה על שום חיה ומינינו חמור מקולל מחתול אחד לשבע: לכמה מעבר ומוליד כמה שוהה עבורו במעיו: דבי אתונא מקום: והא משמשי שמושי ואי הוו מעברי לא הוו משמשי שדרך חיה ובהמה מאחר שנתעברה אינה מקבלת זכר: והא חכימי הנהו סבי וירדו לסוף המעשה: זיל זכינהו נצחם: בסתרקי כסאות: כי מטא להתם לכרך שלהם: עביד חיותא מחתך בהמה: ואנא רישא דחיותא אמרי לך בתמיה: סגי נעור ולך לפני: דרי כריכא דקני טול חבילה של קנים וכי מטית התם נגד הפתח זקוף החבילה לארץ: כמאן דמתפח כאדם העומל לפוש: אזל ר' יהושע: אשכח דרבנאי אורבים: מבראי שלא יצא אחד מן הזקנים לחוץ: מגואי שלא יניחו אדם לכנס וכי חזו הנך סבי כרעא דעיילא קטלי להו [לבראי] שהיתה אסקופת החדר עבה ושופכין סבין או עפר עליה ונכרות בה פסיעות האדם וכי חזו כרעא דעיילא קטלי לשומרי [בראי] כי הניחו לבא וכי חזו כרעא דנפקא קטלי להו [לגואי] שהניחוהו לצאת והשומרים לא היו הורגים שום אדם אא"כ נכנס כלו לפנים על כרחן או אחד יוצא כלו לחוץ: אפכה רבי יהושע לסנדליה ועמד על האסקופה ונראית פסיעה אחת נכנסת ופסיעה אחת יוצאה ודחפוהו השומרים ויצא וכשבאו הזקנים ראו כן ודמו ששני בני אדם הן אחד נכנס ואחד יוצא וקטלינהו לכולהו שומרים ואח"כ נכנס רבי יהושע: ינוקי מלעיל בעליה. ולהרע נתכוונו שהנותן שלום לעליונים תחלה הורגים אותו התחתונים ואומרים אנו הזקנים ולנו היה לך לתת שלום תחלה והנותן שלום לזקנים הורגין אותו הבחורים ואומרים הלא אנו חשובים מהם שאנחנו למעלה והם למטה: מאי עבידתיך מאי בעית הכא: אי הכי דחכימא את נבעי אנן מינך: אי זכיתו בי אם תנצחוני: דמדלו מינה שמיוחסת מן הראשונה ושואל אותה הרי יש לו ללמד הואיל ולא נתנו לו את הראשונה כל שכן זו: סכתא קבילי"א: [דצה] לתתאי דצה השפיל ידו ונעצה בכותל במקום שאין חור ולא על ידי דצה הגביה [ידו] ודצה במקום שיש חור ועל: גברא דאוזיף וטריף שהלוה מעות לחברו ולא נפרע ממנו אלא בקושי שטרף לקוחות: מאי חזי דהדר אוזיף לאחריני ולא נתייסר מן הראשון: לאגמא ליער: קטיל קמא טונא חתך חבילה ראשונה ולא מני בה להרימו על שכמו: הדר קטיל ומנחה עליה הואיל וצריך סיוע אחרים על דמיתרמי' אינש ומדלו ליה. והאי נמי הואיל והפסיד בהמה ראשונה חוזר ומאמין לאחרים עד שמזדווג לו לאדם נאמן ומשתכר בו: מילי דכדי דברי רוח. ל"א מילי דכזיב דברי כזב: כודנתא פרידה: והוה תלי פיתקא שטר בצואר הולד: הי נינהו מילי דכדי אלו הן דברי רוח: סליתא שיליא: מפארי עשו לי חבלים מסובין ואם אינכם עושין שאלתי אף אני לא אעשה שאלתכם: חייטה תפור אותה: כרוכו לי גרדי מינה הוציאו לי ממנה חוטין כדרך נשים שמוציאין חוטין מן הבגד ותופרין אותו בהן: גרדי בלע"ז פירנ"ש: משרא דסכיני במאי קטלי ליה ערוגה דסכיני במה קוצרין אותה: זוגתא תרנגולת: ורצוצא דמית אפרוח שמת בקליפתו: אחוי לן מנא דלא שוי חבליה הראנו כלי שאינו שוה ההפסד שהוא מפסיד: בודיא מחצלת: לא על בתרעא שהיה ארוך ורחב יותר מן הפתח: אייתו מרי פסויי"ר בלע"ז: וסתרו פתח הבנין והכותל עד שיכנס: איתינהו למעל בספינתא הואיל וזכינהו. היה מביאם אחד אחד בפני עצמו ומכניסו לחדר: וכי חזייה שיתין בסתרקי סבר כל חברי יבואו כאן: אמר ליה רבי יהושע: לספונא רב החובל: שרי ספינתך התר ספינתך ולך:

רבינו גרשום

ואימא כשם שנתקללה בהמה מחיה אחד לשלש ומאי ניהו עז מחתול. לחתול (לנ') [לנ"ב] יום ועז לה' חדשים דהיינו ג' פעמים נ"ב:

איבעית אימא מכל הבהמה כתיב. מבהמה שמקוללת יותר מחיה דהיינו אחד לשבע כדאמרן:

איבעית אימא קללה הוא כיון דמתקלל רמינן ליה בתר בהמה דנתקללה טפי מחיה:

שדי עליה. קללה טפי:

ארבעינהו. נחש זכר על הנקבה ושמוש בשמשר ואוליד לתלת שני:

הנהו. דאוליד לתלת שני ודאי מעברא הוו מעיקרא ארבע שני קודם שהרביעום:

והא קא משמשי שמושי. כשהרביעום ואי הוה הנקבה מעוברת וודאי לא הוה מקבלה זכר שכן דרך כל הבהמות שלאחר שמתעברות אינן מקבלות זכר:

אינהו נמי. הנחשים משמשי כאדם פנים נגד פנים וכיון דמשמשי כאדם משמשי נמי לבתר דמתעברי כאדם:

והא חכימי. סבי דבי אתונא בשאר מילי וחכימי נמי בהאי דאמרי לתלת שני:

אנן חכימינן מנייהו. ואנן ידעינן לכל מילתא שפיר מנייהו:

זיל זכינהו. כלומר התערב עמהם בדברי חכמה ועשה תנאי עמהם אם תנצחם שילכו עמך ואייתינהו לי:

א"ל כמה הוו הנהו סבי א"ל שיתין:

שיתין ביסתרקי. כסאות מקושטין הרבה:

כי מטא להתם. לאחריהו על לבי טבחא כו':

זקפה. כנגד פיתחיהן כמאן דקא מתפח ויראה לבני אדם כמו שתעשה כדי לנוח ממשואך ולא ירגישו בך ובכך אדע פיתחן:

אשכח לרבוני מגואי. שהיו סובין מושלכין שם מבפנים הפתח ומבחוץ. ואית דאמרי לרבוני שומרים מבראי ומגואי:

דאי חזו. רושם כרעא לעיילא קטלי לשומרים דאבראי דשבקי גברא למיעל. ואי חזו רושם כרעא לנפקא קטלי לשומרים לגואי:

אזל ר' יהושע עיין בשעה שישנו השומרים ואפכיה לסנדל חלא העקב לפניו והאחד הניח כמו שהוא ונראה האחד כנכנס והאחד כיוצא. (ונכנס) וכיון שראו שהפסיעות כך קטלינהו לכולהו שומרים:

אשכח ינוקי מלעיל וסבי מלתחת כדי להעליל על האדם אם יקדים שלום לאלו או לאלו:

סיכתא. יתד:

דצה. נעצה בכותל לתתאי במקום (שלא) כנגד אבן שלא היה נקב לא עאל. דצה לעילאי במקום בין אבן לאבן שהיה נקב ועאל הכי נמי פעמים כששואל מיוחסת מן הראשונה שמא היא תהיה מזלו:

גברא דיזיף זוזי לאינש וטריף. וכשבא לגבותן טרף להו בנער ע"י ב"ד. מאי חזי דהדר יזיף לאינש אחרינא. אמר להו גברא אזיל לאגמא קטיל טונא קמא דקני והוה כל כך נפיש דלא מצי ביה למיטעניה וקא מוסיף וקטל ומנח עילויה ההוא טונא אלא להכי מוסיף וקטיל ומנח עליה לסבר עד דמיתרמי לי אינש דמסייעי לי דאידלי על כתפאי. אף האי הדר ויזיף לסבר הא בעל חוב בתרא הוא נוח מן הראשון:

מילי דכדי. משלים של כזב:

אמר שם ותלא נפשיה בין רקיעא לארעא. אמר להו אסיקו לי ליבני וטונא באוירא ולא יכלו:

אמר כרוכו לי גרדי מיניה. כלומר הוציאו לי פתילים ממנה ואתפרנה:

משרא דסכיני. ערוגה של סכינין:

ורצינה. אפרוח שמת בתוך ביצתו:

אחוי לן מאנא דלא שוי חביליה. כלומר הראה לנו כלי שאינו שוה ההפסד שהוא עושה:

אייתי בודיא הביא מחצלת ופשטה ולא היתה יכולה ליכנס בפתח כשהיא פשוטה:

אמר להו אייתו מרי ואגיני וסתרו לבבא כדי שתהא יכולה לצאת בו אמר היינו מנא כו':

הרי החזיר להם תשובה כל ששאלוהו ונצחם ואייתינהו לספינתא כל חד וחד בביתיה:

כִּי מָטֵי לְבֵי בְלִיעֵי, מְלָא כּוּזָא דְּמַיָּא מִבֵּי בְלִיעֵי. כַּד אֲתוֹ, אוֹקְמִינְהוּ קַמֵּי קֵיסָר. חֲזָנְהוּ דַּהֲווֹ מְעַנֵּי, אֲמַר לֵיהּ: הָנֵי לָאו נִינְהוּ. שְׁקַל מֵעַפְרַיְיהוּ וּשְׁדָא עִילָוַיְיהוּ, אַקְשׁוֹ לְאַפֵּי מַלְכָּא. אֲמַר לֵיהּ: כֹּל דְּבָעֵית עֲבֵיד בְּהוּ. אַיְיתִינְהוּ מַיָּא דְּאַיְיתִי מִבֵּי בְלִיעֵי, שְׁדִינְהוּ בְּתִיגְדָּא, אֲמַר לְהוּ: מַלְיוּהּ לְהוּ וְאֵיזִילוּ לְכוּ. מְלוֹ וּשְׁדוֹ בֵּיהּ קַמָּאֵי קַמָּאֵי, וּבְלַע לְהוּ, מְלוֹ עַד דְּשָׁמֵיט כַּתְפַּיְיהוּ, וּבְלוֹ לְהוּ וַאֲזוּל. [א][ב]**מַתְנִי'** חֲמוֹרָה שֶׁלֹּא בִּיכְּרָה וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים — נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן, זָכָר וּנְקֵבָה — מַפְרִישׁ טָלֶה אֶחָד לְעַצְמוֹ. [ב]שְׁתֵּי חֲמוֹרָיו שֶׁלֹּא בִּיכְּרוּ וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים — נוֹתֵן שְׁנֵי טְלָאִים לַכֹּהֵן. זָכָר וּנְקֵבָה, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה — נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן. שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת — אֵין לַכֹּהֵן כְּלוּם. גאַחַת בִּיכְּרָה, וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּיכְּרָה, וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים — נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן; זָכָר וּנְקֵבָה — מַפְרִישׁ טָלֶה אֶחָד לְעַצְמוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה", מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים, זָכָר וּנְקֵבָה, גָּדוֹל וְקָטָן, תָּמִים וּבַעַל מוּם, פּוֹדֶה בּוֹ פְּעָמִים הַרְבֵּה, נִכְנָס לְדִיר לְהִתְעַשֵּׂר, וְאִם מֵת — נֶהֱנִין בּוֹ. **גְּמָ'** מַאן תַּנָּא? אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: דְּלָא כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאִי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי — הָאָמַר אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם! אָמַר אַבָּיֵי: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, שָׁאנֵי הָתָם דִּכְתִיב "הַזְּכָרִים לַה'". וְלִיגְמַר מִינֵּיהּ! הָא מַיעֵט רַחֲמָנָא "הַזְּכָרִים". [ג]אִיכָּא דְּאָמְרִי: לֵימָא דְּלָא כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאִי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי — הָאָמַר אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם! אָמַר אַבָּיֵי: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, שָׁאנֵי הָתָם דִּכְתִיב "הַזְּכָרִים לַה'". בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יִרְמְיָה, דְּלָא מוֹקֵי לַהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי — הַיְינוּ דְּלָא קָתָנֵי "וְיָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָד", אֶלָּא לְאַבָּיֵי — לִיתְנֵי "וְיָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָד"! [ד]וְעוֹד, תַּנְיָא: חֲמוֹרוֹ שֶׁלֹּא בִּיכְּרָה וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים, וְיָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָד, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: שְׁנֵיהֶן לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר "הַזְּכָרִים לַה'". וְהָא כִּי כְּתִיב הַאי, בִּקְדוּשַּׁת הַגּוּף הוּא דִּכְתִיב! אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר "הַזְּכָרִים לַה'", תְּיוּבְתָּא דְּאַבָּיֵי, תְּיוּבְתָּא.

וְרַבָּנַן,

רש"י

לְבֵי בְלִיעֵי מַיִם שֶׁבָּאוֹקְיָינוֹס שֶׁבּוֹלְעִים כָּל מֵימוֹת שֶׁבָּעוֹלָם שֶׁנּוֹפְלִין בּוֹ וּמְבִיאִין אוֹתָם עַל תְּהוֹם וּפוֹלְטוֹת אוֹתָן וְהַיְינוּ דִּכְתִיב (קֹהֶלֶת א':ז') וְהַיָּם אֵינֶנּוּ מָלֵא: **מְעַנֵּי** מְעֻנִּים וּשְׁפָלִים לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאַרְצָם: **אַקְשׁוּ** הֵעִיזוּ וְדִבְּרוּ קָשׁוֹת אֶת הַמֶּלֶךְ כְּשֶׁהֵרִיחוּ רֵיחַ אַרְצָם סְבוּרִים לִהְיוֹת קְרוֹבִים לְאַרְצָם: **בְּתִגְדָּא** בִּכְלִי. ל"א בְּתִינְאָרָא חָבִית: **לִשְׁמוּט כַּתְפַּיְיהוּ** נִשְׁמְטוּ שִׁכְמָם: **וּבָלוּ וַאֲזוּל** בָּלוּ וְהָלְכוּ לַאֲבַדּוֹן: **מַתְנִי' נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן** בְּפִדְיוֹן דְּמִמָּה נַפְשָׁךְ אֶחָד מֵהֶם בְּכוֹר שֶׁפָּטַר אֶת הָרֶחֶם: **זָכָר וּנְקֵבָה** וְאֵין יָדוּעַ אִם זָכָר תְּחִלָּה וַהֲרֵי הוּא בְּכוֹר אוֹ נְקֵבָה יָצְאתָה תְּחִלָּה וְאֵין כָּאן בְּכוֹר: **מַפְרִישׁ טָלֶה** מִשּׁוּם סָפֵק וּמַפְקִיעַ עָלָיו קְדֻשַּׁת פֶּטֶר חֲמוֹר: **וְהוּא לְעַצְמוֹ** שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ יֹאכַל הַטָּלֶה וְלֹא יִתְּנֶנּוּ לַכֹּהֵן דְּכֹהֵן הָוֵי מוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ וְעָלָיו הָרְאָיָה לְהָבִיא עֵדִים שֶׁהַזָּכָר יָצָא תְּחִלָּה וְאִסּוּרָא לֵיכָּא דְּאַפֵּי' פֶּטֶר חֲמוֹר גָּמוּר שֶׁפְּדָאוֹ בְּשֶׂה אֵין קְדֻשָּׁה לֹא בּוֹ וְלֹא בְּפִדְיוֹנוֹ כִּדְקָתָנֵי בְּמַתְנִיתִין וְאִם מֵת נֶהֱנֶה בּוֹ אֶלָּא גֶּזֶל הוּא דְּאִיכָּא אִם אֵינוֹ נוֹתֵן אֶת הַטָּלֶה לַכֹּהֵן דְּמָמוֹנָא הוּא וְהָכָא לֵיכָּא גֶּזֶל דְּסָפֵק הוּא: **שְׁנֵי חֲמוֹרִים כו' זָכָר וּנְקֵבָה נוֹתֵן טָלֶה לַכֹּהֵן** בִּשְׁבִיל הַזָּכָר: **אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה** אַחַת יָלְדָה זָכָר וְאַחַת יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה: **נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן** דְּהָא אִיכָּא אַחַד זָכָר וַדַּאי בְּכוֹר וְאִידָךְ דְּהָוֵי סָפֵק דְּשֶׁמָּא הַנְּקֵבָה יָצְאתָה תְּחִלָּה מַפְרִישׁ טָלֶה וְהוּא לְעַצְמוֹ: **שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת** סָפֵק הֵן דְּשֶׁמָּא כָּל אַחַד וְאַחַד יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה וְשֶׁמָּא נְקֵבוֹת יָצְאוּ תְּחִלָּה הִלְכָּךְ אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם אֶלָּא מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן שְׁנֵי טְלָאִים לְאַפְקוּעֵי אִסּוּרֵיהֶן וְהֵן לְעַצְמוֹ: **אַחַת בִּכְּרָה וְכוּ' זָכָר וּנְקֵבָה מַפְרִישׁ טָלֶה וְהוּא לְעַצְמוֹ** דְּשֶׁמָּא אוֹתָהּ שֶׁלֹּא בִּכְּרָה יָלְדָה אֶת הַנְּקֵבָה: **שֶׁנֶּאֱמַר וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה** אַרֵישָׁא קָאֵי כְּלוֹמַר מְנָא לַן דְּפִדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר בְּשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה: **זָכָר וּנְקֵבָה** בֵּין שֶׂה זָכָר בֵּין נְקֵבָה: **וּפוֹדֶה בּוֹ פְּעָמִים הַרְבֵּה** שֶׁאִם חָזַר כֹּהֵן וּנְתָנוֹ לוֹ לְיִשְׂרָאֵל וְיֵשׁ לוֹ פִּטְרֵי חֲמוֹרִים יָכוֹל לִפְדּוֹתָן בּוֹ: **נִכְנָס כו'** מְפָרֵשׁ בַּגְּמָ': **גְּמ' מַאן תְּנָא** דַּחֲמוֹרָה שֶׁלֹּא בִכְּרָה וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים דְּאֵינוֹ נוֹתֵן לַכֹּהֵן אֶלָּא אַחַד טָלֶה: **דְּלָא כְּר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי** דְּאָמְרִינַן לְקַמָּן בְּפֶ' הַלּוֹקֵחַ עוּבַר פָּרָתוֹ (בְּכוֹרוֹת דַּף יז.) רָחֵל שֶׁלֹּא בִכְּרָה וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר שְׁנֵיהֶם לַכֹּהֵן דְּאֶפְשָׁר לְצַמְצֵם שֶׁשְּׁנֵיהֶן יָצְאוּ כְּאֶחָד וּשְׁנֵיהֶן בְּכוֹרוֹת: **שָׁאנֵי הָתָם דִּכְתִיב** גַּבֵּי רָחֵל: **הַזְּכָרִים לַה'** דְּמַשְׁמַע שְׁנַיִם אֲבָל בְּפֶטֶר חֲמוֹר דְּלָא כְּתִיב בֵּיהּ הַזְּכָרִים א"נ אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם לָא קַשְׁיָא: **וְלִגְמַר מִינֵּהּ** בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה מִבְּהֵמָה טְהוֹרָה: **הָא מִעֵט רַחֲמָנָא הַזְּכָרִים** הֵ"א יְתֵירָה מַשְׁמַע זוֹ וְלֹא אַחֶרֶת: **בִּשְׁלָמָא לְר' יִרְמְיָה דְּלָא מוֹקֵי לַהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי** דְּקָמְפָרֵשׁ טַעְמָא דְּמַתְנִיתִין מִשּׁוּם (טַעְמָא) דְּאִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם שֶׁלֹּא יָצָא רֹאשׁ הָאֶחָד תְּחִלָּה דְּהָוֵי פֶּטֶר רֶחֶם הַיְינוּ דְּלָא קָתָנֵי בְּמַתְנֵי' יָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָד כִּי הֵיכִי דְּתָנֵי לְקַמָּן בְּפִרְקִין (בְּכוֹרוֹת דַּף יז.) גַּבֵּי מִלְּתֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי דְּהָא לֹא אֶפְשָׁר: **אֶלָּא לְאַבַּיֵּי** דְּאֶפְשָׁר לְצַמְצֵם וְטַעְמָא מִשּׁוּם מִיעוּט דְּהַזְּכָרִים לִתְנֵי וְיָצְאוּ רָאשֵׁיהֶן כְּאַחַת דְּשָׁמְעִינַן מִינֵּהּ רְבוּתָא: **וְעוֹד תַּנְיָא** בְּהֶדְיָא דַּאֲפִי' בִּבְהֵמָה טְמֵאָה אָמַר נַמֵּי רַבִּי יוֹסֵי שְׁנֵיהֶן לַכֹּהֵן: **בִּקְדֻשַּׁת הַגּוּף** בִּבְהֵמָה טְהוֹרָה: **אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר הַזְּכָרִים** בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה דְּשָׁמְעִינַן מִינֵּהּ דְּאֶפְשָׁר לְצַמְצֵם אָמַר ה"ה לְפֶטֶר חֲמוֹר:

תוספות

בֵּי בְלִיעֵי פ"ה מֵי אוֹקְיָינוֹס שֶׁבּוֹלְעוֹת כָּל מֵימוֹת שֶׁבָּעוֹלָם וּפוֹלְטוֹת אוֹתָן דֶּרֶךְ תְּהוֹם דִּכְתִיב וְהַיָּם אֵינֶנּוּ מָלֵא וְקָשֶׁה דִּבְסָמוּךְ קָאָמַר שְׁדִינְהוּ בְּתִגְרָא שָׁם כְּלִי וְשׁוּב הֵיאַךְ יוֹרְדִין לַתְּהוֹם וְאִי מְפָרֵשׁ גֻּמָּא אוֹ חָרִיץ נִיחָא וְיִתָּכֵן מֵי בְלִיעֵי שֵׁם מָקוֹם מִדְּקָאָמַר שָׁם בֵּי בְלִיעֵי אִית בֵּהּ תְּלָתָא גַּלְמֵי חַד מָטֵי יָדֵי' אַרֵישֵׁהּ חַד אַלִּבֵּהּ בָּתְרָא דִּכְלְּהוּ מַחְוֵי בִּידֵהּ לַאֲחוֹרֵיהָ: **זָכָר** וּנְקֵבָה מַפְרִישׁ טָלֶה לְעַצְמוֹ וא"ת לְר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי דְּאָמַר אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם אִם יָצְאוּ שְׁנֵיהֶם בְּבַת אַחַת אֵין הַזָּכָר קָדוֹשׁ לְפִי מַה שֶּׁפֵּי' לְעֵיל נְקֵבָה אוֹגֶנֶת וְעוֹד תְּנַן לְקַמָּן בְּפֶ' שֵׁנִי (בְּכוֹרוֹת דַּף יז:) זָכָר וּנְקֵבָה אֵין לַכֹּהֵן כְּלוּם מַשְׁמַע דְּקָאֵי אֵיָצְאוּ ב' רָאשֵׁיהֶן כְּאַחַת דְּרֵישָׁא שֶׁהַנְּקֵבָה מְבַטֶּלֶת בְּכוֹרַת זָכָר שֶׁגַּם הִיא פָּטְרָה בְּכוֹרַת רֶחֶם וא"כ סָמוּךְ מִיעוּט דְּבַבַת אַחַת לְמֶחֱצָה דִּנְקֵבוֹת קוֹדְמוֹת וְהָווּ לְהוּ זְכָרִים קוֹדְמִים מִיעוּטָא וי"ל כִּדְפָרֵיךְ לְעֵיל בְּסָפֵק מוּעָט הֶחְמִירוּ לְהַפְרִישׁ טָלֶה לְעַצְמוֹ: **שְׁתֵּי** חֲמוֹרָיו שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים נוֹתֵן שְׁנֵי טְלָאִים לַכֹּהֵן הָכָא נִיחָא דְּאִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן אֵין פּוֹדֶה וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִתַּן לְיַד כֹּהֵן כִּדְפָרֵיךְ לְעֵיל בְּפִרְקָא (בְּכוֹרוֹת דַּף ל:) אֲבָל לְקַמָּן פ"ב דְּקָתָנֵי כִּי הַאי גַּוְנָא גַּבֵּי בְּכוֹרוֹת בְּהֵמָה טְהוֹרָה לֵיכָּא לְמֵימַר הָכִי י"ל קמ"ל לָא תָּלֵינַן לְהַעֲמִיד הַמָּמוֹן בְּחֶזְקַת בְּעָלִים שֶׁהָאַחַת טְנֻפָה וְנִמּוֹחַ הַוָּלָד וְאַחַת יָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים וּמֵיהוּ לְקַמָּן פֶּרֶק יֵשׁ בְּכוֹר (בְּכוֹרוֹת דַּף מח:) קָתָנֵי כה"ג גַּבֵּי נָשִׁים לֵיכָּא לְמֵימַר הָכִי שֶׁכָּל אַחַת יוֹלַדַת בְּעַצְמָהּ מַה שֶּׁיָּלְדָה וי"ל אַגַּב דְּתַנְיֵהּ הָכָא תַּנְיֵהּ הָתָם א"נ נִיחָא לֵיהּ לְפָרֵשׁ כָּל גַּוְנֵי וְאע"ג דְּלָא צְרִיכִי כִּדְקָתָנֵי זָכָר וּנְקֵבָה נוֹתֵן אֶחָד לַכֹּהֵן דְּלָא צְרִיכָא כְּלָל: **שְׁנֵי** זְכָרִים וּנְקֵבָה נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן לִכְאוֹרָה מַפְרִישׁ טָלֶה אֶחָד מִסָּפֵק לְעַצְמוֹ וְכֵן מוּכָח לְקַמָּן פֶּרֶק שֵׁנִי (בְּכוֹרוֹת דַּף יח:) לְגַבֵּי שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לַכֹּהֵן (דְּמוּכָח) מִשּׁוּם דִּקְדֻשַּׁת בְּכוֹר חָלָה עַל שְׁתֵּיהֶם וְכֵן פֵּי' בְּקוּנְטְרֵס מַפְרִישׁ עוֹד טָלֶה וְהוּא לְעַצְמוֹ: **מַאן** תְּנָא א"ר יִרְמְיָה דְּלָא כְּר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי פ"ה מַאן תְּנָא דְּאָמְרִינַן שֶׁיָּלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא אַחַד טָלֶה לַכֹּהֵן וְקָשֶׁה לְפִי' דְּהָכָא אֲפִי' ר"י הַגְּלִילִי מוֹדֶה מִדְּלָא קָתָנֵי בְּמַתְנִיתִין וְיָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָד כִּדְקָתָנֵי בְּפֶרֶק שֵׁנִי (לְקַמָּן בְּכוֹרוֹת יז.) וְכֵיוָן דְּלָא רָאִינוּ שֶׁיָּצְאוּ בְּבַת אַחַת מִסָּפֵק לָא אָמְרִי' בְּבַת אַחַת יָצְאוּ אֲפִי' לר"י הַגְּלִילִי דְּלָא שְׁכִיחָא וְצָרִיךְ לְפָרֵשׁ דִּנְהִי דְּמִסָּפֵק מוֹדֶה ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי דְּאֵין נוֹתֵן לַכֹּהֵן אֶלָּא אַחַד טָלֶה מ"מ בְּסָפֵק מוּעָט טוֹב לְהַחְמִיר בַּדָּבָר וּלְהַפְרִישׁ טָלֶה שֵׁנִי לְעַצְמוֹ:

מסורת הש"ס

א תוספתא בכורות
ב משנה בכורות; לקמן יח:; לקמן מח:
ג בבא קמא יב:
ד תוספתא בכורות; משנה בכורות

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יט, סמג עשין קמד, טוש"ע יו"ד סי' שכא סעי' יג:
ב מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' כ, ש"ע יו"ד סי' שכא סעי' יד:
ג מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' כא, טוש"ע יו"ד סי' שכא סעי' טו:

רבינו גרשום

כי מטא לבי בליעי. מקום שיש בים שבולעין מים אחרים ואיכא דאמרי היינו באירה של מרים:
דהוו מעני. כמי שגלה ממקומו ולא היה להם מענה לשון:
אקשו לאפי מלכא. כשהרגישו עפרם גבה לבן על עפרתן ואקשו לאפי מלכא והיו משיבין דברים לפני המלך בגאוה:
א"ל. לר' יהושע כל דבעית עביד בהו:
שדינהו בתיגרא. בכלי בכל גדול:
עד דשמיט כתפיהו. מינייהו וכלו ואזיל:
חמורו שלא בכרה. שמעולם לא ילדה אלא עכשיו וילדה ב' זכרים:
נותן טלה א' לכהן. בשביל פדיון אותו שיצא תחלה:
ואם ילדה זכר ונקבה ואינו יודע איזה יצא ראשון אי הזכר שהוא קדוש בבכורה מפריש טלה אחד כדי להפקיע קדושת בכור ספק להפקיע איסורו:
והוא. אותו טלה יהיה לעצמו של ישראל ויהיה חולין גמור ומותר לאוכלו מ"ט משום דאמרינן המוציא מחברו עליו הראיה וכיון שהכהן אינו יכול להביא ראיה שהזכר יצא ראשון הלכך הוא לעצמו של ישראל:
זכר ונקבה. שאחת ילדה זכר ואחת ילדה נקבה נותן טלה אחד לכהן. בשביל אותו שילדה זכר:
שני זכרים ושתי נקבות. שכל אחד ילדה זכר ונקבה ואינו יודע איזה יצא ראשון:

אין כאן לכהן כלום. אבל יפריש ב' טלאים לעצמו:
אחת שבכרה כבר ואחת שלא בכרה מעולם אלא עכשיו וילדו ב' זכרים כו':
שנאמר ופטר חמור וגו'. האי שנאמר לא משמע עלה דמלתא דקאמר אלא בבא לחודה קאמר כלומר האי דכתיב ופטר חמור תפדה בשה לא שנא בשה לחוד אלא אפי' בעז או בזכר או בנקבה או בגדול או בקטן או בתם או בבעל מום כשר לפדות:
ופודה בו פעמים הרבה כלומר אם בא לידו אותו שה שנתנו לכהן בפדיון פטר חמור אחד וחזר הכהן ומכרו לו או נתנו לו יכול לפדות בו באותו שה פטר חמור אחר בכל עת שיבא לידו יכול לחזור ולפדות בו או שאם היה כן שהפרישו לעצמו כדאמרן ונולד לו פטר חמור אחר ודאי יכול לפדותו באותו שה עצמו ואותו טלה שהפרישו לעצמו הוי חולין גמורין ונכנס לדיר להתעשר עם שאר כבשיו:
ואם מת נהנה בו ישראל שהפריש שה ליתנו לכהן בשביל פטר חמור ודאי ולא הספיק ליתנו לכהן עד שמת נהנה בו כהן בעורו ובנבילתו דמעידנא דאפרשיה זכה בו כהן וברשותיה קאי:
דאי ריה"ג. הא אמר באידך פירקין דאפשר לצמצם כדאמרי' ריה"ג אומר שניהם לכהן שנאמר הזכרים לה' הכא נמי אי ר' יוסי הוא נותן ב' טלאים לכהן מיבעי ליה דהא אית ליה אפשר לצמצם דיצאו שניהם כאחת:
שאני התם. גבי בכור בהמה טהורה הזכרים לה' משמע שניהם אבל הכא בפדיון פטר חמור לא כתיב הזכרים:
הא מיעט רחמנא הזכרים. דכתיב הזכרים אחרינא למייתר כל פטר רחם הזכרים למעט אחריני דהני לקדושת הגוף נינהו הזכרים לה' תרווייהו אבל בקדושת דמים לא:

בשלמא לר' ירמיה. דפסיק ואמר דלא כר' יוסי היינו דלא קתני הכא בחמור שלא בכרה ויצאו ראשיהם כאחד כדקתני במתניתין דאידך פירקא דאיירי בה ר' יוסי אלמא דהא מתני' לאו ר' יוסי היא:
אלא לאביי. דבעי לאוקמה כר' יוסי ליתני הכא ויצאו ב' ראשים כאחד ואע"ג דמתמתמין אינהו דאפשר לצמצם אד הוא דקדוש דהא מיעט רחמנא הזכרים. ועוד הא אשכחן בברייתא דתני ויצאו ב' ראשים כאחד ריה"ג אמר שניהם לכהן שנאמר הזכרים לה':
והא כי כתיב האי הזכרים לה' בקדושת הגוף כתיב והיכי מצי למילף לפטר חמור מיניה אלא משום שנאמר הזכרים לה' גבי בכור בהמה טהורה ילפינן נמי מיניה לפטר חמור ואם איתא למתני' ר' יוסי היא ליתני נמי במתני' ויצאו אלא מדלא קתני ש"מ דלאו ר' יוסי היא אלא רבנן ותיובתא לאביי:

תורה אור השלם

וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה [שמות יג, יג]
וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם [שמות לד, כ]
וְכָל־מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לַיהֹוָה [ויקרא כז, לב]
וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהֹוָה וְכָל־פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהֹוָה [שמות יג, יב]

וְרַבָּנַן, לֵימָא קָסָבְרִי רַבָּנַן מִקְצָת רֶחֶם מַקְדִּישׁ? דְּאִי כּוּלֵּיהּ רֶחֶם מַקְדִּישׁ — נְהִי דְּאִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם, חֲצִיצָה מִיהָא אִיכָּא! אָמַר רַב: מִין בְּמִינוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ. זָכָר וּנְקֵבָה — מַפְרִישׁ טָלֶה כּוּ'. וְכֵיוָן דִּלְעַצְמוֹ הוּא, לְמָה לִי לְאַפְרוּשֵׁי? לְאַפְקוּעֵי לְאִיסּוּרֵיהּ מִינֵּיהּ. אַלְמָא, כֵּיוָן דְּלָא מַפְקַע לְאִיסּוּרֵיהּ, אָסוּר בַּהֲנָאָה. מַתְנִיתִין מַנִּי? רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא: פֶּטֶר חֲמוֹר אָסוּר בַּהֲנָאָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? אָמַר עוּלָּא: יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ פְּדִיָּיה וּמוּתָּר? וְלָא?! וַהֲרֵי בְּכוֹר אָדָם שֶׁצָּרִיךְ פְּדִיָּיה וּמוּתָּר! אֶלָּא, יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁהִקְפִּידָה עָלָיו תּוֹרָה בְּשֶׂה וּמוּתָּר? וּמִי הִקְפִּידָה?! וְהָא רַב נְחֶמְיָה בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף פָּרֵיק לֵיהּ בְּשִׁילְקֵי בְּשָׁוְיוֹ! בְּשָׁוְיוֹ לָא קָאָמְרִינַן, כִּי קָאָמְרִינַן שֶׁלֹּא בְּשָׁוְיוֹ, וְהָכִי קָאָמַר: יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁהִקְפִּידָה עָלָיו תּוֹרָה לְאַפְקוּעֵי לְאִיסּוּרֵיהּ בְּשֶׂה? וַהֲרֵי מַעֲשֵׂר, שֶׁהִקְפִּידָה עָלָיו תּוֹרָה בְּכֶסֶף צוּרִי, וּתְנַן: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּמֵזִיד — קִידֵּשׁ! בְּפֶטֶר חֲמוֹר נָמֵי מִיקַּדְּשָׁא, כְּדְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אִשָּׁה יוֹדַעַת שֶׁאֵין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִתְחַלֵּל עַל יָדָהּ, וְעוֹלָה וְאוֹכַלְתּוֹ בִּירוּשָׁלַיִם. הָכָא נָמֵי, אִשָּׁה יוֹדַעַת דְּפֶטֶר חֲמוֹר אִיסּוּרָא אִית בֵּיהּ, וּפָרְקָא לֵיהּ בְּשֶׂה, וּמַקְדְּשָׁא בְּהָהְ דְּבֵינֵי וּבֵינֵי. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַאי טַעְמָא? אָמַר עוּלָּא: יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁפִּדְיוֹנוֹ מוּתָּר וְהוּא אָסוּר? וְלָא? וַהֲרֵי שְׁבִיעִית, דְּפִדְיוֹנָהּ מוּתָּר, וְהִיא אֲסוּרָה! שְׁבִיעִית נָמֵי פִּדְיוֹנָהּ אָסוּר, דְּאָמַר מָר: הָאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן אָסוּר. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּהַאי קְרָא קָמִיפַּלְגִי, דְּתַנְיָא: "לֹא תַעֲבֹד בִּבְכוֹר שׁוֹרֶךָ" — אֲבָל אַתָּה עוֹבֵד בְּשֶׁלְּךָ וּבְשֶׁל אֲחֵרִים, "וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ" — אֲבָל אַתָּה גּוֹזֵז שֶׁלְּךָ וְשֶׁל אֲחֵרִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: "לֹא תַעֲבֹד בִּבְכוֹר שׁוֹרֶךָ" — אֲבָל אַתָּה עוֹבֵד בִּבְכוֹר אָדָם, "לֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ" — אֲבָל אַתָּה גּוֹזֵז בְּכוֹר חֲמוֹר. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, הַיְינוּ דִּכְתִיב תְּרֵי קְרָאֵי, אֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה, תְּרֵי קְרָאֵי לְמַעוֹטֵי שֶׁלְּךָ וְשֶׁל אֲחֵרִים לְמָה לִי? וְתוּ לְרַבִּי יְהוּדָה, בְּכוֹר אָדָם נָמֵי נֵימָא דַּאֲסִיר! אֶלָּא דְּכוּלֵּי עָלְמָא "שׁוֹרְךָ" לְמַעוֹטֵי בְּכוֹר אָדָם הוּא דַּאֲתָא, כִּי פְּלִיגִי בְּ"צֹאנֶךָ". דְּרַבִּי יְהוּדָה לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר: שׁוּתָּפוּת גּוֹי חַיֶּיבֶת בִּבְכוֹרָה, וְכִי אִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמִישְׁרֵי בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר: שׁוּתָּפוּת גּוֹי פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וּלְעִנְיַן גִּיזָּה וַעֲבוֹדָה לָא אִיצְטְרִיךְ קְרָא, כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא לְפֶטֶר חֲמוֹר. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוּדָה, הַיְינוּ דִּכְתִיב "צֹאנְךָ" וְ"שׁוֹרְךָ", אַטּוּ "צֹאנְךָ". אֶלָּא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, "שׁוֹרְךָ" וְ"צֹאנְךָ" לְמָה לִי? קַשְׁיָא. אָמַר רַבָּה: וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן לְאַחַר עֲרִיפָה, שֶׁהוּא אָסוּר. מַאי טַעְמָא? גָּמַר "עֲרִיפָה" "עֲרִיפָה" מֵעֶגְלָה עֲרוּפָה. אָמַר רָבָא: מְנָא אָמֵינָא לֵיהּ דְּתַנְיָא: הָעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם, וְשׁוֹר הַנִּסְקָל, וְעֶגְלָה עֲרוּפָה, וְצִיפּוֹרֵי מְצוֹרָע, וּפֶטֶר חֲמוֹר, וּבָשָׂר בְּחָלָב — כּוּלָּן מְטַמְּאִין טוּמְאַת אֳוכָלִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כּוּלָּן אֵין מְטַמְּאִין טוּמְאַת אֳוכָלִין, וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּבָשָׂר בְּחָלָב שֶׁמְּטַמֵּא טוּמְאַת אֳוכָלִין, הוֹאִיל וְהָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר. וְאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן? דִּכְתִיב: "מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל", אוֹכֶל שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים — קָרוּי אוֹכֶל, שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים — אֵינוֹ קָרוּי אוֹכֶל.

אִי

לימא קסברי רבנן מקצת רחם הנוגע בבכור מקדשו דנהי דאי אפשר לצמצם וראשון לחודיה קדיש הכא למפרך הא קדם שיצא כולו יצא אחיו וחצץ בינו לבין הרחם וכתיב (במדבר ח:ט"ז) פטר כל רחם עד שיפטור כל הרחם. ולר' יוסי ליכא למפרך דכיון דתרווייהו קדשו כאחד דמו: מין במינו ואלו שניהם מין אחד: ומותר קודם פדיונו: בכור אדם מותר בהנאה למעשה ידיו קודם פדייה דהא לא אשכחן לאסור: שהקפידה וכו' וכיון דמחמיר כולי האי שקבע לו הכתוב פדיון בשה ולא באחר ודאי אסור בהנאה: בשלקי עשבים שלוקות: בשויו שנותן עשבים שוה דמי החמור לכהן: בשויו לא אמרי' דלא חמיר מהקדשות: לאפקועי לאיסורא בשה ואפילו שלא בשויו כדקתני מתני' גדול וקטן: בכסף צורי דאינו מתחלל על אסימון כדכתיב (דברים י"ד:כ"ה) וצרת הכסף בידך: במזיד שנתכוון לחללו: קידש אם קידש בו את האשה מקודשת. אלמא מותר בהנאה לר' יהודה: בהך דביני וביני ששוה החמור יותר מן השה: שפדיונו מותר כגון הכא שהכהן אוכל את השה בלא שום הקרבה והוא אסור קודם פדיון דהא פסולי המוקדשין שאסורין בהנאה קודם פדיונן הוי פדיונן נתפס בקדושתן ואסור: שביעית המוכר פרות שביעית הדמים מותרין לעולם והפרות עצמן מתבערין בשעת הביעור כשכלה לחיה וקס"ד דהאי מקשה דפדיון שביעית מותר לעולם ולא שמיעא ליה הא דאחרון אחרון נתפס: אחרון אחרון במס' סוכה (דף מ:) לקח בפרות שביעית בשר אלו ואלו מתבערין בשעת הביעור לקח בבשר יין יצא בשר ונכנס יין יין בשמן יצא יין ונכנס שמן ואחרון נתפס בשביעית להתבער ופרי עצמו שנגדל בשביעית שבאו אלו מכחו בכ"מ שהוא אסור מן הביעור ואילך: בשלך ושל אחרים עובדי כוכבים כגון בכור בהמה שיש בה שותפות לעובד כוכבים אע"ג דמחייב ר' יהודה למיתב חצי דמיו לכהן שרי בגזה ועבודה שאין קדשה לחצאין אבל פטר חמור לא ממעט מהאי קרא וכל כמה דלא ממעט לא שרינן ליה דלא גרע מבכור בהמה טהורה ולרבי שמעון ממעט ליה קרא: בשלמא לרבי יהודה לדרש צאנך ולא של שותפות עובד כוכבים: היינו דכתיב צאנך דמשמע המיוחד לך ולא כתב צאן סתמא. ושורך אע"ג דמצי למכתב בבכור שור וממעט נמי בכור אדם מינה אפי' הכי אטו צאנך כתב שורך: ה"נ היינו דכתיב צאנך ושורך אטו צאנך אלא לר"ש לכתב שור וצאן: אמר רבה גרסינן: לאחר עריפה אם לא פדאו וערפו כדינו: אסור להאכילו לכלבו: עגלה ערופה אסורה בהנאה משום דכתיב (דברים כא) שם שם תהא קבורתה: ושור הנסקל ששחטו לאחר שנגמר דינו דלא ירדה בו טומאת נבלות. ועגלה ערופה ששחטה לאחר ירידתה לנחל איתן דקי"ל דהיא אוסרתה: צפורי מצורע אסורין בהנאה במסכת קדושין (דף נז.): ופטר חמור ששחטו ועדיין מפרכס שלא ירד לטומאת נבלה אבל אם נגע בו שרץ מטמא טומאת אוכלים שאם חזר ונגע באוכלים אחרים מטמאים אע"פ שמפרכס דאמר בהעור והרוטב (חולין קיז:) השוחט בהמה טמאה לעובד כוכבים ומפרכסת מטמאה טומאת אוכלים דמהניא לה שחיטת ישראל למהוי מחשבה הואיל ושחיטה לכותה חזיא לה בבהמה טהורה. אי נמי אפילו ערפו ממש דנבלה היא ואיכא למימר בהם טומאת אוכלים כגון דאיכא פחות מכזית מנייהו דלא חזי לטומאת נבלות מצטרף בהדי פחות מכביצה אוכלין ומשלימו לכביצה: כולן מטמאין טומאת אוכלין אם נגע בהו טומאה ואע"ג דאינהו גופייהו אסירי מהניא להו להכי שאם נגעו באוכלין אחרים מטמאין אותן: כולן אין מטמאין הואיל ואסורין בהנאה: שעת הכשר קודם בשול: לאחרים לעובדי כוכבים דאינו אסור בהנאה:

אמר רב (אשי) מין במינו אינו חוצץ תימה דפ' בהמה המקשה (חולין ע.) בעי כרכתו אחותו והוציאתו מהו וי"ל הכא מקצת פנוי אבל למימר טפי במינו אינו חוצץ אי נמי אחותו הויא אינו מינו טפי מאחיו עוד יש לומר דוקא משום דהוציאתו שסייעה אחותו בהוצאתו הוא דמספקא לן דלדלמא הויא חציצה אבל אם לא סייעה להוציאו פשיטא דלא הויא חציצה וא"ת [לאביי] דמוקי מתני' כר' יוסי הגלילי דאפשר לצמצם ואפ"ה אינו נותן כי אם טלה אחד לכהן משום דכתיב הזכרים אמאי לא אמר כל שאינו בזה אחר זה בבת אחת אינו ולא קדוש לא זה ולא זה וי"ל דלא מסתבר למימר הכי אלא בדבר התלוי במעשה כההוא דקדש שתי אחיות ותודה שנשחטה על שמונים חלות אבל קדושה הבאה מאליה לא אמר הכי ואע"ג דשייך למימר הי מנייהו מייתית הי מנייהו מפקת ואם תאמר מלקאמר נהי לא"א לצמצם חציצה מיהא אכא משמע דה"ק נהי לא"א לצמצם ודין הוא שיתקדש האחד לרבנן חציצה מיהא איכא ולא היה לו להיות קדוש משמע דאי הוה אפשר לצמצם היה אז קשה לן היאך קדוש בלא טעם חציצה ומה קשה והא (פריך) [פרכינן] דלא אמר כל שאינו [כו'] בבת אחת כו' אלא בדבר התלוי בדבור וי"ל דה"פ נהי דלא"א לצמצם ולהכי ניחא לרבנן שאין שתיהן קדושין מטעם הזכרים כמו לרבי יוסי הגלילי דלא אפשר למדרש להו הזכרים כיון דסבירא להו אי אפשר מכל מקום להוי חציצה: לאפקועי לאיסורא מנה דלפטרו ממתנת עריפה לא היה צריך להפריש מספק כמו שאין נותן לכהן מספק כמו כן אינו עורפו מספק: ותנן רבי יהודה אומר במזיד קדש משמע הכא דמקדשת בגבולין קודם שיגיע לירושלים והא דאמר בסוף פ' חלק (סנהדרין קיב:) בגבולין דברי הכל פטורין מן החלה לאו משום דחשיב ממון גבוה דכולי עלמא בגבולין אלא משום דלא קרינן בה עריסותיכם כיון דאסור באכילה וכן עיר הנדחת לאו שללה הוא כדאמר התם בהשוכר את הפועלים (ב"מ נ.) נמי פטר ר"י מחסימה מעשר חוץ לחומה לאו משום דחשיב ממון גבוה חוץ לחומה אלא משום דבעינן דיששו ראוי לו כדממעטינן הקדש ממעילה: מכל האכל אשר יאכל אוכל שיכול להאכילו לאחרים קרוי אוכל וא"ת פרק כסוי הדם (חולין פה.) פטרינן עוף טמא מכסוי לרבי שמעון גבי שחיטה שאינה ראויה מדכתיב ציד חיה או עוף אשר יאכל וגו' והא אוכל שאתה יכול להאכיל לאחרים הוא יש לומר התם חיה או עוף כתיב משמע דאתא למעוטי מינים טמאים שאין נאכלין לישראל ואף על גב שיכול להאכילן לאחרים אבל הכא מכל האכל אשר יאכל משמע שפיר למעוטי שאין נאכל לאחרים:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ד, סמג עשין ריא, טוש"ע יו"ד סי' שכא סעי' ח:

ב מיי' פ"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יא, טוש"ע יו"ד סי' שכא סעי' ה:

ג מיי' פה' מהל' אישות הל' ה:

ד מיי' פג' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' יז:

ה מיי' פו' מהל' שמיטה ויובל הל' ז:

ו מיי' פ"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ד, טוש"ע יו"ד סי' שכא סעי' ח:

ז מיי' פא' מהל' טומאת אוכלים הל' כה:

מסורת הש"ס

א סוכה לז:

ב חולין קלז:, לקמן כה.

ג תמורה לג:; קידושין נו:; תוספתא טהרות; תוספתא עוקצין; משנה קידושין; משנה עבודה זרה; מנחות קא.; תוספתא חולין; משנה תמורה; עבודה זרה עד.

ד חולין קכט:; חולין קכט.

רבינו גרשום

ורבנן. דמתני' דאמרי נותן טלה אחד לכהן דאוקימנא למתני' כרבנן דפליגי עליה דר' יוסי לימא. (ורבנן בין לרבנן ובין לר' יוסי קאמר לימא) קסברי רבנן ואית דאמר ורבנן דפליגי עליה דר' יוסי באידך פירקין כי יצאו ב' ראשים כאחד דאמרי וחכ"א אחד לו ואחד לכהן לימא קסברי רבנן מקצת נגיעת כותלי רחם מקדש דהני כי נפקי ביחד לא נגע בהן רחם אלא לכל אחד מצד אחד:

דאי כוליה רחם מקדש. כלומר מכל צדדין בעינן לנגע בבכור נהי דבאי אפשר לצמצם פליגי דרבנן סברי דחד מפיק רישיה לחוץ טפי מן חבריה:

חציצה מיהא הא איכא. דכל חד וחד חוצץ אחבריה דלא נגע רחם בכל סביביו:

אמר רב אשי מיהא ליכא למשמע דלא בעינן דכוליה רחם מקדש דאע"ג דהכא לא נגע הרחם בכל סביביו לכל אחד כיון דשניהם העוברין מין אחד הן מין במינו אינו חוצץ. וחשיב כאילו נגע הרחם סביב כל אחד:

כיון דלעצמו הוא לישראל למה לי לאפרושיה:

לאפקועיה לאיסוריה לפטר חמור מיניה שיהא מותר בגיזה ועבודה החמור:

והרי בכור אדם דצריך פדייה ומותר בהנאה מעשה ידיו אפי' קודם שנפדה:

בשילקי. בירקות שלוקין נותן לו לכהן מן השלקות בשוויו כמה שוה הבכור ופלאוהו:

בשויו לא קאמרינן. דאם רצה לפדותו בשוויו לא הקפידה התורה עליו דאין יכול לפדותו אלא בשה והכי קאמר יש לך דבר הקפידה התורה עליו לאפקועיה לאיסוריה בשה. כלומר כשאינו רוצה לפדותו בשוויו אין יכול להפקיע איסורו אלא בשה:

והרי מעשר שהקפידה התורה עליו שאינו יכול לחללו על אסימון אלא על כסף צורה ותנן במס' קדושין ר' יהודה אומר במזיד קידש אם קידש בו במזיד את האשה מתקדשת ומפרש התם מ"ט אלמא למותר בהנאה (הכא נמי) אמר לך ר' יהודה מקדושי אשה לא מגית מותבת לי דלענין קדושי אשה בפטר חמור נמי מיקדשה כדר' אלעזר דאשה יודעת כו' הכא נמי הא אשה בתר דאיקדשה בפטר חמור פרקה ליה בשה ומיקדשה ליה בהך דביני ביני דאותו עודף שהפטר חמור שוה יותר מן השה דהיינו חולין גמורין אבל בהוא עצמו קודם שנפדה אסור בהנאה כדאמינא:

יש לך דבר שפדיונו מותר בהנאה. שאין תופסת קדושה בפדיונו שאם פדאו בשה או בדמים יכול כהן למוכרו או נותנו במתנה לכל מי שירצה ואין אסור בהנאה למי שנותנו והוא אסור בהנאה הנפדה:

ולא והרי שביעית לפדיונה מותר בהנאה דאין בו קדושה והיא עצמה אסורה. שביעית נמי פדיון אסור דאמר מר אחרון אחרון נתפס בשביעית ופירי עצמו אסור. כדאמר לקח בפירות שביעית בשר ובבשר יין וכו':

אבל אתה עובד בשלך ושל אחרים היכא דיש לעובד כוכבים שותפות בו. ואיצטריך קרא צאנך למעוטי דהאי דשותפין לעובד כוכבים דשרי בגיזה ועבודה אפי' קודם פדיונן אבל בכורך ממש דאין לאחר שותפין בו אפילו פטר חמור אסור בהנאה ובגיזה ועבודה לדברי ר' יהודה ר' שמעון אומר לא תעבוד בבכור שורך אבל אתה עובד בבכור אדם למעשה ידיו מותר ולא תגוז בכור צאנך אבל אתה גוזז פטר חמור כדאית ליה לר' שמעון דפטר חמור מותר בהני:

בשלמא לר' שמעון. דמוקים לא תעבוד בבכור שורך להתיר עבודה בב"א ובכור צאנך להתיר גוזז בפטר חמור היינו דכתיבי תרי קראי:

אלא לר' יהודה [תרי קראי ל"ל]. ותו לר' יהודה דלא ממעט לעבוד בכור אדם הכי נמי דאסור בהנאה:

וכי איצטריך קרא לר' יהודה למישרא שותפין לעובד כוכבים בגיזה ועבודה לאחר שנתן חצי דמיו לכהן:

ור' שמעון סבר שותפין לעובד כוכבים פטורה לגמרי ולמישרי גיזה ועבודה בשותפות לא איצטריך קרא כי איצטריך לגיזה פטר חמור וה"ה לעבודה דשרי בהנאה:

בשלמא לר' יהודה דמוקים לה למעוטי לשותפין לעובד כוכבים דפטר בגיזה ועבודה היינו דכתיב צאנך כלומר שלך ולא של אחרים ואגב דאיצטריך למכתב צאנך ולא צאן כתיב נמי שורך אטו דכתיב צאנך דבשור סגיא למעוטי בכור אדם אלא כתב שורך אטו צאנך:

אלא לר' שמעון. דלא ממעט שותפות שורך וצאנך למה לי בבכור שור ובבכור צאן סגיא קשיא:

לאחר עריפה. שערפו בקופיץ שאסור בהנאה:

מעגלה ערופה מה עגלה ערופה אסור בהנאה דאתיא שם שם מן ותמת שם דאסורה בהנאה כמת:

ושור הנסקל. ששחטו לאחר שנגמר דינו דאי נסקל הוה מטמא טומאה חמורה נבלה בכזית:

ועגלה ערופה. ששחטה לאחר ירידתה לנחל איתן:

ופטר חמור כדאמרינן השוחט בהמה טמאה לעובד כוכבים ועדיין היא מפרכסת מטמא טומאת אוכלין משום דמחשבה דשחיטה מכשיר לטמא טומאת אוכלין וכשמתה מטמא טומאה חמורה בכזית כדין נבלת בהמה טמאה שמתה:

כולן מטמאין טומאת אוכלין. כדאמרן אע"ג דאיסורי הנאה נינהו:

ר' שמעון אומר כולן [אין] מטמאין טומאת אוכלין הואיל דאסור בהנאה ולא היתה להן שעת הכושר (לעגלה) [לערלה] ושור ועגלה וצפרין אמרינן הבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיודע לך במה נשחטה חוץ מבשר בחלב אע"ג דאסור בהנאה מטמא טומאת אוכלין הואיל והיתה לו שעת הכושר קודם שנתערב ונתבשל:

ואמר רב אסי מ"ט דר' שמעון. דאמר כולן אין מטמאין טומאת אוכלין דאוכל שאי אתה יכול להאכילו לאחרים הן אפילו לעובדי כוכבים דאסור בהנאה ואינן קרויין אוכל:

תורה אור השלם

כָּל־הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וגו' [דברים טו, יט]

וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר וגו' [שמות יג, יג]

כִּי־יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ וגו' [דברים כא, א-ט]

וְהוֹרִדוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת־הָעֶגְלָה אֶל־נַחַל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא־יֵעָבֵד וגו' [דברים כא, ד]

וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמִּטַּהֵר שְׁתֵּי־צִפֳּרִים חַיּוֹת טְהֹרוֹת וְעֵץ אֶרֶז וגו' [ויקרא יד, ד-ז]

רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי וגו' [שמות כג, יט]

וְכִי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וגו' [שמות כא, כח]

מִכָּל־הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם יִטְמָא וְכָל־מַשְׁקֶה וגו' [ויקרא יא, לד]

אִי הָכִי, בָּשָׂר בְּחָלָב מַאי אִירְיָא דַּהֲוָיָא לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר? תִּיפּוֹק לִי דְּאוֹכֶל שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים הוּא! (א)דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: בָּשָׂר בְּחָלָב אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמוּתָּר בַּהֲנָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַה' אֱלֹהֶיךָ", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "וְאַנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי", מָה לְהַלָּן אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמוּתָּר בַּהֲנָאָה, אַף כָּאן אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמוּתָּר בַּהֲנָאָה! חֲדָא וְעוֹד קָאָמַר: חֲדָא — דְּאוֹכֶל שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים הוּא, וְעוֹד — לְדִידֵיהּ נָמֵי הֲרֵי הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר. וְאִם אִיתָא דִּלְאַחַר עֲרִיפָה שָׁרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן, לִיתְנֵי: וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּפֶטֶר חֲמוֹר וּבָשָׂר בְּחָלָב שֶׁמְּטַמְּאִין טוּמְאַת אֳוכָלִין! אִי דְּחָשֵׁיב עֲלֵיהּ — הָכִי נָמֵי; הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן — דְּלָא חַשֵּׁיב עֲלֵיהּ. וְטַעְמָא מַאי מְטַמְּאִי רַבָּנַן? אַמְרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת: הוֹאִיל וְאִיסּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ. (ב)וּלְרַבָּנַן מִי אָמַר הוֹאִיל וְאִיסּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ? וְהָא תְּנַן: שְׁלֹשָׁה עָשָׂר דְּבָרִים אָמְרוּ בְּנִבְלַת עוֹף טָהוֹר, וְזוֹ אַחַת מֵהֶן — צְרִיכָה מַחְשָׁבָה, וְאֵינָהּ צְרִיכָה הֶכְשֵׁר. וְאִי אִיסּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ, לְמָה לִי מַחְשָׁבָה? הָא מַנִּי? רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. א(ג)תָּא שְׁמַע: נִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּכָל מָקוֹם, וְנִבְלַת עוֹף טָהוֹר וְהַחֵלֶב בַּכְּפָרִים — צְרִיכִים מַחְשָׁבָה, וְאֵינָם צְרִיכִים הֶכְשֵׁר. וְאִי אָמְרַתְּ אִיסּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ, לָמָּה לִי מַחְשָׁבָה? הָא מַנִּי? רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. ב(ד)תָּא שְׁמַע: נִבְלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה בְּכָל מָקוֹם, וְנִבְלַת עוֹף הַטָּהוֹר וְהַחֵלֶב בַּשְּׁוָוקִים — אֵינָן צְרִיכִין מַחְשָׁבָה וְלֹא הֶכְשֵׁר. הָא טְמֵאָה בָּעֲיָא מַחְשָׁבָה. וְכִי תֵּימָא: הָא מַנִּי רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא — הָא מִדְּסֵיפָא רַבִּי שִׁמְעוֹן הָוֵי, רֵישָׁא לָאו רַבִּי שִׁמְעוֹן. דְּקָתָנֵי סֵיפָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף הַגָּמָל וְהָאַרְנֶבֶת וְהַשָּׁפָן וְהַחֲזִיר אֵינָן צְרִיכִין לֹא מַחְשָׁבָה וְלֹא הֶכְשֵׁר. וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מָה טַעַם? הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶן סִימָנֵי טָהֳרָה. אֶלָּא אָמַר רָבָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא אָמְרִינַן אִיסּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ, וְאִי דְּעַרְפֵיהּ מִיעְרָף — הָכִי נָמֵי, הָכָא

אִי הָכִי לְטַעֲמָא דְר' שִׁמְעוֹן מִשּׁוּם הֲנָאָה הוּא: מַה לְהַלָּן מֻתָּר בַּהֲנָאָה דִּכְתִיב לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ (שְׁמוֹת כ"ב:ל'): לְדִידֵיהּ נָמֵי לְגַבֵּי יִשְׂרָאֵל עַצְמוֹ הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר אֲבָל שׁוֹר הַנִּסְקָל וְעֶגְלָה עֲרוּפָה לֹא הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר אֲפִי' קֹדֶם לָכֵן דִּבְהֵמָה בְּחַיֶּיהָ בְּחֶזְקַת אִסּוּר עוֹמֶדֶת: לִתְנֵי וּמוֹדֶה ר' שִׁמְעוֹן בְּפֶטֶר חֲמוֹר דְּהָא יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים הוּא: דְּלָא חָשֵׁיב עָלֶיהָ לַאֲכִילָה וּמִשּׁוּם הָכִי לָא תָּנֵי לֵיהּ דִּסְתָמֵיהּ לָאו לַאֲכִילָה קָאֵי: וְאִסּוּרוֹ חִשּׁוּבוֹ אִסּוּר דְּאָסַר לֵיהּ רַחֲמָנָא לְיִשְׂרָאֵל מְשַׁוְּיָא לֵיהּ אֹכֶל דְּכֵיוָן דְּאָסַר לֵיהּ מִכְּלָל דְּרָאוּי לַאֲכִילָה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים הוּא: צְרִיכָה מַחֲשָׁבָה לְטַמֵּא טֻמְאַת אוֹכְלִין אִם נָגַע בָּהֶן שֶׁרֶץ שֶׁאִם תִּגַּע אַחֲרֵי כֵן בָּאֳכָלִין כְּשֵׁרִין תְּטַמְּאֵם וְכָל כַּמָּה דְּלָא חָשֵׁיב עָלֶיהָ לֵית בֵּהּ שׁוּם טֻמְאַת מַגָּע דְּנִבְלַת עוֹף טָהוֹר אֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶלָּא אִם אֲכָלָהּ וְאָז מְטַמְּאָה אוֹתָן בְּגָדִים שֶׁהוּא לָבוּשׁ בִּשְׁעַת בְּלִיעָה: וְאֵינָהּ צְרִיכָה הֶכְשֵׁר הוֹאִיל וְיֵשׁ עָלֶיהָ טֻמְאָה חֲמוּרָה לְטַמֵּא אָדָם וּבְגָדִים אִם הָיָה אוֹכְלָהּ וְאָמַר בִּכְרִיתוֹת בְּפֶרֶק דָּם שְׁחִיטָה (כְּרִיתוֹת דַּף כא.) וְכִי יֻתַּן מַיִם וְכוּ' מָה זְרָעִים מְיֻחָדִין שֶׁאֵין סוֹפָן לְטַמֵּא טֻמְאָה חֲמוּרָה צְרִיכִין הֶכְשֵׁר אַף כֹּל שֶׁאֵין סוֹפָן לְטַמֵּא טֻמְאָה חֲמוּרָה צְרִיכִין הֶכְשֵׁר וְלֹא שַׁיָּךְ הֶכְשֵׁר אֶלָּא בְּטֻמְאָה קַלָּה דַּאֳכָלִין וְכֵן מַחֲשָׁבָה: ר' שִׁמְעוֹן הִיא דְּלֵית לֵיהּ אִסּוּרוֹ חִשּׁוּבוֹ: נִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה בכ"מ שֶׁהִיא סְתָמָא לָאו לַאֲכִילָה קַיְמָא דִּמְאִיסָה וְעוֹד שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי לְחוּיִין אַחַת שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה וְאַחַת טְמֵאָה הִיא וְכֵן נִבְלַת עוֹף טָהוֹר: וְחֵלֶב שֻׁמָּן שֶׁל נְבֵלָה טְהוֹרָה: בַּכְּפָרִים דַּעֲנִיִּים הֵם וְאֵין רְגִילִין לֶאֱכֹל עוֹפוֹת וְשֻׁמָּן צְרִיכִין מַחֲשָׁבָה לְהַאֲכִילָן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאִם לָאו אֵין מְטַמְּאִין טֻמְאַת אוֹכְלִין. וא"ת נִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה טֻמְאַת אוֹכְלִין לָמָּה לָהּ הָא מְטַמְּאָה אָדָם וְכֵלִים כ"ש אוֹכְלִין תָּרֵץ כִּדְאָמַר בִּכְרִיתוֹת בְּפֶרֶק דָּם שְׁחִיטָה (כְּרִיתוֹת דַּף כא.) דְּאִי אִיכָּא פָּחוֹת מִכַּזַּיִת טְמֵאָה דְּאֵין עָלֶיהָ טֻמְאַת נְבֵלוֹת שֶׁהֲרֵי אֵין בָּהּ שִׁעוּר וְצֵרְפוֹ לְפָחוֹת מִכַּבֵּיצָה אֳכָלִין אִם חִשֵּׁב עַל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת זֶה לַאֲכִילָה מִצְטָרֵף עִם שְׁאָר אֳכָלִין לְהַשְׁלִימָהּ לִכְבֵיצָה שֶׁאִם יִגַּע בָּהֶן שֶׁרֶץ יְטַמְּאוּ. וְהֶחָלָב לָא גָּרְסִינַן דְּלֵיכָּא לְמֵימַר בֵּהּ אֵין צָרִיךְ הֶכְשֵׁר דְּאִי בְּחֵלֶב נְבֵלָה הָא אֵין מְטַמֵּא טֻמְאָה חֲמוּרָה דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא ז':כ"ד) יֵעָשֶׂה לְכָל מְלָאכָה וְאַמַּאי לָא נִבְעֵי הֶכְשֵׁר וְאִי בִּשְׁחוּטָה וּמִשּׁוּם שֶׁכְּבָר הֻכְשַׁר הָא שָׁנִינוּ בגמ' בְּהָעוֹר וְהָרֹטֶב (חֻלִּין קכח.) חָזַר ר"ע לִהְיוֹת שׁוֹנֶה כְּר' יְהוּדָה דְּהֶכְשֵׁר שְׁחִיטָה לָא מְהַנְיָא לְחָלָב מִשּׁוּם דְּלַאו אֹכֶל הוּא דְּהָא לִכְפָרִים לָאו בַּר אֹכֶל הוּא עַד דְּחָשֵׁב עָלֶיהָ וּבְטָהֳרוֹת בַּמִּשְׁנָה לָא גָּרְסִינַן לֵיהּ: וְאֵינָהּ צְרִיכָה הֶכְשֵׁר הוֹאִיל וּמְטַמְּאָה טֻמְאָה חֲמוּרָה בְּעוֹד שֶׁהָיָה בָּהּ זַיִת שָׁלֵם בְּעוֹדָהּ הִיא מְחֻבֶּרֶת בִּנְבֵלָה: נִבְלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה בכ"מ סְתָמָא לַאֲכִילַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים דְּלָא מְאִיסָה וְעוֹד דִּלְגַבֵּי יִשְׂרָאֵל אֵין בָּהּ אֶלָּא לְחוּי אֶחָד הִלְכָּךְ אֵינָהּ צְרִיכָה מַחֲשָׁבָה לְקַבֵּל טֻמְאַת אֳכָלִין לְהִצְטָרֵף פָּחוֹת מִכַּזַּיִת הֵימֶנָּה לְפָחוֹת מִכַּבֵּיצָה אוֹכְלִין וְכֵן נִבְלַת עוֹף טָהוֹר וְהֶחָלָב שֶׁל שְׁחוּטָה: בַּשְּׁוָקִים בַּכְּרַכִּים דְּיֵשׁ בָּהּ רֹב עַם וַעֲשִׁירִים הֵם וּרְגִילִין לֶאֱכֹל רֹב עוֹפוֹת וְשֻׁמָּן: וְלֹא הֶכְשֵׁר נִבְלַת בְּהֵמָה וְעוֹף מִשּׁוּם דִּמְטַמְּאִין טֻמְאָה חֲמוּרָה וַחֲלֵב שְׁחוּטָה בַּשְּׁוָקִים מִשּׁוּם שֶׁכְּבָר הֻכְשַׁר בִּשְׁחִיטָה דְּכֵיוָן דְּלָא בָּעֵי מַחֲשָׁבָה אַהֲנֵי לֵיהּ הֶכְשֵׁר שְׁחִיטָה: הָא טְמֵאָה בָּעֲיָא מַחֲשָׁבָה וְלָא אָמְרִינַן אִסּוּרוֹ זֶהוּ חִשּׁוּבוֹ: אַף הַגָּמָל דִּינוֹ כִּבְהֵמָה טְהוֹרָה הוֹאִיל וְיֵשׁ בּוֹ אֶחָד מִסִּימָנֵי טָהֳרָה. וּמִדְּאוֹסִיף ר"ש בְּסֵיפָא מִכְּלָל דְּרֵישָׁא רַבָּנַן הִיא וש"מ לֵית לְהוּ אִסּוּרוֹ חִשּׁוּבוֹ וְנַבֵּי פֶּטֶר חֲמוֹר דִּמְטַמְּאִין לְעֵיל בִּדְחָשֵׁיב עָלֶיהָ הוּא וְאַפֵּ"ה מְטַהֵר ר"ש דְּאֹכֶל שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים הוּא דְּמוֹדֶה ר"ש לְאַחַר עֲרִיפָה שֶׁהוּא אָסוּר כִּדְרַב': אֶלָּא אָמַר רָבָא לכ"ע לָא אָמְרִינַן אִסּוּרוֹ חִשּׁוּבוֹ גְּרֵידָא וְאַפֵּ"ה פְּלֻגְתַּיְהוּ בִּדְלָא חָשֵׁיב וְלֵיתָא לִדְרַב'. וּדְקַשְׁיָא לָךְ מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנַן אִי לְעַרְפֵיהּ מִעְרָף הָכִי נָמֵי דְּמוֹדוּ רַבָּנַן דְּלָא מְטַמֵּא טֻמְאַת אֳכָלִין הוֹאִיל וְלָא חָשֵׁיב עָלֶיהָ:

מָה לְהַלָּן אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמֻתָּר בַּהֲנָאָה כו' תֵּמַהּ דִּבְפֶרֶק כָּל שָׁעָה (פְּסָחִים כב:) דְּרֵישׁ אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אִסּוּר בַּאֲכִילָה מֵהָכָא וְאִסּוּר הֲנָאָה יָלֵיף מק"ו לְעָרְלָה וְהַשְׁתָּא בְּמַאי פְּלִיגִי וי"ל קָסָבַר תַּנָּא דְּהָתָם כֵּיוָן דְּתָנֵי לְקִיּוּמֵי תַּרְוַיְהוּ הַגְּזֵרָה שָׁוָה וק"ו מְקַיְּמִי וּמִיהוּ קָשֶׁה דִּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת אָתְיָא ג"ש וּמַפְּקִינַן מק"ו כִּדְאָמַר בְּכַמָּה דּוּכְתֵּי שֶׁיָּכוֹל וְעוֹשֶׂה ק"ו וַהֲדַר תַּלְמוּד לוֹמַר אַלְמָא אָתְיָא גְּזֵרָה שָׁוָה וּמַפְּקִינַן מִקַּל וָחֹמֶר וּפֵרֵשׁ ר"ת קְרָא אַיְּרֵי בְּמִילֵּי דְּאָסוּר בַּהֲנָאָה כְּגוֹן קֳדָשִׁים שֶׁיָּצְאוּ חוּץ לִמְחִיצָתָן דְּדָרֵשׁ בְּפֶרֶק בְּהֵמָה הַמַּקְשָׁה (חֻלִּין סח.) מִבָּשָׂר בַּשָּׂדֶה כֵּיוָן שֶׁיָּצָא חוּץ לִמְחִיצָה נֶאֱסַר וְאע"ג דִּפְשָׁטֵיהּ דִּקְרָא בְּהֶתֵּר הֲנָאָה כְּדִכְתִיב לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אוֹתוֹ קָסָבַר תַּנָּא דְּהָתָם לְהָכִי אַהֲנֵי ק"ו דְּיָלְפִינַן מִקֳּדָשִׁים דְּאַיְּרֵי בְּהוּ נָמֵי קְרָא וְתַנָּא דְּהָכָא סָבַר מִטְּרֵפָה דִּשְׁרְיָא בַּהֲנָאָה יָלְפִינַן כִּפְשָׁטֵיהּ וְלֵית לֵיהּ קַל וָחֹמֶר דְּהָכִי נָמֵי מַאן דְּדָרֵישׁ אִסּוּר הֲנָאָה מג' לֹא תְבַשֵּׁל לֵית לֵיהּ קַל וָחֹמֶר (וא"ת מַאן דְּדָרֵישׁ לֵיהּ מִקּוֹדֶשׁ אִית לֵיהּ ק"ו) תִּפּוֹק לֵיהּ אִסּוּר הֲנָאָה מִכָּל בַּקֹּדֶשׁ בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף כִּדְיָלְפִינַן מִינֵּיהּ פֶּרֶק כָּל שָׁעָה (פְּסָחִים כב.) פְּסוּלֵי קֳדָשִׁים י"ל עַם קֹדֶשׁ וְאַנְשֵׁי קֹדֶשׁ מֵעִנְיָן אֶחָד וְדָמוּ אַהֲדָדֵי א"נ קָנִין חֻלִּין מֵחֻלִּין וְאֵין קָנִין חֻלִּין מִקֳּדָשִׁים כִּדְאָמַר פֶּרֶק כִּסּוּי הַדָּם (חֻלִּין פה.): נִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּכָל מָקוֹם וְנִבְלַת עוֹף טָהוֹר בַּכְּפָרִים צְרִיכָה מַחֲשָׁבָה וְאֵינָהּ צְרִיכָה הֶכְשֵׁר-וְהֶחָלָב לָא גָּרְסִינַן דְּלֵיכָּא לְמֵימַר דְּאֵין צָרִיךְ הֶכְשֵׁר דְּאִי בְּחֵלֶב נְבֵלָה הָא אֵינָהּ מְטַמְּאָה טֻמְאָה חֲמוּרָה דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא ז':כ"ד) יֵעָשֶׂה לְכָל מְלָאכָה וְאַמַּאי לָא נִבְעֵי הֶכְשֵׁר וְאִי בִּשְׁחוּטָה הֲרֵי שָׁנִינוּ בְּפֶרֶק הָעוֹר וְהָרֹטֶב (חֻלִּין קכח.) חָזַר רַבִּי עֲקִיבָא לִהְיוֹת שׁוֹנֶה כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּהֶכְשֵׁר שְׁחִיטָה לָא מְהַנְיָא לְחָלָב מִשּׁוּם דְּלַאו אֹכֶל הוּא דְּהָא בִּכְפָרִים לָאו בַּר אֲכִילָה הִיא עַד דְּחָשֵׁב עָלֶיהָ וּבְמַסֶּכֶת טְהָרוֹת לָא גָּרְסִינַן לֵיהּ עכל"ה לְפִי שֶׁיֵּשׁ פִּי' שֶׁאֵין כָּתַב בָּהֶן וְשֶׁמָּא מֵאֲחֵרִים הוּנָה וְאע"ג דְּרַב פָּפָּא מוֹקֵי הָתָם בְּהָעוֹר וְהָרֹטֶב (שָׁם) פְּלֻגְתָּא דְּתַנָּאֵי בְּהֶתֵּר מַחֲשָׁבָה מ"מ מִסְתַּבֵּר דְּהָכִי סְתַם מִשְׁנָה דְּמַסֶּכֶת טְהָרוֹת סְבָרָה כִּי חֲזָרָה וּבְסֵיפָא נָּרְסִינַן לָהּ שַׁפִּיר הַחֵלֶב בַּשְּׁוָקִים אֵין צָרִיךְ לֹא מַחֲשָׁבָה וְלֹא הֶכְשֵׁר וּבְחֵלֶב שְׁחוּטָה אָמְרִינַן וְכֵן פֵּרֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס: וְנִבְלַת עוֹף טָהוֹר בַּכְּפָרִים פֵּרֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס עֲנִיִּים הֵם וְאֵין רְגִילִין לֶאֱכֹל עוֹפוֹת וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ טַעַם אַחֵר בַּשְּׁוָקִין יֵשׁ אוֹכְלִין מְרֻבִּים וְקוֹנִין כָּל דָּבָר בַּכְּפָרִים אוֹכְלִים מוּעָטִין וְלָא זָבְנֵי אֶלָּא מִידֵי מְעַלְּיָא: נִבְלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה בְּכָל מָקוֹם מַה שֶּׁיֵּשׁ חִלּוּק בֵּין טְמֵאָה לִטְהוֹרָה וְאע"ג דְּתַרְוַיְיהוּ לָא מִזְדַּבֵּן אֶלָּא לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וַחֲפָנִים הֵם בַּחֲזִיר יוֹתֵר כִּדְאָמְרִינַן הָתָם חֻלִּין (ד' יז.) וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוּב (כָּתְלֵי) [קָדְלֵי] דַּחֲזִירֵי וְאָמְרֵי' בִּמְגִלָּה (דַּף יג.) וַיְשַׁנֶּהָ לְטוֹב כָּתְלֵי דַּחֲזִירֵי מכ"מ מַה שֶּׁהִיא טְהוֹרָה מְשַׁוֵּי אֹכֶל בִּרְאוּיָה מְעַט הוֹאִיל וּכְשֶׁאֵינָהּ נְבֵלָה אֹכֶל גָּמוּר הוּא לְיִשְׂרָאֵל וּמֵהַאי טַעְמָא מְהַנֵּי לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּגָמָל וְאַרְנֶבֶת שָׁפָן וַחֲזִיר סִימָנֵי טָהֳרָה לְשַׁוּוֹיֵי אֹכֶל כִּדְאָמַר בְּסָמוּךְ וּבַקּוּנְטְ' נָמֵי פֵּרֵשׁ כָּאן נִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה כ"מ שֶׁהִיא סְתָמָא לָאו לַאֲכִילָה קַיְמָא דִּמְאִיסָה וְעוֹד יֵשׁ עָלֶיהָ שְׁנֵי לְחוּיִין אֶחָד שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה וְעוֹד דִּטְמֵאָה הִיא וְנַבֵּי נִבְלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה פֵּרֵשׁ סְתָמָא לַאֲכִילַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים דְּלָא מְאִיסָה וְעוֹד לְגַבֵּי יִשְׂרָאֵל אֵין בָּהֶן אֶלָּא לְחוּי אֶחָד הִלְכָּךְ אֵינָהּ צְרִיכָה מַחֲשָׁבָה: וְהֶחָלָב בַּשְּׁוָקִים פ"ה רְגִילִים לֶאֱכֹל עוֹפוֹת וְשֻׁמָּן מַשְׁמַע סר"ל דְּכָל שֻׁמָּן קָרוּי חֵלֶב וְלָא מַיְרֵי דַּוְקָא מֵחֵלֶב הָאָסוּר כְּגוֹן תּוֹתָב קְרוּס וְנִקְלָף (חֻלִּין דַּף מט:):

מסורת הש"ס

א חולין קטז.; קידושין נז:
ב נדה נ:; משנה טהרות; זבחים קה:; חולין קכא.
ג משנה עוקצים; כריתות כא.
ד נדה נ:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' טומאת אוכלים הל' ג:
ב מיי' פג' מהל' טומאת אוכלים הל' ג:

רבינו גרשום

אי הכי. לר' שמעון מאי איריא דכשר בחלב משום הכי מטמא טומאת אוכלין משום דהיתה לו שעת הכושר תיפוק ליה דמשום הכי מטמאין דאוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים לעובדי כוכבים הוא דסבירא ליה דמותר בהנאה דתני רבי שמעון וכו':

ועוד לדידיה נמי לישראל היתה לו שעת הכושר קודם שנתבשל בחלב. ואם איתא דלאחר עריפה שרי בהנאה לר' שמעון ליתני ומודה ר' שמעון בפטר חמור ובשר בחלב שמטמא טומאת אוכלין דהא תרוייהו שרו בהנאה ואוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים נינהו אלא מדלא תני ומודה בפטר חמור ש"מ דלאחר עריפה אסור:

לעולם ר' שמעון שרי בהנאה ואמאי לא מטמא טומאת אוכלין:

הכא במאי עסקינן דלא חשיב עליה בשעת עריפה ליטמא טומאת אוכלין:

אמרוה רבנן קמיה דרב ששת. משום הכי לרבנן מטמא טומאת אוכלין הואיל דחמור דאסור לישראל באכילה חומרא דאיסורו חשבו לטמא טומאת אוכלין:

ור"ש לא אמר דאיסורו (איסור) חישובו אלא אי חשיב עליה מטמא טומאת אוכלין אי לא לא:

ולרבנן מי אמרינן כו' והתנן במס' עוקצין י"ג דברים נאמרו בנבלת עוף טהור וזו אחד מהן צריכה מחשבה ואין צריכה הכשר כלומר דלא מטמא טומאת אוכלין אלא אי חישב עלה שתהא לאכילה לעובד כוכבים ומשום הכי בעיא מחשבה דלית ליה טומאה אחריתי דהא נבילת עוף לא מטמאה בנגיעה בכזית כנבלת בהמה ולא מטמא' אלא באכילה בבית הבליעה הלכך צריכה מחשבה לטמא טומאת אוכלין בכביצה ואינה צריכה הכשר מים דבלא הכשר מים אי נגע שרץ בכביצה אוכלין דנבלת עוף מטמא ומ"ט אין צריכין הכשר דקי"ל דכל שסופו לטמא טומאה חמורה בכזית אין צריך הכשר והאי נבלת עוף נמי כי אכיל מיניה כזית מטמא בגדים אבית הבליעה והיינו טומאה חמורה דמטמא בכזית כנבלת בהמה. אבל נבלת בהמה מטמאה בנגיעה בכזית בלא אכילה. והאי דנקט בנבלת עוף הטהור דצריך מחשבה כ"ש נבלת עוף טמא אבל האי דנקט עוף טהור רבותא קמ"ל דאע"ג דעוף טהור דראוי הוא לאכילה בין לישראל בין לעובדי כוכבים אפילו הכי נבלתו לא מטמאה טומאת אוכלין אלא במחשבה ואי אמרת איסורו חישובו שהואיל ואסור באכילה לישראל חשוב וראוי הוא לאכילה לעובד כוכבים מטמא טומאת אוכלין למה לי מחשבה אחריתי:

הא מני. דצריך מחשבה ר' שמעון היא דלית ליה איסורו חישובו:

ת"ש נבלת בהמה טמאה בכל מקום. בין בכפרים בין בכרכים דאחד עניים ואחד עשירים דרכן לאכול אעפ"כ צריכה מחשבה לענין טומאת אוכלין ואמאי צריכה מחשבה משום דבהמה טמאה היא דלא היתה ראויה לישראל לאכילה והאי דצריכה מחשבה לאו לטמויי טומאת אוכלין לגופה בכביצה קאי דהיא עצמה טמאה היא טומאה חמורה בכזית בלא מחשבה אלא הכי צריכה מחשבה לאיצטרופי קאמר כגון דאיכא פחות מכביצה דשאר אוכלין דלאו דנבלה ואיכא פחות מכזית דהני וולד בהמה טמאה למצטרפא להנך אוכלין ומשוי להו כביצה והוא פחות מכזית כיון דלית ביה שיעור טומאה חמורה לית ביה טומאה בגופיה ויכול לאיצטרופי לטומאת אוכלין הלכך צריכה מחשבה ונבילת העוף הטהורה אע"ג דעוף טהור הוא דהוי ראוי בין לישראל בין לעובדי כוכבים כיון דבכפרים הוא דלא רגילי למיכל עופות צריכה מחשבה ולטומאת אוכלין דעוף לא צריך מידי לאיצטרופי אלא בכביצה דנבלת עוף גופה קאמר ואינה צריכה הכשר דאפילו בלא הכשר מטמאה דהא אמרן כל שסופו לטמא טומאת אוכלין חמורה אין צריך הכשר. אלא אי נגע בהו שרץ בלא הכשר מטמא טומאת אוכלין והא הכא דלא אמרינן איסורו חישובו:

הא מני ר' שמעון היא:

ת"ש נבלת בהמה טהורה בכל מקום. כיון דהיתה ראויה בין לישראל בין לעובדי כוכבים ונבלת העוף הטהורה והחלב בשווקים היינו בכרכים דהוו מקום שווקים דהתם רגילי למיכל בין עופות בין חלב ושומן דעשירים הן. אבל בני כפרים אין רגילין ליכל לא עופות ולא חלב דהחלב משיירין אותו לנר לעשות מלאכתו לאורו הלכך נבילת בהמה טהורה בכל מקום ונבילת עוף טהורה והחלב בשווקים דהיינו בכרכים אין צריכה לא מחשבה דבלא מחשבה מטמאה טומאת אוכלין ולא הכשר הכשר כדאמרן הא בהמה טמאה בכל מקום בעיא מחשבה דהא לא הויא ראויה בין לישראל בין לעובדי כוכבים ולא אמרינן לאיסורו חישובו:

ואי תימא הא מני לבעיא מחשבה ר' שמעון היא דלית ליה איסורו חישובו הא מלסיפא ר' שמעון וכו' מה טעם הואיל ויש בהם סימן טהורה חשיבי כנבלת בהמה טהורה:

מכלל דרישא לאו ר' שמעון אלא רבנן והא לייקינן הא טמאה בעיא מחשבה אלמא לית להו לרבנן איסורו חישובו:

אלא אמר רבא לכולי עלמא. בין לר' שמעון בין לרבנן לא אמרינן לאיסורו חישובו וכי תימא לא בפטר חמור ולא בהנך (אלא) [אמאי] אין צריך מחשבה גמורה(א)נראה לע"ל ואי לערפיה מיערף הכי נמי או אם שחטו וכו'. או אם שחטו סתם בלא מחשבה שחיטתו חישובו לטמא טומאת אוכלין ולעולם ליתה לדרבה דאמר מודה ר' שמעון לאחר עריפה דאסור אלא לאחר עריפה נמי קא שרי ליה ר' שמעון בהנך ואי אמרת אם כן לר' שמעון כיון דלאחר עריפה שרי בהנאה אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים הוא ליתני נמי מודה ר"ש בפטר חמור ובשר בחלב וכו' ולאי היא דערפי מיערף להאי פטר חמור הכי נמי לר' שמעון נמי מטמא טומאת אוכלין דעריפה כשחיטה סתם (דמיא) מה שחיטה סתם לא בעי מחשבה דשחיטתו היא מחשבתו אף עריפתו חשבו לטמא טומאת אוכלין לדברי הכל:

תורה אור השלם

וְאַנְשֵׁי־קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ [שמות כב, ל]

כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהֹוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְךָ בָּחַר יְהֹוָה לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה מִכֹּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה [דברים יד, ב]

לֹא תֹאכְלוּ כָל־נְבֵלָה לַגֵּר אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהֹוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ [דברים יד, כא]

וְכִי יֻתַּן־מַיִם עַל־זֶרַע וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו טָמֵא הוּא לָכֶם [ויקרא יא, לח]

אַךְ אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִסֵי הַפַּרְסָה אֶת־הַגָּמָל כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הוּא וּפַרְסָה אֵינֶנּוּ מַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם וְאֶת־הַשָּׁפָן כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הוּא וּפַרְסָה לֹא יַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם וְאֶת־הָאַרְנֶבֶת כִּי־מַעֲלַת גֵּרָה הִוא וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסָה טְמֵאָה הִוא לָכֶם וְאֶת־הַחֲזִיר כִּי־מַפְרִיס פַּרְסָה הוּא וְשֹׁסַע שֶׁסַע פַּרְסָה וְהוּא גֵּרָה לֹא־יִגָּר טָמֵא הוּא לָכֶם [ויקרא יא, ד-ז]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' טומאת אוכלים הל' ד:

ב מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ז, סמג עשין קמה, סמג עשין קמו, טוש"ע יו"ד סי' שכא סעי' י:

ג מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ד, טוש"ע יו"ד סי' שכא סעי' ח:

ד מיי' פה' מהל' אישות הל' א, טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' כא:

מסורת הש"ס

א תוספתא מכשירין

ב פסחים לז: כתובות נג:

ג מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

ד ערכין ז:

הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן? כְּגוֹן שֶׁשְּׁחָטוֹ לְהִתְלַמֵּד בּוֹ, וּבִפְלוּגְתָּא דְנִימוֹס וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. [א]דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: סָח לִי נִימוֹס, אָחִיו שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הַגַּרְסִי, שֶׁהַשּׁוֹחֵט אֶת הָעוֹרֵב לְהִתְלַמֵּד בּוֹ — דָּמוֹ מַכְשִׁיר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: דַּם שְׁחִיטָה לְעוֹלָם מַכְשִׁיר. [ב]רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא! אֶלָּא לָאו אִיסּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. תַּנָּא קַמָּא סָבַר: דָּמוֹ מַכְשִׁיר לְעָלְמָא, אֲבָל לְגוּפֵיהּ בָּעֵי מַחְשָׁבָה. [א]וַאֲתָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְמֵימַר: דַּם שְׁחִיטָה לְעוֹלָם מַכְשִׁיר, וַאֲפִילּוּ לְגוּפֵיהּ נָמֵי לָא בָּעֵי מַחְשָׁבָה. מִמַּאי? דִּילְמָא טַעְמָא דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָתָם — דְּשָׁאנֵי עוֹרֵב, הוֹאִיל וְיֵשׁ בּוֹ סִימָנֵי טָהֳרָה. וּמְנָלַן דְּסִימָנֵי טָהֳרָה מִילְּתָא הִיא? דְּקָתָנֵי עֲלַהּ דְּהַהִיא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מָה טַעַם? הוֹאִיל וְיֵשׁ בּוֹ סִימָנֵי טָהֳרָה. וְכִי תֵּימָא: אִי מִשּׁוּם סִימָנֵי טָהֳרָה, מַאי אִירְיָא לְהִתְלַמֵּד? אֲפִילּוּ לְהִתְעַסֵּק נָמֵי! אִין הָכִי נָמֵי, וּמִשּׁוּם נִימוֹס. [ב]אֵיתִיבֵיהּ: לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ — עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִיץ מֵאֲחוֹרָיו וְקוֹבְרוֹ, וְאָסוּר בַּהֲנָאָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר! אֵימָא: וּמֵחַיִּים אָסוּר בַּהֲנָאָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר. וְהָא מִדְּסֵיפָא מֵחַיִּים הָוֵי, רֵישָׁא לָאו מֵחַיִּים. דְּקָתָנֵי סֵיפָא: לֹא יְמִיתֶנּוּ, לֹא בְּקָנֶה וְלֹא בְּמַגָּל וְלֹא בְּקַרְדּוֹם וְלֹא בִּמְגֵירָה, וְלֹא יַכְנִיסֶנּוּ לַחֶדֶר וְיִנְעוֹל דֶּלֶת לְפָנָיו בִּשְׁבִיל שֶׁיָּמוּת, וְאָסוּר בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר! [ג]רֵישָׁא וְסֵיפָא מֵחַיִּים, רֵישָׁא — בַּהֲנָאַת דָּמָיו, סֵיפָא — בַּהֲנָאַת גּוּפוֹ. וּצְרִיכָא, דְּאִי תְּנָא הֲנָאַת דָּמָיו — בְּהָהוּא קָא שָׁרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֲבָל בַּהֲנָאַת גּוּפוֹ אֵימָא מוֹדֶה לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה. וְאִי תְּנָא בַּהֲנָאַת גּוּפוֹ — בְּהָהִיא קָאָסַר רַבִּי יְהוּדָה, אֲבָל בַּהֲנָאַת דָּמָיו אֵימָא מוֹדֶה לְרַבִּי שִׁמְעוֹן. צְרִיכָא. וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן לְאַחַר עֲרִיפָה שֶׁהוּא אָסוּר. וְאָמַר רַב נַחְמָן: מְנָא אָמֵינָא לַהּ? דְּתַנְיָא: "וַעֲרַפְתּוֹ", נֶאֱמַר כָּאן עֲרִיפָה, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן עֲרִיפָה, מָה לְהַלָּן אָסוּר — אַף כָּאן אָסוּר. מַנִּי? אִילֵימָא רַבִּי יְהוּדָה — מֵחַיִּים מֵיסָר אָסַר! אֶלָּא לָאו רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא? אֲמַר לֵיהּ רַב שֵׁשֶׁת: סִפְרָא חַבְרָיךְ תַּרְגּוּמַהּ: לְעוֹלָם רַבִּי יְהוּדָה, וְאִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: עֲרִיפָה בִּמְקוֹם פְּדִיָּיה עוֹמֶדֶת, מָה פְּדִיָּיה מַתֶּרֶת — אַף עֲרִיפָה מַתֶּרֶת, קָא מַשְׁמַע לַן. אָמַר רַב נַחְמָן: מְנָא אָמֵינָא לַהּ? מִדְּתָנֵי לֵוִי: הוּא הִפְסִיד מָמוֹנוֹ שֶׁל כֹּהֵן, לְפִיכָךְ יוּפְסַד מָמוֹנוֹ. מַנִּי? אִילֵימָא רַבִּי יְהוּדָה — הָא מֵיפְסַד וְקָאֵי! אֶלָּא לָאו רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא? אִיבָּעֵית אֵימָא: רַבִּי יְהוּדָה, וְאִיבָּעֵית אֵימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן. אִיבָּעֵית אֵימָא: רַבִּי יְהוּדָה, אַפְסֵידָא דְּבֵינֵי בֵּינֵי. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן, לִפְחַת מִיתָה. וְכֵן אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן לְאַחַר עֲרִיפָה שֶׁהוּא אָסוּר, וְרַבִּי יוֹחָנָן, וְאִי תֵּימָא רַבִּי אֶלְעָזָר אֲמַר: עֲדַיִין הִיא מַחְלוֹקֶת. [ד]אִיכָּא דְּמַתְנֵי לַהּ לְהָא דְּרַב נַחְמָן, אַהָא: "הַמְקַדֵּשׁ בְּפֶטֶר חֲמוֹר אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת". לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן? אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: לְאַחַר עֲרִיפָה, וְדִבְרֵי הַכֹּל. אִיכָּא דְּאָמְרִי: הָא מַנִּי? לָא רַבִּי יְהוּדָה וְלָא רַבִּי שִׁמְעוֹן. אִי רַבִּי שִׁמְעוֹן — תִּיקְדַּשׁ בְּכוּלֵּיהּ, אִי רַבִּי יְהוּדָה — תִּיקְדַּשׁ בְּהָךְ דְּבֵינֵי בֵּינֵי! [ג]אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ אָמַר רַב: לְעוֹלָם רַבִּי יְהוּדָה, וּכְגוֹן שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא שֶׁקֶל, וְסָבַר לַהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה. דְּתַנְיָא: "תִּפְדֶּה" "תִּפְדֶּה" — תִּפְדֶּה מִיָּד, תִּפְדֶּה כָּל שֶׁהוּא. רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין פְּדִיָּיה פְּחוּתָה מִשֶּׁקֶל. אָמַר מָר: "תִּפְדֶּה" "תִּפְדֶּה" — תִּפְדֶּה מִיָּד, תִּפְדֶּה כָּל שֶׁהוּא. פְּשִׁיטָא! אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וְאִיתַּקַּשׁ לִבְכוֹר אָדָם, מָה בְּכוֹר אָדָם אַחַר שְׁלֹשִׁים וְחָמֵשׁ, הַאי נָמֵי אַחַר שְׁלֹשִׁים וְחָמֵשׁ. קָא מַשְׁמַע לַן: "תִּפְדֶּה" — מִיָּד, "תִּפְדֶּה" — כָּל שֶׁהוּא. רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין פְּדִיָּיה פְּחוּתָה מִשֶּׁקֶל. מִמָּה נַפְשָׁךְ: אִי מַקִּישׁ לִבְכוֹר אָדָם — חָמֵשׁ לִיבְעֵי, וְאִי לָא מַקִּישׁ — שֶׁקֶל מְנָא לֵיהּ? [ד]לְעוֹלָם לָא מַקִּישׁ, אָמַר רָבָא: אָמַר קְרָא "וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ", כָּל עֲרָכִין שֶׁאַתָּה מַעֲרִיךְ לֹא יְהוּ פְּחוּתִין מִשֶּׁקֶל. וְרַבָּנַן: הַהוּא

בְּהֶשֵּׂג

תוספות

שֶׁהַשּׁוֹחֵט עוֹרֵב לְהִתְלַמֵּד דָּמוֹ מַכְשִׁיר פֵּרֵשׁ הַקּוּנְטְ' אִם נָפַל עַל הַזְּרָעִים וכו"ש אִם שְׁחָטוֹ שְׁחִיטָה גְּמוּרָה דָּמוֹ מַכְשִׁיר אֲפִילּוּ לְגוּפֵהּ לִשְׁחִיטָתוֹ מַחְשַׁבְתּוֹ וְאִם נְחָרוֹ וְלֹא שְׁחָטוֹ תּוּ לָא פְּלִיג ר' אֱלִיעֶזֶר דְּוַדַּאי לְעָלְמָא מַכְשִׁיר דָּמוֹ וְלָא לְגוּפֵהּ דְּאִיהוּ גּוּפֵהּ לֹא מְקַבֵּל טֻמְאָה בְּלֹא מַחֲשָׁבָה עכל"ה וְתֵמַהּ פֵּרֵשׁ דְּהָא נְחִירָה מַכְשִׁיר לְעָלְמָא דְּמַה טַעַם יַכְשִׁיר כֵּיוָן דְּלֹא הָוֵי דַּם שְׁחִיטָה וְדַם חֲלָלִים לֹא שַׁיָּךְ בִּבְהֵמָה אֶלָּא בְּאָדָם: **שָׁאנֵי** עוֹרֵב הוֹאִיל וְיֵשׁ בּוֹ סִימָנֵי טָהֳרָה הוּא הַדִּין כ"ל עוֹפוֹת חוּץ מִנֶּשֶׁר כִּדְמוּכַח פֶּרֶק אֵלּוּ טְרֵפוֹת (חֻלִּין סא:): **מַאי** אִרְיָא לְהִתְלַמֵּד אֲפִי' לְהִתְעַסֵּק פֵּרוּשׁ וַאֲפִי' נְחָרוֹ נָמֵי דִּלְהִתְעַסֵּק נָמֵי לָאו שְׁחִיטָה הִיא וְכִנְחָרוֹ דָּמֵי וְאע"ג דְּאָז לֹא הָיָה הֶכְשֵׁר בְּדַם שְׁחִיטָה מ"מ פָּרֵיךְ כֵּיוָן דְּלָא אָתֵי לְאַשְׁמוֹעִינַן דְּדַם שְׁחִיטָה מַכְשִׁיר דְּהָא כְּבָר אַשְׁמוֹעִינַן וְלֹא בָּא לְאַשְׁמוֹעִינַן אֶלָּא דְּאֵין צָרִיךְ מַחֲשָׁבָה הוֹאִיל וְיֵשׁ בּוֹ סִימָנֵי טָהֳרָה זֶה הָיָה יָכוֹל לְאַשְׁמוֹעִינַן בְּלֹא שְׁחִיטָה:

רש"י

הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן כְּגוֹן שֶׁשְּׁחָטוֹ לְפֶטֶר חֲמוֹר וְאִי לְשַׁחֲטֵהּ לְשֵׁם שְׁחִיטָה גְּמוּרָה אֲפִי' לְר' שִׁמְעוֹן הָוְיָא מַחֲשָׁבָה וּמְטַמֵּא אֶלָּא בִּשְׁחָטוֹ ע"מ לְהִתְלַמֵּד בּוֹ הִלְכוֹת שְׁחִיטָה וּבְהָךְ פְּלִיגִי דְּרַבָּנַן סָבְרֵי הַךְ שְׁחִיטָה מְשַׁוְיָא לֵהּ אֹכֶל כִּשְׁחִיטָה גְּמוּרָה מְעַלְּיָיתָא דְּאָמְרִינַן בְּהָעוֹר וְהָרֹטֶב (חֻלִּין קיז:) הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים כו' כִּלְפָרֵשִׁית לְעֵיל ור"ש סָבַר הַךְ שְׁחִיטָה לָאו מְעַלְּיָיתָא הִיא וְלָא הָוְיָא מַחֲשָׁבָה וּבִפְלוּגְתָּא דְּנִמּוֹס ור"א: **דָּמוֹ מַכְשִׁיר** אִם נָפַל עַל הַזְּרָעִים וְכָל שֶׁכֵּן אִם שְׁחָטוֹ שְׁחִיטָה גְּמוּרָה דָּמוֹ מַכְשִׁיר אֲפִילּוּ לְגוּפֵהּ לִשְׁחִיטָתוֹ הָוְיָא מַחְשַׁבְתּוֹ וְאִי נְחָרוֹ וְלֹא שְׁחָטוֹ תּוּ לָא הֲוָה פְּלִיג בָּהּ רַבִּי אֶלְעָזָר דְּוַדַּאי לְעָלְמָא הוּא דְּמַכְשִׁיר דָּמוֹ וְלָאו לְגוּפֵהּ דְּאִיהוּ גּוּפֵהּ לֹא מְקַבֵּל טֻמְאָה בְּלֹא מַחְשָׁבָה: **אֶלָּא לָאו אִסּוּרוֹ חִשּׁוּבוֹ** הוּא דְּאִיכָּא דַּהֲוֵי שְׁחִיטָה כה"ג אִכָּא בֵּינַיְהוּ: **לְעָלְמָא** אִם נָפַל עַל הַזְּרָעִים אֲבָל לְגוּפֵהּ בָּעֵי מַחֲשָׁבָה דְּאִסּוּרוֹ חִשּׁוּבוֹ גְּרֵידָא לָא אָמְרִינַן וְהַךְ שְׁחִיטָה לָא חֲשִׁיבָא לְשַׁוְיֵהּ אֹכֶל: **וַאֲפִי' לְגוּפֵהּ לָא בָּעֵי מַחְשָׁבָה** דְּהַךְ שְׁחִיטָה מְשַׁוְיָא לֵהּ אֹכֶל וּבְהַאי נָמֵי פְּלִיגֵי רַבָּנַן כר' אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן כְּנִימוֹס: **הוֹאִיל וְיֵשׁ בּוֹ סִימָנֵי טָהֳרָה** כִּדְאָמַר בְּאֵלּוּ טְרֵפוֹת (חֻלִּין סא:) מִשּׁוּם הָכִי הָוֵי אוֹכְלָא אֲבָל גַּבֵּי פֶּטֶר חֲמוֹר דְּלֵית לֵיהּ סִימָנֵי טָהֳרָה אִי לָאו דַּחֲשִׁיב מִשּׁוּם הַךְ שְׁחִיטָה לָא מְטַמּוּ לֵיהּ רַבָּנַן וְר' שִׁמְעוֹן אע"ג דְּקָחָשֵׁב עָלֶיהָ פְּלִיג מִשּׁוּם דְּאָסוּר בַּהֲנָאָה לְאַחַר עֲרִיפָה כִּדְרַב': **וּמְנָלַן דְּסִימָנֵי טָהֳרָה מִלְּתָא** לַאֲחוֹתֵי לִידֵי טֻמְאָה דְּקָתָנֵי עֲלָהּ בַּבָּרַיְתָא דִּלְעֵיל נִבְלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה כו': **אֲפִי' לְהִתְעַסֵּק** דְּמִתְכַּוֵּן לַחְתֹּךְ דָּבָר אַחֵר דְּלָאו לִשְׁחִיטָה אִיכַּוֵּן: **אִין הָכִי נָמֵי וּמִשּׁוּם נִימוֹס** לְהוֹדִיעַ כֹּחוֹ דְּאע"ג דִּשְׁחָטוֹ לְהִתְלַמֵּד בּוֹ דַּהֲוֵי שְׁחִיטָה חֲשׁוּבָה טְפֵי מִלְּהִתְעַסֵּק אֲפ"ה אִיהוּ גּוּפֵהּ לָא מְטַמֵּא לֵיהּ נִימוֹס: **אֵיתִיבֵיהּ** אַבַּיֵי לְרָבָא דְּאָמַר מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן לְאַחַר עֲרִיפָה: **בְּקוֹפִיץ** סַכִּין גָּדוֹל שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ עֲרִיפָה: **מֵאֲחוֹרָיו** מִמּוּל עָרְפּוֹ דִּכְתִיב וַעֲרַפְתּוֹ: **בִּמְגֵרָה** שיג"א סַכִּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פְּגִימוֹת הַרְבֵּה: **בַּהֲנָאַת דָּמָיו** אִם הִשְׂכִּירָהּ לַאֲחֵרִים: **בַּהֲנָאַת גּוּפוֹ** כְּגוֹן גִּזָּה וַעֲבוֹדָה: **מַה פְּדִיָּה מַתֶּרֶת** דִּלְאַחַר פִּדְיוֹנוֹ לְדִבְרֵי הַכֹּל שָׁרֵי בַּהֲנָאָה: **הוּא הִפְסִיד מָמוֹנוֹ שֶׁל כֹּהֵן** שֶׁלֹּא פְּדָאוֹ בְּשֶׂה וְיִתְּנֶנּוּ לַכֹּהֵן: **לְפִיכָךְ יֻפְסַד מָמוֹנוֹ** יִכְפּוּהוּ בֵּית דִּין לְעָרְפוֹ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים כִּלְמִפְרַשׁ בְּפִרְקָא וְיֵאָסֵר בַּהֲנָאָה: **הָא מִפְסַד וְקָאֵי** דְּמֵחַיִּים נָמֵי אָסוּר וּמַאי מַפְסְדָא לֵיהּ עֲרִיפָה: **אֶלָּא לָאו רַבִּי שִׁמְעוֹן** וּלְאַחַר עֲרִיפָה מוֹדֶה: **דְּבֵינֵי וּבֵינֵי** דְּמֵחַיִּים נָמֵי אָסוּר בַּהֲנָאָה מָנֵי פָּרֵיךְ לֵיהּ בְּשֶׂה בַּר גַּדְיָא וְהַשְׁתָּא מַפְסִיד הַכֹּל: **אִיבָּעֵית אֵימָא ר' שִׁמְעוֹן** וַאֲפִלּוּ הָכִי בַּהֲנָאָה לָא מִתְסַר וּמַאי אַפְסִיד מָמוֹנוֹ **לִפְחַת מִיתָה** מַה שֶּׁמִּיתָה פְּחֲתַתּוּ דְּמֵחַיִּים הֲוָה שָׁוֶה מָנֶה וּלְאַחַר מִיתָה אֵינָהּ שָׁוֶה אֶלָּא דִּינָר לְהַאֲכִילוֹ לִכְלָבוֹ: **לְהָא דְּרַב נַחְמָן** דְּאָמַר לְעֵיל מוֹדֶה ר' שִׁמְעוֹן לְאַחַר עֲרִיפָה: **תִּקְדַּשׁ בְּכוּלֵּיהּ** דְּהָא כּוּלֵּיהּ שָׁרֵי בַּהֲנָאָה: **שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא שֶׁקֶל** סֶלַע דְּהַשְׁתָּא לֵיכָּא בֵּינֵי בֵּינֵי דְּהַהוּא שֶׂה דְּיָהֲבִינַן לְכֹהֵן תּוּתֵהּ בָּעֵי לְמֶהֱוֵי שָׁוֶה שֶׁקֶל: **תִּפְדֶּה תִּפְדֶּה** תְּרֵי זִמְנֵי כְּתִיב וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה (שְׁמוֹת י"ג:י"ג): **מִיָּד** אֲפִי' בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים: **אִתַּקַּשׁ לִבְכוֹר אָדָם** דִּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר י"ח:ט"ו) אֵת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה טְמֵאָה תִּפְדֶּה: **מַה בְּכוֹר אָדָם** פִּדְיוֹנוֹ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה וַחֲמִשָּׁה סְלָעִים בָּעֵי לְמֵיתַב: **אַף כָּאן** לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם וַחֲמִשָּׁה סְלָעִים בָּעֵי לְמֵיתַב:

רבינו גרשום

אלא הכא במאי עסקינן. דאמאי לא מטמא טומאת אוכלין לרבי שמעון ששחטו לאו פטר חמור להתלמד בו הלכות שחיטה ולא לשם אכילה דהשתא האי שחיטה להתלמד גריעה היא מעריפה ומשחיטה שתם הלכך קסבר רבי שמעון דאינו מטמא טומאת אוכלין ורבנן סברי דחישבתו כיון לשום שחיטה בעלמא איכוון:

ובפלוגתא. דנימוס ורבי אלעזר קא מיפלגי ר' שמעון ורבנן דתניא אמר רבי יוסי וכו' הא ר' אלעזר היינו תנא קמא אלא לאו איסורו חישובו איכא בינייהו. האי איסורו חישובו לא הוי כאיסורו חישובו דלעיל דא"כ דהיינו הוא קשיא נרבא דאמר דכולי עלמא לא אמרינן איסורו חישובו אלא האי איסורו חישובו שחיטה להתלמד דלאו שחיטה מעליא היא לשום אכילה קרי איסורו:

תנא קמא סבר דמו מכשיר לעלמא. דשאר כל אוכלין דאי נגע בהו שרץ מוכשרין הן לטמא אפילו בלא מחשבה אבל לגופיה לבשר עורב אע"ג דולאי הוי מוכשר מדמו לא מטמא אלא במחשבה דלא אמרינן דשחיטה דאיסורו חישובו:

ואתא ר' אליעזר למימר דם שחיטה בין דשחיטה גמורה בין דשחיטה להתלמד לעולם מכשיר דאפילו לגופו לא בעי מחשבה אחריתי אלא אסורו שחיטה להתלמד נמי חישבו ורבנן דסברי בפטר חמור (לא) מטמא סברי לה כר' אליעזר ור' שמעון דאמר לפטר חמור לא מטמא סבר לה כתנא קמא דשחיטה להתלמד לא חישבו לטומאה והיינו בפלוגתא:

ממאי דלמא לעולם לא מצינן למימר דרבנן כר' אליעזר דטעמא דר' אליעזר מאי קאמר לעולם דם שחיטה מכשיר דאפי' דלהתלמד דלמא שאני עורב דבעורב קסבר הכי משום דיש בו סימן טהור כדאמרינן בשחיטת חולין דרבות עורב עמקי ליש לו זפק אבל בפטר חמור דלית ליה סימן טהרה לעולם לא סבירא ליה דשחיטה להתלמד חישבו ואכתי רבנן כמאן סבירא להו לא כר' אליעזר ולא כנימוס:

ומנלן דסימן טהורה מילתא היא. דקאמרינן דלמא טעמא דר' אליעזר דשאני עורב וכו' דקתני עלה דההיא ברייתא. א"ר שמעון כו'. וכי תימא אי טעמא משום סימן טהורה מאי אריא לר' אליעזר דנקט שוחט להתלמד לימא אפילו שוחט להתעסק דלהתעסק גריע טפי מלהתלמד ולהתעסק היינו כגון שנתכוון לחתוך שום דבר אחר ושחט העור בלא מתכוון ואפילו הכי משמע לן דדם שחיטה מכל מקום לעולם מכשיר הואיל ויש בו סימן טהור ואמאי נקט להתלמד:

אין הכי נמי. כלומר נר' אליעזר הוא הדין דשחיטה להתעסק נמי לעולם מכשיר הואיל ויש בו סימן טהרה ואמאי נקט להתלמד משום נימוס דלנימוס אי שחט להתלמד דמיו מכשיר אבל להתעסק אין דמיו מכשיר דלא חשיב לה

שחיטה ואכתי לא מצית לאוקמי טעמא דר' שמעון ורבנן בפלוגתא דנימוס ור' אליעזר דאמרינן דלמא שאני עורב כו' אלא בעל כרחך איבעי לך לאוקומיה בעריפה ממש פליגי ולעולם כדרבה דאמר מודה ר' שמעון דלאחר עריפה אסור וטעמייהו דרבנן דאמרי מטמא טומאת אוכלין משום דעריפתו חישבו ור' שמעון סבר אע"ג דעריפתו חישבו כיון דקסבר דלאחר עריפה אסורה בהנאה אוכל שאי אתה יכול להאכילו לאחר הוא הלכך לא מטמא טומאת אוכלין:

איתיביה אביי לרבא לא רצה לפדותו עורפו בקופיץ מאחוריו בערפו:

אימא. כלומר תריץ לברייתא הכי ואימא וקוברו. ומחיים של פטר חמור אסור בהנאה ור' שמעון מתיר. אבל לאחר עריפה מודה לאסור כדאמינא:

והא מדסיפא מחיים כו'. ואסור בגיזה ועבודה והיינו מחיים:

אין רישא וסיפא מחיים ורישא דקתני ואסור בהנאה בהנאת דמיו דאמר דאם מכרו או שכרו דמיו אסורין וסיפא דאמר אסור בגיזה ועבודה להנאת גופו:

וצריכי למיתני תרוייהו דאי תנא כו' ולעולם לאחר עריפה מודה ר' שמעון לאסור כדרבה:

מה פדייה מתרת. לפטר חמור בהנאה אף עריפה נמי מתרת בהנאה וליתסרי לאחר עריפה אפילו לר' יהודה קמ"ל דלא:

הוא הפסיד ממונו של כהן. שלא רצה ליתן לו שה בפדיונו מה שיזכה לו המקום לפיכך יופסד ממונו שיערפנו ולא יהנה ממנו:

מני. הא אילימא לר' יהודה מפסד וקאי דאפילו מחיים אסר ליה בהנאה קודם פדייה:

אלא לאו ר' שמעון היא. אלמא דקסבר דלאחר עריפה אסור בהנאה לא לעולם מהא ליכא למשמע מיניה. ואפילו הכי הא דתני לוי יכלת לתרוצי איבעית תימא ר' שמעון ואי בעית תימא ר' יהודה. ואי בעית אימא ר' שמעון דשרי ליה בהנאה בין מחיים בין לאחר עריפה. ומאי יופסד ממונו דקאמר לאו לאוסרו בהנאה אלא לפחת מיתה קאמר דעכשיו כשערפו נפחתו דמיו הרבה ממה שהיה שוה כשהוא חי והיינו יופסד ממונו. אבל מ"מ שרי בהנאה לאחר עריפה:

ואי בעית אימא ר' יהודה מאי יופסד ממונו דקאמר להפסידא דביני ביני כלומר דבשה שוה דנקא היה יכול לפדות פטר חמור שוה סלע והיה מרויח ההוא דביני ביני מה שהחמור שוה יותר מן השה ולאחר פדייה יהא מותר בהנאה ועכשיו כשעורפו הוא מפסידו:

איכא למתני לה להא לרב נחמן אהא. כלומר דלא אמרה רב נחמן מימרא בעלמא וכן אמר רב נחמן אלא אהא אמרה רב נחמן המקדש בפטר חמור לאחר עריפה ודברי הכל דאפילו ר' שמעון מודה לאסור בהנאה ואינה מקודשת:

אי ר' שמעון תיקדשא בכוליה. פטר חמור דהא שרי ליה בהנאה:

ואי ר' יהודה תקדש בהך דביני ביני כלומר שיכולה לפדות חמור ששוה שקל בשה שוה דנקא ובהך דביני ביני תיקדש:

אמר רבה לעולם ר' יהודה ואמאי תני אינה מקודשת כגון שאינו שוה הפטר חמור אלא שקל וסבר לה ר' יהודה כר' יוסי בר יהודה דתניא תפדה בשה תפדה מיד אפילו קודם ל' תפדה כל שהוא כלומר אפילו בשה כל דהוא שאינו שוה אלא זוז:

ר' יוסי בר יהודה אמר אין פדייה פחותה משקל. ומפרש לקמן מ"ט. וכיון דאין פדיה פחות משקל ופטר חמור אינו שוה אלא שקל ליכא דביני ביני ואינה מקודשת:

אמר מר תפדה וכו' פשיטא דלא כתיב ביה לא מבן חדש ולא כתיב דמים בשה:

איצטריך. דתנא למימר הואיל ואיתקש לבכור אדם דכתיב אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה:

מה בכור אדם אחר שלשים. דכתיב ופדויו מבן חדש תפדה וחמש שקלים הוי פדיונו:

כל ערכין. כלו' כל פדיון שאתה פודה:

ורבנן ההוא וכל ערכך יהיה בשקל בהשג יד הוא דכתיב כלומר עני שאמר ערך פלוני עלי אם יש לו השג יד ליתן שקל חייב ליתנו לכהן דכתיב על פי אשר תשיג יד הנודר ואם אין לו השג יד ליתן שקל פטור משום שנאמר וכל ערכך יהיה בשקל ולעולם גבי פטר חמור תפדה בכל שהוא:

תורה אור השלם

וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה [שמות יג, יג]

וְהוֹרִדוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת־הָעֶגְלָה אֶל־נַחַל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא־יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ וְעָרְפוּ־שָׁם אֶת־הָעֶגְלָה בַּנָּחַל [דברים כא, ד]

וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם [שמות לד, כ]

וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא [במדבר יח, טז]

כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה־לָּךְ אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֵת בְּכוֹר־הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה [במדבר יח, טו]

וְכָל־עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשָּׁקֶל [ויקרא כז, כה]

אָמַר רַב נַחְמָן: הֲלָכָה כְּדִבְרֵי חֲכָמִים, וְכַמָּה? אָמַר רַב יוֹסֵף: אֲפִילּוּ פַּטְרוּזָא בַּר דַּנְקָא, אָמַר רָבָא: אַף אֲנַן נָמֵי תְּנֵינָא גָּדוֹל וְקָטָן. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא כּוּלֵּי הַאי לָא? אִי נָמֵי, פַּטְרוּזָא לָא? קָא מַשְׁמַע לַן. [אב]רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה הֲוָה לֵיהּ פֶּטֶר חֲמוֹר, שַׁדְּרֵיהּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי טַרְפוֹן, אֲמַר לֵיהּ: כַּמָּה בָּעֵינָא לְמִיתַּב לְכֹהֵן? אֲמַר לֵיהּ: הֲרֵי אָמְרוּ: עַיִן יָפָה בְּסֶלַע, עַיִן רָעָה בְּשֶׁקֶל, בֵּינוֹנִית בְּרִגְיָא. אָמַר רָבָא: הִלְכְתָא בְּרִגְיָא. וְכַמָּה? תְּלָתָא זוּזֵי. רְגִיל הָכָא וְרָגִיל הָכָא. קַשְׁיָא הִלְכְתָא אַהִלְכְתָא! לָא קַשְׁיָא, כָּאן — בְּבָא לִימָּלֵךְ, כָּאן — בְּעוֹשֶׂה מֵעַצְמוֹ. [ג]אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר וְאֵין לוֹ שֶׂה לִפְדּוֹתוֹ — פּוֹדֵהוּ בְּשָׁוְיוֹ. לְמַאן? אִילֵימָא לְרַבִּי יְהוּדָה — הָא אָמַר: הִקְפִּידָה עָלָיו תּוֹרָה בְּשֶׂה! אֶלָּא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן. רַב אַחָא מַתְנֵי הָכִי, רָבִינָא קַשְׁיָא לֵיהּ: רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן — הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה! וּסְתַם לַן תַּנָּא כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְאַתְּ אָמְרַתְּ הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן?! [דה]אֶלָּא, אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יְהוּדָה, לֹא יְהֵא חָמוֹר מִן הַהֶקְדֵּשׁ, וְלֹא אָמְרָה תּוֹרָה "בְּשֶׂה" לְהַחְמִיר עָלָיו אֶלָּא לְהָקֵל עָלָיו. רַב נַחְמָן בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף פָּרֵיק לֵיהּ בְּשִׁילְקֵי בְּשָׁוְיוֹ. [ו]אָמַר רַב שֵׁיזְבִי אָמַר רַב הוּנָא: הַפּוֹדֶה פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵירוֹ, פִּדְיוֹנוֹ פָּדוּי. אִיבַּעְיָא לְהוּ: פִּדְיוֹנוֹ לַפּוֹדֶה, אוֹ דִּלְמָא פִּדְיוֹנוֹ לַבְּעָלִים? אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לָא תִּיבְּעֵי לָךְ, כֵּיוָן דְּאָמַר מוּתָּר בַּהֲנָאָה — מָמוֹנָא דִּבְעָלִים הוּא, כִּי תִּיבְּעֵי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר אָסוּר בַּהֲנָאָה. לְהֶקְדֵּשׁ מְדַמֵּי לֵיהּ, וְרַחֲמָנָא אָמַר: "וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ", אוֹ דִלְמָא, כֵּיוָן דְּקָנֵי לְהוּ בְּבֵינֵי וּבֵינֵי, לָא דָּמֵי לְהֶקְדֵּשׁ? [ז]אָמַר רַב נַחְמָן, תָּא שְׁמַע: הַגּוֹנֵב פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵירוֹ — מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לַבְּעָלִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁיו — יֵשׁ לוֹ לְאַחַר מִכָּאן. מַנִּי? אִילֵימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן, אַמַּאי אֵין לוֹ עַכְשָׁיו? אֶלָּא פְּשִׁיטָא רַבִּי יְהוּדָה. [ח]וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לְהֶקְדֵּשׁ מְדַמֵּינַן לֵיהּ, "וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא מִבֵּית הֶקְדֵּשׁ! וְתוּ לָא מִידֵּי. אַחַת בִּיכְרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּיכְּרָה [כו']. תָּנוּ רַבָּנַן: כֵּיצַד אָמְרוּ נִכְנָס לְדִיר לְהִתְעַשֵּׂר? [ט-יב(א)]אִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר בְּבָא לְיַד כֹּהֵן, שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ: הַלָּקוּחַ וְשֶׁנִּיתָּן לוֹ בְּמַתָּנָה פָּטוּר מִמַּעְשַׂר בְּהֵמָה, אֶלָּא בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה סְפֵק פִּטְרֵי חֲמוֹרִים בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁמַּפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שֵׂיִין, וּמְעַשְּׂרָן, וְהֵן שֶׁלּוֹ. מְסַיֵּיע לֵיהּ לְרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה סְפֵק פִּטְרֵי חֲמוֹרִים — מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שֵׂיִין, וּמְעַשְּׂרָן, וְהֵן שֶׁלּוֹ. וְאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה פִּטְרֵי חֲמוֹרִים וַדָּאִין בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנָּפְלוּ מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן, וְאוֹתוֹ אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל. מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שֵׂיִין, וּמְעַשְּׂרָן, וְהֵן שֶׁלּוֹ. וְאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ טְבָלִים מְמוֹרָחִין בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנָּפְלוּ מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן, וְאוֹתוֹ אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל — מְעַשְּׂרָן וְהֵן שֶׁלּוֹ. וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן קַמַּיְיתָא — מִשּׁוּם דְּקָא מַפְרִישׁ וְקָאֵי. אֲבָל הָכָא — מַתָּנוֹת שֶׁלֹּא הוּרְמוּ כְּמִי שֶׁלֹּא הוּרְמוּ דָּמְיָין, אֵימָא לָא. וְאִי אַשְׁמְעִינַן הָכָא — דְּאֶפְשָׁר לְעַשּׂוֹרֵי מִינֵּיהּ וּבֵיהּ, דְּהָא מַנַּח, אֲבָל הָתָם — כֵּיוָן דְּשֶׂה מֵעָלְמָא בָּעֵי אֵתוֹיֵי, וּמַפְרִישׁ וְקָאֵי, אֵימָא לָא, צְרִיכָא. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נָתָן אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: הַלּוֹקֵחַ טְבָלִים

מְמוֹרָחִין

רש"י

בְּהֶשֵּׂג יָד כְּתִיב הָאוֹמֵר עֶרְכִּי עָלַי וְאֵין לוֹ כְּדֵי עֶרְכְּךָ כְּתִיב בָּהּ (וַיִּקְרָא כ"ז:ח') עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנּוֹדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן וּכְתִיב בָּתְרֵיהּ וְכָל עֶרְכְּךָ וְגוֹ' דְּאִי נָמֵי לֵית לֵיהּ שָׁוֶה שֶׁקֶל לֹא יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן פָּחוֹת מִשֶּׁקֶל: הֲלָכָה כְּדִבְרֵי חֲכָמִים דְּפִדְיוֹנוֹ בְּשֶׂה כָּל דְּהוּ: פַּטְרוּזָא שֶׂה כָּחוּשׁ: בַּר דַּנְקָא קָטָן שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא מָעָה שֶׁהוּא שְׁתוּת דִּינָר: נָמֵי תְּנֵינָא בְּמַתְנִי': פְּשִׁיטָא דַּאֲפִילּוּ פַּטְרוּזָא דְּהָא כָּל שֶׁהוּא קָאָמְרִי רַבָּנָן לְעֵיל: כּוּלֵּי הַאי בַּר דַּנְקָא אִי נָמֵי נְהִי דְּקָטָן יָכוֹל לִתֵּן אֲבָל פַּטְרוּזָא שֶׁהוּא כָּחוּשׁ לֹא: רָגִיל הָכָא וְרָגִיל הָכָא פָּחוֹת מִסֶּלַע וְיוֹתֵר מִשֶּׁקֶל: קַשְׁיָא הִלְכְתָא אַהִלְכְתָא הָכָא אֲמַרְתְּ הִלְכְתָא בְּרִגְיָא וּלְעֵיל אֲמַרְתְּ הִלְכְתָא כְּדִבְרֵי חֲכָמִים דַּאֲפִי' בַּר דַּנְקָא: בָּא לִמָּלֵךְ מַה יִּתֵּן לַכֹּהֵן אָמְרִינַן לֵיהּ בְּרִגְיָא: בְּעוֹשֶׂה מֵעַצְמוֹ וְנוֹתֵן בַּר דַּנְקָא לָא כָּיְיפִינַן לֵיהּ טְפֵי: דְּאָמַר בִּשְׁמַעְתִּין לְעֵיל (בְּכוֹרוֹת דַּף ט:) הִקְפִּידָה תּוֹרָה עָלָיו בְּשֶׂה וְאַע"ג דְּתַרְוַיְיהוּ לְעֵיל בְּשָׁוְיוֹ לָא קָאָמְרִינַן מִיהוּ הַאי מַקְשֶׁה מַאי דְּסָלְקָא לְעַתָּךְ מֵעִיקָּרָא נָקַט: רָבִינָא קַשְׁיָא לֵיהּ מַאי מוֹקְמַתְּ לְמֵימְרָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הָא קַיְימָא לַן דְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בְּעֵירוּבִין בְּפֶרֶק מִי שֶׁהוֹצִיאוּהוּ (עֵירוּבִין דַּף מו:) וּסְתַם לַן תַּנָּא דְּמַתְנִיתִין כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָסַר לְפֶטֶר חֲמוֹר בַּהֲנָאָה דְּקָתָנֵי מַפְרִישׁ טָלֶה לְאַפְקוֹעֵיהּ לְאִיסּוּרֵיהּ: וְאַתְּ אָמְרַתְּ לְמִלְּתָךְ כְּר' שִׁמְעוֹן: חָמוֹר מִן הַהֶקְדֵּשׁ שֶׁפּוֹדֵהוּ בְּכֶסֶף בְּשָׁוְיוֹ: לְהַחְמִיר עָלָיו שֶׁלֹּא יִפְדֵּהוּ אֶלָּא בְּשֶׂה: אֶלָּא לְהָקֵל עָלָיו דְּאִם פּוֹדֵהוּ בְּשֶׂה יָכוֹל לִפְדּוֹתוֹ בְּפַטְרוּזָא: בְּשִׁלְקֵי עֲשָׂבִים שְׁלוּקוֹת: מָמוֹנָא דִּבְעָלִים הוּא וְלָא מָצֵי כֹּהֵן לְזַכּוֹנֵי לְהַאי פּוֹדֶה וּפִדְיוֹנוֹ פָּדוּי לַבְּעָלִים וְזֶה הִנִּיחַ מְעוֹתָיו עַל קֶרֶן הַצְּבִי: וְנָתַן הַכֶּסֶף דִּכְתִיב וְאִם הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל וְגוֹ' מַשְׁמַע כָּל מִי שֶׁיִּתֵּן הַכֶּסֶף יְהֵא הַהֶקְדֵּשׁ שֶׁלּוֹ: אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּקָנֵי הַאי פֶּטֶר חֲמוֹר לַבְּעָלִים לְהַאי דְּבֵינֵי וּבֵינֵי דְּיָכוֹל לִפְדּוֹתוֹ בְּשֶׂה אַע"ג דְּכוּלֵּיהּ לָא קָנֵי לֵיהּ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פְּדָאוֹ אַפֶּ"ה מָמוֹנָא דִּידֵיהּ הוּא: וְאַע"פ שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁו כְּלוֹמַר שֶׁאַע"פ שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁו רְשׁוּת יֵשׁ לוֹ לְאַחַר זְמַן שֶׁיִּפְדֵּהוּ הִלְכָּךְ הָוֵי כְּאִילּוּ הוּא הַשְׁתָּא דִּידֵיהּ: וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אָמַר רַחֲמָנָא יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לֹא מִבֵּית הֶקְדֵּשׁ דְּאֵין תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לַהֶקְדֵּשׁ: אִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר בְּבָא לְיַד כֹּהֵן אִם נְתָנוֹ יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן שׁוּב אֵינוֹ נִכְנָס לְהִתְעַשֵּׂר לֹא בְּיַד כֹּהֵן וְלֹא בְּיַד יִשְׂרָאֵל וַאֲפִילּוּ חָזַר יִשְׂרָאֵל וּלְקָחוֹ הֵימֶנּוּ אוֹ הַכֹּהֵן נְתָנוֹ לוֹ שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ כו': סְפֵק פִּטְרֵי חֲמוֹרִים כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ עֶשֶׂר חֲמוֹרוֹת וְיָלְדוּ כֻּלָּן זָכָר וּנְקֵבָה שֶׁמַּפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שֵׂיִין לְאַפְקוֹעֵי לְאִיסּוּרַיְהוּ וּמְעַשְּׂרָן לַשֵּׂיִין כִּשְׁאָר בְּהֵמוֹת חוּלִין וְהֵן שֶׁלּוֹ וְהַמַּעֲשֵׂר קָרֵב שְׁלָמִים וְהוּא אוֹכְלוֹ כְּדִין שְׁאָר מַעְשַׂר בְּהֵמָה: וְאוֹתוֹ אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ כו' דְּאָז חַיָּבִין בְּפִדְיוֹן דִּבְרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל נוֹלְדוּ: מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שֵׂיִין לְאַפְקוֹעֵי אִיסּוּרַיְהוּ: וְהֵן שֶׁלּוֹ דְּמַאי דְּמִחַיַּיב כֹּהֵן הַמּוֹרִישׁוֹ לַעֲשׂוֹת מֵהֶן עוֹשֶׂה זֶה מֵהֶן דִּלְכֹהֵן הַמּוֹרִישׁ הָיָה צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן שֵׂיִין לְהַפְקִיעַ קְדֻשָּׁה שֶׁחָלָה עֲלֵיהֶן בְּבֵית יִשְׂרָאֵל רִאשׁוֹן וְנוֹטֵל הַשֵּׂיִין לְעַצְמוֹ שֶׁהֲרֵי כֹּהֵן הוּא וְאֵין צָרִיךְ לְחַזֵּר אַחַר כֹּהֵן הָכִי נָמֵי עוֹשֶׂה יִשְׂרָאֵל זֶה הַיּוֹרְשׁוֹ דְּלְמֵי כְּמִי שֶׁהוֹרִישׁוֹ כֹּהֵן הַשֵּׂיִין: מְמוֹרָחִין שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן לְמַעֲשֵׂר דִּמְרוּחַ גְּמַר מְלָאכָה שֶׁל תְּבוּאָה כְּשֶׁמַּשְׁוֶה אֶת הַכְּרִי וּמַחֲלִיקוֹ בְּרַחַת: וְאוֹתוֹ אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן כו' רְבוּתָא קמ"ל דְּאַע"ג דְּמִכֹּחַ יִשְׂרָאֵל קָאָתֵי דְּאִיכָּא לְמֵימַר נִתְּבִינְהוּ הַשְׁתָּא לִתְרוּמָה (וּמַעֲשֵׂר) לְכֹהֵן כִּי הֵיכִי דַּהֲוָה עָבֵיד יִשְׂרָאֵל קַמָּא אֲפִי' הָכִי כֵּיוָן דְּיַד כֹּהֵן בָּאֶמְצַע הָוֵי כְּאִילּוּ הִפְרִישׁ הַכֹּהֵן הָאֶמְצָעִי מֵהֶן הַתְּרוּמָה וְהוֹרִישׁ לְיִשְׂרָאֵל זֶה כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּמְעַשְּׂרָן וְהַכֹּל שֶׁלּוֹ וּמוֹכֵר הַתְּרוּמָה לַכֹּהֲנִים וְהוּא הַדִּין נָמֵי אִם לֹא נָפְלוּ לְאוֹתוֹ כֹּהֵן מִיִּשְׂרָאֵל דִּתְבוּאַת כֹּהֵן חַיֶּבֶת בִּתְרוּמָה אֶלָּא שֶׁאֵינָהּ נוֹתְנָהּ לְכֹהֵן אַחֵר אֶלָּא מַפְרִישָׁהּ וְאוֹכְלָהּ: מִשּׁוּם דַּהֲוָה מְפָרֵשׁ וְקָאֵי כְּלוֹמַר שֶׁהַשֶּׂה מִין אֶחָד וַחֲמוֹר מִין אַחֵר וְאֵינוֹ מְחֻסָּר מַעֲשֶׂה הִלְכָּךְ הָוֵי כְּאִילּוּ נָפְלוּ לוֹ מִבֵּית כֹּהֵן הַחֲמוֹרִים לְעַצְמָן וְהַטְּלָאִים לְעַצְמָן: אֲבָל גַּבֵּי תְּבוּאָה דִּמְחֻסַּר הַפְרָשָׁה אֵימָא כְּמִי שֶׁלֹּא הוּרְמוּ בְּבֵית כֹּהֵן דָּמְיָין וְחָזְרוּ לְאִיסּוּרָם הָרִאשׁוֹן וְיִתְּנֵם לַכֹּהֵן:

תוספות

אָמַר רָבָא אַף אֲנַן נָמֵי תְּנֵינָא גָּדוֹל וְקָטָן יֵשׁ סְפָרִים דְּגָרְסִי תְּנֵינָא וְקַשְׁיָא הִיא זוֹ: וְהִלְכְתָא בְּרִגְיָא בְּבָא לִמָּלֵךְ מוֹקְמִי לֵיהּ שֶׁמּוֹרִים לִפְדּוֹתוֹ בְּשֶׂה שָׁוֶה שְׁלֹשָׁה זוּזִים רָגִיל הָכָא וְהָכָא אֲבָל בְּעַצְמוֹ אֲפִילּוּ בְּפַטְרוּזָא בַּת דַּנְקָא וְאִם אֵין לוֹ שֶׂה לִפְדּוֹתוֹ פּוֹדֶה בְּשָׁוְיוֹ וַאֲפִי' בְּשִׁלְקֵי וְכָל פָּרֵיק לֵיהּ מְבָרֵךְ עַל פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר וְלֹא בִּשְׁעַת נְתִינָה לַכֹּהֵן דְּמֵעִיקָּרָא לְאַפְרְשֵׁיהּ בִּרְשׁוּתֵיהּ דְּכֹהֵן קָאֵי כְּדְאָמַר לְקַמָּן בִּשְׁמַעְתִּין(:) וְשֶׂה בֵּין מִכְּבָשִׂים בֵּין מֵעִזִּים בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה בֵּין גָּדוֹל בֵּין קָטָן כִּדְתְנַן בְּמַתְנִיתִין: הַפּוֹדֶה פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵרוֹ פִּדְיוֹנוֹ פָּדוּי לֹא דָּמֵי לְתוֹרֵם מִשֶּׁלּוֹ עַל שֶׁל חֲבֵרוֹ דְּאִבַּעְיָא לַן פֶּרֶק אֵין בֵּין הַמֻּדָּר (נְדָרִים דַּף לו:) אִם צָרִיךְ דַּעַת דְּהָתָם כְּתִיב גַּם אַתֶּם לְרַבּוֹת שְׁלוּחֲכֶם וּבָעֵינַן מָה אַתֶּם לְדַעְתְּכֶם אַף שְׁלוּחֲכֶם לְדַעְתְּכֶם אֲבָל הָכָא לֹא כְּתִיב בְּעָלִים:

וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ וְלֹא מִבֵּית הֶקְדֵּשׁ פֶּרֶק מְרֻבֶּה (ב"ק דַּף סב:) אִיתָא הַךְ דְּרָשָׁא דְּקָאָמַר מֵרֵעֵהוּ וְלֹא מֵהֶקְדֵּשׁ נָפְקָא וּפֵרֵשׁ אִישׁ לֹא מְיַיתֵּר דְּגִזְבָּר נָמֵי מִקְרֵי אִישׁ וְלָא מִשְׁתַּמַּע כְּלָל מֵאִישׁ לְמִעוּטֵי דִּבְכָל דָּבָר שֶׁהוּא לְשׁוֹן זָכָר שַׁיָּךְ לְשׁוֹן אִישׁ וְאִשָּׁה עַל נְקֵבָה כְּמוֹ (שְׁמוֹת כ"ו:ג') אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ וְהָא דְּאָמְרִינַן הָכָא מִבֵּית הָאִישׁ וְלֹא מִבֵּית הֶקְדֵּשׁ כִּלְנַפְקָא מֵרֵעֵהוּ וּמִשּׁוּם דְּהָא קְרָא וְגוֹנֵב מַיְירֵי בְּתַשְׁלוּמִין מַיְיתֵי לָהּ:

שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה סְפֵק [פִּטְרֵי] חֲמוֹרִים מַפְרִישׁ עֲשָׂרָה שֵׂיִין וּמְעַשְּׂרָן וְהֵן שֶׁלּוֹ לפר"ת דִּמְפָרֵשׁ לְעֵיל פּוֹדֶה וְחוֹזֵר אֲפִילּוּ פְּעָמִים הַרְבֵּה אַסְּפֵקוֹת קָאֵי קָשֶׁה לָמָּה לִי עֲשָׂרָה שֵׂיִין בְּשֶׂה אֶחָד סַגִּי אֲבָל לְפֵרוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס דְּאֵינוֹ חוֹזֵר וּפוֹדֶה אֶלָּא אִם כֵּן נְתָנוֹ לַכֹּהֵן וְחוֹזֵר וּלְקָחָן נִיחָא וּמִיהוּ לְפֵרוּשׁוֹ נָמֵי קָשֶׁה הַהִיא דִּלְקַמָּן יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ י' פִּטְרֵי חֲמוֹרִין וַדָּאִין בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁנָּפְלוּ לוֹ מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן וְאוֹתוֹ אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שֵׂיִין וְהֵן שֶׁלּוֹ הָתָם לָמָּה לִי עֲשָׂרָה בְּחַד סַגִּי שֶׁמִּן הַדִּין הֵן שֶׁלּוֹ אַע"פ שֶׁהֵן וַדָּאִין אִם כֵּן בְּכָל פַּעַם וּפַעַם חָשׁוּב כְּאִילּוּ נְתָנוֹ לְכֹהֵן וְחָזַר וּלְקָחָן דְּמִכֹּחַ אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן הוּא יוֹרֵשׁ וְנִרְאֶה דִּבְכָל הָנֵי דְּנָקַט עֲשָׂר' לִרְבוּתָא אַע"ג שֶׁכֻּלָּן פֶּטֶר חֲמוֹר כֻּלָּן נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יא:

ב מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יב, סמג עשין קמה, סמג עשין קמו, טוש"ע יו"ד סי' שכא סעי' ה:

ג מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יא:

ד מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יב, סמג עשין קמה, סמג עשין קמו, טוש"ע יו"ד סי' שכא סעי' ה:

ה מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יא:

ו מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יב, סמג עשין קמה, סמג עשין קמו, טוש"ע יו"ד סי' שכא סעי' ה:

ז מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יג, טוש"ע יו"ד סי' שכא סעי' ז:

ח מיי' פב' מהל' גניבה הל' ג:

ט מיי' פב' מהל' גניבה הל' א:

י מיי' פו' מהל' בכורות הל' י:

יא מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' כג:

יב מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' כד:

מסורת הש"ס

א בבא מציעא ז.

רבינו גרשום

וכמה כל שהוא אפי' פטרוזא בר דנקא אפי' בשה כחוש שאינו שוה אלא שתות השקל:

ה"ג אמר רבא תנינא במשנה גדול וקטן תמים ובעל מום מהו דתימא מתניתין כולי האי בר דנקא לא קאמר אי נמי פטרוזא בכחוש לא קאמר קמ"ל רב יוסף. ר' טרפון כהן הוה:

ברגיא. וכמה הוי ברגיא תלתא זוזי והיינו פי' לשון ברגיא דרגיל הכא ורגיל הכא כלומר קרוב לזה וקרוב לזה שג' זוזים לא נחסר מסלע אלא זוז ואינו יותר משקל אלא זוז:

קשיא הלכתא אהלכתא. דלעיל אוקימנן אפי' בפטרוזא בר דנקא והכא קאמר הלכתא ברגיא:

כאן בבא לימלך. כמה יתן אמרינן ליה ברגיא בבא מעצמו אם מלעת עצמו פלאו בדנקא הוי פלוי:

אילימא לר' יהודה. דאמר הקפידה עליו התורה בשה וכדסלקא דעתך מעיקרא דבשה אין ולא במילי אחרינא:

אלא לר' שמעון. דלא איירי בהקפיד עליו תורה ככל אלמא דסבירא ליה לפודהו נמי בשווין:

רב אחא מתני הכי אלא לר' שמעון רבינא קשי ליה היכי מצי לאוקמה כר' שמעון והא קי"ל ר' יהודה ור' שמעון הלכה כר' יהודה:

ועוד דסתם לן תנא כר' יהודה. דתנן ופטר חמור תפדה בשה מן הכבשים ומן העזי' כו' דבשה דווקא לא מילי אחרינא ואת אמרת הלכה כר' שמעון דמוקמי' לה כר' שמעון:

אלא אפי' תימא ר' יהודה. הוא דפודיהו בשווין משום דלא יהא פדיונו דפטר חמור מפדיון דהקדש דהקדש נפדה בשווין בכל דבר אף האי נמי. והאי דקאמר הקפידה עליו תורה בשה הכי סבירא ליה דלא אמרה תורה בשה להחמיר עליו כלומר דבשה אין ולא במילי אחרינא. אלא בכל דבר נמי יכול לפדותו בשווין ולא אמרה בשה אלא להקל עליו דאם רצה לפדותו בשה אפי' אינו שוה אלא דנקא יכול לפדותו דבהכי הקפידה התורה דאם בא לפדותו בפחות משוויו אין יכול לפדותו אלא בשה:

איבעיא להו פדיונו פדוי לפודה. כלומר דהאי דפדאו בשה יהא הפטר חמור שלו:

או דלמא פדיונו פדוי לבעלים. כלומר פדוי הוא הפטר חמור אבל מ"מ הפטר של בעליו יהיה ולא של פודה:

להקדש מדמי ליה ורחמנא אמר ונתן הכסף וקם לו. כלומר כל מי שפודה ההקדש הרי הוא שלו אף מי שפודה פטר חמור נמי הוי שלו:

או דלמא. אע"ג דאסור בהנאה כהקדש כיון דקנו בעליו להך דביני ביני שיכול לפדות חמור שוה סלע בשה דנקא לא דמי להקדש. דהקדש אין נפדה פחות משוויו והך דביני ביני הוי ממונא לבעלים הלכך הוי כוליה לבעלים:

ואע"ג שאין לו עכשיו לבעליו רשות ליהנות מחמור משלם תשלומי כפל דכתיב על חמור על שה ועל שלמה וגו' ישלם שנים:

ואמאי אין לו עכשיו. והא קא שרי ליה ר' שמעון בהנאה קודם פלייה:

אלא פשיטא ר' יהודה היא ואי ס"ל להקדש מדמי ליה אמאי משלם תשלומי כפל לבעלים וגונב מבית האיש אמר רחמנא ישלם שנים ולא וגונב מבית הקדש והאי פטר חמור כהקדש דמי וקרנא לישלם ותו לא מידי אלא מדקתני משלם תשלומי כפל לבעלים ש"מ דממונא לבעלים הוא ופדיונו פדוי לבעלים:

אי אתה יכול לומר בבא ליד כהן. כגון שנתנו ישראל שה זה לכהן בפדיון פטור חמור וחזר הכהן ומכרו לישראל או נתנו לו כי האי גוונא אין נכנס לדיר שהרי שנינו הלקוח וכו':

אלא בישראל שהיו עשרה ספק פטרי חמורים בתוך ביתו שמפריש עליהן עשרה שיין ומכניסן לדיר ומעשרן והן שלו. וה"ה דאפי' היה לו ספק פטר אחד או שנים והפריש עליהן שיין להפקיע ספקן והן שלו שאותן שיין נכנסין עם שאר כבשים לדיר להתעשר. והא דנקיט עשרה רבותא קאמר לן כלומר שיש בהן כדי מעשר בפני עצמן מפריש עליהן עשרה שיין כיון דשל ישראל הוו מעיקרא והשתא נמי באו ליד ישראל והן שלו הואיל ומחמת כהן באו לו:

טבלים ממורחים. שעשוין כרי ונגמרה מלאכתן למעשר:

מעשרן. משום דשל ישראל היו ועכשיו הן של ישראל והן שלו הואיל ומחמת (ישראל) [כהן] באו לו והן שלו הדמים שיכול למוכרן התרומות לכהן והמעשרות ללוי והדמים יהיו שלו:

וצריכא למימרינהו לתרוייהו. דאי אשמעינן הך קמייתא אמאי מעשרן והן שלו משום דקא מופרש וקאי כלומר כיון דשלא ממין עצמן הן פודין הפטרי חמור אלא במין אחר בשיין כמו הני שיין להפריש עליהן כאילו היו מופרשין שהפרישן אבי אמו כהן והיו שלו וירשו ישראל זה ממנו משום הכי והן שלו:

אבל הכא. גבי טבלים ממורחין כיון דמיניה וביה בעי למפרש מעשר אימא מתנות ומעשרות שלא הורמו (שהורמו) כמי [שלא הורמו] דמיין כשהיו ברשות כהן אלא אימא השתא צריך לעשורינהו ולמיהבינהו לכהן קמ"ל מעשרן והן שלו:

ואי אשמעינן הכא. בטבלים משום הכי מעשרן והן שלו משום דאפשר לעשורינהו מיניה וביה ולמי כאילו היו מופרשין משעה שנמרחו והא מרח מעשרותיו מניקן וירש הטבלים והמעשרות מאבי אמו כהן הלכך מעשר והן שלו שיכול למכור המעשרות והדמים שלו. אבל התם בפיטרי חמורים כיון דשה בעלמא בעי אתויי עתה ולפדות כל חד וחד ולאו מיניה וביה יכול לפדותן לא אמרינן דלמו השיין כמופרשין וקיימי על שהיו של כהן אלא השתא צריך לאפרושינהו ולמיהבינהו לכהן קמ"ל דאמרינן נמי בשיין כמופרש וקאי הלכך מפרישן ומעשרן והן שלו:

תורה אור השלם

וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה הַמַּקְדִּישׁ אֹתוֹ וְיָסַף חֲמִשִׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְקָם לוֹ [ויקרא כז, יט]

אִם־הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְיָדוֹ הַגְּנֵבָה מִשּׁוֹר עַד־חֲמוֹר עַד־שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם [שמות כב, ג]

כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם [שמות כב, ו]

[א]מְמוֹרָחִין מִן הַגּוֹי, מְעַשְּׂרָן וְהֵן שֶׁלּוֹ. דְּמָרְחִינְהוּ מַאן? אִילֵימָא דְּמָרְחִינְהוּ גּוֹי — "דְּגָנְךָ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא דְּגַן גּוֹי! אֶלָּא דְּמָרְחִינְהוּ יִשְׂרָאֵל מֵרְשׁוּת גּוֹי. מְעַשְּׂרָן, דְּאֵין קִנְיָן לְגוֹי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיעַ מִיַּד מַעֲשֵׂר, וְהֵן שֶׁלּוֹ — דְּאָמַר לֵיהּ: קָאָתֵינָא מִכֹּחַ גַּבְרָא דְּלָא מָצֵית (אִישְׁתַּעֵית) [אִישְׁתַּעוֹיֵי] דִּינָא בַּהֲדֵיהּ. [ב(א)]תְּנַן הָתָם: הַמַּפְקִיד פֵּירוֹתָיו אֵצֶל הַכּוּתִי וְאֵצֶל עַם הָאָרֶץ, בְּחֶזְקָתָן לַמַּעֲשֵׂר וְלַשְּׁבִיעִית. [ג]אֵצֶל הַגּוֹי — כְּפֵירוֹתָיו, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: דְּמַאי. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לְהַפְרִישׁ — כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי, כִּי פְּלִיגִי — לִיתְּנָן לְכֹהֵן. תַּנָּא קַמָּא סָבַר: וַדַּאי חַלְּפִינְהוּ, וּבָעֵי מִיתְּנִינְהוּ לְכֹהֵן, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר: דְּמַאי. יָתֵיב רַב דִּימִי וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא, אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: טַעְמָא דְּמִסְפְּקָא לַן אִי חַלְּפִינְהוּ אִי לָא חַלְּפִינְהוּ, הָא וַדַּאי חַלְּפִינְהוּ — דְּכוּלֵּי עָלְמָא בָּעֵי לְמִיתְּבִינְהוּ לְכֹהֵן, וְהָאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: הַלּוֹקֵחַ טְבָלִים מִן הַגּוֹי מְמוֹרָחִין — מְעַשְּׂרָן וְהֵן שֶׁלּוֹ! דִּלְמָא כָּאן בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה, כָּאן בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר! אַזְכַּרְתַּן מִילְּתָא דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִנַּיִן לַלּוֹקֵחַ טְבָלִים מְמוֹרָחִין מִן הַגּוֹי שֶׁהוּא פָּטוּר מִתְּרוּמַת מַעֲשֵׂר? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", טְבָלִים שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל — אַתָּה מַפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן, טְבָלִים שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ מִן הַגּוֹי — אִי אַתָּה מַפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן. [ד]וְאִם מֵת נֶהֱנִים בּוֹ. דְּמִית הֵיכָא? אִילֵימָא דְּמִית בֵּי כֹהֵן, וְנֶהֱנֶה בּוֹ כֹּהֵן — פְּשִׁיטָא, מָמוֹנָא דִּידֵיהּ הוּא! אֶלָּא, דְּמִית בֵּי בְּעָלִים וְנֶהֱנֶה בּוֹ כֹּהֵן — הָא נָמֵי פְּשִׁיטָא! סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא, כֹּל כַּמָּה דְּלָא מְטָא לִידֵיהּ לָא זָכָה בֵּיהּ, קָא מַשְׁמַע לַן דְּמֵעִידָּנָא דְּאַפְרְשֵׁיהּ, בִּרְשׁוּתֵיהּ דְּכֹהֵן קָאֵי.

מַתְנִי'

רש"י

וְהֵן שֶׁלּוֹ הַתְּרוּמָה עַצְמָהּ וּמוֹכְרָהּ לַכֹּהֲנִים: **דְּגָנְךָ** דִּגּוּנְךָ. מַה שֶּׁאַתָּה מְמָרֵחַ חַיָּב בִּתְרוּמָה וְלֹא מֵרוּחַ עוֹבֵד כּוֹכָבִים: **דַּאֲמָרְחִינְהוּ יִשְׂרָאֵל מֵרְשׁוּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים** שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל אָרִיס וְקַרְקַע שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים הָוֵי: **לְמַעַשְׂרוֹ'** אִם מְעַשְּׂרִין הֵן אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא הֶחֱלִיפָן אוֹ בַּשְּׁבִיעִית שֶׁמָּא הֶחֱלִיפָן בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית שֶׁיִּהְיוּ צְרִיכִין לְהִתְבַּעֵר בַּשְּׁבִיעִית: **כְּפֵרוֹתָיו** שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים דְּוַדַּאי חַלְּפִינְהוּ וְצָרִיךְ לְהַפְרִישׁ מֵהֶן מַעֲשֵׂר. הַאי תַּנָּא סָבַר דְּאֵין מֵרוּחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים פּוֹטֵר וּפְלוּגְתָּא הִיא בִּמְנָחוֹת בְּפֶרֶק ר' יִשְׁמָעֵאל (מְנָחוֹת דַּף סו:): **דְּמַאי** סָפֵק חִלְּפָן סָפֵק לֹא חִלְּפָן: **לְהַפְרִישׁ** כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דַּאֲפִי' לְר' שִׁמְעוֹן דְּאָמַר סָפֵק מִסָּפֵק לֹא אָכִיל טְבָלִים שֶׁבְּמִיתָה הֵן וּבָעֵי אַפְרוּשֵׁי הַכֹּל דְּלָמוּ לִדְמַאי דְּעַם הָאָרֶץ דְּמַפְרִישׁ: **וּבָעֵי' מִתְּבִינְהוּ** לְכֹהֵן לְקַמָּן פָּרֵיךְ הָא דַּאֲמַרַן לְעֵיל מְעַשְּׂרָן וְהֵן שֶׁלּוֹ: **דְּמַאי** וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה וְיִשְׂרָאֵל מוֹכֵר לְכֹהֵן אֶת הַתְּרוּמָה וְהַדָּמִים שֶׁלּוֹ. וְהַאי דְּמַאי לָא דָּמֵי לִשְׁאָר דְּמַאי שֶׁנּוֹתֵן לְכֹהֵן אֶחָד מִמֵּאָה דְּהָתָם אִיכָּא טַעְמָא כְּדִמְפָרֵשׁ בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (דַּף מח.) מִשּׁוּם דְּסָבַר עַם הָאָרֶץ לֵוִי הוּא דִּפְקִיד רַחֲמָנָא לְמֵיתַּב תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְלָא לִידִי אֲבָל הָכָא הַהִיא סְפֵיקָא גּוּפָא דְּאִיכָּא בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר אִיכָּא בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה: **לָאו שְׁמַעְתָּא** דְּרַבִּי אֶלְעָזָר: **מְעַשְּׂרָן וְהֵן שֶׁלּוֹ** וְאוֹקִימְנָא דַּאֲמָרְחִינְהוּ יִשְׂרָאֵל בִּרְשׁוּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים: **בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה** פְּלִיגִי תַּנָּא קַמָּא וְרַבִּי שִׁמְעוֹן: בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְהֵן שֶׁלּוֹ:

תוספות

דְּגָנְךָ אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא דְּגַן עוֹבֵד כּוֹכָבִים לְמַאן דְּדָרֵשׁ בִּמְנָחוֹת פֶּרֶק ר' יִשְׁמָעֵאל (מְנָחוֹת דַּף סז.) דְּגָנְךָ וְלֹא דְּגַן עוֹבֵד כּוֹכָבִים פָּרֵיךְ שַׁפִּיר אַמַּאי מְעַשְּׂרָן דִּתְבוּאָה זוֹ גָּדְלָה וְנִתְמָרְחָה בִּרְשׁוּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים וא"ת מַאי קָשֶׁה לֵיהּ הָכָא דִּלְמָא סְבִירָא לֵיהּ כְּמ"ד מֵרוּחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵינוֹ פּוֹטֵר וּדְגָנְךָ לְמַעֵט מֵרוּחַ הֶקְדֵּשׁ וְכִי תֵּימָא הָא דִּפְלִיגִי בְּמֵרוּחַ עוֹבֵד כּוֹכָבִים הַיְינוּ בְּגָדֵל בִּרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל אֲבָל גָּדֵל בִּרְשׁוּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמָרְחִינְהוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִי' פָּטוּר מִכָּל מָקוֹם מַאי קַשְׁיָא דִּלְמָא בְּגָדֵל בִּרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל וְי"ל דְּמַשְׁמַע לֵיהּ דְּאַיְירֵי בְּגָדֵל בִּרְשׁוּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים אֲבָל סוּגְיָא דִּמְנָחוֹת (דַּף סו:) מוֹכַח דִּפְלִיגִי אֲפִי' בְּגָדֵל בִּרְשׁוּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְי"ל דְּנִיחָא לֵיהּ לְשַׁנּוּיֵי דְּהָכָא כּוּלֵּי עָלְמָא וּמִיהוּ קָשֶׁה דַּאֲפִילּוּ הֵנִיחָא לֵיהּ מֵרוּחַ דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים פּוֹטֵר מ"מ חַיָּב לְעַשֵּׂר מִדְּרַבָּנַן גְּזֵרָה מִשּׁוּם בַּעֲלֵי כִּיסִין י"ל מַשְׁמַע לֵיהּ מִדְּקָאָמַר וְהֵן שֶׁלּוֹ אַלְמָא לֵית לֵיהּ גְּזֵרָה דְּבַעֲלֵי כִּיסִין דְּא"כ הָיָה חַיָּב לִתְּנוֹ לְכֹהֵן וְאַמַּאי מְעַשְּׂרָן וְהֵן שֶׁלּוֹ וְקַשְׁיָא רִאשׁוֹנָה נָמֵי מִתָּרְצָא בְּהָכִי דְּדַיֵּיק דְּקָסָבַר מֵרוּחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים פּוֹטֵר מִדְּקָאָמַר וְהֵן שֶׁלּוֹ דְּאִי אֵינוֹ פּוֹטֵר אַמַּאי מְעַשְּׂרָן וְהֵן שֶׁלּוֹ לִתְנִינְהוּ לְכֹהֵן וּמִיהוּ קָשֶׁה לִתְנֵי וְאע"ג דְּאֵינוֹ פּוֹטֵר לָא מְחַיֵּיב לְמֵיתַּב לְכֹהֵן דְּא"ל קָאָתֵינָא מִכֹּחַ גַּבְרָא דְּלָא מָצֵית לְאִשְׁתַּעוֹיֵי דִּינָא בַּהֲדֵיהּ וּלְמַאן דְּאִית לֵיהּ נָמֵי גְּזֵרָה בַּעֲלֵי כִּיסִין דְּהַיְינוּ מַאן דְּאִית לֵיהּ מֵרוּחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים פּוֹטֵר לָא מִסְתַּבַּר לְמִחַיֵּיב לִתֵּן לְכֹהֵן טְפֵי מִמַּאן דְּאִית לֵיהּ אֵינוֹ פּוֹטֵר וּלְמַשְׁמַע בְּסָמוּךְ בִּשְׁמַעְתִּין דְּוַדַּאי חַיָּב לְמֵיתַּב לְכֹהֵן דְּאָמַר אֵצֶל עוֹבֵד כּוֹכָבִים הֲרֵי הוּא כְּפֵרוֹתָיו וּמַשְׁמַע דְּאִי וַדַּאי חַלְּפִינְהוּ דְּכוּלֵּי עָלְמָא בָּעֵי לְמִתְּבִינְהוּ לְכֹהֵן הַיְינוּ וַדַּאי כְּפִי הַמַּסְקָנָא דְּמַסְקִינַן כָּאן בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה כָּאן בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר:

דְּמָרְחִינְהוּ יִשְׂרָאֵל בִּרְשׁוּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים פֵּרֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס יִשְׂרָאֵל אָרִיס שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְקָשֶׁה לְפֵרוּשׁוֹ אִי בְּחֵלֶק עוֹבֵד כּוֹכָבִים הַיְינוּ מְרִיחַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים אִי בְּחֵלֶק יִשְׂרָאֵל אֵין זֶה לוֹקֵחַ טְבָלִים וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ מָרְחִינְהוּ יִשְׂרָאֵל בִּרְשׁוּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים אַחַר שֶׁלְּקָחָן יִשְׂרָאֵל וְהָכִי קָא אָמַר הַלּוֹקֵחַ טְבָלִין מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהֵן עַכְשָׁו מְמוֹרָחִין:

מְעַשְּׂרָן דְּאֵין קִנְיָן תֵּימָה אֲפִי' יֵשׁ קִנְיָן חַיָּב לְעַשְּׂרָן מִדְּרַבָּנַן כִּדְמוֹכַח בְּהַקּוֹמֶץ רַבָּה (מְנָחוֹת דַּף לא.) בִּשְׁמַעְתָּא דר"ש שְׁזוּרִי גַּבֵּי לֵךְ קַח מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעַשֵּׂר עָלָיו וְכִי תֵּימָא שֶׁרוֹצֶה לִמְנוֹעַ חִיּוּב דְּאוֹרַיְיתָא דִּרְבוּתָא דַּאֲפִי' הָכִי דְּחַיָּב לְעַשֵּׂר דְּאוֹרַיְיתָא וְהָא מִמָּה נַפְשָׁךְ לָקוּחַ פָּטוּר מִדְּאוֹרַיְיתָא כִּדְמוֹכַח פֶּרֶק הַפּוֹעֲלִים (ב"מ דַּף פח:) מִיהוּ לְפֵרוּשׁ ר"ת דִּמְפָרֵשׁ דְּהַיְינוּ דַּוְקָא לוֹקֵחַ אַחַר מֵרוּחַ אֲבָל לוֹקֵחַ קֹדֶם מֵרוּחַ וּמֵרְחוֹ חַיָּב נִיחָא וְעוֹד י"ל אֲפִילּוּ מִפְטַר לוֹקֵחַ קֹדֶם מֵרוּחַ מִדְּאוֹרַיְיתָא מ"מ הָוֵי רְבוּתָא מַה שֶּׁהֵן שֶׁלּוֹ אע"פ שֶׁאֵין קִנְיָן וְאֵין טַעַם לִפְטוֹר מִטַּעַם הַפְקָעָה דְּחָמוּר אִסּוּרֵיהּ טְפֵי כִּדְמוֹכַח בְּהַקּוֹמֶץ רַבָּה (מְנָחוֹת לא.) מִמָּה דְּפָרֵיךְ וְלֵימָא לֵהּ לֵךְ קַח מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים [וּמְשַׁנֵּי] דְּקָא סָבַר אֵין קִנְיָן וְהָוֵה לֵהּ מִן הַחִיּוּב עַל הַפָּטוּר אע"ג דְּלָקוּחַ דְּרַבָּנַן: **הֲרֵי** הֵן בְּחֶזְקָתָן לְמַעֲשֵׂר וְלִשְׁבִיעִית מַשְׁמַע מִכָּאן דִּסְתָם עַם הָאָרֶץ חֲשׁוּדִין עַל הַשְּׁבִיעִית וְכֵן פֶּרֶק לוּלָב הַגָּזוּל (סֻכָּה לט.) אֵין מוֹסְרִין דְּמֵי שְׁבִיעִית לְעַם הָאָרֶץ ופ"ק דְּחֻלִּין (דַּף ו.) וְאִם אָמַר עֲשֵׂה לִי מִשֶּׁלְּכִי חוֹשֵׁשׁ לִשְׂאוֹר וְתַבְלִין שֶׁבָּהּ מִשּׁוּם מַעֲשֵׂר וּמִשּׁוּם שְׁבִיעִית וְקָשֶׁה מֵהַהִיא דְּמַשְׁאֶלֶת אֵשֶׁת חָבֵר לְאֵשֶׁת עַם הָאָרֶץ וּמַשְׁאֶלֶת אִשָּׁה לַחֲבֶרְתָּהּ הַחֲשׁוּדָה עַל שְׁבִיעִית מַשְׁמַע דִּסְתָמָא לָא חֲשִׁידֵי וּבִכְתֻבּוֹת (דַּף כד.) פֵּרַשְׁתִּי: **הָא** חַלְּפִינְהוּ וַדַּאי בָּעֵי לְמִיתְּנִנְהוּ לְכֹהֵן וְאע"ג דִּשְׁמָעִינַן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן מֵרוּחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים פּוֹטֵר מִכָּל מָקוֹם חַיָּב מִשּׁוּם גְּזֵרָה בַּעֲלֵי כִּיסִין כִּדְפָרֵשִׁית לְעֵיל: **טְבָלִים** שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מַשְׁמַע הָכָא דְּלוֹקֵחַ חַיָּב מִדְּאוֹרַיְיתָא מִדְּאִצְטְרִיךְ קְרָא לִפְטוֹר תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְהִקְשָׁה ר"ת מִדְּקָאָמְרִינַן פ' הַפּוֹעֲלִים (ב"מ פח: וְשָׁם) תְּבוּאַת זַרְעֲךָ וְלֹא לוֹקֵחַ וְתֵרֵץ לוֹקֵחַ קֹדֶם מֵרוּחַ חַיָּב מִדְּאוֹרַיְיתָא וְהָא דְּאָמְרִי' פ' ר' יִשְׁמָעֵאל (מְנָחוֹת סו:) תּוֹרְמִין מִשֶּׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עַל שֶׁל כּוּתִיִּים וּמִשֶּׁל כֹּל עַל שֶׁל כֹּל (אַלְמָא) מֵרוּחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵינוֹ פּוֹטֵר לֹא בְּלוֹקֵחַ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אַיְירֵי דְּלוֹקֵחַ מְמָרֵחַ אֲפִי' מִיִּשְׂרָאֵל פָּטוּר דְּאוֹרַיְיתָא אֶלָּא בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַתּוֹרֵם מִשֶּׁלּוֹ עַל שֶׁל יִשְׂרָאֵל אַיְירֵי כִּדְתְנַן (תְּרוּמוֹת פ"ג מ"ט) הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהַכּוּתִי שֶׁתָּרְמוּ תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה וּפֶרֶק בְּכָל מְעָרְבִין (עֵירוּבִין לז:) גַּבֵּי לוֹקֵחַ יַיִן מִבֵּין הַכּוּתִיִּים אָמַר כִּי לֵית לֵהּ בְּרֵרָה בִּדְאוֹרַיְיתָא יֵשׁ לְפָרֵשׁ תְּרוּמַת דָּגָן תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר קָרֵי דְּאוֹרַיְיתָא וַאֲפִילּוּ מִפְטַר כָּל לוֹקֵחַ נִיחָא נָמֵי סוּגְיָא דִּשְׁמַעְתִּין לוֹקֵחַ טְבָלִים מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אַיְירֵי בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַמְעַשֵּׂר פֵּרוֹתָיו וְנָתַן לַלֵּוִי לָא מְחַיֵּיב לֵוִי לְמֵיתַּב תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר לְכֹהֵן וּמַעֲשֵׂר דְּאוֹרַיְיתָא הִיא אִי אֵין קִנְיָן וּמֵרוּחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים פּוֹטֵר וְאִי לְמ"ד מֵרוּחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵינוֹ פּוֹטֵר אֶפְשָׁר שֶׁהִקְדִּימוֹ בְּשִׁבֳּלִים וּמִתְקַיֵּים שַׁפִּיר טַעְמָא דִּלְעֵיל (מִכֹּחַ) דְּא"ל קָאָתֵינָא מִכֹּחַ גַּבְרָא דְּלָא מָצֵית לְאִשְׁתַּעוֹיֵי דִּינָא בַּהֲדֵיהּ כְּלוֹמַר כְּמוֹ שֶׁהַמַּעֲשֵׂר שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מַפְרִישׁ וְנוֹתֵן לְלֵוִי דְּאֵין הַלֵּוִי חַיָּב לִתֵּן מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה לְכֹהֵן כָּךְ כְּשֶׁקּוֹנֶה לֵוִי טְבָלִים מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר אֵינוֹ חַיָּב לָתֵת מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר לְכֹהֵן אֶלָּא מַפְרִישׁוֹ וְהוּא שֶׁלּוֹ דְּא"ל קָאָתֵינָא כו' דְּאִי לָאו הָכִי אע"ג דְּלוֹקֵחַ פָּטוּר מִדְּאוֹרַיְיתָא מ"מ הָיָה חַיָּב לִתֵּן לְכֹהֵן מִדְּרַבָּנַן וְהַהִיא דְּהַקּוֹמֶץ רַבָּה (מְנָחוֹת לא.) מַשְׁמַע כְּפֵרוּשׁ רַבֵּינוּ תָּם דְּפָרֵיךְ וְלֵימָא לֵיהּ קַח מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֵשֶׂר עָלָיו וּמְשַׁנֵּי דְּקָסָבַר אֵין קִנְיָן וְהָוֵה לֵהּ מִן הַחִיּוּב עַל הַפָּטוּר וּמִדְּקָרֵי לֵיהּ חִיּוּב מַשְׁמַע מִדְּאוֹרַיְיתָא וְיֵשׁ לוֹמַר לְגַבֵּי דָּבָר הַמְעוֹרָב בְּרוֹב חֻלִּין הָוֵי כְּמוֹ חִיּוּב עַל הַפָּטוּר תֵּדַע דְּה"נ קָאָמַר הָתָם וְלֵימָא לֵיהּ קַח מִן הַשּׁוּק וְעַשֵּׂר עָלָיו דְּקָסָבַר רֹב עַם הָאָרֶץ אֵין מְעַשְּׂרִין הֵן וְהָוֵה לֵהּ מִן הַחִיּוּב עַל הַפָּטוּר מַשְׁמַע אִי אֵין מְעַשְּׂרִין הָוֵה לֵהּ מִן הַחִיּוּב עַל הַפָּטוּר וְאַמַּאי וְהָא דְּמַאי דְּרַבָּנַן וְאִם טֶבֶל מְעוֹרָב בְּחֻלִּין דְּרַבָּנַן אִם הוּא מְעוֹרָב בְּרוֹב אֶלָּא כְּשֶׁאֶחָד נוֹטֶה לְצַד חִיּוּב אוֹ לְצַד פָּטוּר יוֹתֵר מֵחֲבֵרוֹ קָרֵי לֵהּ חִיּוּב עַל פָּטוּר וְעוֹד דְּכִי מְשַׁנֵּי דְּקָסָבַר אֵין קִנְיָן אַכַּתִּי לִקְנֶה מִן הַמְּמָרֵחַ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים דְּרֹב עַמֵּי הָאָרֶץ מְעַשְּׂרִים הֵן לֹא שַׁיָּךְ אֶלָּא אַחַר מֵרוּחַ וְאֵין לִתְמוֹהַּ לְאַחַר סוּגְיָא דִּמְנָחוֹת מְנָא לַן לְהַשַּׁ"ס דִּפְלִיגִי בְּמֵרוּחַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים פּוֹטֵר דִּלְמָא בְּיֵשׁ קִנְיָן וְאֵין קִנְיָן פְּלִיגִי י"ל א"כ קָשֶׁה לר"מ דְּמִדְּקָאָמַר ר"מ תּוֹרְמִין מִשֶּׁל כֹּל עַל שֶׁל כֹּל א"כ קָסָבַר אֵין קִנְיָן ובפ"ק דע"ז (דַּף כא.) דְּאָמְרִי' יֵשׁ קִנְיָן גַּבֵּי אֵין מַשְׂכִּירִין לָהֶם שָׂדוֹת מִשּׁוּם דְּמַפְקַע לְהוּ מִמַּעֲשֵׂר וְהָא דְּמוֹקֵי יְרוּשַׁלְמִי בְּיֵשׁ קִנְיָן וְאֵין קִנְיָן לְטַעַם דְּלָא מְפָרֵשׁ טַעְמָא דְּמַתְנִיתִין דע"ז מִשּׁוּם הַפְקָעַת מַעֲשֵׂר וְעוֹד יֵשׁ לְדַקְדֵּק מֵרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר בִּמְנָחוֹת (דַּף סו:) תּוֹרְמִין מִשֶּׁל כֹּל עַל שֶׁל כֹּל וּפ' הַמְקַבֵּל (ב"מ דַּף קא.) קָסָבַר יֵשׁ קִנְיָן לְפֵרוּשׁ ר"ת בְּהַהִיא דְּהַמְקַבֵּל שָׂדֶה אֲבוֹתָיו מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהַהִיא דע"ז יֵשׁ לְפָרֵשׁ הַפְקָעָה בע"א:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' תרומות הל' יא:

ב מיי' פי"א מהל' מעשרות הל' יג:

ג מיי' פי"א מהל' מעשרות הל' טו:

ד מיי' פ"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ה, סמג עשין ריא, טוש"ע יו"ד סי' שבא סעי' ו:

רבינו גרשום

אלא דמרחינהו ישראל מרשות עובד כוכבים לישראל שהיא בקרקע ומירחן ישראל והוי הלוקח דקאמר כלומר שלוקחן ממנו ישראל כגוונא עובדין והן שלו שיכול למוכרן ולגוף הכהנים:

בחזקתן למעשרות ולשביעית כלומר אם הפקיד כאן פירותיו מעשרין דאיכא למיחש שמא החליפן לו ומחזיר לו טבלים שלא אותן שהפקיד לו מחזיר לו. וכן לשביעית אם הפקיד לו פירות של שנת ששית ומחזיר לו בשביעית דאיכא למיחש שהחליפן לו ומחזיר לו פירות שביעית שאסורין לסחור בהן וצריכין ביעור לאחר שכלה לחיה. אלא אותן שהפקיד בידו מחזיר לו שלא היה רוצה להחליפו:

אצל העובד כוכבים. אבל אם הפקידן אצל העובד כוכבים כפירותיו של עובד כוכבים שמחזירין לו הרי הן כפירותיו. יש לכן לקן כפירותיו של עובד כוכבי' דאחריהם ודאי החליפן ומחזיר לו אחרים ודינן כפירות דאמרינהו ישראל מרשות עובד כוכבים דקא בעי לאפרושי מיניה תרומה גדולה ולמיתבה לכהן ויתאשר מעשר ראשון ותרומת מעשר מעשרין והן שלו:

ר' שמעון אומר יש לכן תורת דמאי דספק החליפן וספק לא החליפן הלכך מעשרין והן שלו דאי תרומה גדולה לא יהיב לכהן אלא מתנה בה להפריש תרומה גדולה דכולי עלמא לא פליגי דבעי לאפרושי כי פליגי ליתנה לכהן בתרומה גדולה לאחר תנא קמא סבר כו'. ורבי שמעון סבר דספק הוא אם החליפן אי לא הלכך תרומה גדולה אפרים והן שלו ומוכרה לכהן:

וקאמר ליה לאו שמעתא. דר"א: דלמא לא קשיא הא דקיימא אכתי לאי ולאי חלופינהו דכולי עלמא בעי למיתבינהו לכהן בתרומה גדולה כאן בתרומת מעשר. והא דאמר שמואל בר נתן מעשרין והן שלו בתרומת מעשר קאמר ולא תרומה גדולה. א"ל אבי לא דימי ולא לא כי קמח מעשרין לו ולאיתא כאן בתרומה גדולה וכאן בתרומת מעשר דכי בדתנן גדולה טבלי ולאו חלופינהו דכולי עלמא תרומה גדולה בעי למיתבה לכהן והלוקח טבלין מן העובד כוכבים קאמר מעשרין והן שלו בתרומת מעשר קאמר דפטור הוא מתרומת מעשר כהנא [בתחם] (כלאים"ו) וכדריב"ל דלקדים ליה לא הוא קרא הכי טבלים שאתה לוקח מישראל כו':

ואם מת. הכא שהפריש בשביל פטור חמור קודם שבא ליד כהן נהנה בו כהן כשעיבלנא לאפרושיה ברשותיה דכהן קאי:

מסורת הש"ס

א משנה דמאי

גליון הש"ס

גמ' קאתינא מכח גברא. ע"ל מז ע"ב:

תורה אור השלם

לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ וְכָל־נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר וְנִדְבֹתֶיךָ וּתְרוּמַת יָדֶךָ: [דברים יב, יז]

רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן־לוֹ: [דברים יח, ד]

וְאֶל־הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלַתְכֶם וַהֲרֵמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְהוָה מַעֲשֵׂר מִן־הַמַּעֲשֵׂר: [במדבר יח, כו]

מסורת הש"ס

א יומא מט:; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; בבא קמא עח.
ב לקמן נז.
ג חולין עד:
ד יומא מט:
ה עירובין סז:; פסחים לט:; פסחים לח.; בבא בתרא קסה:
ו לעיל ו.
ז לקמן יז:; לעיל ו:; בבא קמא עח.
ח חולין עד:
ט לקמן טו.; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' א, סמג עשין קמה, סמג עשין קמו, טוש"ע יו"ד סי' שכא סעי' ב:

ב מיי' פה' מהל' מאכלות אסורות הל' יד, טוש"ע יו"ד סי' יג סעי' ב:

ג מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ט, טוש"ע יו"ד סי' שכא סעי' ד:

ד מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ט, טוש"ע יו"ד סי' שכא סעי' ג:

א(א)**מַתְנִי'** אֵין פּוֹדִין לֹא בְּעֵגֶל וְלֹא בְּחַיָּה, לֹא בִּשְׁחוּטָה וְלֹא בִּטְרֵיפָה, וְלֹא בְּכִלְאַיִם וְלֹא בְּכוֹי. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר בַּכִּלְאַיִם מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֶׂה, וְאוֹסֵר בַּכּוֹי מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק. נְתָנוֹ לְכֹהֵן — אֵין הַכֹּהֵן רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ עַד שֶׁיַּפְרִישׁ שֶׂה תַּחְתָּיו. (ב)**גְּמָ'** מַתְנִיתִין מַנִּי? בֶּן בַּג בַּג הִיא, דְּתַנְיָא: בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן "שֶׂה", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "שֶׂה", מָה לְהַלָּן פְּרָט לְכָל הַשֵּׁמוֹת הַלָּלוּ, אַף כָּאן פְּרָט לְכָל הַשֵּׁמוֹת הַלָּלוּ. (ג)אִי מָה לְהַלָּן זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה, אַף כָּאן זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּפְדֶּה" "תִּפְדֶּה" — רִיבָּה. אִי "תִּפְדֶּה" "תִּפְדֶּה" רִיבָּה, אֲפִילּוּ כׇּל הָנֵי נָמֵי? אִם כֵּן, "שֶׂה" "שֶׂה" מַאי אַהֲנִי לֵיהּ? ב'אִיבַּעְיָא לְהוּ: מַהוּ לִפְדּוֹת בְּבֶן פְּקוּעָה? אַלִּיבָּא דְּרַבִּי מֵאִיר לָא תִּיבְּעֵי לָךְ, דְּכֵיוָן דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר: בֶּן פְּקוּעָה טָעוּן שְׁחִיטָה, שֶׂה מְעַלְּיָא הוּא. אֶלָּא כִּי תִּבְּעֵי לָךְ אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן, דְּאָמְרִי: שְׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוֹ. כְּבִישְׂרָא בְּדִיקוּלָא דָּמֵי, אוֹ דִלְמָא: כֵּיוָן דְּהַשְׁתָּא מִיהָא רָהֵיט וְאָזֵיל, "שֶׂה" קָרֵינָא בֵּיהּ? ג'מָר זוּטְרָא אָמַר: אֵין פּוֹדִין, וְרַב אָשֵׁי אָמַר: פּוֹדִין. (ד)אֲמַר לֵיהּ רַב אָשֵׁי לְמָר זוּטְרָא: מַאי דַּעְתָּיךְ? דְּיָלְפַתְּ מִפֶּסַח. אִי מָה לְהַלָּן זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה, אַף כָּאן זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה! "תִּפְדֶּה" "תִּפְדֶּה" — רִיבָּה. אִי "תִּפְדֶּה" "תִּפְדֶּה" רִיבָּה, אֲפִילּוּ בֶּן פְּקוּעָה נָמֵי! אִם כֵּן, "שֶׂה" "שֶׂה" מַאי אַהֲנִי לֵיהּ? (ה)אִיבַּעְיָא לְהוּ: מַהוּ לִפְדּוֹת בְּנִדְמֶה? אַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לָא תִּיבְּעֵי לָךְ, הַשְׁתָּא בְּכִלְאַיִם פָּרְקִינַן, בְּנִדְמֶה מִיבַּעְיָא? כִּי תִּיבְּעֵי לָךְ אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן, בְּכִלְאַיִם הוּא דְּלָא פָּרְקִינַן, בְּנִדְמֶה פָּרְקִינַן, אוֹ דִלְמָא לָא שְׁנָא? ד'תָּא שְׁמַע: פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז — אֵין פּוֹדִין, הָא רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז — פּוֹדִין. מַנִּי? אִילֵימָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר — הָא בְּכִלְאַיִם נָמֵי פָּרְקִינַן! אֶלָּא לָאו רַבָּנַן הִיא? (ו)לָא, לְעוֹלָם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא, גּוּפַהּ קָא מַשְׁמַע לַן דְּפָרָה שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז — אֵין פּוֹדִין. לָא תֵּימָא: זִיל אַבָּתְרֵיהּ דִּידֵיהּ, וְהַאי עֵז מְעַלְּיָא הוּא, אֶלָּא זִיל בָּתַר אִימֵּיהּ — וְהַאי עֵגֶל הוּא. תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל: אֵיזֶהוּ כִּלְאַיִם? רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז, וְאָבִיו שֶׂה. אָבִיו שֶׂה, כִּלְאַיִם הוּא? נִדְמֶה הוּא! אֶלָּא, אֵיזֶהוּ דָּמֵי לְכִלְאַיִם, דְּשַׁוְּיוּהּ רַבָּנַן כִּי כִלְאַיִם? רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז, וְאָבִיו שֶׂה. לְמַאי? אִי לְקָדָשִׁים — מֵהֵיכָא דְּמְמַעֵט כִּלְאַיִם, מֵהָתָם מְמַעֵט נִדְמֶה, דְּתַנְיָא: "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב" — פְּרָט לְכִלְאַיִם, "אוֹ עֵז" — פְּרָט לְנִדְמֶה! (ז)אִי לִבְכוֹר, "אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר" אָמַר רַחֲמָנָא, עַד שֶׁיְּהֵא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר! אֶלָּא לְמַעֲשֵׂר, "תַּחַת" "תַּחַת" מִקֳּדָשִׁים גָּמַר! אֶלָּא לְפֶטֶר חֲמוֹר. לָא, לְעוֹלָם לְמַעֲשֵׂר, וּכְגוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין, מַהוּ דְּתֵימָא "הַעֲבָרָה" "הַעֲבָרָה" מִבְּכוֹר גָּמַר, קָא מַשְׁמַע לַן, "תַּחַת" "תַּחַת" מִקֳּדָשִׁים גָּמַר. (ח)אִיבַּעְיָא לְהוּ: מַהוּ לִפְדּוֹת בִּפְסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין? אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לָא תִּיבְּעֵי לָךְ, כֵּיוָן דְּאָמַר מוּתָּר בַּהֲנָאָה — חוּלִּין הוּא, כִּי תִּיבְּעֵי לָךְ אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר אָסוּר בַּהֲנָאָה. מַאי? כֵּיוָן דְּאָסוּר בַּהֲנָאָה, אֵין אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר? אוֹ דִלְמָא, כֵּיוָן דְּלָא תָּפֵיס פִּדְיוֹנוֹ, אַפְקוּעֵי אִיסּוּרָא בְּעָלְמָא הוּא? (ט)אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא: מִי זוּטַר מַאי דִּכְתִיב בְּהוּ, "כַּצְּבִי וְכָאַיָּל"? מָה צְבִי וְאַיָּל אֵין פּוֹדִין, אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין אֵין פּוֹדִין! הַשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי,

לְרַבִּי

רש"י

מַתְנִי' לֹא בְּחַיָּה גְּבִי וְאַיָּל: **וְלֹא בִּשְׁחוּטָה** וַאֲפִי' שֶׂה שָׁחוּט: **טְרֵפָה** שֶׁנֶּחְתְּכוּ רַגְלֶיהָ מִן הָאַרְכֻּבָּה וּלְמַעְלָה: **כִּלְאַיִם** תַּיִשׁ הַבָּא עַל הָרָחֵל: **כּוֹי** סָפֵק חַיָּה סָפֵק בְּהֵמָה: **מִפְּנֵי שֶׁהוּא** שֶׂה לְבֵין רָחֵל וּבֵין עֵז קְרוּיִין שֶׂה: **נְתָנוֹ לַכֹּהֵן** הַפֶּטֶר חֲמוֹר: **גְּמ' לְהַלָּן** בְּפֶסַח: **לְכָל הַשֵּׁמוֹת** שֶׁבְּמִשְׁנָתֵנוּ. הַפֶּסַח אֵינוֹ בָּא עֵגֶל וְחַיָּה דִּכְתִיב (שמות יב) שֶׂה מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים וְלֹא שָׁחוּט דְּבָעֵינַן שְׁחִיטָה לְשֵׁם פֶּסַח וְכִלְאַיִם נָמֵי לֹא דְכִלְאַיִם אֵין קְרֵבִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ כִּדְקָתָנֵי לְקַמָּן שׁוֹר וְכֶשֶׂב פְּרָט לְכִלְאַיִם: **בֶּן פְּקוּעָה** שֶׁנִּמְצָא חַי בִּבְהֵמָה שְׁחוּטָה: פְּלוּגְתָּא דְּר"מ וְרַבָּנַן בְּפ' בְּהֵמָה הַמַּקְשָׁה (חולין דף עד.): **בְּדִקוּלָא** קַלַּחַת. כְּלוֹמַר כִּשְׁחוּטָה דָּמֵי וְאֵין פּוֹדִין בִּשְׁחוּטָה: **אוֹ דִלְמָא כו'** וְכָל הָנָךְ אֵין פּוֹדִין דְּאָמַר בְּמַתְנִיתִין שֶׁלֹּא בְּשָׁוִין קָאָמְרִינַן דְּאִי בְּשָׁוִין אֲפִי' בְּשַׁלְקֵי שָׁרֵי: **בֶּן פְּקוּעָה** פָּסוּל לְפֶסַח דְּאֵינוֹ קָרֵב לַמִּזְבֵּחַ דְּתַנְיָא בְּפֶ' שֵׁנִי לִשְׁחִיטַת חֻלִּין (דף לח:) כִּי יִוָּלֵד פְּרָט לְיוֹצֵא דֹּפֶן: **שֶׂה מַאי אַהֲנֵי לֵהּ** וּמִסְתַּבְּרָא לְמַעוּטֵי בֶּן פְּקוּעָה דִּכְשָׁחוּט דָּמֵי וְלֹא שֶׂה הוּא וְתִפְדֶּה מְרַבֵּי' בַּעַל מוּם וּנְקֵבָה וּבֶן שְׁתֵּי שָׁנִים דְּשֶׂה נִינְהוּ: **בְּכִלְאַיִם** דִּתְרֵי מִינֵי הוּא פָּרְקִינַן דְּקָתָנֵי בְּמַתְנִיתִין ר"א מַתִּיר בְּכִלְאַיִם: **פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז אֵין פּוֹדִין** דְּעֵגֶל הוּא: **בְּכִלְאַיִם פָּרְקִינַן** וכ"ש בְּנִדְמֶה ול"ל לְמִתְנְיֵיהּ: **הִיא גּוּפַהּ אִצְטְרִיכָא לֵיהּ** וְלָא מִשּׁוּם דִּקְיָא אֲתָא: **כִּלְאַיִם הוּא** בִּתְמִיהַּ. הָא נִדְמֶה הוּא: **לְמַאי קָאָמַר** דְּשַׁוְיֵהּ רַבָּנַן לְנִדְמֶה כִּי כִלְאַיִם: **אִי לְקָדָשִׁים** שֶׁלֹּא יִקְרַב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ ל"ל לְמִתְלְיֵהּ לְנִדְמֶה בְּכִלְאַיִם כִּי הֵיכִי דִּפְשִׁיטָא לַן בְּכִלְאַיִם פְּשִׁיטָא לַן בְּנִדְמֶה: **אִי לִבְכוֹרָה** לְאַשְׁמוֹעֵי' דְּלָא קָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה כְּכִלְאַיִם פְּשִׁיטָא דְּהָךְ בְּכוֹר שׁוֹר כְּתִיב וּבְהֶדְיָא אַמְעוּט: **אִי לְמַעֵט מִמַּעֲשֵׂר** דְּכִי הֵיכִי דְּכִלְאַיִם לֹא מְעַשְּׂרִין אַף נִדְמֶה לֹא: פְּשִׁיטָא תַּרְוַיְהוּ מֵחַד קְרָא נָפְקֵי תַּחַת תַּחַת כְּתִיב הָכָא תַּחַת הַשֵּׁבֶט וּכְתִיב בְּקָדָשִׁים תַּחַת אִמּוֹ מַה הָתָם נִדְמֶה וְכִלְאַיִם לֹא כִּדְמְמַעֲטִינַן לְעֵיל אַף מַעֲשֵׂר כִּלְאַיִם וְנִדְמֶה לֹא: **לְפֶטֶר חֲמוֹר** דְּלָא פָּרְקִינַן בֵּיהּ פֶּטֶר חֲמוֹר כִּי כִלְאַיִם: **מִקְצָת סִימָנִים** דְּאִמּוֹ: **הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה** כְּתִיב הָכָא יַעֲבֹר תַּחַת הַשֵּׁבֶט וּכְתִיב בִּבְכוֹר וְהַעֲבַרְתָּ פֶּטֶר רֶחֶם מַה בִּבְכוֹרָה חַיָּב כִּדְאָמְרָן וְאִם יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין חַיָּב אַף מַעֲשֵׂר נָמֵי לֶהֱוֵי חַיָּב: **קמ"ל** דְּלִין כִּלְאַיִם אִית לֵיהּ דְּתַחַת תַּחַת גָּמַר מִקָּדָשִׁים כִּי הֵיכִי דִּלְמִזְבֵּחַ לֹא קָרֵב כִּדְאָמַר בְּרֵישׁ פִּרְקִין (בכורות דף ג:) מוּם קָבוּעַ הוּא לִשְׁחֵט עָלָיו בְּמַעֲשֵׂר נָמֵי לֹא קָדוֹשׁ: **פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין** שֶׁנִּפְדּוּ וְיוֹצְאִין לְחֻלִּין: **כֵּיוָן דְּאָמַר** פֶּטֶר חֲמוֹר מֻתָּר בַּהֲנָאָה קֹדֶם פִּדְיוֹן חֻלִּין הוּא הַפֶּטֶר חֲמוֹר וְיָכוֹל לִפְדּוֹתוֹ בָּהּ דְּלֵיכָּא לְמֵימַר אִסּוּר חָל עַל אִסּוּר: **אֵין אִסּוּר** פֶּטֶר חֲמוֹר חָל עַל אִסּוּר דְּבֶהֱמַת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין אִית בָּהּ קֻשְׁיָא אֲפִי' לְאַחַר פִּדְיוֹן דַּאֲסִירֵי בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה: **דְּלָא תָּפִיס פִּדְיוֹנוֹ** שֶׁהַשֶּׂה הַנִּתָּן תַּחְתָּיו אֵין בּוֹ מִשּׁוּם קְדֻשָּׁה: **גְּבִי וְאַיָּל** כְּתִיב בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין דִּכְתִיב (דברים י"ב:ט"ו) רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ וְגוֹ' וּבִפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין מְדַבֵּר:

תוספות

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר בִּכְלְאַיִם ר' אֶלְעָזָר גָּרְסִינַן וְלָא גָּרְסִינַן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְכֵן מוּכָח בְּמְרֻבָּה (ב"ק דף עח.) דְּאָמַר ר' אֶלְעָזָר דְּמַתִּיר בַּכִּלְאַיִם מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֶׂה דְּאֵינוֹ אֶלָּא לְהוֹנִיא כִּלְאַיִם לְמַאי הִלְכְתָא וּמְשַׁנֵּי לְטָמֵא שֶׁנּוֹלַד מִן הַטָּהוֹר וְעִבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא וּדְלָא כְּר' יְהוֹשֻׁעַ דְּאִי כְּר' יְהוֹשֻׁעַ מַשֶּׂה כְּבָשִׂים וְשֶׂה עִזִּים נָפְקָא וְכָל שֶׁכֵּן דְּלָא כְּר' אֱלִיעֶזֶר דְּאָסַר לְעֵיל בְּפִרְקִין אַלְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פְּלִיג עַל רַבִּי אֶלְעָזָר וְר' אֱלִיעֶזֶר בַּר פְּלֻגְתֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ:

קָא מַשְׁמַע לַן תַּחַת תַּחַת מִשְּׁלָמִים גָּמַר וא"ת לָמָּה לִי בִּבְכוֹר עַל שֶׁיְּהֵא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר נֵילַף הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה מִמַּעֲשֵׂר וְי"ל מִשּׁוּם דִּכְתִיב אַךְ לְחַיֵּב מִקְצָת סִימָנִין דּוֹמִין לְאִמּוֹ לְכָךְ צָרִיךְ לְמַעֵט נִדְמֶה בְּהַאי קְרָא דְּנִשְׁמַע מִנֵּהּ אַמַּאי קָאֵי אַךְ וּמִיהוּ לְהָהוּא תַּנָּא דִּמְמַעֵט לְעֵיל נִדְמֶה מִפֶּטֶר חֲמוֹר תְּרֵי זִמְנֵי וְגַלֵּי לָן בִּקְדֻשַּׁת דָּמִים וה"ה לִקְדֻשַּׁת הַגּוּף לְפִי טַעַם זֶה לָא הֲוָה מָצֵי לְמִדְרַשׁ מִקְצָת סִימָנִים מֵאַךְ וְשֶׁמָּא נָפְקָא לֵיהּ מִקְּרָא אַחֲרִינָא:

מָה צְבִי וְאַיָּל אֵין פּוֹדִין וְכוּ' עוֹד יֵשׁ דְּרָשָׁא בְּפֶ' שֵׁנִי (לְקַמָּן בְּכוֹרוֹת דַּף טו.) מִגְּבִי וְאַיָּל דְּפָטַר לְהוּ מִמַּתָּנוֹת וְאִי לָאו מִעוּטָא דִּקְרָא הֲוָה שָׁרֵי חֶלְבּוֹ וּפָטַר לְהוּ מֵאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ וא"ת הֵיכִי עָבְדִינַן כָּל הָנָךְ דְּרָשׁוֹת דְּפֶרֶק כָּל פְּסוּלֵי (לְקַמָּן בְּכוֹרוֹת דַּף לג.) אָמַר תְּלָתָא גְּבִי וְאַיָּל כְּתִיבִי וּמַיְתֵי כָּל חַד לְמִלְּתֵיהּ וְלָא דָּרְשִׁינַן מִנַּיְהוּ הַךְ דְּרָשׁוֹת כְּלָל:

רבינו גרשום

ולא בטריפה. כגון שנחתכו רגליו מן הארכובה ולמעלה:
ולא בכלאים. בשה הבא מעז ומרחל:
ולא בכוי. הבא מן התיש ומן הצביה:
ור' אלעזר מתיר בכלאים מפני שהוא שה. שאביו ואמו מין בהמה:
נתנו לכהן. הפטר חמור:
אין הכהן רשאי לקיימו. שלא יערפנו עד שיפריש הכהן שה תחתיו והוא שלו מפני גזרת הכתוב ואם לא תפדה וערפתו:
נאמר כאן שה. תפדה בשה ונאמר להלן בפסח שה תמים זכר בן שנה:
מה להלן פרט לכל השמות הללו. משום דפסח קדשים הוא ואמרינן גבי קדשים שור או כשב (לרבות) פרט לכלאים או עז פרט לנדמה כי יולד פרט ליוצא דופן:
אף כאן. בהאי תפדה בשה פרט לכל השמות הללו:
בן פקועה. שה חי שנמצא בבטן בהמה שחוטה:
כבישרא בדיקולא דמי. וכשחוט הוא ואין פודין בו:
דילפת שה שה מפסח ובפסח אמרינן פרט ליוצא דופן והיינו בן פקועה ומשום הכי אין פודין. אי מה להלן זכר כו':
בנדמה. היינו שאביו איל ואמו רחל אלא שדומה למין אחר:
בנדמה מיבעיא. שהרי אביו ואמו מין אחד:
האי פרה שילדה מין עז אין פודין דאמרינן עגל הוא. הא רחל שילדה מאיל מין עז פודין בו. וש"מ דאית ליה לפודין בנדמה(א)אולי צ"ל לא לעולם ר"א היא מי קתני וכו': מיבעיא:
אמר לך רבי אלעזר מי קתני בברייתא' רחל שילדה מין עז הא לא קתני לה בהדיא אלא למידק מיניה הכי לרבי אלעזר אע"ג דליכא למידק הכי הא לא איצטריך לאשמועינן דכיון דבכלאים פודין כ"ש בנדמה אלא האי גופיה ברייתא גופה אצטריך לאשמועי' דפרה שילדה מין עז אין פודין אתי:

לא תימא. דעז מעליא הוא ופודין בו אלא זיל בתר אימיה ועגל הוא ולא איירי בנדמה אלא בהאי גופא:
אי זה כלאים רחל וכו' הכי תריץ ליה איזהו דומה לכלאים דאע"ג דלאו כלאים הוא דשוייה רבנן לאיסוריה ככלאים היינו רחל שילדה כמין עז דהאי לאו כלאים הוא אלא נדמה ואפילו הכי אסור ככלאים:
ולמאי. קאמר דאסור ככלאים אי לקדשים למזבח מאי קמ"ל דתני רבה בר שמואל (אי לקדשים למס') הא לא איצטריך לאשמועינן דמהיכא דמהוא קרא דממעט לכלאים מקדשים מהתם נמי אימעוט נדמה מקדשים דתניא שור או כשב וכו':
ואי משום למעוטי נדמה מבכור הא נמי מקרא נפקא דכתיב אך בכור שור עד שיהא הוא שור ובכורו שור פרט לנדמה:
ואי למעוטי ממעשר בהמה תחת תחת מקדשים גמר כתיב במעשר כל אשר יעבור תחת השבט וכתיב בקדשים תחת אמו מה התם פרט לנדמה אף במעשר נמי אלא לאו לפטר חמור איצטריך לאשמועינן דהא דתני רבה בר שמואל דאין פודין בנדמה ותפשוט מהכא:
לא לעולם. לא תפשוט ולמעשר איצטריך למעוטי וכגון דיש בו מקצת סימן דומים לאמו:
מהו דתימא. העברה העברה מבכור גמר כתיב במעשר כל אשר יעבור תחת השבט וכתיב בבכור והעברת כל פטר רחם מה גבי בכור אמרינן כי יש בו מקצת סימנין דומין לאמו חייב בבכורה אף במעשר נמי נימא דכי יש במקצת סימנין ליחייב במעשר:
קמ"ל. דתני רבה בר שמואל דלא משום דתחת תחת מקדשים גמר:
ואכתי לא ידעינן אי פודין אי לא פודין:
פסולי המוקדשין. כגון בעל מום שנפדו כיון דאמר פטר חמור מותר בהנאה קודם פדייה חולין הוא שמותר בהנאה כחולין. ופרקינן בבהמה פסולי המוקדשין דכיון דמותר בהנאה אין כאן איסור חל על איסור דפסולי המוקדשין יש כאן איסור גיזה ועבידה כדאמר בפרק דלקמן תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב דהיינו עבודה חולב:
אלא כי תיבעי לך אליבא דרבי יהודה וכו'. אין איסור פטר חמור לאסור בהנאה [חל] על איסור פסולי המוקדשים לאסור בגיזה ובעבודה הילכך אין פודין:
או דילמא. כיון דלא אנים קדושת פטר חמור למיתפס פליונו שיהא אסור בהנאה. והאי דחייבה רחמנא למיפרקיה אפקועי איסורין בעלמא הוא כדי שיהא ניתר פטר חמור בהנאה ולא שתהא חלה קדושתו על פליונו. הכי נמי אין איסורו חלה כלל על איסורי פסולי המוקדשים ואין [כאן] איסור חל על איסור ופודין בבהמה פסולי המוקדשין:
ומי זוטר מאי דכתיב בהו. בפסולי המוקדשין בשעריך תאכלנו הטמא והטהור יחדיו כצבי וכאיל והאי הטמא היינו בעל מום. מה צבי ואיל אין פודין בו כדתנן אין פודין לא בחיה:
השתא דאתית להכי אפילו לר' שמעון נמי דשרי בהנאה אפי' הכי אין פודין דגבי ואיל כתי' בהו:

תורה אור השלם

דַּבְּרוּ אֶל־כׇּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם וגו' [שמות יב, ג]

וְכׇל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר וגו' [שמות יג, יג]

שֶׂה תָמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכְּבָשִׂים וּמִן־הָעִזִּים תִּקָּחוּ [שמות יב, ה]

וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ כֹּל בְּכוֹר וגו' [שמות לד, כ]

שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת וגו' [ויקרא כב, כז]

אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ־בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ־בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ וגו' [במדבר יח, יז]

וְכׇל־מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ וגו' [ויקרא כז, לב]

וְהַעֲבַרְתָּ כׇל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהֹוָה וְכׇל־פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ וגו' [שמות יג, יב]

רַק בְּכׇל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בָשָׂר כְּבִרְכַּת יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ וגו' [דברים יב, טו]

לְרַבִּי שִׁמְעוֹן נָמֵי, "צְבִי וְאַיָּל" כְּתִיב בְּהוּ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מַהוּ לִפְדּוֹת בְּבֶהֱמַת שְׁבִיעִית? וַדַּאי — לָא תִּיבְּעֵי לָךְ, לַאֲכִילָה אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא לִסְחוֹרָה. כִּי תִּיבְּעֵי לָךְ — סָפֵק. (א)וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לָא תִּיבְּעֵי לָךְ, דְּלֵית לֵיהּ סָפֵק, כִּי תִּיבְּעֵי לָךְ אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה. מַאי כֵּיוָן דְּמַפְרִישׁ טָלֶה וְהוּא לְעַצְמוֹ, "לְאָכְלָה" קָרֵינָא בֵּיהּ, אוֹ דִילְמָא: כֵּיוָן דְּכַמָּה דְּלָא מַפְקַע אִיסּוּרֵיהּ לָא מִישְׁתְּרֵי, כִּסְחוֹרָה דָּמֵי? (א)תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: בֶּהֱמַת שְׁבִיעִית אֵין פּוֹדִין בָּהּ אֶת הַוַּדַּאי, אֲבָל פּוֹדִין בָּהּ אֶת הַסָּפֵק. (ב)וְאָמַר רַב חִסְדָּא: בֶּהֱמַת שְׁבִיעִית פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וְחַיֶּיבֶת בַּמַּתָּנוֹת. פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה — "לְאָכְלָה" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא לִשְׂרֵיפָה, וְחַיֶּיבֶת בַּמַּתָּנוֹת — דִּ"לְאָכְלָה" קָרֵינָא בַּהּ. (ג)מֵיתִיבִי: הָאוֹכֵל מֵעִיסַּת שְׁבִיעִית עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ — חַיָּיב מִיתָה. וְאַמַּאי? כֵּיוָן דְּאִילּוּ מִטַּמְּיָא בַּת שְׂרֵיפָה הִיא, "לְאָכְלָה" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא לִשְׂרֵיפָה! שָׁאנֵי הָכָא, דִּכְתִיב "לְדוֹרוֹתֵיכֶם". תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: מִנַּיִן לָאוֹכֵל מֵעִיסַּת שְׁבִיעִית עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ שֶׁחַיָּיב מִיתָה — שֶׁנֶּאֱמַר: "לְדֹרֹתֵיכֶם". וְלִגְמַר מִינַּהּ! הָתָם עִיקָּר לַאֲכִילָה, הָכָא עִיקָּר לִשְׂרֵיפָה. (ב)נְתָנוֹ לְכֹהֵן כו'. תְּנֵינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן: יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: "תְּנֵהוּ לִי וַאֲנִי אֶפְדֵּהוּ" — הֲרֵי זֶה לֹא יִתְּנוּ לוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן פְּדָאוֹ בְּפָנָיו. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: זֹאת אוֹמֶרֶת נֶחְשְׁדוּ הַכֹּהֲנִים עַל פִּטְרֵי חֲמוֹרִים. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּמַחְזַק לַן דְּמִיקְרֵי, אֲבָל בִּסְתָמָא לָא — קָא מַשְׁמַע לַן דְּמוֹרֵה בַּהּ הֶיתֵּירָא. (ה)(ג)מַתְנִ' הַמַּפְרִישׁ פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר וָמֵת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: חַיָּיבִין בְּאַחְרָיוּתוֹ, כַּחֲמֵשׁ סְלָעִים שֶׁל בֵּן, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין חַיָּיבִין בְּאַחְרָיוּתוֹ, כְּפִדְיוֹן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי צָדוֹק עַל פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁמֵּת, שֶׁאֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם. מֵת פֶּטֶר חֲמוֹר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יִקָּבֵר, וּמוּתָּר בַּהֲנָאָתוֹ שֶׁל טָלֶה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין צָרִיךְ לְהִקָּבֵר, וְטָלֶה לַכֹּהֵן. גְּמָ' אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר? דִּכְתִיב: "אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה וְגוֹ'", מָה בְּכוֹר אָדָם חַיָּיב בְּאַחְרָיוּתוֹ, אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה חַיָּיב בְּאַחְרָיוּתוֹ. (ו)אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אִי מָה בְּכוֹר אָדָם מוּתָּר בַּהֲנָאָה, אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה מוּתָּר! וְכִי תֵּימָא הָכִי נָמֵי, וְהָתְנַן: מֵת פֶּטֶר חֲמוֹר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יִקָּבֵר. מַאי יִקָּבֵר? לָאו דְּאָסוּר בַּהֲנָאָה? לָא, יִקָּבֵר כִּבְכוֹר אָדָם. אֶלָּא, אָדָם בְּכוֹר הוּא דִּבְעֵי קְבוּרָה, פָּשׁוּט לָא בָּעֵי קְבוּרָה? (ז)(ט)וְעוֹד תַּנְיָא: מוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ סְפֵק פֶּטֶר חֲמוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ — שֶׁמַּפְרִישׁ טָלֶה עָלָיו, וְהוּא שֶׁלּוֹ! אֶלָּא אָמַר רָבָא: אָמַר קְרָא "אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה", לִפְדִיָּיה הִקַּשְׁתִּיו, וְלֹא לְדָבָר אַחֵר. תְּנַן הָתָם: הָעֲרָכִין — בִּשְׁעָתָן, וּפִדְיוֹן הַבֵּן — אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר — לְאַלְתַּר. (י)וּפִדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר לְאַלְתַּר? וּרְמִינְהִי: אֵין בַּעֲרָכִין, וּבְפִדְיוֹן הַבֵּן, וּבִנְזִירוּת, וּבְפֶטֶר חֲמוֹר — פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים. וּמוֹסִיפִין עַד עוֹלָם! (יא)אָמַר רַב נַחְמָן: לוֹמַר שֶׁאִם פְּדָאוֹ — פָּדוּי, מִכְּלָל דִּבְנוֹ אִם פְּדָאוֹ אֵינוֹ פָּדוּי? וְהָאִיתְּמַר: הַפּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, רַב אָמַר: בְּנוֹ פָּדוּי! (טו)לָאו אִיתְּמַר עֲלַהּ, אָמַר רָבָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא "מֵעַכְשָׁיו" — אֵין בְּנוֹ פָּדוּי.

רב

רש"י

לר' שמעון נמי אע"ג דשרי פטר חמור בהנאה אין פודין אותו בפסולי המוקדשין דצבי ואיל כתיב בהו: בבהמת שביעית בהמה שנקחה בפירות שביעית: ודאי לא תבעי לך פטר חמור ודאי לא תבעי לך דכיון דבעי למיתב פדיונו לכהן לא פריק ליה דלאכלה אמר רחמנא ולא לסחורה ונמצא זה קונה חמור בפירות שביעית שאינו ראוי לאכילה: ספק כגון שילדה אמו זכר ונקבה דאמר במתני' מפריש טלה והוא לעצמו: ואליבא דרבי שמעון לא תבעי לך דלדידיה לא מתבעי לאפרושי טלה לאפקועי איסוריה אי לא יהיב ליה לכהן דהא ר"ש מתיר פטר חמור בהנאה: את הודאי פטר חמור ודאי משום דבעי לתנו לכהן והויא סחורה: במתנות זרוע ולחיים והקיבה: לשריפה ואי מחייב בבכור סלקי אמורים לגבוה: חלה טמאה אין לה תקנה אלא שריפה דהאוכל תרומה טמאה חייב מיתה: ואמאי מחייב עסת שביעית בשביעית בחלה: לדרתיכם כתיב בחלה משמע אפי' בשביעית וכתיב (במדבר טו) מראשית עריסותיכם וגו': תניא נמי הכי דטעמא משום דלדורותיכם כתיב בהו: ולגמר מינה דלא אמר לאכלה ולא לשריפה ותתחייב בהמת שביעית בבכורה: התם גבי חלה עקר הפרשתה לאכילה דאינה בשריפה אא"כ נטמאת: לקיומו אפי' שעה אחת: נחשדו שעוברין בהן בלא פדיון: פשיטא דודאי מהכא שמעינן לה: מהו דתימא הני מילי דלא יתננו היכא דמחזק לן ביה דמיקרי חשוד שראינוהו שנחשד בדבר. ל"א דמיקרי דחזינן ליה דאיתרמי ועבד עבודה בפטר חמור קודם פדיון: דמורה בה היתירא דקסבר כיון דשה שיפריש תחתיו יהא שלי למה לי לפדותו: מתני' כחמש סלעים של פדיון הבן דאמר בפ' יש בכור לנחלה (לקמן בכורות דף מט.) דחייב באחריותו: כפדיון מעשר שני דאם אבדו אינו חייב באחריותו כדבנן: מת פטר חמור לאחר שהפריש הפדיון ועדיין לא נתנו לכהן: רבי אליעזר אומר יקבר הואיל והוא חייב באחריו' הטלה כמאן דלא אפרשיה דמי ומותר לישראל בהנאתו של טלה כמי שלא הפרישו: א"צ להקבר דמעידנא דאפרשיה לטלה קם ליה ברשות כהן ופטר חמור פדוי: גמ' חייב באחריותו אם הפריש פדיונו ואבד: מותר בהנאה קודם פדיונו: יקבר כבכור אדם לא משום דאסור בהנאה אלא משום דאתקש לבכור אדם וסתם בכור אדם נתן לקבורה: מודה ר"א אע"ג דבודאי פטר חמור ס"ל דכל כמה דלא מטי פטר חמור ליד כהן לא מפריק מודה הוא בספק שא"צ לתת פדיון לכהן אלא מפריש כו'. ומדמצריך לאפרושי טלה לאפקועי איסוריה מכלל דס"ל פטר חמור אסור בהנאה: לפדייה הקשתיו בכור בהמה טמאה לבכור אדם שיתחייב באחריות פדיונו ולא לדבר אחר להנאה: הערכין בשעתן שאם היה מבן חדש עד חמש שנים בשעת שאמר ערכי עלי והמתין שלא נתנו עד שיהא בן שש שיש לו ערך אחר כדכתיב בפרשת ערכין (ויקרא כז) אפי' הכי לא יהיב אלא כשעה שהעריך: אחר שלשים כדכתיב (במדבר י"ח:ט"ו-ט"ז) ופדויו מבן חדש וגו': ופדיון פטר חמור לאלתר בתמיה: אין בערכין פחות מבן שלשים שאינו נערך כדכתיב בפרשה: ובנזירות סתם נזירות שלשים יום כדכתיב (במדבר ו':ה') קדש יהיה יהיה בגימטריא שלשים הוו: ומוסיפין שיש ערך לכל זמן שהוא עומד בו כדכתיב בפרשה וכן נזיר נודר בנזיר ארבעה וחמשה שנים ואם המתין מפדיון בנו ומפדיון פטר חמורו כמה שנים עדיין יכול לפדותו ואינו נותן יותר: לומר שאם פדאו פדוי הא דקתני לעיל פדיון פטר חמור לאלתר שאם פדאו לאלתר [פדוי] אבל עיקר מצות פדיה לא מקיים: מכלל דבנו מדאוקמת ליה בדיעבד וקתני הבן אחר שלשים מכלל דאם פדאו בתוך שלשים אינו פדוי: והאיתמר בפ' יש בכור לנחלה (לקמן בכורות דף מט.): לכ"ע מעכשיו היכא דאמר ליה מעכשיו יחול פדיון זה אינו פדוי כי פליגי היכא דאמר עכשיו אני נותן מעות והפדיון לא יחול עד לאחר שלשים יום:

תוספות

ודאי לא תבעי לך לאכלה ולא לסחורה משמע דאסור לקנות בהמה טמאה כגון פטר חמור בפירות שביעית ותימה דאפי' רבנן לא אסרי בהגוזל קמא (ב"ק קב.) מטרה וכביסה אלא משום דבעינן דומיא דלאכלה שהנאתו וביעורו שוה ובהמה למלאכה הוי הנאתו וביעורו שוה: כיון דאילו מטמיא כו' ואע"ג דיכול להפריש מעסה אחרת שאינה של שביעית על זאת ומקיף שתיהן מ"מ הך לאו בת חלה היא ולא מצי לאפרושי מינופה הוי כמו מן החיוב על הפטור: הכא עקר לשריפה הקשה ר"ת נילף מעומר דעקרו לשריפה ואמר פ' כל קרבנות (מנחות ל' פל.) שומרי ספיחין בשביעית היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ופריך היכי מייתי עומר מפירות שביעית לאכלה אמר רחמנא ולא לשריפה ואיכא קומץ שקרב לגבי מזבח שאני התם דאמר קרא לדרתיכם וי"ל לא ילפינן בכור מעומר דאיכא פרכי טובא מה לעומר שכן קרבן צבור ודוחה שבת וטומאה ועוד א"א לקיים עומר בשביעית אלא בפירות שביעית דבעינן כרמל אבל בכור וחלה מתקיים בשנה שביעית בבהמות אחרות ובפירות אחרים: לאו אתמר עלה אמר רבא דכ"ע מעכשו אינו פדוי לשון זה אינו לקמן פ' יש בכור (בכורות דף מט. ע"ש):

רבינו גרשום

בבהמת שביעית בשה שקנוי מפירות שביעית:

ודאי פטר חמור לא לך דאין פודין בבהמת שביעית דלאכלה אמר רחמנא והבהמה יש לה מן הפירות ולא לסחורה. דהיינו סחורה שפודה הפטר חמור בהאי שה:

כי תבעי לך ספק. אם יכול לפדות בה ספק פטר חמור:

ואליבא דר' שמעון דלית ליה ספק ברישא דשמעתין וכיון דלעצמו הוא למה לי לאפרושי וכו'. ואמרינן [לעיל] מתניתין ר' יהודה היא דתני כו'. ור"ש מתיר קס"ד דר' שמעון מתיר דלא צריך לאפרושי כלל הואיל וספק הוא:

לא תבעי לך. דמותר לפדות דהא לאו סחורה היא דבלא פדיון נמי הוה מותר:

כי תבעי לך אליבא דר' יהודה. דמצריך לאפרושי לאפקועיה איסוריה:

מאי כיון דמפריש טלה והוא לעצמו לאכלה קרינן ביה הואיל ולעצמו הוא:

או דלמא כיון דכמה דלא מפקע לאיסור בהאי שה מי שרי ליה האי פטר חמור בהנאה וכסחורה דמי שקונה הנאתו בהאי שה ואסור:

אין פודין בה את הודאי. פטר חמור דהיינו סחורה:

אבל פודין בו את הספק. דלא כסחורה גמורה הוא דלא הוי [אלא] ספק:

ואמר רב חסדא. פטורה מן הבכורה לאכלה אמר רחמנא ולא לשרפה ואלו אמורין דבכור לשרפה קיימי וחייבת במתנות בזרוע ולחיים לאכילה קיימי קמ"ל מיהא ברייתא דרב חסדא דפודין בו את הספק:

על שלא הורמה החלה חייב מיתה. דכתיב ולא תשא עליו חטא וגו':

ואמאי. חייב מיתה כיון דאילו מיטמיא החלה בשרפה קיימא ולאכלה אמר רחמנא ולא לשרפה והא חלה לא ליחייב עלה כיון דיש בה דין שרפה כי היכי דפטרת לה מן הבכורה הואיל ואימורין לשרפה קיימי:

הא לא קשיא דאמאי חייב מיתה בשביעית דכתיב גבי חלה לדורותיכם דכתיב תתנו לה' תרומה לדורותיכם. לדעולם נוהגת איסורה אפילו בשביעית:

ולגמר מינה מחלה לבכורה שתהא נמי חייבת בבכורה:

לא דמי התם נמי משום הכי חייב עלה מיתה משום דעיקר חלה לאכילה קאי לכהן ולא לטומאה לשרפה:

הכא. גבי בכור עיקר אימורין לשרפה קיימי ולא לאכילה הלכך פטור מן הבכורה דלאכלה אמר רחמנא ולא לשרפה:

תנינא לה. במתניתי' נמי להא ברייתא דת"ר משום דעיקר היא:

אלא אם כן פדאו. הכהן בפניו:

זאת אומרת. מדקאמר אא"כ פדאו בפניו ש"מ דנחשדו הכהנים על פיטרי חמורים שלא יהו פודין אותן:

פשיטא. דברייתא חזינן בפירוש דנחשדו ומאי קמ"ל רב נחמן:

מהו דתימא. אי לאו דרב נחמן הוה אמינא הני מילי דלא יתנו לו אא"כ פדאו בפניו היכא דמחזק לן בההוא דלא הוי חכם כ"כ ומיקרי ועביד ביה עבודה קודם שיפדנו:

אבל בסתמא. היכא דלא מוחזק לן אימא אין צריך לפדותו בפניו דלא נחשדו קמ"ל דכולן נחשדו:

משום דמורו ביה היתירא דאמר מה צריך לי לפדותי והלא כשאפדנו יהיה השה שלי ועכשיו הוא שלי ולא משגח לפדותו הלכך לא יתננו לו אא"כ פדאו בפניו:

המפריש פדיון פטר חמור ומת. קודם שבא ליד כהן חייב ישראל באחריותו ליתן לו פדיון אחר כחמש סלעים של בן. כדתנן בפרק יש בכור לנחלה המפריש פדיון בנו ואבד חייב באחריות שנאמר אך פדה תפדה:

וחכ"א אין חייב באחריותו כפדיון מעשר שני מה מעשר שני אם אבד פדיונו אין חייב באחריותו דשלו הוא אלא שצריך להעלותו ולאוכלו בירושלים בשיש לו מעלה ואם לאו פטור אף פדיון בכור אין חייב באחריותו העיד ר' יהושע וכולה כחכמים:

מת פטר חמור. קודם שבא טלה ליד כהן:

רבי אליעזר אומר יקבר. לאסור בהנאה כמתחילה:

ומותר. ישראל בהנאה של טלה:

וחכ"א אינו צריך ליקבר. ומותר בהנאת עורו ונבילתו:

וטלה לכהן. דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי:

א"ל אביי. הואיל ומקיש לבכור אדם לקיש נמי לכולה מילתא. ולימא אי מה בכור אדם מותר בהנאת מלאכתו אף בכור בהמה טמאה נמי:

וכי תימא הכי נמי והתנן מת וכו'. לא לעולם מותר נמי בהנאה מאי יקבר דקאמר לאו משום לאסור בהנאה אלא הואיל ומקישו לבכור אדם יקבר נמי כבכור אדם:

אלא מעתה בכור אדם הוא דבעי קבורה כלומר אי משום הכי אמר יקבר דלא אסור בהנאה הוא אלא דבעי קבורה לימא יקבר כאדם אלא מדאמר יקבר ש"מ לאסור בהנאה:

ועוד תניא מודה רבי אליעזר. שמפריש עליו טלה והוא שלו אלמא דאי לא מפריש אסור בהנאה וכ"ש פטר חמור ודאי. ומדלא אקשי להנאה לא תקיש נמי לאחריות:

אמר רבא. לעולם לפדיה לאחריות אקשינן ליה ולא להנאה וגופיה קא דשמעינן לה דכתיב אך פדה תפדה לפדייה הקשתיו לבכור אדם ולא לדבר אחר להנאה:

הערכין בשעתן. שאם העריך קטן ואח"כ הגדיל אין חייב ליתן אלא כשעה שהעריכו ופדיון הבן אינו חייב ליתנו אלא אחר שלשים דעד שלשים חיישינן שלא יהא נפל:

ופטר חמור לאלתר פודין אותו אפי' בתוך שלשים. ורמינהי אין בערכין לפחות מחודש אין לו ערך. ואין נזירות פחות מל' דכתיב קדוש יהיה בגימטריא ל' ופדיון הבן ופדיון פטר חמור אין פחות משלשים יום:

ומוסיפין על עולם. דלאחר ל' ולמעלה יכול להעריכו עד עולם ויש בו תוספת ערך כשהוא גדול:

ובנזירות. דאם רצה להוסיף על ל' כמה שירצה עד עולם שרי. ופדיון הבן ופטר חמור משלשים ולמעלה יכול לפדותן עד עולם. והיינו ומוסיפין עליהן. אבל בפדיונן אין תוספת דמים לכמה שיתן כשהן מן שלשים יום כך יתן בכל זמן שרוצה לפדותן. אלמא דאין פודין פטר חמור פחות משלשים יום:

אמר רב נחמן אמר רב מאי לאלתר דקאמר לומר שאם פדאו לאלתר פטור לאיעבד:

מכלל. דרבנן דברייתא דאין בערכין סברי דאם פדאו קודם אינו פדוי ליעבד. והא איתמר כו' א"כ מאי בינייהו וליכא לתרוצי כדקאמרת לומר שאם פדאו פדוי לעולם כדתרצינן ודקא קשיא והא איתמר הפודה כו' הא איתמר עלה דההוא דכולי עלמא מעכשיו כלומר אמר בתוך שלשים הרי זה פדיונו שיהא פדוי מעכשיו קודם שלשים אין בנו פדוי אפי' ליעבד משום דכי אמר מעכשיו דמי כמאן דהשתא נמי ליהוי מנותיה ולא הוה על שלשים אלמא דרבנן סברי אם פדאו אינו פדוי:

תורה אור השלם

רַק בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בָשָׂר כְּבִרְכַּת יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יֹאכְלֶנּוּ כַּצְּבִי וְכָאַיָּל [דברים יב, טו]

וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ [ויקרא כה, ו]

מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהֹוָה תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם [במדבר טו, כא]

כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהֹוָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה־לָּךְ אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֵת בְּכוֹר־הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה [במדבר יח, טו]

וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא [במדבר יח, טז]

גליון הש"ס

רש"י ד"ה חלה טמאה וכו' חייב מיתה. תמיהני הא חלה טמאה הוא רק בעשה. וכזה תמוה על תוס' ע"ז סו ע"ב ד"ה אביי ועי' רש"י יבמות ז ע"א ד"ה תרומה טמאה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יא:

ב מיי' פה' מהל' בכורות הל' ט:

ג מיי' פט' מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ח:

ד מיי' פו' מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ד:

ה מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ה, סמג עשין קמה, סמג עשין קמו, טוש"ע יו"ד סי' שכא סעי' ו:

ו מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ד, טוש"ע יו"ד סי' שכא סעי' ח:

ז מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יט:

ח מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' כא:

ט מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' כב, טוש"ע יו"ד סי' שכא סעי' י:

י מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' ג:

יא מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יז, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' יא:

יב מיי' פג' מהל' נזירות הל' א:

יג מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ו:

יד מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יח, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' יג:

טו מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יח, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' יג:

מסורת הש"ס

א פסחים לח:, שבועות לג:, יבמות יא:, בבא קמא ז:

ב תוספתא בכורות

ג משנה עדיות

רב ששת אמר לעולם מצות פדיון לאלתר והאי דקתני אין בערכין ופטר חמור פחות משלשים שאינו עובר עליו על שלשים יום מכאן ואילך עובר: מאי לאו מצוה להשהותו כרב נחמן וקשיא לרב ששת:

רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו. [א](א)מֵתִיב רָמֵי בַּר חָמָא: מִצְוָתוֹ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם, מִכָּאן וְאֵילָךְ — אוֹ פּוֹדֵהוּ אוֹ עוֹרְפוֹ. מַאי לָאו מִצְוָה לְשַׁהוֹתוֹ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם? לָא, מִצְוָה לִפְדּוֹתוֹ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם. אִי הָכִי, "מִכָּאן וְאֵילָךְ אוֹ פּוֹדֵהוּ אוֹ עוֹבֵר עָלָיו" מִיבְּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא אָמַר רָבָא: לָא קַשְׁיָא, הָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּמַקִּישׁ, הָא רַבָּנַן דְּלָא מַקְשׁוּ. [ב]מַתְנִי' לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ — עוֹרְפוֹ מֵאֲחוֹרָיו וְקוֹבְרוֹ. מִצְוַת הַפְּדִיָּיה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת עֲרִיפָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ". [ג]מִצְוַת יְעִידָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת הַפְּדִיָּיה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר לֹא יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ". [ד](ב)מִצְוַת הַיִּיבּוּם קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת חֲלִיצָה, בָּרִאשׁוֹנָה שֶׁהָיוּ מִתְכַּוְּונִין לְשֵׁם מִצְוָה, וְעַכְשָׁיו שֶׁאֵין מִתְכַּוְּונִין לְשֵׁם מִצְוָה, אָמְרוּ: מִצְוַת חֲלִיצָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת יִבּוּם. [ה]מִצְוַת הַגְּאוּלָּה בָּאָדוֹן, הוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם לֹא יִגָּאֵל וְנִמְכַּר בְּעֶרְכֶּךָ".

הֲדַרַן עֲלָךְ הַלּוֹקֵחַ עוּבַּר חֲמוֹרוֹ.

[ו-ח](ג)מַתְנִי' **הַלּוֹקֵחַ** עוּבַּר פָּרָתוֹ שֶׁל נָכְרִי, וְהַמּוֹכֵר לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי, וְהַמִּשְׁתַּתֵּף לוֹ, וְהַמְקַבֵּל מִמֶּנּוּ, וְהַנּוֹתֵן לוֹ בְּקַבָּלָה — פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּיִשְׂרָאֵל", אֲבָל לֹא בַּאֲחֵרִים. [ט]הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם חַיָּיבִים, שֶׁלֹּא נִפְטְרוּ מִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, אֶלָּא מִפִּדְיוֹן הַבֵּן וּמִפֶּטֶר חֲמוֹר. גְּמָ' מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי עוּבַּר חֲמוֹרוֹ בְּרֵישָׁא, וַהֲדַר תָּנֵי עוּבַּר פָּרָתוֹ? לִיתְנֵי בְּרֵישָׁא עוּבַּר פָּרָתוֹ, דִּקְדוּשַּׁת הַגּוּף הוּא, וַהֲדַר לִיתְנֵי עוּבַּר חֲמוֹרוֹ, דִּקְדוּשַּׁת דָּמִים הוּא. אָמְרִי בְּמַעְרְבָא: אִיבָּעֵית אֵימָא, אַיְּידֵי דַּחֲבִיבָא לֵיהּ, כִּדְרַבִּי חֲנִינָא, וְאִי בָּעֵית אֵימָא, אַיְּידֵי דְּזוּטְרָן מִילֵּיהּ דִּבְהֵמָה טְמֵאָה, פָּסֵיק וְשָׁדֵי לַהּ. [י]אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְגוֹי בִּבְהֶמְתּוֹ בְּדִינֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ — קָנָה, וְחַיֶּיבֶת בִּבְכוֹרָה. וְגוֹי שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְיִשְׂרָאֵל בִּבְהֶמְתּוֹ בְּדִינֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ — קָנָה, וּפָטוּר מִן הַבְּכוֹרָה. אָמַר מָר: יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְגוֹי בְּדִינֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ — קָנָה וְחַיֶּיבֶת בִּבְכוֹרָה. (ד)מַאי "בְּדִינֵיהֶם"? אִי נֵימָא בְּדִינֵיהֶם דְּגוּפֵיהּ, דְּאָתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר: אִם גּוּפֵיהּ קָנֵי לֵיהּ יִשְׂרָאֵל בְּכֶסֶף, דִּכְתִיב "לָרֶשֶׁת אֲחוּזָּה", [א]"הִקִּישׁוֹ הַכָּתוּב לַאֲחוּזָּה, מָה אֲחוּזָּה נִקְנֵית בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וּבַחֲזָקָה, אַף עֶבֶד כְּנַעֲנִי נִקְנֶה בְּכֶסֶף. מָמוֹנוֹ — לֹא כָּל שֶׁכֵּן הוּא? אִם כֵּן, אֲפִילּוּ בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה נָמֵי! וְעוֹד, יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל יוֹכִיחַ, דְּגוּפֵיהּ קָנֵי לֵיהּ בְּכֶסֶף, מָמוֹנוֹ בִּמְשִׁיכָה! אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: בְּדִינֵיהֶם שֶׁפָּסְקָה לָהֶם תּוֹרָה, "אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ" — מִיַּד עֲמִיתְךָ הוּא דְּבִמְשִׁיכָה, הָא מִיַּד גּוֹי בְּכֶסֶף. וְאֵימָא: מִיַּד גּוֹי — כְּלָל כְּלָל לָא! אָמְרִי: לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, קַל וָחוֹמֶר הוּא — אִם גּוּפוֹ קוֹנֶה, מָמוֹנוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן? וְאֵימָא: מִיַּד גּוֹי — עַד דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי! אָמְרִי: וְלָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא? גּוּפוֹ בְּאַחַת, מָמוֹנוֹ בִּשְׁתַּיִם?! וְאֵימָא: אוֹ בְּהָא אוֹ בְּהָא, דּוּמְיָא דַּ"עֲמִיתֶךָ". מָה "עֲמִיתֶךָ" בַּחֲדָא, אַף גּוֹי נָמֵי בַּחֲדָא. אָמַר מָר: וְגוֹי שֶׁנָּתַן מָעוֹת לְיִשְׂרָאֵל בִּבְהֶמְתּוֹ בְּדִינֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ — קָנָה, וּפָטוּר מִן הַבְּכוֹרָה. מַאי בְּדִינֵיהֶן? אִילֵימָא בְּדִינֵיהֶן דְּגוּפֵיהּ, מִשּׁוּם דְּאָתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר: אִם גּוּפוֹ יִשְׂרָאֵל קָנֵי לֵיהּ בְּכֶסֶף, דִּכְתִיב "מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ", מָמוֹנוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן? יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל יוֹכִיחַ, דְּגוּפוֹ קָנֵי בְּכֶסֶף, מָמוֹנוֹ בִּמְשִׁיכָה! אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: בְּדִינֵיהֶם שֶׁפָּסְקָה לָהֶם תּוֹרָה, "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ" — לַעֲמִיתְךָ בִּמְשִׁיכָה, הָא לְגוֹי בְּכֶסֶף. וְאֵימָא: לְגוֹי כְּלָל כְּלָל לָא! אָמְרִי: לָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא? אִם גּוּפוֹ קָנָה, מָמוֹנוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אֵימָא: לְגוֹי עַד דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי! לָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא? גּוּפוֹ בְּאֶחָד, מָמוֹנוֹ בִּשְׁתַּיִם?! וְאֵימָא: אוֹ בְּהָא אוֹ בְּהָא, דּוּמְיָא דַּ"עֲמִיתֶךָ"; מָה

רש"י

מצוה לפדותו דמשלאתר על שלשים הוי זמן פדייה ומכאן ואילך עובר: אלא אמר רבא לעולם מצוה לשהותו ואפי' הכי כרב נחמן לא מתרצנא ולא קשיא הא דקתני שלשים יום מצוה לשהותו: רבי אליעזר הוא דמקיש בכור בהמה טמאה לבכור אדם: והא דקתני לאלתר רבנן היא דמתניתין דלא מקשו: מתני' מצות יעידה באמה העבריה שייעדנה אדון לאשה: קודמת למצות פדיה שהיא פודה עצמה: אשר לא יעדה והפדה אם יעדה זה מוטב: עכשיו מצות חליצה קודמת שהמיבם את יבמתו שלא לשם מצוה פוגע באיסור אשת אח: באדון במתפיס בהמה טמאה לבדק הבית מצות פדייתה באדון קודם לכל אדם: הדרן עלך הלוקח עבר חמורו מתני' הלוקח עבר פרתו: שאינו רשאי למכור לעובד כוכבים בהמה: גמ' כדרבי חנינא בפ' קמא (לעיל בכורות ה:) מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים כו': דזוטרן מיליה דלא מיירי בפטר חמור אלא פרקא קמא וכולה מסכתא איירי בבכור בהמה טהורה: בבהמתו בעדרו: בדיניהן דיינינן ליה בדיניהן ולקמן מפרש מאי היא: אחוזה נקנית בכסף ובשטר ובחזקה מכי קניש אתגרי כדאמרינן בפ"ק דקדושין (דף כו.): וממונו במשיכה מטלטלין אין נקנין אלא במשיכה במסכת קדושין (דף כו.): מיד עמיתך משמע מיד ליד דהיינו משיכה: כלל כלל לא עד שתבא לרשותו של ישראל לא קני: ואימא או בהא או בהא והכי משמע קרא מיד עמיתך הוא דבמשיכה ולא בכסף הא מיד עובד כוכבים באיזה שתרצה ונשמע מינה דהיכא דמשך ולא נתן מעו' נמי קני: מה עמיתך בחדא משיכה: אף עובד כוכבים בחדא בכסף ולא במשיכה דהכי משמע עמיתך במשיכה ולא עובד כוכבים: מכסף מקנתו בעבד עברי הנמכר לעובד כוכבים הכתוב מדבר:

תוספות

מצות חליצה קודמת מה שפי' רבינו חננאל פי' פרק החולץ (יבמות דף לט:): **מצות** גאולה קודמת באדון שנאמר ואם לא יגאל בערכין פרק המקדיש שדהו (ערכין דף כז.) מפ' טעם אחר דבעלים קודמין לפי שמוסיפין חומש והתם פריך לה ומשני:

הלוקח: **קנה** וחייבת בבכורה וא"נ דשמעינן קנה אצטריך לאשמועינן דחייבת בבכורה דלא תימא קנה מספק או מדרבנן קמ"ל דקנה קנין גמור: **מה** אחוזה נקנית בכסף ובשטר ובחזקה פרוש כשקונה מישראל אף עבד כנעני כן כשקונין מישראל אבל בעובד כוכבים לא מסתבר שיועיל שטר לפי שקנין שטר לא שייך בעובד כוכבים כדאמרי' פ' חזקת הבתים (ב"ב דף נד:) עובד כוכבים מכי מטא זוזי לידיה אסתלק ליה וישראל לא קני עד דמטא שטרא לידיה: **מיד** עמיתך במשיכה הא מיד עובד כוכבים בכסף וא"ת דלמא הא מיד עובד כוכבים בשטר ובחזקה דחזקה נמי שייכא במטלטלין אם עשה בהן שום תקון כעין נעל וגדר ופרץ בקרקע וי"ל דשני קניני' הללו הויין מענין ושייכי זה במוכר וזה בלוקח שזה נותן מעות וזה מושך אלא החפץ וכן לרבי יוחנן בסמוך דדרשינן איפכא מיד עמיתך בכסף הא לעובד כוכבים במשיכה וא"ת מנלן שהן חשובין קנין כלל דמוקמינן מסברא קניינין דקרא בהני וי"ל דאשכחן כסף שקונה במקום אחר בקרקע ובהקדש ומשיכה במציאה והפקר:

(לעיל) אם גופו קני אם גופו דישראל קני ליה עובד כוכבים בכסף כו' מתלא פריך הכא אם כן אפי' בשטר ובחזקה נמי כדפריך לעיל יש ראיה לפר"ת דמפרש פרק קמא דקדושין (דף יד:) אשכחן עבד עברי הנמכר לעובד כוכבים שכל קניינו בכסף כלומר כל קנינו לעובד כוכבים בעבד עברי בכסף כדכתיב (ויקרא כה) מכסף מקנתו ולא בשטר ובחזקה כדמוכח הכא ובקונטרס פי' שם דכל דבר קנינו בכסף כדדרשינן הכא מיד עמיתך במשיכה הא מיד עובד כוכבים בכסף וקשה דהאי דרשא לריש לקיש היא והלכה כר' יוחנן וא"ת אכתי עובד כוכבי' קונה ישראל בחזקה כדאמר גטין (דף לח.) מנין לעובד כוכבים שקונה ישראל בחזקה שנאמר וישב ממנו שבי וי"ל דההיא חזקה כבוש מלחמה הוא והוא הדין ממונו כדאמר חולין (דף ס:) עמון ומואב טהרו בסיחון: **אימא** לעובד כוכבים כלל כלל לא קל וחומר אם גופו קני ממונו לא כל שכן וא"ת דלמא בחליפין דהוא מקני ממונו כדדרש בקדושין (דף ח.) מכסף מקנתו בכסף הוא נקנה ואינו נקנה בתורת תבואה וכלים ומאי ניניהו חליפין ובעבד עברי הנמכר לעובד כוכבים כתיב האי קרא משמע הא שאר כגון מטלטלין קונה עובד כוכבים בחליפין וי"ל דאי לא אשכחן כסף או משיכה בעובד כוכבים לא הוה מוקמינן ליה בחליפין ועי"ל האי דקאמר עובד כוכבים בחדא לאו בחליפין שעשה בעובד כוכבים ובישראל מיירי אלא בקנין חדש כגון כסף או משיכה:

מסורת הש"ס

א תוספתא בכורות
ב כתובות סד.; יבמות לט:
ג משנה בכורות; תוספתא בכורות; לעיל ב.
ד ספרא בהר פרשה ו ד; קידושין כב:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ו, סמג עשין קמה, סמג עשין קמו, טוש"ע יו"ד סי' שכא סעי' א:
ב מיי' פי"ב מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' א, טוש"ע יו"ד סי' שכא סעי' יב:
ג מיי' פד' מהל' עבדים הל' ז:
ד מיי' פא' מהל' יבום וחליצה הל' ב, טוש"ע אה"ע סי' קסה סעי' א:
ה מיי' פה' מהל' ערכים וחרמין הל' א:
ו מיי' פד' מהל' בכורות הל' ב, סמג עשין קמה, סמג עשין קמו:
ז מיי' פד' מהל' בכורות הל' א, טוש"ע יו"ד סי' שכ סעי' ג:
ח מיי' פד' מהל' בכורות הל' ג, ש"ע יו"ד סי' שכ סעי' ז:
ט מיי' פא' מהל' בכורות הל' ז, טוש"ע יו"ד סי' שכ סעי' א:
י מיי' פד' מהל' בכורות הל' ח, טוש"ע יו"ד סי' שכ סעי' ו:
יא מיי' פה' מהל' עבדים הל' א, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' כג:

רבינו גרשום

רב ששת אמר. מאי ופליון פטר חמור לאלתר לומר שאם פלאו קודם ל' אינו עובר עליו אע"ג דפלאו שלא בזמן מצותו:

מאי מצותו כל ל' דקאמר לאו מצוה לשהותו כל שלשים קודם שיפלנו אלמא דאם פלאו קודם עובר עליו:

לא מצוה לפדותו כל שלשים קאמר דבתוך ל' עד ל' הוי זמן פדייתו ואם לא פלאו עד ל':

עובר עליו מיכן ואילך אי הכי. כיון דמוקמת למצוה לפדותו כל ל'. האי דקתני מיכן ואילך (מל' ואילך) או פודהו או עורפו. מיכן ואילך(א)גי' רבינו בגמ' א"ה מכאן ואילך או עורפו או עובר עליו וכו' ומפרש דלרב ששת לאחר ל' אין תקנה בפליון כלל. או עורפו או עובר עליו מיבעי ליה משום דכבר עבר זמן פלייתו אלא מלתני או פולהו או עורפו ש"מ משום הכי או פולהו למיכן ואילך הוי זמן פלייתו אלמא למצוה לשהותו וליתא לדרב ששת לאמר לומר שאינו עובר עליו ולטעמיך קשיא אהללי:

אלא אמר רבא לא קשיא הא דתני ובפליון הבן ובפטר חמור פחות מל' היינו ר' אליעזר למקיש בכור בהמה טמאה לבכור אדם דכתיב אך פלה תפלה וגו' והא דתני ופליון פטר חמור לאלתר היינו רבנן דלא מקשי:

לשם מצוה. לבנות בית אחיו:

בראשונה. כשהיו אנשים כשרים ועכשיו שאין מתכוונין לשם מצוה. אלא לשם בעילה:

אמרו מצות חליצה קודמת. דכיון דלא בעיל לשם מצוה הוי כפוגע בערוה:

מצות גאולת בהמה טמאה באדון קודם לגאולת כל אדם משום דבעלים מוסיפין חומש כשגואלין אותה. ושאר כל אדם הגואל אותה אין מוסיפין חומש דכתיב ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך ויסף חמישיתו עליו ואם לא גאל (באדם) [בבעלים] נמכר בערכך לכל אדם:

סליק פירקא

לא נפטרו אלא מפליון הבן ופטר חמור. כדאמר בפרקין דלעיל אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה את שישנו בבכור אדם ישנו בבכור בהמה טמאה כו' אלמא דלא נפטרו אלא מאלו ב' דינין:

דקדושת הגוף. דאינו בר פדייה:

איידי דחביבא ליה כר' חנינא דאמ' [לעיל] שהרי סייעו את ישראל וכו':

איידי דזוטרן מילתא (דליכא ב') [דלא מיירי ביה] אלא בפרק ראשון אבל כולה מסכתא מיירי בבכור בהמה טהורה:

בדיניה'. כלומ' כל סחורה שיש יד עובד כוכבים באמצע בעי למיזל אחר דינו ואזלינן בתר דיניהן ובדיניהן מעות קונות:

אילימא בדיני דגופו. דעובד כוכבים דנקנה לישראל בכסף דהקישו הכתוב לאחוזה דכתיב והתנחלתם וגו' מה אחוזה נקנית בכסף בשטר ובחזקה אף עבד כנעני:

ועוד מכסף מקנתו משמע בין ישראל לעובד כוכבים בין עובד כוכבים לישראל בכסף:

ממונו בהמתו לא כ"ש. מיהא לא שמעי' ישראל מישראל יוכיח דגופו קני ליה בכסף כדאמרן מכסף מקנתו וממונו במשיכה:

מיד עמיתך הוא דבמשיכה דכתיב מיד דבר הניתן מיד ליד. מיד עובד כוכבים מכסף:

ואימא להכי אתא קרא מיד עמיתך הוא דליקני מיד עובד כוכבים כלל כלל לא דאם רוצה העובד כוכבים לחזור בו יכול לחזור בו. הא ליכא למימר דהשתא גופו קנה בכסף כ"ש ממונו:

תורה אור השלם

[במדבר יח, טז]
[שמות יג, יג]
[שמות כא, ח]
[פירושי רד"צ הופמן על שמות כא:ז, ו]
[דברים כה, ז]
[ויקרא כז, כז]
[במדבר ג, יג]
[ויקרא כה, מו]
[ויקרא כה, יד]
[ויקרא כה, נא]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מה וכו' עד דמטא שטרא לידיה. עיין קדושין יד ע"ב תד"ה הואיל:

מָה "עֲמִיתֶךָ" בְּאַחַת, אַף גּוֹי נָמֵי בְּאַחַת. [א]אָמְרִי: וּלְאָמֵימָר דְּאָמַר מְשִׁיכָה בְּגוֹי קוֹנָה, הָנִיחָא אִי סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר: דְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, מְשִׁיכָה לֹא, אַהֲנִי "לַעֲמִיתֶךָ" — לַעֲמִיתְךָ בְּכֶסֶף, לְגוֹי בִּמְשִׁיכָה. אֶלָּא אִי סָבַר לַהּ כְּרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר: מְשִׁיכָה מְפוֹרֶשֶׁת מִן הַתּוֹרָה, לַעֲמִיתְךָ בִּמְשִׁיכָה, וּלְגוֹי בִּמְשִׁיכָה, "לַעֲמִיתֶךָ" לְמָה לִי? [ב]אָמְרִי: לַעֲמִיתְךָ אַתָּה מַחְזִיר אוֹנָאָה, וְאִי אַתָּה מַחֲזִיר אוֹנָאָה לְגוֹי. לְגוֹי — מֵ"אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו" נָפְקָא! [ג]חַד בְּגוֹי, וְחַד בְּהֶקְדֵּשׁ, וּצְרִיכִי, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא חַד — הֲוָה אָמֵינָא: לְגוֹי הוּא דְּאֵין לוֹ אוֹנָאָה, אֲבָל הֶקְדֵּשׁ — יֵשׁ לוֹ אוֹנָאָה, קָא מַשְׁמַע לַן. [ד]הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר גְּזֵילוֹ אָסוּר — הַיְינוּ דְּאִצְטְרִיךְ קְרָא לְמִישְׁרֵי אוֹנָאָה, אֶלָּא אִי סָבַר לַהּ כְּמַאן דְּאָמַר גְּזֵילוֹ שֶׁל גּוֹי מוּתָּר, אוֹנָאָה מִיבַּעְיָא? אָמְרִי: אִי סָבַר לַהּ כְּמַאן דְּאָמַר גְּזֵילוֹ מוּתָּר — עַל כּוֹרְחָיךְ כְּרַבִּי יוֹחָנָן סְבִירָא לֵיהּ. [ה(א)]מֵיתִיבִי: הַלּוֹקֵחַ גְּרוּטָאוֹת מִן הַגּוֹיִם, וּמָצָא בָּהֶן עֲבוֹדָה זָרָה — אִם עַד שֶׁלֹּא נָתַן מָעוֹת מָשַׁךְ — יַחֲזִיר, וְאִם מִשֶּׁנָּתַן מָעוֹת מָשַׁךְ — יוֹלִיךְ הֲנָאָה לְיָם הַמֶּלַח. וְאִי אָמְרַתְּ מָעוֹת קוֹנוֹת, מְשִׁיכָה לְמָה לִי? הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן — שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל. אִי הָכִי, מָעוֹת לְמָה לִי? הָכִי קָאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן מָעוֹת, אִי מָשֵׁיךְ — אִין, וְאִי לָא — לָא. אִי הָכִי, קַשְׁיָא רֵישָׁא! אָמַר אַבָּיֵי: רֵישָׁא מִשּׁוּם דְּאִיכָּא מִקָּח טָעוּת. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: רֵישָׁא מִשּׁוּם דְּאִיכָּא מִקָּח טָעוּת, סֵיפָא לֵיכָּא מִקָּח טָעוּת? אֶלָּא אָמַר רָבָא: רֵישָׁא וְסֵיפָא מִקָּח טָעוּת, רֵישָׁא דְּלָא יָהֵיב זוּזֵי — לָא מִיחְזֵי כַּעֲבוֹדָה זָרָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל, סֵיפָא דְּיָהֵיב זוּזֵי — מִיחְזֵי כַּעֲבוֹדָה זָרָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל. וְאַבָּיֵי אָמַר לָךְ: רֵישָׁא מִקָּח טָעוּת, דְּלָא יָדַע, דְּהָא לָא יְהַיב לֵיהּ זוּזֵי. סֵיפָא לָאו מִקָּח טָעוּת הוּא, דְּכֵיוָן דִּיהַיב זוּזֵי, כִּי קָא מָשֵׁיךְ — אִיבְּעִי לְעַיּוֹנֵי וַהֲדַר מִימְשָׁךְ. רַב אָשֵׁי אָמַר: מִדְּרֵישָׁא מְשִׁיכָה אֵינָהּ קוֹנָה, סֵיפָא נָמֵי מְשִׁיכָה אֵינָהּ קוֹנָה, וְאַיְּידֵי דִּתְנָא רֵישָׁא "מָשַׁךְ", תְּנָא סֵיפָא נָמֵי "מָשַׁךְ". רָבִינָא אָמַר: מִדְּסֵיפָא מְשִׁיכָה קוֹנָה, רֵישָׁא נָמֵי מְשִׁיכָה קוֹנָה, וְרֵישָׁא הָכִי קָאָמַר: אִם לֹא נָתַן וְלֹא מָשַׁךְ — יַחֲזוֹר. מַאי יַחֲזוֹר? יַחֲזוֹר בִּדְבָרִים. [ו]קָסָבַר: דְּבָרִים יֵשׁ בָּהֶם מִשּׁוּם מְחוּסְּרֵי אֲמָנָה, וְהָנֵי מִילֵּי — יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל, דְּקָיְימִי בְּדִבּוּרַיְיהוּ, אֲבָל יִשְׂרָאֵל מִגּוֹיִם, דְּאִינְהוּ לָא קָיְימִי בְּדִבּוּרַיְיהוּ — לָא.

מַתְנִי'

דבר תורה מעות קונות פרש בקונטרס דכתיב בהקדש ונתן הכסף וקם לו ונמר הדיוט מהקדש וא"ת לריש לקיש דאמר משיכה מפורשת מן התורה לגמר שיקנה כסף בהדיוט כמו בהקדש ומשיכה נמי תקני בהקדש כמו בהדיוט ותרץ הרב רבי יהודה בר נתן דמשיכה לא שייכא בהקדש דכל היכא דאיתיה בי גזא דרחמנא איתיה ולהכי שייך טפי כסף מבהדיוט שבהדיוט דאפשר במשיכה לא יהא (אלא) קנין אחר ונראה לר"י דמקרא נפק ליה שפיר דרשינן מיד עמיתך במשיכה הא מיד עובד כוכבים בכסף ומלעובד כוכבים בחדא ישראל נמי בחדא דשניהם למדין זה על זה דליכא למימר דלא משתעי קרא אלא לעובד כוכבים בהא או בהא וכן ישראל דא"כ היו שוין ואפכו אם תמצי לומר שיקנה חליפין בישראל ולא בעובד כוכבים ולא כדפרשית לעיל מני למימר דלא משתעי קרא אלא בקניינין הרגילין ומצויין כגון כסף ומשיכה ובהנך למדין ישראל ועובד כוכבים זה מזה ועוד מפרש ר' טעמא דר' יוחנן דמעות קונות מגופיה דקרא דאו קנה מיד עמיתך דסתם קנין דקרא במעות כדכתיב (ירמיהו ל"ב:מ"ד) שדות בכסף יקנו וכתיב מכסף מקנתו (ויקרא כה): **כמ"ד** גזל הכנעני מותר פ"ה פלוגתא בהגוזל בתרא (ב"ק קיג:) וכולה שמעתא דהתם מוכח דאסור והפקעת הלואתו פליגי אבל בפרק ד' מיתות (סנהדרין דף נז.) תניא גזל וגנב וכן יפת תאר ישראל בכנעני מותר ובפ' המקבל (ב"מ דף קיא:) נמי אמר חד למשרי גזלו של כנעני וחד למשרי עושקו גבי רעיך ואחיך וא"ת וגזל הכנעני היכי שרי הכתיב (ויקרא כז) וחשב עם קונהו ובכנעני שהוא תחת ידך משתעי דאי אין תחת ידו מי איכא לפי שנים שעבר היובל וי"ל היכא דאיכא חלול השם ודאי אסור וכי שריא היכא דאית ליה לאשתמוטי וגזל ממנו בעלילה או בכמה ענינים: **ואי** אמרת מעות קונות משיכה למה לי תימה דבפ' בתרא דע"ז (דף עא:) מייתי הך ברייתא למלק איפכא מרישא דקאמר ואי אמרת משיכה בעובד כוכבים קונה אמאי יחזיר ואומר ר"י דהמקשה סובר הכא והתם דתרוייהו בעינן בכנעני משיכה ומעות והשתא ניחא ליה הכא והתם רישא וסיפא:

לאמימר דאמר כו' בפרק בתרא לע"ז (דף עא:): הניחא אי סבר לה כרבי יוחנן דאמר בפרק הזהב (ב"מ מו:) דבר תורה מעות קונות דכתיב ונתן הכסף וקם לו ונמר הדיוט מהקדש ומשיכה לא קניא אהא למימר לעמיתך אתי למימר מיד עמיתך בכסף ומיד עובד כוכבים במשיכה: מפורשת מן התורה מיד עמיתך משמע מיד ליד: אמרי לעמיתך דממעט כנעני מדין אונאה דכתיב בסיפיה דקרא קממעטי ליה: אונאה מאל תונו איש את אחיו נפקא דמשמע אחיו ולא כנעני: חד למעוטי כנעני וחד למעוטי הקדש מאונאה: כמ"ד גזלו של כנעני אסור בב"ק בפ' הגוזל בתרא (בבא קמא דף קיג:): אמרי ודאי אי סבר גזלו של כנעני מותר תו לא אתא קרא למשרי אונאה אלא למעטיה מדין קנייה וכיון דאמר עובד כוכבים קנה במשיכה על כרחיך כר' יוחנן סבירא ליה דמכסף קא ממעט ליה: גרוטאות חתיכות כסף: יחזיר דמשיכה אינה קונה: לים המלח דעבודת כוכבים ביד ישראל אינה בטלה עולמית: משיכה למה לי: מקח טעות דלא ידע דאית ביה עבודת כוכבים הלכך מני למהדר ביה: רישא איכא מקח טעות סיפא ליכא מקח טעות בתמיה: רישא וסיפא מקח טעות ומדינא מני מהדר ביה נמי בסיפא ומיהו רבנן גזרו כיון דיהיב זוזי והדר שקיל להו מחזי כמוכר עבודת כוכבים ורישא דלא יהב זוזי וכי מהדר ליה לא מידי שקיל לא מחזי כעבודת כוכבים ביד ישראל ומשום הכי נקט מתן מעות אע"ג דקבל עליו לדון בדיני ישראל: דלא הוה ידע דאית בהו עבודת כוכבים דהא לא יהיב זוזי דלימא איבעי לעיוני דסתם תגר לא מעיין על שעת מתן מעות: איבעי לעיוני ומדלא עיין אחולי אחיל והוי משיכתו משיכה גמורה: רב אשי אמר לעולם בשלא קבל עליו לדון בדיני ישראל ולא קשיא סיפא לר' אושעיא ודקאמרת אי מעות קונות משיכה ל"ל משיכה לאו דוקא דמדרישא משיכה אינה קונה דקתני יחזיר סיפא נמי משיכה אינה קונה: רבינא אמר מדסיפא משיכה קונה כו' וכגון שקבל עליו לדון בדיני ישראל. וקסבר האי תנא דאצטריך למימר דאין צריך לעמוד בדבורו עם העובד כוכבים: דקסבר דברים יש בהן משום מחוסרי אמנה אם חוזר בדבורו:

הכי קאמר אע"פ שנתן מעות אי משך אין אי לא משך לא וא"ת והא איכא מי שפרע יש לומר כשקבל עליו לדון בדיני ישראל ומי שפרע אין זה דין א"נ כמו שמפרש ר"ת בפרק הזהב (ב"מ מז:) דלענין יוקרא וזולא צריך מי שפרע אבל לא במקום שמפסיד לגמרי ואע"ג דבסמוך מפרש משום דברים בעלמא אי הוה בהו משום מחוסרי אמנה היה נאסר משום דמחזי כעבודת כוכבים ביד ישראל ואביי לא חייש למחזי עבודת כוכבים ביד ישראל ועוד דהכא לא מחזי כלל כיון דמי שפרע ליכא כדפרשית וליכא נמי משום מחוסרי אמנה בעובד כוכבים טפי מבישראל: **דכיון** דיהיב זוזי איבעי ליה לעיוני והדר ממשיך ואף על גב דבשאר מקח טעות לא אמרינן הכי שאני לוקח גרוטאות מיד עובד כוכבים דאבעי ליה לאסוקי אדעתא טפי שמא יש בהן עבודת כוכבים: **רב** אשי אמר מדרישא משיכה אינה קונה לפי מה שרגיל ר"ת לפסק כר' יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות משום דפסיק רבא כוותיה בהחולץ (יבמות דף לו.) בכל דכותה כוותיה היכא דפליג עליה ריש לקיש בר מתלת קשה מכאן דרב אשי דהוא בתרא יותר מרבא סבר כריש לקיש דמשיכה מפורשת מן התורה מדקאמר משיכה בעובד כוכבים לא קני אלמא דדרשינן לעמיתך במשיכה הא לעובד כוכבים בכסף דאי כרבי יוחנן הא אמר לעמיתך בכסף הא לעובד כוכבים במשיכה וי"ל דרב אשי דהכא הדר ביה לגבי אמימר כדמוכח פרק בתרא דמסכת ע"ז (דף עא.) גבי הא דאמר אמימר משיכה בעובד כוכבים קונה תדע דתני פרסאי משדרו פרדשני אהדדי ולא הדרי בהו ושקלו וטרו התם רבינא ורב אשי בההיא מלתא ובסוף שמעתא מסקינן ש"מ משיכה בעובד כוכבים קונה ש"מ וגם רבינא מקשה התם לרב אשי מדרבי יוחנן לבן נח ולא קא"ל רב אשי רבי יוחנן לטעמיה דאמר דבר תורה מעות קונות ואנא כריש לקיש סבירא לי שמע מינה דרב אשי גופיה כשהיה אומר מתחלה משיכה אינו קונה לאו משום דסבר לה כריש לקיש דלעולם כרבי יוחנן סבירא ליה לפיכך כי הקשה לו מההיא דבן נח לא רצה להקשות מההיא דדבר תורה מעות קונות דלעולם לעובד כוכבים בכסף ולענין אונאה אתא לעמיתך כמאן דאמר גזל הכנעני אסור דלמאן דאמר גזל הכנעני מותר לא אצטריך כדאמרינן לעיל ואף על גב דאמרינן בהזהב (ב"מ דף מח.) קרא ומתני' מסייע לריש לקיש היינו לכאורה אבל אפשר לשנויי לקרא שפיר אליבא דרבי יוחנן ומתני' דנתנה לבלן מעל הוה מוקמי ליה ר' יוחנן בבלן עובד כוכבים וההיא דנתנה לספר בישראל ולכך מעל אע"ג דלא משך דמעות קונות וא"ת ומאי סייעתא לריש לקיש הא איהו מוקי הך דנתנה לספר בספר עובד כוכבים הכי נמי מני לאוקומי ההיא דבלן בעובד כוכבים ואור"ת משום דבלן משמע טפי דאיירי בישראל דומיא דנתנה לחברו דקתני הוא מעל וחברו לא מעל משמע חברו ישראל דבר מעילה הוא ודוקא בבלן דלא מחסרא משיכה כדמסיים בההיא משנה לפי שאומר לו הרי מרחץ לפניך הכנס ורחוץ אבל ספר דומיא דבלן דהיינו ספר ישראל לא מעל עד דמשך ולא אמר רבא קרא ומתני' מסייע ליה לריש לקיש לפי שיסבר כמותו תדע דרבא גופיה הוא דפסק כר' יוחנן לגבי ריש לקיש בכל דכותא בר מתלת וכי תימא שאני הכא דתניא כוותיה והא התם חשיב חדא מנייהו דריש לקיש דתניא כוותיה ואי אפשר לומר דהנהו תלתא גרסינהו בהדי הלכתא ואכתי איכא טובא דבפרק בהמה המקשה (חולין עז.) גבי גידין שסופן להקשות משמע דלוקחא קאמר רבא תני תלת ותו לא והא דפליגי ר' יוחנן וריש לקיש פ"ק דסנהדרין (דף טו.) גבי כל הקודם להרגו זכה ותניא כדריש לקיש דהתם אליבא דרבי אליעזר פליגי והלכה כרבנן ופ"ק דמסכת ע"ז (דף ו:) גבי נשא ונתן דתניא בברייתא כריש לקיש ור' יוחנן סבר כתנא דמתני' גבי הא דתנן לפני חגיהם של עובדי כוכבים אסור לאחריהן מותר ומפרש נשא ונתן איכא בינייהו ומיהו יש לדחות דהיא דרבא כיון דריש לקיש לאו משמיה דנפשיה אמר אלא משום ר' אושעיא כדאמר לעיל אמר ריש לקיש משום רבי אושעיא ישראל שנתן מעות לעובד כוכבים בבהמה בדיניהן ומפרש בדיניהן שפסקה להן תורה מיד עמיתך במשיכה הא לעובד כוכבים בכסף בכי האי גוונא לא איירי רבא לפסק כר' יוחנן לגבי ריש לקיש בדבר שהיה ריש לקיש אומר בשם רבותיו כדמפרש פ"ב דחולין (דף כט:) בההיא דאין שחיטה אלא לבסוף דאמר ר"ל משום לוי סבא ופליג עליה ר' יוחנן ורבא גופיה סבר כריש לקיש בפרק תמיד נשחט (פסחים סג.) ובפרק שני דזבחים (דף ל.) ומיהו אשכחן אמר רבא אמר רב הונא מכר לו באלו קנה כו' ומפרש הש"ס דסבר כר' יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות ונראה דרבה גרס ולא רבא דרבא לא ראה רב הונא מעולם דאף רב יהודה לא ראהו כדאמרינן בקדושין (דף עב:) יום שמת רב יהודה נולד רבא וכשמת רב יהודה כבר נפטר רב הונא כדאמר במ"ק (דף יז.) גברא רבא כרב יהודה ליכא לאשרי לך ורב הונא גדול היה אפילו משמואל רבו של רב יהודה כדאמר בריש גטין (דף ה.) בעא מיניה שמואל מרב הונא שנים שהביאו גט ועוד יש לדקדק דהלכתא כר' יוחנן דמעות קונות דבר תורה מדאמר וכן אמר רב נחמן דבר תורה מעות קונות ופסק לוי כמתני' וקי"ל כוותיה בדיני והא דאמר פ"ק דקדושין (דף יד:) גבי עבד עברי הנמכר לעובד כוכבים עובד כוכבים דכל קניינו בכסף בע"ע קאמר ולא בכל דבר דבר לר' יוחנן הוי במשיכה והא דמתרץ הש"ס בפרק בתרא דמסכת ע"ז (דף סג.) בזונה עובדת כוכבים דלא מחסרא משיכה ההיא שנויא כר"ל ולא כר' יוחנן ואידך שנויא דמשני התם בזונה ישראלית וכגון דקאי בחצרה ניחא אף כר' יוחנן אבל מעיקרא ניחא ליה לאוקומי אפילו לא קאי בחצרה א"נ רב נחמן בר יצחק דקאמר להאי שנויא דסבירא ליה כר"ל ולא כמו שכתוב בספרים רב חסדא דרב חסדא הוא דאמר פרק הזהב (ב"מ דף מז:) כדרך שתקנו משיכה בשומרין כך תקנו משיכה בלקוחות אלמא כר' יוחנן סבירא ליה דמשיכה תקנה דרבנן היא ומיהו יש לדחות דאפ"ה כר' יוחנן ס"ל אפשר דהתם דלעובד כוכבים בכסף ולעמיתך ידרש לענין אונאה כמאן דאמר גזל הכנעני אסור כדפרשית לעיל: **ורישא** הכי קאמר אם לא נתן מעות כו' פירוש וגם אם לא משך יחזור: **והני** מילי ישראל מישראל כו' תימה דלוקמה דרישא ישראל מעובד כוכבים שמפסיד הכל כגון כאן שמפסיד דמי עבודת כוכבים מי איכא ישראל מישראל משום מחוסרי אמנה וי"ל דהכי קאמר דישראל מעובד כוכבים אי הוה בהו משום מחוסרי אמנה הוה לומה דמי עבודת כוכבים ביד ישראל אע"פ שהוא מקח טעות היה צריך לקיים המקח שלא יהא בו משום מחוסרי אמנה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ג מהל' מכירה הל' א, טוש"ע חו"מ סי' קצח סעי' א:
ב מיי' פי"ג מהל' מכירה הל' ז, טוש"ע חו"מ סי' רכז סעי' כו:
ג מיי' פי"ג מהל' מכירה הל' ח, טוש"ע חו"מ סי' רכז סעי' כט:
ד מיי' פא' מהל' גזילה ואבידה הל' ב, טוש"ע חו"מ סי' שנט סעי' א:
ה מיי' פז' מהל' עבודה זרה וחוקות הגוים הל' ה, טוש"ע יו"ד סי' קמו סעי' ה:
ו מיי' פז' מהל' מכירה הל' ו, טוש"ע חו"מ סי' רד סעי' ו:

מסורת הש"ס

א עבודה זרה נג.

תורה אור השלם

וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו [ויקרא כה, יד]

רבינו גרשום

מסורת הש"ס

א משנה חולין; תמורה לג:; תמורה יז:; חולין קל.

ב תוספתא בכורות; לקמן טו:; תוספתא חולין; רש"י על דברים

מַתְנִי' כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁקְּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן שֶׁהָיָה לָהֶם מוּם קָבוּעַ וְהִקְדִּישָׁן לְהַמְכֵּר וּלְהַפְרִישׁ מִמֶּנֶּה חֻלִּין לְמַזְבֵּחַ: חַיָּבִין בַּבְּכוֹרָה לְאַחַר פִּדְיוֹנָן לִגְזֵז וְלֵיעָבֵד, וְלָדָן וַחֲלָבָן מוּתָּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן. וְהַשּׁוֹחֲטָן בַּחוּץ פָּטוּר, וְאֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה, וְאִם מֵתוּ — יִפָּדוּ, חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר. וְכָל שֶׁקָּדַם הֶקְדֵּשָׁן אֶת מוּמָן, אוֹ מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן, וּלְאַחַר מִכָּאן נוֹלַד לָהֶן מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן וְנִפְדּוּ — פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת, וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחוּלִין לִיגָּזֵז וְלֵיעָבֵד. וְלָדָן וַחֲלָבָן אָסוּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן, וְהַשּׁוֹחֲטָן בַּחוּץ חַיָּיב, וְעוֹשִׂין תְּמוּרָה, וְאִם מֵתוּ — יִקָּבְרוּ. גְּמָ' טַעְמָא דְּנִפְדּוּ, הָא לֹא נִפְדּוּ — פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת. קָסָבַר: קְדוּשַׁת דָּמִים מְדַחָה מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת. וְיוֹצְאִין לְחוּלִין וְכוּ'. טַעְמָא דְּנִפְדּוּ, הָא לֹא נִפְדּוּ — אֲסִירִי בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה. מְסַיֵּיע לֵיהּ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר: קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת אֲסוּרִין בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה? אָמְרִי: לָא, קְדוּשַׁת דָּמִים לַמִּזְבֵּחַ הוּא דְּמִיחַלְּפָא בִּקְדוּשַׁת הַגּוּף לַמִּזְבֵּחַ, גְּזַרוּ בְּהוּ רַבָּנַן, אֲבָל קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת — לָא. וְלָדָן וַחֲלָבָן מוּתָּר כּוּ'. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא דְּאִיעַבַּר וְאִתְּיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן — פְּשִׁיטָא, חוּלִּין נִינְהוּ! אֶלָּא דְּאִיעַבַּר לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן, וְאִתְּיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן. הָא לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן — אֲסִירִי.

נִפְדִּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן (בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה) בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה בְּלִמְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: וְגָלָן וַחֲלָבָן אָסוּר כּוּ' מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא כְּשֶׁנִּתְעַבְּרוּ הַלָּם פִּדְיוֹנָן וְיָלְדוּ לְאַחַר פִּדְיוֹנָן, וְאֲפִילּוּ לְאַחַר פִּדְיוֹנָן וְהַשּׁוֹחֲטָן בַּחוּץ הַלָּם פִּדְיוֹנָן: חַיָּב כָּרֵת. וּבַּגְּמָרָא מְפָרֵשׁ בְּלֵקִין שֶׁבַּעִין לִרְאוּיָן הֵן לִפְנִים וְאַגַּבָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא לְאָמַר אִם עָנוּ נֹאכַל בְּשָׂחָר מוּמִין לֹא יֵרְדוּ אֶכָל בְּשָׂחָר לְאָמְרִינַן בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא (לף סג:) הָרְאוּי לְאֹכֶל מוֹעֵד חַיָּבִין עָנָיו אִי לֹא לֹא: יִקָּבְרוּ וְאֵין נִפְדִּין לְבָעֵי הַעֲמָלָה וְהַעֲרָכָה: גְּמ' טַעְמָא דְּנִפְדִּין אַסִּירֵי בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה מִשּׁוּם לְמִיחַלְּפָא בִּקְדוּשַׁת הַגּוּף לַמִּזְבֵּחַ: הָא לֹא הֲרֵי לְאַחַר פִּדְיוֹנָן אַסִּירֵי בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה מִשּׁוּם לְמִיחַלְּפָא בִּקְדוּשַׁת הַגּוּף לַמִּזְבֵּחַ: אֲמָרִי לָא. מִיהָא לֹא מַסְיְיעָא לֵיהּ לְר' אֱלִיעֶזֶר דְּהָאמְרִינַן לְעֵרֶךְ תִּיקוּן כְּלִי הַבַּיִת: אֲמָרִי לָא. מִיהָא לֹא מַסְיְיעָא לֵיהּ לְר' אֱלִיעֶזֶר דְּאֲמַר לְהוּ בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה כִּי לֹא נִיפְּלוּ מִשּׁוּם דְּהָאוּקְמוּ בְּמוּמָן קְדוּשַׁת דָּמִים לַמִּזְבֵּחַ הוּא שִׁימְכְּרוּ וִיבִיאוּ בְּדָמָיוּן קְדָשִׁים. וְאִפְּלוּ הָכִי אִי לֹא מִפְּנֵי פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת:

קְדוּשַׁת כְּלִי הַבַּיִת. קְדוּשַׁת דָּמִים נִינְהוּ שִׁימְכְּרוּ לְעֵרֶךְ תִּיקוּן כְּלִי הַבַּיִת:

כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁקְּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן וְגוֹמֵר. אֵלּוּ הֵן בְּהֶקְדֵּשָׁן לְמַזְבֵּחַ לֹא הָיָה לָהֶם מוּם קָבוּעַ בֵּין רֵישָׁא לְסֵיפָא לֹא הָיָה לָהֶם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן לְמַזְבֵּחַ, וְזֶה הָיָה מוּמָן לְהֶקְדֵּשָׁן וּלְע"פ שֶׁעוֹבֵר כְּשֶׁהִקְדִּישׁוֹ בַּעַל מוּם לַמִּזְבֵּחַ כִּלְשֶׁמְּרִינַן פ"ק דִּתְמוּרָה (דף ו:) מִכָּל מָקוֹם אַשְׁמְעִינַן דֵּינוֹ וְהָתָם מְפָרֵשׁ מַאי שֶׁנָּא מִלְּקַנָּא בְּעַנְמָא וּמִשַּׁנֵּי בָּרִיא מִנָּתָא טָפֵי שֶׁבֵּן תָּמִיד וּמְהַקְדְּשִׁין בַּעֲלֵי מוּמִין: קְדֻשַּׁת דָּמִים מְדַחָה מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת פִּי' הַקּוּנְטְרֵס קְדֻשַּׁת דָּמִים פּוֹטֶרֶת מִן הַבְּכוֹרָה כִּקְדֻשַּׁת הַגּוּף כְּלִמְפָרֵשׁ לְקַמָּן מִקְּרֵי לְפוֹטֶרֶת מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת וְקָסָה לְפִי' לְהָתָם פָּטְרִינַן בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין אע"פ דְּנִפְלוּ מִלְּאִתַּקַּשׁ לְגַבֵּי וְאֵיל וְהָכָא לַיְיקָא בְּלֹא נִפְלוּ אֶלָּא הַיְינוּ טַעְמָא בִּקְדֻשַּׁת דָּמִים מִשּׁוּם לְכִתִּיב (בַּמִּדְבָּר ג':י"ג) גַּבֵּי בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל וּבְמַתָּנוֹת כְּתִיב (דְּבָרִים יח) מֵאֵת הָעָם:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פה' מהל' בכורות הל' ח:

ב מיי' פט' מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ב:

ג מיי' פא' מהל' מעילה הל' ט:

ד מיי' פא' מהל' תמורה הל' יז:

ה מיי' פא' מהל' איסורי המזבח הל' יא:

ו מיי' פא' מהל' מעילה הל' ט:

ז מיי' פה' מהל' בכורות הל' ח:

ח מיי' פא' מהל' בכורות הל' ה:

רבינו גרשום

ויוצאין לחולין לחיגזז וליעבר. לאע"ג דסאר פסולי המוקדשין אסירי בגיזה ועבודה כיון דמוס קדש לגהקדש מותרין:

וגלן וחלבן מותר לאחר פדיונן. לחכי [מותר] הנאתו לאחר פדיונן לאע"ג דלאעבר לפני פדיונן כיון דליל לאחר פדיונן מותר בגלח פדייה:

והשוחטן בחוץ. חוץ לעזרה:

ואין עושין תמורה. אפי' קודם פדיונן:

חוץ מן הבכור והמעשר. לאע"ג (דקבע לס) [נ"ל דקדס] מוס קבוע לגהקדשן:

ונפלו. מ"מ דינן בקדשין ופטורין מן הבכורה והמתנות משום דקדושתן בגה מאליה והוו קדושה הגוף. ואי אמרת בכור מאלך יוכל לקדס מוס לגהקדשו והלא קדושתו מרחס כגון שהומס במעי אמו קודס שיקדשו ישלת הרחס:

קדושת דמים מדחה מן הבכורה ומן המתנות. דכיון דקדס מוס קבוע לגהקדשן ההוא הקדס לא הוי אלא קדושת דמים שימכרו ויביא בדמיהן קדשים. ואפי' הכי אי לא מפני פטורין מן הבכורה ומן המתנות:

קדשי בדק הבית. קדושת דמים נינהו שימכרו לעדך תיקון בדק הבית:

אסירי בגיזה ועבודה. קודס פדיונן:

אמרי לא. מיהא לא מסייעא ליה לר' אליעזר דהיינו טעמא דתנא דמתני' דאסר להו בגיזה ועבודה כי לא ניפלו משום דהני שהוקדשו במומן קדושת דמים לגמכח הוא שימכרו ויביאו מדמיהן קדשים תמימין לגמכח ואי סדית להו בגיזה ועבודה אתי לאחלופי דמיסדי בקדושת המזבח. קדשי בדק הבית הוא קדושת דמים לגמכח דליכא לאחלופי בהו לא גזרו בהו רבנן דליהוו אסירי בגיזה ועבודה ומיהא לא מסייעא ליה:

הא לפני. דאיעבר ואתיליד קודס פדיונן אסירי אותן וולדות בלא פדיון:

נִפְדִּין תְּמִימִים אוֹ אֵין נִפְדִּין תְּמִימִין? [א]תָּא שְׁמַע: הַמַּתְפִּיס בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, וְיָלְדוּ — יִמָּכְרוּ, וְאֵין צְרִיכִין מוּם, שֶׁאֵין קְדוּשָּׁה חָלָה עֲלֵיהֶן, שֶׁלֹּא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר. [ב]טַעְמָא, שֶׁלֹּא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִיקָּר, אֲבָל הִקְדִּישׁ זָכָר לְדָמָיו — קָדוֹשׁ קְדוּשַּׁת הַגּוּף. מְסַיֵּיעַ לֵיהּ לְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא: הִקְדִּישׁ זָכָר לְדָמָיו — קָדוֹשׁ קְדוּשַּׁת הַגּוּף. וְהַשּׁוֹחֲטָן בַּחוּץ פָּטוּר. רַבִּי אֶלְעָזָר מַתְנֵי "חַיָּיב", וּמוֹקֵי לַהּ בְּבָמַת יָחִיד. דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִנַּיִן לַזּוֹבֵחַ בְּהֵמָה בַּעֲלַת מוּם בְּבָמַת יָחִיד בִּשְׁעַת הֶיתֵּר הַבָּמוֹת, שֶׁהוּא בְּלֹא תַעֲשֶׂה? שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה", אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְבָמָה גְּדוֹלָה, דִּכְתִיב: "עַוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר וְגוֹ'", תְּנֵהוּ עִנְיָן לְבָמַת יָחִיד. אֵימָא: אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְקָדָשִׁים — תְּנֵהוּ עִנְיָן לִבְכוֹר, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וְקָדוֹשׁ כְּשֶׁהוּא בַּעַל מוּם — לִיקְרַב נָמֵי כְּשֶׁהוּא בַּעַל מוּם, קָא מַשְׁמַע לַן דְּלָא! אָמְרִי: בְּכוֹר בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ "פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר לֹא תִזְבָּחֶנּוּ". וְאֵימָא: אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְקָדָשִׁים — תְּנֵהוּ עִנְיָן לְמַעֲשֵׂר, דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וְקָדוֹשׁ בְּמוּמוֹ, דִּכְתִיב: "לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרַע", נִקְרַב נָמֵי בְּמוּמֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לַן דְּלָא! אָמְרִי: מַעֲשֵׂר נָמֵי גָּמַר "הַעֲבָרָה" "הַעֲבָרָה" מִבְּכוֹר. אֵימָא: תְּנֵהוּ עִנְיָן לִתְמוּרַת קָדָשִׁים, דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּקְדוֹשָׁה כְּשֶׁהִיא בַּעֲלַת מוּם, דִּכְתִיב: "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר אוֹתוֹ וְגוֹ'", קְרֵיבָה נָמֵי כְּשֶׁהִיא בַּעֲלַת מוּם, קָא מַשְׁמַע לַן דְּלָא! אָמַר קְרָא: "וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ", מַקִּישׁ תְּמוּרָתוֹ לוֹ — מָה הוּא בַּעַל מוּם לֹא, אַף תְּמוּרָתוֹ בַּעַל מוּם לֹא. מַתְקִיף לַהּ רַבִּי זֵירָא: אֵימָא, תְּנֵהוּ עִנְיָן לְוַלְדוֹת קָדָשִׁים, דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וּקְדוֹשִׁין כְּשֶׁהֵן בַּעֲלֵי מוּמִין אַגַּב אִמָּן, כְּשֶׁהֵן בַּעֲלֵי מוּמִין נָמֵי קָרְבִי, קָא מַשְׁמַע לַן דְּלָא! [א]אָמַר רָבָא: כְּבָר פְּסָקָהּ תְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ וּנְדָרֶיךָ" — "רַק קָדָשֶׁיךָ" אֵלּוּ הַתְּמוּרוֹת, "אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ" אֵלּוּ הַוְּולָדוֹת, "וּנְדָרֶיךָ" — הִקִּישָׁן הַכָּתוּב לְנֶדֶר, מָה נֶדֶר בַּעַל מוּם לֹא, אַף הָנֵי נָמֵי בַּעַל מוּם לֹא. וְאֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה, מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר קְרָא: "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר וְגוֹ'". הַשְׁתָּא רַע בְּטוֹב אָמְרַתְּ לֹא, טוֹב בְּרָע מִיבַּעְיָא? אֶלָּא טוֹב מֵעִיקָּרוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, רַע מֵעִיקָּרוֹ אֵין עוֹשֶׂה תְּמוּרָה. [ב]אִם מֵתוּ יִפָּדוּ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר: קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה. דִּתְנַן, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת, אִם מֵתוּ — יִפָּדוּ. וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּבַעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ שֶׁנִּפְדֶּה. מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר קְרָא: "אוֹתָהּ" "אוֹתָהּ" — לְמַעוּטֵי בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרָא. [ג]אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: אִם מֵתוּ — יִקָּבְרוּ. מַאן חֲכָמִים? תָּנָא דְּבֵי לֵוִי הוּא, דְּתָנָא דְּבֵי לֵוִי: הַכֹּל הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וַאֲפִילּוּ בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ. וְכֵן תָּנָא דְּבֵי לֵוִי בְּמַתְנִיתֵיהּ: אֲפִילּוּ חַיָּה, אֲפִילּוּ עוֹף, וְהָכְתִיב "אוֹתָהּ"! "אוֹתָהּ" לְתָנָא דְּבֵי לֵוִי קַשְׁיָא. אֲבָל רַבָּנַן דִּפְלִיגִי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, מַאי? הָכִי נָמֵי דְּאִם מֵתוּ יִפָּדוּ? אִי הָכִי,

"זו"

נִפְדִּין תְּמִימִים אוֹתָן וְלָדוֹת שֶׁנּוֹלְדוּ לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן אוֹ אֵין נִפְדִּין תְּמִימִים: טָפֵל וָלָד: עִקַּר אֵם. אַלְמָא נִפְדִּין תְּמִימִים: וְהָא דַּיֵּיק הַשַּׁ"ס טַעְמָא דְּלָא בָּעֵי מוּם מִשּׁוּם דְּלָא יְהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִקָּר דְּמִכָּאן בַּעַל מוּם אָתוּ הָא לָא אָתוּ מִכֹּחַ בַּעַל מוּם אֶלָּא דְּלִידְהוּ מַקְדִּישׁ לְהוּ לְדָמֵיהֶן לָא נָפְקֵי לְחֻלִּין בְּלָא מוּם דְּקָדוֹשׁ קְדֻשַּׁת הַגּוּף: זָכָר אַיִל: הִקְדִּישׁ זָכָר לְדָמָיו שֶׁיִּמְכְּרֶנּוּ וְיָבִיא בְּדָמָיו עוֹלָה הוּא עַצְמוֹ קָדוֹשׁ קְדֻשַּׁת הַגּוּף וְיִקְרַב עוֹלָה. לְהָכִי נָקַט זָכָר דְּחָזֵי לְעוֹלָה מִשּׁוּם דְּרַבָּא דְּמַיְיתֵי קָרְבַּן עוֹלָה מַיְיתוֹ: רַבִּי אֶלְעָזָר מַתְנֵי הַשּׁוֹחֵט בַּחוּץ חַיָּב. וְלָאו כָּרֵת קָאָמַר אֶלָּא מַלְקוּת: וּמוּקֵי לְהַאי חוּץ כְּגוֹן שֶׁשְּׁחָטוֹ בְּבָמַת יָחִיד בִּשְׁעַת הֶתֵּר הַבָּמוֹת: בָּמַת יָחִיד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד בּוֹנֶה בָּמָה לְעַצְמוֹ כְּגוֹן בְּמַת מָנוֹחַ וְגִדְעוֹן וּשְׁמוּאֵל: בָּמָה גְּדוֹלָה נוֹב וְגִבְעוֹן שֶׁהֵן שֶׁל צִבּוּר: הוֹאִיל וְקָדוֹשׁ בַּעַל מוּם לִהְיוֹת אָסוּר בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה: וְאֵימָא אִם אֵינוֹ עִנְיָן כו' וּלְעוֹלָם בְּבָמָה גְּדוֹלָה: לֹא יְבַקֵּר לֹא יַבְדִּיל בֵּין תָּם לְבַעַל מוּם לְאֵיזֶה שֶׁיֵּצֵא עֲשִׂירִי יְהֵא קָדוֹשׁ: גָּמַר הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה מִבְּכוֹר מַה בְּכוֹר בַּעַל מוּם לֹא קָרֵב אַף מַעֲשֵׂר בַּעַל מוּם לֹא כִּי אֲתָא קְרָא לְבָמַת יָחִיד: וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ טוֹב בְּרָע דְּהַיְינוּ בַּעַל מוּם אִם הָמֵר יָמִיר יִהְיֶה קֹדֶשׁ אֲפִלּוּ בַּעַל מוּם: וְלָדוֹת בַּעֲלֵי מוּמִין שֶׁנּוֹלְדוּ מִקָּדָשִׁים תְּמִימִים: פְּסָקָהּ תָּנָא דְּבֵי ר' יִשְׁמָעֵאל מִקְּרָא אַחֲרִינָא וְלָא אִצְטְרִיךְ הַאי לְהָכִי: רַק קָדָשֶׁיךָ וְגוֹ' אֵלּוּ הַתְּמוּרוֹת דַּאֲתָא לְאַשְׁמוֹעִינַן שֶׁיַּקְרִיבוּ לַמִּזְבֵּחַ דְּאִי לְעִקַּר הֶקְדֵּשׁ אֲתָא לָמָּה לִי לְמִכְתַּב שֶׁיַּעֲלֵם לִירוּשָׁלַיִם הָא שָׁמְעִינַן קְרָאֵי טוּבָא הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ וְגוֹ': הַוְּלָדוֹת שֶׁל קָדָשִׁים: אַף הָנֵי בַּעַל מוּם לָא הִלְכָּךְ כִּי אֲתָא לֹא תִּזְבַּח לְבָמַת יָחִיד אֲתָא: הַשְׁתָּא רַע בְּטוֹב אָמְרַתְּ לֹא שֶׁלֹּא יָבִיא בֶּהֱמַת חֻלִּין תְּמִימִים אֵצֶל בֶּהֱמַת קוֹדֶשׁ בַּעַל מוּם וְיֹאמַר זוֹ תְּמוּרַת זוֹ: אֶלָּא לְהָכִי כְּתִיב טוֹב בְּרָע: טוֹב מֵעִקָּרוֹ שֶׁנִּתְפַּס בִּקְדֻשָּׁה כְּשֶׁהוּא תָּמִים עוֹשֶׂה תְּמוּרָה אַע"פ שֶׁהוּמַם כִּדְכְתִיב אוֹ רַע בְּטוֹב דְּמַשְׁמַע רַע שֶׁל קוֹדֶשׁ בְּטוֹב שֶׁל חֻלִּין דְּרַע שֶׁל קוֹדֶשׁ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר בְּפֶרֶק בַּתְרָא דִּתְמוּרָה (דַּף לב.) קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה: דִּתְנַן ר' שִׁמְעוֹן אוֹמֵר כו' וּמִדְּקָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת לֹא הָיוּ מִכְּלָל דִּקְרָא בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ כְּתִיב וְהָכָא מוֹדֶה בְּבַעַל מוּם מֵעִקָּרָא דְּנִפְדֶּה אַע"ג דְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וּמִמַּאי דְּתַנָּא דְּמַתְנִי' סְבִירָא לֵיהּ קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה שֶׁצְּרִיכִין שֶׁיְּהוּ חַיִּין בִּשְׁעַת פְּדִיָּה כִּדְכְתִיב וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְאַחַ"כ וְהֶעֱרִיךְ אוֹתָהּ מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא גַּבֵּי קֹדֶם הֶקְדֵּשָׁן אֶת מוּמָן לְאַגַּב שֶׁהִקְדִּשָׁן לַמִּזְבֵּחַ מַקְדִּישִׁין תְּמִימִים: אֲבָל חֲכָמִים לָאו הָנָךְ רַבָּנָן דִּפְלִיגִי עֲלֵהּ דְּר' שִׁמְעוֹן בְּמַס' תְּמוּרָה דְּהָתָם אָמְרִינַן לְדִבְרֵי הַכֹּל בַּעַל מוּם מֵעִקָּרוֹ לֹא הָיָה בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה אֶלָּא תַּנָּא דְּבֵי לֵוִי הוּא: אֲפִי' חַיָּה דְּאֵינָהּ רְאוּיָה לַמִּזְבֵּחַ: הָכִי נָמֵי דְּאִם מֵתוּ יִפָּדוּ לְבַעַל מוּם מֵעִקָּרָא מוּלוֹ:

הִקְדִּישׁ זָכָר לְדָמָיו קָדוֹשׁ קְדֻשַּׁת הַגּוּף לְהָכִי נָקַט זָכָר דְּקָרֵב הוּא עַצְמוֹ עוֹלָה וְאִי הֲוָה נָקַט בְּהֵמָה סְתָם הֲוֵי אָמֵינָא דִּנְקֵבָה קָדוֹשׁ קְדֻשַּׁת הַגּוּף וְקָרֵב שְׁלָמִים וְשָׁמְעִינַן לֵיהּ לְר' יְהוֹשֻׁעַ בְּמַסֶּכֶת שְׁקָלִים (דַּף ו.) וּמַיְיתִי לָהּ בִּתְמוּרָה פֶּרֶק אֵלּוּ קָדָשִׁים (תְּמוּרָה דַּף כ.) בְּמַקְדִּישׁ נְכָסָיו זְכָרִים עַצְמָן יִקְרְבוּ עוֹלוֹת וּנְקֵבוֹת יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי שְׁלָמִים וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶם עוֹלוֹת וּמִיהוּ נִרְאֶה לְר' אֱלִיעֶזֶר נָמֵי דְּאָמַר הָתָם זְכָרִים יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי עוֹלוֹת וּנְקֵבוֹת יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי שְׁלָמִים וּדְמֵיהֶם יִפְּלוּ לִשְׁאָר נְכָסִים לְבֶדֶק הַבַּיִת לְפִי מַה שֶּׁהָיָה רָבָא ר"ל מִתְּחִלָּה הָתָם בְּהַהוּא פִּרְקִין הַמַּקְדִּישׁ זָכָר אֵין קָדוֹשׁ קְדֻשַּׁת הַגּוּף לָא קָשֶׁה לֵיהּ מִידֵּי מִמַּתְנִי' דִּשְׁקָלִים דְּיֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין מַקְדִּישׁ נְכָסָיו סְתָם לְפֵרֵשׁ בְּהֶדְיָא לְדָמָיו: גָּמַר הַעֲבָרָה מָנֵי לְמֵימַר תַּחַת תַּחַת מִקָּדָשִׁים וּלְפִי שֶׁהַמַּעֲשֵׂר וּבְכוֹר שָׁוִין בְּכַמָּה עִנְיָנִים נָקַט: הִקִּישָׁן הַכָּתוּב לִנְדָרִים אֵינוֹ מִן (כֵּן) הַבָּרַיְתָא בִּתְמוּרָה פֶּרֶק אֵלּוּ קָדָשִׁים (תְּמוּרָה דַּף יז:) וְרָבָא מְפָרֵשׁ כֵּן בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּלְקַמָּן (בְּכוֹרוֹת דַּף טו:) בִּשְׁמַעְתִּין יֵשׁ בָּרַיְתָא אַחֶרֶת דְּמַפְקָא תְּמוּרַת וְלָדוֹת מִזָּכָר וּנְקֵבָה וּפְלִיגָא אַתַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּהָכָא כִּדְמְפָרֵשׁ בִּתְמוּרָה (דַּף יז:) וְכֵן פִּי' לְקַמָּן בַּקּוּנְטְרֵס וְהַהוּא תַּנָּא נָמֵי נָפְקָא שַׁפִּיר. שֶׁהִקִּישָׁהּ תְּמוּרוֹת וְוָלָדוֹת לְגוּף הַקָּרְבָּן דִּבְגוּף הַקָּרְבָּן אַיְירֵי אִם זָכָר וְאִם נְקֵבָה אֶלָּא דְּמִיתוּרָא דָּרְשִׁינַן נָמֵי תְּמוּרוֹת וְוָלָדוֹת וּמֵהַשְׁתָּא לָא צְרִיכָא לְהֶקֵּישָׁא דִּלְעֵיל דְּמַקִּישׁ תְּמוּרָתוֹ לוֹ: טוֹב בְּרַע מִבַּעְיָא הַךְ סֻגְיָא לפ"ק דִּתְמוּרָה (דַּף ט.) וְרָבָא סָבַר אֵין מַזְהִירִין (עוֹנְשִׁין) מִן הַדִּין וְדָרֵישׁ הָתָם בע"א וְאַבַּיֵּי לָא חָשִׁיב לֵיהּ דִּינָא דְּמֵי גָּרְעִי וְנָקַט הָכָא דְּרָשָׁא דְּאַבַּיֵּי לְפִי שֶׁפָּשׁוּט לוֹ יוֹתֵר וּכְהַאי גַּוְונָא אִיכָּא בְּסַנְהֶדְרִין (דַּף לג:) גַּבֵּי אֵין רוֹאִין אֶת הַנְּגָעִים אֶלָּא בַּיּוֹם וּמַיְיתִי עֲלָהּ דְּרָשָׁה דְּאַבַּיֵּי דְּבַיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה וְשָׁבֵק דְּרָשָׁה דְּרָבָא דְּמַפִּיק לֵיהּ מִנֵּי וְלֹא לְאוֹרִי וְאֵין לִתְמוֹהַּ מֵהָא דְּאֵלּוּ נִשְׂרָפִין (סַנְהֶדְרִין עו.) אִיפְכָא אִיפְכָא גַּבֵּי בִּתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ דְּאָמַר ק"ו בַּת בִּתּוֹ עָנַשׁ עַל בִּתּוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן וַחֲשִׁיב לֵהּ (לוֹ) אַבַּיֵּי גִּלּוּי מִלְּתָא טְפֵי מֵרָבָא (וְלָא) גָּמְרִינַן מֵהֲדָדֵי דְּגַבֵּי אֲחוֹתוֹ אִצְטְרִיךְ קְרָא לְכֻלֵּי עָלְמָא לְבַת אָבִיו וּבַת אִמּוֹ מִשּׁוּם דְּאֵין מַזְהִירִין מִן הַדִּין וְלָא חֲשִׁיבָא לֵיהּ גִּלּוּיֵי מִלְּתָא בְּעָלְמָא הַיְינוּ מִשּׁוּם דִּפְשָׁטֵיהּ דִּקְרָא מַשְׁמַע שֶׁבָּא לְמַעֵט דִּכְתִיב בַּת אָבִיו אוֹ בַת אִמּוֹ: טוֹב בְּרַע מִבַּעְיָא וְאִם תֹּאמַר דִּלְמָא אִצְטְרִיךְ מִשּׁוּם סֵיפָא דִּקְרָא וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ וְיֵ"ל דַּהֲוָה מָצֵי לְמִכְתַּב בְּסֵיפֵיהּ וְאִם הָמֵר יָמִיר טוֹב בְּרַע אוֹ רַע בְּטוֹב: וּמוֹדֶה ר"ש בְּבַעַל מוּם מֵעִקָּרוֹ לְמַאי דְּאָמְרִינַן בְּסָמוּךְ דְּרַב סָבַר כר"ל [דְּאָמַר הָתָם] לְרַבָּנָן קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה נִיחָא דְּמוֹדֶה לְרַבָּנָן אֲבָל לְמַאי דְּמַסְקִינַן דְּסָבַר כר' יוֹחָנָן דִּלְרַבָּנָן אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה אִם כֵּן מוֹדֶה לְמַאן וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ דִּנְקַט הָכִי דְּלָא תִּפַּק אַדַּעְתָּא טַעְמָא דְּמַתְנִיתִין מִשּׁוּם דְּאֵין פּוֹדִין לְהַאֲכִילָהּ לִכְלָבִים וְלָא מִשּׁוּם הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה דְּלָא בָּעֵינַן בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה וּלְכָךְ בְּרֵישָׁא דְּקֹדֶם מוּמָן יִפָּדוּ וְהַשְׁתָּא קמ"ל דְּטַעְמָא דְּמַתְנִי' מִשּׁוּם הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה וְכִדְדַיְקִינַן בְּסָמוּךְ מִדְּלָא קָתָנֵי וְאִם נַעֲשׂוּ טְרֵפָה וּבְרֵישָׁא דְּקֹדֶם מוּמָן מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן דְּלָא בָּעֵי הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה וְהַשְׁתָּא דִּנְקַט מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִטְעֵי דִּפְלִיג אַמַּתְנִי' כִּדְפָרֵשִׁית אִצְטְרִיךְ לְמֵימַר דְּשַׁפִּיר מוֹדֶה בָּהּ וְהָא דִּנְקַט רַבִּי שִׁמְעוֹן מִשּׁוּם דִּלְדִידֵיהּ פְּשִׁיטָא לֵיהּ טְפֵי דְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה מִדְּקָאָמַר קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת לֹא הָיוּ ע"כ כִּי כְּתִיבָא הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ כְּתִיבָא אֲבָל לְרַבָּנָן לָא פְּשִׁיטָא לֵיהּ כּוּלֵּי הַאי דְּמָצֵי לְמֵימַר לֹא הָיוּ כְּמוֹ שֶׁאוֹמֵר רֵישׁ לָקִישׁ: **אוֹתָהּ** לְמַעוּטֵי בַּעַל מוּם מֵעִקָּרוֹ כָּל קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת לְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְמַעֲטִינַן מִקְּרָא אַחֲרִינָא בְּסוֹף תְּמוּרָה (דַּף לג.):

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' איסורי המזבח הל' יא:
ב מיי' פה' מהל' ערכים וחרמין הל' יד:
ג מיי' פה' מהל' ערכים וחרמין הל' יב:

מסורת הש"ס

א כתובות מט.
ב שבועות יא:, תמורה לג:; תמורה לב:; לקמן לב:; לקמן לא:

רבינו גרשום

נפדין תמימין. אותן וולדות:

או אין נפדין תמימין. לריך להמתין להן עד שיומו ואח"כ פודן:

אמר רב עמרם תני. (לא) המתפיס בעלי מומין קבועין לגבי מזבח היינו לקדם מומן להקדישן וילדו קודם פדיונן. ימכרו ואין לריכין מום אותן וולדות להמתין שלא למוכרן עד שיפול בהן מום:

(שלא) משום דקא אתו הני מכח קדושה דחויה:

שלא יהא טפל. הוולדות שאינן קדושין אלא אגב אימן:

חמור מן העיקר. מן אימן אלא כשם שאימן יכול לפדות בכל עת כך וולדן נפדין אימתי שירלה אפילו תמימין אלמא דנפדין תמימין. והשתא לייך לברייתא טעמא דמשום הכי נפדין תמימין שלא יהא טפל חמור. הא הקדיש זכר תם לדמיו דלאע"ג דאמר איני מקדישו אלא לדמיו קדיש קדושת הגוף הואיל (ואביו) [והוא] ראוי להקרבה ואין נפדה תמים. והאי דקאמר הא הקדיש זכר תם הוא הדין לנקבה אלא משום דבעי לסיועי מינה לרבא ורבא לא איירי אלא בזכר כדאמר בתמורה בפרק אלו קדשים אמר רבא זאת אומרת הקדיש זכר כו' נקט הכא זכר כו':

ומוקים לה בבמת יחיד וכ"ש דחייב בבמת לבור ומשום הכי קרי ליה חוץ שאין שם עזרה וחייב משום למקריב בעל מום בבמה בשעת היתר הבמות. והיכן הותרו כדאמרי' בתר לנוב ולגבעון הותרו הבמות כו':

אימא. דריש הכי האי לא תזבח דאם אינו ענין לקדשים דהא כתיב עורת או שבור וכו':

תנהו ענין לבכור דסל"א הואיל וקדיש במומיה. ממילא כשנולד בעל מום [ה"א] שקרב נמי במומיה קמ"ל דלא תזבח דלא ולא אתא לבמת יחיד:

אמרי וכו' ואייתר לא תזבח לבמת יחיד:

הואיל וקדיש במומיה. מאליו כשעבר תחת השבט דכתיב לא יבקר בין טוב לרע רע היינו בעל מום כדאמר לקמן:

הואיל וקדשה כשהיא בעל מום דכתי' לא ימיר אותו טוב ברע אם המר וגו':

הואיל וקדשו [אגב] אימן כשהן בעלי מומין. כשנולדו בעלי מומין או כשאירע להן אחר מיכן:

אמר רבא הא כבר פסקה כו' ואייתר ליה לא תזבח לבמת יחיד כדרבי אלעזר:

השתא רע בטוב להחליף בעל מום בתמים:

אמרת לא. לכתחלה אבל ליעבד והיה הוא ותמורתו וגו':

טוב ברע. תמים בבעל מום מיבעיא לכתחלה לא:

אלא. האי טוב ברע לא אתי אלא לאשמועינן דאותו טוב ברע דליעבד עושה תמורה בעינן שיהא טוב מעיקרו שקדם הקדשו למומו. אבל רע מעיקרו שקדם מומו להקדשו לעולם אין עושה תמורה:

ואם מתו. קודם פדיונן יפדו ומותרין בהנאה עורן ונבלתן:

[זו דברי ר"ש] תנא דמתניתין דאמר אם מתו יפדו זו דברי ר"ש דאמר במס' תמורה בפרק אחרון קדשי מזבח היו בכלל העמדה וכו' אבל לא קדשי בדק הבית לקדושת דמים נינהו לא בעו העמדה:

ומודה ר"ש בבעל מום מעיקרא. קודם הקדש דאע"ג דקדשי מזבח בעו העמדה והערכה האי בעל מום מעיקרא לא חל עליהם הקדש גמור למזבח הלכך אפי' מתו דלא מצי למעבד בהו העמדה יפדו דקדושת דמים הוא ודינו כקדשי בדק הבית דלא היו בכלל העמדה והערכה:

וחכ"א אם מתו יקברו. אפי' בעל מום מעיקרא דסברי דהכל היו בכלל העמדה והערכה והלכך כיון דמתו דלא מצי למעבד להו העמדה משום דלאו בר פדיה נינהו אלא יקברו. והני חכמים לאו בר פלוגתיה דר' שמעון לפלוגי עליה בתמורה נינהו אלא שאר חכמים תנא דבי לוי נינהו דמחמיר בבעל מום מעיקרו:

והא כתי' אותה. כלומר דאותה בעי העמדה והערכה למעוטי בעל מום מעיקרו שמתו דלאע"ג דאינו בר העמדה נפדה קשיא:

אבל רבנן דפליגי עליה דר' שמעון במסכת תמורה דאמרי אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית היו בכלל העמדה והערכה ומומין מעיקרן שמתו מיפרקי הכי נמי דאם מתו יפדו נמי לאחר מיתה:

אי הכי. נימא זו דברי רבי שמעון ומתמהינן:

תורה אור השלם

[ויקרא כב, כב]
[דברים טו, כא]
[דברים יז]
[ויקרא כז, לג]
[ויקרא כז, לב]
[שמות יג, יב]
[ויקרא כז, י]
[דברים יז, א]
[דברים יב, כו]
[ויקרא כז]
[ויקרא כז, יא-יב]
[ויקרא כז, יב]

״זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן וּמַחְלוֹקְתּוֹ״ מִיבַּעְיָא לֵיהּ! [א]אָמְרִי: רַב כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, דְּאָמַר לְרַבָּנַן: קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וְלָא מִיתּוֹקְמָא מַתְנִיתִין כְּרַבָּנַן, דְּקָתָנֵי סֵיפָא: וְאִם מֵתוּ יִקָּבֵרוּ. [א][ב]אָמַר: מִמַּאי דְּהָא ״מֵתוּ יִקָּבֵרוּ״ מִשּׁוּם דְּבָעֵי הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה הוּא? דִּלְמָא מִשּׁוּם דְּאֵין פּוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לִכְלָבִים הוּא! אָמְרִי: אִם כֵּן, נִיתְנֵי: ״אִם נַעֲשׂוּ טְרֵיפָה יִקָּבֵרוּ״. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם רַב כְּרַבִּי יוֹחָנָן סְבִירָא לֵיהּ, וּתְנִי: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן וּמַחְלוֹקְתּוֹ. [ג]אֲבָל קָדַם הֶקְדֵּשָׁן וְכוּ׳. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: ״צְבִי״, מָה צְבִי פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה, אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה. אוֹצִיא אֲנִי אֶת הַבְּכוֹרָה, וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אַיָּל״, מָה אַיָּל פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת, אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת. [ב]אִי מָה צְבִי וְאַיָּל חֶלְבָּן מוּתָּר, אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין חֶלְבָּן מוּתָּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אַךְ״ — חִלֵּק. אָמַר מָר: אוֹצִיא אֶת הַבְּכוֹר, וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת. מַאי שְׁנָא אוֹצִיא אֶת הַבְּכוֹר — שֶׁאֵין שָׁוֶה בַּכֹּל, וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת — שֶׁשָּׁווֹת בַּכֹּל. תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אַיָּל״. [ג][ד]אֲמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבָּיֵי: אִי מָה צְבִי וְאַיָּל, אֵין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בָּהֶן, אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין אֵין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בּוֹ! [ד]אֲמַר לֵיהּ: לְמַאי מְדַמֵּית לְהוּ? אִי לְחוּלִּין — ״אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ״ נוֹהֵג בּוֹ, וְאִי לְקָדָשִׁים — ״אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ״ נוֹהֵג בּוֹ! אֲמַר לֵיהּ: אִי הָכִי, גַּבֵּי חֶלְבּוֹ נָמֵי נֵימָא הָכִי: לְמַאי מְדַמֵּית לְהוּ? אִי לְחוּלִּין — חֶלְבָּן אָסוּר, וְאִי לְקָדָשִׁים — חֶלְבָּן אָסוּר! אֶלָּא, לָאו מִי אָמְרַתְּ ״אַךְ״ וְלֹא חֶלְבָּן? אֵימַר נָמֵי ״אַךְ״ וְלֹא אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ. רָבָא אָמַר: ״אַךְ״ לְאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ הוּא דַּאֲתָא, וְחֶלְבּוֹ מִ״דָּמוֹ״ נָפְקָא, דִּכְתִיב: ״רַק אֶת דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל״. מַאי ״דָּמוֹ״? אִילֵימָא דָּמוֹ מַמָּשׁ, לָא יְהֵא אֶלָּא דָּמָן דִּצְבִי וְאַיָּל, אַטּוּ דָּמָן דִּצְבִי וְאַיָּל מִי שְׁרֵי? אֶלָּא ״דָּמוֹ״ — חֶלְבּוֹ. וְלִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא ״חֶלְבּוֹ״! אִי כְּתַב רַחֲמָנָא ״חֵלֶב״, הֲוָה אָמֵינָא: אַהֲנִי הֶיקֵּישָׁא וְאַהֲנִי קְרָא. אַהֲנִי הֶיקֵּישָׁא לְמַעוֹטֵי מִכָּרֵת, דִּכְּי כְּתַב כָּרֵת — אַאוֹכֵל חֵלֶב בְּהֵמָה הוּא דִּכְתִיב, שֶׁנֶּאֱמַר: ״כִּי כָּל אוֹכֵל חֵלֶב מִן הַבְּהֵמָה״. וְאַהֲנִי קְרָא לְמֵיקַם עֲלֵיהּ בְּלָאו בְּעָלְמָא, לְהָכִי אַפְּקֵיהּ רַחֲמָנָא בִּלְשׁוֹן ״דָּמוֹ״, לוֹמַר לָךְ: מָה דָּמוֹ בְּכָרֵת — אַף חֶלְבּוֹ בְּכָרֵת. וְהָא תָּנָא ״אַךְ״, וְלֹא חֶלְבּוֹ, קָאָמַר! הָכִי קָאָמַר: אִילּוּ לֹא נֶאֱמַר ״דָּמוֹ״, הָיִיתִי אוֹמֵר ״אַךְ״ — וְלֹא חֶלְבּוֹ, עַכְשָׁיו שֶׁנֶּאֱמַר ״דָּמוֹ״, לְאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ הוּא דַּאֲתָא. [ה]וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחוּלִּין. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: ״תִּזְבַּח״ — וְלֹא גִּיזָּה, ״בָּשָׂר״ — וְלֹא חָלָב, ״וְאָכַלְתָּ״ — וְלֹא לִכְלָבֶיךָ, מִכָּאן שֶׁאֵין פּוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לִכְלָבִים.

אִיכָּא

רַב לָא מוֹקֵי מַתְנִיתִין כְּרַבָּנָן סְבִירָא לֵיהּ כְּרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמַר הָתָם לְרַבָּנָן קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת כו' הִלְכָּךְ לָא מִתּוֹקְמָא מַתְנִי' כּוּלַּהּ כְּרַבָּנָן: דְּקָתָנֵי בְּסֵיפָא דְּמַתְנִיתִין אִם מֵתוּ יִקָּבְרוּ קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה: א"כ לְטַעֲמָא דְּמַתְנִי' מִשּׁוּם אֲכִילָה דְּקָדָשִׁים לִכְלָבִים הוּא: נִתְנֵי אִם נַעֲשׂוּ טְרֵפָה יִקָּבְרוּ דְּמַשְׁמַע אע"ג דְּמָצֵי לְמֶעְבַּד בְּהוּ הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה יִקָּבְרוּ הוֹאִיל וְלָא חֲזוּ אֶלָּא לִכְלָבִים וּמִדְּנָקַט מֵתוּ ש"מ טַעְמָא מִשּׁוּם הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה (וְלָא) כר' יוֹחָנָן דְּאָמַר הָתָם לְרַבָּנָן אֶחָד קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וְאֶחָד קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת הָיוּ בִּכְלָל וּמִתּוֹקְמָא סֵיפָא דְּמַתְנִי' כְּרַבָּנָן וְרֵישָׁא נָמֵי מִתּוֹקְמָא כְּדִידְהוּ דְּבְבַעַל מוּם מֵעִקָּרוֹ כּוּלְּהוּ מוֹדוּ וּתְנֵי זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן וּמַחְלָקְתּוֹ: צְבִי כִּצְבִי וְאַיִל וּמוֹקְמִינָא בְּסִפְרֵי דְּבִפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁנִּפְדּוּ הַכָּתוּב מְדַבֵּר: מַה צְבִי וְאַיִל פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה דִּבְקָרְךָ וְצֹאנְךָ כְּתִיב: וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַמַּתָּנוֹת וּלְקַמָּן פָּרִיךְ מַאי אֲלִימֵי דְּמַתָּנוֹת מִבְּכוֹרָה: צְבִי וְאַיִל פְּטוּרִין מִן הַמַּתָּנוֹת דִּכְתִיב בַּמַּתָּנוֹת אִם שׁוֹר אִם שֶׂה: וּמ"ש מַתָּנוֹת דְּלָא נָפְקֵי מִקְּרָא קַמָּא: וּמְתָרֵץ אוֹצִיא אֶת הַבְּכוֹרָה שֶׁאֵינָהּ שָׁוָה בַּכֹּל שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת בִּנְקֵבוֹת כִּזְכָרִים: צְבִי וְאַיִל אֵין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בִּצְבִי וְאַיִל דִּכְתִיב שׁוֹר אוֹ שֶׂה: א"ל לְמַאי מְדַמֵּית לֵיהּ לִפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין דְּתִפְטְרִינְהוּ מֵאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ: אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בְּחֻלִּין וּבְמֻקְדָּשִׁין כִּדְמְפָרֵשׁ בִּשְׁחִיטַת חֻלִּין (ל' עח.): א"ה גַּבֵּי חֶלְבּוֹ נָמֵי אַמַּאי אִצְטְרִיךְ אַךְ לְמֵיסַר תִּפּוֹק לִי לְאָסוּר דִּלְמַאי מְדַמֵּית לְהוּ כֵּיוָן דַּאֲמַרְתְּ אע"ג דְּאִתַּקּוּשׁ לִצְבִי וְאַיִל לָא נָפְקִי מִתּוֹרַת קָדָשִׁים: אַךְ וְלֹא אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ וּמִסְתַּבְּרָא דְּהֶיקֵּשָׁא לְמִפְטַר מִבְּכוֹרָה וּמַתָּנוֹת אָתְיָא וְאַךְ לְמֵיסַר חֶלְבּוֹ וְאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ דְּהַשְׁתָּא מְדַמֵּינַן לְהוּ לְקָדָשִׁים גְּמוּרִין דְּאִי אָמְרִינַן אִיפְּכָא לָא מְדַמֵּינַן לְהוּ לָא לְקָדָשִׁים וְלֹא לְחֻלִּין: רַק אֶת דָּמוֹ בִּבְכוֹר בַּעַל מוּם כְּתִיב: אַהֲנֵי הֶקֵּישָׁא דְּאִתַּקּוּשׁ לִצְבִי וְאַיִל: וְאַהֲנֵי קְרָא דִּכְתִיב אֶת חֶלְבּוֹ לֹא תֹּאכַל. אַהֲנֵי הֶקֵּישָׁא מִכָּרֵת וַהֲוָה מִסְתַּבַּר טַעְמָא שַׁפִּיר דְּכִי כְּתִיב כָּרֵת בְּחֵלֶב בִּבְהֵמָה הָרְאוּיָה לְקָרְבָּן כְּתִיב דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא ז':כ"ה) כִּי כָּל אֹכֵל חֵלֶב וְגוֹ' וְאַהֲנֵי קְרָא לְמֵיקַם עֲלֵהּ בְּלָאו דְּלָא תִּשְׁרְיֵהּ לְגַמְרֵי לְהָכִי אַפְּקֵיהּ כו': וְהָא תַּנָּא דִּבְרַיְתָא דִּלְעֵיל מַפִּיק חֶלְבּוֹ מֵאַךְ וְרָבָא הֵיכִי מָצֵי לְמֵימַר דְּאַךְ לְאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ אֲתָא: אִילּוּ לֹא נֶאֱמַר כו' וְהַאי דְּקָתָנֵי תַּלְמוּד לוֹמַר אַךְ חָלַק ה"ק אֲפִלּוּ לֹא כְּתַב קְרָא מַנְיָנָא לְאַפּוּקֵי מֵהָכָא: רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ (דְּבָרִים י"ב:ט"ו) וְאוֹקֵמְנָא בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן:

שַׁיָּךְ לְקַמָּן רַב סָבַר לַהּ כְּרֵישׁ לָקִישׁ בְּסוֹף תְּמוּרָה (שָׁם) מַשְׁמַע כֵּן מִדְּקָאָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב מַאי טַעְמָא דר' שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: מַה צְבִי וְאַיָּל פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת כו' בִּשְׁמַעְתִּין מַשְׁמַע דְּאִי לָא כְּתַב אַךְ הֲוָה דָּרְשִׁינַן נָמֵי מָה צְבִי וְאַיָּל אֵין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בּוֹ וְחֶלְבּוֹ מֻתָּר וּלְעֵיל בְּסוֹף פ"ק (בְּכוֹרוֹת דַּף יב.) דָּרְשִׁינַן נָמֵי מָה צְבִי וְאַיִל אֵין פּוֹדִין אַף פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין אֵין פּוֹדִין וְתֵימַהּ מְנָלַן כָּל הָנָךְ דְּרָשׁוֹת דְּאִתְּקִשָׁא צְבִי וְאַיִל כְּתוּבִין וְכוּלְּהוּ צְרִיכֵי כִּדְמְפָרֵשׁ לְקַמָּן פֶּרֶק פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין (בְּכוֹרוֹת דַּף לג.) וְי"ל דְּהָתָם נָמֵי מְפָרֵשׁ אַל לִבְכוֹרָה וּמַתָּנוֹת וְהַיְינוּ כִּדְמְפָרֵשׁ הָכָא אַל מִצְּבִי וְאַל מֵאַיִל עוֹד מְפָרֵשׁ הָתָם (אַל לִבְכוֹרָה) אַל לְכִדְרַבִּי יִצְחָק וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא כְּמוֹ שֶׁמְּפָרֵשׁ ר"ת הַמַּרְבִּיעַ וְהַמַּנְהִיג שׁוֹר שֶׁל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין לוֹקֶה גּוּף אֶחָד הֵן וַעֲשָׂאָן הַכָּתוּב שְׁנֵי גוּפִים וְהַיְינוּ מִצְּבִי וְאַיִל דְּאַל שׁוֹר דִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין עֲשָׂאָן הַכָּתוּב כִּשְׁנֵי גוּפִים וּכְשֶׁמַּנְהִיגוֹ לְבַדּוֹ כְּאִלּוּ מַנְהִיג צְבִי וְאַיִל בְּיַחַד וְחַיָּב מִשּׁוּם כִּלְאַיִם וְאִידָךְ אַל לְכִדְר' עֲקִיבָא דְּמַתִּיר חַפֵּי' לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ לְכִדְרַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר פ' שְׁנֵי דְּחֻלִּין (דַּף כח.) מַה פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין טְעוּנִים שְׁחִיטָה אַף צְבִי וְאַיִל כֵּן וּמִצְּבִי לְחוּלֵּיהּ הֲוָה יָדְעִינַן אַיִל דְּמִצְּבִי יָלְפִינַן כָּל חַיָּה וְאִידָךְ לְכִדְרַב מָרִי דְּמָה צְבִי וְאַיִל דְּאֵין פּוֹדִין וְחֶלְבּוֹ מֻתָּר וְאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ דְּבָעֵי לְמִדְרַשׁ בְּסָמוּךְ אִי לָאו אַךְ הַיְינוּ מִצְּבִי וְאַיִל דְּדָרְשִׁינַן מִנֵּיהּ בְּכוֹרָה וּמַתָּנוֹת דְּמַשְׁמַע שֶׁרוֹצֶה לִתֵּן לָהֶם דִּין חַיָּה וְאִי כְּתִיב אַךְ לְחַיֵּב עַל חֶלְבָּהּ וְאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ כִּדְמְפָרֵשׁ בֵּין לְחֻלִּין מְדַמֵּית לֵיהּ בֵּין לְקָדָשִׁים מְדַמֵּית לְהוּ וּבְסָמוּךְ דְּקָאָמַר וְלָאו נַחֲלְבָן הֵיכִי דָּמֵי אִי דְּאִיעַבַּר וְאִיתְיְילִיד אַחַר פִּדְיוֹנָן וְלַאו צְבִי וְאַיִל הוּא לָאו יְתוּרָא אִיכָּא אֶלָּא מִמֵּילָא פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּקָרֵי כּוּלֵּיהּ צְבִי וְאַיִל: אִי מָה צְבִי וְאַיָּל אֵין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בּוֹ לָא מָצֵי לְמִפְרַךְ מַה צְבִי וְאַיִל טָעוּן כִּסּוּי אַף פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין כֵּן דִּבְהֶדְיָא דָּרְשִׁינַן פ' כִּסּוּי הַדָּם (חֻלִּין דַּף פד.) גַּבֵּי פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמַּיִם מָה כו': רַק אֶת דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל הַאי קְרָא גַּבֵּי בְּכוֹר כְּתִיב וְהַרְבֵּה תֵּימַהּ דְּלָא מַיְיתֵי רַק אֶת הַדָּם לֹא תֹאכַל דִּכְתִיב גַּבֵּי שְׁאָר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים וְאֵין לְהַקְשׁוֹת דִּלְמָא אִצְטְרִיךְ לַחֲמִשָּׁה לָאוִין הָאֲמוּרִין בַּדָּם דִּמְפָרְשֵׁי פ"ק דִּכְרִיתוֹת (דַּף ד:) דְּהָא טוּבָא לָאוִין כְּתִיבֵי יוֹתֵר מָה' אַל בְּוַיִּקְרָא וְאַל בְּנֵי אֶת אַהֲרֹן וּתְרֵי בְּאַחֲרֵי מוֹת וְל' בִּרְאֵה הֲרֵי ח' בַּר מֵהַאי דִּבְכוֹר וְשֶׁמָּא דָּרֵישׁ לְהוּ לְמִלְּתָא אַחֲרִיתִי: וְאַהֲנֵי קְרָא לְמֵיקַם עֲלֵהּ בְּלָאו וא"ת אַדְּרַבָּה כֵּיוָן דִּמְהַדְּרֵיהּ הַקְּרָא הָדַר לְגַמְרֵי אַף מִכָּרֵת כִּדְתַנְיָא לְקַמָּן גַּבֵּי פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין הַגּוֹזֵז וְהָעוֹבֵד בָּהֶם סוֹפֵג אַרְבָּעִים וְלָא קָאָמַר אִתַּקּוּשׁ לִצְבִי וְאַיִל וּמַפְקִיעַ לְגַמְרֵי מִלָּאו וְכִי כְּתִיב תִּזְבַּח וְלֹא גִּיזָּה אִסּוּרָא בְּעָלְמָא אֶלָּא אָמַר הַהְדְּרֵיהּ לְאִסּוּרֵיהּ וְצָרִיךְ לְחַלֵּק וּמֵהַהִיא דְּהַגּוֹזֵז וְהָעוֹבֵד בָּהֶם נָמֵי קָשֶׁה עַל מַה שֶּׁפֵּי' טַעְמוֹ וְלָא מַמָּשׁוֹ אָסוּר וְאֵין לוֹקִין עָלָיו כְּגוֹן גִּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים דְּהַשְׁתָּא כִּי אִשְׁתְּרֵי טַעַם לִפְגָם כְּמוֹ נְבֵלָה מַסְרַחַת וְכִי הָדַר חָסַר גִּעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּמִלְיָן אִסּוּרָא בְּעָלְמָא אִיכָּא לָא מַלְקוּת וְאֵינוֹ נִרְאֶה דְּאִית לָךְ לְמֵימַר הַהְדְּרֵיהּ לְאִסּוּרָא כִּלְפָרֵשִׁית:

מסורת הש"ס

א לקמן לא:; תמורה לג.
ב תמורה לג:
ג לקמן לג.; רש"י על דברים
ד חולין עט:; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; לעיל יב.
ה תמורה לא.

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' י:
ב מיי' פז' מהל' מאכלות אסורות הל' א, טוש"ע יו"ד סי' סד סעי' א:
ג מיי' פי"ג מהל' שחיטה הל' ח, טוש"ע יו"ד סי' טז סעי' ז:
ד מיי' פי"ג מהל' שחיטה הל' ב:

רבינו גרשום

אמרי רב. סבר לה כריש לקיש דאמר בסוף מסכת תמורה לרבנן קדשי בדק הבית היו בכלל [העמדה והערכה] קדשי מזבח לא היו:

ולא מיתוקמא. הא מתניתין דבכורות כרבנן משום סיפא דקתני אבל קדם הקדישן למומן אם מתו יקברו ואי רבנן כיון דאמרי דקדשי מזבח לא היו אם מתו יפלו איבעי למתני וכר' שמעון מיתוקמא רישא וסיפא דהא אמר קדשי מזבח היו בכלל הילכך כי קדם הקדש למומן יקברו אבל בבעל מום מעיקרו היינו דקדם מומו להקדשו מודה דנפלה אבל לרבנן זה וזה נפלין מיבעי ליה:

אמרי אכתי יכול נמי לאוקומא כרבנן דאמרי קדשי מזבח לא היו דממאי דהאי דקתני אם מתו יקברו משום דבעי העמדה והערכה דהיכא דקדם הקדש למומן ולא אפשר למתו:

דילמא. לרבנן נמי אע"ג דאמרי קדשי מזבח לא היו משום הכי אמרינן יקברו דאין פודין את הקדשים וכו'. אבל היכא דקדם מומן להקדשן נפלין דלא חשיב כ"כ הקדש:

אמרי א"כ. הוא דמשום הכי יקברו דאין פודין לכלבים ליתני אם נעשו טרפה יקברו דמשמע דאע"ג דאכתי הוו חיים ואיפשר להעמידן ולהעריכן אפי' הכי יקברו דאין פודין לכלבים אבל מדמיירי דאחר מיתה אם מתו יקברו ש"מ משום (הכי) דהוו בכלל העמדה והערכה אלא מיתוקמא כר' שמעון ולא רבנן:

ואיבעי' אימא לעולם מיתוקמא נמי כרבנן ורב כר' יוחנן סבירא ליה דאמר בפ' אחרון דתמורה לרבנן אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית היו בכלל ומולין בבעלי מומין מעיקרא. אי הכי זו לדברי רבי שמעון ומחלוקתו איבעי למיתני אין (תני) הכי [נמי]:

מנהני מילי. דפסולי המוקדשין שקדם הקדשן למומן פטורין מן הבכורה ומתנות:

דת"ר. אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל מה צבי פטור מן הבכורה דכתיב בבקר ובצאן הזכר תקדיש וגו' ולא מצבי:

אף פסולי המוקדשין פטורין. דפרשה זו מיירי בפסולי המוקדשין דכתיב הטמא והטהור דאע"ג דפסולי המוקדשין נינהו כיון דקדם הקדישן למומן עדיין יש להן קדושה ופטורין מן הבכורה הואיל וקדשו קדושת הגוף קודם שהוממו:

אוציא אני את הבכורה. שיפטרו מן הבכורה ולא אוציא את המתנות אלא יתחייבו במתנות:

ומאי שנא. דלפטרו מבכורה וליחייבו במתנות אלימא משום דבכורה קילא דאינה שוה בכל שאין בכור אלא זכר אבל מתנות נוהגת בין בזכרים בין בנקבות ת"ל איל להכי כתיב איל לפטור דכתיב אם שור ואם שה ונתן לכהן וכו':

ת"ל אך. מיעט פסולי המוקדשין שחלבן אסור:

א"ל למאי קא מדמית להו אי פטרת להו מבכורה ומתנות קא מדמית להו לקדשין גמורין וכי קא מחייבת להו בבכורה ומתנות היכא דקדם מום קבוע להקדישן קא מדמית להו לחולין גמורין. אבל אי פטרת להו מאותו ואת בנו לא מדמית להו לא לקדשים ולא לחולין:

אי הכי. חלבו נמי לא ליצטריך אך למעוטי נמי לימא למאי מדמית להו:

א"לא)מדברי רבינו נראה דלא גרס אלא לאו מי אמרת וכו' ורק גרס אמר ליה אביי וכו' ואולי לגס ני' דילן אלא הוא ט"ס והוא ר"ת אמר ליה אביי וכגי' רבינו והוא הנכון: אביי ולאי לאו מילתא היא דאמרי למאי מלמית להו כו'. אלא הכי יכול למימר כי היכי דאמרת אך ולא חלבן הכי נמי אימא אך ולא אותו ואת בנו:

אלא. מאי דמו לאסר הכא ודאי לא אסר אלא חלבו:

אהני הקישא. לאיתקוש פסולי המוקדשין לצבי ואיל למעוטי חלבן מן כרת כי היכי דאחלב צבי ואיל ליכא כרת:

ואהני קרא. רק את דמו לא תאכל למיקם עליה בלאו בעלמא ולא בכרת:

להכי. כתיב חלבו בלשון דמו לומר לך מה דמו דצבי בכרת אף חלב פסולי המוקדשין בכרת:

והא תנא אך ולא חלבו קאמר. ולא נפיק מדמו:

תורה אור השלם

אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת־הַצְּבִי וְאֶת־הָאַיָּל כֵּן תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו יֹאכְלֶנּוּ [דברים יב, כב]

וְשׁוֹר אוֹ־שֶׂה אֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד [ויקרא כב, כח]

רַק אֶת־דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם [דברים טו, כג]

כִּי כָּל־אֹכֵל חֵלֶב מִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנָּה אִשֶּׁה לַיהֹוָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מֵעַמֶּיהָ [ויקרא ז, כה]

רַק בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בָשָׂר כְּבִרְכַּת יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יֹאכְלֶנּוּ כַּצְּבִי וְכָאַיָּל [דברים יב, טו]

אִיכָּא דְּאָמְרִי: "תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ" — אֵין לְךָ בָּהֶן הֶיתֵּר אֲכִילָה אֶלָּא מִשְּׁעַת זְבִיחָה וְאֵילָךְ, אֲבָל פּוֹדִין אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לִכְלָבִים, הָכִי נָמֵי דְּאָמַר. וּוְלָדָן וַחֲלָבָן אָסוּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּאִיעַבַּר וְאִיתְיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן — אַמַּאי? וְלַד צְבִי וְאַיָּל נִינְהוּ! אֶלָּא דְּאִיעַבַּר לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן וְאִיתְיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן. הָא לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן — מִיקְדָּשׁ נָמֵי קָדְשִׁי. (א)מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "זָכָר" — לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד, וּ"נְקֵבָה" — לְרַבּוֹת אֶת הַתְּמוּרָה. (ב)וְאֵין לִי אֶלָּא וְלַד תְּמִימִין וּתְמוּרַת תְּמִימִים, וְלַדֵי בַּעֲלֵי מוּמִין וּתְמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין מִנַּיִן? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אִם זָכָר" — לְרַבּוֹת וְלַד בַּעֲלֵי מוּמִין, "אִם נְקֵבָה" — לְרַבּוֹת תְּמוּרַת בַּעֲלֵי מוּמִין. אוֹתָן וְלָדוֹת שֶׁלְּאַחַר פִּדְיוֹנָן, מָה תְּהֵא עֲלֵיהֶן? לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן — מִיפְלָג פְּלִיגֵי בְּהוּ, אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר: קָדְשֵׁי לִיקְרַב, וְאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר: קָדְשֵׁי לִרְעִיָּה. דִּלְאַחַר פִּדְיוֹנָן, מָה תְּהֵא עֲלֵיהֶן? אָמַר רַב הוּנָא: כּוֹנְסָן לַכִּיפָּה, וְהֵן מֵתִין. דְּהֵיכִי לֶיעְבֵּיד? לִיקָרְבִינְהוּ — מִכֹּחַ קְדוּשָּׁה דְּחוּיָה קָאָתוּ, לִיפְרְקִינְהוּ — לָא אַלִּימִי לְמִיתְפַּס פִּדְיוֹנָן. (א)אָמְרִי בְּמַעְרְבָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא: סָמוּךְ לְפִדְיוֹנָן מַתְפִּיסָן לְשֵׁם אוֹתוֹ זֶבַח. סָמוּךְ לְפִדְיוֹנָן? לְמֵימְרָא דִּבְנֵי פְּדִיָּה נִינְהוּ? אֶלָּא אֵימָא: סָמוּךְ לְפִדְיוֹן אִמָּן מַתְפִּיסָן לְשֵׁם אוֹתוֹ זֶבַח. טַעְמָא מַאי? אָמַר רַבִּי לֵוִי: גְּזֵירָה שֶׁמָּא יְגַדֵּל מֵהֶן עֲדָרִים עֲדָרִים. בְּעָא מִינֵּיהּ רָבִינָא מֵרַב שֵׁשֶׁת: מַהוּ שֶׁמַּתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה? אֲמַר לֵיהּ: אֵין מַתְפִּיסָן. מַאי טַעְמָא? אֲמַר לֵיהּ: גָּמַר "בִּשְׁעָרֶיךָ" "בִּשְׁעָרֶיךָ" מִבְּכוֹר, מָה בְּכוֹר אֵין מַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה, דִּכְתִיב: "אַךְ בְּכוֹר אֲשֶׁר יְבֻכַּר לַה' בִּבְהֵמָה וְגוֹ' לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ", אַף הָנֵי אֵין מַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה. ב(ג)תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת: קָדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּישָׁן וְנִפְדּוּ — חַיָּיבִין בַּבְּכוֹרָה וּבַמַּתָּנוֹת, בֵּין לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן — הַגּוֹזֵז וְהָעוֹבֵד בָּהֶן אֵינוֹ סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים, בֵּין לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן — אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה. וְלִפְנֵי פִּדְיוֹנָן — מוֹעֲלִין בָּהֶן, וּלְאַחַר פִּדְיוֹנָן — אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן, וּוַלְדוֹתֵיהֶן — חוּל, וְנִפְדִּין תְּמִימִים, וּמַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: הֲרֵי הֵן כְּחוּלִּין לְכָל דִּבְרֵיהֶם, אֵין לְךָ בָּהֶם אֶלָּא מִצְוַת עִלּוּי בִּלְבָד. (ד)אֲבָל קָדַם הֶקְדֵּישָׁן אֶת מוּמָן, אוֹ מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּישָׁן, וּלְאַחַר מִכָּאן נוֹלַד מוּם קָבוּעַ וְנִפְדּוּ — פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה וּמִן הַמַּתָּנוֹת, בֵּין לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן. הַגּוֹזֵז וְהָעוֹבֵד בָּהֶן סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים, וּבֵין לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן וּבֵין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן — עוֹשִׂין תְּמוּרָה. לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן — מוֹעֲלִין בָּהֶן, וּלְאַחַר פִּדְיוֹנָן — אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן, וּוַלְדוֹתֵיהֶן קוֹדֶשׁ, וְאֵין נִיפְדִּין תְּמִימִין, וְאֵין מַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: הֲרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ לְכָל דִּבְרֵיהֶם, וְאֵין לְךָ בָּהֶן אֶלָּא הֶיתֵּר אֲכִילָה בִּלְבָד. "כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר" דְּרֵישָׁא — לְאֵתוֹיֵי שׁוֹחֲטָן בַּחוּץ דְּפָטוּר, "כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר" דְּסֵיפָא — לְאֵתוֹיֵי

אִיכָּא דְּאָמְרִי תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ וְכוּ' מַהְדַּר אַמַּתְנִי' מַפִּיק גִּזָּה וְחָלָב לְאִסּוּר וּבָשָׂר אוֹרְחֵיהּ דִּקְרָא וְלָא דָּרֵישׁ וְאָכַלְתָּ לְאַפּוֹקֵי כְּלָבִים: אֶלָּא דְּאִעַבַּר לִפְנֵי פִדְיוֹנָן וְאִתְיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן הִלְכָּךְ אֲסִירֵי וּקְדֻשָּׁה לֵית לְהוּ לֹא לִקְרֵב וְלֹא לִדְמֵיהֶן כִּדְמְפָרֵשׁ לְקַמָּן מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶן: הָא לִפְנֵי פִדְיוֹנָן נוֹלְדוּ מִקְדָּשׁ נָמֵי קָדְשֵׁי: מְנָא ה"מ דְּלִפְנֵי פִדְיוֹנָן אִם נוֹלְדוּ קָדְשֵׁי: זָכָר לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד גַּבֵּי שְׁלָמִים כְּתִיב (וַיִּקְרָא ג':א') אִם זָכָר אִם נְקֵבָה תָּמִים וּקְרָא יַתִּירָא הוּא דְּנִשְׁתּוֹק קְרָא מִינֵּיהּ וּמִדְּלָא קָבַע בֵּיהּ זָכָר כְּדִקְבַע בְּעוֹלָה מִמֵּילָא דִּנְקֵבָה נָמֵי חֲזִיָא זָכָר וּנְקֵבָה תּוּ לָמָּה לִי זָכָר לְרַבּוֹת וְלַד שְׁלָמִים. וְאִי קַשְׁיָא תִּפּוֹק לֵיהּ מֵאֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ תְּרֵין תַּנָּאֵי הִיא אִכָּא דְּמַיְתֵי לֵיהּ מֵהָכָא וְאִכָּא דְּמַיְתֵי לֵיהּ מֵהָתָם וְהָכִי מְפָרֵשׁ בְּמַסֶּכֶת תְּמוּרָה בְּפֶרֶק אֵלּוּ קָדָשִׁים (תְּמוּרָה דַּף יז:): וְלַד תְּמִימִים וְלַד בְּהֵמָה תְּמִימָה: וְלַד בַּעֲלֵי מוּמִין (וְכֵן) שֶׁקָּדַם הֶקְדֵּשָׁן אֶת מוּמָן: אוֹתָן וְלָדוֹת שֶׁלְּאַחַר פִּדְיוֹנָן נוֹלְדוּ וְנִתְעַבְּרוּ קֹדֶם פִּדְיוֹנָן מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶם דְּהָא לָא חֲזוּ לֹא לְגוּפָן וְלֹא לִדְמֵי כִּדְמְפָרֵשׁ רַב הוּנָא: הָנָךְ דְּנוֹלְדוּ לִפְנֵי פִדְיוֹנָן מִפְלָג פְּלִיגֵי בְּהוּ בְּהָא דַּאֲמַרַן לְעֵיל אִם זָכָר לְרַבּוֹת וְלַד בַּעֲלֵי מוּמִין: אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר בְּמַס' תְּמוּרָה בְּפֶרֶק אֵלּוּ קָדָשִׁים (שָׁם) קָדְשֵׁי לִקְרֵב: וְאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר קָדְשֵׁי לִרְעִיָּה עַד שֶׁיּוּמְמוּ וְיִמָּכְרוּ וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה: כּוֹנְסָן לַכִּפָּה לְחֶדֶר וְהֵם מֵתִים בָּרָעָב: קְדֻשָּׁה דְּחוּיָה דְּאִית בְּהוּ תַּרְתֵּי לְרְעוּתָא חֲדָא דְּאִמּוֹתָן בַּעֲלֵי מוּמִין שֶׁנִּרְאוּ וְנִדְחוּ וְעוֹד דִּלְאַחַר פִּדְיוֹנָן נוֹלְדוּ וְהֵן עַצְמָן אֵין יָכוֹל לְהַתְפִּיסָן לִקְדֻשָּׁה גְּמוּרָה לְהַקְרִיב הוֹאִיל וְאִדְּחוּ תּוּ לָא מִיחֲזוּ: לָא אַלִּימִי לְמִתְפַּס פִּדְיוֹנָן בִּקְדֻשָּׁתָן כְּדֵי שֶׁיֵּצְאוּ הֵן לְחֻלִּין שֶׁכְּבָר יָצְאוּ קְדֻשָּׁתָן אַגַּב פִּדְיוֹן דְּאִמָּן דְּהָאִי דַּאֲסוּרִין גְּזֵרָה בְּעָלְמָא הוּא כִּדְלְקַמָּן אֲבָל מִדְּאוֹרַיְיתָא עֻבָּר יֶרֶךְ אִמּוֹ הוּא וּפָקְעָה קְדֻשָּׁתָן לְפִדְיוֹן אִמָּן כִּדְאָמְרַן לְעֵיל גַּבֵּי קְדֻשַּׁת דָּמִים דְּוְלָדָן מֻתָּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן קְדֻשַּׁת הַגּוּף נָמֵי לָא שְׁנָא דְּאֵין חִלּוּק בֵּין קְדֻשַּׁת הַגּוּף לִקְדֻשַּׁת דָּמִים לְעִנְיַן פִּדְיוֹן אֶלָּא שֶׁזֶּה צָרִיךְ מוּם וְזֶה אֵין צָרִיךְ מוּם: לְמֵימְרָא דִּבְנֵי פְּדִיָּה נִינְהוּ בִּתְמִיהָ. כְּלוֹמַר דְּשַׁיָּיךְ לְמֵימַר בְּהוּ לְשׁוֹן פְּדִיָּה קֹדֶם שֶׁיַּתְפִּיסֵן בִּתְמִיהָ וְהָא לָא אַלִּימִי: סָמוּךְ לְפִדְיוֹן אִמָּן מַתְפִּיסָן לְשֵׁם אוֹתוֹ זֶבַח דְּהַשְׁתָּא חָיְילָא עֲלַיְהוּ קְדֻשָּׁה לְעַצְמָן דְּאַחְשְׁבִינְהוּ וְלָא פָּקְעָה קְדֻשָּׁתַיְהוּ עַל יְדֵי פִדְיוֹן אִמָּן וּמַמְתִּין עַד שֶׁיּוּמְמוּ וּפָרֵיק לְהוּ: וְטַעְמָא מַאי אָמַר רַב הוּנָא מוּמָתִין וְלָא מְתַקֵּן לְהוּ כְּרַבִּי חֲנִינָא: אָמַר ר' לֵוִי גָּזְרוּ כוּ' אִי אָמְרַתְּ אִית לְהוּ תַּקַּנְתָּא בִּוְלָדוֹת אָתֵי לְגַדֵּל עֲדָרִים מִפְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין דְּכִי נָפַל בֵּיהּ מוּמָא בִּבְהֶמַת קָדָשִׁים לָא פָּרֵיק לֵיהּ (הַאי) וְאָתֵי לְמֵיכְלִינְהוּ בְּלָא פִּדְיוֹן אֲבָל כִּי מַפְסְלִינַן לִוְלָדוֹת מְמַהֵר לִפְדּוֹת אֶת הָאֵם מִיַּד כְּשֶׁיִּפּוֹל בָּהּ מוּם מִפְּנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וּבִתְשׁוּבָתוֹ. ל"א בֵּין לְמ"ד מוּמָתִין בֵּין לְמ"ד מַתְפִּיסָן מַאי טַעְמָא אַטְרְחוּהוּ רַבָּנַן לְשַׁבְּקִינְהוּ בְּאִסּוּרַיְהוּ גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְגַדֵּל עֲדָרִים עֲדָרִים שֶׁיֵּלְדוּ גַּם אוֹתָן וְוָלָדוֹת וְוָלָדוֹת אֲחֵרִים וְאָתֵי בְּהוּ לִידֵי תַּקָּלָה אֲבָל לְאַחַר שֶׁיִּפְדֶּם לֹא אִכְפַּת אִם יוֹלְדִין דִּוְלַד צְבִי וְאַיָּל נִינְהוּ. ל"א וְעִקַּר מִפִּי הַתּוֹרָה וְטַעְמָא מַאי אַמַּתְנִי' קָא מַהְדַּר דְּמַאי טַעְמָא אָסוּר אַחַר פִּדְיוֹן אִמָּן הָא פָּקַע קְדֻשָּׁתַיְהוּ בְּפִדְיוֹן אִמָּן כִּי הֵיכִי דְּפָקְעָא גַּבֵּי קְדֻשַּׁת דָּמִים דִּוְלָדָן מֻתָּר לְאַחַר פִּדְיוֹן כִּדְאָמַר לְעֵיל גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְגַדֵּל מִפְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁיִּפְדּוּ עֲדָרִים לְעֵרֶךְ דִּוְלָדוֹת הַנּוֹלָדִים לְאַחַר פִּדְיוֹן וְאָתֵי בְּהוּ לִידֵי גִּזָּה וַעֲבוֹדָה אֲבָל לְעֵיל גַּבֵּי קָדַם מוּמָן לְהֶקְדֵּישָׁן לָא גָּזְרִינַן מִשּׁוּם מִלְּתָא דְּלָא שְׁכִיחָא הִיא דְּהָא אָמְרִינַן בְּמַסֶּכֶת תְּמוּרָה (דַּף ו:) הַמַּתְפִּיס בַּעֲלֵי מוּמִין לַמִּזְבֵּחַ עוֹבֵר בַּחֲמִשָּׁה לָאוִין וּבְקָדַם הֶקְדֵּשָׁן לְמוּמָן גּוּפַיְהוּ דְּשָׁרֵינַן דְּאִעַבַּר וְאִתְיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹן וְלָא גָּזְרִינַן (דְּמִלְּתָא דְּלָא שְׁכִיחָא) כֵּיוָן דַּאֲסַרְתְּ לְהָנָךְ דְּאִעַבַּר לִפְנֵי פִּדְיוֹנָן לָא אָתֵי לְאַחְיְנְהוּ: מַהוּ שֶׁיַּתְפִּיסֵן לְאוֹתָן וְלָדוֹת שֶׁבִּמְעֵי פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין לְאֵיזוֹ זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה: אֵין מַתְפִּיסָן אֶלָּא לְאוֹתוֹ זֶבַח: בִּשְׁעָרֶיךָ כְּתִיב בִּבְכוֹר וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוּם וְגוֹ' בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ (דְּבָרִים ט"ו:כ"א) וּבִפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין כְּתִיב אֲשֶׁר נָתַן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ (שָׁם יב): אֲשֶׁר יְבֻכַּר לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ אַלְמָא לֹא חָל עָלֶיהָ שׁוּם קְדֻשָּׁה אַחֲרִיתִי: וְאֵין סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים וְאע"ג דַּאֲסִירֵי בְּגִזָּה קֹדֶם פְּדִיָּה לָא לָקֵי עָלֶיהָ דְּכִי כְּתִיב לֹא תָגֹז בְּקָדָשִׁים גְּמוּרִין כְּתִיב וְאִסּוּרָא מִיהָא אִיכָּא כִּשְׁאָר נֶהֱנֶה מִן הַהֶקְדֵּשׁ: בֵּין לִפְנֵי פִדְיוֹנָן בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה דְּטוֹב מֵעִקָּרוֹ בָּעֵינַן כִּדְפָרֵשִׁית לְעֵיל: לִפְנֵי פִדְיוֹנָן מוֹעֲלִין בָּהֶן דְּהָא נֶהֱנֶה מִן הַהֶקְדֵּשׁ דְּלָא גָּרְעִי מִקָּדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת: וּוַלְדוֹתֵיהֶן חֻלִּין אֲפִלּוּ נִתְעַבְּרוּ קֹדֶם פִּדְיוֹנָן וְנוֹלְדוּ אַחַר פִּדְיוֹנָן: וְנִפְדִּין תְּמִימִים אִם נִתְעַבְּרוּ וְיָלְדוּ קֹדֶם פִּדְיוֹנָן: אֵין לְךָ בָּהֶם אֶלָּא מִצְוַת עִלּוּי בִּלְבַד שֶׁמַּעֲלִין אוֹתָן בְּדָמִים: וּבֵין לִפְנֵי פִדְיוֹנָן וּבֵין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן עוֹשִׂין תְּמוּרָה וּלְקַמָּן קָאָמַר דִּתְמוּרָה שֶׁלְּאַחַר פִּדְיוֹנָן מֵתָה: לְאַחַר פִּדְיוֹנָן אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן דְּאִתַּקּוּשׁ לִצְבִי וְאַיָּל אֲבָל לְעִנְיַן גִּזָּה לֹא דִּכְתִיב תִּזְבַּח וְלֹא גִּזָּה: וַלְדוֹתֵיהֶן קוֹדֶשׁ אִם נִתְעַבְּרוּ קֹדֶם פִּדְיוֹנָן: וְאֵין מַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה וְהַיְינוּ דְּרַב שֵׁשֶׁת:

מַה בְּכוֹר אֵין מַתְפִּיסוֹ לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה פִּי' מִשֶּׁנּוֹלַד אֲבָל בִּמְעֵי אִמּוֹ יָכוֹל לְשַׁנּוֹתוֹ לְזֶבַח אַחֵר כִּדְתְנַן פֶּרֶק כֵּיצַד מַעֲרִימִין (תְּמוּרָה דַּף כ:) ומכ"מ יָלְפִינַן מִנֵּיהּ שַׁפִּיר וְלָדוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין דְּאֵין מְשַׁנִּין לְזֶבַח אַחֵר אֲפִי' בִּמְעֵי אִמָּן לְמ"ד בִּמְעֵי אִמָּן הֵן קְלוּשִׁין כְּמוֹ שֶׁאֵין יָכוֹל לְשַׁנּוֹת בְּכוֹר מִשֶּׁחָלָה עָלָיו קְדֻשַּׁת בְּכוֹר הָכִי נָמֵי פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁהֲרֵי קְלוּשִׁין כְּבָר אֵין יָכוֹל לְשַׁנּוֹת בְּזֶבַח אַחֵר אֲפִלּוּ לְמ"ד בַּהֲוָיָיתָן קְלוּשִׁין לָא דָּמוּ לִבְכוֹר קֹדֶם שֶׁנּוֹלַד דְּהָנֵי עוֹמְדִין לִקְדֵשׁ מִכֹּחַ אִמָּן שֶׁקְּדוֹשָׁה כְּבָר:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' איסורי המזבח הל' יא:
ב מיי' פה' מהל' בכורות הל' ח:

מסורת הש"ס

א תמורה יז:; ספרא ויקרא דבורא דנדבה פרק טז ח-ט
ב ספרא ויקרא דבורא דנדבה פרק טז י
ג תוספתא בכורות
ד משנה בכורות; תוספתא חולין; חולין קל.; משנה חולין; רש"י על דברים; לעיל יד.
ה תמורה לא.

רבינו גרשום

איכא דאמרי תזבח ואכלת בשר אין לך בהן היתר אלא משעת זביחה ואילך שראוי לאכילה אבל מעיקרא לא אין לך היתר בהן אלמא דאסירי בגיזה ועבודה:

אבל פודין את הקדשין. דלא אייתר ליה ואכלת למיסריה ובכל הוכתא דאמרינן הניחא למאן דאמר אין פודין אלא למאן דאמר פודין מהכא נפקא:

אמאי וולד צבי ואיל הוא. כלומר חולין נינהו:

אבל איתיליד לפני פדיונן דהיינו לפני דלפני מקדש נמי קדשי כדאמר לקמן דאיכא למאן דאמר קדשי ליקרב ואיכא למאן דאמר קדשי לרעייה:

מנהני מילי. דאיתיליד לאחר פדיונו דאסורין:

ת"ר זכר. אם זבח שלמים קרבנו אם מן הבקר הוא מקריב וגו' מה ערך למימר אם זכר אם נקבה לאו ממילא ידענא דזכר ונקבה ראוין לזבח שלמים אלא זכר לרבות הוולד דוולד משמע זכר ונקבה לרבות את התמורה דתמורה משמע נקבה:

א)נראה דצ"ל והכי איתא בתמורה (דף יז ע"ב) אותן וולדות וכו'. הכי כתב בתמורה וכו' אותן ולדות שלאחר פדיונן דאיעבר לפני פדיונן ואיתיליד לאחר פדיונן. דלפני פדיונן איעבר ואיתיליד מיפלג פליגי בהו בתמורה בפרק אלו קדשים. דמאי דאמרינן דקדשי הנך ולדות ותמורות של בעלי מומים. שמואל אמר קדשי ליקרב הואיל והן תמימין ובאין מכח קדושת הגוף דאיתיליד קודם פדיונן ובר פדא [אמר] קדשו לרעייה דאין נפדין תמימין אלא בעלי מומין אבל לא קדשו ליקרב שלא יהא טפל חמור מן העיקר. אלא אותן שנולדו לאחר פדיונן מה תהא עליהן כו' מכח קדושה דחויה קא אתו דכבר נפלו אימן כשנולדו:

לא אלימא. קדושתן שיתפסו פדיונן וכיון דאין להן כח למיתפס אף הן אין יוצאין לחולין הילכך מתין (והא לא אלימא למיתפס פדיונן):

אמרי הכי יש להן כח לפדות לסמוך לפדיונן של ולדות קודם שיפדם מתפיסן לשום אותו הזבח. כלומר למקדישן לשם זבח אימן והוא הקדש מהני להו להביאן לידי פדיון:

למימרא דבני פדייה נינהו. שיש לו כח להיתפס לשום אותו זבח. והא אמרן דלא אלימי למיתפס:

אלא סמוך לפדיון אימן. כלומר כשהן מעוברין קודם שנולדו הולדות מתפיסן אגב אימן לשם זבח אימן ובהכי הוי להן קדושה למיתפס פדיונן:

טעמא מאי. צריך לטרוח באילו עניינין שיבואו לידי פדייה:

גזרה שמא יגדל מהם עדרים. ויבא לידי תקלה אם אוכל מהם אדם או מקריבן:

מה בכור אין מתפיסו לכל זבח שירצה דכתיב אך בכור וגו' לא יקדיש איש אותו. כלומר לשם זבח אחר:

אף. ולד פסולי המוקדשין וכו':

בין לפני פדיונן בין לאחר פדיונן הגוזז והעובד בהן אין סופג את הארבעים. ואי אמרת הא תנן במתניתין דלאחר פדיון מותרין אלמא דקודם לא. הא לא קשיא הכא נמי אינו סופג קתני אבל איסורא מיהא איכא:

וולדותיהן חולין לאחר פדיונן:

ונפדין. אפילו תמימין:

אלא מצות עילוי. כלומר חומרא דבעי פדייה:

אבל קדם כו'. ובין לפני ובין לפני דקאמר הכא לא צריך אלא משום דאמר ברישא אמר בסיפא:

וולדותיהן קדוש. דאיעבר לפני פדיון ואיתיליד לאחר פדיונן:

כללו של דבר לסיפא לאיתויי חלבו. דאסור באכילה כדאמרינן תזבח ואכלת וכו' ולא יכול למימר לאיתויי שוחטן בחוץ דחייב משום דנימא דשוחטן בחוץ נמי פטור דהא אין מתקבל למן בפנים משום דקא אתי מכח קדושה דחויה דכבר נפלו האימהות:

תורה אור השלם

רַק בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בָשָׂר כְּבִרְכַּת יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יֹאכְלֶנּוּ כַּצְּבִי וְכָאַיָּל [דברים יב, טו]

וְאִם־זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִן־הַבָּקָר הוּא מַקְרִיב אִם־זָכָר אִם־נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ לִפְנֵי יְהֹוָה [ויקרא ג, א]

אַךְ־בְּכוֹר אֲשֶׁר־יְבֻכַּר לַיהֹוָה בִּבְהֵמָה לֹא־יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ אִם־שׁוֹר אִם־שֶׂה לַיהֹוָה הוּא [ויקרא כז, כו]

בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו כַּצְּבִי וְכָאַיָּל [דברים טו, כב]

לְאֵתוֹיֵי חֲלָבוֹ. אָמַר מָר: אֵין נִפְדִּין תְּמִימִין, וְאֵין מַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה. תְּמִימִים הוּא דְּלָא מִיפַּרְקִי, הָא בַּעֲלֵי מוּמִין — מִיפַּרְקִי. לְכָל שֶׁיִּרְצֶה הוּא דְּאֵין מַתְפִּיסָן, הָא לְאוֹתוֹ זֶבַח — מַתְפִּיסָן. הֵיכִי מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ? דְּמַתְפִּיסָן לְאוֹתוֹ זֶבַח, וְנִפְדִּין בְּמוּמָן. נֵימָא תֶּיהְוֵי תְּיוּבְתָּא דְּרַב הוּנָא? אָמַר לָךְ רַב הוּנָא: הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ בַּעֲלֵי מוּמִין אֵין נִפְדִּין, וְאַיְּידֵי דִּתְנָא רֵישָׁא "נִפְדִּין תְּמִימִים" — תְּנָא נָמֵי סֵיפָא "אֵין נִפְדִּין תְּמִימִים", וְאַיְּידֵי דִּתְנָא רֵישָׁא "לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה" — תְּנָא נָמֵי סֵיפָא "לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה". וְהַשּׁוֹחֲטָן בַּחוּץ פָּטוּר. רַב הוּנָא מַתְנֵי חַיָּיב, וּמוֹקֵים לַהּ בְּדוּקִין שֶׁבְּעַיִן, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר: אִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ. בֵּין לִפְנֵי פִּדְיוֹנוֹ בֵּין לְאַחַר פִּדְיוֹנוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: וּתְמוּרָתוֹ לְאַחַר פִּדְיוֹנוֹ מֵתָה. מַאי טַעְמָא? הֵיכִי לֶיעְבֵּיד? לַיקְרְבַהּ — מִכֹּחַ קְדוּשָּׁה דְּחוּיָה קָאָתְיָא, לִיפְרְקַהּ — לָא אַלִּימָא לְמִיתְפַּס פִּדְיוֹנָהּ, הִלְכָּךְ מֵתָה. [א(א)]מַתְקֵיף לַהּ רַב עַמְרָם: וְתִיתְּכִיל בְּמוּמָהּ לַבְּעָלִים! וְכִי מָה בֵּין זוֹ לִתְמוּרַת בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר? דִּתְנַן: תְּמוּרַת בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר, הֵן וּוְלָדָן וּוְלַד וְלָדָן עַד סוֹף כָּל הָעוֹלָם — הֲרֵי הֵן כִּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר, וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן לַבְּעָלִים! אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: זֶה שֵׁם אִמּוֹ עָלָיו וְזֶה שֵׁם אִמּוֹ עָלָיו, זֶה כּוּלּוֹ תְּמוּרַת בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר מִיקַּרְיָא, מָה בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר בְּמוּמָן מִיתְאַכְלָן לַבְּעָלִים, אַף תְּמוּרָתָן מִיתְאַכְלָא. וְזֶה שֵׁם אִמּוֹ עָלָיו, תְּמוּרַת קָדָשִׁים מִיקַּרְיָא, מָה קָדָשִׁים לָא מִיתַּכְלִי אֶלָּא בְּפִדְיוֹן — אַף תְּמוּרָתָן נָמֵי לָא מִיתַּכְלִי אֶלָּא בְּפִדְיוֹן, וְהָא לָא אַלִּימָא לְמִיתְפַּס פִּדְיוֹנַהּ. [ב]תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב נַחְמָן: מִנַּיִן לִתְמוּרַת פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין שֶׁמֵּתָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה... טָמֵא", הַאי מִיבְּעֵי לֵיהּ לְחָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֵתוֹת! הָהוּא מִ"מַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה טָמֵא" נָפְקָא. [ג]תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: מִנַּיִן לְחָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֵתוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה... טָמֵא". חָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֵתוֹת, הִילְכְתָא גְּמִירִי לַהּ, אֶלָּא כִּי אֲתָא קְרָא לִתְמוּרַת אָשָׁם. [ד(ב)]תְּמוּרַת אָשָׁם נָמֵי הִילְכְתָא הִיא, כֹּל שֶׁבְּחַטָּאת מֵתָה — בְּאָשָׁם רוֹעֶה! אֶלָּא, לְעוֹלָם חָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֵתוֹת, וְאִצְטְרִיךְ קְרָא וְאִצְטְרִיךְ הִילְכְתָא, דְּאִי מִקְּרָא הֲוָה אָמֵינָא לִרְעִיָּיה, קָא מַשְׁמַע לַן הִילְכְתָא לְמִיתָה. וְאִי מֵהִילְכְתָא הֲוָה אָמֵינָא: הֵיכָא דַּעֲבַד אִיקְּרִי וַאֲכַל מֵהָנֵי חָמֵשׁ חַטָּאוֹת — אִיסּוּרָא אִיכָּא, לָאו לֵיכָּא, קָמַשְׁמַע לַן דְּאִיכָּא לָאו. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְאַקּוֹשֵׁי דָּבָר הַבָּא מִמַּעֲלֵי גֵּרָה לְדָבָר הַבָּא "מִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה", מָה לְהַלָּן בְּמִיתָה — אַף כָּאן בְּמִיתָה. [ה(ג)]מַתְנִי' הַמְקַבֵּל צֹאן בַּרְזֶל מִן הַגּוֹי — וַלְדוֹתֵיהֶן

רש"י

לַאֲתוֹיֵי חֶלְבּוֹ לְאָסוּר. וְלַאֲתוֹיֵי שׁוֹחֲטוֹ בַּחוּץ דְּחַיָּיב לָא אָמְרִינַן מִשּׁוּם דְּא"כ תִּבְעֵי לָן לְמֵימַר בְּדוּקִין שֶׁבָּעַיִן וְעוֹד סֵיפָא קָתָנֵי לְקַמָּן הַשּׁוֹחֲטָן בַּחוּץ פָּטוּר. וּכְלָלָא דְּרֵישָׁא לָא אִצְטְרִיךְ לַאֲתוֹיֵי חֶלְבּוֹ דְּשָׁרֵי דְּהַשְׁתָּא וְלָאו דְּגוּפָן דָּמֵי דְּעֵבָר יָרֵךְ אִמּוֹ הוּא שָׁרֵי כָּל שֶׁכֵּן חֶלְבּוֹ דִּמְיָא בְּעָלְמָא הוּא: הָא בַּעֲלֵי מוּמִין מִפַּרְקֵי אוֹתָם שֶׁנִּתְעַבְּרוּ קוֹדֶם פִּדְיוֹן וְנוֹלְדוּ לְאַחַר פִּדְיוֹן וּכְגוֹן שֶׁתְּפָסָן לְשֵׁם זֶבַח דְּאַלִּימָא קְדֻשַּׁתַיְהוּ לְמִתְפַּס פִּדְיוֹנָן וּכְשֶׁהוּא מַתְפִּיסָן לְשֵׁם זֶבַח אֵין מַתְפִּיסָן לְכָל זֶבַח שֶׁיִּרְצֶה הָא לְשֵׁם אוֹתוֹ זֶבַח מַתְפִּיסָן. וְהֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ פֵּרוּשָׁא הוּא כְּלוֹמַר הֵיכִי מַשְׁכַּחַת תֵּירוּצָא דְּמִלְּתָא דְּמַשְׁמַע בַּעֲלֵי מוּמִין נִפְדִּין וּלְשֵׁם זֶבַח אַחֵר לֹא יַתְפִּיסֵם אֶלָּא הֵיכִי עָבִיד דְּמַתְפִּיסָם לְשֵׁם אוֹתוֹ הַזֶּבַח וְנִפְדִּין בְּמוּמָן כְּשֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם: נֵימָא תֶּהֱוֵי תְּיוּבְתָּא דְּרַב הוּנָא דְּאָמַר לְעֵיל כּוֹנְסָן לְכִפָּה וְהֵן מֵתִים: וְאַיְּידֵי דְּתָנֵי רֵישָׁא נִפְדִּין תְּמִימִים לְחִדּוּשׁ הוּא דַּאֲפִילּוּ תְּמִימִים נִפְדִּים: וְהַשּׁוֹחֲטָן בַּחוּץ פָּטוּר סֵיפָא דִּבְרַיְתָא לְעֵיל אַקָּדָשִׁים שֶׁקָּדַם הֶקְדֵּשָׁן אֶת מוּמָן קָאֵי וַאֲפִילּוּ הָכִי פָּטוּר דְּאֵין חַיָּבִין עַל שְׁחִיטַת חוּץ אֶלָּא עַל הַמִּתְקַבֵּל בִּפְנִים כִּדְתְנַן בִּזְבָחִים בְּפֶרֶק פָּרַת חַטָּאת (זְבָחִים דַּף קיב.) בַּעֲלֵי מוּמִין בֵּין קְבוּעִין בֵּין עוֹבְרִין שֶׁהִקְרִיבָן בַּחוּץ פָּטוּר וּמַפִּיק טַעְמָא מֵהַאי קְרָא וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ הָא כֹּל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָבֹא אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֵין חַיָּבִין עָלָיו: רַב הוּנָא מַתְנֵי חַיָּיב כִּדְקָתָנֵי מַתְנִי': וּמוֹקֵי לָהּ בְּדוּקִין שֶׁבָּעַיִן דְּמִתְקַבֵּל בִּפְנִים הוּא: וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר בִּשְׁחִיטַת קָדָשִׁים בְּפֶ' הַמִּזְבֵּחַ מְקַדֵּשׁ (זְבָחִים דַּף פד.) אִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ. דּוּקִין טיל"א כְּגוֹן (יְשַׁעְיָהוּ מ) הַנּוֹטֶה כַּדּוֹק שָׁמַיִם. וְהָכִי לֹא יֵרְדוּ דְּאֵין מוּמָן נִכָּר כָּל כָּךְ הָכִי תְּנַן בִּזְבָחִים בְּפֶ' הַמִּזְבֵּחַ מְקַדֵּשׁ הָרָאוּי לוֹ (דַּף פד.) ר' עֲקִיבָא מַכְשִׁיר בְּבַעֲלֵי מוּמִין כְּלוֹמַר דְּאִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בגמ' לֹא הִכְשִׁיר רַבִּי עֲקִיבָא אֶלָּא בְּדוּקִין שֶׁבָּעַיִן הוֹאִיל וּכְשֵׁרִין בָּעוֹפוֹת וְהוּא שֶׁקָּדַם הֶקְדֵּשָׁן אֶת מוּמָן. לִ"א דּוּקִין שֶׁיֵּשׁ לוֹ מוּם בָּעַפְעַפַּיִם וְהָכִי קָרֵי לְעַפְעַפַּיִם לוּק עַל הָעַיִן כָּרָקִיעַ דְּהָכִי אָמְרִינַן בְּסִפְרֵי אֲגָדוֹת הָעַיִן דּוֹמֶה לְעוֹלָם קָטָן הָעַפְעַפַּיִם כְּנֶגֶד הָרָקִיעַ וְהַתַּחְתּוֹן כְּנֶגֶד הָאָרֶץ וְהַלָּבָן שֶׁמַּקִּיף אֶת הָעַיִן כְּנֶגֶד יָם אוֹקְיָינוֹס שֶׁסּוֹבֵב אֶת הָעוֹלָם וְהַשָּׁחוֹר שֶׁבּוֹ שֶׁהוּא עָגוֹל דּוֹמֶה לְגַלְגַּל חַמָּה: קְדֻשָּׁה דְּחוּיָה שֶׁכְּבָר נִפְדּוּ: וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן יַמְתִּינוּ עַל שֶׁיּוּמְמוּ וְיֵאָכְלוּ לַבְּעָלִים כִּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר שֶׁאֵין נִפְדִּין אֶלָּא נֶאֱכָלִין בְּמוּמָן. אַלְמָא כֵּיוָן דְּלָא מָנֵי קָרְבֵי כִּדְאָמַר בְּמַס' תְּמוּרָה (דַּף ה: ע"ש) אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר וְגוֹ' הֵן קְרֵבִין וְאֵין תְּמוּרָתָן קְרֵבִין נֶאֱכָלִין בְּמוּמָן לַבְּעָלִים הָכִי נָמֵי לֶיעְבַּד הָכִי: וְהָא בְּהֵמָה לָא אַלִּימָא לְמִתְפַּס פִּדְיוֹנָהּ הִלְכָּךְ מֵתָה: מִנַּיִן לִתְמוּרַת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים שֶׁמֵּתָה כְּגוֹן דִּלְאַחַר שֶׁנִּפְדּוּ הַקֳּדָשִׁים הִתְפִּיסָן בִּתְמוּרָה דְּלָא מָנוּ לְמִקְרַב: מִמַּעֲלֵה הַגֵּרָה טָמֵא הוּא לְסֵיפֵיהּ דִּקְרָא כְּתִיב טָמֵא הוּא לָכֶם וְדָרְשִׁינַן הָכִי יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָנֵי טָהֳרָה וְאָסוּר בַּאֲכִילָה וְאֵיזוֹ זוֹ תְּמוּרַת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין: חָמֵשׁ חַטָּאוֹת מְפָרֵשׁ בִּתְמוּרָה (דַּף כח:): לִתְמוּרַת אָשָׁם שֶׁתְּהֵא רוֹעָה דְּאָשָׁם לֹא קָרֵב נְדָבָה הִלְכָּךְ תְּמוּרָתוֹ לֹא קְרֵבָה וְהָא טָמֵא דִּקְרָא ה"ק הַנִּיחוּהוּ עַל שֶׁיְּהֵא טָמֵא כְּלוֹמַר שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם: כֹּל שֶׁבְּחַטָּאת מֵתָה וּתְמוּרַת חַטָּאת הַיְינוּ אַחַת מֵחָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֵתוֹת: לָאו לֵיכָּא דְּאֵין עוֹבֵר בְּלָאו: דְּאִיכָּא לָאו לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה: וּלְבע"א נְהָכִי אֲתָא מִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה דְּמַשְׁתָּעֵי בְּחַטָּאוֹת הַמֵּתוֹת לְהַקִּישׁ דָּבָר הַבָּא מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה תְּמוּרַת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן דְּנָפְקָא מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה לְדָבָר הַבָּא מִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה חַטָּאוֹת הַמֵּתוֹת: מַתְנִי' הַמְקַבֵּל צֹאן בַּרְזֶל שֶׁשָּׂם לוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּהֵמוֹתָיו בְּדָמִים קְצוּבִין וְלָתֵת לוֹ אוֹתָן דָּמִים עַל עֶשֶׂר שָׁנִים בֵּין מֵתוּ בֵּין הוּזְלוּ וְאוֹתָן וְלָדוֹת שֶׁיִּהְיוּ לָהֶן עַל אוֹתוֹ זְמַן יִהְיוּ בֵּינֵיהֶם:

תוספות

וּתְמוּרָה שֶׁלְּאַחַר פִּדְיוֹנוֹ מֵתָה וְאִם תֹּאמַר מַאי שְׁנָא מִוְּלָדוֹת דְּאִיעַבַּר וְאִתְיְלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן דְּחָשְׁבִינַן לְעֵיל וְלַד נְגִיחַ וְאֵיל וְיֵשׁ לוֹמַר דִּוְלָדוֹת אֵין בָּהֶן קְדֻשָּׁה אֶלָּא מִכֹּחַ אִמָּן וְכֵיוָן שֶׁנִּפְדֵּית פָּקְעָה קְדֻשָּׁתוֹ לְגַמְרֵי כִּנְגִיחַ וְכָאֵיל וְאַע"ג דְּאִיכָּא אִסּוּר גִּזָּה וַעֲבוֹדָה אֵין כֹּחַ לְאִסּוּר מוּעָט כָּזֶה שֶׁיָּחוּל עַל יָלוֹ קְדֻשָּׁה עַל הַוְּלָדוֹת אֲבָל תְּמוּרַת קְדֻשָּׁה (בְּהֵיאַךְ) וְכֵיוָן דְּגַבֵּי קְרָא שֶׁחָלָה עַל בַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ חָלָה ה"ה לְאַחַר פִּדְיוֹנָן אֶלָּא דְּלָא קְרֵבָה אֲבָל תְּמוּרָה לִלְפְנֵי פִּדְיוֹנָן קְרֵבָה וַעֲדִיפָא מִוְּלָדוֹת לִלְפְנֵי פִּדְיוֹנָן דְּאִיכָּא מ"ד לְעֵיל לִרְעִיָּה וְכֵן מוּכָח לְשׁוֹן הַקּוּנְטְרֵס דִּבְסָמוּךְ גַּבֵּי מִנַּיִן לִתְמוּרַת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁמֵּתָה וּפֵי' רַשִׁ"י כְּגוֹן לְאַחַר פִּדְיוֹנוֹ דְּלָא מָנֵי לְמִקְרַב וְהָא דְּאִצְטְרִיךְ קְרָא דְּמִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה בְּסָמוּךְ לָאו אַתָּא דְּמִסְבְּרָא יָדַעְנוּ דְּלָא קְרֵבָה כִּדְאָמַר רַב נַחְמָן הָכָא וכה"ג אָמַר בְּסָמוּךְ גַּבֵּי חָמֵשׁ חַטָּאוֹת וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ דִּקְרָא וּסְבָרָא צְרִיכֵי דְּאִי לָאו קְרָא הֲוָה אָמֵינָא לֹא קְדֻשָּׁה כְּלָל כִּנְגִיחַ וְאֵיל כִּוְלָדוֹת דְּאִיעַבַּר וְאוֹלִיד לְאַחַר פִּדְיוֹנָן וְאִי לָאו סְבָרָא הֲוָה אֲמֵינָא יִרְעֶה וְטָמֵא הוּא דִּקְרָא הָוֵי יַמְתִּין עַד שֶׁיְּהֵא טָמֵא וְיִפֹּל בּוֹ מוּם כִּלְפֵּי' הַקּוּנְטְרֵס בְּסָמוּךְ וְהָא דְּפָרִיךְ רַב עַמְרָם וְתִתְּכִיל בְּמוּמָהּ לַבְּעָלִים אַסְבָּרָא דְּרַב נַחְמָן פָּרִיךְ: תַּלְמוּד לוֹמַר מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וְהָא דְּדָרְשִׁינַן בפ"ק (לְעֵיל בְּכוֹרוֹת דַּף ו.) יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁהוּא מַעֲלֶה גֵּרָה וְאִי אַתָּה אוֹכְלוֹ כְּגוֹן טָהוֹר שֶׁנּוֹלַד מִן הַטְּמֵאָה הָתָם דָּרֵישׁ מֵרֵישֵׁיהּ דִּקְרָא וְאֶת אֵלֶּה לֹא תֹאכְלוּ וְהָכָא דָּרֵישׁ מִסֵּיפֵיהּ דִּקְרָא טָמֵא הוּא לָכֶם אִי נָמֵי תְּרֵי קְרָאֵי כְּתִיבֵי: אֶלָּא כִּי אֲתָא קְרָא לִתְמוּרַת אָשָׁם וְהָכִי פֵּרוּשָׁא דִּבְרַיְתָא מִנַּיִן לְחָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֵתוֹת וּכְנֶגְדָּן בְּאָשָׁם רוֹעָה וְטָמֵא הוּא הַיְינוּ שֶׁיִּרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב כִּלְפֵּרוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס: כֹּל שֶׁבְּחַטָּאת מֵתָה בְּאָשָׁם רוֹעֶה אוֹמֵר רַבֵּינוּ תָּם דִּרְעִיָּה מִדְּרַבָּנָן הִיא וּלְפִי שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים רְעִיָּה נָקַט בְּכָל דּוּכְתָּא בְּאָשָׁם רוֹעֶה אֲבָל הִילְכְתָא הָכִי אִיתָא מִדְּאוֹרַיְיתָא דְּכָל שֶׁבְּחַטָּאת מֵתָה בְּאָשָׁם קָרֵב עוֹלָה כִּדְאָמַר בִּפְסָחִים שִׁלְהֵי (סוֹף) פֶּרֶק אֵלּוּ דְּבָרִים (פְּסָחִים דַּף עג.) אָשָׁם שֶׁנִּתַּק לִרְעִיָּה וּשְׁחָטוֹ כָּשֵׁר לְעוֹלָה וְאִם פֵּרַשְׁתִּי לָהּ:

מסורת הש"ס

א תוספתא תמורה; משנה תמורה; תמורה כא.
ב תמורה יח.
ג תוספתא בכורות

תורה אור השלם

אַךְ אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה אֶת־הַגָּמָל כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הוּא וּפַרְסָה אֵינֶנּוּ מַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם [ויקרא יא, ד]
וְאֶת־הַדָּאָה וְאֶת־הָאַיָּה לְמִינָהּ [ויקרא יא, יד]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פד' מהל' תמורה הל' ו:
ב מיי' פג' מהל' תמורה הל' ד:
ג מיי' פד' מהל' פסולי המוקדשין הל' א:
ד מיי' פד' מהל' פסולי המוקדשין הל' יד:
ה מיי' פד' מהל' בכורות הל' ד, סמג עשין ריא, טוש"ע יו"ד סי' שכ סעי' ז:

רבינו גרשום

הא בעלי מומין מיפרק. אלמא לבני פלייה נינהו ולשם אותו הזבח מתפיסן משמע נמי לבני פלייה נינהו ואפילו תמימין ותיובתא לרב הונא בתרתי לאמר מתין שלא היו יכולין לבוא בשום ענין לידי פלייה:
איידי לתנא רישא תנא סיפא ולאו דוקא סיפא (לגרורי):
והאי השוחטן בחוץ פטר אית ביה תימהא ולא אברייתא קא מהדר ולא אמתניתין דבהא ברייתא לא איירי בה משוחטן בחוץ ואי אמתניתין אהא דאבל אם קדם הקדשן את מומן קאי והשוחטן בחוץ חייב איבעי למימר הילכך (איכא) [ליכא] למיקם אמאי (לא) קא מהדר אבל אמר (לך) [לי] ר' מסתברא לאברייתא קאי אמאי דקאמר כללו דרישא לאתויי שוחטן בחוץ לפטור:
ורב הונא מתני חייב ומוקים להאי בקדם (מום קבוע להקדישן) [הקדשן את מומן] במום בדוקין שבעין דאינו נראה בגלוי כשאר מומין:
ואליבא דרבי עקיבא דאמר במסכת זבחים אם עלו לא ירדו וכיון דלגבי מזבח אם עלו לא ירדו כי שחיט להו בחוץ מיחייב:
מכח קדושה דחויה קא אתי כיון דלאחר פליון נעשו תמורה:
שם אמו עליו. אמו קרי אותו שבא מכחו:
מה בכור ומעשר במומן מתאכלין לבעלים. דבכור כי לית ביה מום מקריב אימורין דידיה על גבי מזבח ואינו אוכלן כהן וכי איתליד ביה מומא נאכל כולו לכהן. בהמת מעשר דלית ביה מומא מסיק ליה לירושלים ואכיל ליה ישראל גופיה ומקריב אימורין למזבח:
וכי איתליד ביה מומא נאכל כולו לישראל והאי לבעלים דקתני הכא לאו לחד בעלים קאמר אלא כל חד וחד כדאיתיה האי לבעלים דידיה והאי לבעלים דידיה:
ממעלי הגרה טמא. כלומר יש בהמה שיש לה סימני טהרה והיא אסורה היינו תמורת בעלי מומין לאחר פליונן:
לתמורת אשם הוא דאיצטריך דאינה מתה אלא רועה שיהא אסורה:
ואי מהלכתא גרידתא הוה אמינא היכא לעבר ואיקרי ואכל כו' קמ"ל קרא דאיכא לאו דכתיב את זה לא תאכלו. לישנא אחרינא. ומאחר דהלכתא איכא קרא למה ליה למיקם עליה בעשה דכתיב אותה תאכלו ויש לך אחרת שהיא מפרסת פרסה דאית בה לאו אי אקרבה והיינו חמש חטאות ולאו הכא מכלל עשה עשה. והכי מסתברא כלישנא בתרא דהכי נמי גרסינן בתמורה בפרק אלו קדשים וכי איצטריך קרא לאי מקריב ליה קאי עליה בעשה.
ואיבעית אימא חמש חטאות לא צריכי קרא אלא לאקושי לדבר הבא ממעלי הגרה דהיינו תמורת בעלי מומין לדבר הבא ממפריסי פרסה דהיינו חמש חטאות דנפקי מהתם מה להלן בחמש חטאות מתות אף תמורת בעלי מומין שנפלו נמי והיינו כרב נחמן:
המקבל צאן ברזל מן העובד כוכבים. כלומר למקבל מיניה בהמה לשעבד עליו שיעבוד קשה כברזל. כגון שקיבל ישראל עליו אם יפחתו דמיה או תמות שישלם לעובד כוכבים כמה ששמין אותה עכשיו ואם תעשה ולדות שיהו בין שניהן הולדות:

ולדותיהן פטורין, ולדי ולדותיהן חייבין. העמיד ולדותיהן תחת אמותיהן — ולדי ולדות פטורין, וולדי וולדי ולדות חייבים. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אפילו עד עשרה פטורים, שאחריותן לנכרי. [א] רחל שילדה מין עז, ועז שילדה מין רחל — פטורה מן הבכורה, ואם יש בו מקצת סימנין — חייב. גמ' למימרא, דכיון דלא נקט מרא זוזי — ברשותא דמרא קיימא? [ב] ורמינהו: אין מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא רבית, אלמא ברשותא דמקבל קיימא! אמר אביי: לא קשיא, הא דקביל עליה אונסא וזולא, והא דלא קביל עליה אונסא וזולא. אמר ליה רבא: דקביל עליה אונסא וזולא, "צאן ברזל" קרית ליה? ועוד, מאי פסקא? ועוד, אדתני סיפא אבל מקבלין צאן ברזל מן הגוי — ליפלוג וליתני בדידה: במה דברים אמורים? דלא קביל עליה אונסא וזולא, אבל קביל עליה אונסא וזולא — שפיר דמי! [ג] אלא אמר רבא: אידי ואידי דלא קביל עליה אונסא וזולא, והכא גבי בכורה היינו טעמא, דאילו אתי גוי בעי זוזי ולא יהיב ליה — תפיס לה לבהמה, ואי לא משכח לה לבהמה — תפיס ולדות דידה, והרי יד גוי באמצע, וכל יד גוי באמצע — פטורה מן הבכורה. (ב) העמיד ולדותיהן תחת אמותיהן — ולדי ולדות פטורים. אמר רב הונא: ולדות פטורין, וולדי (ולדותיהן) [ולדות] חייבין. ורב יהודה אמר: ולדי ולדות נמי פטורין, וולדי ולדי ולדות חייבין. תנן: העמיד ולדות תחת אמותיהן — ולדי ולדות פטורין. טעמא דהעמיד, הא לא העמיד — לא. תיובתא דרב יהודה! אמר לך רב יהודה: הוא הדין, אף על גב דלא העמיד, והא קא משמע לן: אפילו העמיד נמי. דאורחיה דגוי למיתפס בנה, והוי כמי דלא העמיד — ולדי ולדות פטורין, וולדי ולדי ולדות חייבין. תנן: רבן שמעון בן גמליאל אומר: אפילו עד עשרה דורות פטורין, שאחריותן לנכרי. בשלמא לרב יהודה דאמר: נחית תנא קמא לדרי — היינו

ולדותיהן פטורין מן הבכורה: ולדותיהן של אותן צאן ברזל כשיגדלו ויבכרו יפטרו מן הבכורה. וטעמא מפרש בגמ' דכיון דאי לא יהב ליה זוזי לעובד כוכבים תפיס בהמה ואי לא משכח בהמה תפיס ולדות אשתכח דשייכא יד עובד כוכבים באמן: ולדי ולדות חייבין. ולדי ולדות של צאן ברזל המגיעות לחלקו של ישראל כשיהיו להן ולדות בכורות (ויתנו לכהן) דהיינו רביעית לצאן ברזל יתן לכהן: העמיד ולדות תחת אמותיהם שפתח לו פתח לעובד כוכבים להיות לו כח בולדות ואמר לו אם ימותו הבהמות תטול הוולדות המגיעות לחלקי ויהיו תחת ידי באותן דמים על אותו זמן עצמו: וולדותיהן השתא אלימא יד עובד כוכבים ושייכא בדור אחר טפי הלכך ולדות של אותן ולדות שהן ולדי ולדות לצאן הברזל פטורין דשייכא בהו יד עובד כוכבים וכשיהא להם בכור לא יתן לכהן: שאחריותן לעובד כוכבים דלעולם כל מה דמשכח עובד כוכבים תפיס: גמ' כיון דלא נקט העובד כוכבים זוזי ברשותיה דעובד כוכבים קיימי: דמקבל קיימא דמקבל זוזי הוא דאחייב נהו והאי דשקיל נותן חצי ולדות בשכר המתנת מעות הוא דשקיל נהו דאי ברשות מרה קיימי אמאי רבית הוא ברשותא דמריה אשבח ולדות: מתני' בדקביל עליה העובד כוכבים אונסא וזולא: אי דקביל עליה אונסא וזולא צאן ברזל קרית ליה בתמיה הא צאן ברזל לא הוי אלא במקבל עליה המקבל אונסא דלהכי קרית ליה ברזל קשה ואינו נפחת כך זה הנותן לא יפחות מדמיו: ועוד מאי פסקא בתמיה. כלומר פסקה למלתא דיש חלוק בין צאן ברזל לצאן ברזל: אדתני סיפא דהתם אבל מקבלין כו': אלא הא והא דלא קביל עליה מרא אונסא וזולא אלא על המקבל יהא הכל: והכא גבי בכורה לאו משום דהוי ברשותו של עובד כוכבים אלא משום דמשכון הוי גביה: אמר רב הונא ולדן של צאן ברזל פטורים כו' כדפריש' גבי מתני' ואדרישא קאי: רב יהודה אמר ולדי ולדות נמי פטורין ודור ד' לצאן ברזל אינו נותן לכהן אלא דור ה'. ולקמן פריך ליה ממתני': טעמא דהעמיד שהחזיק כחו של עובד כוכבים הא לא העמיד לא מפטרי ולדי ולדות של צאן ברזל: והא קמ"ל דאע"ג דהעמיד דאורחיה דעובד כוכבים למיזל ולמתפס בנה כלומר סלקא דעתך כיון שחוזר כח עובד כוכבים בוולדות אימא יהיו פטורין לעולם קמ"ל אפילו הכי ולדות של אותן ולדות שהן ולדי ולדות לצאן ברזל פטורין ולדי ולדות של ולדות חייבין כאילו לא העמיד: תנן רבן גמליאל אומר כו' וקס"ד דר"ג ארישא קאי: בשלמא לרב יהודה דאמר נחית ת"ק למפטר דרי דשתי דורות לצאן ברזל פוטר ת"ק:

העמיד ולדות תחת אמותיהן פרש הקונטרס שפתח לו הפתח להיות לו כח בוולדות ואמר לו אם ימותו הבהמות תטול הוולדות המגיעות לחלקי ויהא תחת ידי באותן דמים ובפירוש משמע בגמרא כמו שפרשתי לעיל אבל בתוספתא קתני מתו האמהות והעמיד הוולדות: אין מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא רבית בפרק איזהו נשך (ב"מ דף ע:) פירש"י רבית ששם אותם עליו במעות וכל זמן שאין נותן מעותיו חולקין השכר ואע"ג דמשנה יתירה היא דהא תנא ליה אין מושיבין חנוני למחצית שכר וכל שכן הכא שקבל כל האחריות עליו נקט ליה משום סיפא מקבלין צאן ברזל מן העובד כוכבים עכ"ל וסיפא אתא לאשמועינן היתר רבית מן העובד כוכבים כדקתני לווין מהם ומלוין להן ברבית וקשה לפ"ה מאי פריך הכא ואי ס"ל ברשותא דמרא קיימא אמאי הוי רבית ברשותא דמרי קמשבח מאי קשיא מ"מ רבית דרבנן היא דכיון שכל אחריות על המקבל מלוה היא ונוטל חצי השבח בשכר המלוה אלא דלא הוי רבית דאורייתא כיון דאם לא יבא השבח לא יטול כלום כמו דבלא נכייתא שהיא רבית דרבנן ונראה כמו שפי' ר"ת שהיא רבית דאורייתא שפסק דמים על הצאן ופסק דמי השבח וקבל עליו לתת בכל שנה ושנה בין יהא שם שבח בין לא יהיה ורבית גמורה היא דהיינו רבית קצוצה ויש לומר דהכא תניא ואע"ג דתנא רישא היינו לחנוני שהוא רבית דרבנן והכא קמ"ל דהויא רבית דאורייתא היא כדקתני מפני שהוא רבית כלומר רבית דאורייתא ומיהו אשכחן מפני שהוא רבית דרבנן דתנן בב"מ (דף סד:) המלוה את חברו לא ידור בחצרו חנם ולא ישכור ממנו בפחות מפני שהוא רבית לפר"ת דלא איירי במשכנתא מדלא קתני המלוה על חצרו ועוד דשרי להשכיר בפחות כמו שדה וכרם דשרו בנכייתא משום דזמנין ליכא שבחא כלל ובית נמי זמנין דאיכא תיוהא שנופל או נשרף ופר"ת שהלואה הלואה גמורה ולא על חצרו ואין זה רבית דאורייתא ולא בתורת רבית משאיל ומשכיר לו בפחות ומוחל ולפ"ה נמי נהי דלא ידור בחצרו חנם הוי רבית דאורייתא כמו בתי חומה דהוי רבית דאורייתא מה שמשכיר בפחות מיהא מסתבר דלא הוי דאורייתא ומיהו האי מפני שהוא רבית דהכא דאורייתא קאמר דאי לאו הכי מאי קמ"ל וכפי' ר"ת משמע בירושלמי דקאמר איזהו צאן ברזל היו לו ק' צאן אומר לו הרי הן עשויות עליך בק' דינרין של זהב ולדות חלב וגזות שלך ואם מתו חייב אתה באחריותן ואתה מעלה לי סלע בכל אחת ואחת משלך באחרונה אסור משמע בהדיא שאם עליו השבח והקרן ואי לא מתני' דרבית לא הוה קשה ליה מתני' דהכא אמאי פטורין מן הבכורה לשפיר חשיבי ברשות עובד כוכבים כיון דאי לא יהב זוזי תפיס לבהמה ואם לא משכח בהמה תפיס ולא שהכל משועבד לו מחמת קרן אבל למאי דחשבינן רבית דאורייתא קשה דא"כ יצא מרשות בעלים לגמרי כשאר מלוה ורבא מסיק דהא דפטורה מן הבכורה לא משום דקיימא ליה ברשות מרה אלא משום דחשיב יד עובד כוכבים באמצע מכח שעבוד שיש לו כדמפרש ואזל וא"ת מאי שנא מבהמת ארנונא דחייבת בבכורה ללישנא קמא דרבא פ"ק דפסחים (דף ו.) היכא דמטי ישראל לסלוקיה בזוזי והכא נמי אי יהיב ליה זוזי לא תפיס נולד וי"ל התם עיקר בהמה של ישראל מתחלה אלא שמשועבדת היא לארנונא וכיון דאפשר לסלוקיה בזוזי לא יצאה מרשות ישראל ולא חשיב יד עובד כוכבים באמצע אבל הכא דמתחלה של עובד כוכבים כ"ז שיש לעובד כוכבים כח זה דאי לא יהב זוזי תפיס לבהמה לא יצאה מרשות עובד כוכבים ומקרי יד עובד כוכבים באמצע שלא נסתלקה ידו לגמרי: טעמא דהעמיד הא לא העמיד לא תיובתא דרב יהודה תימה דלקמן פריך לרב יהודה ממתני' דקתני בהדיא המקבל צאן ברזל מן העובד כוכבים ולדות פטורין מן הבכורה ולדי ולדות חייבין ומשני אימא הן וולדותיהן פטורין פרוש הן הוולדות של צאן ברזל וולדותיהן הן ולדי ולדות פטורין מלתן בנם לכהן שהוא רביעי דצאן ברזל ואף על גב דלא קתני הן במתניתין צריך לומר דפשיטא ליה דוולדות של צאן ברזל הן כצאן ברזל עצמן ולא אצטריך ליה במתניתין תו למתני ואם כן גם כאן אמאי לא מפרש כן דכשמתו האמהות והעמיד הוולדות תחת אמותיהן נעשו הוולדות עצמן צאן ברזל וכי קתני ולדי ולדות פטורין היינו ולד ולדי ולדות שנפרש הן היינו ולדי ולדות וולדותיהן (פטורין) [היינו ולד ולדי וולדותיהן פטורין] הא לא העמיד חייבין וי"ל דלכך פי' בקונטרס במתני' העמיד לאו ממש שמתו האמהות והעמיד הוולדות תחתיהן אלא שפתח לו פתח לעובד כוכבים שאם ימותו האמהות יהיו ולדות תחתיהן ועוד יש לומר דאפילו איירי במתו כדמשמע בתוספתא אין זה העמדה גמורה שלא עשה לו שום קנין בוולדות אלא הסמיכו עליהן בדבור בעלמא:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' בכורות הל' ו, סמג עשין ריא, טוש"ע יו"ד סי' שטו סעי' ה:

ב מיי' פה' מהל' מלוה ולוה הל' יג, סמג לאוין צג, טוש"ע יו"ד סי' קעז סעי' א:

ג מיי' פד' מהל' בכורות הל' ד, טוש"ע יו"ד סי' שכ סעי' ז:

רבינו גרשום

וולדות. של אותו צאן ברזל מה שהן יולדות פטורה מן הבכורה לפי שחנין של עובדי כוכבים. ועוד משום דאמרינן בגמ' דאי לא משכח לה לבהמה תפיס ולדות דילה:

ולדי ולדות. ולדי של ולדות חייב בבכורה חלק של ישראל דכולי האי ולדי ולדות לא תפיס עובד כוכבים בשבילה:

העמידו ולדות תחת אימותיהן שאם תמות הבהמה שיקח העובד כוכבים הולדות תחתיה אותן ולדות הרי הן כצאן [עצמו] שולדותיהן מה שהן יולדת פטורה מן הבכורה. ולדי ולדותיהן חייבין ר' שמעון כו':

למימרא. דברשותא דמרה לעובד כוכבים קיימא שמפני כך פטורה מן הבכורה:

אין מקבל צאן ברזל מישראל. באותו תנאי שפירשתי למעלה:

מפני שהוא רבית. דכיון דמקבל עליו כל האחריו' של בהמה מה שנותן לו חצי הולדות זהו רבית. ט"א דכיון דשם האמהות בדמים ונותן לו חצי הולדות הרי זה רבית דמשמע דמשום הכי נותנן לו שממתין לו מן הדמים:

אלמא דברשותא דמקבל קיימא. הבהמה דאי ברשותא דנותן קיימא הא ילדה ברשותו ולא הוי רבית:

לא קשיא. מתני' דהכי קיימא ברשותיה לעובד כוכבים ופטורה מן הבכורה דקביל עליה עובד כוכבים [אונסא] וזולא דבהמה:

והכא גבי ישראל דקביל עליה המקבל אונסא וזולא הילכך הוי רבית:

ליפלוג בדידה. במקבל מישראל לפעמים מקבלין ופעמים אין מקבלין בד"א וכו'. ואמאי אצטריך למיתנא אבל מקבלין מן העובד כוכבים אפילו מישראל נמי:

אידי ואידי. בין מתניתין דבכורות בין מתני' דבבות דלא קביל עליה הנותן:

והכא. מ"ט פטורה מן הבכורה דאילו אתי עובד כוכבים כו':

רב הונא ורב יהודה ארישא דמתניתין פליגי המקבל צאן ברזל מן העובד כוכבים:

וולדי ולדות נמי פטורין דקא לייק בלישנא דמתניתין באותו ענין מה שנקלתי בדף כעין מחק בפירוש המשנה:

העמיד אין. כשהעמיד מוסיף דור אחר לפטור אבל לא העמיד אין מוסיף דור אחר:

א"ל הוא הדין דאף על גב דלא העמיד. ולדי ולדות פטור כדאמינא. והאי דקתני העמיד רבותא קמ"ל דאע"ג דהעמיד דיהיב ליה אפותיקי אפילו הכי אי לא משכח ההיא דהעמיד תפיס ליה בנה דהיינו ולדי ולדות הילכך פטירי שאחריות לעובד כוכבים כלומר דתפיס אפילו דור עשירי תחותיה:

בשלמא לרב יהודה דאמר דנחית תנא קמא לדרי. ששני דורות פוטר ושלישי מחייב אמטו הכי נקט רשב"ג נמי לשון רוב דורות:

מסורת הש"ס

א לעיל ג:, תוספתא בכורות, לעיל ו:, לעיל ה:, לעיל ו:
ב תוספתא בכורות, משנה בכורות
ג תוספתא בכורות

הַיְינוּ דַּאֲמַר לֵיהּ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: אֲפִילּוּ עַד עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת פְּטוּרִין. אֶלָּא לְרַב הוּנָא דְּאָמַר: לָא נָחֵית תַּנָּא קַמָּא לְדָרֵי, מַאי "אֲפִילּוּ עַד עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת"? אָמַר לָךְ רַב הוּנָא: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אַ"הֶעֱמִיד" קָאֵי דְּנָחֵית לְדָרֵי. תָּא שְׁמַע: הַמְקַבֵּל צֹאן בַּרְזֶל מִן הַגּוֹי — וְלָדוֹת פְּטוּרִין, וּוַלְדֵי וְלָדוֹת לֹא. תְּיוּבְתָּא דְּרַב יְהוּדָה! אָמַר לָךְ רַב יְהוּדָה, אֵימָא: הֵן וּוַלְדוֹתֵיהֶן. אִיכָּא דְּאָמְרִי: הֵן וּוַלְדוֹתֵיהֶן פְּטוּרִין, תְּיוּבְתָּא דְּרַב הוּנָא! אָמַר לָךְ רַב הוּנָא: אֵימָא הֵן וְוָלָדוֹת — פָּטוּר, וּוַלְדֵי וְלָדוֹת — חַיָּיב. רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז כּוּ'. אֲתָא רַב אוֹשַׁעְיָא מִנְּהַרְדְּעָא, וְאַיְיתִי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ: רָחֵל בַּת עֵז, וְעֵז בַּת רָחֵל — רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. [א(א)]אֲמַר לֵיהּ רַב הוֹשַׁעְיָא לְרַבָּה: כִּי עָיְילַתְּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, בְּעִי מִינֵּיהּ: רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב לְמַאי? אִילֵימָא לִבְכוֹרָה — וְלֵית לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר "אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר" עַד שֶׁיְּהֵא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר? [ב(ב)]אֶלָּא לְרֵאשִׁית הַגֵּז, וְלֵית לֵיהּ הָא דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כְּבָשִׂים שֶׁצַּמְרָן קָשֶׁה פְּטוּרִין מֵרֵאשִׁית הַגֵּז, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִגֵּז כְּבָשַׂי יִתְחַמָּם"? אֲמַר לֵיהּ: נִיחְזֵי אֲנַן, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן? בְּרָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז, וְאָבִיו תַּיִשׁ, וּבְחוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב לְעִנְיַן אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ קָמִיפַּלְגִי, דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר: חוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב, וְרַבָּנַן סָבְרִי: אֵין חוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב. אִי הָכִי, לִיפַּלְגוּ בְּחוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב בְּעָלְמָא, בִּפְלוּגְתָּא דַּחֲנַנְיָה וְרַבָּנַן! אֶלָּא, לְעוֹלָם לִבְכוֹרָה, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן — בְּרָחֵל בַּת רָחֵל בַּת עֵז. מָר סָבַר: זִיל בָּתַר אִימֵּיהּ, וְהַאי לָאו נִדְמֶה הוּא. וּמָר סָבַר: זִיל בָּתַר אִימַּיהּ דְּאִימֵּיהּ, וְהַאי נִדְמֶה הוּא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, בְּרָחֵל בַּת עֵז בַּת רָחֵל, מָר סָבַר: חָזְרוּ שֵׂיּוֹת לִמְקוֹמָן, וּמָר סָבַר: לֹא חָזְרוּ שֵׂיּוֹת לִמְקוֹמָן. רַב אָשֵׁי אָמַר: כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין, וּמַאן חֲכָמִים? רַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר: עַד שֶׁיְּהֵא רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ דּוֹמֶה לְאִמּוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מוֹדֶה רַבִּי מֵאִיר בְּשָׂעִיר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ דְּבָעֵינַן בֶּן שְׂעִירָה, מַאי טַעְמָא? אָמַר קְרָא: "אֶחָד" הַמְיוּחָד וּבָא מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית. [ג(ג)]וְהָא מֵהָכָא נָפְקָא? מֵהָתָם נָפְקָא — "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב" — פְּרָט לְכִלְאַיִם, "אוֹ עֵז" — פְּרָט לְנִדְמֶה. צְרִיכָא, דְּאִי מֵהָתָם הֲוָה אָמֵינָא: הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלָא נְחַת לְדָרֵי, אֲבָל הֵיכָא דִּנְחַת — אֵימָא לָא. וְאִי מֵהָכָא הֲוָה אָמֵינָא: הָנֵי מִילֵּי לְגַבֵּי קָרְבַּן חוֹבָה, אֲבָל נְדָבָה — לָא, צְרִיכָא. [ד]אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר יַעֲקֹב: הַכֹּל מוֹדִים דְּאֵין לוֹקִין עַל צַמְרוֹ מִשּׁוּם כִּלְאַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז", מָה פִּשְׁתָּן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה — אַף צֶמֶר שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה. [ה]אָמַר רַב פָּפָּא: הַכֹּל מוֹדִים שֶׁצַּמְרוֹ פָּסוּל לִתְכֵלֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז... גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָּךְ", מָה פִּשְׁתָּן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה — אַף צֶמֶר שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: הַכֹּל מוֹדִים שֶׁאֵין צַמְרוֹ מְטַמֵּא בִּנְגָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד פִּשְׁתִּים", מָה פִּשְׁתִּים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה — אַף צֶמֶר שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה. [ו]אָמַר רַב אָשֵׁי: אַף אָנוּ נֹאמַר, הִדְלָה הַגֶּפֶן עַל גַּבֵּי תְּאֵינָה — יֵינוֹ פָּסוּל לִנְסָכִים. מַאי טַעְמָא? "זֶבַח וּנְסָכִים" — מָה זֶבַח שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה, אַף נְסָכִים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנּוּ. מַתְקִיף לַהּ רָבִינָא: הִדְלָה פִּשְׁתָּן עַל גַּבֵּי הִיגָא — הָכִי נָמֵי דְּלִישְׁתַּנֵּי? אִם כֵּן לֹא מָצִית אָמְרַתְּ "מָה פִּשְׁתָּן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה", דְּהָא פִּשְׁתָּן נָמֵי מִשְׁתַּנֵּי! אֲמַר לֵיהּ: זֶה נִשְׁתַּנָּה רֵיחוֹ, וְזֶה לֹא נִשְׁתַּנָּה רֵיחוֹ.

[ז(ד)]מַתְנִי' רָחֵל שֶׁלֹּא בִּיכְּרָה וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים, וְיָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאַחַת — רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: שְׁנֵיהֶן לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַזְּכָרִים לַה'", וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם, אֶלָּא אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לַכֹּהֵן. [(ה)]רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: הַכֹּהֵן בּוֹרֵר לוֹ אֶת הַיָּפֶה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מְשַׁמְּנִין בֵּינֵיהֶן, וְהַשֵּׁנִי יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב.

וְחַיָּיב

רש"י

הַיְינוּ דְּקָאָמַר רשב"ג אַתְּ אָמַרְתְּ שְׁתֵּי דּוֹרוֹת לְמַטָּה מִצֹּאן בַּרְזֶל וְתוּ לָא וַאֲנָא אָמֵינָא אֲפִילּוּ עַד עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת נָמֵי פְּטוּרִין. וְהוּא הַדִּין טְפֵי מֵעֲשָׂרָה אֶלָּא כִּי הַאי מִנְיָנָא נָקַט בְּכַמָּה דּוּכְתֵּי וּקְרָא נָמֵי נָקֵט לְהוּ דִּכְתִיב (דְּבָרִים כג) גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי וְהֵן אֲסוּרִין לְעוֹלָם. אִצְטְרִיךְ לְמִתְנֵי הָכִי דְּאִם הֲוֵי תָּנֵי אֲפִילּוּ וַלְדֵי וְלָדוֹת פְּטוּרִין הֲוָה אָמֵינָא הָנֵי הוּא דְּפָטַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל טְפֵי מֵהָנֵי לָא כִּי הֵיכִי דְּשָׁמְעִינַן לֵיהּ לְתַנָּא קַמָּא דְּפָטַר וַלְדֵי וְלָדוֹת אע"ג דְּלָאו מִבְּהֵמוֹתָיו שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים מַמָּשׁ נוֹלְדוּ וּמְחַיֵּיב בִּוְלָדֵי [וְלָדֵי] וְלָדוֹת נָתַת וְלָךְ לְכֹהֵן הָכִי נָמֵי לרשב"ג אע"ג דְּפָטַר בְּוָלָד וְלָדֵי בְּחַד דָּרָא טְפֵי מְחַיֵּיב: אֶלָּא לְרַב הוּנָא דְּאָמַר לָא נָחֵית תַּנָּא קַמָּא לְמִפְטַר דָּרֵי דְּלָא פָּטַר אֶלָּא וְלָדוֹת שֶׁל צֹאן בַּרְזֶל הוֹאִיל וְיָצְאוּ מִבְּהֵמוֹתָיו מַמָּשׁ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים לָמָּה לֵיהּ לרשב"ג לְמֵימַר עַל עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת לֵימָא אֲפִילּוּ וַלְדֵי וְלָדוֹת פְּטוּרִין וְשָׁמְעִינַן מִינָּהּ כִּי הֵיכִי דְּפָטַר וַלְדֵי וְלָדוֹת אע"ג דְּלָאו מִבְּהֵמוֹתָיו שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים מַמָּשׁ יָצְאוּ הוּא הַדִּין נָמֵי עַל עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת: אַהֶעֱמִיד קָאֵי שֶׁהֶעֱמִיד וְלָדוֹת תַּחַת אִמּוֹתֵיהֶן קָאֵי דְּנָחֵית תַּנָּא קַמָּא לְמִפְטַר דָּרֵי: אֵימָא הֵן וְלָדוֹת דְּמַשְׁמַע תַּרְתֵּי דָּרֵי הֵן הַוְּלָדוֹת וְלָדוֹת אֲחֵרִים: אֵימָא הֵן וְלָדוֹת כְּלוֹמַר הֵן הַוְּלָדוֹת עַצְמָן וְלָא תֵּימָא וְלָדוֹת: מִגֵּז כְּבָשַׂי יִתְחַמֵּם אַלְמָא בַּת חִמּוּם קָרֵי גֵּז דְּלָאו בַּת חִמּוּם לָא קָרֵי גֵּז וְהַךְ עֵז בַּת רָחֵל צַמְרָהּ קָשֶׁה לְצֶמֶר עִזִּים קָשֶׁה הוּא: חוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב אִם שׁוֹחֵט הָאָב וְהַבֵּן בְּיוֹם אֶחָד וְהִלְכָּךְ רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב אִם שְׁחָטוֹ וּבְנוֹ חַיָּיב הוֹאִיל וְזֶה דּוֹמֶה לוֹ: אֵין חוֹשְׁשִׁין בְּעֵז בַּת עֵז וְשָׁחַט אוֹתָהּ וְאֶת אָבִיהָ בְּיוֹם אֶחָד: כִּי הֵיכִי דִּפְלִיגִי חֲנַנְיָה וְרַבָּנַן בִּשְׁחִיטַת חֻלִּין בְּפֶרֶק אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ (חֻלִּין דַּף עח:) דַּחֲנַנְיָה מְחַיֵּיב וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין: בְּרָחֵל בַּת רָחֵל וְגַבֵּי עֵז בַּת רָחֵל עֵז בַּת עֵז בַּת רָחֵל מַיְרֵי: וְאִבָּ"א בְּרָחֵל בַּת עֵז בַּת רָחֵל וַהֲדָא קָתָנֵי בְּרָחֵל בַּת עֵז וְאוֹתָהּ עֵז הָיְתָה בַּת רָחֵל: ר"מ מְחַיֵּיב לִתְנָן לַכֹּהֵן דְּחָזְרָה שֵׂיּוֹת לִמְקוֹמָן וְלָא נִדְמֶה הוּא וְהַךְ רָחֵל בַּת עֵז לָאו רָחֵל מַמָּשׁ דְּהָא נְקֵבָה לָא קְדֻשָּׁה בִּבְכוֹרָה אֶלָּא מִין רָחֵל קָאָמַר: מוֹדֶה ר"מ אע"ג דִּלְעִנְיַן בְּכוֹרָה סָבַר חָזְרָה שֵׂיּוֹת לִמְקוֹמָהּ הָכָא בָּעֵינַן שֶׁיְּהֵא מִמִּשְׁפַּחַת עִזִּים מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית: ה"מ דְּלָא נָחִית לְדָרֵי כְּלוֹמַר דְּאֵינוֹ נִדְמֶה לְעֵז אִם אִמּוֹ אֶלָּא לְאִמּוֹ גּוּפָהּ הָוֵי נִדְמֶה דְּאֵינוֹ דּוֹמֶה לְאִמּוֹ אֲבָל הֵיכָא דִּנְחַת לְדָרֵי דִּלְגַבֵּי אִמּוֹ לָא הָוֵי נִדְמֶה דְּדָמֵי לְאִמּוֹ אֶלָּא לְגַבֵּי אֵם אִמּוֹ הָוֵי נִדְמֶה אֵימָא לָא קמ"ל אֶחָד דְּבָעֵינַן מְיוּחָד מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית: וְאִי מֵהָתָם דְּאִי כְּתַב אֶחָד וְלָא כְּתַב עֵז הֲוָה אָמֵינָא הָנֵי מִילֵּי דְּנִדְמֶה פָּסוּל לְקָרְבַּן חוֹבָה כְּגוֹן שְׂעִיר מוּסָף דְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ דְּחוֹבָה הוּא אֲבָל לְקָרְבַּן נְדָבָה לִתַּכְשַׁר. הַאי דְּנָקֵט שְׂעִיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ הוּא הַדִּין לִשְׂעִירֵי רְגָלִים דִּכְתִיב בְּהֶן אֶחָד אֶלָּא קַמָּא דְּכוּלְּהוּ נָקֵט: עַל צַמְרוֹ שֶׁל שֶׂה שֶׁאֵינוֹ מְיוּחָד שֶׂה לְדוֹרוֹתָיו: מָה זֶבַח שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה דְּהָא נִדְמֶה פָּסוּל לְקָרְבָּן: אֶלָּא מֵעַתָּה מִשּׁוּם דְּהִדְלָה עַל גַּבֵּי תְּאֵנָה חָשַׁבְתְּ לֵיהּ שִׁנּוּי: זֶה נִשְׁתַּנָּה רֵיחוֹ יַיִן שֶׁל אוֹתוֹ גֶּפֶן: מַתְנִי' הַזְּכָרִים מַשְׁמַע שְׁנַיִם: א"א לְצַמְצֵם שֶׁיָּצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָד אֶלָּא הָאֶחָד יָצָא תְּחִלָּה וְלָא יָדְעִינַן הֵי נִיהוּ: ור"ט מְפָרֵשׁ וְקָאָמַר בּוֹרֵר אֶת הַיָּפֶה. מְפָרֵשׁ בַּגְּמָ' טַעְמָא: מְשַׁמְּנִין בֵּינֵיהֶם מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא דְּכֹהֵן נוֹטֵל כָּחוּשׁ: וְהַשֵּׁנִי שֶׁנִּשְׁאַר לְיִשְׂרָאֵל יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב וְאַחַ"כ יֹאכַל דְּסָפֵק בְּכוֹר הוּא הִלְכָּךְ אֵינוֹ נִשְׁחָט תָּמִים. וּבְאוֹתוֹ שֶׁל כֹּהֵן לָא אִצְטְרִיךְ לְמֵימַר דְּוַדַּאי אֵינוֹ נִשְׁחָט עַד שֶׁיְּהֵא בּוֹ מוּם דִּבְזְמַן הַזֶּה מַיְרֵי א"נ בִּזְמַן הַבַּיִת מַיְרֵי וּלְכֹהֵן לָא חֲזֵי לְהַקְרָבָה וְסָפֵק בְּכוֹר הוּא וְאִיכָּא לְמֵיחַשׁ מִשּׁוּם חֻלִּין בָּעֲזָרָה לְפִיכָךְ נָמֵי יֵאָכֵל בְּמוּמוֹ. וְהַאי דִּנְקַט שֶׁל יִשְׂרָאֵל יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְמֵימַר וְחַיָּיב בַּמַּתָּנוֹת גַּבֵּי יִשְׂרָאֵל דְּאִלּוּ כֹּהֵן פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת לְגַמְרֵי כִּדְמְפָרֵשׁ בִּשְׁחִיטַת חֻלִּין בְּפֶרֶק הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם (חֻלִּין דַּף קלב.) הִילְכָּךְ תְּנָא כּוּלָּהּ מַתְנִיתִין בְּיִשְׂרָאֵל מִיהוּ דְּכֹהֵן נָמֵי יִרְעֶה עַל שֶׁיִּסְתָּאֵב וְיֹאכְלֶנּוּ בְּמוּמוֹ:

תוספות

וְלֵית לֵהּ הָא דְּתָנָא ר' יִשְׁמָעֵאל כְּבָשִׂים שֶׁצַּמְרָן קָשֶׁה כו' לָא הֲוָה מָצֵי לְמִפְרַךְ דְּנִמַעֵט עֵז בַּת רָחֵל מִקְּרָא דִּמְמַעֲטִין (חֻלִּין דַּף קלז.) שְׂעַר עִזִּים מִלַּעֲמֹד וּלְשָׂרֵת דְּבָעֵינַן דָּבָר הָרָאוּי לְשָׂרוֹת וּלְאַפּוֹקֵי נוֹצָה שֶׁל עִזִּים דִּלְדִלְמָא כֵּיוָן דְּהָוֵי מִמִּין הָרָאוּי לְשָׂרוֹת שֶׁהִיא בַּת רָחֵל סַגֵּי בְּהָכִי: בְּרָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז וְאָבִיו תַּיִשׁ וְהָא דְּנָקַט מִין עֵז לְרְבוּתָא דְּאע"ג דְּהוֹעִיל זֶרַע הָאָב לְשַׁנּוֹת הַוָּלָד לְמִין עֵז כְּמוֹתוֹ אֲפִילּוּ הָכֵי לָא חָיְישִׁי רַבָּנַן לְזֶרַע הָאָב וּמִיהוּ דְּפָרִיךְ לִיפַלְגוּ בְּחוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב בְּעָלְמָא לָא חָיֵישׁ לִרְבוּתָא זוֹ: בְּשָׂעִיר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ קַמָּא נָקֵט וְה"ה שְׂעִירֵי רְגָלִים דְּהָכֵי נָמֵי כְּתַב בְּהוּ אֶחָד:

מסורת הש"ס
א לעיל יב.
ב חולין קלו.
ג נדה מא.
ד תוספתא בכורות
ה משנה בכורות

עין משפט
נר מצוה
א מיי' פב' מהל' בכורות הל' ו, סמג עשין ריא, טוש"ע יו"ד סי' שטו סעי' ה:
ב מיי' פי' מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ד, טוש"ע יו"ד סי' שלג סעי' ב:
ג מיי' פג' מהל' איסורי המזבח הל' ה:
ד מיי' פי' מהל' כלאים הל' ב:
ה מיי' פב' מהל' ציצית הל' א:
ו מיי' פו' מהל' איסורי המזבח הל' י:
ז מיי' פה' מהל' בכורות הל' א, סמג עשין קמד, טוש"ע יו"ד סי' שיח סעי' א:

רבינו גרשום

אלא לרב הונא דאמר. דלא פטר תנא קמא אלא חד דור ושני דאלתר חייב למה ליה למימר על עשרה לימא שני נמי פטור:
אהעמיד ולדות קאי. דנחית לדרי ושני דורות פוטר הילכך אמר הוא על עשרה דורות נמי פטור:
תיובתא דרב הונא. דהכא משמע כדרב יהודה:
אימא הן ולדות פטורות. כלומר הן ולדות ראשונות ולא יותר:
רחל שילדה מין עז פטורה דנדמה הוא:
על שיהא שור ובכורו שור פרט לנדמה:
כבשים שצמרן קשה כגון רחל (כתנא) שצמרה דומה לצמר עז שהוא קשה וכל שכן עז בת רחל שפטור דלאו בר חימום הוא:
ניחזי אנן במאי הילכתא מחייב ר' מאיר:
ואביו תייש. ושחטו עם אביו ביום אחד:
ר' מאיר מחייב דחייש לזרע האב וחשיב נמי אותו ואת בנו אע"ג דאין בנו כרוך אחריו הואיל ודומה לאביו:
ורבנן. פטרי דבתר אמו שדי ליה ולא דמי לאמו:
אי הכי. דבהכי פליגי בחוששין לזרע האב ליפלגו נמי בעלמא (נפיק) בפרק אותו ואת בנו היכא דפליגי חנניא ורבנן בהא מילתא:
ואיבעית אימא. לעולם לבכורה וברחל בת עז ואותה עז בת רחל. ר' מאיר מחייב סבר אע"ג דרחל בת עז נדמה היא כיון דזקינתה רחל הויא חזרו שיות למקומן ובטל האמצעי וחשיב כמו הוא כבש ובכורו כבש וחייב בבכורה. ורבנן סברי כיון דהוי נדמה לא אמרינן חזרו שיות למקומן:
כגון שיש בו מקצת סימנין. דומה לאמו ר' מאיר למחייב כסתם מתניתין וחכמים לפטורו ר' שמעון היא דבעי ראשו ורובו:
שעיר בן שעירה לעולם דכתיב אחד כלומר המיוחד ובא מששת ימי בראשית שלא היה לו מעולם אם ממין אחר:
צריכי. תרוייהו דאי מהתם מאו עז פרט לנדמה הני מילי דפסול היכא דלא נחית לדרי למשפחתו שלא חזר מינו למקומו שהוא כשב בן עז בן עז לעולם משום הכי הוי נדמה:
אבל היכא דנחית לדרי. שהוא כשב בן עז בן כשב אימא לא ליהוי נדמה וליתכשר לשעיר ר"ח קמ"ל אחד המיוחד:
ואי. אשמעינן אחד הני מילי דפסול נדמה כגון בקרבן חובה דומיא דשעיר ר"ח דהוי חובה אבל בנדר ונדבה לא קמ"ל שור או כשב דמיירי בנדר או נדבה:
הכל מודים. אפילו לר' מאיר דמחייב דאין לוקה על צמרו משום כלאים אי לביש ליה בהדי פשתן:
אף נסכים שלא נשתנו והני יש להן ריח תאינה. אלא מעתה אי ע"י דלווי קא חשיב שינוי בפשתן נמי יכול למיהוי שינוי ע"י הידלה ומפרכי כל הני שמעתתא דרב אחא ורב פפא ורב דהא אשכחן דפשתן נמי נשתנה אלא ש"מ דדילוי לא הוי שנוי:
לעולם דילוי הוי שינוי ודלמא דיין הוי שינוי שנשתנה ריחו ושינוי ריח פסול לנסכים אבל דלוי דפשתן לא הוי שינוי דלא איכפת לן בשינוי ריחו:
שניהם לכהן. דאפשר לצמצם דיצאו שניהם כאחת:
ר' טרפון אומר הכהן בורר לו את היפה. כדמפרש בגמ' דהוא דבריא נפיק ברישא:
ר' עקיבא אומר משמנין ביניהן. פי' איזה מהן שנוטל המוטב יפרע לחברו חצי מה ששוה יותר מחברו:
והשני. שביד ישראל ספק בכור הוי ירעה עד שיסתאב כלומר שאין נאכל לישראל תם אלא במומו וחייב במתנות כדמפרש בגמרא משום דכהן בא עליו משני צדדין:
בורר לו את היפה. כדאי' בגמ' דהך דיולד חד שביח טפי:
ר' עקיבא אומר משמנין ביניהן. כדמפרש בגמ' דשומן יהא ביניהן לישראל שקיל המוטב:

תורה אור השלם

אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ־בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ־בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ וגו' [במדבר יח, יז]
אִם־לֹא בֵרְכוּנִי חֲלָצָו וּמִגֵּז כְּבָשַׂי יִתְחַמָּם [איוב לא, כ]
וְשׁוֹר אוֹ־שֶׂה אֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד [ויקרא כב, כח]
וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהֹוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ [במדבר כח, טו]
וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהֹוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל וגו' [במדבר כח, יא]
שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת וגו' [ויקרא כב, כז]
לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו [דברים כב, יא]
לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע וגו' [דברים כב, יא-יב]
גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תְּכַסֶּה־בָּהּ [דברים כב, יב]
וְהַבֶּגֶד כִּי־יִהְיֶה בוֹ נֶגַע צָרָעַת בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד וגו' [ויקרא יג, מז]
וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי יִטְמָא [ויקרא יג, יד]
אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהֹוָה אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה וגו' [ויקרא כג, לז]
וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהֹוָה וְכָל־פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ וגו' [שמות יג, יב]

[אב]וְחַיָּיב בְּמַתָּנוֹת, וְרַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר. מֵת אֶחָד מֵהֶן — רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: יַחְלוֹקוּ, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. זָכָר וּנְקֵבָה — אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם. גְּמָ' אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי: לְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי שָׁמְעִינַן לֵיהּ דְּאָמַר אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם בִּידֵי שָׁמַיִם, וְכׇל שֶׁכֵּן בִּידֵי אָדָם, וְרַבָּנַן — בִּידֵי שָׁמַיִם אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם, בִּידֵי אָדָם מַאי? [ג(א)]תָּא שְׁמַע: חוּט שֶׁל סִיקְרָא חוֹגְרוֹ בָּאֶמְצַע, לְהַבְדִּיל בֵּין דָּמִים הָעֶלְיוֹנִים וּבֵין דָּמִים הַתַּחְתּוֹנִים. וְאִי אָמְרַתְּ אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם בִּידֵי אָדָם, זִימְנִין דְּקָא יָהֵיב עֶלְיוֹנִים לְמַטָּה וְתַחְתּוֹנִים לְמַעְלָה! דְּמַרְוַוח בָּהּ פּוּרְתָּא. תָּא שְׁמַע מִמִּדַּת כֵּלִים, מִמִּדַּת מִזְבֵּחַ. שָׁאנֵי הָתָם, דְּרַחֲמָנָא אָמַר עֲבֵיד, וּבְכֹל הֵיכִי דְּמָצֵית לְמֶיעְבַּד נִיחָא לֵיהּ, "הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד ה' עָלַי הִשְׂכִּיל". [ד(ב)]אָמַר רַב קַטִּינָא, תָּא שְׁמַע: חִלְּקוֹ לִשְׁנַיִם וְהֵן שָׁוִין — שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם. אָמַר רַב כָּהֲנָא: שָׁאנֵי כְּלִי חֶרֶס הוֹאִיל וְיֵשׁ בּוֹ גּוּמּוֹת. [ג]תָּא שְׁמַע: נִמְצָא מְכֻוּוָן בֵּין שְׁתֵּי עֲיָירוֹת, שְׁתֵּיהֶן מְבִיאוֹת שְׁתֵּי עֲגָלוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. מַאי טַעְמָא? לָאו מִשּׁוּם דְּקָסָבַר בִּידֵי אָדָם אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם, וּקְרוֹבָה — וַאֲפִילּוּ קְרוֹבוֹת? לָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר

סָבַר

רש"י

וחייב במתנות כששחטנו יתן לכהן את הזרוע והלחיים וסתם משנה היא זו: ור' יוסי פוטר מפרש בגמ': יחלוקו דהדר בו ר"ט ממאי דאמר לעיל כדמפרש בגמ' דס"ל דאפילו כשהן חיין מעלין את היפה בדמים לשניהם שיחלוקו בשניהם הלכך מת אחד מהן יחלוקו את החי: זכר ונקבה אין כאן כלום לכהן דשמא נקבה יצאה תחלה והמוציא מחבירו עליו הראיה. והכא אפילו רבי טרפון מודה דהתם הוא דפליג משום דודאי חד מינייהו לכהן הלכך יפה כחו לחלוק בשוה אבל הכא הורע כחו דשמא לא שייכא בכורה כלל ומיהו ירעה עד שיסתאב ואח"כ יאכלנו דספק הוא: גמ' אפשר לצמצם בידי שמים כגון הך לידה ואע"ג דאין מקפידין בכך: וכל שכן בידי אדם דמתכוונין לצמצם שום מדה או שום דבר דודאי אפשר לצמצם: בידי אדם שמתכוונין ומודדין כדי לצמצם מאי אפשר לצמצם או לא: חוגרו למזבח באמצע גבהו הוא: דיהיב דמים עליונים הראויים להנתן למעלה מאמצעיתו וקא יהיב להו למטה דשמא לא צמצמו יפה ועשו את החוט למטה מאמצעיתו הרבה וכי נותנין דמים עליונים למעלה מן החוט מעט הכא למימר למטה מאמצעיתו הוא: ותחתונים למעלה דשמא למעלה מאמצעיתו נתנו את החוט: דמרווח בה פורתא לעולם א"א לצמצם והכא כגון שעשו את החוט רחב מאחר שמדדו והתחילוהו באמצע הרחיבוהו למטה ולמעלה דממה נפשך למטה דידיה הוי תחתונו של מזבח ולמעלה דידיה הוי עליונו בלא שום ספיקא: ת"ש ממדת כלים דאמר רחמנא (שמות כ"ה:כ"ג) ועשית שלחן אלמא צמצמו יפה ועשאוהו באמותיו מצומצמות: שאני התם דאמר רחמנא עביד ובכל היכא דמצית למעבד ניחא ליה ולעולם לא צמצמו יפה: הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכת התבנית דוד אמרו לפסוק זה. ולא גרסינן ליה הכא: חלקו לשנים תנור שנטמא וחלקו לשנים והן שוין טמאין דאי אפשר לצמצם ובכל חד וחד איכא למימר הכא איכא רובא וקי"ל תנור שיריו ברובו בטעור והרטב (חולין דף קכד.): ויש בו גומות שאינו נחלק בשוה אלא כששוברין אותו חתיכות (קרקע) בולטות בו ועושה בזה גומא וכן במקומות הרבה והילכך אי אפשר לשער אותן בליטות: נמצא חלל מכוון בין שתי עיירות שאין זו קרובה לו יותר מזו כלום: אפשר לצמצם ולמדוד יפה כוונו שתיהן קרובות זו כזו וקסבר קרובה דכתב בקרא (דברים כ"א:ג') הקרובה אל החלל אפילו קרובות משמע שאם יש שתים קרובות לו בשוה שתיהן עורפות דאי אי אפשר לצמצם אלא ודאי אחת קרובה מחברתה אמאי מביאות שתי עגלות יביאו אחת בשותפות כדאמרינן לקמן ויתנו ויאמרו בני האחת אם אתם קרובים ממנו יהא חלקנו מחול לכם ותכפר עליכם ואם אנחנו קרובים מכם חלקכם יהא שלנו ותכפר עלינו:

תוספות

זכר ונקבה אין לכהן כלום אלאפילו יוצא שני ראשים כאחד קאי ומודה ר' יוסי הגלילי הכא דאע"ג דאפילו אי כוליה רחם מקדשי מ"מ מין במינו אינו חוצץ כדאמר בפ"ק (לעיל בכורות דף ט:) הכא שהיא נקבה והויא פטר רחם כמוה בטלה בכורתו לגמרי ולא דמי להיא דפ' בהמה המקשה (חולין דף ע.) כרכתו אחותו והוציאתו דהתם איירי כדנפק הוא דרך ראשו והיא דרך מרגלותיה דלא הויא איהי פטר רחם: אפשר לצמצם בידי שמים פי' בקונטרס כגון הך דלידה דאע"ג דאין מקפידין בכך וכ"ש בידי אדם במתכוונים לצמצם שום מדה או שום דבר דודאי אפשר לצמצם וקשה לר"י כי קא מבעיא ליה לרבנן דבידי שמים א"א לצמצם בידי אדם מאי היכי פשיט מנמצא מכוון בין שתי עיירות הא על כרחך נהי דיכולין לצמצם הדבר כשמתכוונין למדוד מ"מ לרבנן א"א שיהא הדבר מצומצם בין שתי עיירות דבידי שמים הוא שמעצמו נפל שם מתחלה ולא נתעסקו עליו למדוד ולהניחו שם מכוון ונראה לרבי דאפילו למ"ד א"א לצמצם בידי שמים אף שפעמים שנזדמן בו שהוא מצומצם אלא ה"ק אי אפשר לברר צמצום שבידי שמים כגון לידה דהכא שאין פנאי לברר ולדקדק איזה יצא תחלה ולכך אין שניהן לכהן אבל בידי אדם שיש שהות לברר מבעיא לן ופשיט ליה מנמצא מכוון בין שתי עיירות דאי אמרת אי אפשר לברר אם הוא מצומצם אע"ג דפרשית דזמנין דמקרי שהוא מצומצם כיון דאי אפשר להבחין לא יביאו שתי העגלות מספק דמלתא דלא שכיחא היא ואין לנו לתלות מספק שארע כן ובמסקנא פשטינן דלרבנן אי אפשר לצמצם ואפילו אדם ומתוך הא דפליגי אמוראי בפ"ק דעירובין (דף טז:) בפרון כעומד ופ"ב דחולין (דף כח:) במחצה על מחצה כרוב היה נראה דהלכה כרבי יוסי הגלילי דאפשר לצמצם לכל הפחות בידי אדם ואין לומר דקרי פרון כעומד כשלומה לנו שהם שוים דאף על גב דשמא אינם שוים וכן מחצה על מחצה דשחיטה דלא מפרש טעמא דלא הוי כרוב וכעומד משום דאמר רחמנא למשה שחוט רובא וגלור רובא דתפוק לי דבלאו הכי הוה אסור מספק משום דשמא שייר רובא והא דפריך בגטין בפרק הזורק (גטין דף עח.) והא א"א לצמצם גבי מחצה על מחצה מגורשת ואינה מגורשת דמפרש כגון דאחזו תרווייהו בהדי הדדי בארבע אמות ואפי' יהא הלכה כר' יוסי הגלילי מ"מ לאו הוא להעמיד המשנה בכך שאין רגילות להיות הדבר מצומצם וסתמא לא כוונו בבת אחת לבא ובפ' שבועת העדות (שבועות דף לב.) גבי כפרו שניהם כאחת פריך והא אי אפשר לצמצם ומשני הא מני רבי יוסי הגלילי ור' יוחנן משני אפילו תימא רבנן כו' משמע דאין הלכה כר' יוסי הגלילי וכן בפ' ארבעה אחין (יבמות דף כח.) גבי אחיות איני יודע מי שנשאן אמרינן אליבא דרבי יוחנן לא סתם לן תנא כר' יוסי הגלילי לכך נראה דבידי שמים אין הלכה כמותו והך דשבועות ור' אחין הוו בידי שמים אבל בידי אדם הלכה כמותו כדמוכחא ההיא דחולין ועירובין וא"ת הא דאמרינן בפ"ק דעירובין (דף ה:) לחי המושך מדפנו של מבוי פחות מד' אמות אין צריך לחי אחר להתירו וארבע אמות צריך לחי אחר להתירו וקאמר רב הונא בר' יהושע לא אמרן אלא במבוי ז' נתר בעומד מרובה על הפרון רב אשי אמר מבוי ח' לא צריך לחי מה נפשך אי עומד נפיש נתר בעומד מרובה על הפרון ואי פרון נפיש נלון משום לחי פרוש דאם כן אין בלחי עשרה אמות מאי אמרת דשוו תרוייהו כי הדדי הוה לה ספק דבריהם ולהקל משמע דאי אפשר לברר הדבר ויש לומר דלעולם אפשר למדוד אלא לא הטריחו חכמים למדוד שם מספק כיון דבין עומד בין פרון נפיש ליכא חששא אסור אא"כ הם שוים ומלתא דלא שכיחא היא ומכל מקום אם היה אסורא דאורייתא היה אסור כיון שאפשר למדוד וזה אין להקשות על רב אשי כי שוו כי הדדי נמי לשתרי דקיימא לן פרון כעומד מותר דהתם קאי על רב הונא בריה דרב יהושע דסבירא ליה פרון כעומד אסור והרב רבי שמעון מיונבלא היה מפרש דפרון כעומד ומחצה על מחצה כרוב סברי כרבנן דאי אפשר לצמצם אפילו בידי אדם ומאן דשרי כשלומה לנו שהפרון כעומד משום דאימר פרון מרובה ואם תמצא לומר שהם שוים רחמנא אמר גלור רובא ובענין זה יש לפרש ההוא דמחצה על מחצה כרוב והשתא ניחא טפי ההיא דספק דבריהם להקל כיון דאי אפשר למדוד אבל קשיא לרבי דמשמע דספיקא דאורייתא היה אסור מטעם חששא דשמא בעלמא הם שוים אע"ג דאי עומד נפיש מותר ואי פרון נפיש מותר וא"כ היכי דייק מנמצא מכוון בין שתי עיירות התם נמי אע"ג דאי אפשר לכוון ולצמצם מודו רבנן דמביאות שתי עגלות משום חששא דאורייתא דשמא הם שוים ועוד דמאן דאסר פרון כעומד לא אסר אלא מטעם דל"ל רחמנא למשה גלור רובא שחוט רובא ואיכא למימר טפי לאסור מלהתיר אבל אם היה לתלות להתיר יותר מלאסור היה מותר כדאשכחן מאן דשרי משום דאמר רחמנא למשה לא תשייר רובא ולא אסר מטעם דשמא הפרון מרובה ואם כן ההיא דלחי אפילו הוי ספק דאורייתא תשתרי כיון דבין פרון (מעמל) נפיש בין עומד נפיש מותר ומהא דפריך בההיא שמעתא דפרון כעומד והא אפשר לצמצם גבי אם יש רוח ביניהם (סוכה דף טו:) אין לדקדק שום דבר דרבינו חננאל גריס והא אי אפשר לצמצם וכן רבינו שמעון ולרבינו תם נמי אין ראיה שיהא הלכה כן דלא הוי כמו אי אפשר לצמצם בעלמא אלא כלומר אי אפשר לצמצם בשום ענין שלא יהא אויר משהו בין הסכך לשפוד כמו שפירש שם ובההיא דסוף מכילתין (דף ס:) יצאו שנים בעשירי וקראו עשירי משמע דסבר לה כרבי יוסי הגלילי אפילו בידי שמים דאי כרבנן לה"א לצמצם אותו שקדם הוי עשירי אפי' ישתוק בו והוה ליה כאלו קרא לעשירי עשירי ולאחד עשר עשירי דאין אחד עשר קדוש שלא נעקר שם עשירי ממנו וכן בההיא דסוף פ"ב דחולין (דף לח:) דתחת אמו פרט ליוצא דאוקמנא בזה פרש למיתה וזה פרש לחיים וכן בפרק בהמה המקשה (חולין דף ע.) גבי הא דבעי רבה הלכו באברים אחר הרב ויש לדחות ההיא דלקמן בפרק בתרא (בכורות דף ס:) דאפילו סבר אי אפשר לצמצם כיון דאין יכול להכיר אי זה קדם משהו לחבירו ונתכוין לקרות שניהם עשירי ובבת אחת קראם לא דמי לקרא לעשירי עשירי ואח"כ לאחד עשר עשירי ובסמוך דקאמר התם דכל בבת אחת תרוייהו קדשי לאו ממש בבת אחת בצמצום אלא כדפרשינן ומיהו קשה דבעירובין פרק מי שהוציאוהו (עירובין דף נ.) ובפ"ב דקדושין (דף נא.) פריך מהא דיצאו שנים בעשירי לרבה דאמר כל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת אחת אינו ומשמע דקשה ליה דהוה לן למימר דכיון דבזה אחר זה אין האחרון קדוש בבת אחת לא יהא קדוש לא זה ולא זה כמו מקדש אשה ואחותה והיאך יכול להיות זה בל קריאת שם דידיה מהכא כיון דאי אפשר לצמצם ומה נפשך עשירי מאליו קדוש וי"ל דמבתרא פריך היאך הוא הקדוש כיון דאינו קדוש אלא מחמת דבורו:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פט' מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ג:
ב מיי' פה' מהל' בכורות הל' א, טוש"ע יו"ד סי' שיח סעי' א:
ג מיי' פב' מהל' בית הבחירה הל' ט:
ד מיי' פז"ו מהל' כלים הל' ב:

רבינו גרשום

ר' יוסי פוטר. מן המתנות [illegible]
מת אחד מהם. כלומר שלא הספיקו ליתן לכהן עד שמת אחד [illegible]
ר' עקיבא אומר. [illegible]
[illegible]

מסורת הש"ס

א שיר השירים רבה; אוצר מדרשים ברייתא דמלאכת המשכן; מנחות צז:
ב חולין כח:
ג סוטה מה:; משנה סוטה
ד משנה בכורות

תורה אור השלם

[דברי הימים א כח, יט]
[דברים כא]
[דברים כא, ג]

מסורת הש"ס

א בבא בתרא קז:

ב משנה בכורות; תוספתא בכורות

ג חולין קלב.

ד משנה בכורות; תוספתא בכורות

סְבַר לַהּ כְּר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְקָא מִפַּעְיָא לָן לְרַבָּנָן: אִי אֶפְשָׁר לְגַמְעָם הִלְכָּךְ לֹא
הָיוּ עוֹרְפִין אֶלָּא אַחַת מִן אוֹמֶרֶת אֲנִי
אֵינִי קְרוּבָה: אֶפְשָׁר לְגַמְעָם וּקְרוּבָה
אֲפִילּוּ קְרוּבוֹת: וְיִתְּנוּ כִּלְפָרְשִׁינַן
לְעֵיל: לְכֵנֵי עָלְמָא אֶפְשָׁר לְגַמְעָם
לְכִרְבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סְבִירָא לְהוּ:
מַאי הָוֵי עֲלַהּ אַנְפָּא דְּרַבָּנָן: שְׁתֵּי
עֲגָלוֹת לְאֶפְשָׁר לְגַמְעָם וּקְרוּבָה אַפִּי'
קְרוּבוֹת: לַיְתִי תַּרְתֵּי דְּלָא נָח מָנֵי
לְאַתְנוּיֵי דְּלָא אֲפִשַׁר אֲמוּת: ח"ל
לְגַמְעָם הִילְכָּךְ מָנוּ לְאַתְנוּיֵי: הָהוּא
דְּבָרִיא נָפַק בְּרִישָׁא דְּמֵרֹב בְּרִיאוּתוֹ
קָלַס אֶת אֶחָיו: הַכֹּהֵן נוֹטֵל כְּחוּשָׁה
לְרַבִּי עֲקִיבָא: וְהָא תְּנֵי תַּנָּא דְּמִסְתְּנִים תְּנֵן
דְּמִסְתְּמַע מַה שֶׁיָּפָה הַשּׁוֹר מֵחֲבֵרוֹ
וְאוֹתָן דָּמִים יַחְלוֹקוּ: הַלַּחֲכָנָתָא
בְּפַנְיָיתָא בְּבָבֶל בְּעוֹר שְׁהִיתָה אוֹכֵל
תְּמָרִים בְּבָבֶל וּמְעַלֵּן עַצְמָךְ:
תַּרְגֵּימְנָא לְהָאי מִלְּתָא דְּר' עֲקִיבָא
וְלֵיהֲנָא לָהּ מִפִּיפָא: דְּכִי הֲדֵי פְּלִיגֵי
לְגַמְרַיְיהוּ וְהָא חֵלֶק בְּשָׁנַיִם ה"נ
יַחֲלוֹקוּ אֶת הַמִּי: שֶׁמָּן וְהָא בֵּינֵיהֶן מַה
שֶׁחֶל שֶׁמֶן יָפֶה מֵחֲבֵרוֹ וְהָא מְטָל
בֵּינֵיהֶם וְעָלָיו יְבַאֲרוּ לְדִין וְיִטְעֹן
יִשְׂרָאֵל נַחֲלָה בְּמִיפָא כּוּ' כִּי הֵיכִי
דְּסָבַר ר' עֲקִיבָא בְּמִיפָא הַמּוֹעִיל
מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה: מַאי טַעְמָא
לר"מ דְּקָתָנֵי סְתָמָא דְּמַתְנִי' חַיָּב
בְּמַתָּנוֹת: אִי בְּכוֹר הוּא כֵּנֵה לֵילִי
וְהַאי דְּשָׁקִיל אֲנָא הָוֵי חֲנִין וּמַהְלַרְנָא
לָךְ נִיהֲלָךְ וְשָׁקֵלְנָא מַתָּנוֹת מִנֵּה: וְזַבֵּן
לֵיהּ לְיִשְׂרָאֵל פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת וְהַדַּר שַׁקְלֵה
לְאִילְךָ חִנּוּפֵה וּבְכוֹר שֶׁמְּכָרוֹ כֹּהֵן
לְיִשְׂרָאֵל פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת דְּאִתְקַשׁ
לְצֹאן וְאֵינוֹ בְּפִרְקָא קַמָּא (לְעֵיל
בְּכוֹרוֹת דַּף יב.): עָשׂוּ שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה
כְּזוֹכֶה אע"פ שֶׁנֹּא זָכָה כֹּהֵן בְּהַאיְרָ
דְּהָא לָא מְטָא לֵילֵה מֵעוֹלָם עֲשָׂאוּהוּ
כְּאִלּוּ זָכָה בּוֹ הוֹאִיל וּמֵעִקָּרָא הֲוָה
שַׁיְכָא בֵּה יַד כֹּהֵן דְּשֶׁמָּא לֵילֵה נִיתְּנוּ
שַׁוְיוּהּ רַבָּנָן כְּמַאן דְּמְטָא לֵילֵה לְשׁוּם
בְּכוֹרָה: בְּסִפֵּק בְּכוֹר שֶׁאֵין חֲלִיפִין
בְּיַד כֹּהֵן שֶׁנֹּא נָטַל כְּלוּם תַּחְתָּיו כְּגוֹן
דְּקָתָנֵי מַתְנִי' זָכָר וּנְקֵבָה אֵין פָּחוֹת
לַכֹּהֵן כְּלוּם וְהָאי זָכָר סְפֵק בְּכוֹר
הוּא שֶׁמָּא יָצָאָה נְקֵבָה תְּחִלָּה וְיִרְעֶה
וְיֵאָכֵל בְּמוּמוֹ לַבְּעָלִים: שֶׁחַיָּב
בְּמַתָּנוֹת דְּהָכָא לֵיכָּא לְמֵימַר עֲשָׂאוּהוּ
כְּמִי שֶׁמְּכָרוֹ כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל דְּהָא לֹא
פָּא בַּחֲלִיפִין לְיַד כֹּהֵן כְּלוּם: אִי
מְחַיְיבַת לֵיהּ לְסַפֵּק בְּכוֹר בְּמַתָּנוֹת
אֲחֵי לְמֵימַר חֲנִין גָּמוּר הוּא וְאֲחֵי
לְמִשְׁרֵי בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה: וּמִי מָצֵית
אָמְרַתְּ דְּטַעֲמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי מִשּׁוּם גִּזָּה
וַעֲבוֹדָה הוּא:

אַדַּאֲכַלְתְּ כַּפְּנִיָּתָא בְּבָבֶל תַּרְגֵּמְנָא פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס בְּעוֹר שְׁהִיתָה אוֹכֵל
תְּמָרִים בְּבָבֶל וּמְעַלֵּן אֶת עַצְמְךָ
טָרַחְנוּ לְיַשְּׁבָהּ וְכֵן פֵּרֵשׁ רַבֵּינוּ
שְׁמוּאֵל בְּפֶ' בֵּית כּוֹר (כ"ב דַּף קז:)
וְקָשֶׁה דַּהֲוָה לֵיהּ לְמִנְקַט תְּמָרִים
דְּכַפְּנִיָּתָא הוּא לְשׁוֹן גְּרִיעוּתָא
כְּדְאָמַר בְּרֵישׁ בְּכָל מְעָרְבִין
(עֵירוּבִין דַּף כח:) דְּכַפְּנִיּוֹת אֵין
נִיקְחוֹת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר אֶלָּא אוֹמֵר
דה"פ מוּטָב שֶׁיִּהְיֶה לְךָ לִהְיוֹת אֶצְלִי
וְלִטְרֹחַ בַּהֲלָכָה וּלְפָרְשָׁהּ מִשֶּׁהִיתָה
אוֹכֵל כַּפְּנִיּוֹת בְּבָבֶל: עָשׂוּ אֶת שֶׁאֵינוֹ
זוֹכֶה כְּזוֹכֶה הָא דְּאָמַר בְּסוֹף כָּל הַגֵּט
(גִּטִּין דַּף נ.) גַּבֵּי מַלְוֶה מְעוֹת אֶת
הַכֹּהֵן וְאֶת הַלֵּוִי לִהְיוֹת מַפְרִישׁ
עֲלֵיהֶם מֵהֶלְקָם הָא מַנִּי ר"י דְּאָמַר
עָשׂוּ אֶת אֶחָיוֹנוּ זוֹכֶה כְּזוֹכֶה אַרְבֵּי
יוֹסֵי דְּהָכָא קָאֵי לְכֵנֵה חַד טַעְמָא
הוּא דְּהָתָם נָמֵי חֲלִיפִין בְּיַד כֹּהֵן
שֶׁהֲרֵי נָתַן לוֹ הַמְּעוֹת וְלֹא קָאֵי אַרְבֵּי
יוֹסֵי כְּפֶ' שְׁנַיִם אוֹחֲזִין (כ"מ דַּף
יב.) גַּבֵּי הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל וְנַקֵּט
בְּנוֹ אַחֲרָיו דְּמְפָרֵשׁ הָתָם טַעְמָא דְּר'
יוֹסֵי מִשּׁוּם דְּעָשׂוּ שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה כְּזוֹכֶה
דְּהָתָם טַעְמָא אַחֲרִינָא מִשּׁוּם תַּקָּנַת
עֲנִיִּים כִּדְמֵפֵר' הָתָם עֲנִיִּים גּוּפַיְיהוּ
נִיחָא לְהוּ וְכוּ' וְהַשְּׁתָּא לְמַאי דְּפָרִיךְ
לֹא קָשֶׁה מִילֵּי בְּהָא דְּפִסִּיק שְׁמוּאֵל
כְּר' יוֹסֵי בְּהַהִיא דְּשְׁנַיִם אוֹחֲזִין
וּבְגִטִּין לָא בָּעֵי לְאוֹקְמֵי מַתְנִי' דְּהָתָם
כְּר' יוֹסֵי אֲלָא אָמְרִי' לָא מוֹקְמִינַן
לָהּ כִּיחִידָאָה שֶׁמָּא דְּלָא סָבַר לָהּ כְּר'
יוֹסֵי בְּגִטִּין:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פט' מהל' רוצח ושמירת נפש הל' ח:

ב מיי' פה' מהל' בכורות הל' א, טוש"ע יו"ד סי' שיח סע' א:

רבינו גרשום

סבר לה כר' יוסי. ואכתי לרבא לא יליענן דתנא קמא סבר אי אפשר לגמעם והיינן שתיהן רחוקות כדאמרן בתנור: ותיסברא. לתנא קמא אי אי אפשר לגמעם אם כן לא קניא אלא אחייא חדא קרובה:

יביאו עגלה אחת בשותפות ויתנו. אם אני הקרובה תבא העגלה עגי ואם חברתי הקרובה תבא עגיה:

מאי הוי עלה. לרבנן אפשר אי אי אפשר:

אלא ס"מ אי אפשר לגמעם קסבר ומשום הכי יביאו אחת ויתנו כדאמרן:

אמר ר' חייא תמניה דר' יוחנן תמנין דאמר ר' עקיבא הייגו שמנו אחת הוא הכהום מן האחד ויטול הכהן הכהום בלבד:

ת"ל ר' חייא נר' יוחנן. כשנה שלמת זה הלכה ממנו:

והא אנן תמנין תנן. דמשמע שיהלכו העגלי בשוה:

כפנייתא. תמריס רעים:

מסיפא. מקוקות לסיפא המעיא מחבירו ע"ה ולאי ס"ל תמנין ביניהן נחלוק הכל בשוה בסיפא נמי ליפלגו בשוה:

אלא מאי תמנין. שמן יהא ביניהן. כגומר לסבירא ליה נר' עקיבא דיד כהן על התחתונה לשמין כחום והשומן שחברו מוטב מזה הוא ביניהן ואמר לו ישראל חייתי ראיה להאי בכור ופקול ואי לא נית לך תו מילי:

מ"ט דר' מאיר. דמחייב במתנות.ת)דכרי רבינו איגו מוכן דהלא נכאורה סתם מתני' דהוא ר"מ ור"י שניהם אלבא דר"ע ור"ע נחלקו ולל"ה הסני ירעה עד שיסתאב וע"ע. נר' עקיבא לא ניחא לפי מדבר מ"ט מחייב משום דכיון דמעריך ליה רעייה ומסתאב ולאי איגו שיהא חייב במתנות הואיל ואסתאב ליה אלא נר' מאיר דלא מעריך ליה ליסתאב אמאי מחייב במתנות הא אכתי יש לו יין בכור עליו:

אמר ר' יוחנן הואיל וכהן בא עליו מב' צדדין כו'. ומשום הכי אפי' לא נסתאב חייב במתנות:

ואית ספרים דכתיב בהו מ"ט דר' עקיבא ומתרץ נמי לטעמיה הואיל וכא עליו כהן כו':

עשו את שאינו זוכה כו כהן שהוא כיל ישראל שפטור מן המתנות כזוכה באותו שהוא כיל כהן שפטור ואע"ג דלא זכה ביה באיזך שייה רבנן כמאן דזכה ביה וחשוב כמו שמכרו ליפראל בכור במומו בשביל זה שזכה בו כהן לעניין נמנע שחליפין לאותו של ישראל הוא כיל כהן ומכר לו הכל הגוף והמתנות הילכך פוטר ר' יוסי:

הכל מודים בספק בכור שאין חליפין כיל כהן. כגון ספק זכר ונקבה דאין כאן לכהן כלום אותו ולאי חייב במתנות:

מהו דתימא טעמא דר' יוסי. לאו משום חליפין אלא משום דאי מחייבת ליה במתנות סבר מוגין הוא ואתי ליה נחת. הילכך לאע"ג דאין חליפין ליפטור:

קמ"ל. ר' אלעזר דמשום חליפין הוא והיכא דאין חליפין חייב:

ומי מצית אמרת הכי. דנסיק אלעתין דר' יוסי משום דאי מחייבת ליה אמר:

והתני סיפא. בפירוש ר' יוסי אמר כל שחליפין כו'. אלמא לטעמיה משום חליפין:

סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאָמַר: אֶפְשָׁר לְצַמְּצֵם בִּידֵי שָׁמַיִם, וְכָל שֶׁכֵּן בִּידֵי אָדָם. נֵימָא כְּתַנָּאֵי: נִמְצָא מְכוָּון בֵּין שְׁתֵּי עֲיָירוֹת — לֹא הָיוּ עוֹרְפִין, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: שְׁתֵּיהֶן מְבִיאוֹת שְׁתֵּי עֲגָלוֹת. מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר: אִי אֶפְשָׁר לְצַמְּצֵם, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר: אֶפְשָׁר לְצַמְּצֵם? וְתִיסְבְּרָא? אִי קָסָבַר תַּנָּא קַמָּא אִי אֶפְשָׁר לְצַמְּצֵם, אַמַּאי לֹא הָיוּ עוֹרְפִים? יָבִיאוּ עֶגְלָה אַחַת בְּשׁוּתָּפוּת, וְיִתְּנוּ! אֶלָּא, לְהָנֵי תַּנָּאֵי דְּכוּלֵּי עָלְמָא אֶפְשָׁר לְצַמְּצֵם, וְהָכָא בְּ"קְרוֹבָה" וְלֹא קְרוֹבוֹת קָמִיפַּלְגִי, דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר: "קְרוֹבָה" וְלֹא קְרוֹבוֹת, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר: "קְרוֹבָה" וַאֲפִילּוּ קְרוֹבוֹת. [א]מַאי הָוֵי עֲלַהּ? אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אָבִין אָמַר רַב עַמְרָם: תָּנָא נִמְצָא מְכוָּון בֵּין שְׁתֵּי עֲיָירוֹת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: שְׁתֵּיהֶן מְבִיאוֹת שְׁתֵּי עֲגָלוֹת, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יָבִיאוּ עֶגְלָה אַחַת בְּשׁוּתָּפוּת וְיִתְּנוּ. מַאי קָסְבְּרִי רַבָּנַן? אִי קָסְבְּרִי רַבָּנַן דְּאֶפְשָׁר לְצַמְּצֵם, וּקְרוֹבָה — וַאֲפִילּוּ קְרוֹבוֹת, לַיְיתֵי תַּרְתֵּי! וְאִי "קְרוֹבָה" וְלֹא קְרוֹבוֹת, אֲפִילּוּ חָדָא לָא לַיְיתֵי! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינַּהּ קָסְבְּרִי רַבָּנַן: אִי אֶפְשָׁר לְצַמְּצֵם, וַאֲפִילּוּ בִּידֵי אָדָם. שְׁמַע מִינַּהּ. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: בּוֹרֵר לוֹ אֶת הַיָּפָה. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי טַרְפוֹן? קָא סָבַר: הָהוּא דְּבָרִיא נָפֵק בְּרִישָׁא. [ב(נ)]רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "מְשַׁמְּנִין" כּוּ'. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַכֹּהֵן נוֹטֵל כְּחוּשָׁה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן: וְהָא אֲנַן "מְשַׁמְּנִין בֵּינֵיהֶן" תְּנַן! אֲמַר לֵיהּ: עַד דַּאֲכַלְתְּ כַּפְּנִיָּתָא בְּבָבֶל, תַּרְגֵּימְנָא מִסֵּיפָא. [ב]דְּקָתָנֵי סֵיפָא: מֵת אֶחָד מֵהֶן, רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: יַחְלוֹקוּ, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ "מְשַׁמְּנִין בֵּינֵיהֶן" דְּכִי חֲדָדֵי פְּלִיגִי, הָכִי נָמֵי (לִיפַּלְגִי) [לִיפְלוֹג] גַּבֵּי חֲדָדֵי! אֶלָּא מַאי "מְשַׁמְּנִין" — שׁוֹמֶן יְהֵא בֵּינֵיהֶן, דְּאָמַר לֵיהּ לְכֹהֵן: אַיְיתִי רְאָיָה דְּבְכוֹר הוּא וּשְׁקֹל. [ג]וְהַשְּׁנִי יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב, וְחַיָּיב בְּמַתָּנוֹת, וְרַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הוֹאִיל וְכֹהֵן בָּא עָלָיו מִשְּׁנֵי צְדָדִין, דְּאָמַר לֵיהּ: אִי בְּכוֹר הוּא — כּוּלֵּיהּ דִּידִי הוּא, אִי לָא בְּכוֹר הוּא — הַב לִי מַתָּנוֹת מִינֵּיהּ. וְרַבִּי יוֹסֵי מַאי טַעְמָא? אָמַר רָבָא: עָשׂוּ שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה כְּזוֹכֶה, וְאַף עַל גַּב דְּלָא מְטָא לִידֵיהּ כְּמַאן דְּמְטָא לִידֵיהּ, וְזַבְּנֵיהּ לְיִשְׂרָאֵל בְּמוּמֵיהּ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: הַכֹּל מוֹדִים בִּסְפֵק בְּכוֹר, שֶׁאֵין חֲלִיפִין בְּיַד כֹּהֵן, שֶׁחַיָּיב בְּמַתָּנוֹת. הַכֹּל מוֹדִים מַאן? רַבִּי יוֹסֵי? פְּשִׁיטָא! עַד כָּאן לָא קָא פָּטַר רַבִּי יוֹסֵי הָתָם, אֶלָּא דַּחֲלִיפִין בְּיַד כֹּהֵן, דְּעָשׂוּ שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה כְּזוֹכֶה, אֲבָל אֵין חֲלִיפִין בְּיַד כֹּהֵן — לָא! מַהוּ דְּתֵימָא: טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי, דְּקָסָבַר דְּאִי מְחַיְיבַתְּ לֵיהּ בְּמַתָּנוֹת — אָתֵי לֵיהּ לִידֵי גִּיזָּה וַעֲבוֹדָה, אַף עַל גַּב דְּאֵין חֲלִיפִין בְּיַד כֹּהֵן, קָא מַשְׁמַע לַן. [ד]וּמִי מָצֵית אָמְרַתְּ הָכִי? וְהָתָנֵי סֵיפָא, שֶׁהָיָה רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר:

כֹּל

יח:

הלוקח עובר פרתו פרק שני בכורות

עין משפט נר מצוה

א מיי' פט' מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ג:
ב מיי' פה' מהל' בכורות הל' ה, סמג עשין ריד, טוש"ע יו"ד סי' שיז סעי' א:
ג מיי' פה' מהל' בכורות הל' ו, ש"ע יו"ד סי' שיז סעי' ב:
ד מיי' פה' מהל' בכורות הל' ב, טוש"ע יו"ד סי' שיח סעי' ב:
ה מיי' פה' מהל' בכורות הל' ב, סמג עשין קמד, טוש"ע יו"ד סי' שיח סעי' ב ג:
ו מיי' פה' מהל' בכורות הל' ב, טוש"ע יו"ד סי' שיח סעי' ד:
ז מיי' פה' מהל' בכורות הל' ב, טוש"ע יו"ד סי' שיח סעי' ד:

מסורת השי"ס

א בבא מציעא לז:
ב משנה בכורות; לעיל ט.; תוספתא בכורות
ג לקמן מח:; משנה בכורות; לעיל ט.; תוספתא בכורות
ד משנה בכורות; תוספתא בכורות
ה לקמן לה:

הַכֹּל מוֹדִים בִּשְׁנַיִם שֶׁהִפְקִידוּ אֵצֶל רוֹעֶה כּו' בְּפֶרֶק הַמַּפְקִיד (פ"מ דף לז:) פְּרִיךְ וְרָכַח אַלְרָכָא אַחָא לְחָמַר רָבָא לְכִשְׁתֵּי כְּרִיכוֹת הָוָה לַהּ לְמִיתַן כּו': שֶׁמַּנִּיחַ רוֹעֶה בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק אֵין זֶה כִּי הָהוּא דְּנָזַל חָד מֵחַבְרֵי דְּמַיְּסֵי בְּנֵי חָלְס וְלִיסְתְּרֵי מַנְיֵיהּ גְּזֵלָה בֵּינַיְיסָס וּמִסְתַּלֵּק וּפְרִיךְ בְּפ' הַמַּפְקִיד (שם.) וְשָׁקְלֵי לֵיהּ כַּנָּהוּ וְחָזְלֵי וְהָאָמַר ר' יַאבָא בַּר זַבְדָּא סְפֵק הָגוּם לְכִתְחִלָּה לֹא יִטּוֹל וְאִם נָטַל לֹא יַחֲזִיר וּמְפָרֵס לְמַנְיֵיהּ לְקָלְמַר גַּבֵּי גָּזֵל הָיוּ שְׁנַיִם בְּיָלוּ אוֹ בְּיַד בַּיִת אֵין עַל שֶׁיִּתְבַּרֵר שֶׁל מִי הוּא לְבַל יִכָּח לָא חָיְשִׁינַן לִי שֶׁקָּלֵי לַהּ כַּנָּהוּ וְחָזְלֵי דְּמִירֵי בְּשֶׁהִפְקִידוּ לוֹ שֶׁלֹּא מַעֲלָתוֹ וְאֵינוֹ נִשְׁמוֹר עָנָיו וְגַּם הָוֵי בִּסְפֵק הָגוּם וְאִי מִסְתַּלֵּק לְהָכָח בְּעֵי לְמִימַר שֶׁיְּחַלְּקוּ בֵּינַיְיסָס הָוֵי מַמָּשׁ כְּמוֹ לְכִרְכֵי עִרְכּוֹן וְאִם רוֹעֶה לוֹמַר תִּסְתַּלֵּק וְכָל לְאֵלֵּוּס נָבֵר צָרִיךְ לוֹמַר לְהָא לְמִרְמֵי לָכָח לְר' טִרְפּוֹן לְגָנַיס שֶׁהִפְקִידוּ אֵצֶל רוֹעֶה הָכִי הָתָם אֲכִינוּן לְהִתָּם כָּל אֵלֵּוּס נָבֵר וְגַּם לָא לְמִרְמֵי הָכִי לְמִמַּר אֲכִינוּן הָתָם עָלָיו הָרְאָיָה סְבוּרוֹ הוּא לְמוֹ כֵן גַּבֵּי כֹּהֵן (שֶׁיְּחַלְּקוּ): אַקְנוֹיֵי קָא מַקְנֵי לֵהּ מָקוֹם בַּחֲצֵרוֹ וְאַפֵּי בְּלֹא חָזְנִין חָא חָנֵי לְמִמַּר וּמִשַּׁעְבֵּד נַפְשֵׁהּ אִי נָמִי כַּמָּה פְּעָמִים הָרוֹעֶה פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל כְּלְקָמַר תַּיזִיל אִיהִי וְתָחוּד וְתִפְּתַח וּכְרִשׁוּת בַּעַל הַבַּיִת חָא מַחֲזִיק:

רבינו גרשום

מהו לתימא ר' יוסי. לא בעי חליפין אלא לדבריו דר' מאיר קאמר וכו' להכי איצטריך ר' אלעזר למימר לחייב:

בספק מעשר. כגון קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחר עשר עשירי שלשתן מקולסין העשירי מעשר והתשיעי קרב במומו ואחר עשר קרב שלמים והיינו ספק מעשר שפעור מן המתנות לאין יכול לבוא עליו משני עליון וכ"ש מעשר ולאי לפטורה להוי קדשים קלים ופרשאל אכיל ליה כולה חון מאימורין:

ור' מאיר מחייב. אלמא לאין מחייב ר' מאיר אלא מבכור לבא משני עליון אבל במעשר לא מחייב ולא איצטריך לרב פפא:

אכתי איצטריך מהו לתימא ר' מאיר כו' קמ"ל רב פפא לפטור לבכרי הכל:

ואמאי יחלוקו. הא אמר איהו להכהן בורר לו את היפה להוא לבריא נפק בריסא:

ויחזי. הסתא לי סמן מיתי ואיהו לבריא לכהן הוא כו':

חזר בו ר' טרפון. ממאי לאמר מעיקרא בורר אלא סבר ליחלוקו אפי' שיהם חיים:

ר' עקיבא אמר המוציא מחברו עליו הראיה כו'. כלומר לבכורותא לבעה"כ קאי וכהן בעי ליתויי ראיה:

בִּסְפֵק מַעֲשֵׂר בְּגוֹן שֶׁקִּבֵּץ אֶחָד מִן הַמְּעֻשָּׂרִין לְתוֹכָם לְאַחֲרִינָן כפ"ב (לְקַמָּן בְּכוֹרוֹת דַּף נח:) כֻּלָּם יִרְעוּ עַל שֶׁיִּסְתַּלְּקוּ וְיַחְלְקוּ בְּמוּמָן לַבְּעָלִים. סָפֵק מַעֲשֵׂר אֵין כֹּהֵן בָּא עָלָיו מִשְּׁנֵי צְדָדִין לְאֹם מַעֲשֵׂר הוּא אֵין נַכֹּהֵן חָלָק בּוֹ וְמַעֲשֵׂר חָרֵב שֶׁלָּמִים וְנֶאֱכָל לַבְּעָלִים: וּמִי מְצִיעָת אִמְרַתְּ הָכִי? וְהָקָתְנֵי סִיפָא, שֶׁהָיָה רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כֹּל שֶׁחֲלִיפָיו בְּיַד כֹּהֵן — פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת, וְרַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב! מַהוּ דְּתֵימָא: רַבִּי מֵאִיר אֲפִילּוּ סְפֵק מַעֲשֵׂר מְחַיֵּיב, וְהָא דְּמִיפַּלְגֵי בַּחֲלִיפִין — לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי יוֹסֵי, דְּפָטַר אֲפִילּוּ הֵיכָא דְּכֹהֵן בָּא עָלָיו מִשְּׁנֵי צְדָדִין, קָא מַשְׁמַע לַן. מֵת אֶחָד מֵהֶן, רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: יַחְלוֹקוּ. אַמַּאי יַחְלוֹקוּ? נִיחְזֵי: אִי שֶׁמֵּן מִיתַת — דְּכֹהֵן הוּא, וְהַאי דְּאִיכָּא דְּבַעַל הַבַּיִת; וְאִי כָּחוּשׁ מִיתַת — דְּבַעַל הַבַּיִת מִיתַת, וְהַאי דְּאִיכָּא דְּכֹהֵן הוּא! אָמַר רַבִּי אַמִּי: חָזַר בּוֹ רַבִּי טַרְפוֹן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. אָמַר רַבִּי חִיָּיא: מָשָׁל דְּרַבִּי טַרְפוֹן לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לִשְׁנַיִם שֶׁהִפְקִידוּ אֵצֶל רוֹעֶה, שֶׁמַּנִּיחַ רוֹעֶה בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק. וּמָשָׁל דְּרַבִּי עֲקִיבָא: לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאֶחָד שֶׁהִפְקִיד אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. [בג(א)] אֶלָּא בְּמַאי פְּלִיגִי? רַבִּי עֲקִיבָא פְּלִיג בִּשְׁנַיִם שֶׁהִפְקִידוּ אֵצֶל רוֹעֶה, שֶׁמַּנִּיחַ רוֹעֶה וּמִסְתַּלֵּק? וְרַבִּי טַרְפוֹן פְּלִיג בְּאֶחָד שֶׁהִפְקִיד אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת? אָמַר רָבָא, וְאִיתֵּימָא רַב פַּפָּא: הַכֹּל מוֹדִים בִּשְׁנַיִם שֶׁהִפְקִידוּ אֵצֶל רוֹעֶה — שֶׁמַּנִּיחַ רוֹעֶה בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק, וּבְאֶחָד שֶׁהִפְקִיד אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת — שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בַּחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת, וְרוֹעֶה כֹּהֵן. רַבִּי טַרְפוֹן סָבַר: אַקְנוֹיֵי קָא מַקְנֵי לֵיהּ בַּחֲצֵירוֹ, וְנִיחָא לֵיהּ דְּלִיתְעַבִּיד מִצְוָה בְּמָמוֹנֵיהּ, וְהָוֶה לֵיהּ כִּשְׁנַיִם שֶׁהִפְקִידוּ אֵצֶל רוֹעֶה, שֶׁמַּנִּיחַ רוֹעֶה בֵּינֵיהֶן וּמִסְתַּלֵּק. וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: כֵּיוָן דְּאִית לֵיהּ פְּסֵידָא — לָא מַקְנֵי לֵיהּ מִידַּעַם, וְהָוֶה לֵיהּ כְּאֶחָד שֶׁהִפְקִיד אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. [ד(ב)] מַתְנִי' שְׁתֵּי רְחֵילָיו שֶׁלֹּא בִּיכְּרוּ וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים — שְׁנֵיהֶם לַכֹּהֵן. זָכָר וּנְקֵבָה — הַזָּכָר לַכֹּהֵן. שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה — אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לַכֹּהֵן. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: הַכֹּהֵן בּוֹרֵר לוֹ אֶת הַיָּפֶה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מְשַׁמְּנִין בֵּינֵיהֶן, וְהַשֵּׁנִי יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב. [ה(ג)] וְחַיָּיב בַּמַּתָּנוֹת, רַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר. מֵת אֶחָד מֵהֶן, רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: יַחְלוֹקוּ, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת — אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם. [ו(ד)] אַחַת בִּיכְּרָה, וְאַחַת לֹא בִּיכְּרָה, וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים, אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לַכֹּהֵן. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: הַכֹּהֵן בּוֹרֵר אֶת הַיָּפֶה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מְשַׁמְּנִין בֵּינֵיהֶן, וְהַשֵּׁנִי יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב. [ז(ה)] וְחַיָּיב בַּמַּתָּנוֹת. רַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר, שֶׁרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כֹּל שֶׁחֲלִיפָיו בְּיַד כֹּהֵן פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת. וְרַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב. מֵת אֶחָד מֵהֶן, רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: יַחְלוֹקוּ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. זָכָר וּנְקֵבָה — אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם. גְּמָ' צְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמוֹעִינַן קַמַּיְיתָא, בְּהַהִיא קָאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, דִּתְרֵי מַחֲדָא. אֲבָל רְחֵילָיו שֶׁלֹּא בִּיכְּרוּ, דִּתְרֵי מַחֲדָא וְחַד מַחֲדָא — אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לְרַבִּי טַרְפוֹן, דְּהָךְ דִּילִידָא חַד שְׁבִיחַ טְפֵי. וְאִי אַשְׁמוֹעִינַן הָא — בְּהָא קָאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, דְּתַרְוַיְיהוּ לֹא בִּיכְּרוּ, אֲבָל אַחַת בִּיכְּרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּיכְּרָה וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים — אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לְרַבִּי טַרְפוֹן,

דְּהָךְ

רבינו גרשום

מהו לתימא ר' יוסי. לא בעי חליפין אלא לדבריו דר' מאיר קאמר וכו' להכי איצטריך ר' אלעזר למימר לחייב:

בספק מעשר. כגון קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחר עשר עשירי שלשתן מקולסין העשירי מעשר והתשיעי קרב במומו ואחר עשר קרב שלמים והיינו ספק מעשר שפעור מן המתנות לאין יכול לבוא עליו משני עליון וכ"ש מעשר ולאי לפטורה להוי קדשים קלים ופרשאל אכיל ליה כולה חון מאימורין:

ור' מאיר מחייב. אלמא לאין מחייב ר' מאיר אלא מבכור לבא משני עליון אבל במעשר לא מחייב ולא איצטריך לרב פפא:

אכתי איצטריך מהו לתימא ר' מאיר כו' קמ"ל רב פפא לפטור לבכרי הכל:

ואמאי יחלוקו. הא אמר איהו להכהן בורר לו את היפה להוא לבריא נפק בריסא:

ויחזי. הסתא לי סמן מיתי ואיהו לבריא לכהן הוא כו':

חזר בו ר' טרפון. ממאי לאמר מעיקרא בורר אלא סבר ליחלוקו אפי' שיהם חיים:

ר' עקיבא אמר המוציא מחברו עליו הראיה כו'. כלומר לבכורותא לבעה"כ קאי וכהן בעי ליתויי ראיה:

נשנים שהפקידו אצל רועה שתי בהמות ומתה אחת מהן ואין יודע הרועה של מי המתה הא הלין שמנח החייה ביניהו ומסתלק והוי ממון מוטל בספק ומולקין. כך האחד שהוא מי מנח ביניהן בין כהן לישראל הילכך חולקין:

לאחר שהפקיד אצל בעל הבית בהמה אחת. וערבה בעדרו ומת אחד מהעדר ואין יודע אם מתה בעל הבית הוא או של תפקיד הא הלין המוציא מחברו עליו הראיה:

אלא במאי פליגי. האיל ור' חייא אמר לנראין דברי ר' ולכרי זה ומביא ראיה לזה ולזה אלא במאי פליגי אמאי לא מוקי אהדדי והלא שניהן שוים שהפקידו אצל רועה דהכי איכא דאין לומר ומין נמי באחד שהפקיד אצל בעל הבית. (לאו) ר' עקיבא פליג בשנים שהפקידו אצל רועה. אע"נ לאיכא למימר שרועה מנח ביניהם ומסתלק אפי' הכי קאמר ר' עקיבא שהמוציא מחברו עליו הראיה:

ור' טרפון פליג באחד שהפקיד. כלומר לא פליגי אלא הכל מודים בשנים ובאחד כו':

הכל מודים בשנים שהפקידו אצל רועה. היינו אם מסר בעה"ב בהמתו אצל ביכרה לרועה ויש עליה נמי רשות כהן וילדה כ' זכרים ברשות הרועה ולאי יש לין שיחלוקו. ובאחד שהפקיד אצל בעה"ב בגון שברשות בעה"ב והבהמה מסרה בעה"ב לרועה כהן:

ר' טרפון סבר אקנויי אקני ליה. בעה"ב לרועה כהן מקום בחצרו שיהיה בכורו שם לנחלה ליה לבעה"ב לתיתעביד מצוה בחצרו שיגדל בכורו של כהן שם ויהא ליה כשנים שהפקידו אצל רועה כ' הן הכהן ובעה"ב והחצר היא הרועה שיש לשניהם רשות בה:

שמנח נזילה ביניהן. הילכך יחלוקו:

ור' עקיבא סבר מין לאית ליה פסילה. לבעל הבית לזימנין למיתת הבכור ואתי כהן ואמר לא בכור מיתת אלא חלא בהמה דילך מיתת ומשום הא תשמש לא מקני ליה מקום ואיה ליה כהן אלא חצר כאחד שהפקידו אצל בעה"ב והמוציא מחברו ע"ה. לזהי נקט שנים שהפקידו אצל רועה ואחד שהפקידו אצל בעה"ב שכן דרך בני אדם כ' מפקידין בהמתן אצל רועה ואחד דרכו להפקיד אצל בעה"ב:

דהן ילדה חד שביח טפי שהיה ברוחם אלא לחקון אחד והוא הבכור ולאי ונימא אפי' לר' עקיבא יעול הסמן הכהן:

בהא כ' רחיצות אלא ביכרו קאמר ר"ע להכהן נוטל כאוש מאוש לתרוויהו לא ביכרו ומספקא לן אחו ילדה הבהמה אם זו שילדה זכר ונקבה אם זו שילדה זכר לבו ערוך לאיהא)נראה לע"ל אבל אחת ביכרה ואחת לא ביכרה להא אלא בכור שביח טפי והו"א ליעול הכהן הבריא עריכא וכו'. להא לא בכור שביח טפי ויעול הכהן הבריא עריכא לבכולהו פנוג ר"ע:

דְּהָךְ דְּלָא בִּיכְּרָה שְׁבִיחַ טְפֵי צְרִיכָא. [א]מַתְנִי' יוֹצֵא דוֹפֶן וְהַבָּא אַחֲרָיו, רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: שְׁנֵיהֶם יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ, וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן לַבְּעָלִים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: שְׁנֵיהֶן אֵינָן בְּכוֹר, הָרִאשׁוֹן — מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ "פֶּטֶר רֶחֶם", וְהַשֵּׁנִי — מִפְּנֵי שֶׁקְּדָמוֹ אַחֵר. גְּמָ' בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? רַבִּי טַרְפוֹן מְסַפְּקָא לֵיהּ: בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד, אִי הָוֵי בְּכוֹר אִי לָא הָוֵי בְּכוֹר, וְרַבִּי עֲקִיבָא פְּשִׁיטָא לֵיהּ: בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד לָא הָוֵי בְּכוֹר. [א]תָּנוּ רַבָּנַן: מִכְּלָל הַצָּרִיךְ לִפְרָט וּמִפְּרָט הַצָּרִיךְ לִכְלָל, כֵּיצַד? "קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר", יָכוֹל אֲפִילּוּ נְקֵבָה בַּמַּשְׁמָע? תַּלְמוּד לוֹמַר "זָכָר". אִי "זָכָר", יָכוֹל אֲפִילּוּ יָצְתָה נְקֵבָה לְפָנָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר: "פֶּטֶר רֶחֶם". אִי "פֶּטֶר רֶחֶם", יָכוֹל אֲפִילּוּ יָצָא אַחַר יוֹצֵא דוֹפֶן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּכוֹר". [ב]אֲמַר לֵיהּ רַב שֵׁרֵבְיָא לְאַבָּיֵי: רֵישָׁא לָא קָנָסֵיב לַהּ תַּלְמוּדָא "בְּכוֹר", אַלְמָא בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד הָוֵי בְּכוֹר. סֵיפָא קָנָסֵיב לַהּ תַּלְמוּדָא "בְּכוֹר", אַלְמָא בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד לָא הָוֵי בְּכוֹר! אֲמַר לֵיהּ: לְעוֹלָם בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד לָא הָוֵי בְּכוֹר, וְרֵישָׁא הָכִי קָאָמַר: אִי זָכָר, יָכוֹל אֲפִילּוּ יוֹצֵא דוֹפֶן? תַּלְמוּד לוֹמַר "פֶּטֶר רֶחֶם". רָבִינָא אָמַר: לְעוֹלָם בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד הָוֵי בְּכוֹר, וְסֵיפָא הָכִי קָאָמַר: אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ יָצָא אַחֵר יוֹצֵא דוֹפֶן קָדוֹשׁ, "בְּכוֹר" דִּכְתַב רַחֲמָנָא לְמָה לִי?

אִי

רש"י

מַתְנִי' יוֹצֵא דֹּפֶן בְּכוֹר שֶׁיָּצָא דֶּרֶךְ דֹּפֶן הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר (לִזְכָרִים וְלֹא לְרַחֲמִים וְלֹא לְנַחֲלָה שֶׁכְּבָר יָצָא אַחֵר קוֹדֶם לוֹ: שְׁנֵיהֶם יִרְעוּ כו' דִּסְפֵק בְּכוֹר הֵן דִּמְסַפְּקָא לְר' טַרְפוֹן בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד אִי הָוֵי בְּכוֹר אִי לָא הָוֵי בְּכוֹר: גמ' מִכְּלָל הַצָּרִיךְ לִפְרָט שֶׁהַכְּלָל צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא הַפְּרָט עִמּוֹ: מִפְּרָט הַצָּרִיךְ לִכְלָל יֵשׁ שֶׁהַפְּרָט צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא הַכְּלָל עִמּוֹ: כֵּיצַד קַדֶּשׁ לִי כו' הַךְ רֵישָׁא לָאו פְּרוּשָׁא דִּכְלָל הַצָּרִיךְ לִפְרָט הוּא אֶלָּא מְנִיעֲתָא וְסֵיפָא: כָּל בְּכוֹר כְּלָל אֲפִי' נְקֵבוֹת ת"ל זָכָר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר זֶהוּ כְּלָל וּפְרָט הַשָּׁנוּי בְּמִדָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַפְּרָט בָּא לְמַעֵט אֶת הַכְּלָל מִמַּשְׁמָעוֹ וּלְהַעֲמִידוֹ עַל הַפְּרָט וְאֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט שֶׁהֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לִכְלָל וּפְרָט הַשָּׁנוּי אֵצֶל מִדָּה רִאשׁוֹנָה מִן הַבְּהֵמָה כְּלָל מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן פְּרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט: אִי בְּכוֹר זָכָר יָכוֹל אֲפִי' יָצְתָה נְקֵבָה לְפָנָיו דֶּרֶךְ רֶחֶם דְּהָכִי מַשְׁמַע בְּכוֹר זָכָר בְּכוֹר לִזְכָרִים שֶׁלֹּא קְדָמוֹ זָכָר אַחֵר הָוֵי בְּכוֹר וְאַף עַל גַּב דְּאֵינוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה וּלְרַחֲמִים: ת"ל פֶּטֶר רֶחֶם אִצְטְרִיךְ הַאי פְּרָט לְפָרוֹשֵׁי דְּלָא מִקְרֵי בְּכוֹר עַד דְּהָוֵי בְּכוֹר לְרַחֲמִים מִשּׁוּם דְּלָא הֲוָה יָדְעִינַן מַאי מַשְׁמָעוּתָא דִּכְלָלָא. וְלָא דָּמֵי לִכְלָל וּפְרָט דְּאַהֲנֵי פְּרָט לְמַעוּטֵי כְּלָלָא וְלָא לְפָרוֹשֵׁי מַשְׁמָעוּתָא כְּגוֹן רֵישָׁא דִּבְרַיְתָא בְּכוֹר יָכוֹל אֲפִי' נְקֵבָה ת"ל זָכָר הַיְינוּ כְּלָל וּפְרָט גָּמוּר דְּלָא אִצְטְרִיךְ לְפָרוֹשֵׁי הֵיכִי דָּמֵי בְּכוֹר דְּהָא הַנְּקֵבָה בְּכוֹר לְכָל מִלֵּי הִיא אֶלָּא לְמַעוּטֵי דְּלָא תֵּימָא אַף הַנְּקֵבוֹת קְדוֹשׁוֹת בִּבְכוֹרָה. וְלִכְוָתָהּ בִּשְׁחִיטַת חֻלִּין (דַּף פח:) וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר קָרֵי לֵיהּ כְּלָל הַצָּרִיךְ לִפְרָט מִשּׁוּם דִּתְרֵי גַּוְנֵי כִּסּוּי הָוֵי כְּגוֹן כְּפִיַּת כְּלִי עָלָיו וְעוֹד יֵשׁ כִּסּוּי בְּדָבָר הַמִּתְפַּזֵּר כְּגוֹן עָפָר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ לְכָךְ נֶאֱמַר עָפָר לְמַעוּטֵי כִּסּוּי דָּבָר שָׁלֵם וְלָא דָּיְינִינַן לֵיהּ בִּכְלָל וּפְרָט גָּמוּר דְּנִמְעוֹט נָמֵי שְׁחִיקַת אֲבָנִים וְהַגִּיר וְהַזַּרְנִיךְ: יָכוֹל אֲפִי' יָצָא אַחֵר יָצָא דֹּפֶן וְהוּא יָצָא דֶּרֶךְ רֶחֶם: בְּכוֹר דְּמַשְׁמַע בְּכוֹר לְכָל מִלֵּי בָּעֵינַן וְהַיְינוּ פְּרָט הַצָּרִיךְ לִכְלָל דְּזָכָר וּפֶטֶר רֶחֶם שֶׁהוּא פְּרָט צְרִיכִין לִבְכוֹר שֶׁאִלּוּ לֹא נֶאֱמַר בְּכוֹר הָיִיתִי אוֹמֵר אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בְּכוֹר יִקְדַּשׁ. וְרֹב פְּרָטוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה אֵינָן צְרִיכִין לִכְלָלוֹת שֶׁעִמָּהֶן כְּגוֹן (וַיִּקְרָא א:ב) מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן לֹא הָיוּ צְרִיכִין שֶׁיִּכְתֹּב מִן הַבְּהֵמָה וְכִי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ חֲמוֹר [אוֹ שׁוֹר] אוֹ שֶׂה (שְׁמוֹת כ"ב:ט') אֵינָן צְרִיכִין לוֹמַר כָּל בְּהֵמָה אֶלָּא שֶׁבָּא לִהְיוֹת מוֹסִיף עַל הַפְּרָט. כְּלָל הַצָּרִיךְ לִפְרָט שֶׁאֵין אַתָּה יָכוֹל לְהָבִין מַהוּ אוֹמֵר עַד שֶׁיָּבוֹא הַפְּרָט לְפָרְשׁוֹ כְּגוֹן בְּכוֹר זָכָר יָכוֹל אֲפִי' יָצְתָה נְקֵבָה לְפָנָיו דִּבְכוֹר שֶׁהוּא כְּלָל לֹא יָדַעְנָא בְּכוֹר לְמַאי קָאָמַר אִי לִזְכָרִים אַף עַל גַּב דְּלָא לְרַחֲמִים כְּגוֹן הַאי אִי לְרַחֲמִים וְלֹא לִזְכָרִים כְּגוֹן זָכָר שֶׁיָּצָא פֶּטֶר רֶחֶם אַחַר יוֹצֵא דֹּפֶן אִי נָמֵי עַד דְּהָוֵי בְּכוֹר לְרַחֲמִים וְלִנְחָלוֹת: רֵישָׁא לָא נָסֵיב לָהּ תַּלְמוּדָא בְּכוֹר מְנִיעֲתָא קָרֵי רֵישָׁא דְּקָתָנֵי יָכוֹל אֲפִי' יָצְתָה נְקֵבָה לְפָנָיו ת"ל פֶּטֶר רֶחֶם מִדְּלָא נָסֵיב לָהּ תַּלְמוּדָא ת"ל בְּכוֹר דְּמַשְׁמַע בְּכוֹר לְכָל מִלֵּי אַלְמָא לָא מַשְׁתַּמַּע לֵיהּ דִּבְכוֹר לְכָל מִלֵּי מַשְׁמַע וּלְהָכִי לָא נַסְבֵהּ דְּלָא מִמְּעוֹט הַאי מִינֵּהּ דְּכֵיוָן דְּלָא יָצָא זָכָר לְפָנָיו בְּכוֹר קָרֵינָא דִּבְכוֹר לִזְכָרִים הוּא אַלְמָא ס"ל בְּכוֹר דִּקְרָא בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד הוּא הָוֵי מַשְׁמַע: וְסֵיפָא נָסֵיב לָהּ תַּלְמוּדָא בְּכוֹר אַלְמָא בְּכוֹר דִּכְתַב בִּקְרָא לְכָל מִלֵּי מַשְׁמַע דִּבְכוֹר לְדָבָר אֶחָד כְּגוֹן הַאי דְּהָוֵי בְּכוֹר לְרַחֲמִים (וְלִזְכָרִים) אֶלָּא דְּלָא הָוֵי בְּכוֹר לִוְלָדוֹת לָא הָוֵי בְּכוֹר: לְעוֹלָם בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד לָא הָוֵי בְּכוֹר כְּלוֹמַר דִּקְרָא לְכָל מִלֵּי מַשְׁמַע וְהַאי דְּלָא נָסֵיב תַּלְמוּדָא בְּכוֹר בְּרֵישָׁא: ה"ק אִי זָכָר יָכוֹל אֲפִי' יָצָא דֶּרֶךְ דֹּפֶן ת"ל פֶּטֶר רֶחֶם דְּהַשְׁתָּא לָא מָצֵי תַּלְמוּדָא נָסֵיב בְּכוֹר לְמַעוּטֵי לְהַאי דְּהָא בְּכוֹר לְכָל דָּבָר הוּא דְּהָא לֹא קְדָמוֹ אַחֵר בָּעוֹלָם לְהָכִי נָקַט פֶּטֶר רֶחֶם וּמִמֵּילָא (נָמֵי) אַמְעִיט נָמֵי יָצְתָה נְקֵבָה לְפָנָיו מִפֶּטֶר רֶחֶם: רָבִינָא אָמַר בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד הָוֵי בְּכוֹר כְּלוֹמַר [בְּכוֹר] דִּקְרָא אֲפִי' לְדָבָר אֶחָד מַשְׁמַע וְסֵיפָא דְּנָסֵיב תַּלְמוּדָא בְּכוֹר לְמַעוּטֵי יָצָא אַחַר יוֹצֵא דֹּפֶן לָאו מִמַּשְׁמָעוּת דִּקְרָא נָפְקָא דִּקְרָא מַשְׁמַע בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד אֶלָּא מֵרִיבּוּיָא דִּקְרָא: דְּאִי ס"ל כו' בְּכוֹר דִּכְתַב רַחֲמָנָא דְּמַשְׁמַע שֶׁיְּהֵא בְּכוֹר בְּמִקְצָת לָמָּה לִי לִכְתֹּב פֶּטֶר רֶחֶם זָכָר תַּקְדִּישׁ וְלִשְׁתּוֹק:

תוספות

דְּהַךְ שֶׁלֹּא בִּכְּרָה שְׁבִיחַ טְפֵי וְהָכִי נָמֵי בפ"ק דִּתְמוּרָה (דַּף ח:) מַר זוּטְרָא אַקְלַע בֵּי רַב אַשִׁי אַתְכִי לְקַמֵּהּ בִּשְׂרָא אָמְרוּ לֵיהּ לִטְעוֹם מָר דְּמַבְרֵי מִשּׁוּם דְּבַכְרָא הוּא וְעִגְלָא תִּלְתָּא לָאו הַיְינוּ שְׁלִישִׁי לַבֶּטֶן כלפירש"י כִּדְאָמְרִינַן סַנְהֶדְרִין (דַּף סה:) עָבְדִי לֵהּ עִגְלָא תִּלְתָּא אֶלָּא דִּתְלָתָא לְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת כְּמוֹ וְשָׁלִשִׁים עַל כֻּלּוֹ (שְׁמוֹת י"ד:ז'): כֵּיצַד קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֵּי' בַּקּוּנְט' שֶׁזֶּהוּ כְּלָל וּפְרָט דִּבְכוֹר כְּלָל זָכָר פְּרָט וְאֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט וְהַךְ רֵישָׁא לָאו פְּרוּשָׁא דִּכְלָל צָרִיךְ לִפְרָט הוּא אֶלָּא מְנִיעֲתָא וְסֵיפָא דְּקָתָנֵי אִי זָכָר יָכוֹל אֲפִי' יָצְתָה נְקֵבָה לְפָנָיו ת"ל פֶּטֶר רֶחֶם וְזֶה לֹא פָּטַר תְּחִלַּת רֶחֶם וְהַיְינוּ כְּלָל הַצָּרִיךְ לִפְרָט שֶׁאֵין אַתָּה יָכוֹל לְהָבִין מָה הַכְּלָל אוֹמֵר עַד שֶׁיָּבוֹא הַפְּרָט וּפֵירְשׁוּ לְפִי שֶׁיֵּשׁ לְפָרֵשׁ בְּכוֹר לְכַמָּה צְדָדִין בְּכוֹר לְכָל הַוְּלָדוֹת אוֹ בְּכוֹר לְרַחֲמִים אע"פ שֶׁאֵינוֹ בְּכוֹר לִוְלָדוֹת כְּגוֹן שֶׁיָּצָא דֶּרֶךְ רֶחֶם אַחַר יוֹצֵא דֹּפֶן אוֹ בְּכוֹר לִזְכָרִים אע"פ שֶׁיָּצְתָה נְקֵבָה לְפָנָיו דֶּרֶךְ רֶחֶם בָּא הַפְּרָט וּפֵירֵשׁ שֶׁאֵינוֹ קָרוּי בְּכוֹר אא"כ הוּא בְּכוֹר לְרַחֲמִים שֶׁפָּטַר וּפָתַח אֶת הָרֶחֶם וְכַיּוֹצֵא בָּזוֹ שָׁנִינוּ בְּפֶ' כִּסּוּי הַדָּם (חֻלִּין פח:) אֵצֶל וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר יָכוֹל יְכַסֶּנּוּ בְּאֶבֶן אוֹ יִכְפֶּה עָלָיו הַכְּלִי ת"ל בֶּעָפָר אֵין לִי אֶלָּא עָפָר מִנַּיִן לְרַבּוֹת חַרְסִית וּנְעֹרֶת שֶׁל פִּשְׁתָּן כו' ת"ל וְכִסָּהוּ וּמַקְשִׁינַן וְאֵימָא וְכִסָּהוּ כְּלָל בֶּעָפָר פְּרָט כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט וּמְשַׁנֵּינַן מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ כְּלָל הַצָּרִיךְ לִפְרָט וְאֵין דָּנִין אוֹתוֹ בִּכְלָל וּפְרָט לְפִי שֶׁיֵּשׁ לְפָרֵשׁ כִּסּוּי בִּשְׁנֵי דְּרָכִים אֶחָד בְּדָבָר הַגַּס כְּגוֹן אֶבֶן אוֹ כְּלִי וְאֶחָד בְּדָבָר הַדַּק לְכָךְ כָּתַב בֶּעָפָר וּפֵירֵשׁ וְכִסָּהוּ בְּדָבָר דַּק הַנִּבְלָל בּוֹ וּמְכַסֵּהוּ הַכָּתוּב מְדַבֵּר ע"כ לְשׁוֹן הַקּוּנְטְרֵס וְהַשְׁתָּא פֵּירוּשׁוֹ יִתָּכֵן לְפִי דִּבְרֵי רָבִינָא דִּבְסָמוּךְ דְּאָמַר בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד הָוֵי בְּכוֹר אֲבָל בְּמַסְקָנָא דִּשְׁמַעְתִּין אָמְרִי' דִּמְחַוַּרְתָּא כְּאַבַּיֵי דְּאָמַר בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד לָא הָוֵי בְּכוֹר וּלְאַבַּיֵי לָא הָוֵי כְּלָל צָרִיךְ לִפְרָט לְכָל דָּבָר דְּאִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ בְּכוֹר אֶלָּא לְצַד אֶחָד וּמִיהוּ יֵשׁ לְפָרֵשׁ לְאַבַּיֵי דְּאִי לָאו פְּרָט הֲוָה אֲמִינָא דַּאֲפִי' יוֹצֵא דֹּפֶן הוּא בְּכוֹר כֵּיוָן דְּהָוֵי בְּכוֹר לִוְלָדוֹת וְאע"ג דְּלָא הָוֵי בְּכוֹר לְרַחֲמִים ור"י מְפָרֵשׁ לְאַבַּיֵי בְּכוֹר וּפֶטֶר רֶחֶם תַּרְוַיְיהוּ כְּלָל וְתַרְוַיְיהוּ פְּרָט וְתַרְוַיְיהוּ צְרִיכֵי לַהֲדָדֵי וּבְכָל אֶחָד אַתָּה מוֹצֵא כְּלָל הַצָּרִיךְ לִפְרָט וּפְרָט צָרִיךְ לִכְלָל שֶׁכָּל אֶחָד סוֹתֵם דָּבָר אֶחָד וּמְפָרֵשׁ דָּבָר אֶחָד דִּבְכוֹר מַשְׁמַע אֲפִי' יוֹצֵא דֹּפֶן וּפֶטֶר רֶחֶם מְמַעֵט לֵיהּ וּפֶטֶר רֶחֶם מַשְׁמַע אֲפִי' יָצָא אַחַר יוֹצֵא דֹּפֶן וּבְכוֹר מְמַעֵט לֵיהּ ור"ת מְפָרֵשׁ דְּבֵין הָכָא וּבֵין בְּחֻלִּין (שָׁם) הָוֵי בִּכְלָל וּפְרָט גָּמוּר דִּבְעָלְמָא דִּבְכוֹר מַשְׁמַע בֵּין הָכִי וּבֵין הָכִי וְאָתְיָא פְּרָטָא לְמַעוּטֵי וְכֵן וְכִסָּהוּ מַשְׁמַע בֵּין כִּסּוּי כְּלִי בֵּין כִּסּוּי עָפָר מַה שֶּׁיִּרְצֶה וּפְרָטָא מַשְׁמַע עָפָר דַּוְקָא וּמַה שֶּׁתַּלְמוּדָא חָשְׁבוּ שָׁם כְּלָל הַצָּרִיךְ לִפְרָט לָאו אַכְּפִיַּת הַכְּלִי דְּהַהִיא בָּרַיְיתָא קָאֵי אֶלָּא אַדְּרָשָׁא אַחֲרִיתִי דְּדָרֵשׁ הָתָם בְּרֵישׁ פִּרְקִין (דַּף פג:) מִבֵּי"ת דְּבֶעָפָר דְּצָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן עָפָר מִלְּמַטָּה וְעָפָר מִלְמַעְלָה דְּמוֹכְסֵהוּ לָא שָׁמְעִי' לְמַטָּה אֶלָּא לְמַעְלָה וְלֹא מִשּׁוּם הַפְּרָט חוֹשֵׁב שָׁם כְּלָל הַצָּרִיךְ לִפְרָט אֶלָּא מִשּׁוּם יְתֵירָא דְּבֵי"ת דִּכְתִיבָא בִּפְרָט וּבְהַךְ שְׁמַעְתִּין לְפָרוֹשֵׁי פְּרָט הַצָּרִיךְ לִכְלָל קָא אָתָא כִּדְקָתָנֵי בְּסֵיפָא אִי פֶּטֶר רֶחֶם יָכוֹל אֲפִי' יָצָא אַחַר יוֹצֵא דֹּפֶן ת"ל בְּכוֹר כִּדְפֵי' בַּקּוּנְטְרֵס וְאע"ג דְּקָתָנֵי מִכְּלָל הַצָּרִיךְ לִפְרָט וּמִפְּרָט הַצָּרִיךְ לִכְלָל כֵּיצַד דְּמַשְׁמַע דַּאֲתָא נָמֵי לְפָרוֹשֵׁי כְּלָל הַצָּרִיךְ לִפְרָט עִקַּר מִלְּתָא לָא נַקְטֵיהּ אֶלָּא מִשּׁוּם פְּרָט הַצָּרִיךְ לִכְלָל: רֵישָׁא לָא קָנָסֵיב לֵיהּ תַּלְמוּדָא בְּכוֹר אַלְמָא בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד הָוֵי בְּכוֹר מַשְׁמַע דְּכֵיוָן דִּבְכוֹר לְדָבָר אֶחָד הָוֵי בְּכוֹר הֲוָה מְחַיְּבִינַן אֲפִי' יָצְתָה נְקֵבָה לְפָנָיו אִי לָאו פֶּטֶר רֶחֶם וְתֵימַהּ דְּרַבִּי טַרְפוֹן דִּמְסַפְּקָא לֵיהּ הָיָה לוֹ לְחַיֵּב מִסָּפֵק כְּמוֹ יוֹצֵא דֹּפֶן וְיוֹצֵא אַחֲרָיו דְּלָא מְמַעֵט יוֹצֵא דֹּפֶן מִפֶּטֶר רֶחֶם וְיֵ"ל דְּנְהִי דְּלָא מִסְתַּבַּר לֵיהּ לְמַעוּטֵי יוֹצֵא דֹּפֶן מִפֶּטֶר רֶחֶם מִשּׁוּם דְּהָוֵי [בִּכְלַל וְלָדוֹת] בֵּין לִזְכָרִים בֵּין לִנְקֵבוֹת לְכָל הַפָּחוֹת אָתָא לְמַעוּטֵי הֵיכָא דְּיָצְתָה נְקֵבָה לְפָנָיו דְּאִי לָאו הָכִי פֶּטֶר רֶחֶם דִּכְתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי:

מסורת הש"ס

א בספרא ברייתא דרבי ישמעאל י ב לקמן מז:

תורה אור השלם

וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהֹוָה וְכָל־פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהֹוָה [שמות יג, יב]

קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא [שמות יג, ב]

כָּל־הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַיהֹוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ [דברים טו, יט]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' בכורות הל' ד, טוש"ע יו"ד סי' שטו סעי' ב:

רבינו גרשום

יוצא דופן שלא יצא דרך הרחם ממש אלא כגון שקרעוהו ויצא מן הצד או כלאמרינן בבהמה המקשה שנגממו כתלי בית הרחם והדר יצא: והבא אחריו. דרך הרחם כגון שחזר והבריא הרחם והיה בקולס נמוס ואחר יצא זה מרחם (נמוס) שלם: שניהם ירעו כו'. משום דיוצא דופן הוי בכור לנלידה. והבא אחריו הוי בכור לרחמים. רבי עקיבא אמר שניהם כו': בכור לדבר אחד. או ללידה או לרחמים הוי בכור ואע"ג דלא הוי לכל מילי בכור. דלתלת מילי צריך למיהוי בכור ללידה ולרחמים ולזכרים רבי עקיבא פשיטא ליה דבכור לדבר אחד. כלומר דאי חסר אחד מהני תלת לא הוי בכור: כל בכור. היינו כלל דמשמע כל בכור או זכר או נקבה ת"ל זכר דהיינו פרט למעוטי נקבה: יכול אפילו יצתה. נקבה לפניו דרך רחם דלהכי הוי בכור לזכרים: ת"ל פטר רחם. דבעינן נמי בכור לרחמים: אי פטר רחם. היינו פרט וכלל דליכא למשמע מינה אלא לרחמים: יכול אפי' יצא אחר יוצא דופן נקבה ת"ל בכור. דהיינו פרט [כלל] ולכל מילי בעינן בכור והאי לא הוי בכור ללידה: רישא לא קא נסיב לה בכור. לכל מילי דהיינו רישא אי זכר וכו' ת"ל פטר רחם כלומר מללא קאמר ת"ל בכור משמע לסבירא ליה לאע"ג דיצא אחר יוצא דופן נקבה הוי בכור הואיל והוי בכור לרחמים ולזכר אלמא דבכור לדבר אחד הוי בכור: ואע"ג דלתרוין מילי הוי בכור כיון דמחוסר אחד קרי ליה בכור לדבר אחד: סיפא נסיב בכור. היינו סיפא אי פטר רחם אלמא דלכל מילי בעי בכור. וקשיא רישא לסיפא: לעולם כו'. ורישא תרין הכי אי זכר יכול אפילו יצא דרך דופן הוא עצמו הבכור ת"ל פטר רחם הא הוא אינו פטר רחם. ועכשיו כיון דלא תני יכול אפילו יצאה נקבה לפניו דרך רחם ת"ל פטר רחם דלייקינן מינה הא יצאה נקבה לפניו דרך דופן דאפילו הכי הוי בכור אלא תני יכול אפילו יצא דרך דופן דליכא למידק מינה הא יצאה נקבה לפניו דרך דופן דלא קא מיירי בנקבה כללא(אלא) ע"ל ופשיר י"ל דבכור לכל מילי בעי כמו סיפא: ס"מ דבכור לכל מילי בעי כמו סיפא: רבינא אמר לעולם בכור לדבר אחד. דמחוסר לדבר אחד בלבד הוי בכור כדלייקינן מעיקרא ברישא: וסיפא. דמשמע לך דלכל מילי בעי בכור תרין הכי והכי קאמר אי ס"ד יצא אחר יוצא דופן זכר קדוש בכור דכתיב רחמנא לי:

אִי לְמַעוֹטֵי הֵיכָא דְּיָצְתָה נְקֵבָה לְפָנָיו — מִ״פֶּטֶר רֶחֶם״ נָפְקָא! אֶלָּא שְׁמַע מִינַּהּ ״בְּכוֹר״ לְמַעוֹטֵי הֵיכָא דְּיוֹצֵא אַחַר יוֹצֵא דוֹפֶן. [א]אֲמַר לֵיהּ רַב אַחָא מִדִּפְתִּי לְרָבִינָא: אִי סָלְקָא דַעְתָּךְ בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד הָוֵי בְּכוֹר, תִּינַח הֵיכָא דְּיָצָא זָכָר יוֹצֵא דוֹפֶן וְזָכָר דֶּרֶךְ רֶחֶם, דְּלָא קָדוֹשׁ, דְּאִימַּעוּט לֵידָה מִ״בְּכוֹר״, דִּבְכוֹר לְרַחֲמִים אִיכָּא, בְּכוֹר לִזְכָרִים לֵיכָּא. אֶלָּא הֵיכָא דְּיָצְתָה נְקֵבָה דֶּרֶךְ דּוֹפֶן וְזָכָר דֶּרֶךְ רֶחֶם — לִיקְדַּשׁ, דְּהָא אִיכָּא בְּכוֹר לִזְכָרִים וּבְכוֹר לְרֶחֶם! אֶלָּא מְחַוַּורְתָּא כִּדְאַבַּיֵי.

הֲדַרַן עֲלָךְ הַלּוֹקֵחַ עוּבַּר פָּרָתוֹ.

[ב(א)]מַתְנִי׳ **הַלּוֹקֵחַ** בְּהֵמָה מִן הַגּוֹי, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם בִּיכְּרָה אִם לֹא בִּיכְּרָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: עֵז בַּת שְׁנָתָהּ — וַדַּאי לַכֹּהֵן, מִכָּאן וְאֵילָךְ — סָפֵק. רָחֵל בַּת שְׁתַּיִם — וַדַּאי לַכֹּהֵן, מִכָּאן וְאֵילָךְ — סָפֵק. פָּרָה וַחֲמוֹר בְּנוֹת שָׁלֹשׁ — וַדַּאי לַכֹּהֵן, מִכָּאן וְאֵילָךְ — סָפֵק. [ג(ב)]אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: אִילּוּ בְּוָולָד בִּלְבַד הַבְּהֵמָה נִפְטֶרֶת כִּדְבָרֶיךָ, אֶלָּא אָמְרוּ: סִימָן הַוָּולָד בִּבְהֵמָה דַקָּה — טִינּוּף, וּבַגַּסָּה — שִׁלְיָא, וּבָאִשָּׁה — שָׁפִיר וְשִׁלְיָא. [ד]זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁיָּדוּעַ שֶׁבִּיכְּרָה — אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם, וְכֹל שֶׁלֹּא בִּיכְּרָה — הֲרֵי זֶה לַכֹּהֵן, וְאִם סָפֵק — יֵאָכֵל בְּמוּמוֹ לַבְּעָלִים. [ה(ג)]גְּמָ׳ מִיכָּן וְאֵילָךְ, אַמַּאי סָפֵק? הַלֵּךְ אַחַר רוֹב בְּהֵמוֹת, וְרוֹב בְּהֵמוֹת מִתְעַבְּרוֹת וְיוֹלְדוֹת בְּתוֹךְ שְׁנָתָן נִינְהוּ, וְהָא וַדַּאי מֵילָד אוֹלֵיד! לֵימָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כְּרַבִּי מֵאִיר סְבִירָא לֵיהּ, דְּחָיֵישׁ לְמִיעוּטָא? [ו]אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן, כִּי אָזְלִי בָּתַר רוּבָּא בְּרוּבָּא דְּאִיתֵיהּ קַמַּן, כְּגוֹן תֵּשַׁע חֲנוּיוֹת וְסַנְהֶדְרִין, אֲבָל רוּבָּא דְּלֵיתֵיהּ קַמַּן — לָא אָזְלִי רַבָּנַן בָּתַר רוּבָּא. [ז(ד)]וְהָא קָטָן וּקְטַנָּה, דְּרוּבָּא דְּלֵיתֵיהּ קַמַּן, וְקָאָזְלִי רַבָּנַן בָּתַר רוּבָּא, דִּתְנַן: קָטָן וּקְטַנָּה לֹא חוֹלְצִין וְלֹא מְיַיבְּמִין, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמְרוּ לוֹ: יָפֶה אָמַרְתָּ שֶׁאֵין חוֹלְצִין, ״אִישׁ״ כָּתוּב בַּפָּרָשָׁה, וּמַקְשִׁינַן אִשָּׁה לְאִישׁ. מָה טַעַם אֵין מְיַיבְּמִין? אָמַר לָהֶם: קָטָן — שֶׁמָּא יִמָּצֵא סָרִיס, קְטַנָּה — שֶׁמָּא תִּמָּצֵא אַיְלוֹנִית, וְנִמְצְאוּ פּוֹגְעִין בְּעֶרְוָה. וְרַבָּנַן, זִיל בָּתַר רוּבָּא קְטַנִּים, וְרוֹב קְטַנִּים לָאו סָרִיסִים נִינְהוּ; זִיל בָּתַר קְטַנּוֹת, וְרוֹב קְטַנּוֹת לָאו אַיְלוֹנִית נִינְהוּ! אֶלָּא אָמַר רָבָא:

מְחַוַּורְתָּא

מַתְנִי׳ פָּרָה וַחֲמוֹר בְּנוֹת שָׁלֹשׁ וַדַּאי לַכֹּהֵן אֵין לְפָרֵשׁ דְּיוֹלֶדֶת תּוֹךְ שְׁתֵּי שָׁנִים אֶלָּא דְּאִם אִיתָא שֶׁיָּלְדָה בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה לֹא הָיְתָה חוֹזֶרֶת וְיוֹלֶדֶת בַּשְּׁלִישִׁית אע״ג דִּגְדוֹלָה יוֹלֶדֶת בְּכָל שָׁנָה כְּעִנְיַן שֶׁפֵּי׳ רַשִׁ״י בגמ׳ גַּבֵּי גְּדִיָּה דְּאָמַר יוֹלֶדֶת אֵינָהּ חוֹזֶרֶת וְיוֹלֶדֶת תּוֹךְ שְׁנָתָהּ וּפֵרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס אע״ג שֶׁהַגְּדוֹלוֹת חוֹזְרוֹת וְיוֹלְדוֹת בְּתוֹךְ שְׁנָתָן הַקְּטַנּוֹת הַיּוֹלְדוֹת אֵין חוֹזְרוֹת וְיוֹלְדוֹת בְּתוֹךְ שְׁנָתָן אֵין לְפָרֵשׁ כֵּן דִּבְהֶדְיָא אָמְרִי׳ בְּרֵישׁ אֵין מַעֲמִידִין (ע״ז דַּף כד:) גַּבֵּי וְאֶת בְּנֵיהֶם כֻּלּוֹ בַּבַּיִת אִי בִּפְחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ מִי קָיָלְדָה וְהִתְנַן פָּרָה וַחֲמוֹר בְּנוֹת שָׁלֹשׁ וַדַּאי לַכֹּהֵן ס״מ תּוֹךְ שְׁתַּיִם לֹא יָלְדָה כְּלָל: **וּבַגַּסָּה** שִׁלְיָא וּבָאִשָּׁה שָׁפִיר וְשִׁלְיָא בְּפֶ׳ בְּהֵמָה הַמַּקְשָׁה (חֻלִּין דַּף עז.) תְּנַן שִׁלְיָא שֶׁיָּצְתָה מִקְצָתָהּ אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה כְּסִימָן וָלָד בָּאִשָּׁה כָּךְ סִימָן וָלָד בַּבְּהֵמָה מַשְׁמַע שֶׁפָּשׁוּט בָּאִשָּׁה יוֹתֵר מִבְּהֵמָה וְתֵימַהּ דְּהָכִי תְּנַן הָכָא בְּהֵמָה כְּמוֹ אִשָּׁה וְאִית סְפָרִים דְּלָא גָּרְסִי הָתָם כֵּן אֶלָּא גָּרְסִי סִימָן וָלָד בָּאִשָּׁה סִימָן וָלָד בִּבְהֵמָה וְרַבִּי אוֹמֵר שֶׁיֵּשׁ לְיַשֵּׁב הַגִּרְסָא דְּמִשּׁוּם דְּשָׁפִיר אֵינוֹ סִימָן וָלָד בִּבְהֵמָה כְּמוֹ בָּאִשָּׁה נָקַט כִּי הַאי לִישְׁנָא למ״מ שִׁלְיָא הִיא סִימָן וָלָד בִּבְהֵמָה כְּמוֹ בָּאִשָּׁה:

בְּרֻבָּא דְּאִיתֵהּ קַמַּן כְּמוֹ תֵּשַׁע חֲנוּיוֹת הַאי מָצֵי לְמֵימַר וְלִיטַעְמָיךְ מִי פְּלִיג ר׳ מֵאִיר הָתָם אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת כְּתִיב (שְׁמוֹת כ״ג:ב׳) וּמֵהָתָם יָלְפִינַן תֵּשַׁע חֲנוּיוֹת בפ״ק דְּחֻלִּין (דַּף יא.): **אִישׁ** כָּתַב רַחֲמָנָא וּמַקְשִׁינַן אִשָּׁה לְאִישׁ מַשְׁמַע הָכָא דַּחֲלִיצַת קְטַנָּה פְּסוּלָה דְּאוֹרַיְיתָא כְּמוֹ קָטָן וְתֵימַהּ דְּבְמַתְנִי׳ בְּפֶרֶק מִצְוַת חֲלִיצָה (יְבָמוֹת קו:) בִּירוּשַׁלְמִי גָּרְסִינַן הַחוֹלֶצֶת מִן הַקָּטָן חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה קְטַנָּה שֶׁחָלְצָה תַּחְלֹץ מִשֶּׁתַּגְדִּיל וְאִם לֹא חָלְצָה חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה וְכֵן יֵשׁ בְּמִקְצָת סְפָרִים שֶׁלָּנוּ וְקָאָמַר בגמ׳ זוֹ דִּבְרֵי ר׳ מֵאִיר דְּקָאָמַר אִישׁ כָּתַב בַּפָּרָשָׁה וּמַקְשִׁינַן אִשָּׁה לְאִישׁ מַשְׁמַע דְּמוֹדֶה ר׳ מֵאִיר דַּחֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה דְּיִעֲבַד אֶלָּא לְכַתְּחִלָּה אֵינָהּ חוֹלֶצֶת וּלְרַבָּנַן חוֹלֶצֶת אֲפִי׳ לְכַתְּחִלָּה וּבִירוּשַׁלְמִי נָמֵי מוּקֵים לָהּ כְּר׳ מֵאִיר וּבְרוֹב סְפָרִים שֶׁלָּנוּ גָּרְסִינַן חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה אֲבָל קָשֶׁה דְּא״כ יַלְמְדֶנָּה בַּהֲדֵי אִינָךְ דְּקָתָנֵי בְּבָבָא דִּלְעֵיל חֵרֵשׁ וְחֵרֶשֶׁת וְקָטָן וְלִתְנֵי הָכִי הַחֵרֵשׁ שֶׁנֶּחְלַץ וְהַחֵרֶשֶׁת שֶׁחָלְצָה וְהַחוֹלֶצֶת מִן הַקָּטָן וּקְטַנָּה שֶׁחָלְצָה חֲלִיצָתָן פְּסוּלָה וְעוֹד דְּמַאי שְׁנָא דְּגַבֵּי קְטַנָּה קָתָנֵי תַּחְלֹץ מִשֶּׁתַּגְדִּיל וְגַבֵּי קָטָן לָא תָּנֵי הָכִי וְעוֹד דִּפְשִׁיטָא כֵּיוָן דַּחֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה דְּתַחֲלֹץ מִשֶּׁתַּגְדִּיל לָכֵן נִרְאֶה דִּגְרְסִי כְּשֵׁרָה כְּמוֹ בִּירוּשַׁלְמִי וְנ״ל דִּדְרָשָׁא דְּהָכָא דְּמַקְשִׁינַן אִשָּׁה לְאִישׁ אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא הִיא וְטַעֲמָא מִשּׁוּם דְּגָזְרִינַן אִשָּׁה אַטּוּ אִישׁ אִי נָמֵי גָּזְרִינַן חֲלִיצָה אַטּוּ יִבּוּם וְכֵן מַשְׁמַע בִּירוּשַׁלְמִי דְּקָאָמַר בַּגְּמָרָא דְּהַהִיא מִשְׁנָה דְּגָרְסִי׳ הָתָם חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי יוֹסֵי בְּעָא קוֹמֵי רַבִּי מַה בֵּין קָטָן מַה בֵּין קְטַנָּה אֲמַר לֵיהּ אִישׁ כָּתַב בַּפָּרָשָׁה בְּרַם הָכָא וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים מ״מ ר׳ מָנָא אֲמַר לָהּ סְתָם רַבִּי יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא כָּהֲנָא בְּשֵׁם ר׳ יוֹחָנָן דְּרַבִּי מֵאִיר הִיא דְּאָמַר אֵין חוֹלְצִין וְאֵין מְיַבְּמִין אֶת הַקְּטַנָּה שֶׁמָּא תִּמְנָא אַיְלוֹנִית מַשְׁמַע דְּכוּלָּהּ חַד טַעֲמָא הִיא וּמִיהוּ אֵין נִרְאֶה דְּהָא רַבָּנַן אָמְרִי לֵיהּ יָפֶה אָמַרְתָּ שֶׁאֵין חוֹלְצִין כו׳ וְאֵין מְיַבְּמִין אֶת הַקְּטַנָּה שֶׁמָּא תִּמְנָא אַיְלוֹנִית וּבִירוּשַׁלְמִי אֵין מַזְכִּיר כִּי אִם טַעַם יִבּוּם אֲבָל טַעְמָא דְּאֵין חוֹלְצִין אִם הוּא מִדְּרַבָּנָן הָוֵי גְּזֵרָה אִשָּׁה אַטּוּ אִישׁ וּלְמַאי דְּגָרְסִינַן בִּסְפָרִים שֶׁלָּנוּ פְּסוּלָה יֵשׁ לְפָרֵשׁ דְּלָא עָרֵיב לֵיהּ בַּהֲדֵי חֵרֵשׁ וְחֵרֶשֶׁת וְקָטָן מִשּׁוּם דְּהָנְהוּ כְּכוּ״ע וּבִקְטַנָּה אִיכָּא פְּלֻגְתָּא וְהָא דְּתָנָא תַּחְלֹץ מִשֶּׁתַּגְדִּיל לְאַשְׁמוּעִינַן דִּלְדִידָהּ לְמ״ד פְּסוּלָה תַּחְלֹץ מִשֶּׁתַּגְדִּיל אֲבָל לְמ״ד כְּשֵׁרָה אֲפִי׳ לְכַתְּחִלָּה לֹא תַּחְזֹר וְתַחְלֹץ וְעוֹד י״ל דְּלְמ״ד בְּרֵישׁ כָּל הַגֵּט (גִּטִּין כה.) קָטָן וְאַנְדְּרוֹגִינוּס פְּסוּלִין וְאֵין פּוֹסְלִין אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן גַּבֵּי קְטַנָּה תַּחֲלֹץ לְאַשְׁמוּעִינַן דַּחֲלִיצָה פְּסוּלָה וּפוֹסֶלֶת עַל הָאַחִים וס״מ אֵינָהּ מִתְיַבֶּמֶת: **קָטָן** שֶׁמָּא יִמָּצֵא סָרִיס וא״ת לְמ״ד בְּפֶרֶק הֶעָרֵל (יְבָמוֹת דַּף פ:) סִימָנֵי סָרִיס עַל שֶׁיְּהֵא בְּכֻלָּן נֶחֱזֵי אִי מַשְׁתִּין עוֹשֶׂה כִּפָּה וי״ל דְּהֵיכָא דְּלָא הֵבִיא סִימָנִין עַל רוֹב שְׁנוֹתָיו חָשִׁיב סָרִיס בְּלֹא סִימָנֵי סָרִיס כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶ׳ הֶעָרֵל (שָׁם:) וּבְנִדָּה (דַּף מז:) וְכִי לֹא עָלוּ סִימָנֵי סָרִיס עַל כַּמָּה עַל רוֹב שְׁנוֹתָיו:

דְּאִי לְמַעוּטֵי יָצְתָה נְקֵבָה לְפָנָיו דֶּרֶךְ רֶחֶם מִפֶּטֶר רֶחֶם נָפְקָא אֶלָּא לְמַעוּטֵי יוֹצֵא אַחַר יוֹצֵא דֶּרֶךְ דּוֹפֶן בֵּין אַבַּיֵי (לְרָבָא) [לְרָבִינָא] לֵיכָּא מִידֵי אֶלָּא בְּמַשְׁמְעוּתֵיהּ דִּקְרָא פְּלִיגֵי: אִי ס״ל בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד מַשְׁמַע בְּכוֹר וְיוֹצֵא אַחַר יוֹצֵא דּוֹפֶן לָא מַשְׁמְעוּתָא אִמְעִיט אֶלָּא מֵרִיבּוּיָא תִּינַח הֵיכָא דְּיָצָא זָכָר תְּחִלָּה דֶּרֶךְ דּוֹפֶן וַהֲדַר נָפַק זָכָר אַחֲרָיו דֶּרֶךְ רֶחֶם דְּהַהוּא אִמְעִיט מֵרִיבּוּיָא דִּקְרָא דְּמִסְתַּבְּרָא דִּקְרָא אֲתָא לְמַעוּטֵי דְּהָא דִּבְכוֹר לְרַחֲמִים הוּא דְּאִיכָּא לִבְכוֹר לִזְכָרִים וְלֵידָה לֵיכָּא: אֶלָּא הֵיכָא דְּיָצְתָה נְקֵבָה דֶּרֶךְ דּוֹפֶן וַהֲדַר נָפַק זָכָר דֶּרֶךְ רֶחֶם לִקְדּוֹשׁ דְּהָא הָוֵי בְּכוֹר לִתְרֵי מִלֵּי לְרַחֲמִים וְלִזְכָרִים וּמֵרִיבּוּיָא דִּקְרָא לָא מָעֵית לְמַעוּטֵי אֶלָּא חַד מִסְתַּבְּרָא דְּיוֹצֵא אַחַר יוֹצֵא דּוֹפֶן זָכָר קָמְמַעֵט וְלֹא יוֹצֵא אַחַר יוֹצֵא דּוֹפֶן נְקֵבָה וְאַמַּאי קָתָנֵי בַּבָּרַיְיתָא סְתָם אֲפִילּוּ יוֹצֵא אַחַר יוֹצֵא דּוֹפֶן וְלָא פְּלִיגֵי בֵּין זָכָר לִנְקֵבָה: אֶלָּא מְחַוַּורְתָּא כִּדְאַבַּיֵי דְּמַשְׁמְעוּתֵיהּ הָוֵי בְּכוֹר לְכָל מִלֵּי מִשּׁוּם הָכִי מְמַעֵט כּוּלְּהוּ:

הֲדַרַן עֲלָךְ הַלּוֹקֵחַ עֻבַּר פָּרָתוֹ

מַתְנִי׳ הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה: עֵז בַּת שְׁנָתָהּ שֶׁיָּלְדָה בְּתוֹךְ שְׁנָתָהּ: וַדַּאי אוֹתוֹ הַוָּלָד לַכֹּהֵן דְּקוֹדֶם לָכֵן לֹא יָלְדָה: סָפֵק יִרְעֶה וְיֵאָכֵל בְּמוּמוֹ לַבְּעָלִים. סָפֵק שֶׁל פֶּטֶר חֲמוֹר מַפְרִישׁ טָלֶה וְהוּא לְעַצְמוֹ: טִנּוּף מְפָרֵשׁ בַּגְּמָ׳ שֶׁמָּא טִנְּפָה בְּתוֹךְ שְׁנָתָהּ וְהָוֵי סִימַן וָלָד וְנִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה הִלְכָּךְ אֲפִי׳ עֵז בַּת שְׁנָתָהּ סָפֵק הִיא: שָׁפִיר עוֹר עוֹרַת הַוָּלָד: גמ׳ ר׳ מֵאִיר חָיֵישׁ לְמִיעוּטָא כִּדְקָתָנֵי לְקַמָּן קָטָן וּקְטַנָּה: תֵּשַׁע חֲנוּיוֹת כֻּלָּן מוֹכְרוֹת בְּשַׂר שְׁחוּטָה וְאַחַת מוֹכֶרֶת בְּשַׂר נְבֵלָה וְנִמְצֵאת חֲתִיכַת בָּשָׂר לְשָׁם בַּקַּרְקַע כְּשֵׁרָה דְּכָל דְּפָרֵישׁ מֵרֻבָּא פָּרֵישׁ וְהַיְינוּ רֻבָּא דְּאִיתֵהּ קַמָּן שֶׁהֲרֵי הַחֲנוּיוֹת לְפָנֵינוּ: וְסַנְהֶדְרִין כְּגוֹן שְׁנֵים עָשָׂר מְזַכִּין וְאַחַד עָשָׂר מְחַיְּבִין זַכַּאי: רֻבָּא דְּלֵיתֵהּ קַמָּן כְּגוֹן הָכָא דְּאָמַרְתְּ הַלֵּךְ אַחַר רֹב בְּהֵמוֹת שֶׁבְּכָל הָעוֹלָם: פּוֹגְעִין בְּעֶרְוָה דְּכֵיוָן דְּאֵינָהּ רְאוּיָה לְהוֹלִיד לָא קָרֵינַן בֵּהּ וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד וּפְקָעָה מִמֶּנָּה תּוֹרַת יִבּוּם וְקָיְימוּ בְּאִסּוּר (בְּיִבּוּם) אֵשֶׁת אָח:

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פד׳ מהל׳ בכורות הל׳ י, סמג עשין ריא, טוש״ע יו״ד סי׳ שטו סעי׳ ז:
ב מיי׳ פד׳ מהל׳ בכורות הל׳ ז, סמג עשין ריא, טוש״ע יו״ד סי׳ שטז סעי׳ א:
ג מיי׳ פי׳ מהל׳ איסורי ביאה הל׳ יד:
ד מיי׳ פה׳ מהל׳ בכורות הל׳ ג, טוש״ע יו״ד סי׳ שטו סעי׳ א:
ה מיי׳ פח׳ מהל׳ מאכלות אסורות הל׳ יא, טוש״ע יו״ד סי׳ קי סעי׳ ג:
ו מיי׳ פא׳ מהל׳ יבום וחליצה הל׳ טז:
ז מיי׳ פא׳ מהל׳ יבום וחליצה הל׳ יז, טוש״ע אה״ע סי׳ קעג סעי׳ יג:

מסורת הש״ס

א תוספתא בכורות
ב מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; נדה כה.
ג יבמות קיט.
ד נדה לב.; יבמות סא:

רבינו גרשום

אי למעוטי יצתה נקבה לפניו דרך רחם מפטר רחם נפקא:
אלא ש״מ בכור למעוטי יצא אחר יוצא דופן. זכר דלא קדיש דבעינן בכור לרחמים ולזכרים. אבל אי יצתה נקבה לפניו דרך דופן אפי׳ הכי הוי בכור אע״ג דלא הוי בכור ללידה. אלמא דבכור לדבר אחד למחוסר דבר אחד בלבד הוי בכור:
א״ל רב אחא מדיפתי לרבינא תינח. כלומר בשלמא מאי דאמרת דהיכא דיצא זכר דרך דופן וזכר הבכור דרך רחם דלא קדיש דקא ממעטת לי׳ מבכור האי ניחא לי דאנן בעינן בכור לכל דבר:
אלא. מאי דאמרת דהיכא דיצתה נקבה דרך דופן וזכר בכור דרך רחםא)נראה דצ״ל דלא קדוש אמאי ניקדוש דהא איכא בכור לזכרים ובכור לרחמים אלא מחוורתא כדאביי וכו׳: לניקדוש משום דהא איכא בכור לזכרים ובכור לרחמים אמאי ניקדוש (הא כתב רחמנא כל הבכור אשר יולד אלמא דבעי נמי בכור ללידה):
אלא מחוורתא כדאביי. כלתרין לעולם בכור לדבר אחד לא הוי בכור וריש הכי [קאמר כו׳] וכלל הכי גמרינן:
(א״ל רב אחא מדיפתי לרבינא תינח היכא דיצא זכר דרך דופן וזכר דרך רחם דלא קדוש דאימעוט ליה מבכור דבכור לרחמים איכא בכור לזכר ליכא אלא היכא דיצתה נקבה דרך דופן וזכר דרך רחם בתמיהא ניקדוש דהא איכא בכור לזכר ובכור לרחמים אלא מחוורתא כדאביי):
סליק פירקא
(אם) עז בת שנתה לקח וילדה בסוף שנתה:
ודאי לכהן. דבכור הוא דבתוך שנתה לא ילדה קודם השתא:
מיכן ואילך. אם קנאה יתירה מבת שנה וילדה:
ספק. הוא אם ילדה קודם אי לא וספק הוי בכור וירעה ויאכל במומו:
וכן רחל בת שתים ודאי לכהן. דקודם אינה יולדת:
ופרה וחמור בני שלשה ודאי לכהן מיכן ואילך ספק. וספק לחמור במקום רעייה לבהמה טהורה יפריש טלה תחת זה ספק פטר חמור והוא לעצמו:
אילו בולד. ממש דבהמה נפטרה מן הבכורה היה כדבריך דעז בת שנתה ודאי לכהן וכו׳:
אלא אמרו סימן ולד בבהמה דקה טינוף. אם הפילה דם מרחמה אותו דם הוה ולד אלא שהפילה והשיא דם קרי טינוף ובמקום ולד הוא ונפטר מן הבכורה:
וכן בהמה גסה. אם בהמה הפילה שליא בלבד היינו סימן ולד דאין שליא (מן) בלא ולד ונפטרה מן הבכורה:
וסימן ולד באשה שפיר ושליא. ושפיר היינו דם שבתוך השליא ואיכא למיחש שמא טינפה בתוך שנתה ואח״כ ילדה לסוף ה׳ חדשים משום הכי הכל ספק אפי׳ בת שנתה:
כל שידוע שביכרה. או בטינוף או בלידה אין כאן לכהן:
ושידוע שלא ביכרה ודאי לא בטינוף ולא בלידה:
ואם ספק. היינו הלוקח ואפילו בתוך שנתה:
ששפעה חררת דם קשה דחררה היינו נמי סימן וולד ותיקבר כדין בכור ונפטר שוב מן הבכורה:
ואמאי ספק. כלומר דאינו נאכל אלא במומו:
לימא הלך אחר וכו׳ והא ודאי מילד אוליד. בתוך שנתה והאי דקא ילדה השתא אחר שנתה ליהוי חולין גמורין ויאכלנו בלא מום:
כרבי מאיר. דחייש למיעוט כדאמר לקמן איכא נמי מיעוט בהמה דלא ילדה בתוך שנתה הילכך הוי ספק:
אפי׳ תימא. ר׳ ישמעאל כרבנן ס״ל דאזלי בתר רובא:
וכי אזלי בתר רובא ברובא דאיתיה לקמן כגון תשע חנויות כולן מוכרות בשר שחוטה כו׳. דכיון דאיכא ט׳ חנויות לקמן אמרי׳ כל דפריש מרובא פריש וסנהדרין דאזלי בתר רוב:
אבל רובא דליתיה לקמן. (לא יזול לקמן) [כמו רובא דבהמה] אזלי נמי בתר מיעוט דלא ילדי הילכך ספק:
קטן וקטנה דרובא דליתיה לקמן. דלא חזינא רובא דעלמא אי הוי סריסים אי איילונית אי לא. ואפי׳ הכי אזלי בתר רובא:
דתנן כו׳ איש כתיב גבי חליצה ולא גבי יבום דכתיב אם לא יחפוץ האיש:
ונמצא פוגע בערוה ולא מיקיימא מצות יבום:
ורבנן. סברי מייבמין דזיל בתר רוב קטנים (כלל) ואף על גב דליתא קמן:

תורה אור השלם

וְאִם־לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת־יְבִמְתּוֹ וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה אֶל־הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יַבְּמִי [דברים כה, ז]

גליון הש״ס

מתני׳ בנות שלש ודאי לכהן. עי׳ תוס׳ חולין מז ע״א ד״ה כל:

מְחַוַּורְתָּא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כְּרַבִּי מֵאִיר סְבִירָא לֵיהּ, דְּחָיֵישׁ לְמִיעוּטָא. (א)רָבִינָא אָמַר: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן, כִּי אָזְלִי רַבָּנַן בָּתַר רוּבָּא — בְּרוּבָּא דְּלָא תְּלֵי בְּמַעֲשֶׂה, אֲבָל רוּבָּא דִּתְלֵי בְּמַעֲשֶׂה — לָא. תָּנוּ רַבָּנַן: עֵז בַּת שְׁנָתָהּ — וַדַּאי לַכֹּהֵן, מִיכָּן וּלְהַלָּן — סָפֵק. רָחֵל בַּת שְׁתַּיִם — וַדַּאי לַכֹּהֵן, מִיכָּן וּלְהַלָּן — סָפֵק. פָּרָה בַּת שָׁלֹשׁ — וַדַּאי לַכֹּהֵן, מִיכָּן וּלְהַלָּן — סָפֵק. חֲמוֹרָה — כְּפָרָה. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חֲמוֹרָה בַּת אַרְבַּע שָׁנִים. עַד כָּאן דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. (ב)כְּשֶׁנֶּאֶמְרוּ דְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר לָהֶן: צְאוּ אִמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל: טָעִיתָ! אִילּוּ בְּוָולָד בִּלְבַד הַבְּהֵמָה נִפְטֶרֶת — הָיָה כִּדְבָרֶיךָ, אֶלָּא סִימַן הַוָּולָד בִּבְהֵמָה דַּקָּה — טִינּוּף, וּבַגַּסָּה — שִׁלְיָא, וּבָאִשָּׁה — שָׁפִיר וְשִׁלְיָא. וַאֲנִי אֵין אֲנִי אוֹמֵר כֵּן, אֶלָּא: עֵז שֶׁטִּינְּפָה בַּת שִׁשָּׁה — יוֹלֶדֶת בְּתוֹךְ שְׁנָתָהּ, רָחֵל שֶׁטִּינְּפָה בַּת שְׁנָתָהּ — יוֹלֶדֶת בְּתוֹךְ שְׁתַּיִם. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אֲנִי לֹא בָּאתִי לִידֵי מִדָּה זוֹ, אֶלָּא: כֹּל שֶׁיָּדוּעַ שֶׁבִּיכְּרָה — אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם, וְכֹל שֶׁלֹּא בִּיכְּרָה — הֲרֵי זוֹ לַכֹּהֵן, סָפֵק — יֵאָכֵל בְּמוּמוֹ לַבְּעָלִים. (א)בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ? לֵימָא בְּטִינּוּף פּוֹטֵר קָמִיפַּלְגִי, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר טִינּוּף אֵינוֹ פּוֹטֵר, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר טִינּוּף פּוֹטֵר? אִי דַּחֲזֵינָא דְּטַיְּנוּף — דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּטִינּוּף פּוֹטֵר, וְהָכָא בְּחוֹשְׁשִׁין לְטִינּוּף קָא מִיפַּלְגִי: רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר: אֵין חוֹשְׁשִׁין לְטִינּוּף, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר: חוֹשְׁשִׁין לְטִינּוּף. וְלָא חָיֵישׁ? וְהָאָמַר רָבָא: מְחַוַּורְתָּא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כְּרַבִּי מֵאִיר סְבִירָא לֵיהּ, דְּחָיֵישׁ לְמִיעוּטָא! כִּי חָיֵישׁ — לְחוּמְרָא, לְקוּלָּא — לָא חָיֵישׁ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: בֵּין לְקוּלָּא בֵּין לְחוּמְרָא חָיֵישׁ, וְהָכָא בִּמְטַנֶּפֶת וְחוֹזֶרֶת וְיוֹלֶדֶת בְּתוֹךְ שְׁנָתָהּ קָמִיפַּלְגִי, דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר: מְטַנֶּפֶת אֵינָהּ חוֹזֶרֶת וְיוֹלֶדֶת בְּתוֹךְ שְׁנָתָהּ, וְהָא מִדְּאוֹלִיד — וַדַּאי לָא טַנִּיף. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר: מְטַנֶּפֶת חוֹזֶרֶת וְיוֹלֶדֶת בְּתוֹךְ שְׁנָתָהּ. (ג)וַאֲנִי אֵינִי אוֹמֵר כֵּן, אֶלָּא עֵז שֶׁטִּינְּפָה בַּת שִׁשָּׁה — יוֹלֶדֶת תּוֹךְ שְׁנָתָהּ, רָחֵל שֶׁטִּינְּפָה בַּת שְׁנָתָהּ — יוֹלֶדֶת בְּתוֹךְ שְׁתַּיִם. מַאי אִיכָּא בֵּין גְּמָרֵיהּ לִסְבָרֵיהּ? שֶׁטִּינְּפָה בְּסוֹף שִׁשָּׁה, וְאִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דִּזְעֵירִי, דְּאָמַר זְעֵירִי: אֵין טִינּוּף פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם. לִגְמָרֵיהּ — אִית לֵיהּ דִּזְעֵירִי, לִסְבָרֵיהּ — לֵית לֵיהּ דִּזְעֵירִי. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דִּזְעֵירִי, וְהָכָא — בְּיוֹלֶדֶת לְמִקּוּטָעִין קָמִיפַּלְגִי:

לִגְמָרֵיהּ

רש"י

רַבָּא דְּתָנֵי בְּמַעֲשֶׂה כְּגוֹן עִבּוּר הַבְּהֵמָה דְּתָנֵי בְּהַרְבָּעָה וְאִיכָּא לְמֵחַשׁ שֶׁמָּא לֹא עָלָה עָלֶיהָ זָכָר הִלְכָּךְ סָפֵק: וַאֲנִי אֵינִי אוֹמֵר כֵּן אֵינִי חוֹלֵק עָלֶיךָ בִּלְשׁוֹן שְׁמוּעָתִי אֶלָּא בְּלָשׁוֹן אַחֵר. וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ מַאי אִיכָּא בֵּין סְבָרֵיהּ לִגְמָרֵיהּ: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי ר' יִשְׁמָעֵאל וּגְמָרֵיהּ דְּר' יְהוֹשֻׁעַ דְּקָתָנֵי אֲבָל אָמְרוּ: בְּטִנּוּף פּוֹטֵר פְּלִיגִי דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּמַשְׁוֵי לֵיהּ וַדַּאי בְּכוֹר סָבַר דְּאִי נָמֵי טַנִּיף בְּתוֹךְ שְׁנָתָהּ לָא מִפַּטְרָא: לְחוּמְרָא כְּגוֹן גַּבֵּי רֵישָׁא דִּשְׁמַעְתָּא דְּאִי הֲוָה אָזְלִינַן בָּתַר רֻבָּא הֲוָה מַשְׁוֵינַן לֵיהּ פָּשׁוּט וַדַּאי (דְּהָא) מִכָּאן וְאֵילָךְ (הֲוָה) הִלְכָּךְ חָיֵישׁ לְמִעוּט לְחוּמְרָא וּמַשְׁוֵי לֵיהּ סָפֵק אֲבָל הָכָא אִי חָיֵישׁ לְמִעוּט קוּלָּא הוּא דַּאֲפִילּוּ בַּת שְׁנָתָהּ מַשְׁוֵי לֵיהּ סָפֵק: גְּמָרֵיהּ אֲבָל אָמְרוּ (אִית לֵיהּ דִּזְעֵירִי): סְבָרֵיהּ וַאֲנִי אֵינִי אוֹמֵר כֵּן כו': דְּטִנּוּף בְּסוֹף שִׁשָּׁה שֶׁרְאִינוּהָ שֶׁהִתְחִילָה לְטַנֵּף בִּתְחִלַּת חֹדֶשׁ שְׁבִיעִי: אֵין טִנּוּף פָּחוֹת מִל' יוֹם דְּאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת זָכָר עַד ל' יוֹם: לִגְמָרֵיהּ דְּלָא יָדְעִינַן שֶׁטִּנְּפָה בַּת שִׁשָּׁה אֲלִיבָּא דְּר' יִשְׁמָעֵאל פְּלִיג דְּאָמַר בַּת שְׁנָתָהּ וַדַּאי לַכֹּהֵן וְקָא"ל אִיהוּ אֲפִלּוּ יָלְדָה בְּתוֹךְ שְׁנָתָהּ סָפֵק דִּלְמָא טַנִּיף בְּתוֹךְ ג' חֳדָשִׁים אוֹ ד' מִשֶּׁנּוֹלְדָה וְחָזְרָה וְיָלְדָה בְּתוֹךְ שְׁנָתָהּ וְהֵיכָא דְּחָזֵינַן דְּלָא טַנִּיף עַל סוֹף שִׁשָּׁה וְטִנְּפָה בְּסוֹף שִׁשָּׁה כִּדְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בִּסְבָרֵיהּ הַהוּא בְּכוֹר מְעַלְּיָא הוּא דְּהַהוּא טִנּוּף לָאו טִנּוּף גָּמוּר הוּא דְּאִם טִנּוּף הָיָה לֹא הֲוָה יָלְדָה בְּתוֹךְ שְׁנָתָהּ עַד יוֹם אֶחָד בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה דְּטִנּוּף הָוֵי כָּל חֹדֶשׁ שְׁבִיעִי כִּזְעֵירִי וְה' חֳדָשִׁים יְמֵי הָעִבּוּר הֲרֵי כָּלְתָה שְׁנָתָהּ וְלֹא תֵּלֵד עַד לְמָחָר דְּכָל חָדְשֵׁי עִבּוּר בָּעֵינַן שְׁלֵמִים וְאַחַר כָּךְ יוֹלֶדֶת לְמָחָר כִּדְאָמְרִינַן בְּמַסֶּכֶת נִדָּה (דַּף לח:) וַיִּתֵּן ה' לָהּ הֵרָיוֹן בגימט' רע"א וְט' חֳדָשִׁים שֶׁל ל' יוֹם הָווּ ר"ע יָמִים וּבְיוֹם רע"א כְּתַב קְרָא דְּיוֹלֶדֶת: לִסְבָרֵיהּ וְאַף עַל גַּב דְּחָזֵינָא דְּלָא טַנִּיף עַל סוֹף שִׁשָּׁה נָמֵי סְפֵיקָא הוּא דְּלֵית לֵיהּ דִּזְעֵירִי:

תוספות

מְחַוַּורְתָּא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כר"מ ס"ל דְּחָיֵישׁ לְמִעוּטָא וּמְטַעֵם סָמָךְ מִעוּטָא דְּאֵין מִתְעַבְּרוֹת לַחֲזָקָה דְּבְחֶזְקַת שֶׁלֹּא יָלְדָה וְאִתְרַע לֵיהּ רֻבָּא אֵין לְחָשְׁבוֹ וַדַּאי בְּכוֹר דְּלָא הָוֵי אֶלָּא פַּלְגָא וּפַלְגָא כִּדְאָמַר בר"פ בַּתְרָא דִּיבָמוֹת (דַּף קיט.) וְאִם הֶאֱרַכְתִּי וְהָא דְּמְטַהֲרִינַן בִּסְפֵק טֻמְאָה בְּפֶרֶק כִּסּוּי הַדָּם (חֻלִּין דַּף פו.) הַיְנוּ מִשּׁוּם דְּיָלְפִינַן מִסּוֹטָה לְטַהֵר בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִשָּׁאֵל וְלָהָכִי קָאָמַר הָתָם אִם אָמְרוּ סָפֵק טֻמְאָה לְטַהֵר יֹאמְרוּ סָפֵק אִסּוּר לְהֶתֵּר: **רָבִינָא** אָמַר אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן תֵּימַהּ דְּלָא מְשַׁנֵּי הָכִי בר"פ בַּתְרָא דִּיבָמוֹת (דַּף קיט. וְאִם) אַמַּתְנִי' דְּלָא תִּנָּשֵׂא וְלֹא תִתְיַבֵּם עַד שֶׁתֵּדַע שֶׁמָּא [מְעֻבֶּרֶת] הִיא צָרָתָהּ וי"ל דְּתַשְׁמִישׁ דְּאָדָם לָא חָשִׁיב תָּלֵי בְּמַעֲשֶׂה כְּמוֹ תַּשְׁמִישׁ דִּבְהֵמָה דִּפְעָמִים דִּבְהֵמָה צָרִיךְ לְהַרְבִּיעַ כִּדְאָמַר בְּהַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים (ב"מ דַּף צא.) מֻתָּר לְהַכְנִיס כְּמִכְחוֹל בִּשְׁפוֹפֶרֶת:

וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר חוֹשְׁשִׁין לְטִנּוּף וא"ת הָא קָא מַסְקִינַן לְקַמָּן דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לָא חָיֵישׁ לְמִעוּטָא כִּדְדָיֵיק מִמַּתְנִי' דְּיָצְתָה מְלֵאָה ר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת וא"כ הֵיכִי חָיֵישׁ הָכָא לְמִעוּטָא דִּמְטַנְּפוֹת וְעוֹד דִּבְכִי הַאי גַּוְונָא דְּהָכָא אֲפִילּוּ ר"מ לָא חָיֵישׁ כִּדְאָמַר בְּרֵישׁ פֶּרֶק בַּתְרָא דִּיבָמוֹת (דַּף קיט:) דְּהֵיכָא דְּאִיכָּא רֻבָּא וַחֲזָקָה הָוֵי הַמִּעוּט מִעוּט דְּמִעוּטָא וְהָכָא אִיכָּא רֻבָּא דְּאֵין מְטַנְּפוֹת וַחֲזָקָה שֶׁהִיא בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא יָלְדָה וי"ל דְּמ"מ לָא הָוֵי וַדַּאי בְּכוֹר שֶׁנִּתַּן לַכֹּהֵן דְּאִיכָּא חֶזְקַת מָמוֹנָא לַעֲדִיפָא וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה וַאֲפִילּוּ לְרַב דְּאָזֵל בְּמָמוֹנָא אַחַר הָרֹב בְּהַהִיא דְּהַמּוֹכֵר שׁוֹר לַחֲבֵרוֹ וְנִמְצָא נַגְחָן (ב"ק דַּף מו.) הַיְנוּ מִשּׁוּם דְּאָמַר קִים לִי בְּנַפְשַׁאי שֶׁאֲנִי מִן הָרֹב א"נ יֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבְעִין לְמָמוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹבְעִין וּמִיהוּ הִיא קֻשְׁיָא תֵּימַהּ דִּלְעִנְיַן לִלְקוֹת בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה וּלְעִנְיַן לְקָרֵב לַמִּזְבֵּחַ חָשִׁיב וַדַּאי בְּכוֹר דְּאָזְלִינַן בָּתַר רֻבָּא וַחֲזָקָה וּלְעִנְיַן נְתִינָתוֹ לַכֹּהֵן יֵחָשֵׁב סָפֵק וְנִרְאֶה לְתָרֵץ דְּלָהָכִי חָיְישִׁינַן לְמִעוּט דִּמְטַנְּפוֹת מִשּׁוּם דְּרֹב בְּהֵמוֹת מִתְעַבְּרוֹת כְּשֶׁמַּגִּיעוֹת לִזְמַן שֶׁרְאוּיוֹת לְהִתְעַבֵּר בּוֹ (מִתְעַבְּרוֹת): לְקֻלָּא לָא חָיֵישׁ וַאֲפִילּוּ לְכֹהֵן יִתֵּן כֵּיוָן דִּקְרֵב לַמִּזְבֵּחַ וּמִיהוּ גַּבֵּי חֲמוֹרָה קָשֶׁה דַּהֲוָה לָן לְהַעֲמִיד מָמוֹן בְּיַד בְּעָלִים וְלָא נֵיזִל בָּתַר רֻבָּא דַּאֲפִילּוּ רַב מוֹדֶה הָכָא דְּאֵין הוֹלְכִין בְּמָמוֹן אַחַר הָרֹב כִּדְפֵי' לְעֵיל וי"ל דְּגָזַר חֲמוֹרָה אַטּוּ בְּהֵמָה טְהוֹרָה:

וְאִיבָּעֵית אֵימָא בֵּין לְקֻלָּא בֵּין לְחֻמְרָא חָיֵישׁ מֵעִקָּרָא נָמֵי דַּהֲוָה בָּעֵי לְמֵימַר לְקֻלָּא לָא חָיֵישׁ מַשְׁמַע דְּהַיְנוּ לְר' יִשְׁמָעֵאל אֲבָל לְר"מ בכ"מ חָיֵישׁ וּמכ"מ אֵין לְדַקְדֵּק מִכָּאן דְּהָא לר"מ חָיֵישׁ לְמִעוּטָא הַיְנוּ מִדְּאוֹרַיְתָא מִדְּחָיֵישׁ הָכָא אֲפִלּוּ לְהָקֵל דְּהַיְנוּ שֶׁלֹּא נוֹתְנוֹ לְכֹהֵן דְּלָא אָזְלִינַן בְּמָמוֹן אַחַר הָרוֹב א"נ מִשּׁוּם דְּאִיכָּא רֹב מִתְעַבְּרוֹת כְּשֶׁמַּגִּיעוֹת לִזְמַן הָרְאוּיוֹת לְהִתְעַבֵּר שֶׁמְּסַיֵּיעַ לַמִּעוּט וּבְפ' אֵין מַעֲמִידִין (ע"ז דַּף לד:) גַּבֵּי גְּבִינַת בֵּית אוּנְיָיקֵי אָמַר דר"מ חָיֵישׁ לְמִעוּטָא וְגָזַר רֻבָּא אַטּוּ מִעוּטָא וְלֹא גָּזַר שְׁאָר מְקוֹמוֹת אַטּוּ אוֹתוֹ מָקוֹם מַשְׁמַע דְּבְאוֹתוֹ מָקוֹם נָמֵי לָאו מִדְּאוֹרַיְתָא אֶלָּא מִדְּרַבָּנַן מִטַּעַם גְּזֵרָה אַטּוּ מִעוּטָא וּבפ"ק דְּחֻלִּין (דַּף יב.) נָמֵי דְּפָרִיךְ לר"מ פֶּסַח וְקָדָשִׁים מַאי אִיכָּא לְמֵימַר דְּשָׁרָא רַחֲמָנָא וְלָא קָאָמַר בְּשַׂר תַּאֲוָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר דְּשָׁרָא רַחֲמָנָא מַשְׁמַע דְּמִדְּרַבָּנַן חָיֵישׁ לְמִעוּטָא וַאֲפִילּוּ גָּזַר בִּבְשַׂר תַּאֲוָה בְּפֶסַח וְקָדָשִׁים לֹא גָּזַר דְּלָא אֶפְשָׁר וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָכְלוּ לְהַעֲמִיד שָׁם גְּזֵרָתָם הֶעֱמִידוּהָ הֵיכָא דְּאֶפְשָׁר ה"נ בִּדְאוֹרַיְתָא הֵיכָא דְּאֶפְשָׁר אֶפְשָׁר הֵיכָא דְּלָא אֶפְשָׁר לְבָדֵק לֹא אֶפְשָׁר דְּאִם אִיתָא דִּבְדְאוֹרַיְתָא אֵין חִלּוּק בֵּין אֶפְשָׁר לְלֹא אֶפְשָׁר לֹא הָיָה לַחֲכָמִים לָחוּשׁ וְלִגְזוֹר הֵיכָא דְּאֶפְשָׁר כֵּיוָן שֶׁרָאוּ שׁוּם מָקוֹם שֶׁלֹּא חָשׁוּ כְּגוֹן הֵיכָא דְּלָא אֶפְשָׁר וּמִיהוּ הֵיכָא דַּחֲזָקָה מְסַיַּעַת לְמִעוּט נִרְאֶה דְּחָיֵישׁ ר"מ לְמִעוּט מִדְּאוֹרַיְתָא מִלְּטַהֵר גַּבֵּי תִּינוֹק וְעוֹד רוֹצֶה לְהַתִּיר בְּפֶרֶק כִּסּוּי הַדָּם (חֻלִּין דַּף פו:) לִשְׁחֹט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ אַחַר שְׁחִיטַת חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן דְּאַף עַל גַּב דְּאֵין רֹב מַעֲשֵׂיהֶן מְקֻלְקָלִין וא"ת דִּבְפֶרֶק הַזָּהָב (ב"מ דַּף נה:) גַּבֵּי חֲמִשָּׁה חֻמְשִׁין הֵן מַשְׁמַע דִּלְמַאי הָוֵי מִדְּרַבָּנַן אֲפִילּוּ לר"מ דְּקָאָמַר עֲשׂוּ חִזּוּק לְדִבְרֵיהֶם וְלָמָּה אֵינוֹ טֶבֶל לְאוֹרַיְתָא דְּסָמוּךְ מִעוּט דְּאֵין מְעַשְּׂרִים לְחֶזְקַת טֶבֶל וי"ל דְּאֵין זֶה חֲזָקָה דִּלְמָא כִּדְבַי אוּשַׁעְיָא עִבְדָּה שֶׁהִכְנִיסָהּ בַּמּוֹן (בְּרָכוֹת דַּף לא.) וְעוֹד דְּאֵין לְהַחֲזִיק שׁוּם אָדָם בְּרֶשַׁע בִּשְׁבִיל מִעוּט שֶׁאֵין מְעַשְּׂרִין:

מסורת הש"ס

א תוספתא בכורות
ב נדה כה.; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי
ג תוספתא בכורות

עין משפט נר מצוה

א מיי' פד' מהל' בכורות הל' י, טוש"ע יו"ד סי' שטו סעי' ז:

רבינו גרשום

אלא מחוורתא כו'. ברובא דלא תלי במעשה. כגון סרים ואיילונית למעוטן הוו הכי: אבל רובא דתלי במעשה. באחר לא אזלי בתר רובא אלא חיישי למיעוט מאי מעשה בשמא אם עלה עליה זכר אי לא: כפרה. דבת שלש ודאי לכהן: עד כאן דברי ר' ישמעאל. היינו כמו דברי ר' ישמעאל: עז שטינפה בת ששה. חדשים יולדת בתוך שנתה לטינוף הוי בחדש שביעי ומתעברת לסוף שביעי וטוענת [ה'] חדשים ויולדת לסוף שנתה וטינוף פוטר מבכורה: אני לא באתי לידי מדה זו. דאיני יודע אם מטנפת בסוף ששה אם לא: אלא כל שידוע כו' ואם ספק ר' עקיבא מחמיר שהוא נוהג ספק בכל אפילו בת שנתה: ר' ישמעאל סבר טינוף אינו פוטר. ומשום ה"ק ודאי לכהן דלא ילדה עדיין ואפילו אם טינפה קודם לא נפטרה בכך: ר' ישמעאל סבר [אין חוששין לטינוף]. כיון דלא חזינא אין חוששין לטינוף הואיל דבתוך שנתה ילדה לתרתי לא עבדה: והאמר רבא מחוורתא [ר' ישמעאל] כר"מ סבירא ליה דחייש למיעוט. אפילו היכא דליתיה קמן דלא חזינא הכא נמי ניחוש לטינוף אע"ג דלא חזינא: כי חייש לחומרא. לחייבה בבכורה למיעוט בהמה אין יולדת בתוך שנתה והך נמי אימר לא ילדה ומחייבה בבכורה. אבל הכא אם חייש למיעוט לטנפו היינו קולא ופטור מן הבכורה: ואני אין אני אומר כן. מפרש הברייתא כגון אמר מר: מאי איכא בין גמריה לסבריה. אלא אמרו היינו גמריה מה שלמד מרבו. סבריה היינו ואני איני אומר כן. ולדברי שניהם משמע לטנוף פוטר: כגון שטינפה בסוף ששה. חדשים שנולדה כשמתחיל חדש השביעי: ואיכא בינייהו דזעירי דאמר. לטינוף ל' יום הוי: לגמריה. שלא נאמר בה יולדת בתוך שנתה משמע שיום ראשון בתחלת שנה שניה יולדת: אית ליה דזעירי. דל' יום שלמים מטנפת ומתעברת ה' חדשים שלמים (שבו) שהוא עבור בהמה דקה נמצא יולדת יום אחד בשנה שניה:

לִגְמָרֵיהּ — לָא אָמְרִינַן יוֹלֶדֶת לִמְקוּטָּעִין, לְסָבְרֵיהּ — אָמְרִינַן יוֹלֶדֶת לִמְקוּטָּעִין. (א)וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לָא אָמְרִינַן יוֹלֶדֶת, וְהָכָא בְּמִקְצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ קָמִיפַּלְגִי. לְסָבְרֵיהּ — אָמְרִינַן מִקְצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ, לִגְמָרֵיהּ — לָא אָמְרִינַן מִקְצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אֲנִי לֹא בָּאתִי לִידֵי מִדָּה זוֹ, אֶלָּא כֹּל שֶׁיָּדוּעַ כּוּ'. מַאי אִיכָּא בֵּין רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ? אאָמַר רַבִּי חֲנִינָא מִסּוּרָא: חָלָב פּוֹטֵר אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: חָלָב פּוֹטֵר, הַלֵּךְ אַחַר רוֹב בְּהֵמוֹת, וְרוֹב בְּהֵמוֹת אֵין חוֹלְבוֹת אֶלָּא אִם כֵּן יוֹלְדוֹת, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר: הָא אִיכָּא מִיעוּטָא דְּחוֹלְבוֹת אַף עַל פִּי שֶׁאֵין יוֹלְדוֹת. בג(ב)וּמִי חָיֵישׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְמִיעוּט? וְהָתְנַן: הָיְתָה לָהּ חֲמוֹת — אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת, יָצְאָה מְלֵאָה — חוֹשֶׁשֶׁת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת. ד(ג)וְאָמְרִינַן: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ? קָסָבַר: רוֹב מְעוּבָּרוֹת יוֹלְדוֹת, וּמִיעוּט מַפִּילוֹת, וְכָל הַיּוֹלְדוֹת — מֶחֱצָה זְכָרִים וּמֶחֱצָה נְקֵבוֹת. סְמוֹךְ מִיעוּטָא דְּמַפִּילוֹת לְמֶחֱצָה דִּנְקֵבוֹת, וְהָווּ לְהוּ זְכָרִים מִיעוּטָא, וּלְמִיעוּטָא לָא חָיְישִׁינַן! אֶלָּא אֵיפוֹךְ, וְהָתַנְיָא: חָלָב פּוֹטֵר, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: חָלָב אֵינוֹ פּוֹטֵר. ה(ד)תָּנוּ רַבָּנַן: גְּדִיָּה שֶׁיָּלְדָה שָׁלֹשׁ בָּנוֹת, וְכָל בְּנוֹתֶיהָ יָלְדוּ שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ — כּוּלָּן נִכְנָסוֹת לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אֲנִי רָאִיתִי שֶׁעִישְּׂרָה בְּתוֹךְ שְׁנָתָהּ. לָמָּה לִי לְמִיתְנֵי שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ? תּוֹלִיד חַד מִינַּיְיהוּ תְּלָת, וְאִינָךְ תַּרְתֵּי תַּרְתֵּי! אַיְּידֵי דְּאִיכָּא חֲדָא דְּלָא סַגִּיא בְּלָא שָׁלֹשׁ, תְּנָא כּוּלְּהוּ דְּיָלְדוּ שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ. וְלָמָּה לִי לְמִיתְנֵי שָׁלֹשׁ כְּלָל? לֵילְדוּ כּוּלְּהוּ תַּרְתֵּי, וְתִיהְדַּר אִיהִי וְתוֹלִיד בַּהֲדַיְיהִי!

לֵימָא

רש"י

לִגְמָרֵיהּ לָא אָמְרִינַן יוֹלֶדֶת לִמְקוּטָּעִין הִלְכָּךְ לָא נָקַט סוֹף שִׁשָּׁה: לְסָבְרֵיהּ אָמְרִינַן דְּלָא גָּמַר בְּהֵמָה מֵחָשָׁה. מִקְצָת יוֹם אַחֲרוֹן שֶׁל חֹדֶשׁ חֲמִישִׁי לְעִבּוּרָהּ כְּכוּלָּהּ וְיוֹלֶדֶת בּוֹ בַּיּוֹם הִלְכָּךְ אֲפִילּוּ אִית לַן דִּזְעֵירִי וְנִתְעַבְּרָה בְּמַרְחֶשְׁוָן יוֹלֶדֶת בַּיּוֹם אַחֲרוֹן שֶׁל אֲדָר דַּהֲוֵי שְׁנָתוֹ: מִקְצָת הַיּוֹם שֶׁגָּמַר חֹדֶשׁ חֲמִישִׁי אוֹ שֶׁל טִנּוּף: ה"ג לִגְמָרֵיהּ לָא אָמְרִינַן מִקְצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ: מַאי אִיכָּא בֵּין ר' עֲקִיבָא לְר' יְהוֹשֻׁעַ דִּבְכָל יוֹם מַאי יְלָדָה: חָלָב פּוֹטֵר אִם חוֹלֶבֶת אֲפִילּוּ בְּתוֹךְ שְׁנָתָהּ אוֹ שֶׁנּוֹלְדָה בְּבֵית יִשְׂרָאֵל לֹא רְאִינוּהָ יוֹלֶדֶת עַד לְאַחַר שְׁנָתָהּ וַהֲרֵי הִיא חוֹלֶבֶת: ר' יְהוֹשֻׁעַ סָבַר טִנּוּף פּוֹטֵר וְלֹא חָלָב: הָיְתָה לָהּ חֲמוֹתָהּ אִשָּׁה שֶׁהָלְכָה הִיא וּבַעְלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם וּמֵת בַּעְלָהּ בְּלֹא בָּנִים וְאָח אֵין לוֹ וְיֵשׁ לָהּ חֲמוֹתָהּ בִּמְקוֹמָהּ שֶׁיָּצְאת מִשָּׁם: אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת שֶׁמָּא נוֹלַד בֵּן לַחֲמִיהָ וְהָוְיָא זְקוּקָה לְיִבּוּם: יָצְאת מְלֵאָה שֶׁהָיְתָה חֲמוֹתָהּ מְעוּבֶּרֶת כְּשֶׁיָּצְאתָה זוֹ מִשָּׁם חוֹשֶׁשֶׁת: וּמֶחֱצָה נְקֵבוֹת שֶׁאֵינָהּ זוֹקֶקֶת לְיִבּוּם: אֶלָּא אִפּוּךְ תַּרְגְּמָא דְּר' יְהוֹשֻׁעַ סָבַר טִנּוּף פּוֹטֵר וְהוּא הַדִּין לְחָלָב וַאֲתָא ר' עֲקִיבָא לְמֵימַר כָּל שֶׁיָּדוּעַ שֶׁבִּכְּרָה וַאֲפִילּוּ עַל יְדֵי טִנּוּף אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כו' סָפֵק וַאֲפִילּוּ חוֹלֶבֶת: וְהָתַנְיָא בְּנִיחוּתָא: גְּדִיָּה נָקַט מִשּׁוּם דְּדַרְכָּהּ לֵילֵד וְלָדוֹת הַרְבֵּה בְּעִבּוּר אֶחָד: אֲנִי רָאִיתִי גְּדִיָּה שֶׁעִשְּׂרָה בְּתוֹךְ שְׁנָתָהּ כְּלוֹמַר בְּתוֹךְ אוֹתָהּ שָׁנָה שֶׁיָּלְדָה הַשָּׁלֹשׁ בָּנוֹת חָזְרוּ הַבָּנוֹת וְיָלְדוּ עַד שֶׁנִּכְנְסוּ כּוּלָּן לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר בְּאוֹתָהּ שָׁנָה הֵן וּבְנוֹתֵיהֶם. וּלְקַמָּן בָּעֵי מַאי נָפְקָא מִינַּהּ לת"ק: גְּדִיָּה שָׁלֹשׁ בָּנוֹת בְּכָרִים אֶחָד וְכָל בְּנוֹתֶיהָ יָלְדוּ שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ. לְהָכִי נָקַט שָׁלֹשׁ לְשׁוֹן נְקֵבָה דְּאִי הָווּ זְכָרִים לָא הָווּ מִתְעַשְּׂרֵי דְּאִיכָּא ג' בְּכוֹרוֹת וְתוּ לָא פָּיְשֵׁי עֶשֶׂר: כּוּלָּן נִכְנָסִים לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר יַחַד דְּכוּלָּן יְכוֹלִין לִהְיוֹת נוֹלָדִין מֵאֱלוּל לֶאֱלוּל הַשָּׁלֹשׁ בָּנוֹת וְתֵשַׁע בְּנוֹתֵיהֶן דְּאִי לָא הָווּ נוֹלָדִים בְּשָׁנָה אַחַת לָא הָווּ מִעַשְּׂרֵי אַהֲדָדֵי דְּבְאֶחָד בֶּאֱלוּל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשֵׂר וְאֵין מִצְטָרְפִין אוֹתָן שֶׁנּוֹלְדוּ לְאַחַר אֱלוּל כְּדִמְפָרֵשׁ בְּפֶרֶק מַעְשַׂר בְּהֵמָה (לְקַמָּן בְּכוֹרוֹת דַּף נז:) וְהָנָךְ יְכוֹלִין לִהְיוֹת בָּנוֹת שֶׁלָּהּ בְּשָׁנָה אַחַת כְּגוֹן שֶׁנּוֹלְדוּ הַבָּנוֹת בְּאֶחָד בֶּאֱלוּל וְנִתְעַבְּרוּ לְסוֹף שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וְיָלְדוּ קוֹדֶם אֱלוּל וְלָמָּה לִי לְמִיתְנָא שָׁלֹשׁ בָּנוֹת דְּיָלְדוּ כּוּלְּהוּ הַג' בָּנוֹת כו': לֵימָא קָסָבַר מְטַנֶּפֶת אֵינָהּ חוֹזֶרֶת וְיוֹלֶדֶת בְּתוֹךְ שְׁנָתָהּ מִשְּׁעַת טִנּוּף עַל סוֹף שָׁנָה וְהַאי נָמֵי אֵינָהּ יְכוֹלָה לֵילֵד הוֹאִיל וְיָלְדָה שָׁלֹשׁ בָּנוֹת בִּתְחִלַּת הַשָּׁנָה. וּלְהָכִי נָקַט מְטַנֶּפֶת לסל"א דִּמְטַנֶּפֶת נָמֵי סוֹפָהּ לֵילֵד כְּיוֹלֶדֶת וּבָעֵי לְמִפְשַׁט נָמֵי מִינַּהּ סְתָמָא אִי כְּתַנָּא קַמָּא אִי כְּר' יְהוֹשֻׁעַ דִּפְלִיג לְעֵיל בִּמְטַנֶּפֶת: וּמְשַׁנֵּי אֲפִילּוּ אִם תִּמְצֵי לוֹמַר מְטַנֶּפֶת חוֹזֶרֶת וְיוֹלֶדֶת שֶׁיָּלְדָה וְהַאי אֵינָהּ חוֹזֶרֶת דִּבְרֵי הַכֹּל הִיא: אִכָּא בֵּינַיְהוּ דִּזְעֵירִי וּכְגוֹן שֶׁטִּנְּפוּ הַבָּנוֹת לְסוֹף שִׁשָּׁה נוֹלָדְתָן בִּתְחִלַּת חֹדֶשׁ שְׁבִיעִי תַּנָּא קַמָּא דְּלָא נָקַט לְשָׁנָה דְּתוֹךְ אִית לֵיהּ דִּזְעֵירִי דְּתוּ לָא מְקַבְּלֵי זָכָר עַל רֹאשׁ חֹדֶשׁ שְׁמִינִי וִימֵי עִבּוּרָן ה' חֳדָשִׁים שְׁלֵמִין אִשְׁתְּכַח דְּלָא יָלְדוּ עַד יוֹם אֶחָד בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה וּמַשְׁכַּחַת לָהּ אֲפִילּוּ הָכִי נִכְנָסוֹת יַחַד לַדִּיר אִמָּהוֹת וּבָנוֹת חוּץ מִן הַזְּקֵנָה כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁנָה מְעֻבֶּרֶת דְּיוֹם אֶחָד בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה שֶׁלָּהֶן עֲדַיִן רֹאשׁ חֹדֶשׁ אָב וְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּנָקַט תּוֹךְ שְׁנָתָן בַּיּוֹם אַחֲרוֹן שֶׁל שָׁנָה נוֹלְדוּ וּמְחַסְּרֵי זְמַן הֵן עַל שִׁבְעַת יָמִים וְר' שִׁמְעוֹן סָבַר מְחֻסַּר זְמַן הֵן עַל דְּמִתְעַשְּׂרִי:

תוספות

חָלָב פּוֹטֵר אִכָּא בֵּינַיְהוּ. פָּסַק ר"ת דְּחָלָב אֵינוֹ פּוֹטֵר דִּלְקַמָּן בְּפִרְקִין (בְּכוֹרוֹת דַּף כל.) מַסְּקִינַן כְּרַשְׁבָּ"ג דְּאָמַר בְּלוֹקֵחַ בְּהֵמָה מְנִיקָה מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים דִּפְטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה דְּלָא מְרַחֲמָא אא"כ יָלְדָה אֲבָל מִטַּעַם חָלָב לְחוּד לָא מִפַּטְרָא אִי לָאו דְּאִיכָּא וָלָד בַּהֲדָהּ דְּחָזֵינָא דִּמְרַחֲמָא לֵיהּ וּמְנִיקָתוֹ וּמִתּוֹךְ כָּךְ מְדַקְדֵּק ר"ת דְּהָכִי הִלְכְתָא דְּחָיְישִׁינַן לְמִיעוּטָא הֵיכָא דְּאִיכָּא חֲזָקָה בַּהֲדֵהּ כִּי הָכָא שֶׁהִיא בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא יָלְדָה וַאֲפִילּוּ לָא קַיְמָא לַן כְּרַבִּי מֵאִיר דִּמְטַהֵר בְּהַהִיא דְּרַב תִּינוֹקוֹת מְטַפְּחִים (נִדָּה דַּף יח:) מִטַּעַם סָמוֹךְ מִיעוּטָא לַחֲזָקָה לְהַחְמִיר מִיהָא חָיְישִׁינַן וְאע"ג דְּבְפ"ק דְּחֻלִּין (דַּף יא:) מַשְׁמַע דְּאֵין הֲלָכָה כר"מ אֲפִילּוּ לְהַחְמִיר דְּקָאָמַר לר"מ דְּחָיֵישׁ לְמִיעוּטָא הֵיכִי אָכִיל בִּשְׂרָא מַשְׁמַע דְּאֵין הֲלָכָה כֵּן דְּלָא קָאָמַר הֵיכִי אָכְלִינַן בִּשְׂרָא מִכָּל מָקוֹם הֵיכָא דַּחֲזָקָה מְסַיַּעְתּוֹ חָיְישִׁינַן וְהָכָא אִיכָּא חֲזָקָה דְּהַעֲמֵד בְּהֵמָה בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא יָלְדָה וְסָמוּךְ מִיעוּטָא דְּחוֹלְבוֹת ואע"פ שֶׁאֵין יוֹלְדוֹת לַחֲזָקָה וְהָא דְּאָמְרִינַן פ"ק דְּחֻלִּין (דַּף ג:) דְּרַב מְנַוְּיָין אֲגַב שְׁחִיטָה מַמְחִין הֵן וְלָא אָמְרִינַן סְמוֹךְ מִיעוּטָא דְּאֵין מַמְחִין לַחֲזָקָה דִּבְהֵמָה בְּחֶזְקַת אִסּוּר עוֹמֶדֶת עַד שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה הַהוּא רֻבָּא מְנֵי הוּא וּשְׁכִיחַ טוּבָא כְּעִנְיַן שֶׁמְּנָיְנוּ בְּרֵישׁ גִּטִּין (דַּף ב:) וַאֲפִילּוּ לר"מ דְּחָיֵישׁ לְמִיעוּט' סְתָם סָפְרֵי דְּדַיָּינֵי מִגְמַר גְּמִירֵי וְהַמִּיעוּט לָא שְׁכִיחַ וְלָא חָיֵישׁ לֵיהּ ר"מ כִּדְאָמְרִינַן בְּרֵישׁ בְּנוֹת כּוּתִים (נִדָּה דַּף לב.) וְכֵן י"ל בְּהַהִיא דִּיבָמוֹת (דַּף קכח:) דְּמַיִם שֶׁאֵין לָהֶם סוֹף דְּלִיעֲבַד אִשְׁתּוֹ מוּתֶּרֶת וְלָא אָמְרִינַן סְמוֹךְ מִיעוּטָא דְּנִמְלָטִים לְחֶזְקַת אֵשֶׁת אִישׁ וּמַה שֶּׁהֶחְמִירוּ שָׁם לְכַתְּחִלָּה מִשּׁוּם חוּמְרָא דְּאֵשֶׁת אִישׁ וְגוֹסֵס נָמֵי לָא אָזְלִינַן בֵּהּ בָּתַר רֻבָּא לְהָעִיד עָלָיו לְהַשִּׂיא אֶת אִשְׁתּוֹ וְגַם בְּאַתְרָא דְּרֻבָּא מְסַכְּנֵי וַהֲדַר מְקַדְּשֵׁי וּמִיעוּט מְקַדְּשֵׁי וַהֲדַר מְסַכְּנֵי דְּאִיכָּא רֻבָּא וַחֲזָקָה לְהֶתֵּירָא חָיְישִׁינַן לְמִיעוּטָא לְהַחְמִיר לְפִי גִּרְסַת רַבֵּנוּ חֲנַנְאֵל בְּקִדּוּשִׁין בְּפֶרֶק שֵׁנִי (דַּף נ:) וְיֵשׁ לִתְמוֹהַּ אַהָא דִּפְרִיךְ הָכָא לְר' יְהוֹשֻׁעַ דְּאָמַר חָלָב אֵינוֹ פּוֹטֵר מֵהָא דְּא"ר יְהוֹשֻׁעַ בְּיָבָמוֹת (דַּף קיט.) יָצְתָה מְלֵאָה אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת כְּדִמְפָרֵשׁ דְּלָא חָיֵישׁ לְמִיעוּטָא דִּזְכָרִים וְלָאו מִתּוֹךְ כָּךְ נוֹמַר אִפּוּךְ וּמַאי קָשֶׁה בְּהַהִיא דִּיבָמוֹת לֵיכָּא חֲזָקָה בַּהֲדֵי מִיעוּטָא אֲבָל בַּהֲדֵי מִיעוּטָא דְּחוֹלְבוֹת אִיכָּא חֲזָקָה וּלְפִיכָךְ חָיֵישׁ וְעַל כָּרְחִין מַתְנִיתִין דְּהָתָם נָמֵי מוּכְחָא דְּיֵשׁ חִלּוּק דְּרֵישָׁא דְּלָא תִּנָּשֵׂא וְלֹא תִּתְיַבֵּם כו' מְפָרֵשׁ הָתָם מִטַּעַם סָמוּךְ מִיעוּט לַחֲזָקָה וְלָא פְּלִיג עָלֶיהָ ר' יְהוֹשֻׁעַ דְּאֵין לוֹמַר דִּפְלִיג בְּסֵיפָא וה"ה בְּרֵישָׁא דַּאֲדְּרַבָּה הֲוָה לֵיהּ לְאַשְׁמוּעִינַן דִּפְלִיג בְּרֵישָׁא ואע"ג דְּאִיכָּא חֲזָקָה וכ"ש בְּסֵיפָא וְי"ל כֵּיוָן דְּמַסְקָנָא בָּרַיְיתָא אִיפְּכָא לֹא חָשׁ מִלְּתָרֵץ מִיהוּ תֵּמַהּ דִּלְמַאי דְּמַפִּיךְ כ"ש דְּתִקְשֵׁי לָן דְּהָכָא א"ר יְהוֹשֻׁעַ חָלָב פּוֹטֵר אַלְמָא לָא חָיֵישׁ לְמִיעוּטָא ואע"ג דְּאִיכָּא חֲזָקָה בַּהֲדֵהּ וּבְהַהִיא דִּיבָמוֹת מַשְׁמַע דְּלָא פְּלִיג ר' יְהוֹשֻׁעַ אֶלָּא בְּסֵיפָא אֲבָל בְּרֵישָׁא מוֹדֶה וְאִי הֲוָה אָמְרִינַן דְּלָא חָשִׁיב מִיעוּט דְּאִיכָּא חֲזָקָה בַּהֲדֵהּ מַה שֶּׁהִיא בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא יָלְדָה שֶׁאַדְּרַבָּה הַעֲמֵד וָלָד בְּחֶזְקַת שֶׁאֵינוֹ קָלוּט בִּבְכוֹרָה שֶׁהוּא חוּלִּין בִּמְעֵי אִמּוֹ אָז הֲוָה אָתֵי שַׁפִּיר וְגַם הָא דְּצָרִיךְ נוֹמַר אִפּוּךְ אֲבָל קָשֶׁה דְּא"כ ר"ש בֶּן גַּמְלִיאֵל דְּסָבַר חָלָב אֵינוֹ פּוֹטֵר אַלְמָא חָיֵישׁ לְמִיעוּטָא ואע"ג דְּלֵיכָּא חֲזָקָה בַּהֲדֵהּ וּבְרֵישׁ כָּל הַצְּלָמִים (ע"ז דַּף מ:) מַשְׁמַע דְּלָא חָיֵישׁ לְמִיעוּט וְלָא גָּזַר שְׁאָר מְקוֹמוֹת אַטּוּ אוֹתוֹ מָקוֹם כִּדְגָזַר ר"מ מִטַּעַם דְּחָיֵישׁ לְמִיעוּט וְעוֹד קַשְׁיָא דִּבְסוֹף אֵין מַעֲמִידִין (עֲבוֹדָה זָרָה דַּף לט:) מ דְּר' יוֹחָנָן סָבַר כר"מ בִּגְבִינוֹת בֵּית אוּנְיָיקִי דִּסְתָמָא כְּר' מֵאִיר וְטַעֲמָא דְּר"מ מִשּׁוּם דְּחָיֵישׁ לְמִיעוּט כִּדְמְפָרֵשׁ בְּהַהוּא פִּרְקָא וּבפ"ק דְּחֻלִּין (דַּף ה:) דְּר' יוֹחָנָן אָכַל מִשְּׁחִיטַת כּוּתִי וְלָא חָיֵישׁ לְמִיעוּט הַחֲשׁוּדִים כִּדְקָאָמַר ר"מ הָתָם גַּבֵּי יֵינָם אע"ג דְּאִכָּא חֲזָקָה בַּהֲדֵהּ דְּלָא נִשְׁחֲטָה וְי"ל דְּאִיכָּא סְתָמֵי טוּבָא דְּלָא חָיְישִׁינַן לְמִיעוּטָא וְעוֹד דְּהָתָם סְתָם וְאַחַ"כ מַחֲלֹקֶת בְּרֵישׁ כָּל הַצְּלָמִים פְּלוּגְתָּא דְּר"מ וְרַבָּנַן אֲבָל עוֹד ק' דִּלְקַמָּן (בְּכוֹרוֹת דַּף כל) מַשְׁמַע דְּר' יוֹחָנָן אִית לֵיהּ הֲלָכָה כְּרַשְׁבָּ"ג גַּבֵּי הַהוּא דְּרָאָה חֲזִיר כָּרוּךְ אַחַר רָחֵל וְיֵשׁ לְתָרֵץ דְּאֵין לְהַחֲזִיק כָּל הַכּוּתִים כִּרְשָׁעִים אֶלָּא לְהַרְשִׁיעַ לְבַלּוֹ וְעוֹד קָשֶׁה דִּבְפ' עֲשָׂרָה יוּחֲסִין (קִדּוּשִׁין דַּף פ.) גַּבֵּי רַב תִּינוֹקוֹת מְטַפְּחִים מַשְׁמַע דְּר' יוֹחָנָן סָבַר כְּרַבָּנַן דְּקָתָנֵי שְׁנֵי דְּבָרִים אֵין בָּהֶם דַּעַת לִשְׁאוֹל וַעֲשָׂאוּם חֲכָמִים כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן דַּעַת לִשְׁאוֹל וּמַיְיתִי מָנַיִן לְמֵימַר דִּלְעוֹלָם כִּדְאָמַר דִּמְוַלְתָּהּ דְּר"ש בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר ר' יוֹחָנָן כְּוָותֵיהּ בְּהַהִיא דְּמַשְׁמַע דְּמִלְּפָטַר מִטַּעַם דְּלָא מְרַחֲמָא לְהָנִיק אא"כ יָלְדָה וְנַפְקָא מִינַּהּ הֵיכָא דְּחָזֵינַן דַּהֲוָה לָהּ חָלָב קוֹדֶם לֵדָה [אִם אַחַ"כ רְאִינוּהָ מְנִיקָה] דְּהַהִיא לָא מִפַּטְרָא מִטַּעַם חָלָב אִי לָאו טַעֲמָא דְּלָא מְרַחֲמָא וּלְפִי זֶה אֶפְשָׁר דַּהֲוֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר חָלָב פּוֹטֵר וְאֵין רְאָיָה הַשְׁתָּא לר"ת לְמִיעוּט הֵיכָא דְּאִיכָּא חֲזָקָה בַּהֲדֵהּ מֵהָא דִּפְסְקִינַן הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וּמִיהוּ קָשֶׁה דְּר"ש בֶּן גַּמְלִיאֵל דְּאָמַר כָּל שֶׁשָּׁהָה ל' יוֹם בָּאָדָם אֵינוֹ נֶפֶל הָא לֹא שָׁהָה סְפֵיקָא הָוֵי וּמְפָרֵשׁ אִם לָאו כְּלוֹמַר אֲפִילּוּ נָפַל מִן הַגַּג אוֹ אֲכָלוֹ אֲרִי אַלְמָא חָיֵישׁ לְמִיעוּט נְפָלִים וּבְרֵישׁ כָּל הַצְּלָמִים לָא חָיֵישׁ לְמִיעוּט וּבְלָאו הָכִי קַשְׁיָא דְּרַשְׁבָּ"ג אַדְּרַשְׁבָּ"ג קַשְׁיָא נָמֵי הִלְכְתָא אַהִלְכְתָא דְּלָא חָיְישִׁינַן לְמִיעוּט כִּדְמַשְׁמַע בְּחוּלִּין דְּלָא פָּרִיךְ הֵיכִי אָכְלִינַן בִּשְׂרָא וּבְהַהִיא דְּשַׁבָּת (דַּף קלו.) קַיְמָא לַן כְּרַשְׁבָּ"ג כִּדְמוֹכַח הָתָם וְי"ל דְּמַאן דְּהַדִּין הָיָה לָנוּ לִפְסֹק כְּרַבָּנַן וְאַדְּרַבָּנַן סָמְכִינַן בִּשְׁעַת הַדְּחָק כִּדְמוֹכַח בְּהַחוֹלֵץ (יְבָמוֹת דַּף לז.) אֶלָּא מִדְּרַבָּנַן הֶחְמִירוּ בִּיבָמָה הוֹאִיל וּמֵת תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים וְאַע"פ שֶׁנָּפַל מִן הַגַּג אוֹ אֲכָלוֹ אֲרִי שֶׁמָּא יִשְׁתַּקַּע הַדָּבָר וְיֹאמְרוּ הָעוֹלָם שֶׁפָּתַח וּמֵת וְיָבֹא לִידֵי לַעַז וְקִלְקוּל וּלְכָךְ עֲשָׂאוּהוּ כְּסָפֵק גַּם לְעִנְיַן אֲבֵלוּת שֶׁלֹּא יָבֹא לְהָקֵל בְּעֵדוּת וְעוֹד שֶׁבְּכָל מָקוֹם הֲלָכָה כְּדִבְרֵי הַמֵּקֵל בְּאֵבֶל וּבְלֹא שֶׁהָה ח' יָמִים בִּבְהֵמָה הֶעֱמִידוּ כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל דְּאִי לָא הָא לָא קַיְמָא הָא וְעוֹד דְּמִשּׁוּם הַאי גּוּפָא שֶׁאִם נַתִּיר לְשׁוֹחֲטוֹ לְאָכְלוֹ כְּשֶׁהוּא בָּרִיא יָכוֹל לְשׁוֹחֲטוֹ כְּשֶׁהוּא חוֹלֶה וְקָרוֹב לִפְתּוֹחַ [illegible]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' בכורות הל' ח, טוש"ע יו"ד סי' שטו סעי' ג:
ב מיי' פג' מהל' יבום וחליצה הל' יז:
ג מיי' פג' מהל' יבום וחליצה הל' יח, טוש"ע אה"ע סי' קנו סעי' ט:
ד מיי' פג' מהל' בכורות הל' י, טוש"ע יו"ד סי' שטו סעי' ה:
ה מיי' פג' מהל' בכורות הל' ו:

רבינו גרשום

לסבריה לאחר. יולדת בתוך שנתה ולאו לית ליה דזעירי. [illegible]

מסורת הש"ס

א מועד קטן טז:, נזיר ו:, שבועות יט:
ב משנה יבמות; יבמות קיט.
ג חולין עז:
ד תוספתא בכורות

לֵימָא קָסָבַר מְטַנֶּפֶת אֵינָהּ חוֹזֶרֶת וְיוֹלֶדֶת בְּתוֹךְ שְׁנָתָהּ. אִם תִּימְצֵי לוֹמַר: מְטַנֶּפֶת חוֹזֶרֶת וְיוֹלֶדֶת בְּתוֹךְ שְׁנָתָהּ — יוֹלֶדֶת וַדַּאי אֵינָהּ חוֹזֶרֶת וְיוֹלֶדֶת בְּתוֹךְ שְׁנָתָהּ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אֲנִי רָאִיתִי גְּדְיָיה כּוּ'. מַאי אִיכָּא בֵּין תַּנָּא קַמָּא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דִּזְעֵירִי. תַּנָּא קַמָּא אִית לֵיהּ דִּזְעֵירִי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן לֵית לֵיהּ דִּזְעֵירִי. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דִּזְעֵירִי, וְהָכָא בְּיוֹלֶדֶת לִמְקוּטָעִין קָא מִיפַּלְגִי. לְתַנָּא קַמָּא אֵינָהּ יוֹלֶדֶת לִמְקוּטָעִין, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן יוֹלֶדֶת. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא אֵינָהּ יוֹלֶדֶת לִמְקוּטָעִין, וְהָכָא בְּמִקְצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ קָמִיפַּלְגִי: לְתַנָּא קַמָּא — לָא אָמְרִינַן מִקְצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן — אָמְרִינַן מִקְצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אָמְרִינַן מִקְצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ, וְהָכָא בְּמִחוּסַּר זְמַן נִכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׁר קָמִיפַּלְגִי.

וְהָתַנְיָא:

לֵימָא קָסָבַר מְטַנֶּפֶת אֵינָהּ חוֹזֶרֶת וְיוֹלֶדֶת תּוֹךְ שְׁנָתָהּ וְכָל שֶׁכֵּן זוֹ שֶׁיָּלְדָה וְלָלוֹת גְּמוּרִים וּבְתוֹךְ שְׁנָתָהּ לָווּ וַזְקָא לָגָא גַּם לַאֲחַר שְׁנָתָהּ מְעַט לְהָא לָווּ בְּאוֹתָהּ שָׁנָה נוֹלְדָה הַגְּלִיָּה שֶׁאִם כֵּן תִּתְעַשֵּׁר עִם בְּנוֹתֶיהָ וְתַנָּא קַמָּא לָא חָשִׁיב לָהּ לָגָא בְּלוֹמַר בַּת שְׁנָתָהּ יוֹם שֶׁלַּאֲחַר שְׁנָתָהּ וּפֵרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס לְהָוֵי כְּרִ' יִשְׁמָעֵאל וַעֲלִיפָא מֵרַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְהַיְינוּ עִמּוֹ לְהָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל חוֹזֶרֶת וְיוֹלֶדֶת בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל שָׁנָה שֶׁנִּיָּה לְהָא לִית לַהּ מִכָּאן וְאֵילָךְ סָפֵק וְהִקְשָׁה בַּקּוּנְטְרֵס כֵּיוָן לְאֵלֵּינָה נִכְנֶסֶת עִמָּהֶן לוֹקְמָהּ בְּגוֹן שֶׁנּוֹלְדָה הִיא בְּנִיסָן וְיָלְדָה לָהּ בֶּאֱלוּל לְאֶפְשָׁר לָהּ לַחֲזֹר לָגַל עִם בְּנוֹתֶיהָ הֵלֶּס אֱלוּל הַבָּא וְלָא לַיִּן בְּלַשָּׁנָהּ לְהָא בְּסָמוּךְ לְחָמְרִינַן דְּתַנָּא קַמָּא לִית לַהּ דִּזְעֵירִי וְהוּא הַדִּין שֶׁאֵין בְּהֶמְהָ מִתְעַבֶּרֶת אַחַר שֶׁנּוֹלְדָה בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם ח"כ עָרִיךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם לְבַד מִ' חֲלָשֵׁי הָעִבּוּר וַהֲוָה לַיּהּ לְמֵימַר שֶׁנּוֹלְדָה בכ"ה בַּאֲלוּל: תַּנָּא קַמָּא אִית לַהּ דִּזְעֵירִי גַּם כָּאן פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס לִימֵי עִבּוּרָהּ ה' חֲלָשִׁים שֶׁלַּיָּמִים מִשָּׁמַע שֶׁרוֹעָה לוֹמַר שֶׁל שְׁלֹשִׁים יוֹם כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ לְעֵיל וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן בְּלָא וּלְמַאי דְּמוֹקֵי פְּלֵגְתַּיְיהוּ בְּמִקְצַת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ לְעָרִיךְ לִמְנוֹת הַכֹּל מִאֶחָד אֶחָד שֶׁל שָׁנָה זוֹ לְאֶחָד שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה נִשְׁנַת הַגְּבָנָה דְּאֶחָד שֶׁל שָׁנָה רִאשׁוֹן הַשָּׁנָה נִמְעַשֵּׁר בְּהֶמְהָ וְלָא מַשְׁכַּחַת לַהּ בְּשׁוּם עִנְיָן אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ חֲלָשֵׁי הָעִבּוּר כְּפִי חֲלָשֵׁי הַגְּבָנָה וְהִשְׁתָּא לְתַנָּא קַמָּא לָא אָמְרִינַן מִקְצַת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ וּכְשֶׁנּוֹלְדָה בְּאֶחָד בֶּאֱלוּל נֹא הִכְבָּנָה זָכָר עַל מְלֹאת שְׁלֹשִׁים יוֹם שֶׁנּוֹלְדָה לְכֵיוָן לְאֵמַר זְעֵרִי אֵין טוּנוּף פְּחוֹת מִנִּי יוֹם כָּל שֶׁכֵּן בְּתָּה וְהִשְׁתָּא שַׁלְמֵי אִינְהוּ נִ' יוֹם בְּיוֹם כ' שֶׁל תִּשְׁרֵי לְבָעֵינַן נִ' יוֹם מֵעֵת לְעֵת כֵּיוָן לְאֵלֵּין מִקְצַת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ וֶאֱלוּל חָסֵר הוּא וּבוֹ בַּיּוֹם אֶפְשָׁר לְהִתְעַבֵּר וְה' חֲלָשִׁים שֶׁל עִבּוּר שַׁלְמֵי יוֹם שֶׁנִּי שֶׁל אֱלוּל וּבוֹ בַּיּוֹם יָלְדָה חֲשׁוּב שְׁלֹשִׁים יוֹם מֵעֵת לְעֵת לְבָנוֹתֶיהָ הֵלֶּס שֶׁיִּקְבְּלוּ זָכָר וַיְכֻנּוּ בְּיוֹם שְׁלִישִׁי שֶׁל נִיסָן וּבוֹ בַּיּוֹם יָלְדוּ וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר לְאֵלֵּין עִבּוּרָן בְּיוֹם שְׁלִישִׁי שֶׁל אֱלוּל וּבוֹ בַּיּוֹם יָלְדוּ וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר לְאֵלֵּין עִבּוּרָן בְּיוֹם אֶחָד לְאֵלֵּין מִקְצַת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ וּבוֹ בַּיּוֹם נִתְעַבְּרוּ וְנִמְצָא שֶׁכָּלוּ ה' חֲלָשֵׁי עִבּוּר וְאֵין לִתְמֹהַּ עַל שֶׁפֵּרֵשׁ הָעִבּוּר בְּהֶמְהָ בַּיָּמָה לְפִי חֲלָשֵׁי הַגְּבָנָה לה"נ לְאַשְׁכְּחַן בִּירוּשַׁלְמִי בְּפֶרֶק קַמָּא לְגִבָּה לַחֲמוּרָה אע"פ שֶׁאֵינָהּ יוֹלֶדֶת לִמְקַטָּעִין בְּעָמִיס סי"ב חֲלָשֵׁי עִבּוּרָן לְפִי שָׁנַת הַחַמָּה בְּעָמִיס לְפִי שָׁנַת הַגְּבָנָה דְּקָאָמַר הָתָם ר' חִיָּא בַּר אָשֵׁי הָוָה יָתֵב קַמֵּיהּ דְּרַב חָמְתָהּ מִבְּעִית א"ל מַה כֵּן א"ל חֲמָרְתִּי בְּעֵיָא מִגֹּא לַאֲגָא בְּעֵי (מַרְבִּעְנָא) שֶׁגֹּא תַּגְטַנֵּן א"ל חֵימְתִּי עָלָה עָלֶיהָ זָכָר א"ל בְּיוֹם פְּלָן וַהֲשִׁיב א"ל בְּעֵיָא הִיא עַל כַּלּוּן וְתָנֵי כֵּן שֶׁפִּחַת אֵינָהּ פּוֹחֶתֶת מִיּוֹתוֹת הַגְּבָנָה הַמּוֹסֶפֶת עַל יְמוֹת הַחַמָּה דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פְּלִיג דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִלְּתֵהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מוֹסֶפֶת עַל יְמוֹת הַחַמָּה וְאַחַ"כ אָמַר סָם וְכָל מִלְּתֵהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פְּלִיג בְּקִרּוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּי מִמְּנָה שְׁנוֹרִים וְיֵשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיָּלְדוּ עַכְשָׁו פֵּרוּשׁ שֶׁיָּלְדוּ לְאַחַר זְמַן וְאַחַ"כ אוֹמְרִים כָּאן בַּבְּהֵמָה טְמֵאָה כָּאן בַּבְּהֵמָה טְהוֹרָה כְּלוֹמַר לָא פְּלִיגִי וּפְרִיךְ הָא כְּתִיב הֲיַלְדָּתִי עֵת לֶדֶת יַעֲלֵי סָלַע חֹלַלְתִּי תִּשְׁמֹר תִּסְפֹּר יְרָחִים תְּמַלֶּאנָה וַיַּלְדָּתָם וּפֵרוּשׁ תִּסְפֹּר יְרָחִים תְּמַלֶּאנָה לְאֵיזֶה יוֹלֶדֶת לִמְקַטָּעִין וּמְשַׁנֵּי חַיָּה טְהוֹרָה בְּבְהֵמָה טְמֵאָה כְּלוֹמַר לְאֵיזֶה יוֹלֶדֶת לִמְקַטָּעִין בְּשַׁמַּעְתִּין פְּלֵגְתָּא בְּבְהֵמָה טְהוֹרָה:

רבינו גרשום

לימא מלגא תנא הכי ותיהדר איהי אגא וכל בעותיה ולו אגם ס"מ קסבר מטנפת אינה וכו' האם ולאי טוענה לסוף י' חדשים שולדה ל' יום ולא יכולה לולד בתוך שנתה אגא בשנה שניה ובריתא משמע דמייירי בתוך שנתן:

אם תמצא לומר מטנפת חוזרת. כלומר לגא מטנפה כל ל' שלשים יולדת ולאי בתחלת שנה אינה חוזרת ויולדת בתוך שנתה היולכך ערוך שיאמר וכל בעות יולדו נ':

מאי איכא בין תנא קמא לר' שמעון. שניהן סוין שאין חזקנה מתעברת עמהן:

תנא קמא אית ליה דזעירי והני נ' בעות טוענו בתחלת חלק שבעים לילדתן וטוענו ל' יום שלשים ולא מצי יולדי בתוך שנתן אגא בתחלת שנה שניה הילכך לא אמר תנא קמא בתוך שנה:

ור' שמעון. לאמר בתוך שנתן ולאי לית ליה דזעירי אגא טוענו פחות מל' ויולדו בתוך שנתן ולתנא קמא אינה יולדת למקוטעי: לאסי לא אמר בתוך שנה:

ואית למפרש ר' שמעון לאמר אני ראיתי גדייה (בשעשה) [שעשרה] בתוך שנתה קסבר להגליים והבנות בעות שנה אחת הן ונכנסות עמהן לתתעבר כגון שנולדה גדייה בר"ח אלול ולסוף ל' יום נתעברה ולסוף שבעו ילדה נ' בעות ולסוף ל' יום בר"ח ניסן נתעברי אותן נ' בעות ולסוף אב ילדו כל אחת כ' בעות הוו לה שיתה וג' חמאות וחקנה הרי י' כולן בעות שנה אחת ומתעברין בעות שנתן:

ולא מיסתבר הכי חדא דקשיא מאן לאמר מאי איכא בין תנא קמא לר' שמעון דהא קא חזינן לר' שמעון בשי זקנה בהדייהו ותנא קמא לא בשי. ועוד קשיא לי שמעתא לגעל סברי לר' יהוסף:

כולי עלמא אמרינן מקצת היום ככולו. ולאי יולדות בתוך שנתן:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פד' מהל' בכורות הל' י, טוש"ע יו"ד סי' שטו סעי' א:
ב מיי' פד' מהל' בכורות הל' יב:
ג מיי' פד' מהל' בכורות הל' ט, טוש"ע יו"ד סי' שטז סעי' ו:
ד מיי' פי"ב מהל' שחיטה הל' יד, טוש"ע יו"ד סי' שטו סעי' ו:
ה מיי' פד' מהל' בכורות הל' יג, סמג עשין ריא, טוש"ע יו"ד סי' שטו סעי' ז:
ו מיי' פא' מהל' שאר אבות הטומאות הל' טו:

(א)וְהָתַנְיָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: מְחוּסַּר זְמַן נִכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, וַהֲרֵי הֵן כִּבְכוֹר — מָה בְּכוֹר קָדוֹשׁ לִפְנֵי זְמַנּוֹ וְקָרֵב לְאַחַר זְמַנּוֹ, אַף מְחוּסַּר זְמַן קָדוֹשׁ לִפְנֵי זְמַנּוֹ וְקָרֵב לְאַחַר זְמַנּוֹ. (ב)וְאַדְּיָלֵיף מִבְּכוֹר, נֵילַיף מִקֳּדָשִׁים? מִסְתַּבְּרָא מִבְּכוֹר הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן: גּוֹאֵל, מוּם, תְּמוּרַת, אֲכִילָה. אַדְּרַבָּה, מִקֳּדָשִׁים הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן זָכָר, קָדוֹשׁ, בְּמַתָּנוֹת, פָּשׁוּט. אֶלָּא רַבִּי שִׁמְעוֹן "הַעֲבָרָה" "הַעֲבָרָה" גְּמִיר. אהֵיכִי דָּמֵי טִינּוּף? אָמַר רָבָא, כִּדְאָמְרִי רַעֲוָתָא: דְּצָלְלָתָא אֲצַר חֵיוְתָא. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: בַּעֲבוּעֵי דִּדְמָא. וְצָרִיךְ לְהַרְאוֹתוֹ לְחָכָם. חָכָם מְנָא יָדַע? אָמַר רַב פָּפָּא: רוֹעֶה חָכָם. ב(ג)אָמַר רַב חִסְדָּא: הֲרֵי אָמְרוּ יְצִירַת הַוָּולָד בָּאִשָּׁה אַרְבָּעִים יוֹם. בָּעֵי רַב חִסְדָּא: בִּבְהֵמָה בְּכַמָּה? אֲמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבָּיֵי: לָאו הַיְינוּ דִּזְעֵירִי, דְּאָמַר זְעֵירִי: אֵין טִינּוּף פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם? הַהוּא לְקַבֵּל אִיתְּמַר. מָצִינוּ לוֹקֵחַ מִגּוֹי, לוֹקֵחַ מִיִּשְׂרָאֵל מַאי? אָמַר רַב: בְּכוֹר וַדַּאי, דְּאִם אִיתָא דְּבִכְּרָה — אִישְׁתַּבּוֹחֵי הֲוָה מִישְׁתַּבַּח לֵיהּ. גוּשְׁמוּאֵל אָמַר: בְּכוֹר סָפֵק, סָבַר לִשְׁחִיטָה קָא בָּעֵי לֵיהּ. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: חוּלִּין וַדָּאִין, מַאי טַעְמָא? אִם אִיתָא דְּלֹא בִּכְּרָה, כֵּיוָן דְּאִיכָּא אִיסּוּרָא, אוֹדוֹעֵי הֲוָה מוֹדַע לֵיהּ. דתַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר חוּלִּין: אִם לֹא הוֹדִיעוֹ — הוֹלֵךְ וְשׁוֹחֵט וְאֵינוֹ נִמְנָע. לֵימָא תֶּיהֱוֵי תְּיוּבְתָּא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל? הָתָם בְּמוֹכֵר תַּלְיָא מִילְּתָא, הָכָא בְּלוֹקֵחַ תַּלְיָא מִילְּתָא. ה(ד)מַתְנִי' רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: בְּהֵמָה גַּסָּה שֶׁשָּׁפְעָה חֲרָרַת דָּם, הֲרֵי זוֹ תִּקָּבֵר, וּפְטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה. וגְּמָ' תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא: אֵינָהּ מְטַמְּאָה לֹא בְּמַגָּע וְלֹא בְּמַשָּׂא. וּמֵאַחַר דְּאֵינָהּ מְטַמְּאָה לֹא בְּמַגָּע וְלֹא בְּמַשָּׂא, אַמַּאי תִּקָּבֵר? כְּדֵי

רש"י

אַף מְחֻסַּר זְמַן קָדוֹשׁ לִפְנֵי זְמַנּוֹ וְהָא דְּאָמַר בִּתְמוּרָה פֶּרֶק אֵלּוּ קָדָשִׁים (תְּמוּרָה דַּף יט:) הֲרֵי מְחֻסַּר זְמַן דְּלָא חֲזֵי וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן קָדוֹשׁ הַיְינוּ בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה כִּדְמוֹכַח הָכָא דִּפְלִיגִי ר' שִׁמְעוֹן וְרַבָּנַן אֲבָל בִּשְׁאָר קָדָשִׁים מוֹדֶה אֲפִילּוּ ר' שִׁמְעוֹן: שֶׁכֵּן גּוֹאֵל מוּם כו' הָא דְּלָא קָאָמַר נָמֵי וְאֵין בָּאִים מִחוּצָה לָאָרֶץ כִּשְׁאָר קָדָשִׁים מִשּׁוּם דִּפְלוּגְתָּא הִיא הָתָם בַּגְּמָרָא תְּמוּרָה (דַּף כא.): אֲכִילָה פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְ' שֶׁנֶּאֱכָלִין בְּמוּמָן בְּלֹא פִּדְיוֹן וּקְצָת קָשֶׁה דְּהָא מִכְּלָל גּוֹאֵל הוּא וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּמְשַׁנֶּה אֲכִילָתָהּ מִשְּׁאָר פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין דְּאֵין נִשְׁחָטִין בְּאִטְלִיז וְנִמְכָּרִים בְּאִטְלִיז וְנִשְׁקָלִים בְּלִטְרָא וּמִדְּאוֹרַיְיתָא הוּא כִּדְמַשְׁמַע בְּפֶרֶק קַמָּא דִּתְמוּרָה (ד' ח.) וּבְסוֹף חֵלֶק (סַנְהֶדְרִין ד' קיב:) גַּבֵּי עִיר הַנִּדַּחַת דִּמְמַעֵט בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר מִדִּכְתִיב בְּהֶמְתָּהּ מִי שֶׁנֶּאֱכָל בְּתוֹרַת בְּהֶמְתְּךָ יָצְאוּ בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין בְּתוֹרַת בְּהֶמְתְּךָ דִּתְנַן כָּל פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין נִמְכָּרִין בְּאִטְלִיז חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר: הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה גְּמִירִי וְאַף ע"ג דְּאִיכָּא לְמֵילַף נָמֵי תַּחַת תַּחַת מִקֳּדָשִׁים כִּדְאָמַר בפ"ק (לְעֵיל בְּכוֹרוֹת ד' יב.) בְּהֵמָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִקְצָת סִימָנִין הָכָא לְעִנְיַן קִדּוּשׁ שַׁיָּךְ לְמֵילַף טְפֵי מֵהַעֲבָרָה דְּמַשְׁמַע כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט לְשׁוֹן קִדּוּשׁ: אִשְׁתַּבּוֹחֵי מִשְׁתַּבַּח לֵיהּ פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס שֶׁכְּבָר בִּכְּרָה וְלֹא תִּסְתַּכֵּן בְּלֵדָה עוֹד אֲבָל עוֹבֵד כּוֹכָבִים אִי נָמֵי א"ל הָכִי אֵין בִּדְבָרָיו אֱמֶת וְיֵשׁ לוֹמַר מִפֵּרוּשׁוֹ דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֲפִילּוּ מֵסִיחַ לְפִי תֻּמּוֹ אֵינוֹ נֶאֱמָן דִּלְהַשְׁבִּיחַ מִקָּחוֹ אוֹמֵר כֵּן וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ דְּאִשְׁתַּבּוֹחֵי דְּהָכָא הַיְינוּ שֶׁכְּבָר נִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר חֻלִּין וַדַּאי בַּהֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת פָּסַק כְּר' יוֹחָנָן וּבְבֵיצָה (דַּף ל:) אָמְרִי' רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן וּבְפ' מִי שֶׁהוֹצִיאוּהוּ (עֵירוּבִין ד' מז:) אָמְרִינַן שְׁמוּאֵל וְר' יוֹחָנָן הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן: הָתָם בְּמוֹכֵר תַּלְיָא מִלְּתָא שֶׁיּוֹדֵעַ הַמּוֹכֵר בַּלּוֹקֵחַ שֶׁקּוֹנֶה לִשְׁחֹט וְעוֹבֵר בְּלָאו דְּוְלִפְנֵי עִוֵּר אִם אֵינוֹ מוֹדִיעוֹ לַלּוֹקֵחַ לָא אִיבְּעֵי לֵיהּ לְאַסּוֹקֵי לְדַעְתֵּיהּ שֶׁמָּכַר אִמָּהּ אוֹ בִּתָּהּ: הָכָא בְּלוֹקֵחַ תַּלְיָא מִלְּתָא שֶׁעָלָיו לַחְקֹר בִּבְהֶמְתּוֹ אִם הִיא חַיֶּבֶת בִּבְכוֹרָה: בְּהֵמָה גַּסָּה שֶׁשָּׁפְעָה חֲרָרַת דָּם הֲרֵי זוֹ תִּקָּבֵר אע"פ דִּתְנָא בְּפֶרֶק בְּהֵמָה הַמַּקְשָׁה (חֻלִּין דַּף עז.) הַמְבַכֶּרֶת שֶׁהִפִּילָה שִׁלְיָא יַשְׁלִיכֶנָּה לַכְּלָבִים כִּדְמְפָרֵשׁ הָתָם מִשּׁוּם דְּנִסְמָךְ מִיעוּטָא דְּנִדְמֶה לְמֶחֱצָה דִּנְקֵבוֹת הָכָא שָׁאנֵי כִּדְמְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא כְּדֵי לְפַרְסְמָהּ שֶׁנִּפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה וּמַה שֶּׁאֵינוֹ דּוֹחֵק בַּגְּמָרָא לוֹמַר כֵּן אֶלָּא מִשּׁוּם דְּרַבִּי חִיָּא דְּקָאָמַר וְכִי מֵאַחַר דְּאֵינָהּ מְטַמְּאָה לֹא בְּמַגָּע וְלֹא בְּמַשָּׂא אַמַּאי תִּקָּבֵר וּמְשַׁנֵּי כְּדֵי לְפַרְסְמָהּ כו' בְּלָאו הָכִי צָרִיךְ הָיָה טַעַם דְּפִרְסוּם אֶלָּא דַּאֲמַר ר' חִיָּא לָא נִיחָא לֵיהּ כָּל כָּךְ שֶׁתִּקָּבֵר מִטַּעַם פִּרְסוּם כֵּיוָן דַּאֲפִי' יוֹדֵעַ שֶׁיָּלְדָה דָּבָר הַקָּדוֹשׁ לָא בָּעְיָא קְבוּרָה מִשּׁוּם דְּבָטְלִי:

תוספות

וְהָתַנְיָא בְּנִיחוּתָא: וַהֲרֵי הוּא כְּלוֹמַר וּבְדָבָר זֶה יֵשׁ לוֹ דִּין בְּכוֹר: מָה בְּכוֹר קָדוֹשׁ לִפְנֵי זְמַנּוֹ שֶׁהֲרֵי קְדֻשָּׁתוֹ מֵרֶחֶם: אַף מַעֲשֵׂר קָדוֹשׁ לִפְנֵי זְמַנּוֹ דִּמְחֻסַּר זְמַן נִכְנָס לַדִּיר: נֵילַף מִקֳּדָשִׁים מִשְּׁלָמִים שֶׁאֵין יָכוֹל לְהַקְדִּישָׁן מְחֻסַּר זְמַן שֶׁאֵין קְדֻשָּׁה חָלָה עֲלֵיהֶן כִּדְאָמְרִינַן בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַה' אֵין לִי אֶלָּא לְאִשֶּׁה מִנַּיִן אַף לְהַקְדִּישׁ תַּלְמוּד לוֹמַר לְקָרְבָּן: שֶׁכֵּן גּוֹאֵל מוּם תְּמוּרַת אֲכִילָה בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר אֵין נִפְדִּין דְּבִבְכוֹר נֶאֱמַר (בַּמִּדְבָּר יח) לֹא תִפְדֶּה וּבְמַעֲשֵׂר (וַיִּקְרָא כז) לֹא יִגָּאֵל אֲבָל קָדָשִׁים נִפְדִּין בְּמוּמָן. וְקִדּוּשִׁין בְּמוּמָן קְדֻשָּׁה גְּמוּרָה מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּקָדָשִׁים כִּדְאָמְרִינַן בְּפִרְקִין לְעֵיל (בְּכוֹרוֹת דַּף יד.) כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן כו' חוּץ מִבְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר. וּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר אֵין תְּמוּרָתָן קְרֵבָה דִּכְתִיב לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת דָּמָם תִּזְרֹק וְגוֹ' וְאָמְרִינַן הֵן קְרֵבִין וְאֵין תְּמוּרָתָן קְרֵבָה בְּמַסֶּכֶת תְּמוּרָה בְּפֶרֶק אֵלּוּ קָדָשִׁים (תְּמוּרָה דַּף כא.) אֲבָל שְׁאָר קָדָשִׁים תְּמוּרָתָן קְרֵבָה כִּדְאָמְרִינַן בְּפִרְקִין לְעֵיל (בְּכוֹרוֹת ד' יד:) רַק קָדָשֶׁיךָ אֵלּוּ הַתְּמוּרוֹת: אֲכִילָה בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר נֶאֱכָלִין בְּמוּמָן זֶה לְיִשְׂרָאֵל וְזֶה לַכֹּהֵן אֲבָל קָדָשִׁים שֶׁנָּפַל בָּהֶן מוּם נִפְדִּין: פָּשׁוּט זָכָר קָדוֹשׁ בְּמַתָּנוֹת מַעֲשֵׂר וְקָדָשִׁים נוֹהֲגִין בְּפָשׁוּט וְאֵינָם צְרִיכִין לִהְיוֹת זְכָרִים וּצְרִיכִים לְהַקְדִּישָׁם בְּיָדַיִם וְאֵינָם מִמַּתְּנוֹת כְּהֻנָּה וּמַעֲשֵׂר וּשְׁלָמִים נֶאֱכָלִין לַבְּעָלִים כִּדְמְפָרֵשׁ בְּפֶרֶק מַעְשַׂר בְּהֵמָה (לְקַמָּן בְּכוֹרוֹת דַּף נו.) דְּמַעֲשֵׂר הָוֵי שְׁלָמִים אֲבָל בְּכוֹר לָאו פָּשׁוּט הוּא וְאֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְכָרִים וְאֵין צָרִיךְ לְהַקְדִּישׁוֹ דְּמֵרֶחֶם קָדוֹשׁ וּמִמַּתְּנוֹת כְּהֻנָּה הוּא: הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט: אָצַר חַיּוּתָא נֶעֱצַר רַחְמָהּ וְנִמּוֹק הָעֵבָר: בַּעֲבוּעֵי דְּמָא פּוֹלֶטֶת אֲבַעְבּוּעוֹת שֶׁל דָּם: לְהַרְאוֹתוֹ לְחָכָם לֵידַע אִם עוּבָּר הָיָה וְתִפָּטֵר מִן הַבְּכוֹרָה: אַרְבָּעִים יוֹם דְּהַמַּפֶּלֶת יוֹם אַרְבָּעִים צְרִיכָה לֵישֵׁב יְמֵי טֻמְאָה וְטָהֳרָה בְּצִיר מֵהָכָא מַיָּא בְּעָלְמָא הוּא: בִּבְהֵמָה בְּכַמָּה שֶׁהָיְתָה מְשֻׁקְבֶּלֶת זָכָר עַל הַטִּנּוּף דְּנֵימָא וָלָד הוּא וּמִפַּטְרָא מִן הַבְּכוֹרָה: לָאו הַיְינוּ דִּזְעֵירִי דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ דְּהָכִי אָמַר דִּשְׁלֹשִׁים יוֹם שֶׁהָוָה הַוָּלָד לְהִבָּרְאוֹת וּבְיוֹם ל"א נִמּוֹק וְיוֹצֵא (וְהָכִי קָאָמַר זְעֵירִי אֵין טִנּוּף מְעַכֵּב בְּלֵדָה שֶׁאֵינָהּ מִתְעַבֶּרֶת וָלָד אַחֵר פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם): לְקַבֵּל אִתְּמַר מִשֶּׁהִפִּילָה אֶת עֵבֶר רִאשׁוֹן אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת זָכָר עַל שְׁלֹשִׁים יוֹם אֲבָל בִּימֵי יְצִירַת הַוָּלָד לָא אַיְרֵי: מָצִינוּ לוֹקֵחַ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מַה דִּינוֹ כִּדְתָנֵי מַתְנִיתִין: אִשְׁתַּבּוֹחֵי מִשְׁתַּבַּח לֵיהּ הַמּוֹכֵר אוֹמֵר קְנֵה שֶׁכְּבָר בִּכְּרָה וְאֵין צָרִיךְ עוֹד לִתֵּן וְלָדָהּ לַכֹּהֵן: סָפֵק וְהַאי דְּלָא אַשְׁבְּחָהּ מוֹכֵר דְּהָכִי דְּסָבַר לִשְׁחִיטָה בָּעֵי לָהּ: אִם לֹא הוֹדִיעוֹ בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים בַּשָּׁנָה מוֹכֵר שֶׁמָּכַר פָּרָה לִשְׁחֹט וּבוֹ בַּיּוֹם מָכַר בְּנָהּ לְאַחֵר לִשְׁחֹט צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ אִמָּהּ מָכַרְתִּי לִשְׁחֹט וְאִם לֹא הוֹדִיעוֹ הוֹלֵךְ לוֹקֵחַ וְשׁוֹחֵט לְכֵן וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִשְׁאֹל אִם הַיּוֹם נִשְׁחֲטָה הָאֵם: הָתָם בְּמוֹכֵר תָּלָא רַחֲמָנָא שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ כִּדְאָמְרִינַן בִּשְׁחִיטַת חֻלִּין (דַּף פג:) יוֹם אֶחָד יוֹם הַמְיֻחָד טָעוּן כָּרוֹז דְּהַיְינוּ יוֹם הַמְיֻחָד אַרְבָּעָה פְּרָקִים בַּשָּׁנָה מְיַחֲדִין לְכָךְ שֶׁיִּטְעַן מוֹכֵר לְהַכְרִיז אִמָּהּ מָכַרְתִּי לִשְׁחֹט: הָכָא בְּלוֹקֵחַ תַּלְיָא מִלְּתָא דִּכְתִיב (דְּבָרִים ט"ו:י"ט) בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ דְּמִי שֶׁהַבְּהֵמָה שֶׁלּוֹ עָלָיו לְהַפְרִישׁ בְּכוֹרוֹתָיו: מַתְנִי' הֲרֵי זוֹ תִּקָּבֵר הַחֲרָרָה לַאֲסוּרָה בַּהֲנָאָה דְּשֶׁמָּא וָלָד זָכָר הָיָה שֶׁנִּמּוֹק וְקָדוֹשׁ בִּבְכוֹרָה בִּיצִיאָתוֹ: גְּמ' אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא כִּנְבֵלָה. הַשְׁתָּא ס"ל מִשּׁוּם דְּלָא חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא וָלָד נִמּוֹק אַמַּאי תִּקָּבֵר:

מסורת הש"ס

א תמורה יט:; לקמן נו.
ב נדה מ.; שבועות לד.; שבועות לד:
ג משנה נדה
ד נדה כז:

רבינו גרשום

ובמחוסר זמן פחות מח' יום אם נכנס לדיר להתעשר מיפלגי. לתנא קמא אין נכנסין לר' שמעון נכנסות:
והתניא. סיועא:
מה בכור קדוש לפני זמנו. בשעת יציאתו מרחם:
וקרב לאחר זמנו. לאחר ח' ימים:
אף מחוסר זמן קדוש לפני זמנו. במעשר וקרב לאחר זמנו:
נילף מקדשים. שאינן קדושין על יום ח':
שכן גואל מום תמורת אכילה. בכור ומעשר אין נגאלין דכתיב אך בכור שור לא תפדה. ובמעשר כתיב לא יגאל אבל קדשים נפדין. בכור ומעשר קדשי אפילו בעלי מומין דכתיב במעשר טוב ברע. ובכור שנולד בעל מום קדוש. קדשים אין דינן להתקדש אלא תמימים(א)דברי רבינו צריכים באור דהא באמת גם בבכור ומעשר נוהג תמורה ורק דאינה קרובה ונאכל במומו לבעלים ואולי לטס"ה וצ"ל בכור ומעשר אין תמורתן קריבה ונפקא ליה מדכתיב גבי בכור קודש הם ודרשינן הם קריבין ואין תמורתן קריבה ומעשר נמי ילפינן העברה מבכור. בכור ומעשר (ליכא) תמורה דבכור יליף העברה ממעשר ובמעשר כתיב לא ימיר ואין תמורתו קרבה. קדשים תמורתן קרבה:
בכור ומעשר נאכלין לבעלים במומן בלא פדיון וקדשים אין נאכלין אלא בפדיון:

שכן פשוט זכר קדוש במתנות. מעשר וקדשים אין נוהגין אלא בפשוט ונוהגין בזכרים ובנקבות. ומעשר וקדשים צריך להקדישן מה שאין כן בבכור. ומעשר וקדשים קלים אינה מתנה לכהן כו'. [בכור] מתנה לכהן כדתניא בפ' [הזרוע (דף ק"ל) כ"ל] מתנות כהונה והני כי הני:
אלא ר' שמעון העברה העברה גמר. מה בכור קדוש מחוסר זמן אף מעשר נמי:
עצר חיותא כשחיה עוצרת רחמה ומוציאה טינוף:
בעבועי דמא. שפולטת דם:
להראותו לחכם. אי הוי טינוף גמור אי לא:
בבהמה כמה. כלומר כשהפילה נידע אם נפטרה מבכורה:
אין טינוף פחות מל' יום. ומשמע דהיינו יצירת הוולד:
ההיא לזעירי לקבל איתמר. למאחר שמתחלת לטנף אין מקבלת זכר עד ל' יום. ומיהא לא ידעינן בכמה נוצרה ואית דאמר ההוא לקבל איתמר לקודם שמקבלת העיבור מטנפת ל' יום אבל יצירה לא ידענא. למ"ה:
מצינו לוקח מעובד כוכבים. כבר פסק דין לוקח בהמה מעובד כוכבים:
אשבוחי הוה משתבח ליה. שהיה אומר לו הוי יודע שבת ולדות היא ועוד כבר נפטרת מן הבכורה:
בכור ספק. לסבר המוכר האי לוקח לשחיטה בעי ליה להכי לא אשבח ליה בולדות ואיכא למיחש דילדה והוי בכור ספק:
כיון דאיכא איסורא. אי אכיל ישראל לבכור:

הוה מודע ליה. הוי יודע שעדיין לא ביכרה:
אם לא הודיעו. כדתנן בד' פרקים בשנה המוכר בהמה לחברו צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט כו'. אם לא הודיעו שוחט ואינו נמנע דאם איתא דמכר אמה אודועי הוה מודע ליה משום אסור אותו ואת בנו:
לימא תיהוי תיובתא לרב ושמואל. דמהכא שמעינן דודאי חולין:
אמרי לך רב ושמואל לא דמי. התם. אמאי שוחט ואינו נמנע משום דבמוכר תליא מלתא להודיעו:
הכא. בלוקח תליא מלתא למישייליה אי בכור אי לא וכיון דלא שייליה להכי ספק הוא:
אמאי תקבר. מדאינה מטמאה אלמא דלא חיישינן דאית בה נגמרי ולד. משום הכי תקבר כדי לפרסמה שנפטרה מן הבכורה:

תורה אור השלם

וְכָל־מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לַיהֹוָה [ויקרא כז, לב]

וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהֹוָה וְכָל־פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהֹוָה [שמות יג, יב]

מסורת הש"ס

א נדה כו:
ב שבת כו:
ג נדה כז; נדה יח; נדה כו, משנה נדה
ד משנה אהלות
ה תוספתא אהלות
ו יומא מא:
ז תוספתא כלים מציעא
ח נדה כז:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ד מהל' בכורות הל' יב, טוש"ע יו"ד סי' שטו סעי' ז:
ב מיי' פכ"ה מהל' טומאת מת הל' י:
ג מיי' פ"י מהל' איסורי ביאה הל' יד:
ד מיי' פכ"ה מהל' טומאת מת הל' ט:
ה מיי' פי"א מהל' טומאת מת הל' ג:
ו מיי' פט"ז מהל' טומאת אוכלים הל' ה:

[א]כְּדֵי לְפַרְסְמָהּ שֶׁנִּפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה. [א]לְמֵימְרָא דְּוָלָד מְעַלְּיָא הוּא, וְאַמַּאי אֵין מְטַמֵּא לֹא בְּמַגָּע וְלֹא בְמַשָּׂא? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִשּׁוּם בִּיטּוּל בְּרוֹב נָגְעוּ בָּהּ. [ב]וְאַזְדָּא רַבִּי יוֹחָנָן לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב — הָא דַּאֲמַרַן. [ב ג][ג]רַבִּי שִׁמְעוֹן מַאי הִיא? דִּתְנַן: הַשִּׁלְיָא בַּבַּיִת — הַבַּיִת טָמֵא. לֹא שֶׁהַשִּׁלְיָא וָלָד, אֶלָּא שֶׁאֵין שִׁלְיָא בְּלֹא וָלָד. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: וָלָד נִימּוֹק עַד שֶׁלֹּא יָצָא. [ד][ד]תְּנַן הָתָם: אֵין לִנְפָלִים פְּתִיחַת הַקֶּבֶר, עַד שֶׁיַּעֲגִילוּ רֹאשׁ כְּפִיקָּה. מַאי כְּפִיקָּה? אָמַר רַב הוּנָא: כְּפִיקָּה שֶׁל צֶמֶר. אֲמַר לֵיהּ חִיָּיא בַּר רַב לְרַב הוּנָא: רַבִּי, פָּרֵישׁ שֶׁל שְׁתִי אוֹ שֶׁל עֵרֶב? [ה]אֲמַר לֵיהּ: תַּנְיָא: פִּיקָּה שֶׁל שְׁתִי, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֶׁל עֵרֶב. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר: מִשֶּׁיֵּרָאוּ טְפִיפִיּוֹת. מַאי טְפִיפִיּוֹת? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צָדוֹק: כָּךְ הָיוּ מְפָרְשִׁין בִּירוּשָׁלַיִם: כִּפְרֵידָה שֶׁכּוֹרַעַת לְהַטִּיל מֵימֶיהָ, וְנִרְאֵית פִּיקָּה מִתּוֹךְ פִּיקָּה. [ו]אָמַר רַב הוּנָא: שָׁמַעְתִּי שְׁתֵּי פִּיקּוֹת, אַחַת שֶׁל שְׁתִי וְאַחַת שֶׁל עֵרֶב, וְאֵין לִי לְפָרֵשׁ. כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שָׁלֹשׁ פִּיקּוֹת שָׁמַעְתִּי, אַחַת שֶׁל שְׁתִי וְאַחַת שֶׁל עֵרֶב וְאַחַת שֶׁל פִּיקָּה גְּדוֹלָה שֶׁל סַקָּאִין, וְאֵין לִי לְפָרֵשׁ. כִּי אֲתָא רָבִין פֵּירְשַׁהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁל אִשָּׁה כְּשֶׁל שְׁתִי, שֶׁל בְּהֵמָה כְּשֶׁל עֵרֶב. [ה ז]פִּיקָּה גְּדוֹלָה שֶׁל סַקָּאִין, כְּדִתְנַן: גּוּשׁ הַבָּא מִבֵּית הַפְּרָס, מֵאֶרֶץ הָעַמִּים — שִׁיעוּרוֹ כְּפִיקָּה גְּדוֹלָה שֶׁל סַקָּאִין, שֶׁהוּא כְּחוֹתַם הַמַּרְצוּפִין, וְיֶשְׁנוֹ בְּצַד הָעֶלְיוֹן שֶׁל מְגוּפַת הֶחָבִית הַלַּחְמִית. [ו ח]אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה: הַלּוֹקֵחַ צִיר מֵעַם הָאָרֶץ — מַשִּׁיקוֹ בְּמַיִם, וְטָהוֹר. מִמָּה נַפְשָׁךְ, אִי מַיָּא רוּבָּא נִינְהוּ — כֵּיוָן דְּעָבֵיד לְהוּ הַשָּׁקָה טָהֲרֵי לְהוּ, וְאִי רוּבָּא צִיר נִינְהוּ — צִיר לָא בַּר קַבּוֹלֵי טוּמְאָה הוּא. מַאי אִיכָּא — מִשּׁוּם הָנָךְ מִיעוּטָא דְּמַיָּא, הָנָךְ בָּטְלוּ לְהוּ בְּרוּבָּא. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לִטְבּוֹל בָּהֶן פִּיתּוֹ, אֲבָל לִקְדֵירָה — לֹא, מָצָא מִין אֶת מִינוֹ וְנֵיעוֹר. יָתֵיב רַב דִּימִי וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: וְכִי טוּמְאָה שֶׁבָּטְלָה חָזְרָה וְנֵיעוֹרָה? אֲמַר לֵיהּ: וְאַתְּ לָא תִּסְבְּרַהּ? וְהָתְנַן: סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה שֶׁנָּפְלָה

לְמֵאָה

רש"י

וּמְשַׁנֵּי כְּדֵי לְפַרְסְמָהּ לְאֵם שֶׁפְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה דְּמִדְּקָבְרִינַן לַחֲבֶרְתָּהּ מַחְזְקִינַן לֵיהּ כְּוָלָד: וְקָפְרִיךְ כֵּיוָן דְּפָטַרְתְּ לֵיהּ מִבְּכוֹרָה לְמֵימְרָא דְּוָלָד מְעַלְּיָא הוּא וְאַמַּאי אֵינָהּ מְטַמְּאָה: בִּטּוּל בְּרֹב לְהָכִי אֵינָהּ מְטַמְּאָה שֶׁבָּטֵל הַבָּשָׂר בְּרֹב דָּם וּגְנוּנִים שֶׁיּוֹצְאִין עִמּוֹ: נָגְעוּ בָּהּ הָא דַּאֲמַרַן דְּלָא מְטַמֵּא בְּמַגָּע מִשּׁוּם בִּטּוּל בְּרוֹב: הַשִּׁלְיָא בַּבַּיִת שֶׁהִפִּילָה הָאִשָּׁה שִׁלְיָא וְאֵין וָלָד נִכָּר בָּהּ: הַבַּיִת טָמֵא כִּדְקָתָנֵי טַעְמָא דְּאֵין שִׁלְיָא בְּלֹא וָלָד אֶלָּא שֶׁנִּמּוֹק וְאעפ"כ מְטַמֵּא: רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר הַוָּלָד נִמּוֹק וּמוֹקְמִינַן הָתָם לְטַעְמָא דְּר' שִׁמְעוֹן דְּאָמַר הַבַּיִת טָהוֹר מִשּׁוּם בִּטּוּל בְּרֹב נָגְעוּ בָּהּ בְּמַסֶּכֶת נִדָּה בְּפֶרֶק הַמַּפֶּלֶת (נִדָּה דַּף כז.): פְּתִיחַת הַקֶּבֶר אִשָּׁה שֶׁמֵּת עֻבָּרָהּ בְּמֵעֶיהָ וְיָשְׁבָה עַל הַמַּשְׁבֵּר וְנִפְתַּח קֶבֶר הָרֶחֶם בְּבַיִת זֶה וְלֹא יָצָא הַוָּלָד וְהוֹצִיאוּהָ לְבַיִת אַחֵר טָמֵא הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן כְּאִלּוּ נוֹלַד שָׁם לְטֻמְאָה בְּקַעַת וְהוּא הַדִּין פְּתִיחַת הַקֶּבֶר אֵינוֹ לִנְפָלִים אֶלָּא לְנֵפֶל שֶׁהֶעְגִּיל רֹאשׁוֹ כְּבָר סֶבַע רֹאשׁוֹ: פִּקָּה שֶׁל צֶמֶר לְמוּסי"ל: רַבִּי פָּרֵישׁ לְצָרִיךְ פִּקָּה שֶׁל שְׁתִי שֶׁקְּטַנָּה אוֹ פִּקָּה שֶׁל עֵרֶב שֶׁגְּדוֹלָה: אָמַר לֵיהּ תַּנְיָא פְּלוּגֵי בָּהּ: מִשֶּׁיֵּרָאוּ טְפִיפִיּוֹת ר"א בַּר צָדוֹק פְּלִיג אַתַּנָּא קַמָּא וְאָמַר אע"ג שֶׁלֹּא הֶעְגִּילוּ רֹאשׁ כְּפִקָּה יֵשׁ פְּתִיחַת הַקֶּבֶר מִשֶּׁיִּפָּתַח רַחְמָהּ כָּל כָּךְ שֶׁיֵּרָאוּ בְּתוֹךְ רַחְמָהּ טְפִיפִיּוֹת: כִּפְרֵדָה זוֹ שֶׁכּוֹרַעַת לְהַטִּיל מַיִם וְכוֹרַעַת יוֹתֵר מִבְּהֵמָה וְחַיָּה וּמִתּוֹךְ כְּרִיעָה נִפְתַּח רַחְמָהּ מְאֹד וְנִרְאִין קְמָטִים בָּרֶחֶם: פִּקָּה מִתּוֹךְ פִּקָּה וְהַיְינוּ טְפִיפִיּוֹת תְּרֵי זִמְנֵי פִּיפִי הַיְינוּ פִּקָּה: וְאֵין לִי לְפָרֵשׁ אֵינִי יוֹדֵעַ לְפָרֵשׁ: שֶׁל אִשָּׁה דַּיִן לִהְיוֹת לָהּ פְּתִיחַת הַקֶּבֶר: שֶׁל בְּהֵמָה שֶׁלֹּא תְּהֵא כְּטֻמְאָה בְּלוּעָה לְטֻמְאַת מַגָּע מִשּׁוּם נְבֵלָה שֶׁל נֵפֶל אִם הוֹשִׁיט הָרוֹעֶה יָד וְנָגַע בּוֹ לְהוֹצִיאוֹ מִן הָרֶחֶם: כְּשֶׁל עֵרֶב מִשֶּׁהֶעְגִּיל רֹאשׁ כְּפִקָּה שֶׁל עֵרֶב וְאִי לָאו טָמֵא בְּלוּעָה הִיא וְלָא מְטַמְּיָא כִּדְתְנַן בְּהֵמָה שֶׁמֵּת עֻבָּרָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ וְהוֹשִׁיט הָרוֹעֶה אֶת יָדוֹ וְנָגַע בּוֹ טָהוֹר בְּפֶרֶק בְּהֵמָה הַמַּקְשָׁה (חֻלִּין דַּף ע:): גּוּשׁ עָפָר שִׁעוּרוֹ לְטַמֵּא בְּאֹהֶל וְלִשְׂרוֹף עָלָיו תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים: כְּפִקָּה גְּדוֹלָה שֶׁל סַקָּאִין מַרְצוּפִין סַקָּאִין גְּדוֹלִים שֶׁל גְּמִי וּכְשֶׁנּוֹעֲלִין אוֹתָן חוֹתְמִין אוֹתָן: וְיֶשְׁנוֹ בְּצַד הָעֶלְיוֹן שֶׁל מְגוּפַת חָבִית הַלַּחְמִית כְּלוֹמַר שֶׁיֶּשְׁנוֹ לְאוֹתוֹ חוֹתָם בְּצַד הָעֶלְיוֹן שֶׁל כִּסּוּי שֶׁעוֹשִׂין לֶחָבִיּוֹת שֶׁל חֶרֶס רָחָב מִלְּמַטָּה לְכַסּוֹת הֶחָבִית וְהוֹלֵךְ וּמִתְקַצֵּר לְמַעְלָה כְּדֵי שֶׁיֹּאחַז בַּיָּדַיִם וְאוֹתוֹ גַּג שֶׁהוֹלֵךְ וְכָלֶה קָרֵי גַּג הָעֶלְיוֹן. הַלַּחְמִית שֶׁעוֹשִׂין בְּבֵית לֶחֶם: מַשִּׁיקוֹ בַּמַּיִם שֶׁמָּא נִטְמָא מֵחֲמַת מַגַּע עַם הָאָרֶץ: וְטָהוֹר מִמָּה נַפְשָׁךְ דְּאִלּוּ מַיִם מְעָרְבִים בּוֹ וְאִי מַיָּא רַבָּא וּבָטִיל הַצִּיר בְּרוֹב וּמְקַבֵּל טֻמְאָה מֵחֲמַת הַמַּיִם וּמַיָּא סָלְקָא לְהוּ טְבִילָה בְּהַשָּׁקָה שֶׁנּוֹתֵן הַכְּלִי בַּמִּקְוֶה עַד שֶׁעוֹבְרִים מֵי הַמִּקְוֶה עַל פִּיו וְנוֹשְׁקִין עִם הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלִי וְאע"ג דְּאֹכֶל וּמַשְׁקֶה לֵית לְהוּ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה מַיָּא סָלְקָא לְהוּ הַשָּׁקָה דְּהָוֵי כְּמִי שֶׁזְּרָעָן וְחוֹזֵר וְנוֹטְלָן דִּזְרִיעָה מְטַהֶרֶת מִטֻּמְאָה דִּתְנַן (תְּרוּמוֹת פ"ט מ"ז) שְׁתִילֵי תְּרוּמָה שֶׁנִּטְמְאוּ וּשְׁתָלָן טְהוֹרִין בִּתְשׁוּבַת רַבֵּינוּ גֶּרְשׁוֹם מָצָאתִי כָּךְ: צִיר לָאו בַּר קַבּוֹלֵי טֻמְאָה דְּזֵיעָה בְּעָלְמָא הוּא שֶׁיּוֹצֵאת מִן הַדָּגִים כְּשֶׁמּוֹלְחִין אוֹתָן: מִשּׁוּם הַךְ מִעוּטָא דְּמַיָּא דִּמְקַבְּלֵי טֻמְאָה וְהַשָּׁקָה לָא מְהַנְיָא לְהוּ הוֹאִיל וְרַבָּא צִיר וּבְאֹכֶל לָא סָלְקָא הַשָּׁקָה בָּטְלֵי לְהוּ בְּרַבָּא וְלָא הָוֵי הַצִּיר טָמֵא: לֹא שָׁנוּ דְּבִטְּלוֹ בְּרוֹב וּמֻתָּר הַצִּיר אֶלָּא לִטְבֹּל פִּתּוֹ: אֲבָל לְתַקֵּן אֶת הַקְּדֵרָה אָסוּר שֶׁהַמַּיִם שֶׁבְּתוֹךְ הַצִּיר מוֹצְאִין מַיִם שֶׁבַּקְּדֵרָה וּמִצְטָרְפִין יַחַד וְרַבִּין עַל הַצִּיר וּמְטַמְּאִין אוֹתוֹ: מָצָא מִין אֶת מִינוֹ וְנֵעוֹר מִתּוֹרַת בִּטּוּל וְחוֹזֵר לְטֻמְאָה: לְהָאי שְׁמַעְתָּא דְּרַבִּי יִרְמְיָה:

תוספות

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד אע"ג דְּרַבָּנַן מוֹדוּ לְר' שִׁמְעוֹן דְּבָטֵל כְּשֶׁהוֹנִיחוּהוּ בַּסֵּפֶל לַבַּיִת הַחִיצוֹן כִּדְאָמַר בְּנִדָּה פ' הַמַּפֶּלֶת (נִדָּה דַּף כז.) מ"מ לָא אַשְׁכַּח אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד אֶלָּא מר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב וְר' שִׁמְעוֹן דִּלְשְׁנֵיהֶם בָּטֵל בִּתְחִלַּת לֵדָה וְאע"ג דְּמִלְּתָא דְּר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב לֹא דָּיְקָא כָּל כָּךְ לְבָטֵל אֶלָּא לְרַבִּי חִיָּא הוּא דְּקָאָמַר הָכִי י"ל דְּתָנֵי ר' חִיָּא דְּקָאָמַר הַיְינוּ שֶׁהָיָה שׁוֹנֶה בּוֹ בְּמִלְּתֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב דְּאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּמַגָּע וְלֹא בְּמַשָּׂא וְהָכִי אִיתָא בְּהֶדְיָא בַּתּוֹסֶפְתָּא: **עַד שֶׁיַּעֲגִילוּ רֹאשׁ** כְּפִקָּה הָא דִּתְנַן בְּפ' הַמַּקְשָׁה (חֻלִּין ד' ע:) בְּהֵמָה שֶׁמֵּת עֻבָּרָהּ בְּמֵעֶיהָ וְהוֹשִׁיט הָרוֹעֶה יָדוֹ טָהוֹר כְּשֶׁלֹּא הֶעְגִּיל כְּפִקָּה וְכֵן אִידָךְ דְּקָתָנֵי הָתָם אִשָּׁה שֶׁמֵּת וְלָדָהּ בְּמֵעֶיהָ וּפָשְׁטָה הַחַיָּה כו' הָאִשָּׁה טְהוֹרָה עַד שֶׁיֵּצֵא הַוָּלָד וּמַשְׁמַע בגמ' דִּטְהוֹרָה מִשּׁוּם דְּהָוְיָא טֻמְאָה בְּלוּעָה וְהַחַיָּה טְמֵאָה שֶׁמָּא הוֹצִיא וָלָד רֹאשׁוֹ חוּץ לַפְּרוֹזְדוֹר וְלָאו אַדַּעְתֵּהּ כְּשֶׁלֹּא הֶעְגִּיל רֹאשׁ כְּפִקָּה נָמֵי אַיְירֵי דְּאֵין לוֹמַר דִּלְעוֹלָם הָוֵי כְּפִקָּה וְקֹדֶם פְּתִיחַת הַקֶּבֶר דְּהָא לֹא מְטַמֵּא אֶלָּא גְּזֵרָה שֶׁמָּא יוֹצִיא רֹאשׁוֹ חוּץ לַפְּרוֹזְדוֹר מַשְׁמַע דְּקֹדֶם לָכֵן טְהוֹרָה אע"ג דִּפְתִיחַת הַקֶּבֶר הוּא קֹדֶם לָכֵן דְּהָא בִּיצִיאַת רֹאשׁ חוּץ לַפְּרוֹזְדוֹר הָוֵי כִּילּוּד לְגַמְרֵי: **בְּצַד** הָעֶלְיוֹן שֶׁל מְגוּפַת הֶחָבִית יֵשׁ בְּאוֹתָהּ מְגוּפָה כְּעֵין בֵּית יָד שֶׁעוֹשִׂין לְאָחְזָהּ וְהוּא עָגֹל כְּעֵין אוֹתָהּ שֶׁקּוֹרִין פּוּל מיי"ל בְּלַעַ"ז: **הָנָךְ** מִעוּטָא דְּמַיָּא בָּטְלָן לְהוּ בְּרֻבָּא וְלָא דָּמֵי לִשְׁאָר אִסּוּרִין שֶׁהוּא בְּנוֹתֵן טַעַם דְּלָא אִתְּמַר טַעַם כְּעִקָּר לְעִנְיַן טֻמְאָה וְכֵן נְבֵלָה בְּטֵלָה בִּשְׁחוּטָה לְעִנְיַן טֻמְאָה אַף' חָזַר וְנִתְבַּשֵּׁל הַכֹּל בְּיַחַד: **בְּטִילֵי** לְהוּ בְּרֻבָּא וְאַף' הָיוּ מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה מ"מ מִטַּעַם דְּלָא בָּטֵל סָלְקָא לְהוּ הַשָּׁקָה: **אֲבָל** לִקְדֵרָה לֹא מָצָא מִין אֶת מִינוֹ וְנֵעוֹר לָא דָּמֵי לְהָא דְּאָמְרִינַן בְּפֶרֶק גִּיד הַנָּשֶׁה (חֻלִּין דַּף ק:) וְשָׁם וּבְפֶרֶק הַקּוֹמֵץ רַבָּה (מְנָחוֹת דַּף כג.) וּבְפ' בָּתְרָא דְּע"ז (דַּף עג.) סַלֵּק אֶת מִינוֹ כְּמִי שֶׁאֵינוֹ וְשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ רָבֶה עָלָיו וּמְבַטְּלוֹ דְּהָתָם אֵין מִינוֹ נֶאֱסָר אֶלָּא מִכֹּחַ הָאִסּוּר שֶׁנִּתְעָרֵב וְאִי אֶפְשָׁר לְהַבְדִּילוֹ וְכַל"מ שֶׁיֶּשְׁנוֹ הֶתֵּר הוּא לְפִיכָךְ שַׁיָּךְ לוֹמַר סַלֵּק אֲבָל הֵיכָא דְּמִינוֹ עַצְמוֹ מְטַמֵּא מֵחֲמַת מַגַּע מַיִם הַטְּמֵאִים אֵין שַׁיָּךְ לוֹמַר בּוֹ סַלֵּק: **וְנֵעוֹר** פֵּרֵשׁ הַקּוּנְטְ' שֶׁהַמַּיִם חוֹזְרִים וְרַבִּים עַל הַצִּיר וּמְטַמְּאִין אוֹתוֹ וְלָא דַּק דְּצִיר לָאו בַּר קַבּוֹלֵי טֻמְאָה הוּא אֶלָּא זֶהוּ נֵעוֹר דִּמְקַמֵּי הָכִי בָּטֵל הַצִּיר מִן הַמַּיִם טֻמְאַת מַשְׁקִין מֵחֲמַת רֹב צִיר וְעַכְשָׁו שֶׁהַמַּיִם נֵעוֹרוּ לִכְמוֹ שֶׁהֵן תְּחִלָּה קֹדֶם שֶׁנִּתְעָרְבוּ בַּצִּיר: **יָתֵיב** רַב דִּימִי וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא כו' תִּקְשֶׁה הָרַב רַבִּי אֶפְרַיִם דְּהָכָא אִית לֵיהּ לְרַב דִּימִי דַּאֲפִילּוּ טְהֹרָה עוֹרֶרֶת טֻמְאָה וּבְפ' בָּתְרָא לע"ז (דַּף עג.) אִית לֵיהּ דַּאֲפִי' אִסּוּר אֵין עוֹרֵר אִסּוּר דְּקָאָמַר הַמְעָרֶה יֵין נֶסֶךְ מֵחָבִית לַבּוֹר אֲפִי' כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל וְי"ל דְּהָכָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ וְהָתָם מִשְּׁמֵיהּ דְּר' יוֹחָנָן וּמִיהוּ קָשֶׁה לְרַבִּי יוֹחָנָן דַּאֲפִי' בְּטֻמְאָה דַּחֲלִין דְּקִילָא דַּיְקִינַן בְּסָמוּךְ מִמַּתְנִיתִין וּבָרַיְתָא דְּטֻמְאָה עוֹרֶרֶת טֻמְאָה דְּקָאָמַר שֶׁמָּא יָבִיא קַב חֻלִּין טְמֵאִין וְכוּ' כ"ש לְאִסּוּר יֵשׁ לוֹ לְעוֹרֵר אִסּוּר וּמִלְּתָא דִּפְשִׁיטָא הִיא בְּכוּלֵּיהּ הַשַּׁ"ס דְּאִסּוּר מְעוֹרֵר אִסּוּר וּבְפֶרֶק הֶעָרֵל (יְבָמוֹת דַּף פב:) נָמֵי אָמְרִינַן דְּנָתַן סְאָה וְנָטַל סְאָה כָּשֵׁר עַד רֻבּוֹ אֲבָל יָתֵר מִמֶּנּוּ לֹא וְלָא אָמְרִינַן רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל וּבְפֶרֶק נוֹטֵל (שַׁבָּת דַּף קמב.) סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ ק' שֶׁל חֻלִּין וְלֹא הִסְפִּיק לְהַעֲלוֹתָהּ עַד שֶׁנָּפְלָה אַחֶרֶת אָסוּר וּמִיהוּ אֵין מִשָּׁם רְאָיָה כָּל כָּךְ דְּהָתָם מִשּׁוּם דִּסְאָה רִאשׁוֹן נְהִי דְּלָא אָסַר מ"מ לֹא נִתְבַּטֵּל דְּצָרִיךְ לְהָרִים וְעוֹד אַשְׁכְּחַן בְּפֶרֶק הַנּוֹדֵר מִן הַיָּרָק (נְדָרִים דַּף נז.) דְּר' יוֹחָנָן אִית לֵיהּ אֲפִילּוּ גִּדּוּלֵי הֶתֵּר מַעֲלִין אֶת הָאִסּוּר וּמִיהוּ אֵין מִשָּׁם קֻשְׁיָא לְפִי מַה שֶּׁרָגִיל ר"ת לְחַלֵּק בֵּין הַיּוֹתֵר דְּגָדֵל בְּלֹא הֶפְסֵק לְהֵיכָא דְּאִיכָּא הֶפְסֵק וּמַעֲמִיד הַהִיא לע"ז בְּמַפְסִיק פְּסוּקֵי כִּדְאַשְׁכְּחַן בְּפ' בָּתְרָא דְּנִדָּה (דַּף עא:) גַּבֵּי דַּם תְּבוּסָה דִּמְחַלֵּק בֵּין פָּסַק לְלֹא פָּסַק וּבְפ' הַתַּעֲרוֹבוֹת (זְבָחִים דַּף עח.) דְּאָמְרִינַן דַּם לְתוֹךְ הַמַּיִם רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל הָתָם אַיְירֵי בְּהֶפְסֵק וְהַהוּא דְּשֶׁמָּא רַבּוּ הַנּוֹטְפִין עַל הַזּוֹחֲלִין הַיְינוּ שֶׁמָּא יָרְדוּ בְּלֹא הֶפְסֵק וּמִתּוֹךְ כָּךְ מְפָרֵשׁ ר"ת בְּהַגּוֹזֵל קַמָּא (ב"ק דַּף ק.) וּבְרֵישׁ ב"ב (דַּף ב.) דִּנְקַט נִפְרָצָה אוֹמְרִים לוֹ גְּדוֹר תְּרֵי זִמְנֵי דְּאִם יֵשׁ תּוֹסֶפֶת מָאתַיִם בֵּין שְׁנֵי הַפְּעָמִים אֵין מִצְטָרְפִין לֶאֱסֹר כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ הֶפְסֵק אֲבָל קָשֶׁה מֵהָא דִּשְׁמַעְתִּין וּבְפֶרֶק הֶעָרֵל דַּאֲפִי' בְּלֹא הֶפְסֵק אָמְרִינַן דְּחוֹזֵר וְנֵעוֹר וְנִרְאֶה לְרַבִּי דִּבְכָל דּוּכְתָּא יֵשׁ לוֹ לִהְיוֹת נֵעוֹר אֲפִי' בְּהֶפְסֵק וְגַבֵּי דַּם תְּבוּסָה בְּפ' בָּתְרָא דְּנִדָּה (דַּף עא:) דְּבִדְרַבָּנַן הֵקֵלּוּ וְהַהִיא דְּנִתְעָרֵבֶת דָּם שֶׁאֵינִי הָתָם דְּיֵשׁ דִּחוּי אֲבָל קָדָשִׁים דְּכֵיוָן שֶׁנִּדְחִית כָּל טִפָּה וְטִפָּה כְּשֶׁנּוֹפֶלֶת שׁוּב אֵינָהּ חוֹזֶרֶת וְנִרְאֵית וְהַהִיא דְּר' יוֹחָנָן לע"ז (דַּף עג.) דְּקָאָמַר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל הַיְינוּ כָּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ בַּהֶתֵּר שִׁשִּׁים עַל הָאִסּוּר דְּלֵיכָּא נְתִינַת טַעַם וְהָאִסּוּר מַשֶּׁהוּ דְּמַתְנֵי' דְּהָתָם קָאֵי וְזֶה לְשׁוֹן רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל דְּיַיִן נֶסֶךְ נִרְאֶה עַל רֻבּוֹ לְשַׁל הֶתֵּר אֲבָל אִם רַבָּה אִסּוּר אָסוּר שֶׁאִסּוּרִין הַמִּתְבַּטְּלִים חוֹזְרִים וְנֵעוֹרִין וְנִרְאֶה דְּמַאן דְּאִית לֵיהּ בִּי"נ הֶחָמוּר בְּאוֹרַיְיתָא לְגוֹ הֶתֵּרָא רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל כ"ש בִּשְׁאָר אִסּוּרִין אוֹ שֶׁמָּא בְּדָבָר זֶה הֵקֵלּוּ בְּיַיִן נֶסֶךְ יוֹתֵר מִבִּשְׁאָר אִסּוּרִין לְכִשְׁאָר אִסּוּרִין חוֹזֵר וְנֵעוֹר כְּשֶׁרַבָּה הָאִסּוּר כָּל כָּךְ שֶׁאֵין בַּהֶתֵּר שִׁשִּׁים וְעוֹד נִרְאֶה שֶׁגַּם יַיִן נֶסֶךְ אֵינוֹ בָּטֵל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן עַד רֻבּוֹ אֶלָּא עַד שִׁשִּׁים וְכֵן שְׁאָר אִסּוּרִין וְאֵינָן חֲלוּקִין אֶלָּא הֵיכָא דְּנִפִישׁ עַמּוּדֵיהּ טְפֵי מֵחָבִית כְּמוֹ שֶׁאֲפָרֵשׁ אוֹ בְּהֶתֵּרָא פי' שֶׁבִּתְחִלַּת הַתַּעֲרֹבֶת אִסּוּר וְהֶתֵּר אֵין שִׁשִּׁים לְהֶתֵּר לְגַבֵּי אִסּוּר וּבְיַיִן נֶסֶךְ אִם יוֹסִיף הֶתֵּר לְתוֹכוֹ עַד עוֹלָם אָסוּר וּבִשְׁאָר אִסּוּרִין מֻתָּר כְּשֶׁרַבָּה כָּל כָּךְ שֶׁיְּהֵא שִׁשִּׁים שֶׁל הֶתֵּר וְשֶׁמָּא אֲפִי' בְּנִפְסָק לָא אָמְרִינַן רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל כְּמוֹ בַּחֲתִיכַת בָּשָׂר שֶׁבָּלְעָה טַעַם נְבֵלָה אֲפִי' לְמַאן דִּמְפָרֵשׁ חֲתִיכָה עַצְמָהּ נַעֲשֵׂית נְבֵלָה בְּשְׁאָר אִסּוּרִין כְּמוֹ בְּבָשָׂר בְּחָלָב דְּלָא אָמְרִינַן חֲתִיכָה עַצְמָהּ נַעֲשֵׂית נְבֵלָה אֶלָּא לְעִנְיָן שֶׁלֹּא תּוֹעִיל לוֹ פְּלִיטָה מִשּׁוּם דְּאֶפְשָׁר לְסָחְטָן אֲבָל רַבָּה תּוֹעִיל וְא"ת כֵּיוָן דִּלְבַסּוֹף נָמֵי אִיכָּא שִׁשִּׁים שֶׁל הֶתֵּר לָכֵן בָּטֵל הַיַּיִן נֶסֶךְ מַאי אִרְיָא מִשּׁוּם רִאשׁוֹן בָּטֵל כֵּיוָן שֶׁגַּם לְבַסּוֹף יֵשׁ שִׁשִּׁים י"ל דְּלְרְוָקָא נָקַט מֵחָבִית לַבּוֹר דְּלָא נְפִישׁ עַמּוּדֵיהּ כּוּלֵּי הַאי וְאע"ג דִּנְפִישׁ טְפֵי מִנַּרְגּוּר אֲבָל הֵיכָא דִּנְפִישׁ עַמּוּדֵיהּ טוּבָא לֹא בָּטֵל אֲפִי' יֵשׁ שִׁשִּׁים בַּהֶתֵּר וּלְהָכִי קָאָמַר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל שֶׁאִם נָפַל בְּבַת אַחַת אֵינוֹ בָּטֵל אע"פ שֶׁיֵּשׁ שִׁשִּׁים יַיִן מִן הַהֶתֵּר וְשֶׁמָּא דְּוְקָא יַיִן נֶסֶךְ אֲבָל טֶבֶל אֵינוֹ בָּטֵל בְּשׁוּם עִנְיָן בְּמִינוֹ אוֹ שֶׁמָּא יַיִן נֶסֶךְ בָּטֵל וּמִנָּה שְׁמַעִינַן לכ"ש וְלִרְבוּתָא נַקְטֵיהּ וְכֵן נ"ל עִקַּר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל דְּלְרְוָקָא עַל שִׁשִּׁים כִּלְפָרְשִׁית בְּאוֹרַיְיתָא לְגוֹ הֶתֵּרָא וּבְהֶתֵּרָא לְגוֹ אוֹרַיְיתָא בִּכְלָל שֶׁהוּא אֲבָל בִּשְׁאָר אִסּוּרִין אֲפִי' הֶתֵּרָא לְגוֹ אוֹרַיְיתָא חוֹזֵר וְנֵעוֹר הַהֶתֵּר כְּשֶׁהוּא רַבָּה עַל שֶׁיְּהֵא בּוֹ שִׁשִּׁים וּמֵי פֵּרוֹת בִּמְקוֹם שֶׁמַּעֲלִין בְּנָתַן סְאָה וְנָטַל סְאָה עַד רֻבּוֹ אֵין לִתְמֹהַּ לָמָּה בְּטֵלִין מֵי פֵּרוֹת וְנֶחְשָׁבִין כַּמַּיִם דְּהָכִי גְּמִירֵי לָהּ דְּתְנַן מֵי פֵּרוֹת פְּעָמִים אֵין מַעֲלִין פְּעָמִים מַעֲלִין וכה"ג דְּמַעֲלִין הֲרֵי הֵם כַּמַּיִם לְהַעֲלוֹת וְכִי אִיכָּא רַב חוֹזְרִין וְנֵעוֹרִין וּלְמַאי דְּפָרֵשִׁית מַאן דְּשָׁרֵי ע"י רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל לָא שָׁרֵי אֶלָּא עַל שִׁשִּׁים וְלָא נָפְקָא לָן מִידֵי אִי הֲלָכָה כֵּן אִי לָאו לְאוֹתָן שֶׁנּוֹהֲגִין עַכְשָׁו הֶתֵּר הֲנָאָה בְּשִׁכְשׁוּךְ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּבִסְתָם יֵינָם שֶׁהֲרֵי פָּסַק ר"ת שֶׁהַיַּיִן הַמֻּתָּר בַּהֲנָאָה אֵין לָנוּ לוֹמַר שֶׁאוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא וְדָבָר פָּשׁוּט הוּא וְנִרְאֶה לִי לְדְבָרָיו שֶׁלֹּא לְהַחְמִיר בּוֹ חוּמְרָא דְּיַיִן נֶסֶךְ לֶאֱסֹר בְּמַשֶּׁהוּ כֵּיוָן דְּמֻתָּר בַּהֲנָאָה כְּאִסּוּרִין קַלִּין ור"ת פָּסַק לְאִם קַיְימָא לָן כְּרַבִּין דְּלֵית לֵיהּ רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל וְלָא שָׁרֵי אֶלָּא בְּנָפַל שָׁם קִיתוֹן שֶׁל מַיִם וְנִרְאִין דְּבָרָיו בַּמֶּה שֶׁאוֹמֵר הֲלָכָה כְּרַבִּין אִם בָּא לַחְלֹק עַל רַב דִּימִי וְרַב יִצְחָק כִּדְאָמְרִינַן בְּהַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ (יְבָמוֹת דַּף סד:) בְּסוֹפוֹ אָבִין בַּר סַמְכָא יִצְחָק סַמְקָא לָאו בַּר סַמְכָא אָבִין יֵשׁ לוֹ בַּחֲזָרָה אֲבָל זֶה אֵין בִּידֵי לְהוֹכִיחַ אִם רָבִין בָּא לַחְלֹק אִם לָא כִּי י"ל שֶׁלֹּא בָּא לַחְלֹק וּמַה שֶּׁהִצְרִיךְ בִּטּוּל ע"י מַיִם דְּוַקְא הֵיכָא דְּעָרֶה מֵחָבִית לַבּוֹר לְרַב יִצְחָק וּלְרַב דִּימִי בִּנְפִישׁ עַמּוּדֵיהּ טְפֵי מֵחָבִית וְאַפִּי' לר"ש דְּלָא מְפָרֵשׁ לְרַב דִּימִי חָבִית דַּוְקָא נוּכַל לוֹמַר שֶׁאֵין רָבִין חוֹלֵק עַל רַב יִצְחָק וּבִמְעָרֶה מֵחָבִית לְדִבְרֵי רַבָּה וּלְמַאן דְּמַתְנֵי הַהִיא דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר' יְהוּדָה דְּנָפַל שָׁם קִיתוֹן שֶׁל מַיִם אַמַּתְנִית' מַנִּי סָבַר כְּרַב דִּימִי וְיַעֲמִיד מִשְׁנָה כְּרַב דִּימִי בְּהֶתֵּרָא לְגוֹ אִסּוּרָא וּלְהָכִי לֹא בָּטֵל כָּל זְמַן שֶׁאֵין שָׁם מַיִם וְזֶה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי שֶׁיִּסְבֹּר רַב שְׁמוּאֵל כְּרַב דִּימִי יָכוֹל לִהְיוֹת אִם נְפָרֵשׁ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר' יְהוּדָה לְמַאן דְּמַתְנֵי לֵיהּ אַמַּתְנִית' לָא בָּעֵי תְּחִלָּה הַיְינוּ שֶׁאֵין לְהוֹכִיחַ מִלְּתֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל דְּבָעֵי תְּחִלָּה אֲבָל מכ"מ אֶמֶת הוּא דְּלָאו נָמֵי בָּעֵי תְּחִלָּה כְּדֵי שֶׁלֹּא נִצְטָרֵךְ לוֹמַר שֶׁחוֹלֵק עַל אוֹתָהּ דְּר' יוֹחָנָן דִּלְקַמֵּיהּ דִּמְזָגָן וְעֵרְבָם זֶה בָּזֶה דְּמַשְׁמַע דְּבָעֵי מְזָגָן תְּחִלָּה וְאִם כֵּן עֵרְבָן אִם נְפָרֵשׁ כָּךְ שׁוּב לֹא נוּכַל לוֹמַר שֶׁסּוֹבֵר רַב שְׁמוּאֵל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל דְּכֵיוָן דְּבָעֵי מַיִם תְּחִלָּה ס"ל כְּמַשֶּׁהוּ בְּאִסּוּרָא לְגוֹ הֶתֵּרָא א"כ לֵית לֵיהּ לָא לְרַב דִּימִי וְלָא לְרַב יִצְחָק מִיהוּ לְאֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ כָּךְ אֶלָּא כִּדְמַשְׁמְעֵי פְּשׁוּטָהּ דִּשְׁמַעְתִּין דְּלָא בָּעוּ תְּחִלָּה וּפְלִיג אַהַהִיא דְּר' יוֹחָנָן דִּמְזָגָן וְעֵרְבָן א"נ לָא פְּלִיג וס"ל דְּהָוֵא הָאֵין עֵרְבָן תְּחִלָּה וְלָא נָקַט מְזִיגָה בְּרֵישָׁא דַּוְקָא דְּהָא לָא גָּרְסִינַן בִּפְסָחִים מִיהוּ מְזָגוֹ וְאַחַ"כ עֵרְבוֹ לֶהֱוֵי מַשְׁמַע לְגַמְרֵי דַּוְקָא אֶלָּא מְזָגוֹ וְעֵרְבוֹ וְכָל הָנֵי בִּטּוּלֵי דְּהַהִיא שְׁמַעְתִּין דִּמְזָגָן וְעֵרְבָן הַמְעָרֶה מֵחָבִית לַבּוֹר וְהַהִיא דִּשְׁמַעְתִּין דְּשֶׁמָּא יָבִיא קַב מִמִּין אַחֵר וְקַב וְעוֹד מִמִּין זֶה יְכוֹלִין לְהַעֲמִיד בְּשֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְבַטֵּל וּלְהַתִּיר אֶת הָאִסּוּר אוֹ לְטַהֵר אֶת הַטָּמֵא שֶׁאל"כ לָא הָוֵי בָּטֵל וּבְנָפַל קִיתוֹן שֶׁל מַיִם תְּחִלָּה אֵין לְחַלֵּק בֵּין נִתְכַּוֵּן לְבַטֵּל אֲבָל לְבַסּוֹף לְמַאן דְּלָא בָּעֵי תְּחִלָּה דַּוְקָא בְּלֹא מִתְכַּוֵּן קָאָמַר וּבְהַהִיא דְּצִיר דִּקְיְמִינַן דְּלָא קָאָמַר אָמְרִינַן סַלֵּק אֶת מִינוֹ כְּמוֹ שֶׁאֵינוֹ וְשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ רָבֶה עָלָיו וּמְבַטְּלוֹ י"ל דְּהַהוּא אֲמוֹרָא לֵית לֵיהּ:

רבינו גרשום

וכיון דפטורה מן הבכורה א"כ מחזקינן כולד ואמאי אינה מטמאה:
משום בטול ברוב נגעו בה. ולאו יש בה ערות ולד ותו טעם אינה מטמאה לפי שמתבטלת ברוב כלים:
השליא בבית. שהפילה שליא בלבד בבית:
ולד ניתוק עד שלא יצא. דבטל אצל ברוב דם וגנונים ומים שבשליא ונימוק הבית:
אין לנפלים פתיחת קבר. כיון שנפתחת(ה) ארכובא קע"ל כיון שנפתחה הקבר והוולד ככבר כלו לו חוששין וכו'. ולד שכבר בו חיים ונפתחת האשה על המשבר הויא פתיחת קבר כיון שנפתחה האשה שעל הבית כפותח שהוא מת שבית הבית טמא ואע"פ נפלים שלא נולד כלו עד לאחר ולאו לחשוש אין להן פתיחת קבר לטמא את הבית עד שיהא ראשו עגול כפיקה כלומר שתהא נראית עגילה וכו' מקום ראשו בכפותות כלכך שהאשה מתחילות לכרוך עליה את הסימן:
של שתי קטן ושל ערב גדול:
פיקה מתוך פיקה. עגול מתוך עגול כנראה בנקבה:
פיקה גדולה. פקעת גדולה:
של סקאין. שחוט שאין לו עכין:
גוש הבא. מקרקע של בית הפרס:
ומארץ העמים. כבית הפרס דמי (כיון) שיעורו כפיקה גדולה [חייבין] שהוא (כ) [כאותו] עפר עגום כשיעורה:
ויש לומר. אותו שיעור:
בצד העליון של מגופת חבית. הקצר של מעלה הוא כפיקה גדולה:
הלחמית שעושין בבית לחם:
מקום הפה:
כיון דעבדו להו השקה טהור מתוך שנטמאת בידי עם הארץ:
ציר לאו בר קבולי טומאה. דזיעה בעלמא הוא:
מאי איכא. למימר:
אי משום הנך מיעוטא דמיא דלית ביה כח לבטל ביה השקה ולא מועיל להו דאין לאו מיעוטא דמיא נגד הציר ולא ואידיהו ליה טומאה דבטלו להו ברובא:
לא שנו. דבטלו אלא כדפתח אלא אם רוצה לטבול בהן את פיתו:
אבל לקדרה. שאם רוצה ליתן הציר בקדרה לא בטלו מיעוט המים לגבי ציר:
דמצא מין את מינו וניעור. כלומר מיעוט המים שבקדרה ומעורבות בציר ונתחברו ונעשו רוב ונעשר מתורת ביטול. ואי נעשו רוב כמו נטמאה:
וקאמר להא שמעתא דלא שנו אלא לטבול בו:
וכי טומאה שבטלה קודם לכן ברוב חוזרת וניעורה. כלומר שמעורבין לטומאה:

הלוקח בהמה פרק שלישי בכורות

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ד מהל' תרומות הל' יג:

רבינו גרשום

תירוס ותירקב. יטול סאה ממנה ותירקב כדין תרומה עמאה שאין לה תקנה: משום הכי תירקב שאני אומר וכו':

וחכ"א תעלה. כלומר שיפרים ממנה סאה: ותיאכל. אותה סאה עצמה: ניקוזים. כלומר יבשה חרבה נגובה בלא שום הכשר: או קלויות. או תלוש במי פירות. שאין מקבלין טומאה: או תתחלק לעשות. שלא יהא כביצה מהן במקום אחד והשאר הוי חולין גמורין:

מסורת הש"ס

א משנה תרומות

ב משנה תרומות

תֵּרוֹם וְתֵרָקֵב בַּיְרוּשַׁלְמִי תָּנֵי תִּשָּׁרֵף וְקָשָׁה לַטּוּ בְּשֶׁפְטָנֵי עַסְקִינָן שֶׁמִּתְּרִין לָהָנוֹת בִּשְׂרָפָתָן וְאֵינָם חֲפָצִים וּמְנִיחִים אוֹתָהּ לָרָקֵב וְאֵין לָנוּ לְהַשְׁמִיעַ בַּמֶּה שֶׁאֵין בְּנֵי אָדָם רְגִילִים לַעֲשׂוֹת וּר"ת מִפְרַשׁ לְתֵרָקֵב וְתִשָּׁרֵף הַכֹּל אֶחָד וְהַגְּמָרָא שֶׁנָּנוּ מִפְרַשׁ וְתִשָּׁרֵף לִתְנֵן הָיְנוּ בְּלֹא הֲנָאָה כְּעֵין רִקְבּוֹן לְאִי סָרִית בַּהֲנָאָה אֶתֵּי לְמֵיכְלֵהּ הוֹאִיל וּסְבָרָא הָיָה לְהַתִּירָהּ ע"י בִּטּוּל כִּלְאֶחָמְרֵי רַבָּנָן תַּעֲלֶה וְתֵאָכֵל כו' וה"ק אוֹ תֵּרָקֵב אוֹ תִּשָּׁרֵף בְּלֹא הֲנָאָה וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ שֶׁמַּחֲלֹקֶת שֶׁל בְּנֵי בָבֶל וְשֶׁל בְּנֵי א"י מַהַשַּׁ"ס שֶׁנָּנוּ וְהַשַּׁ"ס יְרוּשַׁלְמִי וּכְמוֹ כֵּן בְּבָבֶל אַחֶרֶת שֶׁשְּׁנָה בְּאוֹתוֹ פֶּרֶק לְקַמָּנִי אַחַר שֶׁהוֹדוּ ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר תֵּרוֹס וְתִשָּׁרֵף תָּנֵי בַּתּוֹסֶפְתָּא תֵּרוֹס וְתֵרָקֵב וְאֶפְשָׁר לְאִיכָּא תָּנֵי תָּכִי וְאִיכָּא תָּנֵי תָּכִי וְכֵן נַמִּי אַסְּכְחַן בְּפֶרֶק מְצַנַּת חֲלִיצָה

(אֲבָמוֹת דַּף קז:) שֶׁפֵּרֵשׁ נְעֵיל) גַּבֵּי קְטָנָה שֶׁחָלְצָה וּבַסְפָרִים שֶׁנָּנוּ גַּרְסִינַן חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה וּבַיְרוּשַׁלְמִי גַּרְסִינַן כְּשֵׁרָה וּבְרֵישׁ מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ (פְּסָחִים דַּף נז:) בְּהָהִיא לְכָל הַפְּחִיחִים שֶׁסּוּרִין חוּץ מִפְּחִיחֵי כְּרוּב אֵין הַגִּרְסָא כֵּן בַּיְרוּשַׁלְמִי וּבַמִּשְׁנָיוֹת וא"ת וְכֵיוָן דְּתֵרָקֵב וַאֲסִירָא אַמַּאי תֵּרוֹס הָא מְפָרֵשׁ בַּיְרוּשַׁלְמִי הַאי עָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם בְּטֵלִים בְּאֶחָד וּמְאַתַּיִם וא"ג לְהָרִיס וּתְרוּמָה בְּאֶחָד וּמֵאָה וְעָרִיךְ לְהָרִיס מִשּׁוּם גָּזֵל הַשֶּׁבֶט וְהָכָא דְּכִי מָרִיס מִתַּסְרָא

לֵיכָּא גָּזֵל הַשֶּׁבֶט י"ל דְּלָא פְּלוּג רַבָּנַן: תַּעֲלֶה וְתֵאָכֵל פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵי' תַּעֲלֶה לְשׁוֹן בִּטּוּל הוּא וְלֹא לְשׁוֹן הֲרָמָה כִּדְקָתָנֵי לר"א תֵּרוֹס וּלְרַבָּנַן תַּעֲלֶה וְהָא לִתְנֵן בְּפֶרֶק בָּתְרָא שֶׁל מַסֶּכֶת עָרְלָה הַתְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר עוֹלִין בְּאֶחָד וּמֵאָה וְעָרִיךְ לְהָרִיס הָתָם מִשּׁוּם הֶפְסֵד לְכֹהֵן וְאִי יַהִיב לֵיהּ לְמֵי שַׁפִּיר לְמֵי וְתַדְע לְקַמָּנִי סֵיפָא עָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם אֵין עָרִיךְ לְהָרִיס וְאַפֵּ"ה תָּנֵינַן בְּהוּ לְשׁוֹן עֲלִיָּה לְתָנֵי מִי שֶׁהָיוּ לוֹ חֲבִיבֵי תְּלָתָן שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם כּוּ' וְקָתָנֵי יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמְאַתַּיִם עַל כָּאן לְשׁוֹן הַקּוּנְטְרֵס וְהַיְינוּ עִמּוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ הַטַּעַם מִשּׁוּם הֶפְסֵד כִּדְמְפָרֵשׁ נָמֵי טַעְמָא בַּיְרוּשַׁלְמִי מִשּׁוּם גָּזֵל הַשֶּׁבֶט וּמִיהוּ אע"ג דְּעִקַּר תַּקָּנָה מִשּׁוּם זֶה הָיָה מִסְתַּבֵּר לְאֵין יָכוֹל לְהַפְּטֵר בְּלָמִים דְּעַל כָּאן לָא פְּלִינִי ר"א וְרַבָּנַן בְּפ' נוֹטֵל (שַׁבָּת דַּף קמב.) וכפ"ק דְּתְמוּרָה (דַּף יב.) בִּמְלֶמֶע לנר"א מְרַמֵּעַ

בִּתְרוּמָה וַאֲלִי וּלְרַבָּנַן לְפִי חֶשְׁבּוֹן חֲבָל פְּשִׁיטָא דְּקַלֶּשֶׁת תְּרוּמָה יֵשׁ בָּהּ: **וּבִלְבַד** שֶׁלֹּא יְהֵא בְּמָקוֹם אֶחָד כְּבֵיצָה פִּי' כַּבֵּיצָה מִן הַתְּרוּמָה שֶׁהַתְּרוּמָה הִיא חֵלֶק אֶחָד מִמֵּאָה וְאֶחָד צָרִיךְ שֶׁלֹּא יִהְיוּ (שֶׁנִּי) שם"כ הָיָה בָּהּ כַּבֵּיצָה מֵהַתְּרוּמָה טְמֵאָה וְאֵין הַטְּמֵאָה יָכוֹל לְבַטֵּל בְּמֵאָה שֶׁל טְהוֹרָה שֶׁהַכֶּשֶׁר שֶׁהָרֵי מְטַמְּאָה הַכֹּל וְלוּמָה כִּיטְמָא תְּרוּמָה בְּיֵישׁ שֶׁהַתְּרוּמָה טְמֵאָה טְהֹרָה ע"י בִּטּוּלָהּ וּמִיהוּ מַהַאי טַעְמָא לְחוּלִיהּ לָא הָוֵי מִתְּסַר לְכֵיוָן שֶׁכִּבֵּר נִתְבַּטְּלָה הַתְּרוּמָה וַהַכֹּל חֵלֶק מֵתֶּרֶת לְזָרִים מַה קְּפִילָא יֵשׁ אֹם מְטַמֵּא חֵלֶק לָאָן בָּעֵינַן שֶׁלֹּא יִטְעָה לְבַטֵּל קַב חֵלֶק טְמֵאִים בְּקַב וְעוֹד כְּדְמְפָרֵשׁ עָלָיו וּמַה טַעַם דְּעָלָא קָאֵי בֵּין אר"א בֵּין אר"ל בֵּין לְאַרְבָּנַן וא"ת חֵלֶק טְמֵאִים נָמֵי שֶׁנִּתְבַּטְּלוּ בְּרוֹב חֵלֶק טְהוֹרִין נִחוּשׁ נָמֵי לְהָכִי וי"ל דְּהָתָם בְּמִתְבַּטֵּל מִעוּט חֵלֶק טְמֵאִין בְּרוֹב טְהוֹרִין לֵיכָּא לְמֵיחַשׁ שֶׁמָּא יָבִיא קַב חֵלֶק טְמֵאִין וְקַב וְעוֹד מִמִּין הַזֶּה כִּי יְלוּעַ דְּשֶׁם טַמְּאָה לָא פָּקַע מִן חֵלֶק טְמֵאִין הַמְּעֹרָבִין בַּטְּהוֹרִין אֲבָל הָכָא סָבוּר הוּא דְּשֶׁם טַמְּאָה פָּקַע לְגַמְרֵי מֵאַחַר דְּשָׁרֵינַן לַאֲכִילָה לְזָרִים הַכֹּל לְרַבָּנַן אוֹ הַק' לר"א אע"פ שֶׁהַתְּרוּמָה מְעֹרֶבֶת בָּהֶם:

(א) לְמֵאָה חוּלִין טְהוֹרִין, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תֵּירוֹס וְתֵרָקֵב, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: הִיא סְאָה שֶׁנִּפְּלָה הִיא סְאָה שֶׁעָלְתָה. (א) וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: תַּעֲלֶה, וְתֵיאָכֵל נִיקּוּדִים, אוֹ קְלָיוֹת, אוֹ תִּילּוּשׁ בְּמֵי פֵּירוֹת, אוֹ תִּתְחַלֵּק לְעִיסּוֹת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא בְּמָקוֹם אֶחָד כְּבֵיצָה. וְתָנֵי עֲלַהּ: אוֹתָן חוּלִין לְרַבִּי

לְמֵאָה חֵלֶק טְהוֹרִין שֶׁלֹּא הֵכְשְׁרוּ וְלֹא טְמֵאָתָן בְּנִפְּיָלָתָהּ: תֵּרוֹס יָרוּס מִשֶּׁסְּאָה וְתֵרָקֵב כְּדֵין תְּרוּמָה טְמֵאָה שֶׁאֵינָהּ עוֹמֶדֶת בַּאֲכִילָה: תַּעֲלֶה תִּבָּטֵל וְתֵאָכֵל עִם חֵלָנָיָה וּמִשּׁוּם גְּזֵרָה יִתֵּן לָמִים לַכֹּהֲנִים אוֹ יָרִיס מִמֶּנָּה סְאָה וְתֵאָכֵל לַכֹּהֲנִים: נִקּוּדִים כִּיבֵשׁ כְּמוֹ יָבֵשׁ הָיָה נְקוּדִים (יְהוֹשֻׁעַ ט'.:ה'). דְּעַבְכָּו אע"ג שֶׁיֵּשׁ בָּהּ טְמֵאָה וּטְהוֹרָה אֵין מְטַמְּאָה אֶת הַטְּהוֹרָה בְּלֹא הֶכְשֵׁר וּטְמֵאָה בִּטְלָנָה בִּטְהוֹרָה וְתֵאָכֵל נִקּוּדִים: וּקְלָיוֹת נָמֵי לָא מִתַּכְשְׁרִי וְלֹא מְקַבְּלִי טֻמְאָה: אוֹ תִּלּוּשׁ בְּמֵי פֵּרוֹת כְּמוֹ מֵי תַּפּוּחִים וְתוּתִים לְמֵי פֵּרוֹת אֵין מַכְשִׁירִין: אוֹתָן חֲלָנִין לְר' אֱלִיעֶזֶר מַה תְּהֵא עֲלַיְיהוּ לְגַרְבָּנַן הָא אָמְרִינַן בְּכוּלְּהוּ בֵּין חֲלָנִין בֵּין תְּרוּמָה יֹאכַל נִקּוּדִים אוֹ קְלָיוֹת:

לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מָה תְּהֵא עָלֶיהָ? יֹאכְלוּ נְקוּדִין, אוֹ קְלָיוֹת, אוֹ יִלּוֹשׁוּ בְּמֵי פֵּירוֹת, אוֹ תִּתְחַלֵּק לְעִיסּוֹת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא כְּבֵיצָה בְּמָקוֹם אֶחָד. וְאָמַר עוּלָּא: מָה טַעַם? גְּזֵירָה שֶׁמָּא יָבִיא קַב חוּלִּין טְמֵאִים מִמָּקוֹם אַחֵר וְקַב וְעוֹד מִמִּין זֶה, סָבַר אֵיבַטְלִינְהוּ בְּרוּבָּא, וְכֵיוָן דְּאִיכָּא הַאי מַשֶּׁהוּ — מָצָא מִין אֶת מִינוֹ וְנֵיעוֹר. אֲמַר לֵיהּ: אִם טוּמְאָה עוֹרֶרֶת טוּמְאָה, טָהֳרָה עוֹרֶרֶת טוּמְאָה? [א]אֵיתִיבֵיהּ: אֵפֶר כָּשֵׁר שֶׁנִּתְעָרֵב בְּאֵפֶר מִקְלֶה, הוֹלְכִין אַחַר הָרוֹב לְטַמֵּא, וְאִי רוּבָּא אֵפֶר מִקְלֶה הוּא — לָא מְטַמֵּא. וְאִי אָמְרַתְּ: טוּמְאָה כְּמַאן דְּאִיתֵיהּ דָּמֵי, נֹהִי דִּבְמַגָּע לָא מְטַמֵּא — לְטַמֵּא בְּמַשָּׂא! [ב]הָא אִיתְּמַר עֲלַהּ, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: טָהוֹר מִלְּטַמֵּא בְּמַגָּע, אֲבָל מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא. [ג(א)]וְהָאָמַר רַב חִסְדָּא: נְבֵילָה בְּטֵילָה בִּשְׁחוּטָה, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִנְבֵילָה שֶׁתֵּיעָשֶׂה שְׁחוּטָה. נֹהִי דִּבְמַגָּע לָא מְטַמֵּא, לְטַמֵּא בְּמַשָּׂא! אֲמַר לֵיהּ: אַתּוּן בִּדְרַב חִסְדָּא מַתְנִיתוּ לַהּ, אֲנַן בִּדְרַבִּי חִיָּיא מַתְנֵינַן לַהּ. תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא: נְבֵילָה וּשְׁחוּטָה בְּטֵילוֹת זוֹ בָּזוֹ, וְאִיתְּמַר עֲלַהּ, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: טָהוֹר מִלְּטַמֵּא בְּמַגָּע, אֲבָל מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא. [(ב)]וְהָא דִּתְנַן: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: בְּהֵמָה גַּסָּה שֶׁשָּׁפְעָה חֲרָרַת דָּם — הֲרֵי זוֹ תִּקָּבֵר, וְנִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה. וְתָנֵי רַבִּי חִיָּיא: אֵינָהּ מְטַמְּאָה לֹא בְּמַגָּע וְלֹא בְּמַשָּׂא. אַמַּאי? דְּנֹהִי בְּמַגָּע לָא מְטַמֵּא, תְּטַמֵּא בְּמַשָּׂא! אִישְׁתִּיק. [ד"ה]דִּלְמָא, וַדַּאי שָׁאנֵי הָכָא, דַּהֲוְיָא לַהּ טוּמְאָה סְרוּחָה. הָנִיחָא לְבַר פְּדָא, דְּאָמַר: טוּמְאָה חֲמוּרָה עַד לַגֵּר, וְטוּמְאָה קַלָּה עַד לַכֶּלֶב, הָא לָא חֲזְיָא לַגֵּר. אֶלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר:

אחת

רש"י

אֶלָּא לר"א דְּאָמַר שֶׁאֲנִי אוֹמֵר מִי חָשְׁבִינַן לְהוּ כִּטְהוֹרִין לְגַמְרֵי וְהָאָמַר יֹאכְלֶנּוּ נְקוּדִים אוֹ יְלוּשׁוּ: מָה טַעַם לָא חָשְׁבִינַן לְהוּ חֻלִּין גְּמוּרִין לְרַבָּנָן כֵּיוָן דִּבְטֵלָה לר"א הוֹאִיל וְאִית לֵיהּ שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: גְּזֵרָה שֶׁמָּא יָבִיא כו' דְּאִי חָשְׁבִינַן לְהוּ טְהוֹרִין לְגַמְרֵי אִיכָּא לְמֵיחַשׁ כִּי הָוֵה לֵיהּ קַב שְׁאָר חֻלִּין טְמֵאִין מַיְתֵי לָהּ וּמְעָרֵב לָהּ בְּקַב וְעוֹד מִמִּין זֶה וְקָסָבַר אִבַּטְלָה לְקַב קַמָּא בְּרֻבָּא דְּהַאי קַב וְעוֹד וְכֵיוָן דְּאִיכָּא בְּהַאי קַב וְעוֹד מַשֶּׁהוּ אֶחָד מִמְּאָה טָמֵא מִן הַתְּרוּמָה טְמֵאָה שֶׁנָּפְלוּ שָׁם וּבְטֵלִינַן עַכְשָׁו מוֹנָא טָמֵא רִאשׁוֹן אֶת טָמֵא שֵׁנִי וְנֵעוֹר מִתּוֹרַת טְהוֹרָה וּמִצְטָרֵף עִם זֶה וְהָווּ לְהוּ פַּלְגָא וּפַלְגָא וְלָא מִבְטָל. אַלְמָא טֻמְאָה שֶׁבְּטֵלָה חָזְרָה וְנֵעוֹרָה מִתּוֹרַת טָהֳרָה: א"ל אִם טֻמְאָה עוֹרֶרֶת אֶת טֻמְאָה טָהֳרָה יְעוֹרֵר אֶת הַטֻּמְאָה בִּתְמִיָּה. כְּלוֹמַר מַיִם שֶׁבַּקְּדֵרָה שֶׁטְּהוֹרִים הֵיאַךְ יְעוֹרְרוּ מַיִם שֶׁבַּנֵּיר לְטַמֵּא: אֵיתִיבֵיהּ לְרַבִּי יִרְמְיָה: אֵפֶר כָּשֵׁר שֶׁל פָּרָה אֲדֻמָּה: אֵפֶר מִקְלֶה אֵפֶר דְּעָלְמָא: לְטַמֵּא אֶת הַנּוֹגֵעַ בָּהּ כִּדְכְתִיב וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא (בַּמִּדְבָּר י"ט:כ"א): וְאִי אָמְרַתְּ טֻמְאָה הַמִּתְבַּטֶּלֶת בְּרוֹב לֹא בָּטְלָה לְגַמְרֵי אֶלָּא כְּמַאן דְּאִיתֵיהּ דָּמֵי דְּאִי מַשְׁכַּחַת טֻמְאָה אַחֲרִיתִי מִצְטָרֶפֶת בַּהֲדֵהּ נְהִי דְּהַאי אֵפֶר בְּמַגָּע לֹא מְטַמֵּא דְּכֵיוָן דְּרֻבּוֹ טָהוֹר אָמְרִינַן בְּאֵפֶר מִקְלֶה נָגַע שֶׁהוּא הָרֹב אֲבָל בְּמַשָּׂא מִיהָא לִטַמֵּא דְּהָא מ"מ הַטֻּמְאָה נָשָׂא וְהֵסִיט וְקי"ל דָּמֵי חַטָּאת וְאֵפֶר חַטָּאת מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא בפ"ק דְּיוֹמָא (דַּף יד.): בְּטֵלָה בִּשְׁחוּטָה חֲתִיכַת נְבֵלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת שְׁחוּטוֹת בְּטֵלָה נְבֵלָה בְּרוֹב מִלְּטַמֵּא דְּמִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ בָּטֵל וְהַאי מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ הוּא: דְּאִי אֶפְשָׁר לִשְׁחוּטָה שֶׁתֵּעָשֶׂה נְבֵלָה וּמַאן דְּגָרֵיס שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִנְבֵלָה שֶׁתֵּעָשֶׂה שְׁחוּטָה שֶׁבַּשְּׁתָא הִיא דְּהָא אֶפְשָׁר לִנְבֵלָה שֶׁתֵּצֵא לָהּ תּוֹרַת שְׁחוּטָה שֶׁלֹּא תְּטַמֵּא כְּלוּם כְּגוֹן כִּי מַסְרְחָא לָהּ פָּרְחָה טֻמְאָה מִנָּהּ כִּדְאָמְרִינַן לְקַמָּן הָרְאוּיָה לַגֵּר קְרוּיָה נְבֵלָה וְהָכִי מְפָרֵשׁ בִּמְנָחוֹת בְּפֶרֶק הַקּוֹמֵץ רַבָּה: וְאִי אָמְרַתְּ טֻמְאָה שֶׁבְּטֵלָה כְּמַאן דְּאִיתָא דָּמְיָא דְּאִי מַשְׁכַּחַת טֻמְאָה אַחֲרִיתִי חָזְרָה וְנֵעוֹרָה ה"נ נְהִי דִּבְמַגָּע לָא מְטַמֵּא דְּלָא אָזְלִינַן אַחַר חֲתִיכַת נְבֵלָה בִּשְׁתַּיִם דִּשְׁחוּטָה: אֵינָהּ מְטַמְּאָה לֹא בְּמַגָּע וְלֹא בְּמַשָּׂא וְאוֹקִימְנָא לְעֵיל מִשּׁוּם בִּטּוּל בָּרֹב נָגְעוּ בָּהּ וְאִי טֻמְאָה הַמִּתְבַּטֶּלֶת בָּרוֹב כְּמַאן דְּאִיתָא דָּמֵי תְּטַמֵּא בְּמַשָּׂא: טֻמְאָה חֲמוּרָה דְּהַיְנוּ מַשָּׂא: עַד לַגֵּר עַד שֶׁהִיא רְאוּיָה לַאֲכִילַת גֵּר תּוֹשָׁב אֲבָל אִם סָרְחָה וְאֵינָהּ רְאוּיָה לְגֵר תּוּ לָא מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא אֲבָל טֻמְאָה קַלָּה שֶׁל מַגָּע מְטַמֵּא עַד שֶׁתִּפָּסֵל מֵאֲכִילַת כֶּלֶב שַׁפִּיר דְּזוֹ אֵינָהּ רְאוּיָה לְגֵר לְהָכִי לֹא מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא וּבְמַגָּע נָמֵי לָא דְּאָמְרִי' בְּדַם הַלֵּלָה נָגַע שֶׁהוּא הָרֹב:

תוספות

סָבַר אֲבַטְלִינְהוּ בְּרֻבָּא תֵּמַהּ מַה יוֹעִיל הָא אֵין מְבַטְּלִין [אָסוּר] לְכַתְּחִלָּה וַאֲפִי' שׁוֹגֵג אִם בִּטְּלוֹ אֵינוֹ מְבֻטָּל כְּדְאָמְרִינַן בְּגִטִּין (דַּף נד:) נָפְלוּ וְנִתְפַּגְּעוּ בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד לֹא יַעֲלוּ מִיהוּ אִיכָּא לְמֵ"ל הָתָם בְּשׁוֹגֵג יַעֲלוּ וְשֶׁמָּא הָא חָשִׁיב שׁוֹגֵג כְּשֶׁסָּבוּר שֶׁמֻּתָּר לְבַטֵּל: וְאִי אָמְרַתְּ טֻמְאָה כְּמַאן דְּאִיתֵהּ כו' מִתּוֹךְ פֵּי' הַקּוּנְטְרֵס מַשְׁמַע שֶׁבָּא לְדַקְדֵּק דְּאֵין טֻמְאָה עוֹרֶרֶת טֻמְאָה מִדְּחָשְׁבִינַן טֻמְאָה כְּמַאן דְּלֵיתָא וְזֶה אֵינָהּ סֻגְיַת הַשַּׁ"ס שֶׁיָּבֹא אַבַּיֵּי לְהַקְשׁוֹת עַל עַצְמוֹ דְּפֵי' דְּטֻמְאָה עוֹרֶרֶת טֻמְאָה וְעוֹד דְּתִקְשֵׁי לֵיהּ מִמַּתְנִי' אֶלָּא אֲפִלּוּ לֹא חֲשִׁיבָא טֻמְאָה כְּמַאן דְּאִיתָא מ"מ בְּדִין הוּא עַל טֻמְאָה שֶׁעוֹרֶרֶת טֻמְאָה דְּאִי נָמֵי לָא הָוְיָא טֻמְאָה כְּמַאן דְּאִיתָא: נְבֵלָה בְּטֵלָה בִּשְׁחוּטָה וּמַסִּיק לְעִנְיַן מַגָּע אֲבָל לְעִנְיַן מַשָּׂא מְטַמֵּא וְעַל כָּרְחַךְ כְּשֶׁיֵּשׁ בִּנְבֵלָה כַּזַּיִת בְּמָקוֹם אֶחָד דְּאִי לָאו הָכִי בְּמַשָּׂא לֹא מְטַמֵּא כִּדְמוֹכַח בְּהָעוֹר וְהָרֹטֶב (חֻלִּין קכ"ז:) דִּשְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים דִּנְבֵלָה שֶׁתְּחָבָם בְּקֵיסָם אֲפִלּוּ הוֹלִיךְ וְהֵבִיא כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ טָהוֹר אֶלָּא הֵיכָא דִּמְדַלְדֵּל וְדָבוּק זֶה בָּזֶה קְצָת וְתֵימַהּ אִי דְּנָגַע בְּכָל הַזֵּיתִים אַמַּאי טָהוֹר דְּאַפֵּי' נָגַע בְּכֻלּוֹ מַשְׁמַע דְּטָהוֹר דּוּמְיָא דְּמַשָּׂא וּמִיהוּ הֵיכָא דְּלָא נָגַע כֻּלּוֹ בְּבַת אַחַת אֶלָּא נָגַע בָּזֶה וְחָזַר וְנָגַע בָּזֶה אֶפְשָׁר דְּטָהוֹר כֵּיוָן דִּבְכָל פַּעַם שֶׁנּוֹגֵעַ אֵין יוֹדֵעַ שֶׁיְּהֵא נוֹגֵעַ בְּטֻמְאָה וְלָא הָוֵי נָמֵי סְפֵק טֻמְאָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד כֵּיוָן דִּבְטֵלָה בָּרֹב וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ כְּשֶׁנִּמּוֹחַ הַכֹּל יַחַד נְבֵלָה וּשְׁחוּטָה וְהָוֵי כְּמוֹ מְדֻלְדָּל וְאָתְיָא שַׁפִּיר אַפֵּי' לר"ע דְּהָעוֹר וְהָרֹטֶב (ג"ז שָׁם) דְּאע"ג דִּפְלִיג הָתָם אַפֵּי' בִּמְדֻלְדָּל דְּלָא מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא הַיְנוּ בְּעוֹר אֲבָל בִּמְדֻלְדָּל בְּקֵיסָם אֲפִילּוּ ר"ע מוֹדֶה כִּדְקָאָמַר הָתָם וּמוֹדֶה ר"ע בִּשְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים שֶׁתְּחָבָם בְּקֵיסָם וֶהֱסִיטָן שֶׁהוּא טָמֵא וּמוֹקֵי לֵיהּ בִּמְדֻלְדָּל וַאֲפִלּוּ לֹא יְהֵא הֶסֵּיטָן דְּהָתָם דַּוְקָא אֶלָּא אַפֵּי' בְּמַגָּע מְטַמֵּא דְּאִי בְּמַגָּע לֹא מְטַמֵּא לָא הֲוָה מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא מ"מ בְּהַאי דְּהָכָא לֹא מְטַמֵּא בְּמַגָּע דְּבָטֵל בָּרֹב וּקְצָת תֵּימַהּ דְּכֵיוָן דַּחֲשִׁיב הָכָא חִבּוּר בִּמְדֻלְדָּל בְּקֵיסָם מֵהָהוּא טַעְמָא דִּמְטַמֵּא בְּמַשָּׂא מִשּׁוּם דְּטֻמְאָה כְּמַאן דְּאִיתָא דָּמְיָא מֵהָהוּא טַעְמָא גּוּפֵהּ תְּטַמֵּא בְּמַגָּע וְיֵשׁ לְחַלֵּק וא"ת וְכֵיוָן דְּלָא אָתֵי הָכָא לִכְלַל מַגָּע הֵיכִי מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא לר"ע וי"ל דה"מ כְּגוֹן קוּלִית חֲתוּמָה שֶׁאֵין יָכוֹל לִיגַּע אוֹ כְּגוֹן שְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים עַל הָעוֹר דִּפְלִיגִי ר' יִשְׁמָעֵאל וְר"ע אֲבָל הָכָא דְּאִיכָּא שָׁם שִׁעוּר טֻמְאָה בְּמָקוֹם אֶחָד וּבַר מַגָּע הוּא אֶלָּא דְּאֵין יָדוּעַ אֵיזֶהוּ בָּא לִכְלַל מַגָּע קָרֵינָא בֵּהּ וא"ת מַאי שְׁנָא דִּלְעִנְיַן טֻמְאַת מַשָּׂא לָא מְהַנֵּי בִּטּוּל בָּרוֹב מִשּׁוּם דְּסוֹף סוֹף הֲרֵי נוֹשֵׂא כַּזַּיִת נְבֵלָה וּלְעִנְיַן אִסּוּר מְהַנֵּי דַּאֲפִילּוּ אִסּוּרִין מְבַטְּלִין זֶה אֶת זֶה כִּדְאָמַר ר"ל בְּפֶרֶק הַתַּעֲרוֹבוֹת (זְבָחִים דַּף עח.) דְּפִגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה וַאֲכָלָן פָּטוּר לכ"ע א"א שֶׁלֹּא יַרְבֶּה מִין עַל חֲבֵרוֹ וִיבַטְּלֶנּוּ וְלֵיק מִנָּהּ ס"מ אִסּוּרִין מְבַטְּלִין זֶה אֶת זֶה מַשְׁמַע דִּבְהֶתֵּר פְּשִׁיטָא לכ"ע דִּמְבַטֵּל אֶת הָאִסּוּר וה"נ אִם נִמּוֹחָה הַנְּבֵלָה וְהַשְּׁחוּטָה אע"ג דִּבְמַשָּׂא טָמֵא יִהְיֶה פָּטוּר אַפֵּי' הָיָה אוֹכֵל בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס אע"ג דְּמָה נַפְשָׁךְ הֲרֵי אָכַל כַּזַּיִת נְבֵלָה בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס וְגַבֵּי גִּיד הַנָּשֶׁה פָּרִיךְ בְּחֻלִּין (דַּף נט:) וְלִבָּטֵל בְּרֻבָּא וּמְשַׁנֵּי בְּרִיָּה שָׁאנֵי מַשְׁמַע דְּאִסּוּר מִתְבַּטֵּל בָּרוֹב בכ"מ כִּי לָא הָוֵי בְּרִיָּה אוֹ אֶת שֶׁדַּרְכּוֹ וְכֹל שֶׁדַּרְכּוֹ וּבְסוֹף בֵּיצָה (דַּף לח.) גַּבֵּי לְבַטֵּל מַיִם וָמֶלַח לְגַבֵּי עִסָּה מַיְיתֵי עֲלַהּ נִתְעָרֵב קַב חִטִּין שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּקַבַּיִם שֶׁלּוֹ לִנְהִי לְגַבֵּר' יְהוּדָה לֹא בָּטֵל לְרַבָּנַן מִבְטַל בָּטֵל וי"ל דִּלְעִנְיַן אֲכִילָה כָּל מַשֶּׁהוּ וּמַשֶּׁהוּ כְּשֶׁנִּכְנָס בְּבֵית הַבְּלִיעָה קַמָּא קַמָּא בָּטֵל בָּרֹב הֶתֵּר וְלָמֵי לְמַגָּע כְּשֶׁנָּגַע וְחָזַר וְנָגַע דְּטָהוֹר ואע"ג דְּמִסְתַּבֵּר דְּטֻמְאַת מַשָּׂא גּוּפֵהּ לֵיתָא אֶלָּא מִדְּרַבָּנַן דְּהָא נִתְבַּטֵּל בָּרֹב מ"מ נְהִי דִּגְזוּר רַבָּנַן לְעִנְיַן מַשָּׂא לֹא גָּזוּר לְעִנְיַן אִסּוּר דְּלָא דָּמֵי מִטַּעְמָא דְּפָרֵישִׁית: הָנִיחָא לְבַר פְּדָא כו' תֵּימַהּ אַמַּאי לָא פָּרֵיךְ מֵהָאִיךְ לר"ש דִּלְעֵיל דְּנִמּוֹק הַוָּלָד עַל שֶׁלֹּא יָצָא וּמִטַּעַם בִּטּוּל בָּרוֹב הוּא כִּדְמְפָרֵשׁ ר' יוֹחָנָן בְּאָהֳלוֹת בְּפֶרֶק הַמַּפֶּלֶת (נִדָּה כז.) וּלְעֵיל נָמֵי קָאָמַר דְּאָמְרוּ דָּבָר אֶחָד מַשְׁמַע לְטַעְמָא לר"ש כְּטַעְמָא דר"א בֶּן יַעֲקֹב וּמֵהַהִיא הֲוָה מָצֵי לְאַקְשׁוּיֵי אַפֵּי' לְבַר פְּדָא דְּגַבֵּי טֻמְאַת מֵת לָא שַׁיָּךְ טַעְמָא דִּרְאוּיָה לְגֵר וּמִדְּאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּאֹהֶל אַלְמָא טֻמְאָה כְּמַאן דְּלֵיתָא וְי"ל דַּהֲוָה מָצֵי לְדַחוֹיֵי כר"ל דִּפְלִיג אַדר' יוֹחָנָן בְּפֶרֶק הַמַּפֶּלֶת (גַּם זֶה שָׁם:) דִּמְפָרֵשׁ טַעְמָא מִשּׁוּם בִּלְבּוּל עוּרָה דְּהַאי נֵפֶל שֶׁבִּשִׁלְיָא אֵין עָלָיו לֹא תּוֹרַת בָּשָׂר וְלֹא תּוֹרַת עֲצָמוֹת וְלֹא תּוֹלִין כְּמוֹ שֶׁפֵּי' בְּנִדָּה א"נ מִטַּעְמָא דְּמֵית שָׁלֵם יֵשׁ כָּאן הוּא דְּמַטְמְיָנַן שַׁפִּיר לְפִיכָךְ לְרַבִּי יוֹחָנָן כְּשֶׁנִּטַּל כָּל שֶׁהוּא מִמֶּנּוּ בְּדַם הַלֵּלָה טָהוֹר דְּתוּ לֵיכָּא הָכָא מֵת שָׁלֵם ור"ל מְטַהֵר לֵיהּ מִטַּעַם בִּלְבּוּל עוּרָה וְעוֹד י"ל דַּהֲוָה מָצֵי לְשַׁנּוּיֵי הַהִיא דְּנִדָּה כְּמַאן דְּאָמַר אֵין מַאֲהִיל וְחוֹזֵר וּמַאֲהִיל: טְמֵאָה חֲמוּרָה עַד לְגֵר הָא דְּאִצְטְרִיךְ לְעֵיל רַבִּי יוֹחָנָן טַעְמָא מִשּׁוּם בִּטּוּל בָּרוֹב לְפִי סְבָרָתוֹ דְּאִית לֵיהּ אַחַת זוֹ וְאַחַת זוֹ עַד לְכֶלֶב אֲבָל לְבַר פְּדָא בְּלָא טַעְמָא דְּבִטּוּל בָּרוֹב: טְמֵאָה קַלָּה עַד לְכֶלֶב בְּטֻמְאָה קַלָּה פְּשִׁיטָא לֵיהּ לְכוּלְּהוּ דְּעַד לְכֶלֶב כִּדְתְנַן טְהָרוֹת (פ"ח מִשְׁנָה ו) כָּל הַמְיוּחָד לְאֹכֶל אָדָם טָמֵא עַד שֶׁיִּפָּסֵל מִלֶּאֱכֹל לְכֶלֶב וּבַקּוּנְטְרֵס פֵּי' דְּטֻמְאָה חֲמוּרָה מַשָּׂא וְטֻמְאָה קַלָּה הַיְנוּ מַגָּע וְהָא דְּאֵין חֲרָרַת דָּם מְטַמֵּא בְּמַגָּע דְּאָמְרִי' בְּדַם הַלֵּלָה נָגַע שֶׁהוּא רַב וְהִשְׁתָּא לְפֵרוּשׁוֹ אִית נָמֵי לְבַר פְּדָא הָא דְּלא"ר יוֹחָנָן לְעֵיל מִשּׁוּם בִּטּוּל בָּרֹב נָגְעוּ בָּהּ וְאֵין נִרְאֶה דְּכָל טֻמְאַת נְבֵלָה בֵּין מַגָּע בֵּין מַשָּׂא קוֹרֵא טֻמְאָה חֲמוּרָה וְהוּא עַד לְגֵר דְּהָא קָרֵיס טַעְמָא בְּסָמוּךְ כְּשֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְגֵר אֵינָהּ קְרוּיָה נְבֵלָה וְהַאי טַעְמָא שַׁיָּךְ בֵּין לְמַגָּע בֵּין לְמַשָּׂא וְטֻמְאָה קַלָּה הִיא טֻמְאַת אֳכָלִין לִמְנוֹת בּוֹ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי וּמְנַיְינוּ לְשׁוֹן טֻמְאָה חֲמוּרָה וְקַלָּה (בַּדָּבָר) עַל זֶה בִּבְרִיתוֹת (דַּף כא.) וּבְנִדָּה בְּפֶרֶק בָּא סִימָן (נִדָּה דַּף נ:) גַּבֵּי גּוֹזָל שֶׁנָּפַל לְגַת:

מסורת הש"ס

א מנחות כג.
ב משנה בכורות; נדה כז.

תורה אור השלם

[במדבר יט]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פט"ו מהל' פרה אדומה הל' ד:
ב מיי' פט"ו מהל' פרה אדומה הל' ד:
ג מיי' פא' מהל' שאר אבות הטומאות הל' יז:
ד מיי' פא' מהל' שאר אבות הטומאות הל' יג:
ה מיי' פא' מהל' שאר אבות הטומאות הל' יד:
ו מיי' פג' מהל' שאר אבות הטומאות הל' יא:
ז מיי' פד' מהל' שאר אבות הטומאות הל' יב:
ח מיי' פב' מהל' טומאת אוכלים הל' יח:

רבינו גרשום

ואותה סאה עצמה תיאכל ניקודין. משום דהוא ספק תרומה טמאה ספק חולין. ואית דאמר ניקודין פירורין פירורין פחות מכביצה ואכיל לכולהו סאה שעלתה ולשאר ניקודין. למ"ה:

ואמר עולא מה טעם. דאותן חולין יאכלו ניקודין הואיל ופשי' ליה דהיא [סאה] שנפלה היא שעלתה:

גזרה שמא יביא ממקום אחר קב חולין טמאין וקב ועוד ממין זה מהני חולין וסבר איבטיל הני קב חולין טמאין ולאין ברובא בהני קב ועוד [וכיון] דאיכא בהו בהני קב ועוד האי משהו דאי אפשר דלא ליהוי בהו משהו מן סאה דתרומה טמאה שנפלה בהו אע"ג דאמרן היא סאה שנפלה היא סאה שעלתה ומצא מין ההוא את מינו ההוא קב חולין טמא וניעור מתורת ביטול ברוב אלא מצטרפין יחד וטמאין:

א"ל. אביי לא דמי ניר דהא (דאיכא) [דהתם] דין הוא דטומאה עוררת טומאה דהאי משהו טמא והאי קב חולין טמאין הלכך מצטרפין:

אבל טהרה מים טהורה שבקדרה מי עוררת טומאה. כלומר שיצטרפו טהורין המים שבקדרה עם מיעוט מים טמאין שבניר ולאי לא מצטרפי:

אפר כשר. היינו אפר פרה:

הולכין אחר הרוב לטמא. אם רוב הוא אפר פרה מטמא כדכתיב והנפש הנוגעת תטמא עד הערב:

ואי אמרת טומאה כמאן דאיתא ולא מתבטלת לגמרי שבטלה ברוב חזרה וניעורה נהי דבמגע לא מטמא כיון דנתערב לא ידעינן הי ניהו דפרה שמא שלא נגע בההוא דפרה:

במשא מיהא ליטמי. אם נשאו כולו הרי יש בו דפרה:

אין הכי נמי הא איתמר עלה וכו':

והאמר רב חסדא נבלה בטיל כו'. כדפרשינן בהקומץ במנחות:

אנן כר' חייא מתנינן לה דתני ר' חייא כו'. ואיתמר עלה כו' תיטמא במשא. כיון דאמרת טומאה כמאן דאיתיה דמיא:

אישתיק. רב דימי:

ומפרק תלמודא מיהא לא קשיא לשני הכא משום דהויא טומאה סרוחה חררת דם ומשום הכי אינה מטמא במשא:

הניחא לבר פדא דאמר טומאה חמורה. דנבלה חמורה עד לגר לעולם עד שנפסלה מלאכול לגר: וטומאה קלה. טומאת אוכלין כבטובה לעולם טומאה עד שאינן ראוין לכלב. והאי חררת דם נמי משום הכי לא מטמאה במשא דאינה ראויה לגר כדמוכח הוא:

אלא לר' יוחנן וכו':

אַחַת זוֹ וְאַחַת זוֹ עַד לְכֶלֶב, הָא חַזְיָא לְכֶלֶב! קַשְׁיָא. [(א)]גּוּפָא, בַּר פְּדָא אָמַר: טוּמְאָה חֲמוּרָה עַד לְגֵר, וְטוּמְאָה קַלָּה עַד לְכֶלֶב. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אַחַת זוֹ וְאַחַת זוֹ עַד לְכֶלֶב. מַאי טַעְמָא דְּבַר פְּדָא? דִּכְתִיב: "לֹא תֹאכְלוּ כָל נְבֵלָה לַגֵּר וְגוֹ'", הָרְאוּיָה לַגֵּר קְרוּיָה "נְבֵילָה", וְשֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לַגֵּר אֵינָהּ קְרוּיָה "נְבֵילָה". וְאִידַּךְ? לְמַעוֹטֵי הֵיכָא דְּהִסְרִיחָה מֵעִיקָּרָא. וְאִידַּךְ? הִסְרִיחָה מֵעִיקָּרָא לָא צְרִיכָא קְרָא לְמַעוֹטֵי, עַפְרָא בְּעָלְמָא הוּא. [(ב)]תְּנַן: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: בְּהֵמָה גַּסָּה שֶׁשָּׁפְעָה חֲרָרַת דָּם, הֲרֵי זוֹ תִּקָּבֵר, וְנִפְטֶרֶת מִן הַבְּכוֹרָה. וְתָנֵי רַבִּי חִיָּיא: אֵינָהּ מְטַמְּאָה לֹא בְּמַגָּע וְלֹא בְּמַשָּׂא. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִשּׁוּם בִּיטּוּל בְּרוֹב נָגְעוּ בָּהּ. [א]מַאי אִירְיָא מִשּׁוּם בִּיטּוּל בְּרוֹב? תִּיפּוֹק לִי דְּלָא אִיתְחֲזִי כְּלָל! הָא נָמֵי אִיתְחֲזִי מֵעִיקָּרָא אַגַּב אִימֵּיהּ. [ב(ג)]תְּנַן הָתָם: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: צִיר טָהוֹר שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ מַיִם כָּל שֶׁהוּא — טָמֵא. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: זֹאת אוֹמֶרֶת נֶחְשְׁדוּ עַמֵּי הָאָרֶץ לְעָרֵב מֶחֱצָה בַּצִּיר. וּלְמָה לִי מֶחֱצָה? אֲפִילּוּ בְּצִיר מִמֶּחֱצָה נָמֵי! וְהָנֵי מַשֶּׁהוּ — הָוֵה לֵיהּ פַּלְגָא, וּפַלְגָא לָא בָּטֵיל. אֵימָא: עַד מֶחֱצָה. אִיבָּעֵית אֵימָא: טוּמְאַת עַם הָאָרֶץ דְּרַבָּנַן, טוּמְאַת מַשְׁקִין דְּרַבָּנַן. בְּרוּבָּא גְּזַרוּ רַבָּנַן, בְּפַלְגָא וּפַלְגָא לָא גְּזַרוּ בַּהּ רַבָּנַן. [ג(ד)]מַתְנִי' רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מְנִיקָה מִן הַגּוֹי — אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא בְּנָהּ שֶׁל אַחֶרֶת הָיָה. נִכְנַס לְתוֹךְ עֶדְרוֹ וְרָאָה אֶת הַמַּבְכִּירוֹת מְנִיקוֹת, וְשֶׁאֵינָן מַבְכִּירוֹת מְנִיקוֹת — אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא בְּנָהּ שֶׁל זוֹ בָּא לוֹ אֵצֶל זוֹ, אוֹ שֶׁמָּא בְּנָהּ שֶׁל זוֹ בָּא לוֹ אֵצֶל זוֹ. גְּמָ' אָמַר רַב נַחְמָן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: הִלְכְתָא בְּכוּלֵּיהּ פִּירְקִין, בַּר מִפְּלוּגְתָּא. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: אָמֵינָא כִּי נָיֵים וְשָׁכֵיב רַב אָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא! אַהֵיָּיא? אִילֵּימָא אַרֵישָׁא — (מפליגי) [מִיפְלָג פְּלִיגִי] רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי עֲקִיבָא! אֶלָּא אַדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב — מִשְׁנַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב "קַב וְנָקִי". אֶלָּא אַדְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מִפְלַג פְּלִיג בְּבָרַיְיתָא! אֶלָּא אַדְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם — הָא אָמַר רַב חֲדָא זִימְנָא, דְּאָמַר רַב: הִלְכְתָא כְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם! אֶלָּא אַשְּׂעַר בַּעַל מוּם מִיפְלָג פְּלִיגִי עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל וְרַבָּנַן! לְעוֹלָם אַדְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, וְהָא קָא מַשְׁמַע לַן: דְּבָרַיְיתָא לָא פְּלוּגְתָּא הִיא. וְכֵיוָן דְּאָמַר רַב: הִלְכְתָא בְּכוּלֵּיהּ פִּירְקִין בַּר מִפְּלוּגְתָּא,

הֲלָכָה

אַחַת זוֹ וְאַחַת זוֹ עַד לְכֶלֶב אֵין לְפָרֵשׁ לְטַעֲמָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ דְּהַהִיא אֲכִילָה לַכֶּלֶב קַיְימָא אֶלָּא יֵשׁ לְפָרֵשׁ מִדִּכְתִיב (מְלָכִים ב ט) וְאֶת אִיזֶבֶל יֹאכְלוּ הַכְּלָבִים בְּחֵלֶק יִזְרְעֶאל אַלְמָא אֲכִילַת כְּלָבִים שְׁמָהּ אֲכִילָה וּמִנָּהּ מוֹכַח בְּפ"ב דִּזְבָחִים (דַּף לֹא.) דְּחָשַׁב ע"מ שֶׁיֹּאכְלוּהוּ הַכְּלָבִים לְמָחָר הָוֵי פִּגּוּל: **וְאִידָךְ** לְמַעוֹטֵי סְרוּחָה מֵעִקָּרָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְתֵימַהּ דְּמִתּוֹךְ סוּגְיָא דְּפ' בַּתְרָא דְּמַס' ע"ז (דַּף סז:) מַשְׁמַע לְר' יוֹחָנָן דִּסְרוּחָה מֵעִקָּרָא לָא צְרִיכָא קְרָא לְמַעוֹטֵי דְּבַהַהִיא דְּקָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן טַעְמוֹ וּמַמָּשׁוֹ וְאָמַר רַב כַּהֲנָא מִדִּבְרֵי כּוּלָּן נִלְמַד נוֹתֵן טַעַם לִפְגָם מוּתָּר דְּמוּקֵי לָהּ הָתָם כְּר' שִׁמְעוֹן וּמְפָרֵשׁ טַעְמָא דְּר' שִׁמְעוֹן מֵהַאי קְרָא דִּרְאוּיָה לְגֵר וְקָאָמַר וְאִידָךְ כְּלוֹמַר מַאן דְּאָסַר טַעַם לִפְגָם הָהוּא לְמַעוֹטֵי סְרוּחָה מֵעִקָּרָא וְאִידָךְ כְּלוֹמַר ר' שִׁמְעוֹן סְרוּחָה מֵעִקָּרָא לָא צָרִיךְ קְרָא וי"ל דִּלְעִנְיַן אִסּוּר אֲכִילָה וַדַּאי לֹא צָרִיךְ קְרָא מֵעִקָּרָא עַפְרָא הוּא אֲבָל לְעִנְיַן טֻמְאָה הֲוָה אֲמִינָא דְּמִטַּמְּאָה לאע"ג דְּלָא חַזְיָא לַאֲכִילָה מִידֵי דַּהֲוָה אַשֶּׁרֶץ וְשִׁכְבַת זֶרַע וְזִיבָה: **תְּנַן הָתָם** בְּמַסֶּכֶת מַכְשִׁירִין (פ"ו מ"ג) רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר צִיר טָהוֹר פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס כְּגוֹן שֶׁהִשִּׁיקוֹ בַּמַּיִם וְהַדִּין עִמּוֹ דִּבְצִיר שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ מַיְירֵי הָכָא כִּדְמוֹכַח שְׁמַעְתָּא וְרֵישָׁא דְּהַךְ מִשְׁנָה וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁיְּהֵא טָהוֹר בְּלֹא הַשָּׁקָה דִּסְתָמֵי' הָוֵי רֻבָּא צִיר וְלָאו בַּר קַבּוֹלֵי טֻמְאָה הוּא דְּהָא אָמְרַן לְעֵיל דְּבָעוּ הַשָּׁקָה (וְעוֹד מִדְּקָתָנֵי צִיר טָהוֹר וְלָא תָּנָא צִיר טָמֵא שֶׁנִּטְהַר בְּהַשָּׁקָה): **שֶׁנָּפַל** לְתוֹכוֹ מַיִם כָּל שֶׁהוּא טָמֵא כִּדְמְפָרֵשׁ נֶחְשְׁדוּ עַמֵּי הָאָרֶץ לְעָרֵב מֶחֱצָה מַיִם בַּצִּירָן וְכִי נָפַל בּוֹ כָּל שֶׁהוּא מְנָא מִין אֶת מִינוֹ וְרַבּוּ מַיִם עַל הַצִּיר וְטָמֵא וּלְמַאן דְּלֵית לֵיהּ טֻמְאָה שֶׁבָּטְלָה חָזְרָה וְנֵעוֹרָה מוּקֵי לֵיהּ שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ לְאַחַר הַשָּׁקָה מֵי עַם הָאָרֶץ כָּל שֶׁהוּא כָּךְ פֵּי' בַּקּוּנְט' וְהַךְ דְּפֵי' מַיִם שֶׁל עַם הָאָרֶץ וְלֹא פֵּרֵשׁ מַיִם טְמֵאִים מִשּׁוּם דְּמַתְנִי' קָתָנֵי מַיִם סְתָם וא"ת וּלְמַאן דְּמוּקֵי לָהּ שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ מַיִם שֶׁל עַם הָאָרֶץ פְּשִׁיטָא דְּטָמֵא כְּמוֹ מִתְּחִלָּתָן דִּבְעֵי הַשָּׁקָה דְּמֵהַיְיָה טַעַם בָּעֵי הַשָּׁקָה מִתְּחִלָּתָן אִי רֻבָּא צִיר הָא אָמְרוּ לְעֵיל דְּמִעוּטָא מַיִם בָּטְלֵי לְהוּ בְּרֻבָּא וּבְלֹא הַשָּׁקָה נָמֵי טָהוֹר אֶלָּא חָיְישִׁינַן דִּלְמָא רֻבָּא מַיָּא וּמֵהַאי טַעְמָא גּוּפֵיהּ נָפְלֵי בֵּיהּ לְאַחַר הַשָּׁקָה מַיִם טְמֵאִים כָּל שֶׁהוּא הֲרֵי מַיִם טְמֵאִים הַלָּלוּ חוֹזְרִים וּמְטַמְּאִין אוֹתָן מַיִם הַטְּהוֹרִים וְאִי לְאַשְׁמוּעִינַן הִיא גּוּפֵיהּ דְּצִיר שֶׁל עַם הָאָרֶץ בָּעֵי הַשָּׁקָה בְּפֵרוּשׁ הֲוָה לֵיהּ לְמִתְנֵי הַלּוֹקֵחַ צִיר מֵעַם הָאָרֶץ מַשִּׁיקוֹ בַּמַּיִם וְטָהוֹר וי"ל דְּלָא קָמֵי סוֹפוֹ לִתְחִלָּתוֹ לס"ל מִתְּחִלָּתוֹ נַעֲשָׂה הַצִּיר כְּמַיִם טְמֵאִים לֹא יָצָא מֵחֶזְקַת טֻמְאָה עַל יְדֵי שֶׁנִּתְלָה לוֹמַר שֶׁהַמַּיִם הֵם מוּעָט אֲבָל הָכָא הַשָּׁקָה לָמָּה נִפְסָךְ טָהוֹר הֲוָה אֲמִינָא דְּשֶׁנָּפְלוּ לוֹ טְמֵאִים כָּל שֶׁהוּא מִשּׁוּם חֲשָׁשָׁא דְּשֶׁמָּא מַיִם רֹב לֹא נוֹצִיאֶנּוּ מֵחֶזְקָתָהּ וְהַשְׁתָּא לְמַאן דְּמוּקֵי הַאי כָּל שֶׁהוּא מַיִם טְמֵאִים הוּא וְלֵייק מִנֵּהּ רַב נַחְמָן זֹאת אוֹמֶרֶת נֶחְשְׁדוּ עַמֵּי הָאָרֶץ לְעָרֵב מֶחֱצָה מַיִם בֵּינֵיהֶן כְּלוֹמַר פְּעָמִים שֶׁמְּעָרְבִין בּוֹ מֶחֱצָה מַיִם לָאו לְמֵימְרָא שֶׁאִם הָיָה בּוֹ רֹב לֹא הָיָה טָמֵא כְּשֶׁנָּפְלוּ בּוֹ מַיִם כָּל שֶׁהוּא דִּכְמוֹ כֵּן הָיָה טָמֵא כִּדְפָרֵשִׁית אֶלָּא לְמֵימְרָא שֶׁאִם מִתְּחִלָּתָן לֹא הָיוּ רְגִילִין לְעָרֵב כִּי אִם מוּעָטִין אִם כֵּן (אִם) לָא הֲוָה מְטַמֵּא מַיִם כָּל שֶׁהוּא דְּהָא אֲמַרְתִּי רֻבָּא צִיר הוּא: **אֶלָּא** אַדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב כו' וְאִם תֹּאמַר הָא מִפְלָג פְּלִיגִי רַבָּנָן דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּשִׁילְהֵי דִּלְעֵיל וְאֵין לוֹמַר דִּלְמָא רַב סָבַר כְּרֵישׁ לָקִישׁ דִּמְפָרֵשׁ טַעְמָא בְּפֶרֶק הַמַּפֶּלֶת (נִדָּה כז:) מִשּׁוּם דְּנִתְבַּלְבְּלָה צוּרָתוֹ דְּכָל שֶׁכֵּן דְּקָשֶׁה טְפֵי דְּאִי טַעְמָא דְּבִלְבּוּל צוּרָה אַלְמָא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא בָּטֵל בְּרֹב וְיֵשׁ לוֹמַר דִּלְמָא ר"ש סָבַר כְּמַאן דְּאָמַר טֻמְאָה חֲמוּרָה עַל גֵּר דִּלְדִידֵיהּ לָא צְרִיכִינַן לְטַעְמָא דְּבִטּוּל בְּרוֹב וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשׁ' לְעֵיל דְּכָל טֻמְאַת נְבֵלָה קָרֵי טֻמְאָה חֲמוּרָה אַפִּי' טֻמְאַת מַגָּע אִי נָמֵי לָא חָשִׁיב פְּלֻגְתָּא כֵּיוָן דְּלָא נֶחְלְקוּ עָלָיו בְּהֶדְיָא בְּאוֹתוֹ דָּבָר עַצְמוֹ: **מִשְׁנַת** רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב קַב וְנָקִי אע"פ שֶׁיֵּשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁפּוֹסֵק הֲלָכָה כְּר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב כִּדְאַשְׁכְּחַן בְּרֵישׁ הַדָּר עִם הַנָּכְרִי (עֵירוּבִין דַּף סב:) וְרַב גּוּפֵיהּ בְּפֶרֶק הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ (יְבָמוֹת דַּף ס.) יֵשׁ דְּלָא מִסְתַּבֵּר כְּוָתֵיהּ לְפִיכָךְ הֻצְרַךְ לִפְסֹק הֲלָכָה:

הָא חַזְיָא לְכֶלֶב וְתִטַּמֵּא בְּמַשָּׂא קַשְׁיָא לְרַבִּי יִרְמְיָה: הִסְרִיחָה מֵעִקָּרָא כְּגוֹן שֶׁנִּסְתַּבְּרוּ חֲבֵרֶיהָ מֵחַיִּים וְהִתְלִיעָה הַהִיא אע"ג דַּחֲזְיָא לְכֶלֶב לֹא מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא דְּהָא מֵעוֹלָם לֹא יָרְדָה לְטֻמְאַת מַשָּׂא אֲבָל אִי מֵעִקָּרָא חַזְיָא לְגֵר וְנַחֲתָא לָהּ טֻמְאַת מַשָּׂא תּוּ לָא סָלֵיק מִינָּהּ עַד שֶׁתִּפָּסֵל מִכֶּלֶב. וְאִי קַשְׁיָא לְעֵיל נָמֵי אַמַּאי מוֹקְמִינַן לָהּ בְּקַשְׁיָא הָא הֲוָה לֵיהּ לְתָרוֹצֵי לְהָכִי לֹא מְטַמֵּא הַךְ חֲרָרַת דָּם בְּמַשָּׂא דְּמֵעִקָּרָא סְרוּחָה הִיא וְאַפֵּי' רַבִּי יוֹחָנָן מוֹדֶה בָּהּ תָּרֵין לָאו סְרוּחָה מֵעִקָּרָא הִיא דְּהָא חַזְיָא לְגֵר אַגַּב אִמָּהּ כָּל זְמַן שֶׁהָיְתָה בַּבֶּטֶן וְהָכִי מוּקֵי לְקַמָּן: צִיר טָהוֹר כְּגוֹן שֶׁהִשִּׁיקוֹ בַּמַּיִם שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ מַיִם כָּל שֶׁהוּא טָמֵא כְּדִמְפָרֵשׁ נֶחְשְׁדוּ עַמֵּי הָאָרֶץ לְעָרֵב מֶחֱצָה מַיִם בְּצִירָם וְכִי נָפֵל בֵּהּ כָּל שֶׁהוּא מְנָא מִין אֶת מִינוֹ וְרַבּוּ מַיִם עַל הַצִּיר. וּטְמֵאִים וּלְמַאן דְּלֵית לֵיהּ טֻמְאָה שֶׁבָּטְלָה חָזְרָה וְנֵעוֹרָה מוּקֵי לֵיהּ שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ לְאַחַר הַשָּׁקַת מֵי עַם הָאָרֶץ כָּל שֶׁהוּא: עַל לְמֶחֱצָה קָרוֹב לְמֶחֱצָה: טֻמְאַת מַשְׁקִין דְּרַבָּנָן כפ"ק דִּפְסָחִים (דַּף טז.): מַתְנִי' אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא בְּנָהּ שֶׁל אַחֶרֶת הָיָה שֶׁיְּהֵא הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר סָפֵק דְּנֵימָא הַךְ בְּהֵמָה לֹא יָלְדָה מֵעוֹלָם אֶלָּא שֶׁאֲהֵבָה זוֹ אֶת בֶּן חֲבֵרְתָּהּ וְאִי מִשּׁוּם דְּיֵשׁ לָהּ חָלָב הָא אִכָּא מִעוּטָא דְּחוֹלְבוֹת אע"ג שֶׁאֵינָן יוֹלְדוֹת הָא וַדַּאי לָא אָמְרֵי' אֶלָּא וַדַּאי בְּנָהּ הוּא וּפְטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה: מַבְכִּירוֹת בַּחוּרוֹת שֶׁלֹּא יָלְדוּ אֶלָּא עַכְשָׁו: אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא בְּנָהּ שֶׁל זוֹ בָּא לוֹ אֵצֶל זוֹ דְּלֵיחוּשׁ לְכוּלְּהוּ בִּסְפֵק בְּכוֹרוֹת אֶלָּא וַדַּאי אוֹתָם הַכְּרוּכִים אֵצֶל הַמַּבְכִּירוֹת הָווּ בְּכוֹרוֹת וַדַּאי וְאוֹתָן הַכְּרוּכִים אַחַר שֶׁאֵינָן מַבְכִּירוֹת בְּוַדַּאי הָווּ פְּשׁוּטִין וַדָּאִין: גְּמ' קַב וְנָקִי לָא אִצְטְרִיךְ לְרַב לְאַשְׁמוּעִינַן. קַב וְנָקִי מְעַט שֶׁלֹּא הֻזְכַּר אֶלָּא בִּמְקוֹמוֹת מוּעָטִין וּמַה שֶׁאָמַר נָקִי הוּא שֶׁהֲלָכָה כְּמוֹתוֹ: כְּר' יוֹסֵי בֶּן הַמְשֻׁלָּם וּשְׂעַר בְּכוֹר בַּעַל מוּם הִלְכְתָא נִינְהוּ בְּמַתְנִי' וּמְפָרֵשׁ לְקַמָּן: לָאו פְּלֻגְתָּא הִיא לָא חֲשִׁיבָא פְּלֻגְתָּא וְכֵיוָן דִּבְמַתְנִי' לָא פְּלִיגֵי עָלֵיהּ הִלְכְתָא כְּוָתֵיהּ:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פה' מהל' בכורות הל' ד, טוש"ע יו"ד סי' שטז סעי' ה:

ב מיי' פט"ז מהל' טומאת אוכלים הל' ד:

ג מיי' פד' מהל' בכורות הל' ח, טוש"ע יו"ד סי' שטז סעי' ב:

רבינו גרשום

ואידך. ר' יוחנן ההוא לא תאכלו כל נבלה לגר למעוטי היכא דהסריח מעיקרא קודם שתהא נבלה דלא איתחזי לגר ההיא לא מיטמיא אבל איתחזי לגר לעולם מטמא עד שתיפסל לכלב:

האי נמי איתחזי לגר מעיקרא אגב אימיה. דאי לא שפעה ונשחטה ונמצאת חררת דם היתה ראויה לגר אגב הבשר וכיון דאיתחזי אגב אימא איתחזי נמי כששפעה ודין הוא שתטמא אי לאו משום דאמרינן דבטל ברוב:

ציר טהור שאין רובו מים שאין צריך השקה כיון שנפל לתוכו מים כל שהוא טמא וצריך השקה:

לערב מחצה מים בצירן וכיון דנפל בתוכו משהו מים הוי רוב מים ומקבל טומאה:

ופלגא לא בטיל. דמיעוטא מים אמרן לעיל דבטלי ברוב אבל מחצה לא בטלי:

אימא עד למחצה. כלומר עד קרוב למחצה מערב בצירן והאיא משהו שנפל משלימו למחצה ולא בטיל:

וטומאת משקין דרבנן. דדרשינן הכי לקרא וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא מאי יטמא הכשר. ולא מטמו אלא מדרבנן ולא גזרו רבנן אלא ברובא:

אין חוששין שמא בנה של אחרת היא. זה שמניקה זו לא ביכרה עדיין אלא ודאי בנה הוא ופטורה מן הבכורה. וראה את המבכירות מיניקות. ואת שאינן מבכירות נמי מיניקות. אין חוששין שמא בנה של זו בא לו אצל זו. והויין כולו ספק בכורות. אלא את שיונקות מן המבכירות הן הבכורות ודאין והשאר חולין ודאין:

הלכתא בכוליה פירקין במתניתין בין סתמא בין בחד תנא היכא דלית פלוגתא:

אהייא. אמר הלכתא:

אדר' אליעזר הא לא צריך למימר דקי"ל משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי דהלכתא כוותיה:

מיפלג פליגי בברייתא. כדאמר לקמן:

הא אמרה רב חדא זמנא. לקמן:

מהו דתימא כי אמר רב הלכתא בכוליה פירקין בר מפלוגתא אדרבי יוסי קאמר ומאי בכוליה פירקין דקאמר משום דתרתי הלכות א"ר יוסי עושה מקום וכן התולש להכי נקט לישנא דכוליה פירקין. אבל לעולם אין הלכה כרשב"ג משום דפליגי בברייתא להכי קאמר הלכה כר' יוסי בן המשולם בפירוש למימרא דמאי דקאמר הלכה בכוליה פירקין אדרבן שמעון בן גמליאל קאמר משום דלא חשיב פלוגתא דברייתא:

מסורת הש"ס

א עבודה זרה סז:

ב נדה כז:; משנה בכורות

ג משנה מכשירין

ד תוספתא בכורות

תורה אור השלם

לֹא תֹאכְלוּ כָל־נְבֵלָה לַגֵּר אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהֹוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ [דברים יד, כא]

וְזֶה אֲשֶׁר לֹא־תֹאכְלוּ מֵהֶם הַנֶּשֶׁר וְהַפֶּרֶס וְהָעָזְנִיָּה [דברים יד, יב]

מסורת הש"ס

א תוספתא בבורות

ב משנה בבורות

ג תוספתא בבורות

ד גיטין עה.; סנהדרין לא.; גיטין לח.; בבא בתרא קעד.; בבא קמא סט.; בבא מציעא לח:

הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם לְמָה לִי? אִי אָמַר הִלְכְתָא דְּכוּלֵּיהּ פִּירְקִין, וְלָא אָמַר הִלְכְתָא כְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם, הֲוָה אָמֵינָא: אַדְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם קָאֵי, וּמַאי "בְּכוּלֵּיהּ פִּירְקִין"? דְּרַבִּי יוֹסֵי תַּרְתֵּי אָמַר, וּפְלוּגְתָּא דְּבָרְייְתָא פְּלוּגְתָּא הִיא. אַשְׁמְעִינַן הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי — לְאַשְׁמוֹעִינַן דְּאַדְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל קָאֵי, וּפְלוּגְתָּא דְּבָרְייְתָא לָאו פְּלוּגְתָּא הִיא. [א]מַאי בָּרְייְתָא? דְּתַנְיָא: הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִנִּיקָה מִן הַגּוֹי, הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר מִסָּפֵק, מִפְּנֵי שֶׁמְּרַחֶמֶת אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ יוֹלֶדֶת. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: דָּבָר בְּחֶזְקָתוֹ. [א]וְכֵן הָיָה רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הַנִּכְנָס לְתוֹךְ עֶדְרוֹ בַּלַּיְלָה וְרָאָה כְּעֶשֶׂר כַּחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה, מַבְכִּירוֹת וְשֶׁאֵינָן מַבְכִּירוֹת, יוֹלְדוֹת, לְמָחָר הִשְׁכִּים וּמָצָא זְכָרִים (תְּלוּיוֹת) [תְּלוּיִין] בְּשֶׁאֵין מַבְכִּירוֹת, וּנְקֵבוֹת תְּלוּיוֹת בְּמַבְכִּירוֹת — אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא בְּנָהּ שֶׁל זוֹ בָּא לוֹ אֵצֶל זוֹ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: דָּבָר בְּחֶזְקָתוֹ דְּקָאָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דְּאֵינָהּ מְרַחֶמֶת אֶלָּא אִם כֵּן יוֹלֶדֶת — הָא הֵיכָא דְּאוֹלִיד חָיְישִׁינַן לְרַחוּמֵי, אוֹ דִּלְמָא: דִּידַהּ מְרַחֶמֶת, דְּלָא דִּידַהּ לָא מְרַחֶמָא לֵיהּ? [ב]לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ? לְמִלְּקֵא עֲלַהּ מִשּׁוּם "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ". אִי אָמְרַתְּ דִּידַהּ מְרַחֶמָא, דְּלָא דִּידַהּ לָא מְרַחֶמָא — לָקֵי, וְאִי אָמְרַתְּ דְּלָא דִּידַהּ נָמֵי מְרַחֶמָא — לָא לָקֵי. מַאי? תָּא שְׁמַע, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִן הַגּוֹי — אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא בְּנָהּ שֶׁל אַחֶרֶת הָיָה. מִי קָתָנֵי "הוּא"? "הָיָה" קָתָנֵי! הָכִי קָאָמַר: אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא בְּנָהּ שֶׁל אַחֶרֶת, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לָהּ וָלָד מֵעִיקָּרָא. [ג]תָּא שְׁמַע: נִכְנַס בְּתוֹךְ עֶדְרוֹ וְרָאָה אֶת הַמַּבְכִּירוֹת מְנִיקוֹת, וְאֶת שֶׁאֵינָן מַבְכִּירוֹת מְנִיקוֹת — אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא בְּנָהּ שֶׁל זוֹ בָּא לוֹ אֵצֶל זוֹ, אוֹ שֶׁמָּא בְּנָהּ שֶׁל זוֹ בָּא לוֹ אֵצֶל זוֹ. אַמַּאי? לֵיחוּשׁ דִּלְמָא רַחוּמֵי רַחֵיִם! בִּמְקוֹם דִּידַהּ, לָא שָׁבְקָא דִּידַהּ וּמְרַחֶמָא דְּלָא דִּידַהּ. תָּא שְׁמַע: דָּבָר בְּחֶזְקָתוֹ כּוּי. מַאי לָאו רֵישָׁא דּוּמְיָא דְּסֵיפָא? מָה סֵיפָא וַדַּאי דִּידַהּ, אַף רֵישָׁא וַדַּאי דִּידַהּ. מִידֵּי אִירְיָא? הַאי כִּדְאִיתֵא, וְהַאי כִּדְאִיתֵא. וּמַאי "וְכֵן"? אַפְּטוּרָה דִּבְכוֹרָה. [ד]אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: רָאָה חֲזִיר שֶׁפָּרוּחַ אַחַר רָחֵל, פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וְאָסוּר בַּאֲכִילָה "עַד יָבֹא וְיוֹרֶה צֶדֶק לָכֶם". פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה — כְּמַאן? כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, וְאָסוּר בַּאֲכִילָה — כְּרַבָּנַן. וְתוּ, אִי כְּרַבָּנַן, מַאי "עַד יָבֹא וְיוֹרֶה צֶדֶק לָכֶם"? "עַד שֶׁיְּוַדַּע לְךָ דָּבָר" מִיבְּעֵי לֵיהּ! [ד]וְכִי תֵּימָא: מְסַפְּקָא לֵיהּ אִי הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אִי כְּרַבָּנַן, אִי מְסַפְּקָא לֵיהּ — אַמַּאי פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה? וְתוּ: מִי מְסַפְּקָא לֵיהּ? וְהָאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל מָקוֹם שֶׁשָּׁנָה רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בְּמִשְׁנָתֵינוּ — הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ, חוּץ מֵעֶרֶב, וְצִיְּדָן, וּרְאָיָה אַחֲרוֹנָה! לְעוֹלָם פְּשִׁיטָא לֵיהּ הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, מִיהוּ מְסַפְּקָא לֵיהּ אִי סָבַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל יוֹלֶדֶת מְרַחֶמֶת, אוֹ אֵינָהּ מְרַחֶמֶת. אִי הָכִי, עַד דְּאַשְׁמְעִינַן חֲזִיר, לַיִּשְׁמְעִינַן טָלֶה, וּלְמִילְקֵי עֲלֵיהּ מִשּׁוּם "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ"! חֲזִיר אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן טָלֶה, הֲוָה אָמֵינָא: אִם תְּמְצָא לוֹמַר דְּסָבַר יוֹלֶדֶת מְרַחֶמֶת — דְּמִינַּהּ, דְּלָא מִינַּהּ — לָא. אַשְׁמְעִינַן חֲזִיר, דְּמְרַחֶמֶת, וַאֲפִילּוּ דְּלָאו מִינַּהּ נָמֵי, דְּאִיכָּא לְמֵימַר דִּלְמָא מְרַחֶמָא. וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בָּעֵי אַחַאי

וּפְלוּגְתָּא דְּבָרְייְתָא הִיא וּמ"ת דְּר' יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם לָא פְּלִיגִי עֲלֵיהּ מִמֵּה נַפְשָׁךְ דְּכַרְיְתָא מִמֵּילְעֵרִיךְ נִפְסַק הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ וְי"ל דְּשָׁמַע אֵין מַחְלֹקֶת שָׁנוּיָה לֹא בְּמַשְׁנָה וְלֹא בְּבָרַיְיתָא אֶלָּא לְקִיּוּם לֵיהּ לְפְלִיגֵי עֲלֵיהּ כּוּי וּלְמָחָר הַשְׁכִּים כּוּי תַּמָּה לָמָּה לֹא יוֹנְקָנוּ בְּעֵנְיָן זֶה לֵימַּת הַנִּכְנָס לְתוֹךְ עֶדְרוֹ יִרְאוּם כּוּי וּנְקֵבוֹת כּוּי וְי"ל לְעֵרְכוּתָא נִקְנוּ כְּכִי לֹאמַע"ג לְוַנְיוֹ תְּחִלַּת לַדְתָּן בַּגְּוָלָה שֶׁבַּיָּוָן אֵין סְחֹמוֹת מַכִּירִין בְּוָלוֹתֵיהֶן וְלָרְכָן לִטְעוֹת בַּגְּוָלָה וּבָא לוֹ בְּנָהּ שֶׁל זוֹ אֵצֶל זוֹ חֲפִי' כְּכִי לָא חִיְּשִׁינוּן: רָאָה חֲזִיר שֶׁהוּא כָּרוּחַ אַחַר רָחֵל קְנַת קָשָׁה לְנִקְנוּ חֲזִיר וְלֹא נָמֵל מִשּׁוּם לְסַכֵּר כְּרִ' שִׁמְעוֹן לְאִסַּר קְנוּט הַיּוֹצֵא מִן הַטָּהוֹר וְאַפִּי' הָיָה יְלוּשׁ שֶׁהוּא בְּנָהּ שֶׁל רָחֵל הָיָה נֶאֱסָר בַּאֲכִילָה וּמִיהוּ מְעַנְיָן לְמִימַר דְּאֲמַר דְּקָה נִקְנוּ חֲזִיר ח"נ נִיחָא לְמִינְקְנוּ לְמִנְלַתָּה בְּכוֹנֵי עֲלֵמָא:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פה' מהל' בכורות הל' ד, טוש"ע יו"ד סי' שטז סעי' ה:

ב מיי' פי"ב מהל' שחיטה הל' יא, טוש"ע יו"ד סי' שטז סעי' ה:

ג מיי' פד' מהל' בכורות הל' ח, טוש"ע יו"ד סי' שטז סעי' ב:

ד מיי' פא' מהל' מאכלות אסורות הל' ד, טוש"ע יו"ד סי' עט סעי' ב:

רבינו גרשום

מפני שמרחמת. מעיקה ולא על בהמה אחרת אע"פ שאינו בנה ושמא עליין לא ביכרה וכלאמרן ומיעטו חולבות אע"פ שאינן יולדות הלכך הכא אחריו בכור מספק:

הלכר בחזקתו. ולאי בנה הוא והכא אחריו פטור:

זכרים תלוים. יונקים בזקונת באותן שאינן מבכירות ונקבות יונקות תלויות במבכירות אינו חושש כו'. ופטורין כולם מן הבכורה לכל אחד יונק מאמו:

לאיזה מרחמת אלא א"כ יולדת. הכי אמר רשב"ג אותה שמעולם לא יולדה ולאי אינה מרחמת:

הא יולדה. ולאי מרחמת ולא שאינו שלה:

או לגמא. אפי' יולדה אינה מרחמת את שאינו שלה:

והא בעיא לא צריכא אלא לענין אותו ואת בנו לאי אמרינן יולדת מרחמת ממה נפשך פטורה מן הבכורה לכבר יולדה אלא (גבי) [לענין] אותו ואת בנו צריך לידע אי הוי בנה אי לא נמילקי עליה אי שחיטו ליה בהלה:

אין חוששין כו' אלמא אלא לידה לא מרחמת ולקי עליה משום אותו ואת בנו:

מי קתני הוא. שמא בנה של אחרת הוא אי הוה תני הוא משמע כלקאמרת אלא כיון לתני היה הכי קאמר אין וכו':

במקום לידה. לא מרחמת לאחריני אבל שלא במקום לידה תיבעי:

דבר בחזקתו וכן היה וכו' מה סיפא ולאי לידה. משום לכולהו ולהו:

אף רישא. הלכר בחזקתו מיירי דולאי לידה ולא אמרינן לאי יולדה מרחמת לגאי לידה:

הא כלאיתא והא כלאיתא. סיפא ולאי לידה ורישא לאו ולאי לידה אלא מרחמת ולא לקי משום אותו ואת בנו:

מאי וכן. דקא מלמי רישא לסיפא:

אפטורה מן הבכורה. משום לכבר יולדה ולעולם רישא מרחמת לאו לידה ולא לקי:

שכרוך אחר רחל. ויורה צדק יסיח:

פטור מן הבכורה כמאן כרבן שמעון. לאמר לא מרחמת אלא הלכר בחזקתו שולטת:

ואסור באכילה כרבנן. לאמרי מרחמת אף שלא יולדה לאי רבן שמעון מותר באכילה (לתימא מרחמת לא יולדת לאי רבן שמעון מותר באכילה) דקי"ל הוצא מטהור טהור:

אי כרבנן מאי על יבא ויורה. כיון דמרחמת ולאי מיפסא פשיטא ליה לאסור באכילה ונפקא אכילה לא צריך הוראת משיח אלא הכי איבעי למימר אסור באכילה על שוולא לך דבר אם הוא בנה:

אי הלכתא כר' שמעון לאמר אלא לידה לא מרחמת:

אי כרבנן. לאמרי מרחמת נהכי מסתפק על יבא ויורה צדק:

נעולם פשיטא ליה להלכה כרבן שמעון. אבל מספקא ליה אי סבר ר' שמעון דיולדת מרחמת אפי' אלאו לידה אי לא. פטור מן הבכורה הוא ממה נפשך אלמא בנה הוא ואי אינו בנה ולאי לא הוא מרחמת אלא אם כן ילדה כבר. משום הכי אסורא)נראה לע"ל אבל לענין איסור אכילה מספקא ליה להכי אמר וכו'. באכילה למספקא ליה להכי אמר על יבא ויורה צדק:

ומלמלכן עליה משום אותו ואת בנו. לבכורה לא מצי אמר כלאמרי' דפטורה מבכורה ממה נפשך:

תורה אור השלם

זְרָעוּ לָכֶם לִצְדָקָה קִצְרוּ לְפִי־חֶסֶד נִירוּ נִיר וְעֵת לִדְרוֹשׁ אֶת־יְהוָה עַד־יָבוֹא וְיֹרֶה צֶדֶק לָכֶם [הושע י, יב]

וְשׁוֹר אוֹ־שֶׂה אֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם אֶחָד [ויקרא כב, כח]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ופלוגתא וכו' וא"ת דר"י בן המשולם. ק"ל הא בממ"נ לפי תירוץ ב' בתוס' במעל"ד זה ד"ה והיינו כיון דלא קמיפלגי על ההיא עצמה לא מיקרי פלוגתא הא לתירוץ זה באמת איכא פלוגתא הן מטעם דבר שא"מ הן מטעם מ"ד בחולין דתולש היינו גוזז אלא דאינו בכלל צד מפלוגתא כיון דליכא פלוגתא בהך דינא עצמו. א"כ ממילא אין התחלה לקושייתם דשפיר הוי מכלל דפליג. ומ"מ הוי ס"ד דפלוגתא דברייתא בההיא דרשב"ג דפליג עלה בדין זה לא הוי בכלל. ולתירוצם א' שם הא הוצרך למיפסק הלכה כיון דטעמא דריבה"מ משום דבר שא"מ איכא פלוגתא וצריך לאשמעינן דהלכה מטעם דתולש לאו היינו גוזז ובההיא ליכא פלוגתא וממילא לא ידעינן דפלוגתא דברייתא לא הוי פלוגתא:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' מעילה הל' יא, סמג עשין קמד, טוש"ע יו"ד סי' שח סעי' ג:

ב מיי' פא' מהל' מעילה הל' י:

ג מיי' פג' מהל' שביתת יום טוב הל' ג, טוש"ע או"ח סי' תצח סעי' יב:

ד מיי' פא' מהל' מעילה הל' י:

ה מיי' פג' מהל' שביתת יום טוב הל' ג, טוש"ע או"ח סי' תצח סעי' יב:

אַחַאי בְּרִיבִּי: רָאָה חֲזִיר שֶׁכָּרוּךְ אַחַר רָחֵל, מַהוּ? מַאי קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ? אִילֵימָא לִבְכוֹרָה, וְקָמִיבַּעְיָא לֵיהּ אִי הִלְכְתָא כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אִי הִלְכְתָא כְּרַבָּנַן, תִּיבְּעֵי לֵיהּ טָלֶה! כִּי קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ, לִבְכוֹרָה וְאַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן, לַאֲכִילָה וְאַלִּיבָּא דְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. לִבְכוֹרָה, וַאֲפִילּוּ לְרַבָּנַן דְּאָמְרִי מְרַחֲמָא, כִּי מְרַחֲמָא דְּמִינַהּ, דְּלָא מִינַהּ — לָא, אוֹ דִּלְמָא דְּלָא מִינַהּ נָמֵי מְרַחֲמָא? לַאֲכִילָה, וַאֲפִילּוּ לְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל — אִם תִּמְצָא לוֹמַר סָבַר: יוֹלֶדֶת מְרַחֲמָא דְּמִינַהּ, דְּלָאו מִינַהּ — לָא; אוֹ דִּלְמָא: דְּלָאו מִינַהּ נָמֵי מְרַחֲמָא? תֵּיקוּ. [א-ג] מַתְנִי' רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם אוֹמֵר: הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר, עוֹשֶׂה מָקוֹם בְּקוֹפִיץ מִיכָּן וּמִיכָּן, וְתוֹלֵשׁ אֶת הַשֵּׂעָר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְזִיזֶנּוּ מִמְּקוֹמוֹ, וְכֵן תּוֹלֵשׁ אֶת הַשֵּׂעָר לִרְאוֹת מְקוֹם מוּם. גְּמָ' אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם. בְּעוֹ מִינֵּיהּ מֵרַב הוּנָא: כְּנֶגְדּוֹ בְּיוֹם טוֹב מַהוּ? טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם מִשּׁוּם דְּקָסָבַר תּוֹלֵשׁ לָאו הַיְינוּ גּוֹזֵז, וּבְיוֹם טוֹב אָסוּר, דְּהָוֵה לֵיהּ עוֹקֵר דָּבָר מִגִּידּוּלוֹ. אוֹ דִּלְמָא בְּעָלְמָא סָבַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם תּוֹלֵשׁ הַיְינוּ גּוֹזֵז, וְהַיְינוּ טַעְמָא דְּשָׁרֵי, דְּהָוֵה לֵיהּ דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין, וּבְיוֹם טוֹב דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין מוּתָּר? [ד-ה] אֲמַר לְהוּ: זִילוּ שַׁיְּילוּהּ לְרַב חֲנַנְאֵל, אִי אָמַר הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם, אִיפְּשׁוֹט לְכוּ. אֲתוֹ שַׁיְּילוּהּ, אֲמַר לְהוּ: הָכִי אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם. אֲתוֹ לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, אֲמַר לְהוּ: כְּנֶגְדּוֹ בְּיוֹם טוֹב מוּתָּר. אִיתְּמַר נָמֵי, אָמַר רַב חֲנַנְיָה בַּר שֶׁלֶמְיָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: כְּנֶגְדּוֹ בְּיוֹם טוֹב מוּתָּר.

אחאי בריבי חלם גלול וחשוב בלורו: תיבעי ליה טלה דהא בטלה פליגי: קמבעיא ליה לבכורה אליבא דרבנן ואליבא דר"ש פשיטא דפטורה דאפי' דמינה לא הוה מרחמא אא"כ ילדה וכ"ש דלאו מינה ולענין אכילה מבעיא ליה ואפי' לרבן שמעון וכ"ש לרבנן: דלאו מינה לא מרחמא והא ודאי דדה היא ופטורה מן הבכורה: או דלמא דלאו מינה נמי מרחמא והבא אחריו בכור מספק: אם תמצי לומר כו' אי ס"ל יולדת אינה מרחמא הא ודאי מותר דבנה הוא אלא א"כ תמצי לומר יולדת מרחמ' והאי דפטר ליה מבכורה משום דאי האי [לאו] דידה אחרינא הוה ליה אבל האי דכריך בתרה לא פשיטא לן דידה הוא ה"מ דמינה אבל דלאו מינה לא והאי חזיר ודאי בנה הוא ומותר באכילה: מתני' עושה מקום בקופיץ מפנה את השער מכאן ומכאן למקום שחיטת הסכין: ותולש את השער לכאן ולכאן למקום חתך הסכין משום חלדה ולא אמרינן גוזז הוא את הבכור: ובלבד שלא יזיזנו שלא יאמרו גזיזה עביד בקדשים אלא יניחנו מסבך עם הצמר מכאן ומכאן: לראות מום להראותו לחכם: גמ' כנגדו בי"ט בבהמת חולין משום שחיטה בעי למעבד או לא: לאו היינו גוזז ובכור גזה הוא דאסור דכתיב (דברים טו) ולא תגז: שאין מתכוין לתלוש אלא מפנהו ומושכו אילך ואילך אם נתלש נתלש: שיילוה לרב חננאל תלמידה דרב אי אמר לכו משמיה דרב הלכה כרבי יוסי: פשטינא לכו הנא טעמא:

השוחט את הבכור עושה מקום בקופיץ בגמ' אמרי' תני נקופין כלומר לנרך קופין משמע לדרך לשחט בקופיץ מדלא קתני בסכין ותימה בפסחים פרק אלו דברים (פסחים דף ע.) לא משמע כן גבי סכין שנמצא בארבעה עשר שוחט בה מיד והקופין שונה ומטביל משום דסכין חזי לפסח לשחט והטבילוהו מי"ג אבל קופין לא חזי לפסח דיש בו משום שבירת עצם ונראה לפרש דנקט הכא קופין משום דבעי עשיית מקום טפי מסכין וצריכה עשיית מקום גדול ולא כמו שפירש הקונט' דעשיית מקום זה משום חלדה דאם כן סכין הוה ליה למינקט הכא דאיכא למחש טפי לחלדה ועוד דבעיא היא בפ"ב דחולין (דף ל:) תחת צמר מסובך מהו ולא איפשיטא אלא דרך לעשות מקום לקופין כדי שיהא נוח יותר לחתוך ולשחוט לפי שאין קופין נוח לחתוך בלא עשיית מקום ומטעם זה נמי נקט בכור ולא [סתם] קדשים לפי שהקדשים נשחטין בעזרה יש שם סכינין מזומנים ואין צריכים עשיית מקום ועוד י"ל דנקט בכור לפי שנוהג בזמן הזה וגם דרך להיות צמרו גדול מתוך שמשהא אותו עד שיפול בו מום כי ההיא דתנן בפ' כל פסולי המוקדשין (לקמן בכורות לה.) מעשה בזכר של רחלים זקן ושערו מדולדל וצריך עשיית מקום טפי מטלאים ועוד משום דלאו דולא תגז בבכור כתיב:

והיינו טעמא דשרי דהוה לה דבר שאין מתכוין ותולש דמתני' לאו בתולש ומתכוין קאמר אלא עושה מקום אם נתלש נתלש אבל אי טעמא משום דתולש לאו היינו גוזז יכול להיות דתולש במתכוין כך נראה לפרש הסוגיא ויש לתמוה מה שייך לשאול זה על יו"ט אי במתכוין פשיטא להו דאסור ואי בשאין מתכוין פשיטא להו דשרי ומיהו הא גופה קמבעיא להו שאין מתכוין מהו ביו"ט אם מותר או אסור וקשיא דבלאו יום טוב היו יכולין לשאול הא דקתני מתני' ותולש את השער במתכוין קאמר משום דתולש לאו היינו גוזז או שמא בשאין מתכוין קאמר וגם שלא יהא כפסיק רישיה משום דתולש היינו גוזז ונראה לפרש דאפילו (תמצי לומר) תולש לאו היינו גוזז מ"מ מדרבנן אסור במתכוין או בפסיק רישיה גזרה תולש אטו גוזז ולעולם ותולש דקתני מתניתין כשאין מתכוין ואינו פסיק רישיה קאמר ולענין בכור לא מצי למבעי מידי כפשטיה דמתני' אם לא לענין מלקות וקמבעיא להו כנגדו ביום טוב מהו דדלמא דווקא בכור דתולש לאו היינו גוזז וליכא אסורא דאורייתא הוא דשרי דבר שאין מתכוין אבל ביו"ט דאיכא אסורא דאורייתא דעוקר דבר מגידולו לא שרינן בשאין מתכוין או דלמא בבכור נמי איכא אסורא דאורייתא דתולש היינו גוזז וכי היכי דשרי בבכור משום דאין מתכוין שרי נמי ביום טוב וכן מוכח בסמוך דקאמר רב כנגדו ביום טוב מותר ופריך מהא דאמר רב הלכה כר' יהודה דבר שאין מתכוין אסור ומשני דתולש לאו היינו גוזז וביום טוב היינו טעמא דשרי דהוה לה עוקר דבר מגידולו כלאחר יד ואם תמצי לומר דאי תולש לאו היינו גוזז א"כ ותולש דקתני במתני' הוי במתכוין היכי שרי כנגדו ביום טוב מתכוין משום דלאחר יד ולאידך לישנא דאמרינן רב סבר כר' יוסי בן המשלם ור' יוסי בן המשלם לא סבר כרב היינו דרב שרי בבכור באין מתכוין משום דתולש לאו היינו גוזז אבל ר' יוסי בן המשלם מתיר אפילו היינו אומרים דתולש היינו גוזז דשרי אין מתכוין בכל מקום כדאשכחן גבי פרה והא (דלא) דקאמר רב הלכה כר' יוסי בן המשלם לעיל משמע דלא הוי פלוגתא וכמה תנאי אשכחן דסברי דבר שאין מתכוין אסור לקמן במכילתין גבי בכור שאחזו דם (בכורות דף לג:) ובמתניתין דכלאים (פ"ט משנה ו"ז) ובביצה (דף כג:) בברייתא דגרירה ויש לומר דדלמא מטעם דפסיק רב כוותיה משום דתולש לאו היינו גוזז לא אשכחן דפליגי ועוד כדפרשית לעיל דלא קרי פלוגתא אלא א"כ נחלקו על אותו דבר עצמו וכן צריך לומר דהא בשתוף נחלקו ר' יוסי ורבנן בחולין לענין ראשית הגז (דף קלו.) דאיכא למאן דמחייב אלמא מקרי גז לאנך והוא הדין תולש דהיינו גוזז אם לא נחלק בין תולש לשתוף וא"ת לקמן דמייתי ראיה מפרה דסבר ר' יוסי בן המשלם דבר שאינו מתכוין מותר ומשני שאני פרה דקדשי בדק הבית היא ופריך והא אמר ר' אלעזר קדשי בדק הבית אסורין בגיזה ועבודה ומשני מדרבנן ופריך והא איכא אסורא דרבנן ס"מ שריותה לקדק כי היכי דשרי לאין מתכוין בדרבנן שרי נמי בדאורייתא וי"ל דהיה דמדרבנן לא דמו כלל להני דתולש לאו היינו גוזז ולעוקר דבר מגידולו כלאחר יד דאין אסורין הללו דאורייתא בשום מקום אבל בפרה איכא בגיזה גמורה לאע"ג דמדאורייתא אין אסור קדשי ב"ה בגיזה ועבודה לדבריו דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ולגמרי עשו קדשי בדק הבית כקדשי מזבח ורחיה לדברי תפ"ק דכתובות (דף ה:) דאבעיא להו מהו לבעול בתחלה בשבת נדם הוא צריך ושרי פי' דמפקד פקיל או לפתח הוא צריך ואסור אם תמצי לומר נדם הוא צריך ופתחא ממילא קא הוי הלכה כר' יהודה דמקלקל הוא אלו פתח אלמא שרי ר' יהודה דבר שאין מתכוין במקלקל לאע"ג דאיכא אסורא דרבנן במקלקל לחוליה והא דאסר ר' יהודה באין מתכוין בגרירה ואע"ג דמקלקל הוא כדמוכח בסוף פ"ק דחגיגה (דף י.) גבי חופר גומא ואין צריך אלא לעפרה ובפרק י"ט (ביצה כג.) אסר ר' יהודה קרור משום דדבר שאין מתכוין הוי כמקלקל בהוצאת דם יש לחלק בין במקום מניה למקום שאין מניה א"נ גבי גרירה איכא לפרש שמא מתקן שמשוה גומות מגל אחר וגבי קרור נהנית הבהמה בהוצאת הדם מדי דהוה אדם הקזה וה"ה גבי וכן תולש את השער לראות את מקום המום [דבעי] לכתחלה או דיעבד ומסיק דלכתחלה קאמר ומשמע מדקתני וכן דרישא נמי לכתחלה קאמר כמו בסיפא לאו לכתחלה שיתלש במתכוין קאמר אלא באותן שהתירו משום שחיטה נתיר נמי לכתחלה לראות מקום המום או דיעבד כלומר לא"נ עשה לא יזיזנו ממקומו כן נראה כמו שפירשתי ומתיישבת כל הסוגיא ואם נפרש דאם תולש לאו היינו גוזז שרי אפילו לתלש במתכוין ג"ל דלקמן דשרי כנגדו בי"ט משום דהוה לה עוקר דבר מגידולו כלאחר יד אפי' במתכוין לתלש (שם) נמי שרי שהתירו חכמים שלא תתקלקל שחיטתו ביום טוב: אי אמר הלכה כר' יוסי בן המשלם אפשוט לכו וא"ת מה היה מקפיד בכך הא בכל ענין כנגדו בי"ט מותר או משום דבר שאין מתכוין או משום עוקר דבר מגידולו כלאחר יד כדלקמן וי"ל דאם לא היה הלכה כמותו אלא הוה אסרינן בבכור ואע"ג דתולש לאו היינו גוזז שהחמירו חכמים ולא התירו משום צרך תקון שחיטת בכור כמו כן לא יתירו בעוקר דבר מגידולו כלאחר יד משום צרך תקון שחיטת יום טוב:

רבינו גרשום

אילימא לבכורה. אי הלכה כרבן שמעון לאמר הלכר בחזקתו ופטורה. ואי כרבנן תנא קמא וחייבת:

אמרי כי קא מיבעיא ליה. לר' אחי יולדת קא מיבעיא ליה כלומר אם מחזקינן לה להא לחזיר כרוך אחריה ביולדת כבר אי לא ולבכורה וה"ה לאכילה בעי אליבא דרבנן כלומר מה לאמור רבנן למרחמת אע"ג דלא ילדה מעולם הני מילי אם היה מינה זה שיונק אבל האי כיון לחזיר הוא הוה אמינא אפי' רבנן מודו דלאי לא מרחמא אלא א"כ ילדתו ולאכילה גרידא קא בעי לרבן שמעון דמה שהוא אמר יולדת מרחמת ולא שאינו שלה היינו מינה טלה אבל חזיר ולאי לא מרחמא עליה אלא א"כ ילדתו:

או דלמא דלא דמינה. נמי מרחמא אע"ג דלא ילדתו הואיל וכבר ילדה. ולבכורה לא צריך למיבעיא לרבן שמעון דהוא אמר דאין מרחמא אלא א"כ ילדה כבר:

עושה מקום לקופין. ששוחט בו תולש וחותך מן הצמר מיכן ומיכן כדי לעשות מקום לשחיטה:

ובלבד שלא יזיזנו. לצמר ממקומו מן האחד ובהכי לא חשיב גוזז: דבר שאין מתכוין. לגזיזה:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה והיינו וכו' וי"ל דדלמא מטעם דפסק רב כוותיה. תמיהני מאד דמ"מ מאי פרכי' וכיון דאמר רב בהלכה פירקין וכו' הלכה כריבה"מ למ"ל הא אי לא אמר הכי ה"א דלא נכלל בכללא דהלכה בבוליה פירקין לבר מפלוגתא הייתי אומר דתולש היינו גוזז ורשב"ג דמתיר היינו מטעם דהוי דבר שא"מ דהא באמת מה"ט לחודיה ג"כ מותר ובזה הא איכא פלוגתא דתנאי במתני' שבת נד ע"א ובלבד שלא יכרוך ובגיבנה כג ע"ב עגלה של קטן דסברי דבר שאינו מתכוין אסור ולזה אשמועינן רב דהלכה כריבה"מ משום דתולש לאו היינו גוזז ולאידך תירוצא ניחא. וכיון דהפלוגתא אינו על דין זה ממש הוא בכלל הכלל בבוליה פירקין ואף דרב פסק בעלמא דדשא"מ אסור היינו יודעים דמ"מ ההלכה כן משום דתולש לאו היינו גוזז אבל לתירוצא קמא צע"ג:

תורה אור השלם

כָּל־הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ: [דברים טו, יט]

מְסוֹכַרְיָא דְנַזְיָתָא פֵּרַשְׁנוּ בפ"ק דִּכְתֻבּוֹת (ד' ו. ד"ה הָאי) וּבְסוֹף (כָּל כִּתְבֵי) (שַׁבָּת קיח. ד"ה הָאי): דְּהָוֵה לֵהּ עוֹקֵר דָּבָר מִגִּדּוּלוֹ כִּלְאַחַר יָד אֵין לִגְמֹר מִכָּאן שֶׁיְּהֵא מֻתָּר לִתְלֹשׁ נוֹצָה מְחֻבֶּרֶת שֶׁל עוֹף כְּדֵי לִשְׁחֹט בי"ט דְּהָא לְעֵיל פָּרֵשׁ דְּהָא דְּשָׁרֵי הָכָא מִשּׁוּם שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן וּלְשׁוֹן נָמֵי שֶׁפֵּרֵשׁ דְּאַפֵּי' בְּמִתְכַּוֵּן בְּנוֹצָה לָא הָוֵי כִּלְאַחַר יָד כִּדְקָתָנֵי בְּסָמוּךְ בְּתוֹלֵשׁ אֶת הָעוֹף וְאע"ג דְּאֵין צָרִיךְ כָּאן נוֹצָה וְהָוֵי מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָהּ אֵין לִגְמֹר מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָהּ מִכִּלְאַחַר יָד: **וְאָמַר** ר"ל חַיָּב מִשּׁוּם גּוֹזֵז תֵּימָה מַה הוּא מַקְשֶׁה אע"ג דִּלְעִנְיַן בְּכוֹר לָא מִחַיֵּב בֵּהּ מִשּׁוּם לֹא תָגֹז לְעִנְיַן שַׁבָּת יֵשׁ לְחַיֵּב מִשּׁוּם תּוֹלָדָה דְגוֹזֵז כְּכָל עוֹקֵר דָּבָר מִגִּדּוּלוֹ בְּבַעֲלֵי חַיִּים כְּמוֹ חוֹלֵב (דַּף עג.) הוֹשִׁיט יָדוֹ לִמְעֵי בְּהֵמָה וְדִלְדֵּל עֻבָּר שֶׁבְּמֵעֶיהָ לְעִנְיַן שַׁבָּת [חַיָּב] וּבְמֻקְדָּשִׁין לָא מִחַיֵּב מִשּׁוּם גּוֹזֵז וְכֵן קָטוּף חַיָּב בְּשַׁבָּת מִשּׁוּם תּוֹלָדָה דְּקוֹצֵר וְכֵן תּוֹלֵשׁ מִן הַמְחֻבָּר אע"ג דְּקָטוּף לְעִנְיַן קְצִירָה קֹדֶם לָעֹמֶר לָא מִחַיֵּב (פְּסָחִים יא.) וּלְעִנְיַן לֶקֶט בְּפֶ' רֵאשִׁית הַגֵּז (חֻלִּין קלז.) וְאִי הֲוָה מְפָרְשִׁינַן הָכָא דְּפָרִיךְ אַהָא דְּאָמְרִינַן דְּתוֹלֵשׁ חָשׁוּב כִּלְאַחַר יָד הֲוָה נִיחָא דְּמַיְתֵי רְאָיָה מֵהָכָא דְּלָא כִּלְאַחַר יָד וְאֵין הַלָּשׁוֹן מַשְׁמַע כֵּן מִדְּקָאָמַר וְתוֹלֵשׁ לָאו הַיְינוּ גּוֹזֵז וְהָא תַּנְיָא הַתּוֹלֵשׁ אֶת הָעוֹף כו' מַשְׁמַע דְּפָרִיךְ אַהָא דַּאֲמָרָן דְּתוֹלֵשׁ לָאו הַיְינוּ גּוֹזֵז: **מִדְּרַב** סָבַר לָהּ כְּר' יוֹסֵי בֶּן הַמְשֻׁלָּם ר' יוֹסֵי סָבַר לָהּ כְּרַב דְּאָמַר דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן אָסוּר שֶׁאִם הָיָה סוֹבֵר דְּדָבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן מֻתָּר מְנָא לֵהּ לְרַב שֶׁיְּהֵא הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ מִשּׁוּם דְּתוֹלֵשׁ לָאו הַיְינוּ כְּגוֹזֵז דִּילְמָא כִּי שָׁרֵי ר' יוֹסֵי מִשּׁוּם דְּדָבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן מֻתָּר וְתוֹלֵשׁ הַיְינוּ גּוֹזֵז אֶלָּא קִים לֵיהּ לְרַב (מִשּׁוּם) דְּאִית לֵיהּ לְר' יוֹסֵי דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן אָסוּר: **עִקָּרָן** מַשְׁחִיר וְרֹאשָׁן מַאְדִּים כָּךְ הָיָה כָּתוּב בַּסְּפָרִים וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ דִּנְקַט רֹאשָׁן מַאְדִּים לִרְבוּתָא אע"ג שֶׁכֻּלָּהּ אֲדֻמָּה מִבַּחוּץ טְעוּנָה גְּזִיזָה וּבַקּוּנְטְ' גָּרֵיס אִיפְּכָא מִתּוֹךְ תּוֹסֶפְתָּא דְּפָרָה: **גּוֹזֵז** בְּמִסְפָּרַיִם וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ כְּלוֹמַר אַפֵּי' יִגְזֹז מִשְּׁאָר הַשְּׂעָרוֹת בְּלֹא מִתְכַּוֵּן אַף אִלּוּ עִמּוֹ יִגְזֹז יוֹתֵר מִן הַצֹּרֶךְ לְגִרְסַת הַקּוּנְטְ' רֹאשָׁן מַשְׁחִיר וְהָיָה מְדַקְדֵּק דְּקָסָבַר דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן מֻתָּר וּבַקּוּנְטְ' פֵּי' דְּדָיֵיק מֵהָא דְּשָׁרֵי מִשּׁוּם דְּאֵין מִתְכַּוֵּן לְשׁוּם גְּזִיזָה אֶלָּא לְתַקֵּן דְּאֵין זֶה כִּשְׁאָר לָשׁוֹן אֵין מִתְכַּוֵּן בְּעָלְמָא דְּכֵיוָן דִּלְכַוָּנָה גּוֹזֵז בְּמִסְפָּרַיִם וְיֵשׁ לְיַשֵּׁב לְפֵי' הַקּוּנְטְרֵס דְּהָכִי פָּרִיךְ וְסָבַר ר' יוֹסֵי בֶּן הַמְשֻׁלָּם דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן אָסוּר וְשָׁרֵי מִטַּעַם דְּתוֹלֵשׁ לָאו הַיְינוּ גּוֹזֵז הָא אַשְׁכְּחַן גַּבֵּי פָּרָה דְּאַפֵּי' בְּמִסְפָּרַיִם דְּהָוֵי גּוֹזֵז מִשּׁוּם דְּעוֹשֶׂה כְּדֵי לְהַכְשִׁיר הַפָּרָה שָׁרֵי גַּבֵּי בְּכוֹר נָמֵי הֲוָה לֵיהּ לְמִשְׁרֵי בְּכָל עִנְיָן כֵּיוָן דְּעוֹשֶׂה לְצֹרֶךְ תִּקּוּן שְׁחִיטָה דְּאֵין זֶה חָשׁוּב גּוֹזֵז וּמִיהוּ אֵין פֵּי' זֶה נִרְאֶה כְּלָל דִּבְכָל עִנְיָן יָכוֹל לְהַקְשׁוֹת בֵּין הָוֵי טַעְמֵהּ מִשּׁוּם דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן מֻתָּר בֵּין הָוֵי טַעְמֵהּ מִשּׁוּם דְּתוֹלֵשׁ לָאו הַיְינוּ גּוֹזֵז: **שְׂעַר** בְּכוֹר בַּעַל מוּם שֶׁנָּשַׁר כו' כְּלָל הַךְ שְׁמַעְתָּא מוֹכָחָא דְּגִזַּת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שָׁרֵי מִדְּאוֹרַיְתָא וְאַפֵּי' רַבָּנָן דְּאָסְרֵי מְפָרֵשׁ בַּגְּמָ' גְּזֵרָה דִּלְמָא אָתֵי לְאַשְׁהוּיֵיהּ וְהָא דְּדָרְשִׁינַן לְעֵיל (בְּכוֹרוֹת דַּף ו:) תִּזְבַּח וְלֹא גִּזָּה הַיְינוּ תִּזְבַּח וְלֹא תָגֹז וְתֵימַהּ לְרַבִּי דְּאָמְרִי' בְּפֶרֶק שֵׁנִי דְּחֻלִּין (דַּף לו:) גַּבֵּי עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם דְּהוּא לְמִשְׁרֵי דָּמָן שֶׁל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים הוּא דַּאֲתָא לס"ד הוֹאִיל וַאֲסִירֵי בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה דָּמָן נָמֵי לִבְעֵי קְבוּרָה קָא מַשְׁמַע לַן וְהֵיכִי תֵּפֹק אַדַּעְתִּין לֶאֱסֹר דָּמָן [בַּהֲנָאָה] מִשּׁוּם דַּאֲסִירֵי בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה הָא אַפֵּי' הַגִּזָּה עַצְמָהּ מֻתֶּרֶת וכ"ת הָא דְּשַׁרְיָא מִדְּאוֹרַיְתָא הַיְינוּ בְּנָשַׁר אֲבָל גּוֹזֵז דְּמִתְכַּוֵּן אָסוּר אֲלָא דְּמִתְכַּוֵּן דְּדָם כְּנֶשֶׁר גִּזָּה וְעוֹד אַפִּילּוּ בְּתוֹלֵשׁ פְּלִיגֵי כִּדְמוֹכַח בְּסוֹף פִּרְקִין (בְּכוֹרוֹת דַּף כו.) דְּשָׁרֵי (ר"ע) מִכְּלָל כִּי אָסְרֵי רַבָּנָן מִדְּרַבָּנָן וְאַפֵּי' בְּעוֹלָה תְּמִימָה לָא מִתַּסְרָא הַגִּזָּה אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן כִּדְמוֹכַח לְקַמָּן גַּבֵּי תּוֹלֵשׁ צֶמֶר מֵעוֹלָה תְּמִימָה וְהָא דְּפָרִיךְ תּוֹלֵשׁ מִי אִיכָּא לְמַאן דְּשָׁרֵי הַיְינוּ מִדְּרַבָּנָן כִּדְפֵי' שָׁם בַּקּוּנְטְרֵס מִשּׁוּם דְּרָשָׁע הוּא וְעוֹד קָשֶׁה בְּהַהוּא דַּחֲלִין לָמָּה לִי קְרָא דַּם פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין דְּשָׁרֵי בַּהֲנָאָה וַהֲלֹא אַף בְּקָדָשִׁים דָּם מֻתָּר בַּהֲנָאָה מִשֶּׁנַּעֲשֵׂית מִצְוָתוֹ וְהָתָם לֵיכָּא מִצְוָה לָמָּה יְהֵא אָסוּר וְעוֹד מַאי קָאָמַר הוֹאִיל וַאֲסִירֵי בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה וְהָא לְאַחַר שְׁחִיטָה מֻתָּר לִגְזֹז וְלַעֲבֹד דְּמִזְּבִיחָה וְאֵילָךְ הַכֹּל מֻתָּר וְהָתָם בְּדַם שְׁחִיטָה אַיְרֵי וְחֵלֶב נָמֵי לָא אָסְרִינַן מִדִּכְתִיב בָּשָׂר (אֶלָּא) מֵחַיִּים וְלֹא לְאַחַר שְׁחִיטָה כְּמוֹ לְמַאן דְּדָרֵשׁ לְעֵיל בְּפֶ' שֵׁנִי (בְּכוֹרוֹת דַּף טו:) אֵין לְךָ בָּהֶם הֶתֵּר אֲכִילָה אֶלָּא מִשְּׁעַת זְבִיחָה וְאֵילָךְ וְעוֹד דְּשָׁרֵי לְכוּלֵּי עָלְמָא מִדְּבָעֵי לְמֵילַף הֶתֵּר חֵלֶב בְּפֶרֶק קַמָּא (לְעֵיל בְּכוֹרוֹת ו:) מִדְּאָסַר רַחֲמָנָא חֵלֶב שֶׁל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין וְלָא קָאָמַר דְּאִצְטְרִיךְ מִשּׁוּם דַּהֲוָה דִּלְאַחַר שְׁחִיטָה וּמִיהוּ מָצִינוּ לְמֵימַר דְּאִצְטְרִיךְ קְרָא תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם מִשּׁוּם דָּם שֶׁיָּצָא קֹדֶם שְׁחִיטַת רֹב אֲבָל מ"מ קָשֶׁה מַאי לְשָׁמַעְתִּין וְאוֹמֵר רַבִּי לס"ל לְמֵיסַר כְּמוֹ (חֵלֶב וְהָווּ בָּשָׂר) וה"ה בָּשָׂר וְלֹא דָּם וְלָא דָּמֵי לְגִזָּה דְּשַׁמָּא דְּגִזָּה מִתִּזְבַּח נָפְקָא דְּמַשְׁמַע תִּזְבַּח וְלֹא תָגֹז אֲבָל כָּאן וְאָכַלְתָּ בָשָׂר כְּתִיב (דְּבָרִים י"ב:ט"ו) מַשְׁמַע בָּשָׂר תֹּאכַל וְלֹא חֵלֶב וָדָם וְלֶאֱסֹר אַפֵּי' בַּהֲנָאָה אע"פ שֶׁהַדְּרָשָׁה אֵינָהּ מְיֻשֶּׁבֶת עַל הַדָּם כְּמוֹ חֵלֶב דְּשָׁרֵי בַּאֲכִילָה הוּא וְהָא דְּלָא מַיְתֵי הָתָם בָּשָׂר וְלֹא חֵלֶב אֶלָּא תִּזְבַּח וְלֹא גִּזָּה רֵישׁ מִלְּתָא נָקַט וְעוֹד נִיחָא לֵיהּ לְאַתּוּיֵי אִסּוּר גִּזָּה אַפֵּי' לְעִנְיַן מַלְקוֹ' כְּמוֹ מִתְּחִלָּה קֹדֶם שֶׁנָּפְלוּ (דִּתְנַן) הַגּוֹזֵז וְהָעוֹבֵד סוֹפֵג אַרְבָּעִים וְכֵיוָן שֶׁהֶחְמִירָה בּוֹ תּוֹרָה כָּל כָּךְ הַ"א לִדְרוֹשׁ קְרָאֵי לְחוּמְרָא בָּשָׂר וְלֹא חָלָב וְדָם אִי נָמֵי לָאו כַּמַּיִם וְכֵן מוּכָח בְּפֶרֶק קַמָּא (לְעֵיל בְּכוֹרוֹת ו:) דְּהָא דְּדָרְשִׁינַן בָּשָׂר וְלֹא חָלָב לֹא שֶׁיְּהֵא אָסוּר לַחֲלֹב דִּבְעוּ לְמֵילַף מִנֵּהּ הֶתֵּר חָלָב מִדְּגַלֵּי רַחֲמָנָא גַּבֵּי פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין בָּשָׂר וְלֹא חָלָב הָא דְּחֻלִּין שָׁרֵי שְׁמַע מִנָּהּ לֶאֱסֹר הֶחָלָב שֶׁנֶּחֱלַב אָתָא קְרָא:

מוּתָּר. [א]וּמִי אָמַר רַב הָכִי? וְהָא אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אָשֵׁי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: מְסוֹכַרְיָא דְנַזְיָיתָא אָסוּר לְהַדּוֹקֵיהּ בְּיוֹמָא טָבָא! [ב]בְּהַהִיא, אֲפִילּוּ רַבִּי שִׁמְעוֹן מוֹדֶה, דְּאַבָּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בִּפְסִיק רֵישֵׁיהּ וְלָא יְמוּת. [ג]וְהָא אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אָשֵׁי אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְרַב חָנָן בַּר אַמֵּי אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, וְרַב חִיָּיא בַּר אָבִין מַתְנֵי בְּלָא גַּבְרֵי: רַב אָמַר הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן! [ד]אֶלָּא, לְעוֹלָם סָבַר רַב: דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין אָסוּר, וְתוֹלֵשׁ לָאו הַיְינוּ גּוֹזֵז, וּבְיוֹם טוֹב הַיְינוּ טַעְמָא דִּשְׁרֵי — דְּהָוֵה לֵיהּ עוֹקֵר דָּבָר מִגִּידּוּלוֹ כִּלְאַחַר יָד. [א־ה]וְתוֹלֵשׁ לָאו הַיְינוּ גּוֹזֵז? וְהָתַנְיָא: הַתּוֹלֵשׁ אֶת הַכָּנָף, וְהַקּוֹטְמוֹ, וְהַמּוֹרְטוֹ — חַיָּיב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת. וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: תּוֹלֵשׁ — חַיָּיב מִשּׁוּם גּוֹזֵז, קוֹטֵם — חַיָּיב מִשּׁוּם מְחַתֵּךְ, מְמָרֵט — חַיָּיב מִשּׁוּם מְמַחֵק! שָׁאנֵי כָּנָף, דְּהַיְינוּ אוֹרְחֵיהּ. וּמִדְּרַב סָבַר כְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם, רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם סָבַר לַהּ כְּרַב, וְסָבַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין אָסוּר? [ה]וְהָתַנְיָא: שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת — עִיקָּרָן מַאֲדִים, וְרֹאשָׁן מַשְׁחִיר, רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם אוֹמֵר: גּוֹזֵז בְּמִסְפָּרַיִם, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. [ה(ו)]שָׁאנֵי פָּרָה, דְּלָאו בַּת גִּיזָּה הִיא. וְהָתַנְיָא: "לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ", וְאֵין לִי אֶלָּא שׁוֹר בַּעֲבוֹדָה וְצֹאן בְּגִיזָּה, מִנַּיִן לִיתֵּן אֶת הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה וְאֶת הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תַעֲבֹד... וְלֹא תָגֹז"! [ו]אֶלָּא, שָׁאנֵי פָּרָה, דְּקָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת הִיא. וְהָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת אֲסוּרִין בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה! מִדְּרַבָּנַן. וְהָאִיכָּא אִיסּוּרָא דְּרַבָּנַן! אֶלָּא, שָׁאנֵי פָּרָה דְּלָא שְׁכִיחָא. [ז(ז)]וְלִיחַלְּלַהּ וְלִפְקַהּ לְחוּלִּין, וְלִיגְזְּהּ וַהֲדַר לִיקַדְּשַׁהּ! דָּמֶיהָ יְקָרִין. וְלֶיעְבַּד לַהּ כְּדִשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: הֶקְדֵּשׁ שָׁוֶה מָנֶה שֶׁחִילְּלוֹ עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה מְחוּלָּל! אֵימוֹר דְּאָמַר שְׁמוּאֵל שֶׁחִילְּלוֹ, לְכַתְּחִלָּה מִי אָמַר? אִיבָּעֵית אֵימָא: רַב סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם, וְרַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם לָא סָבַר לַהּ כְּרַב. [ח(ח)]וְתוֹלֵשׁ אֶת הַשֵּׂעָר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְזִיזֶנּוּ מִמְּקוֹמוֹ. אָמַר רַב אָשֵׁי אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בַּיָּד, אֲבָל בִּכְלִי — אָסוּר. וְהָקָתָנֵי: עוֹשֶׂה מָקוֹם בְּקוּפִיץ מִיכָּן וּמִיכָּן! תְּנֵי: "לְקוּפִיץ". [ט]וְכֵן תּוֹלֵשׁ אֶת הַשֵּׂעָר לִרְאוֹת מוּם. אִיבַּעְיָא לְהוּ: לְכַתְּחִלָּה אוֹ דִּיעֲבַד? אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: תָּא שְׁמַע, צֶמֶר הַמְסוּבָּךְ בָּאוֹזֶן — רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם אוֹמֵר: תּוֹלְשׁוֹ וּמַרְאֶה אֶת מוּמוֹ. שְׁמַע מִינַּהּ לְכַתְּחִלָּה, שְׁמַע מִינַּהּ. אָמַר רַב מָרִי: אַף אֲנַן נָמֵי תְּנֵינָא, וְכֵן הַתּוֹלֵשׁ אֶת הַשֵּׂעָר לִרְאוֹת מְקוֹם מוּם. מַאי "וְכֵן"? אִילֵימָא שֶׁלֹּא (יְזִיזֶנּוּ אֶת) [יְזִיזֶנּוּ מִ]מְּקוֹמוֹ — הַשְׁתָּא וּמַה שׁוֹחֵט, דִּשְׁחִיטָתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו, לֹא יְזִיזֶנּוּ — לִרְאוֹת מְקוֹם מוּם מִיבַּעְיָא? אֶלָּא לָאו אַתּוֹלֵשׁ? שְׁמַע מִינַּהּ לְכַתְּחִלָּה, שְׁמַע מִינַּהּ. [ט]מַתְנִי׳ שְׂעַר בְּכוֹר בַּעַל מוּם שֶׁנָּשַׁר, וְהִנִּיחוֹ בַּחַלּוֹן, וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטוֹ — עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל מַתִּיר, וַחֲכָמִים

מֻתָּר מִשּׁוּם דְּטַעֲמָא שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן הוּא: מְסוֹכַרְיָא דְנַזְיָתָא בַּרְזָא שֶׁל חָבִית שֶׁכּוֹרְכִין סְבִיבוֹתֶיהָ נְעֹרֶת וּמַטְלָנִיּוֹת כְּדֵי שֶׁתִּסְתֹּם הַנֶּקֶב יָפֶה: אָסוּר לְהַדּוֹקֵיהּ בְּתוֹךְ הֶחָבִית בְּכֹחַ מִשּׁוּם סְחִיטָה וְאע"ג דְּאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לְשׁוּם סְחִיטָה אָסוּר אַפֵּי' לר"ש דְּאָמַר בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (דַּף מח:) דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן מֻתָּר: וְלֹא יָמוּת וְכֵיוָן דְּמִתְהַדֵּק לָהּ לֹא אֶפְשָׁר לָהּ בְּלֹא סְחִיטָה אֲבָל לְפַנּוֹת אֶת הַשֵּׂעָר אֶפְשָׁר בְּלֹא תְּלִישָׁה: הֲלָכָה כְּר' יְהוּדָה אַלְמָא ס"ל לְרַב דְּדָבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן אָסוּר: בְּלָא גַּבְרֵי בְּלֹא רַב חִיָּא וְרַב חָנָן: וְתוֹלֵשׁ לָאו הַיְינוּ גּוֹזֵז לְהָכִי אָמַר רַב הֲלָכָה כְּר' יוֹסֵי בִּבְכוֹר: כִּלְאַחַר יָד דְּאֵין דֶּרֶךְ לִתְלֹשׁ צֶמֶר אֶלָּא לִגְזֹז: הַתּוֹלֵשׁ אֶת הַכָּנָף שֶׁתּוֹלֵשׁ נוֹצָה גְּדוֹלָה מִן כְּנַף הָעוֹף: וְהַקּוֹטְמוֹ לְאַחַר שֶׁתְּלָשׁוֹ קָטַם רֹאשׁוֹ: וְהַמּוֹרְטוֹ שֶׁמַּחֲלִיקָהּ מִן הַנּוֹצִין וּמוֹרֵט מִן הַקָּנֶה הַשֵּׂעָר: גּוֹזֵז וּמְחַתֵּךְ וּמְמַחֵק מֵאַרְבָּעִים אָבוֹת מְלָאכוֹת בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (דַּף עג.) מְמַחֵק מַחֲלִיק: דְּהַיְינוּ אוֹרְחֵיהּ שֶׁדֶּרֶךְ נוֹצַת עוֹף לִתָּלֵשׁ וְלֹא לְגָזְזָהּ: מִדְּרַב ס"ל כְּרַבִּי יוֹסֵי לְגַבֵּי בְּכוֹר דְּתוֹלֵשׁ לָאו הַיְינוּ גּוֹזֵז: ר' יוֹסֵי נָמֵי סָבַר לַהּ כְּרַב דְּדָבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן אָסוּר: ה"ג עִקָּרָן מַאֲדִים וְרֹאשָׁן מַשְׁחִיר וְכֵן בַּתּוֹסֶפְ' דְּמַס' פָּרָה (פ"ב ה"ל): גּוֹזֵז אֶת הָרֹאשׁ שֶׁמַּשְׁחִיר בְּמִסְפָּרַיִם וּמְשַׁיֵּר מִן הַמַּאֲדִים וְאֵילָךְ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם גִּזָּה בְּקָדָשִׁים אַלְמָא מִשּׁוּם דְּאֵין מִתְכַּוֵּן לְשׁוּם גִּזָּה אֶלָּא לְתַקֵּן שָׁרֵי. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שֶׁכֵּן שְׁחוֹרוֹת פּוֹסְלוֹת בַּפָּרָה לְגַמְרֵי אֲבָל עִקָּרָן מַאֲדִים וְרֹאשָׁן מַשְׁחִיר אֶפְשָׁר בְּתַקָּנָה: דְּלָאו בַּת גִּזָּה שֶׁאֵין לַפָּרוֹת צֶמֶר הִלְכָּךְ לֹא אֲסִירָא בְּגִזָּה: לֹא תַעֲבֹד וְלֹא תָגֹז וָי"ו מוֹסֵף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן וְיִלְמְדוּ שְׁנֵיהֶם זֶה מִזֶּה: דְּקָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת הִיא (וְיֵשׁ לָהּ) דְּהָא אֵינָהּ קְרֵבָה לַמִּזְבֵּחַ הִלְכָּךְ מֻתֶּרֶת בְּגִזָּה: דְּלָא שְׁכִיחָא וּמִלְּתָא דְּלָא שְׁכִיחָא לֹא גָּזְרוּ רַבָּנָן: דָּמֶיהָ יְקָרִים וְאֵין דָּמֶיהָ כָּל כָּךְ מְזֻמָּנִים לְחַלְּלָהּ עֲלֵיהֶן: לַקּוֹפִיץ לְצֹרֶךְ הַקּוֹפִיץ: לְכַתְּחִלָּה קָאָמַר וְהַאי וְכֵן אַתּוֹלֵשׁ קָאֵי דְּכִי הֵיכִי דְּמֻתָּר לִתְלֹשׁ לְצֹרֶךְ הַשְּׁחִיטָה דְּהָא פְּשִׁיטָא לָךְ דְּרֵישָׁא לְכַתְּחִלָּה קָאָמַר הָכִי נָמֵי לִרְאוֹת מְקוֹם הַמּוּם אוֹ דִּיעֲבַד קָאָמַר וְהַאי וְכֵן אֶלָּא יְזִיזֶנּוּ קָאֵי וְהָכִי קָאָמַר וְכֵן מִי שֶׁתָּלַשׁ אֶת הַשֵּׂעָר לִרְאוֹת אֶת מְקוֹם הַמּוּם נָמֵי לֹא יְזִיזֶנּוּ מִמְּקוֹמוֹ: הַמְסוּבָּךְ בָּאוֹזֶן וּבָאוֹזֶן הָיָה מוּם: דִּשְׁחִיטָתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו דְּלָאו לְגִזָּה אִכַּוַּן: אֶלָּא לָאו אַתּוֹלֵשׁ וּלְכַתְּחִלָּה קָאָמַר: מַתְנִי' מַתִּיר אֶת הַצֶּמֶר בַּהֲנָאָה לַכֹּהֵן:

מסורת הש"ס

א כתובות ו.
ב שבת קמג.; שבת קב:
ג לקמן לד.
ד בבא קמא קיז.
ה שבת עד:
ו מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי, לעיל טו.; חולין קלז.
ז לקמן ע.
ח משנה בכורות
ט משנה עדיות

עין משפט נר מצוה

א מיי' פט' מהל' שבת הל' ז:
ב מיי' פי"א מהל' שבת הל' ז:
ג מיי' פי"א מהל' שבת הל' ו:
ד מיי' פא' מהל' פרה אדומה הל' ג:
ה מיי' פא' מהל' מעילה הל' ז, סמג עשין קמג, טוש"ע יו"ד סי' שח סעי' א:
ו מיי' פא' מהל' מעילה הל' יב:
ז מיי' פז' מהל' ערכים וחרמין הל' ח:
ח טוש"ע יו"ד סי' שח סעי' ג:
ט מיי' פא' מהל' מעילה הל' י, טוש"ע יו"ד סי' שח סעי' ג:

רבינו גרשום

ומי אמר רב הכי. דדבר שאין מתכוין מותר:
מסוכריא דנזיתא. פקק של נמיל חבית:
אסור להדוקיה. לסותמו משום סחיטה:
אפילו לרבי שמעון. דאמר דבר שאין מתכוין מותר מודה דאסור:
אמר רב הלכה כרבי יהודה. דאמר דבר שאין מתכוין אסור:
כלאחר יד. כלומר שלא לשום עקירה אלא לצורך שחיטה דאין דרכו בעקירה אלא בגזיזה:
את הכנף. של עוף הנוצה:
וקוטמו. כמו קוטמו לשנים:
והמורטו. הנוצה מקנה שלה:
חייב משום גוזז דתולדתה דגוזז הוא:
דהיינו אורחיה דכנף בתלישה אבל תלישה דצמר לאו היינו אורחיה ולאו היינו כגוזז:
רבי יוסי סבר לה כרב. דאמר דבר שאין מתכוין אסור:
שתי שערות. שיש בפרה אדומה:
שעיקרן מאדים וראשן משחיר:
גוזז. השחור במספרים היינו כדי להכשירו:
ואינו חושש. משום גוזז בקדשים דדבר שאין מתכוין מותר:
שאני פרה דלאו בת גיזה. משום הכי אינו חושש אבל לעולם דבר שאין מתכוין אסור סבירא ליה:
ת"ל לא תעבוד ולא תגוז. ולא תגוז נדרש לפניו ולאחריו ויליף לא תעבוד מלא תגוז:
והא איכא איסורא דרבנן. ואמאי קאמר ואינו חושש:
דלא שכיחא דכולן לא הוו אלא ז' או)כדתנן בריש פרה ולא גזרו בה רבנן ולעולם דבר שאין מתכוין אסור. ומשיב התלמוד ואמאי גוזז כשהיא מקודשת הפרה וליחלה על גבי דמים ולפקה לחולין וליגזיה כשהיא חולין:
דמיה יקרין. ואין לו כ"כ דמים כדי לפדותה בשוייה:
ב)גי' רבינו בגמ' ואב"א כי איתרבי שור לגיזת זנבו ועי' בשיטה אות ה' בגיזת זנבו ולא בשאר גופו:
בקופיץ. כלומר שבקופיץ תולשו דהיינו כלי:
תני לקופיץ. כלומר שביל תולשו כדי לעשות מקום לקופיץ:
לכתחלה או דיעבד. דהתולש משמע (דיעבד) [לכתחלה] דהאי וכן אתולש קתני ומשמע לכתחלה כלומר כמי שאמר לעושה מקום דהיינו לכתחלה קאמר וכן התולש. כלומר דלכתחלה תולש או דלמא האי וכן אלא יזיזנו קאי כלומר וכן התולש לא יזיזנו ממקומו נמי אבל אכתי לא ידעינן אי תולש לכתחלה או דיעבד:
תולשו ורואה היינו לכתחלה:
השתא התם דשחיטה מוכח עליו שאינו עושה בשביל צמר אמרת לא יזיזנו התולש לראות מקום מום דהכא לא מידי מוכיח עליו דאין ניכר המום לעלמא מיבעיא דלא יזיזנו אלא ש"מ האי וכן אתולש קאי דתולש לכתחלה כמו עושה מקום ש"מ:
שער בכור בעל מום. צמר שלו שנשר מקצתו:
והניחו בחלון. לפי שאמרו אסור לגמרי מחיים דפסולי המוקדשים אסורים בגיזה ועבודה:
ואח"כ שחטו במומו עקביא בן מהללאל מתיר. דכי היכי דשחיטה מתרת הכל בשר ועור וצמר שעליו הכי נמי מתרת זה שנשר:

תורה אור השלם

כָּל־הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ [דברים טו, יט]

גליון הש"ס

גמ' והתניא שתי שערות. עיין פ"ב מ"ה דפרה:
תוס' ד"ה דהוה וכו' אין ללמוד מלאכה שאין צריכה לגופה. עיין שבת דף מו ע"ב תוספות ד"ה דכל:
ד"ה גוזז וכו' ובקונטרס פירש וכו'. עיין לקמן דף לד ע"א תוספות ד"ה אילימא:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' בכורות הל' יג, סמג עשין קמד, טוש"ע יו"ד סי' שח סעי' א:

ב מיי' פג' מהל' בכורות הל' יב, טוש"ע יו"ד סי' שח סעי' ב:

ג מיי' פו' מהל' איסורי המזבח הל' יב:

ד מיי' פג' מהל' בכורות הל' יג, סמג עשין קמה, סמג עשין קמו, טוש"ע יו"ד סי' שח סעי' ד:

ה מיי' פי"א מהל' טומאת מת הל' י:

ו מיי' פח' מהל' טומאת מת הל' א:

ז מיי' פג' מהל' בכורות הל' יא, סמג עשין קמד, טוש"ע יו"ד סי' שח סעי' א:

הַתּוֹלֵשׁ צֶמֶר מִבְּכוֹר תָּם בְּמַסְקָנָא לִשְׁמַעְתִּין מְפָרֵשׁ דְּלָאו דַּוְקָא תּוֹלֵשׁ דה"ה נִתְלַשׁ וְלָא נָקַט תּוֹלֵשׁ אֶלָּא מִשּׁוּם סֵיפָא דְּקָתָנֵי בָּהּ תּוֹלֵשׁ מִשּׁוּם רְבוּתָא דַּעֲקַבְיָא:

א וַחֲכָמִים אוֹסְרִין, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: לֹא בָּזֶה הִתִּיר עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל, אֶלָּא שְׂעַר בַּעַל מוּם שֶׁנָּשַׁר וְהִנִּיחוֹ בַּחַלּוֹן וְאַחַר כָּךְ מֵת — בָּזֶה עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל מַתִּיר וַחֲכָמִים אוֹסְרִין. ב צֶמֶר הַמְדוּלְדָּל בַּבְּכוֹר, אֶת שֶׁנִּרְאֶה עִם הַגִּיזָּה — מוּתָּר, וְאֶת שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה עִם הַגִּיזָּה — אָסוּר. גְּמָ' מִכְּלָל דְּאָסַר, הַשְׁתָּא בְּמֵת — שָׁרֵי, שְׁחָטוֹ מִיבַּעְיָא? אֶלָּא, לֹא בָּזֶה הִתִּיר עֲקַבְיָא וַחֲכָמִים אוֹסְרִין, שְׁחָטוֹ — דִּבְרֵי הַכֹּל שְׁרֵי, כִּי פְּלִיגִי בְּמֵת. (א)אָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַחְלוֹקֶת בְּשֶׁהִתִּירוֹ מוּמְחֶה, דְּמָר סָבַר: גָּזְרִינַן דִּלְמָא אָתֵי לְשַׁהוֹיֵיהּ, וּמָר סָבַר: לָא גָּזְרִינַן, אֲבָל לֹא הִתִּירוֹ מוּמְחֶה — דִּבְרֵי הַכֹּל אָסוּר. ג מֵתִיב רַב שֵׁשֶׁת: בַּעֲלֵי מוּמִין אוֹסְרִין בְּכׇל שֶׁהוּא, וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: יְבַקֵּר. וְהָוֵינַן בַּהּ: מַאי ״יְבַקֵּר״? אִלֵּימָא דְּבַעַל מוּם הוּא, וְלִישְׁקְלֵיהּ — מִכְּלָל דְּתַנָּא קַמָּא אָמַר לָאו? ד אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: הָכָא בְּגִיזַּת בְּכוֹר בַּעַל מוּם עָסְקִינַן, שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּגִיזֵּי חוּלִּין. וּמַאן תַּנָּא קַמָּא? רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר: נִשְׁחֲטוּ — אָסְרִי רַבָּנַן. וְרַבִּי יוֹסֵי לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר: נִשְׁחֲטוּ — שָׁרוּ רַבָּנַן. וְקָתָנֵי: ״יְבוּקַּר״, מַאי ״יְבוּקַּר״? לָאו אִי ״מוּם קָבוּעַ״ אִי ״מוּם עוֹבֵר״ הוּא, אַף עַל גַּב שֶׁלֹּא הִתִּירוֹ מוּמְחֶה. אָמַר רָבָא: לֹא; יְבוּקַּר, אִי הִתִּירוֹ מוּמְחֶה — אִין, וְאִי לָא — לָא. (ב)כִּי סְלֵיק רָבִין, אַמְרַהּ לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה. אֲמַר: בַּבְלָאֵי טַפְשָׁאֵי, מִשּׁוּם דְּיָתְבִי בְּאַרְעָא דַּחֲשׁוֹכָא אָמְרִי שְׁמַעְתָּא דְּמַחְשְׁכָן! לָא שְׁמִיעַ לְהוּ הָא דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַחְלוֹקֶת בְּשֶׁבָּדַק וְלֹא מָצָא. (ג)וְקָמִיפַּלְגִי בִּפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי מֵאִיר וְרַבָּנַן, דִּתְנַן, שֶׁהָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כׇּל דָּבָר שֶׁהָיָה בְּחֶזְקַת טוּמְאָה — לְעוֹלָם הוּא בְּטוּמְאָתוֹ, עַד שֶׁתִּיוָּדַע הַטּוּמְאָה. ה וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: חוֹפֵר עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְסֶלַע אוֹ לִבְתוּלָה. רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַחְלוֹקֶת כְּשֶׁבָּדַק וּמָצָא, וְקָמִיפַּלְגִי בִּפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. ו(ד)דְּתַנְיָא: שָׂדֶה שֶׁאָבַד בָּהּ קֶבֶר, נִכְנָס בְּתוֹכָהּ — טָמֵא. נִמְצָא בְּתוֹכָהּ קֶבֶר, נִכְנָס לְתוֹכָהּ — טָהוֹר, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: הוּא קֶבֶר שֶׁאָבַד הוּא קֶבֶר שֶׁנִּמְצָא, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: תִּיבָּדֵק כׇּל הַשָּׂדֶה כּוּלָּהּ. וְרַבִּי אַסִּי, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר כְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא? אָמַר לָךְ: בִּשְׁלָמָא גַּבֵּי טוּמְאָה, אֵימַר בָּא עוֹרֵב וּנְטָלָהּ, בָּא עַכְבָּר וּנְטָלָהּ, אֶלָּא הָכָא — בַּעַל מוּם לְהֵיכָא אָזֵיל? וְאִידַּךְ? אֵימַר מוּם עוֹבֵר הֲוָה וְאִיתַּסִּי. וְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא מַאי טַעְמָא לָא אָמַר כְּרַבִּי אַסִּי? אָמַר לָךְ: בִּשְׁלָמָא שָׂדֶה, דַּרְכָּהּ לְמִיקְבַּר בַּהּ, כִּי הֵיכִי דְּקָבַר בָּהּ הַאי — קָבַר אִינָשׁ אַחֲרִינָא. אֶלָּא קָדָשִׁים, כֵּיוָן דִּבְדִקִי לַן וְקָיְימִי, דִּרְכַּיְיהוּ לְמִיפַּל בְּהוּ מוּמָא? וְאִידַּךְ — אַגַּב דִּמְנַגְּחִי אַהֲדָדֵי, שְׁכִיחַ בְּהוּ מוּמָא. ז מֵיתִיבִי: הַתּוֹלֵשׁ צֶמֶר מִבְּכוֹר תָּם, אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹלַד בּוֹ מוּם וּשְׁחָטוֹ — אָסוּר. טַעְמָא דְּתָם,

הָא

וַחֲכָמִים אוֹסְרִין דְּאִי שָׁרֵית צֶמֶר הַנּוֹשֶׁרֶת מֵחַיִּים אָתֵי לְשַׁהוּיֵי לִבְכוֹר כְּדֵי שֶׁתַּשִּׁיר צֶמֶר כׇּל שָׁעָה וְאָתֵי בַּהּ לִידֵי תַּקָּלָה שֶׁיִּגְזוֹז וְיַעֲבֹד בּוֹ וּפְסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין אֲסִירֵי בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה כִּדְאָמְרִינַן בְּפִרְקָא דִּלְעֵיל (בְּכוֹרוֹת דַּף ו:) תִּזְבַּח וְלֹא גִּזָּה: לֹא בָּזֶה הִתִּיר עֲקַבְיָא מְפָרֵשׁ בַּגְּמָ' מַאי קָאָמַר: וְאַחַ"כ מֵת לֹא נִשְׁחַט: הַמְדוּלְדָּל שֶׁנִּתְלַשׁ מִן הָעוֹר אֲבָל מְסוּבָּךְ הוּא עִם שְׁאָר הַצֶּמֶר וְאֵינוֹ נוֹפֵל: אֶת שֶׁנִּרְאֶה עִם הַגִּזָּה כְּשֶׁיִּשְׁחָטֶנּוּ וְיִגְזְזֶנּוּ לְאַחַר שְׁחִיטָה יְהֵא צֶמֶר מְדוּלְדָּל שָׁוֶה עִם שְׁאָר הַגִּזָּה וְאֵינוֹ נִרְאֶה כְּשֶׁפֵּרַשׁ הֵימֶנָּה מֻתָּר כִּשְׁאָר הַגִּזָּה: וְשֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה עִם הַגִּזָּה שֶׁיְּהֵא חוּץ יוֹתֵר מֵאֵלָיו וְנִכָּר לַכֹּל שֶׁמְּדֻלְדָּל הוּא מִן הַגִּזָּה כְּמִי שֶׁנָּשַׁר לְגַמְרֵי קוֹדֶם שְׁחִיטָה. וּסְתָמָא כְּרַבָּנַן דִּפְלִיגִי עֲלֵיהּ דַּעֲקַבְיָא: גְּמ' מִכְּלָל דְּאָסַר בִּתְמִיָּה. הַשְׁתָּא בְּמֵת דְּאוֹתוֹ צֶמֶר הַמְחֻבָּר בּוֹ אָסוּר דִּבְעֵי קְבוּרָה הֵיכָא דְּנָשַׁר וּמוּנָּח בַּחַלּוֹן שָׁרֵי: שְׁחָטוֹ דְּצֶמֶר הַמְחֻבָּר בּוֹ שָׁרֵי מִבַּעְיָא דְּמוּנָּח בַּחַלּוֹן נָמֵי שָׁרֵי אַלִּבָּא דַּעֲקַבְיָא: אֶלָּא לְהָכִי קָאָמַר לֹא בָּזֶה הִתִּיר עֲקַבְיָא מִשּׁוּם וַחֲכָמִים אוֹסְרִין: כְּשֶׁהִתִּירוֹ מוּמְחֶה לִבְכוֹר קוֹדֶם נְשִׁירַת הַצֶּמֶר דְּרַבָּנַן סָבְרֵי גְּזֵירָה אִי שָׁרֵית לֵיהּ לַצֶּמֶר בַּהֲנָאָה דִּלְמָא אָתֵי לְשַׁהוּיֵהּ כְּדֵי שֶׁתְּהֵא הַצֶּמֶר נוֹשֶׁרֶת הֵימֶנּוּ בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ אָתֵי לִידֵי גִּזָּה וַעֲבוֹדָה הִלְכָּךְ אע"ג דְּהִתִּירוֹ מוּמְחֶה אָסוּר וַעֲקַבְיָא סָבַר כֵּיוָן דְּהִתִּירוֹ מוּמְחֶה תּוּ לָא מַשְׁהֵי לֵיהּ: דִּבְרֵי הַכֹּל אָסוּר דַּהֲוָה לֵיהּ כְּמֵת וּבְמֵת עֲקַבְיָא מוֹדֶה כִּדְאָמְרֵי' לְקַמָּן דְּאִי אָמְרַתְּ שָׁרֵי צֶמֶר אָתֵי לְשַׁהוּיֵהּ שֶׁלֹּא יַקְרִיבֶנּוּ וְנוֹחַ לוֹ בְּכָךְ שֶׁבֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ יִפּוֹל בּוֹ מוּם וּמַפְקַע לֵיהּ מִקְּדֻשַּׁת מִזְבֵּחַ וְעוֹד דְּכֵיוָן דְּלָא הִתִּירוֹ מוּמְחֶה קוֹדֶם נְשִׁירָה אֲכַתִּי לָא הֲוָה בֵּיהּ שׁוּם צַד הֶתֵּר: אוֹסְרִין בְּכׇל שֶׁהוּא אִם נִתְעָרֵב אֶחָד מֵהֶן בְּאֶלֶף תְּמִימִים כֻּלָּן אֲסוּרִין לַמִּזְבֵּחַ: מִכְּלָל דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר לֹא בִּתְמִיָּה. כֵּיוָן דְּמַכִּירוֹ מַאי סְפֵיקָא אִיכָּא: בְּגִזַּת בְּכוֹר בַּעַל מוּם שֶׁנְּשָׁרָה מֵחַיִּים וְהִנִּיחָהּ בַּחַלּוֹן: יְבַקֵּר אִם מוּם קָבוּעַ הוּא יִשְׁחָטֶנּוּ וִיהֵא הַכֹּל מֻתָּר: וְר' יְהוּדָה סָבַר לֵיכָּא תַּקָּנָה בִּשְׁחִיטָה. אַלְמָא לְרַבָּנַן אַלִּבָּא דְּר' יוֹסֵי דְּשָׁרֵי בִּשְׁחָטוֹ לֵיכָּא חִלּוּק בֵּין הִתִּירוֹ מוּמְחֶה קוֹדֶם לָכֵן בֵּין לֹא הִתִּירוֹ מוּמְחֶה קוֹדֶם לָכֵן דְּהָא הָכָא קָתָנֵי עֲדַיִין יְבַקֵּר וּמִדְּרַבָּנַן בִּשְׁחָטוֹ אֵין חִלּוּק לַעֲקַבְיָא נָמֵי בְּמֵת אֵין חִלּוּק בֵּין הִתִּירוֹ לְלֹא הִתִּירוֹ דְּהָא עֲקַבְיָא לָא מְפַלֵּג בֵּין מֵת לְנִשְׁחַט: אֲמָרָהּ לִשְׁמַעְתָּא דְּרַב נַחְמָן: מַחְלוֹקֶת לת"ק וְר' יוֹסֵי בְּבַעֲלֵי מוּמִין חַיִּין מַמָּשׁ שֶׁנִּתְעָרְבוּ בַּאֲחֵרִים וּכְשֶׁבָּדַק וְלֹא מְצָאוֹ לְבַעַל מוּם: לְעוֹלָם הוּא בְּחֶזְקַת טֻמְאָה אִם לֹא נִמְצָא הַקֶּבֶר שֶׁנֶּאֱבַד בַּשָּׂדֶה אַף עַל פִּי שֶׁנִּבְדַּק כׇּל הַשָּׂדֶה בְּטֻמְאָתוֹ הוּא. וְהָכָא נָמֵי כֵּיוָן דְּלָא נִמְצָא הַבַּעַל מוּם כֻּלָּן אֲסוּרִין וְתַנָּא קַמָּא כר"מ וְר' יוֹסֵי סָבַר יְבַקֵּר וְדֵי לוֹ אֲפִי' לֹא נִמְצָא כַּחֲכָמִים: חוֹפֵר בּוֹדֵק עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְסֶלַע דְּוַדַּאי מֵאוֹתוֹ סֶלַע וּלְמַטָּה לֹא נַעֲשָׂה קֶבֶר שֶׁקָּשֶׁה הוּא: אוֹ לִבְתוּלָה עַל שֶׁיִּמְצָא קַרְקַע קָשֶׁה שֶׁלֹּא עֲבָדָהּ: כְּשֶׁבָּדַק וּמָצָא הַבַּעַל מוּם וְתַנָּא קַמָּא דְּאָסַר לְכוּלְּהוּ חָיֵישׁ שֶׁמָּא זֶה שֶׁנִּמְצָא בַּעַל מוּם אַחֵר הוּא וְכׇל הָאֲחֵרִים צְרִיכִין בְּדִיקָה וְר' יוֹסֵי סָבַר יְבַקֵּר בְּבִקּוּר סַגִּי מֵרֵישָׁא וְכֵיוָן דְּמָצָא הַךְ לֵיכָּא סָפֵק תַּנָּא קַמָּא כר"ש וְרַבִּי יוֹסֵי כְּרַבִּי: בִּשְׁלָמָא גַּבֵּי טֻמְאָה אָמְרֵי רַבָּנַן בּוֹדֵק עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְסֶלַע אוֹ לִבְתוּלָה וְדַיּוֹ מִשּׁוּם דְּאִי נָמֵי לָא מַשְׁכַּח לָהּ אִיכָּא לְמֵימַר עוֹרֵב אוֹ עַכְבָּר נְטָלָהּ אֲבָל הָכָא אֲפִי' רַבָּנַן אוֹסְרִין דְּבַעַל מוּם לְהֵיכָא אָזֵל וּבְכִי הַאי גַּוְונָא לָא הֲוָה שָׁרֵי ר' יוֹסֵי: וְאִידָךְ רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: בִּשְׁלָמָא שָׂדֶה אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן תִּבָּדֵק דְּדַרְכָּא לְמִקְבַּר בָּהּ כּוּ': דִּרְכַּיְיהוּ לְמִפַּל בְּהוּ מוּמָא בִּתְמִיָּה. וּבְכִי הַאי גַּוְונָא לָא הֲוָה אָסַר תַּנָּא קַמָּא: וְאִידָךְ רַב אַסִּי:

מסורת הש"ס

א יומא עח:; ביצה י.

ב יומא נז.; פסחים לד:; מנחות נב.; זבחים ס:

ג פסחים י.; נדה סא.; משנה נדה

ד תוספתא אהלות

רבינו גרשום

וחכמים אוסרים. הואיל ונשר מחיים בפסולי המוקדשין אסורין בגיזה ובעבודה:

אמר לך ר' יוסי כו'. בזה עקביא בן מהללאל מתיר אע"ג דהצמר שעל גביו טעון קבורה האי לנשר מחיים מותר וחכמים אוסרים:

השתא במת אע"ג לטעון קבורה עם צמרו שרי ההוא לנשר מחיים שחטו למותר צמרו בהנאה כ"ש לשרי ההוא לנשר מחיים:

אלא לא בזה התיר. כלומר לבנשר קודם שחיטה תרווייהו שרו ולא פליגי אלא במת שנשר קודם מיתה:

מחלוקת. לר' יהודה כלאית ליה בשחיטה לנחלקו ולר' יוסי כלאית ליה לבשחיטה לא נחלקו כשהתירו מומחה את הבכור בעל מום קודם שנשר שערו לר' יהודה סבר לרבנן סברי ולאו דינו להיות מותר לאחר שחיטה הואיל ונשר לאחר שהתירו מומחה. אבל אי שרית ליה שער הנושר אתי לשהוייה לבעל מום בחיים טפי משיעור שנתנו חכמים בפירקין לקמן לסבר לכל יום נושר משערו ואקבצנו ויהיה לי צמר הרבה ואינו רוצה לשוחטו ושמא יבוא בו לידי תקלה לגוזזו או לעבוד בו בשוגג הלכך אסרי רבנן צמר שנשר קודם שחיטה ורבי יוסי סבר לא גזרי שמא ישהא אלא כיון שהתירו מומחה ואח"כ נשר ושחטו אפילו רבנן שרי אבל לא התירו מומחה קודם שנשר אפילו ר' יוסי מודה לרבנן אסרי ההוא שער שנשר אע"ג דשחטו לכיון שנשר קודם שהתירו מומחה חשוב כמו שנשר מעליו ואסור:

בעלי מומין אוסרין בכל שהן משמע שאם יתערב בעל מום במאה קדשים תמימים כולן אסורין:

ור' (אסי) [יוסי] אמר יבוקר. איזה הוא בעל מום והשאר מותרין:

הכא האי בעל מום אוסר בכל שהוא דקאמר לא בעל מום ממש אלא בגיזת בכור בעל מום עסקינן שנתערבה בגיזי חולין ושחטו לבעל מום:

ומאן תנא קמא. דקאמר אסור בכל שהן ר' יהודה ור' יוסי דקאמר יבוקר היינו האי ר' יוסי למתני' דסבר דנשחטו שרו רבנן:

לא יבוקר. השתא אם מום קבוע הוא ושחטו מותר ואם מום עובר הוא אסור גיזתו ואע"ג דלא התירו מומחה קודם הסרת שער מותר אי מום קבוע וקשיא לריש לקיש לאמר אבל לא התירו מומחה קודם שנשר דברי הכל אסור:

לא יבוקר. הכבר אי התירו מומחה קודם שנשר אין אי לא לא:

אמרה לשמעתא הא דתריץ רב נחמן בגיזה:

מחלוקת. דתנא קמא ור' יוסי בשבדק ולא מצא בעל מום ולא בגיזה פליגי אלא בבעל מום גופיה וליכא לאקשויי:

ובפלוגתא דר"מ ורבנן. עד שמגיע לסלע. ושוב טהור הכא נמי א"ר יוסי כיון שביקר ולא מצא כולן מותרין ות"ק סבר כר"מ:

מחלוקת בשבדק. לאותו בעל מום ומצאו וחייש ת"ק שמא זה שמצא לאו היינו הוא שנתערב ביניהן אלא אחר הוא ואותו שנתערב עדיין לא נמצא הלכך כולן אסורין היינו כר' שמעון בן גמליאל דאמר שתבדק כל השדה כולה דשמא זה קבר אחר הוא ושאבד עדיין לא נמצא:

ור' יוסי דאמר יבוקר סבר לה כרבי דכיון שמצאו היינו הוא שנתערב:

אמר לך. ר' אסי גבי טומאה אפילו ת"ק מודי דכיון שהגיע לסלע טהור דאימא עורב או עכבר נטלה אלא בבעל מום שבדק ולא מצא אפילו רבי יוסי מודי לאסורי דבעל מום להיכא אזל:

ואידך רבי חייא אמר לך שמא מום עובר הוה ואיתסי:

כיון דבדיקי וקיימי. ואיערב בעל מום בהדייהו ואשכח מי מחזקינן הנך דבדיקי דדרכיהו למיפל בהו מומא הלכך לא דמי לתיבדק כל השדה:

שכיח בהו מומא. אף על גב דבדיקי מעיקרא:

הָא בַּעַל מוּם שְׁרֵי, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתִּירוֹ מוּמְחֶה! תַּנָּא: כֹּל הֵיכָא דְּלֹא הִתִּירוֹ מוּמְחֶה — תָּם קָרֵי לֵיהּ. [א]לֵימָא כְּתַנָּאֵי: הַתּוֹלֵשׁ צֶמֶר מִבְּכוֹר תָּם, אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹלַד בּוֹ מוּם וּשְׁחָטוֹ — אָסוּר. בְּכוֹר בַּעַל מוּם שֶׁתָּלַשׁ מִמֶּנּוּ, וְאַחַר כָּךְ מֵת — עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל מַתִּיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִים. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: לֹא בָּזֶה הִתִּיר עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל, אֶלָּא בִּשְׂעַר בְּכוֹר בַּעַל מוּם שֶׁנָּשַׁר וְהִנִּיחוֹ בַּחַלּוֹן, וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטוֹ — בָּזֶה עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל מַתִּיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מוֹדֶה אַבָּא חֲלַפְתָּא בָּזֶה שֶׁהוּא מוּתָּר, אֲבָל בְּיִיחוּד אָמְרוּ חֲכָמִים: יַנִּיחֶנּוּ בַּחַלּוֹן, שֶׁמָּא יֵשׁ תִּקְוָה. שְׁחָטוֹ — דִּבְרֵי הַכֹּל מוּתָּר, מֵת — עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל מַתִּיר וַחֲכָמִים אוֹסְרִים. [ב]רַבִּי יוֹסֵי — הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא! אֶלָּא לָאו הִתִּירוֹ מוּמְחֶה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ? דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר: הִתִּירוֹ מוּמְחֶה — אִין, וְאִי לָא — לָא, וַאֲתָא רַבִּי יוֹסֵי לְמֵימַר: אַף עַל גַּב דְּלֹא הִתִּירוֹ מוּמְחֶה! אָמַר רָבָא: לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִי הִתִּירוֹ מוּמְחֶה — אִין, אִי לֹא הִתִּירוֹ — לָא, וְשָׁלֹשׁ מַחְלוֹקוֹת בַּדָּבָר, דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר: פְּלִיגֵי בְּמֵת, וְהוּא הַדִּין לִשְׁחָטוֹ, וְהַאי דְּקָמִיפַּלְגֵי בְּמֵת — לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דַּעֲקַבְיָא. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: בְּמֵת — דִּבְרֵי הַכֹּל אָסוּר, כִּי פְּלִיגֵי — בִּשְׁחָטוֹ, וַאֲתָא רַבִּי יוֹסֵי לְמֵימַר: בִּשְׁחָטוֹ — דִּבְרֵי הַכֹּל מוּתָּר, כִּי פְּלִיגֵי — בְּמֵת. [אבג]אָמַר רַב נַחְמָן: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, הוֹאִיל וּתְנַן בִּבְחִירְתָּא כְּוָותֵיהּ, דִּתְנַן: שְׂעַר בְּכוֹר בַּעַל מוּם שֶׁנָּשַׁר וְהִנִּיחוֹ בַּחַלּוֹן, וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטוֹ — עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל מַתִּיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מַתְנִיתִין נָמֵי דַּיְקָא, דִּתְנַן: צֶמֶר הַמְדוּלְדָּל בִּבְכוֹר, אֶת שֶׁנִּרְאֶה עִם הַגִּיזָּה — מוּתָּר, וְאֶת שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה — אָסוּר. מַנִּי? אִילֵימָא רַבִּי יוֹסֵי, וּבְמַאי? אִילֵימָא בִּשְׁחָטוֹ — בֵּין עֲקַבְיָא בֵּין רַבָּנַן, אִידֵּי וְאִידֵּי מִשְׁרָא שָׁרֵי! וְאֶלָּא בְּמֵת? וְאִי רַבָּנַן — אִידֵּי וְאִידֵּי מֵיסָר אָסְרִי, וְאִי עֲקַבְיָא — אִיפְּכָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ: נִרְאֶה עִם הַגִּיזָּה — אָסוּר, דְּמִיתָה קָאָסְרָה לֵיהּ; אֵינוֹ נִרְאֶה עִם הַגִּיזָּה — מוּתָּר, דְּמֵעִיקָּרָא תְּלִישׁ! אֶלָּא פְּשִׁיטָא רַבִּי יְהוּדָה, וּבְמַאי? אִילֵימָא בְּמֵת — בֵּין לַעֲקַבְיָא בֵּין לְרַבָּנַן, אִידֵּי וְאִידֵּי מֵיסַר אָסְרִי! אֶלָּא לָאו בִּשְׁחָטוֹ? וְאִי עֲקַבְיָא — אִידֵּי וְאִידֵּי מִשְׁרָא שָׁרֵי! אֶלָּא לָאו רַבָּנַן הִיא? וּשְׁמַע מִינַּהּ: בִּשְׁחָטוֹ פְּלִיגֵי. שְׁמַע מִינַּהּ. בָּעֵי רַבִּי יַנַּאי: הַתּוֹלֵשׁ צֶמֶר מֵעוֹלָה תְּמִימָה, מַהוּ? תּוֹלֵשׁ? מִי אִיכָּא מַאן דְּשָׁרֵי? אֶלָּא, צֶמֶר שֶׁנִּתְלַשׁ מֵעוֹלָה תְּמִימָה, מַהוּ? [ג]דְּחַטָּאת וְאָשָׁם לָא תִּיבְּעֵי לָךְ, דְּכֵיוָן דִּלְכַפָּרָה אָתוּ — לָא מְשַׁהוּ לְהוּ. דִּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר נָמֵי, דְּכֵיוָן דְּלָאו לְכַפָּרָה אָתוּ — מְשַׁהוּ לְהוּ. כִּי תִּיבְּעֵי לָךְ דְּעוֹלָה, מַאי? כֵּיוָן

דְּעִיקַּר

רש"י

הא בעל מום שרי ור' יוסי הוא דאמר בשחטו שרו רבנן אי נמי עקביא היא אע"ג דלא התירו וקשיא לריש לקיש: תם קרי ליה ומאי אע"פ שנולד בו מום אע"פ שנראה אחר כן לחכם ואמר מום קבוע: לימא הא לר"ל תנאי היא: אסור דבתם אפילו עקביא מודה דאתו לשהויה ולאתפקועי מקדשת מזבח ועוד שהרי עדיין אין בו מום היתר. אע"ג דנקט תולש הוא הדין לנתלש כדמפרש בסיפא דשמעתא: לא בזה שמת התיר עקביא אלא בשחטו: אמר רבי יוסי מודה אבא שמו חלפתא שהוא מן החכמים החולקין על עקביא ומודה הוא בזה ששחטו שהוא מותר: אבל ביחוד אמרו חכמים שבאמת ובברור אמרו יניחנו בחלון לשער בכור בעל מום שנשר: אבל באמת וחברו בעירובין בפרק בכל מערבין (עירובין דף נח.) בסופו: ביחוד בברור וחברו במסכת יומא (דף נב.) וילעו ביחוד ששם ארון נגנז: שמא יש תקוה שמא יהא מותר להנות. ומפרש ומה תקוה יש שאם שחטו דברי הכל מותר: רבי יוסי היינו תנא קמא דקאמר התולש צמר מבכור תם ושחטו אסור הא בעל מום ושחטו מותר לדברי הכל ובמת פליגי במודה דר' יוסי ולת"ק נמי במת פליגי: תנא קמא סבר אי התירו מומחה אין אי לא לא דבעל כרחיך הכי תרגמא וכדתרגמא ריש לקיש לעיל כי אותבינה מרישא דמילתיה דתנא קמא דקתני התולש צמר מבכור תם הא בעל מום שרי ותרגמה ריש לקיש ואמר כל היכא דלא התיר מומחה תם קרי ליה אלמא הכי משמע מילתיה התולש צמר מבכור תם דהיינו בעל מום שלא התירו מומחה אסור לדברי הכל הא בכור בעל מום דהיינו התירו מומחה שתלש ממנו כו' ור' יוסי סבר אע"ג דלא התירו מומחה נמי כשנשר שרו רבנן מדקאמר יש תקוה דמשמע יש תקוה ויתירנו מומחה וישחטנו מכלל דאכתי לא התירו מומחה כשנשר: פליגי במת והוא הדין לשחטו מדלא אשכחן במילתיה דתנא קמא דנימא שחטו דברי הכל מותר: הלכה כר' יהודה דבשחטו פליגי ולא במת: אידי ואידי בין נראה בין לא נראה משרי שרי דהא אפי' מנח בחלון קא"ר יוסי דאפי' רבנן שרו בשחטו: אי רבנן אידי ואידי מיסר אסרי דאותו שמחבר בו טעון קבורה לדברי הכל והתלוש ממנו רבנן אסרי ליה אפי' מנח בחלון: אלא פשיטא ר' יהודה היא דאמר בשחטו פליגי: אידי ואידי בין נראה בין לא נראה: ושמע מינה בשחטו פליגי מדלא מצית מוקמת ליה כגוונא אחריתי ומדקתם לן כר' יהודה ש"מ הלכתא כוותיה: התולש צמר מעולה תמימה מחיים לרבנן מהו לאחר שחיטת בעלת מום לא תבעי לך דודאי לרבנן אסור דאי שרית ליה אתי לשהויה ואתי לידי גיזה ועבודה: מי איכא מאן דשרי אליבא דרבנן הא ודאי רשע הוא:

תוספות

בכור בעל מום שתלש ממנו הכא לא קתני והניחו בחלון משום דרשע הוא שתולש ולעתו להנות ולאותר אבל בנשר קתני והניחו בחלון: דתנא קמא סבר אי התירו אין אי לא לא פירש בקונטרס דכיון דתרגמה לעיל דכל היכא דלא התירו מומחה תם קרי ליה אם כן סיפא דקרי ליה בעל מום מיירי בלא התרת מומחה וקשיא לפרושו דהא דתרץ הכי לעיל היינו כי היכי דאתוקם לריש לקיש כדכולי עלמא אבל השתא דגרכינן לומר מיהו נפסך כתנאי מסתברא לומר איפכא דתהוי מילתיה כתנא קמא כפשטיה ונראה לפרש דסובר הש"ס עכשיו משום דקאמר ר' יוסי שמא יש תקוה שעל סמך השחיטה לא היה אומר כך שזה דילו ואין כאן שמא אבל בהתרת מומחה קאמר שמא יש תקוה שיזדקק לו חכם להתירו ואין זה כל כך דבר ברור דמי יימר דמזדקק ליה מומחה ומ"מ במסקנא קאמר שמא יש תקוה דקמיירי בשחיטה: **התולש** צמר מעולה תמימה יש פרוש מרש"י שכתוב בהם שהממה ואח"כ נפלית ושחטה משמע שהעמידה כן כדי שתהא כעין בכור אלא שהתלישה היתה בתמות ותמה והא בעי האי צמר העמדה והערכה ואין מועיל לצמר העמדת הבהמה כדמוכח בפ' ראשית הגז (חולין קלה.) גבי הא דקאמר התם דאין ראשית הגז נוהג בקדשים משום דכתיב צאנך ולא של הקדש ומוקי לה למעוטי קדשי בדק הבית ופריך והא בעי העמדה והערכה וי"ל דסבירא ליה כר"ל דאית ליה בפ"ב דתמורה (דף לב:) לרבנן דקדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה והכי נמי אשכחן רב דסבר כוותיה בפ' שני (לעיל בכורות טו.) ועוד י"ל דקדשי מזבח שיש עליהם קדשת הגוף בטל הצמר אגב הבהמה אפילו אותו שנתלש וכר העמדה והערכה חשיב ולא דמי לקדשי בדק הבית א"נ חשיב האי צמר כבעל מום מעיקרא וכן שופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא משום דכיון דמעל נפק לחולין כדקאמר בפרק ראוהו ב"ד (ר"ה כח.) משמע דשייך בה פדיון ועוד יש לפרש שופר של עולה שהקדישה הבהמה לדמי עולה ושופר שלמים שהקדישה הבהמה לדמי שלמים ודינה כשלמים עצמן ואין בה מעילה כדקאמר בפ"ב דפסחים (דף כו:) בעגי שלמים עסקינן ומיהו קשה בהך דשמעתין דכיון דבעי הצמר פדיון היכי שייך למגזר דלמא משהי ליה והא צריך לפדותו דמה היה מרויח וקצת היה נראה לפרש דאיירי בעולה ונשחטה למזבח שזריקת הדם מתרת בשרה למזבח והעור לכהנים ומבעיא ליה בצמר שנתלש אי משתרי נמי בהכי אבל פלוגתא דאמוראי היא בפרק המזבח מקדש (זבחים פו.) בעצמות שפרשו לפני זריקה דרבי זירא סבר דזריקה מתירתן אפילו לקתא דנרגי וחניני וקאמר התם כרבי אלעזר דאמר רבי אלעזר פרשו לפני זריקה מועלין בהם ופרש שם בקונטרס דמועלין לעולם אף לאחר זריקה וכל שכן דאינה מתרת מה שפרש מחיים ומיהו יש ספרים דגרסי התם כרבי אלעזר דאמר ר' אלעזר פרשו לפני זריקה מועלין בהן עד זריקה כו: **תולש** מי אכא מאן דשרי פרש בקונטרס אליבא דרבנן הא ודאי רשע הוא משמע דלעקביא אפשר דמתר אף על פי שבהמת הוא לעקביא נמי אסור בתם כדמוכח בריתא דהתולש צמר מבכור תם מכל מקום פרש כך בקונטרס שאפלו לא שמיעא ליה בריתא דבר פשוט הוא דמילתא לרבנן דתולש אסור:

מסורת הש"ס

א תוספתא בבכורות, משנה עדיות; תוספתא עדיות; משנה בכורות

ב פסחים לז; כתובות נג; בבא קמא כא.

ג משנה בכורות; משנה עדיות

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' בכורות הל' יא:

ב מיי' פא' מהל' מעילה הל' י, סמג לאוין שמא, טוש"ע יו"ד סי' שח סעי' א:

ג מיי' פא' מהל' מעילה הל' י:

רבינו גרשום

הא בעל מום שרי. תולש לכ"ע נשר:

ואע"פ שלא התירו מומחה. קודם אלא לאחר שנשר:

א"ל ריש לקיש האי תנא דהתולש צמר כל היכא דלא התירו מומחה קודם שתלש תם קרי ליה שכתולש מתם דמי וליכא למימר הא בעל מום שרי (על שנטמא היינו שהומם):

מודה אבא חלפתא בזה ששחטו שהוא מותר אפילו לחכמים:

אבל ביחוד אמרו. האי אבל כמו באמת כדכתיב אבל אשמים אנחנו. בייחוד בבירור:

וניתנו בחלון שיש לו תקנה שאם שחטו יהא מותר:

על מה נחלקו כו'. ר' יוסי לאמר במת נחלקו היינו ת"ק לאמר דבמת חולקין:

ת"ק סבר. מה שעקביא מתיר במת כשהתירו מומחה קודם תלישת שער ואתא ר' יוסי למימר דכל תנא בתרא מטפי אע"ג דלא התירו מומחה קודם אלא שוב [אחר תלישה] מתיר עקביא והיינו כתנאי:

לא דכולי עלמא אי התירו מומחה. קודם תלישה אין אי לא לא ולאו בהכי פליגי אלא ג' מחלוקת בדבר:

דת"ק סבר פליגי במת וה"ה נשחטו. ומשום דלא איירי מילי בשחטו אית לן למימר דסבר דבתרווייהו פליגי:

הל' כר' יהודה. דלא שרי עקביא אלא בשחטו:

בבחירתא. מסכת עדיות:

צמר המדובלל. המלולל:

שנראה עם הגיזה. שנראה במחובר לגיזה מותר:

אידי ואידי. בין נראה ובין שאינו נראה כדאמרינן דבשחטו דברי הכל מותר:

אי רבנן אידי ואידי מיסר אסירי. אפילו אותן שנתלש קודם וכ"ש שסוב נתלש שמיתה אוסרת:

ואי עקביא איפכא מיבעי ליה. שמה שהוא מותר במת אין מתיר אלא מה שנושר קודם אבל [מה שנושר] שוב [אחר] שמת [לדברי] הכל אסור והכי איבעי ליה למיתנא את שאינו נראה מותר ואת שנראה אסור:

אלא לאו רבנן. דבשחטו אוסרין מה שקודם נשר אבל שוב שנשחט מותר העור והמחובר לו והיינו דקאמר הנראה עם הגיזה הצמר המחובר לעור קרי גיזה מותר ואת שאינו נראה אסור:

מעולה תמימה. מבעל מום דאחר קדשים לא קא מיבעי ליה כיון דבר פלייה הוא לא משהי ליה אלא פריק ליה ושחיט ליה מיד הלכך שרי. וא"ל (ה"מ) [כיון דבעי] מומחה ולאו איכא למיחש למשהי להו ולא קא מיבעי ליה. אלא תמימה קא מיבעי ליה:

צמר שנתלש. מעצמו לחטאת ואשם וכו' דבכור ומעשר נמי לא תיבעי לך דל"ה אסור דלאו לכפרה אתי ומשהי ליה משום חימול צמר הנושר ואתי לידי תקלה:

כי תיבעי לך דעולה. כיון דלאו לכפרה אתיא לדורון בעלמא היא משהי לה:

כו:

הלוקח בהמה פרק שלישי בכורות

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' מעילה הל' י:
ב מיי' פג' מהל' בכורות הל' יב, סמג עשין קמד, טוש"ע יו"ד סי' שח סעי' ב:
ג מיי' פא' מהל' בכורות הל' יד, סמג עשין קמה, טוש"ע יו"ד סי' שו סעי' ב:
ד מיי' פא' מהל' בכורות הל' ח, טוש"ע יו"ד סי' שו סעי' ז:
ה מיי' פא' מהל' בכורות הל' ט, ש"ע יו"ד סי' שו סעי' ח:
ו מיי' פא' מהל' בכורות הל' יד, טוש"ע יו"ד סי' שו סעי' ג:
ז מיי' פא' מהל' בכורות הל' יד:
ח מיי' פי"ב מהל' תרומות הל' יח:

מַתְנֵי' בְּדַקָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם כִּי הֵן פְּגָנְתָּא חִיכָּא נְעִנְן טִפּוּל חֲכָלֶיהָ (פ"מ צף כח): מְלַאֲתָהּ וְדִמְעָהּ לֹא תְּאַחֵר כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשׁוֹרְהָ לְחֵינוֹ נ' יָמִים מוֹס הַכְּאֵת כְּעִמֵּר בְּבָסָם שָׁנַמַר זְמַן אֲסוּל הַתְּכוּחָה עַל הָעֲנֶרֶת שְׁמִיחִין שְׁנֵי אֲלָפִים נְהַמֵּר חֵלֶק שְׁמִקְדָּשׁ וּ"ת שְׁלֹשִׁים יוֹם הוּא לָא אָתֵי בְּיוֹם כְּשָׁנִים בְּכוֹר בְּעָנָן וְעָלְנָן מַתָּן נִי לְלַמֵּחַר שְׁלֹשִׁים: וְכִי תֵּימָא מִיתָה לָא תַּלְמוּד לוֹמַר וְכוּ' לָאו מְזַקֵּק לָנָא שָׁמִיכ נָא בְּקָרָן אֵלָּו הֵן הַגַּפְרִיס (סַנְהֶדְרִין פג.) שֶׁבְּיָדֵי אֵלּוּ שֶׁבְּמִיתָה אֲנָא קְרוֹב הוּא [נַעֲנוּן] מִיתָה: דִּלְמָא אָתֵי לְאַפְרוֹשֵׁי מִן הַפְּטוּר עַל הַחִיוּב כו' בְּכָמָה מְקוֹמוֹת אֲמִרִינָן תְּרוּמָה וְנִחַר וְנִחַר וְיִתְרֵם לָא נְזִרִינָן הָכָא פְּיָנוּ שֶׁהַקְּרוּמָה רִאשׁוֹנָה נַכֹּהֵן מִיקֵּע וַיַּע שֶׁנִּיָּה לְכַרְנָן וַאֲפִנוּ נָתַן הַרְאִשׁוֹנָה כְּבָר נַכֹּהֵן הָכָס שֶׁאִמַּר לוֹ הָכָס לְאַחַר וְלְתָרֵם מ"מ מִקְלַיִן הַכֹּהֵן מְחַיֵּיב לוֹ אֶת הָרִאשׁוֹנָה מִיקֵּע וַיַּע שֶׁנִּיָּה לְכַרְנָן הִיא אֲבָל בְּלוֹן אָבוּר הוּא שֶׁנָּתַן לְכֹהֵן אֲבָל בְּרוֹנֶת הָיוּ וְתִעְבָּרָה הָכָן הַבְּכוּרָה מְקוֹמוֹת עֲדַיִן לְחַנָּן בְּקְבָרִים כִּי הָיוּ הַעֲבָרִים בְּרִיס מְקוֹס שֶׁנַּגְנוּ (פְּסָחִים צף נח.) נַפִּי הָנוּ יִתְקְרֹשׁוּ מִן הַפְּטוּר עַל הַחִיוּב וכ"ש [בְּעָרוּכ] וּכְמִחוּקָה וּכְמַעֲשֵׂר לְקַקְמֵר הָכָס יִתְקְרֹשׁוּ קַקְמֵר לְאִי מְקַרְבָּנָן וְלְמָת לְאַפְרוֹשֵׁי מִן הַפְּטוּר עַל הַחִיוּב וּכְמִאִי הַנֹּקֵחַ מִן עוֹבֵל כּוֹכְבִים עָמֵ"ל יֵשׁ קְנָיָן וְחִיבוּ מְכַמִּים וְלָא קְסוּ לָכָךְ:

[א] דְּעִיקַּר לָאו לְכַפָּרָה אָתֵי — מְשַׁהֵי לַהּ, אוֹ דִּלְמָא, כֵּיוָן דְּעוֹלָה נָמֵי מְכַפֵּרָא אַעֲשֵׂה — לָא מְשַׁהֵי לַהּ? תָּא שְׁמַע: הַתּוֹלֵשׁ צֶמֶר מִבְּכוֹר תָּם, אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹלַד בּוֹ מוּם, שְׁחָטוֹ — אָסוּר. טַעְמָא דְּתוֹלֵשׁ, הָא נְתָלַשׁ — שָׁרֵי, וְכָל שֶׁכֵּן עוֹלָה דְּלָא מְשַׁהֵי לַהּ! הוּא הַדִּין אֲפִילּוּ נִתְלַשׁ נָמֵי אָסוּר, וְהַאי דִּקְתָנֵי "תּוֹלֵשׁ" לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דַּעֲקַבְיָא, דִּבְבַעַל מוּם אֲפִילּוּ בְּתוֹלֵשׁ נָמֵי שָׁרֵי. וְהָאֲנַן "נָשַׁר" תְּנַן! תְּנָא "נָשַׁר" לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחָן דְּרַבָּנָן, תְּנָא "תּוֹלֵשׁ" לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דַּעֲקַבְיָא. [ב]צֶמֶר הַמְּדוּלְדָּל כּוּי. הֵיכִי דָּמֵי "אֵינוֹ נִרְאֶה עִם הַגִּיזָּה"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כֹּל שֶׁעִיקָּרוֹ הָפוּךְ כְּלַפֵּי רֹאשׁוֹ. רַב נָתָן בַּר אוֹשַׁעְיָא אָמַר: כֹּל שֶׁאֵינוֹ מִתְמַעֵךְ עִם הַגִּיזָּה. וְרֵישׁ לָקִישׁ, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר כְּרַב נָתָן בַּר אוֹשַׁעְיָא? אָמַר רַבִּי אֵילְעָא: קָסָבַר רֵישׁ לָקִישׁ, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַגִּיזָּה בְּלֹא נִימִין הַמְּדוּלְדָּלוֹת.

הֲדַרַן עָלָךְ הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה.

[ג(א)]מַתְנִי' **עַד** כַּמָּה יִשְׂרָאֵל חַיָּיבִין לְהִטַּפֵּל בַּבְּכוֹר? בַּדַּקָּה — שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבַגַּסָּה — חֲמִשִּׁים יוֹם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בַּדַּקָּה — שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן בְּתוֹךְ הַזְּמַן: "תְּנֵהוּ לִי" — הֲרֵי זֶה לֹא יִתְּנֶנּוּ לוֹ. וְאִם בַּעַל מוּם הוּא, וְאָמַר לוֹ: "תְּנֵהוּ לִי שֶׁאוֹכְלֶנּוּ" — מוּתָּר. וּבִשְׁעַת הַמִּקְדָּשׁ, אִם הָיָה תָּמִים, אָמַר לוֹ: "תֵּן [לִי] וְאַקְרִיבֶנּוּ" — מוּתָּר. [ד]הַבְּכוֹר נָאֱכָל שָׁנָה בְּשָׁנָה, בֵּין תָּם בֵּין בַּעַל מוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְשָׁנָה". נוֹלַד לוֹ מוּם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ — רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ — אֵינוֹ רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ אֶלָּא שְׁלֹשִׁים יוֹם. גְּמָ' מְנָהֲנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב כָּהֲנָא: דְּאָמַר קְרָא "בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן לִי", "כֵּן תַּעֲשֶׂה לְצֹאנְךָ". "מְלַאֲתָהּ וְדִמְעָהּ לֹא תְאַחֵר", "כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשׁוֹרְךָ". אֵיפוֹךְ אֲנָא! מִסְתַּבְּרָא דְּמִקְדַּם לְמִקְדַּם, דְּמִאַחַר לְדְמִאַחַר. אַדְּרַבָּה, דְּסָמִיךְ לֵיהּ לְדְסָמִיךְ לֵיהּ! אֶלָּא אָמַר רָבָא: אָמַר קְרָא "תַּעֲשֶׂה", הוֹסִיף לְךָ הַכָּתוּב עֲשִׂיָּיה אַחֶרֶת בְּשׁוֹרְךָ. וְאֵימָא: שִׁיתִּין! לֹא מִסָּרְךְ הַכָּתוּב אֶלָּא לַחֲכָמִים. [ה]תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: "בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן לִי", "כֵּן תַּעֲשֶׂה לְצֹאנְךָ" — יָכוֹל אַף לְשׁוֹרְךָ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תַּעֲשֶׂה" — הוֹסִיף לְךָ הַכָּתוּב עֲשִׂיָּיה אַחֶרֶת בְּשׁוֹרְךָ, לֹא מִסָּרְךְ הַכָּתוּב אֶלָּא לַחֲכָמִים. [ו]מִכָּאן אָמְרוּ: עַד כַּמָּה יִשְׂרָאֵל חַיָּיבִין לְהִטַּפֵּל בַּבְּכוֹר? בְּבְהֵמָה דַּקָּה — שְׁלֹשִׁים יוֹם, בְּגַסָּה — חֲמִשִּׁים יוֹם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בַּדַּקָּה — שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, מִפְּנֵי שֶׁטִּפּוּלָהּ מְרוּבֶּה. תָּנָא: מִפְּנֵי שֶׁשִּׁינָּיהָ דַּקּוֹת. [ז]אִם אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן בְּתוֹךְ הַזְּמַן "תְּנֵהוּ לִי", הֲרֵי זֶה לֹא יִתֵּן לוֹ. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּכֹהֵן הַמְסַיֵּיעַ בְּבֵית הַגֶּרְנוֹת. [ח]תָּנוּ רַבָּנַן: הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהָעֲנִיִּים הַמְסַיְּיעִים בְּבֵית הָרוֹעִים, וּבְבֵית הַגֶּרְנוֹת, וּבְבֵית הַמִּטְבָּחַיִם — אֵין נוֹתְנִין לָהֶם תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר בִּשְׂכָרָן, וְאִם עוֹשִׂין כֵּן חִילְּלוּ, וַעֲלֵיהֶן הַכָּתוּב אוֹמֵר: "שֹׁחַתֶּם בְּרִית הַלֵּוִי", וְאוֹמֵר: "וְאֶת קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ". מַאי "וְאוֹמֵר"? וְכִי תֵּימָא: מִיתָה לָא — תָּא שְׁמַע: "וְאֶת קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ". [ט]וּבְקָשׁוּ חֲכָמִים לְקוֹנְסָן, וְלִהְיוֹת מַפְרִישִׁין עֲלֵיהֶן תְּרוּמָה מְשֻׁלֶּם, וּמִפְּנֵי מָה לֹא קְנָסוּם? דִּלְמָא אָתֵי לְאַפְרוֹשֵׁי מִן הַפְּטוּר עַל הַחִיוּב. וּבְכוּלָּן יֵשׁ בָּהֶן

טוֹבַת

מסורת הש"ס

א מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; תמורה ח:; תוספתא בכורות; בבא מציעא סט.
ב מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי
ג תוספתא בבא מציעא; משנה בכורות; תמורה ח:; תוספתא בכורות; בבא מציעא סט.
ד פסחים נא.; חולין כו.; יומא י:; בבא מציעא נו.

רבינו גרשום

לו למח. כיון דמכפרא לעשה לחמרינן דבאה על עשה ועל לא תעשה שניתק (עב) לעשה:
לבבעל מום לאיבו תולש שרי. ולא כתיב:
והאנן נשר תנן. בבעל מום ולא תולש:
תנא נשר להודיעך כחן דרבנן. לאיבו נשר דממילא אסרי אבל נעולש ה"ה לנעקביא לתולש נמי מתיר:
תנא תולש להודיעך כחן דעקביא. דמתיר בשחיטה:
כל שעיקרו של שער. תולש והפוך העיקר כלפי ראשו וראשו אצל העור נראה שמחיים נתלש:
שאינו מתמעך עם הגיזה כלומר שאינו מחובר שוכב בשוה עם שאר הגיזה אלא נתלש ויוצא כמעט חוץ משאר הגיזה:
קסבר. ראי נמי שעיקרו הפוך כלפי ראשו ואינו יוצא חוץ משאר הגיזה היינו נראה עם הגיזה. קסבר ריש לקיש שעיקרו הפוך הוי ולאי אינו נראה עם הגיזה יותר ממה שאינו מתמעך להכי אורחא הגיזה לפי שאי אפשר לגיזה בלא נימין המדולדלות:
הדרן עלך הנוקח
ישראל חייבין ליטפל בבכור. כלומר על כמה ישראל חייב לגדל את הבכור קודם שיתנהו לכהן:
בדקה ג' יום וגבסה נ' יום. כדמפרש בגמ':
אמר לו הכהן בתוך זה החמן תנהו לי הרי זה לא יתן. לגראה ככהן המסייע בבית הגרנות לאין נותנין לו תרומה לגראה כאלו נתנה לו בשכירותו אף כאן נמי נראה כאילו נותנו לו בשכר אותה הגזה שנכנס במקומו בטיפולו:

ואם אמר לו בתוך החמן כשנפל בו מום תן לי שאוכלנו מיד מותר הואיל ואין (רועה) [עדיין] הכהן לקיימו לא נראה כמסייע אבל בסתם הוא לא יתננו לו שאינו יכול לאוכלו מיד על שיפול בו מום שלא בזמן בהמ"ק:
מנא הני מילי. לי' יום חייב ליטפל בו:
לאחר קרא בכור בניך תתן לי וכתיב בבניך מבן חדש תפדה וכן תעשה לצאנך נמי. מלאתך ודמעך לא תאחר ונראה) המכילתא מלאתך אלו הבכורים שנטלון מן המלא. ודמעך זו תרומה) נראה לע"ל זו תרומה שממעמעת התבואה. לשון מורי הגאון. ובבכורים קיי"ל למבוא וקורא וכו'. ומומות גמוליה. נמ"ה. ובכורים ואנן למבוא וקורא היינו מפסח ועל עצרת לאיכא נ' יום וכן תעשה לשורך ליטפל בו נ' יום:
איפוך אנא. לאימא בכור בניך תתן לי כן תעשה לשורך:
מסתברא דמקדים לדמקדים. מלאתך דמוקדם לפסוק הקים לשורך שמוקדם לצאנך. ובכור בניך דמאחר אחר מלאתך תן לצאנך דמאוחר (אחר) לשורך:
דסמיך לסמיך. בכור בניך סמיך לשורך:
אחר קרא תעשה לשורך. דהתם תעשה לא צריך כלל אנא להוסיף עשייה בשורך יותר מצאנך:
ואימא שיתין. האול להוסיף לימא פי שנים מצאנך דהיינו שיתין:
לא מסרך הכתוב אנא לחכמים. כלומר לא אחר שיתין כפלים שבצאן אנא חכמים הוא דמפרשי נ' יום וסמכו אמלאתך ודמעך לא תאחר:
מפני שטיעה דקות. ולא יכולה (ליכל) [לאוכל] יפה על נ' חדשים:
הכהנים המסייעים בבית הרועים. לשמור או להאכיל כלי שיתנו להם הבכורות ולוויים ועניים [המסייעים] בבית הגרנות מפני מעשר ראשון ומעשר עני והכהנים המסייעים בבית המטבחיים בשביל המתנות:
ואם עשו כן. שנתנו להן בשכרן:
חילנו. הוציאו התרומה והמעשר לחולין שאין בהן עין קדושה ולא יפה עשו ולא יצאו חובתן ויש בלבר עון מיתה:

תרומה ומעשרות פעם שניה משלם:
אנא משום דלמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב לאי מחייבינן ליה לאפרושי תרומה אחרייתי שכר הך תבואה טובל ולאי כאילו לא נתרמה כלל ואי אית ליה טבל אחרייתי דולאי טובל אתי לאפרושי עליה מהך תבואה שכבר נתן ממנה והיא כבר נפטרה (לשבר לאו משום קנסא הוא לקנסינן ליה לאפרושי תרומה אחרייתי אנא משום חיוב נמור) ואתי לאפרושי מן הפטור על החיוב ולהכי לא קנסינן ליה:

תורה אור השלם

כן תעשה. גם את בבור הבקר והצאן צריך להקדיש לה' לקרבן. לפי המשנה (בכורות כו, ב) חייב בעל הבכור לטפל בו בבכור בהמתו במשך תקופה מסוימת, לפני שימסרנו לכהן. [פירושי רד"צ הופמן על שמות כב:כט, א]

לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְשָׁנָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אַתָּה וּבֵיתֶךָ [דברים טו, כ]

מְלַאֲתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִי [שמות כב, כח]

כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ לְצֹאנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּתְּנוּ־לִי [שמות כב, כט]

וּפִדְיוֹנוֹ מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא [במדבר יח, טז]

וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת־עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה [ויקרא כג, טו]

מְלַאֲתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִי כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ לְצֹאנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּתְּנוּ־לִי [שמות כב, כח-כט]

וְאַתָּם סָרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ הִכְשַׁלְתֶּם רַבִּים בַּתּוֹרָה שִׁחַתֶּם בְּרִית הַלֵּוִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת [מלאכי ב, ח]

וְלֹא־תַשִּׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְאֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ [במדבר יח, לב]

טוֹבַת הֲנָאָה לַבְּעָלִים. [א]כֵּיצַד? יִשְׂרָאֵל שֶׁהִפְרִישׁ תְּרוּמָה מִכְּרְיוֹ, וּמְצָאוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר, וְאָמַר לוֹ: "הֵא לְךָ סֶלַע זֶה, וּתְנֵהוּ לְבֶן בִּתִּי כֹּהֵן" — מוּתָּר. אִם הָיָה כֹּהֵן לְכֹהֵן — אָסוּר. וְתַנָּא מַאי טַעְמָא לָא קָאָמַר מַתְּנוֹת כְּהוּנָּה? אָמַר לָךְ: תְּרוּמָה, דִּקְדוּשַּׁת הַגּוּף הִיא, דְּכֵיוָן דְּלָא מִתַּחֲלָא — לָא אָתֵי לְמִיטְעֵי בַּהּ. הָנֵי, כֵּיוָן דִּקְדוּשַּׁת דָּמִים נִינְהוּ, אָתֵי לְמִיטְעֵי בְּהוֹן, דְּבַר מִיתַּחַל קְדוּשְׁתַּיְיהוּ אַאַרְבְּעָה זוּזֵי, וְאָתֵא לְמִינְהַג בְּהֹן מִנְהָג דְּחוּלִּין. [א]אָמַר רָבָא: תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ — אֵין בָּהּ מִשּׁוּם כֹּהֵן הַמְסַיֵּיעַ בְּבֵית הַגְּרָנוֹת. רַב חָמָא יָהֵיב לֵיהּ לְשַׁמָּעֵיהּ. [ב]אָמַר שְׁמוּאֵל: תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ — בְּטֵילָה בְּרוֹב. רַבָּה מְבַטְּלָהּ בְּרוֹב, וְאוֹכֵל לָהּ בִּימֵי טוּמְאָתוֹ. רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, כִּי מִתְרְמֵי לֵיהּ חַמְרָא דִּתְרוּמָה, הֲוָה רָמֵי תְּרֵי נַטְלֵי דְּחוּלִּין וַחֲדָא נַטְלָא דִּתְרוּמָה, וְשָׁקֵיל חַד. מִיכָּן וְאֵילָךְ, רָמֵי חֲדָא וְשָׁקֵיל חֲדָא. וְאָמַר שְׁמוּאֵל: תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ, אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ, וְאַחַר כָּךְ מַפְרִישׁ. [ג][ב]וְאָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ אֲסוּרָה אֶלָּא בְּמִי שֶׁהַטּוּמְאָה יוֹצְאָה עָלָיו מִגּוּפוֹ, וְהָנֵי מִילֵּי בַּאֲכִילָה, אֲבָל בִּנְגִיעָה — לֵית לָן בַּהּ. [ד][ה]אָמַר רָבִינָא: הִילְכָּךְ, נִדָּה קוֹצָה חַלָּה, וְאוֹכֵל לָהּ כֹּהֵן קָטָן, וְאִי לֵיכָּא כֹּהֵן קָטָן — שָׁקְלָה לַהּ בְּרֵישׁ מַסָּא, וְשָׁדְיָא בְּתַנּוּרָא, וַהֲדַר מַפְרְשָׁא חַלָּה אַחֲרִיתִי, כִּי הֵיכִי דְּלֹא תִשְׁתַּכַּח תּוֹרַת חַלָּה, וְאוֹכֵל לָהּ כֹּהֵן גָּדוֹל. רַב נַחְמָן וְרַב עַמְרָם וְרָמֵי בַּר חָמָא הֲווֹ קָאָזְלִי בְּאַרְבָּא, סְלֵיק רַב עַמְרָם לְאִפְּנוּיֵי, אֲתַאי הָהִיא אִיתְּתָא עַלַּת קַמַּיְיהוּ, אֲמַרָה לְהוּ: טְמֵא מֵת מַהוּ שֶׁיִּטְבּוֹל וְאוֹכֵל תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ? אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרָמֵי בַּר חָמָא:

וְכִי

רש"י

טוֹבַת הֲנָאָה דָּבָר מוּעָט וְאִם הָיָה כֹּהֵן נוֹתֵן סֶלַע כְּדֵי שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לְכֹהֵן אַחֵר קְרוֹבוֹ אָסוּר כֵּיוָן דִּלְדִידֵיהּ חַזְיָא הָוֵי נִרְאֶה כְּכֹהֵן הַמְסַיֵּיעַ: ה"ג וְתַנָּא מ"ט לֹא אָמַר מַתְּנוֹת כְּהוּנָּה וְלֹא גָּרַס וְתַנָּא קַמָּא דְּכֻלָּן יֵשׁ בָּהֶן טוֹבַת הֲנָאָה וּמְפָרֵשׁ כְּגוֹן יִשְׂרָאֵל שֶׁהִפְרִישׁ תְּרוּמָה מִכְּרְיוֹ מַאי טַעְמָא לָא אָמַר נָמֵי אוֹ טַבָּח שֶׁהִפְרִישׁ מַתְּנוֹתָיו וְרוֹעֶה שֶׁהָיוּ לוֹ בְּכוֹרוֹת: אָמַר לָךְ תְּרוּמָה הַיְינוּ טַעֲמָא דְּשַׁרְיָא טוֹבַת הֲנָאָה דִּידֵיהּ דִּקְדֻשַּׁת הַגּוּף הִיא דְּכֻלֵּי עָלְמָא יָדְעִי דְּלָא נָפְקָא לְחֻלִּין וְלָא אָתֵי הַאי כֹּהֵן דְּיָהֵב אֲבִי אִמּוֹ הַסֶּלַע בְּגִינָהּ לְמִטְעֵי וּלְמִנְהַג בָּהּ עִנְיַן חוֹל וּלְמֵימַר אִתְחֲלָא לָהּ בְּהַאי סֶלַע דְּיָהֵב לֵיהּ אֲבִי אִמּוֹ: אֲבָל הָנֵי מַתְּנוֹת בְּכוֹר דִּקְדֻשַּׁת דָּמִים נִינְהוּ דְּאִם רָצָה כֹּהֵן לִמְכֹּר בְּשַׂר בְּכוֹר וּזְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵבָה מוֹכְרָן לְיִשְׂרָאֵל וְתוּ לָא בָּעֵי לֵיהּ לְיִשְׂרָאֵל לְמֵיכְלִינְהוּ בְּצָלִי וּבְחַרְדָּל כִּי הֵיכִי דְּעָבִיד כֹּהֵן הִלְכָּךְ אָתֵי הַאי כֹּהֵן לְמִטְעֵי בְּהוֹן וְסָבַר כֵּיוָן דִּבְנֵי קִנְיָן נִינְהוּ: תִּתַּחֵל קְדֻשָּׁתַיְיהוּ אַאַרְבָּעָה זוּזֵי דְּיָהֵיב אֲבִי אִמּוֹ דְּהַיְינוּ ד' זוּזֵי וְאָתֵי לְמִנְהַג בְּהוּ מִנְהָג דְּחֻלִּין שֶׁלֹּא יֹאכְלֵם בְּצָלִי וּבְחַרְדָּל כְּדִינָם הַמְפֹרָשׁ בְּפֶרֶק הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה (חֻלִּין דַּף קלב:) וּמִשּׁוּם הָכִי לָא תְּנִינְהוּ. וְהַאי דְּנָקַט וּבְכֻלָּן הָכִי קָאָמַר וּבְכֻלָּן הַתְּרוּמוֹת וְהַמַּעַשְׂרוֹת יֵשׁ בָּהֶן טוֹבַת הֲנָאָה: תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ דְּרַבָּנָן הִיא וְיָכוֹל לִיתְּנָם לְכֹהֵן הַמְסַיֵּיעַ: לְשַׁמָּעֵיהּ כֹּהֵן: בְּטֵלָה בְּרוֹב לְאוֹכְלָהּ לְזָר וְלָא בָּעֵינַן אֶחָד וּמֵאָה וּלְאַחַר שֶׁעֲרָבָהּ בְּרוֹב חֻלִּין יָכוֹל לֶאֱכֹל זָר אוֹ כֹּהֵן בִּימֵי טֻמְאָה לְאַחַר שֶׁבִּטְּלָהּ: רַבָּה כֹּהֵן הָיָה דְּמִדְּבֵית עֵלִי קָאָתֵי: חַמְרָא דִּתְרוּמָה דְּחוּצָה לָאָרֶץ: אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ הַטֶּבֶל וְיַשְׁיֵיר כְּדֵי תְּרוּמָה וְיַפְרִישֶׁנָּה בָּאַחֲרוֹנָה: טֻמְאָה יוֹצְאָה מִגּוּפוֹ כְּגוֹן זָב וְזָבָה וְנִדָּה וּבַעַל קֶרִי אֲבָל לְטַמֵּא מֵת שָׁרְיָא: בִּנְגִיעָה לֵית לָן בַּהּ וְאע"ג שֶׁמְּטַמְּאָהּ לֹא אִכְפַּת לָן דְּאֵינוֹ מֻזְהָר עָלֶיהָ לְשָׁמְרָהּ שֶׁלֹּא יְטַמְּאֶנָּה: הִלְכָּךְ דְּבִנְגִיעָה אֵינוֹ מֻזְהָר נִדָּה קוֹצָה לָהּ חַלָּה וְאָכִיל לָהּ: כֹּהֵן קָטָן וְלֹא גָּדוֹל מִפְּנֵי שֶׁהַטֻּמְאָה יוֹצְאָה עָלָיו מִגּוּפוֹ וְאִם טָבַל לְקִרְיוֹ הֲרֵי הוּא כְּקָטָן. ל"א לְהָכִי נָקַט כֹּהֵן קָטָן שֶׁלֹּא רָאָה קֶרִי וְלֹא יָצְאָה טֻמְאָה מִגּוּפוֹ וּבִשְׁאִלְתּוֹת דְּרַב אַחַאי מְפָרֵשׁ הָכִי: בְּרֵישׁ מַסָּא פורגו"ן דְּכַמָּה דְּאֶפְשָׁר לְאִזְדְּהוּרֵי מִזְדַּהֲרָא מִלִּיגַּע בָּהּ מֵאַחַר שֶׁקְּרָאָהּ לָהּ שֵׁם: כֹּהֵן גָּדוֹל כֹּהֵן שֶׁהִגִּיעַ לִכְלַל מִצְוֹת: [לְאַפְּנוּיֵי לִנְקָבִים]: מַהוּ שֶׁיִּטְבֹּל וְיֹאכַל תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ בְּלֹא הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ:

תוספות

וְאָתֵי לְמִנְהַג בְּהוּ מִנְהָג דְּחֻלִּין וּבָעֵינַן (זְבָחִים דַּף כח.) לְמָשְׁחָה וְלִגְדוּלָּה כְּדֶרֶךְ שֶׁהַמְּלָכִים אוֹכְלִין בְּצָלִי וּבְחַרְדָּל וּבְכָל מַתָּנוֹת כְּתִיב לְמָשְׁחָה אֲפִילּוּ בִּזְרוֹעַ וּבַלְּחָיַיִם וּבַקֵּבָה כִּדְמַשְׁמַע הָכָא וְגַבֵּי תְּרוּמָה לֹא מָצִינוּ שֶׁיִּצְטָרֵךְ בְּשׁוּם אֲכִילָה בִּגְדוּלָּה דְּשֶׁמָּא לֹא שַׁיָּיךְ גְּדֻלָּה אֶלָּא בְּבָשָׂר: תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ בְּטֵלָה בְּרֹב לְהַתִּירָהּ לְכֹהֵן טָמֵא קָאָמַר כִּדְקָאָמַר רַבָּה מְבַטֵּל לָהּ בְּרוֹב (וַאֲפִילּוּ) בִּימֵי טֻמְאָתוֹ וְלֹא כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ הַקּוּנְטְרֵס לְאוֹכְלָהּ זָר וְלֹא בָּעְיָא אֶחָד וּמֵאָה דִּבְהֶדְיָא מוּכָח בִּמְנָחוֹת בְּפֶרֶק רַבִּי יִשְׁמָעֵאל (מְנָחוֹת דַּף סז.) דַּאֲסוּרוֹת לְזָר גַּבֵּי חַלַּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים בָּאָרֶץ וּתְרוּמָתוֹ בְּחוּצָה לָאָרֶץ מוֹדִיעִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא פָּטוּר חַלָּתוֹ נֶאֱכֶלֶת לְזָרִים וּתְרוּמָתוֹ אֵינָהּ מְדַמַּעַת דְּדַוְקָא הָתָם הָא דְּיִשְׂרָאֵל מְדַמַּעַת מַשְׁמַע דְּאֵינָהּ עוֹלָה נֶאֱכֶלֶת לְזָרִים אֶלָּא בְּאֶחָד וּמֵאָה: רַבָּה מְבַטֵּל לָהּ בְּרוֹב כו' רַבָּה גָּרַס שֶׁהָיָה כֹּהֵן דְּאָמְרִינַן רַבָּה מִדְּבֵית עֵלִי קָאָתֵי אֲבָל רָבָא לֹא הָיָה כֹּהֵן כִּדְמוֹכַח בְּפֶרֶק הַזְּרוֹעַ (חֻלִּין דַּף קלג.) דא"ל רָבָא לְשַׁמָּעֵיהּ זְכֵי לִי מַתָּנוֹת כו': אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ וְאח"כ מַפְרִישׁ מַשְׁמַע דְּלָא בָּעֵי מֻקָּף מִיהוּ הָיִיתִי יָכוֹל לְפָרֵשׁ שֶׁבָּאַחֲרוֹנָה לְאַחַר שֶׁיַּפְרִישׁ הַתְּרוּמָה יִשָּׁאֵר מִכְּרְיוֹ שֶׁיִּתְקַיֵּים בּוֹ מֻקָּף אֲבָל בַּקּוּנְטְרֵס פֵּי' דְּאוֹכֵל וְהוֹלֵךְ וְיַשְׁיֵיר כְּדֵי תְּרוּמָה וְיַפְרִישֶׁנָּה בָּאַחֲרוֹנָה: הִלְכָּךְ נִדָּה קוֹצָה לָהּ חַלָּה וְאָכִיל לָהּ כֹּהֵן קָטָן יֵשׁ קְצָת תֵּימַהּ אַמַּאי נָקַט כֹּהֵן קָטָן וַהֲלֹא אֲפִילּוּ גָּדוֹל יָכוֹל לְאוֹכְלָהּ אַחַר שֶׁטּוֹבֵל וְטָהֵר מִקִּרְיוֹ וְאִי מִשּׁוּם טוֹרַח טְבִילָה וַהֲלֹא גַּם בא"י טוֹבְלִין לִתְרוּמָה וְגַם בְּבָבֶל הָיוּ טוֹבְלִים לִתְרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ כִּדְמַשְׁמַע לְעֵיל דְּלָא אָכֵיל לָהּ רַבָּה בְּרוֹב אֶלָּא בִּימֵי טֻמְאָתוֹ וּבְרֵישׁ בְּנוֹת כּוּתִים (נִדָּה דַּף לב.) שֶׁהִטְבִּילוּהָ קֹדֶם לַחַמָּה לְסוּכָהּ שֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה וְנִרְאֶה לר"י מִתּוֹךְ כָּךְ דְּאֵין לְחַלָּה זוֹ שִׁעוּר וּלְפִי שֶׁדָּבָר מוּעָט הוּא נוֹתְנָהּ לְכֹהֵן קָטָן וְהָכִי מַשְׁמַע לִשְׁנָא דְּשַׁקְלָהּ בְּרֵישׁ מַסָּא שֶׁהַדָּבָר מוּעָט הוּא וְאע"ג דְּלָא מַזְכִּיר לָהּ אֶלָּא גַּבֵּי שְׂרֵפָה מ"מ מַשְׁמַע דְּהַהִיא נָמֵי דְּנוֹתְנָהּ לְקָטָן דָּבָר מוּעָט וְגַם אוֹתָהּ שֶׁנִּשְׂרֶפֶת הֻצְרַךְ לְהַזְכִּיר בְּרֵישׁ מַסָּא לְפִי שֶׁבָּהּ מַשְׁלִיכָהּ בַּתַּנּוּר אֲבָל תְּרוּמָה שֶׁלָּהֶם שֶׁהָיְתָה מִן הַתְּבוּאָה לֹא הָיְתָה רְאוּיָה כָּל כָּךְ לִנָּתֵן לְכֹהֵן קָטָן אֲפִילּוּ לֹא הָיָה לָהּ שִׁעוּר שֶׁקָּטָן הָיָה מְאַבְּדָהּ וְכֵן יַיִן וְשֶׁמֶן וְעוֹד י"ל שֶׁהַתְּרוּמָה יֵשׁ לָהּ שִׁעוּר כְּגוֹן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר: בְּרֵישׁ מַסָּא וְשָׁדֵי לָהּ בְּתַנּוּרָא פֵּי' הַקּוּנְטְרֵס דְּכַמָּה דְּאֶפְשָׁר לְאִזְדְּהוּרֵי מִלִּיגַּע בָּהּ מֵאַחַר שֶׁקְּרָא עָלֶיהָ שֵׁם מִזְדַּהַר וְקַשְׁיָא לְפֵרוּשׁוֹ דְּהָא בִּנְגִיעָה אָמְרוּ דְּלֵית לָן בָּהּ וּלְגַמְרֵי שָׁרֵי לִינַּע אֶלָּא נָקַט רֵישׁ מַסָּא לְפִי שֶׁדֶּרֶךְ לְהַסֵּק בּוֹ גֶּחָלִים וְעֵצִים כְּמוֹ שֶׁפֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס מַסָּא פורג"א בְּלַעַ"ז וְיָכוֹל לְהַכְנִיס יָפֶה הַחַלָּה בְּתַנּוּר בְּתוֹךְ הָאוּר וְנִרְאֶה דְּמַסָּא הַיְינוּ מַרְדָּא שֶׁרוֹדִין בּוֹ אֶת הַפַּת כִּדְמַשְׁמַע בְּתַעֲנִית (דַּף כה.) גַּבֵּי דְּבֵיתְהוּ דְּר' חֲנִינָא דְּקָאָמַר לָהּ שִׁיבַבְתָּהּ אַיְיתִי מַסָּא דְּקָא חָרְכָא רִיפְתָּא וְקָאָמְרִינַן הָתָם אַף הִיא לְהָבִיא מַרְדָּא נִכְנְסָה אֲבָל מִתְאָרָא יָכוֹל לִהְיוֹת פּוּרְנוּ"ן כְּמוֹ שֶׁפֵּי' הַקּוּנְטְרֵס בפ"ק דַּחֲגִיגָה (דַּף ל:) גַּבֵּי [מְרְיָם] מְגַדְּלָא דַּרְדְּקֵי שֶׁקַּלְתֵּיהּ לְמִתְאָרָא וְקָא מַהְדְּרָא תַּנּוּרָא שֶׁהָיְתָה אוֹחֶזֶת הָאוּר שֶׁל תַּנּוּר שֶׁקּוֹרִין מְכַבֶּדֶת אֶת הַתַּנּוּר וּלְפִי שֶׁיֵּשׁ דְּבָרִים שֶׁאֵין מִתְחַיְּבִין בְּחַלָּה עַד לְאַחַר אֲפִיָּה כְּגוֹן סֻפְגָּנִין וְדֻבְשָׁנִין בְּפֶ' כָּל שָׁעָה (פְּסָחִים דַּף לז.) וְכִדְאָמַר טְחָנָהּ לָשָׁהּ וַאֲפָאָהּ וְהִפְרִישׁ מִמֶּנָּה חַלָּה נָקֵט שְׁקִיל לָהּ בְּרֵישׁ מַסָּא דִּכְשֶׁבָּא לִרְדּוֹתָהּ שׂוֹרְפָהּ וּמַשְׁלִיכָהּ בָּאֵשׁ בְּרֹאשׁ הַמָּרְדָּא עִמָּהּ: פָּסַק וַהֲדַר מַפְרְשָׁא חַלָּה אַחֲרִיתִי מַשְׁמַע שֶׁלֹּא הֶחְמִירוּ לְהַפְרִישׁ חַלָּה שְׁנִיָּה אֶלָּא הֵיכָא דְּלֵיכָּא כֹּהֵן קָטָן וְלֹא כְּהָנֵי מְקוֹמוֹת דְּקָתָנֵי בְּמַסֶּכֶת חַלָּה (פ"ד מ"ח) שֶׁבְּעוֹלָם מַפְרִישִׁין שְׁתֵּי חַלּוֹת אַחַת לָאוּר וְאַחַת לַכֹּהֵן דְּאוֹתָן מְקוֹמוֹת קְרוֹבִין לא"י וּמִתְחַזְיָא חַלָּה דִּידְהוּ כְּחַלַּת הָאָרֶץ טְמֵאָה וּטְעוּנָה שְׂרֵפָה דְּגָזְרוּ עָלֶיהָ שֶׁלֹּא לְאָכְלָהּ אֲפִילּוּ כֹּהֵן טָהוֹר גָּמוּר מֵחֲמַת שֶׁהִיא טְמֵאָה וּלְכָךְ מַפְרִישִׁין לְעוֹלָם שֶׁל אוּר וְחַלָּה שְׁנִיָּה שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרַת חַלָּה כִּדְמְפָרֵשׁ נָמֵי הָכָא אֲבָל כָּאן בְּבָבֶל שֶׁזֶּה רָחוֹק מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא מִתְחַזְיָא חַלָּה דִּידְהוּ כְּחַלַּת הָאָרֶץ טְמֵאָה וְלֹא גָּזְרוּ עָלָיו שׁוּם אִסּוּר מֵחֲמַת טֻמְאָה עַצְמָהּ וּלְכָךְ הִתִּירוּהָ גַּם לְכֹהֵן טָמֵא כֵּיוָן דְּלָא יוֹצְאָה עָלָיו מִגּוּפוֹ וְגַם הִתִּירוּ לְבַטֵּל בְּרֹב וְהַשְּׁנִיָּה אוֹכֵל כֹּהֵן גָּדוֹל אֲפִילּוּ זָב דְּלָא מְפַלֵּג הָכָא כְּלָל לאע"ג דִּבְחַלָּה שְׁנִיָּה דְּהָתָם תְּנַן (גַּם זֶה שָׁם) וַאֲסוּרָה לְזָבִין וּלְזָבוֹת וּלְנִדּוֹת וְלַיּוֹלְדוֹת וְאֵין לוֹמַר דְּהָא דְּהָכָא לְאָסְרָהּ לְזָבִים וּלְזָבוֹת שֶׁהִיא בְּבָבֶל רָחוֹק מא"י וְגַם אֵינָהּ טְעוּנָה לְהַפְרִישׁ אֶלָּא הֵיכָא דְּלֵיכָּא כֹּהֵן מִמְּקוֹמוֹת הַקְּרוֹבִים הַקְּבוּעִים לְהַפְרִישׁ שְׁתֵּי חַלּוֹת לְעוֹלָם וְיֵשׁ פֵּרוּשִׁים שֶׁמָּנָה בָּהֶם דְּהַךְ חַלָּה אַחֲרִיתִי דְּהָכָא אֵין קוֹרֵא עָלֶיהָ שֵׁם חַלָּה דְּלֵית לֵיהּ תּוֹרַת חַלָּה וּמִסְתַּבְּרָא דְּאֵינָהּ מְדַמַּעַת לאע"ג דִּתְרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ מְדַמַּעַת כִּדְתַנְיָא בִּמְנָחוֹת בְּפֶ' רַבִּי יִשְׁמָעֵאל (דַּף) וְשֶׁמָּא אֲפִילּוּ הַשְּׁנִיָּה בִּמְקוֹמוֹת הַשְּׁנוּיִים בַּמִּשְׁנָה אֵינָהּ מְדַמַּעַת וְנִרְאֶה לְרַבִּי דְּבֵין הָכָא וּבֵין הָתָם אַף בְּמָקוֹם שֶׁהֶחְמִירוּ לְהַפְרִישׁ חַלָּה שְׁנִיָּה לֹא הֶחְמִירוּ לְהַפְרִישׁ שְׁתֵּי תְרוּמוֹת דְּהָא לֹא מַצְרִיךְ בַּמִּשְׁנָה לְהַפְרִישׁ שְׁתַּיִם אֶלָּא בְּחַלּוֹת וְיֵשׁ לִתֵּן טַעַם שֶׁבְּחַלָּה יֵשׁ יוֹתֵר לָחוּשׁ שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח מִשּׁוּם דִּשְׁכִיחָא בְּכָל אָדָם הַמְּגַלְגֵּל עִסָּתוֹ אֲבָל תְּרוּמָה אֵין רְגִילִין בָּהּ אֶלָּא בַּעֲלֵי קַרְקָעוֹת וּמְמָרְחֵי תְּבוּאוֹת:

מסורת הש"ס

א תוספתא דמאי

ב נדה לב.

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ב מהל' תרומות הל' כ, טור יו"ד סי' שלא:

ב מיי' פי"ג מהל' תרומות הל' יא:

ג מיי' פז' מהל' תרומות הל' ח:

ד מיי' פי"ב מהל' תרומות הל' א, טוש"ע או"ח סי' תנז סעי' ב:

ה מיי' פה' מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' י:

רבינו גרשום

טובת הנאה. שיכול ליתנה לכהן שירצה ולקבל בה דבר מועט כדקאמר כיצד ישראל וכו':

אם כהן לכהן. כלומר אם היה כהן אותו שנותן לו הסלע כדי לזכות בהא)נראה דצ"ל כדי לזכות בה לכהן אחר אסור דנראה כמו למוכרה לאותו הכהן באותו הסלע וכו'. הכהן אסור דנראה כמו לאותו כהן מוכרה באותו הסלע והוי ככהן המסייע בבית הגרנות:

ותנא קמא דקאמר אין נותן להן תרומה ומעשר בשכרן ואם עשו כן חוללו מאי טעמא לא אמר במתנות נמי. להכי קאמר ות"ק משום דהאי דקאמר ובקשו חכמים לקונסו כו' הוי תנא אחריתי:

אמר לך. דכיון דלא מיתחלא שלעולם אין פדיון לתרומה להוציאה לחולין לא אתי למטעא בה דאע"ג דאמרינן הכא חיללו לא אתי כהן לזלזולי בהו למיכל בטומאה. אבל הני מתנות כיון דקדושת דמים נינהו דנפלין אי אמינא חיללו אתי למיטעא בהו ואתי למינהג בהו מנהג זלזול דחולין ושמא יאכילו לכלבים והוי בזיון. אין בה משום כהן כו'. דלא חמירא כ"כ:

יהיב ליה לשמעיה. כהן בשכרו ולא חיים דנראה כמסייע:

מבטלה ברוב. אחד בשנים ולא צריך אחד במאה כמו תרומת הארץ:

ואכיל ליה. אפילו ישראל ביומי טומאה כמו חולין. ורבה כהן הוה:

ורב הונא נמיב)נראה דצ"ל ורב הונא נמי היה עושה כן: רמי תרי נטלא לחולין וחדא וכו'.. וחדא לתרומה ושקיל חדא ואכיל [ושתי] לה ומיכן ואילך ראמי חדא לתרומה באותן תרי נטלי ושקיל חדא וכן היה עושה עד שכלה כל התרומה ומבטלה כן:

ואח"כ מפריש. אפילו לבסוף:

כהן שטומאה יוצא מגופו. כגון זב ובעל קרי:

אבל בנגיעה לית לן בה. אפילו אותו שטומאה יוצא מגופו יכול ליגע בה:

הילכך נדה קוצה לה חלה. בחוצה לארץ דנדה נמי טומאה יוצאה מגופה:

ואכיל לה כהן קטן. שאין טומאה יוצאה מגופו. והך (תרומה) [חלה] דתנינן הכא דאכיל כהן קטן כלומר שאסורה נמי שהטומאה יוצאה עליו מגופו כולה בשל אור קתני דשתי חלות (דהיינו תרומות) יהבינן בזמן הזה אחת לאור ואחת לכהן של אור אין לה שיעור ושל כהן יש לה שיעור ואותה של אור היא תרומה מן התורה ובהכי שדינן לה לאור דלא מצינא למיתבה לכהן לפי שחוצה לארץ בחזקת טמאה וכבית הפרס דמיא ולהכי יהבינן לה לאור והאיך דיהבינן לכהן כי היכי דלא תשתכח תורת חלה מישראל והכי מסתבר דהך תרומה בתרומה של אור עסקינן [illegible]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' בכורות הל' ח, טוש"ע יו"ד סי' שו סעי' ז:
ב מיי' פי' מהל' מעשה הקרבנות הל' ו:

רבינו גרשום

וכי הזאה יש לנו. בזמן הזה שיהא צריך להמתין שלישי ושביעי. ולית הלכתא כוותיה. דלעולם טמא מת אינו אוכל בתרומה דאורייתא וכל הני באותה של אור קתני וכן בטמא שרץ בתרומת האור קתני:
נאכל שנה בשנה לכהן כל שנתו של בכור כלמפרש בגמרא בין תם בין בעל מום בזמן בהמ"ק שנאמר לפני ה' וגו':
נולד בו מום בתוך שנתו. ואין שם כהן שיתנו לו:
רשאי לקיימו כל י"ב חדש. עד שישלים שנתו שמא יבא כהן ויטלנו:
האי רשאי דקאמר חייב הוא:
לאחר שנתו. אם נולד בו מום אינו רשאי. אינו חייב לקיימו אלא ל' יום שהם חשובין שנה כדאמרינן בגמ':
אלמא דנאכל נמי בשנה אחרת דכתיב שנה בשנה. ואם לא בא כהן עד ל' יום שוחטו ישראל ומולחו ותולהו עד שיבא כהן ויקחנו)לדברי רבינו אלו צריך ביאור ללמה לא יאכלו הבעלים בעצמם קודם שיסריח דהא בכור בע"מ מותר לזרים וצ"ע. ואם יסריח יקברנו:
אי זו היא שנה שנכנסת בחברתה הויא זו של בכור. שאם נולד בניסן או באייר אין אומרין לכשיבא תשרי שהוא ראש השנה כבר עיברה שנתו אלא נותנין לו י"ב חדש מיום שנולד והיינו נכנסת בחברתה אע"ג דשנתו נכנסת בשנה שניה למנין עולם אזלינן בתר שנתו דכל י"ב חדש הוי כאן שנה:
להכי כתיב שנה בשנה דנקיט יום משנה זו ויום משנה זו היינו ב' ימים מיכן שנאכל לשני ימים:
ורב. הכי כתיב בסיפיה דקרא לך יהיה הוסיף לך הכתוב הויה אחרת בבכור. כלומר יום אחד יותר מתודה:

מסורת הש"ס

א תמורה כא:
ב נדה מז:; ערכין יח:
ג ספרי במדבר; זבחים נז.

גליון הש"ס

גמ' דבי רב תנא. ע' שבת מג ע"ב תוס' ד"ה דכ"ע:

תורה אור השלם

לִפְנֵי יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְשָׁנָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהֹוָה אַתָּה וּבֵיתֶךָ [דברים טו, כ]

וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת תָּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן־יוֹנָה אוֹ־תֹר לְחַטָּאת אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד אֶל־הַכֹּהֵן [ויקרא יב, ו]

וּבְשָׂרָם יִהְיֶה־לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לְךָ יִהְיֶה [במדבר יח, יח]

וְאִם־נֶדֶר אוֹ נְדָבָה זֶבַח קָרְבָּנוֹ בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ אֶת־זִבְחוֹ יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ יֵאָכֵל [ויקרא ז, טז]

וְכִי הַזָּאָה יֵשׁ לָנוּ? אֲמַר לֵיהּ רָמֵי בַּר חָמָא: לָא לֵיחוּשׁ לֵיהּ לְסָבָא. אַדְּהָכִי אֲתָא רַב עַמְרָם, אֲמַר לְהוּ: הָכִי אָמַר רַב: טְמֵא מֵת טוֹבֵל וְאוֹכֵל בִּתְרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ. וְלֵית הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ, דְּאָמַר מָר זוּטְרָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת: טְמֵא שֶׁרֶץ טוֹבֵל וְאוֹכֵל בִּתְרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ, וְלֵית הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ. [א]בְּכוֹר נֶאֱכָל שָׁנָה בְשָׁנָה כּוּ'. מִדְּקָאָמַר "נוֹלַד בּוֹ מוּם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ", לְמֵימְרָא דִּלְשָׁנָה דִּידֵיהּ מָנֵינַן. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר קְרָא: "לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְשָׁנָה", אֵיזוֹהִי שָׁנָה שֶׁנִּכְנֶסֶת בַּחֲבֶרְתָּהּ? הֱוֵי אוֹמֵר: שָׁנָה שֶׁל בְּכוֹר. ב(א)דְּבֵי רַב תָּנָא: "שָׁנָה בְשָׁנָה" — יוֹם אֶחָד בְּשָׁנָה זוֹ, וְיוֹם אֶחָד בְּשָׁנָה זוֹ, לִימֵּד עַל הַבְּכוֹר שֶׁנֶּאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. (ב)דְּבֵי רַב, מְנָא לְהוּ? יָלְפִי מִקֳּדָשִׁים, וְקָדָשִׁים גּוּפַיְיהוּ מְנָלַן? אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: אָמַר קְרָא "כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ" — שְׁנָתוֹ שֶׁלּוֹ, וְלֹא שָׁנָה שֶׁל מִנְיַן עוֹלָם. (ג)וְרַב, נֶאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, מְנָא לֵיהּ? נָפְקָא לֵיהּ מִ"וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין" — הִקִּישׁוֹ הַכָּתוּב לְחָזֶה וָשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים: מָה לְהַלָּן שְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, אַף כָּאן שְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד.

וְאִידַּךְ,

רש"י

וכי הזאה יש לנו בזמן הזה דכיון דאין עכשיו הזאה בזמן הזה הערב שמש נמי לא בעי: לא ליחוש ליה לסבא בתמיה. וכי לא נחוש לכבוד רב עמרם שאינו בכאן ואין טוב להורות שום הוראה על שיבא: טובל ואוכל ואין צריך הערב שמש: ולית הלכתא כוותיה הש"ס קמהדר ליה: דלשנה דידיה מנינן דאם נולד הבכור בניסן רשאי לקיימו עד ניסן אחר ולא אמרינן מתשרי ששלמה שנת מנין עולם שלמה נמי שנת הבכור: זו שנה של בכור כלומר דכי אזלת אחר שנת הבכור היא נכנסת בחברתה דכי הוי לבכור שנה אחת נכנסה שניה למנין עולם מתשרי: יום אחד בשנה זו דכי שוחטו ביום אחרון לשנתו יכול לאכלו אותו היום ויום המחרת שהוא משנה שניה דהיינו שני ימים: ולדבי רב מנא להו דלשנה דידיה מנינן: מקדשים משאר קדשים הבאים בני שנה דכתיב בהו כבש בן שנתו: ובשרם יהיה לך כחזה התנופה בבכור משתעי בסדר ויקח קרח: תודה אינה נאכלת אלא ליום ולילה והמורם ממנה דהיינו חזה ושוק כיוצא בה הוא:

תוספות

וכי הזאה יש לנו ולא היה נראה לומר שכשנטמאין במת היו הולכין ומזין בארץ וחוזרים ואוכלים בתרומה דמשום טומאת חוצה לארץ לא חשו בחלת חוצה לארץ אבל בכל הטומאות דאורייתא אסור כל זמן שלא טבל כיון דמן התורה אפילו לחולין כי אין סברא שתקנו חלת כהן בחוצה לארץ שאין יכול לאוכלה אלא אם כן ילך ויזה בארץ ישראל ומטומאת המת אי אפשר להזהר לאע"ג דצריכין לזהר מחמת כהונתם מכ"מ מטומאת חרב שהיא כחלל אפילו על ידי אהל כדמוכח בנזיר בפ' כהן גדול (נזיר דף נג:) שמאהיל על חרב כמאהיל על המת וכדרים אחרונים מוכח שהספסל נעשה כחלל ע"י אהל המת מאותם לא היו יכולים לזהר וגם אין צריכין לפרש כמאת כדתניא ברים תוספתא דאהלות כל טומאת המת שאין הנזיר מגלח עליה אין כהן מוזהר עליה ולהכי מסתברא שבלא הזאה וטבילה היו אוכלין אותה וצריך לפרש מתוך הלכה זו דהא דתנן במסכת חלה (פ"ד מ"ח) מן הנהר על אמנון ולפנים שתי חלות אחת לאור ואחת לכהן כו' וטבול יום אוכלה ר' יוסי אומר א"צ טבילה ואסורה לזרים כו' בטבול יום כבעל קרי מירי ושרי בלא הערב שמש אע"פ שטומאה יוצאה עליו מגופו דאי בטמא מת וכי הזאה יש לנו ור' יוסי אומר אפילו בעל קרי א"צ טבילה תדע מדקתני סיפא ואסורה לזבים ולזבות לנדות וליולדות ולא חשיב בעל קרי והיינו דסיפא לא צריכא אלא לר' יוסי כדקאמר בירושלמי לרבי יוסי נצרכא אע"פ שכתוב בה לר' יהודה דומה טעות סופר ולר' יוסי גרסינן ואגב גררא אפרש תחלה המשנה (שם) דתנן שלש ארצות לחלה מא"י עד כזיב חלה אחת מכזיב על הנהר ועל אמנום שתי חלות אחת לאור ואחת לכהן של אור יש לה שיעור שמקום טמאה הוא ואין יכולין לשמור עצמן ופירותיהם בטהרה מחמת שסמוך הוא לארץ העמים וחלותיהן טעונות שרפה ולכך מפרישין שתי חלות אחת לאור שהיא חלה טמאה דאורייתא שפירותיהן גדלין בא"י ואחת לכהן שלא תשתכח תורת חלה ושל אור יש לה שיעור כדמפרש בירושלמי מפני שהוא מדברי תורה ושל כהן אין לה שיעור מפני שהוא מדברי סופרים והדר קתני ומן אמנום ולפנים שתי חלות אחת לאור ואחת לכהן של אור אין לה שיעור ושל כהן יש לה שיעור ומפרש בירושלמי ושל אור אין לה שיעור מפני שהיא נשרפת ושתיהן מדברי סופרים והדר קתני וטבול יום אוכלה ר' יוסי אומר א"צ טבילה ואסורה לזבים ולזבות לנדות וליולדות ונאכלת עם הזר על השלחן ונתנת לכל כהן והיא המשנה דמייתי בריש כל הבשר (חולין דף קל.) אלא שהש"ס מביאה שם בקצר וכן דרך הש"ס להאריך ולקצר כשמביא משניות מטהרות ומזרעים ומשנה הלשון כפי הצורך כי היתה לספק ביאה שמביא הש"ס (פסחים דף י.) על משנת נכנס לבקעה והיא שנויה על משנה אחרת שלמעלה הימנה בסמוך לה במס' טהרות וכן משנה במסכת ערלה שמביא בהשוכר את הפועל במסכת ע"ז (דף סח:) בערלה ובכלאי הכרם מצטרפין ר"ש אומר אין מצטרפין והיא שנויה בארך במס' ערלה (פ"ב מ"א) והש"ס מקצר שם במס' ע"ז כי אין לומר שאותה משנה שמביא שם זו היא אותה שלמעלה ששנויה בקצר פרק קדשי מזבח (מעילה דף יח.) כי אין פרושם שוה כמו שפירש רבינו תם שאותה של מעלה בצרוף לכזית ולמלקות דומיא דכל הנהו של אותו הפרק ואותה שמביא במסכת ע"ז מירי לנתינת טעם ולאסור במאתים בתערובתה כדמוכח גופה דמתני' דערלה ולוק ותשכח ולהכי מייתי במסכת ע"ז ראיה ממנה לאסור ואסור לא מצטרפין לר' שמעון לנתינת טעם ולחמץ דפריש מלתיה דר' שמעון דקתני עלה ר' שמעון אומר אין מצטרפין היינו לתן טעם דבהכי איירי תנא קמא ומלתיה דרבי שמעון דמעילה מפרשת בגמ' דמעילה (דף יח.) אין מצטרפין א"צ צרוף דכל שהוא למכות והאי ונתנת לכל כהן הוי פרושא לכל כהן אפילו לכהן עם הארץ אע"פ שתרומת (עם) הארץ אינה נתנת אלא לכהן חבר שמשמרה בטהרה ובתרומת חו"ל לא גזרו שמא יאכלה בימי טומאתו וכן משמע דומיא דמה ששנינו אחר משנה זו ואלו נתנין לכל כהן וחשיב בהדייהו הזרוע והלחיים והקבה וראשית הגז וכיוצא בהן מדי דלא שייך בהו איסור טומאה ומכ"מ אם יש חבר ועם הארץ לא יתן לעם הארץ כדאמר בפרק הזרוע (חולין דף קל:) מנין שאין נותנין מתנה לכהן עם הארץ שנאמר לתת מנת למחזיקים בתורת ה' מחזיק בתורת ה' יש לו מנת ושאין מחזיק אין לו מנת ולא כמו שפירש הקונטרס בכל הבשר (שם דף קל:) דלכל כהן אתא לאשמועינן שאפילו אין מחזיק יתנו לו חלת ח"ל דהא משנה שאחר זו אי אפשר לומר כן דקחשיב בה מתנות דאמרי עלייהו שאין נתנות אלא למחזיקים אלא ודאי היכא דליכא חבר מיירי הכא א"נ אפילו איכא חבר אלא שאינו צריך למתנות יתנו לעם הארץ עני שמצווים להחיותו שאם לא יתנו לו יצטרכו לתן לו חולין והשתא דפרשית הא דקתני טבול יום אוכלה היינו טבול יום (קא בעי לה) ולא בעי הערב שמש ואע"פ שטומאה יוצאה עליו מגופו נראה לומר דה"ה חלת האור בבבל ולדידן אע"פ שאסורה למי שטומאה יוצאה מגופו לא בעיא הערב שמש ואין להחמיר יותר מחלת כהן דההיא משנה ומאן דמחמיר בה לאסרה בטומאת שרץ שרי לטמא שרץ לאחר טבילה ומיהו אין ראיה כל כך כי שמא אע"פ שהחמירו בה בטמא שרץ קודם טבילה כמו בבעל קרי בטבול יום לשרץ שמא הקלו בה יותר ובהלכות גדולות כתוב בהלכות חלה אמר רבינא הילכך נדה קוצה לה חלה ואכיל לה כהן קטן או מאן דטביל לקריו ועוד כתוב בהלכות גדולות דחלה בא"י אין מפרישין אלא חלה אחת ושורפין אותה ונראה דעכשיו כיון ששורפין אותה לפי שאין לנו הזאה בכל א"י צריך להפריש שניה כמו מכזיב על הנהר ועל אמנום שמפריש חלה שניה שלא תשתכח תורת חלה: **ולית** הלכתא כוותיה בהא דמצריך טבילה אלא אפילו טבילה לא בעי ולשון הקונ' לא משמע כן: **שנה** בשנה איזהו שנה שנכנסת בחברתה גבי כשכיר שנה בשנה (ויקרא כ"ה:נ"ג) שכירות של שנה זו אין משתלם אלא בשנה אחרת (ב"מ סה.) דרשינן בכל חד מענינא דקרא דגבי מעשר דכתיב שנה בשנה דדרשינן לקמן (בכורות דף נג:) שאין מתעשר מן החדש על הישן ומן הישן על החדש וצריך לאוקמא הך שמעתא דשנה בלא רגלים שברגלים לחודייהו בכל שנה איכא בל תאחר כדאמר בפ"ק דר"ה (דף ו:) וא"ת והא מבעי לכדדרשינן בתמורה פ' ואלו קדשים בסופו (דף כא:) ואין נפסל משנה לחברתה וכן עזאי דריש בפ' שני דזבחים (דף כט.) ובפ"ק דר"ה (דף ו.) המקריב אותו לא ירצה אותו בלא ירצה ואין מאחר נדרו בבל ירצה ומצריך התם תרי קראי חד לבכור וחד לשאר קדשים וי"ל דהך דשמעתין דהכא נפקא ליה מהמאחרים דהתם בזבחים (דף כט.) ובר"ה (דף ה:) ובתמורה (דף כא:) מקיש בכור למעשר מה מעשר אינו נפסל משנה לחברתה כו' ובתמורה (שם:) נמי קאמר דאחרים מוקמי קרא דתאכלנו שנה בשנה להכא והנהו דהכא נמי סברי כאחרים:

וְאִידַּךְ, אִי מֵהָתָם אִיכָּא לְמֵימַר חָזֶה וָשׁוֹק שֶׁל תּוֹדָה. וְאִידַּךְ, אָמַר קְרָא: "לְךָ יִהְיֶה" — הוֹסִיף לְךָ הַכָּתוּב הֲוָיָה אַחֶרֶת בִּבְכוֹר. [א](א)וְאִידַּךְ, הָא מֵהָתָם אִיכָּא לְמֵימַר: הַאי "יִהְיֶה לָּךְ" — לִימֵּד עַל בְּכוֹר בַּעַל מוּם שֶׁנּוֹתְנוֹ לְכֹהֵן, שֶׁלֹּא מָצִינוּ לוֹ בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ. וְאִידַּךְ, אָמַר "וּבְשָׂרָם" — אֶחָד תָּם וְאֶחָד בַּעַל מוּם, וְאִידַּךְ — "וּבְשָׂרָם" דְּהָנֵי בְּכוֹרוֹת דְּכוּלְּהוּ יִשְׂרָאֵל קָאָמַר. (ב)נוֹלַד לוֹ מוּם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ, רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: הֵיכִי קָאָמַר? נוֹלַד לוֹ בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ, רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, וּלְאַחַר שְׁנָתוֹ נָמֵי שְׁלֹשִׁים? אוֹ דִּלְמָא: הֵיכָא דְּנוֹלַד בּוֹ מוּם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ, רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ וְתוּ לָא, וְהֵיכָא דְּנוֹלַד לוֹ אַחַר שְׁנָתוֹ, אֵינוֹ רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ אֶלָּא שְׁלֹשִׁים? [ב]תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא: בְּכוֹר בִּזְמַן הַזֶּה, עַד שֶׁלֹּא נִרְאָה לְהַרְאוֹתוֹ לְחָכָם — רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים, וּמִשֶּׁנִּרְאָה לְהַרְאוֹתוֹ לְחָכָם, נוֹלַד לוֹ מוּם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ — רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. אַחַר שְׁנָתוֹ אֵינוֹ רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ אֲפִילּוּ יוֹם אֶחָד, וַאֲפִילּוּ שָׁעָה אַחַת. אֲבָל מִפְּנֵי הֲשָׁבַת אֲבֵידָה לַבְּעָלִים, אָמְרוּ: רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם. וַעֲדַיִין תִּיבְּעֵי לִי: שְׁלֹשִׁים יוֹם אַחַר שְׁנָתוֹ, אוֹ דִּלְמָא קוֹדֶם שְׁנָתוֹ? [ג]תָּא שְׁמַע: נוֹלַד לוֹ מוּם בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ, מַשְׁלִימִין לוֹ חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם אַחַר שְׁנָתוֹ. שְׁמַע מִינַּהּ, מְסַיַּיע לְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: נוֹתְנִין לוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִשָּׁעָה שֶׁנּוֹלַד בּוֹ מוּם. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִנַּיִן לִבְכוֹר שֶׁנּוֹלַד בּוֹ מוּם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם אַחַר שְׁנָתוֹ? שֶׁנֶּאֱמַר: "לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְשָׁנָה", (אֵיזוֹ) [אֵילוּ] הֵן יָמִים הַחֲשׁוּבִין שָׁנָה — הֱוֵי אוֹמֵר אֵלּוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם. מֵיתִיבִי: נוֹלַד לוֹ מוּם בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ — מַשְׁלִימִין לוֹ חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם אַחַר שְׁנָתוֹ. הַשְׁלָמָה — אִין, מֵיהֲבָא — לָא! תְּיוּבְתָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, תְּיוּבְתָּא. [ד](ה)(ג)מַתְנִי' הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר וּמַרְאֶה אֶת מוּמוֹ — רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הוֹאִיל וְנִשְׁחַט שֶׁלֹּא עַל פִּי מוּמְחֶה — אָסוּר. מִי שֶׁאֵינוֹ מוּמְחֶה וְרוֹאֶה אֶת הַבְּכוֹר, וְנִשְׁחַט עַל פִּיו — הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר, וִישַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ. (ד)גְּמָ' אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: בְּדוּקִין שֶׁבָּעַיִן — דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּאָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִשְׁתַּנִּין. לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בְּמוּמִין שֶׁבַּגּוּף, דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר: גָּזְרִינַן מוּמִין שֶׁבַּגּוּף אַטּוּ דּוּקִין שֶׁבָּעַיִן, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: לָא גָּזְרִינַן מוּמִין שֶׁבַּגּוּף אַטּוּ דּוּקִין שֶׁבָּעַיִן. (ה)תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר וּמַרְאֶה אֶת מוּמָיו — רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּדוּקִין שֶׁבָּעַיִן אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִשְׁתַּנִּין, בְּמוּמִין שֶׁבַּגּוּף מוּתָּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מִשְׁתַּנִּין. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִשְׁתַּנִּין. מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִשְׁתַּנִּין סָלְקָא דַּעְתָּךְ? מוּמִין שֶׁבַּגּוּף מִי מִשְׁתַּנִּין?! אֶלָּא מִפְּנֵי הַמִּשְׁתַּנִּין. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק:

מַתְנִיתִין

רש"י

וְאֵידָךְ דְּמַפִּיק מוּבְכָּרִים יִהְיֶה לְּךָ וְגוֹ' הַהוּא וַדַּאי בְּחָזֶה וְשׁוֹק דְּתוֹדָה מִשְׁתָּעֵי אֶלָּא שְׁנֵי יָמִים נָפְקָא לֵיהּ מִיהְיֶה לְּךָ דְּמַשְׁמַע הֲוָיָה אַחֶרֶת לְדָבָר מָזוֹ: שֶׁלֹּא מָצִינוּ בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לַכֹּהֵן אֶלָּא מֵרִיבוּיָא דְּהַאי יִהְיֶה לְּךָ נָפְקָא: וְאִידָךְ דְּמַפִּיק מִיהְיֶה לְּךָ שְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אַחַת בְּכוֹר בַּעַל מוּם שֶׁנִּתָּן לַכֹּהֵן מוּבְכָּרִים יִהְיֶה לְּךָ נָפְקָא לְשׁוֹן רַבִּים מַשְׁמַע אֶחָד תָּם וְאֶחָד בַּעַל מוּם: וְאִידָךְ וּבְשָׂרָם לָא מַשְׁמַע אֶלָּא תְּמִימִים וְהָא דְּנָקַט לְשׁוֹן רַבִּים דְּאַבְּכוֹרוֹת דְּכוּלְּהוּ יִשְׂרָאֵל קָאֵי: וּלְאַחַר שְׁנָתוֹ נָמֵי שְׁלֹשִׁים יוֹם אַף עַל גַּב דְּמוּם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ נוֹלַד טוּבָא: כָּל י"ב חֹדֶשׁ עַל שֶׁיְּהוּ לוֹ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מִשֶּׁנּוֹלַד: הֵיכָא דְּנוֹלַד בּוֹ מוּם לְאַחַר שְׁנָתוֹ רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִשֶּׁנּוֹלַד הַמּוּם דִּלְאַחַר שְׁנָתוֹ דְּמַתְנִי' ה"ק וְאִם לְאַחַר שְׁנָתוֹ נוֹלַד הַמּוּם יְקַיְּימֶנּוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם: בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁאֵין תָּם רָאוּי לִכְלוּם: עַד שֶׁלֹּא נִרְאָה לְהַרְאוֹתוֹ לְחָכָם שֶׁלֹּא נָפַל בּוֹ מוּם אַחַר שְׁנָתוֹ: אֵינוֹ רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ אֲפִילּוּ יוֹם אֶחָד וְקס"ד אַנּוֹלַד בּוֹ מוּם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ קָאֵי וְקָתָנֵי אֲבָל מִפְּנֵי הֲשָׁבַת אֲבֵדָה לַבְּעָלִים דְּהַיְינוּ כֹּהֵן דְּשֶׁמָּא אִם בְּעִיר יִשְׂרָאֵל הָוֵי הַאי בְּכוֹר לָא מַשְׁכַּח כֹּהֵן לְמֵיתְבֵי לֵיהּ וְאִי שָׁחֵיט לֵיהּ יַסְרִיחַ הַבָּשָׂר אָמְרוּ רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ ל' יוֹם וְאִי לָא מַשְׁכַּח כֹּהֵן שׁוֹחֲטוֹ וּמוֹלְכוֹ עַל שֶׁיִּמְצָא כֹּהֵן. אַלְמָא ל' יוֹם דְּקָאָמַר אַנּוֹלַד מוּם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ קָאֵי: עֲדַיִין תִּבְעֵי דְּבָרַיְיתָא גּוּפָהּ אִיכָּא לְסַפּוּקָא דְּאִיכָּא לְמֵימַר הָא דְּקָתָנֵי לְאַחַר שְׁנָתוֹ אֵין רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ כו' הָכִי קָאָמַר נוֹלַד בּוֹ לְאַחַר שְׁנָתוֹ אֵין רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ כו' וַעֲלָהּ קָאֵי אֲבָל מִפְּנֵי הֲשָׁבַת אֲבֵדָה כו': אוֹ דִּלְמָא קֹדֶם שְׁנָתוֹ כְּלוֹמַר אִם נוֹלַד מוּם קֹדֶם שְׁנָתוֹ נָמֵי קָאָמַר דִּלְאַחַר שְׁנָתוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם: מַשְׁלִימִין לוֹ ט"ו אַחַר שְׁנָתוֹ אַלְמָא ל' יוֹם דְּקָתָנֵי מַתְנִי' אַנּוֹלַד בּוֹ מוּם לְאַחַר שְׁנָתוֹ קָאֵי דְּאִי נוֹלַד הַמּוּם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ אֲפִילּוּ יוֹם אֶחָד לֵיכָּא לְמֵימַר דְּנִיתַּב לֵיהּ אַחַר שְׁנָתוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם דְּלֵית לֵיהּ אֶלָּא הַשְׁלָמָה כִּדְקָתָנֵי בְּבָרַיְיתָא וְשָׁמְעִינַן מִינָּהּ דְּאִי בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ נוֹלַד הַמּוּם חֹדֶשׁ אוֹ חֳדָשִׁים רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ עַל שְׁנָתוֹ דְּהָא כְּתִיב שָׁנָה וְאִי לְאַחַר שָׁנָה נוֹלַד מוּם אוֹ קָרוֹב לְסִיּוּם שְׁנָתוֹ יָהֲבִינַן לֵיהּ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִשֶּׁנּוֹלַד הַמּוּם: נוֹתְנִין לוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם אִם נוֹלַד מוּם אַחַר שְׁנָתוֹ: שָׁנָה בְּשָׁנָה שְׁתֵּי שָׁנִים מַשְׁמַע. שְׁלֹשִׁים יוֹם בַּשָּׁנָה חֲשׁוּבִין שָׁנָה לְדִבְרֵי הַכֹּל בְּפִרְקָא קַמָּא דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה (דַּף י:): הַשְׁלָמָה אִין מֵיהֲבָא לָא מִיהֲבָא שְׁלֹשִׁים יוֹם שְׁלֵמִים לָא יָהֲבִינַן: מַתְנִי' וְהֶרְאָה מוּמוֹ לְאַחַר שְׁחִיטָה וְנִמְצָא קָבוּעַ: גְּמ' דּוּקִין טייל"א כְּמוֹ הַנּוֹטֶה כַדּוֹק שָׁמַיִם (יְשַׁעְיָהוּ מ): מִשְׁתַּנִּין מִפְּנֵי נַעַר מִיתָה מִשְׁתַּנֶּה הָעַיִן וְאַף עַל גַּב דְּהַשְׁתָּא מִתְחֲזֵי קָבוּעַ אִי הֲוָה חָזֵי לֵיהּ מֵחַיִּים הֲוָה מִתְחֲזֵי עוֹבֵר: שֶׁבַּגּוּף כְּגוֹן נִסְדְּקָה אָזְנוֹ: מִפְּנֵי הַמִּשְׁתַּנִּין כְּלוֹמַר מִפְּנֵי דּוּקִין שֶׁבָּעַיִן שֶׁמִּשְׁתַּנִּין גְּזֵרָה לְמוּמִין שֶׁבַּגּוּף אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִשְׁתַּנִּין:

תוספות

הֲוָה אֲמִינָא בְּחָזֶה וְשׁוֹק שֶׁל תּוֹדָה לְר' עֲקִיבָא לֵית לֵיהּ כִּי הַךְ סְבָרָא בְּסוֹף אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן (זְבָחִים דַּף נז.) וּמְפָרֵשׁ דְּהָתָם פְּלִיגִי בְּהֵימֶנּוּ וְדָבָר אַחֵר אִי הָוֵי הֶקֵּשׁ אוֹ לֹא:

שֶׁלֹּא מָצִינוּ לוֹ בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לַכֹּהֵן אֶלָּא מֵרִיבוּיָא לְפֵירוּשׁוֹ כֵּן יָכוֹל לוֹמַר בְּכָל דְּרָשׁוֹת וּמְפָרֵשׁ ר"י דְּהָכִי קָאָמַר שֶׁלֹּא מָצִינוּ לוֹ בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ שֶׁיִּתְּנֶנּוּ כֻּלּוֹ כַּיּוֹצֵא בָּזֶה דְּחַטָּאת וְאָשָׁם שֶׁהֵם לַכֹּהֵן כְּשֶׁקְּרֵבִין לַמִּזְבֵּחַ אִם הֲמוּ שֶׁהַמִּזְבֵּחַ מַפְסִיד חֶלְקוֹ מַפְסִיד גַּם לַכֹּהֵן אֲבָל בְּכוֹר אֲפִילּוּ בַּעַל מוּם דְּכֹהֵן הוּא וְכֵן הַהִיא דְּפֶרֶק שְׁתֵּי מִדּוֹת (מְנָחוֹת דַּף נח:) גַּבֵּי נְסָכִים לַכֶּבֶשׂ הַבָּא אַחַר זֶה אַחַר עָשָׂר שֶׁל מַעֲשֵׂר שֶׁלֹּא מָצִינוּ לוֹ בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ שֶׁיְּהֵא טָפֵל חָמוּר מִן הָעִקָּר דַּהֲוָה מָצֵי לְמֵימַר אַחַר עָשָׂר שֶׁל מַעֲשֵׂר יוֹכִיחַ כְּלִמְשָׁנֵי אַמּוֹתַר מִפֶּסַח וְכֵן בְּשַׁבָּת בְּפ' אָמַר ר' עֲקִיבָא (שַׁבָּת דַּף פג:) זֶה הַכֶּתֶם שֶׁל זָב שֶׁלֹּא מָצִינוּ בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ דְּטֻמְאָה הַמַּסֶּטֶת תְּטַמֵּא: וְאִידַּךְ וּבְשָׂרָם דְּהָנֵי בְּכוֹרוֹת דְּכֻלְּהוּ יִשְׂרָאֵל קָאָמַר בְּסוֹף אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן (זְבָחִים דַּף נז.) מְשַׁנֵּי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מִבְּשָׂרָם דְּהָנָךְ [בְּכוֹרוֹת] קָאָמַר מַשְׁמַע רוֹצֶה לוֹמַר דְּקָאֵי אַבְּכוֹר שׁוֹר וָכֶשֶׂב וָעֵז דִּכְתִיב לְעֵיל מִינֵּיהּ וְשִׁנּוּיָא אַחֲרִינָא הוּא וְא"ת וְהָא תַּנָּא לָא דָּרֵישׁ מִילֵי מוּבְכָּרִים לְשׁוֹן רַבִּים וּבְסוּגְיָא דְּהָתָם לְעֵיל (שָׁם דַּף נו:) דָּרֵישׁ ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי דָּמוֹ לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא דָּמָם חֶלְבּוֹ לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא חֶלְבָּם לִמֵּד עַל בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר שֶׁטְּעוּנִין מַתַּן דָּמִים וְאֵימוּרִין לַמִּזְבֵּחַ וי"ל דִּפְלוּגְתָּא הִיא בר"פ בֵּית שַׁמַּאי בִּזְבָחִים (דַּף לז.) וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל נָפְקָא לֵיהּ מִדַּם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ: עַד שֶׁלֹּא נִרְאָה לְהַרְאוֹתוֹ לְחָכָם פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס שֶׁלֹּא נָפַל בּוֹ מוּם וְקָשֶׁה מַאי רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים עַל כָּרְחָךְ יְקַיְּימֶנּוּ וְלַחַק לְפָרֵשׁ רַשַּׁאי לְשׁוֹן חִיּוּב כִּי הַהִיא דַּעֲרָכִין (דַּף כח:) דְּמַקְדִּישִׁין אוֹתוֹ הֶקְדֵּשׁ עִלּוּי כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בְּקָרְבָּן זֶה לַעֲשׂוֹתוֹ עוֹלָה אע"פ שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לְפֵירוּשׁוֹ כְּמוֹ אע"פ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב וַהֲוָה מָצִינַן לְפָרֵשׁ דְּנָקַט רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ כְּלוֹמַר וְאֵין זָקוּק לְכָנְסוֹ לְכִפָּה אע"ג דִּשְׁאָר קָדָשִׁים שֶׁהִקְדִּישׁ וְהֶחֱרִים בַּזְּמַן הַזֶּה אָמְרִינַן בְּפ"ק לע"ז (דַּף יג.) בְּהֵמָה תְּעַקֵּר דְּנוֹעֵל דֶּלֶת בְּפָנֶיהָ וְהִיא מֵתָה מֵאֵילֶיהָ אֲבָל הָיָה מַשְׁמַע דְּאִם הָיָה רוֹצֶה לְכָנְסוֹ לְכִפָּה כּוֹנְסוֹ וּמַעֲשִׂים בְּכָל יוֹם שֶׁשּׁוֹמְרִים אוֹתָם עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶם מוּם וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ עַד שֶׁלֹּא נִרְאָה לְהַרְאוֹתוֹ לְחָכָם שֶׁלֹּא נִזְדַּמֵּן לוֹ חָכָם אַחַר שֶׁנָּפַל בּוֹ מוּם שֶׁאֵין זָקוּק לְהוֹלִיכוֹ בְּמָקוֹם רָחוֹק לְמָקוֹם שֶׁהֶחָכָם שָׁם: מִפְּנֵי הֲשָׁבַת אֲבֵדָה לַבְּעָלִים פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס דְּהַיְינוּ כֹּהֵן דִּזְמַנִּין דְּלָא מַשְׁכַּח כֹּהֵן לְמֵיתְבָא לֵיהּ וְאִם יִשְׁחָטֶנּוּ מִיָּד יַסְרִיחַ לְפִיכָךְ רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם אַחַר שְׁנָתוֹ וְאוֹמֵר רַבִּי דְּמַיְירֵי בְּעִיר כֹּהֵן וְא"כ עַכְשָׁיו לְבָשָׂר וְנָתְנוּ לוֹ חֲכָמִים זְמַן ל' יוֹם אֲבָל יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם מַמְתִּין עַד שֶׁיִּמְצָא כֹּהֵן: רַבִּי מֵאִיר סָבַר גָּזְרִינַן מוּמִין שֶׁבַּגּוּף כו' וְאוֹמֵר רַבִּי דְּאַע"ג דְּאָמְרִינַן בְּרֵישׁ אַף עַל פִּי (כְּתֻבּוֹת דַּף נז.) דַּהֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר בִּגְזֵרוֹתָיו הַךְ דְּהָכָא קָרֵי לֵיהּ בְּסָמוּךְ קְנָסָא דְּקָא קָנֵיס ר' מֵאִיר וּבִשְׁאִלְתּוֹת דְּרַב אַחַאי פֵּרֵשׁ דַּהֲלָכָה כְּמוֹתוֹ דַּוְקָא בִּגְזֵרוֹתָיו וְלֹא בִּקְנָסָא וּפָסְקוּ דְּאֵין הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ בְּהַהִיא דִּמְעֻבֶּרֶת חֲבֵרוֹ וּמֵינֶקֶת חֲבֵרוֹ דְּקָאָמַר רַבִּי מֵאִיר יוֹצִיא וְלֹא יַחֲזִיר עוֹלָמִית וְסַגְיָא לְשַׁמַּעְתִּין בְּרֵישׁ הַחוֹלֵץ (יְבָמוֹת דַּף לז.) דְּלָא כְּר' מֵאִיר וְכֵן סַגְיָא לְשַׁמַּעְתִּין כְּרַבִּי יְהוּדָה לְרַבִּי מֵאִיר קָנְסִינַן בְּכוּלְּהוּ מִפְּנֵי הַמִּשְׁתַּנִּין וּבְסָמוּךְ דְּקָאָמַר לֵימָא תְּנַן סְתָמָא כְּרַבִּי מֵאִיר הָא מְשַׁנֵּי דִּלְמָא בְּדוּקִין שֶׁבָּעַיִן וְדִבְרֵי הַכֹּל וְכֵן הוּא אֱמֶת וּמִתּוֹךְ כָּךְ פּוֹסֵק רַבִּי דְּלָא כְּרַבִּי מֵאִיר דְּקָנֵיס בִּשְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רִבִּית דְּאֵין גּוֹבֶה לֹא אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא אֶת הָרִבִּית (ב"מ דַּף עב.):

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' בכורות הל' ג:
ב מיי' פא' מהל' בכורות הל' יא, סמג עשין קמה, טוש"ע יו"ד סי' שו סעי' ט:
ג מיי' פא' מהל' בכורות הל' ט, טוש"ע יו"ד סי' שו סעי' ח:
ד מיי' פג' מהל' בכורות הל' ד, סמג עשין ריא, טוש"ע יו"ד סי' שי סעי' א:
ה מיי' פג' מהל' בכורות הל' ו, ש"ע יו"ד סי' שי סעי' ב:

רבינו גרשום

איכא למימר בחזה ושוק של תודה. וקיימו נמי שלמים ואיתו נאכל לשני ימים ולילה:
שלא מצינו בכל התורה דבכור בעל מום לכהן אלא מהכא:
ובשרם. דהני בכורות קאמר(א)ה' רבינו כאן כמו כזבחים דף נז. ובשרם דהני בכורות קאמר ועי' תוס' כאן ד"ה ואידך. אך בכור בעל מום בכור וגו' מתמימים ולא מבעלי מומין:
עד שלא נראה להראותו לחכם. כלומר קודם שיפול בו מום רשאי לקיימו כל ב' או ג' שנים אם אין שם כהן:
ומשנראה להראותו. כלומר כשנפל בו מום אבל מפני השבת אבדה לבעלים אמרו רשאי לקיימו ל' יום לבכון כך שמא יבא כהן שאם ישחטנו קודם שיבא ישריח קודם שיבא כהן:
ועדיין תבעי לך ל' יום. נולד לו מום בתוך שנתו או לאחר שנתו קודם שיבא שנתו או לאחר שנתו יכול לקיימו עוד ל' אבל אם נולד לו מום קודם אם יכול לקיימו כל שנתו ועוד ל' משלימין לו חמשה עשר יום אחר שנתו לאשלומי לשלשים לו ל' אחר יומו ולא ל' אחר שנתו שנפל בו מום בתוך שנתו:
אבל אם נולד בו מום לאחר שנתו נותנין לו ל' אחר שנתו. ואם נולד בו מום בתחלת שנתו נותנין לו כל שנתו ולא יותר:
תמצא שנה בשנה בו מום. אם נולד בו מום בסוף שנתו:
השלמה אין מיהבא לא. כלומר לא יהבינן ליה לאחר שנתו כלום:
המראה את הבכור ומראה את מומו. (למיתריה) [כלומר] לאחר שחטתו:
ר' יהודה מתיר. האויל ונשחט לחכם:
ר' מאיר אומר האויל ונשחט שלא על פי מומחה. כלומר האויל ולא הראהו קודם שחיטה אע"פ שהראהו לו לאחר שחיטה והוי מום קבוע אפילו הכי קנס רבי מאיר לאסור:
בדוקין שבעין. אם הראהו אותם לאחר שחיטה דברי הכל אסור:
מפני שהן משתנין לאחר מיתה:
אלא אימא מפני המשתנין. דוקין שבעין דקים דומים אמר ומי לא משתנו אטו שבעין:

מסורת הש"ס

א זבחים לז:
ב תוספתא בכורות; משנה בכורות
ג תוספתא בכורות
ד ביצה כז.
ה משנה פרה

תורה אור השלם

וּבְשָׂרָם יִהְיֶה־לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לְךָ יִהְיֶה׃ [במדבר יח, יח]
לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְשָׁנָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אַתָּה וּבֵיתֶךָ׃ [דברים טו, כ]

מַתְנִיתִין נָמֵי דַּיְקָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הוֹאִיל וְנִשְׁחַט שֶׁלֹּא עַל פִּי מוּמְחֶה אָסוּר. שְׁמַע מִינַּהּ קְנָסָא קָא קָנֵיס רַבִּי מֵאִיר, שְׁמַע מִינַּהּ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מִפְּנֵי הַמִּשְׁתַּנִּין — דְּכוּלְּהוּ מִשְׁתַּנִּי, אוֹ דִלְמָא אִיכָּא דְּמִשְׁתַּנֵּי וְאִיכָּא דְּלָא מִשְׁתַּנֵּי? לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ? לְאַכְחוֹשֵׁי סָהֲדֵי. אִי אָמְרַתְּ: כּוּלְּהוּ מִשְׁתַּנִּי — שַׁקָּרֵי נִינְהוּ, וְאִי אָמְרַתְּ: אִיכָּא דְּמִשְׁתַּנֵּי וְאִיכָּא דְּלָא מִשְׁתַּנֵּי — סָמְכִינַן עֲלַיְיהוּ. מַאי? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: שָׂח לִי רַבִּי יֹאשִׁיָּה דְּמִן אוּשָׁא, בֹּא וְאַרְאֲךָ בְּדוּקִין שֶׁהֵן מִשְׁתַּנִּים. מִדְּקָאָמַר לֵיהּ "בֹּא וְאַרְאֲךָ", מִכְּלָל דְּאִיכָּא דְּמִשְׁתַּנֵּי וְאִיכָּא דְּלָא מִשְׁתַּנֵּי. (א)מִי שֶׁאֵינוֹ מוּמְחֶה, וְרָאָה אֶת הַבְּכוֹר וְנִשְׁחַט עַל פִּיו, הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר, וִישַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ. לֵימָא תְּנַן סְתָמָא כְּרַבִּי מֵאִיר? דִּלְמָא בְּדוּקִין שֶׁבָּעַיִן, וְדִבְרֵי הַכֹּל. אתָּנָא: כְּשֶׁהוּא מְשַׁלֵּם — מְשַׁלֵּם רְבִיעַ לַדַּקָּה, וּמֶחֱצָה לַגַּסָּה. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַב פָּפָּא: זֶה הֶפְסֵד מְרוּבֶּה, וְזֶה הֶפְסֵד מוּעָט. אִי הָכִי, לְפוּם פְּסֵידָא לִישַׁלֵּם! אָמַר רַב הוּנָא בַּר מָנוֹחַ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַחָא בַּר אִיקָא: מִשּׁוּם גְּזֵירַת מְגַדְּלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה נָגְעוּ בָּהּ.

ב(ב)מַתְנִי׳ דָּן אֶת הַדִּין, זִיכָּה אֶת הַחַיָּיב וְחִיֵּיב אֶת הַזַּכַּאי, טִימֵּא אֶת הַטָּהוֹר וְטִיהֵר אֶת הַטָּמֵא — מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, וִישַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ. וְאִם הָיָה מוּמְחֶה לְבֵית דִּין — פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם. ג(ג)גְּמָ׳ לֵימָא תְּנַן סְתָמָא כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּדָאֵין דִּינָא דִּגְרָמֵי? אָמַר רַבִּי אִילְעָא אָמַר רַב: כְּגוֹן שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן בַּיָּד. בִּשְׁלָמָא חִיֵּיב אֶת הַזַּכַּאי — כְּגוֹן שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן בַּיָּד, אֶלָּא זִיכָּה אֶת הַחַיָּיב הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּאָמַר לֵיהּ "פָּטוּר אַתָּה" — וְהָא לֹא נָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד! אָמַר רָבִינָא: כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ מַשְׁכּוֹן וּנְטָלוֹ הֵימֶנּוּ. (ד)טִימֵּא אֶת הַטָּהוֹר — דְּאַגַּע בְּהוּ שֶׁרֶץ, טִיהֵר אֶת הַטָּמֵא — שֶׁעֵירְבָן עִם פֵּירוֹתָיו. (ה)מַתְנִי׳ וּמַעֲשֶׂה בְּפָרָה שֶׁנִּיטְּלָה הָאֵם שֶׁלָּהּ, וְהֶאֱכִילָהּ רַבִּי טַרְפוֹן לִכְלָבִים, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים בְּיַבְנֶה, וְהִתִּירוּהָ. (ו)וְאָמַר תּוֹדוֹס הָרוֹפֵא: אֵין פָּרָה וַחֲזִירָה יוֹצְאָה מֵאֲלֶכְּסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם, שֶׁאֵין חוֹתְכִין הָאֵם שֶׁלָּהּ, בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא תֵּלֵד. זאָמַר רַבִּי טַרְפוֹן: הָלְכָה חֲמוֹרְךָ טַרְפוֹן! אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: רַבִּי טַרְפוֹן, אַתָּה מוּמְחֶה לְבֵית דִּין, וְכָל הַמּוּמְחֶה לְבֵית דִּין פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם. (ז)גְּמָ׳ וְתִיפּוֹק לֵיהּ, דְּטָעָה בִּדְבַר מִשְׁנָה, וְטָעָה בִּדְבַר מִשְׁנָה חוֹזֵר! חֲדָא וְעוֹד קָאָמַר: חֲדָא — דְּטָעָה בִּדְבַר מִשְׁנָה חוֹזֵר, וְעוֹד — אִי נָמֵי בְּשִׁיקּוּל הַדַּעַת טָעִיתָ, מוּמְחֶה לְבֵית דִּין אַתָּה, וְכָל הַמּוּמְחֶה לְבֵית דִּין פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם. חמַתְנִי׳ הַנּוֹטֵל שָׂכָר לִהְיוֹת רוֹאֶה אֶת הַבְּכוֹרוֹת — אֵין שׁוֹחֲטִין עַל פִּיו, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מוּמְחֶה.

כְּאִילָּא

רְבִיעַ לַדַּקָּה וּמֶחֱצָה לַגַּסָּה ולע"פ שֶׁפֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס מִשּׁוּם דְּהָוֵי מָמוֹן הַמּוּטָל בְּסָפֵק שֶׁמָּא יַתִּירֶנּוּ חָכָם עַל מוּם וְשֶׁמָּא לֹא יַתִּירֶנּוּ לָאו מִשּׁוּם דְּתֵיתֵי כְּסוּמְכוֹס אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים בְּעָלְמָא הוּא ולע"ג דְּאַיְירֵי בְּכָל מוּם אֲפִילּוּ יָדוּעַ שֶׁיַּתִּירֶנּוּ מוּמְחֶה עַל יָלוֹ מ"מ חָשִׁיב לֵיהּ סָפֵק דְּאַת דְּשֶׁמָּא לֹא מַזְקִיק לֵיהּ מוּמְחֶה וְגַם לֹא פְּלִיג בֵּין מוּם וְאִי הֲוָה מַיְירֵי הַךְ בָּרַיְיתָא בְּדוּקִין שֶׁבָּעַיִן דַּוְקָא הֲוָה נִיחָא טְפֵי דְּה"נ קַיְימָא לַן כְּרַבִּי יְהוּדָה כִּדְפָרֵשִׁית וּלְדִידֵיהּ אֵינוֹ נִקְבָּר אֶלָּא בְּדוּקִין שֶׁבָּעַיִן וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ דְּהַיְינוּ טַעְמָא דִּמְשַׁלֵּם מֶחֱצָה שֶׁשִּׁעֲרוּ חֲכָמִים דְּאֵינוֹ שָׁוֶה יוֹתֵר כ"ז שֶׁעוֹמֵד בְּסָפֵק שֶׁעֲדַיִין לֹא הוּתַּר וּבִתְרוּמָה נָמֵי אַשְׁכְּחַן שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא כְּמֶחֱצָה שֶׁל חוּלִּין כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק אַף עַל פִּי (כְּתוּבּוֹת דַּף נח.) כָּל מָקוֹם שֶׁהֻזְכַּר תְּרוּמָה נוֹתֵן לָהּ כִּפְלַיִם בְּחוּלִּין וּמִיהוּ לָא דָּמֵי מַמָּשׁ לִתְרוּמָה דַּאֲסוּרָה לְזָרִים וַאֲסוּרָה בְּטֻמְאָה אֲבָל בְּכוֹר מוּמִין שָׁרֵי לְגַמְרֵי בְּגַבֵּי וְכָאִיל: מִשּׁוּם גְּזֵרַת מְגַדְּלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה פֵּרוּשׁ שֶׁהֶחְמִירוּ עֲלֵיהֶם חֲכָמִים שֶׁלֹּא יְגַדְּלָם כִּי אִם בַּחֲרָשִׁין חוּץ לַיִּשּׁוּב וְיֵשׁ בָּהּ טוֹרַח גָּדוֹל וְאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא רְבִיעַ דְּהַיְינוּ מֶחֱצָה פָּחוֹת מִן הַגַּסָּה וְגַם בַּקּוּנְטְרֵס פֵּרֵשׁ כֵּן מִפְּנֵי טוֹרַח גָּזְרוּ לָהּ אֲבָל לֹא דִּקְדֵּק לְיַשֵּׁב לְשׁוֹן גְּזֵרָה: דָּן אֶת הַדִּין כו' בפ"ק דְּסַנְהֶדְרִין (דַּף ו.) פָּרִיךְ מְנָא לְר' אַבָּהוּ שֶׁאָמַר שְׁנַיִם שֶׁדָּנוּ אֵין דִּינֵיהֶן דִּין וְתֵימַהּ מְנָא לֵיהּ דְּמַיְירֵי בְּיָחִיד אִי מִשּׁוּם דְּקָתָנֵי דָּן אֶת הַדִּין לְשׁוֹן יָחִיד הָא בְּרֵישׁ אֵלּוּ טְרֵפוֹת (חוּלִּין דַּף מג:) קָתָנֵי דָּן אֶת הַדִּין וְלָא מַיְירֵי בְּיָחִיד כִּדְקָתָנֵי וְכֵן רַשָּׁאִין לִקַּח וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָתָם קָתָנֵי דּוּמְיָא דְּעֵדִים אֲבָל מַתְנִי' דְּהָכָא מַיְירֵי כּוּלָּהּ בְּיָחִיד דְּקָתָנֵי סֵיפָא וְאִם הָיָה מוּמְחֶה לְבֵית דִּין כו' וּמַעֲשֶׂה בְּר' טַרְפוֹן כו' וְרֵישָׁא נָמֵי מִי שֶׁאֵינוֹ מוּמְחֶה וְרָאָה אֶת הַבְּכוֹר: לֵימָא תְּנַן סְתָמָא כְּרַבִּי מֵאִיר כו' תֵּימַהּ דְּלָא דַּיֵּיק הָכָא מֵרֵישָׁא דְּמִי שֶׁאֵינוֹ מוּמְחֶה וְרוֹאֶה אֶת הַבְּכוֹר וְנִשְׁחַט עַל פִּיו הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר וִישַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ דְּהָתִיא מַה נַּפְשָׁךְ כְּרַבִּי מֵאִיר אָתְיָא דְּדָאֵין דִּינָא דִּגְרָמִי דְּלָא מִתּוֹקְמָא בְּנָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד דְּהָא נִשְׁחַט עַל פִּיו קָתָנֵי וּבְהַגּוֹזֵל קַמָּא (ב"ק דַּף ק.) לֹא מַשְׁכַּח הָתָם מִשְׁנָה דְּדָאֵין ר"מ דִּינָא דִּגְרָמִי אֶלָּא מִבָּרַיְיתָא דִּמְחִצַּת הַכֶּרֶם וַהֲוָה לֵיהּ לְאֵיתוּיֵי מֵהַךְ וּבְהַגּוֹזֵל בַּתְרָא (שָׁם דַּף קיז:) גַּבֵּי הַהוּא דְּאַחְוּוּיֵי אַחְוִי דְּסָבַר לְמִיחַיְּיבֵיהּ מִמַּתְנִיתִין דְּדָן אֶת הַדִּין וְקָדְחֵי אַמַּאי לֹא חַיְּיבֵיהּ מֵהַךְ:

מַתְנִי' נָמֵי דַּיְקָא דְּבְמוּמִין שֶׁבַּגּוּף פְּלִיגִי אֲבָל בְּדוּקִין לֹא פְּלִיגִי: הוֹאִיל וְנִשְׁחַט שֶׁלֹּא עַל פִּי מוּמְחֶה דְּלָא מַשְׁכַּח בֵּיהּ ר' מֵאִיר שׁוּם רֵיעוּתָא אֶלָּא קְנָסוֹ לְשָׁחֲטוֹ שֶׁלֹּא עַל פִּי מוּמְחֶה וְאִי בְּדוּקִין שֶׁבָּעַיִן הֲוָה לֵיהּ לְמִתְנֵי ר' מֵאִיר אוֹסֵר הוֹאִיל וּמִשְׁתַּנִּין אֶלָּא וַדַּאי לֵיכָּא רֵיעוּתָא דִּבְמוּמֵי הַגּוּף פְּלִיגִי וּקְנָסָא קָנֵיס גְּזֵרָה מִשּׁוּם דּוּקִין: דְּכוּלְּהוּ מִשְׁתַּנּוּ כָּל דּוּקִין שֶׁבָּעַיִן מִשְׁתַּנִּין אוֹ דִּלְמָא בְּדוּקִין גּוּפַיְיהוּ אִיכָּא דְּמִשְׁתַּנֵּי וְאִיכָּא דְּלָא מִשְׁתַּנֵּי וּמִיהוּ לְמוּמִין שֶׁבַּגּוּף גָּזְרִינַן אַטּוּ הָנָךְ דּוּקִין מִשְׁתַּנִּין: לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ הָא אֲפִילּוּ אִיכָּא דְּלָא מִשְׁתַּנֵּי הוֹאִיל וְלָא קִים לָן הֵי מִשְׁתַּנֵּי וְהֵי לָא מִשְׁתַּנֵּי כּוּלְּהוּ אֲסִירֵי אִם נִשְׁחֲטוּ בְּלֹא מוּמְחֶה: לְאַכְחוּשֵׁי סָהֲדֵי אִם שְׁחָטוֹ בְּלֹא מוּמְחֶה וְהַשְׁתָּא חֲזֵינָא לֵיהּ קָבוּעַ וְקָיְימֵי סָהֲדֵי דְּלָא נִשְׁתַּנָּה וּמַרְאֶה זֶה הָיָה לוֹ מֵחַיִּים: שַׁקָּרֵי נִינְהוּ וְאָסוּר לְדִבְרֵי הַכֹּל: סָמְכִינַן עֲלַיְיהוּ וְשָׁרֵי לְר' יְהוּדָה דְּלָא קָנֵיס: סְתָמָא כְּר' מֵאִיר דְּאָמַר לְעֵיל אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה אָסוּר דְּקָתָנֵי יִקָּבֵר וְאַע"ג דְּהַשְׁתָּא מִתְחֲזֵי קָבוּעַ: דִּלְמָא בְּדוּקִין שֶׁבָּעַיִן אָמַר יִקָּבֵר דִּלְדִבְרֵי הַכֹּל מִשְׁתַּנִּין: כְּשֶׁהוּא מְשַׁלֵּם לַכֹּהֵן נוֹתֵן רְבִיעַ דָּמָיו מִשּׁוּם בְּכוֹר בְּהֵמָה דַּקָּה וְלִבְכוֹר בְּהֵמָה גַּסָּה חֲצִי דָּמָיו. מִשּׁוּם הָכִי מְשַׁלֵּם מֶחֱצָה דְּמָמוֹן הַמּוּטָל בְּסָפֵק הוּא דְּאִיכָּא לְמֵימַר אַפְסְדֵיהּ כּוּלֵּיהּ דְּאִי לָא הֲוָה שָׁרֵי לֵיהּ הָכִי כִּי הֲוָה מַיְיתֵי לֵיהּ קַמֵּי מוּמְחֶה גָּמוּר וְשָׁרֵי לֵיהּ וַהֲוָה אָכֵיל לֵיהּ וְהַשְׁתָּא בָּעֵי קְבוּרָה וְאִיכָּא לְמֵימַר דְּלָאו מִידֵּי אַפְסְדֵיהּ דְּדִלְמָא לָא הֲוָה מוּמָא וּמוּמְחֶה גָּמוּר לָא הֲוָה שָׁרֵי לֵיהּ וְשֶׁמָּא לָא הֲוָה נָפֵל בֵּיהּ לְעוֹלָם מוּם קָבוּעַ עַל שֶׁיָּמוּת: מ"ט רְבִיעַ לַדַּקָּה וּמֶחֱצָה לַגַּסָּה: גַּסָּה הַפְסֵידָהּ מְרוּבָּה לְפִיכָךְ תַּשְׁלוּמִין מְרוּבִּין: לְפוּם פְּסֵידָא נִישַׁלֵּם לָזֶה חֲצִי דָּמָיו הַמְרוּבִּין וְלָזֶה חֲצִי דָּמָיו הַמּוּעָטִין: מִשּׁוּם גְּזֵרַת מְגַדְּלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה נָגְעוּ בָּהּ מִשּׁוּם טוֹרַח מְגַדְּלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ טוֹרַח גָּדוֹל לְגַדְּלָהּ וְזֶה שֶׁהִתִּיר הַבְּכוֹר הִגִּיעוֹ לַכֹּהֵן מִטּוֹרַח גָּדוֹל דְּשֶׁמָּא אִם הֶרְאָהוּ לְאַחֵר לֹא הָיָה מַתִּירוֹ לוֹ וְהָיָה לוֹ עוֹד טִיפּוּל מְרוּבֶּה עַד שֶׁיִּפּוֹל בּוֹ מוּם לְהָכִי נָגְעוּ בּוֹ דְּלָא מְשַׁלֵּם אֶלָּא רְבִיעַ. נ"א מִפְּנֵי גְּזֵרַת מְגַדְּלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה שֶׁעוֹבְרִין עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים כִּדְתְנַן (ב"ק דַּף עט:) אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בא"י קְנָסוּהוּ חֲכָמִים דְּלָא נִשְׁקוֹל אֶלָּא רִבְעָא. וְלֹא מִפִּי הַמּוֹרֶה: מַתְנִי' וְאִם הָיָה מוּמְחֶה לב"ד פָּטוּר דְּלָא מָצֵי מֵימַר לֵיהּ אַמַּאי דַּיְינַתְּ לֵיהּ הוֹאִיל וְלֹא בָּקִי בְּדִינֵי: גְּמ' ר"מ דְּאָיֵין דִּינָא דִּגְרָמִי כב"ק בְּפֶרֶק הַגּוֹזֵל עֵצִים (בָּבָא קַמָּא דַּף ק.) מְחִיצַת הַכֶּרֶם שֶׁנִּפְרְצָה אוֹמֵר לוֹ גְּדוֹר נִתְיָאֵשׁ הֵימֶנָּה וְלֹא גְּדָרָהּ הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ וְחַיָּיב בְּאַחְרָיוּתוֹ. גַּרְמִי דְּגָרַם לֶאֱסוֹר תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ: בִּשְׁלָמָא חִיֵּיב אֶת הַזַּכַּאי מַשְׁכַּחַתְּ נָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד שֶׁנָּטַל הוּא הַמָּעוֹת מִמֶּנּוּ בְּיָדוֹ וּפְרָעוֹ לְבַעַל דִּין: אֶלָּא זִכָּה אֶת הַחַיָּיב הֵיכִי דָּמֵי בְּעַל כָּרְחָךְ לֹא מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ דְּעָבֵיד מִידֵי אֶלָּא פָּטוּר אַתָּה קָאָמַר לֵיהּ: שֶׁהָיָה לוֹ מַשְׁכּוֹן לַמַּלְוֶה וְזֶה פָּטַר אֶת הַלֹּוֶה וְנָטַל אֶת הַמַּשְׁכּוֹן מִיַּד הַמַּלְוֶה וְהֶחֱזִירוֹ לַלֹּוֶה: דְּאַגַּע בְּהוּ שֶׁרֶץ הֵבִיאוּ טְהָרוֹת לְפָנָיו לִשְׁאֹל עֲלֵיהֶן וְאָמַר טְמֵאוֹת הֵן וְנָטַל שֶׁרֶץ אֶחָד וְנָגַע בָּהֶן כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא עוֹד סָפֵק בָּהֶן וְיַעֲמִיד דְּבָרָיו: שֶׁעֵרְבָן עִם פֵּרוֹתָיו שֶׁהֵבִיא טְהָרוֹת לְפָנָיו לִשְׁאֹל עֲלֵיהֶן וְאָמַר טְהוֹרוֹת וּנְטָלָן הוּא עַצְמוֹ וְעֵרְבָן עִם פֵּרוֹתָיו שֶׁל נִשְׁאָל לְסוֹף אָמַר חָכָם מוּמְחֶה טְמֵאוֹת הֵן וְטִמְּאוּ אֶת הַשְּׁאָר שֶׁנִּתְעָרְבוּ בָּהֶן: מַתְנִי' הָאֵם שֶׁלָּהּ רֶחֶם שֶׁלָּהּ: וְהֶאֱכִילָהּ ר"ט לִכְלָבִים שֶׁשָּׁאֲלוּ לוֹ עָלֶיהָ אִם טְרֵפָה הִיא וְהֶאֱכִילָהּ לִכְלָבִים: שֶׁלֹּא תֵּלֵד מִפְּנֵי שֶׁפָּרוֹת וַחֲזִירוֹת שֶׁלָּהֶן מְעוּלִּין מְאֹד וּמוֹכְרִין אוֹתָן בְּיוֹקֶר וְרוֹצִין שֶׁלֹּא יֵלְדוּ בְּמַלְכוּת אַחֶרֶת כְּדֵי שֶׁיְּהוּ צְרִיכִין לָהֶם וְחוֹתְכִין הָאֵם שֶׁלָּהּ וְאֵינָהּ מֵתָה הִלְכָּךְ לָאו טְרֵפָה הִיא: הָלְכָה חֲמוֹרְךָ טַרְפוֹן הִפְסַדְתָּ חֲמוֹר שֶׁתְּשַׁלְּמֶנּוּ לְבַעַל הַפָּרָה: גְּמ' וְתִפּוֹק לֵיהּ דְּהַאי נָמֵי לָאו מוּמְחֶה הוּא פָּטוּר דְּטוֹעֶה בִּדְבַר מִשְׁנָה הוּא דִּתְנַן בְּאֵלּוּ טְרֵפוֹת (חֻלִּין דַּף נד.) נִטְּלָה הָאֵם כְּשֵׁרָה וְטָעָה בִּדְבַר מִשְׁנָה חוֹזֵר כִּדְפָרֵישְׁנָא בְּסַנְהֶדְרִין (דַּף לג.) וְכֵיוָן דְּהַאי קַיְימָא פָּרָה הֲוָה מָצֵי לְמִיהְדַּר בֵּיהּ וּלְמִשְׁרְיָהּ אִשְׁתְּכַח דְּמַה שֶּׁאָמַר לָאו כְּלוּם הוּא וְזֶה שֶׁהֶאֱכִילָהּ לִכְלָבִים אִיהוּ הוּא דְּאַפְסֵיד אַנַּפְשֵׁיהּ: אִי נָמֵי בְּשִׁקּוּל הַדַּעַת טָעִיתָ דַּאֲפִילּוּ הֲוָה קַיְימָא לָא מָצֵי לְמִיהְדַּר בֵּיהּ וּלְמִשְׁרְיֵיהּ וְאִשְׁתְּכַח דְּאִסּוּרוֹ אִסּוּר וְאַתָּה הִפְסַדְתּוֹ אֲפִילּוּ הָכִי פָּטוּר אַתָּה מִלְּשַׁלֵּם דִּמְמוּמְחֶה אַתָּה. שִׁקּוּל הַדַּעַת מְפָרֵשׁ בְּפֶרֶק קַמָּא דְּסַנְהֶדְרִין (דַּף ו.) כְּגוֹן תְּרֵי תַּנָּאֵי אוֹ תְּרֵי אָמוֹרָאֵי דִּפְלִיגֵי וְלָא אִתְּמַר הִלְכְתָא לָא כְּמָר וְלָא כְּמָר וְסוּגְיָא דְּעָלְמָא כְּחַד מִינַּיְיהוּ וְאָזֵל הַאי וַעֲבַד כְּאִידָךְ מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי וּמְשַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ: מַתְנִי' אֵין שׁוֹחֲטִין דִּלְמָא מִשּׁוּם אַגְרָא קָשְׁרֵי לֵיהּ:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ג מהל' בכורות הל' ו, סמג עשין ריח, טוש"ע יו"ד סי' שו סעי' ג:

ב מיי' פ"ו מהל' סנהדרין והעונשין הממון להם הל' ג, טוש"ע חו"מ סי' כה סעי' א:

ג מיי' פ"ו מהל' סנהדרין והעונשין הממון להם הל' ג, טוש"ע חו"מ סי' כה סעי' ג:

ד מיי' פ"ו מהל' סנהדרין והעונשין הממון להם הל' ב, טוש"ע חו"מ סי' כה סעי' ב:

ה מיי' פ"ג מהל' בכורות הל' ז, סמג עשין ר, טוש"ע יו"ד סי' שיב סעי' א:

רבינו גרשום

מתניתין נמי דיקא דקתני ר' מאיר. דקתני הואיל ונשחט שלא ע"פ מומחה אסור אע"ג דאשתכח ביה מום קבוע. לאכחושי סהדי. כגון דאשתכח לאחר מיתה מום קבוע. ואתו סהדי ואמרי דהוה ליה מחיים. לאי אמרת דכולהו משתנו שקרי נינהו ואסור. בדוקין שבעין. לימא תנן סתמא כר' מאיר. כלומר ולא כר' יהודה דשרי. מ"ט. רביע לדקה ומחצה לגסה. זה הפסד מרובה. בהמה גסה. דמי הפסידה מרובה. לפום פסידא לישלם. משום גזרת מגדלי בהמה דקה. מתני' דן את הדין וכו'. בשלמא חייב את הזכאי משכחת לה שנשא ונתן ביד. שהיה לו משכון. טיהר את הטמא. שעירבן עם פירותיו. והאכילה לכלבים. הלכה חמורך טרפון. כלומר הפסדת חמורך. חדא ועוד קאמר. ותיפוק ליה. דטועה בדבר משנה חוזר. אין שוחטין על פיו.

מסורת הש"ס

א משנה בכורות; תוספתא בכורות

ב סמג סנהדרין לג.; תוספתא סנהדרין; בבא קמא ק.

ג סנהדרין לג.

ד סנהדרין לג.

ה סנהדרין לג.

ו סנהדרין צג.

ז סנהדרין לג.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה רביע וכו' אלא תקנת חכמים בעלמא הוא. ע' ב"ב סג ע"ב תד"ה אתמר.

מסורת הש"ס

א קידושין נח:; תוספתא בכורות
ב נדרים לז.
ג כתובות כח:; נדה נז.; מועד קטן ה:; ברכות יט:; חגיגה כה:

תורה אור השלם

רְאֵה לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְהוָה אֱלֹהָי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ [דברים ד, ה]

אֱמֶת קְנֵה וְאַל־תִּמְכֹּר חָכְמָה וּמוּסָר וּבִינָה [משלי כג, כג]

כְּאִילָא בְּיַבְנֶה, שֶׁהִתִּירוּ לוֹ (בְּיַבְנֶה) חֲכָמִים לִהְיוֹת נוֹטֵל אַרְבַּע אִיסָּרוֹת לִבְהֵמָה דַקָּה, וְשִׁשָּׁה לְגַסָּה, בֵּין תָּם וּבֵין בַּעַל מוּם. גְּמָ׳ מַאי טַעְמָא? הַאי נְפִישׁ טִירְחֵיהּ, וְהַאי לָא נְפִישׁ טִירְחֵיהּ. בֵּין תָּם וּבֵין בַּעַל מוּם. בִּשְׁלָמָא בַּעַל מוּם — מִשּׁוּם דְּקָא שָׁרֵי לֵיהּ, אֶלָּא תָּם אַמַּאי? דְּאִם כֵּן, אָתֵי לְמִיחְשְׁדֵיהּ, וְאָמְרִי: הַאי בַּעַל מוּם תָּם הוּא, וְהַאי דְּקָא שָׁרֵי לֵיהּ — מִשּׁוּם אַגְרָא. [א]אִי הָכִי, תָּם נָמֵי אָמְרִי: בַּעַל מוּם הוּא, וְהַאי דְּלָא קָשְׁרֵי לֵיהּ סָבַר כִּי הֵיכִי דְּלִשְׁקוֹל אַגְרֵיהּ זִימְנָא אַחֲרִיתִי! חַד זִימְנָא תַּקִּינוּ לֵיהּ רַבָּנַן, תְּרֵי זִימְנֵי לָא תַּקִּינוּ לֵיהּ רַבָּנַן.

בג(א) מַתְנִי׳ הַנּוֹטֵל שְׂכָרוֹ לָדוּן — דִּינָיו בְּטֵלִים, לְהָעִיד — עֵדוּתָיו בְּטֵלִין, לְהַזּוֹת וּלְקַדֵּשׁ — מֵימָיו מֵי מְעָרָה, אֶפְרוֹ אֵפֶר מִקְלֶה. אִם הָיָה כֹּהֵן, מְטַמְּאֵהוּ מִתְּרוּמָתוֹ — מַאֲכִילוֹ וּמַשְׁקוֹ וְסָכוֹ. וְאִם הָיָה זָקֵן — מַרְכִּיבוֹ עַל הַחֲמוֹר, וְנוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ כְּפוֹעֵל. [ג]גְּמָ׳ מְנָהָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר קְרָא: "רְאֵה לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם וְגוֹ׳", מָה אֲנִי בְּחִנָּם — אַף אַתֶּם בְּחִנָּם. (ב)תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: "כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי ה׳ אֱלֹהָי" — מָה אֲנִי בְּחִנָּם, אַף אַתֶּם בְּחִנָּם. וּמִנַּיִן שֶׁאִם לֹא מָצָא בְּחִנָּם שֶׁיִּלְמַד בְּשָׂכָר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֱמֶת קְנֵה". וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר: כְּשֵׁם שֶׁלְּמַדְתִּיהָ בְּשָׂכָר כָּךְ אֲלַמְּדֶנָּה בְּשָׂכָר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "[ד]אֱמֶת קְנֵה וְאַל תִּמְכֹּר". "[ה]לְהַזּוֹת וּלְקַדֵּשׁ — מֵימָיו מֵי מְעָרָה, אֶפְרוֹ אֵפֶר מִקְלֶה". וּרְמִינְהוּ: הַמְקַדֵּשׁ בְּמֵי חַטָּאת בְּאֵפֶר חַטָּאת — הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל! אָמַר אַבָּיֵי: לָא קַשְׁיָא — כָּאן בִּשְׂכַר הֲבָאָה וּמִלּוּי, כָּאן בִּשְׂכַר הַזָּאָה וְקִידּוּשׁ. דַּיְקָא נָמֵי, דְּקָתָנֵי הָכָא "לְהַזּוֹת וּלְקַדֵּשׁ", וְהָתָם קָתָנֵי "הַמְקַדֵּשׁ בְּמֵי חַטָּאת וּבְאֵפֶר חַטָּאת", שְׁמַע מִינַּהּ. אִם הָיָה כֹּהֵן מְטַמְּאֵהוּ מִתְּרוּמָתוֹ כו׳. אִיהוּ גּוּפֵיהּ הֵיכִי אָזֵיל? ו(ג)לְבֵית הַפְּרָס דְּרַבָּנַן, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מְנַפֵּחַ אָדָם בֵּית הַפְּרָס וְהוֹלֵךְ.

וְרַב

רש"י

אלא אם כן היה מומחה כאילא הדר ביבנה דחשיב הוא ולא נחשד בכך: בין אמר להם מום קבוע והיה הוא רגיל ליטול כל שכרו: גמ' מאי טעמא לדקה ד' איסרות ולגסה ששה: גסה נפיש טרחיה להשכיבו לארץ לכפותו ולראות מומו: אלא תם כי אמר להו מום עובר הוא אמאי שקיל אגרא הא לא מהני ליה מידי דמיסר קאסר ליה: לא"כ דלא שקיל אגרא אתי למחשדיה כי אמר בעל מום הוא: תרי זמני לא תקינו לה רבנן דכי הוה אמר תם הוא הוה שקיל אגריה וכי מייתי ליה לקמיה כמה זמנין לא שקיל מידי הלכך ליכא חשדא: מתני' להזות מי חטאת: לקדש לערב אפר חטאת במים חיים אל כלי: אפר מקלה כאשר אפר בעלמא. כל אפר קרוי אפר מקלה: אבל אם אותו רואה בכורות או הדיין או העד או המזה והמקדש כהן וזה המוליכו עמו מעבירו במקום טומאה שאין דרך אחר: מטמאהו מתרומתו ומפסידו שצריך לקנות חולין ולאכול ודמי חולין יקרים מדמי תרומה שהחולין ראוין לכל ותרומה אינה ראויה אלא לכהנים: מאכילו זה המוליכו ומשקו וסכו: ונותן לו שכרו כפועל ובגמרא מפרש מאי היא שלפי מה שהוא מפסידו נותן לו: גמ' מנא ה"מ דאין נוטלין שכר על הוראה ותלמוד תורה שילמד: אמת תורה: הרי זו מקודשת אלמא יכול ליתן שכר דאי לא במאי מקדש להו: אע"פ שהוא ישראל ואפי' זה ישראל דכהנים רגילין בהזאה ובקדוש: שכר הבאת האפר שילך ממקום רחוק לירושלים להביא האפר: ושכר מלוי המים מגי למשקל דאגר טרחיה שקיל ולא הכשר המנייה: כאן שכר הזאה וקדוש שהיא היא הכשר מנייה לא שקיל: במי חטאת דמשמע מלוי המים ובאפר איכא לאוקמא בהבאת אפר: היכי אזיל הא קעבר אנפש לא יטמא (ויקרא כ"א:א'): בבית הפרס דאינו אלא מדרבנן מוליכו בו: כדרב יהודה מנפח אדם בית הפרס והולך דעצם כשעורה מטמא במגע ובמשא ולא באהל וכי מנפח ליה מדחיא מקמיה ולא נגע ביה ומיהו בתרומה לא מהני אכיל דאמרינן בחגיגה בפרק חומר בקדש (חגיגה דף כה:) בודקין לעושי פסח ואין בודקין לאוכלי תרומה והאי בודקין מפרש התם דבהך בדיקה דבית הפרס קאמר:

תוספות

תרי זמני לא תקינו לה רבנן וא"ת לכתחי אמרי האי תם הוא והאי לשרי ליה לפי שאינו רוצה לטרוח פעם אחרת וי"ל שלא חיובוהו חכמים לראות פעם אחרת אלא אם ראוהו דאין יכול ליטול עליו שכר ועוד דבזה לא יחשדוהו לעולם שיתיר את האסור כדי להנצל מטורח של פעם שניה: הנוטל שכרו לדון דיניו בטלים והא דתנן מכער הדיין שנוטל שכר לדון אלא שדיניו דין מפרש בפרק בתרא דכתובות (קה.) באגר בטלה דמוכח שרי: מה אני בחנם כו' וא"ת ושחד לא תקח דכתב רחמנא (שמות כג) למה לי ולאו פירכא היא דתרי מלי נינהו כדמוכח בריש פ' בתרא דכתובות (דף קה.) דבתורת אגרא היינו שכר טרחו ובתורת שחד היינו להסתכל לזונו יפה ולהפך בזכותיה כדאמר התם אפי' לזכות את הזכאי ולחייב את החייב ואין לתמוה על דייני גזרות שבירושלים שהיו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה דבלאו טעמא דאגר בטלה דמוכח שרי התם כיון דכל עסקם היה על זה ולא היו עוסקין בשום מלאכה שעל כרחם צריכין להתפרנס ומה שנוהגין עכשו ליטול תורה בשכר אם אין לו במה להתפרנס שרי ואפי' יש לו אם הוא שכר בטלה דמוכח שמניח כל עסקיו ומשא ומתן שלו מסתברא דחשיב מוכח יותר מקרנא דתהי חמרא ושקיל זוזא ועוד בקטנים שרי מטעם שימור ושכר פסוק טעמים כדמוכח פרק אין בין המודר (נדרים לז.): המקדש במי חטאת ואפר חטאת הרי זו מקודשת אע"פ שהוא ישראל פי' הקונטרס לחוק שפירש דנקט אע"פ שהוא ישראל דכהנים רגילים בהזאה ובקדוש ואומר ר"י דעקריה נקט משום רישא דקתני ברישא פ"ב דקדושין (דף נח.) המקדש בתרומה ומעשרות ובמתנות במי חטאת ואפר חטאת כו': היכי אזיל לבית הפרס דרבנן דאמר רב יהודה כו' משמע על ידי נפוח שרי ליילך להעיל אבל מ"מ טמא הוא כדקתני מטמאהו מתרומתו וקשיא מכאן לפירוש ר"ת דמפרש דנפוח מועיל לכל דבר משום דקשיא ליה הא דאמרינן בפסחים בפ' האשה בסופו (דף צב.) בית הפרס לא העמידו לדבריהם במקום כרת כדתנן במס' אהלות (פי"ח מ"ל) ושוין שבודקין לעושי פסח ואין בודקין לאוכלי תרומה מאי בודקין אמר רב יהודה מנפח כו' והשתא מאי קאמר מאי בודקין והלא הבדיקה מפורשת שם במשנה דקתני סיפא ולנזיר ב"ש אומרים בודקין וב"ה אומרים אין בודקין כיצד הוא בודק מביא את העפר שהוא יכול להסיטו ונותן לתוך נפה שנקביה דקין אם נמצא שם עצם כשעורה טמא ועוד דמשמע דוקא לעושי פסח מהני נפוח והא אפי' לאחר מלי נמי מהני כדאמר בפ' בכל מערבין (עירובין ל:) לכהן בבית הקברות דאמר רב יהודה כו' ואומר ר"ת דלא גרים מאי בודקין אלא גרס אמר רב יהודה כו' ומילתא באפי נפשה היא ומועיל נפוח לכל דבר אבל בדיקה של משנה לא מהניא בשום מקום אלא לעושי פסח ויש לפרש הא דשמעתין לפירוש ר"ת דמטמאהו מתרומתו היינו שהולך בלא נפוח והכי קאמר היכי אזיל ומשני בבית הפרס דרבנן דאמר רב יהודה כו' מדרב יהודה קא מייתי דמורי דאיסור בית הפרס לאו דאורייתא אלא מדרבנן מדשרו לכל דבר בנפוח כן פירש"י (וכן) בסוף פ"ב דכתובות (דף כח:) גבי אלו נאמנין להעיד בגדלן מה שראו בקטנן ולפי זה היה מותר בלא נפוח בכל מצות כמו להעיד וקשיא דלא משמע הכי בפ' מי שהוציאוהו (עירובין מז.) מדנקט ללמוד תורה ולשא אשה ולדון ולערער בין העובדי כוכבים. מפני שהוא כמציל מידם משמע דוקא הני שהן מצות כדמשמע במגלה (דף כז.) דאמרינן ללמוד תורה ולשא אשה שאני דאמר גדול תלמוד תורה כו' לשא אשה לא תהו בראה כו' או משום כבוד הבריות כדאמר בפ' מי שמתו (ברכות יט:) וי"ל דלעולם ה"ה לכל המצות והא דנקט ללמד תורה משום דפליגי התם היכא דמוצא מהיכן ללמוד ולשא אשה נקט אע"פ שמוצא אשה בא"י ובשאלתות דרב אחאי מתיר לטמא בבית הפרס לכל המצות כמו לצאת לקראת מלכים ומפרשים מה חלוק בין נזיר ועושה פסח לשאר מצות דלענין פסח הולך וטהור ע"י נפוח ולשאר מצות הולך וטמא משמע דרוצה לומר דלכל דבר בעינן נפוח ומ"מ שמא לכל דבר חוץ מפסח ודבר תימה הוא בהאי דברכות שמתר ליילך עם האבל דרך בית הפרס לכבוד האבל מה כבוד שהולך ומנפח אחריו וצריך האבל להמתינו לכל פסיעה ושמא רוצה לומר השאלתות כל שאר המצות בלא נפוח נמי שרי והאי דבכל מערבין אי נפוח ואי אין מערבין אלא לדבר מצוה מירי אפילו בלא נפוח ולפר"ת קשיא לרבי מההיא דחגיגה פרק בתרא (דף כה:) דאמרינן התם מודים בית שמאי ובית הלל שבודקין לעושי פסח מאי בודקין אמר רב יהודה כו' מנפח אדם כו' לעושי פסח לא העמידו לדבריהם במקום כרת לאוכלי תרומה העמידו לדבריהם במקום מיתה משמע בהדיא כלמסיק לו להפסיק במלתיה דרב יהודה דקאי אמתני' דאי לא גרסינן מאי בודקין לא היה לו להפסיק במלתיה דרב יהודה ונראה לרבי דגרסינן מאי בודקין ובדיקה המפרשת לאחר שעבר לכל דבר אבל לשון בודקין משמע לכתחלה כדי לעבר ולעשות פסח והכי בעי מאי בודקין דמה היא אותה בדיקה והשתא יש שלשה ענינים בבית הפרס לעושי פסח לכלי עלמא ולנזיר לבית שמאי מנפח וטהור וללמד תורה ולשא אשה ולדון ולערער ולכבוד הבריות שרי לטמא בלא נפוח ולשאר מצות כגון עלות לרגל שרי על ידי נפוח וטמא וכן בערוב אומר אין מערבין אלא לדבר מצוה שרי לטמא ע"י נפוח (וטמא) ואי מערבין אף לדבר הרשות יש ללמד משם דעל ידי נפוח שרי אפילו בלא מצוה אלא מדבריהם וטמא אי נמי מערבין לדבר הרשות איכא לאוקומי המשנה כשערב לדבר מצוה שרגילות הוא לערב לדבר מצוה כדקתני בריש כיצד משתתפין (עירובין פב.) וכל מי שילך לבית האבל או לבית המשתה והאמר התם לאורחא דמלתא קתני והא דבעי בחגיגה (דף כה:) הבודק לפסחו מהו שיאכל בתרומתו אבדיקה דרב יהודה קאי ולא אמתני' ולפי' ר"ת איפכא ועוד היינו יכולין לפרש דכל הבדיקות לעושי פסח אלא דבדיקת המשנה לאחר שעברו לדרב יהודה בא להשמיענו מאי בודקין כדי לעבר ופרוש כמו אמר רב יהודה מאי בודקין כההוא דבריש אלו מציאות (ב"מ כא.) וכמה אמר רב יצחק קב בארבע אמות ובפרק לא יחפר (ב"ב כב:) וכמה אמר רב ייבא חמוה דאשיאן כמלא חלון:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' בכורות הל' ז, סמג עשין רי, טוש"ע יו"ד סי' שיב סעי' א:
ב מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ה, טוש"ע חו"מ סי' לד סעי' יח:
ג מיי' פז' מהל' פרה אדומה הל' ב:
ד מיי' פא' מהל' תלמוד תורה הל' ז, טוש"ע יו"ד סי' רמה סעי' ו:
ה מיי' פה' מהל' אישות הל' ג:
ו מיי' פו' מהל' קרבן פסח הל' ח:

רבינו גרשום

כאילא. שהתירו לו מפני טרחו: מ"ט. ד' לדקה וששה לגסה: האי. גסה נפיש טרחא למיבדקה: לאו כן. דאילא שקיל נמי אתם: אתי למיחשדיה. כי היכי לשקול ביה אגרא זימנא אחרינא כשחוזר ויפול בו מום אחר: תרי זימני. למשקל אגרא בחדא בהמה לא תקינו ליה ולא אתי למיחשדיה: ולקדש. ליתן מים באפר חטאת: אם היה כהן. הדיין או העד: ומטמאהו מתרומתו. שמוליכו לעירו ובדרך יש טומאה ומעבירו שם ומטמאהו ומפסידו מלאכול בתרומה ויש לו הפסד בדבר שאם היה טהור היה אוכל תרומה שדמיה קלין ועכשיו צריך לקנות חולין שהן ביוקר בשביל שמפסידו בכך יש להאכילו ולהשקותו ולסוכו ושכר זה מותר: המקדש. את האשה במי חטאת ואפר חטאת אלמא דמתני מינייהו: בשכר הבאת מים ומילוי. מני לקדושי: בשכר הזאה וקידוש. לא: איהו גופיה. הכהן היכי מצי אזיל במקום טומאה הא קאי בלאו: מנפח אדם בית הפרס והולך. הני מילי לעושי פסח דלא העמידו לדבריהם במקום כרת אבל לענין תרומה העמידו לדבריהם ומטמאו:

כט:

עד כמה פרק רביעי בכורות

עין משפט נר מצוה

א מיי' פז' מהל' קרבן פסח הל' ח:

ב מיי' פט"ז מהל' טומאת אוכלים הל' ט:

ג מיי' פפ"ג מהל' סנהדרין והעושין המסורין להם הל' ה, טוש"ע חו"מ סי' ט סע' ה:

ד מיי' פג' מהל' בכורות הל' ח, סמג עשין ריא, טור יו"ד סי' שיא:

ה מיי' פח' מהל' שמיטה ויובל הל' יד:

ו מיי' פ"ב מהל' מעשרות הל' יז:

ז מיי' פ"ב מהל' מעשרות הל' יז:

רבינו גרשום

שנילם טיהר. לגבי [עשרי] פסח: לא נמי בשאר טומאות. כגון נבלות ושרצים לאין מחזרין אלא על טומאת מת בלבד: כפועל בטל של אותה מלאכה לבטול מינה. יש בלבר להקל ולהחמיר כיצד פועל חייבו לא סופר שלוח במלאכתו עורח כ"כ ומרויח בזוס ג' פשטוח אם שוכרי אדם על מנת שיהא בטל ממלאכתו ושמור כיצו ומבקש שיוח לו קצת משכרו ואולו ואולו בטל שאינו עורח ולאי כיון שאומנותו היא בלא עורח אינו רוצה לעשות משכרו אלא דבר מועטו כגון פשטוי' אחת אבל פועל שמלאכתו קשה כגון כתף ולאי בדעון יניח חני שכירותו לו ויתר ע"מ שיהא בטל לף כאן לפי האומנות שמבטלו לליין לו הער יתן לו שכרו:

ולא עורות שאינן עבודין. דשמא אל בכור הן:

אבל לוקחין ממנו עורות על נקבה. דנקבה לא קדשה בבכורה:

למיחלף בדעגל. שאנוס בשדה: סבר. אם אעבדנו ואח"כ עולא שהא אל בכור ואסרוהו אני ונמצאתי מאבד עורח (אבל) [ולכן] כשהא עבול ביומא שאינו אל בכור ואם אינו עבול חיישינן:

מיקא יניע. לבינן לית בהו מקום זכרות ולאי הוו לנקבה:

ועאי. שאינו מלובן:

השתא מלובן לא זבנינן דאע"ג לאיכא למימר דלא היה עורח נלבנו אלא אם כן מולין אפילו הכי אין לוקחין:

עמר מלובן מעאתו. אבל לא מלובן כל ערכו:

אבל לוקחין עוי וכבגדים. דולאי לא היה עשה מלאכה יתירה כ"כ אם היה אל בכור:

מאי בגדים ומעשרות אינם נמטו. פלטרם דקל הוא לעשות: אפילו סרוק. דהכא ליכא למימר לא עורח למיסרקיה לדבר קל הוא:

תיבי בגקולי. בגלל י"ם בלעז לעשותן כגוויה:

דמעדבי בהו שמן זית. דשמן חייב בתרומה:

מסורת הש"ס

א בבא מציעא סח.

ב תוספתא בכורות

ג כתובות כח:; נדה נז.; מועד קטן ה:; ברכות יט:; חגיגה כה:

תורה אור השלם

וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־אַרְצֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ [שמות כג, י]

וְרַב יְהוּדָה בַּר אַמֵּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה אָמַר בֵּית הַפְּרָס שֶׁנִּדַּשׁ טָהוֹר כְּפָרָק בְּתָרְקָא בֵּית הַפְּרָס שֶׁנִּיטַּל שֶׁלְּשִׁיהוּ כְּנֵי אֶלֶס בְּרַבְּנֵיהֶם טָהוֹר שֶׁחֵי חֶפְשָׁר לְעָנָם כִּשְׁעוֹרָה שֶׁנֹּא יְהֵא נִיטָּל כָּרֶגֶל וּבֵית הַפְּרָס אֵין כּוֹ שוּם סָפֵק אֶלָּא מִשּׁוּם עֶנֶם כִּשְׁעוֹרָה דְּבֵית הַפְּרָס הֵינוּ שֶׁהָיָה שֶׁנֶּחֱרַשׁ כּוֹ קֶבֶר: אִי נָמֵי בִּשְׁאָר טוּמְאוֹת, דְּלָא מַזְהַר עֲלַיְיהוּ. [נא]אם הָיָה זָקֵן — מַרְכִּיבוֹ עַל הַחֲמוֹר. תְּנָא: כְּפוֹעֵל בָּטֵל. אָמַר אַבָּיֵי: כְּפוֹעֵל בָּטֵל שֶׁל אוֹתָהּ מְלָאכָה. [ב]מַתְנִי' הֶחָשׁוּד עַל הַבְּכוֹרוֹת, אֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ בְּשַׂר צְבָאִים, וְלֹא עוֹרוֹת שֶׁאֵינָן עֲבוּדִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ עוֹרוֹת שֶׁל נְקֵבָה, וְאֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ צֶמֶר מְלוּבָּן וְצוֹאִי, אֲבָל לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ טָוִי וּבְגָדִים. גְּמָ' בְּשַׂר צְבָאִים. דְּמִיחַלַּף בִּדְעֶגְלָה. וְלֹא עוֹרוֹת שֶׁאֵינָן עֲבוּדִים. הָא עֲבוּדִים זָבְנִינַן. אִם אִיתָא דִּבְכוֹר הֲוָה — לָא הֲוָה טָרַח בֵּיהּ, סָבַר: אִי שָׁמְעוּ בֵּיהּ רַבָּנַן מַפְסְדוּ לֵיהּ מִינַּאי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ עוֹרוֹת שֶׁל נְקֵבָה. מַאי טַעְמָא? מִידָּע יְדִיעַ. וְתַנָּא קַמָּא, אִם כֵּן, זָכָר נָמֵי חָיֵיק לְזַכְּרוּתֵיהּ וְאָמַר "עַכְבָּרִים אַכְלוּהָ", וְאִידַּךְ — בֵּי עַכְבָּרִים מִידָּע יְדִיעַ. וְאֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ צֶמֶר מְלוּבָּן וְצוֹאִי, הַשְׁתָּא צֶמֶר מְלוּבָּן לָא זָבְנִינַן, צוֹאִי מִיבַּעְיָא? אֶלָּא, חֲדָא קָתָנֵי: צֶמֶר מְלוּבָּן מִצּוֹאָתוֹ. אֲבָל לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ טָוִי וּבְגָדִים. הַשְׁתָּא טָוִי זָבְנִינַן, בְּגָדִים מִיבַּעְיָא? מַאי בְּגָדִים? נַמְטֵי. [ג]מַתְנִי' הֶחָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית — אֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ פִּשְׁתָּן, וַאֲפִילּוּ סְרָק, אֲבָל לוֹקְחִין מֵהֶם טָוִי וְאָרִיג. גְּמָ' הַשְׁתָּא טָוִי זָבְנִינַן, אָרִיג מִיבַּעְיָא? מַאי "אָרִיג"? תִּיבֵּי. [ו]מַתְנִי' הֶחָשׁוּד לִהְיוֹת מוֹכֵר תְּרוּמָה לְשׁוּם חוּלִּין — אֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ אֲפִילּוּ מַיִם וָמֶלַח, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ זִיקַת תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת אֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ. [ז]גְּמָ' לְאֵתוּיֵי מַאי? לְאֵתוּיֵי קִרְבֵּי דָגִים, דִּמְעָרְבִי בְּהוּ שֶׁמֶן זַיִת. הָהוּא טַבָּחָא דַּהֲוָה חָשׁוּד לְזַבּוֹנֵי

תַּרְבָּא

שֶׁמֶן זַיִת וְכֵינָן לְאֵית בְּהוּ זִקַּת תְּרוּמָה לָא זָבְנִינַן מִנַּיְיהוּ:

חֲמִי זַיְתָא דְּלָא מִתְעָרְבָא בְּהוּ מִדָּמֵי לְהוּ לְמַיָּא וְלָא מִתְעָרְבָא בְּהוּ אֲמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אֲמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אֲמַר רַב אַמִּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה אֲמַר בֵּית הַפְּרָס שֶׁנִּדַּשׁ טָהוֹר כְּפָרָק בְּתָרְקָא

לַחֲגִינָה (לף כה.) גָּרַס רַב חַיָּא בְּרַבִּי חַמִּי מִשְּׁמֵיהּ דְּעֵלָּא: כְּפוֹעֵל בָּטֵל שֶׁל אוֹתָהּ מְלָאכָה פֵּרַשׁ בַּקּוּנְטְרֵס מֵאוֹתָהּ מְלָאכָה לְבָטֵל מִנָּהּ לְאַחַר הָיָה נוֹקֵב מַרְגָּלִיּוֹת שֶׁעֲבוֹדָתָהּ נוֹחָה לַעֲשׂוֹת וּשְׂכָרוֹ מְרֻבֶּה וְאַחַר אוֹמְרִים לוֹ טוֹל כָּךְ וְכָךְ וּבְטֵל הַיּוֹם מִמְּלָאכָה אֵינוֹ פּוֹחֵת מִשְּׂכָרוֹ אֶלָּא לֶכֶר מוּעָט שֶׁהֲרֵי נוֹחָה וְאֵין בָּהּ טֹרַח וְאַחַר מְלָאכָה קָשָׁה הִיא כְּגוֹן נַגָּר אַחַר אוֹמְרִים לוֹ אַתָּה נוֹטֵל עִכְּשָׁו ג' זוּזִים טוֹל זוּז וְהִבָּטֵל הַיּוֹם מֵאוֹתָהּ מְלָאכָה נַעֲשֵׂית בְּמְלָאכָה קַלָּה נִיחָא לוֹ לְהִבָּטֵל לְטוֹל זוּז עַל כְּאֹן נְשׂוֹן הַקּוּנְטְרֵס וְלֹא הָיָה לוֹ לְפָרֵשׁ שֶׁיּוֹטֵל שָׂכָר בַּטֵּלָה מֵאוֹתָהּ מְלָאכָה נַעֲשֵׂית בְּמְלָאכָה קַלָּה כָּזוֹ לְא"כ הָיָה נוֹטֵל [שָׂכָר] לְזוּן וְלְהַעִיל לְחַזּוֹת וְנִרְקַב אֶלָּא הָיָה לוֹ לְפָרֵשׁ שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ שָׂכָר בַּטֵּלָה מֵאוֹתָהּ מְלָאכָה וּבְטֵל לְנַמְרֵי וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה בְּשוּם מְלָאכָה וּכְעֵנְיָן זֶה צָרִיךְ לְפָרֵשׁ בְּסוֹף אֵלּוּ מְצִיאוֹת (כ"מ לח:) גַּבֵּי הֲשָׁבַת אֲבֵדָה לִתְּנָן הָיָה בָּטֵל מִמֶּנָּה עוֹשֶׂה אֶת הַמְּ

תַּרְבָּא דְּאַטְמָא בְּמַר דְּכַנְתָּא, קַנְסֵיהּ רָבָא לְזַבּוֹנֵי אֲפִילּוּ אַמְגּוֹזֵי. אֲמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְרָבָא: כְּמַאן? כְּרַבִּי יְהוּדָה? אִי כְּרַבִּי יְהוּדָה, אֲפִילּוּ מַיִם וָמֶלַח נָמֵי! לְעוֹלָם רַבִּי שִׁמְעוֹן, וּבְאִיסּוּרָא דְּגוּפֵיהּ קָנְסִינַן לֵיהּ. סְתָם דַּרְדְּקֵי גְּרוּ בְּאַמְגּוֹזֵי, וְאָזֵיל וּמְשַׁבֵּשׁ לִבְנֵי טַבָּחֵי, וְגָרֵי לְהוּ בְּאַמְגּוֹזֵי, וּמַיְיתוּ לֵיהּ תַּרְבָּא דְּאַטְמָא, וּמְזַבֵּין לֵיהּ בְּמַר דְּכַנְתָּא. א־

ד(א) מַתְנִי׳ הֶחָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית — אֵינוֹ חָשׁוּד עַל הַמַּעַשְׂרוֹת, הֶחָשׁוּד עַל הַמַּעַשְׂרוֹת — אֵינוֹ חָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית. הֶחָשׁוּד עַל זֶה וְעַל זֶה — חָשׁוּד עַל הַטְּהָרוֹת, וְיֵשׁ שֶׁהוּא חָשׁוּד עַל הַטְּהָרוֹת — וְאֵינוֹ חָשׁוּד לֹא עַל זֶה וְלֹא עַל זֶה. זֶה הַכְּלָל: הֶחָשׁוּד עַל דָּבָר — לֹא דָּנוֹ וְלֹא מְעִידוֹ. ה גְּמָ׳ מַאי טַעְמָא? שְׁבִיעִית לָא בָּעֲיָא חוֹמָה, מַעֲשֵׂר — כֵּיוָן דְּבָעֵי חוֹמָה, חֲמִיר לֵיהּ. הֶחָשׁוּד עַל הַמַּעֲשֵׂר. מַאי טַעְמָא? מַעֲשֵׂר אִית לֵיהּ פִּדְיוֹן, שְׁבִיעִית — כֵּיוָן דְּקָא מִיתַּסְרָא לֵיהּ וְלֵית לֵיהּ פִּדְיוֹן — חֲמִירָא לֵיהּ. הֶחָשׁוּד עַל זֶה וְעַל זֶה. כֵּיוָן דַּחֲשִׁיד אַדְּאוֹרָיְיתָא, כׇּל שֶׁכֵּן אַדְּרַבָּנַן. וְיֵשׁ חָשׁוּד עַל הַטְּהָרוֹת. מַאי טַעְמָא? נְהִי אַדְּרַבָּנַן חֲשִׁיד, אַדְּאוֹרָיְיתָא לָא חֲשִׁיד. וּרְמִינְהִי: נֶאֱמָן עַל הַטְּהָרוֹת — נֶאֱמָן עַל שְׁבִיעִית, הָא חֲשִׁיד — חֲשִׁיד! אָמַר רַבִּי אִילְעַי: מַתְנִיתִין כְּשֶׁרְאִינוּהוּ שֶׁנּוֹהֵג בְּצִינְעָא בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. רַבִּי יַנַּאי בְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר: כְּגוֹן דַּהֲוָה חֲשִׁיד לְתַרְוַיְיהוּ, וַאֲתָא קַמֵּי רַבָּנַן וְקַבֵּיל אַתַּרְוַיְיהוּ, וַהֲדַר אִיחֲשַׁד אַחַד מִינַּיְיהוּ, דְּאָמְרִינַן: מִיגּוֹ דַּחֲשִׁיד אַהָא — חֲשִׁיד נָמֵי אַאִידַּךְ. (ב) אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא סְתִימְתָּאָה, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: חָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית — חָשׁוּד עַל הַמַּעֲשֵׂר. מַאן חֲכָמִים? רַבִּי יְהוּדָה, דִּבְאַתְרֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה שְׁבִיעִית חֲמִירָא לְהוּ, דְּהָהוּא דַּהֲוָה קָרֵי לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ "דַּיָּירָא בַּר דַּיָּירְתָּא", אֲמַר לֵיהּ: תֵּיתֵי לִי דְּלָא אֲכַלִי פֵּירוֹת שְׁבִיעִית כְּוָותָךְ. (ג) אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא סְתִימְתָּאָה, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: חָשׁוּד עַל הַמַּעֲשֵׂר חָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית. וּמַאן חֲכָמִים? רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר: חָשׁוּד לְדָבָר אֶחָד הֲוֵי חָשׁוּד לְכׇל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ. רַבִּי יוֹנָה וְרַבִּי יִרְמְיָה תַּלְמִידֵי רַבִּי זְעֵירָא, וְאָמְרִי לַהּ רַבִּי יוֹנָה וְרַבִּי זְעֵירָא תַּלְמִידֵי רַבִּי יוֹחָנָן, חַד אָמַר: אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים חָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית

חָשׁוּד

רש"י

תַּרְבָּא דְּאַטְמָא חֵלֶב הַכְּלָיוֹת שֶׁעַל הַיָּרֵךְ: בְּמַר דְּכַנְתָּא בְּחֶזְקַת חָלָב טָהוֹר הַנִּקְרָא כַּנְתָּא וּבְלַעַ"ז אנטריי"ל כְּמוֹ הָלְרָא דְּכַנְתָּא דְּאָמְרִינַן בִּשְׁחִיטַת חוּלִּין (דַּף מח:): לְעוֹלָם כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּלָא קָנֵיס אֶלָּא בְּמִידֵּי דְּדָמֵי לְאִסּוּרָא וּבְאִסּוּרָא גּוּפֵיהּ בְּמִילֵּי דַּעֲבִיד אִסּוּרָא דְּהַיְינוּ אַמְגּוֹזֵי: גָּרוּ בְּאַמְגּוֹזֵי גְּרוֹרִים וּמְשׁוּכִים אַחַר אֱגוֹזִים: וּמְשַׁבֵּשׁ לִבְנֵי טַבָּחִים מַטְעֶה אוֹתָם בֶּאֱגוֹזִים וְשׂוֹכְרָן לִבְנֵי הַטַּבָּחִים וּמְבִיאִין לוֹ הֶחָלָב שֶׁגּוֹנְבִין אוֹתוֹ מֵאֲבִיהֶן וְהוּא מוֹכְרוֹ בְּמַר דְּכַנְתָּא: מַתְנִי׳ אֵינוֹ חָשׁוּד עַל הַמַּעַשְׂרוֹת וְלוֹקְחִין מִמֶּנּוּ תְּבוּאָה בִּשְׁאָר שְׁנֵי שָׁבוּעַ וְאֵין צְרִיכִים לְעַשֵּׂר וְהַאי אֶלָּא דְּמַאי. וְטַעְמָא דְּכוּלָּהּ מַתְנִי׳ מְפָרֵשׁ בַּגְּמָ׳: גְּמ׳ בָּעֵי חוֹמָה דְּאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכוֹל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֶלָּא לִפְנִים מֵחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם דִּכְתִיב (דְּבָרִים י"ד:כ"ג) וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ׳: הַטְּהָרוֹת דְּרַבָּנַן נִינְהוּ שֶׁיְּהֵא אָדָם אוֹכֵל חוּלִּין בְּטׇהֳרָה: הָא חָשׁוּד עַל הַטְּהָרוֹת חָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית: מַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי אֵין חָשׁוּד כְּגוֹן שֶׁרְאִינוּהוּ שֶׁנּוֹהֵג דִּין מַעַשְׂרוֹת וּשְׁבִיעִית בְּצִנְעָא בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ דְּלֵיכָּא לְמֵימַר לִפְנִים הוּא עוֹשֶׂה כֵּיוָן דִּבְצִנְעָא קָא עָבִיד: רַבִּי יַנַּאי אָמַר בָּרַיְתָא דְּדָיְקִינַן מִינָּהּ הָא חָשׁוּד כְּגוֹן דַּהֲוָה חָשׁוּד אַתַּרְוַיְיהוּ אַשְּׁבִיעִית וְאַטְּהָרוֹת וְקַבֵּיל אַתַּרְוַיְיהוּ שֶׁיִּזָּהֵר עַל שְׁנֵיהֶם: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא דְּחָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית אֵינוֹ חָשׁוּד עַל הַמַּעֲשֵׂר: שְׁבִיעִית חֲמִירָא לְהוּ וְכֵיוָן דְּחָשׁוּד אַשְּׁבִיעִית כ"ש אַמַּעַשְׂרוֹת: דְּהַהוּא דַּהֲוָה קָרֵי לְחַבְרֵיהּ בְּאַתְרֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה: דַּיָּרָא בַּר דַּיָּרְתָּא גֵּר בֶּן גִּיֹּרֶת: תֵּיתֵי לִי שָׂכָר טוֹב שֶׁלֹּא אָכַלְתִּי פֵּרוֹת שְׁבִיעִית כְּוָתָךְ. יֵשׁ מְפָרְשִׁים רַבִּי עֲקִיבָא סְתִימְתָּאָה דְּאָמְרִינַן בְּסַנְהֶדְרִין בְּאֵלּוּ הֵן הַנֶּחֱנָקִין (סַנְהֶדְרִין דַּף פו.) סְתַם מִשְׁנָה רַבִּי מֵאִיר סְתַם בָּרַיְתָא רַבִּי נָתָן וְכוּלְּהוּ אַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא וְלָאו מִלְּתָא הִיא דְּהָא בְּכַמָּה דּוּכְתִּין אָמְרִינַן רַבִּי מְנַחֵם סְתִימְתָּאָה רַבִּי שִׁמְעוֹן סְתִימְתָּאָה אֶלָּא רֹב מִשְׁנָיוֹת אִיכָּא בְּהַשַּׁ"ס סְתוּמוֹת אַלִּיבָּא דְּר׳ עֲקִיבָא:

תוספות

תַּרְבָּא דְּאַטְמָא בְּמַר דְּכַנְתָּא כָּךְ גָּרֵיס רַבֵּינוּ תָּם פֵּירוּשׁ מַר בְּחִלּוּף שֶׁל כַּנְתָּא כְּמוֹ בְּמַר לִשְׁחוּטָה דְּבְפֶרֶק גִּיד הַנָּשֶׁה (חֻלִּין צב.) וּכְמוֹ בְּמַר דְּפַרְזְלָא דְּבָבָא קַמָּא (דַּף קיג.): מַעַשְׂרוֹת דְּבָעוּ חוֹמָה חֲמִיר לֵיהּ מִכָּאן מְדַקְדֵּק רַבֵּינוּ תָּם בכ"מ שֶׁהִזְכִּיר מַעֲשֵׂר אֵצֶל שְׁבִיעִית דְּמַיְירֵי בְּנוֹתֵן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְעַם הָאָרֶץ כְּגוֹן הָרֵי אֵלּוּ בְּחֶזְקָתָן לְמַעֲשֵׂר וְלִשְׁבִיעִית בְּפֶרֶק הַנִּזָּקִין (גִּטִּין סא:) וְכֵן אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לְתַבְלִין שֶׁבָּהּ לֹא מִשּׁוּם שְׁבִיעִית וְלֹא מִשּׁוּם מַעֲשֵׂר בפ"ק דְּחֻלִּין (דַּף ו.) וּלְשׁוֹן מַעֲשֵׂר נָמֵי מוֹכִיחַ כֵּן דְּהֵיכָא דְּאַיְרֵי בַּחֲשָׁשָׁא דְּאֵינוֹ מְתַקֵּן נָקֵט טֶבֶל אוֹ דְּמַאי: הָא חָשׁוּד חָשׁוּד דְּמַשְׁמַע לֵיהּ לִגְנוּפֵהּ לָא אִצְטְרִיךְ דִּפְשִׁיטָא דְּכִי נֶאֱמָן עַל הַטְּהָרוֹת דְּנֶאֱמָן עַל הַשְּׁבִיעִית כֵּיוָן דְּנוֹהֵג מִנְהַג פְּרוּשִׁים שֶׁאוֹכֵל חֻלִּין בְּטׇהֳרָה: מַתְנֵי׳ כְּשֶׁרְאִינוּהוּ נוֹהֵג בְּצִנְעָא בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁנִּזְהָר מִן הַשְּׁבִיעִית מַשְׁמַע דְּעַם הָאָרֶץ סְתָמָא חָשׁוּד אַשְּׁבִיעִית כְּמוֹ אַטְּהָרוֹת וְתֵימַהּ דְּבְסוֹף הַנִּזָּקִין (גִּטִּין סא.) קָאָמַר מַאי שְׁנָא רֵישָׁא וּמַאי שְׁנָא סֵיפָא דְּמֵיקֵל בַּאֲשֶׁת עַם הָאָרֶץ וּמַחְמִיר עַל הַחֲשׁוּדָה עַל הַשְּׁבִיעִית וְקָאָמַר רַבָּא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן בְּעַם הָאָרֶץ דְּרַבִּי מֵאִיר וְטֻמְאָה וְטׇהֳרָה דְּרַבָּנַן וּמְדְּקָתָנֵי גַּבֵּי טֻמְאָה וְטׇהֳרָה עַם הָאָרֶץ סְתָם וְגַבֵּי שְׁבִיעִית קָתָנֵי הַחֲשׁוּדָה מַשְׁמַע דִּסְתָם עַמֵּי הָאָרֶץ חֲשִׁידֵי אַטְּהָרוֹת וְלָא חֲשִׁידֵי אַשְּׁבִיעִית וּמִיהוּ מֵהָא לְקַשְׁיֵ לָבוּר וְלִטְחוֹן גַּבֵּי עַם הָאָרֶץ דַּחֲשִׁיד אַטֻּמְאָה וְטׇהֳרָה וְלָא אָסְרִינַן מִטַּעַם שְׁבִיעִית אֵין לְדַקְדֵּק כְּלוּם דִּלְמָא בִּשְׁאָר שְׁנֵי שָׁבוּעַ אַיְירֵי הַהִיא וְלָא בִּשְׁבִיעִית אוֹ בְּפֵרוֹת הַיְּדוּעִים שֶׁאֵינָם שֶׁל שְׁבִיעִית וה"נ אַיְירֵי בְּפֵרוֹת הַיְּדוּעִים שֶׁהֵם מְתֻקָּנִים וּרְבָא דְּלֵית לֵיהּ שִׁנּוּיָא דְּאַבַּיֵּי דְּרֹב עַמֵּי הָאָרֶץ מְעַשְּׂרִין וְעוֹד קַשְׁיָא מִכָּאן לְפֵרוּשׁ ר"ת דִּמְפָרֵשׁ בפ"ב דִּכְתֻבּוֹת (דַּף כד.) גַּבֵּי שְׁנֵי חָלָשׁ וְשֶׁל חֲבֵרִי יָשָׁן דִּסְתָם עַם הָאָרֶץ אע"ג דַּחֲשִׁידֵי אַדְּמַאי לָא חֲשִׁידֵי אַשְּׁבִיעִית וְסוֹתֵר פֵּירוּשׁ רַבֵּינוּ שְׁמוּאֵל דִּמְפָרֵשׁ דְּחָלָשׁ וְיָשָׁן דְּנָקַט מִשּׁוּם שְׁבִיעִית וְכִי מְשַׁנֵּי הָתָם רֹב עַמֵּי הָאָרֶץ מְעַשְּׂרִין רוֹצֶה לוֹמַר דְּהוּא הַדִּין בִּשְׁבִיעִית וְכַמָּה קֻשְׁיוֹת דִּמְקַשֶּׁה רַבֵּינוּ תָּם עַל פֵּי׳ רַבֵּינוּ שְׁמוּאֵל כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ בִּכְתֻבּוֹת וּמְפָרֵשׁ חָלָשׁ וְיָשָׁן לְהַשְׁבִּיחַ הַמִּקָּח בְּעָלְמָא קָאָמַר וְלָא לְעִנְיַן אִסּוּר וְהֶתֵּר וְהַשְׁתָּא נֵר׳ אִילְעָא דְּחָשׁוּד אַטְּהָרוֹת דְּרַבָּנַן חָשׁוּד אַשְּׁבִיעִית כׇּל שֶׁכֵּן סְתָם עַמֵּי הָאָרֶץ דְּכִי הֵיכִי דַּחֲשִׁידֵי אַדְּמַאי דְּאוֹרָיְיתָא חֲשִׁידֵי נָמֵי אַשְּׁבִיעִית וְלֹא אָחַד לְהַעֲמִיד סְתָם עַם הָאָרֶץ בכ"מ דְּלָא חֲשִׁיד אַשְּׁבִיעִית כְּשֶׁרְאִינוּהוּ נוֹהֵג בְּצִנְעָא בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְעוֹד קַשְׁיָא מֵהָא דִּתְנַן בְּמַס׳ דְּמַאי (פ"ג מ"ל) וּמַיְיתִינַן לַהּ נָמֵי בְּהַנִּזָּקִין (גִּטִּין סא:) הַמּוֹלִיךְ חִטִּין לְטוֹחֵן כּוּתִי אוֹ לְטוֹחֵן ע"ה אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לֹא מִשּׁוּם מַעֲשֵׂר וְלֹא מִשּׁוּם שְׁבִיעִית מַשְׁמַע דִּסְתָם עַמֵּי הָאָרֶץ חֲשִׁידֵי אַשְּׁבִיעִית וְי"ל מִשּׁוּם כּוּתִי נָקַט שְׁבִיעִית אִי נָמֵי בְּהַאי חָשׁוּד אַיְירֵי וְכֵן הַהִיא דְּהַלּוֹקֵחַ לוּלָב מֵחֲבֵרוֹ בִּשְׁבִיעִית דְּקָאָמַר עֲלָהּ בְּפ׳ לוּלָב הַגָּזוּל (סֻכָּה לט.) דְּאֵין מוֹסְרִין דְּמֵי פֵּרוֹת שְׁבִיעִית לְעַם הָאָרֶץ וְכֵן הָא דְּמַיְיתֵי פֶּרֶק קַמָּא דְּחֻלִּין (דַּף ו.) הַנּוֹתֵן לִשְׁכֶנְתּוֹ עִסָּה לֶאֱפוֹת וּקְדֵרָה לְבַשֵּׁל אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לִשְׂאוֹר וְלַתַּבְלִין שֶׁבָּהּ לֹא מִשּׁוּם שְׁבִיעִית וְלֹא מִשּׁוּם מַעֲשֵׂר וְאִם אָמַר עָשָׂה לִי מִשֶּׁלָּיכִי חוֹשֵׁשׁ כו׳ כׇּל הָנֵי מַיְירֵי בְּהַאי חָשׁוּד וא"ת הֵיכִי מוּכָח מִינָּהּ בְּחֻלִּין דְּגָזְרוּ עַל תַּעֲרוֹבוֹת דְּמַאי דִּלְמָא חָשׁוּד גָּרַע מִסְּתָם עַם הָאָרֶץ לְגַבֵּי מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן כִּדְמוֹכַח בִּשְׁלֹהֵי הַנִּזָּקִין (גִּטִּין סא.) לְאַבַּיֵּי וי"ל לְרָבָא פָּרִיךְ שַׁפִּיר דְּלָא חֲמִיר לֵיהּ: בְּאַתְרֵהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה חֲמִירָא לְהוּ שְׁבִיעִית וּלְכָךְ חָשׁוּד אַמַּעֲשֵׂר וְתֵימַהּ דְּהָא בפ"ק דְּשַׁבָּת (דַּף יז:) אָמְרִינַן דְּבִתְרוּמָה כֵּיוָן דְּאֶפְשָׁר לְמֶעְבַּד כִּשְׁמוּאֵל דְּחִטָּה אַחַת פּוֹטֶרֶת אֶת הַכְּרִי לָא חֲשִׁידֵי וְהָכִי נָמֵי גַּבֵּי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לָא הֲוָה לָן לְמֶחְשְׁדֵיהּ כֵּיוָן דְּאֶפְשָׁר לְמֶעְבַּד כִּשְׁמוּאֵל דְּהֶקְדֵּשׁ שָׁוֶה מָנֶה שֶׁחִלְּלוֹ עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה מְחֻלָּל דְּהוּא הַדִּין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּבִשְׁאִלְתּוֹת דְּרַב אַחַאי הוּא בְּהֶדְיָא עַל כֶּרֶם רְבָעִי שֶׁמְּחַלְּלִין אוֹתוֹ עַל דָּבָר מוּעָט וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי דִּין אֶחָד לָהֶם בכ"מ דְּהֶקְדֵּשׁ קַלֵּשׁ נָמְרִינַן לְהוּ מְהַלְּלֵי כְּלָאִיתָא בְּפֶרֶק שְׁנֵי דְּקִדּוּשִׁין (דַּף נד:) וְאַפֵּי׳ לְכַתְּחִלָּה מִסְתַּבֵּר לְשָׁרֵי כְּמוֹ גַּבֵּי הֶקְדֵּשׁ בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִין (דַּף כט.) דִּשְׁרֵי בַּזְּמַן הַזֶּה גַּבֵּי הַהוּא גַּבְרָא דְּאַחְרִימִינְהוּ לְנִכְסֵיהּ וְהָא דְּמוּקֵי בְּפֶרֶק הִתְקַבֵּל (גִּטִּין דַּף סה.) הַהִיא דְּכֵיצַד מְעָרִימִין עַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּמַעֲשֵׂר בַּזְּמַן הַזֶּה דְּרַבָּנַן בַּזְּמַן הַזֶּה יָהִיָה יָכוֹל לְהַקְדִּישׁוֹת בַּזְּמַן הַזֶּה מַאי הַעֲרָמָה צָרִיךְ לִפְטוֹר מֵחוֹמֶשׁ וַהֲלֹא יָכוֹל לְחַלֵּל לְשָׁוֶה מָנֶה עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה אֶלָּא מְסַלֵּק לֵיהּ בִּפְרִכָא אַחֲרִיתִי וְאָמָּה הָעִבְרִיָּה בַּזְּמַן הַזֶּה מִי אִיכָּא וְכֵן מַעֲשִׂים בְּכׇל יוֹם שֶׁאָנוּ מְחַלְּלִין כֶּרֶם רְבָעִי שָׁוֶה מָנֶה עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה וי"ל דְּלָא דָּמֵי מַעֲשֵׂר לִתְרוּמָה דִּפְעָמִים שֶׁאֵין לוֹ פְּרוּטָה מְזֻמֶּנֶת לְחַלֵּל עָלֶיהָ וְגַם אֵין לוֹ כִּי אִם מְעַט מַעֲשֵׂר כְּנֶגֶד שָׁוֶה פְּרוּטָה וְאֵינוֹ רוֹצֶה לִתֵּן פְּרוּטָה כְּנֶגְדּוֹ:

מסורת הש"ס

א תוספתא בכורות

ב מגילה כו:, חולין כט:

ג מגילה ב:, לקמן לה:, עירובין סט.

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פח׳ מהל׳ שמיטה ויובל הל׳ טו:

ב מיי׳ פח׳ מהל׳ שמיטה ויובל הל׳ טז:

ג מיי׳ פח׳ מהל׳ שמיטה ויובל הל׳ יז:

ד מיי׳ פי"ב מהל׳ מעשרות הל׳ יז:

ה מיי׳ פח׳ מהל׳ שמיטה ויובל הל׳ טו:

ו מיי׳ פב׳ מהל׳ מעשר שני ונטע רבעי הל׳ א:

רבינו גרשום

דהוי מזבין תרבא במלכנתא. א)היה מוכר חלב של ירך והיה אומר שהוא טהור כנ"ל וכ"ה בערוך ערך מרכנתא ע"ש. והיה אחל שהוא טהור של הלורא דכנתא דכנתא טהור כמו דכי ואמר לן רבי דאמר משמיה דרבי יצחק האורליני ז"ל דהוא אמר דאקשתא ואייתרא דקאמר בשחיטת חולין בחלב של קיבה הוו אבל הלורא דכנתא כוליה טהור:

כמאן כר׳ יהודה. דקניס הכל:

אי הכי אפילו מים ומלח נמי. ליקנסיה מ"ט לא קנסיה אלא אמגוזי:

לעולם כרבי שמעון. דאמר כל שיש בו זיקה והאי נמי אמגוזי זיקה לאיסורא נינהו:

גרו. מימשכי:

החשוד על השביעית. למכרו לאסור למכור שביעית:

כיון דמיתסרא ליה לסחורה ולית ליה פדיון כדאמרי׳ האחרון נתפס בשביעית ופירי עצמו אסור:

כיון דחשיד אדאורייתא. היינו שביעית ומעשר כ"ש אדרבנן:

לטהרות אוכלי חולין בטהרה אינו אלא מדרבנן:

הא. חשוד על הטהרות חשוד נמי אשביעית וקשיא למתני׳ דתני ויש שהוא חשוד על הטהרות ואינו חשוד לא על זה ועל זה:

כשראינוהו שנוהג. חומרא לשביעית ומעשר בתוך ביתו:

ר׳ ינאי אמר. לעולם כדאמר מתני׳ ומ"ט דברייתא דדייקא הא חשוד חשוד:

כגון דהוה חשוד אתרווייהו. אטהרות ואשביעית ואמעשר ואתא לקמי רבנן וקיבל אתרווייהו ושוב איחשד אחדא ומש"ה כיון דתחלה היה חשוד אכולן ועכשיו חוזר להיות חשוד אחדא אמרינן נמי חשוד אכולן:

זו דברי ר"ע סתימתאה הא סתמא למתני׳ דתני חשוד על השביעית אינו חשוד על המעשרות ר"ע היא:

ובאתריה דר׳ יהודה שביעית חמירא. ומדחשיד על החמור חשיד נמי אקל:

(א)חָשׁוּד עַל הַמַּעֲשֵׂר, וּמַאן חֲכָמִים? רַבִּי יְהוּדָה, וְחַד אָמַר: הֶחָשׁוּד עַל הַמַּעֲשֵׂר חָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית, וּמַאן חֲכָמִים? רַבִּי מֵאִיר. א(ב)דְּתַנְיָא: עַם הָאָרֶץ שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי חֲבֵירוּת, וְנֶחְשַׁד לְדָבָר אֶחָד — נֶחְשַׁד לְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ נֶחְשָׁד אֶלָּא לְאוֹתוֹ דָּבָר בִּלְבַד. בהַגֵּר שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי תוֹרָה, אֲפִילּוּ נֶחְשַׁד לְדָבָר אֶחָד — הָוֵי חָשׁוּד לְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, וַהֲרֵי הוּא כְּיִשְׂרָאֵל מְשׁוּמָּד. נָפְקָא מִינַּהּ, דְּאִי קַדֵּישׁ — קִידּוּשָׁיו קִידּוּשִׁין. ג(ג)תָּנוּ רַבָּנַן: הַבָּא לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵירוּת, חוּץ מִדָּבָר אֶחָד — אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. גּוֹי שֶׁבָּא לְקַבֵּל דִּבְרֵי תוֹרָה, חוּץ מִדָּבָר אֶחָד — אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִילּוּ דִּקְדּוּק אֶחָד מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. דה(ד)וְכֵן בֶּן לֵוִי שֶׁבָּא לְקַבֵּל דִּבְרֵי לְוִיָּה, וְכֹהֵן שֶׁבָּא לְקַבֵּל דִּבְרֵי כְהוּנָּה, חוּץ מִדָּבָר אֶחָד — אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַמַּקְרִיב אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים וְגוֹ'", הָעֲבוֹדָה הַמְּסוּרָה לִבְנֵי אַהֲרֹן, כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בָּהּ — אֵין לוֹ חֵלֶק בַּכְּהוּנָּה. וז(ה)תָּנוּ רַבָּנַן: הַבָּא לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵירוּת, אִם רְאִינוּהוּ שֶׁנּוֹהֵג בִּצְנִיעָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ — מְקַבְּלִין אוֹתוֹ, וְאַחַר כָּךְ מְלַמְּדִין אוֹתוֹ. וְאִם לָאו — מְלַמְּדִין אוֹתוֹ, וְאַחַר כָּךְ מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ מְקַבְּלִין אוֹתוֹ, וְהוּא לָמֵד כְּדַרְכּוֹ וְהוֹלֵךְ. חטתָּנוּ רַבָּנַן: מְקַבְּלִין לִכְנָפַיִם, וְאַחַר כָּךְ מְקַבְּלִין לְטׇהֳרוֹת, וְאִם אָמַר: "אֵינִי מְקַבֵּל אֶלָּא לִכְנָפַיִם" — מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. קִיבֵּל לְטׇהֳרוֹת וְלֹא קִיבֵּל לִכְנָפַיִם — אַף לְטׇהֳרוֹת לֹא קִיבֵּל. יא(ו)תָּנוּ רַבָּנַן: עַד כַּמָּה מְקַבְּלִין אוֹתוֹ? בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: לְמַשְׁקִין — שְׁלֹשִׁים יוֹם, לִכְסוּת — שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה — לִשְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ. אִם כֵּן, הָוֵה לֵיהּ מִקּוּלֵּי בֵּית שַׁמַּאי וּמֵחוּמְרֵי בֵּית הִלֵּל, אֶלָּא בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה לִשְׁלֹשִׁים. (סִימָן: חָבֵר, תַּלְמִיד, תְּכֵלֶת, מֶכֶס, חָזַר, גַּבַּאי, בְּעַצְמוֹ). יביג(ז)תָּנוּ רַבָּנַן: הַבָּא לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵירוּת — צָרִיךְ לְקַבֵּל בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה חֲבֵירִים, וּבָנָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ אֵינָן צְרִיכִין לְקַבֵּל בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה חֲבֵירִים. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף בָּנָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ צְרִיכִין לְקַבֵּל בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה חֲבֵירִים, לְפִי שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה חָבֵר שֶׁקִּיבֵּל לְבֶן חָבֵר שֶׁקִּיבֵּל. ידטותָּנוּ רַבָּנַן: הַבָּא לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵירוּת — צָרִיךְ לְקַבֵּל בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה חֲבֵירִים, וַאֲפִילּוּ תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ לְקַבֵּל בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה חֲבֵירִים. זָקֵן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה — אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַבֵּל בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה חֲבֵירִים, שֶׁכְּבָר קִיבֵּל עָלָיו מִשָּׁעָה שֶׁיָּשַׁב. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: אַף תַּלְמִיד חָכָם אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַבֵּל בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה חֲבֵירִים, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֲחֵרִים מְקַבְּלִין לְפָנָיו. טזאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בִּימֵי בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס נִשְׁנֵית מִשְׁנָה זוֹ. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי אִיסְתַּפַּק לְהוּ מִילְּתָא בְּטׇהֳרוֹת, שַׁדַּרוּ רַבָּנַן לְגַבֵּי בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס, אֵזִילוּ אֲמַרוּ לֵיהּ: לְעַיֵּין בַּהּ. אַשְׁכְּחוּהּ דְּקָא טָעֵין טְהָרוֹת, אוֹתֵיב רַבָּנַן מִדִּידֵיהּ לְגַבַּיְיהוּ, וְקָאֵי אִיהוּ לְעִיּוּנֵי בַּהּ. אֲתוֹ אָמְרִי לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי, אֲמַר לְהוּ רַבִּי יְהוּדָה: אָבִיו שֶׁל זֶה בִּיזָּה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, אַף הוּא מְבַזֶּה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים! יזאֲמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: כְּבוֹד זָקֵן יְהֵא מוּנָּח בִּמְקוֹמוֹ, אֶלָּא מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נָהֲגוּ כֹּהֲנִים סִילְסוּל בְּעַצְמָן, שֶׁאֵין מוֹסְרִין אֶת הַטׇּהֳרוֹת לְכָל אָדָם. יח־כ(ח)תָּנוּ רַבָּנַן: חָבֵר שֶׁמֵּת — אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקָתָן, עַד שֶׁיֵּחָשְׁדוּ. וְכֵן חָצֵר שֶׁמּוֹכְרִין בָּהּ תְּכֵלֶת — הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקָתָהּ, עַד שֶׁתִּיפָּסֵל. כאכב(ט)תָּנוּ רַבָּנַן: אֵשֶׁת עַם הָאָרֶץ שֶׁנִּשֵּׂאת לְחָבֵר, וְכֵן בִּתּוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ שֶׁנִּשֵּׂאת לְחָבֵר, וְכֵן עַבְדּוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ שֶׁנִּמְכַּר לְחָבֵר — כּוּלָּן צְרִיכִין לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵירוּת בַּתְּחִלָּה. אֲבָל אֵשֶׁת חָבֵר שֶׁנִּשֵּׂאת לְעַם הָאָרֶץ, וְכֵן בִּתּוֹ שֶׁל חָבֵר שֶׁנִּשֵּׂאת לְעַם הָאָרֶץ, וְכֵן עַבְדּוֹ שֶׁל חָבֵר שֶׁנִּמְכַּר לְעַם הָאָרֶץ — אֵין צְרִיכִין לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵירוּת בַּתְּחִלָּה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַף הֵן צְרִיכִין לְקַבֵּל עֲלֵיהֶן דִּבְרֵי חֲבֵירוּת לְכַתְּחִלָּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁנִּשֵּׂאת לְחָבֵר וְהָיְתָה קוֹמַעַת לוֹ תְּפִילִּין עַל יָדוֹ, נִשֵּׂאת לְעַם הָאָרֶץ וְהָיְתָה קוֹשֶׁרֶת לוֹ קִשְׁרֵי מוֹכֵס עַל יָדוֹ.

תָּנוּ

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינוֹ נֶחְשָׁד אֶלָּא עַל אוֹתוֹ דָּבָר בִּלְבַד נר' אילעאי לעיל דחשוד על הטהרות חשוד על השביעית אלא היכא שראינוהו נוהג בצניעה הא דקאמר הכא אינו נחשד אלא לאותו דבר לאו דוקא אלא לאותו דבר וכיוצא בו ולא אתא אלא לאפוקי בכל התורה כולה: אָבִיו שֶׁל זֶה בִּזָּה תלמידים שלנו על הטהרות כמו שעשה בנו:

חשוד על המעשר חשוד על השביעית וכ"ש חשוד אשביעית חשוד אמעשר: ומאן חכמים ר' מאיר דאמר לקמן חשוד לדבר אחד חשוד לכל התורה: הרי הוא כישראל מומר ולא אמרינן דליהוי עובד כוכבים גמור כאילו לא נתגייר: דאי קדיש אשה לאחר שהמיר אתו קידושיו קידושין: דברי חברות מפרש בתוספתא במסכת דמאי שלא יתן תרומה ומעשר לעם הארץ ושלא יעשה טהרות אצל עם הארץ ושיאכל חולין בטהרה ושיעשר את שהוא אוכל ואת שהוא מוכר ואת שהוא לוקח: דקדוקי סופרים חומרא דרבנן: דברי לויה לשורר ולשרת ולהיות שוער: מבני אהרן משמע שיהא נוהג כל דין בני אהרן לו תהיה שוק הימין למנה: שנוהג בצנעה קודם שקבל בפנינו היה נוהג עליו דין חברות שאין לחשדו ולומר לפנים הוא עושה: מקבלין אותו שנחזיקנו כחבר ונאמן לכל דבריו: לכנפים שיטול ידיו קודם אכילה וקודם שיגע באוכלין דתרומה דידים שניות הן: לטהרות לאמר שאר טהרות ונחזיק טהרותיו כטהרות גמורות נאכל תרומתו כתרומה טהורה: מקבלין אותו דאינו מסייר דבר שלם שהרי מקבל עליו נטילת ידים וזהו עקר אכילת חולין בטהרה: אף לטהרות לא קיבל דכיון דבדין נטילת ידים שדבר קל הוא לעשות אינו יכול לעמוד כל שכן בשאר: עד כמה מקבל אותו לדברי חברות שנקבלנו לאלתר ונחזיקנו בחבר: למשקין שלשים יום שאם קבל עליו דברי חברות על שלשים יום מהימנינן ליה מכאן ואילך בטהרות משקין שטומאתן קלה לטומאת משקין מדרבנן בפ' קמא דפסחים (דף טז:): לכסות להחזיק כסותו כחבר דאמר במסכת חגיגה (דף יח:) בגדי עם הארץ מדרס לפרושים: שנים עשר חדש אם קבל עליו דברי חברות לשנים עשר חדש: הוה ליה מקולי בית שמאי ומחמרי בית הלל ולתניה גבי קולי בית שמאי וחמרי בית הלל במסכת עדיות (פ"ה מ"א) דאמרינן ששה דברים מקולי בית שמאי ומחמרי בית הלל ואם איתא לתני הא. ל"א על כמה מקבלין אותו דאמרן לעיל אם נהג מתחלה בצנעא בתוך ביתו מקבלין אותו מיד ועל כמה ינהג מתחלה שנקבלנו מיד: לפי שאינו דומה חבר שקבל הוא עצמו לבן חבר מחמת קבלת אביו שאין לו שום קבלה אלא סרך אביו דלמא אביו מזהר טפי. ל"א האי לפי שאינו דומה תנא קמא קאמר ליה מה טעם בניו ובני ביתו אין צריכין לקבל לפי שאינו דומה חבר שקבל לבן חבר שקבל אביו דבן חבר לא חשיד. ובתוספתא גרסינן שאין דומה חבר שקבל לבן חבר שקבל במסכת דמאי: נשנית משנה זו דאפי' תלמיד חכם צריך לקבל: בטהרות בסדר טהרות לא גרסי'. בטהרות עצמן ארע להן מעשה ונסתפקה הלכה: שדרו רבנן שדרו זוג דרבנן: אותיב רבנן מדידיה מתלמידיו שקבלו עליהן דברי חברות אותיב בהדי הנך שלוחים וקאי איהו לעיוני בשאלתם: אבא של זה כו' אגב רתחיה קאמר ולא היא: כבוד זקן הבא והבן: סלסול מעלה. ר' חנינא בן אנטיגנוס כהן היה: בחזקתה עד שתפסל שימכרו בה קלא אילן לשם תכלת: צריכין לקבל דברי חברות בתחלה גרסי' ולא גרסי' כבתחלה ובתוספתא גרסינן הכי בבתחלה כלומר מתחלה קודם שנחזיקנו בחברות ואע"ג דאמרן לעיל בניו ובני ביתו אין צריכין לקבל הכא שאני הואיל ובשעת קבלה לא הוו גביה ואיכא למימר דסרכיהו קמא נקטי: אין צריכין לקבל אם חזרו תחת יד חבר: קומעת קושרת: קשרי מוכס שיש חותמות למוכסים וכשנותנין להן המכס הם נותנין לו חותם כדי שלא יתבענו מוכס שני:

מסורת הש"ס

א תוספתא דמאי
ב תוספתא דמאי
ג ספרא קדושים פרק ח ג; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי
ד חולין קלג.; תוספתא דמאי; מנחות יח:
ה תוספתא דמאי
ו גיטין עה:; בבא בתרא כח.; בבא מציעא כט:
ז תוספתא דמאי
ח עבודה זרה לט.
ט תוספתא דמאי

תורה אור השלם

הַמַּקְרִיב אֶת־דַּם הַשְּׁלָמִים וְאֶת־הַחֵלֶב מִבְּנֵי אַהֲרֹן לוֹ תִהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין לְמָנָה [ויקרא ז, לג]

הֵן יִשָּׂא־אִישׁ בְּשַׂר־קֹדֶשׁ בִּכְנַף בִּגְדוֹ וְנָגַע בִּכְנָפוֹ אֶל־הַלֶּחֶם וְאֶל־הַנָּזִיד וְאֶל־הַיַּיִן וְאֶל־שֶׁמֶן וְאֶל־כָּל־מַאֲכָל הֲיִקְדָּשׁ וַיַּעֲנוּ הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמְרוּ לֹא [חגי ב, יב]

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת [במדבר טו, לח]

רבינו גרשום

ליורא בת ליורתא. גר בת גיורת:

קדושיו קדושין. ובעיא גט:

חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו. דאמרינן הואיל ואין יכול לעמוד באותו דבר [ודאי לא יעמוד נמי באחרים]:

אפילו דקדוק אחד. אגר שבא לקבל עליו כל דברי תורה קאי ברייתא (ודאי לא יעמוד נמי באחרים):

אם ראינוהו שנוהג בצנעא בתוך ביתו קודם לכך מקבלין אותו מיד ואח"כ מלמדין אותו:

מקבלין לכנפים לנטילת ידים אם קיבל עליו להזהר שלא לאכול בלא נטילת ידים ובכל דבר שצריך לנטילת ידים:

אח"כ מקבלין אותו לטהרות. ליכל חולין בטהרה:

אף לטהרות לא קיבל. כלומר שאין סומכין עליו אף לכמה שקיבל דאמרינן מדלא יכול לעמוד במה שצריך נטילת ידים כ"ש בשאר טהרות:

על כמה מקבלין אותו. כלומר כמה חזינן ליה דאיזהר בטהרה דמקבלין ליה בנאמן על הטהרות:

למשקין. לטהרת משקין ל' יום:

לכסות לטהרת בגדים כדאמרינן בגדי עם הארץ מדרס לפרושים כו':

לפי שאינו דומה חבר שקיבלא)נראה דצ"ל חבר שקיבל לבן חבר שקיבל הכי משמע וכו' שצריך לקבל בפני ג'. ט"א אינו דומה וכו' את"ק קאי דמשו"ה אמר בניו ובני ביתו וכו'. ט"א אינו דומה חבר שקיבל וכן שקיבל הכי משמע כיון דאמרת לחבר עצמו צריך לקבל בפני ג' כ"ש בן חבר שצריך לקבל בפני ג' מש"ה הת"ק קאי דאמרינן בניו ובני ביתו אינו צריך לקבל אע"ג דאיהו גופיה צריך לקבל בפני ג' אינו דומה חבר בן עם הארץ לבן חבר. דחבר בן עם הארץ לא גדל בבית אביו וצריך לו לקבל בפני ג' אבל בן חבר דסריך בטהרות שנוהג בבית אביו אין צריך לקבל בפני ג':

בימי בנו של ר' חנינא נשנית משנה זו. דת"ח צריך לקבל בפני ג' דאיהו הוה חשיד אפי' ת"ח בטהרותיו אא"כ קבלו בפני ג':

אותיב רבנן מדידיה. מתלמידיו לשמור טהרותיו על שהלך לעיין בדבר:

אמרו ליה. לר' יהודה היאך נהג בהם שלא רצה להאמין להם טהרותיו. א"ל ר' יוסי לר' יהודה כבוד זקן יהא מונח במקומו כלומר אל תחשדיה במבזה ת"ח:

אלא מיום שחרב בהמ"ק נהגו חכמים סילסול חומרא:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי' מהל' מטמאי משכב ומושב הל' ט, טוש"ע יו"ד סי' קיט סעי' ד:
ב מיי' פי"ג מהל' איסורי ביאה הל' יז, טוש"ע יו"ד סי' רסח סעי' יב:
ג מיי' פי' מהל' מטמאי משכב ומושב הל' ב:
ד מיי' פג' מהל' כלי המקדש והעובדין בו הל' א:
ה מיי' פא' מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' א:
ו מיי' פי' מהל' מעשרות הל' א:
ז מיי' פי' מהל' מטמאי משכב ומושב הל' ב:
ח מיי' פי' מהל' מעשרות הל' א:
ט מיי' פי' מהל' מטמאי משכב ומושב הל' ב:
י מיי' פי' מהל' מעשרות הל' א:
יא מיי' פי' מהל' מטמאי משכב ומושב הל' ב:
יב מיי' פי' מהל' מטמאי משכב ומושב הל' ה:
יג מיי' פי' מהל' מעשרות הל' א:
יד מיי' פי' מהל' מטמאי משכב ומושב הל' ה:
טו מיי' פי' מהל' מעשרות הל' א:
טז מיי' פי' מהל' מטמאי משכב ומושב הל' ד:
יז מיי' פי' מהל' מטמאי משכב ומושב הל' ג:
יח מיי' פי' מהל' מטמאי משכב ומושב הל' ה:
יט מיי' פי' מהל' מעשרות הל' ב:
כ מיי' פב' מהל' ציצית הל' ו:
כא מיי' פי' מהל' מעשרות הל' ג:
כב מיי' פי' מהל' מטמאי משכב ומושב הל' ו:

(א) תָּנוּ רַבָּנַן: וְכוּלָּן שֶׁחָזְרוּ בָּהֶן אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָן עוֹלָמִית, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חָזְרוּ בְּמַטְמוֹנִיּוֹת — אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָן, בְּפַרְהֶסְיָא — מְקַבְּלִין אוֹתָן. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אִם עָשׂוּ דִּבְרֵיהֶן בְּמַטְמוֹנִיּוֹת — מְקַבְּלִין אוֹתָן, בְּפַרְהֶסְיָא — אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָן. רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמְרִים: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ מְקַבְּלִין אוֹתָן, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "שׁוּבוּ בָּנִים שׁוֹבָבִים". אָמַר רַבִּי יִצְחָק אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כְּאוֹתוֹ הַזּוּג.

א תָּנוּ רַבָּנַן, בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים: חָבֵר וְנַעֲשָׂה גַּבַּאי — דּוֹחִין אוֹתוֹ מֵחֲבֵירָתוֹ, פֵּירַשׁ — אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. חָזְרוּ לוֹמַר: פֵּירַשׁ — הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם. רַב הוּנָא בַּר חִיָּיא אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ שַׁעְתָּא, הֲוָה עָיֵיל גַּבֵּיהּ רַבָּה וְרַב יוֹסֵף וְאַרְבַּע מְאָה זוּגָא דְּרַבָּנַן. שְׁמַע דְּאָתוּ, קְטַיר לְהוּ אַרְבַּע מְאָה תַּכְתְּקֵי. לְסוֹף שְׁמַעוּ דְּנַעֲשָׂה גַּבַּאי, שְׁלַחוּ לֵיהּ: זִיל לַחֲשִׁיבוּתֵיהּ, זִיל לְקַדְמוּתֵיהּ. שְׁלַח לְהוּ: הֲדַרִי בִּי. רַב יוֹסֵף לָא אֲזַל, רַבָּה אֲזַל. רַב יוֹסֵף אָמַר: תְּנֵינָא, פֵּירַשׁ — אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ; רַבָּה אָמַר: תְּנֵינָא, חָזְרוּ לוֹמַר: פֵּירַשׁ — הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם. בג(ב) תָּנוּ רַבָּנַן: כָּל הַבְּכוֹרוֹת אָדָם רוֹאֶה, חוּץ מִשֶּׁל עַצְמוֹ, וְרוֹאֶה אֶת קֳדָשָׁיו, וְאֶת מַעְשְׂרוֹתָיו, וְנִשְׁאָל עַל טָהֳרוֹתָיו. ד(ג) אָמַר מָר: כָּל הַבְּכוֹרוֹת אָדָם רוֹאֶה חוּץ מִשֶּׁל עַצְמוֹ. בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵימָא בְּחַד — מִי מְהֵימַן? אֶלָּא בִּתְלָתָא, וּמִי חֲשִׁידִי? וְהָתְנַן: מֵיאֲנָה אוֹ שֶׁחָלְצָה בְּפָנָיו — יִשָּׂאֶנָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בֵּית דִּין! לְעוֹלָם בְּחַד, וְכִדְאָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּיָחִיד מוּמְחֶה, הָכָא נָמֵי בְּיָחִיד מוּמְחֶה. וְרוֹאֶה אֶת קֳדָשָׁיו, דְּאִי בָּעֵי מִיתְשִׁיל עֲלַיְיהוּ. וּמַעְשְׂרוֹתָיו, דְּאִי בָּעֵי שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא בְּכוּלֵּיהּ עֶדְרֵיהּ. וְנִשְׁאָל עַל טָהֳרוֹתָיו, דְּהָא חֲזוּ לֵיהּ בִּימֵי טוּמְאָתוֹ.

הֲדַרַן עֲלָךְ עַד כַּמָּה יִשְׂרָאֵל חַיָּיבִין.

הו(ד) מַתְנִי' **כָּל** פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין, הֲנָאָתָן לַהֶקְדֵּשׁ, נִמְכָּרִין בָּאִיטְלִיז, וְנִשְׁחָטִין בָּאִיטְלִיז, וְנִשְׁקָלִין בְּלִיטְרָא, חוּץ מִן הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר, שֶׁהֲנָיָיתָן לַבְּעָלִים. פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין — הֲנָיָיתָן לַהֶקְדֵּשׁ. וְשׁוֹקְלִין מָנֶה כְּנֶגֶד מָנֶה בַּבְּכוֹר.

גְּמָ'

וְכֻלָּן שֶׁחָזְרוּ בָּהֶן סֵיפָא דְּהַךְ בָּרַיְיתָא דִּלְעֵיל הִיא דְּקָתָנֵי הַבָּא לְקַבֵּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת חוּץ מִדָּבָר אֶחָד וְכֵן כֹּהֵן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי כְהוּנָּה חוּץ מִדָּבָר אֶחָד וְכֵן בְּלֵוִי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי לְוִיָּה חוּץ מִדָּבָר אֶחָד אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָן שֶׁנֶּאֱמַר הַמַּקְרִיב אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים וְגוֹ' בִּזְמַן שֶׁהַכֹּהֲנִים עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מַה כְּתִיב בָּהֶם חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָם מֵאִשָּׁי וּכְשֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מַה כְּתִיב בָּהֶן מִי גַם בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם וְכֻלָּן שֶׁחָזְרוּ בָּהֶן אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָם עוֹלָמִית כו' בַּתּוֹסֶפְתָּא דְּמַסֶּכֶת דְּמַאי בְּפ' הָאֹרֶז בִּמְקוֹמוֹ מֻתָּר בַּחַלַּת אַנְטוֹכְיָא: עָשׂוּ דְּבָרִים בְּמַטְמוֹנִיּוֹת שֶׁלֹּא חִלְּלוּ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא מְקַבְּלִין אוֹתָם: כְּאוֹתוֹ הַזּוּג ר"ש וְר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: גַּבַּאי מְמֻנֶּה לַמֶּלֶךְ לִגְבּוֹת מַס מִיִּשְׂרָאֵל: פֵּרַשׁ מִן הַגַּבָּאוּת: אִצְטְרִיכָא לֵיהּ שַׁעְתָּא שֶׁהָיוּ חֲכָמִים צְרִיכִין לוֹ לִשְׁאוֹל הֵימֶנּוּ הֲלָכוֹת: קְטַר לְהוּ קָשַׁר וְתִקֵּן לָהֶם אַרְבַּע מֵאוֹת: תַּכְתְּקֵי כִּסְאוֹת: זִיל לַחֲשִׁיבוּתֵיהּ יֵלֵךְ לַחֲשִׁיבוּתֵיהּ אַחַר הַחֲשִׁיבוּת שֶׁבָּחַר לוֹ לִהְיוֹת מוֹכֵס וְאָנוּ לֹא נֵלֵךְ אֶצְלוֹ: הֲדַרִי בִּי מִגַּבָּאוּת: וְרוֹאֶה אֶת קָדָשָׁיו אִם יֵשׁ לוֹ שְׁלָמִים בְּבֵיתוֹ וְנָפַל בָּהֶן מוּם יִרְאֶה אִם קָבוּעַ הוּא וְיִפָּדֶה וְיוֹצִיאֵם לְחוּלִּין: מַעַשְׂרוֹתָיו מַעְשַׂר בְּהֵמָה שֶׁנָּפַל בָּהֶם מוּם: וְנִשְׁאָל עַל טָהֳרוֹתָיו הוּא עַצְמוֹ אִם בָּקִי בַּהֲלָכוֹת נִשְׁאָל לְעַצְמוֹ עַל טָהֳרוֹתָיו אִם אֵרַע בָּהֶן סָפֵק וְאֵינוֹ צָרִיךְ לֵילֵךְ אֵצֶל חָכָם אַחֵר: חוּץ מִשֶּׁל עַצְמוֹ שֶׁאֵין כֹּהֵן רַשַּׁאי לִרְאוֹת מוּם שֶׁל בְּכוֹרוֹתָיו וּלְהַתִּירוֹ: וְחַד מִי מְהֵימַן לְהַתִּיר בְּכוֹר וַאֲפִילּוּ שֶׁל אֲחֵרִים וְהָאֲנַן תְּנַן לְקַמָּן בְּפֶרֶק כָּל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין (בְּכוֹרוֹת דַּף לו:) בְּכוֹר שֶׁנִּסְמֵית עֵינוֹ וְנִקְטְעָה יָדוֹ הֲרֵי זֶה יִשָּׁחֵט עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת: אֶלָּא בִּתְלָתָא וְכֹהֵן בַּעַל הַבְּכוֹר אֶחָד מֵהֶן: וּמִי חֲשִׁידֵי כּוּלְּהוּ בִּשְׁבִילוֹ: וְהָתְנַן בִּיבָמוֹת: מֵאֲנָה אוֹ שֶׁחָלְצָה אִשָּׁה לִפְנֵי חָכָם מֻתָּר לִשָּׂאֲנָהּ וְאֵינוֹ נֶחְשָׁד לוֹמַר עַל מְנָת כֵּן הִתִּירָהּ: מִפְּנֵי שֶׁהוּא ב"ד כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא הָיָה לְבַדּוֹ שָׁם אֶלָּא בֵּית דִּין שְׁלֹשָׁה הָיוּ שָׁם: כִּדְאָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּיָחִיד מֻמְחֶה בְּמַסֶּכֶת נְדָרִים בְּפֶרֶק נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה (נְדָרִים דַּף עח.): וְרוֹאֶה אֶת קָדָשָׁיו וְאֵינוֹ נֶחְשָׁד לוֹמַר עַל מוּם עוֹבֵר שֶׁהוּא קָבוּעַ דְּמָה לוֹ לְשַׁקֵּר הָא אִם הָיָה רוֹצֶה לְהוֹצִיאָן לְחוּלִּין יָכוֹל לַעֲשׂוֹת בְּהֶתֵּר וְלִשְׁאֹל לְחָכָם וְלִפְתֹּחַ בַּחֲרָטָה דְּהֶקְדֵּשׁ טָעוּת וְלוֹמַר בְּטָעוּת הִקְדַּשְׁתִּיו אֲבָל בִּבְכוֹר דְּאִיהוּ לָא אַקְדְּשֵׁיהּ דְּהָא מֵרֶחֶם קָדוֹשׁ לֵיכָּא לְמֵימַר הָכִי וְנֶחְשָׁד: וּמַעַשְׂרוֹתָיו דְּאֵינוֹ נֶחְשָׁד לוֹמַר עַל עוֹבֵר שֶׁהוּא קָבוּעַ דְּאִי הֲוָה בָּעֵי מֵעִקָּרָא הֲוָה עָבֵיד בְּהֶתֵּירָא קֹדֶם שֶׁיְּעַשֵּׂר עֶדְרוֹ: שָׁדֵי מוּמָא בְּכוּלְּהוּ דַּעֲדַיִן אֵינָן קְדוֹשִׁים דְּלֶהֱוֵי כְּמַטִּיל מוּם בַּקָּדָשִׁים וְאַחַ"כ יְעַשֵּׂר דְּמַעְשַׂר בְּהֵמָה חָל עַל הַמּוּם דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כ"ז:ל"ג) לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרַע הִלְכָּךְ אֵינוֹ נֶחְשָׁד: וְנִשְׁאַל עַל טָהֳרוֹתָיו אֵינוֹ חָשׁוּד לוֹמַר עַל טָמֵא טָהוֹר דְּאִם טְמֵאוֹת הֵן מַה יַּפְסִיד הָא חֲזָא לֵיהּ בִּימֵי טֻמְאָה. וּבְחוּלִּין קָמַיְירֵי דִּתְרוּמָה טְמֵאָה לָא חַזְיָא לֵיהּ אֲפִילּוּ בִּימֵי טֻמְאָתוֹ: מַתְנִי' כָּל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין קָדָשִׁים שֶׁנָּפַל בָּהֶן מוּם: הֲנָאָתָן לְהֶקְדֵּשׁ אִם מוֹכְרִין אוֹתָן בְּיוֹקֶר הֲנָאַת הֶקְדֵּשׁ הִיא. וּבַגְּמָרָא מְפָרֵשׁ כּוּלָּהּ: בָּאִטְלִיז בַּשּׁוּק שֶׁלּוֹקְחִין הַרְבֵּה וְנִמְכָּר בְּיוֹקֶר: וְנִשְׁקָלִין בְּלִטְרָא כְּדֶרֶךְ שֶׁהַקַּצָּבִין מוֹכְרִין בְּשַׂר חֻלִּין: בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר אִם נִמְכָּרִין בְּיוֹקֶר: הֲנָאָתָן לַבְּעָלִים בְּכוֹר הֲנָאָתוֹ לַכֹּהֵן וּמוֹכֵר הַבָּשָׂר לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה דִּבְשַׂר בְּכוֹר נֶאֱכָל לְכָל אָדָם וְהַכֹּהֵן נוֹטֵל דָּמָיו וּלְכֹהֵן קָרֵי בְּעָלִים שֶׁל בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר הֲנָאַת מְכִירָתוֹ בְּיוֹקֶר לִבְעָלָיו יִשְׂרָאֵל הִיא וּמִשּׁוּם הֲנָאַת הֶדְיוֹטוֹת לָא מְזַלְזְלִינַן בְּקָדָשִׁים לִנְהֹג בָּהֶן מִנְהַג חֻלִּין לְמָכְרוֹ בָּאִטְלִיז אֶלָּא בְּבֵיתוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יִקְפְּצוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵי אָדָם כָּל כָּךְ וְאֵין נִשְׁקָלִין בְּלִטְרָא אֶלָּא בְּאֹמֶד וְאִם יַפְסִיד לֵית לַן בַּהּ: וְשׁוֹקְלִין מָנָה כְּנֶגֶד מָנָה בַּבְּכוֹר שֶׁאִם יֵשׁ לוֹ חֲתִיכַת בְּשַׂר חֻלִּין שֶׁנִּשְׁקְלָה בְּלִטְרָא יָכוֹל לִשְׁקֹל בְּשַׂר בְּכוֹר כְּנֶגְדָּהּ:

וְכֻלָּן שֶׁחָזְרוּ בָּהֶן כו' פ"ה בפ"ק לע"ז (דַּף ז.) אַגַּזְלָנִים וְעַמֵּי הָאָרֶץ קָאֵי שֶׁחָזְרוּ מֵרִשְׁעָן לְמוּטָב וְזֶהוּ תֵּמַהּ לָמָּה אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָם דְּמַשְׁמַע דְּאֵין תַּקָּנָה לַעֲשׂוֹת עַם הָאָרֶץ [חָבֵר] שֶׁמְּקַבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי חֲבֵרוּת כו' וְעוֹד דִּלְשׁוֹן עוֹלָמִית מַשְׁמַע שֶׁכְּבָר קִבְּלוּ פַּעַם אַחֶרֶת וְעוֹד דְּקָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה חָזְרוּ בָּהֶן בְּמַטְמוֹנִיּוֹת אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָן שֶׁאִם חָזְרוּ לְמוּטָב בְּמַטְמוֹנִיּוֹת וְלֹא בְּפַרְהֶסְיָא אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָן וְכִי זוֹ יִרְאַת שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר וְאוֹמֵר ר"ת דְּקָאֵי אַרֵישָׁא דְּקָתָנֵי בַּתּוֹסֶפְתָּא דִּדְמַאי בְּפֶרֶק שֵׁנִי עַם הָאָרֶץ שֶׁקִּבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי חֲבֵרוּת כו' (עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁקִּבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי חֲבֵרוּת כו') גֵּר שֶׁקִּבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי תוֹרָה כו' כֹּהֵן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו כְּהֻנָּה כו' לֵוִי שֶׁקִּבֵּל עֲבוֹדַת לְוִיָּה כו' וַהֲדַר קָתָנֵי וְכֻלָּן שֶׁחָזְרוּ בָּהֶן כְּלוֹמַר שֶׁחָזְרוּ לְסוֹרָם וְקִלְקְלוּ מַעֲשֵׂיהֶם אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָן עוֹלָמִית כֵּיוָן דְּלָא יָכְלוּ לַעֲמֹד בָּהּ ר' יְהוּדָה אוֹמֵר בְּמַטְמוֹנִיּוֹת כְּלוֹמַר שֶׁחָזְרוּ לְסוֹרָם בְּמַטְמוֹנִיּוֹת וּבְגָלוּי נִזְהָרִין עַל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָן שֶׁגּוֹנְבִין דַּעַת הַבְּרִיּוֹת וְאֵין עוֹשִׂין אֶלָּא לְפָנִים אֲבָל אִם לְגַמְרֵי קִלְקְלוּ מַעֲשֵׂיהֶם אַף בְּפַרְהֶסְיָא מְקַבְּלִין אוֹתָן כְּשֶׁיָּשׁוּב דִּכְשֶׁחוֹזְרִין חָזְרָה לְגַמְרֵי: **אִיכָּא** דְּאָמְרֵי עָשׂוּ דִּבְרֵיהֶם בְּמַטְמוֹנִיּוֹת שֶׁהֻכַּרְנוּ בָּהֶם מִתְּחִלָּה קֹדֶם שֶׁחָזְרוּ לְסוֹרָם שֶׁהָיוּ נוֹהֲגִין דִּבְרֵי חֲבֵרוּת אַף בַּסֵּתֶר מְקַבְּלִין אוֹתָם כְּשֶׁיָּשׁוּבוּ אֲבָל אִם לֹא הֻכַּרְנוּ בָּהֶם מֵעוֹלָם שֶׁעָשׂוּ דִּבְרֵי חֲבֵרוּת כִּי אִם בְּפַרְהֶסְיָא וּבְצִנְעָה לֹא הָיוּ נִזְהָרִין הֵיטֵב אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָם שֶׁגּוֹנְבֵי דַּעַת הַבְּרִיּוֹת הֵם: **דְּהָא** חֲזוּ לֵיהּ בִּימֵי טֻמְאָתוֹ תֵּמַהּ וּתְרוּמָה טְמֵאָה דְּלָא חַזְיָא לֵיהּ וְכִי לֹא יִהְיֶה נֶאֱמָן וְכֵן בִּשְׁאָר כָּל אִסּוּר וְהֶתֵּר וּבְהֶדְיָא אָמְרִינַן בְּרֵישׁ הֶלֵּךְ (עֵירוּבִין ל' סג.) הַאי צוּרְבָא דְּרַבָּנַן חָזֵי לֵיהּ לְנַפְשֵׁיהּ: **מַתְנִי'** חוּץ מִן הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר שֶׁהֲנָאָתָן לַבְּעָלִים אע"פ שֶׁמְּפָרֵשׁ טַעַם מִשּׁוּם דַּהֲנָאָתָן לַבְּעָלִים עַל כָּרְחִין מִדְּאוֹרַיְיתָא הִיא כִּדְמוֹכַח בְּפֶרֶק קַמָּא דִּתְמוּרָה (דַּף ח.) וּבְסוֹף חֵלֶק (סַנְהֶדְרִין דַּף קיב:) גַּבֵּי עִיר הַנִּדַּחַת דְּדָרֵשׁ בְּהֶמְתְּךָ מִי שֶׁנֶּאֱכָלִין בְּתוֹרַת בְּהֶמְתְּךָ יָצָא בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין בְּתוֹרַת בְּהֶמְתְּךָ דִּתְנַן כָּל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין נִמְכָּרִין בָּאִטְלִיז חוּץ מִן הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְשֶׁמָּא מִשּׁוּם קְרָא נָפְקָא דְּאֵין נוֹהֲגִין בִּזָּיוֹן בְּדָבָר שֶׁאֵין הֲנָאָתָן לְהֶקְדֵּשׁ:

מסורת הש"ס

א תוספתא דמאי; עבודה זרה ז.
ב משנה נגעים
ג יבמות כה:
ד תוספתא בכורות; תמורה כא.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה דהא וכו' וכי לא יהיה נאמן. עי' בר"ש סוף פ"ב דנגעים:

תורה אור השלם

שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים נְאֻם־יְהֹוָה כִּי אָנֹכִי בָּעַלְתִּי בָכֶם וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם אֶחָד מֵעִיר וּשְׁנַיִם מִמִּשְׁפָּחָה וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם צִיּוֹן [ירמיהו ג, יד]

שׁוּבוּ בָּנִים שׁוֹבָבִים אֶרְפָּה מְשׁוּבֹתֵיכֶם הִנְנוּ אָתָנוּ לָךְ כִּי אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ [ירמיהו ג, כב]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי' מהל' מטמאי משכב ומושב הל' ח:
ב מיי' פג' מהל' בכורות הל' א, טוש"ע יו"ד סי' שיב סעי' ב:
ג מיי' פו' מהל' בכורות הל' ט:
ד מיי' פי' מהל' גירושין הל' טז, טוש"ע אה"ע סי' יב סעי' ב:
ה מיי' פא' מהל' איסורי המזבח הל' יב:
ו מיי' פא' מהל' בכורות הל' יח, סמג עשין קמב, טוש"ע יו"ד סי' שו סעי' ו:

רבינו גרשום

וכולן שחזרו בהן. אשת חבר שניסת לעם הארץ ובתו של חבר ועבדו של חבר ועכשיו רוצין להיות שוב חבירים אין מקבלני':
חזרו במטמוניו'. ולא בפרהסיא אין מקבלין אותן:
איכא דאמרי אם עשו דברים במטמוניות. כלומר אם במטמוניות לא הקפידו בטהרות מקבלין דלא נתפרסם לרבים שלא שמרו טהרות הילכך מקבלין דדומה שהן בחזקתן שהיו תחילה:
ונעשה גבאי. מוכס:
פירש. מגבאותו:
אצטריכא ליה שעתא. נשאל ממנו דבר הלכה לפי שהיה חכם גדול. ואיכא דאמרי חלש היה והיו צריכין לבקרו. למ"ה:
קטר להו ת' תכתקי. עיטר להם. (עיטר להם) ד' מאות כיסאות:
זיל לחשיבותיה זיל לקדמותיה. כלומר הואיל והיה כבר גבאי ילך לו לחשבותו ולאומנותו הראשון ואנו לא נלך אצלו:
מי חשידי. אפי' בשל עצמן:
וכדאמר רב חסדא ביחיד מומחה. רואה בכורות הכא נמי ביחיד עסקי' דאינו רואה של עצמו משום חשד:
ורואה את קדשיו. ונאמן לומר מום קבוע הוא ויכול לפדותן אפי' כשמואל:
הואיל דאיבעי מיתשיל עלייהו. לפני חכם ויכול לומר לא זה הקדשתי אלא אחר ולא היה מוקדש הם הכי נאמן להתירו:
ומעשרות להתירן במומן שלא יערכו לאוכלן לפנים מן החומה הואיל דאי בעי שדי מומא בכוליה עדריה והוי המעשר בעל מום מעכשיו:
ונשאל על טהרותיו. דבני ביתו יכולין לשאול לו אם נולד ספק טומאה בטהרותיו ונאמן להתיר הואיל והא חזו ליה כשהן טמאין לאוכלן בימי טומאתו אמרינן מה לו לשקר ונאמן הוא:
הדרן עלך עד כמה
אטליז. בשוק של קצבין. הואיל והנאתן להקדש. למיהן רשאי בהן לזלזל ולמוכרן באטליז ולשוקלן. שבשוק נמכרין ביוקר ויהא ריוח להקדש. אבל בכור הואיל והנאת דמיו לבעלים אין רשאי לזלזל בהן ואע"פ שאין שוקלין כנגד ליטרא עצמה אבל יכול לשקול בשר בכור כנגד ליטרא בשר חולין. והיינו מנה כנגד מנה:

גְּמָ' כָּל פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין הֲנָאָתָן לַהֶקְדֵּשׁ. אֵימַת? אִילֵּימָא לְאַחַר פִּדְיוֹנוֹ — הֲנָאָתָן לַהֶקְדֵּשׁ? הֲנָאָתָן דִּבְעָלִים הוּא! [א]אֶלָּא לִפְנֵי פִּדְיוֹנוֹ. נִשְׁחָטִין? הָא בָּעֵי הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה! [ב]הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר, קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אֶלָּא לְעוֹלָם לְאַחַר פִּדְיוֹן, וּמַאי הֲנָאָתָן לַהֶקְדֵּשׁ? אַדְּמֵעִיקָּרָא. דְּכֵיוָן דְּשָׁרֵי לְהוּ מָר, נִמְכָּרִין בְּאִיטְלִיז וְנִשְׁחָטִין בְּאִיטְלִיז וְנִשְׁקָלִין בְּלִיטְרָא, טָפֵי וּפָרֵיק מֵעִיקָּרָא. [אב]חוּץ מִן הַבְּכוֹר וּמִן הַמַּעֲשֵׂר שֶׁהֲנָיָיתָן לַבְּעָלִים. בִּשְׁלָמָא בְּכוֹר — בְּאִיטְלִיז הוּא דְּלָא מִיזְדַּבַּן, הָא בְּבֵיתֵיהּ מִיזְדַּבַּן, אֶלָּא מַעֲשֵׂר — בְּבֵיתֵיהּ מִי מִיזְדַּבַּן? [ג][ג]וְהָתַנְיָא: בִּבְכוֹר נֶאֱמַר "לֹא תִפְדֶּה" וְנִמְכָּר חַי, בְּמַעֲשֵׂר נֶאֱמַר "לֹא יִגָּאֵל" וְאֵינוֹ נִמְכָּר, לֹא חַי וְלֹא שָׁחוּט, לֹא תָּם וְלֹא בַּעַל מוּם. [ד]הָא מִילְּתָא אִיקַּשְׁיָא לֵיהּ לְרַב שֵׁשֶׁת בְּאוּרְתָּא, וְשַׁנְּיַיהּ בְּקַדְמוּתָא מִבָּרַיְיתָא, בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה שֶׁל יְתוֹמִים עָסְקִינַן, וּמִשּׁוּם הֲשָׁבַת אֲבֵידָה נָגְעוּ בָּהּ. רַבִּי אִידִי סַרְסְיֵהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת הֲוָה שַׁמְעָהּ מִינֵּיהּ, אֲזַל אַמְרָהּ בֵּי מִדְרְשָׁא וְלָא אַמְרָהּ מִשְּׁמֵיהּ, שְׁמַע רַב שֵׁשֶׁת אִיקְפַּד, אֲמַר: מַאן דְּעָקֵיץ לִיעָקְצֵיהּ עַקְרַבָּא, וְרַב שֵׁשֶׁת מַאי נָפְקָא לֵיהּ מִינַּהּ? דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב "אָגוּרָה בְאָהָלְךָ עוֹלָמִים"? וְכִי אִיפְשָׁר לְאָדָם לָגוּר בִּשְׁנֵי עוֹלָמִים? אֶלָּא אָמַר דָּוִד: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יֹאמְרוּ דָּבָר שְׁמוּעָה מִפִּי בָּעוֹלָם הַזֶּה. דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאוֹמְרִים דְּבַר שְׁמוּעָה מִפִּיו בָּעוֹלָם הַזֶּה — שִׂפְתוֹתָיו דּוֹבְבוֹת בַּקֶּבֶר. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר זְעֵירִי: מַאי קְרָאָה — "וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוֹדִי לְמֵישָׁרִים דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים", כְּכוֹמֶר שֶׁל עֲנָבִים, מָה כּוֹמֶר שֶׁל עֲנָבִים כֵּיוָן דְּאָדָם נוֹגֵעַ בּוֹ - דּוֹבֵב, אַף תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, כֵּיוָן שֶׁאָדָם אוֹמֵר דְּבַר שְׁמוּעָה מִפִּיו - דּוֹבְבוֹת שִׂפְתָיו בַּקֶּבֶר. [ה]מַאי בָּרַיְיתָא? דְּתַנְיָא: מַעֲשַׂר בְּהֵמָה שֶׁל יְתוֹמִים — מוֹכְרִין אוֹתוֹ, וּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה שֶׁשְּׁחָטוֹ — מַבְלִיעוֹ בְּעוֹרוֹ, בְּחֶלְבּוֹ, וּבְגִידוֹ, וּבְקַרְנָיו. מַאי קָאָמַר? אָמַר אַבָּיֵי: הָכִי קָאָמַר — מַעֲשַׂר בְּהֵמָה שֶׁל יְתוֹמִים מוֹכְרִין אוֹתוֹ בְּהַבְלָעָה. [ו][ד]מִכְּלָל דְּגָדוֹל בְּהַבְלָעָה לָא? מַאי שְׁנָא מֵהָא דְּתַנְיָא: הַלּוֹקֵחַ לוּלָב מֵחֲבֵירוֹ בַּשְּׁבִיעִית — נוֹתֵן לוֹ אֶתְרוֹג בְּמַתָּנָה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לְלוֹקְחוֹ בַּשְּׁבִיעִית. [ז]וְהָוֵינַן בָּהּ: לֹא רָצָה לִיתֵּן לוֹ בְּמַתָּנָה מַאי? וְאָמַר רַב הוּנָא: מַבְלִיעַ לוֹ דְּמֵי אֶתְרוֹג בַּלּוּלָב! הָתָם לָא מוֹכְחָא מִילְּתָא, הָכָא מוֹכְחָא מִילְּתָא. אָמַר רָבָא: אִם כֵּן, "מַעֲשַׂר בְּהֵמָה" תְּרֵי זִמְנֵי לָמָּה לִי? אֶלָּא אָמַר רָבָא: הָכִי קָאָמַר, מַעֲשַׂר בְּהֵמָה שֶׁל יְתוֹמִים מוֹכְרִין אוֹתוֹ כְּדַרְכּוֹ, וּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה דְּגָדוֹל שֶׁשְּׁחָטוֹ מַבְלִיעוֹ בְּעוֹרוֹ בְּחֶלְבּוֹ בְּגִידוֹ וּבְקַרְנָיו. אָמַר רָבָא: מְנָא אָמֵינָא לַהּ? דִּכְתִיב: "וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל". אֵימָתַי עוֹשֶׂה תְּמוּרָה — מֵחַיִּים, אֵימָתַי אֵינוֹ נִגְאָל — מֵחַיִּים, הָא לְאַחַר שְׁחִיטָה — נִגְאָל, וְרַבָּנַן (ההוא) [הוּא] דִּגְזַרוּ לְאַחַר שְׁחִיטָה, אַטּוּ לִפְנֵי שְׁחִיטָה. דָּבָר הַנִּישּׁוֹם מֵחַיִּים — גְּזוּר רַבָּנַן לְאַחַר שְׁחִיטָה אַטּוּ לִפְנֵי שְׁחִיטָה,

דָּבָר

גמ' אֶלָּא לִפְנֵי פִּדְיוֹנוֹ וְדָמִים לַהֶקְדֵּשׁ: נִשְׁחָטִין בִּתְמִיהָ. וְהֵיאַךְ יָכוֹל לְמָכְרוֹ לְהוֹצִיאוֹ לְחוּלִּין לְאַחַר שְׁחִיטָה: הָא בָּעֵי הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה דְּבֶהֱמַת הֶקְדֵּשׁ אֵינָהּ נִפְדֵּית אֶלָּא מֵחַיִּים דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כ"ז:י"א-י"ב) וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אוֹתָהּ הַכֹּהֵן וְגוֹ': הָנִיחָא לְמ"ל בְּפֶ' בָּתְרָא דִּתְמוּרָה (דַּף לב:) קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה אִיכָּא לְאוֹקוֹמֵי דְּנִפְדִּין וְנִמְכָּרִין לְאַחַר שְׁחִיטָה: אַדְּמֵעִיקָּרָא כְּשֶׁהַבְּעָלִים פּוֹדִין אוֹתָן מִתְּחִלָּה מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ אִיכָּא הֲנָאָה לַהֶקְדֵּשׁ אִי שָׁרֵית לֵיהּ לְזַבּוֹנֵי בְּאִטְלִיז לְאַחַר פִּדְיוֹן טָפֵי וּפָרֵיק: שֶׁהֲנָאָתָן לַבְּעָלִים שֶׁאֵין נוֹתְנִים שׁוּם דָּמִים לַהֶקְדֵּשׁ עַל בְּכוֹר וּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה: לֹא תִפְדֶּה אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְּכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה וְגוֹ' (בַּמִּדְבָּר י"ח:י"ז) וּמַשְׁמַע בְּעָלִים אֵין פּוֹדִין אוֹתָן אֲבָל נִמְכָּר הוּא לַאֲחֵרִים מִשֶּׁיָּבֹא לְיַד כֹּהֵן: לֹא יִגָּאֵל וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל וְאֵין נִמְכָּר דִּגְמְרִינַן לֹא יִגָּאֵל דְּהָכָא מִלֹּא יִגָּאֵל כִּדְמְפָרֵשׁ לְקַמָּן בִּשְׁמַעְתִּין: וְשַׁנְיֵיהּ בְּקַדְמוּתָא מִבָּרַיְתָא וּפֵרְקָהּ בְּהַשְׁכָּמַת הַבֹּקֶר מִבָּרַיְתָא. וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ מַאי בָּרַיְתָא וּשְׁנֵי לֵיהּ הָכִי הָכָא מַתְנִי' בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה כו': הֵשַׁב אֲבֵידָה שֶׁאֵין יְכוֹלִין לְאוֹכְלוֹ כֻּלּוֹ וְיַסְרִיחַ וּבְמַעֲשַׂר בַּעַל מוּם קָמַיְירֵי: נָגְעוּ בָּהּ לְהַתִּיר: סַרְסְיֵהּ שַׁמָּעֵיהּ: אָמְרָהּ בְּבֵי מִדְרָשָׁא לְהַאי פֵּירוּקָא: מַאן דְּעָקַץ מִי הוּא שֶׁעֲקָצַנִי וּנְשָׁכַנִי שֶׁלֹּא אֲמָרָהּ מִשְּׁמִי תַּעַקְצֵהוּ עַקְרַבָּא שַׁמָּתָא: דּוֹבְבוֹת נָעוֹת וְהֲנָאָה הוּא לוֹ שֶׁדּוֹמֶה כְּחַי: כּוֹמֶר עֲנָבִים שֶׁאוֹסְפָן בִּכְלִי אֶחָד שִׁבְעָה יָמִים אוֹ שְׁמֹנָה יָמִים שֶׁיִּלְחֲצוּ וְיִתְבַּשְּׁלוּ: מַאי בָּרַיְתָא דְּאָמְרַן לְעֵיל וּשְׁנֵיהּ מִבָּרַיְתָא: מַבְלִיעוֹ בְּחֶלְבּוֹ דְּאָסוּר לִמְכֹּר בָּשָׂר אֶלָּא הַחֵלֶב וְהָעוֹר וְהַגִּידִין יִמְכֹּר וְיַבְלִיעַ לוֹ בָּהֶן דְּמֵי הַבָּשָׂר שֶׁיִּמְכֹּר לוֹ הָעוֹר וְהַגִּידִין בְּיוֹקֶר כַּמָּה שֶׁשָּׁוֶה הַכֹּל וְיִתֵּן לוֹ הַבָּשָׂר בְּמַתָּנָה: מַאי קָאָמַר מֵעִיקָּרָא תָּנֵי מוֹכְרִין אוֹתוֹ דְּמַשְׁמַע כְּדַרְכּוֹ וַהֲדַר תָּנֵי מַבְלִיעוֹ: דְּגָדוֹל שֶׁאֵינוֹ יָתוֹם: הַלּוֹקֵחַ לוּלָב לוֹקֵחַ אָדָם בַּשְּׁבִיעִית מֵעַם הָאָרֶץ פֵּרוֹת שֶׁנִּלְקְטוּ בַּשְּׁבִיעִית מִשּׁוּם דְּבַת שִׁשִּׁית שֶׁנִּכְנֶסֶת לַשְּׁבִיעִית הִיא וְכָל הָאִילָנוֹת הוֹלְכִין אַחַר חֲנָטָה חוּץ מֵאֶתְרוֹג וְאֶתְרוֹג אֵינוֹ רַשַּׁאי לִקַּח בַּשְּׁבִיעִית אע"ג דַּחֲנָטָה בַּשִּׁשִּׁית מִשּׁוּם דְּאֶתְרוֹג בָּתַר לְקִיטָה אָזְלִינַן וּפֵרוֹת שְׁבִיעִית הִיא וְאֵין מוֹסְרִין דְּמֵי פֵּרוֹת שְׁבִיעִית לְעַם הָאָרֶץ שֶׁעוֹשֶׂה בָּהֶם סְחוֹרָה וְאֵינוֹ מְבַעֲרָן בִּזְמַן הַבִּיעוּר כְּשֶׁכָּלָה לַחַיָּה שֶׁבַּשָּׂדֶה: הָתָם לָא מוֹכְחָא מִלְּתָא מִשּׁוּם דְּדָמָיו קַלִּים וְאֵינוֹ נִכָּר שֶׁהִבְלִיעָם בַּלּוּלָב אֲבָל הָכָא אֲפִילּוּ דִּבְהַבְלָעָה נָמֵי מוֹכְחָא מִלְּתָא דְּמוֹכֵר הַבָּשָׂר דְּהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין עוֹר נִמְכָּר כְּלֵי הַאי בְּדָמִים יְקָרִים: אִם כֵּן דְּכוּלֵּיהּ חֲדָא קָתָנֵי: תְּרֵי זִמְנֵי מַעֲשַׂר בְּהֵמָה דְּתָנֵי בְּבָרַיְתָא ל"ל: וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה כְּתִיב וּמֵהַאי לֹא יִגָּאֵל נָפְקָא לָן דְּאֵינוֹ נִמְכָּר הִילְכָּךְ כִּי אַסְרֵיהּ קְרָא לְמִכֹּר דּוּמְיָא דַּעֲשִׂיַּית תְּמוּרָה הוּא דְּאָסַר לֵיהּ: אֵימָתַי עוֹשֶׂה תְּמוּרָה מֵחַיִּים ה"נ אֵימָתַי אֵינוֹ נִגְאָל לֹא אָמְרָה תּוֹרָה אֶלָּא מֵחַיִּים אֲבָל לְאַחַר שְׁחִיטָה נִמְכָּר: וְרַבָּנַן גָּזְרוּ לְאַחַר שְׁחִיטָה אַטּוּ לִפְנֵי שְׁחִיטָה כִּדְקָתָנֵי לְעֵיל אֵינוֹ נִמְכָּר לֹא חַי וְלֹא שָׁחוּט: דָּבָר הַנִּשּׁוֹם נִמְכָּר מֵחַיִּים כְּגוֹן הַבָּשָׂר שֶׁכָּל חֲשִׁיבוּת דִּבְהֵמָה אֵינוֹ אֶלָּא בְּבָשָׂר גְּזוּר רַבָּנַן לְאַחַר שְׁחִיטָה:

בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה שֶׁל יְתוֹמִים כו' אֲפִי' לְרַבָּה דְּשָׁרֵי לְגָלוֹל בְּהַבְלָעָה הֻצְרַךְ רַב שֵׁשֶׁת לְהַעֲמִיד בְּשֶׁל יְתוֹמִים דְּמַשְׁמַע לֵיהּ מַתְנִי' בְּלֹא הַבְלָעָה דּוּמְיָא דִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין בְּאִטְלִיז: מַבְלִיעוֹ בְּחֶלְבּוֹ דְּאָסוּר לִמְכֹּר הַבָּשָׂר אֶלָּא הַחֵלֶב וְהָעוֹר וְהַגִּידִין וְיֵשׁ לְדַקְדֵּק מִכָּאן דְּאַפִּי' מַאן דְּאָסַר לְקַמָּן (בְּכוֹרוֹת דַּף לב:) לְהִמָּנוֹת עוֹבֵד כּוֹכָבִים עַל הַבְּכוֹר חֶלְבּוֹ מִיהָא שָׁרֵי דִּכְעוֹר חָשִׁיב לֵיהּ כֵּיוָן דְּאָסוּר בַּאֲכִילָה לְיִשְׂרָאֵל וּמִיהוּ שַׁמְנוֹ שֶׁל גִּיד דְּלָאו אָסוּר מִדְּאוֹרַיְתָא אֶפְשָׁר דְּאָסוּר אֲבָל הֲלָכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּשָׁרֵי לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֲפִי' הַבָּשָׂר כְּמוֹ שֶׁמְּפָרֵשׁ לְקַמָּן: אִם כֵּן מַעֲשַׂר בְּהֵמָה מַעֲשַׂר בְּהֵמָה תְּרֵי זִמְנֵי ל"ל יֵשׁ מְקוֹמוֹת דְּלָיִק כִּי הַאי גַּוְונָא בְּרֵישׁ בָּבָא מְצִיעָא (דַּף ב.) גַּבֵּי זֶה אוֹמֵר אֲנִי מְצָאתִיהָ דְּפָרִיךְ וְהָא זֶה וְזֶה קָתָנֵי וּבְרֵישׁ נְדָרִים (דַּף ב:) פָּרִיךְ אָסוּר אָסוּר לָמָּה לִי וּבְרֵישׁ סַנְהֶדְרִין (דַּף ג.) פָּרִיךְ שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה לָמָּה לִי עוֹד בְּהַהוּא פִּרְקָא (דַּף ח.) וְכִי תֵּימָא פָּרוֹשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ מַאי זִמּוּן בִּרְכַּת זִמּוּן וְהָתַנְיָא זִמּוּן שְׁלֹשָׁה וּבִרְכַּת הַזִּמּוּן בִּשְׁלֹשָׁה וּבְפֶ' בָּתְרָא דְּמוֹעֵד קָטָן (דַּף כב:) דִּמְפָרֵשׁ לְשִׂמְחָה וּלְמֵרֵעוֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם פָּרֵיךְ וְהָתַנְיָא לְשִׂמְחָה שְׁלֹשִׁים וְלִמְרֵעוֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם וּבְפֶרֶק בֵּית כּוֹר (ב"ב דַּף קד.) פָּרֵיךְ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ תְּרֵי זִמְנֵי לָמָּה לִי וְתֵימַהּ דִּבְכַמָּה דּוּכְתֵּי לָא פָּרִיךְ כִּי הַאי גַּוְונָא בפ"ק דְּחֻלִּין (דַּף טז:) גַּבֵּי נָעַץ סַכִּין בַּכֹּתֶל וְשָׁחַט בָּהּ שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה דְּקָאָמַר הָתָם פָּרוֹשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ מַאי בִּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע סַכִּין דְּלָא מְבַטֵּל לֵיהּ וְלָא פָּרִיךְ שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה תְּרֵי זִמְנֵי לָמָּה לִי וּבְפֶרֶק גִּיד הַנָּשֶׁה (חֻלִּין דַּף צח.) גַּבֵּי בֵּיצִים טְהוֹרוֹת שֶׁשְּׁלָקָן עִם בֵּיצִים טְמֵאוֹת דְּקָאָמַר פָּרוֹשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ וְלָא פָּרִיךְ אֲסוּרוֹת אֲסוּרוֹת לָמָּה לִי וּבְפֶ' כָּל הַבָּשָׂר (חֻלִּין דַּף קיג.) גְּדִי טָהוֹר שֶׁמְּלָחוֹ עִם גְּדִי טָמֵא דְּקָאָמַר פָּרוֹשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ וְלָא פָּרִיךְ מֻתָּר מֻתָּר לָמָּה לִי וּבְהַגּוֹזֵל קַמָּא (ב"ק דַּף צח:) גַּבֵּי נָתַן לָאֻמָּנִין וְקִלְקְלוּ דְּקָאָמַר פֵּרוּשֵׁי קָמְפָרֵשׁ וְלָא קָאָמַר חַיָּבִין לְשַׁלֵּם תְּרֵי זִמְנֵי לָמָּה לִי וּבְגִטִּין פ' הַשּׁוֹלֵחַ (גִּטִּין ל' מב:) גַּבֵּי כָּל נְכָסַי נְתוּנִים לִפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֲבָדַי דְּקָאָמַר פֵּרוּשֵׁי קָמְפָרֵשׁ וְלָא פָּרִיךְ וְלֹא קָנוּ וְלֹא קָנוּ לָמָּה לִי וְי"ל דִּבְכָל הָנֵי דּוּכְתֵּי דְּפָרִיךְ תְּרֵי זִמְנֵי לָמָּה לִי לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר כָּל כָּךְ פֵּרוּשֵׁי קָמְפָרֵשׁ כְּמוֹ בְּהָנָךְ דּוּכְתֵּי דְּלָא פָּרִיךְ:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' בכורות הל' ג:

ב מיי' פא' מהל' בכורות הל' יח, טוש"ע יו"ד סי' שו סעי' ו:

ג מיי' פו' מהל' בכורות הל' ה:

ד מיי' פו' מהל' בכורות הל' ז:

ה מיי' פו' מהל' בכורות הל' ח:

ו מיי' פח' מהל' שמיטה ויובל הל' יא:

ז מיי' פח' מהל' שמיטה ויובל הל' יא:

רבינו גרשום

הניחא למאן דאמר קדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה. קתני נשחטין אפי' לפני פדיונן ולבתר הכי יכול לפדותן ולא בעו העמדה:

אלא למאן דאמר היו מאי איכא למימר. היכי יכול לפדותן לאחר שחיטה:

אדמעיקרא. דבשעת פדיונן הוי הנאה להקדש דמוסיף על פדיונן בשכר שיהא רשאי למוכרן באיטליז:

במעשר נמי לא יגאל ואינו נמכר יליף מחרמים דכתיב בהו לא ימכר ולא יגאל מה להלן מכירה עמו אף כאן מכירה עמו:

ושנייה בקדמותא. בשחרית מברייתא. לקמן. הכא במתני' דמשמע דמעשר באיטליז הוא דלא מזדבן הא בביתיה מזדבן לאחר פדיונן ולאחר שחיטה:

במעשר בהמה של יתומים עסיקי' ומשום השב אבידה. דמטעמ' שלא יפסידו התירו אבל לגדול לא:

סרסיה. שמעיה ואית דאמרי מתורגמניה:

שמעה מיניה. הא במעשר של יתומים עסיקינן:

מאן עקץ. כלומר שעקצני שלא רצה לומר הלכה משמי:

דובבות מנענעות:

לגור בשני עולמים ביחד. אלא זה [שאמרו] דובבות כלומר שאמר הלכה משמו דובבות בעולם הזה ושפתיו דובבות בעולם הבא:

ככומר של ענבים. כשמתחילין לבסום כיון שנוגע בו דובב. השמרים משמיע קול:

מאי ברייתא. דאמרן ופרקה מברייתא:

מבליעו בעורו. שמוכר לו העור כ"כ ביוקר כדי שיהו דמי בשר מובלעין בתוכו וכן בחלבו וגידו ובקרניו דמותרין למכור דלאו בני אכילה נינהו. מכלל דמעשר של גדול:

לולב בשביעית. מותר למכור. לפי שאינו פירי:

אתרוג במתנה. שאינו רשאי למכור פירי:

התם בהבלעה באתרוג לא מוכחא מילתא דמוכר לו אתרוג משום דדמי אתרוג אינו אלא פשוט ואינו מגוף הלולב ולא מינכרא מילתא דהבלעה כלל אבל הכא כי זבין ליה עור בהמה בדמי בשר ובדמי עור מוכחא מילתא דזבין ליה בשר בהבלעה להכי לגדול אפי' בהבלעה לא:

אמר רבא א"כ. כדתרין אביי למעשר בהמה של יתומים)נראה דצ"ל מיירי כגוונא דסיפא דהמוכר אותו מבליעו וכו' מעשר וכו'. ביונא המוכר אותו מבליעו כו' מעשר בהמה מעשר בהמה דקאמר ברייתא תרי זמני למה לי אלא אמר רבא כו':

אימתי אינו נגאל. אינו נמכר:

דבר הנישום מחיים. היינו בשר דאדם שם מחיים כמה שוה הבכור גזרו רבנן לאחר שחיטה דאינו נמכר אטו קודם שחיטה לאסור:

מסורת הש"ס

א חולין קלה.

ב לעיל טו.; לעיל יד:

ג ספרא בחוקתי פרק יג ד; תמורה ה:; בבא קמא יג.

ד משנה סוכה; סוכה לט.

גליון הש"ס

גמ' ורבנן ההוא דגזרו. ע' זבחים ט ע"א תוד"ה למאן:

תורה אור השלם

וְאִם כָּל־בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא־יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה וְהֶעֱמִיד אֶת־הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כְּעֶרְכְּךָ הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה [ויקרא כז, יא-יב]

אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ־בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ־בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת־דָּמָם תִּזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה [במדבר יח, יז]

וְאִם־לֹא יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה וְאִם־מָכַר אֶת־הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד [ויקרא כז, כ]

אָגוּרָה בְאָהָלְךָ עוֹלָמִים אֶחֱסֶה בְסֵתֶר כְּנָפֶיךָ סֶּלָה [תהילים סא, ה]

וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוֹדִי לְמֵישָׁרִים דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים [שיר השירים ז, י]

לֹא יְבַקֵּר בֵּין־טוֹב לָרַע וְלֹא יְמִירֶנּוּ וְאִם־הָמֵר יְמִירֶנּוּ וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל [ויקרא כז, לג]

דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נִישּׁוֹם מֵחַיִּים — לָא גְּזוּר רַבָּנַן, וּבְיַתְמֵי אוֹקְמוּהָ רַבָּנַן אַדְּאוֹרַיְיתָא. וְאַף רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק סָבַר לַהּ לְהָא דְּרָבָא, דְּאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק: מִנַּיִין לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה שֶׁל יְתוֹמִים שֶׁמּוֹכְרִים אוֹתוֹ כְּדַרְכּוֹ? שֶׁנֶּאֱמַר: "רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בָשָׂר", אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ בְּרָכָה מֵחַיִּים אֶלָּא לְאַחַר שְׁחִיטָה? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה מַעְשַׂר בְּהֵמָה. (א)אִיבַּעְיָא לְהוּ: מַהוּ לְהַבְלִיעוֹ בַּעֲצָמוֹת? רַבִּי חִיָּיא וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי, חַד אָמַר: מַבְלִיעוֹ, וְחַד אָמַר: אֵין מַבְלִיעוֹ. וְלָא פְּלִיגִי — הָא בְּדַקָּה, הָא בְּגַסָּה. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: אִידֵּי וְאִידֵּי בְּגַסָּה, וְלָא פְּלִיגִי — מָר כִּי אַתְרֵיהּ, וּמָר כִּי אַתְרֵיהּ. (א)גּוּפָא: בִּבְכוֹר הוּא אוֹמֵר: "לֹא יִפְדֶּה", וְנִמְכָּר; בְּמַעֲשֵׂר נֶאֱמַר: "לֹא יִגָּאֵל", וְאֵינוֹ נִמְכָּר, לֹא חַי וְלֹא שָׁחוּט, וְלֹא תָּם וְלֹא בַּעַל מוּם. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב חִינָּנָא אָמַר רַב, וְכֵן אָמַר רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: נֶאֱמַר "לֹא יִגָּאֵל" בְּמַעֲשֵׂר, וְנֶאֱמַר "וְלֹא יִגָּאֵל" בַּחֲרָמִים, מָה לְהַלָּן מְכִירָה עִמּוֹ, אַף כָּאן מְכִירָה עִמּוֹ. אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: מַפְנֵי, דְּאִי לָא מַפְנֵי, אִיכָּא לְמִפְרַךְ: מָה לַחֲרָמִים, שֶׁכֵּן חָלִים עַל הַכֹּל! לָאֵי אַפְנוּיֵי מַפְנֵי, לֹא יֵאָמֵר "וְלֹא יִגָּאֵל" בַּחֲרָמִים, וְיִגְמַר מִמַּעֲשֵׂר: מָה מַעֲשֵׂר קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ נִגְאָל, אַף חֲרָמִים קְדוֹשִׁים וְאֵינָם נִגְאָלִין. "וְלֹא יִגָּאֵל" דִּכְתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי? לְאַפְנוּיֵי. אִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מָה לְמַעֲשֵׂר, שֶׁכֵּן קָדוֹשׁ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו! אֶלָּא, לֹא יֵאָמֵר "לֹא יִגָּאֵל" בַּחֲרָמִים, וְיִגְמַר מִבְּכוֹר: מָה בְּכוֹר קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ נִגְאָל, אַף חֲרָמִים קְדוֹשִׁין וְאֵינָן נִגְאָלִין. "לֹא יִגָּאֵל" דִּכְתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי? לְאַפְנוּיֵי. אִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מָה לִבְכוֹר, שֶׁכֵּן קְדוּשָּׁתוֹ מֵרֶחֶם! אֶלָּא לֹא יֵאָמֵר "לֹא יִגָּאֵל" בְּמַעֲשֵׂר, וְיִגְמַר הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה מִבְּכוֹר, מָה בְּכוֹר קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ נִגְאָל, אַף מַעֲשֵׂר קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ נִגְאָל. "לֹא יִגָּאֵל" דִּכְתַב רַחֲמָנָא בְּמַעֲשֵׂר לָמָּה לִי? לְאַפְנוּיֵי. וְאַכַּתִּי, בְּמַעֲשֵׂר נָמֵי לָא, מִפְּנֵי דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ כִּדְפָרְכִינַן! "וְהַעֲבַרְתָּ" קְרָא יַתִּירָא הוּא. בְּכוֹר נָמֵי נֵילַף "גְּאוּלָּה" "גְּאוּלָּה" מֵחֲרָמִים! דְּמַעֲשֵׂר מַפְנֵי, דִּבְכוֹר לָא מַפְנֵי. וּמַאי חָזֵית דְּלֹא תִּפְדֶּה דִּבְכוֹר — לְגוּפֵיהּ, וּדְמַעֲשֵׂר — לְאַפְנוּיֵי? וְאֵימָא: דְּמַעֲשֵׂר — לְגוּפֵיהּ, דִּבְכוֹר — לְאַפְנוּיֵי! דָּנִין גְּאוּלָּה מִגְּאוּלָּה, וְאֵין דָּנִין פְּדִיָּיה מִגְּאוּלָּה. (ב)מַאי נָפְקָא מִינַּהּ? הָא תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "וְשָׁב הַכֹּהֵן" "וּבָא הַכֹּהֵן" — זוֹ הִיא שִׁיבָה זוֹ הִיא בִּיאָה! הָנֵי מִילֵּי, הֵיכָא דְּלֵיכָּא דְּדָמֵי לֵיהּ, אֲבָל אִיכָּא דְּדָמֵי לֵיהּ — מִדְּדָמֵי לֵיהּ יָלְפִינַן. וְלֵילַף בְּכוֹר "הַעֲבָרָה" "הַעֲבָרָה" מִמַּעֲשֵׂר, דְּהָא מַעֲשֵׂר נָמֵי גָּמַר "גְּאוּלָּה" "גְּאוּלָּה" מֵחֲרָמִים! מִיעֵט רַחֲמָנָא גַּבֵּי חֲרָמִים, "הוּא" — "הוּא" וְלֹא בְּכוֹר. וְאֵימָא "הוּא" וְלֹא מַעֲשֵׂר! מַעֲשֵׂר גְּאוּלָּה כְּמוֹתוֹ. רָבָא אָמַר, "לֹא יִגָּאֵל" דַּחֲרָמִים לָא צְרִיךְ, דְּאִיתַנְהוּ הֵיכָא? אִי בֵּי בְעָלִים — הֶקְדֵּשׁ נִינְהוּ, אִי בֵּי כֹּהֵן — חוּלִּין נִינְהוּ. ב(ג)דְּתַנְיָא: חֲרָמִים, כָּל זְמַן שֶׁהֵן בְּבֵית בְּעָלִים — הֲרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ לְכָל דִּבְרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'". נְתָנָן לְכֹהֵן — הֲרֵי הֵן כְּחוּלִּין לְכָל דִּבְרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה". "לֹא

יִגָּאֵל"

וְשֶׁאֵינוֹ נִשּׁוֹם מֵחַיִּים כְּגוֹן הָעוֹר וְהַגִּידִין שֶׁחֲשִׁיבוּת שׁוּם דְּמֵי הַבְּהֵמָה אֵינוֹ בִּשְׁבִיל הָעוֹר הִלְכָּךְ כְּהַבְלָעָה שָׁרֵי אֲפִי' לְגָדוֹל וּבְיַתְמֵי מִשּׁוּם הֲשָׁבַת אֲבֵדָה אוֹקְמוּהָ אַדְּאוֹרָיְיתָא דִּלְאַחַר שְׁחִיטָה מוֹכְרוֹ כְּדַרְכּוֹ: סָבַר לַהּ לְהָא דְּרָבָא דְּמַעֲשֵׂר לְאַחַר שְׁחִיטָה דְּאוֹרָיְיתָא שָׁרֵי לְמְכֹּר: רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ מוֹקְמִינַן בְּסִפְרֵי דִּבִפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין מִשְׁתָּעֵי וּכְתִיב תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ: אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ בְּרָכָה מֵחַיִּים שֶׁאֵין נֶהֱנִין מֵהֶם מֵחַיִּים דְּהָא שְׁאָר קָדָשִׁים אִם נָפַל בָּהֶן מוּם פּוֹדֶן וְיָכוֹל לְמָכְרָן מֵחַיִּים לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה: אֶלָּא זֶה מַעְשַׂר בְּהֵמָה דִּכְתִיב בֵּהּ לֹא יִגְאַל דְּאֵינוֹ נִמְכָּר מֵחַיִּים וּכְתַב דִּלְאַחַר זְבִיחָה אִיכָּא בְּרָכָה וְהַהוּא בְּרָכָה מְכִירָה הִיא דְּלֵוְמָא דִּבְרָכָה שֶׁאָסַר לְךָ מֵחַיִּים הִתִּיר לְךָ לְאַחַר שְׁחִיטָה וּמַה בְּרָכָה הָיְתָה רְאוּיָה בּוֹ מֵחַיִּים מְכִירָה. אַלְמָא לְאַחַר שְׁחִיטָה נִמְכָּר מִדְּאוֹרַיְיתָא וְהָא דְּתָנֵי אֵינוֹ נִמְכָּר שָׁחוּט דְּרַבָּנָן הוּא הִילְכָּךְ בְּיַתְמֵי מוֹקְמִינַן אַדְּאוֹרַיְיתָא: מַהוּ לְהַבְלִיעַ דְּמֵי בְּשַׂר מַעֲשַׂר בְּהֵמָה שֶׁל גָּדוֹל עִם דְּמֵי הָעֲצָמוֹת: בְּדַקָּה אֵין הָעֲצָמוֹת רְאוּיִים לִכְלוּם וְאֵין מַבְלִיעִין: בְּגַסָּה רְאוּיִין הָעֲצָמוֹת לְקַתָּתָא דְּנַגָּרֵי וְחַצָּנֵי וּמַבְלִיעִין: כְּאַתְרֵיהּ דְּמַר עוֹשִׂין כֵּלִים מֵעֲצָמוֹת וּבְאַתְרֵיהּ דְּמַר אֵין עוֹשִׂין כֵּלִים מֵעֲצָמוֹת וְאֵין מַבְלִיעִין: מְנָא הָ"מ דְּמַעֲשֵׂר אֵינוֹ נִמְכָּר דְּמַאי מַשְׁמַע מְכִירָה מִלֹּא יִגָּאֵל: בַּחֲרָמִים כְּתִיב (וַיִּקְרָא כ"ז:כ"ח) לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ וְגוֹ': מַפְנֵי שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיְּהוּ תֵּבוֹת הַלָּלוּ לֹא יִגְאַל מֻפְנִין לִדְרָשָׁה זוֹ: שֶׁכֵּן חָלִין עַל הַכֹּל שֶׁאִם הֶחֱרִים אֶת הַקָּדָשִׁים חָל חֵרֶם עֲלֵיהֶן וְנוֹתֵן לַכֹּהֵן כְּפִי טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּהֶן כִּדְאָמַר בַּעֲרָכִין בְּפ' הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ (עֲרָכִין דַּף כח:) תֹּאמַר בְּמַעֲשֵׂר שֶׁאֵינוֹ חָל אֶלָּא עַל הַחֻלִּין וְעוֹד חֵרֶם חָל עַל כָּל הָעֵדֶר וּמַעֲשֵׂר אֵינוֹ אֶלָּא עֲשִׂירִי: אִכָּא לְמִפְרַךְ דְּאִצְטְרִיךְ לֹא יִגְאַל בַּחֲרָמִים דְּמִמַּעֲשֵׂר לָא גָּמְרִי דְּמַה לְמַעֲשֵׂר שֶׁכֵּן קֹדֶשׁ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו שֶׁאִם קָרָא לָעֲשִׂירִי תְּשִׁיעִי וְלַתְּשִׁיעִי עֲשִׂירִי וְלָאַחַד עָשָׂר עֲשִׂירִי שְׁלָשְׁתָּן מְקֻדָּשִׁים: דְּאִיכָּא לְמִפְרַךְ בְּמַעֲשֵׂר כִּדְפָרְכִינַן גַּבֵּי חֲרָמִים מָה לִבְכוֹר שֶׁכֵּן קְדֻשָּׁתוֹ מֵרֶחֶם תֹּאמַר בְּמַעֲשֵׂר שֶׁאֵין קְדֻשָּׁתוֹ מֵרֶחֶם וּלְהָכִי אִצְטְרִיךְ לֹא יִגְאַל דְּמַעֲשֵׂר: וְהַעֲבַרְתָּ קְרָא יַתִּירָא הוּא וּמֻפְנֶה לִגְזֵרָה שָׁוָה לְלַמֵּד הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה עַל מַעֲשֵׂר שֶׁלֹּא יִגָּאֵל וְאֵין מְשִׁיבִין עָלֶיהָ הִלְכָּךְ לֹא יִגְאַל דְּמַעֲשֵׂר מֻפְנֶה הוּא. וּמַאי טַעְמָא הַאי קְרָא יַתִּירָא דְּמָצֵי לְמִכְתַּב כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לַה' כִּדְכְתִיב קְרָא אַחֲרִינָא (שְׁמוֹת יג) כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לַה' וְהַעֲבַרְתָּ לָמָּה לִי ש"מ קְרָא יַתִּירָא הוּא: בְּכוֹר נָמֵי נֵילַף גְּאֻלָּה גְּאֻלָּה מֵחֲרָמִים דְּלָא יִמָּכֵר דְּאע"ג דְּלָא כְּתַב בִּבְכוֹר גְּאֻלָּה כְּתַב בֵּהּ פְּדִיָּה (שָׁם) וְהִיא הִיא: גְּאֻלָּה דְּמַעֲשֵׂר מִפְּנֵי כִּדְאָמְרָן הִלְכָּךְ דָּיְינִינַן לֵיהּ גְּזֵרָה שָׁוָה מֵחֲרָמִים אֲבָל פְּדִיָּה דִּבְכוֹר לֹא מִפְּנֵי דְּאִצְטְרִיךְ לְגוּפֵהּ וּלְאַגְמוּרֵי נָמֵי אַמַּעֲשֵׂר בְּהַעֲבָרָה הַעֲבָרָה: וּמַאי חָזֵית דִּפְדִיָּה דִּבְכוֹר לְגוּפֵהּ וּלְאַגְמוּרֵי אַמַּעֲשֵׂר וְלֹא יִגְאַל דְּמַעֲשֵׂר לְאַפְנוּיֵי וּלְמִגְמַר גְּזֵרָה שָׁוָה מֵחֲרָמִים אֵימָא לֹא יִגְאַל דְּמַעֲשֵׂר לְגוּפֵהּ דְּלָא יִפָּדֶה וּלְאַגְמוּרֵי אַבְּכוֹר בְּהַעֲבָרָה הַעֲבָרָה וְלִבְכוֹר לְאַפְנוּיֵי וּלְמִגְמַר גְּזֵרָה שָׁוָה מֵחֲרָמִים לְאָסוּר בִּמְכִירָה: וְנֵילַף בְּכוֹר הַעֲבָרָה מִמַּעֲשֵׂר שֶׁיְּהֵא אָסוּר בִּמְכִירָה דְּהָא מַעֲשֵׂר כְּבָר קִים לָן דִּגְמַרְנָא לֵיהּ גְּאֻלָּה מֵחֲרָמִים: מִסְתַּבְּרָא מַעֲשֵׂר הֲוָה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי בְּדִין חֲרָמִים דִּגְאֻלָּה כְּתַב בֵּהּ כְּמוֹ בַּחֲרָמִים וּלְמַעוּטֵי בְּכוֹר דִּפְדִיָּה כְּתַב בֵּהּ: לֹא יִגָּאֵל דַּחֲרָמִים לָא צָרִיךְ וְלָא מִשּׁוּם דְּנָמַר מִבְּכוֹר אֶלָּא מִסְבָרָא נָפְקָא לָן דְּאֵינוֹ בִּפְדִיָּה: הֶקְדֵּשׁ נִינְהוּ וְאֵינוֹ בִּפְדִיָּה וְלָא דָּמֵי לְקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ: חֻלִּין נִינְהוּ וְיָכוֹל לְמָכְרָן כֹּהֵן לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה: כָּל חֵרֶם קָדָשִׁים הוּא הוּא אָסוּר בִּמְכִירָה: לְךָ יִהְיֶה בִּרְשׁוּת כֹּהֵן הֵן כִּשְׁאָר מָמוֹנוֹ:

וְאַף רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק סָבַר לַהּ לְהָא דְּרָבָא פֵּי' מִקְּרָא אַחֲרִינָא וְלָא מִטַּעְמֵיהּ: דְּלָא יֵאָמֵר לֹא יִגָּאֵל בַּחֲרָמִים וְגָמַר מִמַּעֲשֵׂר מָה מַעֲשֵׂר קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ נִגְאָל וא"ת דִּלְמָא הֲוָה יָלְפִינַן מֵהֶקְדֵּשׁ דְּתִפָּדֶה וי"ל דִּלְחֻמְרָא יָלְפִינַן א"נ מִשּׁוּם דְּבַחֲרָמִים כְּתִיב לֹא יִמָּכֵר וּמוֹקְמִינַן בֵּהּ לֹא יִגְאַל: הוּא וְלֹא בְּכוֹר רָבָא נָמֵי דְּמְשַׁנֵּי בְּסָמוּךְ שֶׁלֹּא יִמָּכֵר בַּחֲרָמִים לֹא צָרִיךְ אִית לֵהּ נָמֵי הוּא וְלָא בְּכוֹר כִּדְמוֹכַח בפ"ק דִּתְמוּרָה (דַּף ה:) גַּבֵּי אִי עָבִיד לָא מְהַנֵּי דְּאִי לָאו הוּא הֲוָה יָלְפִינַן בְּכוֹר הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה מִמַּעֲשֵׂר וְאַבַּיֵּי נָמֵי דְּמוֹקֵי בפ"ק דִּתְמוּרָה הוּא בַּהֲוָיָתוֹ יְהֵא מ"מ הֲוָה דָּרֵישׁ הוּא וְלָא בְּכוֹר מִדְּסָמַךְ לֵיהּ הוּא לְקֹדֶשׁ קָדָשִׁים דְּמַשְׁמַע הוּא בִּקְדֻשָּׁתוֹ יְהֵא: רָבָא אָמַר לֹא יִגָּאֵל דַּחֲרָמִים לָא צְרִיךְ כָּךְ כָּתוּב בַּסְּפָרִים וְרַשִׁ"י גָּרַס לֹא יִמָּכֵר מִשּׁוּם דְּקָיֵיק דְּאִיתַנְהוּ הֵיכָא אִי בֵּי בְעָלִים הֶקְדֵּשׁ נִינְהוּ וְאִי בְּלָא יִגְאַל קָאָמַר וְהָא קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת נִגְאָלִין ור"ת מְפָ' דְּהֶקְדֵּשׁ נִינְהוּ קָאָמַר הַיְינוּ אֲפִי' נִפְלוּ דְּקֹדֶשׁ קָדָשִׁים מַשְׁמַע לֵיהּ קְדֻשַּׁת הַגּוּף עַל בּוּאוֹ אֵיל כֹּהֵן וּמִיהוּ קַשְׁיָא אֵי' דִּבפ"ק דִּתְמוּרָה (דַּף ה:) מַשְׁמַע דְּמוֹכְחִינַן דְּאֵין מוֹעִיל פִּדְיוֹן מֵהוּא בַּהֲוָיָתוֹ יְהֵא לְאַבַּיֵּי דְּאִי עָבִיד מְהַנֵּי וּלְרָבָא דְּאָמַר לָא מְהַנֵּי נָפֵק מִלֹּא יִגְאַל גּוּפֵהּ וא"כ הֵיכִי הֲוָה קָיֵיק הָכָא דְּלָא יִגְאַל לָא צָרִיךְ מִשּׁוּם דְּאִי בֵּי בְעָלִים הֶקְדֵּשׁ נִינְהוּ אֲפִילוּ נִפְלוּ הוּא גּוּפֵהּ מִלֹּא יִגְאַל נָפְקָא לֵהּ לְרָבָא וְעוֹד קַשְׁיָא אַחֶרֶת שֶׁהִקְשָׁה רַשִׁ"י הָא דְּקָאָמַר אִם אֵינוֹ עִנְיָן לַחֲרָמִים תְּנֵהוּ עִנְיָן לְמַעֲשֵׂר מַאי צָרִיךְ מַעֲשֵׂר וְלָא יִגְאַל לַחֲרָמִים הָא בְּגוּפֵהּ כָּתַב וְאִי מִשּׁוּם לֹא יִמָּכֵר בִּקְנִיָּה הָכִי הֲוָה ה"ל לְמֵימַר וְאִם אֵינוֹ עִנְיָן לִגְאֻלָּה דִּבְגוּפֵהּ כָּתַב תְּנֵהוּ עִנְיָן לִמְכִירָה א"נ יֹאמַר לֹא יִגְאַל לַחֲרָמִים לָמָּה לִי ש"מ לְאַפְנוּיֵי:

מסורת הש"ס

א תמורה ה:; ספרא בחוקתי פרק יג ד; בבא קמא יג.

ב ספרא מצורע פרשה ז ז; נדה כב:; מכות יג:; מנחות ד.; חולין פה.; הוריות ח:; מנחות מה:

ג ערכין כט.

תורה אור השלם

רַק בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בָשָׂר כְּבִרְכַּת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וגו' [דברים יב, טו]

לֹא יְבַקֵּר בֵּין־טוֹב לָרַע וְלֹא יְמִירֶנּוּ וְאִם־הָמֵר יְמִירֶנּוּ וְהָיָה־הוּא וגו' [ויקרא כז, לג]

אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ־בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ־בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ וגו' [במדבר יח, יז]

וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ וגו' [שמות יג, יב]

וְכָל־מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ וגו' [ויקרא כז, לב]

וְשָׁב הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּגַע בְּקִירֹת וגו' [ויקרא יד, לט]

וּבָא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּגַע בַּבָּיִת צָרַעַת מַמְאֶרֶת וגו' [ויקרא יד, מד]

אַךְ־כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרִם אִישׁ לַיהוָה מִכָּל־אֲשֶׁר־לוֹ מֵאָדָם וּבְהֵמָה וּמִשְּׂדֵה וגו' [ויקרא כז, כח]

כָּל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה [במדבר יח, יד]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פו' מהל' בכורות הל' ח:

ב מיי' פו' מהל' ערכים וחרמין הל' ה:

רבינו גרשום

לכך שאינו נישום מחיים. היינו עור דאינו נישום אלא לאחר מיתה לא גזרו רבנן לאחר שחיטה דאינו נמכר בהבלעה אטו קודם שחיטה אלא נמכר בהבלעה:

וביתמי אוקמוה רבנן אדאורייי' דלא גזרו בהו משום תקנת יתומים אלא אוקמוה אדאורייתא דמחיים אינו נמכר הא לאחר שחיטה נמכר אפילו שלא בהבלעה:

איזהו דבר שאין בו ברכה מחיים. כלומר דמחיים אסור למוכרו וליהנות ממנו אלא לאחר שחיטה מותר הוי אומר מעשר בהמה(א)נראה שמגיגרת לשון רבינו לגרים בגמ' זה מעשר בהמה של יתומים ואינו מובן דהא בגדולים נמי מותר מה"ת למכור לאחר שחיטה והך אמורא אקרא קאי וק"ע של יתומים דאי לגדול רבנן גזרי ביה לאחר שחיטה אטו לפני שחיטה. ואי שאר פסולי המוקדשין אפי' מחיים נמכרין לאחר פדיונן:

בעצמותיו. הבשר בדמי העצמות:

הא בגסה. עצמותיה חשובין למלאכה ויכול להבליעו בהן:

מר כי אתריה. מאן דאמר מבליעו באתריה חשיבי עצמות דעבדי מינייהו חלילין. ובאתריה דמר דאמר אין מבליעו לא עבדי מיניה חלילין:

שכן חלין על הכל. בין על קדשי קדשים בין על קדשים קלים בין על חולין. מעשר בהמה אינו חל אלא על חולין:

אף חרמים קדושים. דכתיב כל חרם קדש קדשים הוא:

לאפנויי ולמילף למעשר מה לא ינאל לחרמים לא ימכר נמי אף לא ינאל למעשר לא ימכר נמי:

שכן מקדש לפניו ולאחריו. כדתנן קרא לתשיעי עשירי ולעשירי עשירי ולאחד עשר עשירי שלשתן מקודשין. מה שאין כן בחרמים:

איכא למיפרך כדפרכינן מה לבכור שכן קדושתו מרחם:

והעברת יתירא הוא. כלומר דלא צריך הכתוב לומר והעברת שהיה יכול לומר ונתת כל פטר רחם. אלא למה נכתב בלשון והעברת להיקישא ואין משיבין על ההיקישא ומייתר ליה לא ינאל במעשר למילף מלא ינאל לחרמים מה להלן מכירה עמו אף כאן מכירה עמו. לעבור למעשר ליכא למימר יתירא למעשר ילפינן מבכור:

בכור נמי נילף גאולה. מחרמים ולא יהא נמכר למעשר מופנה כו'. ונילף בכור שלא יהא נמכר העברה העברה ממעשר דהא אשכחן מעשר שאסור במכירה דגמר גאולה גאולה מחרמים ולינמר בכור ממעשר. הוא דכתיב קדש קדשים הוא דכתיב כל חרם קודש קדשים הוא:

לא ינאל לחרמים לא צריך ולא צריכת למילף מג"ש. דאיתנהו היכא החרמים אי בבעלים הקדש נינהו ואסור לפדות קדשים תמימים:

נתנן לכהן הרי הן כחולין. ונמכרין כלרכן:

יִגָּאֵל" דִּכְתַב רַחֲמָנָא לְמָה לִי? אִם אֵינוֹ עִנְיָן לַחֲרָמִים — תְּנֵהוּ עִנְיָן לְמַעֲשֵׂר. אֵימָא תְּנֵהוּ עִנְיָן לִבְכוֹר? מַעֲשֵׂר גְּאוּלָּה כְּמוֹתוֹ. רַב אָשֵׁי אָמַר: "לֹא יִגָּאֵל" דְּמַעֲשֵׂר — לֹא יִמָּכֵר הוּא. אָמַר רַב אָשֵׁי: מְנָא אָמֵינָא לַהּ? דִּכְתִיב: "וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל". אֵימָתַי עוֹשֶׂה תְּמוּרָה — מֵחַיִּים, אֵימָתַי אֵינוֹ נִגְאָל — מֵחַיִּים, הָא לְאַחַר שְׁחִיטָה — נִגְאָל, הָא בָּעֵי הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה! אֶלָּא שְׁמַע מִינַּהּ, "לֹא יִגָּאֵל" — לֹא יִמָּכֵר הוּא. (א)הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אֲנַן הָכִי קָאָמְרִינַן: מִי אִיכָּא דְּמֵחַיִּים לָא מִיפְּרִיק, וּלְאַחַר שְׁחִיטָה מִיפְּרִיק? אַלְמָה לָא מֵחַיִּים דְּאַלִּימָא קְדוּשְׁתֵּיהּ — לָא מִיפְּרִיק, לְאַחַר שְׁחִיטָה דְּאַקֵּיל לֵיהּ קְדוּשְׁתֵּיהּ — מִיפְּרִיק! וְלָא כֹּל דְּכֵן הוּא? וּמָה מֵחַיִּים דְּאַלִּים לְמִיתְפַּס פִּדְיוֹנוֹ — לָא מִיפְּרִיק, לְאַחַר שְׁחִיטָה דְּלָא אַלִּים לְמִיתְפַּס פִּדְיוֹנוֹ — מִיפְּרִיק? אֶלָּא שְׁמַע מִינַּהּ: "לֹא יִגָּאֵל" — לֹא יִמָּכֵר הוּא. וְלִכְתּוֹב רַחֲמָנָא "לֹא יִמָּכֵר"! אִי כְּתַב רַחֲמָנָא "לֹא יִמָּכֵר", הֲוָה אָמֵינָא: אִיזְדַּבּוֹנֵי הוּא דְּלָא מִזְדַּבַּן, דְּקָא עָבֵיד עוֹבָדִין דְּחוֹל, אֲבָל אִיפְּרוֹקֵי — מִיפְּרִיק, דְּהָא עָיְילִי דָּמָיו לְהֶקְדֵּשׁ. לְהָכִי כְּתַב רַחֲמָנָא "לֹא יִגָּאֵל", דְּלָא אִיזְדַּבּוֹנֵי מִיזְדַּבַּן וְלָא אִיפְּרוֹקֵי מִיפְּרִיק. (א)מַתְנִי' בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: לֹא יִמָּנֶה יִשְׂרָאֵל עִם הַכֹּהֵן לַבְּכוֹר, וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין, וַאֲפִילּוּ גּוֹי. גְּמָ' מַתְנִיתִין מַנִּי? רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּתַנְיָא: בְּכוֹר אֵין נִמְנִין עָלָיו אֶלָּא חֲבוּרָה שֶׁכּוּלָּהּ כֹּהֲנִים, דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֲפִילּוּ זָרִים. רַבִּי עֲקִיבָא מַתִּיר אֲפִילּוּ גּוֹי. מַאי טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי? דִּכְתִיב "וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָּךְ וְגוֹ'", מָה הָתָם כֹּהֲנִים — אִין, יִשְׂרָאֵל — לָא, אַף הָכָא כֹּהֲנִים — אִין, יִשְׂרָאֵל — לָא.

וּבֵית

תְּנֵהוּ עִנְיָן לְמַעֲשֵׂר לִמְכִירָה: מִסְתַּבְּרָא דְּאַמַּעֲשֵׂר שָׁדֵינַן לֵיהּ שֶׁכֵּן גְּאֻלָּה כְּמוֹתוֹ כָּךְ שָׁמַעְתִּי. וְיֵשׁ לִי הַרְבֵּה לְהָשִׁיב אֶלָּא דְּקָאָמַר אִי בִּבְעָלִים הֶקְדֵּשׁ נִינְהוּ וַהֲרֵי הֶקְדֵּשׁ בַּר פְּדִיָּה שֶׁהֲרֵי קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת נִפְדִּין כְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ כְּדִכְתִיב וְאִם הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת בֵּיתוֹ וּבְעַל כָּרְחָךְ אִצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב בַּחֲרָמִים לֹא יִגָּאֵל וְעוֹד דְּקָאָמַר תְּנֵהוּ עִנְיָן לְמַעֲשֵׂר וּמַה לָּנוּ לְהָבִיא לֹא יִגָּאֵל הַמַּעֲשֵׂר הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר בּוֹ לֹא יִגָּאֵל וְאִם לִמְכִירָה קָאָמַר הָיָה לוֹ עוֹד לוֹמַר אִם אֵינוֹ עִנְיָן לִגְאוּלָּה תְּנֵהוּ עִנְיָן לִמְכִירָה אִי נָמֵי הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר לֹא יִגָּאֵל דַּחֲרָמִים לָמָּה לִי ס"ת לְאַפְנוּיֵי וְלָדוּן גְּזֵרָה שָׁוָה דְּמַה כָּאן מְכִירָה עִמּוֹ אַף מַעֲשֵׂר מְכִירָה עִמּוֹ. הִלְכָּךְ מִלְּמָה לִי דְּהָכִי מִבָּעֵי לָךְ לְמִגְרַס אָמַר רָבָא לֹא יִמָּכֵר דַּחֲרָמִים לֹא צָרִיךְ וְהָכִי פֵּרוּשָׁהּ רָבָא אָמַר בְּלֹא גְּזֵרָה שָׁוָה נָפְקָא לָן בְּמַעֲשֵׂר דְּאֵינוֹ נִמְכָּר דְּלָא יִמָּכֵר דַּחֲרָמִים לֹא צָרִיךְ הֶקְדֵּשׁ נִינְהוּ וְהֶקְדֵּשׁ אֵין הָרְשׁוּת בְּיַד בְּעָלִים לְמָכְרוֹ לַאֲחֵרִים אֶלָּא לַגִּזְבָּר נִמְסַר וה"נ כָּל כַּמָּה דְּאִיתְנְהוּ בְּיַד בְּעָלִים לָא מִזְדַּבַּן חֻלִּין נִינְהוּ וְנִמְכָּרִין תְּנֵהוּ עִנְיָן לְמַעֲשֵׂר דְּלָא יִמָּכֵר וְכֵן עִקָּר: מְנָא אֲמִינָא לַהּ מִדְּלָא אָסַר לֵיהּ אֶלָּא מֵחַיִּים דְּאִי גְּאֻלָּה בִּבְעָלִים דַּוְקָא וּלְמַלֵּק הָא לְאַחַר שְׁחִיטָה נִגְאָל וְתוֹפֵס אֶת דָּמָיו: הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה בָּעֵי אֶלָּא וְאִי לֵיתֵיהּ בְּתוֹרַת פִּדְיוֹן כְּלָל וְאֵינוֹ קָדוֹשׁ לִתְפֹּס אֶת דָּמָיו בִּקְדֻשָּׁה וְהַאי לֹא יִגָּאֵל לֹא יִמָּכֵר הוּא וּמִשּׁוּם דְּעָבִיד בֵּיהּ עוּבְדָא דְּחוֹל קָאָסַר לֵיהּ רַחֲמָנָא הִלְכָּךְ מֵחַיִּים דַּחֲמִירָא קְדֻשְּׁתֵּיהּ אָסוּר לְאַחַר שְׁחִיטָה דְּאַקְלִישָׁא קְדֻשְּׁתֵּיהּ דְּהָא נִשְׁחַט בַּחוּץ לַאֲכִילַת זָרִים שָׁרֵי לְמֹכַּר: גְּאֻלָּה מַשְׁמַע בִּבְעָלִים וְתוֹפֵס לֵיהּ פִּדְיוֹנוֹ דְּאִי אֵין תּוֹפֵס פִּדְיוֹנוֹ לָמָּה לְהוּ לִבְעָלָיו לִפְדּוֹתוֹ אֶלָּא לָאו ש"מ לֹא יִמָּכֵר מִשּׁוּם עוֹבְדִין דְּחוֹל קָאָסַר לֵיהּ קְרָא: לְהָכִי כְּתַב לֹא יִגָּאֵל דְּמִדְּאַחְלְפִיק מְכִירָה בִּלְשׁוֹן גְּאֻלָּה שְׁמַע מִנָּהּ דְּלָא אִזְדַּבּוֹנֵי מִזְדַּבַּן הוּא וְלָא אַפְרוֹקֵי מִפְּרִיק וּבִגְאוּלָּה גְּרֵידְתָּא לֵיכָּא לְאוֹקְמָה דְּא"כ לָא מָצֵינַן לְמַלֵּק הָא לְאַחַר שְׁחִיטָה נִגְאָל: מַתְנִי' לֹא יִמָּנֶה אֲפִי' אִם זִמֵּן כֹּהֵן אוֹרֵחַ יִשְׂרָאֵל עַל הַבְּכוֹר בַּעַל מוּם לֹא יֹאכַל עִמּוֹ: גְּמ' מַתְנִי' דְּשָׁרֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים בַּאֲכִילַת בְּכוֹר: מַנִּי ר' עֲקִיבָא הִיא דְּמַתִּיר אַלִּיבָּא דְּב"ה דְּקָאָמַר ר' עֲקִיבָא דְּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין אֲפִי' עוֹבֵד כּוֹכָבִים: מַה בְּחָזֶה וְשׁוֹק כֹּהֲנִים אִין יִשְׂרָאֵל לֹא דִּכְתִיב וְאַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ אִתָּךְ:

הָא לְאַחַר שְׁחִיטָה נִגְאָל הָא בָּעֵי הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה תֵּימָה לוֹקְמָהּ בִּמְפַרְכֶּסֶת דַּהֲרֵי הִיא כְּחַיָּה לְכָל דְּבָרֶיהָ כִּדְאָמַר בפ"ב דְּחֻלִּין (דַּף ל.) מִדְּמֵי פֶּסַח מִי אִלְדֵי הָא תְּנָא שָׁחַט בָּהּ שְׁנַיִם אוֹ רֹב שְׁנַיִם כו' וְי"ל דְּשֶׁמָּא זוֹ הָיְתָה חֲשׁוּבָה כְּחַיָּה אַף לְעִנְיַן תְּמוּרָה וְהָרַב רַבִּי שִׁמְעוֹן מנייבילא זצ"ל הָיָה מְפָרֵשׁ דְּהָכָא דְּנִגְמְרָה הַשְּׁחִיטָה כְּהִלְכָתָהּ לָא חֲשִׁיבָא מְפַרְכֶּסֶת כְּחַיָּה וְהַכֹּל פֵּרַשְׁתִּי בְּמַרְבֶּה (ב"ק דַּף עו.) בִּשְׁמַעְתִּין דְּפָרָה מְטַמְּאָה טֻמְאַת אוֹכְלִין: **פָּסַק** מַתְנִי' מַנִּי רַבִּי עֲקִיבָא הִיא וְאוֹמֵר ר"י דְּהִלְכְתָא כב"ה דְּמַתְנִיתִין דְּשָׁרוּ אֲפִי' לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְלָא כב"ה דִּבְרַיְתָא דְּאָסְרֵי וּפְלִיגֵי אַר' עֲקִיבָא דַּהֲוֵי סְתָם בְּמַתְנִי' וּמַחֲלֹקֶת בַּבְּרַיְתָא דַּהֲוֵי הִלְכְתָא כִּסְתָם דְּמַתְנִי' כִּדְאִיתָא בְּהַחוֹלֵץ (יְבָמוֹת דַּף מב:) וכ"ש דְּהָכָא דִּסְתַם לָן כִּלְשׁוֹן בְּרַיְתָא דְּעָדִיף מִשְּׁאָר סְתָמֵי כִּדְאִיתָא בְּסוֹף שַׁבָּת (דַּף קנז.) וְהָא דְּפָרֵשְׁנָא בְּסָמוּךְ טַעְמָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא מִדִּכְתִיב כַּצְּבִי וְכָאַיָּל וְאָמְרִינַן דְּאִידָךְ מוֹקֵים לָהּ כר' אֶלְעָזָר הַקַּפָּר פִּי' דְּדָרֵשׁ בְּרֵישׁ פֶּרֶק שֵׁנִי דְּחֻלִּין (דַּף כח.) מַה פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים בִּשְׁחִיטָה אַף צְבִי וְאַיָּל בִּשְׁחִיטָה וְעוֹף אֵין לוֹ שְׁחִיטָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים מַשְׁמַע דר"ע לֵית לֵהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אֶלָּא סָבַר לַהּ כְּרַבִּי דְּדָרֵשׁ שְׁחִיטָה מִוְּזָבַחְתָּ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ מְלַמֵּד שֶׁנִּצְטַוָּה מֹשֶׁה עַל רֹב אֶחָד בָּעוֹף וְעַל רֹב שְׁנַיִם בִּבְהֵמָה דִּלְמָא הָכִי קיי"ל כְּרַבִּי וְאע"ג דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא בְּנָזִיר בְּפֶרֶק מִי שֶׁאָמַר (נָזִיר דַּף כט.) סוֹבֵר דְּאֵין שְׁחִיטָה לָעוֹף מה"ת אֵין רְאָיָה מִמֶּנּוּ שֶׁיְּהֵא הֲלָכָה כֵּן דְּתַנָּא הוּא כִּדְמוֹכַח הָתָם וְעוֹד דר"ע מָצֵי סָבַר כר' אֶלְעָזָר הַקַּפָּר וְגָמַר חַד מִצְּבִי וְחַד מֵאַיָּל כִּדְפָרֵשִׁית לְעֵיל בְּפֶ' שֵׁנִי (בְּכוֹרוֹת דַּף טו.) גַּבֵּי מַה צְבִי וְאַיָּל פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה כו' וּבַהֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת מַשְׁמַע שֶׁרוֹצֶה לִפְסֹק כב"ה דִּבְרַיְתָא וּמַשְׁמַע נָמֵי דְּמִדְּרַבָּנָן הִיא דִּפְלִיגֵי אַרַבִּי עֲקִיבָא דְּפֵרְשׁוּ שֶׁהַחֵלֶב מֻתָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִשּׁוּם דְּאִתְקַשׁ פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים לְאַיִל וּצְבִי וְהַבָּשָׂר אָסוּר לְהַאֲכִילוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִדְּרַבָּנָן וְאֵין לְהָבִיא רְאָיָה דְּאָסוּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִשּׁוּם דקי"ל כְּהַהוּא דְּרָשָׁא דַּאֲכַלְתָּ וְלֹא לִכְלָבֶיךָ וה"ה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים כִּדְמוֹכַח בְּפֶ' כָּל שָׁעָה (פְּסָחִים דַּף כט.) דְּאַשְׁכְּחַן כַּמָּה סְתָמֵי כְּהַךְ דְּאִיתָא הָכָא בְּפֶרֶק הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה (בְּכוֹרוֹת דַּף כח:) לְעֵיל גַּבֵּי חֲרֶרֶת דָּם דִּתְנַן יִקָּבֵר וּבְפֶרֶק עַל כַּמָּה (לְעֵיל בְּכוֹרוֹת דַּף כח.) מִי שֶׁאֵינוֹ מֻמְחֶה וְרָאָה אֶת הַבְּכוֹר וְנִשְׁחַט עַל פִּיו הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר וּלְקַמָּן בְּפִרְקִין (בְּכוֹרוֹת דַּף לז.) הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר וְנוֹדַע (עַל) שֶׁלֹּא הֶרְאָהוּ כו' הַבָּשָׂר יִקָּבֵר וּבְפֶ' בְּהֵמָה הַמַּקְשָׁה (חֻלִּין דַּף סט:) גַּבֵּי יָצָא רֻבּוֹ ה"ז יִקָּבֵר אֲבָל הֵיךְ אֵין רְאָיָה דְּשַׁפִּיר אָתְיָא כר"ע דְּהָא לר"ע גּוּפֵהּ שָׁמְעִינַן לֵיהּ בְּפֶרֶק טְבוּל יוֹם (זְבָחִים דַּף קג: וקל.) דְּאָמַר מִדְּבָרָיו לָמַדְנוּ שֶׁהַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר וְנִמְצָא טְרֵפָה שֶׁיֵּאוֹתוּ הַכֹּהֲנִים בְּעוֹרוֹ מַשְׁמַע דִּבְשָׂרָם אָסוּר בַּהֲנָאָה וְהַיְנוּ טַעְמָא כִּדְפָרֵשְׁנָא לְעֵיל בְּפֶ' שֵׁנִי (בְּכוֹרוֹת דַּף יז.) גַּבֵּי קָדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן דְּהֵיכָא דְּשָׁרֵי לְיִשְׂרָאֵל הוּא דְּאִתְקַשׁ לִצְבִי וְאַיִל וְשָׁרֵי אֲפִילּוּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְלָא אִתְסַר מֵאֲכֶלֶת וְלֹא לִכְלָבֶיךָ אֲבָל הֵיכָא דְּאָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לָא אִתְקַשׁ לִצְבִי וְאַיִל הִילְכָּךְ בְּכוֹר שֶׁמֵּת אוֹ נִשְׁחַט בְּלֹא הַתָּרָה אוֹ הֻתַּר וְנִמְצָא טְרֵפָה טָעוּן קְבוּרָה כִּדְמוֹכַח הָנֵי סְתָמֵי וַאֲפִי' רַבִּי עֲקִיבָא מוֹדֶה כִּדְאָמַר בְּפֶ' טְבוּל יוֹם (זְבָחִים דַּף קל.) וְאַף ר"ע לֹא אָמַר שֶׁיְּהֵא הָעוֹר מֻתָּר אֲפִי' בִּגְבוּלִין אֶלָּא כְּשֶׁהִתִּירוּ מֻמְחֶה אֲבָל לֹא הִתִּירוּ מֻמְחֶה לֹא וּבִטְרֵפָה נָמֵי וְאע"ג דְּשָׁרֵי ר"ע הָעוֹר אֵין הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ כִּדְמַסְקִינַן הָתָם וְהִלְכְתָא כַּחֲכָמִים דְּאָמְרֵי אֵין לֹא רָאִיתִי רְאָיָה אֶלָּא יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה וּמִיהוּ לְדִידַן לָא בָּעֵי שְׂרֵפָה דְּהָתָם בְּמֻקְדָּשׁ הוּא דְּבָעֵי שְׂרֵפָה דִּבְמֻקְדָּשׁ קָאֵי ומ"ש שָׁם בִּסְפָרִים וְהִלְכְתָא כַּחֲכָמִים בָּשָׂר בִּקְבוּרָה וְהָעוֹר בִּשְׂרֵפָה פִּי' שָׁם רש"י דְּלָא גָּרֵס לֵיהּ דְּרַבָּנַן דְּאָמְרֵי בְּעוֹר אֶלָּא יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה לָאו אלר"ע קָיְמֵי דְּאָמְרֵי בִּבְכוֹר בִּגְבוּלִין אֶלָּא אַדְּרַבִּי חֲנִינָא דְּאָמְרֵי בְּקָדְשֵׁי הַמֻּקְדָּשׁ וּמִיהוּ קַשְׁיָא בַּבְּרַיְתָא דִּלְקַמָּן בִּשְׁמַעְתִּין (בְּכוֹרוֹת דַּף לג.) גַּבֵּי שְׁתֵּי חַטָּאוֹת אַחַת תְּמִימָה וְאַחַת בַּעֲלַת מוּם דְּקָאָמַר ר' אֶלְעָזָר בר"ש אֲפִי' בְּשַׂר בַּעֲלַת מוּם יִקָּבֵר וְנִזְרַק דָּמָהּ שֶׁל תְּמִימָה אֲסוּרָה וְקָתָנֵי עֲלָהּ בִּתְמוּרָה בְּפֶ' וְלַד חַטָּאת (דַּף כד.) יוֹצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה וְהַשְׁתָּא מַאי טַעְמָא הִיא בִּשְׂרֵפָה כָּל עִקַּר פְּסוּלָה לָא הֲוֵי אֶלָּא מִשּׁוּם דַּהֲוָיָא כְּחַטָּאוֹת שֶׁכִּפְּרוּ בְּעָלֶיהָ דְּמֵתָה וְחַטָּאוֹת הַמֵּתוֹת אֵינָם כְּשֶׁמֵּתוּ וְאִי מִשּׁוּם דְּכִי נִשְׁחֲטוּ הֲוָיָא לֵיהּ כְּעֵין קָדָשִׁים פְּסוּלִים שֶׁנִּפְסְלוּ אַחַר שְׁחִיטָה שֶׁיּוֹצְאִים לְבֵית הַשְּׂרֵפָה הָא בִּבְכוֹר תְּנַן דְּקָבֵר כְּשֶׁנִּשְׁחַט שֶׁלֹּא עַל פִּי מֻמְחֶה וּכְשֶׁנִּמְצָא טְרֵפָה הֲוֵי בִּקְבוּרָה כִּדְפָרֵשִׁית וְשֶׁמָּא יֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין בַּזְּמַן הַזֶּה לִזְמַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְאִם הָיִינוּ מְחַלְּקִים בֵּין נִשְׁחַט שֶׁלֹּא עַל פִּי מֻמְחֶה לִשְׁאָר פְּסוּל שֶׁאֵירַע אַחַר שְׁחִיטָה הָיְתָה מְיֻשֶּׁבֶת גִּרְסַת הַסְּפָרִים דִּזְבָחִים אֶלָּא שֶׁנִּגְרוֹס אַסֵּכָה וְהִלְכְתָא כַּחֲכָמִים בָּשָׂר בִּשְׂרֵפָה וְעוֹר בִּקְבוּרָה וּבַזְּמַן הַזֶּה הוּא דְּקָאָמַר שֶׁלֹּא הֶחְמִירוּ עַל הָעוֹר לְשָׂרְפוֹ כְּמוֹ הַבָּשָׂר וא"ת מ"ש הָא כִּלְאַיִם עָרְלָה (פ"ג מ"נ) וּמַיְתֵי לָהּ בפ"ב דִּתְמוּרָה (דַּף לד.) הָאוֹרֵג מְלֹא הַסִּיט מִצֶּמֶר הַבְּכוֹר בְּבֶגֶד יִדָּלֵק הַבֶּגֶד וּבְכָל הָנָךְ שֶׁהֵבֵאתִי מַשְׁמַע דְּאֵינוֹ שֶׁל בְּכוֹר בִּקְבוּרָה וְאֵין לְחַלֵּק בֵּין שֵׂעָר לְצֶמֶר דְּהָכִי נָמֵי פָּרִיךְ מִשְּׂעַר נָזִיר וּפֶטֶר חֲמוֹר דִּתְנַן הָתָם יִקָּבֵר וּגְבֵי כִּלְאַיִם (שָׁם) תְּנַן שֶׁבַּשֵּׂעָר וּבְפֶטֶר חֲמוֹר יִקָּבֵר עָרְלָה (שָׁם) יִדָּלֵק וְאֵין נִרְאֶה לְחַלּוֹת דְּהָתָם פָּרִיךְ מִשּׁוּם דְּמַשְׁמַע לֵיהּ מַתְנִי' דְּהָתָם דְּקָתָנֵי שְׂעַר נָזִיר וּפֶטֶר חֲמוֹר דְּקָאֵי שֵׂעָר אַתַּרְוַיְיהוּ וְעוֹד תַּנְיָא נָמֵי בַּתּוֹסֶפְתָּא דְּהָתָם גָּמַר מִבְּכוֹר תָּם וְהִנִּיחוּ בְּצָרִיךְ עִיּוּן גָּמַר מִבְּכוֹר תָּם לְאַחַר מִכָּאן וּשְׁחָטוֹ הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר וְי"ל דְּאִיכָּא לְשַׁנּוּיֵי הָכָא כִּלְאַיִם כָּאן בְּשֵׂעָר פִּי' שֵׂעָר מֻתָּר לְכַלּוֹת וּפְשׁוּיֵי לֵיהּ בִּקְבוּרָה אֲבָל אִם עָשָׂה מִמֶּנּוּ בֶּגֶד חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא יוֹצִיאֵהוּ וְיֹאכַל דְּמַשְׁמַע הָתָם וּמִיהוּ בְּעֵי קְבוּרָה אֶלָּא דְּהָיָה טְרֵפָה וְאִיכָּא דִּמְשַׁנֵּי הָתָם וּמִיהוּ לֹא כר' יְהוּדָה דְּאָמַר אִם רָצָה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ לִשְׂרֹף אֶת הַמֻּקְדָּשִׁים רַשַּׁאי:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' בכורות הל' ג, סמג עשין קמה, סמג עשין קמו, טוש"ע יו"ד סי' שו סעי' ה:

רבינו גרשום

תנהו ענין למעשר דאי לא ענין יתירא למכירה: והאי בעי העמדה והערכה. קודם שנגאל ואי אפשר להעמידן שכבר נשחט אלא ש"מ לא ימכר הוא: הניחא למ"ד קדשי מזבח היו בכלל. העמדה והערכה אתיא שפיר דמשני לה מחיים בכלל הוא: אלא למ"ד וכו'. אמר לך רב אשי מאי קשיא אי מחיים לא מיפריק לאחר שחיטה מיפריק בתמיה ומאי ש"מ לא ימכר הוא: לא יתמנה ישראל עם הכהן. על הבכור בעל מום שנשחט שלא יאכל ממנו:

מסורת הש"ס

א שבועות יא:, תמורה לב:, לעיל יד:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה פסק וכו' דפירשו שהחלב מותר לעובד כוכבים. ע' לעיל לא ע"ב תוד"ה מבליעו:

תורה אור השלם

לֹא יְבַקֵּר בֵּין־טוֹב לָרַע וְלֹא יְמִירֶנּוּ וְאִם־הָמֵר יְמִירֶנּוּ וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל [ויקרא כז, לג]

וְאִם כָּל־בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא־יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה וְהֶעֱמִיד אֶת־הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כְּעֶרְכְּךָ הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה [ויקרא כז, יא-יב]

וּבְשָׂרָם יִהְיֶה־לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לְךָ יִהְיֶה [במדבר יח, יח]

וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה תֹּאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אִתָּךְ כִּי־חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ נִתְּנוּ מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [ויקרא י, יד]

וּבֵית הִלֵּל: הָנֵי מִילֵּי תָּם, אֲבָל בַּעַל מוּם כְּתִיב "הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּיו יֹאכְלֶנּוּ", וּמָה טָמֵא שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים קַלִּים אוֹכֵל בִּבְכוֹר, זָר שֶׁאוֹכֵל בְּקָדָשִׁים קַלִּים אֵינוֹ דִּין שֶׁיֹּאכַל בִּבְכוֹר. [אב]אִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מָה לְטָמֵא, שֶׁכֵּן הוּתַּר מִכְּלָלוֹ בַּעֲבוֹדַת צִבּוּר! וּבֵית הִלֵּל, אַטּוּ בַּעֲבוֹדָה קָאָמַר? בַּאֲכִילָה קָאָמְרִינַן, אֲכִילַת זָר עֲדִיף. וְרַבִּי עֲקִיבָא מַתִּיר, וַאֲפִילּוּ גּוֹי. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא? "כַּצְּבִי וְכָאַיָּל" — מָה צְבִי וְאַיָּל מוּתָּר לְגוֹי, אַף פְּסוּלִין מוּתָּר לְגוֹי. וְאִידַּךְ? תְּלָתָא "צְבִי וְאַיָּל" כְּתִיבִי, חַד לְכִדְרַבִּי יִצְחָק, וְחַד לְכִדְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא, וְחַד לְכִדְרַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר. [גד(א)]וְאִידַּךְ? מָה צְבִי וְאַיָּל פְּטוּרִים מִן הַבְּכוֹרָה, אַף פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה. [(ב)]תָּנוּ רַבָּנַן: בְּכוֹר אֵין מַאֲכִילִין אוֹתוֹ לְנִדּוֹת, דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מַאֲכִילִין אוֹתוֹ לְנִדּוֹת. מַאי טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי? דִּכְתִיב: "וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ", מָה הָתָם נִדּוֹת לָא, אַף הָכָא נִדּוֹת לָא. וּבֵית הִלֵּל: הָנֵי מִילֵּי תָּם, אֲבָל בַּעַל מוּם — "הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יֹאכְלֶנּוּ". וּבֵית שַׁמַּאי, הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּאֵין טוּמְאָה יוֹצְאָה עָלָיו מִגּוּפוֹ, אֲבָל הֵיכָא דְּטוּמְאָה יוֹצְאָה עָלָיו מִגּוּפוֹ — לָא. [הו(ג)]דְּאַשְׁכְּחַן דְּפַלֵּיג רַחֲמָנָא בֵּין טוּמְאָה יוֹצְאָה עָלָיו מִגּוּפוֹ, לְבֵין שֶׁאֵין טוּמְאָה יוֹצְאָה עָלָיו מִגּוּפוֹ, דִּתְנַן: הַפֶּסַח שֶׁבָּא בְּטוּמְאָה — לֹא יֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ זָבִים וּמְצוֹרָעִין וְזָבוֹת וְנִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת. וּבֵית הִלֵּל: הָתָם הוּא דְּגַלֵּי רַחֲמָנָא "טְמֵא נֶפֶשׁ", אֲבָל הָכָא "טָמֵא" סְתָמָא כְּתִיב, לָא שְׁנָא. [זח(ד)]תָּנוּ רַבָּנַן: אֵין מַרְגִּילִין בְּיוֹם טוֹב, כַּיּוֹצֵא בּוֹ אֵין מַרְגִּילִין בִּבְכוֹר, וְלֹא בִּפְסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין. בִּשְׁלָמָא יוֹם טוֹב — דְּקָא טָרַח טִירְחָא דְּלָא חֲזֵי לֵיהּ. אֶלָּא בְּכוֹר — מַאן תַּנָּא? אָמַר רַב חִסְדָּא: בֵּית שַׁמַּאי הִיא, דְּאָמַר אֵין מַאֲכִילִין אוֹתוֹ לְנִדּוֹת. [טו(ה)]וְלֹא בִּפְסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין. מַאן תַּנָּא? אָמַר רַב חִסְדָּא: רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דִּתְנַן: הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי חַטָּאוֹת, אַחַת תְּמִימָה וְאַחַת בַּעֲלַת מוּם — תְּמִימָה תִּקְרַב, בַּעֲלַת מוּם תִּיפָּדֶה. נִשְׁחֲטָה בַּעֲלַת מוּם, אִם עַד שֶׁלֹּא נִזְרַק דָּמָהּ שֶׁל תְּמִימָה — מוּתֶּרֶת, אִם מִשֶּׁנִּזְרַק דָּמָהּ שֶׁל תְּמִימָה — אֲסוּרָה. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִילּוּ בָּשָׂר בִּקְדֵירָה, וְנִזְרַק דָּמָהּ שֶׁל תְּמִימָה — אֲסוּרָה. וְרַב חִסְדָּא, לוֹקְמַהּ כּוּלַּהּ כְּבֵית שַׁמַּאי! דִּלְמָא עַד כָּאן לָא קָאָמְרִי בֵּית שַׁמַּאי אֶלָּא בִּבְכוֹר, דִּקְדוּשָּׁתוֹ מֵרֶחֶם, אֲבָל פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין דְּאֵין קְדוּשָּׁתוֹ מֵרֶחֶם — לָא.

וְלוֹקְמַהּ

הָנֵי מִלֵּי בְּכוֹר תָּם אִתְּקַשׁ לְחָזֶה וְשׁוֹק דְּהָא קְרָא בְּתָם קָמִשְׁתַּעֵי דִּכְתִיב לְעֵיל מִינֵּהּ אֶת דָּמָם תִּזְרֹק אֲבָל בַּעַל מוּם כְּתִיב בְּפָרָשַׁת כָּל הַבְּכוֹר (דְּבָרִים ט"ו:כ"ב) הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו: זָר שֶׁאוֹכֵל בְּקָדָשִׁים קַלִּים שְׁלָמִים וּמַעֲשֵׂר וּפֶסַח: בַּעֲבוֹדַת צִבּוּר דְּאִם אֵין כֹּהֵן טָהוֹר בְּאוֹתוֹ בֵּית אָב עוֹשֶׂה טָמֵא עֲבוֹדַת צִבּוּר דִּכְתִיב בְּמוֹעֲדוֹ וַאֲפִילּוּ בְּשַׁבָּת וַאֲפִי' בְּטֻמְאָה: בַּאֲכִילַת זָר קָמַיְירֵי וּבַאֲכִילָה זָר עָדִיף מִטָּמֵא כְּדַאֲמַרַן בְּקָדָשִׁים קַלִּים דְּלָא מַשְׁכַּחַתְ אֲכִילָה דְּכֹהֵן טָמֵא מוּתָּר בָּהּ וְזָר אָסוּר בָּהּ: וְאִידָךְ תַּנָּא קַמָּא אַלִּיבָּא דְּבֵית הִלֵּל אָמַר לָךְ תְּלָתָא צְבִי וְאַיִל כְּתִיבִי בִּרְאֵה אָנֹכִי חַד לִכְדְרַבִּי יִצְחָק וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא וְלֹא נִתְפָּרֵשׁ לָנוּ הֵיכָן: לִכְדר' אֶלְעָזָר הַקַּפָּר בִּשְׁחִיטַת חֻלִּין בְּפֶ' שֵׁנִי (דַּף כח.): מַה הָתָם חָזֶה וָשׁוֹק נִיתוֹת לֹא לְטָמֵא שֶׁאָכַל אֶת הַקֹּדֶשׁ חַיָּיב כָּרֵת: הַפֶּסַח שֶׁבָּא בְּטֻמְאָה שֶׁנִּטְמְאוּ רֹב צִבּוּר בְּמֵת וְעָשׂוּ פֶּסַח בְּטֻמְאָה לֹא יֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ זָבִים וְזָבוֹת אע"ג דְּאָכְלֵי לֵיהּ טְמֵאֵי מֵתִים. אַלְמָא שָׁנֵי לָן בֵּין טֻמְאָה הַיּוֹצְאָה מִגּוּפוֹ לְטֻמְאָה שֶׁאֵינָהּ יוֹצְאָה מִגּוּפוֹ: הָתָם הוּא דְּזָבִין לֹא יֹאכְלוּ מִשּׁוּם דִּבְהֶדְיָא גַּלֵּי רַחֲמָנָא טְמֵא נֶפֶשׁ מוּתָּרִין וְתוּ לָא דִּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר ט':י') אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לָנֶפֶשׁ וְגוֹ' וּמִנָּהּ דַּיְקִינַן אִישׁ נִדְחֶה לְפֶסַח שֵׁנִי וְלֹא צִבּוּר וּבְטָמֵא נֶפֶשׁ הוּא דְּגַלֵּי רַחֲמָנָא אִישׁ וְלֹא צִבּוּר אֲבָל טֻמְאַת זָבוֹת כִּדְקָיְימִי קָיְימִי אֲבָל הָכָא בִּבְכוֹר סְתָמָא כְּתַב רַחֲמָנָא הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר: אֵין מַרְגִּילִין בִּבְכוֹר וַאֲפִי' בַּעַל מוּם לְהַפְשִׁיטוֹ דֶּרֶךְ הָרַגְלַיִם כָּל הָעוֹר שָׁלֵם לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ מַפּוּחַ לְנַפָּחִים אוֹ לְמוֹכְרֵי דְּבַשׁ וְשֶׁמֶן שֶׁנּוֹתְנִין אוֹתוֹ בְּעוֹרוֹת כְּבָשִׂים הַמַּפְשִׁיטִין שְׁלֵמִים: וְלֹא בִּפְסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין אע"פ שֶׁנִּפְדּוּ וּשְׁחָטָן לַאֲכִילָה: דְּלָא חֲזֵי לֵיהּ בְּיוֹם טוֹב: ב"ש הִיא דִּסְבִרֵי בְּכוֹר בַּעַל מוּם בִּקְדֻשָּׁתוֹ קָאֵי אֲפִי' לְאַחַר שְׁחִיטָה כְּתָם וְכִי הֵיכִי דְּתָם אֵין מַרְגִּילִין מִשּׁוּם בִּזָּיוֹן דְּקָדָשִׁים דְּפוֹגֵם הַבָּשָׂר דְּמִתְּרָאֵה לַחְתֹּךְ הָעוֹר וְחוֹתֵךְ הַבָּשָׂר בְּבַעַל מוּם נָמֵי אֵין מַרְגִּילִין: רַבִּי אֶלְעָזָר בר"ש דְּמַחְמִיר בִּפְסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין דְּאָמַר אֲפִילּוּ לְאַחַר שְׁחִיטָה בִּקְדֻשָּׁתַיְיהוּ קָיְימִי: שְׁתֵּי חַטָּאוֹת שֶׁהִפְרִישָׁן לְאַחֲרָיוּת שֶׁאִם תֹּאבַד הָאַחַת יִתְכַּפֵּר בַּחֲבֶרְתָּהּ וְנָפַל מוּם בְּאַחַת: תְּמִימָה תִּקְרַב לְחַטָּאתוֹ: בַּעֲלַת מוּם תִּפָּדֶה וְדָמֶיהָ לְנִדְבַת שׁוֹפָרוֹת: נִשְׁחֲטָה בַּעֲלַת מוּם אַחַר פִּדְיוֹנָהּ: אִם עַד שֶׁלֹּא נִזְרַק דָּמָהּ שֶׁל תְּמִימָה נִשְׁחֲטָה: מוּתֶּרֶת בַּאֲכִילָה ואע"ג שֶׁנִּזְרַק דַּם הַתְּמִימָה קֹדֶם שֶׁתֵּאָכֵל בְּשַׂר בַּעֲלַת מוּם דִּסְבִירָא לָן דְּמֵאַחַר שֶׁבָּאת לִכְלַל הֶתֵּר זְבִיחָה שׁוּב אֵין בָּהּ קְדֻשָּׁה כְּבַעֲלַת מוּם: אִם מִשֶּׁנִּזְרַק דָּמָהּ שֶׁל תְּמִימָה נִשְׁחֲטָה אֲסוּרָה אֲפִילּוּ בַּהֲנָאָה דְּהָוְיָא לָהּ חַטָּאת שֶׁכִּפְּרוּ בְּעָלֶיהָ וּלְמִיתָה אָזְלָא דְּזוֹ הִיא אַחַת מֵחָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֵתוֹת: אֲפִילּוּ בָּשָׂר בִּקְדֵרָה כו' אֲסוּרָה בְּשַׂר בַּעֲלַת מוּם דִּסְבִירָא לֵיהּ אֲפִילּוּ לְאַחַר שְׁחִיטָה בִּקְדֻשָּׁתַיְיהוּ קָיְימִי וְחַטָּאת שֶׁכִּפְּרוּ בְּעָלֶיהָ מִיקַּרְיָא: לוֹקְמַהּ כּוּלַּהּ כב"ש דקס"ל דְּכִי הֵיכִי דְּמַחְמְרִי ב"ש בִּבְכוֹר מַחְמְרִי נַמֵּי בִּשְׁאָר פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין:

וּבֵית הִלֵּל ה"מ תָּם כו' אַף עַל גַּב דְּהַאי קְרָא מַיְירֵי נָמֵי בְּבַעַל מוּם בֵּין לְרַב בֵּין לְלֵוִי דְּרַב דִּלְעֵיל בְּרֵישׁ עַל כַּמָּה (בְּכוֹרוֹת דַּף כח.) וּבֵין לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֵּין לְרַבִּי עֲקִיבָא דְּפֶ' אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן בְּסוֹפוֹ (זְבָחִים דַּף נז.) וּבֵין לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל וּבֵין לְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי דִּבְרֵישׁ ב"ש (זְבָחִים דַּף לז.) אַהֲבְשָׂרָם דְּמַשְׁמַע אֶחָד תָּם וְאֶחָד בַּעַל מוּם אוֹ מִיהָא (לֹא) דְּדָרֵשׁ לְמֵד עַל הַבְּכוֹר בַּעַל מוּם שֶׁנּוֹתְנוֹ לְכֹהֵן מ"מ אָתֵי קַל וָחֹמֶר וּמַפִּיק מֵהֶיקֵּשָׁא וְנֶאֱכָל לְזָרִים מֵאַחַר דְּמִתּוֹקְמָא הֶיקֵּשָׁא דְּכַחֲזֵה הַתְּנוּפָה בְּתָם וּבְכִי הַאי גַּוְנָא אַשְׁכְּחַן בפ"ק דִּזְבָחִים (דַּף י:) גַּבֵּי אָשָׁם שֶׁנִּכְנַס דָּמוֹ פָּסוּל דְּלָא מָצֵית אָמְרַתְּ קַל וָחֹמֶר מֵעוֹלָה אַף עַל גַּב דְּרַבָּנַן אִית לְהוּ הֶקֵּישָׁא דְּחַטָּאת כְּאָשָׁם לְמִלְּתָא אַחֲרִיתִי כִּדְמוֹכַח סֻגְיָא דְּהָתָם ובפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דַּף יז.) אָתֵי קַל וָחֹמֶר וּמַפְּקָא מִגְּזֵרָה שָׁוָה דִּגְמָרָא וּבְמִיתַת הַיָּבָם גַּבֵּי וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב (חֻקָּה) [עִכּוּבָא] לָא דָּרְשִׁינַן ק"ו וּבִשְׁמַעְתִּין דְּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא גַּבֵּי טְפָלִים חַיָּבִין נָשִׁים לֹא כָּל שֶׁכֵּן וְהָא דִּלְקַמָּן דְּרֵישׁ פ' ט' (דַּף נג:) דְּדָרְשִׁינַן מֵהֶיקֵּשָׁא דְּעֶשֶׂר תַּעְשֵׂר מַקִּישׁ בְּהֵמָה לְמַעֲשַׂר דָּגָן מָה מַעֲשַׂר דָּגָן מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן לֹא וּמַפְּקָא מק"ו דִּכְבָשִׂים וְעִזִּים שֶׁהֵם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה מִתְעַשְּׂרִים מִזֶּה עַל זֶה חָדָשׁ וְיָשָׁן כו' הָתָם לָא מִתּוֹקְמָא הֶיקֵּשָׁא אִי אָתֵית לְמֵדַן ק"ו ואע"ג דִּלְרַבִּי יוֹסֵי בַּר' יְהוּדָה צְרִיכֵי הֶיקֵּשָׁא לִכְדְאָמַר בְּהַהוּא פִּרְקָא דְּמָה מַעֲשַׂר נִטָּל בְּאוֹמֶד וּבְמַחֲשָׁבָה וְכוּ' וּצְרִיכָא נָמֵי לְכִדְדָרְשֵׁי בִּזְבָחִים בְּסוֹף פ' בֵּית שַׁמַּאי (זְבָחִים דַּף מה.) קָדְשֵׁי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵין חַיָּבִין מ"מ עִקַּר אָתְיָא הֶקֵּשׁ לְשָׁנָה שָׁנָה וְהָא דִּבְכָל הַבָּשָׂר (חֻלִּין דַּף קטז.) אִיכָּא מ"ד דְּבָשָׂר בְּחָלָב אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמֻתָּר בַּהֲנָאָה מִגְּזֵרָה שָׁוָה דְּקֹדֶשׁ קֹדֶשׁ וְאִיכָּא לְמַאן דְּאָסַר אַף בַּהֲנָאָה מק"ו לָא קַשְׁיָא מִידֵי דְּהַהִיא דְּקִדּוּשִׁין (דַּף נו) כִּדְפָרְשִׁינַן בְּקִדּוּשִׁין: חַד לְכִדְרַבִּי יִצְחָק וְר' אוֹשַׁעְיָא פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס דְּלָא אִתְפָּרֵשׁ וְרַבֵּינוּ חֲנַנְאֵל מְפָרֵשׁ דְּהַיְנוּ הַהִיא דְּפ"ב דְּמַכּוֹת (דַּף כב.) הַמַּרְבִּיעַ שׁוֹר פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין וְהַמַּנְהִיג שׁוֹר פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין לוֹקֶה גּוּף אֶחָד הֵן וַעֲשָׂאָן הַכָּתוּב שְׁנֵי גּוּפִין פֵּרוּשׁ שֶׁהַשּׁוֹר בִּפְנֵי עַצְמוֹ נֶחְשָׁב כִּצְבִי וְכָאַיָּל הַיְינוּ שְׁנֵי מִינִין וְלֹא כְּמוֹ שֶׁרְגִילִין לְפָרֵשׁ שָׁם שֶׁקְּצָת הוּא כְּקָדָשִׁים וּקְצָת הוּא כְּחֻלִּין אֶלָּא מִצְּבִי וְאַיִל נָפְקָא כִּדְקָאָמַר הָכָא: אֵין מַאֲכִילִין אוֹתוֹ לְנִדּוֹת ה"ה לְבַעַל קֶרִי דְּלָא שָׁרוּ רַק לְטֻמְאָה שֶׁהֻתְּרָה בְּפֶסַח כִּדְמוֹכַח בְּסָמוּךְ: דְּתַנְיָא הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי חַטָּאוֹת כו' בָּרַיְיתָא בִּתְמוּרָה בְּפֶ' וְלַד חַטָּאת (דַּף כג.) וּמַיְירֵי כְּשֶׁהִפְרִישׁ שְׁתֵּי חַטָּאוֹת לְאַחֲרָיוּת וַהֲרֵי עַתָּה אַחַת תְּמִימָה וְאַחַת בַּעֲלַת מוּם שֶׁבַּמִּשְׁנָה [קְרֵבָה שְׁנִיָּה עַל] שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה רִאשׁוֹנָה תָּמוּת שֶׁכְּבָר כִּפְּרוּ בְּעָלֶיהָ וְיֵשׁ לְתַמּוֹהַּ דִּבְבָרַיְיתָא אָסְרֵי רַבָּנַן בַּעֲלַת מוּם כְּשֶׁנִּשְׁחֲטָה לְאַחַר זְרִיקַת דָּם שֶׁל תְּמִימָה וּבַמִּשְׁנָה שָׁרֵי וְרַבִּי אֶלְעָזָר בַּר' שִׁמְעוֹן אָסַר בַּבָּרַיְיתָא בְּכָל עִנְיָן וּבַמִּשְׁנָה שָׁרֵי כְּשֶׁנִּשְׁחֲטָה קֹדֶם לָכֵן וְאוֹמֵר ר' דְּבַמִּשְׁנָה מַיְירֵי שֶׁהִפְרִישׁ פָּרָה בַּעֲלַת מוּם וְחִלְּלָהּ עַל הַתְּמִימָה שֶׁכָּל קְדֻשָּׁה שֶׁל בַּעֲלַת מוּם נִכְנְסָה בַּתְּמִימָה וְתָפְסָה קְדֻשָּׁתָהּ וּלְכָךְ מֻתֶּרֶת הַבַּעֲלַת מוּם לְרַבָּנַן בְּכָל עִנְיָן דְּלָא דָּמְיָא לְחַטָּאת שֶׁכִּפְּרוּ בְּעָלֶיהָ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מְחַלֵּק בֵּין נִשְׁחֲטָה קֹדֶם זְרִיקָה לְנִשְׁחֲטָה לְאַחַר זְרִיקָה אֲבָל הָכָא מַיְירֵי שֶׁהַתְּמִימָה בָּאָה ע"י קְדֻשַּׁת עַצְמָהּ וְלֹא חִלֵּל הַבַּעֲלַת מוּם עָלֶיהָ כִּי אִם עַל דָּמִים וְאֵין נִרְאֶה כְּאִלּוּ פָּקַע קְדֻשָּׁה שֶׁלָּהּ כֵּיוָן דְּאֵין הַתְּמִימָה בָּאָה מִכֹּחָהּ הִלְכָּךְ לְרַבָּנַן נִזְרַק דָּמָהּ לִפְנֵי שְׁחִיטָה הַבַּעֲלַת מוּם אֲסוּרָה דְּדָמְיָא לְחַטָּאת שֶׁכִּפְּרוּ בְּעָלֶיהָ וּלְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אֲסוּרָה בְּכָל עִנְיָן דְּדָמְיָא לְחַטָּאת שֶׁכִּפְּרוּ בְּעָלֶיהָ:

מסורת הש"ס

א לעיל טו.
ב תוספתא בכורות
ג פסחים סז.; פסחים צה:; משנה פסחים; ספרא צו פרק יד א
ד תמורה כד.
ה תוספתא תמורה

גליון הש"ס

גמ' תלתא צבי ואיל. עי' לעיל יב ע"א תד"ה מה:
תד"ה וב"ה כו' אתי ק"ו ומפקא מג"ש. עי' בב"מ קיד ע"א תד"ה ואידך:

תורה אור השלם

בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו כַּצְּבִי וְכָאַיָּל [דברים טו, כב]
אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת־הַצְּבִי וְאֶת־הָאַיָּל כֵּן תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו יֹאכְלֶנּוּ [דברים יב, כב]
רַק בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בָשָׂר כְּבִרְכַּת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יֹאכְלֶנּוּ כַּצְּבִי וְכָאַיָּל [דברים יב, טו]
כָּל־הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ [דברים טו, יט]
וּבְשָׂרָם יִהְיֶה־לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לְךָ יִהְיֶה [במדבר יח, יח]
דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יִהְיֶה־טָמֵא לָנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה [במדבר ט, י]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פד' מהל' ביאת מקדש הל' י:
ב מיי' פז' מהל' קרבן פסח הל' א:
ג מיי' פא' מהל' בכורות הל' ה:
ד מיי' פה' מהל' בכורות הל' ח:
ה מיי' פד' מהל' ביאת מקדש הל' יב:
ו מיי' פז' מהל' קרבן פסח הל' ח:
ז מיי' פג' מהל' שביתת יום טוב הל' ו, טוש"ע או"ח סי' תצט סעי' א:
ח מיי' פא' מהל' בכורות הל' יט, טוש"ע יו"ד סי' שז סעי' א:
ט מיי' פד' מהל' פסולי המוקדשין הל' ג:

רבינו גרשום

אוכל בבכור. דכתיב הטמא והטהור יאכלנו:
איכא למיפרך מה לכהן טמא דין הוא שאוכל בכור שכן הותר מכללו בעבודת ציבור כדכתיב במועדו ואפי' בטומאה:
באכילה קא אמרינן. ואכילת זר בקדשים קלים זר עדיף למיכלינהו טפי מכהן טמא והלכך ב"ה מתירין. מה צבי ואיל מותר להאכיל העובד כוכבים עמו אף בכור נמי:
ואידך. ת"ק סבר תלתא צבי ואיל כתיבי. רק בכל אות וגו' אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל בשעריך תאכלנו חד לכדר' יצחק אמר רבי אושעיא והא דר' יצחק אמ"ר אושעיא לא משתכחנא בכולה גמרא דידן. וחד לכדר' אלעזר הקפר כדאמר בשחיטת חולין רבי אלעזר הקפר אומר מת"ל אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל וגו' מקיש צבי ואיל לבהמה מה בהמה בשחיטה אף צבי ואיל בשחיטה:
לנדות. לנשי כהנים נדות ונדה טומאה יוצאה עליה מגופה. התם דגלי רחמנא טמא נפש למעוטי טומאה יוצאה מגופו:
אין מרגילין אין מפשיטין עור בהמה שלם דרך רגל לצורך מפוח:
טירחא דלא חזי. לצורך י"ט ולא בבכור ובפסולי המוקדשין משום בזיון:
ב"ש דאמר אין מאכילין אותו לנדות כלומר כי היכי דמחמרי בי בהא מחמיר נמי באחרינא דאין מרגילין:
אחת תמימה ואחת בעלת מום. כגון שהפריש ב' חטאות לאחריות שאם תאבד אחת או (תפיל) [תפול] בה מום שתהא שניה תחתיה:
אם משנזרק דמה של תמימה. נשחטה הבעלת מום אסורה דהויא חטאת שכיפרו בעליה למיתה אזלא:
רבי אלעזר בן שמעון אומר אפי' בשר בעלת מום בקדירה. כלומר אע"ג דנשחטה קודם שנזרק דמה ואע"ג דבשר בקדירה דהוי כמבושל כיון שלא נאכל אלא לאחר זריקה אסור. וכי היכי דמחמיר הכא בהך בעלת מום דהויא פסולי המוקדשין הם הכי מחמיר דאין מרגילין בפסולי המוקדשין:

כל פסולי המוקדשין פרק חמישי בכורות

בְּכוֹר שֶׁאֲחָזוֹ דָּם כו' נִזְקַק כְּמֹאִי פְּלִינִי: **לְהָבִיא** נוֹתֵק אַחַר כּוֹרֵת פֵּי' כַּקוּנְטְרֵס וְלוֹקְמַהּ כּוּלַּהּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן! דִּילְמָא עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הָתָם אֶלָּא פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין, דְּאַלִּימִי לְמִיתְפַּס פִּדְיוֹנוֹ, אֲבָל בְּכוֹר דְּלָא אַלִּים לְמִיתְפַּס פִּדְיוֹנוֹ — לָא. א(א)וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לֵית לֵיהּ כָּל פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין נִמְכָּרִין בָּאִיטְלִיז וְנִשְׁקָלִין בְּלִיטְרָא? אַלְמָא דְּכֵיוָן דְּאִיכָּא רַוּוחָא לְהֶקְדֵּשׁ שָׁרֵי לֵהּ! (ב)אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא: מַה שֶּׁמַּשְׁבִּיחַ בָּעוֹר — פּוֹגֵם בַּבָּשָׂר. בְּמַעְרְבָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּינָא אָמְרִי: מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּעוֹבֵד עֲבוֹדָה בְּקָדָשִׁים. רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין אוֹמֵר: גְּזֵירָה שֶׁמָּא יְגַדֵּל מֵהֶן עֲדָרִים עֲדָרִים. ב(ג)מַתְנִי' בְּכוֹר שֶׁאֲחָזוֹ דָּם, אֲפִילּוּ מֵת — אֵין מַקִּיזִין לוֹ דָּם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יַקִּיז, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בּוֹ מוּם, וְאִם עָשָׂה בּוֹ מוּם — הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחַט עָלָיו. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יַקִּיז, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בּוֹ מוּם. ד(ד)גְּמ' תָּנוּ רַבָּנַן: בְּכוֹר שֶׁאֲחָזוֹ דָּם — מַקִּיזִין לוֹ אֶת הַדָּם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשִׂין בּוֹ מוּם, וְאֵין מַקִּיזִין לוֹ אֶת הַדָּם בְּמָקוֹם שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ מוּם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אַף בְּמָקוֹם שֶׁעוֹשֶׂה בּוֹ מוּם, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִשְׁחַט עַל אוֹתוֹ הַמּוּם. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף נִשְׁחָט עַל אוֹתוֹ הַמּוּם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִילּוּ מֵת — אֵין מַקִּיזִין לוֹ אֶת הַדָּם. ה(ה)מַתְנֵי לֵיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר לִבְרֵיהּ, וְאָמְרִי לַהּ רַבִּי חִיָּיא לִבְרֵיהּ: כַּמַּחְלוֹקֶת כָּאן, כָּךְ מַחְלוֹקֶת בְּחָבִית שֶׁל תְּרוּמָה, דְּתַנַּן: חָבִית שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנּוֹלַד בָּהּ סְפֵק טוּמְאָה — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם הָיְתָה בִּמְקוֹם הַתּוּרְפָּה — יַנִּיחֶנָּה בְּמָקוֹם הַמּוּצְנָע, אִם הָיְתָה מְגוּלָּה — יְכַסֶּנָּה. 'רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אִם הָיְתָה מוּנַּחַת בְּמָקוֹם הַמּוּצְנָע — יַנִּיחֶנָּה בִּמְקוֹם הַתּוּרְפָּה, אִם הָיְתָה מְכוּסֶּה — יְגַלֶּנָּה. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא יְחַדֵּשׁ בָּהּ דָּבָר. רַבִּי מֵאִיר כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְרַבָּנַן כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְרַבִּי יְהוּדָה כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל. מִמַּאי? דִּילְמָא עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר הָתָם, דְּקָא עָבֵיד בְּיָדַיִם, אֲבָל הָכָא דִּגְרָמָא — כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סְבִירָא לֵיהּ! וְעַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סְבִירָא לֵיהּ! וְעַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָתָם, אֲבָל הָכָא, דְּאִי שָׁבֵיק לֵיהּ מָיֵית, אֶלָּא שֶׁמָּא יָבֹא אֵלִיָּהוּ וִיטַהֲרֶנָּה, אֲבָל הָכָא, דְּאִי שָׁבֵיק לֵיהּ מָיֵית — כְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ! וְעַד כָּאן לָא קָאָמְרִי רַבָּנַן הָכָא, דְּקָא עָבֵיד בְּיָדַיִם, אֲבָל הָתָם דִּגְרָמָא — כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סְבִירָא לֵיהּ! וְעַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָתָם, דְּשֶׁמָּא יָבֹא אֵלִיָּהוּ וִיטַהֲרֶנָּה, אֲבָל הָכָא, דְּאִי שָׁבֵיק לֵיהּ מָיֵית, כְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ! ד(ד)וְעוֹד, הָכָא בִּקְרָאֵי פְּלִיגִי וְהָכָא בִּקְרָאֵי פְּלִיגִי, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַכֹּל מוֹדִים בְּמְחַמֵּץ אַחַר מְחַמֵּץ שֶׁהוּא חַיָּיב, דִּכְתִיב "לֹא תֹאֲפֶה חָמֵץ" וְ"לֹא תֵעָשֶׂה". ה(ה)בְּמְסָרֵס אַחַר מְסָרֵס שֶׁהוּא חַיָּיב, דִּכְתִיב: "וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת", אִם עַל כּוֹרֵת חַיָּיב, עַל נוֹתֵק לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אֶלָּא לְהָבִיא נוֹתֵק אַחַר כּוֹרֵת, שֶׁהוּא חַיָּיב. 'לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בְּמֵטִיל מוּם בְּבַעַל מוּם, דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר: "כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ", וְרַבָּנַן סָבְרִי: "תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן". וְרַבִּי מֵאִיר, הַאי "תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? מִיבְּעֵי לֵיהּ לְמַעוֹטֵי בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ. בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ — פְּשִׁיטָא, דִּיקְלָא בְּעָלְמָא הוּא! אֶלָּא לְמַעוֹטֵי פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין לְאַחַר פִּדְיוֹנָן, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: הוֹאִיל וַאֲסִירִי בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה — בְּמוּמִין נָמֵי לִיתַּסְרוּ, קָא מַשְׁמַע לַן. ח(ח)וְרַבָּנַן נָמֵי, הָכְתִיב "כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ"! לְגָרְמָא הוּא דְּאָתֵי, דְּתַנְיָא: "מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ" — אֵין לִי אֶלָּא מוּם גָּדוֹל הַיְּמִנוּ שֶׁהֲרֵי יְמוּת כּוּלָּהּ מוֹדוּ בִּמְנָחוֹת שֶׁהַמְּחַמֵּץ אַחַר מְחַמֵּץ בְּגוֹן אִם לָשׁ הָאֶחָד בְּחִמּוּץ וַאֲפָאָהּ אַחַר שֶׁנִּיסָּהּ חַיָּבִין דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא ו':י') לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ וְלֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ (לֶחֶם נה:) חֲלִיפָה כְּבֵגֶל בַּד תֵּעָשֶׂה חָמֵץ לָמָּה יָצְאַת מָה אֲפִיָּה מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא מַעֲשֶׂה יְחִידִי וְחַיָּבִין עָלֶיהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ אַף כֹּל מַעֲשֶׂה יְחִידִי: **מְסָרֵס אַחַר מְסָרֵס** בְּבְהֵמַת חֵלֶב נָמֵי אִם לָשׁ הָאֶחָד בְּחֵלֶב וְנִתְּנוּ מִן הַסְּכִּים וְהִסְלִיקוּ וְחַיָּבִין לְהַרְבּוֹת בְּנִתְּנוּ לֹא בְּנִתְּנוּ לֹא תַּעֲשֶׂה: **אִם לֹא כָּרַת הָאֶחָד** בְּכוֹר וְנִתְּנוּ מִן הַסְּכִּים וְהִסְלִיקוּ חַיָּבִין דִּכְתִיב: **אִם לֹא כּוֹרֵת** חַיָּבִין לְהַרְבּוֹת בְּנִתְּנוּ לֹא בְּנִתְּנוּ לֹא תַּעֲשֶׂה: **כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ** לֹא יִהְיֶה בּוֹ מוּם לְרַבּוֹת אֶת שֶׁנִּטַּל מִמֶּנּוּ אוֹ שֶׁנִּתְוַסֵּף עָלָיו: **וְרַבָּנַן** הָשְׁתָּא דְּאִי לָא אָתֵי לְגָרְמָא הוּא דְּאָתֵי לְמַעוֹטֵי מוּם לְמִיתַּסְרוּ נָמֵי לְהַטִּיל בּוֹ מוּם: **אֶלָּא**

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' איסורי המזבח הל' יב:

ב מיי' פב' מהל' בכורות הל' יג, סמג עשין ריא, טוש"ע יו"ד סי' שיג סעי' ו:

ג מיי' פי"ב מהל' תרומות הל' ג:

ד מיי' פי"ב מהל' מעשה הקרבנות הל' יד:

ה מיי' פט"ז מהל' איסורי ביאה הל' י, טוש"ע אה"ע סי' ה סעי' יא:

ו מיי' פא' מהל' איסורי המזבח הל' ח:

רבינו גרשום

לאוקימי למיקפס פליגין לבני פליגי נינהו אבל בכור אין קונסתו ה"מ (כסחיה) כסמרנלין בספולי המוקדשים לאיכא רווחא להקדש סעור נמכר ביוקר לעדר מפוח ליסרי ליה:

ל"ח לא הוי רווחא להקדש דמה שמסביח בעור פונס בכסר שמחקנו ומנולו כעובדה בקרבסיסא)גרלה הע"ל שמכון העור לעדר מפוח כפהוא עליון על הקדשים. מפוח:

גזירה אי שרית להרגיל. שמא אין סס נפחים מי שעריכין לכן ואוא מסהן בחיים על פחלמנו סס ואוא מנגל מהן עלריס עלריס קולס שיכלו הנפחים ואתי בהו ליני תקלה לנחה ועבודה:

אפי' מת אין מקחין לו את הדם. לאי שרית ליה במקום שאין עושה בו מום. שמא יקח אפי' במקום שעושה מום:

אם עשה בו מום הרי זה לא יפחט עליו. לקנסוהו ליה:

ר' שמעון אומר יקח אפי' שעושה בו מום לכבר שאין מתכוין מוהר:

שנגל להם ספק. שנמצא סרן בעדה. וספק נגע ספק לא נגע: תורפה. מקום מנולה:

ינחנה במקום המוצנע. שלא יגע בה עוממאה לשמא יבא אליהו ויטהרנה:

ור' יהושע סבר כיון לספק היא מוהר לגרוס לה עוממאה. להסיקה תחת תבשילו:

לא יחדש בה דבר. לא יחזנה ממקומו:

ע"כ לא קאמר רבי מאיר הכא לאין מקחין לו במקום שעושה בו מום משום דקא עביד ביליס:

במחמץ אחר מחמץ. היינו אופה אחר מחמץ שבאפייה מינמרא מילתא לחמץ:

ובמסרס אחר מסרס. מי שנתק אחר כורת:

אם עלו כורת חייב. מי שכורת הכוס ומניח הביעים תלוי. עלו נתק הביעים לא כ"ש:

ור' מאיר סבר כל מום לא יהיה בו. כן כתב בן בבעל מום אסור לעשות בו מום ורבנן סברי תמיס יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו כלומר לכתם אסור להטיל מום ולא בבעל מום. ואלו שאחזו לם כבעל מום למי:

ואילך. ורבי מאיר ההוא תמיס יהיה כל מום לא יהיה בו למעוטי בעל מום מעיקרו ממעי אמו לאוסר להטיל מום ולא בחוה לם. במומין נמי ליתסרו להטיל בהן מום קמ"ל תמיס יהיה לרצון:

ורבנן. הא כתיב כל מום לא יהיה בו דמשמע לאפי' בבעל מום לא: הוא לגרמא כתיב שלא יהיה בו:

תורה אור השלם

לא תֹאֲפֶה חָמֵץ חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשָּׁי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם [ויקרא ו, י]

כָּל־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא־תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיהוָה [ויקרא ב, יא]

וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת לֹא תַקְרִיבוּ לַיהוָה וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ [ויקרא כב, כד]

וְאִישׁ כִּי־יַקְרִיב זֶבַח־שְׁלָמִים לַיהוָה לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ לִנְדָבָה בַּבָּקָר אוֹ בַצֹּאן תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן כָּל־מוּם לֹא יִהְיֶה־בּוֹ [ויקרא כב, כא]

מסורת השי"ס

א תמורה כד.

ב תמורה כד.

ג ספרא אמור פרשה ז י; פסחים יא.

ד תוספתא בכורות; מנחות נו.

ה משנה תרומות; פסחים כ:

ו שבת קיז; מנחות נו:

ז בבא קמא נא.; בבא קמא מט:

ח מנחות נו:; ביצה כז:

[א]אֶלָּא שֶׁלֹּא יִתֵּן בּוֹ מוּם, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יָבִיא דְּבֵילָה וּבָצֵק וְיַנִּיחֶנָּה עַל הָאוֹזֶן כְּדֵי שֶׁיָּבֹא כֶּלֶב וְיֹאכְלֶנָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל מוּם" — אֶחָד מוּם וְאֶחָד כָּל מוּם. [(א)]הָכָא בִּקְרָאֵי פְּלִיגֵי, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, וְכֵן אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: "וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי". [ב]רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר: בִּשְׁתֵּי תְרוּמוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַחַת תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְאַחַת תְּרוּמָה תְלוּיָה, וְאָמַר רַחֲמָנָא: עֲבֵיד לַהּ שִׁימּוּר. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: "תְּרוּמֹתָי" כְּתִיב. [ד(ב)]לְמֵימְרָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא? וּרְמִינְהִי: "בְּבִגְדוֹ בָהּ" — כֵּיוָן שֶׁפֵּירַשׂ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ, שׁוּב אֵינוֹ רַשַּׁאי לְמוֹכְרָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כֵּיוָן שֶׁבָּגַד בָּהּ, שׁוּב אֵינוֹ רַשַּׁאי לְמוֹכְרָהּ! אֶלָּא, הָכָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר: הָרְאוּיָה לָךְ שְׁמוֹר, וְשֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לָךְ לָא תִּשְׁמוֹר, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: הָא נָמֵי רְאוּיָה הִיא, שֶׁמָּא יָבוֹא אֵלִיָּהוּ וִיטַהֲרֶנָּה. [(ג)]אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. מַתְקִיף לַהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: הַי רַבִּי שִׁמְעוֹן? אִילֵימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן דְּמַתְנִיתִין, עַד הַשְׁתָּא לָא אַשְׁמְעִינַן שְׁמוּאֵל דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין מוּתָּר? [(ד)]וְהָא רַבִּי חִיָּיא בַּר אָשֵׁי אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְרַב חָנִין בַּר אָשֵׁי אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, וְרַב חִיָּיא בַּר אָבִין מַתְנֵי בְּלָא גַּבְרֵי — רַב אָמַר: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן! אֶלָּא רַבִּי שִׁמְעוֹן דְּבָרַיְיתָא, וְרַב שִׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי מַתְנֵי לַהּ בְּהֶדְיָא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּבָרַיְיתָא. [ה]מַתְנִי' הַצּוֹרֵם אוֹזֶן בִּבְכוֹר — הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחוֹט עוֹלָמִית, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: נוֹלַד בּוֹ מוּם אַחֵר — יִשְׁחוֹט עָלָיו. [(ה)]גְּמָ' וּמִי קָנֵיס רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְעוֹלָם? וּרְמִינְהִי: מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּהֶרֶת וְנִקְצְצָה

עביד לה שימור דכתיב משמרת: **כיון** שפירש טליתו עליה שיעלה אלון לאמה העבריה ונשאה ופירש כנפיו עליה שוב אין האב רשאי למכרה אפי' גרסה אלון דאין אדם מוכר בתו לשפחות אחר אישות וקיימא לן בפ"ק דקדושין (דף יח:) דר"א סבר יש אם למסורת בבגדו בה כתיב בלא יו"ד והוא לשון בגידה כשאר תיבות הכתובות בלא יו"ד שאתה קורא חטף קמץ כמו (בראשית לט) כשמעו: **כיון** שבגד בה אביה שמכרה לשפחות שוב אינו רשאי למכרה דאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר שפחות אבל לאחר אישות מצי לזבונה ואמרי התם דר"ע סבר יש אם למקרא בבגדו קרינא. ויש שמשבשין השמועה במס' קדושין וגורסין ר"א סבר יש אם למקרא ור"ע סבר יש אם למסורת וטעות הוא בידם דא"כ מאי מקשי הכא בבכורות: **ר"ש** דאמר במתני' יקיז אע"פ (שיש בו) מום ולא קאמר דישחט עליו: **הלכה** כר' יהודה במס' שבת (דף כב.) דאמר דבר שאין מתכוין אסור: **הלכה** כר"ש ולמה ליה תו לאשמועי' הכא: **בלא** גברי בלא רב חייא ורב חנן: **דבריתא** דאמר אף ישחט על אותו המום כיון דלא היה דעתו להטיל בו מום כדי להתירו אלא כדי שלא ימות לא קנסינן ליה: **מתני'** הצורם הפוגם אנקרני"ר בלע"ז. ובכהן קא מיירי: **גמ'** ומי קניס ר"א לעולם שלעולם לא יהא מותר:

אחד מום ואחד כל מום וחפי' הני תנאי דלא דרשי כל בפרק אלו עוברין (פסחים מג:) אפשר דהכא דרשי שיש ענין כדפי' התם: **אחת** תרומה טהורה ואחת תרומה תלויה וא"ת דבפ' במה מדליקין (שבת כה. ושם) אמרי' ואחת טמאה ואמר רחמנא שלך תהא להסקה תחת תבשילך והיכי נפקי מקרא שלש תרומות טהורה וטמאה ותלויה וי"ל משום דכתיב נתתי לך משמרת תרומתי דקאי תרומתי אלך ואמשמרת דלך שייך אטמאה לרבויה להתר הנאה ומשמרת שייך בתלויה דבעיא שמור: **ורבי** יהושע תרומתי כתיב וא"ת לר' יהושע כיון דלא איירי קרא בשתי תרומות מנלה דטמאה שריא בהנאה וי"ל דנפק מאחר דרשות דהתם בפרק במה מדליקין (ג"ז שם) ממנו אי אתה מבעיר כו' או מלו ולא לאורו מכלל דבת אורו הוא: **ורמינהי** בבגדו בה כו' פי' בקונטרס דגרס כיון שפירש טליתו עליה שוב אינו רשאי למכרה דברי ר"ע ר"א אומר כיון שבגד בה כו' ובפ"ק דקדושין (דף יח:) הביא ראי' מן המכילתא דגרס כדברי ר"ע כיון שפירש טליתו ולר' אליעזר ליתא התם וברוב ספרים ישנים גרסינן איפכא כאן ובקדושין (ג"ז שם) ועוד דלגרסת הקונטרס מקדים דברי ר"ע לדברי ר"א שהיה רבו ועוד כתוב ברוב ספרים בבגדו בה בבגדו בה תרי זמני כיון שפירש טליתו ועוד היכי משמע ליה לר"א המסורת לשון בגידה משום דכתיב בבגדו בלא יו"ד ה"נ לא כתיב בוי"ו ואע"ג דבלא וי"ו אתה קורא חטף קמץ כדפרש בקונטרס כשמעו כשמעם (בראשית לט) באמרם (אסתר ג) כעברם (מלכים ב ב) ה"נ כי הוי לשון בגד וטלית אין רגילות לכתב יו"ד באמצע של פעלה ועוד דהביא שמעתין בקדושין בסמוך כתוב בכל הספרים ישנים ולר"נ בר יצחק דאמר מעות הראשונות לקדושין נתנו במאי מוקים לה כר"ע דאמר לשפחות אחר שפחות הוא דלא מצי לזבן אבל לשפחות אחר אישות מצי מזבן ליה ולפי' הקונטרס צריך להגיה ר"א ונראה לר"ת דגרסינן כיון שפירש טליתו כו' דברי ר"א ר' עקיבא אומר כיון שבגד והשתא הוי לשון בגידה דאי לשון בגד וטלית הוי לן למקרי בבגדו בציר"י ואע"ג דקרינן ותתפשהו בבגדו (בראשית ל"ט:י"ב) לשאני הכא דאיכא למטעי והמסורת משמע טפי לשון בגד וטלית מלשון בגידה מדכתיב בבגדו בלא יו"ד ולכך אומר הברייתא תרי זמני בבגדו כיון שפירש טליתו כו' היה לך לכתב בבגדו ביו"ד דלא ליתי למטעי וכתיב בבגדו בלא יו"ד לומר כיון שפירש כו' ובמכילתא שגורס שפירש טליתו דברי ר"ע הסופר חסר ולפג ר"א וגם כל מלתא לר"ע ובלר"נ בר יצחק גרסינן מוקי לה כר"ע כמו שכתוב בכל הספרים ישנים וקצת קשיא הא דפריך התם בקדושין אלא לקלשה אביה מי מצי מזבן לה והא אין אדם מוכר בתו לשפחות אחר אישות בהך קשיא אליבא דר"א לשמותי הוא וי"ל דפשיטא לן שכן הלכה משום דרבנן לר"ש ור"ש גופיה דהתם דקיימי כותיה ואמרי אבל לא לשפחות אחר אישות: **אלימא** ר"ש דמתני' עד השתא לא אשמעינן שמואל דבר שאין מתכוין מותר תימה אטו מי שרי ר"ש משום דאין מתכוין הא אפי' במקום שא"א שלא יעשה מום נמי שרי דעושה מום במתכוין כדאמר לעיל דבקראי פליגי ושרי משום דכתיב (ויקרא כ"ב:כ"א) תמים יהיה לרצון אבל מטיל בבעל מום שרי ובפ' כל המנחות באות מצה (מנחות נו:) מפרש נמי טעמייהו מקראי ולפי' הקונ' דלעיל בפרק הלוקח בהמה (בכורות דף כה.) גבי שתי שערות של פרה שעקרן מתלים וראשן משחיר וקאמר ר' יוסי בן המשולם גוזז במספרים ואינו חושש ופי' בקונט' דחשיב אין מתכוין משום דאין מתכוין לגזה אלא לתקן את הפרה ניחא נמי הכא דאין מתכוין משום הטלת מום אלא משום רפואה ולהכי פריך מאי איצטריך ליה לשמואל לפסק כר"ש דאפי' הוה חסר מטיל מום בבעל מום הוי שרי הכא משום דאין אלא לרפואה ושמואל אית ליה דבר שאין מתכוין מותר ומיהו א"א לקיים פי' הקונ' כדפרשית לעיל בפ' הלוקח בהמה (ג"ז שם.) ונראה לפרש הכא דבתרתי פליגי דבברייתא פליגי במטיל מום בבעל מום שאחזו דם ביותר וא"א לו להתרפאות בלא הקזה שלא ימות כדאמר לעיל דאי שבק ליה מיית דאז חשיב מום ואפי' לא מיית נמי כיון שלעולם לא יצא מאחוזת דם אם לא יקיזנו במקום שעושה מום חשיב כבעל מום והשתא ר"מ אסר במקום שעושה מום דקסבר כו' לא יהיה בו אפי' בבעל מום וחכמים שרו משום דכתיב תמים יהיה לרצון ובלבד שלא ישחט על אותו מום דגזר אטו היכא דלא מיית בלא עשיית מום דחשיב כתם או אטו היכא דיכול להתרפאות בהקזה במקום שאין אתה עושה מום ור"ש שרי אף לשחט דלא גזר ור' יהודה אסר אף במקום שאין עושה מום כדמפרש בפ"ק דפסחים (דף יח:) דמתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית במקום שאין עושה מום אתי לאעבד במקום שעושה מום ובמתניתין היא פלוגתא אחרת דר' יהודה קאמר בכור שאחזו דם אפי' מת אין מקיזין בשום ענין כדפרשית וחכ"א יקיז פי' בין מת בין לא מת ובלבד שלא יעשה בו מום כלומר שיזהר בהקזתו שלא יוכל לבא לידי מום כשיקיז סמוך לאזן או לניב שפתים או לחטם דקסבר דבר שאין מתכוין אסור והיכא דלא מיית לא חשיב בעל מום אסור ר"ש אומר יקיז אע"פ שהוא עושה מום שהוא יכול לבא לידי עשיית מום דלדבר שאין מתכוין מותר ולשון המשנה משמע ליה כמו שפרשנו מדלא נקט מקום שעושה בו מום ומקום שאין עושה בו מום כדנקט בברייתא וא"ת וכיון דאחוזת דם חשיב כמום שאין יכול להתרפאות בלא עשיית מום א"כ לשחט עלוה וי"ל דמדרבנן אסור דאתי לאחלופי בתם א"נ חשיב כמו [מום] עובר שיש לו רפואה: **ומי** קניס ר"א לעולם ורמינהי מי שהיתה לו כמה שמעתתא מוכחא דצורם אזן של בכור קנסא הוא ובסמוך נמי קאמר בהאי מומא קנסוה רבנן ואפי' לרבא דאמר בפ"ק דתמורה (דף ל:) מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני מכל מקום הכא שרי האי בכור מדאורייתא דהאי יש בו מום והאי נברא טהור דהא אין בו נגע כלל וא"ת דבספרי בפרשה ראה אנכי תניא רבי אליעזר אומר כו' המטיל מום בבכור יאכלו עובר שנאמר לא תאכל כל תועבה אלמא דמדאורייתא אסור (וי"ל) דבסמוך אשכחן ליה קנסא לרבנן דסברי כאחרים דדרשי התם בפסולי המוקדשין הכתוב מדבר או בבשול בשר בחלב כדקאמר בפ' כל הבשר (חולין קיד:) ואין לאסר שחיטה על אותו מום מלא תאכל כל תועבה כמו בשר בחלב וכלאי זרעים ומעשה שבת שיש לחלק וא"ת ולר"א דלא מפלג מאי פריך עליה מבהרת לגבי צורם אזן בבכור לאסור מדאורייתא עד שיפול מום אחר יש לנו לקנסו כשנולד בו מום אבל קוצץ בהרת דמדאורייתא טהור מיד שנקצץ עד שיפול נגע אחר וי"ל דאפ"ה לא היה לנו לקנוס במום עולמית אלא עד מום שלישי או רביעי א"נ נהי דאי יתיר ר"א לשחט במום אחר אין כאן קנס מ"מ לא היה לנו לקנוס במום שלא עשה בו עבירה כי היכי דלא קניס בנגע אחר א"נ דספרי אסמכתא בעלמא הוא:

מסורת הש"ס

א יבמות עד.; שבת כה.
ב קידושין יח:
ג שבת נ.
ד כתובות ו.; שבת קיא:; לעיל כה.
ה משנה נגעים
ו מנחות נו:; ביצה כז:

גליון הש"ס

גמ' עד השתא לא אשמעינן שמואל. עיין שבת דף קיד ע"ב תוס' ד"ה ת"ל:

תורה אור השלם

וְאִישׁ כִּי־יַקְרִיב זֶבַח־שְׁלָמִים לַיהֹוָה לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ לִנְדָבָה בַּבָּקָר אוֹ בַצֹּאן תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן כָּל־מוּם לֹא יִהְיֶה־בּוֹ [ויקרא כב, כא]

וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־אַהֲרֹן וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי לְכָל־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים לְמָשְׁחָה וּלְבָנֶיךָ לְחָק־עוֹלָם [במדבר יח, ח]

אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־[לוֹ] (לא) יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ לְעַם נָכְרִי לֹא־יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ [שמות כא, ח]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' בכורות הל' ח, סמג עשין ריא, טוש"ע יו"ד סי' שיג סעי' א:
ב מיי' פב' מהל' תרומות הל' יד:
ג מיי' פי"א מהל' תרומות הל' א, טוש"ע יו"ד סי' שלא סעי' יט:
ד מיי' פד' מהל' עבדים הל' יג:
ה מיי' פב' מהל' בכורות הל' ז, סמג עשין ריח, טוש"ע יו"ד סי' שיג סעי' א:

רבינו גרשום

אחד מום לבידים ואחד כל מום שלא יגרום:
ור"י סבר תרומתי כתיב כלומר לתרומה טהורה בעיא שימור ולא תלויה:
לר' אליעזר סבר יש אם למקרא. כלקרינן ליה תרומותי:
ורמינהו בבגדו בה. א)נירסת רבינו כגירסת התוספות בל"ה אליימא. כיון שפרש טליתו עליה לשום יעוד שוב אינו רשאי למוכרה אלמא לאליעזר אחר מסורת לפשטיה דקרא הוי לשון בגידה כלומר כיון שבגד בה שמכרה פעם אחת שוב אינו רשאי למכרה:
ור' אליעזר דריש בתר מסורת לשון בגד טלית לאי כפשטיה מוקמייה למימר בבגד בה מלכתיב בבגדו היינו בגד והא מילתא קשיא להסיא לגמרינן במסכת קדושין דהתם קאמר במאי קא מיפלגי ר' אליעזר סבר יש אם למקרא ס"א משמיה דר' יצחק האור' ז"ל כיון שבגד בה שוב אין לאביה רשות בה לדברי ר' אליעזר אלמא קסבר יש אם למסורת למאי דכתיב בבגדו ולא כלקרינן בבגדו. וקשיא נמי להאי דקדושין דהתם אמר ר' אליעזר דכיון שפירש טליתו וקאמר יש אם למקרא אלא בלך פליגי ואני הנה נתתי לך:
הראויה לך שהיא טהורה שמור:
הלכה כר' שמעון. דברייתא דאמר אף נשחט על אותו המום. טעמא דרבנן גמליאל דאמר לא יחלק בה לכך היינו כר' אליעזר שמא יבא אליהו ויטהרם:
הצורם. הפוגם במתכוין הרי זה לא ישחוט עולמית דקנסינן ליה:
וחכ"א. לא ישחוט על זה אבל כשנולד בו מום אחר ישחט עליו:

א(א) וְנִקְצְצָה — טָהוֹר, קְצָצָהּ מִתְכַּוֵּין — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לִכְשֶׁיִּוָּלֵד לוֹ נֶגַע אַחֵר יִטְהַר הֵימֶנּוּ. ב וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד שֶׁתִּפְרַח בְּכוּלּוֹ, אוֹ עַד שֶׁתִּמְעַט בַּהַרְתּוֹ מִכִּגְרִיס! רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תַּרְוַויְיהוּ: כִּי קָנֵיס רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּמָמוֹנוֹ, בְּגוּפוֹ לָא קָנֵיס. מָמוֹנוֹ — אִיכָּא לְמֵימַר דְּאָתֵי לְמֶיעְבַּד, גּוּפוֹ — מִי אִיכָּא לְמֵימַר דְּאָתֵי לְמֶיעְבַּד? (ב) אָמַר רָבָא: דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אַדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר קַשְׁיָא, דְּרַבָּנַן אַדְּרַבָּנַן לָא קַשְׁיָא? אֶלָּא, דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אַדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לָא קַשְׁיָא, כִּדְשַׁנֵּינַן. רַבָּנַן אַדְּרַבָּנַן נָמֵי לָא קַשְׁיָא, הָכָא בְּמַאי דַּעֲבַד קַנְסוּהּ, הָכָא בְּמַאי דַּעֲבַד קַנְסוּהּ. בְּמַאי אִיכַּוֵּין לְמִישְׁרְיֵיהּ בְּהַאי מוּמָא? בְּהַאי מוּמָא קַנְסוּהּ רַבָּנַן, דִּבְהַאי מוּמָא לָא לִישְׁתְּרֵי לֵיהּ. וְהָכָא, בְּמַאי דַּעֲבַד קַנְסוּהּ — אִיכַּוֵּין לְטַהוֹרֵי נַפְשֵׁיהּ בְּהַאי קְצִיצָה, בְּהַאי קְצִיצָה קַנְסוּהּ רַבָּנַן. בָּעֵי רַב פָּפָּא: "יִטְהַר" תְּנַן, אוֹ "וְיִטְהַר" תְּנַן? (ג) לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ? לְחָתָן שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע. ג(ד) דִּתְנַן: חָתָן שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע — נוֹתְנִין לוֹ שִׁבְעָה יָמִים, לוֹ וּלְאִצְטְלִיתוֹ וְלִכְסוּתוֹ, וְכֵן בָּרֶגֶל — נוֹתְנִין לוֹ כָּל יְמֵי הָרֶגֶל. (ה) אִי אָמְרַתְּ "יִטְהַר" תְּנַן — מִקַּמַּיְיתָא טְהַר לֵיהּ, לְבָתְרַיְיתָא נָטְרִין לֵיהּ שִׁבְעָה יְמֵי מִשְׁתֶּה. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ: "וְיִטְהַר" תְּנַן — סוֹף סוֹף, כִּי לָא מְטַמֵּית לְבָתְרַיְיתָא, הָא מִיטַּמֵּא וְקָאֵי מִקַּמַּיְיתָא. מַאי? תֵּיקוּ. (ו) בָּעֵי מִינֵּיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא: צוֹרֵם אוֹזֶן בִּבְכוֹר וָמֵת, מַהוּ לִקְנוֹס בְּנוֹ אַחֲרָיו? ד(ז) אִם תִּימְצֵי לוֹמַר: מוֹכֵר עַבְדּוֹ לַגּוֹיִם וָמֵת — קָנְסוּ בְּנוֹ אַחֲרָיו, דְּכֹל יוֹמָא וְיוֹמָא מַפְקַע לֵיהּ מִמִּצְוֹת. ה אִם תִּימְצֵי לוֹמַר: כִּוֵּון מְלַאכְתּוֹ בַּמּוֹעֵד וָמֵת — לֹא קָנְסוּ בְּנוֹ אַחֲרָיו, מִשּׁוּם דְּלָא עֲבַדָהּ לְאִיסּוּרָא. הָכָא מַאי? לְדִידֵיהּ קְנָסוּ רַבָּנַן, וְהָא לֵיתֵיהּ, אוֹ דִּלְמָא לְמָמוֹנֵיהּ קְנָסוּ רַבָּנַן, וְהָא אִיתֵיהּ? ו אֲמַר לֵיהּ: תְּנֵיתוּהָ, שָׂדֶה שֶׁנִּתְקַוְּוצָה בִּשְׁבִיעִית — תִּזָּרַע לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, נִיטַּיְיבָה נִידַּיְירָה — לֹא תִּזָּרַע לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וְאָמַר רַב אַסִּי בְּרַבִּי חֲנִינָא: נָקְטִינַן, הֱטִיבָהּ וָמֵת — בְּנוֹ זוֹרְעָהּ. אַלְמָא לְדִידֵיהּ קְנָסוּ רַבָּנַן, לִבְרֵיהּ לָא קְנָסוּ רַבָּנַן. אָמַר אַבָּיֵי: נָקְטִינַן

טִימֵּא

רש"י

וְנִקְצְצָה שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְקָצְצָהּ: לִכְשֶׁיִּוָּלֵד לוֹ נֶגַע אַחֵר שֶׁהֲרֵי הוּא עַכְשָׁו טָמֵא וּמְנוּגָּע: יִטְהַר מִן הָרִאשׁוֹנָה וְהוֹלְכִין אַחַר זוֹ וְאִם יִרָּפֵא מִזּוֹ טָהוֹר מִכּוּלָּם דְּאִגַּלַּאי מִלְּתָא דְּאִי (נָמֵי) הָוֵי קַמַּיְיתָא מִתַּסֵּי נָמֵי כִּי הַאי: עַד שֶׁתִּפְרַח בְּכוּלּוֹ נֶגַע הָאַחֲרוֹן וְלֵיכָּא לְמֵיחַשׁ לְמִידֵּי דְּהָא אִי הֲוָה בֵּהּ קַמָּא הַשְׁתָּא נָמֵי הֲוָה טָהוֹר כִּדְכְתִיב (וַיִּקְרָא י"ג:י"ב) וְכִסְּתָה הַצָּרַעַת אֵת כָּל עוֹר הַנֶּגַע וְגוֹ': אוֹ עַד שֶׁתִּתְמַעֵט בַּהַרְתּוֹ הָרִאשׁוֹנָה מִכִּגְרִיס קֹדֶם שֶׁקְּנָאָהּ אֲבָל אִי בְּשָׁעָה שֶׁקְּנָאָהּ הֲוָה בֵּהּ שִׁיעוּר נֶגַע אֵין לוֹ טָהֳרָה עוֹלָמִית דְּקָנְסִינַן לֵיהּ לְעוֹלָם: בְּמָמוֹנוֹ אָתֵי לְמֶיעְבַּד מִמָּה נַפְשָׁךְ דְּסָבַר אַטִּיל בּוֹ מוּם וְאִם יַתִּירוּהוּ לִי בְּכָךְ הֲרֵי נִשְׂכַּרְתִּי וְאִם לָאו מָה הִפְסַדְתִּי אִם אַמְתִּין לְמוּם אַחֵר בלא"ה נָמֵי הָיִיתִי מַמְתִּין עַד שֶׁיִּפּוֹל מוּם הִלְכָּךְ קָנְסִינַן לֵיהּ אֲפִי' יִפּוֹל בּוֹ מוּם אַחֵר כִּי הֵיכִי דְּלָא לֵיתֵי וְלֶיעְבַּד: בְּגוּפוֹ מִי אִכָּא לְמֵימַר דְּמַנְּחֵי' לִסְפֵיקָא וְלִקּוֹץ אִי לָא קָנְסִינַן לֵיהּ לְעוֹלָם הָא וַדַּאי לָא עָבִיד דְּחָיֵישׁ שֶׁמָּא נֶגַע אַחֵר לֹא יִוָּלֵד לוֹ לְעוֹלָם וְלֹא אֶטְהַר לְעוֹלָם וַאֲפִי' אִם יִוָּלֵד מָה אֲהַנֵּי לוֹ בִּקְנִיָּיה הֲרֵי הוּא נָגוּעַ כְּבַתְּחִלָּה מוּטָב לוֹ לְהַנִּיחַ אֶת זֶה שֶׁמָּא יֵרָפֵא: בְּהַאי מוּמָא לָא מִשְׁתְּרֵי לֵיהּ עַד שֶׁיִּוָּלֵד לוֹ אַחֵר: בְּהַאי קְנִיָּיה וְכֵיוָן דְּהַךְ קְנִיָּיה אֵינָהּ מוֹעֶלֶת לְטַהֲרוֹ נִמְצָא טָמֵא עוֹלָמִית דְּחָשְׁבִינַן לַנֶּגַע כְּמַאן דְּאִיתֵיהּ דְּמִי יֵימַר דְּאִי הֲוָה בֵּהּ הֲוָה מִתַּסֵּי: יִטְהַר תְּנַן דְּמַשְׁמַע מִיָּד כְּשֶׁיִּוָּלֵד בּוֹ נֶגַע אַחֵר יִטְהַר מִן הָרִאשׁוֹנָה: אוֹ וְיִטְהַר תְּנַן דְּמַשְׁמַע כְּשֶׁיִּוָּלֵד נֶגַע אַחֵר וְיִטְהַר מִמֶּנּוּ מִן הָאַחֲרוֹן אָז יִטְהַר מִן הָרִאשׁוֹן: לְחָתָן שֶׁנּוֹלַד בּוֹ נֶגַע דְּנֶגַע הָאַחֲרוֹן נוֹלַד לוֹ בִּימֵי חֲתוּנּוֹת: לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ הָא א"נ יִטְהַר תְּנַן הָא טָמֵא הוּא מִן הָאַחֲרוֹן עַד שֶׁיִּתְרַפֵּא (מִמָּה נַפְשָׁךְ) וּמִמָּה נַפְשָׁךְ טֻמְאָה שַׁיְּיכָא בֵּהּ: נוֹתְנִין לוֹ שֶׁלֹּא יִרְאֶה כֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע דְּכָל כַּמָּה דְּלָא חֲזֵי לֵיהּ כֹּהֵן וְלָא מְטַמֵּא לֵיהּ לָא הָוֵי טָמֵא דְּבְכֹהֵן תַּלְיָא רַחֲמָנָא: לְאִצְטְלִיתוֹ טַלִּיתוֹ אִם נוֹלְדוּ בָּהּ נִגְעֵי בְגָדִים: מִקַּמַּיְיתָא טְהַר לֵיהּ מִיָּד כְּשֶׁנּוֹלַד זֶה וּמִזֶּה אֵינוֹ טָמֵא דְּנָטְרִינַן לֵיהּ יוֹמֵי דַּחֲתֻנָּה אוֹ שֶׁל רֶגֶל לְכָל אָדָם. אֶלָּא אִי וְיִטְהַר תְּנַן סוֹף סוֹף לָא מְהַנֵּי לֵיהּ מִידֵּי הָא דְּנָטְרִינַן לֵיהּ דְּאֵינוֹ טָהוֹר מֵרִאשׁוֹנָה עַד שֶׁתִּתְרַפֵּא אַחֲרוֹנָה: וּמֵת הַצּוֹרֵם מַהוּ לִקְנוֹס בְּנוֹ אַחֲרָיו שֶׁלֹּא יֹאכַל מֵאוֹתוֹ בְּכוֹר עוֹלָמִית: אִם תִּמְצֵי לוֹמַר בְּמַסֶּכֶת גִּטִּין דְּהַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים דְּקַיְימָא לָן קוֹנְסִין אוֹתוֹ לִפְדוֹתוֹ עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו וּמִבַּעְיָא לָן הָתָם אִם מֵת הַמּוֹכֵר מַהוּ לִקְנוֹס בְּנוֹ אַחֲרָיו אִם תִּמְצֵי לוֹמַר וּלְמִפְשַׁט בְּהַהִיא דְּקוֹנְסִין הָתָם דִּינָא הוּא דְּכָל יוֹמָא מַפְקַע לֵהּ מִמִּצְוֹת: וְאִם תִּמְצֵי לוֹמַר הָא דְּאָמְרִינַן בְּמ"ק (דַּף יב:) הַמְכַוֵּין מְלַאכְתּוֹ בַּמּוֹעֵד דְּמַנִּיחַ כַּרְמוֹ לִבְצוֹר וְאוֹמֵר בַּמּוֹעֵד אֲבָצְרֶנָּה שֶׁהֲרֵי דָּבָר הָאָבוּד הוּא וְהִתִּירוּהוּ חֲכָמִים בַּמּוֹעֵד תֵּאָבֵד וְלֹא יִבְצְרֶנָּה הוֹאִיל וּלְכָךְ נִתְכַּוֵּן וּמִבַּעְיָא לָן הָתָם אִם מֵת קֹדֶם הַמּוֹעֵד מַהוּ לִקְנוֹס בְּנוֹ אַחֲרָיו וְלֹא יִבְצְרֶנָּה בַּמּוֹעֵד. וְאִם תִּמְצֵי לוֹמַר הָתָם הוּא דְּלָא קָנְסִינַן לִבְנוֹ דְּהָא לָא עָבִיד אָבִיו אִסּוּרָא דְּהָא מֵת קֹדֶם הַמּוֹעֵד: אֲבָל הָכָא עָבַד אִסּוּרָא דְּמַטִּיל מוּם בְּקָדָשִׁים: לְמָמוֹנֵיהּ לִבְכוֹר: שֶׁנִּתְקַוְּוצָה שֶׁנִּטַּל קוֹצֶיהָ מִמֶּנָּה שֶׁהָיוּ תְּלוּשִׁין וּמְפוּזָּרִין בָּהּ: תִּזָּרַע לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית דְּלֵיכָּא לְמִקְנַס מִידֵּי דְּהָא לָא עָבַד בַּשְּׁבִיעִית עֲבוֹדָה חֲשׁוּבָה: נִטַּיְּיבָה נִזְדַּבְּלָה ע"י עֲגָלוֹת וּמַשּׂוֹאוֹת שֶׁל זֶבֶל: נִדַּיְּירָה עַל יְדֵי דִּיר בְּהֵמוֹת שֶׁמַּעֲמִידִין וּמַשְׁכִּיבִין אוֹתָהּ חֹדֶשׁ אוֹ חֳדָשִׁים כְּדֵי לְזַבְּלָהּ: לֹא תִּזָּרַע דְּקָנְסִינַן דְּעָבַד עֲבוֹדָה חֲשׁוּבָה בַּשְּׁבִיעִית:

תוספות

עַד שֶׁתִּפְרַח בְּכֻלּוֹ בְּכָל הַסְּפָרִים [כָּתוּב] עַל שֶׁתִּתְמַעֵט בַּהַרְתּוֹ מִכִּגְרִיס אֲבָל בְּמַס' נְגָעִים לֵיתָהּ כִּלְפֵי' בַּקּוּנְטְ' וְאוֹמֵר רַבִּי דְּאִי גָּרְסִינַן לֵי' ה"פ שֶׁאִם קְנָאָהּ וְנַעֲשָׂה בִּכִגְרִיס וּמַה שֶּׁשִּׁיֵּר נִתְרַפֵּא מִקְּנָתוֹ מֵעַצְמוֹ שֶׁאֲפִי' הָיָה בּוֹ מַה שֶּׁנִּקְנָה לֹא הָיָה בּוֹ כִּגְרִיס: מִקַּמַּיְיתָא טָהַר לֵי' לְבָתְרַיְיתָא נָטְרִי' לֵיהּ ז' יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה וא"ת וְהָא בָּעֵי תִּגְלַחַת וְצִפֳּרִים וְאָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה כָּל יְמֵי סְפוּרוֹ וי"ל כְּגוֹן שֶׁלֹּא הָיָה אֶלָּא מְנוּגָּע מֻסְגָּר א"נ אֲפִילּוּ מֻחְלָט נְהִי דְּכִי קָצַן טָמֵא מִדְּרַבָּנַן מ"מ שָׁרֵי לַעֲשׂוֹת תִּגְלַחַת וְצִפֳּרִים וְלִמְנוֹת יְמֵי סְפוּרוֹ וְלִטָּהֵר מִן הַתּוֹרָה וּמִיהוּ כַּפָּרָתוֹ א"א לְהָבִיא דְּאֵינוֹ יָכוֹל לְהַכְנִיס יָדָיו לַבְּהוֹנוֹת כָּל זְמַן דְּטָמֵא מִדְּרַבָּנָן כִּדְאָמַר (פְּסָחִים דַּף נב.) אע"פ שֶׁאֵין טְבוּל יוֹם אַחֵר נִכְנָס זֶה נִכְנָס דְּלָא הִתִּירוּ אֶלָּא מִשּׁוּם פֶּסַח: בָּעָא מִינֵּהּ ר' יִרְמְיָה מר' זֵירָא צוֹרֵם אֹזֶן בְּכוֹר וָמֵת מַהוּ שֶׁיִּקְנְסוּ בְּנוֹ אַחֲרָיו בְּפֶרֶק הַשּׁוֹלֵחַ (גִּטִּין מד.) נָקַט תְּחִלָּה הַבַּעְיָא דְּמוֹכֵר עַבְדּוֹ וּבְמו"ק בְּפֶרֶק מִי שֶׁהָפַךְ (מוֹעֵד קָטָן דַּף יב:) נָקַט בִּכְוּון מְלַאכְתּוֹ וּבְכָל דּוּכְתֵּי עָבִיד אִם תִּמְצֵי לוֹמַר מֵאֵילָךְ וְאִכֻּלְּהוּ פָּשִׁיט תְּנֵיתוּהָ מִשָּׂדֶה שֶׁנִּתְקַוְּוצָה וְאוֹמֵר רַבִּי דִּשְׁלָשְׁתָּם שָׁאַל בְּבַת אַחַת וְהַשַּׁ"ס קָבַע כָּל אַחַת בִּמְקוֹמָהּ כְּפִי מַה שֶּׁשַּׁיָּיכָא וְיֵשׁ סְפָרִים שֶׁכָּתוּב בְּמ"ק (שָׁם) בְּעָא מִינֵּהּ רָבָא מר"נ אֲבָל בְּרוֹב הַסְּפָרִים גָּרְסִינַן ר' יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא כְּמוֹ כָּאן וּבְגִטִּין:

אִם תִּמְצָא לוֹמַר מוֹכֵר עַבְדּוֹ לְעוֹבְדֵי כוֹכָבִים וָמֵת קָנְסוּ בְּנוֹ אַחֲרָיו דְּכֹל יוֹמָא מַפְקַע לֵהּ מִמִּצְוֹת אֲהָכִי הוּא"ל אֲפִילּוּ תִּמְצֵי לוֹמַר הָתָם לֹא קָנְסוּ (דִּלְמָא) הָכָא קָנְסוּ מִשּׁוּם דַּאֲכִילָה אֲסוּרָה דְּאוֹרָיְיתָא דְּכִי הַאי גַּוְונָא אִיכָּא בְּפֶ' הַשּׁוֹלֵחַ גַּבֵּי בַּעְיָא דְּמוֹכֵר עַבְדּוֹ וּבְמ"ק גַּבֵּי בַּעְיָא דִּכְוּון מְלַאכְתּוֹ בַּמּוֹעֵד דְּקָאָמַר אִם תִּמְצֵי לוֹמַר בְּצוֹרֵם קָנְסוּ מִשּׁוּם דַּאֲכִילָה אֲסוּרָה דְּאוֹרָיְיתָא וּבְגִטִּין נָמֵי הֲוָה מָצֵי לְמִינְקַט אִם תִּמְצֵי לוֹמַר לֹא קָנְסוּ הָכָא קָנְסוּ מִשּׁוּם הַפְקָעַת מִצְוֹת דְּכָל יוֹמָא וְיוֹמָא (כְּמוֹ) בְּעֶבֶד וּבְמ"ק נָמֵי נָקַט חַד טַעְמָא בְּצוֹרֵם וְטַעְמָא אַחֲרִינָא בְּמוֹכֵר עַבְדּוֹ וַהֲוָה מָצֵי לְמֵימַר חַד טַעְמָא בְּתַרְוַיְיהוּ דְּאִם תִּמְצֵי לוֹמַר בְּצוֹרֵם וּבְמוֹכֵר דְּקַנְסוּהּ מִשּׁוּם דַּעֲבַדָהּ לְאִסּוּרָא אֲבָל כִּוֵּון מְלַאכְתּוֹ לָא עֲבַד לְאִסּוּרָא: שֶׁנִּתְקַוְּוצָה פֵּי' בַּקּוּנְטְ' שֶׁנָּטַל קוֹצִים מִמֶּנָּה שֶׁהָיוּ תְּלוּשִׁין וּמְפוּזָּרִין בָּהּ וְהַדִּין עִמּוֹ דְּא"א לוֹמַר בְּקוֹצִים שֶׁהָיוּ מְחוּבָּרִים דְּא"כ לֹא תִּזָּרַע דְּאִיכָּא אִסּוּרָא דְּאוֹרָיְיתָא בִּנְטִילָתָם שֶׁמְּיַפֶּה אֶת הַקַּרְקַע כִּדְאָמַר שַׁבָּת פֶּרֶק הַבּוֹנֶה (שַׁבָּת דַּף קג.) גַּבֵּי [הַתּוֹלֵשׁ עֻלְשִׁין וְהַמְזָרֵד זְרָדִים] דְּבְאַרְעָא דִּילֵיהּ חַיָּיב (בְּכָל דִּילֵיהּ חַיָּיב) בְּכָל שֶׁהוּא מִשּׁוּם דְּאִיכָּא יִפּוּי הַקַּרְקַע דַּאֲפִי' מִתְכַּוֵּין לְצֹרֶךְ דָּבָר אַחֵר וה"נ אִיכָּא יִפּוּי קַרְקַע כְּשֶׁתּוֹלֵשׁ קוֹצִים לְחָרְשָׁהּ לִזְרִיעָה וְכֵן מַשְׁמַע בִּירוּשַׁלְמִי עַל הַמִּשְׁנָה תַּמָּן אֲסוּרִים כְּשֶׁנָּטְלוּ קוֹצֶיהָ מַשְׁמַע דְּמוֹקֵי לָהּ בִּתְלוּשִׁין: נִטַּיְּיבָה בִּירוּשַׁלְמִי מְפָרֵשׁ אֵיזֶהוּ טִיּוּב כָּל הָעָם פַּעַם אַחַת חוֹרְשִׁין וְהוּא חוֹרֵשׁ שְׁתֵּי פְעָמִים: הֱטִיבָהּ וָמֵת בְּנוֹ זוֹרְעָהּ אִם הַאי טִיּוּב מִדְּרַבָּנָן קָשֶׁה הֵיכִי פָּשִׁיט צוֹרֵם אֹזֶן בְּכוֹר דְּאוֹרָיְיתָא וְאִם הוּא נָמֵי דְּאוֹרָיְיתָא קָשֶׁה בְּגִטִּין (דַּף מד:) דִּפְשִׁיט מִינֵּהּ גַּבֵּי עֶבֶד (עִבְרִי) לֵימָא שָׁאנֵי הָכָא דַּחֲמִיר מִשּׁוּם דְּמַפְקַע לֵיהּ מִמִּצְוֹת וְי"ל דְּקָסָבַר שֶׁרָאוּי לְהַחְמִיר בַּשְּׁבִיעִית יוֹתֵר מִכֻּלָּם כִּדְאָמַר בְּקִדּוּשִׁין (דַּף כ.) כַּמָּה קָשֶׁה אֲבָקָהּ שֶׁל שְׁבִיעִית:

רבינו גרשום

ונקננה. מעצמה:

וחכ"א. לעולם לא יטהר עד שתפרח בכולו בכל גופו הנגע השני דהשתא הוי טהור מלאורייתא דכתיב וכסתה הצרעת מראשו ועד רגליו וגו':

או עד שתמעט בהרתו מכגרים. כלומר דההוא נגע ראשון דקצץ במתכוין אי לא הוה ביה כגרים דהיינו שיעור דאורייתא טהור מיד ואי הוה ביה כגרים לא יטהר עד שיולד בו נגע אחר ויפרח בכולו ור' אליעזר סבר אע"ג דהוא דקצין הוה כגרים כיון שנולד בו מום אחר וטהר ממנו טהר נמי מן הראשון. ולא בעי עד שתפרח בכולו אלמא דלא קניס ר' אליעזר הכא ורבנן קנסי:

בממונו. בבכור קנים דאיכא למימר דאתי למעבד ביה מום ממה נפשך דסבר אי שרו ליה בההיא מומא שפיר ואי לא שרו ליה סבר השתא לא גריע כקודם לכן. דקודם לכן הוה אסורי למיכל והשתא נמי אסור גופו מי איכא למימר דאתי למעבד לקוץ לכתחלה ממה נפשך למאי ממה נפשך איכא הכא אי קצין ליה שמא יולד לו נגע אחר וכשיטהר ממנו יטהר גם מזה מוטב לו שלא יקוץ זה וימתין על שיטהר מזה ויהיה טהור משיקצנו וימתין על שיולד לו אחר הלכך לא קניס ר' אליעזר הכא דלא אתי למעבד אינים אחרינא לקוץ לכתחלה אבל בממונו בבכור קנים:

דרבנן אדרבנן לא קשיא. דהכא במאי דעבד קנסוה דנתכוון למשרייה בהאי מומא קנסוה רבנן דחשבינן להאי מום כמאן דליתיה אבל כשיולד בו מום אחר ישחט עליו. והכא במאי דעבד קנסוה דנתכוון לקוץ ליטהר עצמו קנסוה רבנן דהוי כמאן דלא איקצן דאפילו כשטהר מנגע שני חשבינן ליה לראשון לאכתי קאי ומשום הכי לא טהר עד שתפרח בכולו:

יטהר תנן. לכשיולד לו נגע אחר יטהר או ויטהר תנן יטהר משמע לכשנולד לו נגע אחר וירפא יטהר למפרע מן הראשון משעת קניה או ויטהר תנן למשמע דהשתא כשנרפא מן הנגע השני הוא לטהר ליה מן הראשון ולא למפרע משעת קניה:

למאי נפקא מינה. מ"מ בין כך ובין כך לא יטהר עד שירפא מן השני נפקא מינה לחתן שנולד לו נגע אחר ביום חתונתו כלומר שכשנולד לו הנגע האחר היה חתן ולחתן שנולד לו נגע נותנין לו ז' ימי משתה ולא מטמינן ליה בין שנולד בו נגע ובין שנולד באיצטליתו או בכסותו דלא מגערין ליה כל ימי חתונתו ולא כל ימי הרגל:

אי אמרת יטהר תנן. דלמפרע טהור משעת קניה כלומר תעשה כמי שנטהר קודם שנולד בו נגע שני מן הראשון והיינו נותנין לו ז' ימי המשתה דחשבינן כמו השתא אתייליד לו נגע ולא קודם חתונתו דאי נולד לו קודם חתונתו לא היו נותנין לו והיינו דקאמר טומאה קמייתא טהר ליה טומאה דבתרייתא נטרינן ליה ז' ימי משתה:

ואי אמרת ויטהר תנן. כלומר דלא נטהר מן הראשונה אלא עכשיו כשנרפא הנגע השני סוף סוף כי לא מטמית ליה בבתריתא באותו שנולד בין חתונתו דיהבת ליה ז' ימי משתה מה מועיל ליה הא מטמי וקאי מקמייתא מנגע הראשון דהאי טומאה שייכא על טהרה לנגע השני והוי טמא אפילו בימי המשתה:

מאי יטהר תנן או ויטהר תנן תיקו:

הצורם. עסקינן בין בכהן בין בישראל כהן בבכור ודאי וישראל בספק בכור דנאכל לו במומו מהו שיקנסו בנו אחריו שיהא אסור לו (לוכל) [לאכול] קנסו בנו אחריו. לפדותו משום דכל יומא מפקע ליה ממצות אבל בבכור ליכא מפקע ולא קנסו:

או אם תמצא לומר כיון מלאכתו במועד לא קנסו בנו כו' משום דמלאכת חולו של מועד מדרבנן אסור ולא מדאורייתא אסור:

או דלמא קנסוה לממוניה לבכור ולא יאכל אפילו לבנו:

שנתקוונה. שעקר הקוצים ממנה:

תזרע למוצאי שביעית. דקוצין לא חשיבה מלאכה:

מטייבה. שניזבלה בשביעית או מליירה. שהביא שם בהמות לזבלה בשביעית הוה חשיבה מלאכה דהיינו תולדה דחרישה לא תזרע למוצאי שביעית:

הטיבה בשביעית ומת בנו זורעה למוצאי שביעית:

תורה אור השלם

וְאִם־פָּרוֹחַ תִּפְרַח הַצָּרַעַת בָּעוֹר וְכִסְּתָה הַצָּרַעַת אֵת כָּל־עוֹר הַנֶּגַע מֵרֹאשׁוֹ וְעַד־רַגְלָיו לְכָל־מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן [ויקרא יג, יב]

וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה כִסְּתָה הַצָּרַעַת אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ וְטִהַר אֶת־הַנָּגַע כֻּלּוֹ הָפַךְ לָבָן טָהוֹר הוּא [ויקרא יג, יג]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ב מהל' טומאת צרעת הל' ב:
ב מיי' פ"ב מהל' טומאת צרעת הל' ב:
ג מיי' פ"ו מהל' טומאת צרעת הל' ח:
ד מיי' פ"ח מהל' עבדים הל' א:
ה מיי' פ"ז מהל' שביתת יום טוב הל' ד:
ו מיי' פ"א מהל' שמיטה ויובל הל' יג:
ז מיי' פ"ב מהל' בכורות הל' ז, סמג עשין ריח, טוש"ע יו"ד סי' שיג סעי' א:

מסורת הש"ס

א ספרא תזריע פרשת נגעים פרק יב יא; ספרא תזריע פרשת נגעים פרק ב י; ספרא תזריע פרשת נגעים פרק יב ג; משנה נגעים
ב מנחות סח.; כתובות כד.; סוטה ח.; סנהדרין מה.; פסחים יא.; גיטין מו:; בבא בתרא ל.
ג משנה נגעים
ד ספרא תזריע פרשת נגעים פרק ה ב; מועד קטן ז:; ספרא מצורע פרשה ה יג
ה משנה נגעים
ו גיטין מד.
ז מועד קטן יג.

טִימֵּא טְהָרוֹת וָמֵת — לֹא קְנָסוּ בְּנוֹ אַחֲרָיו. מַאי טַעְמָא? הֶיזֵּק שֶׁאֵינוֹ נִיכָּר לָא שְׁמֵיהּ הֶיזֵּק, קְנָסָא דְּרַבָּנַן — לְדִידֵיהּ קְנַסוּ רַבָּנַן, לִבְרֵיהּ לָא קְנַסוּ רַבָּנַן. מַתְנִי׳ מַעֲשֶׂה בְּזָכָר שֶׁל רְחֵלִים זָקֵן, וּשְׂעָרוֹ מְדוּלְדָּל, וְרָאָהוּ קַסְטוֹר אֶחָד וְאָמַר: מָה טִיבוֹ שֶׁל זֶה? אָמְרוּ לוֹ: בְּכוֹר הוּא, וְאֵינוֹ נִשְׁחָט אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בּוֹ מוּם. נָטַל (פיגום) [פִּגְיוֹם] וְצָרַם אָזְנוֹ, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים וְהִתִּירוּ, וְאַחַר שֶׁהִתִּירוּ הָלַךְ וְצֵירַם בְּאָזְנֵי בְּכוֹרוֹת אֲחֵרִים וְאָסְרוּ. פַּעַם אַחַת הָיוּ תִּינוֹקוֹת מְשַׂחֲקִין בַּשָּׂדֶה, וְקָשְׁרוּ זַנְבֵי טְלָאִים זֶה בָּזֶה, וְנִפְסְקָה זְנָבוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם, וַהֲרֵי הוּא בְּכוֹר, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים וְהִתִּירוּ. רָאוּ שֶׁהִתִּירוּ, הָלְכוּ וְקָשְׁרוּ זַנְבוֹת בְּכוֹרוֹת אֲחֵרִים, וְאָסְרוּ. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁהוּא לְדַעְתּוֹ — אָסוּר, שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ — מוּתָּר. גְּמָ׳ פַּעַם אַחֶרֶת הָיָה כּוּ׳. וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן גּוֹי — דְּלָא אָתֵי לְמִיסְרַךְ, אֲבָל קָטָן דְּאָתֵי לְמִיסְרַךְ — אֵימָא לָא. וְאִי אַשְׁמוֹעִינַן קָטָן, מִשּׁוּם דְּלָא אָתֵי לְאִיחַלּוֹפֵי בְּגָדוֹל, אֲבָל גּוֹי דְּאָתֵי לְאִיחַלּוֹפֵי בְּגָדוֹל — אֵימָא לָא. צְרִיכָא. אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב קְטִינָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא דַּאֲמַרוּ לֵיהּ "אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בּוֹ מוּם", אֲבָל אִם אֲמַרוּ לֵיהּ "אִם נַעֲשָׂה בּוֹ מוּם" — כְּמַאן דַּאֲמַרוּ לֵיהּ "זִיל עֲבֵיד בֵּיהּ מוּמָא" דָּמֵי. אָמַר רָבָא: מִכְּדֵי מִמֵּילָא הוּא, מָה לִּי "הָיָה", מָה לִּי "נַעֲשָׂה"? אֶלָּא "נַעֲשָׂה" נָמֵי מִמֵּילָא הוּא, וְלָא שְׁנָא. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁהוּא לְדַעַת — אָסוּר. לְאֵיתוֹיֵי מַאי? לְאֵיתוֹיֵי גְּרָמָא. שֶׁלֹּא לְדַעַת — לְאֵיתוֹיֵי מֵסִיחַ לְפִי תוּמּוֹ. מַתְנִי׳ הָיָה בְּכוֹר רוֹדְפוֹ, בְּעָטוֹ, וְעָשָׂה בּוֹ מוּם — הֲרֵי זֶה שׁוֹחֲטִין עָלָיו. גְּמָ׳ אָמַר רַב פָּפָּא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁבְּעָטוֹ בִּשְׁעַת רְדִיפָה, אֲבָל לְאַחַר רְדִיפָה — לָא. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: צַעֲרֵיהּ הוּא דְּמִדְּכַר, קָא מַשְׁמַע לַן. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב פָּפָּא: לָא תֵּימָא בִּשְׁעַת רְדִיפָה — אִין, אֲבָל שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת רְדִיפָה — לָא, אֶלָּא אֲפִילּוּ לְאַחַר רְדִיפָה נָמֵי. מַאי טַעְמָא? צַעֲרֵיהּ [הוּא] דְּמִדְּכַר. אָמַר רַב יְהוּדָה: מוּתָּר לְהַטִּיל מוּם בִּבְכוֹר קוֹדֶם שֶׁיָּצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם. אָמַר רָבָא: גַּדְיָא בְּאוּדְנֵיהּ, אִימְּרָא בְּשִׂפְוָותֵיהּ. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אִימְּרָא נָמֵי בְּאוּדְנֵיהּ, אֵימוֹר דֶּרֶךְ צְדָעָיו נְפַק. אָמַר רָבָא: אָכֵיל וְלָא מִיחֲזֵי, פָּעֵי וּמִיחֲזֵי — הָוֵי מוּמָא. מַאי קָא מַשְׁמַע לַן? תְּנֵינָא: הַחוּטִין הַחִיצוֹנוֹת — שֶׁנִּפְגְּמוּ וְשֶׁנִּגְמְמוּ, הַפְּנִימִיּוֹת — שֶׁנֶּעֶקְרוּ. מַאי טַעְמָא? לָאו מִשּׁוּם דְּכִי פָּעֵי מִיחְזֵי?! אָמַר רַב פָּפָּא: רָבָא נָמֵי טַעְמָא דְּמַתְנִיתִין מְפָרֵשׁ, מַאי טַעְמָא נֶעֶקְרוּ הָוֵי מוּמָא — מִשּׁוּם דְּכִי פָּעֵי מִיחְזֵי. מַתְנִי׳ כָּל הַמּוּמִין הָרְאוּיִין לָבֹא בִּידֵי אָדָם, רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל נֶאֱמָנִין, רוֹעִים כֹּהֲנִים אֵינָן נֶאֱמָנִין. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: נֶאֱמָן הוּא עַל שֶׁל חֲבֵירוֹ, וְאֵין נֶאֱמָן עַל שֶׁל עַצְמוֹ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר, לֹא דָּנוֹ וְלֹא מְעִידוֹ. גְּמָ׳ רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: "רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל" בֵּי כֹּהֲנִים — נֶאֱמָנִין, לִלְגִימָא לָא חָיְישִׁינַן. רוֹעֵי כֹּהֲנִים בֵּי יִשְׂרָאֵל — אֵין נֶאֱמָנִין, מֵימַר אָמַר: כֵּיוָן דְּקָא טָרַחְנָא בֵּיהּ, לָא שָׁבֵיק לְדִידִי וְיָהֵיב לְאַחֲרִינֵי. וְהוּא הַדִּין כֹּהֵן לְכֹהֵן, דְּחָיְישִׁינַן לְגוֹמְלִין. וַאֲתָא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְמֵימַר: נֶאֱמָן הוּא עַל שֶׁל חֲבֵירוֹ, וְאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל שֶׁל עַצְמוֹ. וַאֲתָא רַבִּי מֵאִיר לְמֵימַר: הֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָּנוֹ וְלֹא מְעִידוֹ. וְחַד אָמַר: "רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל" וְהֵן כֹּהֲנִים — נֶאֱמָנִין, מֵימָר

רש"י

טִמֵּא טַהֲרוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ וָמֵת לֹא קְנָסוּ בְּנוֹ אַחֲרָיו לְשַׁלֵּם אע"ג דִּלְדִידֵיהּ קְנָסוּ כִּדְאָמְרִי' בְּפֶ' אַרְבָּעָה אֲבוֹת נְזִיקִין (ב"ק ה:): שֶׁאֵינוֹ נִכָּר שֶׁהֲרֵי טְהָרוֹת מֻנָּחוֹת לְפָנָיו וְאֵין הֶזֵּק נִכָּר בָּהֶן: לָא שְׁמֵיהּ הֶזֵּק לְחִיּוּבֵיהּ אֲפִי' לְדִידֵיהּ מִדְּאוֹרַיְתָא: מַתְנִי' וּשְׂעָרוֹ מְדֻלְדָּל לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה נִגְזָז מֵעוֹלָם: קַסְטוֹר מְמֻנֶּה: מָה טִיבוֹ שֶׁל זֶה שֶׁהִנִּיחוּהוּ לְהַזְקִין כָּל כָּךְ: פִּגּוּם רֹמַח: וְהִתִּירוּ שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹמַר שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים הַזֶּה לְהַתִּירוֹ נִתְכַּוֵּן שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁע"י מוּם שֶׁיֵּעָשֶׂה בּוֹ יִשָּׁחֵט אֶלָּא א"כ נָפַל מֵאֵלָיו: כָּל שֶׁהוּא לְדַעַת שֶׁלְּהַטִּיל מוּם נִתְכַּוֵּן לְהַתִּירוֹ: גְּמ' דְּאִי אַשְׁמְעִינַן עוֹבֵד כּוֹכָבִים דְּהִתִּירוּ בְּכוֹר רִאשׁוֹן עַל יָדוֹ מִשּׁוּם דְּלֵיכָּא לְמֵימַר אָתֵי הַאי עוֹבֵד כּוֹכָבִים לְמִסְרַךְ לְלַמֵּד לְהַטִּיל מוּם בְּקָדָשִׁים דְּסִרְכֵיהּ דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים לֹא אִכְפַּת לָן שֶׁהֲרֵי נָהוּג הוּא בְּאִסּוּרָא: וְלָא אָתֵי לְאִחַלּוּפֵי בְּגָדוֹל דְּמַאן דְּחָזֵי דְּהִתִּירוּ חֲכָמִים בְּמוּם הַבָּא לוֹ ע"י תִּינוֹקוֹת לָא אָתֵי לְמֵימַר אִי שָׁרֵי גָּדוֹל מוּמָא מִשְׁתְּרֵי דְּגָדוֹל בְּקָטָן לָא מִחַלַּף: לֹא שָׁנוּ דְּמֻתָּר הַבְּכוֹר ע"י הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים: אֶלָּא דְּאָמְרוּ לֵיהּ לַקַּסְטוֹר אֵינוֹ נִשְׁחָט אֶלָּא א"כ הָיָה בּוֹ מוּם דְּמַשְׁמַע שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם מִמֵּילָא דְּלֵיכָּא לְמֵימַר דְּמִדִּבְרֵיהֶם לָמַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים דְּנִיחָא לְהוּ שֶׁיַּפִּיל בּוֹ מוּם: נַעֲשָׂה מַשְׁמַע ע"י אָדָם: מִמֵּילָא הוּא שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁיְּהֵא מֻתָּר עַל יָדוֹ וְלֹא לְהַתִּיר נִתְכַּוֵּן: גְּרָמָא אִם הִנִּיחַ בָּצֵק וּדְבֵלָה ע"ג אֹזֶן הַבְּכוֹר כְּדֵי שֶׁיָּבֹא הַכֶּלֶב וְיִטְּלֶנּוּ: מֵסִיחַ לְפִי תֻּמּוֹ שֶׁלֹּא שְׁאָלָם קַסְטוֹר מַה טִּיבוֹ אֶלָּא הֵם עַצְמָן מְסִיחִין לְפִי תֻּמָּם וְאוֹמְרִים רְאֵה לֹא יִשָּׁחֵט זֶה לְעוֹלָם אֶלָּא ע"י מוּם וְלֹא נִתְכַּוְּנוּ לְכָךְ שֶׁיַּטִּיל בּוֹ מוּם: מַתְנִי' הָיָה בְּכוֹר אַיִל מְנַגֵּחַ רוֹדְפוֹ לְאָדָם לְנַגְּחוֹ וּבְעָטוֹ אָדָם לַבְּכוֹר וְעָשָׂה בּוֹ מוּם: יִשָּׁחֵט עָלָיו וַאֲפִי' כֹּהֵן לְפִי שֶׁלְּהַצָּלָתוֹ נִתְכַּוֵּן: גְּמ' צַעֲרֵיהּ מַה שֶּׁרְדָפוֹ: קֹדֶם שֶׁיָּצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם דִּבְכוֹר אֵינוֹ קָדוֹשׁ עַד שֶׁתְּקַדְּשֶׁנּוּ רֶחֶם: גַּדְיָא בְּאֻדְנֵיהּ גְּדִי אָזְנָיו אֲרֻכּוֹת וְקֹדֶם שֶׁיֵּצֵא כָּל רֹאשׁוֹ נִרְאִין אָזְנָיו וְיָכוֹל לְהַטִּיל מוּם דְּכָל זְמַן שֶׁלֹּא יָצָא כָּל רֹאשׁוֹ אֵינוֹ כְּיִלּוּד: אִמְּרָא בְּשִׂפְוָתֵיהּ שֶׁשְּׂפָתָיו נִרְאִין תְּחִלָּה וְאָזְנָיו קְשׁוּרוֹת וְאֵינָן נִרְאוֹת עַד שֶׁיֵּצֵא כָּל רֹאשׁוֹ: צְדָעָיו טונפל"ש: אָכִיל וְלָא מִחֲזֵי אִם לַבְּכוֹר יֵשׁ לוֹ מוּם בְּתוֹךְ פִּיו וְכִי אָכִיל לָא מִחֲזֵי אֲפִלּוּ הָכֵי כִּי פָּעֵי מִחֲזֵי הָוֵי מוּם שֶׁבְּגָלּוּי וְנִשְׁחָט עָלָיו דְּאָמְרִי' בְּפִרְקִין דִּלְקַמָּן (בְּכוֹרוֹת דַּף לז.) דְּאֵינוֹ נִשְׁחָט אֶלָּא עַל מוּם שֶׁבְּגָלּוּי: פָּעֵי נוֹעֵק וּפוֹתֵחַ פִּיו הַרְבֵּה: חוּטִין הַחִיצוֹנוֹת כְּמוֹ לְשִׁנֵּי שֶׁקּוֹרִין ינצי"ה. הַחִיצוֹנוֹת אוֹתָם שֶׁלְּפָנִים כְּנֶגֶד חָטְמוֹ שֶׁנִּטַּל שֶׁנִּפְגְּמוּ מֵהֶם מְעַט: אוֹ שֶׁנִּגְמְמוּ שֶׁנֶּחְתְּכוּ בְּרָחְבָּן מִלְמַעְלָה בְּעֹמֶק וְלֹא חָסְרוּ כְּלוּם הָוֵי מוּם הוֹאִיל וְנִרְאוּ אוֹתָן חוּטִין: פְּנִימִיּוֹת שֶׁהַשִּׁנַּיִם הַגְּדוֹלוֹת קְבוּעוֹת בָּהֶן שֶׁקּוֹרִין מייסיליר"ש: שֶׁנֶּעֶקְרוּ לְגַמְרֵי הָוֵי מוּם כִּדְמְפָרֵשׁ וְהוֹאִיל הוֹאִיל וְכִי פָּעֵי מִחֲזֵי אֲבָל פְּנִימִיָּה אוֹ גְּמוּם אֵינוֹ נִכָּר בָּהֶם שֶׁהֲרֵי חֲבוּאוֹת בַּפֶּה: מַאי טַעְמָא הָוֵי פְּנִימִיּוֹת מוּם אֲפִלּוּ בַּעֲקִירָה: מַתְנִי' הָרְאוּיִין לָבֹא ע"י אָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר אָדָם הִטִּילוֹ בּוֹ כְּגוֹן נִסְמֵית עֵינוֹ נִקְטְעָה יָדוֹ נִסְדְּקָה אָזְנוֹ: רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל נֶאֱמָנִין לוֹמַר מֵאֲלֵיהֶן נֶאֶרְעוּ לוֹ: רוֹעֵי כֹּהֲנִים אֵין נֶאֱמָנִין דְּנֶחְשְׁדוּ בַּדָּבָר. וּבַגְּמָרָא מְפָרֵשׁ מַאי קָרֵי רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל וּמַאי קָרֵי רוֹעֵי כֹּהֲנִים. הַאי דְּנָקַט רְאוּיִין לָבֹא בִּידֵי אָדָם לְפִי שֶׁיֵּשׁ מוּמִין שֶׁאֵין רְאוּיִין לָבֹא בִּידֵי אָדָם כְּגוֹן בַּעַל חָמֵשׁ רַגְלַיִם אוֹ עֵינוֹ אַחַת גְּדוֹלָה כְּשֶׁל עֵגֶל אוֹ קְטַנָּה כְּשֶׁל אַוָּז דְּהָוֵי מוּם שֶׁאֵין אָדָם נֶחְשָׁד עָלָיו: דְּרַשְׁבַּ"ג ור"מ מְפָרֵשׁ בַּגְּמָ': גְּמ' חַד אָמַר מַתְנִי' דְּקָתָנֵי רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל נֶאֱמָנִין אֲפִלּוּ הֵן עוֹמְדִים בְּבֵית הַכֹּהֲנִים שֶׁהַבְּכוֹר שֶׁלָּהֶם: לִלְגִימָא לָא חָיְשִׁינַן דְּלַחְשְׁדֵיהּ שֶׁמָּא עַל יְדֵי אָדָם בָּא לוֹ בְּכַוָּנָה וְרוֹעֶה זֶה מְשַׁקֵּר וּבָא לְהַתִּירוֹ כְּדֵי שֶׁיִּשְׁחָטוּ רַבּוֹ כֹּהֵן וְיַאֲכִילֶנּוּ מִמֶּנּוּ עִמּוֹ: וְהָא דְּקָתָנֵי רוֹעֵי כֹּהֲנִים אֵין נֶאֱמָנִין הָכֵי קָאָמַר רוֹעִים שֶׁהֵן כֹּהֲנִים אֵין נֶאֱמָנִין אִם הַבְּכוֹר בְּיַד יִשְׂרָאֵל דְּנֶחְשַׁד הַאי כֹּהֵן רוֹעֶה שֶׁהוּא עַצְמוֹ הֱטִילוֹ בּוֹ: דְּמֵימַר אָמַר לָא שָׁבֵיק לְדִידִי וְיָהֵיב לֵיהּ לְכֹהֵן אַחֲרִינָא: וה"ה כֹּהֵן לְכֹהֵן כְּלוֹמַר וּמִסְּבָרָא נָפְקָא לָן דְּכֹהֵן רוֹעֶה אֵינוֹ נֶאֱמָן לְהָעִיד עַל הַבְּכוֹר שֶׁל כֹּהֵן אַחֵר דְּחָיְשִׁינַן לְגוֹמְלִין דְּסָבַר אֲעִידֶנּוּ עַכְשָׁו וְהוּא יִגְמֹל לִי כְּשֶׁיִּתֵּן לִי יִשְׂרָאֵל בְּכוֹר תָּם וְאָטִיל בּוֹ מוּם וְיָבֹא כֹּהֵן זֶה וִיעִידֵנִי שֶׁמֵּאֵלָיו נָפַל בּוֹ מוּם: עַל שֶׁל חֲבֵרוֹ בֵּין רַבּוֹ בֵּין אַחֵר דְּלָא נֶחְשְׁדוּ כֹּהֲנִים אֶלָּא עַל הַבְּכוֹר עַצְמוֹ שֶׁכְּבָר נְתָנוֹ לוֹ יִשְׂרָאֵל: הֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר דְּהַיְנוּ כֹּהֲנִים שֶׁנֶּחְשְׁדוּ עַל הַבְּכוֹרוֹת: לֹא דָּנוֹ וְלֹא מְעִידוֹ וּלְקַמֵּיהּ פָּרִיךְ ר"מ הַיְנוּ ת"ק: וְחַד אָמַר מַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל נֶאֱמָנִין ה"ק רוֹעֵי בְּהֵמוֹת יִשְׂרָאֵל אע"פ שֶׁהֵן כֹּהֲנִים הָרוֹעִין נֶאֱמָנִין דְּמָה לוֹ לְשַׁקֵּר:

תוספות

גַּדְיָא בְּאֻדְנֵהּ כְּשֶׁרוֹאֶה שֶׁמִּעוּט הָרֹאשׁ בַּחוּץ יָכוֹל לְהַטִּיל מוּם בָּאֹזֶן וְאֵין לוֹ לָחוּשׁ מֵרֵישָׁא הָאֹזֶן שֶׁמָּא יָצָא רֹב הָרֹאשׁ וְחָזַר לְמִתּוֹךְ שֶׁאָזְנֵי הַגְּדִי גְּלוּלוֹת דֶּרֶךְ אָזְנַיִם לָצֵאת בְּמִעוּט הָרֹאשׁ אִמְּרָא בִּשְׂפָוָתֵיהּ אֲבָל בְּאָזְנֶיהָ לֹא וְיֵשׁ לוֹ לָחוּשׁ שֶׁמָּא יָצָא רֹב הָרֹאשׁ וְחָזַר: אִכָּא דְּאָמְרִי אִמְּרָא נָמֵי בְּאֻדְנֵהּ [אֵימוֹר] דֶּרֶךְ צְדָעִין נְפַק כֵּיוָן שֶׁרוֹאֶה עַכְשָׁו מִעוּט אֹזֶן אֵין לוֹמַר שֶׁמָּא יָצָא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ וְחָזַר וְהָא אֵימַר כְּמוֹ וַדַּאי כְּמוֹ חָיְשִׁי' שֶׁמָּא חוּץ לַחוֹמָה לָנוּ לְפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל בְּשַׁבָּת (דַּף קנא.) וּלְחָיְשִׁינַן שֶׁמָּא אֲחֵרוּהוּ וּכְתָבוּהוּ לְפֶרֶק אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת (סַנְהֶדְרִין לב.) וְרָבָא דְּהָכָא ס"ל כְּרַב חִסְדָּא דְּפֶ' בְּהֵמָה הַמַּקְשָׁה (חֻלִּין סט:) דְּלְרַב הוּנָא דְּאָמַר הָתָם יָצָא שְׁלִישׁ וּמְכָרוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְיָצָא שְׁלִישׁ אַחֵר קָדוֹשׁ וְלֹא חָלָה הַמְּכִירָה כְּלָל כֵּיוָן דְּנָפַק לְבַסּוֹף רֻבָּא דְּאִיתְגַּלֵּי מִלְּתָא דִּלְמַפְרֵעַ קָדוֹשׁ א"כ הָכָא נָמֵי שֶׁיָּצָא רֹב אַחֲרֵי כֵן אִגַּלַּאי מִלְּתָא דַּהֲוָה קָדוֹשׁ מֵעִקָּרָא וְנִתְחַיֵּב מִמָּה שֶׁמַּטִּיל מוּם בִּבְכוֹר וְאִיכָּא לְאוֹקְמֵי הָא דְּרַב יְהוּדָה אַלִּיבָּא דְּרַב הוּנָא כְּשֶׁלֹּא יָצָא כְּלָל וְסֻגְיָא נָמֵי דְּרֵישׁ כֵּיצַד מַעֲרִימִין (תְּמוּרָה כד:) דְּמוּקֵי דְּרַב יְהוּדָה בַּזְּמַן הַזֶּה וְלָא חֲזֵי לְהַקְרָבָה וּפָרִיךְ אִי בַּזְּמַן הַזֶּה מַאי לְמֵימְרָא וּמְשַׁנֵּי מַהוּ דְּתֵימָא נִגְזַר דִּלְמָא נָפֵיק רֹב רֹאשׁוֹ וְקָא שָׁדֵי מוּמָא קמ"ל הַהִיא נָמֵי דְּלָא כְּרַב הוּנָא דִּלְדִידֵיהּ בְּמִעוּט רֹאשׁוֹ נָמֵי אִיכָּא אִסּוּרָא וְלָא ה"ל לְמִינְקַט רֹב רֹאשׁוֹ וְעוֹד הָתָם דְּקָאָמַר לֵיהּ רַב עַמְרָם לְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר עַל הַבְּכוֹר עִם יְצִיאַת רֻבּוֹ יְהֵא עוֹלָה עוֹלָה הָוֵי אוֹ בְּכוֹר הָוֵי נָמֵי דְּלָא כְּרַב הוּנָא דְּמַשְׁמַע דִּפְשִׁיטָא דְּקֹדֶם יְצִיאַת רֻבּוֹ יָכוֹל לְהַפְקִיעַ קְדֻשַּׁת בְּכוֹר אִם לֹא נַחֲלֹק בֵּין מְכִירָה לְהָכָא:

רבינו גרשום

טימא טהרותיו לא קנסו בנו לעולם:

א)נ"ל זכר של רחלים זקן. היינו בכור שלא היה בו מום: ושערו מלולל וכו'. זקן. שלא היה בו מום ושערו מלולל לפי שהיה אסור בגיזה:

פיגום. רומח:

(זכר של רחלים. היינו בכור):

כל שהוא לדעתו. לדעת הבעלים אסור ושלא לדעתו דלא ניחו בפירוש הבעלים לא לקסטור ולא לתינוקות משום הכי התירו. אבל כשצרם באזני בכורות אחרים והתינוקות נמי ולא מיחו בידם הבעלים היינו לדעתם משום הכי אסרו:

וצריכא. דקתני והתירו והתירו תרי זמני דאי אשמעינן עובד כוכבים קסטור משום הכי התירו. דלא קא אתי למסרך דלית ביה למינזר משום מסרך מילתא דעובד כוכבים הוא ולא איכפת (ליה) [לן] באיסור משום הכי התירו:

אבל קטן דאתי למסרך. דאי שרית השתא דילמא אתי למעבד כשהוא גדול אימא לא:

ואי אשמעינן קטן. מעשה דתינוקות משום הכי התירו דלא אתי לאיחלופי בגדול:

אבל עובד כוכבים קסטור דאתי לאיחלופי בגדול ישראל דמאן דחזא לעובד כוכבים גדול דהטיל מום וקסבר דישראל הוא ואתי לאיחלופי בגדול ישראל שמא יטיל מום אימא לא לישרו צריכא:

לא שנו דהתירו אלא דאמרי ליה לקסטור אינו נשחט אלא א"כ היה בו מום אבל אמר כו':

לאיתויי גרמא. שמניח בצק או דבילה באזנו:

לאיתויי מסיח לפי תומו דאפי' דאמר אא"כ נעשה בו מום קרי מסיח לפי תומו:

היה בכור. איל רודפו לנגחו ובעטו הנרדף כדי להבריחו ממנו ועשה בו מום הרי זה ישחט עליו דלא נתכוון לעשות בו מום:

צעריה הוא דמדכר. מה שנגחו ומחמת כן הוא בועטו ואינו מתכוון למום ולישרי קמ"ל דלא:

מותר לאדם להטיל מום בבכור קודם שיצא כולו לאויר העולם. כי היכי דלא ליתו ביה לידי תקלה. אבל אחר שיצא כולו אסור. דהא קידשוהו כותלי רחם:

באודניה. לפי שהגדי אזניו גדולות ומוציאן חוץ לרחם קודם שאר אבריו ויכול להטיל בהן מום וכן אימרא מוציא שפתיו קודם:

אימור דרך צדעיו נפק. והוציא צדעיו ואזניו קודם שאר אבריו:

אי צרם שפתיו וכשהוא אכיל לא מיתחזא במומא וכשהוא פעי מיתחזי:

החוטין. השינים החיצונות שעומדות לפני הפה:

וכשנגממו. שנחתכו והעיקרין קיימין:

והפנימיות. שינים שנעקרו לגמרי הוי מום:

רועים ישראל נאמנין. לומר מעצמו נעשה מום זה ומום זה התירו חכם:

רועים כהנים אין נאמנין דחשודין הן להטיל מומין:

ר"י ור"א מפרשי מתנית' רועי ישראל בי כהנים רועי בהמות כהנים נאמנין לומר מום זה מעצמו היה והתירו חכם:

ללגימא לא חיישינן. כלומר דלא אמרינן דמשום הכי משקרי עילויה דבעו למיכל מיניה בי רביה כהן:

וה"ה כהן לכהן. כהן לכהן דאין נאמנין דחיישינן לגומלין דשמא זה מתכוין להתיר בכורו כדי שיחזור זה למחר ויעיד על בכורו של זה ויתירו:

ואתא רבן [שמעון בן] גמליאל למימר נאמן הוא על של חברו דלא חייש לגומלין:

וחד אמר רועי ישראל והן כהנים. כלומר רועין של ישראל ואותן רועין הויין כהנים נאמנין:

גליון הש"ס

מתני' וקשרו זנבות בכורות. ע' ברא"ש פ"ז דב"מ סי' ז:

מסורת הש"ס

א בבא קמא ה.

ב יומא עח.; תוספתא בכורות

עין משפט נר מצוה

א מיי' פז' מהל' חובל ומזיק הל' ג:

ב מיי' פב' מהל' בכורות הל' יב, טוש"ע יו"ד סי' שיג סעי' ב:

ג מיי' פב' מהל' בכורות הל' יב, טוש"ע יו"ד סי' שיג סעי' ב:

ד מיי' פב' מהל' בכורות הל' יא, טוש"ע יו"ד סי' שיג סעי' ד:

ה מיי' פב' מהל' בכורות הל' יד, טוש"ע יו"ד סי' שיג סעי' ז:

ו מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' ג:

ז מיי' פב' מהל' בכורות הל' יז, טוש"ע יו"ד סי' שיד סעי' ג:

ח מיי' פב' מהל' בכורות הל' טז, טוש"ע יו"ד סי' שיד סעי' ב:

מֵימָר אָמַר: לָא שָׁבֵיק צוּרְבָּא מֵרַבָּנַן וְיָהֵיב לְדִידִי. "רוֹעֵי כֹּהֲנִים" וְהֵן יִשְׂרָאֵל — אֵינָן נֶאֱמָנִין, דְּחָיְישִׁינַן לִלְגִימָא. וְכׇל שֶׁכֵּן כֹּהֵן לְכֹהֵן, דְּחָיְישִׁינַן לְגוּמְלִין, וְחָיְישִׁינַן לִלְגִימָא. וַאֲתָא רַבָּן שִׁמְעוֹן לְמֵימַר: נֶאֱמָן עַל שֶׁל חֲבֵירוֹ, וְאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל שֶׁל עַצְמוֹ. וַאֲתָא רַבִּי מֵאִיר לְמֵימַר: הֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר, לֹא דָּנוֹ וְלֹא מְעִידוֹ. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל וְהֵן כֹּהֲנִים נֶאֱמָנִין — הַיְינוּ דַּאֲתָא רַבִּי מֵאִיר לְמֵימַר: הֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָּנוֹ וְלֹא מְעִידוֹ. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: רוֹעֵי כֹּהֲנִים בֵּי יִשְׂרָאֵל אֵין נֶאֱמָנִין — מַאי אֲתָא רַבִּי מֵאִיר לְאַשְׁמוֹעִינַן? הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא! אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַפּוּסַאי, דְּתַנְיָא: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַפּוּסַאי אוֹמֵר: בְּכוֹר בֵּי כֹהֵן צָרִיךְ שְׁנַיִם מִן הַשּׁוּק לְהָעִיד עָלָיו. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֲפִילּוּ בְּנוֹ, אֲפִילּוּ בִּתּוֹ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֲפִילּוּ עֲשָׂרָה וְהֵן בְּנֵי בֵיתוֹ אֵין מְעִידִין עָלָיו. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּאָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב קְטִינָא: סְפֵק בְּכוֹר שֶׁנּוֹלַד בֵּי יִשְׂרָאֵל, צָרִיךְ שְׁנַיִם מִן הַשּׁוּק לְהָעִיד עָלָיו? כְּמַאן? כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַפּוּסַאי. [א]רַב נַחְמָן אָמַר: בְּעָלִים מְעִידִין עָלָיו, דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, מַעֲשֵׂר לְרַבִּי מֵאִיר מִי מֵעִיד עָלָיו? [ב]מַעֲשֵׂר וַדַּאי מְהֵימַן, דְּאִי בָּעֵי שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא בְּכוּלֵּיהּ עֶדְרֵיהּ. אֶלָּא סְפֵק בְּכוֹר, לְרַבִּי מֵאִיר מִי מֵעִיד עָלָיו? (א)וְכִי תֵּימָא, הָכִי נָמֵי דְּלֵית לֵיהּ תַּקַּנְתָּא, וְהָתְנַן, שֶׁהָיָה רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כֹּל שֶׁחֲלִיפָיו בְּיַד כֹּהֵן פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת, וְרַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב! אֶלָּא שְׁמַע מִינַּהּ: בְּעָלִים מְעִידִין עָלָיו, כֹּהֲנִים הוּא דַּחֲשִׁידִי אַמּוּמֵי, יִשְׂרָאֵל לָא חֲשִׁידִי אַמּוּמֵי. אִיתְּמַר: רַב נַחְמָן אָמַר: הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, רָבָא אָמַר: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. וּמִי אָמַר רָבָא הָכִי? וְהָאָמַר רָבָא: בְּעָלִים עוֹמְדִים עִמָּנוּ בַּחוּץ, נִכְנַס שָׁלֵם וְיָצָא חָבוּל — מְעִידִין עָלָיו! אֵימָא: כׇּל בְּעָלִים עוֹמְדִים, וְלָא חָיְישִׁינַן. [ג]אִי הָכִי מַאי לְמֵימְרָא? מַהוּ דְּתֵימָא: נֵיחוּשׁ לַחֲשָׁדָא, קָא מַשְׁמַע לַן. וְהִלְכְתָא כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, וְדַוְקָא בְּנוֹ וּבִתּוֹ, אֲבָל אִשְׁתּוֹ לָא. מַאי טַעְמָא? אִשְׁתּוֹ כְּגוּפוֹ דָּמְיָא. (ב)אֲמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבָּיֵי: לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר הֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָּנוֹ וְלֹא מְעִידוֹ, וְקָאָמַר רַבִּי מֵאִיר הֶחָשׁוּד לְדָבָר אֶחָד חָשׁוּד לְכׇל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, כֹּהֲנִים הָכִי נָמֵי דְּלָא דָּיְינִי דִּינָא? וְהָכְתִיב "וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כׇּל רִיב וְכׇל נָגַע"! אֵימַר

מֵימָר אָמַר לָא שָׁבֵק הַאי יִשְׂרָאֵל כֹּהֵן צוּרְבָּא מֵרַבָּנַן וְיָהֵיב לִי לְדִידִי דִּסְתָם רוֹעֶה עַם הָאָרֶץ הוּא: **רוֹעֵי כֹּהֲנִים** רוֹעֵי בְּהֵמוֹת שֶׁל כֹּהֲנִים אַף עַל פִּי שֶׁהָרוֹעִים יִשְׂרָאֵל אֵין נֶאֱמָנִין לְהָעִיד עַל בְּכוֹרוֹ שֶׁל רַבּוֹ כֹּהֵן דְּחָיְישִׁי לִלְגִימָא וְכ"ש רוֹעֵי כֹּהֵן וּבְהֵמוֹת שֶׁל רַבָּן כֹּהֵן אֵין נֶאֱמָנִין דְּחָיְישִׁינַן לְגוּמְלִין וְלִלְגִימָא: **עַל שֶׁל חֲבֵרוֹ** אַכֹּהֵן לְכֹהֵן קָאֵי וְקָאָמַר דְּנֶאֱמָן הַכֹּהֵן הָרוֹעֶה עַל שֶׁל רַבּוֹ דְּלָא חָיְישִׁי לֹא לְגוּמְלִין וְלָא לִלְגִימָא: **הֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר** כֹּהֲנִים חֲשׁוּדִים עַל הַבְּכוֹרוֹת: **לֹא דָּנוֹ וְלֹא מְעִידוֹ** וּפְלִיג אַדְּר' שִׁמְעוֹן דְּשָׁרֵי אֲפִי' כֹּהֵן לְכֹהֵן וּפְלִיג אַדְּתַנָּא קַמָּא דְּאָמַר רוֹעֵי בְּהֵמוֹת יִשְׂרָאֵל וַאֲפִלּוּ הֵן כֹּהֲנִים נֶאֱמָנִין וְהָרוֹעִים כֹּהֲנִים אֵין נֶאֱמָנִין: **הַיְינוּ ת"ק** דְּהָאָמַר ת"ק נָמֵי דְּכֹהֵן אֵינוֹ נֶאֱמָן: אִכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַפּוּסַאי: **צָרִיךְ שְׁנַיִם מִן הַשּׁוּק** שְׁנַיִם כׇּל שֶׁהֵן וַאֲפִילּוּ כֹּהֲנִים אֲבָל כֹּהֲנִים שֶׁבְּבֵיתוֹ לֹא. ת"ק אִית לֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַפּוּסַאי דְּקָאָמַר ת"ק רוֹעֵי כֹּהֲנִים בֵּין בֵּי יִשְׂרָאֵל בֵּין בֵּי כֹהֲנִים כִּדְפָרֵשִׁית טַעְמָא אֵין נֶאֱמָנִין אֲבָל כֹּהֲנִים דְּעָלְמָא נֶאֱמָנִין וַאֲפִלּוּ אַבְּכוֹרוֹת דְּכֹהֲנִים וְלָא חָיְישִׁינַן לְגוּמְלִין אֶלָּא בְּרוֹעֶה דְּקָאֵי גַּבֵּיהּ וְסָבַר אָעִיל אֶת רַבִּי וְהוּא יְעִילֵנִי כְּשֶׁיִּתֵּן לִי יִשְׂרָאֵל בְּעָלְמָא בְּכוֹר וְר"מ לֵית לֵיהּ דְּר' יְהוֹשֻׁעַ לְגַמְרֵי דְּכֵיוָן דְּנֶחְשְׁדוּ כֹּהֲנִים עַל הַבְּכוֹר לֹא דָּן וְלֹא מֵעִיד אֲפִלּוּ כֹּהֵן דְּשׁוּק וַאֲפִי' הַבְּכוֹר בְּיַד יִשְׂרָאֵל: **וַאֲפִי' בְּנוֹ וּבִתּוֹ** ר"ש לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר נֶאֱמָן הוּא עַל שֶׁל חֲבֵרוֹ וְאָבִיו הַיְינוּ נָמֵי חֲבֵרוֹ דְּאֵין כֹּהֵן נֶחְשָׁד אֶלָּא עַל שֶׁל עַצְמוֹ: **אֲפִי' עֲשָׂרָה וְהֵן בְּנֵי בֵּיתוֹ אֵין מְעִידִין** אֲבָל מִן הַשּׁוּק עֵד אֶחָד נֶאֱמָן דְּבַר' יְהוֹשֻׁעַ צָרִיךְ שְׁנַיִם מִן הַשּׁוּק: **סְפֵק בְּכוֹר** דְּשֶׁל יִשְׂרָאֵל הוּא כְּגוֹן רְחֵלָה שֶׁלֹּא בִּכְּרָה וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים דְּאָמְרִי' בפ"ב (לְעֵיל בְּכוֹרוֹת יז.) אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לַכֹּהֵן וְאֶת שֶׁלּוֹ הָוֵי סָפֵק שֶׁמָּא יָצָא רִאשׁוֹן וְיִרְעֶה עַד שֶׁיּוּמַם וְאוֹכְלוֹ יִשְׂרָאֵל: **צָרִיךְ שְׁנַיִם מִן הַשּׁוּק לְהָעִיד עָלָיו** שֶׁלֹּא הֵטַל בּוֹ מוּם בְּכַוָּנָה: **כְּר' יְהוֹשֻׁעַ** דְּכִי הֵיכִי דִּבְכוֹר בֵּי כֹהֲנִים בָּעֵי שְׁנַיִם מִן הַשּׁוּק לְהָעִיד עָלָיו ה"נ סְפֵק בְּכוֹר בְּיַד יִשְׂרָאֵל: **ר"נ אָמַר** סְפֵק בְּכוֹר בְּיַד יִשְׂרָאֵל אֲפִלּוּ בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל נֶאֱמָן דְּכֹהֲנִים נֶחְשְׁדוּ עַל הַבְּכוֹרוֹת וְלֹא יִשְׂרָאֵל וַאֲפִלּוּ עַל סְפֵק בְּכוֹר שֶׁנֶּאֱכָל לָהֶם: **דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי** אֶלָּא בְּעָלִים חֲשׁוּדִים עָלָיו אִם כֵּן הָוֵי יִשְׂרָאֵל חָשׁוּד עַל הַמּוּמִין: **מַעֲשֵׂר לר"מ** מִי מֵעִיד עַל מוּמוֹ הָא א"ר מֵאִיר הֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לְעַצְמוֹ אֵינוֹ מֵעִיד לַאֲחֵרִים כִּדְחָזֵינַן ר"מ פּוֹסֵל אֲפִלּוּ כֹּהֲנִים דְּשׁוּק: **מַעֲשֵׂר** בִּתְמִיהַ. הָא וַדַּאי מְהֵימַן אֲפִלּוּ בְּעָלָיו דְּהָא אִי בָּעֵי הָוֵי שָׁדֵי בֵּהּ מוּמָא בְּהֶתֵּר בְּכוּלֵּיהּ עֶדְרֵיהּ קֹדֶם שֶׁיְּעַשֵּׂר דְּאַכַּתִּי לָא קָדְשָׁה חַד מִנַּיְיהוּ: **אֶלָּא** הָכִי פָּרֵיךְ סְפֵק בְּכוֹר לר"מ אִי בְּעָלִים חֲשׁוּדִים עָלֶיהָ נִמְנְעוּ יִשְׂרָאֵל חֲשׁוּדִים עַל סְפֵק בְּכוֹר וְכ"ש כֹּהֲנִים דְּהָא אִי הָוֵה נָמֵי בִּבְהֵמוֹת עֵדֶר כֹּהֵן סְפֵק בְּכוֹר הַנּוֹלָד בְּעֶדְרוֹ בָּעֵי אַמְתּוֹנֵי עַד שֶׁיּוּמַם דְּכֹהֲנִים לֹא נִפְטְרוּ מִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה בְּפֶרֶק שֵׁנִי (לְעֵיל בְּכוֹרוֹת יג.) וא"כ מִי מֵעִיד עָלָיו: **לֵית לֵיהּ תַּקַּנְתָּא** לְר' מֵאִיר: **שֶׁחֲלִיפָיו בְּיַד כֹּהֵן** כְּגוֹן הַאי סְפֵק בְּכוֹר שֶׁהַכֹּהֵן נָטַל (אֶת אָחִיו) פָּטוּר יִשְׂרָאֵל מִן הַמַּתָּנוֹת דִּזְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵבָה לְעַצְמוֹ שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה כְּזוֹכֶה כִּדְאָמְרָן בְּפֶרֶק שֵׁנִי (שָׁם יח.) ור"מ מְחַיֵּיב וּמִדִּמְחַיֵּיב לֵיהּ רַבִּי מֵאִיר בְּמַתָּנוֹת מִכְּלָל דְּבַר אֲכִילָה הוּא: **הֲלָכָה כר"ש** דַּאֲפִלּוּ בְּנוֹ וּבִתּוֹ: **כֹּהֵן בְּעָלָיו** שֶׁל בְּכוֹר עִמָּנוּ עוֹמֵד בַּחוּץ וְנִכְנַס הַבְּכוֹר שָׁלֵם בַּבַּיִת וְיָצָא חָבוּל מְעִידִין עָלָיו אוֹתָם שֶׁבַּבַּיִת שֶׁמֵּאֵלָיו נָפַל בּוֹ. אַלְמָא אֵין נֶחְשָׁד אֶלָּא כֹּהֵן בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהַבְּכוֹר שֶׁלּוֹ כר"ש: **אֵימָא כׇּל בְּעָלָיו** בָּנָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ עוֹמְדִין עִמָּנוּ בַּחוּץ וּמֵעִיד עָלָיו רוֹעֶה שֶׁהָיָה בַּבַּיִת: **פְּשִׁיטָא** הוֹאִיל וְכׇל בְּעָלָיו עִמָּנוּ מִי יְטִילֶנּוּ כו': **מַהוּ דְּתֵימָא נָחוּשׁ לַחֲשָׁדָא** דְּרוֹעֶה גּוּפֵיהּ הֵטִילוֹ בּוֹ. ל"א אֵימָא כׇּל בְּעָלִים עִמָּנוּ כְּלוֹמַר אִי אָמְרִי סָהֲדֵי כׇּל בְּעָלָיו שֶׁל בְּכוֹר דְּהַיְינוּ הוּא וּבְנֵי בֵּיתוֹ הָיוּ עִמָּנוּ בַּחוּץ וְנִכְנַס הַבְּכוֹר שָׁלֵם בַּבַּיִת וְיָצָא חָבוּל מְעִידִין כְּלוֹמַר עֵדוּתָן עֵדוּת וְשָׁרֵי הוֹאִיל וְלֹא הָיָה אִישׁ בַּבַּיִת. נָחוּשׁ לַחֲשָׁדָא שֶׁמָּא הֵם גָּרְמוּ לוֹ מִתְּחִלָּה שֶׁהִנִּיחוּ לוֹ דְּבֵלָה עַל הָאֹזֶן אִי נָמֵי עָשׂוּ לוֹ גּוּמָּא וְנָפַל שָׁם:

מֵימָר אָמַר לָא שָׁבֵק צוּרְבָּא מִדְּרַבָּנָן וְיָהֵיב לְדִידִי וְהָא דְּאָמַר לְעֵיל בְּסוֹף פֶּרֶק ב' (בְּכוֹרוֹת דַּף יח:) בְּחָצֵר בַּעַל הַבַּיִת וְרוֹעֶה כֹּהֵן לְלר"ט אַקְנוּיֵי מַקְנֵי לֵיהּ מָקוֹם בַּחֲצֵרוֹ וַאֲפִילּוּ ר"ע לָא פְּלִיג אֶלָּא מִשּׁוּם דְּאִית [לֵיהּ] פְּסֵידָא לֹא מַקְנֶה [לֵיהּ] מִקְּעַס הָתָם אַיְירֵי בְּמַכִּירֵי כְּהוּנָּה אוֹ שֶׁאוֹהֲבוֹ וְרָגִיל לִתֵּן לוֹ: **אִכָּא** בֵּינַיְיהוּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַפּוּסַאי דְּת"ק סָבַר כְּוָתֵיהּ דְּלַדְוְקָא רוֹעֵי כֹּהֲנִים בֵּין בֵּי יִשְׂרָאֵל בֵּין בֵּי כֹהֲנִים אֵינָם נֶאֱמָנִים כִּדְאָמַר טַעְמָא אֲבָל שְׁנֵי כֹּהֲנִים מִן הַשּׁוּק נֶאֱמָנִים ולר"מ אֲפִי' שְׁנַיִם מִן הַשּׁוּק אֵין נֶאֱמָנִין דְּלֵית לֵיהּ כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַפּוּסַאי דְּקָסָבַר ר"מ הֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָּנוֹ וְלֹא מְעִידוֹ וּשְׁנַיִם מִן הַשּׁוּק דְּקָאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַפּוּסַאי בְּכֹהֲנִים אַיְירֵי דְּיִשְׂרָאֵל אֲפִילּוּ אַחַד מְהֵימַן ולר"מ כׇּל הֵיכָא דְּאָסוּר אֲפִי' שְׁנַיִם אֵין נֶאֱמָנִין כִּדְאָמַר בְּסָמוּךְ סְפֵק בְּכוֹר לר"מ מִי מֵעִיד עָלָיו: **וְכִי** תֵּימָא דְּלֵית לְהוּ תַּקַּנְתָּא כו' הֲוָה מָצֵי לְמֵימַר דְּאַחַלַּקְנוּ בֵּין חָבֵר לְעַם הָאָרֶץ כְּר' יְהוֹשֻׁעַ דִּלְקַמָּן וְכֵן בְּסָמוּךְ דְּפָרֵיךְ כְּהָנֵי ה"נ דְּלָא דָּיְינֵי דִּינָא א"נ ר' יְהוֹשֻׁעַ עַצְמוֹ חוֹזֵר בּוֹ דְּקא"ל לר"ג הֵיאַךְ אֲנִי יָכוֹל לְהַכְחִישׁ אֶת הַחַי וּפֵרֵשׁ שָׁם בַּקּוּנְטְ' שֶׁרוֹצֶה לוֹמַר וַדַּאי אָמַרְתִּי וְחוֹזֵר אֲנִי בּוֹ וּמִיהוּ מִסְתַּבְּרָא דְּמִשּׁוּם כָּבוֹד לר"ג הוּא דְּקָאָמַר הָכִי כִּי הַהִיא דִּתְפִלַּת עַרְבִית (בְּרָכוֹת דַּף כז:) שֶׁאָמַר כְּמוֹ כֵן אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה חוֹזֵר בּוֹ מַה שֶּׁאָמַר תְּפִלָּה רְשׁוּת דְּהָכִי פָּסַק רַב הָתָם הֲלָכָה כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר רְשׁוּת:

אֶלָּא לָאו ש"מ בְּעָלִים מְעִידִין עָלָיו תֵּימַהּ וְרַב חִסְדָּא דְּבָעֵי לְעֵיל שְׁנַיִם מִן הַשּׁוּק בִּסְפֵק בְּכוֹר בֵּי יִשְׂרָאֵל תִּקְשֵׁי לֵיהּ לר"מ מִי מֵעִיד עָלָיו כֵּיוָן דְּיִשְׂרָאֵל נָמֵי חֲשִׁידֵי וְי"ל דַּהֲוָה מְשַׁנֵּי כִּדְפָרֵשִׁית דְּאַחַלַּקְנוּ בֵּין חָבֵר לע"ה א"נ יֹאמַר רַב חִסְדָּא סְפֵק בְּכוֹר לֹא יַחְמִיר ר"מ שֶׁלֹּא יְהוּ שְׁנַיִם מִן הַשּׁוּק נֶאֱמָנִים: **נֵחוּשׁ** לַחֲשָׁדָא שֶׁיַּחְשְׁדוּ שֶׁמָּא נִשְׁאַר אֶחָד מִן הַבַּיִת: **כָּהֲנֵי** הָכִי נָמֵי דְּלָא דָּיְינֵי דִּינָא לְרַבָּא דְּאָמַר בְּפ' זֶה בּוֹרֵר (סַנְהֶדְרִין כז.) אוֹכֵל נְבֵלוֹת לְהַכְעִיס שֶׁהוּא רַע לַשָּׁמַיִם אֵינוֹ חָשׁוּד לִהְיוֹת רַע לַבְּרִיּוֹת לָא פָּרֵיךְ מִידֵי אֲבָל לְאַבָּיֵי הָתָם פָּרֵיךְ שַׁפִּיר וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ לְרָבָא דְּמַשְׁמַע לֵיהּ שֶׁיֵּשׁ לַכֹּהֲנִים לִהְיוֹת כְּשֵׁרִים לְכׇל (זְמַן) דִּין שֶׁבָּעוֹלָם וּלְכׇל הוֹרָאָה כִּדְכְתִיב (דְּבָרִים כ"א:ה') כׇּל רִיב וְכׇל נָגַע וְעוֹד הָיָה יָכוֹל לְהַקְשׁוֹת הֵיאַךְ מוּתָּר לֶאֱכֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ וְהֵיאַךְ כְּשֵׁרִים עַל כׇּל קָרְבָּנוֹת כֻּלָּם וְעוֹד בְּלָא בְּכוֹר נָמֵי יָכוֹל לְהַקְשׁוֹת לְרַבִּי מֵאִיר מִטַּעַם דְּנֶחְשְׁדוּ כֹּהֲנִים עַל הַשְּׁבִיעִית כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק זֶה בּוֹרֵר (סַנְהֶדְרִין כו.):

עין משפט נר מצוה

א טוש"ע יו"ד סי' שיד סעי' ו:
ב מיי' פ"ו מהל' בכורות הל' ט:
ג מיי' פב' מהל' בכורות הל' יז, סמג עשין ריח, טוש"ע יו"ד סי' שיד סעי' ב:

רבינו גרשום

למימר אמר. רועה לא שביק עדיפא מתרבנן כלא ויהיב ליה לבכור לדידי: בשלמא למ"ד רועה ישראל והן כהנים נאמנין היינו ר' מאיר דאמר: אלא למ"ד רועי כהנים בי ישראל אין נאמנין [illegible]

מסורת הש"ס

א תוספתא בכורות; משנה בכורות; לעיל יח:
ב לעיל ל.

תורה אור השלם

וְנִגְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי בָם בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשֵׁם יְהוָה וְעַל־פִּיהֶם יִהְיֶה כׇּל־רִיב וְכׇל־נָגַע [דברים כא, ה]

מסורת הש"ס

א שבת קמה.
ב משנה כתובות, כתובות כב.
ג כתובות כז: בבא מציעא פא:
ד בבא בתרא לא.
ה ברכות כז:
ו ראש השנה כב:
ז תוספתא דמאי; משנה דמאי

גליון הש"ס

גמ' עד מפי עד כשר. עי' סנהדרין דף ל ע"ב ברש"י ד"ה בעדות בכור ובתוס' שם:

אֵימַר דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר לַחֲשָׁשָׁא, לְאַחְזוּקִינְהוּ מִי אָמַר? אב(א)אִיבַּעְיָא לְהוּ: עֵד מִפִּי עֵד, מַהוּ לְעֵדוּת בְּכוֹר? רַב אַסִּי אָסַר, וְרַב אָשֵׁי שָׁרֵי. אֲמַר לֵיהּ רַב אַסִּי לְרַב אָשֵׁי: וְהָא תָּנָא דְּבֵי מְנַשֶּׁה: אֵין עֵד מִפִּי עֵד כָּשֵׁר אֶלָּא לְעֵדוּת הָאִשָּׁה! תְּנִי: אֶלָּא לְעֵדוּת שֶׁהָאִשָּׁה כְּשֵׁרָה לָהּ בִּלְבָד. רַב יֵימַר אַכְשַׁר עֵד מִפִּי עֵד בִּבְכוֹר, קָרֵי עֲלֵיהּ מָרִימָר: "יֵימַר שָׁרֵי בּוּכְרָא". וְהִלְכְתָא: עֵד מִפִּי עֵד כָּשֵׁר לְעֵדוּת בְּכוֹר. אָמַר רַבִּי אִילְעָא: לֹא הָיוּ מוּחְזָקִין בּוֹ שֶׁהוּא בְּכוֹר, וּבָא אֶחָד וְאָמַר שֶׁהוּא בְּכוֹר וּמוּמוֹ עִמּוֹ — נֶאֱמָן. גב(ב)מַאי קָא מַשְׁמַע לַן, שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר? תְּנֵינָא: הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה "אֵשֶׁת אִישׁ הָיִיתִי וּגְרוּשָׁה אֲנִי" נֶאֱמֶנֶת, שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר! מַהוּ דְּתֵימָא: הָתָם הוּא דְּאִי בָּעֲיָא לָא אָמְרָה. אֲבָל הָכָא, דְּלָא סַגִּיא דְּלָא אָמְרָה, דְּקָדָשִׁים בְּחוּץ לָא אָכֵיל, אֵימָא: לָא הַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא, קָא מַשְׁמַע לַן, דְּאִי מִשּׁוּם הָכִי — הֲוָה שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא דְּנִיכָּר וְאָכֵיל לֵיהּ. (ג)מַתְקֵיף לַהּ מָר בַּר רַב אָשֵׁי: מַאי שְׁנָא מֵהָהוּא גַּבְרָא דְּאוֹגַר לֵיהּ חֲמָרָא לְחַבְרֵיהּ, וַאֲמַר לֵיהּ: לָא תֵּיזִיל בְּאוֹרְחָא דְּנְהַר פְּקוֹד דְּאִיכָּא מַיָּא, זִיל בְּאוֹרְחָא דְּנֶרֶשׁ דְּלֵיכָּא מַיָּא. אֲזַל בְּאוֹרְחָא דְּנְהַר פְּקוֹד וּמִית חֲמָרָא, וַאֲתָא וַאֲמַר לֵיהּ: בְּאוֹרְחָא דִּנְהַר פְּקוֹד אֲזְלִי, וּמִיהוּ מַיָּא לָא הֲווֹ. דה(ד)וַאֲמַר רָבָא: מָה לוֹ לְשַׁקֵּר, אִי בָּעֵי אָמַר: בְּאוֹרְחָא דְּנֶרֶשׁ אֲזַלִי. וַאֲמַר אַבָּיֵי: "מָה לוֹ לְשַׁקֵּר" בִּמְקוֹם עֵדִים לָא אָמְרִינַן. הָכִי הַשְׁתָּא?! הָתָם וַדַּאי אִיכָּא מַיָּא, הָכָא וַדַּאי שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא — חֲשָׁשָׁא הוּא, וּבִמְקוֹם חֲשָׁשָׁא אָמְרִינַן "מָה לוֹ לְשַׁקֵּר". יָתֵיב רָבִינָא וְקָאָמַר לְהַאי שְׁמַעְתָּא בְּלָא גַּבְרָא, אֲמַר לֵיהּ רָבָא זוּטֵי לְרָבִינָא: אֲנַן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אִילְעָא מַתְנִינַן לַהּ. רַבִּי צָדוֹק הֲוָה לֵיהּ בּוּכְרָא, רְמָא לֵיהּ שְׂעָרֵי בְּסַלֵּי, בַּהֲדֵי דְּקָאָכֵיל אִיבְזַע שִׂיפְתֵיהּ. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר לוֹ: כְּלוּם חִילַּקְנוּ בֵּין חָבֵר לְעַם הָאָרֶץ? אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: הֵן. (ה)אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל, אָמַר לוֹ: חִילַּקְנוּ בֵּין חָבֵר לְעַם הָאָרֶץ? אָמַר לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: לָא. אָמַר לוֹ: (והא) [וַהֲלֹא] רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר לִי הֵן! אָמַר לוֹ: הַמְתֵּן עַד שֶׁיִּכָּנְסוּ בַּעֲלֵי תְרִיסִין לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, עָמַד הַשּׁוֹאֵל וְשָׁאַל: כְּלוּם חִילַּקְנוּ בֵּין חָבֵר לְעַם הָאָרֶץ? אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: לָאו. אָמַר לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: וַהֲלֹא מִשְּׁמְךָ אָמְרוּ לִי הֵן! יְהוֹשֻׁעַ, עֲמוֹד עַל רַגְלֶיךָ, וְיָעִידוּ בְּךָ. עָמַד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל רַגְלָיו וְאָמַר: הֵיאַךְ אֶעֱשֶׂה? אִילְמָלֵי אֲנִי חַי וְהוּא מֵת — יָכוֹל הַחַי לְהַכְחִישׁ אֶת הַמֵּת, עַכְשָׁיו שֶׁאֲנִי חַי וְהוּא חַי — הֵיאַךְ חַי יָכוֹל לְהַכְחִישׁ אֶת הַחַי? וְהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל עוֹמֵד וְדוֹרֵשׁ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עוֹמֵד עַל רַגְלָיו, עַד שֶׁרִינְּנוּ כָּל הָעָם וְאָמְרוּ לְחוּצְפִּית הַמְתוּרְגְּמָן: עֲמוֹד! וְעָמַד.

מַתְנִי' נֶאֱמָן הַכֹּהֵן לוֹמַר: הֶרְאֵיתִי בְּכוֹר זֶה וּבַעַל מוּם הוּא.

זו(ו)גְּמָ' אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: נֶאֱמָן הַכֹּהֵן לוֹמַר "בְּכוֹר זֶה נָתַן לִי יִשְׂרָאֵל בְּמוּמוֹ". מַאי טַעְמָא? כֹּל מִילְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִיגַּלּוֹיֵי לָא מְשַׁקְּרִי בַּהּ אִינָשֵׁי. אָמַר רַב אָשֵׁי: אַף אֲנַן נָמֵי תְּנֵינָא, נֶאֱמָן הַכֹּהֵן לוֹמַר "הֶרְאֵיתִי בְּכוֹר זֶה וּבַעַל מוּם הוּא". מַאי טַעְמָא? לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן כֹּל מִילְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִיגַּלּוֹיֵי לָא מְשַׁקְּרִי בַּהּ אִינָשֵׁי? הָתָם הוּא דְּקָדָשִׁים בְּחוּץ לָא אָכֵיל, אֲבָל הָכָא, כֵּיוָן דַּחֲשִׁידִי — חֲשִׁידִי. ח(ז)מֵתִיב רַב שֵׁיזְבִי: הָאוֹמֵר לְמִי שֶׁאֵין נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשֵׂר "קַח לִי מִמִּי שֶׁהוּא נֶאֱמָן" אוֹ "מִמִּי שֶׁהוּא מְעַשֵּׂר" — אֵינוֹ נֶאֱמָן. אַמַּאי? נֵימָא: כֹּל מִילְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִיגַּלּוֹיֵי לָא מְשַׁקְּרִי בַּהּ אִינָשֵׁי! שָׁאנֵי הָתָם,

דְּאִית

רש"י

לַאַחְזוּקִינְהוּ בַּחֲשׁוּדִים מִי אָמַר ר"מ חָשׁוּד לְדָבָר אֶחָד חָשׁוּד לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ הֵיכָא דְּמַחֲזָקָא לָן דְּעוֹבֵר עַל דָּבָר א': **לְעֵדוּת בְּכוֹר** לְהָעִיד שֶׁלֹּא הֵטִיל בּוֹ מוּם זֶה בְּכַוָּנָה: **לְעֵדוּת אִשָּׁה** שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ בִּמְדִינַת הַיָּם: **תָּנֵי אֶלָּא לְעֵדוּת שֶׁאִשָּׁה כְּשֵׁרָה** וּבְעֵדוּת בְּכוֹר נַמִּי אִשָּׁה כְּשֵׁרָה דְּאָמְרִינַן הִלְכְתָא כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן וַאֲפִי' בִּתּוֹ: **יֵימַר שָׁרֵי בֻּכְרָא** יֵימַר הַמַּתִּיר בְּכוֹרוֹת לְשׁוֹן גְּנַאי: **לֹא הָיוּ מַחְזִיקִין** בְּטָלֶה שֶׁהוּא בְּכוֹר וּבָא כֹּהֵן בְּעָלָיו וְאָמַר בְּכוֹר הוּא זֶה וּמוּמוֹ עִמּוֹ שֶׁלֹּא הֵטַל מוּם זֶה בְּכַוָּנָה וְאָתֵי לְאַחֲוֹיֵי לְחָכָם אִי קָבוּעַ הוּא אִי עוֹבֵר הוּא: **נֶאֱמָן** דְּהַפֶּה שֶׁאָסַר וְאָמַר בְּכוֹר הוּא הִתִּיר וְאָמַר מוּמוֹ עִמּוֹ: **אֵשֶׁת אִישׁ הָיִיתִי** וְלֹא הָיִינוּ מַחְזִיקִין בָּהּ שֶׁהִיא אֵשֶׁת אִישׁ מֵעוֹלָם: **נֶאֱמֶנֶת** וּמֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא: **דְּאִי בָּעֲיָא לָא אָמְרָה** כְּלוֹמַר אִי הֲוָה אֲסִירָא לְהִנָּשֵׂא בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ בְּלֹא גֵרוּשִׁין הֲוָה שָׁתְקָה וְלֹא אָמְרָה אֵשֶׁת אִישׁ הָיִיתִי דְּהָא בִּפְנוּיָה מַחְזְקִינַן לָהּ: **אֲבָל הָכָא** בִּבְכוֹר דְּלָא סַגְיָא דְּלָא אָמַר בְּכוֹר הוּא דְּלֵימָא לֵיהּ חָכָם מוּם קָבוּעַ הוּא אוֹ עוֹבֵר דְּקָדָשִׁים תְּמִימִים אֵין הַכֹּהֵן נֶחְשָׁד לֶאֱכוֹל בַּחוּץ דְּבַר כָּרֵת הוּא אֲבָל נֶחְשָׁד לְהַטִּיל בּוֹ מוּם דְּלָאו בְּעָלְמָא הוּא וְלֹא יְהֵא נֶאֱמָן קמ"ל דְּנֶאֱמָן: **דְּאִם כֵּן** דְּהוּא הֵטִיל בּוֹ מוּם הֲוָה שָׁדֵי בֵּיהּ מוּם הַנִּכָּר אֲפִי' לְעַם הָאָרֶץ שֶׁהוּא מוּם וְתוּ לָא הֲוָה בָּעֵי לְמֵיתֵי קַמַּן וּלְמֵימַר בְּכוֹר הוּא דְּהָא אֵין אָדָם אַחֵר יוֹדֵעַ שֶׁהוּא בְּכוֹר וּבְקָדָשִׁים בַּחוּץ נָמֵי לֵיכָּא לְסְפּוּקֵיהּ דְּהָא מוּם נִכָּר שְׁדָא בֵּהּ וְהֵיכָא דַּאֲנַן יוֹדְעִין שֶׁהוּא בְּכוֹר לֵיכָּא לְמֵימַר הָכִי דִּבְעַל כָּרְחָךְ אָתֵי לְקַמָּן דְּאִי הֲוָה שָׁחֵיט לֵיהּ בְּלֹא מֻמְחֶה כֵּיוָן דְּכוּלֵּי עָלְמָא יָדְעֵי שֶׁהוּא בְּכוֹר הָווּ חָשְׁדֵי לֵיהּ: **בִּמְקוֹם עֵדִים** דַּאֲנַן סָהֲדֵי דְּכָל שַׁעְתָּא אִיכָּא מַיָּא וה"נ כֵּיוָן דַּאֲנַן סָהֲדֵי דְּכֹהֲנִים חֲשׁוּדִים עַל הַמּוּמִין לָא נֵימָא מַה לִּי לְשַׁקֵּר: **הָכָא וַדַּאי** שָׁדָא בֵּהּ מוּמָא בִּתְמִיהַ: **לְהָא שְׁמַעְתָּא דְּר' אִילְעַאי**: **בְּלָא גַּבְרֵי** בִּסְתָמָא אֲמַר לַהּ לֹא הָיוּ מַחְזִיקִין בּוֹ שֶׁהוּא בְּכוֹר כו': **כְּלוּם חִלַּקְנוּ בֵּין כֹּהֵן חָבֵר לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ** וּמִי חָשְׁדִינַן אֲנָא לְמִשְׁדֵּי בֵּהּ מוּמָא בְּכַוָּנָה כְּכֹהֵן עַם הָאָרֶץ: הֵן חָלַקְנוּ וְלֹא חֲשִׁילַתְּ: **בַּעֲלֵי תְרִיסִין** מְגִנִּים. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַנִּלְחָמִים בְּמִלְחַמְתָּהּ שֶׁל תּוֹרָה: **הֵיאַךְ אֶעֱשֶׂה יָכוֹל לְהַכְחִישׁוֹ**: **אִלְמָלֵי אֲנִי חַי וְהוּא מֵת** הָיִיתִי יָכוֹל לְהַכְחִישׁ וְלוֹמַר לֹא אָמַרְתִּי: **הֵיאַךְ יָכוֹל הַחַי לְהַכְחִישׁ אֶת הַחַי** וַדַּאי כָּךְ אָמַרְתִּי וְחוֹזַרְנִי בִּי: **עֲמוֹד וְעָמַד** שְׁתוֹק וְשָׁתַק: **מַתְנִי' הֶרְאֵיתִי בְּכוֹר זֶה** לְחָכָם וְאָמַר לִי שֶׁמּוּם קָבוּעַ הוּא וּשְׁחָטוֹ וּבִלְבַד שֶׁיְּהוּ לוֹ עֵדִים שֶׁלֹּא הִטִּילוּ בּוֹ: **גְּמ' נֶאֱמָן הַכֹּהֵן** לוֹמַר לְחָכָם בְּכוֹר זֶה נָתַן [לִי] יִשְׂרָאֵל בְּמוּם זֶה שֶׁבּוֹ: **דַּעֲבִידָא לְאִגַּלּוֹיֵי** דְּאָתֵי חָכָם וְאָמַר לֹא הִתַּרְתִּיו לָךְ: לָא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ מִלְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִגַּלּוֹיֵי מְשַׁקְּרִי אִינָשֵׁי וְהָכָא הַיְנוּ טַעְמָא דִּמְהֵימַן דְּלָא חֲשִׁידִי כָּהֲנֵי לֶאֱכוֹל קָדָשִׁים תְּמִימִים בַּחוּץ הִלְכָּךְ אִי לָאו דְּשָׁרֵי לֵיהּ חָכָם לָא הֲוָה אָמַר שָׁרָא לֵיהּ וְשָׁחֵיט לֵיהּ בְּלֹא הַתָּרַת מֻמְחֶה: **אֲבָל הָכָא** דְּקָא מַחְוֵי לֵיהּ לְחָכָם וְאָמַר בְּמוּם [זֶה] נָתַן לִי יִשְׂרָאֵל כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לְהָבִיא עֵדִים שֶׁמֵּאֵלָיו נָפַל בּוֹ כֵּיוָן דַּחֲשִׁידִי כָּהֲנֵי לְהַטִּיל מוּם וּלְמֵימַר נָפַל מֵאֵלָיו חֲשִׁידִי נָמֵי לְהַטִּיל מוּם וּלְמֵימַר יִשְׂרָאֵל נְתָנוֹ לִי בְּמוּמוֹ: **קַח לִי מִמִּי שֶׁהוּא נֶאֱמָן** שֶׁאֵינוֹ לוֹקֵחַ פֵּרוֹת מֵעַם הָאָרֶץ אוֹ מִמִּי שֶׁלּוֹקֵחַ מֵעַם הָאָרֶץ וּמְעַשֵּׂר דְּמַאי קֹדֶם שֶׁיִּמְכְּרֵם: אֵין שָׁלִיחַ זֶה נֶאֱמָן לוֹמַר שֶׁמִּנֶּאֱמָן לְקַחְתִּיו:

תוספות

אֵמַר דא"ר מֵאִיר לַחֲשָׁשָׁא כו' מִתּוֹךְ הַלָּשׁוֹן מַשְׁמַע דְּהִלְכְתָא דְּר' מֵאִיר קָאָמַר וְלָא סְבִירָא לַן כְּוָתֵיהּ אֶלָּא אֲפִילוּ בְּמֻחְזָק עוֹבֵר עַל דָּבָר א' לָא הָוֵי חָשׁוּד עַל כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וְאַע"ג דְּבְפֶרֶק זֶה בּוֹרֵר (סַנְהֶדְרִין דַּף כז.) אָמַר אַבַּיֵי עֲבַרְיָן אוֹכֵל נְבֵלוֹת לְהַכְעִיס פָּסוּל לְעֵדוּת וּמוֹקֵם לָהּ כְּרַבִּי מֵאִיר וְקַיְמָא לָן כְּוָתֵיהּ דְּהוּא מיע"ל קג"ס הַיְנוּ דַּוְקָא לְעִנְיַן עֵדוּת דְּרַחֲמָנָא אָמַר אַל תָּשֶׁת רָשָׁע עֵד אֲבָל בִּשְׁאָר מִלֵּי לָא חָשִׁיד וּמִיהוּ ר' מֵאִיר דְּקָאָמַר הָתָם עֵד זוֹמֵם פָּסוּל לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ ה"נ הֲוָה מָצֵי לְמִינְקַט אֶחָד מִשְּׁאָר דְּבָרִים וְלָא נָקַט עֵד זוֹמֵם אֶלָּא לְאַפּוּקֵי מִדְּר' יוֹסֵי דַּאֲפִילוּ עֵד זוֹמֵם נָמֵי מַכְשַׁר לְדִינֵי נְפָשׁוֹת כְּשֶׁהוּזַם בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת: **וַאֲמַר** רָבָא מָה לוֹ לְשַׁקֵּר רַבָּה גָּרְסִינַן שֶׁהָיָה רַבּוֹ שֶׁל אַבַּיֵּי וְלֹא רָבָא דְּרָבָא אִית לֵיהּ בְּהֶדְיָא בְּחֶזְקַת הַבָּתִּים (ב"ב דַּף לג:) דְּמַה לוֹ לְשַׁקֵּר בִּמְקוֹם עֵדִים לָא אָמְרִינַן דְּאָמַר דְּאַבַּיֵּי וְרָבָא לָא סְבִירָא לְהוּ הָא דְּרַב חִסְדָּא כו':

בָּא לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל אֲמַר לֵיהּ לָאו וַהֲלָכָה כֵּן הוּא דְּאֵין חִלּוּק בֵּין חָבֵר לְעַם הָאָרֶץ דִּבְפֶרֶק בָּתְרָא דְּיוֹמָא (דַּף עח.) גַּבֵּי ר' יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא דְּכֹהֵן הֲוָה וּמִבַּעְיָא לֵיהּ אִי הֲלָכָה כְּר' מֵאִיר דְּאָמַר חָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָּנוֹ וְלֹא מְעִידוֹ אִי כְּרשב"ג דְּאָמַר נֶאֱמָן עַל שֶׁל חֲבֵרוֹ ש"מ דִּלְרַבִּי מֵאִיר לֹא הָיָה מַתִּיר אע"פ שֶׁהָיָה חָבֵר: **עָמַד** הַשּׁוֹאֵל וְשָׁאַל בְּפ' נַעֲרָה בִּנְדָרִים בִּירוּשַׁלְמִי קָרֵישׁ מִלְּכָתִיב וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים בְּוָי"ו לְשׁוֹאֵל הֲלָכוֹת וְאַגָּדוֹת צָרִיךְ לַעֲמֹד: **עֲמֹד** עַל רַגְלֶיךָ וְיָעִידוּ בָּךְ לָא גָּרְסִי' וְיָעִידוּ בְּךָ לֹא כָּאן וְלֹא בְּפֶרֶק תְּפִלַּת הַשַּׁחַר בְּרֵישֵׁהּ (בְּרָכוֹת כז:) דְּמַה עֵדוּת שַׁיָּךְ כָּאן אֶלָּא בְּסַנְהֶדְרִין בְּרֵישׁ פֶּרֶק כֹּהֵן גָּדוֹל (סַנְהֶדְרִין דַּף יט.) גָּרְסִינַן לֵיהּ גַּבֵּי עַבְדָּא דְּיַנַּאי וְאַגַּב פִּשְׁטָא דְּהָתָם נִכְתַּב כָּאן: **הֵיאַךְ** הַחַי יָכוֹל לְהַכְחִישׁ הַחַי כְּלוֹמַר סָבוּר הָיִיתִי לְהַעֲלִים וְאֵינִי יָכוֹל וּבַקּוּנְט' פֵּרֵשׁ דְּוַדַּאי כָּךְ אָמַרְתִּי וְחָזַרְתִּי בִּי וא"א כֵּן דִּבְפֶרֶק תְּפִלַּת הַשַּׁחַר (בְּרָכוֹת דַּף כז:) פָּסַק שָׁם הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ: **רַבִּי** חוּצְפִּית הַמְתֻרְגְּמָן מֵעֲשָׂרָה הֲרוּגֵי מַלְכוּת:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ב מהל' גירושין הל' טו, טוש"ע אה"ע סי' יז סעי' ג:
ב מיי' פב' מהל' בכורות הל' טו, סמג עשין ד, טוש"ע יו"ד סי' שיד סעי' ה:
ג מיי' פי"ב מהל' גירושין הל' א, טוש"ע אה"ע סי' קנב סעי' ו:
ד מיי' פד' מהל' שכירות הל' ג, סמג עשין פט:
ה מיי' פב' מהל' בכורות הל' י, טוש"ע יו"ד סי' שיד סעי' א:
ו מיי' פב' מהל' בכורות הל' יח, טוש"ע יו"ד סי' שיד סעי' ז:
ז מיי' פב' מהל' בכורות הל' יט, טוש"ע יו"ד סי' שיד סעי' ח:
ח מיי' פי"ב מהל' מעשרות הל' ו:

רבינו גרשום

אימור דאמר ר' מאיר החשוד על הדבר לחששא בעלמא בשמא חשיד לא חזוקינהו נמי דודאי חשיד לא אמרינן הלכך לא חשידי לכל התורה וכשירין למיכן:
לעדות שהאשה כשרה לה. ואשה כשרה לעדות בכור דאמרי' אפילו כנו אפי' בתו:
מהו דתימא התם הוא. גבי אשה דאמרינן הפה שאסר הוא שהתיר דאי בעיא לא אמרה מידי ולא מחזקינן לה באשת איש דליכא דידע:
אבל הכא. גבי בכור לא סגי דלא אמרה דלא מסתיר לכון דידע דבכור הוא דקדשים בחוץ נמי לא אכיל אלא א"כ יעיד עליו שהוא מום לא נימא הפה שאסר הוא שהתיר קמ"ל דאמרינן לכון דיכול למישדי ביה מומא דמינכר ודאי דמום קבוע ולא שלא אמרינן הפה שאסר הוא הפה שהתיר:
מה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן. דאנן סהדי דאורחא דנהר פקוד לעולם איכא מיא והכא נמי כיון דידעינן דכהני חשידי אמומי לא נימא הפה שאסר הוא שהתיר: הכא גבי האי כהן דבא ואמר בכור הוא ומומו עמו מי ידעינן ודאי דאיהו שדא ביה מומא חששא בעלמא הוא ובמקום חששא אמרינן הפה שאסר הוא שהתיר:
נגרין אוזין. נגרין של ערבה קלופה שכן דקין וחלקין:
חלקנו בין חבר לע"ה. דלע"נ לע"ה חשיד למיגרם מום לבכור כלדאמר בעלו עמנו מעידין אי לא [כהן] חבר לא חשיד ושלא מדעתו היה מניחא לאסהודי עליה אי לא א"ל ר' יהושע הן:
בעלי תריסין. חכמים:
עמד השואל. ר' צדוק:
א"ל ר' יהושע לא. דלא רצה להורות הלכה לפני ר"ג:
עמוד. שתוק:
והיינו דאמר בברכות (אתא) בבכורות נעריה:
לעבידא לאיגלויי. דמצי למישיליה לחכם אם התירו לו אם לא:
התם הוא. דכיון דשחט הוא ואמר הראיתיו לחכם הוא ובעל מום הוא למהימן דכיון דקאכיל ליה מידע ידע דקדשים בחוץ לא מצי אכיל ובודאי הראהו:
אבל הכא. בכהן שאמר בכור זה נתן לי ישראל במומו כיון דאי הוא דלא שחטיה לא מהימן ולא צריך למישחטיה דחשידי דילמא איהו שדא ביה מומא וליתא לדרך יהודה דעבידא לאיגלויי דמצי למישיליה אי זבין ליה:

דְּאִית לֵיהּ לְאִשְׁתְּמוֹטֵי. [א]סֵיפָא וַדַּאי מְסַיְּיעָא לֵיהּ: מֵאִישׁ פְּלוֹנִי — הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן. הָתָם, כֵּיוָן דְּאִית לֵיהּ תּוֹבֵעַ, מִירְתַת. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא: מְנָא לֵיהּ לִיהוּדָה הָא? אֲנָא בְּגִידּוּל קְבַעְתִּיהּ, וְגִידּוּל קָבַע בְּדִידֵיהּ. וְהָכִי אָמְרִי לֵיהּ: נֶאֱמָן יִשְׂרָאֵל לוֹמַר "בְּכוֹר זֶה נָתַתִּי לְכֹהֵן בְּמוּמוֹ". יִשְׂרָאֵל? פְּשִׁיטָא! לָא צְרִיכָא בְּקָטָן וְהִגְדִּיל, מַהוּ דְּתֵימָא: לָא קִים לֵיהּ? קָא מַשְׁמַע לַן. בְּסוּרָא מַתְנוּ כִּלְשָׁנָא בָּתְרָא, בְּפוּמְבְּדִיתָא כִּלְשָׁנָא קַמָּא, וְהִלְכְתָא אֲפִילּוּ כִּלְשָׁנָא קַמָּא. רַפְרָם בְּפוּמְבְּדִיתָא הֲוָה לֵיהּ בּוּכְרָא, וִיהֲבֵיהּ לֵיהּ לְכֹהֵן בְּלָא מוּמָא. אֲזַל שְׁדָא בֵּיהּ מוּמָא. יוֹמָא חַד חֲלַשׁ בְּעֵינֵיהּ, אַיְיתְיֵהּ לְקַמֵּיהּ. אֲמַר לֵיהּ: בְּכוֹר זֶה נָתַן לִי יִשְׂרָאֵל בְּמוּמוֹ. אַרְפְּסִינֵיהּ לְעֵינֵיהּ, חַזְיֵיהּ בְּשִׁקְרֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ: לָאו אֲנָא דִּיהֶיבְתֵּיהּ לָךְ? וַאֲפִילּוּ הָכִי לָא חָשׁ לַהּ לְמִילְּתָא, הַאי הוּא דַּחֲצִיף, כּוּלֵּי עָלְמָא לָא חֲצִיפִי. [ב]הָהוּא שָׂרוּעַ דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב אָשֵׁי, אָמַר: לְמַאי נֵיחוּשׁ לֵיהּ? אִי כֹּהֵן הוּא, אִי יִשְׂרָאֵל הוּא — הֲרֵי בְּכוֹר וּמוּמוֹ עִמּוֹ. [ג]אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אָשֵׁי: וְדִלְמָא יִשְׂרָאֵל הוּא, וְאָמַר רַב יְהוּדָה: אֵין רוֹאִין בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל אֶלָּא אִם כֵּן כֹּהֵן עִמּוֹ! [ד]אֲמַר לֵיהּ: הָכִי הַשְׁתָּא?! הָתָם, נְהִי דְּקָדָשִׁים בְּחוּץ לָא אָכֵיל, אַמָּמוֹנֵיהּ דְּכֹהֵן חָשֵׁיד. הָכָא, מִכְּדֵי יָדַע דְּהַאי מוּם מוּבְהָק הוּא, מַאי טַעְמָא אַתְיוּהּ קַמֵּיהּ רַבָּנַן? מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּחָכָם; עַל כְּבוֹדוֹ דְּחָכָם לָא עָבֵיד, אִיסּוּרָא עָבֵד?! [ה]מַתְנִי׳ הַכֹּל נֶאֱמָנִין עַל מוּמֵי מַעֲשֵׂר. [(א)]גְּמָ׳ מַאי טַעְמָא? דְּאִי בָּעֵי שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא מֵעִיקָּרָא! מִי יָדַע הֵי נָפֵיק? וְכִי תֵּימָא מַפֵּיק לֵיהּ בְּרֵישׁ עֲשָׂרָה, "לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרַע" אָמַר רַחֲמָנָא! אֶלָּא דְּאִי בָּעֵי שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא (בכולי) [בְּכוּלֵּיהּ] עֶדְרֵיהּ. [ו]מַתְנִי׳ בְּכוֹר שֶׁנִּסְמֵית עֵינוֹ, וְשֶׁנִּקְטְעָה יָדוֹ, וְשֶׁנִּשְׁבְּרָה רַגְלוֹ — הֲרֵי זֶה יִשָּׁחֵט עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֲפִילּוּ יֵשׁ שָׁם עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, אֵינוֹ נִשְׁחָט אֶלָּא עַל פִּי מוּמְחֶה. [ז]גְּמָ׳ רַבִּי שְׁמְלַאי וְרַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה תַּרְוַיְיהוּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמְרִי, וְאָמְרִי לַהּ: רַבִּי שְׁמְלַאי וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי תַּרְוַיְיהוּ מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה אָמְרִי: הַתָּרַת בְּכוֹר בְּחוּצָה לָאָרֶץ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת. אָמַר רָבָא: וּבְמוּמִין מוּבְהָקִין. מַאי קָא מַשְׁמַע לַן? תְּנֵינָא: בְּכוֹר שֶׁנִּסְמֵית עֵינוֹ, וְשֶׁנִּקְטְעָה יָדוֹ, וְשֶׁנִּשְׁתַּבְּרָה רַגְלוֹ — הֲרֵי זֶה יִשָּׁחֵט עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת! אִי מִמַּתְנִיתִין הֲוָה אֲמֵינָא: בְּחוּצָה לָאָרֶץ אֲפִילּוּ מוּמִין שֶׁאֵין מוּבְהָקִין, וְהַאי דְּקָתָנֵי מוּבְהָקִין — לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי יוֹסֵי, קָא מַשְׁמַע לַן. [(ב)]אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, סָפֵק מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, סָפֵק מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל: שְׁלֹשָׁה מַתִּירִין אֶת הַבְּכוֹר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מוּמְחֶה. מַאי קָא מַשְׁמַע לַן? תְּנֵינָא: הֲרֵי זֶה יִשָּׁחֵט עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת! [ח]אִי מִמַּתְנִיתִין הֲוָה אֲמֵינָא: בְּמָקוֹם מוּמְחֶה, קָא מַשְׁמַע לַן: בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מוּמְחֶה — אִין, בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מוּמְחֶה — לָא. [ט]אָמַר רַב חִיָּיא בַּר עַמְרָם: שְׁלֹשָׁה מַתִּירִין אֶת הַבְּכוֹר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מוּמְחֶה, שְׁלֹשָׁה מַתִּירִין אֶת הַנֶּדֶר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין חָכָם. שְׁלֹשָׁה מַתִּירִין אֶת הַבְּכוֹר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מוּמְחֶה

לְאַפּוֹקֵי

דְּאִית לֵיהּ לְאִשְׁתְּמוֹטֵי וּלְמֵימַר אִי לְדִידָךְ לָא מְהֵימַן הֲוָה חָשֵׁבְנָא לֵיהּ מְהֵימַן הִלְכָּךְ לָא מִרְתַּת מֵעִיקָּרָא: **מֵאִישׁ פְּלוֹנִי** דְּהִזְכִּיר לוֹ מְשַׁלֵּחַ שֵׁם הַנֶּאֱמָן הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן הַשָּׁלִיחַ דְּחָיֵישׁ שֶׁמָּא יִתְבָּעֵנִי וְנִמְצֵאתִי מְשַׁקֵּר. וְהַךְ סֵיפָא וַדַּאי מְסַיְּעָא לֵיהּ לְרַב יְהוּדָה דְּמִלְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִגַּלּוּיֵי לָא מְשַׁקְּרֵי בַּהּ אִינָשֵׁי: **הָתָם כֵּיוָן דְּאִיכָּא תּוֹבֵעַ מִרְתַּת** כְּלוֹמַר מֵהָא לָא תְּסַיְּיעֵיהּ דְּהָתָם מִרְתַּת שָׁלִיחַ כֵּיוָן דְּחָזֵי דְּקָפֵיד מְשַׁלֵּחַ לְהַזְכִּיר שֵׁם הָאִישׁ סָבַר וַדַּאי יִתְבָּעֶנּוּ אֲבָל גַּבֵּי בְּכוֹר לָא מִרְתַּת הַאי כֹּהֵן דְּסָבַר מִי יִטְרַח לְחַפֵּשׂ אַחַר דְּבָרַי וְלִשְׁאֹל לְאוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל אִם נְתָנוֹ לִי בְּמוּמוֹ: **מְנָא לֵהּ לִיהוּדָה** הָא דַּאֲמַרַן לְעֵיל נֶאֱמָן כֹּהֵן לוֹמַר בְּכוֹר זֶה נָתַן לִי יִשְׂרָאֵל בְּמוּמוֹ: **אֲנָא בְּגִדּוּל קְבַעְתָּהּ** אֲנִי שְׁנִיתִיהָ לְגִדּוּל וְהוּא שְׁנָאָהּ לְרַב יְהוּדָה וְהָכִי אָמְרֵי לְגִדּוּל נֶאֱמָן יִשְׂרָאֵל לוֹמַר כו'. נ"א בְּגִדּוּל קְבַעְתָּהּ לְחָכָם א' גָּדוֹל שְׁנִיתִיהָ: **בְּקָטָן** שֶׁהָיָה קָטָן הַטָּלֶה כְּשֶׁנְּתָנוֹ לוֹ: **מַהוּ דְּתֵימָא לָא קִים לֵיהּ בְּגַוֵּיהּ** דְּמִשּׁוּם דְּהִגְדִּיל הַטָּלֶה אֵינוֹ מַכִּירוֹ וְשֶׁמָּא אַחֵר הוּא וְהַאי כֹּהֵן הֵטִיל בּוֹ מוּם: **כְּלִשָּׁנָא בָּתְרָא** נֶאֱמָן יִשְׂרָאֵל: **כְּלִשָּׁנָא קַמָּא** דְּאַפִּי' הַכֹּהֵן נֶאֱמָן. וְהִלְכְתָא אַפִּי' כְּלִשָּׁנָא קַמָּא: **יוֹמָא חַד** חָלַשׁ רַפְרָם בְּעֵינֵהּ: **אַיְיתְיֵהּ** הַאי כֹּהֵן לְבוּכְרָא קַמֵּהּ לְמִחְזֵי אִם מוּם קָבוּעַ הוּא וְסָבַר הַהוּא כֹּהֵן הַשְׁתָּא חָיֵישׁ בְּעֵינֵהּ וְלֹא יַכִּיר שֶׁזֶּה הוּא שֶׁנָּתַן לִי בְּלֹא מוּם: **אַרְפְּסִינְהוּ לְעֵינֵהּ** פָּתַח עֵינָיו בְּכֹחַ: **חַזְיֵהּ בְּשִׁקְרֵהּ** שֶׁהִכִּיר שֶׁהוּא נְתָנוֹ לוֹ בְּלֹא מוּם: **לֹא חָשׁ רַפְרָם לְמִלְּתָא** לְמֵימַר דְּלָא יְהֵא עוֹד כֹּהֵן נֶאֱמָן לוֹמַר בְּכוֹר זֶה נְתָנוֹ לִי יִשְׂרָאֵל בְּמוּמוֹ: **הַאי הוּא דַּחֲנִיף** שֶׁהֲרֵי הוּא הֶחֱזִיק עַצְמוֹ כְּחָנֵף לִשְׁנֵי דְּבָרִים אֶחָד שֶׁהֵטִיל בּוֹ מוּם וְעוֹד דְּהָיָה לוֹ לְהַרְאוֹתוֹ לְחָכָם אַחֵר וְהֶרְאָהוּ לָזֶה עַצְמוֹ שֶׁנְּתָנוֹ לוֹ: **שָׂרוּעַ** עֵינוֹ אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה: **אִי כֹּהֵן אִי יִשְׂרָאֵל הוּא** שֶׁלֹּא הָיָה מַכִּיר בָּזֶה אִם כֹּהֵן אִם יִשְׂרָאֵל וְאָמַר וַאֲפִלּוּ הוּא כֹּהֵן וְחָשׁוּד עַל הַבְּכוֹר אֵין כָּאן חֲשָׁשָׁא שֶׁהֲרֵי כָּךְ נוֹלַד: **אא"כ כֹּהֵן עִמּוֹ** דְּשֶׁמָּא אִם יֹאמַר לוֹ קָבוּעַ יִשְׁחָטֶנּוּ וְיֹאכַל הוּא דְּכֵיוָן דְּקָבוּעַ הוּא הֲרֵי הוּא נֶאֱכָל לְכָל אָדָם אֶלָּא שֶׁגְּזֵלַת כֹּהֵן הוּא וְהַאי לָא חָיֵישׁ לִגְזֵלָה וְאָכֵיל לֵיהּ: **הָכִי הַשְׁתָּא הָתָם** גַּבֵּי שְׁאָר מוּמִין שֶׁאֵין מֻבְהָקִין אִיכָּא לְמִחְשְׁדֵהּ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁמָּא יִגְזֹל אֶת הַכֹּהֵן וְאע"ג דְּאָדָם כָּשֵׁר הוּא דְּהָא מִלְּתָא דְּלָא בָּעֵי לְשׁוֹחֲטוֹ אֶלָּא ע"פ מֻמְחֶה דִּנְהִי דְּקָדָשִׁים בַּחוּץ לָא אָכֵיל דִּבְכָרֵת הוּא הַשּׁוֹחֵט קָדָשִׁים בַּחוּץ מִיהוּ אַגְּזֵלָה דְּכֹהֵן דְּלָאו בְּעָלְמָא חָשִׁיד: **אִסּוּרָא עָבֵד** בִּתְמִיהָ. וַדַּאי לֹא יִגְזֹל: **מַתְנִי' הַכֹּל נֶאֱמָנִין עַל מוּמֵי מַעֲשֵׂר** לְהָעִיד שֶׁמֵּאֵלָיו נָפַל בּוֹ. וּבִסְפֵק מַעֲשֵׂר קָאָמַר כְּגוֹן קָרָא לַתְּשִׁיעִי עֲשִׂירִי דְּאָמְרִי' בְּפֶ' אַחֲרוֹן (לְקַמָּן בְּכוֹרוֹת נט.) אֵינוֹ נֶאֱכָל וְאֵין לוֹ תַּקָּנָה אֶלָּא בְּמוּם: **גְּמ' מִי יָדַע הֵי נָפֵק** בְּפֶתַח עֲשִׂירִי שֶׁיַּטִּיל בּוֹ מוּם מֵעִקָּרָא: **בְּרֵישׁ עֲשָׂרָה** כְּלוֹמַר בָּעֲשִׂירִי: **מַתְנִי' שֶׁנִּסְמֵית עֵינוֹ** דְּהָוֵי מוּם מֻבְהָק: **בְּנֵי הַכְּנֶסֶת** שֶׁאֵינָן חֲכָמִים: **גְּמ' בְּחוּצָה לָאָרֶץ** שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְהַקְרִיב וַאֲפִלּוּ בִּזְמַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַס' תְּמוּרָה (דַּף כא:): **סָפֵק** אֲמָרָהּ לִי ר' יִרְמְיָה מִשְּׁמֵהּ דְּרַב סָפֵק אֲמָרָהּ לִי מִשְּׁמֵהּ דִּשְׁמוּאֵל: **שְׁלֹשָׁה מַתִּירִין אֶת הַבְּכוֹר כו'** בְּמוּמִין מֻבְהָקִין:

וְהִלְכְתָא אֲפִילּוּ כִּלְשָׁנָא קַמָּא וְאע"ג דְּהָכָא פָּסְקִינַן דְּמִלְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִגַּלּוּיֵי לָא מְשַׁקַּר מ"מ לָא הַתְּמֵה לע"א אֶלָּא מִשּׁוּם דְּלֵיקָא וּמִנַּסְבָא א"נ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּרַחֲמָא לֵהּ לָא לָיְקָא וְלָמֶ"ל הָכָא אֵינוֹ נֶאֱמָן אַפֵּי' בְּמִלְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִגַּלּוּיֵי יֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין הַאי כֹּהֵן לְעֵד א"נ גַּבֵּי אִשָּׁה הֵקִילוּ מִשּׁוּם עִגּוּנָא וְעוֹד דְּלָיְקָא: **חַזְיֵיהּ בְּשִׁקְרֵהּ** פֵּי' רָאָהוּ וְהִכִּיר בּוֹ דִּבְשִׁקְרֵהּ הוּא לְשׁוֹן הַכָּרָה כְּמוֹ מַאן דְּבַעַל עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים דְּמָשְׁכָה לֵהּ עוּרְלָתֵהּ וְלָא מִבַּשְׁקַר לֵהּ בְּפֶ' עוֹשִׂין פַּסִּין (עֵירוּבִין יט.) וּכְמוֹ חָלַף קַמַּיְהוּ וְלָא בַּשְׁקְרֵהּ בְּפֶרֶק בָּתְרָא דִּיבָמוֹת (דַּף קכ.) וּבְקוּנְטְרֵס לֹא פֵּרֵשׁ כֵּן: **מִשּׁוּם** כְּבוֹדוֹ דְּחָכָם כִּדְאָמַר לְקַמָּן ג' מַתִּירִין אֶת הַבְּכוֹר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מֻמְחֶה וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מֻמְחֶה לֹא: פָּסַק אֲבָל הָא פְּשִׁיטָא דִּבְלֹא הַתָּרָה אֵינוֹ נִשְׁחָט אֲפִילּוּ יֵשׁ בּוֹ מוּם מֻבְהָק אֶלָּא ע"פ ג' אוֹ מֻמְחֶה: **עַל** כְּבוֹדוֹ דְּחָכָם לָא עָבַר אִסּוּרָא עָבֵד וא"ת מֵהַאי טַעְמָא לִשְׁתְּרוֹ בְּלֹא עֵדוּת כָּל בְּכוֹרוֹת שֶׁהַכֹּהֲנִים מְבִיאִין לְפָנֵינוּ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מוּם מֻבְהָק וי"ל דְּשָׁאנֵי כֹּהֵן שֶׁיָּרֵא לְאָכְלוֹ בְּלֹא הַתָּרַת חָכָם פֶּן יִתְגַּלֶּה הַדָּבָר מִתּוֹךְ כָּךְ שֶׁהֵטִיל בּוֹ מוּם אֲבָל הַאי יִשְׂרָאֵל אֵין לוֹמַר שֶׁמֵּבִיא לִפְנֵי חָכָם פֶּן יוֹדֵעַ שֶׁרוֹצֶה לְאָכְלוֹ וּלְגָזְלוֹ לַכֹּהֵן שֶׁהֲרֵי גַּם עַתָּה בִּשְׁבִיל כָּךְ לֹא יִתְבָּרֵר שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנּוּ הוּא עַצְמוֹ: **הַתָּרַת** בְּכוֹר בְּחוּצָה לָאָרֶץ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת מִמַּתְנִיתִין לָא שָׁמְעִינַן לֵהּ דְּאִיכָּא לְאוֹקְמָהּ בִּזְמַן הַזֶּה אֲבָל בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם ה"ל לְמִגְזַר חוּצָה לָאָרֶץ אַטּוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לְהָקֵל לְהַתִּיר עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת וְעוֹד מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר בִּתְמוּרָה פֶּרֶק אֵלּוּ קָדָשִׁים (תְּמוּרָה דַּף כא.) דִּבְכוֹרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ אִם בָּאוּ תְּמִימִים יִקְרְבוּ: **תְּנֵינָא** הֲרֵי זֶה יִשָּׁחֵט כו' הָא דְּלָא מְשַׁנֵּי הָכָא לְאַפּוֹקֵי מִדְּרַבִּי יוֹסֵי אע"ג דְּנִמּוּקוֹ עִמּוֹ כִּדְאָמַר בְּסָמוּךְ מִשּׁוּם דְּא"כ הֲוָה לֵהּ לְרַב יְהוּדָה לְמֵימַר הֲלָכָה כְּרַבָּנָן אוֹ אֵין הֲלָכָה כְּר' יוֹסֵי אֲבָל ר' חִיָּא דִּבְסָמוּךְ נָקַט שְׁנֵי דְּבָרִים מֵעִנְיָן אֶחָד הַתָּרַת בְּכוֹר וְהַתָּרַת נְדָרִים: **בְּמָקוֹם** שֶׁיֵּשׁ מֻמְחֶה לָא לָאו דַּוְקָא מֻמְחֶה שֶׁהִמְחוּהוּ ב"ד דְּהָא עַל רַב אַשִׁי דִּלְעֵיל אָמְרֵי' דְּאַתְיוּהּ לְקַמֵּהּ הַהוּא שָׂרוּעַ מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּחָכָם וְכָל מֻפְלָג בְּחָכְמָה וּמֻמְחֶה רָאוּי לְהַתִּיר בְּכוֹר וְנֶדֶר בְּיָחִידִי כִּדְמַשְׁמַע מִדְּרַב אַשִׁי דִּלְעֵיל וּבפ"ק דִּנְדָרִים (דַּף ח:) גַּבֵּי רָבִינָא דַּהֲוָה לֵהּ נִדְרָא לִדְבֵיתְהוּ וַאֲתָא לְקַמֵּהּ דְּרַב אַשִׁי וְכוּ' וְקָאָמַר ש"מ תְּלָת כו' וְיָחִיד מֻמְחֶה שָׁרֵי שַׁמְתָּא מַשְׁמַע קְצָת דְּיָחִיד מֻמְחֶה הָוֵי כְּרַב אַשִׁי וְכֵן הַהִיא דבפ"ק דְּסַנְהֶדְרִין (דַּף ה.) אא"כ הָיָה מֻמְחֶה לָרַבִּים דְּאַפֵּי' יְחִידִי לָאו דַּוְקָא מֻמְחֶה הַנִּסְמָךְ כו' כִּדְאָמַר ר"נ הָתָם כְּגוֹן אֲנָא דָּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת: פָּסַק וּמִיהוּ בִּזְמַן הַזֶּה אֵין נִרְאֶה שֶׁיְּהֵא שׁוּם אָדָם חָשִׁיב מֻמְחֶה לְהַתִּיר בְּכוֹר וְנֶדֶר בְּיָחִידִי וְלָדוּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת: **שְׁלֹשָׁה** מַתִּירִין אֶת הַנֶּדֶר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין חָכָם בְּעִנְיָן זֶה לפ"ק דִּנְדָרִים (ח:) [דְּאָמְרִי'] לָא שָׁרֵי לֵהּ לְאִינִישׁ לְמִשְׁרֵי נִדְרָא בְּאַתְרָא דְּרַבֵּהּ וּמִיהוּ הַהִיא אַפֵּי' יֵשׁ שָׁם מֻמְחֶה אַחֵר אֵין לְאוֹתוֹ מֻמְחֶה לְהַתִּיר בִּמְקוֹם רַבּוֹ כְּמוֹ רָבִינָא בִּמְקוֹם רַב אַשִׁי:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ב מהל' מעשרות הל' ו:

ב מיי' פג' מהל' בכורות הל' ג, סמג עשין ריא, טוש"ע יו"ד סי' שיד סעי' יא:

ג מיי' פג' מהל' בכורות הל' ג, סמג עשין ריא, טוש"ע יו"ד סי' שיד סעי' יא:

ד מיי' פג' מהל' בכורות הל' ג, סמג עשין ריא, טוש"ע יו"ד סי' שיד סעי' יא:

ה מיי' פו' מהל' בכורות הל' ט:

ו מיי' פג' מהל' בכורות הל' ב, סמג עשין ריא, טוש"ע יו"ד סי' שט סעי' ב:

ז מיי' פג' מהל' בכורות הל' ב, סמג עשין ריא, טוש"ע יו"ד סי' שט סעי' ב:

ח מיי' פג' מהל' בכורות הל' ב, סמג עשין ריא, טוש"ע יו"ד סי' שט סעי' ב:

ט מיי' פו' מהל' שבועות הל' ה, טוש"ע יו"ד סי' רכח סעי' א:

מסורת הש"ס

א לקמן נג:

ב חולין יח:

תורה אור השלם

לֹא יְבַקֵּר בֵּין־טוֹב לָרַע וְלֹא יְמִירֶנּוּ וְאִם־הָמֵר יְמִירֶנּוּ וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל [ויקרא כז, לג]

רבינו גרשום

שאני התם דמצי לאישתמוטי שליח דמצי ואמר לאו מהאי זבניה אלא מאחרינא אפילו מעם הארץ דמצי אמר אפילו עם הארץ נאמן הוא עלי ליקח ממנו. הלכך אינו נאמן השליח:

סיפא מסייעא ליה לרב יהודה. היכא דאמר ליה קח לי מאיש פלוני נאמן הרי זה נאמן השליח לומר שלקח ממנו דהשתא לא מצי לאשתמוטי:

ולא היא. מהא לא מסייעי ליה התם מאיש פלוני נאמן (אמאי) [ולאו] השליח לכיון דאית ליה תובע דמשלח קא משייל לאותו פלוני נאמן אי זבן שלוחיה מיניה מירתת השליח ולא זבין אלא מההוא:

אבל כהן שאמר בכור זה נתן לי ישראל במומו לית ליה תובע ליכא לחיים למישיילי לישראל אי יהבי ניהליה במומיה להכי לא מסייעא ליה:

האי אנא קבעתה לגידול. כלומר אני למדתיה לגידול וגידול למדה לרב יהודה:

ישראל פשיטא. דהא לא חשידי אמומי:

לא צריכא בקטן שהגדיל. כלומר קטן היה אותו ישראל כשנתן לו זה הבכור לכהן במומו ועכשיו כשהוא' גדול מעיד עליו דהוא המום עצמו שהיה בו כשנתתיו לו:

מהו דתימא לא קים ליה ביה)נראה דצ"ל לא קים ליה ביה אם הוא המום עצמו שהיה בו כשנתן לו. בהאי מום דהיינו הוא משום דקטן הוה ולא מדכר קמ"ל דנאמן:

[לישנא אחרינא קטן הוה הכבש] והלכתא כלישנא קמא דכל מילתא דעבידא לאיגלויי לא משקרי:

יומא חד. חש רפרם בעייניה:

אייתיה לקמיה. ההוא בכור עצמו דיהב ליה דסבר השתא דחש בעייניה לא מבשקר ליה:

ארפסיניהו לעייניה. כלומר פקח רפרס לעיניו ביותר:

ואפי' הכי לא חש למילתא. למימר דלא ליהמניה לשום כהן דאמר בכור זה נתן לי ישראל במומו אלא נאמן. דסבר האי הוא דחניף דעבד הכי:

מאי ניחוש ליה האי מום ודאי בידי שמים הוא אי כהן הוא אי ישראל הוא דאתייה הרי ודאי מומו עמו ומותר:

ודלמא ישראל הוא. דאתי ואין רואין בכור לישראל אא"כ כהן עמו דמחשדינן ליה שמא בתר דקא שרינן ליה לא יהיב ליה לכהן אלא הוא גופיה אכיל ליה להכי בעינן כהן עמו דלאלתר ליהביה ניהליה ואמאי קא שרית ליה אי לישראל הוא:

הכי השתא התם. בספק מום משום הכי אין רואין אלא א"כ כהן עמו דהי דבבכור תם קא מחמיר ישראל דקדשים בחוץ לא אכיל אבל אממוניה דכהן אבעל מום דלית ליה קדושה חשיד למיכליה להכי אין רואין אא"כ כהן עמו אבל הכא בהאי שרוע מכדי מידע ידע ישראל דמום מובהק הוא וכיון דלא עבר על כבודו של חכם בודאי איסורא לא עביד לניחוש להכי:

מאי קמ"ל תנינא בכור כו' ומתני' בחוצה לארץ ובזמן הזה עסקינן מדקתני זקן ופטרו מלולל דאי ס"ל בזמן ביהמ"ק ליקרבוה שריה:

שלשה בני כנסת דלא בעינן מומחין גמורין:

ובמומין מובהקין הניכרים כגון נסמית עינו נקטעה:

להודיעך כחו דר' יוסי. דאפי' במובהקין קאמר דאינו נשחט אלא ע"פ מומחה:

מסורת הש"ס

א ביצה יא.

ב תוספתא מעשר שני

ג משנה עבודה זרה; עבודה זרה עד.

ד חולין מו:

ה קידושין כד:

תורה אור השלם

וְכִי־יִהְיֶה בּוֹ מוּם פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר כֹּל מוּם רָע לֹא תִזְבְּחֶנּוּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ [דברים טו, כא]

לְאַפּוֹקֵי מִדְּרַבִּי יוֹסֵי דְּמַתְנִי': בְּמָקוֹם שֶׁאֵין חָכָם הוּא לְבַדּוֹ מַתִּירוֹ: כְּגוֹן מַאן הֲוֵי אוֹתוֹ חָכָם: מִכְּלָלוֹ דְּהָנֵי תְּרֵי כָּל דְּהוּ בִּתְמִיהֵ. כְּלוֹמַר אַפֵּי' עַמֵּי הָאָרֶץ הַסָּנִים וְעַמֵּי הָאָרֶץ הַיְדוּעִים לְהַרְעָבָרְךָ: דְּמִסְבְּרִי לְהוּ טַעֲמֵי הָלְכוֹת גְּדֵלִים וְסָבְרִי וְאוֹתוֹ חָכָם יִלְמַד אֶת הַסָּנִים: מַהוּ דְּתֵימָא הָא הָכָא יוֹתֵר לָן בְּמִסֶּכֶת גִּטִּין (דף סז.) רַבִּי יוֹסֵי נִמּוּקוֹ עִמּוֹ וְהֲרֵי הַלְכָתָא כְּוָתֵיהּ: נִמּוּקוֹ טָעֲמוֹ. אֶחָיָה מַכִּיר טַעַם לִדְבָרָיו כָּל אֶחָד: תַּפְשׁוּט מֵהָא לְאָמַר רַב חֲנַנְאֵל אָמַר רַב: אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. פְּשִׁיטָא, יָחִיד וְרַבִּים הֲלָכָה כְּרַבִּים! מַהוּ דְּתֵימָא נִמּוּקוֹ עִמּוֹ? קָא מַשְׁמַע לַן. תִּפְשׁוּט מֵהָא, דְּהָהָ קַמַּיְיתָא מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל אִיתְּמַר, דְּאִי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב — תַּרְתֵּי לְמָה לִי? חֲדָא (מכלל) [מִכְּלָלָא] דַּחֲבִירְתַּהּ אִיתְּמַר. אב"מַתְנִי' הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר, וְנוֹדַע שֶׁלֹּא הֶרְאָהוּ — מַה שֶּׁאָכְלוּ אָכְלוּ, וְיַחְזִיר לָהֶם הַדָּמִים, וּמַה שֶּׁלֹּא אָכְלוּ — הַבָּשָׂר יִקָּבֵר. וְיַחְזִיר אֶת הַדָּמִים. 'וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה וּמְכָרָהּ, וְנוֹדַע שֶׁהִיא טְרֵפָה — מַה שֶּׁאָכְלוּ אָכְלוּ, וּמַה שֶּׁלֹּא אָכְלוּ — הֵם יַחֲזִירוּ לוֹ אֶת הַבָּשָׂר, וְהוּא יַחֲזִיר לָהֶם אֶת הַדָּמִים. מְכָרוּהוּ לְגוֹיִם, אוֹ הִטִּילוּהוּ לִכְלָבִים — יְשַׁלְּמוּ דְּמֵי טְרֵפָה. ב"גְּמ' תָּנוּ רַבָּנַן: הַמּוֹכֵר בָּשָׂר לַחֲבֵירוֹ וְנִמְצָא בְּשַׂר בְּכוֹר, פֵּירוֹת וְנִמְצָא טְבָלִים, יַיִן וְנִמְצָא יֵין נֶסֶךְ — מַה שֶּׁאָכְלוּ אָכְלוּ, וַיַּחְזִיר לָהֶם אֶת הַדָּמִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: דְּבָרִים שֶׁהַנֶּפֶשׁ קָצָה בָּהֶן — יַחֲזִיר לָהֶן אֶת הַדָּמִים, וְשֶׁאֵין הַנֶּפֶשׁ קָצָה בָּהֶם — יִנְכֶּה לָהֶם אֶת הַדָּמִים. וְאֵלּוּ הֵן דְּבָרִים שֶׁהַנֶּפֶשׁ קָצָה בָּהֶן: נְבֵילוֹת וּטְרֵיפוֹת, שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים. וְאֵלּוּ הֵן דְּבָרִים שֶׁאֵין הַנֶּפֶשׁ קָצָה בָּהֶן: בְּכוֹרוֹת, טְבָלִים וְיֵין נֶסֶךְ. בְּכוֹר — וְלֵימָא לֵיהּ: מַאי אַפְּסֵדְתָּךְ? לָא צְרִיכָא, כְּגוֹן דְּזַבֵּין לֵיהּ מִמְּקוֹם מוּמָא, דַּאֲמַר לֵיהּ: אִי לָאו דְּאָכְלַתְּ הֲוָה מַחְזֵינָא לֵיהּ וְשָׁרֵי נִיהַלֵּיהּ, כְּרַבִּי יְהוּדָה. טְבָלִים — הֲוָה מַתְקֵינְנָא לְהוּ וְאָכֵלְנָא לְהוּ, יֵין נֶסֶךְ — עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבֶת, וּכְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. ד"(ג)דִּתְנַן: יֵין נֶסֶךְ שֶׁנִּפַּל לַבּוֹר — כּוּלּוֹ אָסוּר בַּהֲנָאָה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: יִמָּכֵר כּוּלּוֹ לְגוֹיִם, חוּץ מִדְּמֵי יֵין נֶסֶךְ שֶׁבּוֹ.

הֲדַרַן עֲלָךְ כָּל פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין.

ה"(ד)מַתְנִי' **עַל** אֵלּוּ מוּמִין שׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּכוֹר: נִכְפְּגְמָה אָזְנוֹ מִן הַחַסְחוּס, אֲבָל לֹא הָעוֹר, נִסְדָּקָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָסְרָה, נִיקְּבָה מִלֹּא כַרְשִׁינָה, אוֹ שֶׁיָּבְשָׁה. אֵיזֶהוּ יָבֵשָׁה? כֹּל שֶׁתִּנָּקֵב וְאֵינָהּ מוֹצִיאָה טִיפַּת דָּם. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְּשׁוּלָּם אוֹמֵר: יְבֵשָׁה שֶׁתְּהֵא נִפְרֶכֶת. גְּמ' אַמַּאי? פִּסֵּחַ וְעִוֵּר כְּתִיב! כְּתִיב נָמֵי "כִּי יִהְיֶה בּוֹ מוּם", וְאֵימָא: "כִּי יִהְיֶה בּוֹ מוּם" — כָּלַל, "פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר" — פָּרַט, כְּלָל וּפְרָט אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מָה שֶׁבַּפְּרָט; פִּסֵּחַ וְעִוֵּר — אֵין, מִידֵּי אַחֲרִינָא — לָא! (ה)"כֹּל מוּם רָע" — חָזַר וְכָלַל, כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל — אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט; מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ — מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין, אַף כֹּל מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין. וְאֵימָא: מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ — מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי, וּבוֹטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ, וְאֵינוֹ חוֹזֵר, אַף כֹּל — מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי, וּבוֹטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ, וְאֵינוֹ חוֹזֵר. אַלְמָה תְּנַן: נִכְפְּגְמָה אָזְנוֹ מִן הַחַסְחוּס וְלֹא מִן הָעוֹר? כֹּל מוּם רָע רִיבּוּיָא הוּא, אִי הָכִי, מוּמִין שֶׁבַּסֵּתֶר נָמֵי? אַלְמָה תְּנַן: חוּטִין הַחִיצוֹנוֹת שֶׁנִּכְפְּגְמוּ וְשֶׁנִּגְמְמוּ, וְהַפְּנִימִיּוֹת שֶׁנֶּעֱקְרוּ — נֶעֱקְרוּ

מְפַרְיִן אֶת הַנֶּדֶר לְשָׁעָה לְקָרְקַע נְקִיָּה לַכֹּל גַּבֵּי חָכָם שַׁיָּךְ לְשׁוֹן הַתָּרָה וְכֵן בְּהַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (כ"ב דף על.) גַּבֵּי בַּת קוֹל לְקָקְחַמֵר וְעַכְשָׁו שֶׁנִּשְׁבְּעָתִי מִי מֵפֵר לִי: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֶחָד מֵהֶם חָכָם מִכְּלָל דְּהָנָךְ כֹּל דְּהוּ אָמַר רַבִינָא דְּמַסְבְּרִי לְהוּ וְסָבְרִי כ"כ בְּרוֹב הַסְּפָרִים וְיֵשׁ סְפָרִים קְנָרְסִי כְּגוֹן מַאן אָמַר רַב נַחְמָן כְּגוֹן אָנָא דְּמַסְבְּרִי לֵיהּ וְסָבַר. (א)רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֲפִילּוּ יֵשׁ שָׁם עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה כּוּ'. אָמַר רַב חֲנַנְאֵל אָמַר רַב: אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. פְּשִׁיטָא, יָחִיד וְרַבִּים הֲלָכָה כְּרַבִּים! מַהוּ דְּתֵימָא נִמּוּקוֹ עִמּוֹ? קָא מַשְׁמַע לַן. תִּפְשׁוּט מֵהָא, דְּהָהָ קַמַּיְיתָא מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל אִיתְּמַר, דְּאִי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב — תַּרְתֵּי לְמָה לִי? חֲדָא (מכלל) [מִכְּלָלָא] דַּחֲבִירְתַּהּ אִיתְּמַר. אב"מַתְנִי' הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר, וְנוֹדַע שֶׁלֹּא הֶרְאָהוּ — מַה שֶּׁאָכְלוּ אָכְלוּ, וַיַּחְזִיר לָהֶם הַדָּמִים, וּמַה שֶּׁלֹּא אָכְלוּ — הַבָּשָׂר יִקָּבֵר. וַיַּחְזִיר אֶת הַדָּמִים. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה וּמְכָרָהּ, וְנוֹדַע שֶׁהִיא טְרֵפָה — מַה שֶּׁאָכְלוּ אָכְלוּ, וּמַה שֶּׁלֹּא אָכְלוּ — הֵם יַחֲזִירוּ לוֹ אֶת הַבָּשָׂר, וְהוּא יַחֲזִיר לָהֶם אֶת הַדָּמִים. מְכָרוּהוּ לְגוֹיִם, אוֹ הִטִּילוּהוּ לִכְלָבִים — יְשַׁלְּמוּ דְּמֵי טְרֵפָה. ב"גְּמ' תָּנוּ רַבָּנַן: הַמּוֹכֵר בָּשָׂר לַחֲבֵירוֹ וְנִמְצָא בְּשַׂר בְּכוֹר, פֵּירוֹת וְנִמְצָא טְבָלִים, יַיִן וְנִמְצָא יֵין נֶסֶךְ — מַה שֶּׁאָכְלוּ אָכְלוּ, וַיַּחְזִיר לָהֶם אֶת הַדָּמִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: דְּבָרִים שֶׁהַנֶּפֶשׁ קָצָה בָּהֶן — יַחֲזִיר לָהֶן אֶת הַדָּמִים, וְשֶׁאֵין הַנֶּפֶשׁ קָצָה בָּהֶם — יִנְכֶּה לָהֶם אֶת הַדָּמִים. וְאֵלּוּ הֵן דְּבָרִים שֶׁהַנֶּפֶשׁ קָצָה בָּהֶן: נְבֵילוֹת וּטְרֵיפוֹת, שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים. וְאֵלּוּ הֵן דְּבָרִים שֶׁאֵין הַנֶּפֶשׁ קָצָה בָּהֶן: בְּכוֹרוֹת, טְבָלִים וְיֵין נֶסֶךְ. בְּכוֹר — וְלֵימָא לֵיהּ: מַאי אַפְּסֵדְתָּךְ? לָא צְרִיכָא, כְּגוֹן דְּזַבֵּין לֵיהּ מִמְּקוֹם מוּמָא, דַּאֲמַר לֵיהּ: אִי לָאו דְּאָכְלַתְּ הֲוָה מַחְזֵינָא לֵיהּ וְשָׁרֵי נִיהַלֵּיהּ, כְּרַבִּי יְהוּדָה. טְבָלִים — הֲוָה מַתְקֵינְנָא לְהוּ וְאָכֵלְנָא לְהוּ, יֵין נֶסֶךְ — עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבֶת, וּכְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. ד"(ג)דִּתְנַן: יֵין נֶסֶךְ שֶׁנִּפַּל לַבּוֹר — כּוּלּוֹ אָסוּר בַּהֲנָאָה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: יִמָּכֵר כּוּלּוֹ לְגוֹיִם, חוּץ מִדְּמֵי יֵין נֶסֶךְ שֶׁבּוֹ.

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' בכורות הל' ט:

ב מיי' פט"ז מהל' מכירה הל' יב, סמג עשין ריא, טוש"ע חו"מ סי' רלד סעי' א:

ג מיי' פט"ז מהל' מכירה הל' יב, טוש"ע יו"ד סי' קיט סעי' יג:

ד מיי' פט"ז מהל' מאכלות אסורות הל' כט, טוש"ע יו"ד סי' קלד סעי' ב:

ה מיי' פז' מהל' ביאת מקדש הל' ב, טור יו"ד סי' שט:

רבינו גרשום

לאפוקי מדר' יהודה דלא בעינן אחד מהם חכם:

דמסברי להו וסברי דלא ליהוו עמי הארץ גמורין:

תיפשוט מהא דמהכא איתמר תמניה דרב ש"מ דהך קמייתא לאחרינן ספק ממיה דרב ספק ממי' דשמואל דולמי דשמואל היא דלא הויא נמי תמניה דרב והכא נמי אמר רב הלכה כר' יוסי אלא לאפי' ג' בני כנסת מתירין היינו קמייתא תרי זימני למה לי למימר. לא ולאו לא איתמר אלא חדא תמניה דרב ואיהך מכללא. מהוקיא דהויא איתמר ואליבא דרב:

ויחזיר להם את הדמים. דקנסוהו רבנן:

הן יחזירו לו את הבשר שמותר בהנאתו ברשאי למוכרו לעובד כוכבים:

מכרוהו הוקחין את הבשר לעובד כוכבים ועליון לא נתנו הדמים שלמו לו דמי טרפה שהיא בחול ולא שלמו לו כל הדמים שנטלו ממנה לפי שהיא מכר טרפה מלעתה:

ובכה להם מן הדמים כנגד מה שאכלו והשאר יחזיר:

בכור אמאי ובכה לו מן הדמים ליתא דלא הוקח מאי אפסידתך לאכלתיה והא לא אהדרתיה ניהלך לא הוי תקנה אלא יקבר. כגון חזכן ההוא אכר דהוה בה מומא ואכליה ומשום הכי ובכה לה מן הדמים:

לאחר ליה לא לאו לאכלתיה הוה מחזינא ליה לחכם ושרי לי ניהליה:

כר' יהודה. דמתיר לראות מום לאחר שחיטה כלאחריהן בפרקין לגעלה:

עבדים. מני ר"ג לא לאו לאכלת מתקינא להו הלכך ובכה. ויין נסך שאינו נסך גרידא אלא ע"י תערובת נתנסך חבני ניהליה ולא הוה מהדר ליה הוה מותר בהנאתו כדרשב"ג דתנן וכו' הלכך ובכה:

סליק פירקא

עד אלו מומין. הסחוס שנעשה נוגרוס:

מלא כרשינה. כמלא הכנסת גרגר של כרשינין:

אמאי נשחטו על אלו מומין:

פסח ועור. בלבד כתיבי:

כתיב נמי כי יהיה בו מום פתם ריבה את אלו:

ובטל ממלאכתו פסח ועור שאינו ראוי למלאכה:

אלמה תנן נפגם אזנו דמשום הכי אינו בטל וקא הוי מום:

כל מום רע ריבויא הוא ומרבי הוי:

חוטין. חיצוניות הוי מום כי נגממו משום דלא הוי בסתר דמיתחזי כלאכול:

א מיי' פ"ז מהל' מאכלות אסורות הל' ד:

ב מיי' פ"ז מהל' מאכלות אסורות הל' ה:

ג מיי' פ"ז מהל' מאכלות אסורות הל' ו:

ד מיי' פ"ז מהל' מאכלות אסורות הל' ז:

ה מיי' פ"ז מהל' מאכלות אסורות הל' ח:

נִכְפְּגְמוּ שֶׁחָסְרוּ מְעַט: שֶׁנִּגְמְמוּ שֶׁנֶּחְתְּכוּ בְּסַכִּין בְּרִחבּוֹ וְלֹא חִסְרוּ אֶלָּא כְּעֵין סֶלֶק: הַפְּנִימִיּוֹת מונטליר"ש:

על אלו מומין פרק שישי בכורות

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' איסורי המזבח הל' י:

ב מיי' פה' מהל' ערכים וחרמין הל' יא:

ג מיי' פז' מהל' ביאת מקדש הל' ב, טור יו"ד סי' שט:

ד מיי' פז' מהל' ביאת מקדש הל' ג, טור יו"ד סי' שט, ש"ע יו"ד סי' קלד סעי' ב:

ה מיי' פג' מהל' עבדים הל' ט:

ו מיי' פג' מהל' עבדים הל' ח:

ז מיי' פג' מהל' טומאת מת הל' ב:

ח מיי' פי"ד מהל' טומאת מת הל' ב:

ט מיי' פי"ד מהל' טומאת מת הל' א:

רבינו גרשום

בעינא. למיתחזי מום רע ולוכח כלומר היינו מגוחי לי לא נעקרו מתם לא הוי מום רע ולא מיתחזי:

לי הכי מום עובר. למיתחזי ליהוי מום רע ולסחוטו עליה אלמה תנן ולא תן הער כו':

מום עובר סברא הוא. לגא לסחוטו עליה להשתא מיפרק לא פריקינן על מום עובר מיסחט כו'. ולי בעית אימא ג"כ הוא לסחוטו על מום עובר פסח ועוד מה לחנו למכתב אלא ש"מ לאינו נסחט אלא על מום קבוע דומיא דפסח ועוד:

אלא דת"ק ורבי יוסי בן (המגולם) [יהודה] בין כרשינה ועדשה איכא פורתא:

הסגל. בגמ"ר כרוקא:

אלא במילת. בכסר שתחת האחן הוא אין רוצעין אלא בגובה של האחן בסמוס וסם נעשה בעל מום הכהן ובקא מרבו ר' יוסי אפי' מחט לרצועה ובהכי הוי בעל מום (עבר עבדי) [עבר עברי] כהן אלמא דבנקב בצר מבעבשה איכ מומא:

לא קשיא כאן לסחוטו. עליו הבכור אינו נסחט אלא על נקב בעבשה:

כאן לפסול. להקריבה אפי' בנקב במחט הוי פסול:

הינלא. במקומו קורין לכרשינה הינלא:

כרשינה העומדת במוחק בנקב לו נכנסת ויוצאה בריוח:

כמה חסרון בשדרה אלא תמוה בראהל:

וכן בגבגלת. שמעתא בגומר מימרא הוא לשמואל:

וסימנך לגירסא לרב יהודה אמר מתניתא דמסכתת טובא לתני רב שמואל בר יהודה ומתניתא הוי עיקר:

ג"ל. רב חסלא ג"כ בלקאמרת בסגא עשית לבלי ב"ש וב"ה אחד כלתנן מאור אלא נעשה ביני אלם כגון כותל שבין ב' בתים ובכית אחד עומאה ובאותו כותל יש נקב כמין חגון נעשה מאליו כגון אבן שנקובה מאליה שיעורו של אותו נקב אם הוא כמו אגרוף נגול מביא את העומאה מבית לבית ומיטמאין אלם ובלים שבבית אחר. ואם המאור הוא פחות מיכן חוגן בפני העומאה:

אגרופו של בן בגוות. בן אחותו של רבן יוחנן בן זכאי שהיה אש גדול ביותר:

ושנו. שיעור של אותו אגרוף כראש גדול:

ומאור שנעשה ביני אלם שנקב שיעורו אם הוא כמלא מקלח גדול של נשכה במקלח גדול שבגשכה מביא את העומאה וכיון שעשו ביני אלם במתכוין סגי בבצר שיעורא אלמא דמקלח נמי הוי כסגא ג"כ מה בין ב"ש וב"ה בגבגלת:

מסורת השי"ס

א מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; ספרי במדבר; תמורה לב:; מנחות קא.

ב ספרא בחוקתי פרשה ד א

ג תוספתא בכורות

ד חולין מו:; משנה בכורות

ה שבועות ד:; קידושין כא:; לקמן נא.

ו קידושין כא:

ז עירובין ז.

ח משנה כלים

תורה אור השלם

וְאִם כָּל־בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא־יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה וְהֶעֱמִיד אֶת־הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן [ויקרא כז, יא]

וְאִם בְּבְהֵמָה הַטְּמֵאָה וּפָדָה בְּערְכְּךָ וְיָסַף חֲמִשִׁתוֹ עָלָיו וְאִם־לֹא יִגָּאֵל וְנִמְכַּר בְּערְכֶּךָ [ויקרא כז, כז]

וְלַקַּחְתָּ אֶת־הַמַּרְצֵעַ וְנָתַתָּה בְאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה־כֵּן [דברים טו, יז]

נֶעֱקְרוּ אין, נִפְגְּמוּ וְנִגְמְמוּ לָא? בָּעֵינָא "מוּם רָע", וְלֵיכָּא! אִי הָכִי, מוּם עוֹבֵר נַמִּי! אַלְמָה תְּנַן: וְלֹא מִן הָעוֹר? [אב(א)]מוּם עוֹבֵר סְבָרָא הוּא, הַשְׁתָּא מִיפְּרַק לָא פְּרָקִינַן עִלְּוֵיהּ, מִשְׁחָט שֶׁחֲטִינַן עִלְּוֵיהּ? דְּתַנְיָא: "וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה'" — בְּבַעֲלֵי מוּמִין הַכָּתוּב מְדַבֵּר. [ב]אַתָּה אוֹמֵר בְּבַעֲלֵי מוּמִין שֶׁנִּפְּדוּ הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּבְהֵמָה טְמֵאָה מַמָּשׁ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְאִם בְּבְהֵמָה הַטְּמֵאָה", הֲרֵי בְּהֵמָה טְמֵאָה אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים "אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה"? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה בַּעֲלֵי מוּמִין שֶׁנִּפְּדוּ. יָכוֹל יִפָּדוּ עַל מוּם עוֹבֵר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה'" — מִי שֶׁאֵינָהּ קְרֵיבָה כָּל עִיקָּר, יָצְתָה זוֹ שֶׁאֵינָהּ קְרֵיבָה הַיּוֹם אֶלָּא לְמָחָר. אִיבָּעֵית אֵימָא: אִם כֵּן פִּסֵּחַ וְעִוֵּר לְמָה לִי? [ג]נִסְדְּקָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָסְרָה. תָּנוּ רַבָּנַן: הַסֶּדֶק — כָּל שֶׁהוּא, הַפְּגִימָה — בֵּין בִּידֵי אָדָם בֵּין בִּידֵי שָׁמַיִם. מִכְּלָל דְּסֶדֶק בִּידֵי שָׁמַיִם לָא? 'אֶלָּא, סֶדֶק וּפְגִימָה — בֵּין בִּידֵי שָׁמַיִם בֵּין בִּידֵי אָדָם. וְכַמָּה שִׁיעוּר פְּגִימָה? כְּדֵי שֶׁתַּחְגּוֹר בָּהּ צִיפּוֹרֶן. [ד(ז)]נִקְבָּה מְלֹא וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנַן: כַּמָּה נְקִיבַת הָאוֹזֶן? מְלֹא כַרְשִׁינָה. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּכַעֲדָשָׁה. וְאֵיזוֹ הִיא יְבֵשָׁה? שֶׁאִם תִּינָּקֵב וְאֵינָהּ מוֹצִיאָה טִיפַּת דָּם. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְּשׁוּלָּם אוֹמֵר: יְבֵשָׁה כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נִפְרֶכֶת. תָּנָא: קְרוּבִין דִּבְרֵיהֶן לִהְיוֹת שָׁוִין. דִּבְרֵיהֶן דְּמַאן? אִילֵימָא דְּתַנָּא קַמָּא וְרַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְּשׁוּלָּם — טוּבָא אִיכָּא! אֶלָּא דְּתַנָּא קַמָּא וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. [ה]כַּעֲדָשָׁה — אִין, בְּצִיר מִכַּעֲדָשָׁה — לָא? וּרְמִינְהִי: "מַרְצֵעַ" — אֵין לִי אֶלָּא מַרְצֵעַ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַסּוֹל, וְהַסִּירָה, וְהַמַּחַט, וְהַמַּקְדֵּחַ, וְהַמַּכְתֵּב? [ו]תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלָקַחְתָּ" — כָּל דָּבָר שֶׁנִּלְקָח בְּיָד, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אוֹמֵר: "מַרְצֵעַ" — מָה מַרְצֵעַ מְיוּחָד שֶׁל מַתֶּכֶת, אַף כֹּל שֶׁל מַתֶּכֶת. [ז]וְקָתָנֵי סֵיפָא: אָמַר רַבִּי, יוּדָן בְּרַבִּי הָיָה דּוֹרֵשׁ: כְּשֶׁהֵן רוֹצְעִין, אֵין רוֹצְעִין אֶלָּא בַּמִּילָּת. 'וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין עֶבֶד עִבְרִי כֹּהֵן נִרְצָע, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשָׂה בַּעַל מוּם. וְאִם תֹּאמַר: בַּמִּילָּת הָיוּ רוֹצְעִין, הֵיאַךְ עֶבֶד כֹּהֵן נַעֲשָׂה בַּעַל מוּם? הָא אֵין רוֹצְעִין אֶלָּא בְּגוֹבַהּ שֶׁל אוֹזֶן. אָמַר רַב חָנָא בַּר קַטִּינָא: לָא קַשְׁיָא — כָּאן לִשְׁחוֹט, כָּאן לִפְסוֹל. מַאי כַּרְשִׁינָה? אָמַר רַב שֵׁרֵבְיָא: הִינְדָא. בְּעָא מִינֵּיהּ רַב הוֹשַׁעְיָא מֵרַב חוּנָא רַבָּה: כַּרְשִׁינָה הַנִּכְנֶסֶת וְיוֹצֵאָה, אוֹ כַּרְשִׁינָה הָעוֹמֶדֶת? אָמַר לוֹ: זוֹ לֹא שָׁמַעְתִּי, כֵּיוֹצֵא בָהּ שָׁמַעְתִּי. [ז(ז)]דִּתְנַן: הַשִּׁדְרָה וְהַגּוּלְגֹּלֶת שֶׁחָסְרוּ, כַּמָּה חֶסְרוֹן בַּשִּׁדְרָה וְלֹא יְהֵא מְטַמֵּא בְּאֹהֶל? בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁתֵּי חוּלְיוֹת, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: חוּלְיָא אַחַת. וּבַגּוּלְגֹּלֶת, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כְּמִלֹּא מַקְדֵּחַ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: כְּדֵי שֶׁיִּנָּטֵל מִן הַחַי וְיָמוּת. וְיָתֵיב רַב חִסְדָּא וְקָמִיבַּעְיָא לֵיהּ: "כְּדֵי שֶׁיִּנָּטֵל מִן הַחַי" — וְכַמָּה? אֲמַר לֵיהּ רַב תַּחְלִיפָא בַּר אֲבוּדִימִי: הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל — כְּסֶלַע. וְאִיתְּמַר: רַב סָפְרָא אָמַר: שְׁמַעְתְּתָא אֲמַר לֵיהּ, וְרַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה אָמַר: מַתְנִיתָא אֲמַר לֵיהּ, וְסִימָנֵךְ: תָּנֵי רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה. [ח]וַאֲמַר לֵיהּ: אִם כֵּן, עָשִׂיתָה דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי וְדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל אֶחָד! דִּתְנַן: מָאוֹר שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בִּידֵי אָדָם, שִׁיעוּרוֹ מְלֹא אֶגְרוֹף גָּדוֹל, וְזֶהוּ אֶגְרוֹפוֹ שֶׁל בֶּן אַבְטִיחַ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: וְיֶשְׁנוֹ כְּרֹאשׁ גָּדוֹל שֶׁל אָדָם. [ט]נַעֲשָׂה בִּידֵי אָדָם, שִׁיעֲרוּהוּ כְּמִלֹּא מַקְדֵּחַ גָּדוֹל שֶׁל לִשְׁכָּה, שֶׁהוּא כְּפוּנְדְּיוֹן (שֶׁל) הָאִיטַלְקִי, וּכְסֶלַע נִירוֹנִית, וְיֶשְׁנוֹ

כְּמִלֹּא

מוּם רַע לָא מִקְרֵי אֶלָּא בְּנָטוּי שֶׁמְּנַוְּלוֹ: אִי הָכִי לְכָל מוּם רִיבּוּיָא הוּא: הַשְׁתָּא מִיפְּרַק לָא פְּרִקִינַן עִלְּוֵיהּ: מִשְׁחָט שֶׁחֲטִינַן עִלְּוֵיהּ: פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין: מִשְׁחָט שֶׁחֲטִינַן עִלְּוֵיהּ בְּכוֹר בְּחוּן: כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר פָּסוּל חַסֵּר וְאֵס בַּבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה וּפָדָה כְּעֶרְכֶּךָ: אֵס כֵּן לְבַעַל מוּם עוֹבֵר נָמֵי נִפְדִּין פֶּסַח וְעוֹר מֵאי חַיְּבֵי לֵיהּ? דְּמִשְׁמַע מוּמִין קְבוּעִין וְלֹא עוֹבְרִין: בִּדְלֵי שֶׁמִּיס שֶׁנּוֹלַד עִמּוֹ: שֶׁתַּחְגֹּר שֶׁתְּעַכֵּב בָּהּ צִפֹּרֶן אֵס בּוֹלְקִין בִּכְלִיקַת סַכִּין: אֶלָּא לְהַנָּא קַמָּא וְרִ' יוֹסֵי דְּכַרְשִׁינָה אֵינָהּ גְּלוֹלָה מְעַלֶּסֶת אֶלָּא מְעַט: הַסּוֹל קִיסָם שֶׁרֹאשׁוֹ חַד שֶׁקּוֹרִין בְּרוּק"ח: סִילְא קוֹן: מִקְדֵּחַ טְרִיבֹּ"ח: מִכְתֵּב עֵט בַּרְזֶל: לַף כֹּל שֶׁל מַתֶּכֶת וכפ"ק לְקִלּוּשִׁין מִפְרַס פְּלַגְתֵּיהוּ לְרַבִּי לָרַס כְּנָנֵי וּפְרָעֵי וְרִ' יוֹסֵי לָרַס רִבּוּיֵי וּמְעוּטֵי: בְּרִיבִּי חֶלֶס גָּלוּל: בְּמִינַת חֲלֵיהָ: הַיְלַדְ הוּא עוֹשֶׂה בַּעַל מוּם אָז חָבֵר בְּרִיאָ: אָז רוֹצְעִין בְּנִיחוּתָא. אָז וַדַּאי אֵין רוֹצְעִין אֶלָּא בְּגוֹבַהּ שֶׁל אֹזֶן סְחוּם וּמַכֶּל מָקוֹס קַשְׁיָא לְקַתָּנֵי הָכָא יְמִין הָרְצִיעָה נַעֲשָׂה בַּעַל מוּם וְקָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה לִרְצִיעָה וְקָנָה בְּמַחַט אֶלָּא הָיוּ כְּעֲשָׂה: כָּאן נִסְחוֹט כָּאן נִפְסוֹל יֵשׁ מוּמִין הַרְבֵּה בִּבְכוֹר שֶׁפּוֹסְלִים אוֹתוֹ לִקְרֵב עַל גַּבֵּי מִזְבֵּחַ וְאֵין מַכְשִׁירִין אוֹתוֹ נִסְחָט כְּלִקְנָן אֵנוּ שֶׁאֵינוּ שׁוֹחְטִין עֲלֵיהֶן לֹא בַּמִּקְדָּשׁ וְלֹא בַּמְּדִינָה: הִנְלָא בְּנוֹשֵׁן לַעַז"ז וּיע"ח: כַּרְשִׁינָה הָעוֹמֶדֶת נִבְלָשׁוֹן לַעַז"ז וּיע"ח: כַּרְשִׁינָה נִכְנֶסֶת (עִמּוֹ) וְיוֹצֵאת בּוֹ הָיוּ מוּם אוֹ לְגַמְרֵי לָא הָיוּ מוּם עַל שֶׁיְּהֵא הַנֶּקֶב רָחָב שֶׁכַּרְשִׁינָה תְּהֵא נִכְנֶסֶת וְיוֹצֵאת בּוֹ: כֵּיוָצֵא בָהּ שָׁמַעְתִּי מִכֵּיוָצֵא בָהּ לָן לְקַמֵּי לָן נַעֲשָׂה כֵּיוָצֵא בָהּ אֶלָּא הָיוּ כְּעֲשָׂה: הַשִּׁדְרָה וְהַגַּלְגֹּלֶת שֶׁמִּין מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל וּשְׁאֵר עֲצָמוֹת אֵין מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל וְכַמָּה יַחְסְרוּ וְלֹא יִטְמְאוּ: ה"ג וְיַתֵּב רַב חִסְדָּא וְקָמִיבַּעְיָא לֵיהּ וְאִתְּמַר רַב סָפְרָא אָמַר שְׁמַעְתָּא אֲמַר לֵיהּ ר"ל רַב תַּחְלִיפָא לְרַב חִסְדָּא דְּכַרְשִׁינָה אֵינָהּ גְּלוֹלָה מְעַלֶּסֶת אֶלָּא מְעַט: וְסִימָנֵךְ שֶׁלֹּא תְּטַעֶה מִי אָמַר שְׁמַעְתָּא וּמִי מַתְנִיתָא תָּנֵי רַב יְהוּדָה בַּר שְׁמוּאֵל דְּאַסְכְּחָן מְקוֹמוֹת הָרְבֵּה בַּשַּׁ"ס לְאַיְרֵי רַב יְהוּדָה בַּל' מַתְנִיתָא תָּנֵי רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה בְּמַסֶּכֶת ע"ז רְפוּאוֹת לְחֵין מַעֲמִידִין (לַף כח:): וא"ל רַב חִסְדָּא לְרַב תַּחְלִיפָא: אִם כֵּן לְבֵית הַגֹּל בְּסֶגֶא אָמַר עֲשִׂיתָ כ"ש וכ"ה אֶחָד: מְאוֹר חַנּוּן שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בִּידֵי אָדָם שֶׁנָּפַל הַכֹּתֶל מֵאֵלָיו מְעַט בֵּין בַּיִת לָבַיִת: שֶׁעוּרוֹ לְהַכִּיל טוּמְאָה מִבַּיִת זֶה לָבַיִת זֶה: כְּמִלֹּא אֶגְרוֹף גָּדוֹל לְכֵינוּן דְּלָא נַעֲשָׂה בִּידֵי אָדָם בֵּין כ"ש וכ"ה אֶחָד: וְיֶשְׁנוֹ לְאוֹתוֹ פּוּנְדְּיוֹן:

כִּמְלֹא נֶקֶב שֶׁל עוֹל! אִישְׁתִּיק, וְאָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא: שֶׁמָּא מַקְדֵּחַ וְחִיסּוּמוֹ שָׁנִינוּ. וַאֲמַר לֵיהּ רַב תַּחְלִיפָא: לָא תֵּימָא שֶׁמָּא, אֶלָּא וַדַּאי מַקְדֵּחַ וְחִיסּוּמוֹ, צָרִיךְ לְהִתָּלוֹת עָלֶיהָ כְּחִזְקִיָּה אֲבִי עִקֵּשׁ. [א](א)דִּתְנַן: זוֹ עֵדוּת הֵעִיד חִזְקִיָּה אֲבִי עִקֵּשׁ לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּיַבְנֶה, שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן: כֹּל שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלֵי חֶרֶס — אֵין לוֹ אֲחוֹרַיִם לַחֲלִיקָה. נִטְמָא תוֹכוֹ — נִטְמָא גַּבּוֹ, נִטְמָא גַּבּוֹ — נִטְמָא תוֹכוֹ. כְּלִי חֶרֶס, בְּתוֹכוֹ תָּלָה רַחֲמָנָא — אִית לֵיהּ תּוֹךְ — אִיטַּמִּי לֵיהּ, לֵית לֵיהּ תּוֹךְ — לָא אִיטַּמִּי לֵיהּ! (ב)אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אָבִין: הָכִי קָאָמַר, כֹּל שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלֵי חֶרֶס — כְּנֶגְדּוֹ בִּכְלֵי שֶׁטֶף אֵין לוֹ אֲחוֹרַיִם לַחֲלִיקָה, נִטְמָא תוֹכוֹ — נִטְמָא גַּבּוֹ, נִטְמָא גַּבּוֹ — נִטְמָא תוֹכוֹ. לָמָּה לִי לְמִיתְלְיֵיהּ בִּכְלֵי חֶרֶס? נֵימָא: כֹּל שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלֵי שֶׁטֶף — אֵין לוֹ אֲחוֹרַיִם לַחֲלִיקָה! (ג)הָא קָא מַשְׁמַע לַן, דְּיֵשׁ לוֹ תּוֹךְ — הֲרֵי הוּא כִּכְלֵי חֶרֶס; מָה כְּלִי חֶרֶס, נִטְמָא תוֹכוֹ — נִטְמָא גַּבּוֹ, לֹא נִטְמָא תוֹכוֹ — לֹא נִטְמָא גַּבּוֹ; אַף כְּלִי שֶׁטֶף, נִטְמָא תוֹכוֹ — נִטְמָא גַּבּוֹ, לֹא נִטְמָא תוֹכוֹ — לֹא נִטְמָא גַּבּוֹ. בִּשְׁלָמָא כְּלִי חֶרֶס, גַּלֵּי בֵּיהּ רַחֲמָנָא "תּוֹכוֹ", אֶלָּא כְּלִי שֶׁטֶף, מִי גַּלֵּי בֵּיהּ רַחֲמָנָא תּוֹכוֹ? [ג](ד)אִי בְּטוּמְאָה דְּאוֹרַיְיתָא — הָכִי נָמֵי, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן? בְּטוּמְאַת מַשְׁקִין דְּרַבָּנַן, דִּתְנַן: כְּלִי שֶׁנִּטְמָא אֲחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין — אֲחוֹרָיו טְמֵאִין, תּוֹכוֹ אֳגָנּוֹ אָזְנוֹ וְיָדָיו טְהוֹרִין, נִטְמָא תוֹכוֹ — כּוּלּוֹ טָמֵא. [ד][ה](ה)מִדְּאוֹרַיְיתָא, אֵין אוֹכֵל מְטַמֵּא כְּלִי, וְאֵין מַשְׁקֶה מְטַמֵּא כְּלִי, וְרַבָּנַן הוּא דִּגְזוּר מִשּׁוּם מַשְׁקֵה זָב וְזָבָה. הִלְכָּךְ, שַׁוְּיוּהּ רַבָּנַן כְּטוּמְאָה דִּכְלִי חֶרֶס, וְלָא שַׁוְּיוּהּ רַבָּנַן כְּטוּמְאָה דְּאוֹרַיְיתָא דְּנַפְשֵׁיהּ. (ו)עֲבַדוּ רַבָּנַן הֶיכֵּירָא, כִּי הֵיכִי דְּלָא לִישְׂרוֹף עֲלֵיהּ תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים. אִי הָכִי, אֵין לוֹ תּוֹךְ נָמֵי, לֶיעְבֵּיד נָמֵי הֶיכֵּירָא! כֵּיוָן דַּעֲבַדוּ הֶיכֵּירָא בְּיֵשׁ לוֹ תּוֹךְ, יְדִיעַ דְּאֵין לוֹ תּוֹךְ דְּרַבָּנַן. [ו](ז)וְאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלֵי שֶׁטֶף, דְּאוֹרַיְיתָא בַּר קַבּוּלֵי טוּמְאָה הוּא? דּוּמְיָא דְּשַׂק בָּעֵינַן, מָה שַׂק מִיטַּלְטֵל מָלֵא וְרֵיקָן, אַף כֹּל מִיטַּלְטֵל מָלֵא וְרֵיקָן. [ז][ח]בְּהָנָךְ דַּחֲזוּ לְמִדְרָסוֹת. אִי הָכִי, חֶרֶס נָמֵי! אֵין מִדְרָס בִּכְלֵי חֶרֶס. רַב פָּפָּא אָמַר: מַקְדֵּחַ גָּדוֹל שָׁנִינוּ. מִכְּלָל דְּמַקְדֵּחַ סְתָם זוּטְרָא נָמֵי מִכְּסֶלַע. הָנִיחָא לְרַבִּי מֵאִיר, אֶלָּא לְרַבָּנַן מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? (ח)דִּתְנַן: בְּאֵיזֶה מַקְדֵּחַ אָמְרוּ? בְּקָטָן שֶׁל רוֹפְאִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּגָדוֹל שֶׁל לִשְׁכָּה. וּלְרַבִּי מֵאִיר, מִי נִיחָא? הֲוָה לֵיהּ מִקּוּלֵּי בֵּית שַׁמַּאי וּמֵחוּמְרֵי בֵּית הִלֵּל. וַאֲנַן דִּתְנַן — תְּנַן, דְּלָא תְּנַן — לָא תְּנַן! אָמַר רַב נַחְמָן: סֶלַע נֵירוֹנִית שָׁנִינוּ, כְּמַקְדֵּחַ גָּדוֹל, סֶלַע סְתָם זוּטְרָא מִמַּקְדֵּחַ סְתָם. [ט]מַתְנִי' הָרִיס שֶׁל עַיִן שֶׁנִּיקַּב, שֶׁנִּפְגַּם, שֶׁנִּסְדַּק, הֲרֵי בְּעֵינוֹ דַּק, תְּבַלּוּל, חִלָּזוֹן, נָחָשׁ, עָצָב. אֵיזֶהוּ תְּבַלּוּל? לָבָן הַפּוֹסֵק בְּסִירָא וְנִכְנָס בַּשָּׁחוֹר. שָׁחוֹר נִכְנָס בַּלָּבָן — אֵינוֹ מוּם.

גְּמָ'

כִּמְלֹא נֶקֶב שֶׁל עֹל שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ נֶקֶב וְתוֹקְעִין בּוֹ יָתֵד לִקְשֹׁר רְצוּעוֹת הָעֹל אַלְמָא מַקְדֵּחַ הָוֵי כְּסֶלַע וּמַאי אִיכָּא בֵּין ב"ש וּבֵין ב"ה: אִשְׁתִּיק רַב תַּחְלִיפָא: וא"ל רַב חִסְדָּא שֶׁמָּא מַקְדֵּחַ דְּקָאָמַר ב"ש בְּגֻלְגֹּלֶת מַקְדֵּחַ וְחִסּוּמוֹ שָׁנִינוּ לְאַחַר שֶׁנַּעֲשָׂה הַחוֹר מְעַגְּלִין אֶת הַמַּקְדֵּחַ וְנוֹטֵל מִצְּדֵי הַנֶּקֶב וּמַרְחִיבִין אֶת הַנֶּקֶב כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס מַקְדֵּחַ וְיוֹצֵא בְּרֶוַח וְהַיְנוּ חִסּוּם שֶׁנּוֹטֵל מַה שֶּׁחִסֵּם וְסוֹתֵם אֶת הַנֶּקֶב וְאֵינוֹ מַנִּיחַ לִכָּנֵס הַמַּקְדֵּחַ בְּרֹחַב וּמַקְדֵּחַ וְחִסּוּמוֹ הָוֵי יוֹתֵר מִסֶּלַע: א"ל רַב תַּחְלִיפָא לְרַב חִסְדָּא לָא תֵּימָא שֶׁמָּא אֶלָּא אֵימָא וַדַּאי מַקְדֵּחַ וְחִסּוּמוֹ שָׁנִינוּ: וְצָרִיךְ אַתָּה לְהִתָּלוֹת עָלֶיהָ כְּלוֹמַר יָכוֹל אַתָּה לִסְמֹךְ עַל דָּבָר זֶה: כְּחִזְקִיָּה אֲבִי עִקֵּשׁ שֶׁנִּסְמַךְ עַל עֵדוּתוֹ שֶׁלֹּא הָיָה תַּלְמִיד חוֹלֵק עָלָיו: אֵין לוֹ אֲחוֹרַיִם לַחֲלִיקָה שֶׁאֵין אֲחוֹרָיו חֲלוּקִים מִתּוֹכוֹ דְּלָא אָמְרִינַן אִם נִטְמָא גַּבּוֹ גַּבּוֹ טָמֵא וְתוֹכוֹ טָהוֹר אֶלָּא אִם נִטְמָא גַּבּוֹ נִטְמָא תוֹכוֹ. אוֹתוֹ צַד שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ קָרֵי תּוֹךְ אע"ג דְּאֵין לוֹ בֵּית קִבּוּל: וְקָפָרֵיךְ כְּלִי חֶרֶס בְּתוֹכוֹ תָּלָה רַחֲמָנָא דְּאֵין מְטַמֵּא אֶלָּא מִתּוֹכוֹ דִּכְתִיב וְכָל כְּלִי חֶרֶס אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ וְגוֹ': כְּנֶגְדּוֹ בִּכְלֵי שֶׁטֶף כְּלוֹמַר דִּכְוָתֵהּ בִּכְלֵי שֶׁטֶף שֶׁאֵין לוֹ נָמֵי תּוֹךְ אֵין לוֹ אֲחוֹרַיִם וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ לָהּ. כְּלֵי שֶׁטֶף כְּלִי עֵץ דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא ט"ו:י"ב) וְכָל כְּלִי עֵץ יִשָּׁטֵף בַּמָּיִם וּלְקַמֵּהּ פָּרֵיךְ וְכִי אֵין לוֹ תּוֹךְ מִי מְקַבֵּל פְּשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ טֻמְאָה. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי כְּלֵי שֶׁטֶף הַיְנוּ כְּלֵי מַתָּכוֹת וְטָעוּת הוּא בְּיָדָם דְּא"כ אַמַּאי פָּרֵיךְ לְקַמָּן מִי מְקַבְּלֵי פְּשׁוּטֵי כְּלֵי שֶׁטֶף טֻמְאָה לָאו פִּרְכָא הִיא דְּוַדַּאי פְּשׁוּטֵי כְּלֵי מַתָּכוֹת טְמֵאִים: הָא קמ"ל כו' לְהָכִי תַּלְיֵיהּ לִכְלֵי שֶׁטֶף בִּכְלֵי חֶרֶס דְּהֵיכָא דְּיֵשׁ לוֹ תּוֹךְ נִטְמָא תוֹכוֹ נִטְמָא גַּבּוֹ: אִי בְּטֻמְאָה דְּאוֹרָיְיתָא הָכִי נָמֵי דִּפְשִׁיטָא לַן שֶׁאִם נִטְמָא גַּבּוֹ נִטְמָא תוֹכוֹ בֵּין יֵשׁ לוֹ תּוֹךְ בֵּין אֵין לוֹ תּוֹךְ וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן דְּבְיֵשׁ לוֹ תּוֹךְ נִטְמָא גַּבּוֹ לֹא נִטְמָא תוֹכוֹ וּבְאֵין לוֹ תּוֹךְ אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעֵי' דְּנִטְמָא תוֹכוֹ נִטְמָא גַּבּוֹ נִטְמָא גַּבּוֹ נִטְמָא תוֹכוֹ בְּטֻמְאָה דְּרַבָּנָן כְּלִי שֶׁנִּטְמְאוּ אֲחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין טְמֵאִין: תּוֹכוֹ אֳגָנּוֹ דְּהַיְנוּ בֵּית קִבּוּל הַתַּחְתּוֹן שֶׁיּוֹשֵׁב עָלָיו. ל"א אֳגָנּוֹ שְׂפָתוֹ: אָזְנוֹ זֶהוּ מַה שֶּׁעוֹשִׂין בְּחָבִיּוֹת שֶׁל חֶרֶס לְבֵית אֲחִיזָה שֶׁקּוֹרִין מנש"ו: יָדָיו כְּגוֹן כְּלֵי חֶרֶס שֶׁעוֹשִׂין לוֹ זָנָב לַאֲחוֹרָיו: דְּמִדְּאוֹרָיְיתָא אֵין אוֹכָלִין וּמַשְׁקִין מְטַמְּאִין כֵּלִים בפ"ק דִּפְסָחִים (דַּף יח.): מִשּׁוּם מַשְׁקֶה דְּזָב וְזָבָה כְּגוֹן רֻקּוֹ וְזוֹבוֹ דְּהָוֵי אַב הַטֻּמְאָה וּמְטַמֵּא כְּלִי מִדְּאוֹרָיְיתָא אַפִּי' אָדָם דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא ט"ו:ח') וְכִי יָרֹק הַזָּב וְגוֹ': הִלְכָּךְ שַׁוְּיוּהָ רַבָּנָן לִכְלֵי שֶׁטֶף הַנִּטְמָא בְּמַשְׁקִין: דִּכְלִי חֶרֶס דְּאוֹרָיְיתָא דְּאִם נִטְמָא גַּבּוֹ לֹא נִטְמָא תוֹכוֹ: וְלָא שַׁוְּיוּהָ רַבָּנָן כְּטֻמְאָה דְּאוֹרָיְיתָא דְּנַפְשֵׁהּ דִּכְלֵי שֶׁטֶף מִשּׁוּם דַּעֲבַדוּ רַבָּנָן הֶכֵּירָא לְהָקֵל בְּטֻמְאַת מַשְׁקִין כִּי הֵיכִי דְּלָא נִשְׂרוֹף עָלֶיהָ תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים אֶלָּא חֻלִּין. וְאִי קַשְׁיָא אַמַּאי לֹא גְּזוּר בִּכְלֵי חֶרֶס טֻמְאַת מַשְׁקִין לַאֲחוֹרָיו תָּרֵץ מִשּׁוּם דְּהָתָם לֵיכָּא לְמִגְזַר מִשּׁוּם מַשְׁקֶה דְּהָא אַפִּי' נָגְעוּ מַשְׁקֵה זָב וְזָבָה מֵאֲחוֹרָיו לֹא מְקַבְּלֵי טֻמְאָה אֶלָּא מִתּוֹכוֹ וְאִי מִשּׁוּם דִּכְתִיב וּכְלִי חֶרֶס אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַזָּב וְגוֹ' הַהוּא מְפֹרָשׁ (בְּמַסֶּכֶת נִדָּה) (דַּף מג) דִּבְהֶסֵּיט מִשְׁתַּעֵי לְאֵיזֶהוּ מַגָּעוֹ שֶׁהוּא כְּכֻלּוֹ הֱוֵי אוֹמֵר זֶה הֶסֵּטוֹ: וְאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלֵי שֶׁטֶף דְּאוֹרָיְיתָא בַּר קַבּוֹלֵי טֻמְאָה הוּא דְּאִצְטְרִיךְ רַבָּנָן לְמִגְזַר בְּהוּ מַשְׁקִין וְעוֹד דַּאֲמַרַן לְעֵיל אִי בְּטֻמְאָה דְּאוֹרָיְיתָא ה"נ לָא אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן דְּאֵין לוֹ אֲחוֹרַיִם לַחֲלִיקָה: דּוּמְיָא דְּשַׂק בָּעֵינַן דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא י"א:ל"ב) מִכָּל כְּלִי עֵץ אוֹ בֶגֶד אוֹ עוֹר אוֹ שָׂק אִתַּקַּשׁ כְּלִי עֵץ לְשַׂק: מָלֵא וְרֵיקָן דְּיֵשׁ לוֹ בֵּית קִבּוּל: בְּהָנָךְ דַּחֲזוּ לְמִדְרָסוֹת כְּגוֹן כִּסֵּא וְסַפְסָל דִּמְקַבְּלֵי טֻמְאָה ע"י מִדְרָס: א"ה בִּכְלֵי חֶרֶס נָמֵי נִגְזוֹר טֻמְאָה בְּאֵין לוֹ תּוֹךְ בְּהָנָךְ דַּחֲזוּ לְמִדְרָסוֹת: אֵין מִדְרָס בִּכְלֵי חֶרֶס שֶׁיִּשָּׁבֵר אִם אָדָם יוֹשֵׁב עָלָיו: רַב פָּפָּא אָמַר הָא דַּאֲמַרְתְּ עָשִׂיתָ ב"ש וב"ה אֶחָד לָאו פִּרְכָא הִיא: דְּמַקְדֵּחַ גָּדוֹל שָׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה דְּמָאוֹר הֶעָשׂוּי בִּידֵי אָדָם דְּמַקְדֵּחַ גָּדוֹל דְּהָוֵי כְּסֶלַע נִירוֹנִית אֲבָל מַקְדֵּחַ סְתָם בָּצִיר מִסֶּלַע וּב"ש בְּמַקְדֵּחַ סְתָם קָאָמְרִי: בְּאֵיזֶה מַקְדֵּחַ אָמְרוּ ב"ש בְּגֻלְגֹּלֶת כִּמְלֹא מַקְדֵּחַ כְּקָטָן שֶׁל רוֹפְאִים שֶׁקּוֹדְרִין בּוֹ אֶת הָרֹאשׁ לְתַקֵּן אֶת הַמַּכָּה: הָנִיחָא לר"מ כו' וְתוּ אַפִּי' לר"מ מִי נִיחָא אִם כֵּן לְשִׁיעוּרָא דב"ש זוּטַר הֲוָה לֵיהּ מִקּוּלֵּי ב"ש דְּהַיְנוּ קוּלָּא דְּבְשִׁיעוּרָא זוּטָא כִּי הַאי פָּרְחָה לָהּ טֻמְאַת גֻּלְגֹּלֶת: וַאֲנַן שִׁית תְּנַן בְּעֵדִיּוֹת (פ"ה מִשְׁנָה א) שִׁשָּׁה דְּבָרִים מִקּוּלֵּי ב"ש שֵׁב לָא תְּנַן: סֶלַע נִירוֹנִית שָׁנִינוּ דְּהָוֵי כְּמַקְדֵּחַ גָּדוֹל אֲבָל כְּסֶלַע דְּקָאָמְרִי ב"ה זוּטַר אַפִּי' מִמַּקְדֵּחַ קָטָן שֶׁל רוֹפְאִים הִלְכָּךְ אַפִּי' לר"מ שִׁיעוּרָא לב"ש נְפִישׁ: מַתְנִי' רִיס שֶׁל עַיִן מְפֹרָשׁ בַּגְּמָ': הֲרֵי בְּעֵינוֹ דַּק כְּלוֹמַר הֲרֵי שֶׁיֵּשׁ בְּעֵינוֹ דַּק טייל"א: תְּבַלּוּל מְפֹרָשׁ מַאי הִיא: חִלָּזוֹן אוֹלִי הִיא שֶׁקּוֹרִין לימו"ן: נָחָשׁ מְפֹרָשׁ בַּגְּמָרָא: וְעָנָב מיי"ל: לָבָן הַפּוֹסֵק בְּסִירָא סִירָא הַיְנוּ שׁוּרָה שֶׁבָּעַיִן סָבִיב לַשָּׁחֹר. שָׁחוֹר הוּא שֶׁקּוֹרִין פרוניל"א שֶׁמִּשָּׁם מַרְאִית הָעַיִן בָּאָה. וְאִם חוּט שֶׁל לָבָן יוֹצֵא מִן הַלָּבָן וּפוֹסֵק אוֹתָהּ שׁוּרָה וְנִכְנָס בַּשָּׁחוֹר הָוֵי מוּם: שָׁחוֹר וְנִכְנָס בַּלָּבָן אִם חוּט הַשָּׁחוֹר יוֹצֵא מִן הַשָּׁחוֹר וּפוֹסֵק בְּסִירָא וְנִכְנָס בַּלָּבָן: אֵינוֹ מוּם שֶׁאֵין מוּמִין בַּלָּבָן דְּלָאו עַיִן הוּא אֶלָּא שֶׁמֶן הָעַיִן:

צָרִיךְ אַתָּה לִתְלוֹת בְּחִזְקִיָּה שֶׁהוּא אֲבִי עִקֵּשׁ פֵּרוּשׁ צָרִיךְ אַתָּה לִטְרֹחַ כְּדֵי לְיַשֵּׁב הַדָּבָר שֶׁאֵין לְשַׁבְּשָׁהּ מִכֹּחַ קֻשְׁיָא כִּי בָּרוּר לִי שֶׁכָּךְ אָמַר שְׁמוּאֵל כְּמוֹ עֵדוּת חִזְקִיָּה אֲבִי עִקֵּשׁ שֶׁלֹּא הָיָה לְשׁוֹן דְּבָרָיו מְיֻשָּׁב וּמְתָרֵץ לֵיהּ בְּסָמוּךְ: כְּנֶגְדּוֹ בִּכְלֵי שֶׁטֶף כו' בִּכְלֵי עֵץ נוֹפֵל לָשׁוֹן זֶה דִּכְתִיב בְּהוּ [וְכָל] כְּלִי עֵץ יִשָּׁטֵף בַּמָּיִם כִּדְפֵרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס וּמָצִינוּ לְמֵימַר נָמֵי דִּכְלֵי מַתָּכוֹת כְּמוֹ כֵן מִקְּרוּ כְּלֵי שֶׁטֶף מִשּׁוּם דִּכְתִיב בְּהוּ וּמֹרַק וְשֻׁטַּף בַּמַּיִם וְהָא דְּפָרֵיךְ לְקַמָּן וְאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלֵי שֶׁטֶף מִדְּאוֹרָיְיתָא בַּר קַבּוּלֵי טֻמְאָה הִיא דּוּמְיָא דְּשַׂק בָּעֵינַן פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּאַיְּרֵי נָמֵי בִּכְלֵי עֵץ בִּכְלָל הָנְהוּ דְּמִקְּרוּ כְּלֵי שֶׁטֶף מִדְּלָא נָקַט כְּלֵי מַתָּכוֹת: אֵין לוֹ אֲחוֹרַיִם לַחֲלִקָּה נִטְמָא תּוֹךְ קָרֵי אוֹתוֹ צַד שֶׁרְגִילִין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ: הֲרֵי הוּא כִּכְלֵי חֶרֶס נִטְמָא תוֹכוֹ נִטְמָא גַּבּוֹ עַל כָּרְחוֹ לְטַמֵּא אֲחֵרִים קָאָמַר דְּלָא נָפְקָא מִנֵּהּ מִידֵי לְמִלְּתָא אַחֲרִיתִי וְקָשֶׁה מִכָּאן לְגִרְסַת רַבֵּינוּ שְׁמוּאֵל דְּשַׁבָּת (דַּף טז.) דְּמַשְׁמַע דִּכְלֵי חֶרֶס אֵין מְטַמְּאִין מִגַּבֵּיהוּ כְּלָל וּבספ"ק דְּחֻלִּין (דַּף כד.) דְּאָמְרִי' הָאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס טָמֵא [וְגַבּוֹ טָהוֹר] הַיְנוּ דְּלָא מְקַבֵּל טֻמְאָה מִגַּבּוֹ אֲבָל מְטַמֵּא אֲחֵרִים מִגַּבּוֹ כִּדְתַנְיָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים מְרֻבָּה מִדַּת לְטַמֵּא מִמִּדַּת לִטָּמֵא שֶׁמְּטַמֵּא אֲחֵרִים מֵאֲחוֹרָיו וְאֵינוֹ מִטַּמֵּא מֵאֲחוֹרָיו וְעוֹד אָמְרִי' בְּפֶרֶק הַמַּפֶּלֶת (נִדָּה דַּף כו.) דְּאֶבֶן הַיּוֹצֵא מִן הַתַּנּוּר טֶפַח דַּחֲשִׁיב יָד לְהוֹצִיא טֻמְאָה דְּלָא עֲדִיפָא מִגַּב וְאֵין לוֹמַר דַּעֲדִיפָא וְאַיְּרֵי אַפִּי' לְהַכְנִיס דְּהָתַנְיָא בַּתּוֹסֶפְתָּא דְּאֵין טֻמְאָה לִכְלִי חֶרֶס אֶלָּא מֵאֲוִירוֹ וּבְהֶסֵּטוֹ וְעוֹד דְּדָרְשִׁינַן הָא יֵשׁ צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָהוֹר וּמִי לָא עָסְקִינַן דְּיַחֲלִנְהוּ לְאִשְׁתּוֹ נִדָּה וְאע"ג דִּבְרֵישׁ סַגְיָא דְּהָעוֹר וְהָרֹטֶב (חֻלִּין דַּף קיח.) מַשְׁמַע דְּסָבַר הַשַּׁ"ס דְּיָד כָּל תַּנּוּר לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא וְעָדִיף מִגַּבּוֹ בְּמַסְקָנָא צְרִיכִינַן לְמֵימַר הָכִי: בְּהָנָךְ דַּחֲזוּ לְמִדְרָסוֹת אֲבָל שְׁאָר פְּשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ טְהוֹרֵי' וְהִינָס פֵּרַשְׁתִּי בְּפֶ' הַמּוֹכֵר אֶת הַבַּיִת (ב"ב סו.) וּבְפֶ' בַּכֹּל מְעָרְבִין (עֵירוּבִין דַּף לח.):

רבינו גרשום

אישתיק. רב תחליפא:

בתר הכי אמר שמא האי כמלא מקדח גדול דקתני הכא דהוי סלע במקדח וחיסומו שנינו. כאותו מקדח שנוקבין בו את החביות שהוא דק מלמטה ועב מלמעלה שאותו עב סותם את הנקב והיינו וחיסומו והיינו כמלא מקדח נכנס ויוצא ותפשוט מיהא לבעיא דרבי אושעיא ואותו כמלא מקדח לב"ש לגולגלת זוטר הוי מכסלע. וב"ה אמרי כדי שינטל מן החי היינו כסלע והכי איכא בינייהו:

אמר לו רב תחליפא. יפה תירצתה וצריך אתה להיתלות עליה על תירוץ זה כמו שאנו סומכין על עדותו של חזקיה אבי עקש. כלומר שמה שאמרת הוא עיקר כאותו עדות של חזקיה:

כל שאין לו תוך בכלי חרס. שאין לו בית קיבול אין לו אחורים לחליקה. כלומר שאין חלוק עליונו מתחתונו:

אלא כשנטמא תוכו נטמא גבו. כלומר כשנטמא צד אחד נטמא צד השני:

כלי חרס כי אין לו תוך אמאי מטמא כלל בתוכו תלה רחמנא טומאה כדכתיב וכלי חרס אשר יפול מהם אל תוכו וגו' לית ליה תוך לא איטמי כלל:

כנגדו בכלי שטף. בשאין לו תוך אין לו אחוריים לחליקה:

כלי שטף היינו כלי מתכות או של עץ שיש לו טהרה כדכתיב ומורק ושוטף במים:

והיכי מצית אמרת דהא קמ"ל דיש לו תוך הרי הוא ככלי חרס וכו':

בשלמא כלי חרס גלי ביה תוכו דבתוכו תלה רחמנא דאי איטמי תוכו נטמא כולו ואי לא נטמא תוכו אלא גבו לא נטמא תוכו אלא כלי שטף דלא גלי ביה תוכו לית ליה חלוקה:

אי בטומאה דאורייתא. כגון זב ומת הכי נמי דלית ליה חלוקה:

הכא במאי עסקינן בטומאת משקין דרבנן וכדתנן כלי שטף שניטמו אחוריו. שוליו:

ורבנן הוא דגזור. דמשקין דבאין מחמת שרץ דמטמו גזירה משום משקה זב דהוי מדאורייתא הלכך כיון דאיטמו במשקין דרבנן האי כלי שטף שוויה רבנן כטומאה דכלי חרס דיש לו חלוקה ולא שוויה כטומאה דאורייתא כלומר דאין לו חלוקה לכלי שטף מן התורה בין יש לו תוך בין אין לו תוך ולהכי שוויה רבנן ככלי חרס דנטמא גבו לא ניטמא תוכו משום היכירא כי היכי דלא לשרוף עליה תרומה וקדשים:

אי הכי אין לו תוך. לכלי שטף ליעביד ביה היכירא שום חלוק כי היכי דלא לישרוף עליה תרומה וקדשים. לא צריך דכיון דעבדו היכירא חלוקה ביש לו תוך בטומאה דרבנן מידע ידעי דכי אין לו תוך ונטמא במשקין דרבנן דאין שורפין עליו תרומה וקדשים דהשתא כי יש לו תוך אין שורפין כ"ש בשאין לו תוך:

ואי אין לו תוך בכלי שטף מדאורייתא בר קיבולי טומאה הוא בתמיהא כלקאמר בטומאה דאורייתא הכי נמי:

והא דומיא דשק בעינן. והא כיון דאין לו תוך אינו מטלטל מלא וריקן. בהנך כלי שטף דחזו למדרסות לישיבה מקבל טומאה דאורייתא דאע"ג דלית בהו תוך כדאמרינן במסכת שבת בפ' אמר ר' עקיבא כגון דיחלינהו לאשתו נדה:

אי הכי כלי חרס נמי. כי אין לו תוך אמאי אינו מטמא לטעמיה דר' יצחק בר אבין וקאמר משום דאין מדרס בכלי חרס מפרש נמי התם:

רב פפא אמר. לא צריך לתרוצי להא מקדח וחיסומו שנינו אלא מקדח גדול שנינו כאן דהוי בסלע מכלל דמקדח סתם דהוא דב"ש בן גדול מכלל דזוטר מבסלע וב"ה אמר כסלע ואין שיעורן אחד:

הניחא לר' מאיר. דמוקים לה דההוא מקדח דגולגלת כמקדח קטן של רופאים דהוי בציר מבסלע וב"ה אמרי בסלע היינו דאיכא בינייהו:

אלא לרבנן. דאמרינן בגדול של לשכה דהיינו כסלע מאי איכא למימר:

ולר' מאיר. דמוקים במקדח קטן א"כ הוה ליה מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה. דב"ש מקילינן דכי חסר פורתא במקדח קטן טהור מלטמא באהל וב"ה מחמירי לעולם לא טהר מלטמא עד שתחסר כסלע ואנן דתנן תנן כלומר אותן ששה דברים שהן מקולי ב"ש תנו ולא יותר:

אלא רב נחמן מתרץ לטעמיה דר' מאיר דסלע נרונית שנינו הכא במאור שנעשה דהויא במקדח גדול סלע סתם לב"ה הוי זוטר אפי' ממקדח סתם לב"ש והוו להו ב"ה לקולא:

ריס של עין. זהו עפעפיו:

הרי בעינו. כמו או שהיה בעינו דק. בלע"ז טיילא:

חלזון נחש ענב. מפרש בגמרא:

הפוסק בסירא ונכנס בשחור מן הלבן סירה הוא כמו חוט שסובב השחור:

אבל אם השחור פוסק הסירה ונכנס בלבן אינו מום שאין מומין בלבן שהלבן אין קרוי עין אלא השחור:

תורה אור השלם

וְכָל־כְּלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר־יִפֹּל מֵהֶם אֶל־תּוֹכוֹ כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא וְאֹתוֹ תִשְׁבֹּרוּ [ויקרא יא, לג]

וּכְלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַזָּב יִשָּׁבֵר וְכָל־כְּלִי־עֵץ יִשָּׁטֵף בַּמָּיִם [ויקרא טו, יב]

וְכֹל אֲשֶׁר־יִפֹּל־עָלָיו מֵהֶם בְּמֹתָם יִטְמָא מִכָּל־כְּלִי־עֵץ אוֹ בֶגֶד אוֹ־עוֹר אוֹ שָׂק כָּל־כְּלִי אֲשֶׁר־יֵעָשֶׂה מְלָאכָה בָּהֶם בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב וְטָהֵר [ויקרא יא, לב]

גליון הש"ס

רש"י ד"ה אין מדרס בבלי חרס שישבר. וכ"כ רש"י עירובין קד ע"ב וע' שבת פד ע"א וצ"ע:

מסורת הש"ס

א משנה כלים, ספרא שמיני פרשה ז ד
ב משנה כלים
ג פסחים יז:
ד חגיגה כב:; נדה ז:; משנה כלים
ה נדה ז:
ו נדה לד.; שבת מח:; שבת טז.; לקמן מה.
ז מנחות צו:; שבת פג:; חגיגה כו:
ח משנה אהלות

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ג מהל' כלים הל' ד:
ב מיי' פכ"ה מהל' כלים הל' ג:
ג מיי' פ"ז מהל' שאר אבות הטומאות הל' ג:
ד מיי' פ"ז מהל' שאר אבות הטומאות הל' א:
ה מיי' פ"ז מהל' שאר אבות הטומאות הל' ב:
ו מיי' פ"ג מהל' כלים הל' א:
ז מיי' פא' מהל' כלים הל' ח:
ח מיי' פ"ח מהל' כלים הל' א:
ט מיי' פ"ז מהל' ביאת מקדש הל' ד, טור יו"ד סי' שט:
י מיי' פ"ז מהל' ביאת מקדש הל' ה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פז' מהל' ביאת מקדש הל' ה:

ב מיי' פי"א מהל' סנהדרין והעונשין המסורין להם הל' ז, טוש"ע חו"מ סי' יח סעי' ה:

ג טוש"ע יו"ד סי' רמב סעי' לו:

ד מיי' פז' מהל' ביאת מקדש הל' ה:

ה מיי' פז' מהל' ביאת מקדש הל' ה:

ו מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' יב:

ז מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' יג:

ח מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' יד:

מסורת השי"ס

א קידושין ע:; יבמות צח.; יבמות עז.

ב תוספתא בכורות

גליון השי"ס

גמ' והא אין מומין בלבן. ע' לקמן מ ע"ב תד"ה והא:

תורה אור השלם

יָצָא מֵחֵלֶב עֵינֵמוֹ עֶבְרוּ מִשְׁפִּיּוֹת לֵבָב [תהילים עג, ז]

אוֹ־גִבֵּן אוֹ־דַק אוֹ תְבֻלַּל בְּעֵינוֹ אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת אוֹ מְרוֹחַ אָשָׁךְ [ויקרא כא, כ]

רבינו גרשום

תורא ברא דעינא. שורה שחון מן העין שמכסה העין וחסו בת עין:

אלא הא בלק שחור הא בלק לבן רומר רבה בר בר חנה כו'. מתרן הא דת"ר ודתניא חיוכא:

וסימנין ברקא. כגומר בראתו דק לבן שקורין ברקא הוי מום והיינו לק לבן ק"ף כגומר בולטו ברקא כמו לברוקתי בשבת ע"ח.:

בולטו. ק"ף. ברק כמו לברוקתי:

חמון קורין בלעז לימון:

עינב. שם בעינו בענבה שמגומר עינו כנחש:

חמון זה. היה לו בכור.ב)אוני לע"ל שהיה בעינו לק והיה מרחתו בחמון ואמר חמון זה וכו'. שהיה בעינו חמון והיה מרחתו ואמר חמון זה מום קבוע הוא:

ואע"פ שאמרו אין אדם רואה מום עצמו. שהבכור שלו היה אבל מורה הוא לתלמידים כו'. ובשבול כך קראתו לאורות לו כלי שיתירנו לך חם לאחר שאירע לו מעשה בבכורו הורה שמום קבוע הוא:

האי נמי מורה וכו' מעיקרא הוה פעם אחרת קודם שאירע לו מעשה הורה שמום קבוע הוא. (האי נמי מורה) ור' מאיר דבר המבלבל את העין נא שנא לבן בשחור ולא שנא שחור בלבן:

תרבא דעינא. היינו הלבן שבעין:

מוחיר. אם יש בשחור לבן ואית לאחרי קרום:

והמום הקבועים. שעינו חולפין תדיר הרי זה מום:

כל שבהה פ' יום. ולא נתמעט ממה שהיה:

ואלו הן המום הקבועין. והיאך בודקין אותן אם אבל עשב לא ויבש של גשמים ושל שדה בית הבעל שמוקה מאליה. או אבל לא ויבש של שדה בית השלחין שמשקין אותה. או שאבל יבש של שדה בית השלחין ושל גשמים ואח"כ אבל הלח ועליין לא נתרפא אפי' כן אינו מום עד שיאבל היבש של גשמים אחר הלח. שהלח של שדה גשמים. אבל קודם היבש אם בכך לא נתרפא הוי מום קבוע. ושנו ג' חדשים. כגומר בג' חדשים יאכלהו בכל חדש לא ואחר"כ יבש:

והיכי מני מוקים מתני' כר' יהודה והאנן תרוייהו תנינהו. אבל לא ויבש של גשמים לא ויבש של שלחין כו':

חסורי מחסרא מתניתא והכי קתני:

והכי תרגמ אבל לא ויבש של גשמים הרי זה מום כו'. ואתיא כמתניתין:

ואיבא לאחרי ויש לו ג' חדשים. כגומר ליאנה לבריקה זו ג' חדשים:

אינו לג' חדשים ואף לא. אימא אחר ואחר ניסן לא אבל ואחר אחר יבש לאיינו ג' חדשים ואף לא וקמ"ל אע"ג לאין רעפין:

אבל ואתרי יבש. לכהאוא זמן הוי יבש תבן ואחיר:

מיהא ליבא למיסמע דלמא הוה דקאמר אבל ואתרי יבש כגומר לפירות יבשין לאבל ואתרי מאכילין ליה באחר וניסן: וכמה מאכילין אותו. מן הלח ומן היבש אפי' בגרוגרת מכל אחד ויי לבריקה:

וְסִימָנָךְ בְּרָקָא מַשְׁמַע לְהָנֵי מוּם קָבוּעַ רְפוּאוֹת לְבַרְקָא וּבְפֶרֶק הַמּוֹצִיא יַיִן (שַׁבָּת עח.) נָמֵי אָמְרִי' כּוֹחֲלִין לְבַרְקוֹתַי וְי"ל לְהָתָם מַיְירֵי בִּמְמַשְׁמְשִׁין וּבְחִין קֹדֶשׁ שֶׁנִּקְבְּעוּ וְכֵן נָמֵי [נָרִיךְ] לְתַרְגֵּן חַסְקָיָא לַחֲרִיתֵי לְהָתָם בְּפֶרֶק הַמּוֹצִיא יַיִן קָתָנֵי (ג"ז שָׁם) לָא כְּדֵי לִכְחוֹל עַיִן אֲחַת שֶׁכֵּן כּוֹחֲלִין (לְחוֹר) [לְיַרְוֹר] וּבְתוֹסֶפְתָּא (לְשַׁבָּת פ"ט) גָּרְסִי' לְהוּ וּבְתוֹסֶפְתָּא בִּמְכִילְתִּין (פ"ל) כְּתוּב יְאוֹר בִּמְקוֹס חֲוָרְוָר מְשַׁמַּע לְהַכֹּל חֶלֶד וַחֲוָרְוָר הַקָּבוּעַ חֲשִׁיב לְקַיֵּם מוּם וּמִיהוּ אֹכֶל לְמִימַר לְבַשָּׁבָת מַיְרֵי בְּאוֹתוֹ שֶׁחִינוֹ קָבוּעַ וְעוֹד יַשׁ לְתָרֵץ דְּהֵיכָא דְּאִין מִתְרַפֵּא מֵאֵלָיו חֲשִׁיב מוּם וְהָא דְקָתָמַר לְקַיֵּם גַּבֵּי מַיִם הַקְּבוּעִים אֹרוֹ לַח וְיֵבֵשׁ אֹרוֹ לַח וְיֵבֵשׁ גַּבֵּי מַיִם גְּשָׁמִים לָא חֲיָי זֹ רְפוּאָה מִמָּשׁ אֶלָּא בְּדִיקָה וְנִפּוּיוֹן אִם הָיָה קְבוּעִים אִם לָאו אֲבָל רְפוּאָה גְּמוּרָה יְכוֹלָה לְהַעֲבִיר מוּם קָבוּעַ תֵּצֵא לְלַקֵּיק (בְּכוֹרוֹת דַּף לט:) אָמְרִינַן גַּבֵּי נִפְגַּם חֲזוֹקָן נִפְגַּם וְלֹא נִטַּל לְגַמְרֵי חוֹזֵר לְאִיתָנוֹ יוֹתֵר וּכְשֶׁנִּפְגַּם נָמֵי חֲיָי יָכוֹל לְהַרְפֵּא וּמִיהוּ י"ל לְכִי נִפְגַּם תְּחִלָּה אִין לוֹ תַּקָּנָה וּקְנָת יַשׁ לְלַקֵּיק מִיָּפֶת לְכִתִּיבָה בְּאוֹרִיתָא וְהָנֵי מוּם בְּלִלְקַקְמָן (בְּכוֹרוֹת דַּף מא.) וְהִיא חֲזִזִית הַמִּצְרִית וכב"ק בְּפֶרֶק הַמְּרֵבֶה (בְּבָא קַמָּא דַּף פ:) מַשְׁמַע דְּיֵשׁ לָהּ רְפוּאָה בְּלִלְמִרִינַן מַתְרִישִׁין עַל הַחִכּוּךְ בְּשַׁבָּת וּמוּקֵי לָהּ בַּחֲזִזִית הַמִּצְרִית דְּלָא מִצַּחוּן וְיֵבֵשׁ מִבְּפָנִים וּמִיהוּ יַשׁ לְפָרֵשׁ דְּהָא שֶׁמַּתְרִישִׁין לְאוֹ בְּמִקְרֶה לָא שֶׁתִּתְרַפֵּא חֲלָא שֶׁלֹּא הוֹסִיף לְמַה נַּפְשָׁךְ אִין לָהּ רְפוּאָה לְלִמְרִי' לְקַמָּן שֶׁמְּלַפֶּפֶת וְהוֹלֶכֶת עַל יוֹם הַמִּיתָה וּכְתִיב נָמֵי חֲשֵׁר לֹא תוּכַל לְהַרְפֵּא וּמִיהוּ יַשׁ לְקַיֵּם לִכְתִּיבָה וְהָנֵי מוּם בְּלִלְקַקְמָן וּתְנַן בְּפ' הַמּוֹצִיא תְּפִלִּין (עֵירוּבִין קג.) חוֹתְכִין יַבֶּלֶת בַּמִּקְדָּשׁ וְכֵן חוֹתְכִין יַבֶּלֶת בְּפֶסַח (פְּסָחִים סה:) אֲלָמָא יֵשׁ לָהּ רְפוּאָה בַּחֲתִיכָה וַחֲשִׁיב מוּם וְאִין לְהַעֲמִילָהּ בְּלִלְקַקְמָן וּמִיהוּ יַשׁ לְהַעֲמִילָהּ בְּיַבֶּלֶת שֶׁבְּעַיִן וְלָמָּה בַּה שֶׁעֵר לְאֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו לֹא בַּמִּקְדָּשׁ וְלֹא בַּמְּדִינָה וּתְנַן בְּפ' הַמּוֹצִיא (שָׁם) לְחָמְרִי' בְּעֵירוּבִין אִם אוּם קוֹדֶם מַעֲשֶׂה אֲמָרָהּ שׁוּמְעִין לוֹ אוֹמֵר ר"ת לְלֹא לְחָמְרִי' הָכִי אֲלָא הֵיכָא דְּצָרִיךְ לְאוֹתָהּ הוֹלָאָה כִּי הָכָא וּבִיבָמוֹת בְּפ' הָעֲרֵל (יְבָמוֹת דַּף עו.) גַּבֵּי חָגַר חֶרֶב בִּיפֶמְעֵאל וּבְפֶרֶק נוֹשְׂאִין עַל הָאֲנוּסָה (יְבָמוֹת עח.) גַּבֵּי גֵר נוֹשֵׂא אֵשֶׁת אָחִיו מֵאִמּוֹ וּבְרִיס עֲשָׂרָה יוּחֲסִין (קִדּוּשִׁין ע:) גַּבֵּי עֲבָדָא דְּרַב יְהוּדָה דְּכֹלָּ דְּאָמַר מִבֵּית חַשְׁמוֹנַאי אֲבָדָא הוּא שֶׁהָיָה נִרְאֶה לְרַב יְהוּדָה שֶׁאוֹמֵר כֵּן לְפִי שֶׁהִקְנִיטוֹ: יָצָא מֵחֵלֶב עֵינֵמוֹ לְפִי הַרְשָׁה לְבֵן שֶׁבְּעַיִן קוֹרִין חָלָב כִּלְפִי' בַּקּוּנְטְרֵס שֶׁסּ שֶׁמֵּן הָעַיִן וְרוֹעֵה לוֹמַר שֶׁיֵּצֵא הָרָשָׁע לְתַרְבּוּת רָעָה מֵרֹב שֶׁמֵּן שֶׁבְּעַיִן אֲבָל פְּשָׁטָא דְּקְרָא רוֹעֵה לוֹמַר שֶׁיֵּצֵא הָעַיִן וּבוֹלֵט לַחוּץ מֵרֹב שֶׁמֵּן שֶׁבְּרוֹכוֹ:

תּוֹלֶה בְּרֹאשׁ הָעַיִנָּא שׁוֹרָה הִיעוֹנָה שֶׁל עַיִן הַיְנוּ בַּת עַיִן הַמְכַסָּה אֶת הָעַיִן: דַּק הַמְּשַׁקֵּעַ אֶת הָעַיִן זֶה מוּם: הָא בַּשָּׁחוֹר הָא בְּלֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא בְּשָׁחוֹר שֶׁל עַיִן וַאֲחֵרֶת בְּלֹא שֶׁל עַיִן: וְסִימָנָךְ בְּרָקָא מַיְירֵי"ל לְהָנֵי מוּם הָכָא דְּלֵית לְהוּ לְהַרְפֵּא לְהָנֵי מוּם וְנָף הָנֵי מוּם: בְּרָקָא כְּגוֹן הַסּוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר וְהִכְרִיקָה (כ"מ דַּף עח.): זָקֵן אֶחָד כֹּהֵן הָיָה: לֹא עָבַרְתִּי לְפָנָיו שֶׁגְּדוֹל הַדּוֹר הָיָה: חִלָּזוֹן זֶה כְּכוֹר הָיָה לוֹ לְאוֹתוֹ זָקֵן וְהָיָה לוֹ חִלָּזוֹן בְּעֵינָיו: שֶׁמּוֹרֶה הֲלָכָה הֲלָכָה מְשַׁחֵר: הַקֵּס שֶׁמַּעֲנִיחַ מַחֲמַר: הַקֵּס מַעֲשֶׂה הַקֵּס שֶׁבָּא מַעֲשֶׂה הַהֲלָכָה בְּיָדוֹ: שׁוֹקְעִין לוֹ וְעוֹשִׂין מַעֲשֶׂה: אֵין שׁוֹקְעִין לוֹ לְכִשְׁכּוּל הַמַּעֲשֶׂה אוֹמְרָהּ. וְהָכָא מַאן דְּיָתֵיהּ לְאוֹתוּ הוּא: מַתְנִיתִין לְקַתָּנֵי אֵין מוּם קָבוּעַ רַבִּי יוֹסֵי הִיא: יָצָא מֵחֵלֶב עֵינֵמוֹ וּמִיהוּ לֹא עָבַרְתִּי לְפָנָיו. פַּעַם אַחַת עָבַרְתִּי לְפָנָיו, אָמַר לִי: שֵׁב בְּנִי, שֵׁב. חִלָּזוֹן זֶה מוּם קָבוּעַ לִשְׁחוֹט עָלָיו, וְזֶהוּ נָחָשׁ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים. [ז]וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: אֵין אָדָם רוֹאֶה מוּמִין לְעַצְמוֹ, אֲבָל מוֹרֶה הֲלָכָה לַתַּלְמִידִים, וְתַלְמִידִים מוֹרִין לוֹ. [ג(א)]וְהָאָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר רַב הוּנָא: כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁמּוֹרֶה הֲלָכָה וּבָא, אִם קוֹדֶם מַעֲשֶׂה אֲמָרָהּ — שׁוֹמְעִין לוֹ, וְאִם לָאו — אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ! אֵיהוּ נָמֵי מוֹרֶה וּבָא הֲוָה מֵעִיקָּרָא. [ד]אֵיזֶהוּ תְּבַלּוּל? לָכָן הַפּוֹסֵק אֶת הַסִּירָא. מַתְנִיתִין מַנִּי? רַבִּי יוֹסֵי הִיא, דְּתַנְיָא: לָכָן וְנִכְנָס בַּשָּׁחוֹר, שָׁחוֹר וְנִכְנָס בַּלָּכָן — הֲרֵי זֶה מוּם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לָכָן וְנִכְנָס בַּשָּׁחוֹר — הֲרֵי זֶה מוּם, שָׁחוֹר וְנִכְנָס בַּלָּכָן — אֵינוֹ מוּם, שֶׁאֵין מוּמִין בַּלָּכָן. אָמַר רַב: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי? דִּכְתִיב: "יָצָא מֵחֵלֶב עֵינֵימוֹ", תַּרְבָּא דְּעֵינָא — אִיקְרִי, "עֵינֵימוֹ" סְתָמָא — לָא אִיקְרִי. וְרַבִּי מֵאִיר מַאי טַעְמֵיהּ? מָה לְשׁוֹן "תְּבַלּוּל"? דָּבָר הַמְבַלְבֵּל אֶת הָעֵינַיִם. [ה]"מַתְנִי' חֲוָרְוָר וְהַמַּיִם הַקְּבוּעִין. אֵיזֶהוּ חֲוָרְוָר הַקָּבוּעַ? כֹּל שֶׁשָּׁהָה שְׁמוֹנִים יוֹם. רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: בּוֹדְקִין אוֹתוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים יוֹם. [ב]וְאֵלּוּ הֵן מַיִם הַקְּבוּעִין: אָכַל לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל גְּשָׁמִים, לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל שִׁלְחִים, אוֹ אָכַל הַיָּבֵשׁ וְאַחַר כָּךְ הַלַּח — אֵינוֹ מוּם, עַד שֶׁיֹּאכַל הַלַּח וְאַחַר כָּךְ הַיָּבֵשׁ. גְּמָ' מַתְנִיתִין מַנִּי? רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא: חֲוָרְוָר קָבוּעַ — אַרְבָּעִים יוֹם, וּמַיִם הַקְּבוּעִים — שְׁמוֹנִים יוֹם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חֲוָרְוָר — שְׁמוֹנִים יוֹם. וְאֵלּוּ הֵן מַיִם הַקְּבוּעִים: אָכַל לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל בֵּית הַשְּׁלָחִין, אוֹ שֶׁאָכַל יָבֵשׁ וְאַחַר כָּךְ אָכַל הַלַּח — אֵין מוּם עַד שֶׁיֹּאכַל יָבֵשׁ אַחַר הַלַּח, וְיֶשְׁנוֹ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. וְהָא תַּרְוַיְיהוּ תְּנַנְהִי: אָכַל לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל גְּשָׁמִים, לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל בֵּית הַשְּׁלָחִין! חַסּוּרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי: אָכַל לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל גְּשָׁמִים — הֲרֵי זֶה מוּם, בֵּית הַשְּׁלָחִין — אֵינוֹ מוּם, וְהַגְּשָׁמִים נָמֵי, אָכַל יָבֵשׁ וְאַחַר כָּךְ אָכַל לַח — אֵינוֹ מוּם, עַד שֶׁיֹּאכַל יָבֵשׁ אַחַר הַלַּח. [ו]וְיֶשְׁנוֹ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. אִינִי? וְהָתַנְיָא — וְהָא רַב אִידִי בַּר אָבִין אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַשְׁיָאן: אֲדָר וְנִיסָן — לַח, אֱלוּל וַחֲצִי תִּשְׁרֵי — יָבֵשׁ! אֵימָא: אֲדָר וַחֲצִי נִיסָן — לַח, אֱלוּל וַחֲצִי תִּשְׁרֵי — יָבֵשׁ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: לַח בִּזְמַן לַח, וְיָבֵשׁ בִּזְמַן הַיָּבֵשׁ, אוֹ דִּלְמָא: לַח וְיָבֵשׁ בִּזְמַן הַלַּח? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַשְׁיָאן: אֲדָר וְנִיסָן — לַח, אֱלוּל וְתִשְׁרֵי — יָבֵשׁ. דִּלְמָא פֵּירֵי דֶּאֱלוּל וְתִשְׁרֵי מַאֲכִילְנַן לֵיהּ בַּאֲדָר וְנִיסָן! [ח]וְכַמָּה מַאֲכִילִין אוֹתוֹ? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי פִּנְחָס בֶּן עָרוֹבָא: כִּגְרוֹגֶרֶת. אָמַר רָבָא: (בָּעֵי) [בָּעוּ] בְּמַעֲרָבָא: כִּגְרוֹגְרוֹת בִּסְעוּדָה רִאשׁוֹנָה,

אוֹ

אוֹ דִּלְמָא בְּכָל סְעוּדָה וּסְעוּדָה? אִם תִּימְצֵי לוֹמַר בִּסְעוּדָה רִאשׁוֹנָה — קוֹדֶם אֲכִילָה אוֹ לְאַחַר אֲכִילָה? קוֹדֶם אֲכִילָה וַדַּאי מְעַלֵּי לֵיהּ כְּסַמָּא, לְאַחַר אֲכִילָה מַאי? קוֹדֶם שְׁתִיָּה אוֹ לְאַחַר שְׁתִיָּה? וְקוֹדֶם שְׁתִיָּה וַדַּאי מְעַלֵּי לֵיהּ כִּשְׂעָרֵי, לְאַחַר שְׁתִיָּה מַאי? קָשׁוּר אוֹ מוּתָּר? מוּתָּר — וַדַּאי מְעַלֵּי לֵיהּ, קָשׁוּר מַאי? לְבַדּוֹ אוֹ עִם חֲבֵירוֹ? עִם חֲבֵירוֹ — וַדַּאי מְעַלֵּי לֵיהּ, לְבַדּוֹ מַאי? בָּעִיר (וּבַשָּׂדֶה) [אוֹ בַּשָּׂדֶה]? בַּשָּׂדֶה — וַדַּאי מְעַלֵּי לֵיהּ, בָּעִיר — מַאי? בָּעֵי רַב אָשֵׁי: אִם תִּימְצֵי לוֹמַר בַּשָּׂדֶה — גִּינָּה הַסְּמוּכָה לָעִיר מַאי? תֵּיקוּ. רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: וּבִלְבַד שֶׁיְּהוּ מְשׁוּלָּשִׁים. בָּעֵי מִינֵּיהּ פִּנְחָס, אֲחוּהּ דְּמָר שְׁמוּאֵל, מִשְּׁמוּאֵל: אֲכַל וְלָא אִיתַּסִּי — לְמַפְרֵעַ הָוֵי מוּמָא, אוֹ מִיכָּן וּלְהַבָּא הָוֵי מוּמָא? לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ? לְמִימְעַל בְּפִדְיוֹנוֹ. אִי אָמְרַתְּ לְמַפְרֵעַ הָוֵי מוּמָא — מָעֵיל, וְאִי מִיכָּן וּלְהַבָּא הָוֵי מוּמָא — לָא מָעֵיל, מַאי? קָרֵי שְׁמוּאֵל עֲלֵיהּ: "פִּסְחִים בָּזְזוּ בַז". מַתְנִי' חוֹטְמוֹ שֶׁנִּיקַּב, וְשֶׁנִּפְגַּם, וְשֶׁנִּסְדַּק. שְׂפָתוֹ שֶׁנִּיקְּבָה, שֶׁנִּפְגְּמָה, שֶׁנִּסְדְּקָה. (א)גְּמָ' תָּנוּ רַבָּנַן: נִיקְבוּ חֲוֹטָמִין זֶה לְתוֹךְ זֶה — מִבַּחוּץ הֲרֵי זֶה מוּם, מִבִּפְנִים אֵינוֹ מוּם. שְׂפָתוֹ שֶׁנִּיקְבָה וְשֶׁנִּפְגְּמָה וְשֶׁנִּסְדְּקָה, אָמַר רַב פָּפָּא: תּוֹרָא בָּרָא דְּשִׂיפְתֵיהּ. מַתְנִי' חוֹטִין הַחִיצוֹנוֹת שֶׁנִּפְגְּמוּ, וְשֶׁנִּגְמְמוּ, הַפְּנִימִיִּם שֶׁנֶּעֶקְרוּ. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: אֵין בּוֹדְקִין מִן הַתְּיוֹמֶת וְלִפְנִים, וְאַף לֹא אֶת הַתְּיוֹמֶת. (ב)גְּמָ' תָּנוּ רַבָּנַן: הַתְּיוֹמֶת, אֵיזֶהוּ תְּיוֹמֶת? מִן הַתְּיוֹמֶת וְלִפְנִים, וּתְיוֹמֶת עַצְמָהּ כְּלִפְנִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַפּוֹצַאי אוֹמֵר: אֵין שׁוֹחֲטִין אֶלָּא עַל הַחִיצוֹנוֹת בִּלְבַד. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: אֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הַתְּיוֹמֶת כָּל עִיקָּר. מַאי קָאָמַר? וְתוּ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַפּוֹצַאי הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא! חַסּוֹרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי: אֵיזֶהוּ הַפְּנִימִית? מִן הַתְּיוֹמֶת וְלִפְנִים, וּתְיוֹמֶת עַצְמָהּ כְּלִפְנִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנִּפְגְּמוּ וְשֶׁנִּגְמְמוּ, אֲבָל נֶעֶקְרוּ — שׁוֹחֲטִין. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַפּוֹצַאי אוֹמֵר: אֵין שׁוֹחֲטִין אֶלָּא עַל הַחִיצוֹנוֹת, אֲבָל פְּנִימִיּוֹת שֶׁנֶּעֶקְרוּ — מִישְׁחָט עֲלַיְיהוּ לָא שָׁחֲטִינַן, אֲבָל אִפְּסוּלֵי מִיפְּסֵל. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: אֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הַתְּיוֹמֶת כָּל עִיקָּר, וַאֲפִילּוּ אִיפְּסוּלֵי לָא אִיפְּסִיל. בָּעֵי רַב אַחְדְּבוּי בַּר אַמֵּי: יֵשׁ מְחוּסַּר אֵבֶר מִבִּפְנִים, אוֹ אֵין מְחוּסַּר אֵבֶר מִבִּפְנִים? לְמַאי? אִי לִבְכוֹר — "פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר" כְּתִיב, אִי לְקָדָשִׁים, "עַוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר" כְּתִיב! לְאִישְׁחוּטֵי וּלְאִיפְּרוֹקֵי לָא אִיבַּעְיָא לַן, כִּי מִיבַּעְיָא לַן לְאִיפְּסוּלֵי — מַאי? "תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן" אָמַר רַחֲמָנָא, תָּמִים — אִין, חֶסְרוֹן — לֹא. אוֹ דִּלְמָא "תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן", "כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ" — מָה מוּם מֵאַבָּרַאי, אַף חֶסְרוֹן מֵאַבָּרַאי. ז(ג)תָּא שְׁמַע: "וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת" — וְלֹא בַּעַל כּוּלְיָא אַחַת, וְלֹא בַּעַל שָׁלֹשׁ כּוּלְיוֹת. וְתַנְיָא אִידַּךְ: "יְסִירֶנָּה" — לְרַבּוֹת בַּעַל כּוּלְיָא אַחַת. (ד)סַבְרוּהָ, דְּכוּלֵּי עָלְמָא אֵין בְּרִיָּה בְּאַחַת, דְּהָא מִיחְסָר חָסַר. לֵימָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי: דְּמָר סָבַר, חֶסְרוֹן מִבִּפְנִים שְׁמֵיהּ חֶסְרוֹן, וּמָר סָבַר, חֶסְרוֹן מִבִּפְנִים לָא שְׁמֵיהּ חֶסְרוֹן. אָמַר רַב חִיָּיא בַּר יוֹסֵף: דְּכוּלֵּי עָלְמָא יֵשׁ בְּרִיָּה בְּאַחַת, וְחֶסְרוֹן מִבִּפְנִים שְׁמֵיהּ חֶסְרוֹן, וְלָא קַשְׁיָא: כָּאן — כְּשֶׁנִּבְרְאָה בִּשְׁתַּיִם וְחָסְרוּ, כָּאן — כְּשֶׁנִּבְרְאָה בְּאַחַת מֵעִיקָּרָא. וְהָא דּוּמְיָא דְּשָׁלֹשׁ קָתָנֵי, מָה שָׁלֹשׁ מֵעִיקָּרָא, אַף אַחַת מֵעִיקָּרָא! אֶלָּא, הָכָא בְּיֵשׁ בְּרִיָּה מֵעִיקָּרָא קָמִיפַּלְגִי, מָר סָבַר: יֵשׁ בְּרִיָּה בְּאַחַת, וּמָר סָבַר: אֵין בְּרִיָּה בְּאַחַת. ה(ו)וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אֵין בְּרִיָּה בְּאַחַת, וְחֶסְרוֹן מִבִּפְנִים שְׁמֵיהּ חֶסְרוֹן. וְלָא קַשְׁיָא: כָּאן שֶׁחָסְרָה קוֹדֶם שְׁחִיטָה, כָּאן שֶׁחָסְרָה לְאַחַר שְׁחִיטָה. וּלְאַחַר שְׁחִיטָה קוֹדֶם קַבָּלָה מִי שְׁרֵי?

וְהָאָמַר

רש"י

אוֹ דִּלְמָא כו' אִם תִּמְצֵי לוֹמַר בִּסְעוּדָה רִאשׁוֹנָה כו' דְּאִי אָמְרַתְּ בְּכָל סְעוּדָה תּוּ לָא מִבָּעֵי מִידֵּי דְּוַדַּאי לֹא אִכְפַּת לָן אִי קוֹדֶם אֲכִילָה אוֹ לְאַחַר אֲכִילָה דְּהָא בִּסְעוּדָה שְׁנִיָּה אַחַר אֲכִילָה הוּא וּמוֹכְלִינַן לֵיהּ אֲבָל אִם תִּמְצֵי לוֹמַר דְּלָא יָהֲבִינַן לֵיהּ אֶלָּא בִּסְעוּדָה רִאשׁוֹנָה שֶׁבְּכָל יוֹם מִבְּעֵי לָן: קוֹדֶם אֲכִילָה וַדַּאי מְעַלֵּי לֵהּ כְּסַמָּא כְּדֶרֶךְ סַם שֶׁכָּל אָדָם שׁוֹתֶה סַם לִרְפוּאָה קוֹדֶם אֲכִילָה: לְאַחַר אֲכִילָה מַאי מִי הָוְיָא בְּדִיקָה בְּהָכִי אוֹ לָא: ה"נ קוֹדֶם שְׁתִיָּה וַדַּאי מְעַלֵּי לֵהּ כִּשְׂעָרֵי שֶׁדֶּרֶךְ בְּהֵמָה לֶאֱכֹל שְׂעוֹרִים קוֹדֶם שְׁתִיָּה: מוּתָּר וַדַּאי מְעַלֵּי לֵהּ דְּנִיחָא לֵיהּ עָלְמָא: עִם חֲבֵרוֹ נִיחָא לֵיהּ בְּצַוְותָּא וּמִתְהַנְיָא לֵיהּ אֲכִילָה: בַּשָּׂדֶה נִיחָא לֵיהּ בַּאֲוִירָא: גִּנָּה הַסְּמוּכָה לָעִיר הָוְיָא כְּשָׂדֶה אוֹ לָא: שֶׁיְּהוּ מְשֻׁלָּשִׁים לג' חֲלָקִים שֶׁאִם יִרְאֵהוּ הַיּוֹם יִבְדְּקֶנּוּ מִכָּאן לְיוֹם כ"ו וְאֵינִי יוֹדֵעַ לְיוֹם שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים וְאֵינִי יוֹדֵעַ לְיוֹם כ"ז דְּלֶהֱווּ שְׁמוֹנִים לְפִי שֶׁבִּשְׁלֹשׁ זְמַנִּים הַלָּלוּ דֶּרֶךְ אוֹתוֹ הַמּוּם לַעֲבֹר וְאֵינוֹ נִרְאֶה וְהָוֵי לֵיהּ מוּם עוֹבֵר: לְמִימְעַל בְּפִדְיוֹנוֹ לָאו מִבְּכוֹר בָּעֵי דְּלָא שַׁיְּיכָא בֵּיהּ פִּדְיוֹן אֶלָּא בִּשְׁאָר מֻקְדָּשִׁין שֶׁעֵינֵיהֶם מְנֻטָּפוֹת וְהִפְרִישׁ מִיָּד פִּדְיוֹנָם וְאָמַר הֲרֵי הֵן מְחֻלָּלוֹת עַל מָעוֹת הַלָּלוּ וְאַחַ"כ בְּדָקוּ וְקוֹדֶם שֶׁתִּכְלֶה זְמַן בְּדִיקָתוֹ שֶׁלֹּשׁ חֳדָשִׁים נֶהֱנָה מִן הַפִּדְיוֹן: אִי אָמְרַתְּ לְמַפְרֵעַ הָוֵי מוּמָא אִשְׁתַּכַּח דְּחִלּוּלוֹ הָוֵי חִלּוּל וּפִדְיוֹנוֹ קָלוּשׁ וּמְבִיאִין קָרְבַּן מְעִילָה: קָרֵי שְׁמוּאֵל עֲלֵיהּ הַאי קְרָא פִּסְחִים בָּזְזוּ בַז דְּהָוֵי דָּבָר שֶׁאֵין הַדַּעַת סוֹבֶלֶת שֶׁיְּהוּ חִגְּרִים בּוֹזְזִים בִּזּוֹת כְּלוֹמַר אַתָּה אִינָךְ מְחַלֵּל וְשָׁאַלְתָּ שְׁאֵלָה כָּזוֹ שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ תְּשׁוּבָה: מַתְנִי' שְׂפָתוֹ שָׂפָה: גְּמ' מִבַּחוּץ שֶׁהַנֶּקֶב נִרְאֶה שֶׁנִּקְּבוּ מְחִצּוֹת הַחִיצוֹנוֹת שֶׁל חֹטֶם: מִבִּפְנִים שֶׁנִּקְּבָה מְחִצָּה הַחוֹלֶקֶת אֶת הַחֹטֶם: אֵינוֹ מוּם שֶׁבְּמָקוֹם סָתֵר הוּא: תּוֹרָא בָּרָא דְּשִׂפְתֵהּ שׁוּרָה חִיצוֹנָה שֶׁל שָׂפָה כְּלוֹמַר חֲדָהּ שֶׁל שָׂפָה וְלֹא רְחָבָה: מַתְנִי' מַתְאִימוֹת שִׁנַּיִם גְּלוּלוֹת שֶׁקּוֹרִין מיינשלי"ש שֶׁאַחַת נִרְאֵית כִּשְׁתַּיִם: וְאַף לֹא אֶת הַמַּתְאִימוֹת שֶׁאִם נֶעֶקְרוּ הַחוּטִין כְּנֶגְדָּן לָא הָוֵי מוּם: גְּמ' אֵיזוֹ הַתְּיוֹמֶת כֻּלָּהּ מְפָרֵשׁ לְקַמָּן: וּתְיוֹמֶת עַצְמָהּ כְּלִפְנִים וְאֵין שׁוֹחֲטִין עָלֶיהָ: הַחִיצוֹנוֹת שֶׁבְּאֶמְצַע הַפֶּה: אֵין מַשְׁגִּיחִין דַּאֲפִי' מִן מִזְבֵּחַ לֹא נִפְסַל: מַאי קָאָמַר דְּקָאָמַר אֵיזוֹ תְּיוֹמֶת מִן הַתְּיוֹמֶת וְלִפְנִים: ה"ק אֵיזוֹ הִיא הַפְּנִימִית דְּאָמְרִי' עֲלָהּ בְּמַתְנִי' נֶעֶקְרוּ הָוֵי מוּם נִפְגְּמוּ אוֹ שֶׁנִּגְמְמוּ לָא הָוֵי מוּם: אֲבָל אִפְּסוּלֵי מִפְּסַל מעַ"ג הַמִּזְבֵּחַ וְיַמְתִּין שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם אַחֵר וְיִשְׁחָטֶנּוּ: פִּסֵּחַ וְעִוֵּר כְּתִיב דְּמַשְׁמַע בְּגָלוּי אִין בַּסֵּתֶר לָא: לְאִשְׁתְּחוּטֵי בְּכוֹר עַל חֶסְרוֹן שֶׁבִּפְנִים: וּלְאַפְרוֹקֵי קָדָשִׁים לָא מִבַּעְיָא לִי דְּלָא חָשִׁיב מוּמָא כְּלֵי הַאי: לְרָצוֹן מִזְבֵּחַ: וְאֶת שְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת בְּקָרְבָּנוֹת כְּתִיב (כְּלָיוֹת): יְסִירֶנָּה מַשְׁמַע כּוּלְיָא אַחַת יְסִירֶנָּה וְיַקְטִירֶנָּה: אֵין בְּרִיָּה בְּאַחַת אֵין בְּרִיָּה נִבְרֵאת בְּכוּלְיָא אַחַת וְהָא שֶׁאֵין בָּהּ אֶלָּא אַחַת מִחַסַּר חָסֵר: הָא דְּפָסִילֵי כְּשֶׁנִּבְרֵאת בִּשְׁתַּיִם וְחָסְרוּ דְּחָזֵינַן לִמְקוֹמוֹ נִכָּר וְהָא בְּרַיְתָא דְּמַכְשֶׁרֶת כְּגוֹן דְּנִבְרָא בְּאַחַת דְּלֵיכָּא חֶסְרוֹן: מַר דְּפָסִיל סָבַר אֵין בְּרִיָּה בְּאַחַת וְהַאי וַדַּאי חָסֵר. וְאִסְתַּפְּקָא לֵיהּ לְמוֹרִי אַמַּאי לָא מַקְשֵׁי לֵיהּ נָמֵי דּוּמְיָא דְּשָׁלֹשׁ קָתָנֵי וְלְדִידִי לָא קַשְׁיָא מִידֵּי דְּכִי קס"ד דְּכוּלֵּי עָלְמָא יֵשׁ בְּרִיָּה בְּאַחַת הֲוָה מַקְשִׁינַן הוֹאִיל וְיֵשׁ בְּרִיָּה בְּאַחַת וְהוּא נָמֵי תַּנְיָא בַּהֲדֵי שָׁלֹשׁ וַדַּאי בְּנִבְרֵאת בְּאַחַת נָמֵי פָּסוּל וְטַעְמָא לָא הֲוָה יָדְעִינַן אַמַּאי פָּסוּל דְּלָא מוּם בְּגָלוּי הוּא וְחֶסְרוֹן לָא הָוֵי בִּפְנִים וּמִשּׁוּם הַאי פִּרְכָא אוֹקְמִי אַלִּבֵּיהּ דְּאֵין בְּרִיָּה בְּאַחַת וְהָא מִחַסַּר חָסֵר וּבַעַל כָּרְחֵיהּ לָאו דּוּמְיָא דְּשָׁלֹשׁ הִיא דְּהָא אֵין בְּרִיָּה בְּאַחַת וְכִי תֵּימָא נוֹקֵם אַלִּבֵּיהּ דְּיֵשׁ בְּרִיָּה בְּאַחַת אִם כֵּן אַמַּאי פָּסוּל: חָסְרָה קוֹדֶם שְׁחִיטָה פְּסוּלָה:

תוספות

שֶׁיְּהוּ מְשֻׁלָּשִׁין בִּתְחִלַּת שְׁמוֹנִים וּבְסוֹף שְׁמוֹנִים וּבְאֶמְצַע שְׁמוֹנִים וּבְעִנְיָן זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ בְּפ' הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה (מְגִלָּה יט.) וְשָׁם) גַּבֵּי מְגִלָּה דְּאָמַר שֶׁאִם הֵטִיל בָּהּ ג' חוּטִין גִּידִין כְּשֵׁרָה דְּקָאָמַר וּבִלְבַד שֶׁיְּהוּ מְשֻׁלָּשִׁין פֵּרוּשׁ בִּתְחִלַּת הַדַּף וּבְאֶמְצָעוֹ וּבְסוֹפוֹ וְשָׁם פירש"י שֶׁיִּהְיֶה מֵרֹאשׁ הַדַּף עַל הַגִּיד כְּמַגִּיד לַחֲבֵרוֹ בֵּין מִלְמַעְלָה בֵּין מִלְמַטָּה וְהַהִיא דְּמַכּוֹת (דַּף ט:) וַדַּאי הָוֵי כְּעִנְיָן זֶה גַּבֵּי עָרֵי מִקְלָט וּשְׁלֹשֶׁת שֶׁיְּהוּ מְשֻׁלָּשׁוֹת שֶׁיְּהֵא מִדָּרוֹם לְחֶבְרוֹן כְּמֵחֶבְרוֹן לִשְׁכֶם וּמֵחֶבְרוֹן לִשְׁכֶם כְּמִשְּׁכֶם לְקֶדֶשׁ וּמִשְּׁכֶם לְקֶדֶשׁ כְּמִקֶּדֶשׁ לַצָּפוֹן וְלָא אָמְרִינַן שֶׁיְּהוּ בְּרֹאשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבְסוֹפָהּ וּבְאֶמְצָעִיתָהּ וְכָאן פירש"י שֶׁיְּהוּ מְשֻׁלָּשִׁים לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים שֶׁאִם יִרְאֵהוּ הַיּוֹם יִבְדְּקֶנּוּ מִכָּאן לְיוֹם כ"ו וְאֵינִי יוֹדֵעַ לְיוֹם כ"ו כו' דְּהוּא יוֹם שְׁמוֹנִים וְלוֹמַר שֶׁפֵּרֵשׁ כָּךְ לְפָרֵשׁ שִׁיטָה דְּמַכּוֹת (שָׁם) וּמִיהוּ לָא לְגַמְרֵי הָוֵי כִּי הַהִיא שֶׁהָיָה לוֹ לְפָרֵשׁ שֶׁיִּבְדֹּק לְסוֹף עֶשְׂרִים וּלְסוֹף אַרְבָּעִים וּלְסוֹף שִׁשִּׁים שֶׁיִּשָּׁאֵר מִן הַשְּׁמוֹנִים עֶשְׂרִים לְאַחַר בְּדִיקָה אַחֲרוֹנָה כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ עֶשְׂרִים קוֹדֶם בְּדִיקָה רִאשׁוֹנָה וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרֵשׁ כֵּן כְּלָל אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי מִתְּחִלָּה כִּדְמַשְׁמַע בְּפֶ' הֶעָרֵל (יְבָמוֹת דַּף פ.) גַּבֵּי סְרִיס חַמָּה דְּמְפָרֵשׁ כֹּל שֶׁלֹּא רָאָה שָׁעָה בְּכַשְׁרוּתוֹ וּפָרִיךְ וְלָחוּשׁ שֶׁמָּא הִבְרִיא בֵּינָתַיִם וּמְשַׁנֵּי כֵּיוָן דִּתְחִלָּתוֹ וְסוֹפוֹ לָקוּי לָא חָיְישִׁינַן מַשְׁמַע דְּג' פְּעָמִים הַיְינוּ תְּחִלָּתָהּ וְסוֹפָהּ וְאֶמְצָעָהּ וְנִרְאֶה דִּכְפָרִים הַמְּשֻׁלָּשִׁים בִּכְיָיל מְעַבְּרִין (עֵירוּבִין דַּף נז.) לָא הָוֵי לָא כִּי הַאי וְלָא כִּי הַהִיא דְּמַכּוֹת:

מסורת הש"ס

א ספרא אמור פרשה ז יב
ב תוספתא בכורות
ג ספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה יד ז
ד חולין מח:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' יד:
ב מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' יד:
ג מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' יד:
ד מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' טו:
ה מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' טז:
ו מיי' פז' מהל' ביאת מקדש הל' ו:
ז מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' ג, סמג עשין ריא, טור יו"ד סי' שט:
ח מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' יא:

רבינו גרשום

מעלי כסמא. שכן דרך כל סם וכל משקה מועיל יותר קודם אכילה מלאחר אכילה:

מעלי ליה כשעורים. שהשעורין יפין לבהמה יותר לאכול קודם שתיה מלאחר שתיה:

לאחר שתיה מאי. מי מעלי ליה האי לא ויבש מידי לאחר שתיה אי לא:

קשור או מותר. כלומר כשמאכילו לא ויבש צריך שיתירנו הבכור לפי שיותר הוא אוכל בשמחה כשהוא מותר:

גינה הסמוכה לעיר. ומאכילו שם מי מהנה לו אויר הגינה כאויר השדה:

ובלבד שיהו משולשין. כלומר לסוף כ"ז וכ"ז וכ"ז:

אכל. לא ויבש בג' חדשים ולא איתסי למפרע הוי מומא משעה שהתחיל לו:

למימעל בפליונו. אם פלאו בתוך הזמן קודם השלמת ג' חדשים:

אי אמרת למפרע הוי מומא. הוי פלוי והנהנה מן הפליון מעל:

ואי אמרת מיכן ולהבא הוי מומא ולא קודם לא תפים פליון לאכתי הוי כתם והנהנה מן הפליון לא מעל:

קרי (עליה) שמואל עליה. לרב פינחס:

פסחים בזזו בז. כלומר אע"ג דלא הייתה חכמתו שקולה כלום כנגד חכמת שמואל שאלו לדבר שלא ידע להשיבו:

א)לפני רבינו היה כתוב הת"ר ניקבו חוטמין אחר המשנה לחוטין החיצונות ולפיכך מפרש בתחלה דהא דאין בודקין מן המתאימות. אין בודקין מן המתאימות ולפנים. היינו שיניים הגדולים שעומדין לסוף הלחיים שאם אינו נראה המום אפי' נעקרו לא ע"י אכילה ולא ע"י פעייה ולהכי קרי להו מתאימות שיש לכל אחד ב' עיקרין. אף לא מן המתאימות עצמן שנעקרו לא הוי מום מבחוץ:

בסוף החוטם הרי זה מום שאם נראה מבפנים בעומק החוטם אינו מום שאינו נראה:

תורא ברא לשיפתיה. עור החיצון:

מאי קאמר. ר' חנניה אין משגיחין כו':

אפסולי מיפסל. להקרבה:

יש מחוסר אבר מבפנים למיהוי מום כגון אם הוא חסר כוליא או טחול ע"י כריתה או ע"י סם:

פסח או עור כתיב דבר שבגלוי ולא שבסתר. וכן נמי עורת או שבור בגלוי. לאישחוטי או לאיפרוקי לא מיבעיא לן דלא עבדינן אלא על מום שבגלוי:

מה מומא מאבראי. כדכתיב עורת או שבור היינו מום והוי מאבראי:

ולא בעל כוליא אחת שנברא באחת:

סברוה דכולי עלמא אין בריה באחת. אין דרכה להיבראות באחת [והא] דממעט ולא בעל כוליא אחת שהיו לו שתים וניטלה אחת:

קסבר חסרון מבפנים שמיה חסרון אמר רב חייא כו'. ולא קשיא. הא דקתני ולא בעל כוליא אחת כגון שנבראת בשתים וחסרה אחת:

מה שלש מעיקרא שכך נבראת אף אחת מעיקרא שכך נבראת באחת והיכי אמרת דהא דתני ולא בעל כוליא כגון שנבראת בשתים וחסרה:

חסרה קודם שחיטה אסירה לאחר שחיטה שריא:

תורה אור השלם

נֶפֶשׁ כִּי־תִמְעֹל מַעַל וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי יְהֹוָה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהֹוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף־שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל־הַקֹּדֶשׁ לְאָשָׁם [ויקרא ה, טו]

נִטְּשׁוּ חֲבָלָיִךְ בַּל־יְחַזְּקוּ כֵן־תָּרְנָם בַּל־פָּרְשׂוּ נֵס אָז חֻלַּק עַד־שָׁלָל מַרְבֶּה פִּסְחִים בָּזְזוּ בַז [ישעיהו לג, כג]

וְכִי־יִהְיֶה בוֹ מוּם פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר כֹּל מוּם רָע לֹא תִזְבָּחֶנּוּ לַיהֹוָה אֱלֹהֶיךָ [דברים טו, כא]

עַוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ־חָרוּץ אוֹ־יַבֶּלֶת אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת לֹא־תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַיהֹוָה וְאִשֶּׁה לֹא־תִתְּנוּ מֵהֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ לַיהֹוָה [ויקרא כב, כב]

וְאִישׁ כִּי־יַקְרִיב זֶבַח־שְׁלָמִים לַיהֹוָה לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ לִנְדָבָה בַּבָּקָר אוֹ בַצֹּאן תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן כָּל־מוּם לֹא יִהְיֶה־בּוֹ [ויקרא כב, כא]

וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה [ויקרא ז, ד]

וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה [ויקרא ג, ד]

[א]והאמר רבי זירא אמר רב: הצורם אוזן הפר ואחר כך קיבל דמו — פסול, שנאמר "ולקח מדם הפר" — הפר שהיה כבר! אלא: כאן שחסרה קודם קבלה, כאן שחסרה לאחר קבלה. [ב]ולאחר קבלה קודם זריקה, מי שרי? והתניא: "שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם", שיהא תמים בן שנה בשעת שחיטה. ומנין בקבלה והולכה והזייה? תלמוד לומר: "יהיה", שיהו כל הוויותיו תם ובן שנה. [ג][א]תרגמה אבן שנה, הכי נמי מסתברא, דתניא: רבי יהושע אומר: כל הזבחים שבתורה שנשתייר מהן כזית בשר או כזית חלב — זורק את הדם, שמע מינה. [ד]ומי איכא מידי, דבשעת שחיטה הוי בן שנה, ובשעת קבלה והולכה הוי בן שתי שנים? אמר רבא: זאת אומרת שעות פוסלות בקדשים. [ב]לימא כתנאי: "ומעוך וכתות ונתוק וכרות" — כולן בביצים, דברי רבי יהודה. [ג]בביצים ולא בגיד? אימא: אף בביצים — דברי רבי יהודה. רבי אליעזר בן יעקב אומר: כולן בגיד. רבי יוסי אומר: "מעוך וכתות" — אף בביצים, "נתוק וכרות" — בגיד אין, בביצים לא. [ד]מאי לאו בהא קמיפלגי, דמר סבר: חסרון מבפנים שמיה חסרון, ומר סבר: לא שמיה חסרון? ותסברא? רבי יוסי מאי קסבר? אי קסבר חסרון מבפנים שמיה חסרון — אפילו "נתוק וכרות" נמי! ואי קסבר לא שמיה חסרון — אפילו "מעוך וכתות" נמי לא! אלא, הכא במומים שבגלוי קמיפלגי. רבי יהודה סבר: "מעוך וכתות" הוי מומא, דמיכווצן, "נתוק וכרות" הוי מומא, דהא תליין. רבי אליעזר בן יעקב סבר: "מעוך וכתות" לא הוי מומא, דמעיקרא נמי זמנין דמיכווצן, "נתוק וכרות" לא הוי מומא, דמעיקרא נמי זמנין דתליין. ורבי יוסי סבר: "מעוך וכתות" הוי מומא — דהא ליתנהו, "נתוק וכרות" לא הוי מומא — דהא איתנהו. [ה]מתני' נפגם הזובן, העריה של נקבה במוקדשין, נפגם הזנב מן העצם, אבל לא מן הפרק, או שראש זנב מפצל, נקלפה העור והבשר והעצם נשאר, או שיש בשר מחוליא לחוליא מלא אצבע. [ה]גמ' אמר רבי אלעזר: נפגם ולא ניטל, כיס ולא זכרות. תניא נמי הכי: נפגם ולא ניטל, כיס ולא זכרות. אמר רבי יוסי בן המשולם: מעשה בעינבל אחד שנטלו זאב וחזר לאיתנו. [ו][ו]נפגמה הזנב מן העצם וכו'. תנא: אצבע שאמרו — אחד מארבעה בטפח של כל האדם. למאי הלכתא? אמר רבה: לעניין תכלת, דתניא: כמה חוטין הוא נותן? בית שמאי אומרים: ארבעה, ובית הלל אומרים: שלשה. וכמה תהא משולשת? בית שמאי אומרים: ארבעה, ובית הלל אומרים: שלשה. ושליש שבית הלל אומרים — אחד מארבע בטפח של כל אדם. [ז]רב הונא בריה דרב יהושע אמר: לשתי אמות, דתנן: שתי אמות היו בשושן

הצורם אזן הפר כהן משיח לאחר שחיטה: שהיה כבר בשעת קבלת הדם היה שלם: תרגמא אבן שנה הא דקתני שיהו כל הוויותיו אבן שנה קאי אבל תם לא בעינן אלא בשחיטה וקבלה: ה"נ מסתברא דמחסר אחר קבלה כשר: כזית בשר לאכילה כדי אכילת אדם: או כזית חלב לאכילה כדי אכילת מזבח: זורק את הדם ואם לא נשתייר כלום לא זרק דכתיב (דברים י"ב:כ"ז) ועשית עולתיך הבשר והדם אם אין בשר אין דם. וקתני מיהא דאם נשתייר כזית זורק ואין לך מחסר גדול מזה שחסר כולו וקתני דזורק אלמא הא דקתני כל הוויותיו אבן שנה קאי: שעות פוסלות וקאמרי לאשמועינן דאם נולד טלה זה אשתקד בי"ד בניסן בח' שעות היום יזהר עתה שישחטנו קודם שעה תשיעית דשעה תשיעית פוסלת בו והוי כנכנס בשנה שניה: לימא הך בעיא דרב אחדלוי תנאי היא: בביצים ולא בגיד בתמיה. כלומר אי בגיד ניניהו מי לא הוי מום הא ודאי טפי הוי מום דגיד בגלוי הוא יותר מן הביצים: כתות שכתתו באבנים על שנימוח: נתוק היינו לגמרי אלא שעדיין תלויין בכיס: כרות בסכין ועדיין תלויין בכיס ומערין קרת דכרות הוי בגיר מנתוק כדאמרן בפרקין דלעיל (בכורות דף לג:) להביא נותק אחר כורת. טעמא דר' יוסי מפרש לקמן: כולן בגיד לא בביצים: רבי יהודה סבר חסרון מבפנים שמיה חסרון: אלא הכא במומין שבגלוי פליגי דכולי עלמא חסרון מבפנים שמיה חסרון מאן דפסיל בביצים לאו משום חסרון אלא משום מום: דקתליין אולות ונחבטות בכיס ונראין מבחוץ שאין חלוקות למעלה: זמנין דכווצן רטיי"ט בלע"ז כשהן בריאות: דהא ליתנהו וחסרון הוי: מתני' הזובן זהו נרתק שהכיס תלוי בו: והעריה של נקבה במוקדשין באחר קדשים שיש בהן נקבה דבכור ליכא נקבה ובשלמים לאכילה נקבה נפגמה העריה הוי מום: מן הפרק אם נפגם בין הפרקים מעלה ארוכה אם לא נחתך כל הזנב אלא נפגם מעט: או שראש הזנב מפצל את העצם ראש התלוי למטה נקלף העור ובשר ונשאר העצם מגולה טוב אין מעלה ארוכה הואיל וברואש הזנב הוא. מפצל כמו אשר פצל (בראשית ל): גמ' נפגם הזובן הוי מום לא הדר בריא: ולא נטל דנטל לא הוי מום דחוזר לאיתנו: כיס אם נפגם הוי מום אבל זכרות גיד עצמו שנפגם לא מום הוא דמעלה ארוכה: שנטל זאב את כל הזובן: אצבע שאמרו וכו' ולא ידעינן השתא היכא קאי ולהכי בעי למאי הלכתא אמרו: אחד מארבעה בטפח לפי שאין האצבעות שוות דאמרינן במנחות בפרק התכלת (מנחות דף מח:) טפח דאורייתא ד' אצבעות בגודל את בקטנה חמש (ותלתא באצבע) וקאמר הכא דהיכא דהזכירו חכמים באצבע אחד מארבע בטפח של כל אדם בעינן והיינו גודל: למאי הלכתא הזכירו אצבע: כמה חוטין הזכירו בציצית: משולשת תלויה למטה מכנף הבגד שהרי אין נותנין אותה בשפת הבגד ממש אלא מגביהין אותה שלשה אצבעות בתוך הבגד: אחת מארבעה שלשה גודלין דכל אחד הוי אחת מארבע בטפח. ל"א משולשת כמה יהא בה מגדיל לבד מענף שאינו גדיל: שתי אמות שני מקלות שאורכן אמה:

והאמר רבי זירא אמר רב הצורם בפרק שני דזבחים (דף כה:) גרסי' דתניא הצורם: כולן בגיד ולא בביצים ומיהו סיפא דקרא דבארצכם לא תעשו איירי אפי' בביצים בכ"מ שמסרס אפי' ע"י שיתיחם חסרי' כפ' שמונה שרצים (שבת דף קי:) וגבי מום הוא דלא חשיב מום שבגלוי כדפרש טעמא בסמוך: או שראש הזנב מפצל את העצם פי' בקונטרס שנקלף העור והבשר ונשאר העצם מגולה כמו אשר פצל וקשה דבלשון משנה והש"ס הוה ליה למימר ונקלף ונראה לפרש שמפצל את העצם לשנים כמו מפצלות דגבי קרנים חולין (נט:) שמפצלות לכאן ולכאן (והתם) בתוספתא (פ"ל) קתני או שיהיה ראש הזנב מפצל לשני עצמות: כמה חוטין הוא נותן ב"ש אומרים ארבעה צריך לדקדק אם ד' בין הכל או ארבע לבן וד' לתכלת וגם אם מיירי קודם כפילות דכי מיעייפי הוי שיתסר והוו השתא הכך ח' חוטין דעבדינן לשם לבן פרוש דבבית שמאי פסקינן בהתכלת (מנחות מא:) ואם נפסק אחד מהם פסול ואע"ג דמכשרינן דאגרדום תכלת וקם אלבן דהני כלהו לשם לבן הם וזו משמע בספרי בפרשת כי תצא ארבע חוטין לכל מין ומין דקאמר דקתני התם כמה גדילים נעשות אין פחות משלשה חוטין כדברי בית הלל בית שמאי אומרים ד' חוטין של תכלת וארבעה של לבן על ד' אצבעות והלכה כדברי בית שמאי ומיהו מהאי דהתכלת רב ירמיה מדפתי רמי תמניא דאינון שתסרי מר בריה דרבנא עבד כי דידן משמע שרבים עושים כמר בריה דרבינא ושמא היה מפרש ארבע ללבן וארבע לתכלת דקאמרי בית שמאי היינו לבתר דעייפינהו דהיינו שנים מכל מין קודם שנכפלו ולפי זה מה שאנו עושין עכשו הוי פלגא לשם לבן ופלגא לשם תכלת ומיהו שלשה דקאמרי בית הלל על כרחנו קודם שנכפלו דג' לא משכחת לאחר שנכפלו ולא הוי השתא לומיא דד' לב"ש: כמה פרש בקונטרס תלויה למטה מכנף הבגד שהרי אין נותנין אותה בשפת הבגד ממש אלא מגביהין אותה ג' אצבעות לבית הלל וד' לבית שמאי וקשה לפרושו דלענין מן הקרן הוא דמפסטינן כמלא קשר גודל ולא הזכיר לשם בתוך שלשה אצבעות אלא לאפוקי למעלה מג' ונראה כלשון אחר שפרש בקונטרס כמה תהא משלשת כמה יהא בה מגדיל לבד הענף שאינו גדל וקאמרי בית שמאי ד' אצבעות והשתא הלוך ציצית שליש גדיל וב' שלישי ענף הוי גדיל ארבע אצבעות וענף ח' אצבעות י"ב אצבעות בין הכל וכך משמע וד' של לבן על ד' אצבעות ובפרק התכלת (שם:) פרש בקונט' משלשת תלויה בענף לבד מן הגדיל ארבע אצבעות ולפרושו הלוך ציצית שתי אצבעות גדיל וארבע ענף:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' פסולי המוקדשין הל' כט:
ב מיי' פא' מהל' מעשרות הל' יג:
ג מיי' פא' מהל' פסולי המוקדשין הל' ל:
ד מיי' פא' מהל' מעשרות הל' יג:
ה מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' ד, טור יו"ד סי' שט:
ו מיי' פא' מהל' ציצית הל' ו, טוש"ע או"ח סי' יא סעי' יב:

רבינו גרשום

הצורם אזן הפר. לאחר שחיטה קודם קבלה:
והזייה אלפי נירסא דהכא והזייה מוכרח רבינו לפרש דמיירי בפסח מצרים לביה מיירי קרא התם לבפסח דורות לא מצינו רק זריקה או שפיכה ולאמם בזבחים (דף כה) הגירסא בזריקה וספיר י"ל דקאי אפסח דורות. דמספקו ושתי מזחות תרגומא אבן שנה. כלומר לכל הוויותיו בעינן שיהא בן שנה אבל תמים לא בעינן לגיהוי אלא על שעת קבלה:
הכי נמי מסתברא. דלא בעינן תם בשעת זריקה:
זאת אומרת שעות פוסל בקדש. כלומר אם בשעת שחיטה היה בן שנה מעת לעת ובין שחיטתו לזריקתו שהה שעה או שתים בשנה האחרת הוי פסול:
ר' יהודה אומר בביצים ולא בגיד. הא בגיד טפי מתחזי אימא כולן אף בביצים:
דמר סבר. ר' יהודה דקאמר בביצים סבר חסרון בפנים שמיה חסרון ור' אליעזר סבר לא שמיה חסרון:
ותיסברא. דבהכי פליגי ר' יוסי מאי קסבר כו':
אלא הכא במומא שבגלוי פליגי דר' יהודה סבר מעוך וכתות אפי' בביצים הוי מומא שבגלוי דהא כווצן בתר הכי:
ונתוק וכרות. אף בביצים הוי מומא שבגלוי דהא תליין הביצים בכיס למטה יותר מבתחילה:
ור' אליעזר בן יעקב סבר. הני בביצים לא הוי מום שבגלוי דהא מעיקרא כשהיא תמימה זימנין דכווצן הכיס שהביצים עולים למעלה בבטן וכווין הכיס וזימנין לנחתין ותליין והוי הכיס ארוך הלכך לא הוי בביצים מומין שבגלוי אלא בגיד:
ור' יוסי סבר מעוך וכתות אף בביצים הוי מומים שבגלוי דהא ליתנהו שהרי נמוחו:
ונתוק וכרות. בביצים לא הוי מומין שבגלוי דהא איתנהו לביצים ומעיקרא נמי זימנין דתליין אבל בגיד הוי מום שבגלוי. והיכי הוי כרות בביצים כגון שקרע הכיס מעט וכרת הביצים והדר תפרו לכיס ונשארו הביצים כרותים בכיס:
נפגם הזובן. היינו אותו הכיס שהגיד מונח בו:
והעריה של נקבה במוקדשין שנפגם סביב הנקב. ולהכי נקט נקבה במוקדשין משום דנקבה בבכור ליכא:
מן העצם הוי מום דלא הדר בריא אבל לא מן הפרק שבין עצם לעצם דהדר ובריא:
מפוצל. את העצם הוי מום דלא הדר בריא:
וכן מלא אצבע בין פרק לפרק הוי מום:
נפגם הזובן הוי מום ולא ניטל לחזר וגדל. וכן נפגם הכיס דהיינו זובן הוי מום דהוי בגלוי ולא נפגם הזכרות הגיד עצמו משום דהוי בסתר והדר בריא:
שנטלו זאב לזובן ואח"כ חזר לאיתנו לכמות שהיה:
אחד מארבע בטפח של כל אדם. כלאמרי ארבע בגודל:
וכמה תהא משולשת. כלומר כמה ארך יהא הגדיל:

מסורת הש"ס

א זבחים קט.; מעילה טו:; מנחות כו:; תוספתא זבחים; מנחות ט.; תוספתא פסחים
ב קידושין כה:
ג ספרא אמור פרק ז ט; תוספתא יבמות
ד חולין מח:
ה תוספתא בכורות
ו מנחות מא:
ז מנחות צח.; משנה כלים; פסחים פו.

תורה אור השלם

וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וְהִזָּה בְאֶצְבָּעוֹ עַל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קֵדְמָה וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה שֶׁבַע־פְּעָמִים מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ [ויקרא טז, יד]
וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדַּם הַפָּר וְהֵבִיא אֹתוֹ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד [ויקרא ד, ה]
שֶׂה תָמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכְּבָשִׂים וּמִן־הָעִזִּים תִּקָּחוּ [שמות יב, ה]
וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת לֹא תַקְרִיבוּ לַיהוָה וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ [ויקרא כב, כד]
גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תְּכַסֶּה־בָּהּ [דברים כב, יב]

בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה, אַחַת עַל קֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית וְאַחַת עַל קֶרֶן מִזְרָחִית דְּרוֹמִית, שֶׁעַל קֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית הָיְתָה יְתֵירָה עַל שֶׁל מֹשֶׁה חֲצִי אֶצְבַּע, וְשֶׁעַל קֶרֶן מִזְרָחִית דְּרוֹמִית הָיְתָה יְתֵירָה עָלֶיהָ חֲצִי אֶצְבַּע, נִמְצֵאת יְתֵירָה עַל שֶׁל מֹשֶׁה אֶצְבַּע. אוְלָמָּה הָיוּ אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה? (כשהיו) [שֶׁהָיוּ] אוּמָּנִין נוֹטְלִין בַּקְּטַנָּה, וּמַחְזִירִין בַּגְּדוֹלָה, שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי מְעִילָה. תַּרְתֵּי לְמָה לִי? חֲדָא — דְּכַסְפָּא וְדַהֲבָא, וַחֲדָא — דְּבִנְיָינָא. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וְאִי תֵּימָא רַב הוּנָא בַּר נָתָן, לְאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ: שֶׁיֵּשׁ בָּשָׂר בֵּין חוּלְיָא לְחוּלְיָא מְלֹא אֶצְבַּע.

ב(א)מַתְנִי' אֵין לוֹ בֵּיצִים, אוֹ אֵין לוֹ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: אִם יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי כִּיסִין — יֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי בֵּיצִים, אֵין לוֹ שְׁנֵי כִּיסִין — אֵין לוֹ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מוֹשִׁיבוֹ עַל עַכּוּזוֹ וּמְמַעֵךְ, אִם יֵשׁ בֵּיצָה — סוֹפָהּ לָצֵאת. מַעֲשֶׂה שֶׁמִּיעֵךְ וְלֹא יָצָא, נִשְׁחֲטָה וְנִמְצֵאת דְּבוּקָה בַּכְּסָלִים, וְהִתִּיר רַבִּי עֲקִיבָא וְאָסַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי. גְּמָ' הַשְׁתָּא אֵין לוֹ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת אָמְרַתְּ הָוֵי מוּמָא, אֵין לוֹ כְּלָל מִיבַּעְיָא? חַסּוֹרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי: אֵין לוֹ שְׁתֵּי בֵּיצִים בִּשְׁתֵּי כִּיסִין אֶלָּא בְּכִיס אֶחָד, אִי נָמֵי שְׁתֵּי כִּיסִין וּבֵיצָה אַחַת — הֲרֵי זֶה מוּם. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: יֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי כִּיסִים — בְּיָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי בֵּיצִים, אֵין לוֹ אֶלָּא כִּיס אֶחָד — כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת דָּמֵי, וַאֲתָא רַבִּי עֲקִיבָא לְמֵימַר: בְּיָדוּעַ לָא אָמְרִינַן, אֶלָּא מוֹשִׁיבוֹ עַל עַכּוּזוֹ וּמְמַעֵךְ, אִם יֵשׁ בֵּיצָה סוֹפוֹ לָצֵאת. וּמַעֲשֶׂה שֶׁמִּיעֵךְ וְלֹא יָצָא וְכוּ'. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַעֲשֶׂה בְּפִירָן שֶׁל בֵּית מְנַחֵם, שֶׁמִּיעֵךְ וְלֹא יָצָאת, וְנִשְׁחֲטָה וְנִמְצֵאת דְּבוּקָה בַּכְּסָלִים, וְהִתִּיר רַבִּי עֲקִיבָא, וְאָסַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: עַד מָתַי אַתָּה מְכַלֶּה מָמוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל! אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי לְרַבִּי עֲקִיבָא: עַד מָתַי אַתָּה מַאֲכִיל יִשְׂרָאֵל נְבֵילוֹת! לָאו מִישְׁחָט שַׁחְטֵיהּ? אֶלָּא: טְרֵיפוֹת. לָא אִיסּוּר טְרֵיפוֹת הוּא?! אֶלָּא: עַד מָתַי אַתָּה מַאֲכִיל יִשְׂרָאֵל קָדָשִׁים בַּחוּץ! גמַתְנִי' בַּעַל חָמֵשׁ רַגְלַיִם, אוֹ שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא שָׁלֹשׁ, וְשֶׁרַגְלָיו קְלוּטוֹת כְּשֶׁל חֲמוֹר, וְהַשָּׁחוּל וְהַכָּסוּל. אֵיזֶהוּ שָׁחוּל? שֶׁנִּשְׁמְטָה יְרֵיכוֹ. וְכָסוּל? שֶׁאַחַת מִירֵיכוֹתָיו גְּבוֹהוֹת. גְּמָ' אָמַר רַב הוּנָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁחָסֵר וְיָתֵר בַּיָּד, אֲבָל בָּרֶגֶל — טְרֵפָה נָמֵי הָוֵי, דְּכֹל יָתֵיר כְּנָטוּל דָּמֵי. (ב)אָמַר רַב פָּפָּא: לָא תֵּימָא דַּעֲגִילָן וְלָא סְדִיקָן, אֶלָּא כֵּיוָן דַּעֲגִילָן, אַף עַל גַּב דִּסְדִיקָן. וְהַשָּׁחוּל וְהַכָּסוּל וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנַן: אֵיזֶהוּ כָּסוּל וְאֵיזֶהוּ שָׁחוּל? שָׁחוּל — שֶׁנִּשְׁמְטָה יְרֵיכוֹ, כָּסוּל — שֶׁרַגְלוֹ אֶחָד בְּתוֹךְ הַכֶּסֶל, וְרַגְלוֹ אֶחָד עַל גַּבֵּי הַכֶּסֶל. תָּנָא: הַשָּׂרוּעַ וְהַקָּלוּט — שָׂרוּעַ שֶׁנִּשְׁתַּרְבֵּב לוֹ יְרֵיכוֹ, קָלוּט — שֶׁרַגְלָיו קְלוּטוֹת כְּשֶׁל חֲמוֹר וּכְשֶׁל סוּס. ד(ג)מַתְנִי' נִשְׁבַּר עֶצֶם יָדוֹ וְעֶצֶם רַגְלוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נִיכָּר. מוּמִין אֵלּוּ מָנָה אִילָא בְּיַבְנֶה, וְהוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים. הו(ד)וְעוֹד שְׁלֹשָׁה הוֹסִיף, אָמְרוּ לוֹ: לֹא שָׁמַעְנוּ אֶת אֵלּוּ. שֶׁגַּלְגַּל עֵינוֹ עָגוֹל כְּשֶׁל אָדָם, וּפִיו דּוֹמֶה כְּשֶׁל חֲזִיר, וְשֶׁנִּיטַּל רוֹב הַמְדַבֵּר בִּלְשׁוֹנוֹ. בֵּית דִּין שֶׁל אַחֲרֵיהֶן אָמְרוּ: הֲרֵי זֶה מוּם. גְּמָ' אֵינוֹ נִיכָּר, מִי קָא הָוֵי מוּמָא? אָמַר רַב פָּפָּא: אֵינוֹ נִיכָּר מֵחֲמַת עַצְמוֹ, אֲבָל נִיכָּר מֵחֲמַת מְלָאכָה. ז(ה)מוּמִין אֵלּוּ מָנָה וְכוּ'. לְמֵימְרָא דְּלָאו הַיְינוּ אוֹרְחֵיהּ? וּרְמִינְהוּ: הַמַּפֶּלֶת מִין בְּהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף, בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִין, אִם זָכָר תֵּשֵׁב לְזָכָר. אִם נְקֵבָה — תֵּשֵׁב לִנְקֵבָה, אֵינוֹ יָדוּעַ — תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר? הוֹאִיל וְגַלְגַּל עֵינוֹ עָגוֹל כְּשֶׁל אָדָם! אָמַר רַב יוֹסֵף: לָא קַשְׁיָא, הָא בְּאוּכָּמָא, הָא בְּחִיוָּורָא. וּפִיו דּוֹמֶה כְּשֶׁל חֲזִיר. אָמַר רַב פָּפָּא: לָא תֵּימָא דִּשְׁפִיד וּפְרוּס, אֶלָּא כֵּיוָן דִּפְרוּס אַף עַל גַּב דְּלָא שְׁפִיד. וְשֶׁנִּיטַּל רוֹב הַמְדַבֵּר שֶׁבִּלְשׁוֹנוֹ. מַתְנִיתִין מַנִּי? רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא: וְאֶת שֶׁנִּיטַּל רוֹב הַלָּשׁוֹן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: רוֹב הַמְדַבֵּר שֶׁל לְשׁוֹנוֹ. ח(ו)מַתְנִי' וּמַעֲשֶׂה שֶׁהַלְּחִי הַתַּחְתּוֹן עוֹדֵף עַל הָעֶלְיוֹן, וְשָׁאַל רַבָּן גַּמְלִיאֵל לַחֲכָמִים, וְאָמְרוּ: הֲרֵי זֶה מוּם. (ו)גְּמָ' מַאי תַּנָּא דְּקָתָנֵי "וּמַעֲשֶׂה"? מִשּׁוּם דִּתְנַן "פִּיו דּוֹמֶה לַחֲזִיר", וּפְלִיגִי רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי, וְקָאָמְרִינַן: כִּי פְּלִיגִי רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי בִּשְׂפָתוֹ עֶלְיוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הַתַּחְתּוֹנָה, אֲבָל שֶׁהַתַּחְתּוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הָעֶלְיוֹנָה — הֲרֵי זֶה מוּם.

וּמַעֲשֶׂה

רש"י

שׁוֹשַׁן הַבִּירָה יָגִיעַ שֶׁעָשׂוּי עַל שַׁעַר מִזְרָח וּמִקְרֵי שׁוּשַׁן הַבִּירָה בִּמְנָחוֹת בְּפֶרֶק שְׁתֵּי הַלֶּחֶם (מְנָחוֹת דַּף צח.): שֶׁיִּהוּ אֻמָּנִין נוֹטְלִין בַּקְּטַנָּה כְּשֶׁהָיוּ מַתְּנִין עִם הָאֻמָּנִין לַעֲשׂוֹת כָּךְ וְכָךְ אַמּוֹת מְלָאכָה לְבֶדֶק הַבַּיִת הָיוּ מַתְּנִין בְּשֶׁל מֹשֶׁה וְהֵן עוֹשִׂין לַמִּדָּה הַגְּדוֹלָה לְמִדַּת אַחַת שֶׁעוֹשִׂין בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה: שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי מְעִילָה שֶׁלֹּא יֵהָנוּ מִן הַהֶקְדֵּשׁ דְּאִם הָיוּ עוֹשִׂין בְּאוֹתָהּ מִדָּה שֶׁמַּתְּנִין שֶׁמָּא יִפְחֲתוּ לח"א לְנַמְנֵס הִלְכָּךְ מַחֲזִירִין בַּגְּדוֹלָה: וְתַרְתֵּי לָמָּה לִי בְּחַד סַגִּי (בְּאוֹתָהּ) [לְבַר מֵאוֹתָהּ] שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁהִיא ו' טְפָחִים: חֲדָא לְזַהֲבָא וְכַסְפָּא שֶׁמְּלֶאכֶת טֹרַח הִיא מַתְּנִין בְּשֶׁל מֹשֶׁה וּמַחֲזִירִין לְאוֹתָהּ שֶׁגְּדוֹלָה הֵימֶנָּה חֲצִי אֶצְבַּע: לְבִנְיָנָא דְּחוֹמָה נוֹטְלִין בְּשֶׁל מֹשֶׁה וּמַחֲזִירִין בְּאוֹתָהּ שֶׁיְּתֵרָה עָלֶיהָ אֶצְבַּע: מַתְנִי' אֵין לוֹ בֵּיצִים אוֹ אֵין לוֹ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת הָוֵי מוּם: שְׁנֵי כִּיסִין לְכָל בְּהֵמָה יֵשׁ לָהּ לְכָל בֵּיצָה כִּיס אַחַת לְפִי שֶׁהַכִּיס חָלוּק בְּאֶמְצָעִיתוֹ וּמִבַּחוּץ נִכָּר שֶׁהֲרֵי בָּאֶמְצַע הוּא מְשֻׁקָּע וְנִרְאֵית בּוֹ שׁוּרָה הָעֲמֻקָּה: וּמוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ עַל עַכּוּזוֹ גָּרְסִינַן. וְהָכִי אָמְרִינַן בְּעֵירוּבִין בְּפ' כֵּיצַד מְעַבְּרִין (עֵירוּבִין דַּף נג:) אַכּוּזוֹ תְּנַן אוֹ עַכּוּזוֹ תְּנַן. עַל עַכּוּזוֹ עַל עַגְבוֹתָיו אַחַת מוֹשִׁיבִין אֶת הַבְּכוֹר שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת: וּמְמַעֵךְ וּמְמַשְׁמֵשׁ בַּכִּיס וּבַכְּסָלִים וְאִם יֵשׁ סוֹפָהּ לָצֵאת וְאִם אֵינָהּ יוֹצְאָה הָוֵי מוּם: כְּסָלִים פלנק"ש: וְהִתִּיר ר"ע דְּהָוֵי מוּם הוֹאִיל וְאֵינָהּ בִּמְקוֹמָהּ: גְּמ' חַסּוֹרֵי מִחַסְּרָא כו' וְר' יִשְׁמָעֵאל אַסֵּיפָא הוּא דִּפְלִיג דְּקָאָמַר ת"ק אֵין לוֹ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת בִּשְׁנֵי כִּיסִין הָוֵי מוּם וְאָתֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לְמֵימַר בְּיָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי בֵּיצִים אֲבָל אַרֵישָׁא מוֹדֵינָא לָךְ דְּכִי אֵין לוֹ אֶלָּא כִּיס אֶחָד כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת וּכְמָעוּךְ דָּמֵי: בְּפִירָן שֵׁם הַכְּפָר: קָדָשִׁים בַּחוּץ שֶׁאֵין בּוֹ מוּם וּבִקְדֻשָּׁתוֹ הוּא: מַתְנִי' שֶׁנִּשְׁמְטָה יְרֵכוֹ כְּגוֹן דְּלָא אִעַכַּל נִיבֵּהּ דְּאִי אִעַכַּל נִיבֵּהּ טְרֵפָה נָמֵי הָוֵי כִּדְאָמְרִי' בְּאֵלּוּ טְרֵפוֹת (חֻלִּין דַּף נד:) הַאי בּוּקָא דְּאַטְמָא דְּשָׁף מִמְּקוֹמֵהּ טְרֵפָה וה"מ דְּאִיעַכּוּל נִיבֵּהּ: גָּבוֹהַּ מֵחֲבֵירָתָהּ מְקוֹם בּוּקָא דְּאַטְמָא שֶׁל יֶרֶךְ זוֹ עָלָה לְמַעְלָה עַל הַגַּב יוֹתֵר מֵחֲבֵירָתָהּ: גְּמ' לֹא שָׁנוּ דְּבַעַל ה' רַגְלַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה דְּהָוֵי מוּם וְלֹא טְרֵפָה: אֶלָּא שֶׁהַחִסּוּר אוֹ הַיִּתּוּר הָוֵי בַּיָּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְבַעַל ה' רַגְלַיִם ג' יָדַיִם וּב' רַגְלַיִם וּלְבַעַל ג' ב' רַגְלַיִם וְיָד אַחַת דְּבְיַד לֹא שַׁיָּךְ טְרֵפוֹת: כְּנָטוּל דָּמֵי וּבְהֵמָה שֶׁנִּטַּל יָרֵךְ וְחָלָל שֶׁלָּהּ נְבֵלָה וקי"ל בִּבְהֵמָה שֶׁנֶּחְתְּכוּ רַגְלֶיהָ מִן הָאַרְכֻּבָּה וּלְמַעְלָה טְרֵפָה וְעוֹד בּוּקָא דְּאַטְמָא דְּשָׁף מִמְּקוֹמֵהּ טְרֵפָה: לָא תֵּימָא דְּמִכָּל וָכֹל דּוֹמוֹת לַחֲמוֹר דַּעֲגִילִין וְלָא סְדִיקִין: אֶלָּא כֵּיוָן דַּעֲגִילִין כְּשֶׁל חֲמוֹר הָוֵי מוּם דְּפַרְסוֹת בְּהֵמָה טְהוֹרָה אֵינָן עֲגֻלּוֹת: כִּסְלֵי פלנ"ק: בְּתוֹךְ הַכֶּסֶל כָּךְ דֶּרֶךְ הַבְּהֵמָה שֶׁהַיָּרֵךְ מְחֻבֶּרֶת בְּאַלְיָה סָמוּךְ לַכְּסָלִים וְלֹא לְמַעְלָה מִן הַכְּסָלִים דְּהַיְינוּ עַל גַּב הָאַלְיָה: שֶׁנִּשְׁתַּרְבְּבָה יְרֵכוֹ שֶׁאַחַת מִירֵיכוֹתָיו גְּדוֹלָה מֵחֲבֵירָתָהּ: מַתְנִי' אע"פ שֶׁאֵינוֹ נִכָּר בַּגְּמָרָא מְפָרֵשׁ: לֹא שָׁמַעְנוּ אֶלָּא אֵלּוּ שֶׁהֻזְכְּרוּ לְמַעְלָה. וְאֵלּוּ הֵן הַג' שֶׁהוֹסִיף אֶת שֶׁגַּלְגַּל עֵינוֹ כו': כְּשֶׁל חֲזִיר מְפָרֵשׁ בַּגְּמָ': רֹב הַמְדַבֵּר הַיְינוּ קְצַת הַלָּשׁוֹן שֶׁאֵינוֹ דָּבוּק בְּמַלְקוֹחָיו: גְּמ' מֵחֲמַת עַצְמוֹ שֶׁאֵין הַשֶּׁבֶר נִרְאֶה אֲבָל נִכָּר הוּא מֵחֲמַת שֶׁצּוֹלֵעַ וְהִלּוּךְ הָרֶגֶל זוֹ הִיא מְלַאכְתּוֹ: דְּלָאו הַיְינוּ אוֹרְחֵהּ שֶׁיְּהֵא גַּלְגַּל שֶׁל בְּהֵמָה עָגֹל: תֵּשֵׁב לְזָכָר יְמֵי טֻמְאָה שִׁבְעָה ול"ג יְמֵי טֹהַר: תֵּשֵׁב לִנְקֵבָה י"ד טְמֵאִים וס"ו טְהוֹרִין: לְזָכָר וְלִנְקֵבָה לְחוּמְרָא יְמֵי טֻמְאָה דִּנְקֵבָה שְׁבוּעַיִם וִימֵי טֹהַר דְּזָכָר דְּלָא יְהֵא לָהּ אֶלָּא ל"ג יְמֵי טֹהַר: מַאי טַעְמָא דְּר' מֵאִיר דְּקָאמַר הַיּוֹלֶדֶת מִין בְּהֵמָה טְמֵאָה לֵדָה כְּוָלָד מְעַלְיָא: הוֹאִיל וְדוֹמֶה לְאָדָם בְּגַלְגַּל הָעַיִן: בְּאוּכָּמָא שָׁחוֹר שֶׁל עֵין הַבְּהֵמָה (אֵינוֹ) עָגֹל כְּשֶׁל אָדָם: הָא בְּחִיוָּרָא כָּל בֵּית מוֹשַׁב הַלָּבָן וְהַסִּירָא קָרֵי חִיוָּרָא וְהוּא וַדַּאי [אֵינוֹ] עָגֹל כְּשֶׁל אָדָם: לֹא תֵּימָא דְּבָעֵי' דּוֹמֶה לַחֲזִיר מִכֹּל וָכֹל דִּשְׁפִיד וּפְרִיס. שָׁפִיד פִּיו עָגוֹל פְּרִיס שֶׁשָּׂפָה עֶלְיוֹנָה וּלְחָיַיִם הָעֶלְיוֹנוֹת עוֹדְפוֹת עַל הַתַּחְתּוֹנוֹת. וּמִפִּי הַמּוֹרֶה אִתְּמַר לָן אִיפְּכָא דִּשְׁפִיד שֶׁלְּחָיָיו הָעֶלְיוֹנוֹת הוֹלְכוֹת וּמִתְחַדְּדוֹת כְּשַׁפּוּד: גְּמ' מַאי תְּנָא דְּדָמֵי לְהַאי מַעֲשֶׂה דְּקָתָנֵי וּמַעֲשֶׂה:

תוספות

בְּפָרָן שֶׁל בֵּית מְנַחֵם פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס שֵׁם הַכְּפָר וּבַתּוֹסֶפְתָּא (פ"ל) כָּתוּב בְּפָרָה שֶׁל בֵּית מְנַחֵם כְּמוֹ בְּהַהוּא [מַעֲשֶׂה בְּפָרָה שֶׁל בֵּית מְנַחֵם] שֶׁנִּטְּלָה הָאֵם שֶׁלָּהּ (סַנְהֶדְרִין דַּף לג.): שֶׁנִּשְׁמְטָה יְרֵכוֹ פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס אוּשלוייזי"ר בְּלַעַ"ז וּכְגוֹן דְּלָא אִיעַכּוּל נִיבֵּהּ דְּאִי אִיעַכּוּל נִיבֵּהּ טְרֵפָה נָמֵי הָוֵי כִּדְאָמַר בְּאֵלּוּ טְרֵפוֹת (חֻלִּין דַּף נה:) הַאי בּוּקָא דְּאַטְמָא דְּשָׁף מִמְּקוֹמֵהּ טְרֵפָה וְהָנֵי מִילֵּי דְּאִיעַכּוּל נִיבֵּהּ וְקַשְׁיָא לְפֵרוּשׁוֹ דְּאִיכָּא מַאן דְּמַטְרִיף הָתָם אֲפִילּוּ לָא אִיעַכּוּל וְלָא אִפְּסוּק אֶלָּא יֵשׁ לְפָרֵשׁ דְּנִשְׁמְטָה הֵן מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתָהּ וְכֵן נִשְׁתַּרְבְּבָה בְּסָמוּךְ:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פח' מהל' מעילה הל' ה:
ב מיי' פג' מהל' בכורות הל' ה, טור יו"ד סי' שט:
ג מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' ה, סמג עשין ריא, טור יו"ד סי' שט:
ד מיי' פז' מהל' ביאת מקדש הל' ט, טור יו"ד סי' שט:
ה מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' ב, טור יו"ד סי' שט, ש"ע או"ח סי' יא סעי' יב:
ו מיי' פז' מהל' ביאת מקדש הל' ז:
ז מיי' פי' מהל' איסורי ביאה הל' ח, טוש"ע יו"ד סי' קצד סעי' ג:
ח מיי' פז' מהל' ביאת מקדש הל' ז:
ט מיי' פח' מהל' ביאת מקדש הל' ח, סמג עשין ריא, טור יו"ד סי' שט:

רבינו גרשום

בס"א ל' אצבעות ולהכי קאמר כמה תהא משולשת לגליל הוא שלש מן הענף והוי הענף א' אצבעות וכולו ג' טפחים שהן זרת ומהכא ילפינן משך הציצית זרת לבמנחות לא ילפינן כמה ארכו. ואנן בציצית עבדינן ככ"ש ל' חוטין ול' אצבעות גליל:
ורב הונא אמר אצבע שאמרו לענין אצבע ליתירה על של משה להוי ל' בטפח של כל אדם:
ורב נחמן אמר לאצבע דמתניתין דבין חוליא לחוליא:
רבי עקיבא אומר. אע"ג דיש לו ב' כיסין בידוע שיש לו ב' ביצים והאחת טמונה בבטן אלא כך בודקו מושיבו לבכור על עכוזו ועל זנבו ועל עגבותיו וממעך בכים ואם יש שם ביצה אחרת סופה לצאת:
והתיר ר' עקיבא. דכיון דנתמעך ולא יצא הוי מום ומותר לאוכלו:
ר' יוחנן בן נורי אסר הואיל ונמצאת:
אין לו אלא כיס אחד אע"ג דיש לו ב' ביצים כמי שאין לו אלא ביצה אחת דמי ואתא ר' עקיבא וכו':
מעשה בפרה של בית מנחם. אתה מכלה ממונו של ישראל. דכיון שאתה אוסרן לאכול בחוץ אין לו תקנה אלא קבורה:
קדשים בחוץ. דתם הוי ואינו נאכל אלא בירושלם)ר"ל דנאכל בירושלים בזמן הבית והיה נקרב על המזבח כדין בכור תם.:
טרפה נמי הוי. דכל יתיר כנטול דמי ותנן בהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה טרפה דהם ישנו לצומת הגידים:
שרגלו אחת נכנסת בתוך הכסלים ורגלו אחת על גבי הכסל לסוף הכסל כדרכו:
שנשתרבבה ירכו. שארוכה מחברתה:
ושניטל רוב המדבר של לשונו. רוב מן הלשון שנפרד מן החיך התחתון אותו שיכול לכפוף למעלה:
אינו ניכר לחוץ מי הוי מומא מומין שבגלוי בעינן:
אבל ניכר מחמת מלאכה. שכשהולך נראה והליכה קרי מלאכה:
למימרא דלא היינו אורחיה. למיהוי עינו עגול כשל אדם:
תשב לזכר ולנקבה. דמ' זכר ומינגווייהו נטרה י"ד ימי טומאה לנקבה:
הא באוכמא והא בחיורא. כלומר אוכמא דעיניה אורחיה למיהוי עגול כשל אדם:
חיורא. כלומר כוליה חרין של עין לאו אורחיה:
דשפיד. חד כשל חזיר:
ופרים. ששפתו עקומה למעלה כחזיר:
ופליגי רבנן עליה. דאמרי לא שמענו את אלו:
והתנן בפירקין לקמן. ששפתו העליונה עודפת כו':

מסורת הש"ס

א לקמן מד:; משנה בכורות
ב לקמן מה.
ג תוספתא בכורות
ד מנחות צח.; משנה כלים; פסחים פו.
ה משנה נדה; חולין עא.; נדה כא.
ו לקמן מד.; משנה בכורות

תורה אור השלם

וְשׁוֹר וָשֶׂה שָׂרוּעַ וְקָלוּט נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְנֵדֶר לֹא יֵרָצֶה [ויקרא כב, כג]

וּמַעֲשֶׂה נָמֵי שֶׁלְּחִי הַתַּחְתּוֹן עוֹדֵף עַל הָעֶלְיוֹן, שָׁאַל רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לַחֲכָמִים וְאָמְרוּ: הֲרֵי זֶה מוּם. (א)וְהָא גַּבֵּי אָדָם הוּא דִּתְנַן: שְׂפָתוֹ הָעֶלְיוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הַתַּחְתּוֹנָה, אוֹ שֶׁתַּחְתּוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הָעֶלְיוֹנָה — הֲרֵי זֶה מוּם. גַּבֵּי אָדָם הוּא דִּכְתִיב: "אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן", אִישׁ שֶׁשָּׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, אֲבָל בִּבְהֵמָה לָא! אָמַר רַב פָּפָּא: לָא קַשְׁיָא, הָא דְּאִית בַּהּ עֶצֶם, הָא דְּלֵית בַּהּ עֶצֶם. (ב)מַתְנִי' אוֹזֶן הַגְּדִי הָיְתָה כְּפוּלָה, אָמְרוּ חֲכָמִים: בִּזְמַן שֶׁהוּא עֶצֶם אֶחָד — מוּם, בִּזְמַן שֶׁאֵין בּוֹ עֶצֶם — אֵינוֹ מוּם. רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: זְנַב הַגְּדִי שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְשֶׁל חֲזִיר, וְשֶׁאֵין בָּהּ שְׁלֹשׁ חוּלְיוֹת — הֲרֵי זֶה מוּם. (ג-ה)גְּמָ' תָּנוּ רַבָּנַן: פִּיו בָּלוּם וְרַגְלָיו מְבוּלָּמוֹת, מֵחֲמַת הָרוּחַ — אֵינוֹ מוּם, מֵחֲמַת הָעֶצֶם — הֲרֵי זֶה מוּם. אָזְנָיו כְּפוּלוֹת, בְּחַסְחֲסוּת אַחַת — הֲרֵי זֶה מוּם, בִּשְׁתֵּי חַסְחֲסִיּוֹת — אֵינוֹ מוּם. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: זְנַב הַגְּדִי שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְשֶׁל חֲזִיר. אָמַר רַב פָּפָּא: לָא תֵּימָא דְּקַטִּינָא, אֶלָּא דִּכְרִיכָא, אַף עַל גַּב דַּאֲלִימָא. אוֹ שֶׁאֵין בָּהּ שָׁלֹשׁ חוּלְיוֹת וְכוּ'. אָמַר רַב הוּנָא: בַּגְּדִי — שְׁתַּיִם הֲרֵי זֶה מוּם, שָׁלֹשׁ אֵינוֹ מוּם. בַּטָּלֶה — שָׁלֹשׁ הֲרֵי זֶה מוּם, אַרְבַּע אֵינוֹ מוּם. מֵיתִיבִי: בַּגְּדִי — אַחַת הֲרֵי זֶה מוּם, שְׁתַּיִם אֵינוֹ מוּם. בַּטָּלֶה — שְׁתַּיִם הֲרֵי זֶה מוּם, שָׁלֹשׁ אֵינוֹ מוּם. תְּיוּבְתָּא דְּרַב הוּנָא. וְרַב הוּנָא, מַתְנִיתִין אַטְעִיתֵיהּ; אִיהוּ סָבַר: מִדְּרֵישָׁא בִּגְדִי — סֵיפָא נָמֵי בִּגְדִי, וְלָא הִיא — רֵישָׁא בִּגְדִי, וְסֵיפָא בְּטָלֶה. (ו-ח)מַתְנִי' רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: אֶת שֶׁיַּבֶּלֶת בְּעֵינָיו, וְשֶׁנִּפְגַּם עֶצֶם יָדוֹ וְרַגְלוֹ, וְשֶׁנִּפְרַק עַצְמוֹ שֶׁל פִּיו, עֵינוֹ אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה, אָזְנוֹ אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה, בַּמַּרְאֶה אֲבָל לֹא בַּמִּדָּה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁתֵּי בֵּיצָיו, אַחַת גְּדוֹלָה כִּשְׁתַּיִם שֶׁבַּחֲבֵירְתָּהּ, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים. גְּמָ' לְמֵימְרָא דְּיַבֶּלֶת הָוֵי מוּמָא? וּרְמִינְהוּ: וְאֵלּוּ שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן לֹא בַּמִּקְדָּשׁ וְלֹא בַּמְּדִינָה — בַּעַל גָּרָב וּבַעַל יַבֶּלֶת! וְתִסְבְּרָא? הָא כְּתִיבָא "יַבֶּלֶת" בְּאוֹרַיְיתָא! אֶלָּא, לָא קַשְׁיָא: הָא — בְּגוּפוֹ, הָא — בְּעֵינוֹ. מִכְּדֵי קְרָא סְתָמָא, מָה לִי בְּגוּפוֹ וּמָה לִי בְּעֵינוֹ? אֶלָּא לָא קַשְׁיָא, הָא דְּאִית בַּהּ עֶצֶם, הָא דְּלֵית בַּהּ עֶצֶם. דִּקְרָא — דְּאִית בַּהּ עֶצֶם, מַתְנִיתִין — דְּלֵית בַּהּ עֶצֶם; בְּעֵינוֹ — הָוֵי מוּמָא, בְּגוּפָא — לָא הָוֵי מוּמָא. וְלֵית לַהּ עֶצֶם בְּגוּפָא פְּסוּלָה? הֲרֵי תִּלְתּוּל בְּעָלְמָא הוּא, דִּתְנַן: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בַּעֲלֵי הַתִּילוּלִין פְּסוּלִין בָּאָדָם וּכְשֵׁירִין בַּבְּהֵמָה! אֶלָּא, אִידֵי וְאִידֵי בְּעֵינוֹ, וְלָא קַשְׁיָא: הָא — בַּשָּׁחוֹר, הָא — בַּלָּבָן. (ט)וְהָא אֵין מוּמִין בַּלָּבָן! אֶלָּא: אִידֵי וְאִידֵי בַּלָּבָן, וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: לָא קַשְׁיָא, הָא — דְּאִית בַּהּ שֵׂעָר, הָא — דְּלֵית בַּהּ שֵׂעָר. (יא)עֵינוֹ אַחַת גְּדוֹלָה וְכוּ'. תָּנָא: גְּדוֹלָה כְּשֶׁל עֵגֶל, קְטַנָּה כְּשֶׁל אַוָּוז. (יב)אָזְנוֹ אַחַת גְּדוֹלָה וְכוּ'. וְרַבָּנַן עַד כַּמָּה? תַּנְיָא, אֲחֵרִים אוֹמְרִים: אֲפִילּוּ אֵינָהּ לַשְּׁנִיָּה אֶלָּא כְּפוֹל — כְּשֵׁירָה. מַתְנִי' זְנַב הָעֵגֶל — שֶׁאֵינָהּ מַגַּעַת לָעַרְקוֹב, אָמְרוּ חֲכָמִים: כׇּל מַרְבִּית עֲגָלִים כֵּן, כָּל זְמַן שֶׁיְּהוּ מַגְדִּילִין — הֵן נִמְתָּחוֹת. אֵיזֶהוּ עַרְקוֹב שֶׁאָמְרוּ? רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: בְּעַרְקוֹב שֶׁבְּאֶמְצַע הַיָּרֵךְ.

גְּמָ'

גַּבֵּי אָדָם כֹּהֵן: הָא דְּאִית בַּהּ עֶצֶם אִם עֶצֶם הַלְּחִי הַתַּחְתּוֹן עוֹדֵף עַל הָעֶלְיוֹן הָוֵי מוּם אֲפִילּוּ בִּבְהֵמָה אֲבָל אֵין בָּהּ עֶצֶם אֶלָּא שֶׁשְּׂפָתוֹ הַתַּחְתּוֹנָה אֲרֻכָּה וּמְקַבֶּלֶת הָעֶלְיוֹנָה וְעוֹדֶפֶת עָלֶיהָ בְּאָדָם הָוֵי מוּם וְלֹא בִּבְהֵמָה: מַתְנִי' אֹזֶן הַגְּדִי שֶׁהָיְתָה כְּפוּלָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי אָזְנַיִם מִצַּד אֶחָד אֹזֶן בְּתוֹךְ אֹזֶן: בִּזְמַן שֶׁהוּא עֶצֶם אֶחָד שֶׁאֵין לָהֶם אֶלָּא תְּנוּךְ אֶחָד שֶׁנִּכְפַּל תְּנוּךְ הָעֶלְיוֹן לְתוֹכוֹ וְנִתְחַבֵּר לְמַטָּה הֲרֵי זֶה מוּם: וְאִם אֵינָהּ עֶצֶם אֶחָד שֶׁהַתְּנוּכִים מֻבְדָּלִים לְמַעְלָה אֵינוֹ מוּם. וְטַעְמָא לָא אִתְפָּרַשׁ לִי וְלָא דָּמֵי לְבַעֲלַת ה' רַגְלַיִם דְּהַאי אֹזֶן בְּתוֹךְ אֹזֶן אֵינוֹ נִרְאֶה כָּל כָּךְ: לְשֶׁל חֲזִיר מְפָרֵשׁ בַּגְּמָ': גְּמ' בָּלוּם קָצָר: מְבֻלָּמוֹת קְצָרוֹת בְּרֹחַב אנקפלי"ר בְּלַעַ"ז: אִם מֵחֲמַת הָרוּחַ שֶׁאֵין לוֹ רֶוַח כָּל כָּךְ בַּפֶּה וְלֹא בָּעֶצֶם וְלֹא בִּבְשַׂר הַשְּׂפָתַיִם אֵינוֹ מוּם: וְאִם מֵחֲמַת הָעֶצֶם שֶׁהַשְּׂפָתַיִם פְּתוּחוֹת יָפֶה אֲבָל הַלְּחָיַיִם חֲלוּקוֹת זוֹ בְּזוֹ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְפָתְחָן דְּכִי אָכִיל אוֹ פָּעֵי מַרְחִיב הַשְּׂפָתַיִם וְנִרְאֶה הָעֶצֶם כְּנוֹל ה"ז מוּם. וְכֵן בְּרַגְלַיִם שֶׁרַגְלָיו קְצָרוֹת מֵחֲמַת הָרוּחַ שֶׁל מְעֶיהָ אַחַת הָעֶצֶם וְהַבָּשָׂר שֶׁל כַּפּוֹת הָרַגְלַיִם שֶׁלֹּא הָיוּ רְחָבִין כָּל כָּךְ אֵינוֹ מוּם וְאִם מֵחֲמַת הָעֶצֶם שֶׁהָעֶצֶם קָצָר וְהַבָּשָׂר מַרְחִיב מִלְּמַטָּה וְיוֹצֵא לַחוּץ הֲרֵי זֶה מוּם. וְהַמּוֹרֶה גָּרֵיס מֵחֲמַת הָרוּחַ וּפֵרוּשָׁהּ כִּלְפָרֶשְׁנָא אֲבָל לְתַקֵּן הַלָּשׁוֹן אֵין יְכֹלֶת וְאִיכָּא דְּגָרְסִי מֵחֲמַת הָרוּחַ כִּלְפָרֶשְׁנָא. ל"א פִּיו בָּלוּם נָפוּחַ אִם מֵחֲמַת הָרוּחַ שֶׁנָּפַח מֵחֲמַת לֵיצָא אֵינוֹ מוּם דַּהֲדַר בָּרִיא וְאִם מֵחֲמַת הָעֶצֶם שֶׁעָבֶה בְּיוֹתֵר הֲרֵי זֶה מוּם וּבַתּוֹסֶפְתָּא דִּבְכוֹרוֹת (פ"ל ה"ל) מָצָאנוּ מֵחֲמַת הָרוּחַ אֵינוֹ מוּם מֵחֲמַת עַצְמוֹ ה"ז מוּם: חַסְחוּס תְּנוּךְ: קַטִּינָא דַּקָּה מְאֹד: כְּרִיכָא עֲגֻלָּה שֶׁזְּנַב הַטָּלֶה הָוֵי רְחָבָה יָתֵר עַל עָבְיָהּ: בִּגְדִי שְׁתַּיִם חֻלְיוֹת בַּזָּנָב ה"ז מוּם: רֵישָׁא אֹזֶן הַגְּדִי. סֵיפָא אֵין בָּהּ שָׁלֹשׁ חֻלְיוֹת: מַתְנִי' יַבֶּלֶת ורוח"ן: וְשֶׁנִּפְגַּם עֶצֶם יָדוֹ דְּנִכָּר הַמּוּם וּלְעֵיל אַיְּרֵי בְּנִשְׁבַּר: עַצְמוֹ שֶׁבְּפִיו שֶׁהַשִּׁנַּיִם קְבוּעוֹת בּוֹ וּלְמַעְלָה מִן הַחוּטִין דְּאִי חוּטִין גּוּפֵהּ אֲפִילּוּ נִפְגְּמוּ אוֹ נִגְמְמוּ נָמֵי: בַּמַּרְאֶה שֶׁנִּכָּל נִרְאֶה שֶׁזּוֹ גְּדוֹלָה מִזּוֹ: אֲבָל לֹא בַּמִּדָּה שֶׁאִם אֵין נִכָּר אֶלָּא בַּמִּדָּה אֵינוֹ מוּם: וְלֹא הוֹדוּ לוֹ אַרַבִּי יְהוּדָה קָאֵי: גְּמ' לֹא בַּמִּקְדָּשׁ דְּנִפְסַל מִן הַמִּזְבֵּחַ: וְלֹא בַּמְּדִינָה דְּאֵינוֹ מוּם גָּמוּר לִשָּׁחֵט עָלָיו בַּחוּץ: גָּרָב חֲזָזִית: וְתִסְבְּרָא דְּלָאו מוּם הוּא: וְהָא כְּתִיב יַבֶּלֶת בְּאוֹרָיְתָא גַּבֵּי מוּמִין גְּמוּרִין (וַיִּקְרָא כב) עַוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ חָרוּץ אוֹ יַבֶּלֶת: בְּגוּפוֹ לָא מוּם גָּמוּר הוּא: וְהָא קְרָא סְתָמָא כְּתִיב: אֶלָּא בְּגוּפוֹ נָמֵי הָוֵי מוּם וְלָא קַשְׁיָא קְרָא דְּמַשְׁמַע דַּאֲפִילּוּ בְּגוּפוֹ הָוֵי מוּם אַמַּתְנִי' דְּמַשְׁמַע דְּאֵינוֹ מוּם גָּמוּר אֶלָּא בָּעַיִן אֲבָל בְּגוּפוֹ מוּם הוּא לִפָּסֵל וְלֹא לִשָּׁחֵט קְרָא דְּאִית בֵּהּ עֶצֶם וּמַתְנִי' הָכָא דִּבְעַיִן הָוֵי מוּם וְאִידָךְ מַתְנִי' דִּבְגוּפוֹ לָא הָוֵי מוּם בִּדְלֵית בָּהּ עֶצֶם: וְלֵית בֵּהּ עֶצֶם בְּגוּפוֹ פְּסוּלָה הָוֵי בִּתְמִיהַּ: תַּלְתּוּל חֲתִיכוֹת בָּשָׂר הַתְּלוּיִים בּוֹ כְּגוֹן בְּנֵי אָדָם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אֵצֶל אָזְנֵיהֶם רְצוּעוֹת קְטַנּוֹת שֶׁל בָּשָׂר וּמִתְּמֵי חָמֵן הֵם: פְּסוּלִין בְּאָדָם אִם כֹּהֵן הוּא פָּסוּל לַעֲבוֹדָה דִּבְעֵינַן שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן: אֶלָּא אִידִי וְאִידִי בָּעַיִן אַמַּתְנִי' קָאֵי וְלֹא אַקְּרָא: וְהָא אֵין מוּמִין בַּלָּבָן וַאֲפִילּוּ בַּמִּקְדָּשׁ כָּשֵׁר לִשָּׁחֵט: אִידִי וְאִידִי הָא דְּקָתָנֵי אֵין שׁוֹחֲטִין בַּמִּקְדָּשׁ וּבַמְּדִינָה בַּלָּבָן וְהָא נָמֵי דְּקָתָנֵי אֵין מוּמִין בַּלָּבָן תַּרְוַיְיהוּ לְיַבֶּלֶת בְּמוּמִין שֶׁבַּלָּבָן אִית בֵּהּ שֵׂעָר מְגֻנֶּה הוּא וְעָלָהּ קָתָנֵי מַתְנִי' אֵין שׁוֹחֲטִין לֹא בַּמִּקְדָּשׁ וְלֹא בַּמְּדִינָה: וְהָא דְּקָתָנֵי אֵין מוּמִין בַּלָּבָן בִּדְלֵית בָּהּ שֵׂעָר וּמַתְנִי' דְּמוּם גָּמוּר הוּא כִּדְאוֹקִימְנָא בַּשָּׁחוֹר וּבִדְלֵית נָמֵי עֶצֶם וְקָרָא בִּדְאִית בָּהּ עֶצֶם דְּאִי מַתְנִיתִין דְּהָכָא בִּדְאִית בָּהּ עֶצֶם אַמַּאי נָקַט בְּעֵינוֹ: וְרַבָּנָן דְּלָא הוֹדוּ לוֹ בַּבֵּיצִים עַל כַּמָּה תְּהֵא חֲבֶרְתָּהּ קְטַנָּה דְּמַכְשְׁרֵי: מַתְנִי' לְעַרְקוֹב לַפֶּרֶק שֶׁבָּרֶךְ וּבַגְּמָ' מְפָרֵשׁ אֵיזֶה עַרְקוֹב: כָּל מַרְבִּית עֲגָלִים כָּל תַּרְבּוּת מִנְהָג שֶׁל עֲגָלִים כָּךְ הוּא שֶׁאֵין זְנָבָן מַגִּיעוֹת לְעַרְקוֹב הִלְכָּךְ בְּעֵיר מֵהַאי הָוֵי מוּמָא וּכְשֶׁהֵן גְּדוֹלִים הוֹלְכוֹת וְנִמְתָּחוֹת עַל לְמַטָּה: שֶׁבְּאֶמְצַע הַיָּרֵךְ מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא:

פִּיו בָּלוּם פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס בְּלָשׁוֹן ב' נָפוּחַ וְכוּ' בִּלְשׁוֹן רִאשׁוֹן שָׂפֵי' וּבָלוּם קָצָר לְדָבְלוּס הוּא לָשׁוֹן סְתִימָה כְּמוֹ חָטְמוֹ בָּלוּם דִּלְקַמָּן בְּפֶרֶק מוּמִין אֵלּוּ (בְּכוֹרוֹת דַּף מג:) לְפֵרוּשׁוֹ נְקָבָיו סְתוּמִין כִּדְפֵי' לְקַמָּן בַּקּוּנְטְרֵס וּכְמוֹ בּוֹלֵס עַצְמוֹ בִּשְׁעַת מְרִיבָה בְּפֶ' כִּסּוּי הַדָּם (חוּלִּין דַּף פט.): וְהָא אֵין מוּמִין בַּלָּבָן וְאַע"ג דִּפְלוּגְתָּא הִיא לְעֵיל (בְּכוֹרוֹת דַּף לח:) הָא אוֹקִימְנָא לְעֵיל מַתְנִי' כְּמ"ל אֵין מוּמִין בַּלָּבָן: אֶלָּא אִידִי וְאִידִי בַּשָּׁחוֹר גָּרְסִינַן וְלָא גָּרְסִינַן בַּלָּבָן:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פז' מהל' ביאת מקדש הל' ג, טור יו"ד סי' שט:
ב מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' ד, ש"ע יו"ד סי' קצד סעי' ג:
ג מיי' פז' מהל' ביאת מקדש הל' ו, טור יו"ד סי' שט, ש"ע יו"ד סי' קצד סעי' ג:
ד מיי' פז' מהל' ביאת מקדש הל' ט:
ה מיי' פז' מהל' ביאת מקדש הל' ג:
ו מיי' פז' מהל' ביאת מקדש הל' ה, טור יו"ד סי' שט:
ז מיי' פח' מהל' ביאת מקדש הל' ו, ש"ע יו"ד סי' קצד סעי' ג:
ח מיי' פח' מהל' ביאת מקדש הל' ג:
ט מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' ב, טור יו"ד סי' שט, ש"ע יו"ד סי' קצד סעי' ג:
י מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' ב:
יא מיי' פח' מהל' ביאת מקדש הל' ו, טור יו"ד סי' שט, ש"ע יו"ד סי' קצד סעי' ג:
יב מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' ב:
יג מיי' פח' מהל' ביאת מקדש הל' ו, טור יו"ד סי' שט, ש"ע יו"ד סי' קצד סעי' ג:

רבינו גרשום

אבל בבהמה לא הוי מומא: לא קשיא הא. דאית ביה עצם בשפתו התחתונה הוי מומא: שהיתה כפולה. בשנים: בזמן שהיא עצם אחד. שהסחוס שלה אחד ולמעלה נכפלת הוי מום: פיו בלום. לחוק הרבה: ורגליו מבולמות. חלות ולחוקו' הרבה הטלפיים: אם מחמת הרוח. כלומר אם הוא בלום מחמת שאינו מרויחו אינו מום: אם בלום מחמת העצם. שהעצם לחוק הרבה ומחמת כן אינו יכול לפתחו הוי מום: בחסחסית. היינו סחוס: דכריכא. עגולה: וקטינא. רכה: שלא אינו מום. שכן דרכה: סיפא. או שאין בה ג' חוליות בטלה קא מיירי: ושנפגם עצמו שבפיו. לחיו: שאין שוחטין עלייהו. הבכור במקדש להקריבו דשמא מום הוא: ולא במדינה. דשמא לא הוי מומא ואסור לשוחטו במדינה אלא על מום גמור: ובעל יבלת. אלמא דלא הוי מום גמור: לא קשיא הא. דקתני אין שוחטין על יבלת היינו כי הויא בגופו ומתניתין וקרא דחשיב ליה מום כי הויא בעינו דקרא אית ביה עצם ביבלת שבגופו הוי מום. ומתניתין דאין שוחטין דלית ביה עצם הא בעינו אע"ג דלית בה עצם הוי מומא. בגופו לא הוי מום. כי לית בה עצם הא פסול הוי להקרבה. אמאי תלתול בעלמא. תלתול כעין סומא של בשר שתלוה בעור: לבן. אין מומין בלבן אמאי אין שוחטין במקדש: אלא אידי ואידי בלבן. (נוס' בכולה כך דרשו בשבתא דריגלא): הא דאית ביה שיער. דיבלת שבלבן הוי מומא והא קמ"ל אע"ג דשאר מום לא פסול בלבן אי אית ביה שיער פסיל ואי ליכא שיער בו לא פסיל: במראה אבל לא במדה. כלומר דלא יהיב שיעורא לאחן גדולה כי היכי דיהיב לעין גדולה ולביצה גדולה: ורבנן. דלא הודו לו על כמה תהא האחת קטנה מחברתה דהוי מומא על פחות מכפול: ערקוב. מקום כף הירך:

מסורת הש"ס

א לעיל ג:

תורה אור השלם

אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל עַד אֲשֶׁר יִטְהָר וְהַנֹּגֵעַ בְּכָל־טְמֵא־נֶפֶשׁ אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר־תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זָרַע [ויקרא כב, ד]

עַוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ־חָרוּץ אוֹ־יַבֶּלֶת אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת לֹא־תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַיהוָה וְאִשֶּׁה לֹא־תִתְּנוּ מֵהֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ לַיהוָה [ויקרא כב, כב]

גְּמָ' תָּנָא: קֶפֶץ הָעֶלְיוֹן וְלֹא קֶפֶץ הַתַּחְתּוֹן, וּכְנֶגְדּוֹ בְּגָמָל נִיכָּר. מַתְנִי' עַל אֵלּוּ מוּמִין שׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּכוֹר, וּפְסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין נִפְדִּין עֲלֵיהֶן. גְּמָ' הָא תּוּ לְמָה לִי? הָא תְּנָא לֵיהּ רֵישָׁא: עַל אֵלּוּ מוּמִין שׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּכוֹר! סֵיפָא אִיצְטְרִיכָא: פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין נִפְדִּין עֲלֵיהֶן. הָא נָמֵי פְּשִׁיטָא — מִישְׁחָט שָׁחֲטִינַן, מִיפְרָק מִיבַּעְיָא? אֶלָּא, אַיְּידֵי דִּתְנָא שְׁלֹשָׁה הוֹסִיף, וְאָמְרוּ לוֹ: לֹא שָׁמַעְנוּ אֶת אֵלּוּ, וְקָתָנֵי וְאָתֵי דִּיחִידָאָה, וְקָא סָתֵים לַהּ בְּכוּלְּהוּ: עַל אֵלּוּ מוּמִין שׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּכוֹר וּפְסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין נִפְדִּין עֲלֵיהֶן. [א] מַתְנִי' וְאֵלּוּ שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן, לֹא בַּמִּקְדָּשׁ וְלֹא בַּמְּדִינָה: חֲוַורְוָר, וְהַמַּיִם שֶׁאֵין קְבוּעִין, וְחוּטִין הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁנִּפְגְּמוּ — אֲבָל לֹא שֶׁנֶּעֶקְרוּ, וּבַעַל גָּרָב, וּבַעַל יַבֶּלֶת, וּבַעַל חֲזָזִית, זָקֵן, וְחוֹלֶה, וּמְזוֹהָם, וְשֶׁנֶּעֶבְדָה בּוֹ עֲבֵירָה, וְשֶׁהֵמִית אָדָם — עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי הַבְּעָלִים. [ב]וְטוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, לֹא בַּמִּקְדָּשׁ וְלֹא בַּמְּדִינָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵין לְךָ מוּם גָּדוֹל מִזֶּה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ בְּכוֹר, אֶלָּא נִגְזָז וְנֶעֱבָד. גְּמָ' וְגָרָב לָא? וְהָכְתִיב "גָּרָב" בְּאוֹרָיְיתָא! וַחֲזָזִית לָא? וְהָכְתִיב "יַלֶּפֶת" בְּאוֹרָיְיתָא! וְתַנְיָא: "גָּרָב" — זֶה הַחֶרֶס, "יַלֶּפֶת" — זוֹ חֲזָזִית הַמִּצְרִית, וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ "יַלֶּפֶת"? שֶׁמְּלַפֶּפֶת וְהוֹלֶכֶת עַד יוֹם הַמִּיתָה. בִּשְׁלָמָא חֲזָזִית אַחֲזָזִית לָא קַשְׁיָא: כָּאן בַּחֲזָזִית הַמִּצְרִית, כָּאן בַּחֲזָזִית דְּעָלְמָא. אֶלָּא גָּרָב אַגָּרָב קַשְׁיָא! גָּרָב אַגָּרָב נָמֵי לָא קַשְׁיָא, הָא בְּלַח, הָא בְּיָבֵשׁ. לַח — אִיתַּסִּי, יָבֵשׁ — לָא מִיתַּסֵּי. וְלַח מִיתַּסֵּי? וְהָכְתִיב: "יַכְּכָה ה' בִּשְׁחִין מִצְרַיִם וְגוֹ'", וּמִדִּכְתִיב "וּבְחֶרֶס" הֲרֵי גָּרָב לַח אָמוּר, וְקָאָמַר: "אֲשֶׁר לֹא תוּכַל לְהֵרָפֵא"! אֶלָּא, תְּלָתָא הֲווֹ: דִּקְרָא — יָבֵשׁ בֵּין מִבִּפְנִים בֵּין מִבַּחוּץ, דְּמַתְנִיתִין — לַח מִבַּחוּץ וּמִבִּפְנִים, דְּמִצְרַיִם — יָבֵשׁ מִבִּפְנִים וְלַח מִבַּחוּץ, דִּכְתִיב "וַיְהִי שְׁחִין פּוֹרֵחַ אֲבַעְבּוּעוֹת בָּאָדָם". וְהַזָּקֵן וְהַחוֹלֶה וְהַמְזוֹהָם. מְנָהָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "מִן הַצֹּאן וּמִן הַכְּשָׂבִים וּמִן הָעִזִּים" — פְּרָט לַזָּקֵן וְלַחוֹלֶה וְלַמְזוֹהָם. וּצְרִיכִי, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא לְמַעוֹטֵי זָקֵן, דְּלָא הָדַר בָּרֵיא, אֲבָל חוֹלֶה, דַּהֲדַר בָּרֵיא — אֵימָא לָא. וְאִי כְּתַב לְמַעוֹטֵי חוֹלֶה, דְּלָאו אוֹרְחֵיהּ, אֲבָל זָקֵן, דְּהַיְינוּ אוֹרְחֵיהּ — אֵימָא לָא. וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא תְּרֵי, לְמַעוֹטֵי הָנֵי דִּכְחִישִׁי, אֲבָל מְזוֹהָם דְּלָא כְּחִישׁ — אֵימָא לָא, וְאִי נָמֵי לְמַעוֹטֵי מְזוֹהָם מִשּׁוּם דְּמָאִיס, אֲבָל הָנֵי דְּלָא מָאִיסִי — אֵימָא לָא, צְרִיכִי. [א]וְשֶׁנֶּעֶבְדָה בּוֹ עֲבֵירָה וְכוּ'. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? [ח(ב)]דְּתָנוּ רַבָּנַן: "מִן הַבְּהֵמָה" — לְהוֹצִיא רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע, "מִן הַבָּקָר" — לְהוֹצִיא אֶת הַנֶּעֱבָד, "מִן הַצֹּאן" — לְהוֹצִיא אֶת הַמּוּקְצֶה, "וּמִן הַצֹּאן" — לְהוֹצִיא אֶת הַנּוֹגֵחַ. הָנֵי בְּנֵי קְטָלָא נִינְהוּ! עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי הַבְּעָלִים. בִּשְׁלָמָא טוּמְטוּם, בַּמִּקְדָּשׁ לָא — דִּילְמָא נְקֵבָה הִיא, בַּמְּדִינָה לָא — דִּילְמָא זָכָר הוּא וְלֵית בֵּהּ מוּמָא. אֶלָּא אַנְדְּרוֹגִינוֹס, בִּשְׁלָמָא בַּמִּקְדָּשׁ לָא, דִּלְמָא נְקֵבָה הִיא. אֶלָּא בַּמְּדִינָה נָמֵי, נְהִי דְּזָכָר הוּא — תֵּעָשֶׂה נַקְבוּת חָרִיץ, וְיִשְׁחוֹט עָלֶהָ! אָמַר אַבָּיֵי: אָמַר קְרָא "אוֹ חָרוּץ אוֹ שָׁבוּר", חָרוּץ דּוּמְיָא דְּשָׁבוּר, מָה שָׁבוּר בִּמְקוֹם עֶצֶם, אַף חָרוּץ בִּמְקוֹם עֶצֶם. רָבָא אָמַר: בְּלָא שָׁבוּר נָמֵי לָא מָצֵית אָמְרַתְּ חָרוּץ בִּמְקוֹם בָּשָׂר הָוֵי מוּמָא, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ הָוֵי מוּמָא, כֵּיוָן דְּאָמַר "גָּרָב" זֶהוּ חֶרֶס, מִיחְרָץ חָרִיץ, דִּכְתִיב: "וּמַרְאֵהוּ עָמוֹק מִן הָעוֹר", כְּמַרְאֵה חַמָּה הָעֲמוּקָּה מִן הַצֵּל. וְלִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא "חָרוּץ" וְלָא בָּעֵי "גָּרָב", וְאָמֵינָא: "חָרוּץ" דְּלָא מָאִיס — הָוֵי מוּמָא, "גָּרָב" דְּמָאִיס — לֹא כׇּל שֶׁכֵּן? כְּתַב רַחֲמָנָא "גָּרָב" לְמֵימַר דְּחָרוּץ בִּמְקוֹם בָּשָׂר — לָא הָוֵי מוּמָא. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: אֵין לְךָ מוּם גָּדוֹל מִזֶּה. כְּאַבָּיֵי לָא אָמַר, חָרוּץ דּוּמְיָא דְּשָׁבוּר לָא אָמְרִינַן. כְּרָבָא נָמֵי לָא אָמַר, דִּילְמָא הֵיכָא דְּלָא מִינַּכְרָא, אֲבָל הֵיכָא דְּמִינְּכַר — "מוּם רַע" קָרֵינָא בֵּיהּ.

בָּעֵי

גמ' קפץ העליון קפץ קשר העליון היינו ארכבתו מקום חבור השוק והירך ולא קפץ התחתון סמוך לפרסות: כנגדו בגמל נכר שהגמל יש לו כנגד הארכבה עצם בולט לחוץ לשון מורי בשחיטת חולין. נ"א שמעתי כגון שזנב גמל מגעת על אותו ערקום: וקתני ואתי דיחידאה משום דאמרן לעיל לא שמענו כו' אלא את אלו הראשונים שמנה ביבנה והדר תנא ואתא במומין שאינם סתמא אלא יחידאי קאמרי להו כגון ר' חנינא בן אנטיגנוס ור' חנינא בן גמליאל וס"ל פליגי רבנן עלייהו להכי הדר וסתם אכולהו על אלו מומין שוחטין כו': מתני' ובעל יבלת כדאוקמינא לעיל כו' בדאין בה עצם דאי איכא עצם הויא מום גמור ואין בה שער (ויש בה) בלבן של עין דאי בגופו תלתול בעלמא הוא: גרב וחזזית מיני שחין: מזהם מסריח: ושנעבדה בו עבירה שנרבע: או שהמית אדם ע"פ עד אחד שאין אלא עד אחד לא ברביעה ולא בנגיחה: ע"פ עצמו שאין שם עד אלא בעלים אמרו דאי הוו ב' עדים בדבר הוי בסקילה אפילו בהנאה מיתסר: וטמטום ואנדרוגינוס ספק זכר וקדשי ספק נקבה הן ולא קדשי: אין לך מום גדול מזה דאנדרוגינוס דאי למקום נקבות הוי כמום והוי כבכור בעל מום ונשחט במדינה ואסור בגיזה ועבודה: וחכ"א אינו בכור לדריה בפני עצמה הוא ונגזז ונעבד: גמ' וגרב לא הוי מום גמור: והכתיב גרב באורייתא (ויקרא כ"ב:כ"ב) גבי עורת או שבור דכתיב או גרב או ילפת: ותו חזזית לא מום גמור הוא והכתיב באורייתא: זה חרס שחין שקשה כחרס: חזזית המצרית שחין שהובא על המצרים: מלפפת דבוקה בו כדמתרגמינן (שמות לו) ויחבר ולפף: אלא תלתא גרב הוו דקרא גבי מומין דדרשינן ביה זה החרס יבש בפנים ומבחוץ: דמצרים דהיינו אחי בקללות ובגרב ובחרס יבש בפנים ולח מבחוץ וכיון דיבש מבפנים לא מתסי ואי הוי בבכור הוי נמי מום גמור: דמתני' לח מבפנים ולח בחוץ: פורח היינו אחי שנראה למעלה לדבר הבולט הוי פורח: וכתיב אבעבועות דהיינו לשון נובע דמשמע מבחוץ היה לח: מנא הני מילי דאין שוחטין אותו במקדש: מן הצאן מן הכשבים קרא כתיב בויקרא ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים וגו' דדרשינן מן הצאן ולא כל הצאן וכן כולהו: נעבד שעשאוהו עבודת כוכבים: מוקצה שהוקצה והפרש לצרך עבודת כוכבים: נוגח את האדם ומת: ופרכינן והני בני קטלא נינהו ארובע ונרבע ואנוגח קאי: ומשני כגון שאין שם אלא עד אחד בדבר או הבעלים עצמן הודו מעצמן דשוב אין נסקלין הבהמות דמודה בקנס פטור: דלמא נקבה היא ומקריבה לשם בכור ואינו מקדישה והיא אינה קדושה בבכורה וקמייתי חולין בעזרה: וישחט עליה דהא כתיב חרוץ באורייתא דכתיב (ויקרא כ"ב:כ"ב) עורת או שבור או חרוץ: כיון דאמר מר גרב זה החרס ואי מחרץ חרין נגע הוא: וכתיב בנגעים (שם יג) עמק דהיינו שפל כמראה חמה שנראית עמוקה שפל מן הצל הלכך לכתב חרין דמשמע במקום בשר נמי הויא מום אף על גב דלא מאיס כגרב וכ"ש גרב: דלמא נמי דייקינן דחרוץ במקום בשר לא הוי מומא היכא דלא מינכר חרין כל כך בנקבות של בהמה:

[ה"ג גָּרָב זֶה הַחֶרֶס תֵּימַהּ אַמַּאי לָא קָאָמַר מֵהַהִיא גָּרָב דְּבַקְּלָלוֹת שֶׁל מִשְׁנֵה תּוֹרָה דִּכְתִיב בְּגָרָב וּבְחֶרֶס וְהַהִיא גָּרָב לָאו הַיְינוּ חֶרֶס וּמוּם קָבוּעַ הוּא דִּכְתִיב בֵּהּ אֲשֶׁר לֹא תוּכַל לְהֵרָפֵא וי"ל דְּמַשְׁמַע דִּנְקַט הָכָא זוֹ אַף זוֹ דְּגָרָב שֶׁהוּא חֶרֶס יָבֵשׁ מִבַּחוּץ וּמִבִּפְנִים וְהָוֵי מוּם וַאֲפִילּוּ יַלֶּפֶת נָמֵי שֶׁהוּא לַח מִבַּחוּץ וְיָבֵשׁ מִבִּפְנִים כִּדְקָאָמְרִינַן בְּסָמוּךְ הָוֵי מוּם וְגַבֵּי קְלָלוֹת נָקַט זוֹ אַף זוֹ שֶׁיִּלְקֶה בְּגָרָב וַאֲפִילּוּ בְּחֶרֶס דְּקָשֶׁה טְפֵי]: אֶלָּא תְּלָתָא הָווּ כו' דִּקְרָא גַּבֵּי מוּמִין דְּדָרְשִׁינַן בֵּהּ זֶה הַחֶרֶס יָבֵשׁ מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ דְּמִצְרַיִם לַח מִבַּחוּץ וְיָבֵשׁ מִבִּפְנִים וְכֵיוָן דְּיָבֵשׁ מִבִּפְנִים לֹא מִתַּסֵּי וְאִם נִתְרַפְּאוּ מִמֶּנּוּ הַמִּצְרִיִּים שֶׁמָּא מַעֲשֵׂה נֵס הָיָה וְיֵשׁ לְתַמּוֹהַּ הָא שְׁחִין מִצְרַיִם דִּנְכְתַּב בְּרֵישָׁא דִּקְרָא דִּקְלָלוֹת מַאן נִיהוּ דְּגָרָב וְחֶרֶס שֶׁאֵין לָהֶם רְפוּאָה בְּהַהוּא קְרָא כְּתִיבִי:

מסורת הש"ס

א בבא קמא מ:

ב נדה מא.; ספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ב יא; תמורה כח:

תורה אור השלם

יַכְּכָה יְהֹוָה בִּשְׁחִין מִצְרַיִם (ובעפלים) [וּבַטְּחֹרִים] וּבַגָּרָב וּבֶחָרֶס אֲשֶׁר וגו' [דברים כח, כז]

וַיִּקְחוּ אֶת־פִּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיִּזְרֹק אֹתוֹ מֹשֶׁה וגו' [שמות ט, י]

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם קׇרְבָּן וגו' [ויקרא א, ב]

וְאִם־מִן־הַצֹּאן קׇרְבָּנוֹ מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן־הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ [ויקרא א, י]

עַוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ־חָרוּץ אוֹ־יַבֶּלֶת אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת וגו' [ויקרא כב, כב]

וְרָאָה אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נֶהְפַּךְ שֵׂעָר לָבָן בַּבַּהֶרֶת וּמַרְאֶהָ וגו' [ויקרא יג, כה]

וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע וְהִנֵּה מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר וּבוֹ שֵׂעָר וגו' [ויקרא יג, ל]

וְכִי־יִהְיֶה בוֹ מוּם פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר כֹּל מוּם רָע וגו' [דברים טו, כא]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פז' מהל' ביאת מקדש הל' ה, טור יו"ד סי' שט:

ב מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' ג:

ג מיי' פז' מהל' ביאת מקדש הל' י:

ד מיי' פז' מהל' ביאת מקדש הל' יב:

ה מיי' פז' מהל' ביאת מקדש הל' יג:

ו מיי' פד' מהל' איסורי המזבח הל' ג:

ז מיי' פג' מהל' איסורי המזבח הל' ג:

ח מיי' פג' מהל' איסורי המזבח הל' ו:

רבינו גרשום

והיינו קפץ העליון פרק העליון: וכנגדו בגמל ניכר. ערקוב שלו לפי שהוא עב הרבה:

קא סתים לן בכולה. לאהני נמי ליחידאי מתני לאו שוחטין את הבכור:

והמזוהם. שזיעתו סרוחה:

שמלפפתו. שאוחזתו:

חזזית בעלמא אין שוחטין. דקרא דלא מיתסי היינו יבש בין מבפנים ובין מבחוץ. ולמצרים לח מבחוץ ויבש מבפנים והאי נמי לא מיתסי. ולמתני' לח בין מבפנים בין מבחוץ ומיתסי:

פרט לזקן הרבה. אפילו בלא מום דפסולה להקרבה:

מוקצה. לצורך ע"ז:

בני קטלא נינהו. רובע ונרבע ונוגח:

דלית בה אלא עד אחד או בעלים דלא קטלינן אפומייהו:

ר' ישמעאל אומר אין מום גדול מזה. כטומטום ואנדרוגינוס ונשחט במדינה וחכ"א אינו בכור אלא נגזז ונעבד לטומטום ואנדרוגינוס לא קדשי בבכורה:

נקבות שלו חרוץ. וחרוץ מום לאורייתא הוי:

אף חרוץ במקום עצם. וחרוץ דנקבות במקום בשר הוי:

כמראה חמה. שנראית עמוקה מן הצל אף גרב נמיא)אולי צ"ל אף גרב דהיינו חרס נמי הוי חרוץ להכי וכו'. חרוץ לחרס משמע חרוץ. להכי כתב רחמנא גרב למימרא דגרב לא משום חרוץ פסול דגרב הוי במקום בשר. וחרוץ במקום בשר לא הוי מומא אלא במקום עצם:

אין מום גדול מזה דאי זכר הוא הוי נקבות שלו חרוץ:

דלא סבר ליה כאביי דאמר חרוץ דומיא דשבור לא אמרינן אלא דאפילו במקום בשר הוי חרוץ. וכרבא לא אמר דהכא חרוץ דנקבות אף על גב דבמקום בשר הוי כיון דמינכר הוי מומא:

בָּעֵי רָבָא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל? מִיפְשָׁט פְּשִׁיטָא לֵיהּ אַנְדְּרוֹגִינוֹס בְּכוֹר הוּא וּמוּמוֹ עִמּוֹ, אוֹ דִילְמָא סַפּוֹקֵי מְסַפְּקָא לֵיהּ, וְ"אִם תִּימְצָא לוֹמַר" קָאָמַר — אִם תִּימְצָא לוֹמַר בְּכוֹר הוּא, הֲרֵי מוּמוֹ עִמּוֹ! לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ? לְמִילְקָא עֲלֵיהּ מִשּׁוּם גִּיזָּה וַעֲבוֹדָה, אִי נָמֵי לְמִיתְבֵהּ לְכֹהֵן. [א]תָּא שְׁמַע: רַבִּי אִילְעַאי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אַנְדְּרוֹגִינוֹס בְּכוֹר הוּא, וּמוּמוֹ עִמּוֹ. שְׁמַע מִינַּהּ מִיפְשָׁט פְּשִׁיטָא לֵיהּ! וְדִילְמָא "אִם תִּימְצָא לוֹמַר" קָאָמַר! תָּא שְׁמַע: זָכָר — וְלֹא נְקֵבָה. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לְמַטָּה "זָכָר", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר, מָה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְהוֹצִיא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. מַנִּי? אִילֵימָא תַּנָּא קַמָּא — סְפֵיקָא הוּא, וְאָתֵי קְרָא לְמַעוֹטֵי סְפֵיקָא? אֶלָּא רַבָּנַן בָּתְרָאֵי מֵחַד קְרָא נָפְקִי, דְּהָא גַּבֵּי בְּכוֹר חַד "זָכָר" הוּא דִּכְתִיב, (קא) [וְקָא] מְמַעֲטִי כּוּלְּהוּ מִינַּיְיהוּ! [א]אֶלָּא, פְּשִׁיטָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְאִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מִיפְשָׁט פְּשִׁיטָא לֵיהּ — הַיְינוּ דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוֹטֵי, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ מְסַפְּקָא לֵיהּ — אִצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוֹטֵי סְפֵיקָא? לְעוֹלָם רַבָּנַן בָּתְרָאֵי, וְגַבֵּי בְּכוֹר תַּרְתֵּי קְרָאֵי כְּתִיב: "הַזָּכָר" וְ"הַזְּכָרִים". [ב]וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ בְּכוֹר כּוּ'. אָמַר רַב חִסְדָּא: מַחְלוֹקֶת בְּאַנְדְּרוֹגִינוֹס, אֲבָל בְּטוּמְטוּם — דִּבְרֵי הַכֹּל סְפֵיקָא הוּא, וְקָדוֹשׁ מִסְּפֵיקָא. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: אֶלָּא מֵעַתָּה, בַּעֲרָכִין יֵעָרֵךְ?

אַלְמָה

או דלמא ספוקי מספקא ליה אם זכר הוא אם נקבה הוא. והאי דקאמר מומו עמו אם תמצא לומר קאמר אם תמצא לומר ספק בכור הרי מומו עמו: למילקא עליה כו' אי אמרת בכור הוא לקי דבכור בעל מום נמי אסור בגיזה ועבודה ואם ספק הוא מספיקא לא מלקינן ליה: אי נמי למתביה לכהן אם בכור הוא נותנו לכהן ואוכלו במום זה ואם ספק הוא אוכלו ישראל במום זה כדין ספק בכור הנאכל במומו לבעלים דהמוציא מחברו עליו הראיה: דלמא אם תמצא לומר קאמר כלומר אם בכור הוא הרי מומו עמו: ה"ג בתורת כהנים זכר ולא נקבה זכר כתיב גבי עולת בקר זכר תמים יקריבנו ומשמע ולא נקבה: כשהוא אומר זכר למטה בעולת צאן: שאין ת"ל דלא צריך לגופיה למעוטי נקבה דהא אמעיטא לה: להוציא טמטום ואנדרוגינוס הוא דאתא: מני האי דאמעיט טמטום ואנדרוגינוס מזכר בתרא: אלימא ת"ק דמתניתין דא טמטום ואנדרוגינוס ספק הוא: ואיצטריכא קרא למעוטי ספיקא בתמיה. הא ליכא ספק קמי שמיא אלא ודאי משום דבריה בפני עצמו הוא דממעט ליה ולא כת"ק: אלא רבנן בתראי דמתניתין דפשיטא להו דבריה הוא וקאמרי אינו בכור אלא נגזז ונעבד: תפוק ליה טמטום ואנדרוגינוס ונקבה מחד זכר דהא גבי בכור לא כתיב אלא חד זכר וקממעט מיניה כולהו טמטום ואנדרוגינוס מחד זכר: אלא פשיטא כדר' ישמעאל מוקמינן לה וכדבעי' לפרושי דהא כהנך רבנן לא מצינן לאוקמא ופשיטא ליה דזכר הוא: היינו דאצטריך למעוטי לאע"ג דזכר הוא לא קלוש שום קדשה אם אקדשיה לשום עולה ואפילו בגיזה ועבודה שרי ומזכר קמא לא נפקא לן למעוטי מקדשה דהא גבי בכור כתיב חד זכר ולא ממעט ליה ר' ישמעאל מגיזה דלא שרי משום מום אלא לשחט: אלא אי ספוקי מספקא ליה אם זכר אם נקבה תו לא מתוקמא הך אנביה [דר"י] דקרא למעוטי ספק דלא אתי וכמאן מוקמת ליה: לעולם רבנן בתראי ודקאמרת תפוק לי מחד קרא דהא גבי בכור מחד קרא נפקא להו לא היא דגבי בכור תרי כתיבי: הזכר הזכר תקדיש: הזכרים אשר יהיה לך הזכרים לה': מחלוקת דקאמרי רבנן בתראי בריה הוא באנדרוגינוס: אבל טמטום דברי הכל ספק ואסור בגיזה ואינו נשחט לא במקדש ולא במדינה: אלא מעתה דספק הוא בערכין יערך באדם או בערך איש או בערך אשה:

אליּמא ת"ק (סבר) ספיקא הוא ואתי קרא למעוטי ספיקא וא"ת מנא לה דטעמא לת"ק משום ספיקא דלמא הוי כחוטים הפנימיות שנפגמו ושנפגמו דהוי מום לענין דאין שוחטין במקדש ולא הוי מום לשחט במדינה ולעולם בכור ודאי וי"ל דמדקאמר ר' ישמעאל בברייתא בכור הוא ומומו עמו מכלל לת"ק לא הוי ודאי בכור: **ואתי קרא** למעוטי ספיקא כי האי גונא פריך בפ' בתרא דיומא (דף עד.) גבי כוי ובכריתות בפרק דם שחיטה (כריתות דף כא.) ובפ"ק דחולין (דף כב:) גבי תחלת הצהוב שבזה ושבזה ולא דמי לשאר דוכתי דממעטינן ספק מקרא לקמן בפ' בתרא (בכורות דף נח:) עשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק וכן בהרת בסוף נזיר (דף סה:) ספק בהרת קדמה ספק שער לבן קדם דממעט ליה מלטהרו או לטמאו הואיל ופתח הכתוב בטהרה תחלה פעמים שהיה כך וטמטום נמי הוה שיך שפיר למעוטי שיש מהם זכר ויש מהם נקבה ופטרו הכתוב כל זמן שהוא ספק אבל כוי ותחלת הצהוב ואנדרוגינוס כולן שוים דקמי שמיא גליא כוי אם חיה אם בהמה ואם תחלת זהב חשוב גדול או קטן ואם אנדרוגינוס זכר או נקבה וא"ת הא רב לס"ל דאנדרוגינוס ספיקא הוא כדמפרש בסוף המפלת (נדה דף כח.) דמטמא בלבן ובאדם ומדקאמר בסוף הערל (יבמות דף פג.) הלכה כר' יוסי דלא הכריעו בו אם זכר או נקבה ובריה בפני עצמו דקאמר רבי יוסי בברייתא לאו דוקא ואפ"ה ממעט ליה רב לענין ביאת מקדש מדכתיב מזכר ועד נקבה זכר ודאי נקבה ודאית ולא טמטום ואנדרוגינוס והיכי אתי קרא למעוטי ספיקא ויש לומר דהכא פריך שפיר דממעט ליה אנדרוגינוס מהזכר יתירא דכתיב גבי עולה ואם בא למעוטי אפילו הוא זכר משום דמשנה משאר זכרים א"כ מדממעטינן ליה מהזכר ש"מ זכר הוא ולא נקבה אלמא לא אתיא כת"ק דאמר ספיקא הוא אבל בהאיא דרב תרי מיעוטי כתיבי דהוה מצי למכתב מזכר ועל אדם או מנקבה על אדם ואתא חד מינייהו לטמטום וחד לאנדרוגינוס ואם אנדרוגינוס הוא זכר אתיא מזכר למעוטי ואם הוא נקבה אתי על נקבה למעוטי מטעם שהוא משנה ולפי טעם זה אית לה שפיר לרב הא דאמר רב חסדא בסמוך מחלוקת באנדרוגינוס אבל בטמטום ספיקא הוה וקדוש הוא מספיקא פרוש דלית לן לאוקומי מיעוטא לטמטום שהוא ודאי או זה או זה אלא שהוא מכוסה והא דאוקי רב מיעוטא לטמטום משום דאיכא יתורא ועוד יש לפרש דצריכי הנך תרי מיעוטי דרב דכיון שהצרך לכתב זכר כדי למעט אנדרוגינוס אם הוא זכר לפי שהוא זכר משנה ועל נקבה למעוטי אם הוא נקבה על כרחך צריך לכתוב שניהם כדי שלא תאמר זכר ודוקא ולא נקבה ודוקא או נקבה ודוקא (אבל) ולא זכר ולא נפרש דהוה מצי למכתב על אדם ומ"מ סבר רב דמוקמינן נמי מיעוטא לטמטום ולא כרב חסדא דלקמן נמי אשכחן ר' יוחנן דלית ליה דרב חסדא ומצינו למימר נמי משום טמטום לחודיה צריכי תרוייהו למעוטי ספיקא דידיה מדין זכר אם אח"כ נמצא זכר ומדין נקבה אם אח"כ נמצא נקבה וה"ה אנדרוגינוס לפי שהוא משנה משאר זכר או משאר נקבה ושקולים הן ולית לה לרב דהאיא דרב חסדא וכן אביי בפ"ק דחגיגה (דף ד.) ממעט טמטום משום דאיכא יתורא ויש לתמה דקפרך לקמן אלא מעתה בערכין יערך ומייתי ראיה מברייתא דממעיט ליה מערך איש ואשה מהזכר אם נקבה ומשני סמי מכאן טמטום מאי קושיא התם איכא יתור דמשום אנדרוגינוס לא צריך אלא חד וי"ל דהתם נמי צריכי תרוייהו לאנדרוגינוס דאי כתיב הזכר למעוטי ה"א לא גרע מנקבה ויהיה בערך נקבה וא"ת והא דפריך מאם זכר אם נקבה להוציא טמטום ואנדרוגינוס מאי קשיא דילמא הא גבי שלמים איכא תרי מיעוטי אם זכר אם נקבה דאם הוא מיעוט כדקאמר בפרק המפלת (נדה דף כח.) ואומר ר"י דגרס זכר או נקבה דכתיב בקרא בשלמי צאן דהכי דריש ליה בתורת כהנים אבל אם זכר אם נקבה דכתיב בשלמי בקר דריש ליה התם בתורת כהנים ולעיל בפ"ב (בכורות דף טו:) ובתמורה בפרק אלו קדשים (תמורה דף יז:) לרבות ולד בעלי מומין והשתא פריך שפיר לרב חסדא דבהאי קרא לא כתיב אלא חד מיעוטא והוי או למעט כמו או כשב פרט לכלאים או עז פרט לנדמה: **וקמעטי** כולהו מנה פרוש כולהו נקבה טמטום ואנדרוגינוס ולרב חסדא נמי דבסמוך דאמר סמי מכאן טמטום נקט כולהו משום נקבה ואנדרוגינוס: **אי** אמרת בשלמא מפשט פשיטא לה פרוש דבכור הוא ומומו עמו היינו דאיצטריך קרא למעוטי ותימה מהאי טעמא גופיה לא לבעי קרא דכיון דבעל מום הוא פסול לגבי מזבח ופי' בקונטרס דהכי קאמר היינו דאיצטריך קרא למעוטי לאע"ג דזכר הוא לא קדיש שום קדשה אם הקדישה לשם עולה ואפילו בגיזה ועבודה שרי ומזכר קמא לא נפקא לן למעוטי מקדשה דהא גבי בכור כתיב חד זכר ולא ממעט ליה רבי ישמעאל מגיזה דלא שרי ליה משום מום אלא לשחט עכ"ל וקשה לפרושו מום מעיקרא לא אסיר בגיזה ועבודה אלא מדרבנן כדמוכח ליה לעיל בפ"ב (דף יד.) דאמר קדשת (מזבח) דמחלפא בקדשת הגוף גזרו בה רבנן ויש פי' אחרים מרש"י שכתוב בהם היינו דאיצטריך קרא למעוטי לאע"ג דזכר הוא לא מקרבינא ליה דנקבות שלו הוה מום ולפ"ז צ"ל דאתא האי קרא לאשמועינן במקום בשר הוה מומא לאפוקי מדרשה דאביי ורבא דלעיל ותרץ דאיצטריך למעוטי לאשמועינן דגרע מבעל מום דבעל מום נתפס בתמורה וא"ת א"כ מאי קפריך אלימא לת"ק ספיקא ואתי קרא למעוטי ספיקא שפיר איצטריך למעוטי דאין נתפס בתמורה לס"ל דנתפס בתמורה לר"ש דתרעה לרבנן לאשם דאפילו הוי נקבה בתמורה בפרק אלו קדשים (תמורה דף יט:) וכיון שיש בה קדשת הגוף משמע דמתפס בתמורה וגם עושה תמורה כמו תמורת הפסח דראוי לקדשה ראויה כמו תמורה קדשה דאיכא קרבה ואפ"ה נתפס בתמורה לקדשה אחריה ורועה וגבי אנדרוגינוס דממעט ליה קרא הכא אפילו הוי ספיקא לפי שאינו לא זכר גמור ולא נקבה גמורה וי"ל דהכי פריך מדאיצטריך קרא זכר למעטה מהקרבת עולה כיון דספק נקבה הוא דאי למעטו מדין תמורה אפילו הוי נקבה לא הו"ל למכתב יתורא בזכר דמשמע דממעט ליה מטעם דאינו זכר גמור ואם תאמר היכי דייק דמפשט פשיטא ליה לרבי ישמעאל דלמא אתיא כתנאי אחריני דסברי זכר הוא כגון רבי יוסי דפרק הערל (יבמות דף פא.) ואנדרוגינוס זכר ואיכא למ"ד חף מאכילה בחזה ושוק ואמר ר"א התם חייבין עליו סקילה [כזכר] או כתנאי דברייתות דבסמוך דממעט מהזכר טמטום ואנדרוגינוס או מיתורא ממעט ליה וי"ל דלפי מה שפירשתי דמטעמא דמום קא ממעט ליה ניחא דמסתבר ליה לאוקמיה כר' ישמעאל כיון דכותיה מתוקמא לגמרי: **הזכר** הזכרים וא"ת בלא הזכרים נמי מצי למעט אנדרוגינוס מהזכר כמו בסמוך לענין ערכין ובנדה בפרק המפלת (נדה דף כח.) גבי טמטום ואנדרוגינוס שראו לבן או אדם וי"ל דשמא עוד דרשות אחרות יש דקראי טובא כתיבי בבכור כגון (שמות ל"ד:י"ט) כל מקנך תזכר וכולהו צריכי והא דאמרי' בפ"ק (לעיל בכורות דף ט.) אפי' תימא ר' יוסי הגלילי שאני הכא דכתיב הזכרים [ופריך] ולגמר מנה הא מעט רחמנא הזכרים והכא מוקים לדרשה אחריתי י"ל דלא סבירא כרבנן בתראי דהכא: **אבל** טמטום דברי הכל ספיקא הוא כו' לאו מטעם דלא אתי קרא למעוטי ספיקא קאמר רב חסדא דקדוש מספיקא דגבי טמטום שיש מהם זכר ויש מהם נקבה דלא שייך כלפי' לעיל אלא לא מיסתבר ליה לאוקומי מיעוטא בטמטום דחשיב לה זכר גמור או נקבה גמורה ור' יוחנן דפליג עליה דרב חסדא לקמן דקסבר דבריה הוא ואין קדשה חלה עליו ואפילו נמצא זכר וא"ת ואמאי לא פריך אדרב חסדא מההיא דריש כיצד מערימין (תמורה דף כד:) דאם זכר יקרב עולה ואם נקבה זבחי שלמים דקאמר התם ילדה טמטום ואנדרוגינוס אין קדשה חלה עליהם ומפרש התם דקסבר ולדות קדשים בהויתן הם קדושים הם קדושים דאי במעי אמן הם קדושים הא תפסינהו קדשה דאמיה ולרב חסדא דאמר טמטום ספיקא הוא יהיה טמטום קדוש אפי' בהויתן קדושים שהרי בפי' אמר אם זכר יקרב עולה ואם נקבה זבחי שלמים וא"נ דאיכא למימר סמי מכאן טמטום מאי פריך בסמוך מברייתות ה"ל למפרך מתני' וי"ל דרב חסדא פי' אין קדשה חלה עליהן ומ"מ בהויתן תפול עליהו קדשה כמו בכל ולדות קדשים דכיון דהוי ודאי אם זכר או נקבה והא דלא משני התם אין קדשת פיו חלה עליהם ולוקמיה בבהמת חולין דלא שייך ביה קדשת אמו משום דמשמע ליה דקאי בין בבהמת חולין בין בבהמת קדשים דאיירי בה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' בכורות הל' ה, טוש"ע יו"ד סי' שטו סעי' ג:

ב מיי' פב' מהל' בכורות הל' ה, טוש"ע יו"ד סי' שטו סעי' ב:

רבינו גרשום

מיפשט פשיטא ליה. לאנדרוגינוס לא הוי בריה בפ"ע אלא זכר הוא ובכור ומומו עמו הוא חרון ונקבות:

או דילמא ספוקי מספקא ליה. דדילמא בריה היא ולא קדוש:

אי אם תמצא לומר בכור הוא. הוי מומו עמו:

למילקא עליה משום גיזה ועבודה אי נמי למיתביה לכהן:

כשהוא אומר למטה זכר. דכתיב ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים זכר תמים שאין תלמוד לומר זכר שהרי כבר נאמר זכר למעלה דכתיב אם עולה קרבנו מן הבקר:

אילימא תנא קמא. דרבי ישמעאל ספיקא הוא:

ואתי קרא למעוטי ספיקא:

אלא לרבנן בתראי:

מסורת הש"ס

א חולין צא.

תורה אור השלם

כָּל־הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ [דברים טו, יט]

אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יַקְרִיב אֹתוֹ לִרְצֹנוֹ לִפְנֵי יְהוָה [ויקרא א, ג]

וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן־הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ [ויקרא א, י]

וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהוָה [שמות יג, יב]

על אלו מומין פרק שישי בכורות

מסורת הש"ס

א נדה כח:; שבת קלו:; ערכין ד:

ב נדה מ.; ספרא בחוקתי פרשה ג טו; ערכין ד:

ג מנחות ע.; תוספתא זבחים; זבחים פה:; יבמות פג:; זבחים סו:

ד תמורה יז.; תוספתא תמורה; תמורה יא.; משנה תמורה

ה תוספתא בכורות

ו תמורה יא.

תורה אור השלם

וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ [ויקרא כז, ג]

וְאִם־נְקֵבָה הִוא וְהָיָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל [ויקרא כז, ד]

וְאִם־זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִן־הַבָּקָר הוּא מַקְרִיב אִם־זָכָר אִם־נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ לִפְנֵי יְהוָה [ויקרא ג, א]

וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן־הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ [ויקרא א, י]

אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יַקְרִיב אֹתוֹ לְרִצֹנוֹ לִפְנֵי יְהוָה [ויקרא א, ג]

לֹא־תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גַּם־שְׁנֵיהֶם [דברים כג, יט]

כָּל־הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בְּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָּגֵז בְּכוֹר צֹאנֶךָ [דברים טו, יט]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' ה:

ב מיי' פז' מהל' פסולי המוקדשין הל' ד:

רבינו גרשום

יכול לא יהא בערך אים. לאין ממחיריין עלוי מספיקא:

אבל יהא בערך אמה לערכה בחומת מסל אים:

סמי מיכן טומטוס. לטומטוס נערך מספיקא:

אם זכר אם נקבה. לכתיב נכי שלמים:

סמי מיכן טומטוס להא קיים מספיקא:

הנעבד בע"ז. והמוקדש לע"ז והאתנן והמחיר. הני כולהו בתורים וכני יונה מיירי לאי תלקן לא חל עלייהו קדושת מזבח אלא נכלה הוון ומטמא בגדים אבית הבליעה. אלמא לטומטוס לא קיים לגמרא:

סמי מיכאן טומטוס:

לא קדושים בתמורה. אמה רע"ה לעצותם תמורת קדשים אינן קדשין בתקומין ואם הקדשן ורע"ה לתמירין בכהמ' חולין לא מקדשין לא אלימי למיתפס תמורתן:

אפיק טומטוס ועיול יתום. כי האתא יתום לכי ולתו אמו היא פירכא למיתה והוא פורס לחייס ומטום הכי לא קיים כלגמרינן בהסומטו תחת אמו פרכא ליתום:

ליתא כתנאי. הא מילתא לרב חסדא לאיכא למ"ל לטומטוס קדוש מספיקא ואיכא למ"ל שמא בריה הוי ולא קדיש:

אלמה תניא הזכר ולא טמטום ואנדרוגינוס מיתורא קרלש אבל מזכר לחוליה לא קמתעטו בלאמר בסוף המפלת (נדה דף כח:) וכר' יהודה אתיא כלמוכח בשפת בסוף פרק אם לא הביא כלי (דף קלו:) לאמר רב חסדא לא אבל ר"י יהודה אנדרוגינוס זכר הוא שאם אתה אומר כן בעברכין יעדך ותניא חזכר ולא טמטום כו' פרוש וסתם סיפרא ר' יהודה היא (נקמן בכורות דף סא.) ותקמר ר"נ בר יצחק אף אנן נמי תניא לקא"ר יהודה פוסל בחשה ואנדרוגינוס לקדוש מי חטות ומאי שנא גבי מילה לכתיב (בראשית יז) המול נכם כל זכר ויש לתמה מאי שנא לבעברכין ערך יתור לעמעט אנדרוגינוס ובקדוש לא ערך מעוט אלא ממעטינן ליה מהיכא לממעטינן חשה מולתן ולא ונתנה בלאמרינן בפרק טרף בהנאפי (יומא דף מג.) ובמילה אדרבה ערך יתור לרבותן לין זכר ומיהו מקדוש הוה מענין למימר דשמא איכא מעוט אבל מילה קשיא וי"ל דקסבר ר' יהודה אנדרוגינוס מוצא מכנו זכר בלא שום מעוט מפברא ולהכי פסל ליה קדוש ולענין מילה ערך יתורא לכל זכר לריבויא והא לבעי מעוטא בעברכין היני משום לפברא הייתי מעמילו לכל הפחות בערך נקבה אי לאו לממעטה מנקבה (לאוקומה בערך) ובריתא לעולה לגעיל לאצטריך הדא לאמעוטי מזכר לאו בר' יהודה אע"ג לפסתם סתרא איא לה בקדוש פוסלו ר' יהודה בלא שום יתור ומ"מ בשיטא ליה דהיא דעברכין (דף ל.) ר' יהודה כל כמה לאיכא לאוקומה סתם סתרא כונתה מוקמינן ועול תניא בבפ"ק דעברכין (דף ה:) לר' יהודה אומר הטמטוס ואנדרוגינוס מעריכין אבל לא עברכין ומיהו הא שיטה נמי דשמא (יבמות דף עב:) דמשמע התם לא פסיל ליה ר' יהודה נענין קדוש אבל מפקח לאיכא ר' יהודה אומר אף תניא ר' יהודה ונענין מילה אי בחשה ואשה פסול מפני שהוא קפק אשה ואשה פסולה לקדש ונרלה לפקח הוא לר' יהודה ונענין מילה אי בחשה גמורה רבהו הכתוב מכל זכר דמשמע כל זכרות ונענין ערכין מעטו הכתוב מעערך אים ואשה לפי שהוא משנה: **טמטום** ואנדרוגינוס אין מטמאין בגדים אבית הבליעה ה"ה לנהקרבה נמי בשרין כלמפרש טעמא אבל מזכר ת"ק טמא נקט ר"א אין מעמאין: **ואתא** ר"ש בן רבי יהודה משום ר"ש למימר טמטום נמי ברה הוא משמע הכא לקבר אנדרוגינוס ברה הוא כמו טעמא לטמטום ואפי' דמסיק נמי לטמטום מעמעט גלילה מעשה שהוא נקבה כשמטיל מים כמקום נקבות מ"מ כאנדרוגינוס הוי לעולם משום דבריה הוא ותמה דף פח.) משמע רר"ש חשיב ליה ולאי זכר לר' יוחנן דאמר התם אף מאכילה בחזה ושוק וי"ל דאפי' הוי ולאי זכר מעטינא ליה זכר אבל נקבה ולאי מעטינא מן לטמטום דמטיל מים כמקום נקבות נמי כיון דלא חיש שמא נקבה ולאי נקבות:

אלמה תניא הזכר ולא טמטום ואנדרוגינוס מיתורא קרלש אבל מזכר לחוליה לא קמתעטו בלאמר בסוף המפלת (נדה דף כח:) וכר' יהודה אתיא כלמוכח בשפת בסוף פרק אם לא הביא כלי (דף קלו:) לאמר רב חסדא לא אבל ר"י יהודה אנדרוגינוס זכר הוא שאם אתה אומר כן בעברכין יעדך ותניא חזכר ולא טמטום ואנדרוגינוס! סמי מיכן טומטום ואנדרוגינוס! סמי מיכן טומטום.

[א] אלמה תניא: "הזכר" — ולא טומטום ואנדרוגינוס! סמי מיכן טומטום. תא שמע: יכול לא יהא בערך אים, אבל יהא בערך אשה? תלמוד לומר: "הזכר... אם נקבה", ולא טומטום ואנדרוגינוס! סמי מיכן טומטום.

[ב] תא שמע: "אם זכר אם נקבה" — זכר ודאי נקבה ודאית, ולא טומטום ואנדרוגינוס. סמי מיכן טומטום. תא שמע: "הזכר" — ולא נקבה. כשהוא אומר למטה "זכר", שאין תלמוד לומר; מה תלמוד לומר? להוציא טומטום ואנדרוגינוס. סמי מיכן טומטום.

[ג] תא שמע: הנעבד, והמוקצה, והמאתנן, והמחיר, וטומטום ואנדרוגינוס — כולן מטמאין בגדים אבית הבליעה. רבי אליעזר אומר: טומטום ואנדרוגינוס אין מטמאין בגדים אבית הבליעה, שהרי רבי אליעזר אומר: כל מקום שנאמר "זכר ונקבה" אתה מוציא טומטום ואנדרוגינוס מביניהם. ועוד, הואיל ולא נאמר בו "זכר ונקבה", אין אתה מוציא טומטום ואנדרוגינוס מביניהם! סמי מיכן טומטום.

[ד] תא שמע: רבי אלעזר אומר: הטריפה, והכלאים, ויוצא דופן, טומטום ואנדרוגינוס — לא קדושים ולא מקדישין. ואמר שמואל: לא קדושים בתמורה, ולא מקדישין לעשות תמורה! סמי מיכן טומטום. תא שמע: רבי אלעזר אומר: חמשה לא קדושים ולא מקדישין, ואלו הן: הטריפה, והכלאים, ויוצא דופן, וטומטום, ואנדרוגינוס. וכי תימא הכא נמי סמי מיכן טומטום — הוו להו ארבעה! אפיק טומטום, ועייל יתום.

[ה] לימא כתנאי? רבי אילעאי אומר משום רבי ישמעאל: אנדרוגינוס בכור הוא ומומו עמו, וחכמים אומרים: אין קדושה חלה עליו. רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון: הרי הוא אומר "הזכר", וכל מקום שנאמר "זכר" אינו אלא להוציא טומטום ואנדרוגינוס.

[ו] וכי תימא: סמי מיכן טומטום, רבי שמעון בן יהודה היינו רבנן! אלא לאו טומטום איכא ביניהו, דתנא קמא סבר: אין קדושה חלה עליו אנדרוגינוס, אבל טומטום ספיקא הוא וקדוש מספיקא, ואתא רבי שמעון

בן

אלמה תניא הזכר ולא טמטום ואנדרוגינוס מיתורא קרלש אבל מזכר לחוליה לא קמתעטו בלאמר בסוף המפלת (נדה דף כח:) וכר' יהודה אתיא כלמוכח בשפת בסוף פרק אם לא הביא כלי (דף קלו:) לאמר רב חסדא לא אבל ר"י יהודה אנדרוגינוס זכר הוא שאם אתה אומר כן בעברכין יעדך ותניא חזכר ולא טמטום ואנדרוגינוס! סמי מיכן טומטום ואנדרוגינוס! סמי מיכן טומטום.

תא שמע: "הזכר" — ולא נקבה. כשהוא אומר למטה "זכר", שאין תלמוד לומר; מה תלמוד לומר? להוציא טומטום ואנדרוגינוס. סמי מיכן טומטום.

תא שמע: הנעבד, והמוקצה, והמאתנן, והמחיר, וטומטום ואנדרוגינוס — כולן מטמאין בגדים אבית הבליעה. רבי אליעזר אומר: טומטום ואנדרוגינוס אין מטמאין בגדים אבית הבליעה, שהרי רבי אליעזר אומר: כל מקום שנאמר "זכר ונקבה" אתה מוציא טומטום ואנדרוגינוס מביניהם. ועוד, הואיל ולא נאמר בו "זכר ונקבה", אין אתה מוציא טומטום ואנדרוגינוס מביניהם! סמי מיכן טומטום.

תא שמע: רבי אלעזר אומר: הטריפה, והכלאים, ויוצא דופן, טומטום ואנדרוגינוס — לא קדושים ולא מקדישין. ואמר שמואל: לא קדושים בתמורה, ולא מקדישין לעשות תמורה! סמי מיכן טומטום. תא שמע: רבי אלעזר אומר: חמשה לא קדושים ולא מקדישין, ואלו הן: הטריפה, והכלאים, ויוצא דופן, וטומטום, ואנדרוגינוס. וכי תימא הכא נמי סמי מיכן טומטום — הוו להו ארבעה! אפיק טומטום, ועייל יתום. רבי אילעאי אומר משום רבי ישמעאל: אנדרוגינוס בכור הוא ומומו עמו, וחכמים אומרים: אין קדושה חלה עליו. רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון: הרי הוא אומר "הזכר", וכל מקום שנאמר "זכר" אינו אלא להוציא טומטום ואנדרוגינוס. וכי תימא: סמי מיכן טומטום, רבי שמעון בן יהודה היינו רבנן! אלא לאו טומטום איכא ביניהו, דתנא קמא סבר: אין קדושה חלה עליו אנדרוגינוס, אבל טומטום ספיקא הוא וקדוש מספיקא, ואתא רבי שמעון

בן

בֶּן יְהוּדָה לְמֵימַר: טוּמְטוּם בְּרִיָּה הוּא וְלֹא קָדוֹשׁ! לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא טוּמְטוּם בִּבְרִיָּה לָא מְסַפְּקָא, זָכָר וּנְקֵבָה הוּא דִּמְסַפְּקָא. מֵטִיל מַיִם בִּמְקוֹם זַכְרוּת — דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּזָכָר הוּא, כִּי פְּלִיגִי בְּמֵטִיל מַיִם בִּמְקוֹם נַקְבוּת: מָר סָבַר חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא נֶהֶפְכָה זַכְרוּתוֹ לְנַקְבוּתוֹ, וּמָר סָבַר לָא חָיְישִׁינַן. כִּי הָא דְּהוֹרָה רַבִּי אֶלְעָזָר: בִּבְהֵמָה מֵטִיל מַיִם בִּמְקוֹם נַקְבוּת — חוּלִּין. [א]תָּהֵי בַּהּ רַבִּי יוֹחָנָן: מַאן דְּלָא חָשׁ לְתַנָּא קַמָּא וּלְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל? וְלֵימָא רַבִּי יוֹחָנָן נָמֵי: מַאן דְּלָא חָשׁ לְרַבָּנַן בָּתְרָאֵי? דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: מַחֲלוֹקֶת בְּאַנְדְּרוֹגִינוֹס, אֲבָל בְּטוּמְטוּם — דִּבְרֵי הַכֹּל סְפֵיקָא! רַבִּי יוֹחָנָן לָא סְבִירָא לֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא, אִי לָא סְבִירָא לֵיהּ, לֵימָא הוּא דְּאָמַר כְּרַבָּנַן בָּתְרָאֵי? הָכִי נָמֵי קָאָמַר: מַאן שָׁבֵיק תְּרֵי וְעָבֵיד כְּחַד! וְרַבִּי אֶלְעָזָר כְּמַאן סָבְרַהּ? כִּי הָא דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: לֹא אָמְרוּ טוּמְטוּם סָפֵק אֶלָּא בְּאָדָם, הוֹאִיל וְזַכְרוּתוֹ וְנַקְבוּתוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד, אֲבָל בְּהֵמָה — מֵטִיל מַיִם בִּמְקוֹם זַכְרוּת זָכָר, מֵטִיל מַיִם בִּמְקוֹם נַקְבוּת נְקֵבָה. מַתְקִיף לַהּ רַב אוֹשַׁעְיָא: וְלֵיחוּשׁ שֶׁמָּא נֶהֶפְכָה זַכְרוּתוֹ לְנַקְבוּתוֹ! אֲמַר לֵיהּ: כְּמַאן? כְּרַבִּי מֵאִיר דְּחָיֵישׁ לְמִיעוּטָא?! אַבַּיֵי בַּר אָבִין וְרַב חֲנַנְיָא בַּר אָבִין דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן, הוֹאִיל וְאִישְׁתַּנִּי אִישְׁתַּנִּי. אִית דְּאָמַר אִישְׁתַּנִּי, וְאִית דְּאָמַר לָא אִישְׁתַּנִּי. [ב]לֵימָא אִישְׁתַּנִּי וְלָא אִישְׁתַּנִּי תַּנָּאֵי? דְּתַנְיָא: טוּמְטוּם שֶׁקִּידֵּשׁ — קִידּוּשָׁיו קִידּוּשִׁין, נִתְקַדֵּשׁ — קִידּוּשָׁיו קִידּוּשִׁין. [ג]וְחוֹלֵץ, וְחוֹלְצִין לְאִשְׁתּוֹ, וּמְיַיבְּמִים לְאִשְׁתּוֹ. וְתַנְיָא אִידַּךְ: אֵשֶׁת טוּמְטוּם חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת. סַבְרוּהָ, דְּכוּלֵּי עָלְמָא כְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר: סְרִיס חַמָּה לֹא חוֹלֵץ וְלֹא מְיַיבֵּם. מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּמַאן דְּאָמַר חוֹלֵץ, וְחוֹלְצִין לְאִשְׁתּוֹ וּמְיַבְּמִים אֶת אִשְׁתּוֹ, לָא אָמְרִינַן הוֹאִיל וְאִישְׁתַּנִּי אִישְׁתַּנִּי; וּמַאן דְּאָמַר חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת, אָמְרִינַן הוֹאִיל וְאִישְׁתַּנִּי אִישְׁתַּנִּי? לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא אָמְרִינַן הוֹאִיל וְאִישְׁתַּנִּי אִישְׁתַּנִּי, הָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְהָא רַבִּי עֲקִיבָא. וּמַאן תַּנָּא אַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא? אִילֵימָא רַבִּי יְהוּדָה — הָא וַדַּאי סָרִיס מְשַׁוֵּי לֵיהּ! [(א)]דִּתְנַן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: טוּמְטוּם שֶׁנִּקְרַע וְנִמְצָא זָכָר — הֲרֵי זֶה לֹא יַחֲלוֹץ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּסָרִיס! [(ב)]אֶלָּא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא: רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: טוּמְטוּם לֹא חוֹלֵץ, שֶׁמָּא יִקָּרַע וְיִמָּצֵא סָרִיס חַמָּה. [ד]אַטּוּ כֹּל דְּמִיקְּרַע זָכָר מִשְׁתְּכַח, נְקֵבָה לָא מִשְׁתְּכַח? שֶׁמָּא קָאָמַר, שֶׁמָּא יִקָּרַע וְיִמָּצֵא נְקֵבָה. אִי נָמֵי זָכָר נָמֵי, שֶׁמָּא יִמָּצֵא סָרִיס חַמָּה. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אָמַר רָבָא:

לִפְסוֹל

כִּי פְּלִיגִי בְּמֵטִיל מַיִם בְּמָקוֹם נַקְבוּת וְהַשְׁתָּא הָא דְּאָמַר רַב חִסְדָּא לְעֵיל אֲבָל טֻמְטוּם דִּבְרֵי הַכֹּל סְפֵיקָא הוּא עַל כָּרְחָךְ לֹא אָמְרוּ בְּמֵטִיל מַיִם בִּמְקוֹם זַכְרוּת דְּהַהוּא וַדַּאי זָכָר הוּא אֲבָל בְּמֵטִיל מַיִם בְּמָקוֹם נַקְבוּת וְאַלִּבָּא לת"ק אֲבָל ר"ש דְּלֵית לֵיהּ שׁוּם סְפֵיקָא בְּטֻמְטוּם דְּאִי הֲוָה מֵטִיל מַיִם בְּמָקוֹם נַקְבוּת הָוֵי נְקֵבָה וַדַּאי וא"ת ומנ"ל לְרַב חִסְדָּא דִּלְרַבָּנַן בָּתְרָאֵי קָלוּשׁ מִסְּפֵיקָא דִּלְמָא סָבְרֵי כר"ש וְלֹא קָלוּשׁ כְּלָל וְיֵ"ל כֵּיוָן דְּמֵהַהוּא טַעְמָא דִּפְלִיגִי בְּאַנְדְּרוֹגִינוֹס מִשּׁוּם דִּבְרִיָּה הוּא לֹא מָצֵי פְּלִיגֵי בְּטֻמְטוּם דִּלְרַב חִסְדָּא לְשׁוּם תַּנָּא לָא הָוֵי בְּרִיָּה מִסְתָּמָא מוּלוֹ לת"ק בְּטֻמְטוּם דְּכִי קָלוּשׁ הוּא מִסְּפֵיקָא כְּמוֹ שֶׁמּוֹדֶה לוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וא"ת לְקַמָּן פ"ט (בְּכוֹרוֹת דַּף נז.) דִּמְמַעֵט ר"ש בֶּן יְהוּדָה טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה מִשּׁוּם דִּמְמַעֵט בַּקֳּדָשִׁים הַזָּכָר וַדַּאי וּנְקֵבָה וַדָּאִית וְיָלֵיף מַעֲשֵׂר מִתַּחַת תַּחַת מִקָּדָשִׁים מָה עִנְיַן זֶה אֵצֶל זֶה הָא בְּקָדָשִׁים אִמַּעַט מִכְּלַל זָכָר מִטַּעַם שֶׁהוּא נְקֵבָה כְּשֶׁמֵּטִיל מַיִם בִּמְקוֹם נַקְבוּת אֲבָל מַעֲשֵׂר אֵין חִלּוּק בֵּין זָכָר וּנְקֵבָה וְיֵ"ל דְּרַב חִסְדָּא אוֹמֵר סְתָמִי מִכָּאן טֻמְטוּם וְכֵן ר"ל דִּבְסָמוּךְ: **לֹא** אָמְרוּ טֻמְטוּם סָפֵק אֶלָּא בְּאָדָם כר"ש בְּר' יְהוּדָה דִּסְבִירָא לֵיהּ וְלָאו אַלִּבָּא דְּכֻלֵּי עָלְמָא קָאָמַר דִּפְשִׁיטָא לת"ק דְּמַתְנֵי' דִּסְפֵיקָא הוּא דְּאֵין שׁוֹחֲטִין לֹא בַּמִּקְדָּשׁ וְלֹא בַּמְּדִינָה:

לכ"ע טֻמְטוּם בִּבְרִיָּה לָא מְסַפְּקָא דְּתֵיקוּם לְרַב חִסְדָּא כְּתַנָּאֵי דְּתֵימָא הַהוּא תַּנָּא דִּסְבִירָא לֵיהּ בְּרִיָּה הוּא סְבִירָא לֵיהּ כְּרַבָּנַן בָּתְרָאֵי אֶלָּא הָנֵי תַּנָּאֵי דִּבְרַיְיתָא בְּהָכִי פְּלִיגִי לכ"ע מֵטִיל בִּמְקוֹם זַכְרוּת זָכָר הָוֵי וְקָלוּשׁ: ות"ק סָבַר חָיְשִׁינַן שֶׁמָּא נֶהֶפְכָה זַכְרוּתוֹ נִכְפַּל גִּילוּ מִכְּפְנִים וּמוֹצִיא מַיִם בְּמָקוֹם שֶׁרָגִיל נַקְבוּת לִהְיוֹת נְקֵבָה ור"ש סָבַר לָא אָמְרִינַן הָכִי אֶלָּא וַדַּאי נְקֵבָה הוּא וְהָא דְּאָמַר רַב חִסְדָּא טֻמְטוּם דִּבְרֵי הַכֹּל סָפֵק הוּא הָא אֲתָא לְאַשְׁמוּעִינַן דְּלָא תֵּימָא לְרַבָּנַן בָּתְרָאֵי טֻמְטוּם נָמֵי בְּרִיָּה הוּא וְלֹא תֶּהֱוֵא קְדֻשַּׁת בְּכוֹר חָלָה עַל שׁוּם טֻמְטוּם וּמִיהוּ ס"ל לְרַב חִסְדָּא אִיכָּא תַּנָּא דַּאֲפִילּוּ סָפֵק לֵית לֵיהּ דְּאִי מֵטִיל מַיִם בְּמָקוֹם זַכְרוּת זָכָר וְאִם בְּמָקוֹם נַקְבוּת נְקֵבָה וּדְכֻלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַב חִסְדָּא דִּקְדֻשָּׁה חָלָה עַל טֻמְטוּם: וְכִי הַאי דְּהוֹרָה רַבִּי אִילְעַאי כְּלוֹמַר ר"ש בֶּן יְהוּדָה כִּי הַךְ הוֹרָאָה ס"ל: חֻלִּין וּלְגַבֵּי בְּכוֹר קָאָמַר דְּלָא קַדִּישׁ דְּוַדַּאי נְקֵבָה הוּא. וְהָא ר' אִלְעַאי אָמוֹרָא הוּא וְלָאו הַיְנוּ הַאי דִּבְרַיְיתָא דְּאַיְּירִי לְעֵיל מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: תָּהֵי בָּהּ ר' יוֹחָנָן בְּהַךְ הוֹרָאָה דְּר' אִלְעַאי: לֹא לת"ק וְלֹא לְר' יִשְׁמָעֵאל דְּמַתְנֵי' דְּאָמְרֵי טֻמְטוּם אֵינוֹ נִשְׁחָט לֹא בַּמִּקְדָּשׁ וְלֹא בַּמְּדִינָה מִשּׁוּם דִּסְפֵיקָא הוּא וְר' יִשְׁמָעֵאל לָא פְּלִיגֵי אֶלָּא בְּאַנְדְּרוֹגִינוֹס דְּנַעֲשָׂה נְקֵבוּת שֶׁלּוֹ חָרִיץ: לָא ס"ל לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּרַב חִסְדָּא אֶלָּא רַבָּנַן בָּתְרָאֵי אַטֻּמְטוּם נָמֵי אָמְרֵי דִּבְרִיָּה הוּא: אִי לָא סְבִירָא לֵיהּ אַמַּאי קָא מַתְמַהּ הָא ר' אִילְעַאי הוּא דְּאָמַר כְּרַבָּנַן בָּתְרָאֵי: שָׁבַק תְּרֵי ת"ק וְר' יִשְׁמָעֵאל וַעֲבִיד כְּחַד רַבָּנַן בָּתְרָאֵי: הוֹאִיל וְזַכְרוּתוֹ וְנַקְבוּתוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד וְלֵיכָּא לְמִבְדְּקִינְהוּ בַּהֲטָלַת מַיִם [אֲבָל] בִּבְהֵמָה אֵין בָּהּ שׁוּם סָפֵק לְדִבְרֵי הַכֹּל וְהַאי דְּקָאָמַר ת"ק דְּמַתְנִיתִין אֵינוֹ נִשְׁחָט בְּמֵטִיל מַיִם בִּמְקוֹם זַכְרוּת קָאָמַר דְּוַדַּאי קָלוּשׁ הִלְכָּךְ אֵינוֹ נִשְׁחָט בַּמְּדִינָה וּבַמִּקְדָּשׁ נָמֵי לָא חֲזִי לְהַקְרָבָה דְּנִרְאֶה כְּבַעַל מוּם לְפִי שֶׁאֵין לוֹ זַכְרוּת דְּהָא מְמַעֲטִינַן לֵיהּ מֵהַקְרָבָה בְּכַמָּה דּוּכְתֵּי הַזָּכָר וְלֹא טֻמְטוּם וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אַאַנְדְּרוֹגִינוֹס קָאֵי וְרַבָּנַן בָּתְרָאֵי אַאַנְדְּרוֹגִינוֹס קָיְימִי אֲבָל טֻמְטוּם כֻּלֵּי עָלְמָא מוֹלוֹ דְּמֵטִיל מַיִם בְּמָקוֹם זַכְרוּת זָכָר בְּמָקוֹם נַקְבוּת נְקֵבָה וְר' אִילְעַאי אַלִּבָּא דְּכוּלְּהוּ הוֹרָה: כר"מ בִּתְמִיהַּ. כְּלוֹמַר מִי חָיְשִׁינַן לִיחִידָאָה: אֲפִי' תֵּימָא רַבָּנַן נָמֵי פָּרְכִינַן הָכִי דְּהוֹאִיל וְאִשְׁתַּנֵּי לְעִנְיַן טֻמְטוּם אִשְׁתַּנֵּי דְּנֶהֶפְכָה זַכְרוּתוֹ לְנַקְבוּתוֹ: וּמְשַׁנֵּי אִית דְּאָמַר אִשְׁתַּנֵּי כְּלוֹמַר אִיכָּא לְמ"ד אָמְרִינַן הוֹאִיל וְאִשְׁתַּנֵּי אִשְׁתַּנֵּי בִּבְהֵמָה דְּהַיְנוּ ת"ק דִּפְלִיג לְעֵיל עָלֶיהָ דר"ש בֶּן יְהוּדָה דְּלָא חָיֵישׁ שֶׁמָּא נֶהֶפְכָה ור' אֶלְעָזָר כר"ש סְבִירָא לֵיהּ: לֵימָא אִי אָמְרִי' הוֹאִיל וְאִשְׁתַּנֵּי אוֹ לָא אָמְרִי' תַּנָּאֵי הִיא: שֶׁקִּדֵּשׁ קִדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין לְחוּמְרָא וּצְרִיכָה גֵּט שֶׁמָּא זָכָר הוּא: נִתְקַדֵּשׁ קִדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין וְזֶה שֶׁקִּדְּשׁוֹ אָסוּר בִּקְרוֹבוֹתָיו שֶׁל טֻמְטוּם כְּגוֹן בְּאִמּוֹ וּבַאֲחוֹתוֹ דְּשֶׁמָּא נְקֵבָה הוּא: וְחוֹלֵץ לְחוּמְרָא שֶׁאִם אֵין שָׁם אַחֵר אֶלָּא הוּא בָּעֵיָא יְבִמְתּוֹ חֲלִיצָה אֲבָל יֵשׁ שָׁם אַחֵר לָא חָלֵץ טֻמְטוּם דְּהָא הַאי תַּנָּא בִּנְקֵבָה נָמֵי מְסַפְּקָא לֵיהּ: וְחוֹלְצִין לְאִשְׁתּוֹ חוּמְרָא הִיא שֶׁמָּא זָכָר הוּא: וּמְיַבְּמִים אֶת אִשְׁתּוֹ מַמָּה נַפְשָׁךְ אִי זָכָר הוּא שַׁפִּיר מְיַבֵּם אָחִיו וְאִם נְקֵבָה הוּא אִשָּׁה בְּעָלְמָא הוּא דְּנָסַב הַאי אָחִיו שֶׁל טֻמְטוּם אֲבָל טֻמְטוּם לֹא מְיַבֵּם דְּאֵינוֹ בֶּן לֵדָה וְלָא קְרֵינָא בֵּיהּ לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם: מַאי לָאו לכ"ע כר"ע דְּאָמַר בִּיבָמוֹת פֶּרֶק הֶעָרֵל (יְבָמוֹת דַּף עט:) סְרִיס חַמָּה לֹא חוֹלֵץ וְלֹא מְיַבֵּם וְאִשְׁתּוֹ לֹא חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר: וּבְהָא פְּלִיגֵי לת"ל מְיַבְּמִין לְאִשְׁתּוֹ ממ"נ סָבַר אִי זָכָר הוּא שַׁפִּיר מְיַבֵּם דְּלָא אָמְרִינַן הוֹאִיל וְאִשְׁתַּנֵּי לְמֶהֱוֵי טֻמְטוּם אִשְׁתַּנֵּי נָמֵי לְסַפּוֹקֵי בִּסְרִיס חַמָּה שֶׁאֲפִלּוּ יִקָּרַע וְיִמָּצֵא זָכָר יְהֵא סָרִיס וְאֵשֶׁת סָרִיס אֵין מִתְיַבֶּמֶת: ומ"ד אֵין מִתְיַבֶּמֶת סָבַר אָמְרִינַן הוֹאִיל וְאִשְׁתַּנֵּי לְמֶהֱוֵי טֻמְטוּם אִשְׁתַּנֵּי נָמֵי לְסַפּוֹקֵי לְמֶהֱוֵי סְרִיס חַמָּה אֲפִילּוּ יִמָּצֵא זָכָר הִלְכָּךְ אֵין מִתְיַבֶּמֶת אִשְׁתּוֹ דְּנִמְצְאוּ פּוֹגְעִים בְּעֶרְוָה דְּכֵיוָן דְּזָכָר הוּא קִדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין וְכֵיוָן דִּסְרִיס חַמָּה הוּא אֵין אִשְׁתּוֹ זְקוּקָה לְיָבָם הָוְיָא כְּאֵשֶׁת אָח שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים וְהַמְיַבְּמָהּ פּוֹגֵעַ בְּאִסּוּר אֵשֶׁת אָח וּמִיהוּ חֲלִיצָה בָּעְיָא דְּלָא פְּשִׁיטָא לָן שֶׁהוּא סָרִיס דְּשֶׁמָּא לָאו סָרִיס הוּא הִלְכָּךְ בָּעְיָא חֲלִיצָה: לָא דְּכ"ע אָמְרֵי שֶׁמָּא אִשְׁתַּנֵּי וּמְסַפְּקִינַן לֵיהּ בִּסְרִיס חַמָּה. וְהָא דְּאָמְרִינַן מִתְיַבֶּמֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא דְּאָמַר בְּפ' הֶעָרֵל (יְבָמוֹת דַּף פ.) אֵשֶׁת סְרִיס חַמָּה מִתְיַבֶּמֶת שֶׁכֵּן בְּמִינַן מִתְרַפְּאִין בַּאֲלֶכְּסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם הִלְכָּךְ ממ"נ שָׁרֵי לְיִבּוּמָהּ. ומ"ד לֹא מִתְיַבֶּמֶת כר"ע: וּמַאן הַאי תַּנָּא דְּאִית לֵיהּ כר"ע וְאָמַר חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת: סָרִיס וַדַּאי מְשַׁוֵּי לֵיהּ לְטֻמְטוּם וַאֲפִי' חֲלִיצָה לָא תִּבְעֵי דְּהָא ר"ע בְּאֵשֶׁת סְרִיס חַמָּה לָא בָּעֵי חֲלִיצָה: אֶלָּא ר' יוֹסֵי בְּר' יְהוּדָה דְּשֶׁמָּא קָאָמַר הִלְכָּךְ חֲלִיצָה בָּעְיָא דְּשֶׁמָּא זָכָר הוּא וְשֶׁמָּא אֵינוֹ סָרִיס וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת דְּשֶׁמָּא זָכָר הוּא וְסָרִיס הוּא וְאֵינָהּ זְקוּקָה לְיָבָם וְנִמְצָא פּוֹגֵעַ בְּאֵשֶׁת אָח שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים: שֶׁמָּא יִקָּרַע כו' וּבִמְקוֹם אַחִין קָאָמַר דְּלָא יַחֲלֹץ (וְלֵיחוּשׁ) שֶׁמָּא סְרִיס חַמָּה הוּא אֲבָל אֵין שָׁם אַחֵר יַחֲלֹץ וְלָא מִפַּטְּרָא יְבִמְתּוֹ בְּוּלָּא כְּלוּם דְּשֶׁמָּא לָאו סָרִיס הוּא הִלְכָּךְ אִשְׁתּוֹ נָמֵי בָּעְיָא חֲלִיצָה שֶׁמָּא לָאו סָרִיס הוּא וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת דְּשֶׁמָּא סָרִיס הוּא: אַטּוּ כֹּל דְּמִקְרַע זָכָר מִשְׁתְּכַח דְּלָא מְסַפְּקָא לֵיהּ אֶלָּא בִּסְרִיס חַמָּה וּבִנְקֵבָה לָא מְסַפְּקָא לֵיהּ: מַאי בֵּינַיְיהוּ בֵּין רַבִּי יְהוּדָה לְר' יוֹסֵי בְּטֻמְטוּם שֶׁמֵּת אָחִיו הָא תַּרְוַיְיהוּ לֹא יַחֲלֹץ קָאָמְרִי:

רבינו גרשום

בזכר או נקבה הוא דמספקא דלא ידעינן אי נקרע שמא הוי זכר ודאי או נקבה ודאית:

ואי מטיל מים במקום זכרות לכ"ע לא פליגי דזכר הוא. (דאי) למקום זכרות דבהמה מרוחק הוא ממקום נקבות:

כי פליגי במטיל מים ממקום נקבות. מר סבר (רבנן) תנא קמא דטומטום ספיקא הוא וקלוש מספיקא סברי חיישינן שמא נהפכה זכרותו והויא במקום נקבותו חכר הוא ומומו עמו:

ור' שמעון [בן יהודה] סבר כל מקום שנאמר זכר להוציא טומטום ואנדרוגינוס דכי מטיל מים במקום נקבות ודאי נקבה הוא:

כי הא דהורה ר' אלעזר (ר' אילעאי) לא חיישינן שמא נהפך זכרותו לנקבותו אלא ודאי נקבה הוא:

תהי בה ר' יוחנן. מאן האי דהכי הורה ולא חש לא לת"ק ולא לר' ישמעאל דמתניתין. כלאמרינן לת"ק בשלמא טומטום במדינה לא דילמא זכר הוא ולית בה מומא ור' ישמעאל סבר זכר ומומו עמו הוא:

לא סבירא ליה הא דרב חסדא)נראה דצ"ל אי לא ס"ל דרב חסדא א"כ לימא הוא דאמר דהורה וכו'. א"כ הא דאמר דהורה כרבנן הורה דאמרי אינו בכור ויוצא לחולין ליגזז:

הכי נמי קאמר ר' יוחנן דתהי עליה מאן שביק תרי ת"ק ור' ישמעאל והורי כחד כרבנן:

ור' אילעאי דהורי כר"ל נמי סברה דאמר ריש לקיש כו'. במקום א' קרוב זה אצל זה:

מתקיף לה ר' אושעיה. בין לר' אילעאי בין לריש לקיש וליחוש כו':

א"ל אביי כמאן כלומר את דאמרת וליחוש כר' מאיר סבירא לך דאיחידאה הוא דחייש למיעוט גבי קטן וקטנה לא חולצת כו'. כלומר למיעוט הוו דנהפך זכרות לנקבות:

אפי' תימא רבנן. דפליגי עליה בהא מודו דכיון דאישתני לטומטום הוא אישתני נמי ניחוש דילמא נהפך זכרותו לנקבות:

ואית דאמר. אע"ג דאישתני לטומטום הוא לא אישתני נמי זכרותו לנקבות:

טומטום שקידש קדושיו קידושין. ב)נראה דצ"ל דהיא אסורה בקרוביו של הטומטום ועוד נ"מ דצריכה גט וכמו שפירש"י: לאסור בקרובותיה וכן אם נתקדש נאסר אותו שקידשו בקרובותיו. וחולץ דשמא זכר הוא:

ואינו מייבם. משום דתנן בהערל בעלה בעלה פסלה מפני שהיא בעילת זנות:

וחולצין לאשתו ומייבמין לאשתו. ממה נפשך אי אשתו הויא קיים מצות יבום ואי לאו לא נאסרה עליו:

לא אמרינן הואיל ואישתני דהוה טומטום אישתני נמי דהוה סריס חמה אלא לא הוי סריס חמה וצריכה אשתו חליצה או יבום:

ומ"ד חולצת ולא מתייבמת סבר דאמרינן הואיל ואישתני אישתני. דהוי סריס חמה והכי חולצת מספק ולא מתייבם משום דכתיב אשר לא יבנה את בית אחיו ודילמא הא לאו בית אחיו הואי:

והאי דקתני חולצת ומייבמת את אשתו ר' אליעזר [היא] דאמר בפרק הערל (ור' אליעזר אמר) לא כי אלא סריס חולץ וחולצי' לאשתו שיש לו רפואה:

והא דקתני חולצת ולא מתייבמת ר' עקיבא היא דאמר סריס חמה לא היתה לו שעת הכושר:

ומאן תנא אליבא דר' עקיבא. כלומר כמאן מתלמידי ר' עקיבא אתייא הא דחולצת ולא מתייבמת דכר' עקיבא גופיה לא מיתוקמא דהא איהו אמר סריס חמה לא חולץ ולא חולצין אילימא כר' יהודה תלמידו דר' עקיבא איהו ודאי סריס חמה משוי ליה ואמאי חולצת דתנן ר' יהודה אמר כו':

אלא ר' יוסי בר' יהודה. תלמידיה הוא דתניא וכו'. וכיון דשמא ימצא סריס חמה ולא ודאי משום הכי חולצת:

מאי בינייהו. בין לר' יהודה דאמר ודאי סריס חמה הוי ובין לר' יוסי דאמר ספק מיכדי בין מר ובין מר לא חולץ קאמר אמר רבא לפסול במקום אחין וליחלוץ שלא במקום אחים איכא בינייהו. לר' יהודה דאמר שמא ימצא סריס חמה פוסל במקום אחים שאם עשה בה מאמר אמרינן דילמא לאו סריס הוא ופסלה על האחין וכן נמי אי ליכא אחין אלא הוא חולץ. ולר' יהודה דאמר שהוא כסריס לא פסל במקום אחין ולא חולץ שלא במקום אחין. והאי דקאמר ר' יוסי טומטום לא חולץ היינו במקום אחין אבל שלא במקום אחין חולץ:

סליק פירקא

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' בכורות הל' ה, טוש"ע יו"ד סי' שטו סעי' ב:

ב מיי' פד' מהל' אישות הל' יא, טוש"ע אה"ע סי' מד סעי' ה:

ג מיי' פו' מהל' יבום וחליצה הל' ד, טוש"ע אה"ע סי' קעב סעי' ט:

ד מיי' פו' מהל' יבום וחליצה הל' ד, טוש"ע אה"ע סי' קעב סעי' ט:

מסורת הש"ס

א משנה יבמות; יבמות פא.

ב יבמות פג.

לִפְסוֹל בִּמְקוֹם אַחִים, וְלַחֲלוֹץ שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם אַחִים, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. (א)

הֲדַרָן עֲלָךְ עַל אֵלּוּ מוּמִין.

[א]מַתְנִי' **מוּמִין** אֵלּוּ, בֵּין קְבוּעִין בֵּין עוֹבְרִים — פּוֹסְלִין בָּאָדָם, וְיָתֵר עֲלֵיהֶן: הַכִּילוֹן, וְהַלַּפְתָּן, וְהַמַּקָּבָן, וְשֶׁרֹאשׁוֹ שָׁקוּט, וּסְקִיפַת. וּבַעֲלֵי חֲטָרוֹת — רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר, וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין. הַקֵּרֵחַ פָּסוּל. אֵיזֶהוּ קֵרֵחַ? כֹּל שֶׁאֵין לוֹ שִׁיטָה שֶׁל שֵׂעָר מוּקֶּפֶת מֵאוֹזֶן לְאוֹזֶן, אִם יֵשׁ לוֹ — הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. גְּמָ' אַמַּאי? וְהָאִיכָּא יַבֶּלֶת, דְּלָא כְּתִיב בְּאוֹרָיְיתָא בְּאָדָם! וְתוּ: דַּק תְּבַלּוּל, דְּלָא כְּתִיבִי בִּבְהֵמָה! (ב)מֵילַף יָלְפִי מֵהֲדָדֵי, דְּתַנְיָא: בָּאָדָם לֹא נֶאֱמַר בּוֹ יַבֶּלֶת, בַּבְּהֵמָה לֹא נֶאֱמַר דַּק תְּבַלּוּל, מִנַּיִן לִיתֵּן אֶת הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה וְאֶת הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "גָּרָב" "גָּרָב", "יַלֶּפֶת" "יַלֶּפֶת" לִגְזֵירָה שָׁוָה. מֻפְנֶה, דְּאִי לָא מֻפְנֶה, אִיכָּא לְמִיפְרַךְ: אָדָם מִבְּהֵמָה לָא יָלֵיף, שֶׁכֵּן הִיא עַצְמָהּ קְרֵיבָה לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ; בְּהֵמָה מֵאָדָם לָא יָלְפָא, שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה בְּמִצְוֹת. לָאו, אַפְנוּיֵי מֻפְנֶה, לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא "יַלֶּפֶת" וְלָא בָּעֵי "גָּרָב", וַאֲנָא אָמֵינָא: וּמָה יַלֶּפֶת דְּלָא מְאִיסָא הָוֵי מוּמָא, גָּרָב דִּמְאִיס לֹא כָּל שֶׁכֵּן? "גָּרָב" "גָּרָב" דִּכְתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי? לְאַפְנוּיֵי. וְלִכְתְּבִינְהוּ רַחֲמָנָא כּוּלְּהוּ בְּחַד, וְגָרָב וְיַלֶּפֶת הָכָא וְהָכָא, וְלֵילְפוּ מֵחֲדָא! אַהֲיָיא בְּהֵי לִיכְתֹּב רַחֲמָנָא? אִי כְּתַב בְּאָדָם, הֲוָה אָמֵינָא: כֹּל דְּפָסוּל בְּאָדָם פָּסוּל בִּבְהֵמָה, קָלוּט וְחוּטִין דְּלֵיתַנְהוּ בְּאָדָם, בִּבְהֵמָה נָמֵי לָא לִיפַּסְלוּ. וְלִכְתּוֹב רַחֲמָנָא כּוּלְּהוּ בִּבְהֵמָה, הֲוָה אָמֵינָא: כֹּל דְּפָסוּל בִּבְהֵמָה פָּסוּל בְּאָדָם, גִּבֵּן וְחָרוּם דְּלֵיתַנְהוּ בִּבְהֵמָה — בְּאָדָם נָמֵי לָא לִיפַּסְלוּ. וְלִכְתְּבִינְהוּ רַחֲמָנָא כּוּלְּהוּ בְּחַד, וְהָנָךְ דְּלֵיתַנְהוּ בְּאִידַךְ — לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא בִּבְהֵמָה, וְהָנָךְ דְּלֵיתַנְהוּ בְּאִידַךְ — לִכְתּוֹב בְּאָדָם, וְגָרָב וְיַלֶּפֶת — הָכָא וְהָכָא, וְלֵילְפִי מֵהֲדָדֵי. (ג)אֶלָּא, כְּתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֶמְרָה וְנִשְׁנֵית — לֹא נִשְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ. אָמַר רָבָא: לָמָּה לִי דִּכְתַב רַחֲמָנָא מוּם בְּאָדָם, מוּם בְּקָדָשִׁים, מוּם בִּבְכוֹר? צְרִיכָא, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא מוּם בְּאָדָם, שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה בְּמִצְוֹת. אָדָם מִבְּכוֹר בְּהֵמָה לָא אָתֵי, שֶׁכֵּן הוּא עַצְמוֹ קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. קָדָשִׁים מִבְּכוֹר לָא אָתֵי, שֶׁכֵּן קְדוּשָּׁתוֹ מֵרֶחֶם. אָדָם מִקֳּדָשִׁים לָא אָתֵי, שֶׁכֵּן הֵן עַצְמָן קְרֵיבִין. בְּכוֹר מִקֳּדָשִׁים לָא אָתֵי, שֶׁכֵּן קְדוּשָּׁתוֹ מְרוּבָּה. (ד)חֲדָא מֵחֲדָא לָא אָתְיָא, תֵּיתֵי חֲדָא מִתַּרְתֵּי? מֵהֵי תֵּיתֵי?! לָא לִכְתֹּב רַחֲמָנָא בִּבְכוֹר, וְתֵיתֵי מֵהָנָךְ? מָה לְהָנָךְ שֶׁכֵּן קְדוּשָּׁתָן מְרוּבָּה, וְנוֹהֲגִין בִּפְשׁוּטִין. בְּקָדָשִׁים, וְתֵיתֵי מֵהָנָךְ? מָה לְהָנָךְ שֶׁכֵּן קְדוּשָּׁתָן מֵאֲלֵיהֶן! בְּאָדָם, וְתֵיתֵי מֵהָנָךְ? מָה לְהָנָךְ שֶׁכֵּן הֵן עַצְמָן קְרֵיבִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ! צְרִיכִי. יָתֵר עֲלֵיהֶן בְּאָדָם. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר קְרָא: "כֹּל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוּם מִזֶּרַע אַהֲרֹן", אִישׁ שֶׁשָּׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן.

מַאי

לִפְסוֹל בִּמְקוֹם אַחִין אִם יֵשׁ עִמּוֹ אַחִים הֲגוּנִים וְהָלַךְ הוּא וְחָלַץ לָהּ לְרַבִּי יְהוּדָה לָאו כְּלוּם עֲבַד וְלָא פְּסָלָהּ מִן הָאַחִין רָצָה אֶחָד מִן הָאַחִין לְיַבֵּם מְיַבֵּם וּלְרַבִּי יוֹסֵי דְּמַחֲזִיק לֵיהּ בְּסָפֵק פְּסָלָהּ מִן הָאַחִין דְּשֶׁמָּא חֲלִיצָתוֹ חֲלִיצָה וְאֵין אֶחָד מִן הָאַחִין יָכוֹל לְיַבְּמָהּ דְּכֵיוָן דְּלָא בָּנָה שׁוּב לֹא יִבְנֶה אֶלָּא חוֹזְרִין וְחוֹלְצִין לָהּ: וְלַחְלוֹץ שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם אַחִין אִם אֵין אַחִין אֶלָּא טֻמְטוּם לְרַבִּי יְהוּדָה מִפַּטְרָא בְּלָא כְּלוּם דְּהָא וַדַּאי סָרִיס הוּא וּכְלֵיתֵהּ לְמֵי וְלר' יוֹסֵי בָּעְיָא חֲלִיצָה שֶׁמָּא לָאו סָרִיס הוּא וְהַאי דְּקָאָמַר לֹא יַחֲלוֹץ בִּמְקוֹם אַחִין קָאָמַר: הֲדַרָן עֲלָךְ עַל אֵלּוּ מוּמִין מַתְנִי' מוּמִין אֵלּוּ הָאֲמוּרִין בִּבְכוֹר פּוֹסְלִין לְכֹהֵן לַעֲבוֹדָה: בֵּין קְבוּעִין בֵּין עוֹבְרִין כָּל זְמַן שֶׁהֵן בּוֹ: הַכִּילוֹן וְהַלִּיפְתָּם וְהַמַּקָּבָן מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: וְשֶׁרֹאשׁוֹ שָׁקוּט וּסְקִיפַת מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: וּבַעֲלֵי חֲטָרוֹת פְּלֻגְתָּא אֲבָל הָנָךְ כִּילוֹן וְלִפְתָּם וְכוּלְּהוּ דִּבְרֵי הַכֹּל: חֲטָרוֹת חלדרוב"ש: גְּמ' אַמַּאי פְּסוּלִין בְּאָדָם: וְהָא יַבֶּלֶת דְּלָא כְּתִיבָא בְּאָדָם: וְתוּ דַּק תְּבַלּוּל דַּאֲמָרַן גַּבֵּי מוּמֵי בְּכוֹר הוּא וְלָא כְּתִיב בִּבְהֵמָה דִּבְשְׁלָמָא כּוּלְּהוּ אִינָךְ דְּמָנֵינַן בֵּהּ כְּמוֹ חוּטִין וְזָנָב הָעֵגֶל שֶׁאֵינָהּ מַגַּעַת לָאַרְכֻּבָּה מִכָּל מוּם רַע נָפְקֵי אֶלָּא דַּק וּתְבַלּוּל אִיכָּא לְמִפְרַךְ מִדְּגַלִּינְהוּ רַחֲמָנָא בְּאָדָם וּבִבְהֵמָה לָא גַּלִּינְהוּ ש"מ לָא פָּסְלֵי בִּבְהֵמָה. וּמְשַׁנֵּי מֵילַף יָלְפִי מֵהֲדָדֵי: גָּרָב דִּמְאִיס מִיַּלֶּפֶת דְּקָשֶׁה הוּא כְּחֶרֶס וּמְשַׁקֵּעַ בַּבָּשָׂר וְעוֹשֶׂה חֲרִיצִין: וְלִכְתְּבִינְהוּ רַחֲמָנָא לְכוּלְּהוּ מוּמֵי אוֹ בְּאָדָם אוֹ בִּבְהֵמָה: וְגָרָב וְיַלֶּפֶת הָכָא וְהָכָא גָּרָב לִגְזֵרָה שָׁוָה וְיַלֶּפֶת לְגַלּוּיֵי עֲלָהּ דְּגָרָב דְּמֻפְנֶה הוּא דְּמַאי כְּתַב עִוֵּר וּפִסֵּחַ וְשָׁבוּר הָכָא וְהָכָא: אַהַיָּיא לִכְתַּב בְּהֵי מִינַּיְיהוּ לִכְתְּבִינְהוּ רַחֲמָנָא דְּלֵילַף אִידָךְ מִינֵּהּ: קָלוּט וְחוּטִין דְּלֵיתַנְהוּ בְּאָדָם דְּאָדָם אֵינוֹ מַפְרִיס פַּרְסָה וְאֵינָן נוֹהֲגִין בּוֹ מוּמֵי חוּטִין דְּאָדָם יֵשׁ לוֹ שִׁנַּיִם וְאֵין נִרְאִין הַחוּטִין וּבְהֵמָה הוּא דְּאִית לָהּ שִׁנַּיִם לְמַעְלָה וְנִרְאִין הַחוּטִים וְנִפְסֶלֶת בִּפְגִימָתָן: בִּבְהֵמָה נָמֵי לָא פָּסְלֵי לְהָכִי כְּתַב רַחֲמָנָא מוּמִים בִּבְהֵמָה וּמָנָה בָּהּ קָלוּט וְחוּטִין שֶׁנִּפְגְּמוּ וְשֶׁנִּגְמְמוּ דְּנָפְקֵי מֵחָרוּץ: גִּבֵּן וְחָרוּם לֵיתַנְהוּ בִּבְהֵמָה דְּגִבֵּן הַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ גְּבִינִים שֶׁקּוֹרִין סורצי"ל"ש וּבְהֵמָה לֵית לָהּ גְּבִינִים וְחָרוּם הַיְנוּ שֶׁחָטְמוֹ בֵּין שְׁתֵּי עֵינָיו וּבְהֵמָה אֵין לָהּ חֹטֶם בֵּין הָעֵינַיִם: וְהָנָךְ דְּלֵיתַנְהוּ בְּאִידָךְ דְּלָא שַׁיְיכֵי בֵּהּ לִכְתַּב בְּאִידָךְ: שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ וְהָכָא אִיכָּא חִדּוּשׁ בְּאָדָם גִּבֵּן וְחָרוּם וּבִבְהֵמָה קָלוּט וְחוּטִין: לָמָּה לִי לְמִכְתַּב דְּמוּמִין פְּסוּלִין בְּאָדָם וּמוּמִין פְּסוּלִין בִּבְכוֹר דִּכְתִיב (דְּבָרִים ט"ו:כ"א) וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוּם וְגוֹ' וּמוּמִין פְּסוּלִין בְּקָדָשִׁים: אָדָם מִבְּכוֹר לָא אָתֵי כְּלוֹמַר אִי כְּתַב בִּבְכוֹר וְלָא כְּתַב בְּהָנָךְ אָדָם מִבְּכוֹר לָא אָתֵי מַה לִּבְכוֹר דִּין הוּא שֶׁיִּפְסְלֶנּוּ הַמּוּם שֶׁכֵּן הוּא עַצְמוֹ קָרֵב: אָדָם מִקֳּדָשִׁים לָא אָתֵי כְּלוֹמַר אִי כְּתַב בְּקָדָשִׁים וְלָא כְּתַב בְּהָנָךְ לָא אָתוּ מִינַּיְיהוּ: קְדֻשָּׁתָן מְרֻבָּה חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים אָדָם קְדֻשָּׁתוֹ מְרֻבָּה בְּמִצְוֹת: אִישׁ הַשָּׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן הוּא דִּבְעֵי מוּמָא הָא אֵין שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן בְּלָא מוּמָא נָמֵי מִפְּסִיל:

הָא אִיכָּא יַבֶּלֶת ה"נ הֲוֵי מָצֵי לְמִפְרַךְ מֵחָרוּן דְּלָא כְּתִיב בְּאָדָם וְשַׁיָּךְ בְּאָדָם חוּטִין וּבִמְקוֹם עֶצֶם כְּמוֹ בִּבְהֵמָה וְכֵן נָתוּק וּכְרוּת לָא כְּתִיבִי בְּאָדָם וְגִבֵּן לָא כְּתִיב בִּבְהֵמָה ואע"ג דְּשַׁיָּךְ [בִּבְהֵמָה] לְמַאן דִּמְפָרֵשׁ לְקַמָּן שֶׁשִּׁדְרָתוֹ עֲקֻמָּה וְלָא מוֹקֵי לֵהּ בְּגַבְנֵי עֵינָיו וא"ת אֵין לוֹ בֵּיצִים אוֹ שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת דִּתְנַן לְעֵיל (בְּכוֹרוֹת דַּף מ.) גַּבֵּי בְּהֵמָה הֲרֵי זֶה [מוּם] וְאֵין [זֶה] אֶלָּא מְמְרוֹחַ אָשֶׁךְ דְּקָאָמַר ת"ק לְקַמָּן בְּפִרְקִין אֵין לוֹ בֵּיצִים אוֹ שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת זֶהוּ מְרוֹחַ אָשֶׁךְ הָאָמוּר בַּתּוֹרָה וְיָלְפִינַן בְּהֵמָה מֵאָדָם בג"ש דִּבְסָמוּךְ תֵּינַח לת"ק אֶלָּא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל ור"ע דְּאָמְרֵי חֲסַר אָשֶׁךְ מִבָּעֵי לֵיהּ מְנָא לְהוּ דְּאִינְהוּ גּוּפַיְיהוּ חָשְׁבֵי לֵיהּ מוּמָא בְּפִרְקִין דִּלְעֵיל וְאִי נָפְקָא לָן מִמּוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין א"כ לת"ק לָמָּה לִי קְרָא לְהָכִי וְאִינְהוּ נָמֵי הֲוָה מוֹקְמִי קְרָא לְהָכִי אִי לָאו מִשּׁוּם דְּחָסֵר אָשֶׁךְ מִבָּעֵי לֵיהּ דְּאֵין לְחַלֵּק בֵּין אָדָם לִבְהֵמָה מִשּׁוּם דִּבְהֵמָה יֵשׁ לָהּ שְׁנֵי כִיסִין וַחֲשִׁיב מוּם טְפֵי דְּהָא אֲפִי' אֵין לוֹ בֵּיצִים כְּלָל (לְמְעוּטֵי) מִבָּעֵי לֵיהּ לְמְעוּטֵי מִמְּרוֹחַ אָשֶׁךְ וְשֶׁמָּא י"ל בְּכִי הַאי גַּוְנָא שַׁיָּךְ לוֹמַר דְּנִשְׁנָה בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ כְּדר' יִשְׁמָעֵאל דִּבְסָמוּךְ וְנִיחָא נָמֵי הַשְׁתָּא אֲפִי' יֵשׁ מוּמִין שֶׁנִּכְתְּבוּ אע"ג דַּהֲווּ נָפְקֵי מִמּוּם שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינוֹ חוֹזֵר: **גָּרָב** דִּכְתַב רַחֲמָנָא ל"ל לְמְעוּטֵי תֵּימַהּ הָא אִצְטְרִיךְ לְכִדְאָמַר רָבָא בְּפִרְקִין לְעֵיל (בְּכוֹרוֹת דַּף מא.) דִּלְהָכִי כְּתַב רַחֲמָנָא גָּרָב לְמֵימַר דְּחָרוּן בִּמְקוֹם בָּשָׂר לָא הָוֵי מוּמָא וּמִיהוּ תְּרֵי גָּרָב וּתְרֵי יַלֶּפֶת כְּתִיבִי חַד בְּאָדָם וְחַד בִּבְהֵמָה וְאִיַּתַּר חַד לְאַפְנוּיֵי אֲבָל ע"כ לָא הָוֵי מֻפְנֶה אֶלָּא מִצַּד אֶחָד וְאִיכָּא לְמ"ד ב"ק (דַּף כה:) דִּמְשִׁיבִין וְעוֹד דְּמִדְּנָקַט בַּבָּרַיְיתָא ת"ל גָּרָב גָּרָב יַלֶּפֶת יַלֶּפֶת נ"ל לְמֶעְבַּד גְּזֵרָה שָׁוָה בְּתַרְוַיְיהוּ מַשְׁמַע דְּנָקַט הָכִי מִשּׁוּם דְּבְכָל חַד תְּרֵי דּוּכְתֵּי כְּתִיב גָּרָב בַּהֲדֵי יַלֶּפֶת לְאַפְנוּיֵי וי"ל דְּמִשּׁוּם דְּרָשָׁא דְּרָבָא דִּלְעֵיל לָא מַפִּיק הַפְנָאָה מֵהָכָא כֵּיוָן דִּלְפִי דְּרָשָׁא לָא מִתּוֹקְמָא גָּרָב לְגוּפֵהּ אֶלָּא לְגָמַר הַחֲרוּס בִּמְקוֹם בָּשָׂר: **גִּבֵּן** וְחָרוּם דְּלָא אִיתַנְהוּ בִּבְהֵמָה הַיְנוּ לת"ק דִּלְקַמָּן בְּפִרְקִין דְּמוֹקֵי גִּבֵּן בְּגַבְנֵי עֵינַיִם אֲבָל לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס דְּקָאָמַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גַּבִּין וּשְׁנֵי שִׁדְרָאוֹת שַׁיָּךְ שַׁפִּיר בִּבְהֵמָה וּלְהָכֵי לָא קָאָמַר נָמֵי מְרוֹחַ אָשֶׁךְ דְּלֵיתֵיהּ לר' חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס דְּקָאָמַר כֹּל שֶׁמַּרְאָיו חֲשׁוּכִים דְּלָא אַיְירֵי אַלִּבֵּהּ: **לָמָּה** לִי דִּכְתַב רַחֲמָנָא מוּם בְּאָדָם מוּם בִּבְכוֹר מוּם בְּקָדָשִׁים צְרִיכִי כו' תֵּימַהּ לְמַאי דְּקָאָמַר צְרִיכִי דְּמַשְׁמַע דְּלָא יָלְפִינַן מֵהֲדָדֵי מְנָלַן בְּאָדָם וּבְקָדָשִׁים כָּל מוּם שֶׁבַּגָּלוּי וְאֵינוֹ חוֹזֵר לְגַבֵּי בְּכוֹר הוּא דְּדָרְשִׁינַן לֵיהּ לְעֵיל בְּפֶרֶק עַל אֵלּוּ מוּמִין (בְּכוֹרוֹת דַּף לז.) מִכְּלָל וּפְרָט וְכֵן מוּמִין לְגַבֵּי אָדָם וּבְקָדָשִׁים דְּלָא כְּתִיבִי בִּבְכוֹר דְּאִיכָּא דְּלָא נָפְקֵי מִכָּל מוּם רַע כְּגוֹן דַּק תְּבַלּוּל כִּדְפֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס בְּרֵישׁ פִּרְקִין וְיֵשׁ לוֹמַר הוֹאִיל דִּגְלֵי גְּלֵי:

מסורת הש"ס

א תוספתא בכורות

ב מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; ספרא אמור פרשה ז יג

ג מנחות י.; שבועות יט.

ד זבחים נ.; חולין קכ.; קידושין מא.; חולין קיח.

תורה אור השלם

או־גִבֵּן או־דַק או תְּבַלֻּל בְּעֵינוֹ או גָרָב או יַלֶּפֶת וגו' [ויקרא כא, כ]

עַוֶּרֶת או שָׁבוּר או־חָרוּץ או־יַבֶּלֶת או גָרָב או יַלֶּפֶת וגו' [ויקרא כב, כב]

כֹּל אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא תַקְרִיבוּ כִּי־לֹא לְרָצוֹן יִהְיֶה לָכֶם וגו' [ויקרא כב, כ־כה]

וְכִי־יִהְיֶה בוֹ מוּם פִּסֵּחַ או עִוֵּר כֹּל מוּם רָע וגו' [דברים טו, כא]

דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אִישׁ מִזַּרְעֲךָ לְדֹרֹתָם אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ וגו' [ויקרא כא, יז־כג]

כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם מִזֶּרַע אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֹא יִגַּשׁ לְהַקְרִיב וגו' [ויקרא כא, כא]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פו' מהל' ביאת מקדש הל' ג:

רבינו גרשום

מומין אלו. דחשבינן בבהמה: בין קבועין ובין עוברין פסולין באדם. בכהנים:

ויתר עליהן. דפסולי[ם] באדם ולא בבהמה הכילון כו':

ואמאי. פוסלין באדם והא איכא יבלת דלא כתיבא באדם וכתיב בבהמה ודק תבלול דלא כתיבי באורייתא גבי מומי בהמה ואמאי קא חשיב להו הכא בבהמה:

מילף ילפי מהדדי. מומי בהמה ממומי אדם הלכך חשיב להו לכולהו בבהמה:

גרב ילפת כתיב בין במומי אדם בין במומי בהמה לגזרה שוה:

ומה ילפת דלא מאיסא דהוי יבש:

גרב דמאיס. דהוי לח:

וליכתב רחמנא לכולהו. מומי בין יבלת בין דק תבלול בחד ולא באידך אלא גרב וילפת לחוד באידך למילף או גבי אדם או גבי בהמה:

קלוט וחוטין דליתנהו באדם. דחוטין דאדם לא הוי בגלוי כשל בהמה ולא פסלי באדם ולא קלוט דלא בעינן באדם פרסות סדוקות:

גבן וחרום דליתנהו בבהמה דגיבן זה שגבינין סוככין וליכא לבהמה גבינין:

וחרום. זה הכוחל שתי עיניו כאחת שחוטמו שקוע ואין לו חוטם בין עין לעין ויכול לכחול זה מזה שאין עיכוב חוטם בין עין לעין. וחוטם ליכא בבהמה ואינו כוחל:

ולכתבינהו לכולהו מומי דשייכי בחד אי באדם ניכתוב ביה גיבן וחרום ולכולהו מומי:

והנך דליתנהו. ביה כגון קלוט וחוטין ניכתבינהו באידך בבהמה ולא ניכתוב בה תו מכל מומי אלא גרב וילפת. ונילפי מהדדי כל הני מומי דשייכי לכל חד וחד:

אלא. משום הכי איכתבו תרי זימני משום דבר שנתחדש בהן אגב דאיכא בהאי דליכא בהאי משום הכי כתבינהו תרי זימני:

אדם כהן שכן נתרבה במצות הרבה מה שאין כן לא בבכור ולא בקדשים:

שכן קדושתן מרובה שקדשים נוהגין בין בזכרים בין בנקבות ועוד שיש להן קדושת הרבה חטאות ואשם עולה ושלמים:

לא ניכתוב באדם ותיתי מהנך מבכור ומקדשים ואי אמרת מה לבכור שכן קדושתו מרחם תאמר באדם קדשים יוכיחו שאין קדוש מרחם ואפי' כן פוסל מום בהם. מה לקדשים שכן קדושתו מרובה בכור יוכיח וחזר הדין הצד השוה שבהן שפוסל בהן מום אף באדם נמי. מה להנך שכן קריבין על גבי מזבח מה שאין כן באדם:

מה להנך בקדשים ואדם קדושתו מרובה אדם נתרבה במצות קדשים שכן קדושתן מרובה ונוהג קדושת אדם כהן וקדשים בין בפשוטים בין בבכורים ראויין לעבודה:

קדושתן מאליהן שאין צריך להקדישן:

יתר עליהן באדם הכילון כו'. לא פסולי מדאורייתא אלא משום דבעינן איש שהוא שוה בזרעו של אהרן:

מַאי אִיכָּא בֵּין מוּמָא לְשֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן? אִיכָּא מִשּׁוּם אַחוּלֵי עֲבוֹדָה: מוּמָא מַחֵיל עֲבוֹדָה, דִּכְתִיב: "מוּם בּוֹ וְלֹא יְחַלֵּל", שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן לָא מַחֵיל עֲבוֹדָה. מַאי אִיכָּא בֵּין שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, וּמִשּׁוּם מַרְאִית הָעַיִן? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ עֲשֵׂה. [א]כִּילוֹן — דְּדָמֵי רֵישֵׁיהּ לְאַכְלָא, "לַפְּתָא" — דְּדָמֵי רֵישֵׁיהּ לְגַדְגָּלִידָא דְּלִיפְתָּא, תָּנָא: וְצַוָּארוֹ עוֹמֵד בְּאֶמְצַע רֹאשׁוֹ. מַקָּבָן — דְּדָמֵי רֵישֵׁיהּ לְמַקָּבָן, "וְשֶׁרֹאשׁוֹ שָׁקוּט" — מִלְּפָנָיו, "וּסְקִיפָּת" — מֵאֲחוֹרָיו, כִּדְאָמְרִי אִינָשֵׁי: שְׁקִיל פִּיסָּא. תָּנָא: וְצַוָּארוֹ שָׁקוּט וְשָׁמוּט. "שָׁקוּט" — דַּחֲבִיס מִחְבָּס, "שָׁמוּט" — דַּאֲרִיךְ וּשְׁמִיט. [ב]וּבַעֲלֵי חֲטָרוֹת רַבִּי יְהוּדָה כּוּ'. דְּאִית בֵּיהּ עֶצֶם, כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּפָסְלָא. כִּי פְּלִיגִי — דְּלֵית בֵּיהּ עֶצֶם: מָר סָבַר — הָא אֵינוֹ שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, וּמָר סָבַר — קַרְקוּרָא דְּבִישְׂרָא בְּעָלְמָא הוּא. [ג]הַקֵּרֵחַ פָּסוּל. אָמַר רָבָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹ לְאַחֲרָיו וְיֵשׁ לוֹ לְפָנָיו, אֲבָל יֵשׁ לוֹ לְאַחֲרָיו — כָּשֵׁר, וְכׇל שֶׁכֵּן שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְאַחֲרָיו וְאֵין לוֹ לְפָנָיו. (א)וְאִיכָּא דְּמַתְנֵי אַסֵּיפָא, וְאִם יֵשׁ לוֹ — הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. אָמַר רָבָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְאַחֲרָיו וְאֵין לוֹ לְפָנָיו, אֲבָל יֵשׁ לוֹ בֵּין לְאַחֲרָיו בֵּין לְפָנָיו — פָּסוּל, וְכׇל שֶׁכֵּן שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְפָנָיו וְאֵין לוֹ לְאַחֲרָיו, וּדְאֵין לוֹ כְּלָל — דְּפָסוּל. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַקַּרְחָנִין וְהַנַּנָּסִין וְהַזַּבְלְגָנִין — פְּסוּלִין, לְפִי שֶׁאֵינָן שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן. קַרְחָנִין — תְּנֵינָא! נַנָּסִין — תְּנֵינָא! [ד]זַבְלְגָנִין אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ לְאַשְׁמוֹעִינַן, וּמַהוּ דְּתֵימָא מִשּׁוּם מַרְאִית הָעַיִן. [ה]וְהָא כֹּל הֵיכָא דְּאִיכָּא מִשּׁוּם מַרְאִית הָעַיִן (אִיתְנָא) [מִיתְנָא] קָתָנֵי, וְשֶׁנָּשְׁרוּ רִיסֵי עֵינָיו פָּסוּל מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן! מַהוּ דְּתֵימָא: תָּנֵי חֲדָא, וְהוּא הַדִּין לְכוּלְּהוּ. [ו]וְהָא כֹּל הֵיכָא דְּאִיכָּא מִיהְדָּר וּמִיתְנָא, קָא הָדַר וְתָנֵי: וְשֶׁנִּיטְּלוּ שִׁינָּיו פָּסוּל מִשּׁוּם מַרְאִית הָעַיִן! אֶלָּא, לְאַפּוֹקֵי מֵהָא דְּתַנְיָא, דְּתַנְיָא: הַקַּרְחָנִין וְהַנַּנָּסִין וְהַזַּבְלְגָנִין כְּשֵׁרִים, וְלֹא אָמְרוּ פָּסוּל אֶלָּא מִשּׁוּם מַרְאִית הָעַיִן. מַאן הַאי תַּנָּא? רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: "הַכֹּהֲנִים" — לְרַבּוֹת הַקַּרְחָנִין. [ז](ב)מַתְנִי' אֵין לוֹ גְּבִינִין, אוֹ אֵין לוֹ אֶלָּא גְּבִין אֶחָד — זֶהוּ גִּבֵּן הָאָמוּר בַּתּוֹרָה. רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר: (שֶׁגְּבִינִין) [שֶׁגְּבִינָיו] שׁוֹכְבִין. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גַּבִּין וּשְׁתֵּי שִׁדְרָאוֹת. גְּמָ' וְגִבֵּן — דְּאֵין לוֹ מַשְׁמַע? וּרְמִינְהוּ: "גִּבֵּן" — שֶׁיֵּשׁ לוֹ גְּבִינִין הַרְבֵּה, אֵין לוֹ גְּבִינִין, אוֹ אֵין לוֹ אֶלָּא גְּבִין אַחַד — מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ גִבֵּן". אָמַר רָבָא: זֶהוּ מִדְרָשׁ "אוֹ גִבֵּן". [ח][ט]רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר כוּ'. לְמֵימְרָא דְּחָיֵי? וְהָא אִיתְּמַר: הַמַּפֶּלֶת בְּרִיָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי גַּבִּין וּשְׁתֵּי שִׁדְרָאוֹת, וְאָמַר רַב: בָּאִשָּׁה — אֵינוֹ וָלָד, בַּבְּהֵמָה — אָסוּר בַּאֲכִילָה! כְּבָר רְמָא נִיהֲלֵיהּ רַב שִׁימִי בַּר חִיָּיא לְרַב, וַאֲמַר לֵיהּ: שִׁימִי אַתְּ! אֶלָּא בְּשֶׁשִּׁדְרָתוֹ עֲקוּמָּה. [י](ג)מַתְנִי' הֶחָרוּם פָּסוּל. אֵיזֶהוּ חָרוּם? הַכּוֹחֵל שְׁתֵּי עֵינָיו כְּאַחַת. שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַעְלָה, וּשְׁתֵּי עֵינָיו לְמַטָּה, עֵינוֹ אַחַת לְמַעְלָה וְעֵינוֹ אַחַת לְמַטָּה, רוֹאֶה אֶת הַחֶדֶר וְאֶת הָעֲלִיָּיה כְּאֶחָד, סָכֵי שֶׁמֶשׁ, וְהַזַּגְדָּן, וְהַצַּיְרָן, וְשֶׁנָּשְׁרוּ רִיסֵי עֵינָיו — פָּסוּל מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן. [יא](ד)גְּמָ' תָּנוּ רַבָּנַן: "חָרוּם" — שֶׁחוֹטְמוֹ שָׁקוּעַ, חוֹטְמוֹ סוֹלֵד, חוֹטְמוֹ בּוֹלֵם, חוֹטְמוֹ נוֹטֵף, מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ חָרוּם". רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵין "חָרוּם" אֶלָּא הַכּוֹחֵל שְׁתֵּי עֵינָיו כְּאַחַת. אָמְרוּ לוֹ: הִפְלַגְתָּ,

אף

מַאי אִיכָּא בֵּין כֹּהֵן הַנִּפְסָל בְּמוּם גָּמוּר לְכֹהֵן הַנִּפְסָל מִשּׁוּם שֶׁאֵין שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן דְּהַיְינוּ כִּילוֹן וְלִפְתָּן וְכׇל הָנָךְ: מִשּׁוּם מַרְאִית הָעַיִן כְּגוֹן הָנָךְ דְּקַחֲשִׁיב בְּמַתְנִי' מִשּׁוּם מַרְאִית הָעַיִן שֶׁמְּאוּסִין לִרְאוֹת כְּגוֹן שֶׁנָּשְׁרוּ רִיסֵי עֵינָיו וְשֶׁנִּטְּלוּ שִׁנָּיו: עֲשֵׂה מִי שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה אִם עָבַד דְּהָכִי מַשְׁמַע הַשָּׁוֶה בְּזֶרַע אַהֲרֹן הָוֵי כֹּהֵן וְיַעֲבֹד שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה לֹא יַעֲבֹד וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה עֲשֵׂה: לְאַכְלָא לְכִסּוּי שֶׁל חָבִית (מִלְמַעְלָה) שֶׁצַּר מִלְמַעְלָה וְרָחָב מִלְּמַטָּה וַחֲבֵרוֹ בְּסַנְהֶדְרִין בְּפֶ' זֶה בּוֹרֵר לוֹ אֶחָד (דַּף כֹּח:) כִּי אַכְלָא לְדַנָּא: לְגַדְגָּלִידָא דְלִיפְתָּא לְרֹאשׁ הַלֶּפֶת שֶׁרֹאשָׁהּ רָחָב וְהוֹלֶכֶת וְכָלָה לְמַטָּה: בְּאֶמְצַע הָרֹאשׁ שֶׁרֹאשׁוֹ בּוֹלֵט לַאֲחוֹרָיו כִּלְפָנָיו: לְמַקָּבָא לְקֻרְנָס שֶׁעָרְפּוֹ עָגֹל וְקָצָר בְּרֹחַב: שָׁקוּט מִלְּפָנָיו שֶׁרֹאשׁוֹ מְשֻׁפָּע מִלְּפָנָיו בַּאֲלַכְסוֹן כְּעֵין כְּלִי שֶׁל נַגָּר שֶׁקּוֹרִין בשגו"ג: מֵאֲחוֹרָיו שֶׁגַּבַּהּ רֹאשׁוֹ חָסֵר מֵאֲחוֹרָיו: שְׁקִיל פִּסָּא שֶׁנִּרְאֶה כְּמִי שֶׁנִּטַּל מִמֶּנּוּ חֲתִיכָה: דְּחָבִיָא מִחֲבָא שֶׁרֹאשׁוֹ מֻטָּל בֵּין כְּתֵפָיו וְדוֹמֶה כְּמִי שֶׁרֹאשׁוֹ שָׁמוּט אשלוייש"ל: קַרְקוּרָא חֲתִיכָה: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹ שִׁיטָה שֶׁל שֵׂעָר מַקֶּפֶת מֵאֹזֶן לְאֹזֶן לַאֲחוֹרָיו וְיֵשׁ לוֹ לְפָנָיו: אֲבָל יֵשׁ לוֹ לַאֲחוֹרָיו וּלְפָנָיו כָּשֵׁר וְכׇל שֶׁכֵּן שֶׁיֵּשׁ לוֹ לַאֲחוֹרָיו וְאֵין לוֹ לְפָנָיו דִּטְפֵי הָוֵי נוֹי כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ לַאֲחוֹרָיו וְלֹא לְפָנָיו יוֹתֵר מִכְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ סָבִיב כׇּל הָרֹאשׁ וּבְאֶמְצַע הָוֵי קֵרֵחַ: וְאִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ אַסֵּיפָא דְּמַתְנִי' לֹא שָׁנוּ דְּיֵשׁ לוֹ כָּשֵׁר אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ לַאֲחוֹרָיו שִׁיטָה מַקֶּפֶת מֵאֹזֶן לְאֹזֶן וְלֹא לְפָנָיו אֲבָל יֵשׁ לוֹ נָמֵי לְפָנָיו פָּסוּל וכ"ש שֶׁאֵין לוֹ כְּלָל: זַבְלְגָנִין שֶׁעֵינֵיהֶם זָבוֹת וְזוֹלְגוֹת מַיִם: נַנָּסִין תְּנֵינָא בְּמַתְנִי' הַקִּפֵּחַ וְהַנַּנָּסִין וְהַחֵרֵשׁ: זַבְלְגָנִים אִצְטְרִיכָא לֵיהּ דְּלָא תְּנַן: וּמַהוּ דְּתֵימָא כו' כְּלוֹמַר וְהָנָךְ נָמֵי אִצְטְרִיכוּ דְּמַהוּ דְּתֵימָא הָא דְּפָסִיל לְהוּ בְּמַתְנִיתִין מִשּׁוּם מַרְאִית הָעַיִן פָּסֵיל לְהוּ וְלֹא עָבְרוּ בַּעֲשֵׂה אִי פָּלְחִי לְהָכִי אַשְׁמְעִינַן רַבִּי יוֹחָנָן דְּמִשּׁוּם שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן: רִיסֵי עֵינָיו שְׂעָרוֹ שֶׁבְּגַבַּת הָעַיִן: וְהוּא הַדִּין לְכוּלְּהוּ מִבַּעֲלֵי חֲטָרוֹת וָאֵילָךְ לסל"א הָא לְאַפְקוּנָא מִמִּי שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן לְעֵיל לָא קָאֵי אֶלָּא אַכִּילוֹן וְלִפְתָּן וּמַקָּבָן וְהָנָךְ דִּבְבָבָא קַמַּיְיתָא: וְהָא כׇּל הֵיכָא דְּאִיכָּא אַחֲרִיתִי מִשּׁוּם מַרְאִית הָעַיִן הֲדַר תָּנֵי לֵיהּ דְּקָתָנֵי סֵיפָא וְשֶׁנִּטְּלוּ שִׁנָּיו כו' וּמֵהַהִיא יַדְעִינָא דְּרֵישָׁא דְּתַנָּא מַרְאִית הָעַיִן לָא קָאֵי אֶלָּא אַנִּשְׁרוּ רִיסֵי עֵינָיו דְּאִי אַכּוּלְּהוּ קָאֵי לָמָּה לֵיהּ לְמִהְדַּר וּמִיתְנָא. אֶלָּא הָא דְּאַתָא ר' יוֹחָנָן: לְאַפּוֹקֵי מֵהַאי תַּנָּא אַתָא דְּלָא פָּסֵיל לְהוּ אֶלָּא מִשּׁוּם מַרְאִית הָעַיִן וקמ"ל רַבִּי יוֹחָנָן דְּהִלְכְתָא כְּמַתְנִיתִין דְּפָסְלָא לְהוּ מִשּׁוּם דְּאֵין שָׁוִין בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן: הַכֹּהֲנִים וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים (וַיִּקְרָא א':ח'): לְרַבּוֹת אֶת הַקַּרְחָנִים שֶׁכְּשֵׁרִים לַעֲבוֹדָה. עַל פָּסוּק זֶה מְצָאתִיהָ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: מַתְנִי' גְּבִינִים סורצי"ל"ש: שֶׁגְּבִינִין שׁוֹכְבִין שֶׁשְּׂעָרוֹת גְּבִינָיו גְּדוֹלִים וּמֻטָּלִין עַל פָּנָיו: גמ' גְּבִינִים הַרְבֵּה שֶׁשְּׁנֵי גַּבּוֹת עֵינָיו מִצְטָרְפוֹת וְאֵין הֶפְרֵשׁ חָלָק בֵּין זוֹ לָזוֹ: זֶהוּ מִדְרָשׁ אוֹ גִבֵּן וְהָכִי קָאָמַר זֶהוּ אוֹ גִבֵּן הָאָמוּר בַּתּוֹרָה (וַיִּקְרָא כא). וְר' דּוֹסָא פְּלִיג עֲלֵיהּ וְלָא דָּרֵישׁ אוֹ: לְמֵימְרָא דְּחָיֵי מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ ב' גַּבִּין וּשְׁתֵּי שִׁדְרָאוֹת דְּפָסִיל ר' חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס: אֵינוֹ וָלָד וְאֵינָהּ טְמֵאָה לֵדָה: אָסוּר בַּאֲכִילָה כִּנְבֵלָה דְּנֵפֶל הוּא וּכְמֵת דָּמֵי וְלָא מְהַנְּיָא לֵיהּ שְׁחִיטָה: כְּבָר רְמָא נִהֲלֵיהּ בְּמַסֶּכֶת נִדָּה: שִׁימִי אַתְּ חָכָם גָּדוֹל כְּמוֹתְךָ אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְתָרֵץ מַתְנִי' דְּמַשְׁמַע חָיֵי לָאו בִּשְׁנֵי גַּבִּין מַמָּשׁ קָאָמַר אֶלָּא שֶׁשִּׁדְרָתוֹ עֲקֻמָּה וּמֶחֱזֵי כְּגַבִּין וְשִׁדְרָאוֹת הַרְבֵּה וְכִי קָאָמֵינָא אֲנָא בִּשְׁנֵי גַּבִּין מַמָּשׁ: מַתְנִי' הַכּוֹחֵל שְׁתֵּי עֵינָיו כְּאַחַת שֶׁאֵין לוֹ כְּלָל חֹטֶם בֵּין שְׁתֵּי עֵינָיו וּכְשֶׁהוּא כּוֹחֵל עֵינָיו בְּמִכְחוֹל יָכוֹל לִמְשֹׁךְ הַמִּכְחוֹל מֵעַיִן לְעַיִן וְאֵין הַחֹטֶם מְעַכְּבוֹ: שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַעְלָה כִּדְמְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: סָכֵי שֶׁמֶשׁ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִסְתַּכֵּל כְּנֶגֶד הַחַמָּה: זַגְדָּן וְצַיְרָן מְפָרֵשׁ בַּגְּמָ': רִיסֵי עֵינָיו שְׂעָרוֹת שֶׁבְּגַבַּת עֵינָיו: מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן אַנִּשְׁרוּ רִיסֵי עֵינָיו קָאֵי: גמ' שָׁקוּעַ לְמַעְלָה בֵּין עֵינָיו: סוֹלֵד רטויי"ה שֶׁקָּצָר בְּאָרְכּוֹ: בּוֹלֵם נִסְתְּמוּ נְקָבָיו: נוֹטֵף אָרֹךְ וְתָלוּי מִלְּמַטָּה מִשְּׂפָתוֹ: הִפְלַגְתָּהּ יוֹתֵר מִדַּאי אֲמַרְתְּ אע"פ שֶׁאֵינוֹ מְשֻׁקָּע כׇּל כָּךְ הָוֵי חָרוּם:

אָמַר רָבָא לֹא שָׁנוּ כו' יֵשׁ גִּרְסָא אַחֶרֶת בִּסְפָרִים לְבַל גִּרְסַת הַקּוּנְטְרֵס: בִּבְהֵמָה אָסוּר בַּאֲכִילָה פֵּי' הַקּוּנְטְרֵס דְּלָא מְהַנֵּי לֵיהּ שְׁחִיטָה מִטַּעַם נֵפֶל מַשְׁמַע דַּאֲפִילּוּ כְּשֶׁיָּצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן דִּבְפֶ' הַמַּפֶּלֶת (נִדָּה דַּף כֹּד.) מוּקֵי לָהּ בְּנִמְצָא בִּמְעֵי אִמּוֹ דְּלָא מִשְׁתְּרֵי לְרַב בִּשְׁחִיטַת אִמּוֹ וּשְׁמוּאֵל פְּלִיג עֲלֵהּ הָתָם וְשָׁרֵי לֵיהּ בִּשְׁחִיטַת אִמּוֹ אֲבָל בְּיָצָא לָאֲוִיר אָסוּר אֲפִלּוּ לִשְׁמוּאֵל וּפָרִיךְ רַב שִׁימִי הָתָם מִמַּתְנִי' דְּהָכָא וּפָרֵשׁ שָׁם בַּקּוּנְטְרֵס אַתַּרְוַיְיהוּ פָּרִיךְ לְרַב וּשְׁמוּאֵל דְּהָךְ ר' חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס גַּבֵּי מוּמֵי בְּהֵמָה מִתַּנְיָא וּמִפְּסַל לֵיהּ לְגָבוֹהַּ מִכְּלָל לְהֶדְיוֹט שְׁרֵי וְהִקְשָׁה עָלָיו ר"ת דִּבְהֶדְיָא תָּנֵי לֵיהּ הָכָא גַּבֵּי מוּמֵי אָדָם אֶלָּא לְרַב לְחוּדֵיהּ פָּרִיךְ דְּקָאמַר בְּאִשָּׁה אֵינוֹ וָלָד [אַלְמָא] דְּלָא חָיֵי וּמִתְפַּסֵּל לֵיהּ הָכָא לַעֲבוֹדָה מִכְּלָל דְּחָיֵי וְכֵן מַשְׁמַע לְרַב לְחוּדֵיהּ פָּרִיךְ: סָכֵי שֶׁמֶשׁ מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא סָנֵי שֶׁמֶשׁ כִּלְפֵי' בַּקּוּנְטְרֵס שֶׁשּׂוֹנֵא אֶת הַשֶּׁמֶשׁ וְאֵינוֹ יָכוֹל לִרְאוֹת מָקוֹם שֶׁהַחַמָּה זוֹרַחַת שָׁם וְסָכֵי הוּא לְשׁוֹן חֲסוּכֵי שֶׁמֶשׁ שֶׁנִּמְנַע מִמֶּנּוּ אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ: וְשֶׁנָּשְׁרוּ מִמֶּנּוּ רִיסֵי עֵינָיו מַשְׁמַע שֶׁקּוֹרֵא רִיס לַשְּׂעָרוֹת שֶׁרְגִילִים לִהְיוֹת נוֹשְׁרִין מֵרֹב דִּמְעָה כִּי הַהוּא דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּחֵלֶק (סַנְהֶדְרִין דַּף קד:) גַּבֵּי בָּכֹה תִבְכֶּה וְזִמְנִין דְּקָרֵי רִיס עוֹר הַמַּקִּיף אֶת הָעַיִן כִּי הַהוּא דְּפִרְקִין לְעֵיל (בְּכוֹרוֹת דַּף לח.) רִיס שֶׁנִּקַּב וְשֶׁנִּסְדַּק וּמְפָרֵשׁ תּוֹרָא בְּרָא דְּעֵינֵיהּ:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פח' מהל' ביאת מקדש הל' א:
ב מיי' פח' מהל' ביאת מקדש הל' י:
ג מיי' פח' מהל' ביאת מקדש הל' א:
ד מיי' פח' מהל' ביאת מקדש הל' ו:
ה מיי' פח' מהל' ביאת מקדש הל' יז:
ו מיי' פח' מהל' ביאת מקדש הל' יז:
ז מיי' פח' מהל' ביאת מקדש הל' ד:
ח מיי' פי' מהל' איסורי ביאה הל' יא:
ט מיי' פא' מהל' מאכלות אסורות הל' ו, טוש"ע יו"ד סי' יג סעי' ו:
י מיי' פח' מהל' ביאת מקדש הל' ו:
יא מיי' פח' מהל' ביאת מקדש הל' ו:

מסורת הש"ס

א ברכות נט:
ב ספרא אמור פרשה ג יב
ג ספרא אמור פרשה ג יד
ד ספרא אמור פרשה ג ח

רבינו גרשום

מאי איכא בין שאין שוה לזרעו ומשום מראית העין. דמשום מראית העין הוי קיל מכולהו:
איכא בינייהו עשה. דכתיב מזרע אהרן הכהן מי ששוה בזרעו של אהרן ראוי לעבודה ושאינו שוה אין ראוי לעבודה והיינו לאו הבא מכלל עשה עשה. למראית העין אפילו איסור עשה ליכא:
הכילון. לאכלא דדנא שהוא משופע וחד למעלה:
לפתס. שדומה ראשו ללפת שרחב למעלה מכל צדדין:
ותנא. כגון שצוארו עומד באמצע ראשו שהראש בולט מכל סביביו. מקבא. דדמי ראשיה למקבא שבולט הפלחת הרבה לחוץ וכן העורף מאחריו ולצדעיו שוה ראשו ודומה לפטיש שיוצא מלפניו ומלאחריו והיינו מקבא כגון ותפס את המקבת בידה:
שקוט מלפניו. שראשו בולט הרבה לפניו:
וסקיפה מאחריו. שדומה כמי שנחתך ממנו חתיכה מאחריו והיינו שקיל פיסיא:
דחבים מיחבס. שצוארו משוקע בין כתיפיו ושמוט דאריך צוארו ודק ובולט פרקופו הרבה לחוץ:
בעלי חטורות. שלועזין חלדרובא:
קורקורא דבשרא. היינו תלתול בעלמא:

והזבלגנין. איכא דאמרי שיש לפלוף בעינו. וא"ל שיוצא רירו:
קרחנין וננסין תנינא במתניתא ומאי קמ"ל ולאשמעינן זבלגנין גרידא:
כולהו איצטריך ליה דמהו דתימא משום מראית העין ניניהו קמ"ל משום דשאינו שוה בזרעו של אהרן:
ומאי מספקא לן דמשום מראית העין:
מהו דתימא תנא חדא. משום מראית העין וה"ה לכולהו להכי קמ"ל ר' יוחנן דמשום דאינו שוה הוא:
והיכי מצי למימר תני חדא וה"ה לכולהו והא כל היכא דאיכא למיהדר ומיתנא משום מראית העין קא הדר ותני מנלמל דלא אמרינן תנא חדא וה"ה לכולהו. ומאי קמ"ל ר' יוחנן:
אלא הא קמ"ל לאפוקי מהאי תנא כו':
הכהנים. והקריבו בני אהרן ואמאי כתיב הכהנים לרבות את הקרחנין:
אין לו גבינין. גבות עינים:
כל שגביניו שוכבין. שהן גדולות ותלויות על עיניו:
רבא אמר זהו גיבן האמור בתורה דקאמר זהו מדרש או גבן האמור בתורה כלומר למאי מרבי אין לו אלא גבין אחד:
באשה אינו ולד. דלא חיי:
בששדרתו עקומה דמיתחזיא כשתי שדרות. והיינו דקאמר ר' חנניה כל שיש בו ב' גבין וב' שדרות הוי מום אבל ב' שדרות ממש לא:

חוטמו שקוע. בין עיניו:
סולד. שנכון ראש חוטמו למעלה:
בולם. שסתומין נקבי חוטמיו:
אמרו לו הפלגתה. כלומר חלקתה על דברי חכמים כלומר דרבנן סברי אע"ג שאינו שוקע כ"כ שיכול לכחול ב' עיניו כאחת אלא פחות שוקע הוי מום. וקיימא כסילרייהו לחזי משתיהן במקום אחד:

תורה אור השלם

אַךְ אֶל־הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ כִּי־מוּם בּוֹ וְלֹא יְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשַׁי כִּי אֲנִי יְהֹוָה מְקַדְּשָׁם [ויקרא כא, כג]
וְשָׁחַט אֶת־בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי יְהֹוָה וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד [ויקרא א, ה]
וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֵת הַנְּתָחִים אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַפָּדֶר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ [ויקרא א, ח]
אוֹ־גִבֵּן אוֹ־דַק אוֹ תְּבַלֻּל בְּעֵינוֹ אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת אוֹ מְרוֹחַ אָשֶׁךְ [ויקרא כא, כ]
כִּי כָל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא יִקְרָב אִישׁ עִוֵּר אוֹ פִסֵּחַ אוֹ חָרֻם אוֹ שָׂרוּעַ [ויקרא כא, יח]

לְחַזְּיָן לְמַעְלָה שֶׁעוֹמְלוֹת בִּמְקוֹמָן בְּסֵדֶר חֲבָל כָּל שֶׁעָה רוֹאוֹת לְמַעְלָה: חֵדֶר לְמַטָּה עֲלָיָיו לְמַעְלָה: לְקִיּוּמָן לְמַעְלָה בְּגִבְּהַּ הַמַּצָּח שֶׁלֹּא כִּשְׁאָר בְּנֵי חָדָם: וְקִיּוּמָן כְּסֵדֶר כְּלוֹמַר וְהֵנָּן עוֹמְלוֹת בִּמְקוֹמָן כְּסֵדֶר חֲבָל

אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ כּוֹחֵל שְׁתֵּי עֵינָיו כְּאַחַת. שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַטָּה. מָה "שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַעְלָה" "שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַטָּה"? אִילֵּימָא שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַעְלָה — דְּחָזֵי לְמַעְלָה, שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַטָּה — דְּחָזֵי לְמַטָּה, עֵינוֹ אַחַת לְמַעְלָה וְעֵינוֹ אַחַת לְמַטָּה — דַּחֲזַאי עֵינוֹ אַחַת לְמַטָּה וְעֵינוֹ אַחַת לְמַעְלָה, הַיְינוּ "רוֹאֶה אֶת הַחֶדֶר וְאֶת הָעֲלִיָּיה כְּאֶחָת"! אֶלָּא, שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַעְלָה — דְּקָיְימָן לְמַעְלָה, שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַטָּה — דְּקָיְימָן לְמַטָּה, עֵינוֹ אַחַת לְמַעְלָה וְעֵינוֹ אַחַת לְמַטָּה — דְּקָיְימִי עֵינוֹ אַחַת לְמַעְלָה וְעֵינוֹ אַחַת לְמַטָּה, וְקָיְימִי כְּסִדְרָן נָמֵי, וְרוֹאֶה אֶת הַחֶדֶר וְאֶת הָעֲלִיָּיה כְּאַחַת. [א]מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: בְּעֵינוֹ — כָּל מָה שֶׁבְּעֵינוֹ, מִכָּאן אָמְרוּ: שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַטָּה, שְׁתֵּי עֵינָיו לְמַעְלָה, עֵינוֹ אַחַת לְמַעְלָה וְעֵינוֹ אַחַת לְמַטָּה, וְרוֹאֶה אֶת הַחֶדֶר וְאֶת הָעֲלִיָּיה כְּאַחַת, אוֹ שֶׁמְּדַבֵּר עִם חֲבֵירוֹ וְאַחֵר אוֹמֵר: לִי רוֹאֶה. [ב]תָּנוּ רַבָּנַן: עִוֵּר — בֵּין סוֹמֵא בִּשְׁתֵּי עֵינָיו, בֵּין סוֹמֵא בְּאַחַת מֵעֵינָיו. חֲוַרְוָור וְהַמַּיִם הַקְּבוּעִין מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ עִוֵּר". אָמַר רָבָא: לְמָה לִי דִּכְתַב רַחֲמָנָא "אִישׁ", "עִוֵּר", "דַּק", "תְּבַלּוּל", "בְּעֵינוֹ"? צְרִיכִי, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "עִוֵּר" מִשּׁוּם דְּלֵיתַנְהוּ כְּלָל, אֲבָל חֲוַרְוָור וְהַמַּיִם הַקְּבוּעִין דְּאִיתַנְהוּ בֵּיהּ — לָא, כְּתַב רַחֲמָנָא "אִישׁ". וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "אִישׁ" — מִשּׁוּם דְּלָא קָא חָזֵי כְּלָל, אֲבָל מַחְסוֹרַיְיתָא — לָא, כְּתַב רַחֲמָנָא "דַּק". וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "דַּק" — מִשּׁוּם דִּמְחַסְּרָן, אֲבָל מְבַלְבְּלִיתָא — לָא, כְּתַב רַחֲמָנָא "תְּבַלּוּל". וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "תְּבַלּוּל" — מִשּׁוּם דִּמְבַלְבְּלָן, אֲבָל מִשּׁוּם מְשַׁנְּיוּתָא — לָא, כְּתַב רַחֲמָנָא "בְּעֵינוֹ". אָמַר רָבָא: הִלְכָּךְ, כֹּל מֵחֲמַת כַּהִיוּתָא — אָתְיָא מֵ"אִישׁ", מַחְסוֹרַיְיתָא — מִ"דַּק", מְבַלְבְּלִיתָא — מִ"תְּבַלּוּל", מְשַׁנְּיוּתָא — מִ"בְּעֵינוֹ". סָבֵי שֶׁמֶשׁ. תָּנֵי רַב יוֹסֵף: "סָנֵי שֶׁמֶשׁ". זַגְדְּיָין. מַחְוֵי רַב הוּנָא: חַד מִדִּידַן וְחַד מִדִּידְהוּ, וְאִיקְּפַד רַב יְהוּדָה. [א]מֵיתִיבִי: שֶׁכְּבָנָא — שֶׁגְּבִינָיו שׁוֹכְבִים, זְגִדּוֹם — אֶחָד שָׁחוֹר וְאֶחָד לָבָן. תַּנָּא: כֹּל זוּגָא דְּלָא שָׁוֵי לַהֲדָדֵי, "זַגְדּוֹם" קָרֵי לֵיהּ. [ג]הַצִּירָן. עֵינָיו תְּרוּטוֹת, וְצִירָנִיּוֹת, דּוֹלְפוֹת, מוֹמְעוֹת, טוֹרְדוֹת. תַּנָּא: הַזְּדִיר וְהַלּוּפְּיָן (וְהַתָּמִיר) [וְהַתִּימְיָן]. זְוִיר — דְּמְזַוֵּר עֵינֵיהּ, לוּפְּיָן — דִּנְפִישִׁין זִיפֵיהּ, (תָּמִיר) [תִּימְיָן] — שֶׁתַּמּוּ (זִיפִין) [זִיפָיו]. וְהָנֵי גַּבֵּי מוּמִין תָּנוּ לָהוּ? וְהָתְנַן: שֶׁנָּשְׁרוּ רִיסֵי עֵינָיו פָּסוּל מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן! לָא קַשְׁיָא, הָא דְּאִשְׁתְּיוּר גַּרְדּוּמֵי, הָא דְּלָא אִישְׁתְּיוּר גַּרְדּוּמֵי. [ג־ח][נ]מַתְנִי' עֵינָיו גְּדוֹלוֹת כְּשֶׁל עֵגֶל, אוֹ קְטַנּוֹת כְּשֶׁל אַוָּוז. גּוּפוֹ גָּדוֹל מֵאֵבָרָיו, אוֹ קָטָן מֵאֵבָרָיו. חוֹטְמוֹ גָּדוֹל מֵאֵבָרָיו, אוֹ קָטָן מֵאֵיבָרָיו. הַצּוּמֵּם וְהַצּוּמַּע — אֵיזֶהוּ צוּמַּע? כֹּל שֶׁאָזְנָיו קְטַנּוֹת, וְהַצּוּמֵּם — כֹּל שֶׁאָזְנָיו דּוּמּוֹת לִסְפּוֹג. שִׁפְתּוֹ הָעֶלְיוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הַתַּחְתּוֹנָה, הַתַּחְתּוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הָעֶלְיוֹנָה — הֲרֵי זֶה מוּם. וְשֶׁנָּשְׁרוּ שִׁנָּיו — פָּסוּל מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן. גְּמָ' אָמַר רַב: מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָשָׂר אַמּוֹת הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן", מִי פֵּרְשׁוֹ? מֹשֶׁה רַבֵּינוּ פֵּרָשׁוֹ, וּכְתִיב: "עָשָׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ". אָמַר לֵיהּ רַב שִׁימִי בַּר חִיָּיא לְרַב: אִם כֵּן עֲשִׂיתוֹ לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ בַּעַל מוּם! דְּתָנַן: גּוּפוֹ גָּדוֹל מֵאֵבָרָיו אוֹ קָטָן מֵאֵבָרָיו. אָמַר לֵיהּ: שִׁימִי! בְּאַמָּה שֶׁל קֹדֶשׁ קָאָמֵינָא. חוֹטְמוֹ גָּדוֹל וכו'. תָּנָא: כְּאֶצְבַּע קְטַנָּה. [ד]הַצּוּמֵּם וְהַצּוּמַּע. תָּנָא: אַף הַצִּימְּחַ. לָא הֲווֹ יָדְעֵי רַבָּנַן מַאי "צִימְּחַ", שְׁמַעוּ לְהָהוּא טַיָּיעָא דַּהֲוָה קָאָמַר: "מַאן דְּבָעֵי צִימְּחַ", וְאִישְׁתְּכַח גַּדְיָא חֲזִיזָא. אָמַר רַב חִסְדָּא: עֵז שֶׁאֵין לָהּ קַרְנַיִם, וְרָחֵל שֶׁיֵּשׁ לָהּ קַרְנַיִם — כְּשֵׁרִים לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן כְּמוּמִין, וְאֵינָן כְּמוּמִין, וְשׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶם בְּמִקְדָּשׁ, אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה. וְאֵלּוּ הֵן: עֵז שֶׁאֵין (לוֹ) [לָהּ] קַרְנַיִם, וְרָחֵל שֶׁיֵּשׁ (לוֹ) [לָהּ] קַרְנַיִם, וְהַצִּימְּחַ, וְהַצּוּמֵּם, וְהַצּוּמַּע. [ט־ה]אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר אַמֵּימָר: נִטְלוּ קַרְנוֹתָן וְזַכְרוּתָן עִמָּהֶן — פְּסוּלָה, וְאֵין פּוֹדִין עֲלֵיהֶם. נִטְלוּ טְלָפַיִם וְזַכְרוּתָם עִמָּהֶן — פְּסוּלִין, וְנִפְדִּין עֲלֵיהֶם. 'מֵיתִיבִי: נִטְלוּ קַרְנַיִן וּטְלָפַיִן וְזַכְרוּתָן עִמָּהֶן — פְּסוּלִין וְנִפְדִּין עֲלֵיהֶן! לָא קַשְׁיָא: הָא דְּאִיתְעֲקוּר אִיתְעֲקוּרֵי, הָא דְּאִיגּוּם אִיגּוּמֵי. [יא][ו]וּדְאִיגּוּם אִיגּוּמֵי, פָּסוּל? וּרְמִינְהוּ: פָּרָה שֶׁקַּרְנֶיהָ וּטְלָפֶיהָ שְׁחוֹרִים — יָגוֹד! תַּרְגְּמָהּ זְעֵירִי: מַעִילָוֵי זַכְרוּת.

מַתְנִי'

מַחְוֵי רַב הוּנָא חַד מִדִּידְהוּ פֵּרוּשׁ רַב יְהוּדָה שֶׁהָיָה נָפְנָיו פִּי' בַּקְּוַנְטְ' שֶׁהָיוּ עֵינָיו מְשֻׁנּוֹת וְלֹא פֵּרַשׁ פֵּרוּשׁ מְשֻׁנּוֹת וּר"ת מִתְפָּרֵשׁ לְרַב יְהוּדָה קָרִיחַ בְּלוֹרוֹ הָיָה לְתַמֵּר בְּפֶרֶק הַמִּפָּלֶת (נְדָה דַף כֹּה:) וְרַב הוּנָא אִינִישׁ גּוּנָא הָיָה כְּלוֹמַר בְּמִפָּכֶת תַּעֲנִיּוֹת פִּרְקָא דַּחֲסִידִים וּמִשּׁוּם הָכִי לֹא הָיוּ עֵינָיו נִכְרוֹת קְטַנּוֹת כ"כ תִּשָּׁן סְתָם בְּנֵי חָדָם לְבַד מִשֶּׁל רַב יְהוּדָה הָיוּ נִכְרוֹת שֶׁהָיוּ גְּלוּלוֹת הַרְבֵּה וּלְכָךְ הִקְפִּיד רַב יְהוּדָה וְהָיוּ שְׁנֵי לְעֵינוֹ אַחַת גְּלוּלָה וְאַחַת קְטַנָּה וּלְעֵ"נ לֹא הָיוּ מוּמָא לְעִנְיַן אֲחֵרֵי עֲבוֹדָה אֲבָל אַחַת גְּלוּלָה כְּשֶׁל עֵגֶל אוֹ אַחַת מִכּוֹס חֵין זֶה שֶׁיָּה

בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן: עֵינָיו תְּרוּטוֹת פִּי' בַּקְּוַנְטְרָס עֲגֻלּוֹת כְּמוֹ כִּי תְּרוּטָה בְּסַנְהֶדְרִין (דַף קז) נַבֵּי לְבָנָה וְצִירָנִיּוֹת פֵּרַשׁ בַּקְּוַנְטְ' עֲגֻלּוֹת יוֹתֵר מִתְּרוּטוֹת וְתַמֵּה בֵּיוָן דְּתָנֵא קַנָּא כ"ש חֲמִירְתָּא וּקְבִיעָנָן זֶה קָשֶׁה נַבֵּי דְּתָנֵא דּוֹמְעוֹת דּוֹלְפוֹת וְטוֹרְדוֹת דּוֹלְפוֹת יוֹתֵר מִעֲלוּלוֹת וְשֶׁמֵּא חֲגָטִיוֹן לְמִתְנִי כּוּלְהוּ מִשּׁוּם דְּלֵיתַנְהוּ בֵּיהּ לָא לְמִתְנִי מִעֲלוּלוֹת יוֹתֵר מִעֲלוּלוֹת וְשֶׁמֵּא חֲגָטִיוֹן לְמִתְנִי כּוּלְהוּ נָמֵי הָכִי מִשּׁוּם דְּלֵיתַנְהוּ בֵּיהּ לָא לְמִתְנִי מִעֲלוּלוֹת יוֹתֵר מִעֲלוּלוֹת

מסורת הש"ס

א משנה בכורות

ב ספרא אמור פרשה ג ו

ג לעיל מ.

ד ספרא אמור פרשה ג ח

ה תוספתא בכורות; תוספתא פרה

ו משנה פרה

תורה אור השלם

אוֹ־גִבֵּן אוֹ־דַק אוֹ תְּבֵלֻל בְּעֵינוֹ אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת אוֹ מָרוֹחַ אָשֶׁדְּ [ויקרא כא, כ]

כִּי כָל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא יִקְרָב אִישׁ עִוֵּר אוֹ פִסֵּחַ אוֹ חָרֵם אוֹ שָׂרוּעַ [ויקרא כא, יח]

וַיִּפְרֹשׂ אֶת־הָאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֶת־מִכְסֵה הָאֹהֶל עָלָיו מִלְּמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה [שמות מ, יט]

עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקֶּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד [שמות כו, טז]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פח' מהל' באיאת מקדש הל' ד:

ב מיי' פח' מהל' באיאת מקדש הל' ו:

ג מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' ב, סמג עשין קיא, טור יו"ד סי' שט:

ד מיי' פח' מהל' באיאת מקדש הל' יד:

ה מיי' פח' מהל' באיאת מקדש הל' ז:

ו מיי' פח' מהל' באיאת מקדש הל' ג:

ז מיי' פח' מהל' באיאת מקדש הל' ח:

ח מיי' פח' מהל' באיאת מקדש הל' יז:

ט מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' ד, טור יו"ד סי' שט, ש"ע יו"ד סי' יג סעי' ו:

י מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' ד, טור יו"ד סי' שט, ש"ע יו"ד סי' יג סעי' ו:

יא מיי' פא' מהל' פרה אדומה הל' ה:

רבינו גרשום

בעינו. לכתיב לו תבלול בעינו: לוליתנהו כלל. לעיניה:

אבל מחסוריתא. שנפחתת קצת ממראות עינו כתב רחמנא לק וראינו מחסוריתא אבל מבלבליתא לא. שמבולבל לבן בשחור:

אבל בשנויתא. שמונה מראה עינו:

כהיותא. שאינו רואה כלל:

סבי שמש. תני רב יוסף הייני סני שמש שאינו יכול להסתכל בשמש:

זגדים מחוי רב הונא חלא מלילן וחלא מלילא. הייני שעינו אחת בראיה דומה לשנו ולאחרת דומה לאותן שעיניהם משונות:

ואיקפד רב יהודה. מפני שהוא היה כן. ונרש שבבא העיר: מרוחות. שעונות:

עירניות. שעונות אותו מקום שהעין מונח בו:

הולפות. יותר מלומעות:

טורדות. שמולפות בלא הפסק. ואיכא לאמרי טורדות שאין יכול לעצום עינו אלא בטורח גדול נמ"ה. זוור ומזוורן עיניה. מטומרין עינו:

לופין. לנפש זיפי שריסי עינו גדולות:

והתימין שתמו זיפין. לית ביה ריסי עינים כלל:

לא קשיא. הני למוסיף תנא ברא הא לאשתייר גרדומי כלומר אע"ג דנשתייר עיקרן פוסל:

והא. למתניתין לא אשתייר מגרדומי כלל:

שימי באמה של קודש קאמינא. דהיה משה רבנו י' אמות באמתינו אלו לא היה אלא ג' אמות אלו כלרך כל אדם שבבה ג' אמות שלו:

תנא על כעבי אצבע קטנה. הא קטן לו גדול הוי מום:

דומות לספונ מקובעות ביחד: גדיל חחת. שאינו תלוית לו נמוה:

חבריותו עמהם. העצם שבפנים פסולה להקרבה:

הא לאגום אגומי. דנשתייר מקצת מחבריתן אין נפדית עליהן:

פרה אומה שקרניה אחורית בראשו יצר כמנרה אותו אחור ותהיה כפרה קסבר אף על גב לחתך מזבריתן:

לא תרגמא זעירי מעילוי לכרויתיהו חתך ולא אופסלה:

א־ג מַתְנִי' דַדִּין שׁוֹכְבִין כְּשֶׁל אִשָּׁה, כְּרֵיסוֹ צָבָה, טִיבּוּרוֹ יוֹצֵא, נִכְפֶּה — אֲפִילּוּ אַחַת לְיָמִים, רוּחַ קְצָרָה בָּאָה עָלָיו, הַמְאוּשְׁבָּן, וּבַעַל גֶּבֶר. גְּמָ' אָמַר רַבִּי אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא: מַשְׁתִּינִין מַיִם בִּפְנֵי רַבִּים, וְאֵין שׁוֹתִין מַיִם בִּפְנֵי רַבִּים. וְתַנְיָא נָמֵי הָכִי: מַשְׁתִּינִין מַיִם בִּפְנֵי רַבִּים, וְאֵין שׁוֹתִין מַיִם בִּפְנֵי רַבִּים. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁבִּיקֵּשׁ לְהַשְׁתִּין מַיִם וְלֹא הִשְׁתִּין, וְנִמְצָא כְּרֵיסוֹ צָבָה. שְׁמוּאֵל אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ בְּשַׁבְּתָא דְרִגְלָא, נְגַדוּ לֵיהּ גְּלִימָא, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דַּאֲבוּהּ, אֲמַר לֵיהּ: אֶתֵּן לָךְ אַרְבַּע מְאָה זוּזֵי וְזִיל אַהְדַּר עוֹבָדָא. אַתְּ — דְּאֶפְשָׁר לָךְ, דְּלָא אֶפְשָׁר לֵיהּ — לִיסְתַּכַּן. מָר בַּר רַב אָשֵׁי אִיצְטְרִיךְ אַגּוּדָא גַּמְלָא, אַשְׁתֵּין. אֲמַרוּ לֵיהּ: חֲמָתָךְ קָאתְיָא! אֲמַר לְהוּ: בְּאוּדְנַהּ. וְתִיפּוֹק לִי מִשּׁוּם עַלְקָא! בְּשׁוֹתֶת. תָּנוּ רַבָּנַן: שְׁנֵי נְקָבִים יֵשׁ בּוֹ בָּאָדָם, אֶחָד מוֹצִיא שֶׁתֶן וְאֶחָד מוֹצִיא שִׁכְבַת זֶרַע, וְאֵין בֵּין זֶה לָזֶה אֶלָּא כִּקְלִיפַּת הַשּׁוּם. בְּשָׁעָה שֶׁאָדָם נִצְרָךְ, אִם נִקְבוּ זֶה לְתוֹךְ זֶה — נִמְצָא עָקָר. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב "לֹא יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ"? אֵימָתַי לֹא יִהְיֶה בְךָ עָקָר? בִּזְמַן שֶׁ"בִּבְהֶמְתֶּךָ". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: "לֹא יִהְיֶה בְךָ עָקָר" — מִן הַתַּלְמִידִים, "וַעֲקָרָה" — שֶׁלֹּא תְּהֵא תְּפִלָּתְךָ עֲקוּרָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁאַתָּה מֵשִׂים עַצְמְךָ כִּבְהֵמָה. אָמַר רַב פָּפָּא: לֹא יַשְׁתִּין אָדָם מַיִם לֹא עַל כְּלֵי חֶרֶס, וְלֹא עַל מְקוֹם קָשֶׁה, דְּאָמַר רַב: הָנֵי מְדוֹרֵי דְּבָבֶל מֵהַדְּרֵי מַיָּא לְעֵין עֵיטָם. אָמַר אַבָּיֵי: הָא אִיתְּתָא לָא תְּקוּם לְהֶדְיָא בְּאַנְפֵּי יָנוֹקָא, אַגִּיסָא לֵית לַן בַּהּ. (א)תַּנְיָא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: עַמּוּד הַחוֹזֵר מֵבִיא אָדָם לִידֵי הַדְּרוֹקָן, סִילוֹן הַחוֹזֵר מֵבִיא אָדָם לִידֵי יֵרָקוֹן. אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, אָמַר רַב קַטִּינָא, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: דָּם רָבֶה — שְׁחִין רָבֶה, שִׁכְבַת זֶרַע רָבָה — צָרַעַת רָבָה, צוֹאָה רָבָה — הַדְּרוֹקָן רָבֶה, מֵי רַגְלַיִם רָבִין — יֵרָקוֹן רָבֶה. (ב)"רוּחַ קַצְרִית בָּאָה עָלָיו". מַאי נִינְהוּ? תָּנָא: רוּחַ בֶּן נְפָלִים בָּאָה עָלָיו. הַמְאוּשְׁבָּן וּבַעַל גֶּבֶר. תָּנָא: מְשׁוּבָּן בַּבֵּיצִים, וּבַעַל גֶּבֶר בַּגִּיד. תָּנָא: מְשׁוּבָּן — זֶה הַקַּיָּין, הַגַּרְבְּתָן — זֶה בַּעַל קִיק; קַיָּין — בַּבֵּיצִים, גַּרְבְּתָא — בַּגִּיד. וְעַד כַּמָּה? מַחְוֵי רַב יְהוּדָה: עַד רְכוּבָּה. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: עַד רְכוּבָּה — פָּסוּל, לְמַעְלָה מִן רְכוּבָּה — כָּשֵׁר. אִיכָּא דְּאָמְרִי: עַד רְכוּבָּה — כָּשֵׁר, לְמַטָּה מִן הָרְכוּבָּה — פָּסוּל. ד־ה(ג)מַתְנִי' אֵין לוֹ בֵּיצִים, אוֹ אֵין לוֹ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת — הֲרֵי זֶה "מְרוֹחַ אָשֶׁךְ" הָאָמוּר בַּתּוֹרָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: כֹּל שֶׁנִּימּוֹחוּ אֲשָׁכָיו. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כֹּל שֶׁרוּחַ בַּאֲשָׁכָיו. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: כֹּל שֶׁמַּרְאָיו חֲשׁוּכִין. גְּמָ' קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל: הָא "חֲסַר אָשֶׁךְ" מִיבְּעֵי לֵיהּ! תְּנִי: שֶׁנִּמְרְחוּ אֲשָׁכָיו. קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי עֲקִיבָא: הַאי "מַמְרוֹחַ אָשֶׁךְ" מִיבְּעֵי לֵיהּ! תְּנִי: שֶׁהָרוּחַ בַּאֲשָׁכָיו. קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס: הַאי "רוּחַ אָשֶׁךְ" מִיבְּעֵי לֵיהּ! תְּנִי שֶׁמַּרְאָיו חֲשׁוּכִין, קָסָבַר גּוֹרְעִין וּמוֹסִיפִין וְדוֹרְשִׁין. הַיְינוּ כּוּשִׁי! רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס לָא תָּנֵי "כּוּשִׁי". ו מַתְנִי' מַקִּישׁ בְּקַרְסוּלָּיו, וּבְאַרְכּוּבוֹתָיו,

וּבַעַל

וְאֵין שׁוֹתִין מַיִם בִּפְנֵי רַבִּים פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס דֶּרֶךְ ת"ח לִהְיוֹת צָנוּעַ בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְהָא דְּאָמַר בְּסוֹף כֵּיצַד צוֹלִין (פְּסָחִים דַּף פו:) לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן אִשְׁתִּי כָּסָא בִּתְרֵי זִמְנֵי וְלָא מַהְדַּר אַפֵּיהּ וְקָאָמַר הָתָם כּוּלָּהּ תְּנַן מַשְׁמַע הָתָם שֶׁדֶּרֶךְ לִשְׁתּוֹת בִּפְנֵי רַבִּים בְּלֹא חֲזָרַת פָּנָיו הַיְינוּ בִּשְׁעַת סְעוּדָה דּוּמְיָא דַּאֲכִילָה וּבַהֲלָכוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ אָמְרִינַן דְּבָרַבִּים הוֹפֵךְ פָּנָיו כְּנֶגֶד אַחֵר וְיִשְׁתֶּה מַיִם נִרְאֶה דִּנְקַט מַיִם לְפִי שֶׁאֵין רְגִילִין לִשְׁתּוֹת כָּל כָּךְ מַיִם אֶלָּא הַצָּמֵא בִּלְבַד אֲבָל שְׁאָר דְּבָרִים רְגִילִין לִשְׁתּוֹת יַחַד ור"ת אוֹמֵר דְּה"ק דַּאֲפִילּוּ לְאוֹתָן הַצְּנוּעִים שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת מַיִם בִּפְנֵי רַבִּים לָא הָוֵי צָנוּעַ לְהָטִיל מַיִם שֶׁמָּא יַמְתִּין וְיִסְתַּכֵּן: אֵימָתַי לֹא יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה בִּזְמַן שֶׁבִּבְהֶמְתֶּךָ תֵּמַהּ הֵיאַךְ יְכוֹלִין לְהָשִׂים עַצְמָן כִּבְהֵמָה בַּהֲטָלַת מַיִם שֶׁהָיוּ צְרִיכִין לָצֵאת חוּץ מִן הַמַּחֲנֶה וּלְהַרְחִיק ג' פַּרְסָאוֹת כִּדְאָמְרִי' בְּפֶ' בָּתְרָא דְּיוֹמָא (דַּף עה:) דְּאֵין נִפְנִים לֹא בְּצִדֵּיהֶם וְלֹא לִפְנֵיהֶם אֶלָּא לְאַחֲרֵיהֶם וְהַיְינוּ אֲפִילּוּ בִּקְטַנִּים כִּדְפֶרֶק מִי שֶׁמֵּתוּ (בְּרָכוֹת דַּף כה.) מוֹקְמָא וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְיָצָאתָ וְגוֹ' בִּקְטַנִּים: שֶׁלֹּא תְּהֵא תְּפִלָּתְךָ עֲקוּרָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם בִּזְמַן שֶׁאַתָּה מֵשִׂים עַצְמְךָ כִּבְהֵמָה פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס שֶׁלֹּא תְּהֵא עֲקוּרָה כְּשֶׁאַתָּה מִתְפַּלֵּל עַל בָּנִים וְנִרְאֶה דִּלְכָל תְּפִלָּה קָאָמַר כִּדְאָמַר שֶׁאֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּים אֶלָּא בְּמִי שֶׁמֵּשִׂים עַצְמוֹ כִּבְהֵמָה כִּדְכְתִיב אָדָם וּבְהֵמָה תּוֹשִׁיעַ ה' וּבְמִי שֶׁמֵּשִׂים עַצְמוֹ כְּמִי שֶׁאֵינוֹ כִּדְכְתִיב (אִיּוֹב כ"ו:ז') תּוֹלֶה אֶרֶץ עַל בְּלִימָה (חֻלִּין דַּף פט.): לֹא יַשְׁתִּין אָדָם מַיִם לֹא עַל (גַּבֵּי) [כְּלֵי] חֶרֶס וְלֹא עַל גַּבֵּי מָקוֹם קָשֶׁה הָנָךְ חֲמָרוֹת דְּזַקְאָ בְּבָבֶל כִּדְאָמַר טַעְמָא מִשּׁוּם דְּהָנֵי מְדוֹרֵי דְּבָבֶל מְהַדְּרֵי מַיָּא לְעֵיטָם שֶׁעַל נְהַר פְּרָת לְדֶרֶךְ הַמַּיִם נֶחֱלֶכֶת דֶּרֶךְ הוֹלְכִים לְעֵין עֵיטָם דִּפְרָת מִתְעָרֵב בְּכָל מֵימוֹת שֶׁבָּעוֹלָם כִּדְאָמַר לְקַמָּן בפ"ט (בְּכוֹרוֹת דַּף נה.) הַנּוֹדֵר מִמֵּימֵי פְּרָת אָסוּר בְּכָל מֵימוֹת שֶׁבָּעוֹלָם וַאֲפִילּוּ עֵינָאתָא דְּמִלַּאי' אָמְרִינַן לְקַמָּן דְּהָנְהוּ חֲלָמֵי דִּפְרָת נִינְהוּ וּבְסֻכָּה (דַּף נג.) נָמֵי אָמְרִינַן דְּכָרֵינַן פִּרְתָּא וְנָבְעֵי מַיָּא הָנְהוּ חֲלָמֵי דִּפְרָת הָווּ וְאע"ג דַּחֲלָמֵי דִּפְרָת מִתְעָרְבִין בְּכָל מֵימוֹת שֶׁבָּעוֹלָם אֵין נֶאֱסָר אֶלָּא שֶׁבְּבָבֶל כִּדְפָרֵשִׁית שֶׁדֶּרֶךְ הִילּוּכוֹ שֶׁל פְּרָת מִתְעָרֵב בְּעֵין עֵיטָם וַהֲוָה מַשְׁמַע מִכָּאן דִּפְרָת הוֹלֵךְ מִבָּבֶל לא"י אֲבָל שָׁאַלְתִּי לְאֶחָד מא"י וְאָמַר לִי שֶׁיּוֹרֵד מא"י לְבָבֶל וְכֵן מוּכָח לְקַמָּן בפ"ט (בְּכוֹרוֹת דַּף נה:) דְּאָמְרִינַן מִטְרָא בְּמַעֲרָבָא סָהֲדָא רַבָּה פְּרָת וְכֵן פֵּרֵשׁ שָׁם בַּקּוּנְט' וְזֶהוּ לְאַחַר לוֹמַר דַּאֲפִילּוּ הוֹלֵךְ מִבָּבֶל לא"י נִכָּר כְּשֶׁגָּדַל הַנָּהָר מֵחֲמַת רֹב גְּשָׁמִים וּמִתְרַבֶּה הַנָּהָר לַאֲחוֹרָיו מִתּוֹךְ רִבּוּי הַמַּיִם: הַאי אִתְּתָא לָא תְּקוּם לְהֶדְיָא בְּאַפֵּי יַנּוּקָא אע"ג שֶׁאֵינָהּ מְגַלָּה עַצְמָהּ אִיכָּא חֲנָפָה כְּשֶׁהִיא מְטִילָה מַיִם וְהַתִּינוֹק עוֹמֵד בְּפָנֶיהָ דְּהָא אֵין דֶּרֶךְ אִשָּׁה לְגַלּוֹת עַצְמָהּ לְפָנֶיהָ לֹא לִקְטַנִּים וְלֹא לִגְדוֹלִים כִּדְמוֹכַח בְּפֶ' מִי שֶׁמֵּתוּ (בְּרָכוֹת דַּף כג:): לִידֵי הַדְּרוֹקָן כו' לִידֵי יֵרָקוֹן מַשְׁמַע דְּהַדְּרוֹקָן וְיֵרָקוֹן תְּרֵי מִלֵּי נִינְהוּ וּמִיהוּ נִרְאֶה שֶׁהֵם עִנְיָן אֶחָד דְּאָמְרִי' בִּיבָמוֹת (דַּף ס:) הָעֲבִירוּס לִפְנֵי צִיץ כֹּל שֶׁרְאוּיָה לְבִיאָה פָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת דְּאָמַר סִימָן לַעֲבֵרָה הַדְּרוֹקָן:

מַתְנִי' דַּדִּין שׁוֹכְבִין גְּדוֹלִים: נִכְפֶּה נוֹפֵל מֵחֲמַת חֹלִי: אַחַת לְיָמִים שֶׁאֵינוֹ נוֹפֵל אֶלָּא פַּעַם אַחַת לְיָמִים שֶׁתָּבֹא לִזְמַן קָבוּעַ: רוּחַ קְצָרָה רוּחַ שֵׁד: מְאוּשְׁבָּן בֵּיצָיו גְּדוֹלִים: בַּעַל גֶּבֶר גִּידוֹ גָּדוֹל: גְּמ' וְאֵין שׁוֹתִין מַיִם דֶּרֶךְ תַּלְמִיד חָכָם לִהְיוֹת צָנוּעַ בַּאֲכִילָה וּבִשְׁתִיָּה אֲבָל לְהָטִיל מַיִם לָא לֶהֱוֵי צָנוּעַ שֶׁמָּא יַמְתִּין וְיִסְתַּכֵּן: אִצְטְרִיכָא לֵיהּ לְהָטִיל מַיִם: בְּשַׁבְּתָא דְּרִגְלָא שַׁבָּתוֹת יוֹם קֹדֶם הָרֶגֶל דְּשׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּהִלְכוֹת הָרֶגֶל כִּדְאָמְרִינַן בִּמְגִלָּה (דַּף ל.): נְגַדוּ לֵיהּ גְּלִימָא פָּרְסוּ סָדִין בֵּינוֹ לְבֵין הָעָם: אַהְדַּר עֲבִידְתָּא דְּרוּשׁ שֶׁאָסוּר לְהַמְתִּין מִלְּהָטִיל מַיִם עַל שֶׁיְּהֵא לוֹ צְנִיעוּת: אַתְּ דְּאֶפְשָׁר לָךְ לִפְרֹס סָדִין לְפִי שֶׁחָשׁוּב אַתָּה: וְאִי לְאִצְטְרִיךְ אִינָשׁ אַחֲרִינָא דְּלָא אֶפְשָׁר לֵיהּ וְיַמְתִּין עַל שֶׁיֵּלְכוּ הָעָם וְיִסְתַּכֵּן וִיהֵא עָקוּר: חֲמָתָךְ חֲמוֹתְךָ: בְּאוּדְנַהּ אֲפִלּוּ בְּתוֹךְ אָזְנָהּ הָיִיתִי מֵטִיל מַיִם אִם לֹא הָיָה לִי מָקוֹם אַחֵר קֹדֶם שֶׁאַמְתִּין וכ"ש בְּפָנֶיהָ: וְתִפּוֹק לִי מִשּׁוּם עַלְקָא דְּקָתָנֵי לְעֵיל שֶׁבִּקֵּשׁ לְהַשְׁתִּין וְלֹא הִשְׁתִּין וְנִמְצָא כְּרֵסוֹ צָבָה מִמַּאי דְּמִשּׁוּם הַמְתָּנָה הֲוָה לֵיהּ דִּלְמָא עַלְקָא שָׁתָה שֶׁקּוֹרִין סנסוא"ה לְפִיכָךְ צָבָה כְּרֵסוֹ: בְּשׁוֹתֶת שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהָטִיל מַיִם יָפֶה לְאַחַר כֵּן אֶלָּא שׁוֹתֶת טִפִּין טִפִּין דְּוַדַּאי מֵחֲמַת עִכּוּב שֶׁתֶן הֲוָה לֵיהּ: בִּזְמַן שֶׁבִּבְהֶמְתֶּךָ שֶׁתָּשִׂים עַצְמְךָ כִּבְהֵמָה שֶׁלֹּא תְּהֵא צָנוּעַ בַּהֲטָלַת מַיִם: שֶׁלֹּא תְּהֵא תְּפִלָּתְךָ עֲקוּרָה כו' וּכְשֶׁתִּתְפַּלֵּל [עַל בָּנִים] תְּהֵא נִשְׁמַעַת תְּפִלָּתְךָ: כִּבְהֵמָה שֶׁלֹּא תַּמְתִּין מִלְּהָטִיל מַיִם: לֹא עַל (גַּב) כְּלֵי חֶרֶס בְּתוֹךְ עָבִיט שֶׁל מֵימֵי רַגְלַיִם לְפִי שֶׁמַּשְׁלִיכִין אוֹתוֹ בַּנָּהָר בְּסָמוּךְ לָהֶם וּנְהָרוֹת בָּבֶל הוֹלְכִין וּמִתְעָרְבִין בְּעֵין עֵיטָם כִּדְמְפָרֵשׁ: וְלֹא עַל מְקוֹם קָשֶׁה שֶׁאֵינָן בּוֹלְעִין וְצָפִין עַל הַקַּרְקַע עַד שֶׁנִּשְׁטָפִין לִמְקוֹם מִדְרוֹן וְנוֹפְלִין לַנָּהָר: וְאָמַר רַב הָנָךְ מְדוֹרֵי דְּבָבֶל מְקוֹמוֹת מִדְרוֹן שֶׁבְּבָבֶל: מְהַדְּרֵי לְעֵין עֵיטָם שֶׁבּוֹ כ"ג טוֹבֵל ביוה"כ כִּדְאָמְרִי' בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא בְּפֶרֶק ג' (דַּף לא.): לָא תְּקוּם לְהֶדְיָא בְּאַפֵּי יָנוֹקָא כְּשֶׁהִיא מַטֶּלֶת אַל תַּעֲמֹד מַמָּשׁ כְּנֶגֶד הַתִּינוֹקוֹת דַּחֲצוּפְתָּא הִיא: [אַגִּיסָא] אִם לְצַד אַחֵר שֶׁאֵין מַשְׁתֶּנֶת בִּפְנֵי הַתִּינוֹק ל"ל בָּהּ: עַמּוּד גְּדוֹלִים: הַדְּרוֹקָן חֳלִי מֵעַיִם: סִילוֹן קְטַנִּים: דָּם רָבֶה שְׁחִין רָבֶה הַמַּרְבֶּה דָּם שֶׁאֵינוֹ מַקִּיז מַרְבֶּה שְׁחִין: שִׁכְבַת זֶרַע רַבָּה מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה וְאֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ מַרְבֶּה צָרַעַת: נַחֲלַת רוּחַ שְׁטוּת ע"י שֵׁד זֶהוּ בֶּן נְפִילִים נויט"ן: הַקַּיָּין הַיְינוּ מְשׁוּבָּן: הַגַּרְבְּתָן הַיְינוּ מִין בַּעַל גֶּבֶר: בְּבֵיצָיו שֶׁבֵּיצָיו גְּדוֹלִים: בַּגִּיד שֶׁגִּידוֹ גָּדוֹל: וְעַד כַּמָּה יִגְדַּל הַגִּיד שֶׁיְּהֵא פָּסוּל: מַתְנִי' שֶׁנִּמְרְחוּ אֲשָׁכָיו שֶׁנִּמּוֹחוּ בֵּיצָיו: שֶׁהָרוּחַ בַּאֲשָׁכָיו שֶׁבֵּיצָיו נְפוּחִים: שֶׁמַּרְאָיו חֲשׁוּכִים שֶׁהוּא שָׁחוֹר כְּכוּשִׁי. וְלֹא בְּבֵיצִים מִשְׁתַּעֵי כְּלָל: גְּמ' קַשְׁיָא לֵיהּ לְר' יִשְׁמָעֵאל כְּלוֹמַר לְהָכִי פְּלִיג רַבִּי יִשְׁמָעֵאל את"ק מִשּׁוּם דְּקַשְׁיָא לֵיהּ א"כ דִּבְשֶׁאֵין לוֹ בֵּיצִים מִשְׁתַּעֵי קְרָא חֲסַר אָשֶׁךְ מִבְּעֵי לֵיהּ: תָּנֵי שֶׁנִּמְרְחוּ אֲשָׁכָיו לְהָכִי תָּנֵי ר"י שֶׁנִּמְרְחוּ אֲשָׁכָיו: מַמְרוֹחַ אָשֶׁךְ מִבְּעֵי לֵיהּ דְּהָא מ"ם דִּמְרוֹחַ מְשַׁמֶּשֶׁת הִיא: גּוֹרְעִין וּמוֹסִיפִין גּוֹרְעִין חֵי"ת מִמְּרוֹחַ וְאָלֶף מֵאָשֶׁךְ וּמוֹסִיפִין ח' בִּמְקוֹם אֶלֶף עַל אָשֶׁךְ וְאָלֶף בִּמְקוֹם חֵי"ת עַל מֵרוּחַ וְהָוֵי מֵרוֹאוֹ חֹשֶׁךְ: הַיְינוּ כּוּשִׁי וְכוּשִׁי בְּהֶדְיָא קָתָנֵי מַתְנִי' (לְקַמָּן בְּכוֹרוֹת מה.) הַכּוּשִׁי וְהַגִּיחוֹר: מַתְנִי' הַמַּקִּישׁ בְּקַרְסֻלַּיִם שֶׁאַרְכֻּבוֹתָיו עוֹקְמוֹת לַחוּץ וְקַרְסֻלָּיו לִפְנִים וְנוֹקְשִׁין זֶה לָזֶה כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ. וּבְאַרְכֻּבוֹתָיו הַיְינוּ אִיפְּכָא שֶׁרַגְלָיו עֲקוּמוֹת לַחוּץ וּמַרְחִיק זֶה מִזֶּה עַל שֶׁאַרְכֻּבוֹתָיו מִלְּמַעְלָה הָעֲקֻמּוֹת כְּלַפֵּי פְּנִים נוֹקְשׁוֹת זוֹ בְּזוֹ:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פח' מהל' ביאת מקדש הל' ט:
ב מיי' פח' מהל' ביאת מקדש הל' טז:
ג מיי' פח' מהל' ביאת מקדש הל' יב:
ד מיי' פז' מהל' ביאת מקדש הל' ח:
ה מיי' פח' מהל' ביאת מקדש הל' יב, טור יו"ד סי' שט:
ו מיי' פח' מהל' ביאת מקדש הל' יג:

רבינו גרשום

נכפה אפילו לימים. כלומר אפילו לזמן קבוע פסול לעבודה אפילו בשאר הימים בשאינו נכפה:
משתינין מים בפני רבים. לסכנה היא להעמיד עצמו ואין שותין מים בפני רבים דלא דרך ארץ הוא:
ונמצא כרסו צבה נפוח:
איצטריך ליה. לקטנים:
נגדו ליה גלימא. להפסיק בינו לבין העם משום צניעותא:
אתא א"ל לאבוהא היאך נגל גלימא:
א"ל אתן לך ת' זוזי חזיל אהדר עובדא למריה. כלומר שתעמיד הדבר על הילכתו. שתשתין לפניהם בגלוי כדי שלא ילמדו ממך שלא יסתכנו להעמיד על עצמם:
דאת. דאית לך גלימא אפשר לך למפשט ודלא אפשר ליה דלית ליה גלימא למפשט יעמיד עצמו ומסתכן:
באודנא. כלומר אפילו באודנא הוינא משתין מקמי דאיסתכן:
ותיפוק ליה משום עלקה. כלומר דהאי דכרסו צבה לאו מחמת שתן הוא אלא משום דשתה עלקה:
בשותת. מים דאי שתה עלקה לא הוה שותת:
בשעה שאדם נצרך. ומעמיד עצמו ניקבו:
בזמן שבבהמתך כשאתה משים עצמך כבהמה שמשתנת בפני רבים לא יהיה בך עקר ועקרה:
אימתי. אין תפלתך עקורה כשאתה מתפלל על עסקי בנים בזמן שאתה משים עצמך כבהמה שלא העמידת עצמך:
בי מדרי דבבל. מדרונות של בבל אם משתין עליהם מהדרי המי רגלים לעין עיטם לנהר שמושך לארץ ישראל ויהיו שותין ממנו לפיכך לא ישתין אלא על מקום נמוך שיבלעו שם העין:
לא תקום להדיה באנפי ינוקא. כשמשתין משום צניעותא. אגיסא למהדרא אפיה לית לן בה:
הדרקון. היינו כריסו צבה:
ירקון. חולי ירקון:
דם רבה. שמעמיד שאינו מקיז דם:
שחין רבה. כלומר לוקה בשחין:
רוח קצרית באה עליו. דתנן דהוי מום מאי ניהו נאלא רוח שטות:
בן נפלים. רוח שידה שגעון:
המשוכן ובעל גרב. משוכן בביצים שביציו גדולים ביותר:
בעל גרב [גבר] בגיד שארוך ביותר:
מחוי. רב יהודה שארוך הגיד עד הארכובה:
נמרחו אשכיו. נימוחו ביציו:
שרוח באשכיו. שנפוחין ביציו:
שמראיו (משוכין) [חשוכין]. שהוא שחור ככושי:
קשיא ליה לר' ישמעאל. אם כדברי ת"ק חסר אשך מיבעי ליה אלא תני שנמרחו. וכן קשיא ליה לרבי עקיבא מאי לאמר ר' ישמעאל וכל חד וחד בעי לתרוצי טעמיה:
קסבר. ר' חנניה גורעין ומוספין ודורשין. גורעין [א'] מאשך. ומוסיפין אותו במרוח ויהיה ליה מראה וגורעין ח' ממרוח ומוסיפין במקום א' שבאשך ויהיה ליה חשך והיינו מראו חשך שמראיו חשוכין:
המקיש בקרסוליו ובארכבותיו. שכשהוא הולך קרסוליו או ארכבותיו נוקשות זו בזו והיינו הקישן דאמרינן בגמרא:

מסורת הש"ס

א תמיד כז:; אוצר מדרשים חופת אליהו חופת אליהו רבה קין; ברכות סב:; ברכות כה.
ב משנה בכורות
ג ספרא אמור פרשה ג טו; לעיל מ.

תורה אור השלם

בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ [דברים ז, יד]

אוֹ־גִבֵּן אוֹ־דַק אוֹ תְּבַלֻּל בְּעֵינוֹ אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת אוֹ מְרוֹחַ אָשֶׁךְ [ויקרא כא, כ]

(א)(א) וּבַעַל הַפִּיקִים, הָעִיקֵל. אֵיזֶהוּ הָעִיקֵל? כָּל שֶׁהוּא מַקִּיף פַּרְסוֹתָיו וְאֵין אַרְכְּבוֹתָיו נוֹקְשׁוֹת זוֹ לָזוֹ. פִּיקָה יוֹצֵא מִגּוּדָלוֹ, עֲקֵיבוֹ יוֹצֵא לַאֲחוֹרָיו, פַּרְסוֹתָיו רְחָבוֹת כְּשֶׁל אַוָּוז. (ב) אֶצְבְּעוֹתָיו מוּרְכָּבוֹת זוֹ עַל זוֹ, אוֹ קְלוּטוֹת לְמַעְלָה עַד הַפֶּרֶק — כָּשֵׁר, לְמַטָּה מִן הַפֶּרֶק וַחֲתָכָהּ — כָּשֵׁר, הָיְתָה בָּהּ יְתֶרֶת וַחֲתָכָהּ, אִם יֵשׁ בָּהּ עֶצֶם — פָּסוּל, וְאִם לָאו — כָּשֵׁר. ב יָתֵר בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו, שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ — עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין. הַשּׁוֹלֵט בִּשְׁתֵּי יָדָיו — רַבִּי פּוֹסֵל וַחֲכָמִים מַכְשִׁירִין. גְּמָ׳ תָּנוּ רַבָּנַן: שֶׁבֶר רָגֶל — אֵין לִי אֶלָּא שֶׁבֶר רֶגֶל, מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַקִּישָׁן וְהָעִיקֵל וְהַקִּילְבָּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ שֶׁבֶר רָגֶל". תָּנָא: בַּעַל הַקִּיפִּין וְהַשּׁוּפְנָר. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בַּעַל הַפִּיקִין — שֶׁיֵּשׁ לוֹ כְּסָתוֹת הַרְבֵּה, שׁוּפְנָר — שֶׁאֵין לוֹ כְּסָתוֹת כָּל עִיקָּר. (ג) פִּיקָה יוֹצֵא מִגּוּדָלוֹ, וַעֲקֵיבוֹ יוֹצֵא לַאֲחוֹרָיו. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שׁוֹקוֹ יוֹצֵא בְּאֶמְצַע רַגְלוֹ. פַּרְסוֹתָיו רְחָבוֹת כְּשֶׁל אַוָּוז. אָמַר רַב פָּפָּא: לָא תֵּימָא דִּטְרִיפָה וְלָא סְדִיקָא, אֶלָּא כֵּיוָן דִּטְרִיפָה, אַף עַל גַּב דִּסְדִיקָא. אֶצְבְּעוֹתָיו מוּרְכָּבוֹת זוֹ עַל גַּב זוֹ, אוֹ קְלוּטוֹת. תָּנוּ רַבָּנַן: "שֶׁבֶר יָד" — אֵין לִי אֶלָּא שֶׁבֶר יָד. אֶצְבָּעוֹת מוּרְכָּבוֹת לְמַעְלָה אוֹ קְלוּטוֹת לְמַעְלָה מִן הַפֶּרֶק, וְהָאָמְרַתְּ כָּשֵׁר! אֶלָּא וְלֹא חֲתָכָן, מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ שֶׁבֶר יָד". (ד) הָיְתָה בּוֹ יְתֶרֶת וַחֲתָכָהּ, אִם יֵשׁ בָּהּ עֶצֶם — פָּסוּל, וְאִם לָאו — כָּשֵׁר. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְהוּא שֶׁנִּסְפֶּרֶת עַל גַּבֵּי הַיָּד. ג(ה) תָּנוּ רַבָּנַן: יְתֵירָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֶצֶם, וְאֵין בָּהּ צִפּוֹרֶן — מְטַמָּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, וּמְטַמָּא בְּאֹהֶל, וְעוֹלָה לְמִנְיַן מֵאָה וְעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּבְנִסְפֶּרֶת עַל גַּב הַיָּד. (ו) אָמַר רַב חִסְדָּא: דָּבָר זֶה רַבֵּינוּ הַגָּדוֹל אֲמָרוֹ, הַמָּקוֹם יִהְיֶה בְּעֶזְרוֹ: יְתֶרֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֶצֶם וְאֵין בָּהּ צִפּוֹרֶן — מְטַמָּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, וְאֵין מְטַמָּא בְּאֹהֶל. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּבְשֶׁאֵינָהּ נִסְפֶּרֶת עַל גַּב הַיָּד. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עָשׂוּ דִּבְרֵיהֶם כְּדִבְרֵי נְבִיאוּת, מָה נַפְשָׁךְ? אִי אֵבֶר הוּא — בְּאֹהֶל נָמֵי תְּטַמֵּא, וְאִי לָאו אֵבֶר הוּא — בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא נָמֵי לָא לִיטַמֵּי! אָמַר רַב הוּנָא בַּר מָנוֹחַ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא: מִשּׁוּם עֶצֶם כִּשְׂעוֹרָה נָגְעוּ בָּהּ. רַב פָּפָּא אָמַר: גְּזֵירָה שֶׁאֵינָהּ נִסְפֶּרֶת, אַטּוּ נִסְפֶּרֶת. אִי הָכִי, שֶׁאֵינָהּ נִסְפֶּרֶת בְּאֹהֶל נָמֵי תְּטַמֵּא! (ז) עֲבַדוּ רַבָּנַן הֶיכֵּירָא, כִּי הֵיכִי דְּלָא לִישְׂרְפוּ עֲלַיְיהוּ תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים. ד(ח) תְּנַן הָתָם: רוֹב בִּנְיָנוֹ וְרוֹב מִנְיָנוֹ שֶׁל מֵת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ רוֹבַע — טְמֵאִין. תָּנוּ רַבָּנַן: אֵיזֶהוּ רוֹב בִּנְיָנוֹ? שְׁנֵי שׁוֹקַיִים וְיָרֵךְ אֶחָד, הוֹאִיל וְרוֹב גּוֹבְהוֹ בְּגָדוֹל. אֵיזֶהוּ רוֹב מִנְיָנוֹ? מֵאָה וְעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה. (ט) אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרָבָא: תַּנָּא מִנְיָינָא אֲתָא לְאַשְׁמוֹעִינַן? קָא מַשְׁמַע לַן כִּדְתַנְיָא: חָסֵר, שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא מָאתַיִם, וְיָתֵר, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מָאתַיִם וּשְׁמוֹנִים וְאֶחָד — כּוּלָּן עוֹלִין לְמִנְיַן מֵאָה וְעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה, זִיל בָּתַר רוּבָּא דְּאִינָשֵׁי. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִידָיו שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁשָּׁלְקוּ זוֹנָה אַחַת שֶׁנִּתְחַיְּיבָה שְׂרֵיפָה לַמֶּלֶךְ, בָּדְקוּ וּמָצְאוּ בָּהּ מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים וּשְׁנַיִם, אָמַר לָהֶם: שֶׁמָּא בְּאִשָּׁה בְּדַקְתֶּם, שֶׁהוֹסִיף לָהּ הַכָּתוּב שְׁנֵי צִירִים וּשְׁנֵי דְּלָתוֹת. (י) תַּנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁצִּירִים לַבַּיִת — כָּךְ צִירִים לָאִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתִּכְרַע וַתֵּלֶד כִּי נֶהֶפְכוּ עָלֶיהָ צִרֶיהָ". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁדְּלָתוֹת לַבַּיִת — כָּךְ דְּלָתוֹת לָאִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֹא סָגַר דַּלְתֵי בִטְנִי". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁמַּפְתֵּחַ לַבַּיִת, כָּךְ מַפְתֵּחַ לָאִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּפְתַּח אֶת רַחְמָהּ". לְרַבִּי עֲקִיבָא קַשְׁיָא דְּתַלְמִידֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל! דִּלְמָא אַיְּידֵי דְּזוּטַר אִתְמוֹחֵי מִתְמַח. אָמַר רַב: וְכוּלָּן אֵין מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל", דָּבָר הַשָּׁוֶה לְכָל אָדָם. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: וּבְאִישׁ לֵיכָּא? וְהָכְתִיב: "צִירִים אֲחָזוּנִי כְּצִירֵי יוֹלֵדָה"! צִירֵי בָשָׂר. וְהָכְתִיב: "אֲדֹנִי בַּמַּרְאָה נֶהֶפְכוּ צִירַי"! הָכָא נָמֵי צִירֵי בָשָׂר. הָכִי נָמֵי מִסְתַּבְּרָא, דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה הֵיכִי מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ? לָא בְּאִישׁ וְלָא בְּאִשָּׁה.

יָתֵר

בעל הפיקין והעקל כלמפרש וקמפרש עקל בריש׳ כל שהוא מקיף פרסותיו כשיושב ומחבר פרסות רגליו זו לזו ואין ארכבותיו נוקשות זו לזו שעוקמות כלפי חוץ: פקה יוצא מגודלו חתיכת בשר ענגל כפקה יוצא מגודלו: עקבו יוצא מאחוריו כלמפרש בגמרא ששוקו עומד באמצע רגלו שחצי הרגל עומד בפנים וחצי לאחור: רחבות כשל אוז שקלוטות הן כשל אוז ואין ארכן יתר על רחבן: על הפרק פרק האמצעי: למטה מן הפרק דהיינו לצד הצפרן שמחוברין כלן וחתכה שהיו מסלקים כשר: יתרה אצבע יתרה: אם יש בה עצם פסול הואיל וחתכה שהרי הוא מחסר אבר שנמצא בו ואם לאו כשר דלא חשיב אלא תלתול בעלמא: ו׳ ו׳ כ״ד מפרש לגבי קרא בגמרא חמאי נקט להו ומתני׳ לשנא דקרא נקט: גמ׳ הקישן היינו המקיש בקרסוליו: והעקל והקילבן היינו פקה יוצא מגודלו: בעל הפיקין והשופנר גרסי׳: כסתות הרבה שאסתמרא שלו שקורין קביל״א גלולה מאלי: טרפה קלוסטנב״א: למעלה דבריתא היינו למטה דמתני׳: ובנספרת על גב היד שנספרת עם שאר האצבעות שעומדת בשורתן בההיא קתני מתני׳ דחשיב אבר: אם היה בה עצם ואין [בה] צפרן דבוקה נקט אע״ג דאין בה צפרן חשיב אבר אם נספרת ע״ג היד: מטמא במגע ובמשא ובאהל וכגון שיש בה בשר קצת ולא כזית דאי הוה בה כזית בשר אפי׳ אינה נספרת או אין בה עצם נמי הוה מטמא באהל דהא כזית מן המת מטמא באהל ואי לא הוה בשר כלל אפילו נספרת נמי לא חשיב אבר לא מטמא באהל דאין עצמות מטמאין באהל אלא רוב בנין או רוב מנין או רבע הקב אבל השתא דאיכא מקצת בשר מטמא אע״ג דליכא כזית הואיל ונספרת על גב היד דחשיב אבר דהכי אמרינן במס׳ נזיר בפרק כהן גדול (נזיר דף מג:) האברים אין להם שעור אפילו פחות מכזית מן הנבלה ופחות מכזית מן המת: ועולה למנין קכ״ה אם אין בה בשר עולה למנין קכ״ה דזהו רב מנין אברי המת לאברי המת רמ״ח ורב מנינו של מת מטמא באהל. ובנספרת דאי לא קיימא בשורת האצבעות לא חשיב אבר הואיל ואין בה צפרן: רבינו הגדול רב: ואינה מטמאה באהל ובאינה נספרת כדמפ׳ דאיכא תרתי לגריעותא אין בה צפרן ואינה נספרת אבל יש בה צפרן מטמאה ואע״ג דאינה נספרת והכי תנן בפ׳ בא סימן (נדה דף מט.): כדברי נביאות שאין צריכין ליתן טעם לנבואתן לפי שבלא טעם שומעים להם כך הם לא נתנו טעם לדבריהם: ואע״פ שאין בהם רבע הקב טמאים באהל ונבי אהלות תנינן לה: הואיל ורב גבהו בגדול דזהו רב הגבה באדם גדול שאינו נגם באברים לשני שוקים וירך אחד הוי רב גבה הגוף בלא הראש דלגבי בנין המת לא חשיב ראשו בבריתא דאהלות דקתני איזהו בנינו השוקים והירכים הגוף והשדרה. נ״א הואיל ורב בנינו בגלל גרסינן והכי לשנא דתוספתא. בגלל בגבה: מניינא אתא לאשמועינן בתמיה. דכיון דרמ״ח אברים פשיטא דרבא הוי קכ״ה: חסר שאין בו אלא מאתים שנבראת חסר בכל יד ובכל רגל ב׳ אצבעות דהיינו ח׳ אצבעות ובכל אצבע יש ו׳ עצמות כך מפרש במס׳ אהלות הרי חסר מן האצבעות מ״ח ולא נשתיירו אלא מאתים. ויתר שיש בו רפ״א כגון אשה שנבראת יתרה ל׳ אצבעות בכל יד ורגל והרי ל׳ אצבעות יתרין הוי כ״ל עצמות יותר ובאשה יש ב׳ צירין ושני דלתות ומפתח כדאמרינן לקמן הרי כ״ט אברין יותר הוסיפן על רמ״ח ותמצא רע״ז ול׳ הנותרין לא ידענא היכי מתרמי דהאי אין בכל אצבע אלא ו׳ עצמות סך הכל לא שרש ולא ענף והכי מפרש באהלות: כלן עולין למנין קכ״ה כל אלו יתרין חשובין לאברים ועולין למנין קכ״ה ושמעינן מנה דאע״ג דקכ״ה לא הוי רבא דידיה דהא רפ״א הוו לו חצי״ה הוי קכ״ה רבא ונבי חסר נמי אע״ג דהוי רבא דידיה [ק״א] חצי״ה לא חשיב רבא אלא קכ״ה: צירין קרדונ״ש: לר״ע מפתח הוו להו רנ״ג וקשיא לתלמידי ר׳ ישמעאל דלא מצאו אלא רנ״ב: איידי דזוטרא המפתח אתמוהי אתמח מחמת שליקה: וכלן כל היתרין הללו שבאשה אין מטמאין באהל האבר בפני עצמו שיש עליו בשר קצת: צירי בשר תירוצא הוא. לא חשיב אבר בלא עצם:

בעל הפיקין שיש לו כסתות הרבה פי׳ בקונט׳ שאסתוורא שלו שקורין קביל״א גלולה ובערוך פי׳ שפרסותו גבוהה ויש בשר הרבה לצד ראש הרגל ובעקב ואמצעית שלו כמין כפה ולשון כסתות משמע כפרושו דאיירי בבשר ולא בעצם כי ההיא דבראשית רבה דקאמר על האדם המכסה בית הרעי שלו בענבותיא לו כסתות משא״כ בבהמה:

עשו דבריהם דברי נביאות מה נפשך כו׳ מקרא [מתקפריך] עליה משמע דלאו לשבח קא״ל דברי נביאות ופ״ק דב״ב (דף יב. ושם) משמע דקאמר לענין חשיבות דמייתי עלה ההיא דאע״פ [שנטלה] נבואה מן הנביאים ובסוף פ״ק דמעברין (עירובין דף ס: ד״ה אין) פרשתי:

מסורת הש״ס

א ספרא אמור פרשה ג יא
ב תוספתא בכורות
ג לעיל מ.
ד משנה בכורות
ה נדה מט:
ו נדה מט:
ז שבת מח:; נדה לד.; שבת טז.; לעיל לח.
ח נזיר נב:
ט תוספתא אהלות
י ויקרא רבה; אוצר מדרשים יצירת הולד; אוצר מדרשים מדרש עשרת הדברות

תורה אור השלם

אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר־יִהְיֶה בוֹ שֶׁבֶר רָגֶל אוֹ שֶׁבֶר יָד [ויקרא כא, יט]

כִּי לֹא סָגַר דַּלְתֵי בִטְנִי וַיַּסְתֵּר עָמָל מֵעֵינָי [איוב ג, י]

וְכַלָּתוֹ אֵשֶׁת־פִּינְחָס הָרָה לָלַת וַתִּשְׁמַע אֶת־הַשְּׁמוּעָה אֶל־הִלָּקַח אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וּמֵת חָמִיהָ וְאִישָׁהּ וַתִּכְרַע וַתֵּלֶד כִּי־נֶהֶפְכוּ עָלֶיהָ צִרֶיהָ [שמואל א ד, יט]

וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ [בראשית ל, כב]

זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים [במדבר יט, יד]

עַל־כֵּן מָלְאוּ מָתְנַי חַלְחָלָה צִירִים אֲחָזוּנִי כְּצִירֵי יוֹלֵדָה נַעֲוֵיתִי מִשְּׁמֹעַ נִבְהַלְתִּי מֵרְאוֹת [ישעיהו כא, ג]

וְהִנֵּה כִּדְמוּת בְּנֵי אָדָם נֹגֵעַ עַל־שְׂפָתָי וָאֶפְתַּח־פִּי וָאֲדַבְּרָה וָאֹמְרָה אֶל־הָעֹמֵד לְנֶגְדִּי אֲדֹנִי בַּמַּרְאָה נֶהֶפְכוּ צִירַי עָלַי וְלֹא עָצַרְתִּי כֹּחַ [דניאל י, טז]

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פח׳ מהל׳ ביאת מקדש הל׳ יג, טור יו״ד סי׳ שט:
ב מיי׳ פח׳ מהל׳ ביאת מקדש הל׳ יא:
ג מיי׳ פב׳ מהל׳ טומאת מת הל׳ ח:
ד מיי׳ פב׳ מהל׳ טומאת מת הל׳ ח:

רבינו גרשום

כל שהוא מקיף פרסותיו. שפרסות רגליו רחבות ועגולות שכשהוא מקרב רגליו זו אצל זו אין יכולות ארכובותיו להקיש זו בזו:
פיקה יוצא מגודליו. כעין אצבע יתירה:
עקיבו יוצא לאחוריו. שבולט הרבה לאחריו כדמפרש בגמרא כגון שנראה (כגון) שוקו יוצא באמצע רגלו:
והקילבן. לא איתפרש לן [יש מפרשים קילבן שזורק רגלו לאחוריו כשהוא הולך]:
הפיקין והשופנר. כסתות הרבה כעין קרסוליו הרבה:
לא תימא לטרפה. שלקה הרבה ולא סליקה בין האצבעות אלא שעגולה כשל אווז אלא כיון לטריפה אע״ג דסליקה פסול:
קלוטות על הפרק. אם דבוקות הן האצבעות מפיסת יד ועל הפרק האמצעי של אצבעות כשר ואם דבוקה למטה מן הפרק וחתך הדבק כשר:
למעלה מן הפרק דאמר בגמרא היינו למטה מן הפרק דאמרינן במתני׳. או דמרבי כולהי הני מאו:
[ובנספרת] על גב היד שעומ׳ בשורת האצבעו׳:
ועולה למנין קכ״ה. אברים דהיינו רוב מנינו דרמ״ח אברים יש באדם:
רבינו הגדול. רבי:
עשו דבריהם כדברי נביאות. שאין אדם יודע לפרש מה טעם מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל:
משום עצם כשעורה נגעו בה. דעצם כשעורה מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל אף האי נמי:
רב פפא אמר הואיל ואינה נספרת בדין הוא דאפילו במגע ובמשא נמי לא תטמא אלא גזירה שאינה נספרת דתטמא אטו נספרת:
אי הכי. ליגזור כשאינה נספרת דתטמא באהל אטו נספרת:
עבדו. בה היכירא דלא תטמא באהל כי היכי דלא נישרפו על טומאתו תרומה וקדשים:
אע״פ שאין בהן רובע. הקב של עצמות טמאין באהל:
ב׳ שוקין וירך אחד. הואיל ויש רוב בנינו בגובהו של אדם:
חסר. אדם חסר שאין בו אלא מאתים אברים כגון שחסר מכל יד ומכל רגל ב׳ אצבעות ובכל אצבע יש בו שש עצמות עד הזרוע דהיינו חסר מ״ח אברים:
ויתיר שיש בו מאתים ושמונים ואחד. שזה יש לו ל״ג אברים יותר ואלו הן שיש לו ל׳ אצבעות יתירות בידיו וברגליו שיש בהן כ״ל אברים ולכל השש עצמות שבכל אצבע יש כנגדו בזרוע עצם אחד היינו כ״ח יתירות:
ושני צירים וב׳ דלתות ומפתח. והיינו רפ״א אברים:
כולן עולין למנין קכ״ה. אפילו הנך יתירות עולין בחשבון קכ״ה דבין ליתיר ובין לחסר לא אזלינן בתר רוב אברים דידהו אלא בתר רוב אברים דאינשי לעלמא דהוי קכ״ה:
לר׳ עקיבא קשיא לתלמידי דרבי ישמעאל דאינהו לא אשכחו אלא ל׳ אברים טפי באדם ורבי עקיבא דמוסיף מפתח איכא ה׳ אברים טפי:
דלמא איידי דזוטר. ההוא עצם דמפתח איתמוח איתמח בשליקויה:
וכולן. הני חמשה יתירי אינן מטמאין באהל כו׳:
צירי בשר. וליכא בהו עצמות:
הכי נמי מסתברא. דלית בהו עצמות בצירי דאי לא תימא הכי כו׳:

יָתֵר בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, "וַתְּהִי עוֹד מִלְחָמָה", וּכְתִיב: "וַיְהִי אִישׁ מָדוֹן אֶצְבַּע יָדָיו וְאֶצְבַּע רַגְלָיו שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ", מָר סָבַר בִּגְנוּתֵיהּ מִשְׁתַּעֵי, וּמָר סָבַר בִּשְׁבָחֵיהּ מִשְׁתַּעֵי. אָמַר רַבָּה: מָה לִי דִּכְתִיב "שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִסְפָּר"? צְרִיכִי, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ" הֲוָה אָמֵינָא: שֵׁית דִּידֵיהּ וְשֵׁית דְּכַרְעֵיהּ, כְּתַב "עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע". וְאִי כְּתַב "עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע" הֲוָה אָמֵינָא: הוּא חֲמֵשׁ מֵהַאי גִּיסָא וּשְׁבַע מֵהַאי גִּיסָא, כְּתַב "שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ". "מִסְפָּר" — בְּנִסְפֶּרֶת עַל גַּבֵּי הַיָּד. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁבָּא לִפְנֵי רַבִּי טַרְפוֹן, יָתֵר בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע. אָמַר לוֹ: כְּמוֹתְךָ יִרְבּוּ בְּיִשְׂרָאֵל! אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: מִשָּׁם רְאָיָה? כָּךְ אָמַר לוֹ: כְּמוֹתְךָ יִתְמַעֲטוּ מַמְזֵירֵי וּנְתִינֵי מִיִּשְׂרָאֵל! [א(א)]הַשּׁוֹלֵט בִּשְׁתֵּי יָדָיו. תָּנוּ רַבָּנַן — אִיטֵּר, בֵּין בַּיָּד בֵּין בָּרֶגֶל — פָּסוּל. הַשּׁוֹלֵט בִּשְׁתֵּי יָדָיו — רַבִּי פּוֹסֵל וַחֲכָמִים מַכְשִׁירִין. מָר סָבַר — כְּחִישׁוּתָא אַתְחִלָא בְּיָמִין, וּמָר סָבַר — בְּרִיּוּתָא אַתְחִלָא בִּשְׂמֹאל. [ב(ב)]מַתְנִי' הַכּוּשִׁי, הַגִּיחוֹר, וְהַלַּבְקָן, וְהַקִּפֵּחַ, וְהַנַּנָּס, וְהַחֵרֵשׁ, וְהַשּׁוֹטֶה, וְהַשִּׁיכּוֹר, וּבַעֲלֵי נְגָעִים טְהוֹרִים — פְּסוּלִין בְּאָדָם וּכְשֵׁרִים בִּבְהֵמָה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: שׁוֹטָה מִן הַבְּהֵמָה אֵינָהּ מִן הַמּוּבְחָר. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף בַּעֲלֵי הַדִּלְדּוּלִין פְּסוּלִין בָּאָדָם וּכְשֵׁרִין בַּבְּהֵמָה. גְּמָ' כּוּשִׁי — אוּכָּמָא, גִּיחוֹר — חִיוָּרָא, לַבְקָן — סוּמָּקָא. אִינִי? וְהָא הָהוּא דַּאֲמַר לְהוּ "מַאן בָּעֵי לוּקְיָאנֵי", וְאִישְׁתְּכַח חִיוָּרָא! אֶלָּא: כּוּשִׁי — אוּכָּמָא, גִּיחוֹר — סוּמָּקָא, כִּדְאָמְרִי אִינָשֵׁי: "סוּמָּקָא גִּיחְיָא", לַבְקָן — חִיוָּרָא, כְּהָהוּא דַּאֲמַר לְהוּ "מַאן בָּעֵי לוּקְיָאנֵי", וְאִישְׁתְּכַח חִיוָּרֵי. [ג]קִפֵּחַ. תָּנֵי רַב זְבִיד: גָּבוֹהַּ. אִינִי? וְהָתָנֵי רַבִּי אֲבָהוּ: מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִשְׁתַּבֵּחַ בְּבַעֲלֵי קוֹמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ". אָמַר רַב פָּפָּא: בַּאֲרִיכָא שְׁמִיטָה סַנְיָא. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: גָּבוֹהַּ לֹא יִשָּׂא גְּבוֹהִית — שֶׁמָּא יֵצֵא מֵהֶן תּוֹרֶן, נַנָּס לֹא יִשָּׂא נַנֶּסֶת — שֶׁמָּא יֵצֵא מֵהֶם אֶצְבְּעִי, לָבָן לֹא יִשָּׂא לְבָנָה — שֶׁמָּא יֵצֵא מֵהֶם בּוֹהֵק, שָׁחוֹר לֹא יִשָּׂא שְׁחוֹרָה — שֶׁמָּא יֵצֵא מֵהֶן טָפוּחַ. הַחֵרֵשׁ, הַשּׁוֹטֶה, וְהַשִּׁכּוֹר. שִׁכּוֹר מַחֵיל עֲבוֹדָה, בַּהֲדֵי מוּמֵי דְּמַחֲלִי עֲבוֹדָה בָּעֵי לְמִיחְשַׁב! [ג(ד)]בִּשְׁאָר דְּבָרִים הַמְשַׁכְּרִים. וּדְלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא: אָכַל דְּבֵילָה קְעִילִית, וְשָׁתָה חָלָב אוֹ דְּבַשׁ, נִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ — חַיָּיב. [ד]

[ז]מַתְנִי' אֵלּוּ כְּשֵׁרִין בָּאָדָם וּפְסוּלִין בַּבְּהֵמָה: אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ, טְרֵיפָה, וְיוֹצֵא דוֹפֶן, וְשֶׁנֶּעֶבְדָה בָּהֶן עֲבֵירָה, וְשֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם. [ח]וְהַנּוֹשֵׂא נָשִׁים בַּעֲבֵירָה — פָּסוּל עַד שֶׁיַּדִּירֶנָּה הֲנָאָה, וְהַמִּטַּמֵּא לְמֵתִים — פָּסוּל עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא יְהֵא מִטַּמֵּא לְמֵתִים. גְּמָ' וְאֵלּוּ כְּשֵׁירִין בָּאָדָם, מַאי (באותו) ["אוֹתוֹ] וְאֶת בְּנוֹ"? [ה]אִילֵּימָא אַהֲרֹן וּבָנָיו, דִּכְוָתֵיהּ תַּיִשׁ וּבְנוֹ, מִי נָהֵיג? וְהָתַנְיָא: "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ" נוֹהֵג בִּנְקֵבוֹת, וְאֵינוֹ נוֹהֵג בִּזְכָרִים! אֶלָּא תְּיָישָׁה וּבְנָהּ, דִּכְוָותַהּ הָכָא כֹּהֶנֶת וּבְנָהּ, כֹּהֶנֶת בַּת עֲבוֹדָה הִיא? [ה]לְעוֹלָם אַהֲרֹן וּבָנָיו, דִּכְוָותַהּ הָכָא תַּיִשׁ וּבְנוֹ. אָמְרִי בְּמַעְרְבָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין: עֲדָא אָמְרָה חֲנַנְיָה הִיא, דְּתַנְיָא: "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ" נוֹהֵג בִּנְקֵבוֹת וְאֵינוֹ נוֹהֵג בִּזְכָרִים, חֲנַנְיָה אוֹמֵר: נוֹהֵג בִּזְכָרִים וּבִנְקֵבוֹת. [ט]וְהַנּוֹשֵׂא נָשִׁים כּוּ'. תָּנָא: נוֹדֵר וְעוֹבֵד, יוֹרֵד וּמְגָרֵשׁ. [ו]וְלֵיחוּשׁ דִּלְמָא אָזֵיל לְגַבֵּי חָכָם וְשָׁרֵי לֵיהּ! קָסָבַר: צָרִיךְ לְפָרֵט אֶת הַנֶּדֶר. [יא(ז)]הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר צָרִיךְ לְפָרֵט אֶת הַנֶּדֶר, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר אֵין צָרִיךְ לְפָרֵט אֶת הַנֶּדֶר, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? דְּמַדְּרִינַן לֵיהּ בְּרַבִּים. [יב]הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר נֶדֶר שֶׁהוּדַּר בְּרַבִּים אֵין לוֹ הֲפָרָה, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר יֵשׁ לוֹ הֲפָרָה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? דְּמַדְּרִינַן

לֵיהּ

שֵׁית לִידֵיהּ וְשֵׁית לְכַרְעֵיהּ בְּיָדוֹ אַחַת וּבְרַגְלוֹ אַחַת הָיָה יָתֵר וְלֹא בִּשְׁתֵּיהֶן: כְּמוֹתְךָ יִתְמַעֲטוּ מַמְזֵרֵי וּנְתִינֵי מִיִּשְׂרָאֵל כָּל מַמְזֵרִים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל יִהְיוּ כְּמוֹתְךָ וְיִהְיוּ נִכָּרִין שֶׁמִּטִּפָּה פְּסוּלָה הֵן וְלֹא יִדָּבְקוּ בָּהֶן: אִטֵּר בָּרֶגֶל כְּשֶׁמְּהַלֵּךְ עוֹקֵר רֶגֶל הַשְּׂמֹאל תְּחִלָּה מַה שֶּׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם כָּךְ. אִטֵּר בַּיָּד פָּסוּל דִּכְתִי' וְטָבַל אֶצְבָּעוֹ כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּא' אֶצְבַּע וְכֹהֵן אֵינוֹ אֶלָּא יָמִין (זְבָחִים דַּף כד.) וְאִטֵּר דְּרֶגֶל נָמֵי לַעֲמֹד וּלְשָׁרֵת כְּתִי' כְּדֶרֶךְ שְׁאָר עֲמִידָה דְּעָקְרוֹ בְּיָמִין: דְּמַר סָבַר כְּחִישׁוּתָא אַתְחֲלָא לֵיהּ בְּיָמִין: מַתְנִי' הַכּוּשִׁי וְהַגִּיחוֹר וְהַלַּבְקָן וְהַקִּפֵּחַ מְפָרֵשׁ בַּגְּמָ': וּבַעֲלֵי נְגָעִים טְהוֹרִים כְּגוֹן סַפַּחַת. דְּאִי נְגָעִים טְמֵאִים לָא אִצְטְרִיךְ לְמֵימַר דַּאֲפִילּוּ אַכְּנִיסָה לָעֲזָרָה הָוֵי חַיָּב כָּרֵת: הַדִּלְדּוּלִין כְּמִין חֲתִיכוֹת בָּשָׂר יוֹצְאוֹת וְתוֹלוֹת לָהֶם: גְּמ' סוּמָקָא רו"ס בְּלַעַז: לוּקְיָינֵי טְלָאִים לְבָנִים הָיוּ: לְסוּמָקָא רְגִילֵי אִינָשֵׁי לְמִקְרְיֵהּ גּוּחָא: בַּאֲרִיכָא שְׁמִיטָה סַנְיָא לְאָרוֹךְ הוּא וְדַק שֶׁאֵינוֹ עָבֶה לְפִי אָרְכּוֹ וּלְפִי שֶׁדַּק הוּא אֵינוֹ יָכוֹל לִסְבֹּל קוֹמָתוֹ וְנִכְפָּף וְנִרְאֶה כְּמוֹ שֶׁחֻלְיוֹתָיו שְׁמוּטוֹת: בּוֹהֵק שֶׁלָּבָן בְּיוֹתֵר: טָפוּחַ שָׁחוֹר כִּקְדֵרָה וַחֲבֵרוֹ בִּשְׁלְהֵי מַס' שַׁבָּת (דַּף קנז.) וּפָקְקוּ אֶת הַמָּאוֹר בְּטָפִיחַ: שִׁכּוֹר בִּתְמִיָּה: אַחֲלֵי אַחִיל עֲבוֹדָה דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא י) יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ לְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וְגוֹ': בַּהֲדֵי מוּמִין גְּמוּרִין בָּעֵי לְמִחְשְׁבֵיהּ וְקָתָנֵי לֵיהּ גַּבֵּי מוּמִין הַבָּאִין מֵחֲמַת שֶׁאֵין שָׁוִין בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן דְּאָמְרִינַן בְּרֵישׁ פִּרְקִין דְּלָא מַחֲלֵי עֲבוֹדָה: וּדְלָא כְּר' יְהוּדָה דִּמְשַׁוֵּי לִשְׁאָר דְּבָרִים הַמְשַׁכְּרִים דִּין יַיִן דְּמַחֲלֵי עֲבוֹדָה דְּקָאָמַר בְּמַס' כְּרִיתוֹת (דַּף יג:) עַל הַיַּיִן בְּמִיתָה וְעַל שְׁאָר מְשַׁכְּרִין בְּאַזְהָרָה וְנָפְקָא לַן מִשֵּׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל אַלְמָא לְרַבִּי יְהוּדָה שְׁאָר מְשַׁכְּרִין מַחֲלֵי עֲבוֹדָה: דְּתַנְיָא אָכַל דְּבֵלָה קְעִילִית הַגְּדֵלָה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם וּמְשַׁכֶּרֶת כְּיַיִן: דְּבַשׁ מי"ל בְּלַעַ"ז מַיִם וּדְבַשׁ שֶׁלּוֹקִין בְּיַחַד חַיָּב מַלְקוּת כְּר' יְהוּדָה מוֹקְמִינַן לָהּ בְּפֶרֶק אָמְרוּ לוֹ בִּכְרִיתוֹת (שָׁם) דְּקָאָמַר הָתָם עַל שְׁאָר מְשַׁכְּרִין בְּאַזְהָרָה דְּאַל תֵּשְׁתְּ דְּכֵיוָן דִּכְתִיבֵי שְׁאָר מְשַׁכְּרִין מַחֲלֵי עֲבוֹדָה דְּהָא כְּתִיב בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּמַתְנִי' דְּלָא חָשִׁיב לְהוּ גַּבֵּי הָנָךְ דִּמְחַלְּלֵי עֲבוֹדָה דְּלָא כְּר' יְהוּדָה: מַתְנִי' אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ פָּסוּל לְקָרְבָּן דִּמְחֻסַּר זְמַן הוּא: וְהַנּוֹשֵׂא נָשִׁים בַּעֲבֵירָה גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה: גְּמ' עֲדָא אָמְרָה זֹאת אוֹמֶרֶת: בִּזְכָרִים הָאָב וְהַבֵּן אוֹ בַּת: נוֹדֵר וְעוֹבֵד אע"פ שֶׁעָלָיו לֹא גֵּרַשׁ אַחַר לַעֲבֹד מִשֶּׁנָּדַר שֶׁלֹּא תֵּהָנֶה מִמֶּנּוּ וְהוּא מִמֶּנָּה: צָרִיךְ לְפָרֵט הַבָּא לְהַתִּיר נִדְרוֹ צָרִיךְ שֶׁיְּפָרֵט עַל מַה נָּדַר וְכִי שָׁמַע דְּמִשּׁוּם דִּפְסוּלָה לוֹ נָדַר לָא שָׁרֵי נִדְרֵיהּ: נֶדֶר שֶׁהֻדַּר בְּרַבִּים פְּלֻגְתָּא הִיא בְּמַס' גִּטִּין (דַּף מו.) גַּבֵּי הַמּוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ מִשּׁוּם נֶדֶר בְּהַשּׁוֹלֵחַ גֵּט:

וּבִשְׁאָר דְּבָרִים הַמְשַׁכְּרִים וּדְלָא כְּר' יְהוּדָה הָא דְּתַנְיָא בְּסוֹף פ"ק דִּזְבָחִים (דַּף יז:) זָר וְאוֹנֵן וְשִׁכּוֹר וּבַעֲלֵי מוּם בְּקַבָּלָה וּבְהוֹלָכָה וּבִזְרִיקָה פָּסוּל יֵשׁ לִתְמוֹהַּ אַמַּאי נָקַט שִׁכּוֹר הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר שְׁתוּיֵי יַיִן וּפְרוּעֵי רֹאשׁ וְאוֹמֵר הֶחָכָם ר' חַיִּים כֹּהֵן נ"ע דְּמַיְירֵי בִּשְׁאָר דְּבָרִים הַמְשַׁכְּרִים וְכַר' יְהוּדָה דְּמַחֵל עֲבוֹדָה כִּדְמוֹקְמִינַן שִׁכּוֹר דְּהָכָא בִּשְׁאָר דְּבָרִים הַמְשַׁכְּרִים: הָנִיחָא לְמ"ד צָרִיךְ לְפָרֵט כו' פְּלֻגְתָּא הִיא לר"נ וְרַב פָּפָּא בְּפ' הַשּׁוֹלֵחַ (גִּטִּין דַּף לה:) וְנִרְאֶה דְּהִלְכְתָא כר"פ דְּצָרִיךְ לְפָרֵט דְּבַתְרָאָה הוּא וַאֲפִילּוּ לְפִי הַסְּפָרִים דְּגָרְסֵי הָתָם רַב שֵׁשֶׁת בִּמְקוֹם רַב פָּפָּא אֵין הֲלָכָה כְּרַב נַחְמָן דְּלָאו לְעִנְיַן דִּינָא אִיתְּמַר לְהָכִין אַלְמָנָה הַבָּאָה לִגְבּוֹת כְּתֻבָּתָהּ אֶלָּא לְעִנְיַן אִסּוּרָא אִיתְּמַר כִּדְמַשְׁמַע הָתָם דְּקָאָמַר וְאִי אָמְרַתְּ דְּצָרִיךְ לְפָרֵט זִמְנִין דְּגָזְאַן לֵיהּ לְדִבּוּרֵיהּ וְרַב הוּנָא נָמֵי שֶׁהוּא גָּדוֹל בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן קָסָבַר נָמֵי הָתָם צָרִיךְ לְפָרֵט: הָנִיחָא לְמ"ד נֶדֶר שֶׁהֻדַּר בָּרַבִּים אֵין לוֹ הֲפָרָה פֵּי' בַּקּוּנְטְ' פְּלֻגְתָּא בְּמַס' גִּטִּין בְּהַשּׁוֹלֵחַ גֵּט לְאִשְׁתּוֹ (דַּף מו.) גַּבֵּי הַמּוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ מִשּׁוּם נֶדֶר דְּקָאָמַר ר' יְהוּדָה כָּל נֶדֶר שֶׁיָּדְעוּ בּוֹ רַבִּים לֹא יַחֲזִיר דְּאִיכָּא פְּרִיצוּתָא שֶׁנָּדְרָה נֶדֶר שֶׁאֵין לוֹ הֶתֵּר וְשֶׁלֹּא יָדְעוּ בּוֹ רַבִּים יַחֲזִיר דְּלָא חָיֵישׁ לְקִלְקוּלָא וא"ת מְנָלַן דִּפְלִיגִי רַבָּנַן עֲלֵהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה בְּהָכִי דְּקָסָבְרֵי יֵשׁ לוֹ הֲפָרָה דִּלְמָא בְּקִלְקוּלָא לְחוּד פְּלִיגִי וּבְהַהִיא שְׁמַעְתִּין דְּהָתָם נָמֵי פְּשִׁיטָא לֵיהּ לְהַשַּׁ"ס דְּקָסָבְרֵי רַבָּנַן יֵשׁ לוֹ הֲפָרָה דְּקָאָמְרֵי רַבָּנַן אַטּוּ הָתָם מִי אִיכָּא שְׁבוּעָה עֲלַיְהוּ כְּלָל וְכִי תֵּימָא מִילְּתָא מְפַלְּגֵי רַבָּנַן בֵּין יָדְעוּ בּוֹ רַבִּים לְלֹא יָדְעוּ בְּכָל עִנְיָן לֹא יַחֲזִיר דְּחָיְישִׁינַן לְקִלְקוּלָא אַלְמָא יֵשׁ לוֹ הֲפָרָה הָא לָא מְפַלְּגֵי נָמֵי בְּדַעַת הָרַבִּים וְאַע"ג דְּאִיכָּא לְפַלּוּגֵי דְּמָה נַפְשָׁךְ אֵין לוֹ הֲפָרָה לְכ"ע וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ דְּעַל דַּעַת רַבִּים לָא אַיְירֵי כְּלָל לָא אִינְהוּ וְלָא ר' יְהוּדָה אֵין לָחוּשׁ אִם לֹא פֵּרְשׁוּ אַע"פ שֶׁיֵּשׁ לְחַלֵּק אֲבָל בְּהֻדַּר בְּרַבִּים שֶׁחִלֵּק ר' יְהוּדָה אִם אִיתָא דְּאֵין לוֹ הֲפָרָה לְרַבָּנַן נָמֵי הֲוָה לְפָרוֹשֵׁי לְחַלֵּק וְלוֹמַר אִיפְּכָא מִדְּרַבִּי יְהוּדָה וְעוֹד כִּי בְּעַל דַּעַת רַבִּים אִכָּא לְמֵימַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֲפָרָה מִדַּעְתָּם שֶׁל אוֹתָם רַבִּים שֶׁנָּדַר עַל דַּעְתָּם אוֹ לִדְבַר מִצְוָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֲפָרָה וּלְהָכִי לָא פְּסִיק לֵיהּ לְמִתְנֵי בְּעַל דַּעַת רַבִּים שֶׁיַּחֲזִיר לְמַאן דְּחָיֵישׁ לְקִלְקוּלָא לִפְעָמִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֶתֵּר וְאִיכָּא קִלְקוּלָא אֲבָל בְּרַבִּים אֵין לוֹ הֲפָרָה לָא שְׁנָא לִדְבַר מִצְוָה וְלָא שְׁנָא לִדְבַר הָרְשׁוּת בְּשׁוּם עִנְיָן אֵין לוֹ הֲפָרָה תֵּדַע דְּמַעֲשֵׂה דְּגִבְעוֹנִים לִדְבַר מִצְוָה הָיָה: דְּמַדְּרִינַן לָהּ עַל דַּעַת רַבִּים וא"ת בְּרֵישׁ הַשּׁוֹלֵחַ (גִּטִּין דַּף לה:) גַּבֵּי אַלְמָנָה שֶׁהִתְקִין רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שֶׁתְּהֵא נוֹדֶרֶת לַיְּתוֹמִים כָּל מַה שֶּׁיִּרְצוּ כו' וְקָאָמַר רַב הוּנָא לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא נִשֵּׂאת אֲבָל נִשֵּׂאת אֵין מַדִּירִין אוֹתָהּ דְּמֵפֵר לָהּ בַּעְלָהּ אֲפִילּוּ נָדְרָה בְּרַבִּים וְאַמַּאי אַכַּתִּי נַדִּיר אוֹתָהּ עַל דַּעַת רַבִּים שֶׁאֵין לוֹ הֲפָרָה כִּדְאָמַר אֲמֵימָר הָכָא וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ דִּלְעִנְיַן נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ אֵין לְחַלֵּק בֵּין בְּרַבִּים בֵּין עַל דַּעַת רַבִּים כֵּיוָן דִּבְרַבִּים יֵשׁ לוֹ הֲפָרָה לְרַב הוּנָא ה"ה עַל דַּעַת רַבִּים בְּנִדְרֵי אִשְׁתּוֹ וְכִי פָּרִיךְ הָתָם אַדְּרַב הוּנָא וְנֵיחוּשׁ דִּלְמָא אָזְלָא לְגַבֵּי חָכָם וְשָׁרֵי לָהּ וּמְשַׁנֵּי קָסָבַר צָרִיךְ לְפָרֵט אֶת הַנֶּדֶר הֲוָה מָצֵי לְשַׁנּוּיֵי דְּמַדִּיר לָהּ עַל דַּעַת רַבִּים אֶלָּא דְּלָא צָרִיךְ וְעוֹד י"ל דְּרַב הוּנָא לֵית לֵהּ דַּאֲמֵימָר דְּהָא דְּקָאָמַר אֲמֵימָר אֲפִילּוּ לְמ"ד נֶדֶר שֶׁהֻדַּר בְּרַבִּים כו' לָאו אַפְּלֻגְתָּא דַּאֲמוֹרָאֵי קָאֵי דְּרַב הוּנָא וְרַב נַחְמָן בְּרֵישׁ הַשּׁוֹלֵחַ (שָׁם) אֶלָּא אַפְּלֻגְתָּא דְּר' יְהוּדָה וְרַבָּנַן בְּסוֹף הַשּׁוֹלֵחַ (גִּטִּין דַּף מו.):

עין משפט נר מצוה

א מיי' פח' מהל' ביאת מקדש הל' יא:
ב מיי' פח' מהל' ביאת מקדש הל' טו:
ג מיי' פא' מהל' ביאת מקדש הל' ב:
ד מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' ז:
ה מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' ד:
ו מיי' פב' מהל' איסורי המזבח הל' טו:
ז מיי' פו' מהל' ביאת מקדש הל' טו:
ח מיי' פי"ב מהל' שחיטה הל' יא, טוש"ע יו"ד סי' טז סעי' ב:
ט מיי' פו' מהל' ביאת מקדש הל' טו:
י מיי' פו' מהל' שבועות הל' ה:
יא מיי' פד' מהל' נדרים הל' ה, טוש"ע יו"ד סי' רכח סעי' יד:
יב מיי' פו' מהל' שבועות הל' ח:
יג מיי' פד' מהל' נדרים הל' ה, טוש"ע יו"ד סי' רכח סעי' כג:

רבינו גרשום

הוה אמינא שית לידיה. חמש ושית לכרעיה חמש: משום ראיה. לא אמר ליה כמותך ירבו משום שבחא. אלא [illegible]

מסורת הש"ס

א תוספתא בכורות
ב ספרא אמור פרק ג ד; ספרא אמור פרק ג ה; ספרא אמור פרק ג ז; ספרא אמור פרק ג ו; ספרא אמור פרק ג ג
ג סוטה לו.
ד סנהדרין עז:; נזיר ד.; יומא עו.
ה חולין עח:
ו גיטין לה:
ז גיטין לו.

גליון הש"ס

מתני' והחרש. עיין לעיל דף לז ע"א תוס' ד"ה מה:

תורה אור השלם

וַתְּהִי־עוֹד מִלְחָמָה לַפְּלִשְׁתִּים אֶת־יִשְׂרָאֵל וַיֵּרֶד דָּוִד וַעֲבָדָיו עִמּוֹ וַיִּלָּחֲמוּ אֶת־פְּלִשְׁתִּים וַיָּעַף דָּוִד [שמואל ב כא, טו]

וַתְּהִי־עוֹד מִלְחָמָה בְּגַת וַיְהִי אִישׁ (מדין) [מָדוֹן] וְאֶצְבְּעֹת יָדָיו וְאֶצְבְּעוֹת רַגְלָיו שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִסְפָּר וְגַם־הוּא יֻלַּד לְהָרָפָה [שמואל ב כא, כ]

וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה כִסְּתָה הַצָּרַעַת אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ וְטִהַר אֶת־הַנָּגַע כֻּלּוֹ הָפַךְ לָבָן טָהוֹר הוּא [ויקרא יג, יג]

וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ וְחָסֹן הוּא כָּאַלּוֹנִים וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת [עמוס ב, ט]

יַיִן וְשֵׁכָר אַל־תֵּשְׁתְּ אַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ בְּבֹאֲכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא תָמֻתוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם [ויקרא י, ט]

אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ כִּי־קָדֹשׁ הוּא לֵאלֹהָיו [ויקרא כא, ז]

מסורת הש"ס

א ערכין כג.
ב מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; נדרים ב:
ג משנה כריתות; תוספתא בכורות; תוספתא נדה
ד יבמות ק.; משנה יבמות; תוספתא יבמות
ה גיטין לו.

תורה אור השלם

וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא [במדבר יח, טז]

וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהֹוָה וְכָל־פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהֹוָה [שמות יג, יב]

קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא [שמות יג, ב]

[א]לֵיהּ אַדַּעַת רַבִּים. [ב](א)אָמַר אַמֵּימָר: הִלְכְתָא, אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר נֶדֶר שֶׁהוּדַּר בָּרַבִּים יֵשׁ לוֹ הֲפָרָה, עַל דַּעַת הָרַבִּים אֵין לוֹ הֲפָרָה. וְהָנֵי מִילֵּי לִדְבַר הָרְשׁוּת, אֲבָל לִדְבַר מִצְוָה יֵשׁ לוֹ הֲפָרָה. כִּי הַהוּא דְּמַקְרֵי דַרְדְּקֵי, אַדְרֵיהּ רַב אַחָא דְּקָא פָּשַׁע בִּינוֹקֵי, וְאַהְדְּרֵיהּ רָבִינָא, דְּלָא אַשְׁכַּח דַּהֲוָה דַּיֵּיק כְּוָותֵיהּ. וְהַמִּטַּמֵּא לְמֵתִים כּוּ'. מַאי שְׁנָא הָכָא דְּסַגִּי לֵיהּ בְּקַבָּלָה, וּמַאי שְׁנָא הָתָם דְּמַדְּרִינַן לֵיהּ? הָתָם יִצְרוֹ תְּקָפוֹ.

הֲדַרַן עֲלָךְ מוּמִין אֵלּוּ.

(ב)מַתְנִי' **יֵשׁ** בְּכוֹר לְנַחֲלָה, וְאֵינוֹ בְּכוֹר לַכֹּהֵן; בְּכוֹר לַכֹּהֵן, וְאֵינוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה; בְּכוֹר לְנַחֲלָה וְלַכֹּהֵן, וְיֵשׁ שֶׁאֵינוֹ בְּכוֹר לֹא לְנַחֲלָה וְלֹא לַכֹּהֵן. [ג(ג)ד]אֵיזֶהוּ בְּכוֹר לְנַחֲלָה וְאֵינוֹ בְּכוֹר לַכֹּהֵן? הַבָּא אַחַר נְפָלִים, אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא אֶת רֹאשׁוֹ חַי, וּבֶן תִּשְׁעָה שֶׁיָּצָא רֹאשׁוֹ מֵת, הַמַּפֶּלֶת כְּמִין בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף — דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד שֶׁיְּהֵא בּוֹ מִצּוּרַת אָדָם. הַמַּפֶּלֶת סַנְדָּל, אוֹ שִׁלְיָא, אוֹ שָׁפִיר מְרוּקָּם, וְהַיּוֹצֵא מְחוּתָּךְ — הַבָּא אַחֲרֵיהֶם בְּכוֹר לְנַחֲלָה, וְאֵין בְּכוֹר לַכֹּהֵן. [ה]מִי שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ בָּנִים, וְנָשָׂא אִשָּׁה שֶׁכְּבָר יָלְדָה, עוֹדָהּ שִׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה, עוֹדָהּ נָכְרִית וְנִתְגַּיְּירָה, מִשֶּׁבָּאת לְיִשְׂרָאֵל יָלְדָה — בְּכוֹר לְנַחֲלָה וְאֵין בְּכוֹר לַכֹּהֵן. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: בְּכוֹר לְנַחֲלָה וְלַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּטֶר רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל" — עַד שֶׁיִּפְטְרוּ רֶחֶם מִיִּשְׂרָאֵל. [ו]מִי שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים וְנָשָׂא אִשָּׁה שֶׁלֹּא יָלְדָה, נִתְגַּיְּירָה מְעוּבֶּרֶת, נִשְׁתַּחְרְרָה מְעוּבֶּרֶת. [טי(ד)]וְיָלְדָה הִיא וְכֹהֶנֶת הִיא, וּלְוִיָּה הִיא, וְאִשָּׁה שֶׁכְּבָר יָלְדָה, וְכֵן מִי שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה לְאַחַר בַּעְלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וְנִשֵּׂאת וְיָלְדָה, וְאֵינוֹ יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן אִם בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן — בְּכוֹר לַכֹּהֵן וְאֵינוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה.

גְּמָ'

רש"י

וְהָנֵי מִילֵּי דְּאֵין לוֹ הֲפָרָה לְנֶדֶר שֶׁהֻדַּר עַל דַּעַת רַבִּים: לְאַדְרֵיהּ רַב אַחָא שֶׁלֹּא יְלַמֵּד עוֹד תִּינוֹקוֹת: פָּשַׁע בְּיָנוֹקֵי מַלְקֶה אוֹתָן וּמֵתִים: בְּקַבָּלָה בְּלֹא נֶדֶר: גַּבֵּי נָשִׁים יִצְרוֹ תּוֹקְפוֹ לְהָכִי מַדְּרִינַן לֵיהּ: מַתְנִי' יֵשׁ בְּכוֹר לְנַחֲלָה לִטּוֹל פִּי שְׁנַיִם: לַכֹּהֵן לָתֵת לַכֹּהֵן פִּדְיוֹנוֹ ה' סְלָעִים: הַבָּא אַחַר נְפָלִים שֶׁיָּצָא רֹאשׁוֹ שֶׁל נֵפֶל חַי כְּגוֹן שֶׁהָיוּ תְּאוֹמִים אֶחָד נֵפֶל וְאֶחָד כָּלוּ לוֹ חֳדָשָׁיו וְהוֹצִיא נֵפֶל רֹאשׁוֹ חַי וְהֶחֱזִירוֹ וּבָא חֲבֵרוֹ וּקְדָמוֹ וְיָצָא זֶה הָאַחֲרוֹן בְּכוֹר לְנַחֲלָה דְּרִאשׁוֹן לֹא הִפְסִילוֹ וְאע"ג דְּרֹאשׁוֹ שֶׁהוֹצִיא חָשׁוּב לֵידָה מְעַלְּיָא מ"מ לְגַבֵּי נַחֲלָה כְּתִיב רֵאשִׁית אוֹנוֹ מִי שֶׁלֵּב אָבִיו דָּוֶה עָלָיו אִם מֵת יָצָא נֵפֶל שֶׁהוֹצִיא רֹאשׁוֹ רִאשׁוֹן וַהֲוֵי כִּילּוּד דְּלָאו בַּר קְיָמָא הוּא וְאֵין לִבּוֹ דָּוֶה עָלָיו אֲבָל לְעִנְיַן כֹּהֵן פָּטוּר הַאי וְגַם אַחֲרוֹן דִּבְפֶטֶר רֶחֶם תַּלְיָא מִלְּתָא וַהֲרֵי רִאשׁוֹן פָּטַר אֶת הָרֶחֶם: וּבֶן ט' שֶׁיָּצָא רֹאשׁוֹ מֵת וְהֶחֱזִירוֹ וְיָצָא אָחִיו הָוֵי בְּכוֹר לְנַחֲלָה דְּהָא רִאשׁוֹן לֹא חָשִׁיב שֶׁאֵין הַלֵּב [אָבִיו] דָּוֶה עָלָיו וּלְעִנְיַן כֹּהֵן פֶּטֶר רֶחֶם הוּא אֲבָל יָצָא רִאשׁוֹן בֶּן ט' חַי וְאַחַ"כ הֶחֱזִירוֹ וּמֵת בְּכוֹר לְנַחֲלָה נָמֵי לֹא הָוֵי זֶה הַבָּא אַחֲרָיו: וְכֵן הַמַּפֶּלֶת בְּהֵמָה כו' לְמִפְטַר מִנַּחֲלָה לֹא חֲשִׁיבֵי דְּאֵין הַלֵּב דָּוֶה עֲלֵיהֶם אֲבָל פֶּטֶר רֶחֶם מִיהָא הָווּ: עַד שֶׁיְּהֵא בּוֹ מִצּוּרַת הָאָדָם לֹא חָשִׁיב פֶּטֶר רֶחֶם וְהַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר אַף לַכֹּהֵן: סַנְדָּל שֶׁאֵין לוֹ צוּרַת פָּנִים: אוֹ שִׁלְיָא שֶׁהֲרֵי אֵין שִׁלְיָא בְּלֹא וָלָד אֶלָּא שֶׁנִּמּוֹחַ וּמִיהוּ פֶּטֶר רֶחֶם הָוֵי: שָׁפִיר עוֹר מַמָּשׁ שֶׁל וָלָד: מְרֻקָּם מְפָרֵשׁ בְּמַסֶּכֶת נִדָּה בְּהַמַּפֶּלֶת (נִדָּה דַּף כה.) מַהוּ רִקּוּמוֹ שֶׁל שָׁפִיר: מְחֻתָּךְ אֵבָרִים אֵבָרִים וְיָצָא כו' הָוֵי פֶּטֶר רֶחֶם אֲבָל רֹאשׁ מְחֻתָּךְ לֹא פָּטַר אִם קָדַם אָחִיו וְיָצָא קֹדֶם יְצִיאַת רֹב אֵבְרֵי הַמְחֻתָּךְ הָוֵי נָמֵי בְּכוֹר לַכֹּהֵן: שֶׁכְּבָר יָלְדָה כו' דִּלְעִנְיַן נַחֲלָה תַּלְיָא מִלְּתָא בְּאָב דִּכְתִיב (דְּבָרִים כ"א:י"ז) רֵאשִׁית אוֹנוֹ וּלְעִנְיַן כֹּהֵן פֶּטֶר רֶחֶם: עוֹדָהּ שִׁפְחָה אֲפִילּוּ עוֹדָהּ שִׁפְחָה בְּלֵדָה רִאשׁוֹנָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה עַכְשָׁו: עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים וְנִתְגַּיְּירָה וּמִשֶּׁבָּאת לְגַבֵּי יִשְׂרָאֵל יָלְדָה נָמֵי הָוֵי בְּכוֹר לְנַחֲלָה שֶׁהֲרֵי לָזֶה לֹא הָיוּ בָּנִים וּלְכֹהֵן לֹא דְּאֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם: לְנַחֲלָה וּלְכֹהֵן דְּבָנִים הַנּוֹלָדוֹ לָהּ בִּהְיוֹתָהּ עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים לָא פָּטְרֵי: נִתְגַּיְּירָה מְעֻבֶּרֶת וּבַעְלָהּ עִמָּהּ וְיָלְדָה הָוֵי אוֹתוֹ וָלָד בְּכוֹר לַכֹּהֵן דְּפֶטֶר רֶחֶם הוּא בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא לְנַחֲלָה דְּהוֹרָתוֹ שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה וְלָאו בַּר נַחֲלָה הוּא וְזֶרַע מִצְרִי רַחֲמָנָא אַפְקְרֵיהּ דִּכְתִיב (יְחֶזְקֵאל כ"ג:כ') וְזִרְמַת סוּסִים זִרְמָתָם: הִיא וְכֹהֶנֶת אוֹ בַּת יִשְׂרָאֵל מְבַכֶּרֶת שֶׁיָּלְדָה עִם כֹּהֶנֶת מְבַכֶּרֶת וְאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה וָלָד שֶׁל יִשְׂרָאֵל: אוֹ הִיא וּלְוִיָּה דִּלְוִיָּה נָמֵי פָּטוּר בְּנָהּ מֵחָמֵשׁ סְלָעִים כִּדְאָמְרַן בפ"ק: אוֹ הִיא וְאִשָּׁה שֶׁכְּבָר יָלְדָה וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ בְּנָהּ בְּכוֹר לַכֹּהֵן. וּרְבוּתָא קָא מַשְׁמַע לַן דְּבַעְלָהּ שֶׁל מְבַכֶּרֶת חַיָּב ה' סְלָעִים לַכֹּהֵן דְּהַכֵּן זָכָר יֵשׁ לוֹ כָּל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ וְלֹא לְנַחֲלָה דְּהָא לָא יָדַע בְּרֵיהּ דְּמַאן הוּא: וְכֵן מִי שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה כו' נָמֵי בְּכוֹר לְכֹהֵן וְהוּא יִפְדֶּה עַצְמוֹ וְלֹא לְנַחֲלָה דְּהָא לֹא יָדַע מַאן יָרֵית. וּבַגְּמָ' פָּרֵיךְ דַּאֲפִילּוּ פָּשׁוּט נָמֵי לָא הָוֵי:

תוספות

אָמַר אַמֵּימָר הִלְכְתָא אַפִּי' לְמַ"ד כו' בְּפֶ' הַשּׁוֹלֵחַ (בְּגִטִּין לו.) גָּרַס הִלְכְתָא אַפִּי' לְמַ"ל כו' וּבְמַכּוֹת (דַּף טז.) גָּרְסִי' בְּרוֹב סְפָרִים הִלְכְתָא נֶדֶר שֶׁהֻדַּר בָּרַבִּים יֵשׁ לוֹ הֲפָרָה וּלְמַאי דְּגָרְסִי' נָמֵי אַפִּי' לְמַ"ל נֶדֶר שֶׁהֻדַּר בְּרַבִּים שֶׁלֹּא בָּא עַכְשָׁו לִפְסֹק בְּהֻדַּר בָּרַבִּים מ"מ יֵשׁ לְדַקְדֵּק מִדְּהֻצְרַךְ לִפְסֹק אֵין לוֹ הֲפָרָה בְּעַל דַּעַת רַבִּים לכ"ע מִכְּלָל שֶׁסָּבַר דִּבְרַבִּים יֵשׁ לוֹ הֲפָרָה דְּאִי אֵין לוֹ הֲפָרָה כָּל שֶׁכֵּן בְּעַל דַּעַת רַבִּים וְשֶׁלֹּא בִּלְשׁוֹן פְּסַק הָיָה לוֹ לוֹמַר אַפִּי' לְמַ"ל וְאע"ג דְּאַסְקִינַן בְּפֶ' הַשּׁוֹלֵחַ (גִּטִּין דַּף נה:) אַנְּבָא דְּרַב נַחְמָן דְּמַדְּרִינַן לֵיהּ בָּרַבִּים דְּמַשְׁמַע דס"ל הָכִי לקי"ל כְּוָתֵיהּ בְּדִינֵי וּלְעִנְיַן דִּינָא אִיתְּשִׁיל הָא פָּרֵיךְ בָּתַר הָכִי הָנִיחָא לְמ"ל כו' וְלָאו אַמַּתְנִיתִין דְּפִרְקִין דְּמַיְיתִי הָתָם לְחוּלֵיהּ קָאֵי אֶלָּא קָאֵי נָמֵי אַדְּרַב נַחְמָן מִדְּאַדְרֵיהּ נָמֵי רַב אַחָא לְהַהוּא מַקְרֵי דַּרְדְּקֵי עַל דַּעַת רַבִּים מַשְׁמַע דְּקָסָבַר דִּבְרַבִּים יֵשׁ לוֹ הֲפָרָה דְּלָא מִסְתַּבֵּר לוֹמַר דִּלְכָךְ הֶעֱרַךְ עַל דַּעַת רַבִּים וְלֹא אָמַר הִדִּירוֹ בָּרַבִּים לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ רַבִּים מְזֻמָּנִים לְפָנָיו וְרַב יוֹסֵף דְּאָמַר בְּעַרְבֵי פְּסָחִים (פְּסָחִים קז.) (אָמַר) [אֲסוּר] בָּרַבִּים דְּלָא אִשְׁתֵּי שִׁכְרָא מַשְׁמַע דְּקָסָבַר דִּבְרַבִּים אֵין לוֹ הֲפָרָה לָא קי"ל הָכִי: **אֲבָל** לִדְבַר מִצְוָה יֵשׁ לוֹ הֲפָרָה אוֹמֵר ר"ת דְּמִשּׁוּם דְּמִסְתָּמָא נִיחָא לְהוּ לָרַבִּים וְעוֹד אָמַר ר"ת דְּעַל דַּעַת [רַבִּים] הַיְנוּ כְּשֶׁמְּפָרֵשׁ עַל דַּעַת פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּפְנֵיהֶם אֲבָל עַל דַּעַת [רַבִּים] סְתָם לָאו כְּלוּם הוּא וְעַל דַּעַת יָחִיד וְאע"פ שֶׁפֵּרֵשׁ עַל דַּעְתּוֹ יָכוֹל חָכָם לְהַתִּיר: מַתְנִי' יֵשׁ בְּכוֹר לְנַחֲלָה כו' אֵיזֶהוּ בְּכוֹר לְנַחֲלָה כו' הָכָא נָקַט אַמַּאי דִּפְתַח בֵּהּ וּזְמַנִין דְּנָקַט אַדְּסָלֵיק מִנֵּהּ כְּדִמְפָרֵשׁ בְּרֵישׁ נְדָרִים (דַּף ב:): **הַמַּפֶּלֶת** סַנְדָּל כו' בְּפֶרֶק הַמַּפֶּלֶת (נִדָּה כו.) מְפָרֵשׁ סַנְדָּל דִּתְנַן גַּבֵּי בְּכוֹרוֹת לְמַאי הִלְכְתָא לָבֹא אַחֲרָיו וְכוּ' וא"ת מַה חִדּוּשׁ הוּא הָא בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לָהּ הָכָא וְי"ל דס"ל דְּלָבֹא אַחֲרָיו דְּמַתְנִיתִין דְּהָכָא הַיְנוּ אוֹתוֹ שֶׁיִּוָּלֵד בְּעִבּוּר אַחֵר וְלֹא אוֹתוֹ שֶׁעִם הַסַּנְדָּל דִּרְגִילוּת הוּא שֶׁיִּוָּלֵד קֹדֶם הַסַּנְדָּל וּלְהָכִי פָּרִיךְ לְמַאי הִלְכְתָא דְּתִפּוֹק לִי שֶׁהֲרֵי בָּא אַחַר הַוָּלָד שֶׁעִם הַסַּנְדָּל דְּאֵין סַנְדָּל שֶׁאֵין עִמּוֹ וָלָד וּמְפָרֵשׁ דְּלְאוֹתוֹ וָלָד עַצְמוֹ הַנּוֹלָד עִם הַסַּנְדָּל אִצְטְרִיךְ לְמִתְנְיָא דִּפְעָמִים שֶׁהוּא בָּא אַחַר הַסַּנְדָּל: **וְהַיּוֹצֵא** מְחֻתָּךְ פֵּי' בְּקוּנְטְרֵס דְּרוֹב אֵבָרִים מְחֻתָּכִים פּוֹטְרִים אֶת הָרֶחֶם אֲבָל רֹאשׁ לֹא פָּטַר בִּמְחֻתָּךְ וְהַךְ מִלְּתָא פְּלוּגְתָּא דַּאֲמוֹרָאֵי הִיא בְּפֶרֶק הַמַּפֶּלֶת (נִדָּה דַּף כט.) דְּר' יוֹחָנָן סָבַר הָתָם דַּאֲפִי' מְחֻתָּךְ הָרֹאשׁ פּוֹטֵר: **נִתְגַּיְּרָה** מְעֻבֶּרֶת פֵּי' בְּקוּנְטְרֵס וּבַעְלָהּ עִמָּהּ וְיָלְדָה הָוֵי אוֹתוֹ וָלָד בְּכוֹר לַכֹּהֵן דְּפֶטֶר רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל הוּא וְלֹא לְנַחֲלָה דְּהוֹרָתוֹ שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה וְלָאו בַּר נַחֲלָה הוּא דְּזֶרַע מִצְרִי רַחֲמָנָא אַפְקְרֵיהּ דִּכְתִיב וְזִרְמַת סוּסִים זִרְמָתָם וּבְחִנָּם פֵּי' טַעַם זֶה דִּבְלָאו הָכִי לָאו בַּר נַחֲלָה הוּא מִשּׁוּם דְּגֵר שֶׁנִּתְגַּיֵּיר כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד דָּמֵי וְאֵינוֹ חָשׁוּב אָבִיו וְאע"ג דִּבְעוֹלוֹ מַגְרֵי חָשׁוּב אָבִיו גַּבֵּי נַחֲלָה וְלָא אָמְרִי' רַחֲמָנָא אַפְקְרֵיהּ לְעִנְיָן זֶה לְזַרְעֵיהּ דְּהָא מַגְרֵי יוֹרֵשׁ אָבִיו דְּבַר תּוֹרָה וּמִיהוּ בְּפֶרֶק נוֹשְׂאִין עַל הָאֲנוּסָה (יְבָמוֹת דַּף נח.) אָמְרִינַן הָא דַּאֲסוּר רַבָּנַן אֵין אָב לְמַגְרֵי לָאו מִשּׁוּם דִּשְׁטוּפֵי בְּזִמָּה וְלָא יְדִיעַ דְּהָא שְׁנֵי אַחִין תְּאוֹמִים דְּטִפָּה אַחַת [הָיָה] וְנֶחְלְקָה לִשְׁתַּיִם וְקָתָנֵי וְאֵין חַיָּבִים מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָח ס"מ אַפְקוֹרֵי אַפְקְרֵיהּ רַחֲמָנָא לְזַרְעֵיהּ דְּמַגְרֵי דְּצָרִיךְ לְטַעְמָא דְּאַפְקְרֵיהּ אע"ג דְּנִתְגַּיְּירוּ וְלָא סַגִּי בְּטַעְמָא דִּכְקָטָן שֶׁנּוֹלַד דָּמֵי וּלְדָבָר תֵּמַהּ הוּא וְי"ל דְּאִי לָאו טַעְמָא דְּאַפְקְרֵיהּ לְזַרְעֵיהּ הָיָה לָנוּ לֶאֱסֹר לְמִנְסַב נְשֵׁי דַּהֲדָדֵי מִשּׁוּם דְּאָתֵי לְאַחְלוּפֵי בְּיִשְׂרָאֵל וְהָתָם מַשְׁמַע דַּאֲפִי' אִסּוּרָא לֵיכָּא וְאֵין חַיָּבִין לָאו דַּוְקָא וְגַם הָיָה לָנוּ לְהַצְרִיךְ חֲלִיצָה וְהָתָם קָתָנֵי לֹא חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פו' מהל' ביאת מקדש הל' ט:
ב מיי' פו' מהל' שבועות הל' ח, טוש"ע יו"ד סי' רכח סעי' כא:
ג מיי' פב' מהל' נחלות הל' י, טוש"ע חו"מ סי' ערז סעי' ו:
ד מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יד, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' כב:
ה מיי' פב' מהל' נחלות הל' ו:
ו מיי' פב' מהל' נחלות הל' ט, טוש"ע חו"מ סי' ערז סעי' ח ט יא:
ז מיי' פב' מהל' נחלות הל' ו:
ח מיי' פב' מהל' נחלות הל' ט, טוש"ע חו"מ סי' ערז סעי' ח ט יא:
ט מיי' פב' מהל' נחלות הל' ו:
י מיי' פב' מהל' נחלות הל' ט, טוש"ע חו"מ סי' ערז סעי' ח ט יא:

רבינו גרשום

לאדריה רב אחא. אדעתא דרבים:
התם בנושא נשים בעבירה אימר יצרו תוקפו לנשאה ואי לא מדיר ואלי לא מגרש:
סליק פירקא
הבא אחר הנפלים בני ח':
ואע"פ שיצא ראשו חי. כיון דלאו בר קיימא הוי הבא אחריו בכור לנחלה הוי ולא בכור לכהן דלא הוי פטר רחם:
וחכ"א. לעולם הוי נמי לכהן עד שיהא בו כנפל צורת אדם:
סנדל. מפורש במסכת נדה:
או ילדה עולה שפחה או ילדה עולה עובדת כוכבים ואח"כ נישאת לישראל שלא היו לו בנים בכור לנחלה. דהוי ראשית אונו:
עד שיפטרו רחם מישראל. כלומר לעולם הוי נמי בכור לכהן הבא אחריו עד שיפטרו רחם מישראל של יהודית כלומר דהני דילדה בגיותה לא חשיבי למיפטריה מכהן לבא אחריו:
או נתגיירה והיא מעוברת או נשתחררה והיא מעוברת. האי ולד הוי בכור לכהן כיון שנולד ביהדות וחייב לפדות עצמו:
והך אשה שלא ילדה ואע"ג דילדה היא וכהנת ביחד ונתערבו ולדיהן או היא ולויה או היא ואשה שכבר ילדה ולא ידיע איזה הוא בכור שחייב לפדות ואפי' הכי הוי בכור לכהן וכן מי שלא שהתה כו':

יש בכור לנחלה פרק שמיני בכורות

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' טו, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' כב:

ב מיי' פה' מהל' מאכלות אסורות הל' טו, טוש"ע יו"ד סי' יד סעי' א:

ג מיי' פי' מהל' איסורי ביאה הל' ו, טוש"ע יו"ד סי' קצד סעי' י:

ד מיי' פב' מהל' נחלות הל' ב, טוש"ע חו"מ סי' ערז סעי' ו:

ה מיי' פי"ג מהל' גירושין הל' כא, טוש"ע אה"ע סי' יז סעי' כד:

ו מיי' פי"ג מהל' גירושין הל' כא, טוש"ע אה"ע סי' יז סעי' כד:

ז מיי' פי"ב מהל' גירושין הל' טו, טוש"ע אה"ע סי' יז סעי' ב:

רבינו גרשום

אין הראש פוטר בנפלים. לענין שלא כלו חדשיו אע"ג שיצא ראשו חי אינו פוטר את הבא אחריו מכהן:

כל היכא דנפשת רוח חיים בחפיה. לכר קיימא הוא חשוב רישיה ליפטר נבא אחריו מכהן:

ומאי קמ"ל. סיפא לתנא ראשו לכיון דמפיק רישיה כו':

תניא. בבהמה המקשה הוציא ראשו אע"פ שהחזיר הרי זה כיולד ואין שחיטת אמו מטהרתו:

דבהמה כיון דלית לה פרחזור לאלתר כי הוציא ראשו הוי כיולד אבל (חלס) אסה כיון דאית לה פרחזור דמעכב אימא לגא ליהוי כיולד קמ"ל סיפא דמתניתין דהוי [כיולד] ואכתי אמאי איצטריך לסיפא דהכא נמיתנא ראשו הוא נמי תנינא דרוב ראשו הוי כיולד:

יצא כלרכו. ראשו קודם:

מתניתא פלחתו. אלמא דסיפא נופה לא איצטריך ליה דאיתנו לאשמעינן דראשו תחוב ולידה ורישא אמאי תני ראשו אלא ולאו לאו מסום סיפא קתני ולא דומי הוי אלא ראשו ממש וקתני פוטר אלמא הראש פוטר בנפלים ותיובתא לשמואל:

מ"ט. מסום דכתיב יכיר לו לתת לו פי שנים ובפלחת בלא פנים לא הוי היכר:

ואח"כ נתגיירה. קודם שיצאו הפנים ואחר הגוף אין נותנין לה ימי טומאה דאמרה מסום דהוצאת פלחת בגויתה הוי לידה ועובדת כוכבים לא מטמיא בלידה:

עם החוטם. וקשיא לר' יוחנן דאמר פלחת בלא חוטם פוטר אף לגמלה:

על החוטם דהיינו פלחת לחוליה:

כי אקיל בסופה היכא דיצאו חולאי מותרת דקא חזו למת:

בתחלה היכא דלא חזו למת ולאחר שיצאו עליה (דהוצאה) הוא כלי להתירה לא סגיא אלא בפרעוף פנים עם החוטם:

מסורת השי"ס

א חולין סח.

ב משנה חולין

ג נדה כח.; משנה נדה

ד יבמות קכ.

ה משנה יבמות; יבמות קכב.

גליון השי"ס

גמ' אין נותנין לה ימי טומאה וימי טהרה. עי' נדה לו ע"א תוס' ד"ה הלכתא:

תורה אור השלם

כל אֲשֶׁר נִשְׁמַת־רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו מִכֹּל אֲשֶׁר בֶּחָרָבָה מֵתוּ [בראשית ז, כב]

כִּי אֶת־הַבְּכֹר בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה [דברים כא, יז]

הַכֶּרֶת פְּנֵיהֶם עָנְתָה בָּם וְחַטָּאתָם כְּסְדֹם הִגִּידוּ לֹא כִחֵדוּ אוֹי לְנַפְשָׁם כִּי־גָמְלוּ לָהֶם רָעָה [ישעיהו ג, ט]

וְאַיְּידֵי דְּבָעֵי לְמִתְּנֵי סֵיפָא בֶּן ט' כו' מִגּוּפָהּ הָיָה מָצֵי לְמֵימַר לְעִנְקָט רֹאשׁוֹ מִשּׁוּם גְּמ' אֵין הָרֹאשׁ פּוֹטֵר בִּנְפָלִים בֶּן שְׁמוֹנָה שֶׁהוֹצִיא רֹאשׁוֹ חַי וְהֶחֱזִירוֹ וּקְרָמוֹ אָחִיו וְיָצָא

לְמִשְׁמַע מִינַּהּ נַמִּי דְּלָא הָא בַּר קְיָמָא הַכָּא חַלָּבָיו בְּכוֹר נַלְמָלָה נַמִּי לָא הָוֵי אָלָא סֵיפָא אֵין לוֹ דְּלִית לַהּ פְּרוּזְדּוֹר אֵלּוּ פְּרוּזְלוֹר לְהָכָא וּבְרִיס בְּהֵמָה הַמְקַשָּׁה (חֻלִּין לַף סח.) וּכְשֶׁכֶת פ' ז"ר עֲקִיבָא (לַף פוֹ:) שֶׁיּוֹם וְלָא הָוֵי כִּי הַהוּא לְפֶרֶק יוֹצֵא לִכָּן (נִדָּה לַף מכ:) לְמִכִּי הוֹצִיא וָלָא רֹאשׁוֹ חוּץ לְפְרוּזְלוֹר הָוֵי כְּיָלוּד אֶלָּא בְּפְרוּזְלוֹר לְהֶסֶת אֶחָרִין הָכָא מַה יָּכוֹל לְהַחֲזִיר הַפְּרוּזְלוֹר לְעַכֵּב הַגָּלָה כֵּינוּן שֶׁהָרֹאשׁ חוּצָה לוֹ אֶלָּא פְּרוּזְלוֹר לְהֶסֶת הוּא בַּיִת הַחִיצוֹן וּפְרוּזְלוֹר לְהָכָא הוּא עַכְּשָׁו הִזְרִיסָם שֶׁמְּכַפִּים אֶת הָרֹאשׁ בְּבֵין יְרִיסָם וְהָיָה אָמֵינָא לְאָלָא חָשִׁיב רֹאשׁ גָּלָה כֵּינוּן שֶׁהָרֹאשׁ חוּצָה לוֹ פְּרוּזְלוֹר לְהֶסֶת הוּא בַּיִת הַחִיצוֹן וּפְרוּזְלוֹר לְהָכָא הוּא עַכְּשָׁו הִזְרִיסָם שֶׁמְּכַפִּים אֶת הָרֹאשׁ בְּבֵין יְרִיסָם וְהָיָה אָמֵינָא לְאָלָא חָשִׁיב רֹאשׁ גָּלָה בֵּינוּן דְּמִיעַל לַן דְּכִינוּן דְּמַפֵּיק לֵיהּ רֵישֵׁיהּ הָוֵה [לֵיהּ] לֵידָה? תְּנֵינָא: הוֹצִיא רֹאשׁוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִירוֹ — חֲרֵי זֶה כְּיָלוּד! וְכִי תֵּימָא: אַשְׁמוּעִינַן בְּהֵמָה, וְקָא מַשְׁמַע לַן בְּאָדָם, דְּאָדָם מִבְּהֵמָה לָא יָלִיף — דְּלִית לַהּ פְּרוּזְדּוֹר. בְּהֵמָה מֵאָדָם לָא יָלְפָא — מִשּׁוּם דַּחֲשִׁיב פַּרְצוּף פָּנִים דִּידֵיהּ. גּ(ג)הָא נַמִּי תְּנֵינָא: יָצָא כְּדַרְכּוֹ — מִשֶּׁיָּצָא רוֹב רֹאשׁוֹ, וְאֵיזֶהוּ רוֹב רֹאשׁוֹ? מִשֶּׁתֵּצֵא פַּדַּחְתּוֹ. תִּיוּבְתָּא דִשְׁמוּאֵל, תִּיוּבְתָּא! ד"אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: פַּדַּחַת פּוֹטֶרֶת בְּכָל מָקוֹם, חוּץ מִן הַנַּחֲלָה. מַאי טַעְמָא? "יַכִּיר" אָמַר רַחֲמָנָא, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ לַנַּחֲלָה. בְּכָל מָקוֹם, לְאֵיתוּיֵי מַאי? לְאֵיתוּיֵי הָא דְּתָנוּ רַבָּנַן: גִּיּוֹרֶת שֶׁיָּצְאָה פַּדַּחַת וְלָדָה בְּגִיּוֹתָהּ, וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיְּרָה — אֵין נוֹתְנִין לָהּ יְמֵי טוּמְאָה וִימֵי טָהֳרָה, וְאֵינָהּ מְביאָה קָרְבַּן לֵידָה. ה"מֵיתִיבִי: "יַכִּיר" — זוֹ הַכָּרַת פָּנִים, וְאֵיזוֹ הִיא הַכָּרַת פָּנִים? פַּרְצוּף פָּנִים עִם הַחוֹטֶם. תָּנֵי: "עַד הַחוֹטֶם". תָּא שְׁמַע: אֵין מְעִידִים אֶלָּא עַל פַּרְצוּף פָּנִים עִם הַחוֹטֶם. תְּנִי: "עַד הַחוֹטֶם". ו(ד)תָּא שְׁמַע: פַּדַּחַת בְּלֹא פַּרְצוּף פָּנִים, פַּרְצוּף פָּנִים בְּלֹא פַּדַּחַת — אֵין מְעִידִין עַד שֶׁיְּהוּ שְׁנֵיהֶם עִם הַחוֹטֶם. וְאָמַר אַבָּיֵי, וְאִיתֵּימָא רַב כָּהֲנָא: מַאי קְרָאָה? "הַכָּרַת פְּנֵיהֶם עָנְתָה בָּם"! שֶׁאֵנִי עֵדוּת אִשָּׁה, דְּאַחְמִירוּ בַּהּ רַבָּנַן. ז(ה)וּמִי אַחְמִירוּ? וְהָא תְּנַן: הוּחְזְקוּ לִהְיוֹת מַשִּׂיאִים עַד מִפִּי עֵד, מִפִּי אִשָּׁה, מִפִּי עֶבֶד, מִפִּי שִׁפְחָה! כִּי אַקִּילוּ רַבָּנַן בְּסוֹפָהּ, בִּתְחִלָּתָהּ לָא אַקִּילוּ רַבָּנַן. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: "יַכִּיר"

יְרִיסָא וְאִית לְגַרַס בְּהֶרְיָא הָכָא נָפַק רֵבָא יְרִיסָא וְהָא לְאָחְמֵרִי' הָתָם בְּפֶרֶק הַמַּפֶּלֶת (נִדָּה לַף כט.) בִּשְׁמַעְתִּין לְיָצָא מְחֵתָךְ אוֹ מִסְרָם [מְשֻׁיָּצָא רֹבוֹ ה"ז כְּיָלוּד] הָא כְּתִקְנוֹ הָרֹאשׁ פּוֹטֵר ר' יוֹסֵי אוֹמֵר מְשֻׁיָּצָא כְּתִקְנוֹ לְחַיֵּיס לוֹ כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַבֵּנוּ חֲנַנְאֵל לְאַחַיֵּיס הַינוּ בַּר קְיָמָא לְהָא לַחֲפִי' בִּנְפָלִים הָרֹאשׁ פּוֹטֵר לְאִתּוּתַב שְׁמוּאֵל הָכָא אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ שָׁם שֶׁהָיָה מִקְצָתוֹ חַיָּיס אֶלָּא לְאַחַיֵּיס אֶחָרִין הָכָא נָמִי תְּנֵינָתָה חֲסוּרָה תַּמָּה בְּלִי פְּרִיקִין (לַף עח:) וּכְפִ' יֵשׁ נוֹחֲלִין (כ"ב לַף רכז:) שֶׁהוּחַר לְרַבָּנָן לְרַבִּי יְהוּדָה יַכִּיר יְהוּדָה לְמָה לִי לְמֵימָא לְאִצְטְרִיךְ לְכַלְכְּלַשִּׁינָן הָכָא לְאַחַיֵּי רַבִּי יוֹחָנָן לָא פְּגִיג לְהָא לְקָמְבַר לְפַלַּחַת מִשּׁוּם לְקָמְבַר מִשּׁוּם לְהָיָה הֵיכֵּרָא וְגַם לוֹחַם בְּיָם נוֹחֲלִין (שָׁם) נר"מ לְאָמַר חָלָס מַקְנָה כו' לַחֲתָא מַאי חִידּוּשׁ הוּא זֶה כְּתַב מִבְּלָתָא טְפִי מִשֶּׁאֵר לְבָרִיס לְחַשּׁוּב לְבָנוֹ לְזִקֵּק חֲשֶׁת לְחִיוּ לְיִבּוּם וְלִבְּטֹר מִן הַיִּבּוּם וְהַהוֹרְגוֹ חַיָּב וּשְׁאָר לְבָרִיס הַשְּׁנוּיִים בְּכָ' יוֹצֵא לְפִן (נִדָּה לַף מג:) וְי"ל לְאִצְטְרִיךְ הָכָא לְאַשּׁוּעִינַן דס"ל תע"ג לִיעַיַּת רֹאשׁ חָשׁוּב לָדָה מ"מ נַלַּת שָׁאר הַנּוּף שֶׁיָּצָא חַלְבֵי כֵּן בְּהֶרֵשָׁה חָשׁוּב כְּמוֹ כֵּן לָדָה וְנִיתֵּיב לָהּ יְמֵי טַהֲרָה: מַאי קְרָאָה הַכָּרַת פְּנֵיהֶם עָנְתָה בָּם פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס לְהַכָּרַת פַּרְעוּף פָּנִים נָמִי בָּעֵי וְתַמִּיהַ לְכִיבָמוֹת (לַף קכ. וְשָׁם ל"ה הַכָּרַת) מַיְתֵי קְרָא הַכָּרַת פְּנֵיהֶם עָנְתָה בָּם מִשְּׁמַע שֶׁיֵּשׁ לְכָר בְּחֶלֶם שֶׁמַּכִּירִים עַל יְלוֹ אֶת הַפָּנִים וְהָיוּ פַּלַּחַת לְחוֹטֶם בְּכָנֵל פַּרְעוּף פָּנִים הוּא וְהָתָם כִּיבָמוֹת (שָׁם) בָּתַר הַחִי קְרָא מַיְתֵי עֲבָלָא לְאַכָּא בַּר מְרָתָא לְהָווּ מַסְקוּ בַּה לְבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא זוּזֵי אִיתֵּי קִירָא בַּבַּן בִּבְנֵיתָא לְבַת אַלְפוּתָה חֲנַף קַמְיֵהוּ וְלָא בַּשְׁקְרוּהָ:

"יַכִּיר" לְחוּד, וְהַכָּרַת פָּנִים לְחוּד. (א)אִיתְּמַר: הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּגַיּוּתוֹ וְנִתְגַּיֵּיר — רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: אֵין לוֹ בְּכוֹר לַנַּחֲלָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר: יֵשׁ לוֹ בְּכוֹר לַנַּחֲלָה. רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: אֵין לוֹ בְּכוֹר לַנַּחֲלָה — דְּהָא הֲוָה לֵיהּ "רֵאשִׁית אוֹנוֹ", וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר: יֵשׁ לוֹ בְּכוֹר לַנַּחֲלָה — גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּיר כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד דָּמֵי. (ב)וְאָזְדוּ לְטַעְמַיְיהוּ, דְּאִיתְּמַר: הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּגַיּוּתוֹ וְנִתְגַּיֵּיר — רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: קִיֵּים פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר: לֹא קִיֵּים. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: קִיֵּים — "לֹא תֹהוּ בְרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ", וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר: לֹא קִיֵּים פְּרִיָּה וּרְבִיָּה — גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּיר כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד דָּמֵי. וּצְרִיכָא, דְּאִי אִיתְּמַר בְּהָא קַמַּיְיתָא, בְּהָא קָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מִשּׁוּם דִּבְגַיּוּתָן לָאו בְּנֵי נַחֲלָה נִינְהוּ, אֲבָל בְּהָא אֵימָא מוֹדֶה לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּ"לֹא תֹהוּ בְרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ", וְהָא עֲבַד לֵיהּ שֶׁבֶת. וְאִי אִיתְּמַר בְּהָא, בְּהָא קָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲבָל בְּהָא אֵימָא מוֹדֶה לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, צְרִיכָא. (ג)תְּנַן: מִי שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ בָּנִים, וְנָשָׂא אִשָּׁה שֶׁכְּבָר יָלְדָה, עוֹדָהּ שִׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה, עוֹדָהּ גּוֹיָה וְנִתְגַּיְּירָה, וּמִשֶּׁבָּאתָה לְיִשְׂרָאֵל יָלְדָה — וְלָדָהּ בְּכוֹר לַנַּחֲלָה וְאֵינוֹ בְּכוֹר לַכֹּהֵן. יָלְדָה מִמַּאן? אִילֵימָא מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ בָּנִים — מַאי אִירְיָא גִּיּוֹרֶת וְשִׁפְחָה? אֲפִילּוּ בַּת יִשְׂרָאֵל נָמֵי! אֶלָּא לָאו מִגֵּר שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים וְנִתְגַּיֵּיר, וְקָתָנֵי בְּכוֹר לַנַּחֲלָה! (ד)לָא, לְעוֹלָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ בָּנִים, וְ"אֵינוֹ בְּכוֹר לַכֹּהֵן" אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ. לְאַפּוֹקֵי מִדְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאָמַר: בְּכוֹר לַנַּחֲלָה וְלַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּטֶר רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל" — עַד שֶׁיִּפְטְרוּ רֶחֶם מִיִּשְׂרָאֵל, קָא מַשְׁמַע לַן דְּלָא. תָּא שְׁמַע: הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּגַיּוּתוֹ וְנִתְגַּיֵּיר, יֵשׁ לוֹ בְּכוֹר לַנַּחֲלָה! אָמַר רָבִינָא, וְאִיתֵּימָא רַב אַחָא: הָא וַדַּאי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִוא, דְּאָמַר "פֶּטֶר רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל" — עַד שֶׁיִּפְטְרוּ רֶחֶם מִיִּשְׂרָאֵל, וְיָלֵיף אִיהוּ מִינַּהּ דִּידַהּ. (ו)אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: לְוִיָּה שֶׁיָּלְדָה — בְּנָהּ פָּטוּר מֵחָמֵשׁ סְלָעִים. דְּאִיעַבַּר מִמַּאן? אִילֵימָא דְּאִיעַבַּר מִכֹּהֵן וּמִלֵּוִי, מַאי אִירְיָא לְוִיָּה? אֲפִילּוּ יִשְׂרְאֵלִית נָמֵי! אֶלָּא דְּאִיעַבַּר מִיִּשְׂרָאֵל, "לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם" כְּתִיב! (ז)אָמַר רַב פָּפָּא: דְּאִיעַבַּר מִגּוֹי. וְלָא תֵּימָא אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר אֵין מְזַהֲמִין אֶת הַוָּלָד, אֶלָּא אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר מְזַהֲמִין אֶת הַוָּלָד, לֵוִי פָּסוּל מִיקְרֵי. מָר בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף אָמַר מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא: לְעוֹלָם דְּאִיעַבַּר מִיִּשְׂרָאֵל, וְשָׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר קְרָא "פֶּטֶר רֶחֶם" — בְּפֶטֶר רֶחֶם תְּלָא רַחֲמָנָא. (ה)תְּנַן: מִי שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים וְנָשָׂא אִשָּׁה שֶׁלֹּא יָלְדָה, נִתְגַּיְּירָה מְעוּבֶּרֶת, נִשְׁתַּחְרְרָה מְעוּבֶּרֶת. (ו)וְיָלְדָה הִיא וְכֹהֶנֶת הִיא, וּלְוִיָּה הִיא, וְאִשָּׁה שֶׁכְּבָר יָלְדָה. וְכֵן מִי שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה אַחֲרֵי בַעְלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וְנִשֵּׂאת וְיָלְדָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן אִם בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן — בְּכוֹר לַכֹּהֵן וְאֵינוֹ בְּכוֹר לַנַּחֲלָה. מִכְּלָל (דִּכְהוּנָּה) [דְּכֹהֶנֶת] וּלְוִיָּה פְּטוּרִין, דְּאִיעַבַּר מִמַּאן? אִילֵימָא דְּאִיעַבַּר מִכֹּהֵן וְלֵוִי — אִי הָכִי מַאי אִירְיָא כֹּהֶנֶת וּלְוִיָּה? אֲפִילּוּ בַּת יִשְׂרָאֵל נָמֵי! אֶלָּא דְּאִיעַבַּר מִגּוֹי — כֹּהֶנֶת פְּטוּרָה? וְהָאָמַר רַב פָּפָּא: בָּדֵיק לַן רַבָּה, כֹּהֶנֶת שֶׁנִּתְעַבְּרָה מִגּוֹי מַהוּ? וְאָמֵינָא לֵיהּ: לָאו הַיְינוּ דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, דְּאָמַר: לְוִיָּה שֶׁיָּלְדָה בְּנָהּ פָּטוּר מֵחָמֵשׁ סְלָעִים? (ז)וַאֲמַר לִי: הָכִי הַשְׁתָּא?! בִּשְׁלָמָא לְוִיָּה בִּקְדוּשְׁתַּהּ קָיְימָא, דְּתַנְיָא: לְוִיָּה שֶׁנִּשְׁבֵּית אוֹ שֶׁנִּבְעֲלָה בְּעִילַת זְנוּת — נוֹתְנִין לָהּ מִן הַמַּעֲשֵׂר וְאוֹכֶלֶת. אֶלָּא כֹּהֶנֶת, כֵּיוָן דְּאִי בָּעֵיל לַהּ, הָוְיָא זָרָה! הָנִיחָא לְמָר בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, דְּאָמַר דְּאִיעַבַּר מִיִּשְׂרָאֵל, מוֹקֵי לַהּ בְּדְאִיעַבַּר מִיִּשְׂרָאֵל, אֶלָּא לְרַב פָּפָּא בְּמַאי מוֹקֵי לָהּ? לְעוֹלָם דְּאִיעַבַּר מִכֹּהֵן, וְהִיא בַּת יִשְׂרָאֵל, וְאַמַּאי קָרֵי לַהּ "כֹּהֶנֶת"? דִּבְנָהּ כֹּהֵן.

אִיתְּמַר:

רש"י

יַכִּיר לְחוּד דְּלָא כְּתִיב פָּנִים הָוֵי פַּלַּחַת הֶכֵּר: עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵינָן בְּנֵי נַחֲלָה לְיָרֵשׁ אֶת אֲבִיהֶם עוֹבֵד כּוֹכָבִים אַחַר שֶׁנִּתְגַּיְּירוּ כפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דַּף יז:): לֹא לְתֹהוּ בְּרָאָהּ הקב"ה אֶת הָעוֹלָם אֶלָּא לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ: מִי שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ בָּנִים כו' פָּרֵשִׁית לְעֵיל גַּבֵּי מַתְנִי': יָלְדָה מִמָּאן דְּקָתָנֵי מִשֶּׁבָּאָה לְיִשְׂרָאֵל יָלְדָה הָוֵי בְּכוֹר לְנַחֲלָה: מַאי אִרְיָא גִּיּוֹרֶת וְשִׁפְחָה דְּמַשְׁמַע מש"ה הָוֵי בְּכוֹר לְנַחֲלָה דְּאוֹתָם בָּנִים שֶׁהָיוּ לָהּ בִּהְיוֹתָהּ עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים לָא חֲשִׁיבִי: אֲפִי' בַּת יִשְׂרָאֵל דְּבָנִים הָרִאשׁוֹנִים חֲשׁוּבִים בָּנִים הָוֵי הַאי נָמֵי בְּכוֹר לְנַחֲלָה דְּהָא בָּאָב תַּלְיָא מִלְּתָא וְלֹא בָּאֵם: אֶלָּא לָאו הַאי יָלְדָה מִשֶּׁבָּאת לְיִשְׂרָאֵל לֹא אַמִּי שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ בָּנִים מַהְדַּר אֶלָּא מִלְּתָא בְּאַפֵּי נַפְשָׁהּ הִיא דְּקָאָמַר גִּיּוֹרֶת שֶׁהָיוּ לָהּ בָּנִים בִּהְיוֹתָהּ עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים וְנִתְגַּיְּירָה עִם בַּעְלָהּ וְיָלְדָה מִשֶּׁבָּאתָה לְתוֹרַת יִשְׂרָאֵל הָוֵי בְּכוֹר לְנַחֲלָה וּתְיוּבְתָּא דְּר' יוֹחָנָן: לְעוֹלָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ בָּנִים וּמִשּׁוּם בְּכוֹר לְנַחֲלָה לָא אִצְטְרִיךְ לְמִינְקַט גִּיּוֹרֶת אֶלָּא מִשּׁוּם דְּאַשְׁמְעִינַן דְּאֵינוֹ בְּכוֹר לַכֹּהֵן דְּבָנִים הָרִאשׁוֹנִים מִקְּרוּ פֶּטֶר רֶחֶם וּלְאַפּוּקֵי מִדְּר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי: הָא דְּקָתָנֵי בְּכוֹר לְנַחֲלָה רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא דִּלְגַבֵּי כֹּהֵן חָשִׁיב לֵיהּ בְּכוֹר דְּעַד שֶׁיִּפְטְרוּ רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל: וְיָלֵיף אִיהוּ הַבַּעַל: מִינָּהּ דִּידָהּ כִּי הֵיכִי דִּלְגַבָּהּ לָא חֲשִׁיבִי בָּנִים רִאשׁוֹנִים וַהֲוֵי הַאי פֶּטֶר רֶחֶם דִּכְתִיב בְּיִשְׂרָאֵל לְגַבֵּהּ נָמֵי לָא חֲשִׁיבִי רִאשׁוֹנִים וַהֲוֵי הַאי רֵאשִׁית אוֹנוֹ: לְוִיָּה בַּת לֵוִי: אֲפִילּוּ יִשְׂרְאֵלִית נָמֵי דַּאֲמָרַן בְּפִרְקִין קַמָּא (דַּף ג:) הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם פְּטוּרִין: לְבֵית אֲבוֹתָם דְּמִשְׁפַּחַת אָב נָפְקָא מֵהָכָא דִּקְרוּיָה מִשְׁפָּחָה וְלֹא מִשְׁפַּחַת אֵם וְאַמַּאי פָּטוּר: דְּאִעַבַּר מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים לנ"ל אֵם לְגַבֵּי יִשְׂרָאֵל וְשַׁיָּךְ הַבֵּן בָּתַר אֵם יִשְׂרְאֵלִית טְפֵי מִבָּתַר אַבָּא עוֹבֵד כּוֹכָבִים הִלְכָּךְ פָּטוּר: וְלָא תֵּימָא אַלִּיבָּא למ"ד אֵין מְזַהֲמִין אֶת הַוָּלָד בְּמַס' יְבָמוֹת (דַּף מה.) דְּאִיכָּא לְמ"ד עוֹבֵד כּוֹכָבִים הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַוָּלָד כָּשֵׁר דְּבָתַר אִמֵּהּ שָׁדֵינַן לֵיהּ וּמִשּׁוּם הָכִי פָּטוּר מֵחָמֵשׁ סְלָעִים: אֶלָּא אֲפִילּוּ לְמ"ד מְזַהֲמִין דְּשָׁדֵינַן לֵיהּ בָּתַר עוֹבֵד כּוֹכָבִים אַפְּ"ה פָּטוּר דְּלֵוִי פָּסוּל מִקְּרֵי הוֹאִיל וְאִית לֵיהּ שְׁמָא דְּלֵוִי פָּטוּר: בְּפֶטֶר רֶחֶם אַחַר הָאֵם אָזֵל לְעִנְיַן ה' סְלָעִים: מִי שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים פָּרֵשִׁית לְעֵיל גַּבֵּי מַתְנִי'. מִדְּקָתָנֵי הִיא וְכֹהֶנֶת רְבוּתָא אַשְׁמְעִינַן דְּאע"ג דְּנִתְעָרֵב עִם הַפָּטוּר אִיהוּ חַיָּב: מִכְּלָל דְּכֹהֶנֶת פְּטוּרָה וקס"ד דְּהָא כֹּהֶנֶת בְּבַת כֹּהֵן קָאָמַר: בָּדִיק מְנַסֶּה אוֹתָנוּ בַּהֲלָכוֹת: מַהוּ מִי הָוֵי בְּנָהּ פָּטוּר מִבְּכוֹרָה אוֹ לָא: הַיְינוּ דְּרַב אַדָּא כו' וְכִי הֵיכִי דִּלְוִיָּה פְּטוּרָה כֹּהֶנֶת נָמֵי פְּטוּרָה: בִּקְדֻשָּׁתָהּ קַיְימָא אע"ג דְּנִבְעֲלָה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְכִי שָׁדֵינַן בְּנָהּ בָּתְרָהּ הָוֵי כְּלֵוִי פָּסוּל וּפָטוּר: מִן הַמַּעֲשֵׂר מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן נִתָּן לַלְוִיִּם: דְּאִבַּעְלָה לֵיהּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים: הָוְיָא זָרָה כִּדְאָמְרִינַן בִּיבָמוֹת בְּפֶרֶק אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל (יְבָמוֹת דַּף סח.) מִנַּיִן לְכֹהֶנֶת לְוִיָּה וְיִשְׂרְאֵלִית שֶׁבָּאוּ עָלֶיהָ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד שֶׁפְּסָלוּהָ ת"ל וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר כֵּיוָן שֶׁנִּבְעֲלָה לְפָסוּל לָהּ פְּסָלָהּ וְאע"ג דִּלְוִיָּה נָמֵי קָתָנֵי הָתָם מִתְּרוּמָה דְּקָא פָּסֵיל לָהּ שֶׁלֹּא תִּנָּשֵׂא לְכֹהֵן אֲבָל מִדִּין לְוִיָּה לָא מִפַּסְלָא: הָוְיָא לָהּ זָרָה וְכֵיוָן דְּזָרָה הִיא בְּנָהּ חַיָּב בְּה' סְלָעִים. הִלְכָּךְ מַתְנִיתִין נָמֵי לָא מוֹקְמַתְּ דְּאִעַבַּר מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים: הָנִיחָא לְמָר בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף דְּמוֹקֵים לִדְרַב אַדָּא בְּאִעַבַּר מִיִּשְׂרָאֵל מוֹקְמִי לְמַתְנִי' נָמֵי הָכִי: לְעוֹלָם מַתְנִיתִין דְּאִעַבַּר מִכֹּהֵן אֲבָל בַּת כֹּהֵן דְּלָא אִעַבַּר מִכֹּהֵן לָא מִפַּטְרָא דְּלָא אָזְלִינַן בָּתַר אֵם אֶלָּא בִּלְוִיָּה דְּאִעַבַּר מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים:

תוספות

דִּבְהֶיוֹתוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים לָאו בְּנֵי נַחֲלָה נִינְהוּ פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵינָם בְּנֵי נַחֲלָה מִשֶּׁנִּתְגַּיְּירוּ וּבְפֶרֶק קַמָּא דְּקִדּוּשִׁין (דַּף יז:) מַשְׁמַע דְּהֵם בְּנֵי נַחֲלָה דְּאָמְרִינַן בְּקִדּוּשִׁין דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו דְּבַר תּוֹרָה אֶלָּא לָאו בְּנֵי נַחֲלָה נִינְהוּ דְּקָאָמַר הָכָא הַיְינוּ תּוֹרַת בְּכוֹרָה: וְהָא עֲבַד לֵהּ שֶׁבֶת בְּפֶ' הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ (יְבָמוֹת דַּף סב.) קָאָמַר בְּלָשׁוֹן אַחֵר דְּמֵעִקָּרָא נָמֵי בְּנֵי פְּרִיָּה וּרְבִיָּה נִינְהוּ וְלָאו בְּנֵי חִיּוּב קָאָמַר דִּבְפֶ' ד' מִיתוֹת (סַנְהֶדְרִין דַּף נט:) מוּכָח דְּלָא מִפַּקְדָא אַפְּרִיָּה וּרְבִיָּה אֶלָּא כְּלוֹמַר דְּזַרְעוֹ מִתְיַחֵס אַחֲרָיו וְהַיְינוּ עֲבַד לֵיהּ שֶׁבֶת דְּקָאָמַר הָכָא וְגַבֵּי עֶבֶד קָאָמַר בִּיבָמוֹת (דַּף סב.) דְּהַכֹּל מוֹדִים דְּאֵין לוֹ חַיִּס: וְלָא תֵּימָא אַלִּיבָּא דמ"ד אֵין מְזַהֲמִין כו' ומ"ל מְזַהֲמִין הַיְינוּ מַאן דְּשָׁדֵי לֵיהּ בָּתַר עוֹבֵד כּוֹכָבִים כִּדְפֵי' בַּקּוּנְט' דְּקָרֵי לֵהּ מְזַהֲמִין מִשּׁוּם דְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְזֻהָמִין הֵם כִּדְאָמְרָן שַׁבָּת (דַּף קמו.) בְּשָׁעָה שֶׁבָּא נָחָשׁ עַל חַוָּה הֵטִיל בָּהּ זוּהֲמָא וְלֹא פָּסְקָה זֻהֲמָא מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים ומ"ל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַוָּלָד כָּשֵׁר שָׁדֵי לֵיהּ בָּתַר דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֲבָל מ"ל הַוָּלָד מַמְזֵר שָׁדֵי לֵיהּ בָּתַר בַּת יִשְׂרָאֵל וּלְהָכִי שַׁיָּךְ בֵּהּ מַמְזֵרוּת וּבַקּוּנְטְרֵס פֵּרֵשׁ אִיפְּכָא וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי מוּכָח בְּסוֹף פ"ק דִּיבָמוֹת (דַּף יז.) בְּחֻלַּח וְחָבוּר וְגוֹ' א"ר יוֹחָנָן וְכֻלָּן לִפְסוֹל כִּי אַמְרִיתָא קַמֵּהּ דִּשְׁמוּאֵל א"ל [כִּי] יָסִיר אֶת בִּנְךָ מֵאַחֲרַי בִּנְךָ הַבָּא מִיִּשְׂרְאֵלִית קָרוּי בִּנְךָ וְאֵין בִּנְךָ הַבָּא מִן הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים קָרוּי בִּנְךָ אֶלָּא בְּנָהּ פֵּרוּשׁ לָא מִפַּסְלֵי כֵּיוָן דְּמִתְיַחֵס אַחַר הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים וּבְנוֹת יִשְׂרָאֵל דְּהָהוּא דָּרָא אִצְטְרוּיֵי אִצְטְרִי וְכֵן מוּכָח בפ"ק דִּיבָמוֹת (שָׁם) דְּהַאי דְּקָרֵי לֵהּ בִּנְךָ גּוֹרֵם לוֹ מַמְזֵרוּת: מָר בְּרֵהּ דְּרַב יוֹסֵף מִשְּׁמֵהּ דְּרָבָא [אָמַר] לְעוֹלָם מִיִּשְׂרָאֵל כְּוָתֵהּ פָּסְקִינַן בְּחֻלִּין בְּרֵישׁ הַזְּרוֹעַ (חֻלִּין דַּף קלב.) וְהָא סָמְכִינַן הַשְׁתָּא לִפְטוֹר בֶּן לְוִיָּה וְכֹהֶנֶת אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל מֵחָמֵשׁ סְלָעִים: נוֹתְנִים לָהּ מַעֲשֵׂר וְאוֹכֶלֶת אֵין חוֹלְקִין לְאִשָּׁה בַּגֹּרֶן אֲבָל מְחַלְּקִין לָהֶם בְּבָתֵּיהֶם כִּדְאָמַר בְּפֶרֶק נוֹשְׂאִין עַל הָאֲנוּסָה (יְבָמוֹת דַּף נט:): אֶלָּא כֹּהֶנֶת כֵּיוָן דְּאִבְּעִילָה [לֵיהּ] הָוְיָא לָהּ זָרָה וַאֲפִי' קְדֻשַּׁת לְוִיָּה פָּקְעָה מִנָּהּ וְגָרְעָה מִלְּוִיָּה אֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁנִּשְׁבֵּית דְּאע"ג דְּמִפַּסְלָא מִתְּרוּמָה לֹא פָּקְעָה מִנָּהּ קְדֻשָּׁתָהּ לְעִנְיַן ה' סְלָעִים אֲבָל כֹּהֶנֶת דִּקְדֻשָּׁתָהּ מִגּוּפָהּ אָתְיָא כְּשֶׁמִּתְחַלֶּלֶת פָּקְעָה קְדֻשָּׁתָהּ לְגַמְרֵי:

מסורת הש"ס

א יבמות סב.
ב יבמות סב.
ג משנה בכורות
ד מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי
ה משנה בכורות
ו יבמות ק.; תוספתא יבמות; משנה יבמות
ז יבמות צא.

תורה אור השלם

כִּי אֶת־הַבְּכֹר בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה [דברים כא, יז]

כִּי כֹה אָמַר־יְהֹוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם הוּא הָאֱלֹהִים יֹצֵר הָאָרֶץ וְעֹשָׂהּ הוּא כוֹנְנָהּ לֹא־תֹהוּ בְרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ אֲנִי יְהֹוָה וְאֵין עוֹד [ישעיהו מה, יח]

וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהֹוָה וְכָל־פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהֹוָה [שמות יג, יב]

קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא [שמות יג, ב]

שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת כָּל־זָכָר לְגֻלְגְּלֹתָם [במדבר א, ב]

וַיִּהְיוּ בְנֵי־רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת לְגֻלְגְּלֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא [במדבר א, כ]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' נחלות הל' יג, טוש"ע חו"מ סי' ערז סעי' ט:
ב מיי' פט"ו מהל' אישות הל' ו, טוש"ע אה"ע סי' א סעי' ז:
ג מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יא, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' יח:
ד מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יא, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' יח:
ה מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' ג, טוש"ע אה"ע סי' ד סעי' ט:
ו מיי' פא' מהל' מעשרות הל' ב:

רבינו גרשום

ולאיבעית אימא יכיר לחוד. דכיון דלא כתיב ביה [פנים] בהכרת פלחת לחוד סגי לנחלה והכא דבעי פרצוף פנים משום דכתיב ביה הכרת פניהם:

בגיותן לאו בני נחלה נינהו דאין אב לעובד כוכבים. דשנא אחרינא כדאמר במס' קידושין נכרי את הגר וגר את הגר אינו לא מד"ת ולא מד"ם דתניא נויה מעות מן הגר שנתגיירו בניו עמו כו' משום הכי יש לו בכור לנחלה:

והא עבד ליה שבת בנים:

ילדה ממאן. כלומר הא דתני משבאת לישראל ילדה ממאן ילדה:

מאי אריא גיורת ושפחה. דהוי בכור לנחלה אפי' בת ישראל נמי בכור לנחלה הוי:

וקתני בכור לנחלה. אע"ג דכבר הוליד בנים בגיותו ותיובתא לרבי יוחנן דאמר היו לו בנים בגיותו אין לו בכור לנחלה:

קמ"ל. (רבי יוחנן) [מתניתין] דלא הוי בכור לכהן אלא בכור לנחלה:

ויליף איהו. הגר מינה דילה דגיורת מה היא(ה)נראה דצ"ל מה היא לטעמיה דר' יוסי אע"ג דהויה לה בנים הוי בכור לכהן ה"נ הוא אע"ג דהיו לו בנים יש לו בכור לנחלה: לטעמיה דר' יוסי אע"ג דהיו לו בנים בגיותו יש לו בכור לנחלה:

למשפחותם לבית אבותם כתיב. למשפחות אב קרויה משפחה ואמאי פטורה:

ולא תימא. רב אדא דקתני פטור היינו אליבא למאן דאמר במס' יבמות אין מזהמין את הולד לעובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל אין הולד ממזר דלא שדינן ליה בתר אבוה אלא בתר אימיה והאי נמי בתר אימיה לויה שדינן ליה לפטור מחמש סלעים אלא אפי' למ"ד מזהמין הולד מ"מ בתר אימיה שדינן ליה ולוי פסול מיקרי ופטור:

בפטר רחם תלה רחמנא. בראמו ואמו אתיא משבט פטור:

מדקתני ילדה היא וכהנת היא ולויה מכלל דכהנת ולויה שילדו פטורין:

ולאו היינו דרב אדא דאמר לויה שילדה כו' ואוקימנא בדאיעבר מעובד כוכבים וכהנת נמי דאיעברא מעובד כוכבים פטורה:

אלא רב פפא דאוקים לה נעול לויה בדאיעבר מעובד כוכבים והכא לא מצי לאוקמי בעובד כוכבים משום דקתני כהנת במאי מוקים לה:

לעולם. כהנת דקתני בת ישראל היא ודאיעבר מכהן ואמאי קרי לה כהנת הואיל ובנה כהן:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יב, סמג עשין קמד, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' יט:

ב מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יב, סמג עשין קמד, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' יט:

ג מיי' פב' מהל' נחלות הל' ו, טוש"ע חו"מ סי' ערז סעי' יא:

ד מיי' פב' מהל' נחלות הל' יא:

ה מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' טז, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' כג:

ו מיי' פב' מהל' נחלות הל' יא:

ז מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' טז, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' כג:

רבינו גרשום

הכן חייב לפדות את עצמו. לחוי כזר וערין לפדות עצמו:

רבה בר רב הונא אמר אין הכן חייב לפדות עצמו. שאבוו זכה בפייטנו והוא יורש נכסי אבוו והנכסים פטורין:

קא אתינא מכח נברא לגא מעיל משתעי הינא בהליה. לאלו היה אבא קיים לא מעיל למיתבעיה לאי בתוך שלשים אבתי לא איחייב ואי לאחר שלשים איהו זכה בפייטנו שהרי הוא כהן הלכך אנא לאתינא מכחיה פטורינא:

נימא ליה קא אתינא מכח נברא. מכח עובד כוכבים לגא איחייב:

שאני הכא מש"ה הוי בכור לכהן לעובד כוכבים לית ליה חיים לאין אב לעובד כוכבים:

נחיל נגבי האי ליחייב. לבניס של ראשון מעו מדאו ליה ולמימר ליה לשל אחרון אית ובניו של אחרון מעו אחרו ליה בן של ראשון אית:

ת"ר ירמיה. אין ולאי האי מעו למילחייב אנא לא נערבא למיתבי אנא לבא אחריו וה"ק איהו פשיט בן תפשה לראשון פשיט בן ז' לאחרון ואי בכור לכהן הוא לפטור רחם הוא. (והוא) והכא אחריו אינו בכור לא נגמלה למעי אחי למילחייב ונא לכהן [לאינו פטור רחם]:

ואמאי אינו בכור נגמלה לא זה ונא זה ולוכתבו הרשאה לחלוי האי ספק נהאי הכא אחריו ואאי לאאי ולוכתבוה לאחיה ממה נפשך לאי בכור אנא הכי לי מנא בכורה. ואי לאו בכור אנא לאנא לאיש הרשאן הכי לי בטבול אחי הכא אחרי שהרי הירשני לקבל ולילך נמי לימא הכי:

וכי תימא מתניתין לקתני ואינו בכור נגמלה שנא בהרשאה קא מיירי. והא מוקמינן לה מתניתין לקמן לקתני אם נכהן אחר נתנו יחזיר להן חמש סלעים משום לבאין עניו בהרשאה:

מסייעא ליה לרבי יוחנן. לדהכא לא תוכרו מעולם האי ספק להכי אין כותבין הרשאה:

אנא נגיעים. נוגעים ברוחים. לגא האי מרוקם גולל:

והמפלת יום הרביעי. לאכתי לא אגמרא עדיה:

וילמו לו. דרך ליה בעינן ויוצא לופן לא האי ליה:

בכור לגבר אחר. לרחמים גרילא:

תנא. ואם נקבה תנא לרבות יוצא לופן:

מסורת השי"ס

א מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

ב בבא בתרא קכז.

ג כריתות ז:; משנה כריתות

ד לעיל יט.

תורה אור השלם

כִּי־תִהְיֶיוָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה וְיָלְדוּ־לוֹ בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לַשְּׂנוּאָה [דברים כא, טו]

וְהַעֲבַרְתָּ כָּל־פֶּטֶר־רָחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהוָה [שמות יג, יב]

קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְّהֵמָה לִי הוּא [שמות יג, ב]

כִּי אֶת־הַבְּכֹר בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה [דברים כא, יז]

וְאִם־נְקֵבָה תֵּלֵד וְטָמְאָה שְׁבֻעַיִם כְּנִדָּתָהּ וְשִׁשִּׁים יוֹם וְשֵׁשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב עַל־דְּמֵי טָהֳרָהּ [ויקרא יב, ה]

הַבֵּן חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ לְעָה לא זָכָה הָאָב בִּפְדְיוֹנוֹ אֶלָּא חַיָּב הַבֵּן לִפְדּוֹת עַצְמוֹ

[א(א)]**אִיתְּמַר: כֹּהֵן שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בֵּן חָלָל — רַב חִסְדָּא אָמַר: הַבֵּן חַיָּיב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמַר: אֵין חַיָּיב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ. כֹּל הֵיכָא דְּמֵת הָאָב לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּאֵין הַבֵּן חַיָּיב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי זָכָה אָבִיו בִּפְדְיוֹנוֹ. [ב]כִּי פְּלִיגִי הֵיכָא דְּמֵת הָאָב בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, רַב חִסְדָּא אָמַר: הַבֵּן חַיָּיב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, דְּהָא לֹא זָכָה אָבִיו (לִפְדְיוֹנוֹ) [בִּפְדְיוֹנוֹ]. רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמַר: אֵין הַבֵּן חַיָּיב לִפְדּוֹת עַצְמוֹ, דַּאֲמַר לֵיהּ: אָתֵינָא מִכֹּחַ גַּבְרָא דְּלָא מָצֵית לְאִשְׁתַּעוּיֵי דִּינָא בַּהֲדֵיהּ. תְּנַן: נִתְגַּיְּירָה מְעוּבֶּרֶת — בְּכוֹר לַכֹּהֵן, וְאַמַּאי? לֵימָא לֵיהּ: אָתֵינָא מִכֹּחַ גַּבְרָא דְּלָא מָצֵית לְאִשְׁתַּעוּיֵי דִּינָא בַּהֲדֵיהּ! שָׁאנֵי גּוֹי דְּלֵית לֵיהּ חַיִּיס. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן יָאסִינְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: כֹּהֵן שֶׁמֵּת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים וְהִנִּיחַ בֵּן חָלָל — הַבֵּן חַיָּיב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא זָכָה הָאָב בִּפְדְיוֹנוֹ. מֵת לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם — אֵין הַבֵּן חַיָּיב לִפְדּוֹת עַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי זָכָה הָאָב בִּפְדְיוֹנוֹ. וְכֵן מִי שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה אַחֲרֵי בַּעְלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וְכוּ'. בְּכוֹר לַנַּחֲלָה הוּא דְּלָא הָוֵי, הָא בִּפְשׁוּט שָׁקֵיל. וְאַמַּאי? לֵיזִיל לְגַבֵּי הַאי וְלִידְחֵייהּ, וּלְגַבֵּי הַאי וְלִידְחֵייהּ! אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא לַבָּא אַחֲרָיו, וְהָכִי קָאָמַר: בְּכוֹר לַכֹּהֵן, וְהַבָּא אַחֲרָיו אֵין בְּכוֹר לַנַּחֲלָה. וְלִכְתְּבוּ הַרְשָׁאָה לַהֲדָדֵי! וְכִי תֵּימָא: מַתְנִיתִין שֶׁלֹּא בְּהַרְשָׁאָה — הָא מוֹקְמִינַן לַהּ קַמָּן דִּבְהַרְשָׁאָה! [ב]מְסַיֵּיע לֵיהּ לְרַבִּי יַנַּאי, דְּאָמַר רַבִּי יַנַּאי: הוּכְּרוּ וּלְבַסּוֹף נִתְעָרְבוּ — כּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה זֶה לָזֶה, [ג]לֹא הוּכְּרוּ וּבְסוֹף נִתְעָרְבוּ — אֵין כּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה זֶה לָזֶה. [דה(ג)]מַתְנִי' אֵי זֶהוּ בְּכוֹר לַנַּחֲלָה וְלַכֹּהֵן? הַמַּפֶּלֶת שַׁפִּיר מָלֵא מַיִם, מָלֵא דָּם, מְלֵא גְּנִינִין, הַמַּפֶּלֶת כְּמִין דָּגִים וַחֲגָבִים שְׁקָצִים וּרְמָשִׁים, וְהַמַּפֶּלֶת לְיוֹם אַרְבָּעִים — הַבָּא אַחֲרֵיהֶם בְּכוֹר לַנַּחֲלָה וּלְכֹהֵן. "יוֹצֵא דּוֹפֶן, וְהַבָּא אַחֲרָיו — שְׁנֵיהֶן אֵינָן בְּכוֹר, לֹא לַנַּחֲלָה וְלֹא לַכֹּהֵן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הָרִאשׁוֹן לַנַּחֲלָה, וְהַשֵּׁנִי לְחָמֵשׁ סְלָעִים. גְּמָ' רִאשׁוֹן לַנַּחֲלָה לֹא — "וְיָלְדוּ לוֹ" בָּעֵינַן, לְחָמֵשׁ סְלָעִים נָמֵי לָא — "פֶּטֶר רֶחֶם" בָּעֵינַן. [ד]שֵׁנִי לַנַּחֲלָה לֹא — "רֵאשִׁית אוֹנוֹ" בָּעֵינַן, לְחָמֵשׁ סְלָעִים נָמֵי לָא — קָסָבַר: בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד לָא הָוֵי בְּכוֹר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הָרִאשׁוֹן לַנַּחֲלָה, וְהַשֵּׁנִי לְחָמֵשׁ סְלָעִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר: "תֵּלֶד" לְרַבּוֹת יוֹצֵא דּוֹפֶן. וְהַשֵּׁנִי לְחָמֵשׁ סְלָעִים, קָסָבַר: בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד הָוֵי בְּכוֹר.

מַתְנִי'

כֵּן חָלָל בִּישְׂרָאֵל יָמֵי וְחַיָּיב בִּבְכוֹרָה: לְאַחַר שְׁלֹשִׁים שָׁנוּ בְּמִצְוַת פְּדִיָּה לְכִתִּיב (בְּמִדְבַּר י"ח:ט"ו-ט"ז) וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ: שֶׁהֲרֵי זָכָה אָבִיו בִּפְדְיוֹנוֹ לְאִי נָמֵי יָהִיב (לֵיהּ) הָאָב הָיָה מַפְרִישׁ לֵיהּ וְשָׁקִיל לֵיהּ לְנַפְשֵׁהּ לְהָא כֹּהֵן הוּא וְכֵיוָן דְּזָכָה הָאָב בִּפְדְיוֹנוֹ מוֹרִישׁוֹ לְבָנוֹ עִם שְׁאָר נְכָסָיו: לֹא זָכָה הָאָב לְהָא לָא לְאַחַיִּב אָב מֵעוֹלָם אֶלָּא בֵּן נִתְחַיֵּב לְאַחַר מִיתַת אָבִיו וְאַחַיִּב לֵיהּ לְמִיתְבֵּהּ לְכֹהֵן אַחֵר: דְּאָמַר לֵיהּ הַאי הָנָא לְכֹהֵן אַחֵינָא מִכֹּחַ גַּבְרָא דְּכֵהֵן הָוֵינָא לְעַצְמוֹ: נִתְגַּיְּירָה מְעֻבֶּרֶת וְלֹא יָלְדָה עֲדַיִן מֵעוֹלָם אוֹתוֹ וָלָד בְּכוֹר לַכֹּהֵן: אַמַּאי לֵימָא לֵיהּ אָחֵינָא מִכֹּחַ גַּבְרָא דְּלָא מָצֵית לְאִשְׁתַּעוּיֵי דִּינָא בַּהֲדֵיהּ: אָתֵינָא מִכֹּחַ גַּבְרָא דְּלָא מָצֵית לְאִשְׁתַּעוּיֵי דִּינָא בַּהֲדֵיהּ: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן יָאסִינְיָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: כֹּהֵן שֶׁמֵּת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים וְהִנִּיחַ בֵּן חָלָל הַבֵּן חַיָּיב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ שֶׁלֹּא זָכָה הָאָב בִּפְדְיוֹנוֹ: מֵת לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם אֵין הַבֵּן חַיָּיב לִפְדּוֹת עַצְמוֹ שֶׁהֲרֵי זָכָה הָאָב בִּפְדְיוֹנוֹ: וְכֵן מִי שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה אַחֲרֵי בַּעְלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וְכוּ' בְּכוֹר לַנַּחֲלָה הוּא דְּלָא הָוֵי הָא בִּפְשׁוּט שָׁקֵיל וְאַמַּאי לֵיזִיל לְגַבֵּי הַאי וְלִידְחֵייהּ וּלְגַבֵּי הַאי וְלִידְחֵייהּ אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא לַבָּא אַחֲרָיו וְהָכִי קָאָמַר בְּכוֹר לַכֹּהֵן וְהַבָּא אַחֲרָיו אֵין בְּכוֹר לַנַּחֲלָה וְלִכְתְּבוּ הַרְשָׁאָה לַהֲדָדֵי וְכִי תֵּימָא מַתְנִיתִין שֶׁלֹּא בְּהַרְשָׁאָה הָא מוֹקְמִינַן לַהּ קַמָּן דִּבְהַרְשָׁאָה [ב]מְסַיֵּיע לֵיהּ לְרַבִּי יַנַּאי דְּאָמַר רַבִּי יַנַּאי הוּכְּרוּ וּלְבַסּוֹף נִתְעָרְבוּ כּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה זֶה לָזֶה [ג]לֹא הוּכְּרוּ וּבְסוֹף נִתְעָרְבוּ אֵין כּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה זֶה לָזֶה [דה(ג)]מַתְנִי' אֵי זֶהוּ בְּכוֹר לַנַּחֲלָה וְלַכֹּהֵן הַמַּפֶּלֶת שַׁפִּיר מָלֵא מַיִם מָלֵא דָּם מְלֵא גְּנִינִין הַמַּפֶּלֶת כְּמִין דָּגִים וַחֲגָבִים שְׁקָצִים וּרְמָשִׁים וְהַמַּפֶּלֶת לְיוֹם אַרְבָּעִים הַבָּא אַחֲרֵיהֶם בְּכוֹר לַנַּחֲלָה וּלְכֹהֵן יוֹצֵא דּוֹפֶן וְהַבָּא אַחֲרָיו אֵינָן בְּכוֹר לֹא לַנַּחֲלָה וְלֹא לַכֹּהֵן רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר הָרִאשׁוֹן לַנַּחֲלָה וְהַשֵּׁנִי לְחָמֵשׁ סְלָעִים גְּמָ' רִאשׁוֹן לַנַּחֲלָה לֹא וְיָלְדוּ לוֹ בָּעֵינַן לְחָמֵשׁ סְלָעִים נָמֵי לָא פֶּטֶר רֶחֶם בָּעֵינַן שֵׁנִי לַנַּחֲלָה לֹא רֵאשִׁית אוֹנוֹ בָּעֵינַן לְחָמֵשׁ סְלָעִים נָמֵי לָא קָסָבַר בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד לָא הָוֵי בְּכוֹר רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר הָרִאשׁוֹן לַנַּחֲלָה וְהַשֵּׁנִי לְחָמֵשׁ סְלָעִים רַבִּי שִׁמְעוֹן לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר תֵּלֶד לְרַבּוֹת יוֹצֵא דּוֹפֶן וְהַשֵּׁנִי לְחָמֵשׁ סְלָעִים קָסָבַר בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד הָוֵי בְּכוֹר

בְּכוֹר נְוָלוֹת וְנִזְכָּרִים אַפִּ"ה לָא הָוֵי בְּכוֹר דְּבְפֶטֶר רֶחֶם תֵּנָא רַחֲמָנָא:

א(א)מַתְנִי׳ מִי שֶׁלֹּא בִּכְּרָה אִשְׁתּוֹ וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים — נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לְכֹהֵן. מֵת אֶחָד מֵהֶן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם — הָאָב פָּטוּר. במֵת הָאָב וְהַבָּנִים קַיָּימִים, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אִם נָתְנוּ עַד שֶׁלֹּא חָלְקוּ — נָתְנוּ, וְאִם לָאו — פְּטוּרִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נִתְחַיְּיבוּ נְכָסִים. זָכָר וּנְקֵבָה — אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם. גְּמָ׳ דְּמִית הָאָב אֵימַת? אִילֵּימָא דְּמִית לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם — בְּהָא אָמַר רַבִּי מֵאִיר כִּי חָלְקוּ פְּטוּרִין? וְהָא אִשְׁתַּעְבַּדוּ לְהוּ (לנכסי) [נִכְסֵי]! אֶלָּא, דְּמִית בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, מַאי שְׁנָא כִּי חָלְקוּ — דְּאָזֵיל לְגַבֵּי הַאי וּמְדַחֵי לֵיהּ, דְּאָזֵיל לְגַבֵּי הַאי וּמְדַחֵי לֵיהּ; כִּי לֹא חָלְקוּ נָמֵי — לֵיזִיל לְגַבֵּי הַאי וְלִידַחֲיֵיהּ, וְלֵיזִיל לְגַבֵּי הַאי וְלִידַחֲיֵיהּ! אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: זֹאת אוֹמֶרֶת, שְׁנֵי יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן שֶׁהָיוּ בְּעִיר אַחַת, וְלָקְחוּ שָׂדֶה בְּשׁוּתָּפוּת — בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה אוֹתָהּ מֵהֶם, דְּאָמַר לֵיהּ: אִי בְּדִידָךְ מַסֵּיקְנָא — מְנָתָא דִּידָךְ קָא שָׁקֵילְנָא, וְאִי בְּחַבְרָךְ מַסֵּיקְנָא — מְנָתָא דְּחַבְרָךְ קָא שָׁקֵילְנָא. גדאָמַר רָבָא: מִכְּדֵי נִכְסֵי דְּבַר אִינִישׁ אִינּוּן עָרְבִין בֵּיהּ, מִי אִיכָּא מִידֵּי דִּלְדִידֵיהּ לָא מָצֵי תָּבַע לֵיהּ, וּלְעָרֵב מָצֵי תָּבַע לֵיהּ? וְהָתְנַן: הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ עַל יְדֵי עָרֵב — לֹא יִפָּרַע מִן הֶעָרֵב, וְקַיְימָא לַן דְּלֹא יִתְבַּע מִן הֶעָרֵב תְּחִלָּה! אֶלָּא אָמַר רָבָא: לְעוֹלָם שֶׁמֵּת לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאִי דְּאִיכָּא נִכְסֵי טוּבָא — הָכִי נָמֵי דְּשָׁקֵיל, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן? כְּגוֹן דְּלֵיכָּא אֶלָּא חָמֵשׁ סְלָעִים. וּדְכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַב אַסִּי, דְּאָמַר רַב אַסִּי: הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ — מֶחֱצָה יוֹרְשִׁין וּמֶחֱצָה לָקוֹחוֹת, וּדְכוּלֵּי עָלְמָא מִלְוֶה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה
לָאו

רש"י

מתני' נותן ה' סלעים לאחד מהן בכור: האב פטור דקתני למימר הבכור מת. וה"ה נמי לבן הנשאר דפטור והאי לישנא דנקט האב פטור משום סיפא דבעי למתני מת האב כו': פטורין כדמפרש בגמרא: נתחייבו בו נכסי האב לכהן כבעל חוב וחייבין לפרוע בין שניהם: אין כאן לכהן כלום דאמר ליה הנקבה יצאת ראשון וכהן ילו על התחתונה דהמוציא מחבירו עליו הראיה: גמ' הא אשתעבד נכסיה דחוב מעליא הוא: ומדחי ליה ואומר אין אני בכור אלא אחי: כי לא חלקו נמי כו' והא ליכא למימר דטריף נכסי משום אביהם דהא האב לא נתחייב כלום אלא בשביל הבנים טורפן ואמאי קתני אם נתנו כו' דמשמע דאם לא חלקו חייבין: שני יוסף בן שמעון שהיה איש אחד מוציא על אחד מהן שטר חוב וכל אחד מהן היה מדחהו לאמר לא אני הוא כי אם חבירי ולקחו בין שניהם שדה אחת טורף בעל חוב חציה לא"ל כו'. והכא נמי טורף הכהן ה' סלעים מהנכסים שהן יחד ואמר להו נמי הכי אם אתה הבכור מחלקך אני נוטל ואם אחיך הבכור מחלקו אני נוטל ובין שניכם תתפשרו: דלדידהו לא מצי תבע לה דכל חד וחד מדחי ליה: לא יפרע וקיימא לן מאי לא יפרע דלא יתבע לערב תחלה על שיתבע מן הלוה ולא יהא לו מה לפרע: ה"נ דשקיל אפי' חלקו דהא אשתעבדו נכסים בחיי האב ואע"פ שמלוה על פה היא גובה מן היורשין אם יש ירושה כשעור החוב: דרב אסי כדאיתא בב"ק בפ' ראשון (דף ט.): מחצה יורשין ומחצה לקוחות דמספקא ליה אם ברירה ויורשין נינהו או אין ברירה ולקוחות נינהו הלכך מחצה יורשין ומחצה לקוחות: מלוה הכתובה בתורה כגון פדיון הבן ה' סלעים דזכי ליה רחמנא לכהן:

תוספות

והא אשתעבדי להו נכסי דקסבר השתא האחין שחלקו יורשין הן ומלוה על פה גובה מן היורשין אי נמי קסבר מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר ומיהו במסקנא קאמר דבהכי פליגי: דכולי עלמא אית להו דרב אסי כו' משמע הכא דר"מ מספקא ליה אי אית ברירה או לא כרב אסי ותימה דר"מ לית ליה ברירה בההיא דהלוקח יין מן הכותים ובמרובה (ב"ק סט:) ובפרק כל הגט (גיטין כה.) ורבא גופיה דמוקי להו הכא כרב אסי יש לתמוה דבפ' כל הגט (גיטין כו.) ק דבין ר' יהודה בין ר"ש אית להו ברירה ויש לחלק דיש ברירה היכא דמתני בפירוש כגון שני לגין שאני עתיד להפריש והריני בועליך על מנת שירצה אבא וזה גיטך אם מתי ובהכי מתרצא קושיא דשמואל אדשמואל דלית ליה ברירה בסוף ביצה (דף לז:) גבי שנים שלקחו בהמה בשותפות ובההיא דמי שאחזו (גיטין דף עה:) דאתקין שמואל בגיטא דשכיב מרע אית ליה ברירה והוי גיטא לכי מיית כדלעיל בריש כל הגט: דאמר רב אסי אחין שחלקו מחצה יורשין כו' מילתא דרב אסי איתא בפרק קמא דב"ק (דף ט.) ובבבא בתרא בסוף בית כור (בבא בתרא דף קז.) דפליגי התם באחין שחלקו ובא בעל חוב וטרף חלקו של אחד מהם דרב אמר בטלה מחלוקת דיורשין הם ושמואל אמר ויתר לקוחות הן ושלא באחריות ורב אסי מספקא בנכסים הנשארים (אלא שאינו) חלקו דהוא רביע הנכסים נוטל בקרקע וחצי האחר במעות משום דמספקא לה אי כיורשין ונוטל הכל בקרקע או כלקוחות באחריות ויכול לסלקו במעות ולפרוש זה לא יתכן גרסת רבינו חננאל דגרס בפ' בית כור (שם) שלשה אחין ויש מפרש שנוטל חצי חלקו הראוי לו ורביע חלקו נוטל בקרקע ורביע במעות וחצי חלקו מפסיד משום דאם הוא יורש יש לו ליטול חלק משלם ואם שלא באחריות יש לו להפסיד ונוטל חצי חלקו מספק ומה שנוטל נמי מספקא לן אם מכח ירושה נוטל ויש לו נקח הכל בקרקע או מכח דהוי כלוקח באחריות ונוטל במעות הלכך נוטל מחצה בקרקע דהיינו רביע ומחצה במעות וקשה לפרוש זה דהשתא אי לא הוה לספוקי לן אלא אי כיורשין אי כלקוחות שלא באחריות נוטל חלקו בקרקע ומשום דאיכא נמי לספוקי דאפילו אי הוה לוקח שמא לוקח באחריות הוא הורע כחו אדרבה הוה לן לומר דחצי חלקו יטול בקרקע והרביע במעות ועוד דמוקמינן הכא מתני' כגון דליכא אלא חמשה סלעים ואי לא חשיב להו רב אסי כיורשין אלא ברביע אפילו יש שם עשר סלעים פטורים שלא יכול לגבות הכהן כי אם הרביע דהוו בהו כיורשים והיינו חצי חמש ובלשון ראשון שפירש בקונטרס בב"ק (דף ט.) שנוטל חצי חלקו בקרקע או במעות משום דמספקא לן אי הוו כיורשין או לקוחות שלא באחריות אותו לשון נמי יתכן בין גרסת שני אחין בין גרסת שלשה ומיהו קשיא מנא ליה להש"ס שמספקא לרב אסי בכלל ביורשין דלמא פשיטא ליה דלאו יורשין נינהו אלא מספקא ליה אי הוו כלקוחות באחריות או כלקוחות שלא באחריות ועוד דלא הוה שייך למתני תרי זימני רביע כיון דלאו או קתני ובלשון אחרון נראה ולא יתכן לגרס כלל שלשה אחין דמאי אית ליה למינקט שלשה אי הוה נקט חמשה אורחיה דהש"ס הוא בכל דוכתי כמו היו חמשה תובעין אותו ה' נשים שנתערבו ולדותיהן כל אחד מחמשה אבל שלשה לאו אורחיה למינקט כיון שכך שוין שנים כשלשה וא"ת מאחר דמספקא ליה לרב אסי אי כיורשין הוו אי כלקוחות לימא המוציא מחבירו עליו הראיה ואפילו לסומכוס לא מסתבר הכא לומר חולקין בספק זה בזה שחכמים מסופקים בהוראה וי"ל שיש דברים דהיכא דהדין מספק לחכמים כי הכא עשו אותו כודאי פלגא הכי ופלגא הכי כדאשכחן נמי בפרק השוכר את האומנים (ב"מ פג.) גבי הני דדרו באגרא לישלם פלגא קרוב לפשיעה וקרוב לאונס דמה נפשך או כוליה פשיעה או כוליה אונס ואי מספקא לן ה"ל למימר המע"ה וכן בפ' מי שמת (ב"ב קמח.) דקאמר ר' יוסי דקשה בעשרים נותן לו שלשים חצאין דמספקא ליה אי קדושין לטבועין או לא ועושה כאלו הוי מחצה לטבועין ומחצה לאו לטבועין ובפ' יש נוחלין (בבא בתרא קכו.) גבי בכור דאמרינן ובמלוה שעמו פליגי ולפרוש זה אתיא נמי שפיר ההוא דמרחץ דהשואל בסוף הפ' (ב"מ קב.) דקאמר יחלוקו את חדש העיבור לכאי עלמא ולא צריך לאוקמה כסומכוס ויש דברים שאמרו חכמים והשתא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר לעבד כמר עבד ולעבד כמר עבד ויש דברים שאמרו חכמים שודא דדייני כי התם בריש המוכר את הבית (ב"ב סב: ושם) דאמרי לה להאי גיסא ואמרי לה להאי גיסא שודא דדייני: ודכולי עלמא מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא גם במסקנא יהיה כן דאמרינן בדרב אסי או בדרב פפא קמיפלגי דמשמע אי כולהו אית להו דרב אסי ודרב פפא היו פטורין מטעם חמש ולא חצי חמש ותימה דלקמן בפרקין (בכורות דף מט:) אמר דרבי יהודה סבר ככתובה בשטר דמיא ועוד קשה למאי דמסקינן בדרב פפא קמיפלגי דלית ליה לרבי יהודה דרב פפא אלמא קסבר דמלוה על פה גבה אף מן הלקוחות ואט"ו מי לית לה לר' יהודה הא דתנן בגט פשוט (ב"ב דף קעה.) המלוה את חבירו בשטר גובה מנכסים משועבדים על פה גובה מן בני חורין ועקר מלתיה דרב פפא לאו אתמר אלא לאשמועינן דגובה מן היורשים לאפוקי מדרב ושמואל דאמרי מלוה על פה אינו גובה לא מן היורשין ולא מן הלקוחות אבל למאי דאינו גובה מן הלקוחות זה אינו שום חדוש ודבר פשוט הוא בכל הש"ס ונראה לפרש לפי המסקנא דלאו ממש כרב פפא קאמר אלא כמלוה על פה כי הך דפדיון הבן כשאינה כתובה ובפ"ק דקדושין (דף כט.) איתא נמי דלקמן וגרסינן שם ר' יהודה לטעמיה דאמר מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא והיינו לטעמא דהכא אי נמי בדרב פפא ממש קמיפלגי ודרב פפא גופיה צריך לומר דאיירי נמי במלוה הכתובה בתורה דבפרק קמא דקדושין (דף יג:) קאמר רב פפא הלכתא מלוה על פה גובה מן היורשין שעבודא דאורייתא ובפ' גט פשוט (ב"ב דף קעו.) מפרש טעמא שלא תנעול דלת בפני לווין וצ"ל דבקדושין איירי במלוה הכתובה בתורה דקסבר גובה מן היורשים ולא מן הלקוחות ובההיא איירינן הכא דר' יהודה לית ליה דרב פפא וקסבר דגובה מן הלקוחות: מלוה הכתובה בתורה היינו דוקא כגון פדיון הבן וערכין ונזקין וכיוצא בהן שלא נתחייבו אם לא שחייבתו תורה אבל מלוה על פה אע"ג דכתיב (דברים כ"ד:י"א) האיש אשר אתה נשה בו יוציא אליך את העבוט לא (מקרא) כתבה להיות כתובה בשטר ואע"ג דאיירי על פה דלא חייבתו ממה שכתובה בתורה כיון דבלאו הכי פשיטא הוא שיש לו לשלם מה שהלונהו:

מסורת הש"ס

א משנה בכורות

גליון הש"ס

תוס' ד"ה דאמר וכו' ולפי זה אתיא נמי שפיר ההוא דמרחץ וכו' ולא צריך לאוקמה כסומכוס. תמוה לי הא רב ושמואל אוקמי מתני' דוקא בבא באמצע חדש ומטעם תפיסה. ור"ל דפסק אף בסוף חדש כולו למשכיר דקרקע בחזקת בעליה קיימא הרי דג"כ דאזיל בתר מוחזק וממילא מוכח דר"ל ג"כ ס"ל דטעמא דמתני' דיחלוקו לא משום דחולק עמו ואהי ספק כוודאי פלגא ופלגא דא"כ איך פליג ר"ל על מתני' בזה אע"כ דס"ל דטעמא דמתני' כסומכוס ואיהו ס"ל כרבנן דאזלינן בתר מוחזק וצע"ג:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' כ, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' כה:
ב מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' כ, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' כו כה:
ג טוש"ע חו"מ סי' מט סעי' י:
ד מיי' פכ"ה מהל' מלוה ולוה הל' ג, סמג עשין נד, טוש"ע חו"מ סי' קכט סעי' ח:

רבינו גרשום

מת אחד מהם. בתוך ל' יום האב פטור דמני למימר הבכור מת:
ואם לאו פטורין. דכל חד וחד מני מלחי ליה:
ר' יהודה אמר נתחייבו נכסים. ולא מני מלחו ליה:
אינו יכול להוציא מידן דכל חד מני אמר אנא נקיטנא פליון לחי:
זכר ונקבה. שאחת ילדה זכר (ונקב' שאחת ילדה זכר) ואחת נקבה או ב' זכרים ונקבה שאחת ילדה זכר ונקבה ואחת זכר נותן ה' סלעים לכהן בשביל ההיא דילדה זכר לחוד:
ב' נקבות אחר. שהאחת ילדה זכר ונקבה והאחת נקבה או כל אחת זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום:
וילדו ב' זכרים. ונתערבו האב פטור דהמוציא מחברו עליו הראיה:
בעל חוב שיש לו שטר על יוסף בן שמעון גובה אותה מהן לאמר ליה אי בדילך כו':
והני נכסים נמי כי לא חלקו הוי בשותפות. אינון ערבין ביה שבעל חוב גובה מהן. מי איכא מידי דלדידיה לא מני תבע דהא מת בתוך שלשים דאכתי לא איחייב בפליון ולנכסיה דהוו ערב (לא) מני תבעו והתנן המלוה כו'. וקי"ל דלא יתבע ערב תחילה אלא בעל חוב והכא בעל חוב לא מני תבע:
ודאיכא נכסי טובא לכל חד וחד הכי נמי דשקיל אע"ג דחלקו:
מחצה יורשים ומחצה לקוחות. שהקנה זה לזה חלקו בשביל מה שתפס:
מלוה הכתובה בתורה. כגון ה' סלעים של בכור:

לָאו כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא, וּדְכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַב פָּפָּא, דְּאָמַר רַב פָּפָּא: מִלְוָה עַל פֶּה גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַלָּקוֹחוֹת. וְהָכָא בְּחָמֵשׁ וְלֹא בַּחֲצִי חָמֵשׁ קָמִיפַּלְגִי, דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר: חָמֵשׁ וְלֹא חֲצִי חָמֵשׁ, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: חָמֵשׁ וַאֲפִילּוּ חֲצִי חָמֵשׁ. אִי הָכִי, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר נִתְחַיְּיבוּ נְכָסִים, נִתְחַיֵּיב גַּבְרָא מִיבְּעֵי לֵיהּ! וְעוֹד, תַּנְיָא: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ, אִם יֵשׁ עֲשָׂרָה זוּז לָזֶה וַעֲשָׂרָה זוּז לָזֶה — חַיָּיבִין, וְאִם לָאו — פְּטוּרִין. מַאי עֲשָׂרָה זוּז לָזֶה וַעֲשָׂרָה זוּז לָזֶה? אִילֵּימָא בֵּין דִּירוּשָּׁה בֵּין דְּלָקוֹחוֹת, וְחָמֵשׁ וַאֲפִילּוּ חֲצִי חָמֵשׁ — אִי הָכִי, מַאי אִירְיָא עֲשָׂרָה? אֲפִילּוּ בְּצִיר מֵעֲשָׂרָה נָמֵי! אֶלָּא פְּשִׁיטָא, עֲשָׂרָה זוּז דִּירוּשָּׁה לָזֶה, וַעֲשָׂרָה זוּז דִּירוּשָּׁה לָזֶה, אַלְמָא: חָמֵשׁ וְלֹא חֲצִי חָמֵשׁ סְבִירָא לֵיהּ! אֶלָּא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא חָמֵשׁ וְלֹא חֲצִי חָמֵשׁ, וְהָכָא בִּדְרַב אַסִּי וְרַב פָּפָּא קָמִיפַּלְגִי. וְאִיכָּא דְּמַתְנֵי לֵיהּ אַסֵּיפָא, נִתְחַיְּיבוּ הַנְּכָסִים, דְּמִית הָאָב אֵימַת? אִילֵּימָא דְּמִית לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, מִכְּלָל דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר כִּי חָלְקוּ פְּטוּרִין? הָא אִישְׁתַּעְבַּדוּ לְהוּ נִכְסֵי! אֶלָּא בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים, כִּי חָלְקוּ, אַמַּאי מְחַיֵּיב רַבִּי יְהוּדָה? לֵיזִיל לְגַבֵּי הַאי לִידַחֲיֵיהּ, וְגַבֵּי הַאי וְלִידַחֲיֵיהּ! אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: זֹאת אוֹמֶרֶת, שְׁנֵי יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן שֶׁהָיוּ בְּעִיר אַחַת, וְלָקַח אֶחָד מֵהֶם שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ — בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ, דַּאֲמַר לֵיהּ: אִי בְּדִידָךְ מַסֵּיקְנָא — מְנָתָא דִידָךְ קָא שָׁקֵילְנָא, וְאִי בְּחַבְרָךְ מַסֵּיקְנָא — מִשְׁתַּעְבְּדָא לִי מִקַּמֵּי דִּידָךְ. אָמַר רָבָא: מִכְּדֵי נִכְסוֹהִי דְּבַר אִינִישׁ אִינּוּן עָרְבִין בֵּיהּ, וְכוּלַּהּ כְּלִישָּׁנָא קַמָּא.

מַתְנִי' שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁלֹּא בִּכֵּרוּ וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים — נוֹתֵן עֲשָׂרָה סְלָעִים לַכֹּהֵן. מֵת אֶחָד מֵהֶן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אִם לְכֹהֵן אֶחָד נָתַן — יַחֲזִיר לוֹ חָמֵשׁ סְלָעִים, וְאִם לִשְׁנֵי כֹּהֲנִים נָתַן — אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא מִיָּדָם. זָכָר וּנְקֵבָה, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה — נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן; שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת — אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם. אַחַת בִּכֵּרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּכֵּרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים — נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן, מֵת אֶחָד מֵהֶן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם — הָאָב פָּטוּר. מֵת הָאָב וְהַבָּנִים קַיָּימִים, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אִם נָתְנוּ עַד שֶׁלֹּא חָלְקוּ נָתְנוּ, וְאִם לָאו פְּטוּרִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נִתְחַיְּיבוּ נְכָסִים, זָכָר וּנְקֵבָה אֵין לַכֹּהֵן כְּלוּם. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁלֹּא בִּכֵּרוּ, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים — זֶה נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן וְזֶה נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים. מֵת אֶחָד מֵהֶם בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים — אִם לַכֹּהֵן אֶחָד נְתָנוּ, יַחֲזִיר לָהֶם חָמֵשׁ סְלָעִים. אִם לִשְׁנֵי כֹּהֲנִים נְתָנוּ — אֵינָן יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָם. זָכָר וּנְקֵבָה — הָאָבוֹת פְּטוּרִין, וְהַבֵּן חַיָּיב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ; שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר, אוֹ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וּשְׁנֵי זְכָרִים — אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם. אַחַת בִּכֵּרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּכֵּרָה, שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים — זֶה שֶׁלֹּא בִּכְּרָה אִשְׁתּוֹ נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן; זָכָר וּנְקֵבָה — אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם.

גְּמָ' מַאי שְׁנָא שְׁנֵי כֹּהֲנִים, דְּאָזֵיל לְגַבֵּי הַאי וּמַדְחֵי לֵיהּ, וְאָזֵיל לְגַבֵּי הַאי וּמַדְחֵי לֵיהּ? כֹּהֵן אֶחָד נָמֵי לֵיזִיל לְגַבֵּי הַאי וְלִידַחֲיֵיהּ, וְלֵיזִיל לְגַבֵּי הַאי וְלִידַחֲיֵיהּ! אָמַר שְׁמוּאֵל:

בבא

רש"י

וְלֹא חֲצִי חָמֵשׁ הִלְכָּךְ פְּטוּרִין דְּכֵיוָן דְּחָלְקוּ הֲוָה לֵיהּ מֶחֱצָה לָקוֹחוֹת וְלָא אִיסְתְּאַר יְרֻשָּׁה אֶלָּא ב' סְלָעִים וּפַלְגָּא וּמִפַּלְגָּא דִּלְקוֹחוֹת לָא שָׁקֵיל אִיהוּ מִידֵי דְּמִלְוָה עַל פֶּה לָא גָּבְיָא מִלָּקוֹחוֹת: וַאֲפִילּוּ חֲצִי חָמֵשׁ וְשָׁקֵיל הַהוּא פַּלְגָּא דַּהֲוֵי יְרֻשָּׁה: אִי הָכִי לְר' יְהוּדָה פַּלְגָּא הוּא דְּשָׁקֵיל נִתְחַיְּיבוּ הַנְּכָסִים בִּתְמִיהָ: חַיָּיב גַּבְרָא מִבְּעֵי לֵיהּ גָּרְסִינַן וְלָא גָּרְסִינַן נִתְחַיֵּיב כְּלוֹמַר הָכִי אִבְּעֵי לֵיהּ לְמִיתְנָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר חַיָּיבִין שֶׁאֵינָן פְּטוּרִין לְגַמְרֵי כִּדְאָמְרִי' אֶלָּא חֲצִי חָמֵשׁ מִיהָא מִחַיְּיבֵי וְלָא שַׁיָּיךְ לְמִתְנֵי נִתְחַיְּיבוּ הַנְּכָסִים (דְּאִית לֵיהּ) מֵאַחַר שֶׁלְּאַחַר שְׁלֹשִׁים מֵת אֶלָּא בִּשְׁבִיל הַחֲלֻקָּה שֶׁחָלְקוּ וְנַעֲשׂוּ לָקוֹחוֹת הִפְסִיד הַכֹּהֵן לְר' יְהוּדָה גּוּפֵיהּ מִמַּה שֶׁנִּתְחַיְּיבוּ הַנְּכָסִים הִפְסִיד מֶחֱצָה: הָאַחִים שֶׁחָלְקוּ וּשְׁנֵיהֶם סָפֵק בְּכוֹרוֹת: עֲשָׂרָה זוּז לָזֶה וַעֲשָׂרָה זוּז לָזֶה דְּהַיְינוּ ב' סְלָעִים וּפַלְגָּא: אִילֵּימָא בֵּין חֵלֶק הַיְרֻשָּׁה בֵּין חֵלֶק הַלָּקוֹחוֹת וְהָא דְּקָתָנֵי חַיָּיבִין פַּלְגָּא דַּחֲמִשָּׁה קָאָמַר דְּהָא אָמַרְתְּ דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַב אַסִּי וְרַב פָּפָּא וְשָׁמְעִינַן מִנֵּיהּ דְּחָמֵשׁ וַאֲפִילּוּ חֲצִי חָמֵשׁ: אֲפִילּוּ בְּצִיר מֵעֲשָׂרָה אֶלָּא שְׁמוֹנָה דְּלָא מָטֵי לַכֹּהֵן אֶלָּא ב' סְלָעִים שָׁקֵיל לְהוּ דְּהוֹאִיל וְשָׁקֵיל כֹּהֵן בְּצִיר מֵחָמֵשׁ כָּל מַה דְּמִתְרַמֵּי לֵיהּ שָׁקֵיל דְּהָא דְּאָמְרִי' חֲצִי חָמֵשׁ ה"ה לְרַבּוֹת חָמֵשׁ וּשְׁלִישׁ חָמֵשׁ וְאַמַּאי קָתָנֵי אִם לָאו פְּטוּרִין: אֶלָּא פְּשִׁיטָא (וְדַוְקָא) י' זוּז דִּירֻשָּׁה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְבַר מִפַּלְגָּא דְּלָקוֹחוֹת דַּהֲוֵי חָמֵשׁ סְלָעִים דִּירֻשָּׁה: וְהָכָא בְּמַתְנִיתִין בִּדְרַב אַסִּי אוֹ בִּדְרַב פָּפָּא פְּלִיגִי דר"מ אִית לֵיהּ דְּרַב אַסִּי וְרַב פָּפָּא הוֹאִיל דְּבֵין הַכֹּל אֵין שָׁם אֶלָּא חָמֵשׁ לָא שָׁקֵיל מִידֵי דְּחָמֵשׁ וְלֹא חֲצִי חָמֵשׁ וְר' יְהוּדָה אִית לֵיהּ דְּרַב אַסִּי דְּפַלְגָּא הָוֵי לָקוֹחוֹת וְלֵית לֵיהּ דְּרַב פָּפָּא אֶלָּא סְבִירָא לֵיהּ דְּמִלְוָה עַל פֶּה גּוֹבֶה מִן הַלָּקוֹחוֹת וְשָׁקֵיל כּוּלְּהוּ א"נ לֵית לֵיהּ דְּרַב אַסִּי אֶלָּא כּוּלְּהוּ הָוֵי יְרֻשָּׁה וְשָׁקֵיל כֻּלָּהּ. וְהַשְׁתָּא דְּהָכִי ס"ל מוֹקְמִינַן לָהּ לִבְרַיְיתָא אִם יֵשׁ שָׁם י' זוּז לָזֶה וְי' זוּז לָזֶה בֵּין הַכֹּל חַיָּיבִין לָתֵת כָּל הַנְּכָסִים וְאִם לָאו דְּבֵין הַכֹּל לֵיכָּא חָמֵשׁ פְּטוּרִין דְּחָמֵשׁ וְלֹא חֲצִי חָמֵשׁ: אִיכָּא דְּמַתְנֵי לַהּ לְכוּלָּהּ הַךְ שְׁמַעְתָּא אַסֵּיפָא דְּמַתְנִיתִין דְּמִילְּתֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה: וְלָקַח אֶחָד מֵהֶם שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ הָכָא נָמֵי דִּסְבִירָא לָן הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ לָקוֹחוֹת הֵן דְּאִין בְּרֵירָה דְּקָמְחַיֵּיב לְהוּ ר' יְהוּדָה: כְּלִישָּׁנָא קַמָּא אֶלָּא בִּדְרַב אַסִּי וְרַב פָּפָּא פְּלִיגֵי: מַתְנִי' שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁל אֶחָד: וְיָלְדוּ ב' זְכָרִים בְּמַחֲבֵא שֶׁנִּתְעָרְבוּ: אִם לְכֹהֵן אֶחָד נָתַן הָאָב פִּדְיוֹן שְׁנֵיהֶם יַחֲזִיר לוֹ ה' סְלָעִים הוֹאִיל וּמֵת בְּתוֹךְ ל' וְאִגַּלַּאי מִלְּתָא דְּנֵפֶל הוּא וְשֶׁלֹּא כַּדִּין שָׁקַל: אֵין יָכוֹל לְהוֹצִיא מִיָּדָם דְּכָל חַד וְחַד מְדַחֵי לֵיהּ וְאוֹמֵר הֲרֵינִי מַחֲזִיק בָּם בִּשְׁבִיל פִּדְיוֹן הַחַי: אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה יָלְדוּ הַנָּשִׁים שֶׁלּוֹ בְּמַחֲבֵא נוֹתֵן ה' סְלָעִים לַכֹּהֵן דְּמִמָּה נַפְשָׁךְ חַד הָוֵי בְּכוֹר אִם הָאַחַת יָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים הָרִאשׁוֹן בְּכוֹר וְאִם הָאַחַת יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה נִמְצָא שֶׁחֲבֶרְתָּהּ יָלְדָה זָכָר לְבַדּוֹ וְהוּא בְּכוֹר וְאוֹתוֹ שֶׁעִם הַנְּקֵבָה פָּטוּר שֶׁמָּא נְקֵבָה יָצְאת רִאשׁוֹן וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה: אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם דְּאִיכָּא לְמֵימַר הַנְּקֵבוֹת יָצְאוּ תְּחִלָּה וְאֵין כָּאן בְּכוֹר: הָאָב פָּטוּר דְּמָצֵי לְמֵימַר בֵּן הַמְבַכֶּרֶת מֵת: נָתְנוּ עַד שֶׁלֹּא חָלְקוּ כו' כְּדִין אוֹתוֹ שֶׁל מַעְלָה מִשּׁוּם דְּרַב אַסִּי וְרַב פָּפָּא: זָכָר וּנְקֵבָה יֵשׁ לוֹמַר אוֹתָהּ שֶׁלֹּא בִּכְּרָה יָלְדָה הַנְּקֵבָה וְאֵין כָּאן בְּכוֹר: מֵת אֶחָד מֵהֶם מִן הַוְּלָדוֹת יַחֲזִיר לָהֶם חֲמִשָּׁה סְלָעִים וְיַחְלְקוּ שְׁנֵי הָאָבוֹת: וְאֵין יְכוֹלִין לְהוֹצִיא דְּכָל חַד וְחַד אוֹמֵר אֲנִי מַחֲזִיק בָּם בִּשְׁבִיל הַחַי דְּאוֹתוֹ שֶׁנָּתַן לִי בִּשְׁבִילוֹ לֹא מֵת וְכָל הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ יָלוּ עַל הַתַּחְתּוֹנָה: הָאָבוֹת פְּטוּרִין דְּכֹל חַד וְחַד אָמַר לֵיהּ לְכֹהֵן הַנְּקֵבָה שֶׁלִּי הִיא: וְהַבֵּן חַיָּיב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ דִּמְבַכֶּרֶת מִקְּרֵם בְּכוֹר הוּא: שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר יֵשׁ לוֹמַר הָאַחַת יָלְדָה נְקֵבָה וְהַשֵּׁנִית זָכָר וּנְקֵבָה וְיָלְדָה נְקֵבָה תְּחִלָּה הִלְכָּךְ אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם דְּיֵשׁ לוֹמַר הַמְבַכֶּרֶת יָלְדָה הַנְּקֵבָה ע"כ וְכֵן ב' זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת: גמ' כֹּהֵן אֶחָד נָמֵי וּמִכְּ' אָבוֹת שָׁקִיל כִּי אָזֵיל לְגַבֵּי הַאי אָב לִמְדְחֵיהּ כֹּהֵן וְלֵימָא לֹא שֶׁלָּךְ מֵת אֶלָּא שֶׁל אָב שֶׁל חֲבֵירָךְ וְלָאו בַּעַל דְּבָרִים דִּידִי אַתְּ:

תוספות

דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר חָמֵשׁ וְלָא קָמֵי לַחֲמִשָּׁה בָּקָר דְּמַסְקִינַן (ב"ק דַּף עח:) אֲפִילּוּ חֲמִשָּׁה חֲצָיֵי בָקָר אָמַר רַחֲמָנָא דְּתַשְׁלוּמִין נִינְהוּ וְיֵשׁ לוֹ לְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהוּא חַיָּיב אֲבָל הָכָא מַתְּנַת חָמֵשׁ סְלָעִים רַחֲמָנָא רָמֵי עָלֶיהָ וְלָא מִקַּיְימָא בְּפָחוֹת מֵחָמֵשׁ אע"פ שֶׁיָּכוֹל לְשַׁלֵּם לַעֲשָׂרָה כֹּהֲנִים בְּזֶה אַחַר זֶה לָא קָמֵי הָכָא דְּלָא מִשְׁתַּעְבֵּד אֶלָּא בַּחֲצִי חָמֵשׁ: וְאִם לִשְׁנֵי כֹּהֲנִים נָתַן אֵין יָכוֹל לְהוֹצִיא מִיָּדָם וא"ת כֵּיוָן דְּאִם לֹא נָתַן אֵין זָקוּק לִתֵּן הַשְׁתָּא נָמֵי דְּנָתַן נָמֵי לֶהֱוֵי כְּתָקְפוֹ כֹּהֵן דְּמוֹצִיאִין מִיָּדוֹ כִּדְאָמַר בְּפֶרֶק שְׁנַיִם אוֹחֲזִין (ב"מ דַּף ו:) וְהָכָא נִיחָא טְפֵי דְּאֵין יוֹדֵעַ מִמִּי לְהוֹצִיא אֲבָל לְקַמָּן קָשֶׁה טְפֵי גַּבֵּי מֵת בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים דְּקָאָמַר ר' עֲקִיבָא אִם נָתַן לֹא יִטּוֹל וְאִם לֹא נָתַן לֹא יִתֵּן דְּכֵיוָן דְּאִם לֹא נָתַן לֹא יִתֵּן הַשְׁתָּא נָמֵי כְּשֶׁנָּתַן לֶהֱוֵי כְּתָקְפוֹ כֹּהֵן וְי"ל כֵּיוָן דְּמִתְּחִלָּה נוֹתֵן לוֹ בְּתוֹרַת מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה אע"פ שֶׁאח"כ נִתְגַּלָּה שֶׁאִם לֹא נָטַל לֹא הָיָה רָאוּי לִטְּלוֹ מִסָּפֵק לָא אָמְרִינַן מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ וְכֵן הַהוּא דְּבָבָא בְּהַמְנִיעַ הַחוֹלֶשׁ בְּסוֹף הַשּׁוֹאֵל (ב"מ דַּף קב:) דְּאַע"ג דְּבִתְחִלַּת הַחֹדֶשׁ כֻּלּוֹ לַמַּשְׂכִּיר לָא מוֹקְמִינַן לֵיהּ בְּתָקְפוֹ כֹּהֵן: אִם נָתְנוּ עַד שֶׁלֹּא חָלְקוּ כו' צָרִיךְ שׁוּם צְרִיכוּתָא אַמַּאי קָתָנֵי בְּתַרְוַיְיהוּ פְּלֻגְתָּא דר"מ וְרַבִּי יְהוּדָה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"א מהל' מלווה ולווה הל' ז, טוש"ע חו"מ סי' קח סעי' א:

ב מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' כא, סמג עשין קמד, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' כז:

ג מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' כד, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' כח:

ד מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' כו, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' כט:

רבינו גרשום

ר' מאיר סבר ה' סלעים הוא דבעי למיהב לכהן ולא חצי ה' להכי קאמר ר' מאיר חלקו פטורין דקא הוו מחצה לקוחות ולא משעבדי ליה:

ור' יהודה. דאמר נתחייבו נכסים אפי' כי חלקו סבר חמש ואפי' חצי חמש:

אי הכי. לדאמר ל' קא איירי נתחייב גברא מיבעי ליה:

עשרה זוז לזה ועשרה זוז לזה. דהיינו כ' זוז שהן ה' סלעים:

אי הכי. ה' ואפי' חצי ה' וכיון דפחות מה' מני יהיב חצי לאו דוקא הוא אלא ואפי' פחות מחצי:

אי הכי. דאפי' חצי ה' מאי איריא עשרה זוז:

אלא פשיטא עשרה זוז לירושה לכל אחד וה' סלעים נינבין מהן מירושתן אלמא דה' ולא חצי ה' סבירא ליה לר' יהודה:

בדר' אסי ורב פפא קמיפלגי כלומר אי תרויהו סבירא להו דרב פפא פליגי בדרב אסי דאי סברי כרב אסי דאמר האחין שחלקו מחצה יורשין ומחצה לקוחות פליגי בדרב פפא דר' מאיר סבר כרב פפא דמלוה על פה אינו גובה מן הלקוחות להכי קאמר חלקו פטורין היכא ליכא אלא ה' סלעים דחמש אמר רחמנא ולא חצי ה'. ור' יהודה לית ליה דרב פפא דאפי' מן הלקוחות נגבין דנתחייבו נכסים. ואי תרוייהו סברי לה כרב פפא דאמר מלוה ע"פ אינה גובה מן הלקוחות פליגי בדרב אסי דר"י לא סבר כרב אסי אלא כולהו יורשין נינהו וכולהו ה' סלעים מני למיגבי דנתחייבו נכסים:

ולקח אחד מהן שדה מחברו הא לאו כמו לחלוקי לאחיך לאו הוי שלו כה דבעל חוב גובה ממנו דאמר ליה אי בדידך כו'. הם הכי נמי אמר כהן לכל חד מהני אחין אי את בכור מנתא דידך שקילנא. ואי אחוך בכור משתעבדי לי נכסי מיקמי דידך:

אמר רבא מכדי נכסוהי כו'. וכולה קושיא דאקשינן כרישא עד אי הכי כתרא ובדתרייהו דכרב אסי ורב פפא קא מיפלגי:

שתי נשים. של ב' אנשים שלא בכרו וילדו ב' זכרים ונתערבו זה נותן כו':

אינן יכולין להוציא מידו. דאין לאוציא לכל חד וחד אמר פליון לחו' תפוסנא:

זכר ונקבה ונתערבו. האבות פטורין לכל חד מני אמר נקבה דידי היא אבל הבן חייב לפדות עצמו:

ב' נקבות וזכר. דאחת ילדה זכר ונקבה ואחת נקבה או כל אחת זכר ונקבה:

וילדו ב' זכרים. ונתערבו זה שלא בכורה אשתו כיון דילדה זכר אע"ג דלא ידע אי היא נותן ה' סלעים לכהן:

ילדו זכר ונקבה. ונתערבו אין כאן לכהן כלום דשמא דהאחת לבכורה ילדה נקבה:

מאי שנא ב' כהנים. דלאו יכול להוציא מידם. מאי שנא כהן א' דמחזיר. כהן אחד נמי מחזי לכל חד וחד ליתן לי דאין לי אמר לכל חד וחד דידך הוא:

אמר שמואל. בכולם כל אחד כהראשונה ואמר ליה לא את דידי הוא אהדר לי ואל תחזר לאחר קושיא דהראשונה מיניה. אבל לתרי כהנים לא מצי עבדי הכי. דלכל חד אמר אנא לית לי אלא ה' סלעים לחוד:

מסורת הש"ס

א בבא בתרא קעו.

ב משנה בכורות; תוספתא בכורות

ג משנה בכורות; לעיל ט.; תוספתא בכורות; לעיל יח:

תורה אור השלם

וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא [במדבר יח, טז]

מסורת הש"ס

א בבא מציעא עט.

ב סנהדרין מה:; גיטין עו.; שבועות כו:; סנהדרין עב:; זבחים נז.; קידושין נח.; נזיר לז:; חולין קיז.; זבחים מו.; כריתות ו.; קידושין מב:; קידושין לד:; חולין קיג:; קידושין לז:; קידושין כד.; סנהדרין סז:; מעילה יא:; פסחים מה.; יומא ס.; זבחים כג:; פסחים כו.; ערכין יד:; עבודה זרה נד:

ג קידושין כט.; בבא מציעא קב:

תורה אור השלם

וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּקֹד כָּל־בְּכֹר זָכָר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמָעְלָה וְשָׂא אֵת מִסְפַּר שְׁמֹתָם [במדבר ג, מ]

וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא [במדבר יח, טז]

וְאִם מִבֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה אִם־זָכָר וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשָּׁה עָשָׂר שָׁקֶל וְלַנְּקֵבָה עֲשָׂרָה שְׁקָלִים [ויקרא כז, ז]

בבא בהרשאה. [אב]והאמרי נהרדעי: לא כתבינן אדרכתא אמטלטלי! הני מילי היכא דכפריה, אבל היכא דלא כפריה — כתבינן. [ג]זכר ונקבה — אין כאן לכהן כלום. תנא רב הונא: שני זכרים ונקבה — אין כאן לכהן כלום. ותנא דידן, כיון דבשני אנשים הוא דמשכחת לה, באיש אחד ושתי נשים לא משכחת לה — לא מתני ליה. [ד(א)]מתני' מת הבן בתוך שלשים יום, אף על פי שנתן לכהן — יחזיר. לאחר שלשים יום, אף על פי שלא נתן — יתן. מת ביום שלשים — כיום שלפניו. רבי עקיבא אומר: אם נתן — לא יטול, ואם לא נתן — לא יתן. [ה]גמ' מאי טעמייהו דרבנן? גמרי "חדש" "חדש" ממדבר, מה התם "ומעלה" אף הכא נמי ומעלה. [(ב)]ורבי עקיבא מספקא ליה, מדאיצטריך למכתב "ומעלה" גבי ערכין, ולא גמרי ממדבר — הוו להו שני כתובים הבאים כאחד, וכל שני כתובים הבאים כאחד — אין מלמדין. או דלמא: כי אין מלמדין — לעלמא, אבל לגופייהו — מלמדין, ומשום הכי מספקא ליה. [ו]אמר רב אשי: הכל מודים לענין אבילות, יום שלשים כיום שלפניו. ואמר שמואל: הלכה כדברי המיקל באבל. [זו(ג)]מתני' מת האב בתוך שלשים — בחזקת שלא נפדה, עד שיביא ראיה שנפדה; לאחר שלשים יום — בחזקת שנפדה, עד שיאמרו לו שלא נפדה. הוא לפדות ובנו לפדות — הוא קודם לבנו; רבי יהודה אומר: בנו קודמו, שמצותו על אביו ומצות בנו עליו. [ח]גמ' איתמר: הפודה את בנו בתוך שלשים יום, רב אמר: בנו פדוי, ושמואל אמר: אין בנו פדוי. דכולי עלמא "מעכשיו" — אין בנו פדוי, לאחר שלשים יום ואיתנהו למעות — ודאי בנו פדוי. [ט]כי פליגי לאחר שלשים יום, ונתעכלו המעות, רב אמר: בנו פדוי, מידי דהוה אקידושי אשה, התם לאו אף על גב דנתעכלו המעות — הוו קידושי,

הכא

בבא בהרשאה שני האחים כתבו הרשאה האחד לחבירו ובא בעל הרשאה ותובעו ממה נפשך אם שלי את החזיר לי את שלי ואם של חבירי את החזיר לי את שלו שהרי יש לי הרשאה: אדרכתא הרשאה אמטלטלי דהואיל ואינן בעין מחזי כשיקרא שמא אין בידו משל זה כלום ואתימי סהדי אשיקרא: היכא דכפריה לוה למלוה הוא לא כתב מלוה הרשאה עליה משום דמחזי כשיקרא: תני רב הונא גבי שתי נשים של ב' אנשים שלא בכרו וילדו שני זכרים ונקבה במחבא אין כאן לכהן כלום ואע"ג דחד הוי בכור ממ"נ דאם האחת ילדה ב' זכרים האחד בכור ואם זכר ונקבה ילדה ונמצאת חברתה יולדת זכר לבדו והוא בכור ואפ"ה הבן אינו חייב לפדות את עצמו דא"ל שמא אין אני בכור אלא חברי: באיש אחד ושתי נשים לא משכחת לה דכיון דאיכא חד בכור יהיב ה' סלעים לכהן להכי לא תני ליה דכל הנך דתנא כאן אין כאן לכהן כלום שוין בין איש אחד ושתי נשיו בין בשתי נשים של שני אנשים: מתני' מת הבן בתוך ל' אבכורות ודאין דעלמא קאי נמי: יחזיר דנפל הוה ולא מחייב בפדיון עד לאחר שלשים: כיום שלפניו אף ע"פ שנתן יחזיר לו: גמ' ממדבר כתיב הכא (במדבר י"ח:ט"ו-ט"ז) ופדויו מבן חדש תפדה וכתיב במדבר (שם ג) פקוד כל בכור זכר מבן חדש ומעלה: ומעלה משמע לאחר שלשים: מספקא ליה אי גמרי מהתם דמדאיצטריך ומעלה בערכין אם מבן ששים ומעלה וגו' וגמר במסכת ערכין (דף יח.) שנה שנה לג"ש שכשם ששנת ששים כלמטה הימנו להחמיר אף שנת חמש ושנת עשרים כלמטה אע"ג דלהקל והוא הדין לענין בן חדש דיום ל' כלמטה אע"ג דלהקל ולא גמר חדש חדש ממדבר דלא יהא נערך עד לאחר שלשים: הוו לערכין ולמדבר סיני שני כתובין הבאין כאחד ואין מלמדין על פדיון הבן: או דלמא כי אמר אין מלמדין שני כתובין ה"מ לעלמא דלא משתעי מבכור ולערכין כמו אי הוה כתב חדש במילי אחרינא: אבל לגופייהו כגון בכורי לוים מבכורי מדבר דאילי ואילי בבכור הוא משתעי מלמדין ומדמספקא לן קאמר אם נתן לא יטול ואם לא נתן לא יתן: לענין אבלות אם מת ולד בתוך שלשים אין אבלות חלה על אביו דאימר נפל הוא: מתני' שלא נפדה דלא עביד איניש דפריק תוך שלשים עד שיביא ראיה: לאחר שלשים בחזקת שנפדה דכהן הוי מוציא מחבירו והורע כחו: עד שיאמרו לו לבן שצוה אביו בשעת מיתתו שלא נפדה ובאמירה סגיא בלא עדות גמורה דהך חזקה דמחזקינן ליה בחזקת שנפדה לאו זו היא חזקה מעלייתא דרבא דאינשי לא עבדי למפרע הוכו מיד והכא לא שייך למימר על שיביא ראיה דהכא יכול לומר לו הבן לכהן דעלמא יהבה אבא: שמצותו על אביו מצות פדייתו של אב זה היתה על אביו שמת ומצות בנו עליו: גמ' דכ"ע אי אמר ליה מעכשיו יהא בנו פדוי לאו פדיון הוא אלא מתנה בעלמא דהא בתוך שלשים לא שייכא פדיה ואי אמר בתוך ל' הרי לך המעות ולאחר שלשים יחול פדיון בני ואיתנהו מעות ביד כהן בעין לאחר שלשים ודאי פדוי כמאן דיהיב להו השתא: נתעכלו שאינן בעין: אקידושי אשה דאי יהיב לה השתא מילי ואמר לה התקדשי לאחר שלשים יום הויא מקודשת כדאמרינן במסכת קדושין (דף נט.):

ה"מ היכא דכפריה תימה דלישנא קמא במרובה (ב"ק דף ע.) דלא מפליג בין כפריה ללא כפריה מאי הוה למימר וכן יש להקשות ממתני' פרק שבועת העדות (שבועות דף לג:) גבי איש פלוני כהן איש פלוני לוי דדייק הא מנה לפלוני ביד פלוני חייבין והא אמרת עד שישמע מפי תובע ומשני בבא בהרשאה ופריך והא אמרי נהרדעי כו' ה"מ היכא דכפריה כו' ומיהו ההוא איכא לאוקומי בפקדון ולישנא קמא דנהרדעי דכיון שיכול להקדיש בפקדון כדמוכח בפ' המוכר את הספינה (ב"ב דף פח.) גבי ההוא דאייתי קרי לפום נהרא ה"נ יכול להרשות לאחר טעמא הוא כדמוכח ויש ליתן טעם דשמעתין [בקרקעות] והלכתא [כרבי] דאית ליה לקמן בפרקין (בכורות דף נא.) פודין בקרקעות כמו שפודין במטלטלי דאמקרקעי כתבינן אדרכתא דאמטלטלי דווקא לא כתבינן דאינו ברשותו אי נמי הכא לאוקמה כרבי נתן דמדרבי נתן יכול להוציא מידו אם חברו חייב ואין לו מה לפרוע אי נמי איכא לאוקמה כגון שנתן אחד לחברו במעמד שלשתן ומיהו צריך עיון דלמא היכא דאין יכול להוציא מידו בבית דין לא תקון רבנן מעמד שלשתן כי היכי דלא תקון מעמד שלשתן בכתובה משום דלא נתנה לגבות מחיים כדפרשית בהחובל (ב"ק דף פט.) ועוד יש ליתן דדלמא אם שניהם מצויים לפניו ומצויים לתת לאחר חייב להחזיר ולא הוצרך להעמיד בבא בהרשאה אלא כדי שיוכל האחד להוציא מידו בפני עצמו: אבל בדלא כפריה כתבינן מה שנוהגים עכשיו לכתוב הרשאה אפילו כפריה אומר ר"ת דהיינו טעמא דלא כתבינן לנהרדעי היינו משום דמחזי כשקרא כדאמרי' במרובה (ב"ק ע.) ובכתובות (דף פה.) מוכח דלמחזי כשקרא לא חיישינן ובמרובה [שם ל"ה אמטלטלין] הארכתי: מת בנו בתוך שלשים יום כו' יחזיר לו ה' סלעים פירש בקונטרס משום דנפל הוא ובחנם פירש כן דאפילו קים לן ביה דכלו לו חדשיו בבן חדש תלה רחמנא: לאחר שלשים אע"פ שלא נתן יתן בפסחים בסופו (דף קכא:) אמרינן אבי הבן מברך שתים ויש לספק כיון שמת אם מברך שהחיינו מכיון דזוכה לקיים המצוה ואין לתמוה אהא דלא מברכינן שהחיינו על כל מילה ומילה כמו על כל פדיון הבן דשאני מצות פדיון הבן דלא שכיחא: מת ביום שלשים כיום שלפניו ר' עקיבא אומר כו' בריש החולץ (יבמות דף לו:) אמרינן התם תניא רשב"ג אומר כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל הא לא שהה ספיקא הוי ואיתמר מת בתוך שלשים יום ועמדה ונתקדשה אם אשת ישראל היא חולצת וברוב הספרים גרסינן בסוף פרק רבי אליעזר דמילה (שבת דף קלו.) מת ביום שלשים וכן גורס ר"י ור"ח גורס כן ונראה לגורס תוך שלשים דכיון דאמרי רבנן הכא יום שלשים כיום שלפניו ור"ח מספי ליה ספיקא ופליגי רבנן ורבן שמעון בן גמליאל גם ביום שלשים מה לי ביום שלשים ומה לי בתוך ל' יום גם בשאלתות גורס תוך שלשים ומיהו בהלכות גדולות כתוב דביום ל' אפילו פתח ומת לא הוי נפל לרבנן ודווקא תוך שלשים הוא דאמרינן במסכת שבת פתח ומת דברי הכל מת הוא משמע דגרסינן ביום שלשים ומפרשי מת כמשמעו פתח ומת וקחשיב פתח ומת ביום שלשים כיון שחי כל כך כנפל מן הגג תוך שלשים ועוד יש לקיים גרסא זו אם בנפל מן הגג ואכלו ארי ביום שלשים דווקא הוא דסמכינן אדרבנן ושמא אפי' לענין אבלות דהוי כבר קיימא: כיום שלפניו וא"ת דבריש החולץ (יבמות דף לו:) משמע דפשיטא לן מן התורה אפי' תוך ל' דחי הוא דאמר מת בתוך ל' ועמדה ונתקדשה אם אשת כהן היא אינה חולצת וי"ל דהתם בנפל מן הגג או אכלו ארי כרבנן דפליגי ארבן שמעון בן גמליאל בסוף ר"א דמילה אבל הכא בפתח ומת דכולי עלמא מת הוא ומיהו אפ"ה אירי הכא בנפל מן הגג כי התם אין לחוש דהכי נמי פסקינן בסוף אם לא הביא כרבן שמעון בן גמליאל לענין אבלות להקל אף על גב דבאשת כהן דלא אפשר סמכינן אדרבנן ושריא בלא חליצה וא"ת דהכא מקילינן כל כך לענין אבלות אפילו באותו דחשבינן ודאי בר קיימא היכא דלא אפשר כגון באשת כהן ובמס' שמחות פ"ב (הל"ב) תנן הספקות אוננין ומתאבלין עליהן וי"ל דהתם בספק בן תשע לראשון או בן שבע לאחרון דבגנאי הדבר שלא יתאבל לא זה ולא זה והרי הוא ודאי בנו של אחד מהן:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' שלוחין ושותפין הל' א:

ב מיי' פג' מהל' שלוחין ושותפין הל' ו, טוש"ע חו"מ סי' קכג סעי' א:

ג מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ל, סמג עשין קמד, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' לא:

ד מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יז, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' יב:

ה מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ג, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' טו:

ו מיי' פי"ב מהל' אבל הל' י, טוש"ע יו"ד סי' שנג סעי' ה:

ז מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יט, סמג עשין קמד, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' יד:

ח מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' יח, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' יג:

ט מיי' פז' מהל' אישות הל' י, טוש"ע אה"ע סי' מ סעי' א:

רבינו גרשום

אדרכתא. הרשאה:
היכא דכפריה. משום דמיחזי כשיקרא:
תני רב הונא. מוסיף על מתניתי' לאחת בכרה ואחת שלא בכרה של ב' אנשים וילדו כו'. מוסיף ב' זכרים ונקבה אין כאן לכהן כלום דקני אמר מי שלא בכרה אשתו ילמא איתתי יליד זכר ונקבה ואיני יודע אחה יצא ראשון:
ותנא דידן. דלא תני לה דכיון דלא משכחת לה באיש ושתי נשיו שאחת ביכרה ואחת לא ביכרה דממה נפשך חייב בה' סלעים דהא ב' זכרים ילוד לא מיתני ליה:
מת הבן בתוך שלשים. בבכור דכל אשה קא מיירי:
כיום שלפניו. ופטור:
מה התם. במדבר כתי' ומעלה דהיינו שלשים ויותר חדש הוי כ"ט ימים ומחצה ומעלה הוי יום א' היינו ל' יום ומחצה והיינו (כל אחד) [לאחר ל'] ומשום הכי(א)מוי נ"ל ומשו"ה מת ביום ל' הוי כיום שלפניו ופטור. חייב אבל יום א' שלפניו ופטור:
ור' עקיבא מספקא ליה. אי גמרינן ממדאיצטריך למיכתב ולמעלה גבי ערכין (משום דליתי) [הוו להו] ב' כתובין באין כאחת:
אבל לגופייהו מלמדין. דחדש דמדבר דכתיב ביה ומעלה ופדויו מבן חדש תרווייהו בבכור אלס מישתעו ולמא למלמדין להכי מספקא ליה וקאמר ואם נתן לא יטול כו':
ליום ל' כשל אחריו ומותר בגיהוץ ותספורת:
מת. לאחר שלשים:
עד. שיאמרו לו [שלא] נפדה בין עבד בין אשה בין קטן נאמנין:
מידי דהוה אקידושי אשה. היכא דאמר לה תקדשי לי לאחר ל' דהויא מקודשת ואע"ג דנתעכלו המעות קודם:
(כלתרגינן התם):

הָכָא נָמֵי לָא שְׁנָא. וּשְׁמוּאֵל אָמַר לָךְ: הָתָם — בְּיָדוֹ לְקַדְּשָׁהּ מֵעַכְשָׁיו, הָכָא — אֵין בְּיָדוֹ לִפְדּוֹתוֹ מֵעַכְשָׁיו. וְאַף עַל גַּב דְּקַיְימָא לַן, דְּכׇל הֵיכָא דִּפְלִיגִי רַב וּשְׁמוּאֵל — הִלְכְתָא כְּרַב בְּאִיסּוּרֵי וְכִשְׁמוּאֵל בְּדִינֵי, הָכָא הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל. תְּנַן: מֵת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן לַכֹּהֵן — יַחְזִיר לוֹ חָמֵשׁ סְלָעִים. טַעְמָא דְּמֵת, הָא לֹא מֵת — בְּנוֹ פָּדוּי! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן? דְּאִיתַנְהוּ לְמָעוֹת. תָּא שְׁמַע: בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא נִפְדָּה עַד שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ שֶׁנִּפְדָּה! הָתָם נָמֵי דְּאִיתַנְהוּ לְמָעוֹת בְּעֵינַיְיהוּ. תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה: הַפּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם — בְּנוֹ פָּדוּי. אֲמַר לֵיהּ: שְׁמוּאֵל אָמַר אֵין בְּנוֹ פָּדוּי, וְאַתְּ אָמְרַתְּ בְּנוֹ פָּדוּי?! וְאַף עַל גַּב דְּקַיְימָא לַן כְּרַב בְּאִיסּוּרֵי וְכִשְׁמוּאֵל בְּדִינֵי, הָכָא הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל. (א)הוּא לִפְדּוֹת וּבְנוֹ לִפְדּוֹת — הוּא קוֹדֵם לִבְנוֹ וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנַן: הוּא לִפְדּוֹת וּבְנוֹ לִפְדּוֹת — הוּא קוֹדֵם לִבְנוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּנוֹ קוֹדְמוֹ, שֶׁמִּצְוָתוֹ עַל אָבִיו, וּמִצְוַת בְּנוֹ עָלָיו. [א]אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: הַכֹּל מוֹדִים הֵיכָא דְּלֵיכָּא אֶלָּא חָמֵשׁ סְלָעִים — הוּא קוֹדֵם לִבְנוֹ, מַאי טַעְמָא? דְּמִצְוָה דִּידֵיהּ עֲדִיף. כִּי פְּלִיגִי הֵיכָא דְּאִיכָּא חָמֵשׁ מְשׁוּעְבָּדוֹת וְחָמֵשׁ בְּנֵי חוֹרִין. רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: מִלְוָה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה — כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא, וְדִידֵיהּ אָזֵיל וְטָרֵיף מִמְּשַׁעְבְּדֵי, וּבְהָנֵי חָמֵשׁ בְּנֵי חוֹרִין — פָּרֵיק לֵיהּ לִבְרֵיהּ. [ב]וְרַבָּנַן סָבְרִי: מִלְוָה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה — לָאו כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא, הִלְכָּךְ מִצְוָה דִּידֵיהּ עֲדִיף. [ג]מַתְנִי' חָמֵשׁ סְלָעִים שֶׁל בֵּן — בְּמָנֶה צוֹרִי. [ד]

חו"ב שְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד, חֲמִשִּׁים שֶׁל אוֹנֵס וְשֶׁל מְפַתֶּה, וּמֵאָה שֶׁל מוֹצִיא שֵׁם רַע — כּוּלָּם בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, בְּמָנֶה צוֹרִי. וְכוּלָּן נִפְדִּין בְּכֶסֶף וּבְשָׁוֶה כֶּסֶף, חוּץ מִשְּׁקָלִים. גְּמָ' מָנֶה צוֹרִי. אָמַר רַבִּי אַסִּי: מָנֶה שֶׁל צוֹר. רַבִּי אַמֵּי אָמַר: דֵּינָרָא (ערבא) [עַרְבָיָא]. רַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר: אִיסְתֵּרָא סְרְסְיָא דְּמִיזְדַּבְנָא תְּמָנְיָא בְּדִינָרָא, חֲמֵשׁ מִינַּיְיהוּ לְפִדְיוֹן הַבֵּן.

רַבִּי

רש"י

ודידיה אזיל וטרף ממשעבדי ובהני חמש בני חורין פריק לה לבריה וא"ת היכי טרף ממשעבדי הא אין נפרעין מנכסים משעבדים במקום שיש בני חורין והא איכא חמש בני חורין ואם היה פורק בנו תחלה הוה ניחא וא"ת אכתי ליהדרי לקוחות מהני חמש שפדה כהן בנו דמה נפסך שעבודם קודם לגאלת בנו דאי גאלת בנו קדמה אם כן היה יכול לטרוף מן הלקוחות לפדיון בנו כמו לפדיון עצמו וי"ל דהכא מלקוחות שקנו מאביו לפיכך אין חוזרין על הנכסים שקנה הוא ועוד י"ל כגון שלא כתב ללקוחות דאקני והוא קנה הנך חמש בני חרי אחרי כן ואפי' היכא דכתב ליה דאקני בעיא בפרק מי שמת (ב"ב דף קנז.) אבל היכא דלא כתב ליה קיימא לן דלא משתעבד ואם תאמר אי הנך משעבדי בנכסים שקנה מאביו ניחא אבל בנכסים שקנה הוא היכי משתעבדי לפדיונו דהא אימת חל חיוב פדיון עצמו כשהביא שתי שערות שנעשה גדול תו לא אשתעבד נכסים שקנה אחרי כן דלא כתב ליה לכהן דאקני וצריך לומר דעל כרחין מיירי כשירש מאביו מיהו לר' יהודה נמי זמנין דמשכחת לה הוא קדם לבנו כגון שאין לו נכסים מאביו ומשהביא שערות קנה הני קרקעות ומכרם לאחר גאלת בנו דלפדיון בנו אזל וטרף ממשעבדי ועוד י"ל דנכסים שקנה אחרי כן חל עלייהו שעבוד לענין פדיון ואע"ג דלא כתב דאקני דכל שעתא ושעתא רמיא עליה חיוב פדיון וכיון דחשבינן ליה כמלוה בשטר הוי כאלו נכתב לאחר שקנה הקרקעות: חמש סלעים של בן (ב') [כו'] אגב בכסף שקלים וערכין לא אצטריך ליה לתנא למתני דבהאי כתיב בהדיא בשקל הקדש וערכין נמי פשיטא דבשקל הקדש הוו כיון דכתיב (ויקרא כ"ז:כ"ה) וכל ערכך יהיה בשקל הקדש: אמר רבי אסי מנה של צרי פי' בקונט' היוצא במדינת נור וזהו שעור סלע של אותו מנה דבסלע ל' זוזים והזוז כמשקל זהוב של משקל שני פשיטים ומחצה למשקל הברזל ונראה שקבלה היתה בידו מרבותיו ומשמע שרוצה לומר דזוז הוא דינר של כסף ומשקלו של זהב וכמו כן פרש בפי' חומש בפרשת ואלה המשפטים גבי ל' שקל דהשקל משקלו ארבעה זהובים שהם חצי אונקיי"א למשקל הישר של קלונייא משמע נמי שרוצה לומר דדינר כסף וזהב משקלו שוה דסלע הוא ל' דינרים אבל לא נראה לר"ת מדקאמר דדינר של זהב משקלו כשנים של כסף כמו שאפרש בסמוך ועוד פי' בקונט' דר' חנינא דאמר אסתירא סרסיא דמזדבנא תמניא מינייהו בדינרא היינו בדינר האמור בכל הש"ס הוא דינר שמינית שבדינר נרי ור' חנינא תנא הוא ופליג אמתניתין והשתא הוי חמש סלעים דבר מועט מאי דקאמר חמשה מינייהו לפדיון הבן ותמניא מינייהו לא שוו אלא שמינית שבדינר נרי ונרי גופיה אין משקלו אלא שני פשיטים ומחצה נמצא דחמש סלעים של בן אין שוין פשוט אחד ממטבע שלנו לר' חנינא ועוד דדינר מפרש דהוא דינר מדינה ובלשון משנה רגיל לקרותו זוז ובלשון הש"ס רגיל לקרותו פשיטי כי ההוא דכתובות (דף סז.) דאמרינן חמשי זוזי פשיטי ועוד בכל דוכתי בסתם דינרא הוי דדהבא דמזדבנא בעשרים וחמשה זוזי בפ"ק דקדושין (דף ח.) גבי רב כהנא דיהיב ליה אלייהו שיפא לדינרי ור' אמי דאשכח אניא לדינרי כלומר בדינרין זהב ונראה לפרש דכולהו לא פליגי ואמתני' קיימי לפרושי לן שיעורא לר' אמי מנה צורי כלומר סלעים ה' סלעים ממנה של סלעים של בן: רבי אמי אמר דינרא ערבא כלומר דינר של ערביא שוה ה' סלעים של בן ולא כמו שפי' בקונט' דסלע נרי דינרא ערביא וגם פרש שמצאתי בתשובת הגאונים של בבליים שבעה דינרים האמורים בכ"מ בהש"ס שהדינר שש מעה כסף עושין עשרה מאותו של ערביא ודבריו סותרין זה את זה דכיון דדינר של ערביא קטן אפילו מדינר שבכל הש"ס אין יכול להיות דסלע נרי הוא דינר ערביא והלא בסלע ל' דינרי מאותם של נרי שבכל הש"ס כדאמרינן בקדושין ובכל דוכתי אלא בדינרי זהב איירי ושל ערביא קטן הוא מדינר זהב של נרי דשל נור מזדבן בכ"ה של כסף ושל ערביא בעשרים כדפרשית לשיעורו כה' סלעים של בן: רבי חנינא אומר אסתרא ססורייא כן כתוב ברוב ספרים אבל בקונטרס פרש סוסריתא נראה דבין זה ובין זה נקרא על שם סוריא כמו (ב"ק דף פג.) לשון סורסי שהוא על סוריא והוא סלע של סוריא דמזדבנא תמני בדינרא היינו בדינר זהב של סוריא וגלול הוא מדינר זהב של נור שבכל הש"ס דהסוריא לא מזדבן בעשרים וחמש והאי של סוריא ששוה שמונה של בן היינו שלשים ושנים דינר של כסף שהסלע ארבעה דינרין:

תוספות

ת"ש מתניתין מת האב בתוך שלשים בחזקת שלא נפדה כו': על שיביא ראיה גרסינן ואי מייתי ראיה הוי פלוי וקשיא לשמואל: ודידיה חמש סלעים דידיה אזל כהן וטרף ממשעבדי שהרי שעבודו של כהן קדם והיינו דקאמר שמצותו על אביו כלומר שמאביו נשתעבדו אותן נכסים לכהן: ובהנך חמש בני חרי פריק לבניה מיד דאי יהיב בני חרי משום פדיון דידיה תו לא מפריק בנו דשמא שעבוד הלקוחות קודם לגאלת בנו: לאו ככתובה בשטר דמיא ואי יהיב בני חרי בשביל פדיון בנו תו לא מפריק איהו דכהן לא מצי טרף לקוחות: מתני' מנה צורי מפרש בגמרא: חמשים של אונס ושל מפתה כלומר וכן חמשים של אונס וכו': וכולן בשקל הקדש דהוו עשרין מעין ואותן מעין שבמעות מנה צורי. ובגמ' מפרש למה לי למהדר ולמתני האי וכו': חוץ משקלים שקלים הבאים בלשכה באדר אין מביאין שם אלא מטבע של חצי שקלים: גמ' מנה של צרי היוצא במדינת צרי דהסלע ל' זוזים והזוז במשקל זהב של משקל שני פשיטין ומחצה למשקל הברזל: רבי אמי אומר סלע צורי היינו דינר ערבא ישמעאלי. ולא פרש לי שעורו ומצאתי בתשובת הגאונים בבליים שבעה דינרים האמורים בכל הש"ס שהדינר שש מעה כסף עושין עשרה מאותן של ערביא ובלשון ערבי קורין אותה מגרעות: אסתירא ססריתא סלעים מיושנים: דמזדבנא תמניא מנייהו בדינרא:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ג, סמג עשין קמד, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' טו:

ב מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ג, סמג עשין קמד, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' טו:

ג מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ו, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' א:

ד מיי' פי"א מהל' נזקי ממון הל' א:

ה מיי' פא' מהל' נערה בתולה הל' א:

ו מיי' פג' מהל' נערה בתולה הל' א:

ז מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ו, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' ג:

ח מיי' פא' מהל' שקלים הל' א:

רבינו גרשום

התם בידו לקדשה מעכשיו אפי' בתוך שלשים הלכך הוו קדושי ואע"ג דנתעכלו המעות:

הא לא מת בנו פלוי אע"ג דנתן לו קודם:

עד שיאמרו לו שנפדה. הא אמרו לו שנפדה אע"ג דבתוך ל' יום הוי פלוי:

לאו ככתובה בשטר דמיא. ולא גבי ממשעבדי וליכא אלא ה' בני חורין:

מנה של צור כ"ה שקלים במנה של תורה:

ר' אמי אמר דינרא ערביא. נמי הוי סלע:

איסתירא סורסיא. סלע של אותו מקום שהן קלים שנותנין מהן ח' בדינר של זהב. דינר זהב הוי ה' פשוט למשקל הברזל דינר כסף ב' ומחצה למשקל הברזל ודינו דינר זהב בסלעים דאורייתא אין דינו נימכר אלא בו' סלעים של כסף שהן כ"ד דינרי כסף שהן כ"ד זוז (והאי זוז דינר האי) והאי דקאמר ר' יוחנן כ"ה זוז אותו זוז נכנס להכרע כ"ד זוזין אם היו שוקלין כל אחד לבד:

ס"א סורסיא. כלומר שהוא כסרסור שבו עושין כל סחורה. נמ"ה:

מסורת הש"ס

א משנה בכורות; קידושין כט.

ב קידושין יא:; תוספתא בכורות

גליון הש"ס

גמ' וכשמואל בדיני. ע' גיטין ס ע"ב תד"ה והשתא:

תורה אור השלם

וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא [במדבר יח, טז]

וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא־יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו [דברים כב, יט]

אִם־מָאֵן יְמָאֵן אָבִיהָ לְתִתָּהּ לוֹ כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר הַבְּתוּלֹת [שמות כב, טז]

וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָ חֲמִשִּׁים כָּסֶף וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא־יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו [דברים כב, כט]

אִם־עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל [שמות כא, לב]

רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: דִּינָרָא הַדְרִיָּינָא טְרַיָּינָא שְׁיָיפָא דְּמִזַּדַּבְנָא בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה זוּזֵי, דַּל מִינַּיְיהוּ שְׁתוּתָא וְהָנָךְ לְפִדְיוֹן הַבֵּן. הָנֵי עֶשְׂרִין וְחַד נְכֵי דַּנְקָא הָוֵי! אֶלָּא, דַּל שְׁתוּתָא וְזוּזָא, וְהָנָךְ לְפִדְיוֹן הַבֵּן. אַכַּתִּי עֶשְׂרִין נְכֵי דַּנְקָא הָוֵי! אֶלָּא, דַּל זוּזָא וּשְׁתוּתָא, וְהָנָךְ לְפִדְיוֹן הַבֵּן, דְּהָוֵי לְהוּ עֶשְׂרִין מַתְקָלֵי בְּמַתְקָלֵי דִּינָרָא, דְּאִינּוּן עֶשְׂרִין וּתְמָנְיָא זוּזֵי וּפַלְגֵי וּפַלְגָא דַּנְקָא. [אב]אָמַר רָבָא: סִילְעִים דְּאוֹרָיְיתָא תְּלָתָא וְתִילְתָּא הָוֵי, דִּכְתִיב: "עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל", וּמְתַרְגְּמִינַן: "עֶשְׂרִין מָעִין", וְתַנְיָא: שֵׁשׁ מָעָה כֶּסֶף דִּינָר. מֵיתִיבִי: וַהֲלֹא סֶלַע שֶׁל קֹדֶשׁ אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה פּוּנְדְּיוֹנִין. פּוּנְדְּיוֹן זֶה מָה טִיבוֹ? קִילְבּוֹן לַפְּרוֹטְרוֹט! [ג]בָּתַר דְּאוֹסִיפוּ עִילָּוַיְיהוּ, דְּתַנְיָא: "עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל" — לָמַדְנוּ לַשֶּׁקֶל שֶׁהוּא עֶשְׂרִים גֵּרָה, וּמִנַּיִן שֶׁאִם רָצָה לְהוֹסִיף יוֹסִיף? תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִהְיֶה", יָכוֹל יִפְחוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "הוּא". רַב אָשֵׁי שַׁדַּר לֵיהּ שִׁבְסַר זוּזֵי לְרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבִינָא בְּפִדְיוֹן הַבֵּן, שְׁלַח לֵיהּ: לִישַׁדַּר לִי מָר תִּלְתָּא יַתִּירְתָּא דְּאִיכָּא עִלָּוַיְיהוּ. שְׁלַח לֵיהּ: לְשַׁדַּר לִי מָר תִּלָתָא אַחֲרִינָא דְּאוֹסִיפוּ עִילָּוַיְיהוּ! אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: כָּל כֶּסֶף הָאָמוּר בַּתּוֹרָה סְתָם — סֶלַע, דִּנְבִיאִים — לִיטְרִין, דִּכְתוּבִין — קִינְטְרִין, חוּץ מִן כַּסְפּוֹ שֶׁל עֶפְרוֹן, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה סְתָם — קִינְטָרִין, דִּכְתִיב "אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עוֹבֵר לַסֹּחֵר", וְאִיכָּא דּוּכְתָּא דְּקָא קָרוּ לְקִינְטָרָא "תִּיקְלָא". [א]אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: בִּיקְשׁוּ לִגְנוֹז כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁבָּעוֹלָם מִפְּנֵי כַּסְפָּהּ וּזְהָבָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, עַד שֶׁמָּצְאוּ לוֹ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא מוּתָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָאוּ בָהּ פָּרִיצִים וְחִלְּלוּהָ". וִירוּשָׁלַיִם הָוְיָא רוּבָּא דְּעָלְמָא? אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: בִּקְשׁוּ לִגְנוֹז דִּינָרָא הַדְרִיָּינָא טִירְיָיאנָא שְׁיָיאפָא, מִפְּנֵי טִבְעָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, עַד שֶׁמָּצְאוּ לָהּ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא מוּתָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָאוּ בָהּ פָּרִיצִים וְחִלְּלוּהָ".

רַב

רש"י

דִּינָרָא הַדְרִיָּינָא דִּינָר זָהָב שֶׁטָּבוּעַ בְּמַטְבֵּעַ אַדְרִיָּנוּס קֵיסָר וְטוּרְיָינוּס קֵיסָר: וּשְׁיָפָא שֵׁם הַמֶּלֶךְ: דְּמִזַּדַּבְנָא בכ"ה דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף בְּדִינָר נוֹרִי: דַּל מִנַּיְיהוּ שְׁתוּתָא וְאִינָךְ לְפִדְיוֹן הַבֵּן לס"ל דִּסְלָעִים שֶׁל בְּכוֹר הֵם סְלָעִים שֶׁל ל' דִּינָר וְהוּא סֶלַע נוֹרִי דְּמָטֵי לַחֲמִשָּׁה סְלָעִים עֶשְׂרִים דִּינָר: עֶשְׂרִים וְחַד נְכֵי דַּנְקָא הָווּ דַּל שְׁתוּת מכ"ד וּפָשׁוּ עֶשְׂרִים וְדַל שְׁתוּת מֵחַד זוּזָא פָּשׁוּ כ"א נְכֵי דַּנְקָא: אֶלָּא דַּל שְׁתוּתָא וְזוּזָא וְאַכַּתִּי עֶשְׂרִים נְכֵי דַּנְקָא הָווּ דְּכִי מַלְקִית שְׁתוּת וְכִי הָדַר מַלְקִית חֲדָא פָּשׁוּ עֶשְׂרִים נְכֵי שְׁתוּת: אֶלָּא דַּל בְּרֵישׁ זוּזָא וּפָשׁוּ כ"ד וַהֲדַר דַּל שְׁתוּת מכ"ד וּפָשׁוּ עֶשְׂרִים וְהָנָךְ לְפִדְיוֹן הַבֵּן אָזְלֵי: דְּהָווּ לְהוּ עֶשְׂרִין מַתְקְלֵי בְּמַתְקָלָא דִּינָרָא בְּמִשְׁקַל דִּינָר נוֹרִי כִּדְפָרֵשִׁית: דְּאִינּוּן עֶשְׂרִין וּתְמָנְיָא וּפַלְגֵי וּפַלְגָא דַּנְקָא בְּדִינָרָא עַרְבָיָא. דְּדִינָר נוֹרִי עוֹשִׂין הַשִּׁבְעָה עָשָׂר בְּדִינָר עַרְבִי וְהי"ל עוֹשִׂין כ' פָּשׁוּ לְהוּ שֵׁשׁ נוֹרִים דְּעָבְדֵי ח' דִּינָרִים עַרְבִיִּים וּפַלְגָא [וּפַלְגָא] דַּנְקָא דְּהוּא פּוּנְדְּיוֹן דְּדִינָר הָוֵי י"ב פּוּנְדְּיוֹנִין אֶלָּא שֶׁפּוּנְדְּיוֹנֵי נוֹרִי גְּדוֹלִים וְשֶׁל עַרְבִיִּים קְטַנִּים וְכֵיוָן דְּשִׁבְעָה נוֹרִים עוֹשִׂין עֲשָׂרָה עַרְבִיִּים מָטֵי לְכָל דִּינָר נוֹרִי דִּינָר עַרְבִי וְחָמֵשׁ פּוּנְדְּיוֹנִין עַרְבִיִּים וּשְׁבִיעִית פּוּנְדְּיוֹן דְּנָא וְחָשׁוּב לְשִׁבְעָה דִּינָרִים חָמֵשׁ פּוּנְדְּיוֹנִין וּשְׁבִיעִית פּוּנְדְּיוֹן לְכָל דִּינָר הָווּ לְהוּ ל"ו פּוּנְדְּיוֹנִין טְפֵיחָא דְּאִינּוּן ג' דִּינָרִים וְאִשְׁתְּכַח לְשִׁבְעָה הָווּ עֲשָׂרָה הִלְכָּךְ ז' דִּינָר נוֹרִים הָווּ עֲשָׂרָה וְהי"ל הָווּ עֶשְׂרִים וּפָשׁוּ שִׁשָּׁה דִּינָר נוֹרִים הוֹסֵף לְכָל דִּינָר חֲמִשָּׁה פּוּנְדְּיוֹנִין וּשְׁבִיעִית הָווּ לְהוּ ל"א פּוּנְדְּיוֹנִין טְפֵיחָא בְּצִיר פּוּרְתָּא וְהַהוּא פּוּרְתָּא לָא חָשִׁיב בֵּין פּוּנְדְּיוֹנִין וְעָשָׂה אוֹתָן דִּינָר הָווּ ל"א פּוּנְדְּיוֹנִין שְׁנֵי דִּינָר וּפַלְגָא לְדִינָר וּפוּנְדְּיוֹן אִשְׁתְּכַח לְשִׁשָּׁה דִּינָר נוֹרִים עוֹשִׂין תְּמָנְיָא וּפַלְגָא וּפַלְגָא דַּנְקָא שֶׁל עַרְבִיִּים. וְלָשׁוֹן זֶה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי כָּתוּב בַּסְּפָרִים וְלֹא פֵּרֵשׁ לָנוּ כִּי לֹא פֵּרֵשׁ מִפִּי הָרַב הַגָּדוֹל כָּל הַךְ מִלְּתָא דְּהָווּ לְהוּ עֶשְׂרִין מַתְקְלֵי בְּמַתְקָלָא דִּינָר דְּאִינּוּן כ"ח וּפַלְגָא וּפַלְגָא דַּנְקָא אֲבָל מְצָאתִיהָ בִּתְשׁוּבַת הַגְּאוֹנִים: סִלְעִין דְּאוֹרָיְיתָא תְּלָתָא דִּינָר נוֹרִים הָווּ וּתְלָתָא דְּהֵן עֶשְׂרִין מָעִין: וַהֲלֹא סֶלַע שֶׁל קֹדֶשׁ הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הָיָה פּוֹדֶה בֵּית זֶרַע [חֹמֶר] שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים סְלָעִים. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים גַּבֵּי מַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ קָתָנֵי כְּעֶרְכְּךָ יָקוּם נוֹתֵן מ"ט סְלָעִים וּמ"ט פּוּנְדְּיוֹנִין לְמ"ט שָׁנִים שֶׁל יוֹבֵל וַהֲלֹא סֶלַע שֶׁל קֹדֶשׁ כו' כְּלוֹמַר וְלָמָּה אָמַרְנוּ מ"ט פּוּנְדְּיוֹנִין וַהֲלֹא סֶלַע שֶׁל קֹדֶשׁ מ"ח פּוּנְדְּיוֹנִין אִשְׁתְּכַח דְּקָא פָּרֵיק בֵּית זֶרַע חֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל וּפוּנְדְּיוֹן: פּוּנְדְּיוֹן זֶה מָה טִיבוֹ וַהֲלֹא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף: קוֹלְבּוֹן לִפְרוֹטְרוֹט הֶכְרֵעַ הוּא הַאי פּוּנְדְּיוֹן דְּמָטֵי קוֹלְבּוֹן מָעָה קְטַנָּה לְכָל אֶחָד לִפְרוֹטְרוֹט מַשְׁמַע לְכָל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק רִאשׁוֹן (לְעֵיל בְּכוֹרוֹת דַּף ה.) וְלֹא מְנָאוֹ הַכָּתוּב אֶלָּא בִּפְרוֹטְרוֹט. קָתָנֵי מִיהַת סֶלַע שֶׁל קֹדֶשׁ אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה פּוּנְדְּיוֹנִין וְהַיְנוּ אַרְבָּעָה דִּינָר נוֹרִים דְּהָכִי אָמְרִינַן בְּקִדּוּשִׁין (דַּף יב.) שֵׁשׁ מָעָה כֶּסֶף דִּינָר מָעָה שְׁנֵי פּוּנְדְּיוֹנִין נִמְצָא דִּינָר י"ב פּוּנְדְּיוֹנִין וְסֶלַע אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אַלְמָא סֶלַע דְּאוֹרָיְיתָא אַרְבָּעָה דִּינָרִין וְקַשְׁיָא לְרָבָא: וּמְשַׁנֵּינַן בָּתַר דְּאוֹסִיפוּ עֲלֶיהָ עַל סֶלַע דְּאוֹרָיְיתָא הוֹסִיפוּ שְׁתוּת וַעֲשָׂאוּהוּ לְמָאַת סֶלַע נוֹרִי עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מָעִין: יִהְיֶה עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשֶּׁקֶל מַשְׁמַע עוֹד הֲוָיָה אַחֶרֶת: בְּפָרָשַׁת עֲרָכִין כְּתִיב הוּא. בְּסֵדֶר וַיִּקַּח קֹרַח כְּתִיב עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא שֶׁלֹּא יִפְחוֹת: רַב אַחָא כֹּהֵן הָיָה וְשָׁלַח רַב אָשֵׁי לְרַב אַחָא: לִשְׁלַח לִי מָר תִּלְתָּא שֶׁנָּתַתִּי לְךָ יוֹתֵר מֵהַאי כְּרָבָא דְּאָמַר סֶלַע דְּאוֹרָיְיתָא שָׁלֹשׁ דִּינָרִין וּתְלָתָא מָטֵי לַחֲמִשָּׁה סְלָעִים ט"ו דִּינָר וְהַתִּלְתָּא דְּאִינּוּן שְׁתֵּי דִּינָרִין נְכֵי תִּלְתָּא דְּמָטֵי לְסַךְ הַכֹּל שִׁבְסַר זוּז נְכֵי תִּלְתָּא: שָׁלַח לֵיהּ רַב אַחָא תִּשְׁלַח לִי מָר תִּלְתָּא זוּזֵי דְּהָא אוֹסִיפוּ עֲלַיְיהוּ וַעֲשָׂאוּם לְמָאַת נוֹרִי דְּהָווּ חָמֵשׁ סְלָעִים עֶשְׂרִים זוּז: לִיטְרִין מָנֶין דְּהוּא עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה סְלָעִים: קִנְטְרִין מֵאָה סְלָעִים בְּכָל שֶׁקֶל: דִּכְתִיב עוֹבֵר לַסּוֹחֵר שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ סוֹחֲרִים מְקַבְּלִין אוֹתוֹ בְּתוֹרַת שְׁקָלִים: וְאִיכָּא דּוּכְתָּא דְּקָרוּ לְתִקְלָא דִּידְהוּ קִנְטְרַיָּא שֶׁגָּדוֹל בְּמִדַּת קִנְטְרָא הִלְכָּךְ קִנְטְרַיָּא יָהֵיב לֵיהּ: מִפְּנֵי כַּסְפָּהּ [וּזְהָבָהּ] שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהָיָה בַּנִּשְׁכָּה וְהוּא שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וְאָסוּר לְזָרִים וּכְשֶׁלְּקָחוּהוּ עוֹבְדֵי כוֹכָבִים עֵרְבוּהוּ עִם זְהוּבִים: וְחִלְּלוּהָ מַשְׁמַע כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ פָּרִיצִים חִלְּלוּהוּ נְפַק לְחֻלִּין: הָוְיָא רַבָּא דְּעָלְמָא בִּתְמִיהַ. לְגָנְזָהּ בָּעֵי אִתְסוּרֵי כָּל זְהָבִים שֶׁבָּעוֹלָם: הַדְרִיָּינָא טְרִיָּנָא שִׁיפָא אֵלּוּ הָיוּ מִמַּטְבְּעוֹת שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם וְרֻבָּן שֶׁל אֵלּוּ בָּאוּ מִירוּשָׁלַיִם:

תוספות

רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר דִּינָרָא הַדְרִיָּינָא כו' הוּא דִּינָר זָהָב שֶׁבְּכָל הַשַּׁ"ס דְּמִזַּדַּבַּן בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ וּמַסִּיק דַּל זוּז וְיִשָּׁאֲרוּ כ"ד וְהָדְרָא שְׁתוּתָא מֵאוֹתָן כ"ד וְיִשָּׁאֲרוּ עֶשְׂרִים לְפִדְיוֹן הַבֵּן דְּהַיְנוּ חָמֵשׁ סְלָעִים שֶׁהַסֶּלַע ד' דִּינָרִים וְכָתוּב בַּסְּפָרִים דְּהָווּ לְהוּ עֶשְׂרִים מַתְקְלֵי כְּמַתְקְלֵי דִּינָרָא דְּאִינּוּן עֶשְׂרִין וּתְמָנְיָא זוּזֵי וּפַלְגָא וּפַלְגָא דַּנְקָא וְלוֹמַר פֵּרוּשׁ שֶׁל גְּאוֹנִים שֶׁפֵּרְשׁוּ חָמֵשׁ סְלָעִים שֶׁל בֵּן לְפִי מַטְבֵּעַ שֶׁבִּימֵיהֶם: דִּינָרָא הַדְרִיָּנָא טְרִיָּנָא שְׁיָפָא פֵּרֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס הַדְרִיָּינָא עַל שֵׁם אַדְרִיָּינוּס קֵיסָר וְטוּרְיָינוּס קֵיסָר שְׁיָפָא שֵׁם הַמֶּלֶךְ וְקָשֶׁה לר"ת דִּבְסָמוּךְ אָמַר שֶׁבִּקְּשׁוּ לְגָנְזוֹ מִשּׁוּם טִבְעָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם וּמַטְבֵּעַ יְרוּשָׁלַיִם אָמְרִינַן בְּהַגּוֹזֵל קַמָּא (ב"ק צז:) דָּוִד וּשְׁלֹמֹה מִצַּד אֶחָד וִירוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ מִצַּד אֶחָד וְאוֹמֵר ר"ת דְּהַדְרִיָּינָא הַיְנוּ עָגוֹל כְּמוֹ (הֲדַר אַדְרָנָא) (ע"ז דַּף כב) וְטְרִיָּנָא הַיְנוּ גָּלוּל כִּי תְּרִיטָא (חֻלִּין דַּף קכז.) אע"ג דִּטְרִיָּנָא בְּטֵי"ת וּתְרִיטָא בְּתָי"ו אֵין לְהַקְפִּיד וּשְׁיָפָא הַיְנוּ שֶׁנִּשּׁוֹפָה עוֹרָתוֹ וּמִיהוּ פֵּי' הַקּוּנְטְרֵס יֵשׁ לְיַשֵּׁב וּלְחַלֵּק בֵּין בַּיִת רִאשׁוֹן לְבַיִת שֵׁנִי כִּדְאָמַר בִּמְנָחוֹת וְאַשְׁכְּחַן אַדְרִיָּינוּס קֵיסָר בְּפֶרֶק אֵין מַעֲמִידִין (ע"ז דַּף נב.) וְכֵן פֵּי' בֶּעָרוּךְ: דְּמִזְדַּבְנָא בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ זוּז וְהָכִי נָמֵי אָמַר בְּרֵישׁ הַזָּהָב (בָּבָא מְצִיעָא מד:) דְּדִינָר שֶׁל כֶּסֶף הוּא אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה בְּדִינָר שֶׁל זָהָב וְכֵן מוּכָח בְּפֶרֶק שׁוֹר שֶׁנָּגַח ד' וה' (בָּבָא קַמָּא לו.) גַּבֵּי שְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים דִּינָרֵי זָהָב וּבְפֶרֶק כָּל הַנִּשְׁבָּעִין (שְׁבוּעוֹת דַּף מה: וְשָׁם) גַּבֵּי הִתְקַבַּלְתִּי מִמְּךָ דִּינָר זָהָב וְיֵשׁ לִתְמֹהַּ דְּעַכְשָׁו אֵין זָקוּק שֶׁל זָהָב שָׁוֶה יוֹתֵר מֵעֲשָׂרָה זְקוּקִים שֶׁל כֶּסֶף לְכָל הַיּוֹתֵר וְאֵיךְ נִשְׁתַּנָּה כָּל כָּךְ שַׁעַר הַזָּהָב וְהַכֶּסֶף דְּבִימֵי חַכְמֵי הַגְּמָרָא הָיָה שָׁוֶה שֶׁל זָהָב עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שֶׁל כֶּסֶף וְנִרְאֶה לר"ת דְּדִינָר זָהָב מִשְׁקָלוֹ כִּפְלַיִם שֶׁל כֶּסֶף וְלֹא כְּפֵרוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס לְעֵיל דְּמַשְׁמַע מִתּוֹךְ דְּבָרָיו שֶׁהֵם שָׁוִים כִּדְפֵרַשְׁתִּי לְעֵיל וּבְפֶרֶק אֵלּוּ טְרֵפוֹת (חֻלִּין דַּף נה:) נָמֵי מַשְׁמַע שֶׁהָיָה עָבְיוֹ שֶׁל דִּינָר זָהָב מְשֻׁנֶּה מִדִּינָר שֶׁל כֶּסֶף מִדְּנָקַט וְאִם נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ כְּעוֹבִי דִּינָר שֶׁל זָהָב כְּשֵׁרָה וּשְׁמַע מִינָּהּ כִּפְלַיִם בְּשֶׁל כֶּסֶף הָיָה וּלְפִיכָךְ שָׁוֶה מֵהֶם כ"ה אֲבָל מִשְׁקָל כְּמִשְׁקָל אֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא י"ב וְגַם בַּמִּדְרָשׁ מוֹכִיחַ שֶׁהַסֶּלַע שֶׁל זָהָב אֵינוֹ אֶלָּא י"ב סְלָעִים שֶׁל כֶּסֶף דְּבְסֵפֶר שְׁמוּאֵל (ב' כד) כְּתִיב גַּבֵּי גֹּרֶן אֲרַוְנָה [הַיְבוּסִי] שֶׁקְּנָאָהּ בְּכֶסֶף חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים וּבד"ה (א' כא) כְּתִיב שִׁקְלֵי כֶּסֶף שֵׁשׁ מֵאוֹת וּמְפָרֵשׁ בַּמִּדְרָשׁ דְּהָכִי פֵּרוּשָׁא דִּקְרָא דִּשְׁמוּאֵל כֶּסֶף שֵׁשׁ מֵאוֹת שְׁקָלִים דְּהַיְנוּ חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים שֶׁל זָהָב וּקְרָא דְּדִבְרֵי הַיָּמִים ה"פ שִׁקְלֵי זָהָב חֲמִשִּׁים דְּהַיְנוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת שְׁקָלִים שֶׁל כֶּסֶף וּבְפֶרֶק בָּתְרָא דִּזְבָחִים (דַּף קטז:) מְפָרֵשׁ בְּעִנְיָן אַחֵר שֶׁגָּבָה מִכָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט חֲמִשִּׁים שֶׁהֵם בֵּין כֻּלָּם שֵׁשׁ מֵאוֹת וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁ' דִּינָר שֶׁל זָהָב שׁוֹקֵל שְׁתַּיִם כְּשֶׁל כֶּסֶף לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה דִּינָר שֶׁל זָהָב בכ"ד שֶׁל כֶּסֶף וְהַאי דִּטְפֵי הָכָא דִּינָר דְּקָאָמַר בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ אוֹמֵר ר"ת דְּהַאי זוּז הַמּוֹתָר לְהֶכְרֵעַ הוּא דְּבָעַע מִדְּקָאָמַר הָכָא דַּל זוּזָא וּשְׁתוּתָא דְּהַיְנוּ חֲמִשָּׁה זוּזִים אַמַּאי נָקַט כה"ג הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר דַּל חוּמְשָׁא דַּחֲמִשָּׁה זוּזֵי הוּא חוּמְשָׁא שֶׁל עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ אֶלָּא לְפִי שֶׁאוֹתוֹ זוּז הַיֶּתֶר הוּא לְהֶכְרֵעַ חָשִׁיב לֵיהּ כְּאַנְפֵּי נַפְשֵׁיהּ וְזֶהוּ נָמֵי שִׁעוּרָא שֶׁל הֶכְרֵעַ לְמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל לְמַאן דְּאָמַר בִּשְׁקָלִים שֶׁנּוֹתְנִים לְמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל חֲצִי מָעָה וּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל הוּא שְׁנֵי דִּינָר וְהַדִּינָר שֵׁשׁ מָעָה כֶּסֶף הֲרֵי כ"ד חֲצָאֵי מָעָה וְאע"ג דְּאִיכָּא לְמ"ד הָתָם שֶׁקַּלְבּוֹן מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל הוּא מָעָה מוֹדֶה בְּהֶכְרֵעַ דִּינָר זָהָב שֶׁהוּא דִּינָר כֶּסֶף וְהָא דְּאָמַר בְּסָמוּךְ גַּבֵּי בֵּית זֶרַע חֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף שֶׁאֵין נוֹתְנִין אֶלָּא פּוּנְדְּיוֹן אֶחָד וְאוֹתוֹ פּוּנְדְּיוֹן קוֹלְבּוֹן לִפְרוֹטְרוֹט דְּמַשְׁמַע דְּאֵין הַהֶכְרֵעַ עוֹלֶה יוֹתֵר נָהִי דַּוְקָא נָקַט לְשׁוֹן קוֹלְבּוֹן דְּאֵינוֹ אֶלָּא לְהַשְׁווֹת הַשָּׁנִים שֶׁיְּהֵא סֶלַע וּפוּנְדְּיוֹן לְמ"ט שָׁנִים שֶׁל יוֹבֵל שֶׁחָסֵר מֵהֶם פּוּנְדְּיוֹן אֶחָד וְשֶׁמָּא כְּשֶׁנּוֹתֵן חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל בְּיַחַד אָז אֵינוֹ נוֹתֵן פּוּנְדְּיוֹן וְלֹא שַׁיָּךְ שָׁם הֶכְרֵעַ דַּהֲוֵי כְּעֵין מִקָּח וּמִמְכָּר וְלֹא שַׁיָּךְ הַכְרָעָה אֶלָּא כְּשֶׁמַּחְלִיפִין מָעוֹת לְשֻׁלְחָנִי וּמַה שֶּׁפֵּרֵשׁ דְּהֶכְרֵעַ שֶׁל דִּינָר זָהָב כְּפִי חֶשְׁבּוֹן הֶכְרֵעַ שֶׁל חֲצִי מָעָה לְמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל וְאע"ג דְּאַשְׁכְּחַן בְּהַמּוֹכֵר הַסְּפִינָה (ב"ב דַּף פט.) גַּבֵּי בָּשָׂר דִּכְשֶׁשּׁוֹקֵל י' לִיטְרָא בְּיַחַד אֵין נוֹתֵן לוֹ כָּל כָּךְ הֶכְרֵעַ כְּמוֹ שֶׁשּׁוֹקֵל כָּל לִיטְרָא וְלִיטְרָא בִּפְנֵי עַצְמָהּ אֵין לְהַשְׁווֹת הַבָּשָׂר לְהֶכְרֵעַ שֶׁל כֶּסֶף וּמִיהוּ קָשֶׁה מֵאַחִין הַשֻּׁתָּפִין שֶׁפְּטוּרִין מִן הַקּוֹלְבּוֹן לְקַמָּן בְּפֶרֶק בָּתְרָא (בְּכוֹרוֹת דַּף נו:) לְאע"ג שֶׁאִם שׁוֹקֵל כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ חַיָּב (בְּקוֹלְבּוֹן) שְׁנֵי הַקָּלְבּוֹנוֹת לִשְׁנֵי חֲצָאֵי שֶׁקֶל הַשְׁתָּא שֶׁהֵם יַחַד אֵין נוֹתְנִין אֶלָּא קוֹלְבּוֹן אֶחָד וְיֵשׁ לְחַלֵּק בְּהַכְרָעוֹת וְהר"ר יְהוּדָה בַּר נָתָן פֵּרֵשׁ בְּפֶרֶק הַזָּהָב (ב"מ דַּף מד:) שֶׁאוֹתוֹ דִּינָר הוּא לְהַכְרָעוֹת הַמַּטְבְּעוֹת וּשְׂכַר בַּעֲלֵי הַמַּטְבֵּעַ שֶׁמִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ כֶּסֶף כְּדֵי לַעֲשׂוֹת כ"ה דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף נוֹתְנִין לְבַעַל הַמַּטְבֵּעַ לְטוֹבְעוֹ וְאֵין מַחֲזִיר לוֹ אֶלָּא כ"ד שֶׁל כֶּסֶף:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' שקלים הל' ג:
ב מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' ג:
ג מיי' פא' מהל' שקלים הל' ג:
ד מיי' פד' מהל' ערכים וחרמין הל' ג:

רבינו גרשום

דינרא הדריאנא. דינר זהב של מטבע אדריינוס קיסר:
טריינא. או של טוריינוס קיסר:
שייפא. כלומר(א)ע"ל איקון. ועי' בערוך השלם ערך הדריינא. היכון שלו שהיה כמשופשף מיושן:
דל מנייהו שתותא. לעשרים וחמש ואינך לפדיון הבן. שתותא דכ"ד הוו ד' פשו להו עשרים זה ודל שתותא לחמישי הוו כ"א נכי שתות לחד הוו ואנן קיימא לן לעשרים זה לא פחות ולא יותר:
אלא דל שתותא. דכ"ה פשו להו כ"א ודל מההוא זה דנקא הוו כ"א נכי דנקא והדר אפיק מנייהו זה ואינך לפדיון הבן אכתי עשרין נכי דנקא הוו:
אלא דל זוזא. מעיקרא מהנך כ"ה והדר דל שתותא מכ"ד פשו להו עשרין זוזי דהוו פדיון הבן:
סלעים דאורייתא תלתא דינרי ותילתא דדינר הוו:
שש מעה כסף דינר. הוו להו י"ח מעין ג' דינר ושליש דינר הן כ' מעין היינו עשרים גרה השקל דהוו תלת' דינרי ותילתא דינר:
והלא סלע של הקדש מ"ח פונדיון. הרי מ"ח פונדיונין פונדיון זה מה טיבו. התם מפרש בערכין זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף למ"ט שני יובל לכל שנה היה נותן שקל הרי מ"ט שקלים ושקל נ' היה מחלקו לפונדיונין שהן מ"ח פונדיונין והיה נותן לכל שנה שקל ופונדיון. ועוד פונדיון אחד היה מוסיף לשקל מ"ט:
והיינן בה פונדיון זה מה טיבו והלא אין בשקל אלא מ"ח פונדיון ופונדיון זה מה טיבו מהיכן יוצא:
קולבון לפרוטרוט. כלומר כשם שהיו מוסיפין קולבון משום הכרע פרוטרוט שני חצאי שקל כך מוסיפין פונדיון זה להכרע כל אותן מ"ט שקלים שאלו היה שוקלו לפונדיונין. שמעינן מהכא דבסלע איכא ד' דינרין ולא אמרת תלתא ותילתא:
בתר דאוסיפו עליה הוי ד' דינרין ת"ל:
הוא דכתיב ופדויו מבן חדש תפדה כו' עשרים גרה הוא:
שבסר. הוי בפדיון הבן דהך חושבנא דאמר רבא סלע תלתא דינרין ותילתא דינר משום דה' סלעים הוו פדיון הבן וה' זימנין תלתא דינרין ותילתא דינר היינו שבסר דינר דהיינו [ח] זוזי נכי תילתא דדינר לפדיון הבן ולאיתו סדר ליה שבסר שלמים להכי סדר ליה לשדר לי מר תילתא יתירא דאיכא עליה דשדרית לך טפי (מרגי):
לאוסיפו עלייהו. [illegible]
סלע. שכתוב בתורה סתם.
מפני טיבעה של ירושלים. שאותו מטבע היה של ירושלים שכו היו עולין הקלם ומטבעותיה:
פריצים. שונאים:

מסורת הש"ס

א ספרא שמיני פרשה ז יב; עבודה זרה נב:

תורה אור השלם

זֶה יִתְּנוּ כָּל־הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה [שמות ל, יג]

וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ [ויקרא כה, י]

וְאִם מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ אִישׁ לַיהוָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף [ויקרא כז, טז]

וְכָל־עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשָּׁקֶל [ויקרא כז, כה]

וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא [במדבר יח, טז]

וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסֹּחֵר [בראשית כג, טז]

וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת־אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ לֵאמֹר [בראשית כג, י]

וַהֲסִבּוֹתִי פָנַי מֵהֶם וְחִלְּלוּ אֶת־צְפוּנִי וּבָאוּ־בָהּ פָּרִיצִים וְחִלְּלוּהָ [יחזקאל ז, כב]

א־י(א) רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי: כָּל "כֶּסֶף" הָאָמוּר בַּתּוֹרָה סְתָם — כֶּסֶף צוֹרִי, וְשֶׁל דִּבְרֵיהֶם — כֶּסֶף מְדִינָה. וּכְלָלָא הוּא? וַהֲרֵי טַעֲנָה, דִּכְתִיב: "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לִשְׁמוֹר", יא וּתְנַן: שְׁבוּעַת הַדַּיָּינִין — הַטַּעֲנָה שְׁתֵּי כֶסֶף! (ב) שָׁאנֵי הָתָם, דִּכְתִיב: "כֶּסֶף אוֹ כֵלִים", מָה כֵּלִים שְׁנַיִם — אַף כֶּסֶף שְׁנַיִם, וּמָה כֶּסֶף דָּבָר חָשׁוּב — אַף כֵּלִים דָּבָר חָשׁוּב. יב וַהֲרֵי מַעֲשֵׂר, דִּכְתִיב: "וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ", וּתְנַן: הַפּוֹרֵט סֶלַע בְּמָעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי! "כֶּסֶף" "כֶּסֶף" רִיבָּה. יג וַהֲרֵי הֶקְדֵּשׁ, דִּכְתִיב "וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ", וְאָמַר שְׁמוּאֵל: הֶקְדֵּשׁ שָׁוֶה מָנֶה שֶׁחִילְּלוֹ עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה מְחוּלָּל! הֶקְדֵּשׁ נָמֵי יָלֵיף "קֹדֶשׁ" "קֹדֶשׁ" מִמַּעֲשֵׂר. יד וַהֲרֵי קִידּוּשֵׁי אִשָּׁה, דִּכְתִיב: "וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף", וּתְנַן: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: בְּדִינָר וּבְשָׁוֶה דִינָר, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: בִּפְרוּטָה וּבְשָׁוֶה פְּרוּטָה, לֵימָא רַב אַסִּי דְּאָמַר כְּבֵית שַׁמַּאי? (ג) אֶלָּא, אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי: כָּל כֶּסֶף קָצוּב הָאָמוּר בַּתּוֹרָה — כֶּסֶף צוֹרִי, וְשֶׁל דִּבְרֵיהֶם — כֶּסֶף מְדִינָה. מַאי קָמַשְׁמַע לַן? תְּנֵינָא: חָמֵשׁ סְלָעִים שֶׁל בֵּן וְכוּ'! טו(ד) וְשֶׁל דִּבְרֵיהֶם כֶּסֶף מְדִינָה אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ, דִּתְנַן: הַתּוֹקֵעַ לַחֲבֵירוֹ נוֹתֵן לוֹ סֶלַע, וְלָא תֵּימָא סֶלַע אַרְבַּע זוּזֵי, אֶלָּא פַּלְגָא דְּזוּזָא, דְּקָרוּ אִינָשֵׁי "סֶלַע" פַּלְגָא דְּזוּזָא. חָנָן בִּישָׁא תְּקַע לֵיהּ לְהָהוּא גַּבְרָא, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, אֲמַר לֵיהּ: הַב לֵיהּ פַּלְגָא דְּזוּזָא. הֲוָה אִיכָּא זוּזָא

כסף צרי היכא דכתיב שקל הוי סלע צרי דהוה ארבעה דינרי כדאוקי רבי יוחנן לעיל והיכא דלא כתיב שקל אלא כסף הוי דינר צרי: כסף מדינה שמינית של כסף צרי והוא אסתירא סוריאתא דאמרן לעיל: טענה שאדם טוען לחבירו כך וכך מסרתי לך: שבועת הדיינין הבאה מחמת הודאת מקצת הטענה אינו נשבע אלא א"כ טענו שוה שתי מעות שהן שליש דינר ואע"ג דכתיב כי יתן איש אל רעהו כסף: שאני התם דאקשיה רחמנא לכסף בהדי כלים שנים כל דהו אפי' אין שוין דינר אף כסף שנים: ומה כסף דבר חשוב ומעה כסף הוי חשוב אף כלים דבר חשוב ולא כל דהו ממש: הפורט סלע מדמי מעות מעשר שני שהיו לו פרוטות ורוצה להחליפן בסלעי כסף מפני משוי הדרך והתם מסיים פלוגתא בית שמאי אומרים בכל הסלע מעות כו'. ומיהו שמעינן מינה דמכר המעשר בפרוטות וכתיב ונתת בכסף: הכסף כסף רבה תלתא זמני כתיב התם כסף ונתת בכסף וצרת הכסף ונתת הכסף ורבה כל מלי: ש"פ והיינו נחשת: [קדש קדש ממעשר] במעשר שני כתיב קדש וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור וגו' ובהקדש כתיב ואיש כי יקדיש את ביתו קדש: ויצאה חנם אין כסף ומהתם גמרינן קידושין דאמרינן אין כסף לאדון זה ויש כסף לאדון אחר: קצוב דאיכא שלשים חמשים אבל בכל הנך דפרכינן ליכא קצבה: התוקע המכה את חבירו באזנו לשון מורי בבבא קמא וכאן שמעתי תוקע ממש שתקע מפיו באזנו וראיה ללשון מורי בב"ק וכאן שמעתי אל תהי בתוקעי כף שמכין בכפם על כף חביריהם להיות ערבים בשביל אחרים. וקמ"ל רב אשי דלא תימא סלע צרי ליתיב ליה דהוה ארבע זוז אלא סלע מדינה דהוה פלגא דזוזא שמינית שבסלע צרי:

כל כסף האמור בתורה כסף צרי בפרק קמא דקידושין (דף יא.) פירש הקונטרס בשם רבותיו דדינר הוי מטבע פחותה שבצרי ומייתי לה התם אהא דאמר בית שמאי דאשה מתקדשת בדינר ומפרש טעמא דבית שמאי כדרב אסי דכל כסף האמור בתורה כסף צרי ואע"ג דכתיב עשרים גרה השקל ומתרגמינן עשרין מעין סלעא לא בשביל שהיתה מעה בימי משה אלא משקל אחד היה בימי משה שהיה שוה מעה שנעשית אחרי כן בימי אונקלוס ופריך והרי טענה דקתני שתי כסף שהן מעות מדקתני שתי ולא קתני שני ומשני דהתם דבעינן דבר חשוב דומיא דכלים ומעה דבר חשוב הואי והשתא אתי קרא לגרועי דסגיא במעה ולא בעינן דינר אבל לפי המסקנא דאמר כסף קצוב אתי דבר חשוב לאוסופי דבעינן מעה ולא סגי בפרוטה ורבינו ש"י הקשה לפרוש זה דא"כ דכל כסף האמור בתורה דינר הוא היכי אתיא הקישא ומפקא ליה הא כי אתאי הקש לאשמועינן מה כלים שנים אף כסף שנים הוא דאתא ונראה דלא קשה מידי דאין הקש למחצה ולרב דפליג אדשמואל בפרק שבועת הדיינין (שבועות לט:) צריך לומר כן דתרוייהו דרשות נפקי מכלים שנים ודבר חשוב דכסף כי אתא לכפירה הוא דאתא ועוד הקשה היכי אמרינן מה כלים דבר חשוב וכי מחט דבר חשוב הוא והא אמר התם לכך יצאו כלים למה שהן אלמא דלא חשיבי מחטין והא נמי לא קשיא דאפילו מחט יש בו חשיבות שראוי לעשות בו מלאכה חשובה וגדולה ועוד הקשה דבהדיא אמר איפכא בשבועות מה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב וכסף כי אתא להך דרשא הוא דאתא והא נמי לא קשה דהיינו לשמואל אבל לרב איתא בהדיא התם דבין שנים בין דבר חשוב מכלים נפקי וכסף כי אתא לכפירה הוא דאתא ועוד דאפילו בלשמואל יש ספרים דגרסי התם כי הכא וכי דייקי קרא כוותיה דשמואל והא דקאמר בתר הכי לשמואל אי כתיב כלים ולא כתיב כסף ה"א מה כלים שנים אבל דבר חשוב לא בעינן לא משום דמפקינן מכסף דבר חשוב אמר הכי אלא משום דאי לא כסף לא הוה מפקינן מכלים אלא שנים להכי כתב כסף לאקושי לכלים ולהצריך בו דבר חשוב ועוד י"ל דמכסף דמשמע חשיבות ממון פרוטה לכל הפחות שמענו דבעי חשיבות בכלים לאפוקי כלי גרוע כגון מרגא כדאמר בפרק הזהב (ב"מ דף מז.) במנא דכשר לאפוקי מרגא אי נמי לאפוקי כלי שהוא פחות משוה פרוטה דלא תימא גזרת הכתוב הוא בכל כלי אע"פ שאין בו שוה פרוטה כמו שאומר בירושלמי דטענו שני מחטים מירי בשוים שתי פרוטות שתהא הכפירה פרוטה והודאה פרוטה והדר מקשינן כסף לכלים להצריך חשיבות בכסף יותר מפרוטה דמה כלי לאו כל דהו אלא כלי חשוב אף כסף לאו כל דהו אלא כסף חשוב והיינו מעה שבכך יש בו חשיבות ורש"י גרים התם כדדייקי קרא כוותיה דשמואל מה כסף דבר חשוב כו' והגיה אף כל דבר חשוב לא גרס אף כלים משום דשמואל אית ליה יצאו כלים למה שהן ובחנם דחק דבכלים נמי בא לאפוקי מרגא א"נ שאין בכלי שוה פרוטה כדפרשית ורש"י פירש עוד לשון אחר בקידושין כל כסף האמור בתורה כסף צרי אם פירש שקלים הוי שקל צרי ואם סתם הוי מטבע הפחות שבצרי הלכך פרוטה לא מיגית דאמרת לפי שהיה של נחשת ובצרי מטבע נחשת ליכא ובקידושין כסף כתיב דהא קיחה גמירי וכיון דאפיקתיה מפרוטה אלמא מילי דחשיבותא בעי לאוקמוה אדינר כדלקמן בשמעתין והרי טענה כו' ותמה וניהא נהי דמעה היא מטבע פחותה שבצרי מיהו שתים מנא ליה ומשני מה כלים שנים כו' ומה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב שיהו שוים שתי כסף לאפוקי ממ"ד התם טענו שני מחטין חייב בהודאה אחת מהם לכך יצאו כלים למה שהן כלומר שיתחייב עליהן בכל שהוא ע"כ לשון הקונטרס וקשה לן לפי' דלפי שיטתו לשבועות היה לו להגיה אף כל כמו שמגיה בשבועות דהך דרשא דמה כסף דבר חשוב ליתא אלא לשמואל דרב סבירא ליה דכסף כי אתא לכפירה הוא דאתא ועוד קשה לר"י כיון דמטבע פחות שבצרי היא מעה היכי שייך למימר כלל כיון דאפיקתיה מפרוטה אוקמיה אדינר ה"ל למימר אמעה שהיא מטבע פחותה שבצרי דבשלמא למאן דאמר כיון דאפיקתיה מפרוטה אוקמא אדינר היינו בתר דאשכחנא דפרוטה הוי של כסף לגבי אמה העבריה וכיון דאפיקתיה מפרוטה דהוי כסף אוקמא אדינר דהוי דבר חשוב אבל השתא דסבירא לן דסתמא מעה כמו גבי טענה אמאי מוקמי ליה אדינר ואין שייך לומר כיון דאפיקתיה מפרוטה שאין בשום מקום סתמו פרוטה אלא מעה ועוד כי היכי דבקידושין אמר כיון דאפיקתיה מפרוטה אוקמא אדינר גבי טענה נמי נימא כיון דאפקתה משני פרוטות אוקמה אשני דינרים: מה כלים שנים כו' בשבועות (דף לט:) הקשה רש"י מנא ליה לשמואל דדרש לכך יצאו כלים למה שהן הא איצטריך לאשמועינן מה כלים שנים ותרין דלכתוב כספים דמשמע שנים ודבר חשוב ומיהו תימה דא"כ דבר חשוב מנליה דאמינא שתי פרוטות כמו שאמר לעיל וי"ל דהוה ליה למכתב כסף או חפצים: כל כסף קצוב האמור בתורה כסף צרי ושל דבריהם כסף מדינה תימה דבפרק החובל (ב"ק ד' צ.) תנן גבי התוקע לחבירו רבי יוסי הגלילי אומר מנה ומסיק בגמרא דהיינו מנה צרי ובכתובות בפרק אע"פ (כתובות דף סד:) תנן נותן להם כלים של חמשים זוז ובפרק מציאת האשה (כתובות דף סז.) לא יפחות לה מחמשים זוז ודייק בגמרא דחמשים זוזי פשיטי קאמר ולא דייק בכלל מדרב יהודה אמר רב אסי וכתובת בתולה שהיא מאתים צריים בין למאן דאמר דאורייתא בין למאן דאמר דרבנן ואפי' כתובת אלמנה שהיא לכולי עלמא דרבנן הויא מנה צרי ונראה לר"י דלא מיירי הכא אלא בסלעים דומיא דכסף קצוב האמור בתורה שאין כתוב בתורה אלא שקלים:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פג' מהל' טוען ונטען הל' ב:
ב מיי' פג' מהל' חובל ומזיק הל' ט:
ג מיי' פג' מהל' חובל ומזיק הל' י:
ד מיי' פא' מהל' ערכים וחרמין הל' ד:
ה מיי' פא' מהל' שקלים הל' א:
ו מיי' פא' מהל' שקלים הל' ב:
ז מיי' פא' מהל' שקלים הל' ג:
ח מיי' פא' מהל' שקלים הל' ד:
ט מיי' פא' מהל' נערה בתולה הל' א:
י מיי' פג' מהל' נערה בתולה הל' א, טוש"ע יו"ד סי' רצד סעי' ו:
יא מיי' פג' מהל' טוען ונטען הל' א, טוש"ע חו"מ סי' פח סעי' א:
יב מיי' פה' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' יד:
יג מיי' פז' מהל' ערכים וחרמין הל' ח:
יד מיי' פג' מהל' אישות הל' א, טוש"ע אה"ע סי' כז סעי' א:
טו מיי' פג' מהל' חובל ומזיק הל' ט, סמג עשין ע, טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' מא:

רבינו גרשום

כסף מדינה. הוא אחד משמונה בכסף של תורה:
הטענה. שיתחייב בה שבועה בטוענו שתי כסף וקי"ל שתי מעה כסף והיכי אמרת כסף צורי:
ומה כסף דבר חשוב. ושתי מעה כסף נמי הוי דבר חשוב:
הפורט סלע ממעשר שני. שאם יש לו מעות של מעשר שני שוין סלעין ורוצה לחלפן בסלע אלמא דמעשר שני חילול על מעות אע"ג דכתיב ביה ונתתה בכסף:
ויצאה חנם אין כסף. אבל יש כסף לאדון אחר ומאי ניהו האב שהאב זכאי בכתן בכסף קידושיה. ותנן בית שמאי כו'. לימא רב אסי דאמר כסף צורי כב"ש דאמרי דינר:
קצוב. כגון ה' סלעים של בן ושלשים של עבד וכולהו אידך:
אלא סלע פלגא דזוזא דקרו ליה אינשי לפלגא דזוזא איסתירא דהיינו סלע והאי סלע הוי אחד מח' בסלע דאורייתא:

מסורת הש"ס

א קידושין יא:, בבא קמא לו:
ב שבועות לט:
ג קידושין יא:, בבא קמא לו:
ד קידושין יא:

תורה אור השלם

כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם: [שמות כב, ו]
וְנָתַתָּה בַּכָּסֶף וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ וְהָלַכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ: [דברים יד, כה]
וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה הַמַּקְדִּישׁ אֹתוֹ וְיָסַף חֲמִשִׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְקָם לוֹ: [ויקרא כז, יט]
וְאִם־שְׁלָשׁ־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף: [שמות כא, יא]
וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָ חֲמִשִּׁים כָּסֶף וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא־יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו: [דברים כב, כט]

מסורת הש"ס

א סוכה נ:; נזיר לד:

ב שבועות לז:; שבועות מב:; בבא קמא סד:; בבא קמא קיז:; בבא מציעא נז:; בבא קמא סב:; בבא מציעא נו:

ג קידושין כא:; לעיל לז:

ד חולין סו:; זבחים מד.; בבא קמא סד:

תורה אור השלם

וְנָתַתָּה בַּכֶּסֶף וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ וְהָלַכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ [דברים יד, כה]

זֶה־יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים מִן־הָאֵשׁ כָּל־קָרְבָּנָם לְכָל־מִנְחָתָם וּלְכָל־חַטָּאתָם וּלְכָל־אֲשָׁמָם אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים לְךָ הוּא וּלְבָנֶיךָ [במדבר יח, ט]

כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה־לָּךְ אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר־הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה [במדבר יח, טו]

וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמִשֶּׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא [במדבר יח, טז]

וְלָקַחְתָּ אֶת־הַמַּרְצֵעַ וְנָתַתָּה בְאָזְנוֹ וּבְדֶלֶת וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה־כֵּן [דברים טו, יז]

אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם כֹּל אֲשֶׁר־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמָּיִם וּבַנְּחָלִים אֹתָם תֹּאכֵלוּ [ויקרא יא, ט]

זוּזָא מָאכָא בַּהֲדֵיהּ דְּלָא נָפֵיק, תְּקַע לֵיהּ אַחֲרִינָא וַיַּהֲבֵיהּ נִיהַלֵּיהּ. שְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד, חֲמִשִּׁים שֶׁל אוֹנֵס וְשֶׁל מְפַתֶּה וְכוּ'. הָא תּוּ לְמָה לִי? הָא תְּנָא לֵיהּ רֵישָׁא! אוֹנֵס וּמוֹצִיא שֵׁם רַע אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: כֵּיוָן דְּלָא כְּתִיב בְּהוּ "שְׁקָלִים", אֵימָא זוּזֵי בְּעָלְמָא, קָא מַשְׁמַע לַן דְּמֵילָךְ קָא יָלְפִי מֵהֲדָדֵי. [א]חוּץ מִן הַשְּׁקָלִים. תָּנָא: חוּץ מִן הַשְּׁקָלִים, וּמַעֲשֵׂר, וְהָרְאָיוֹן. שְׁקָלִים — דִּתְנַן: מִצָּרְפִין שְׁקָלִים לְדַרְבּוֹנוֹת, מִפְּנֵי מַשְׂאוֹי הַדֶּרֶךְ. מַעֲשֵׂר — דִּכְתִיב: "וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדֶךָ", וְהָרְאָיוֹן — תָּנֵי רַב יוֹסֵף: שֶׁלֹּא יָבִיא סִיגָה לָעֲזָרָה. [ג]"מַתְּנִי' אֵין פּוֹדִין לֹא בַּעֲבָדִים, וְלֹא בִּשְׁטָרוֹת, וְלֹא בְּקַרְקָעוֹת, וְלֹא בְּהֶקְדֵּשׁוֹת. כָּתַב לְכֹהֵן שֶׁהוּא חַיָּיב לִיתֵּן חֲמִשָּׁה סְלָעִים — חַיָּיב לִיתֵּן לוֹ, וּבְנוֹ אֵינוֹ פָּדוּי. לְפִיכָךְ, אִם רָצָה הַכֹּהֵן לִיתֵּן לוֹ בְּמַתָּנָה — רַשַּׁאי. הַמַּפְרִישׁ פִּדְיוֹן בְּנוֹ, וְאָבַד — חַיָּיב בְּאַחְרָיוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יִהְיֶה לָךְ" וּ"פָדֹה תִפְדֶּה". גְּמ' מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי, דְּתַנְיָא: רַבִּי אוֹמֵר: בַּכֹּל פּוֹדִין בְּכוֹר אָדָם, חוּץ מִן הַשְּׁטָרוֹת. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי? [ה]דָּרֵישׁ רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי, "וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה" — רִיבָּה, "בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמִשֶּׁת שְׁקָלִים" — מִיעֵט, "תִּפְדֶּה" — רִיבָּה. רִיבָּה וּמִיעֵט וְרִיבָּה, רִיבָּה הַכֹּל. מַאי רַבִּי? רַבִּי כֹּל מִילֵּי, וּמַאי מַיְּעֵט? מַיְּעֵט שְׁטָרוֹת. וְרַבָּנַן דָּרְשִׁי כְּלָל וּפְרָט: "וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ" — כְּלָל, "בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמִשֶּׁת שְׁקָלִים" — פְּרָט, (פדה) "תִּפְדֶּה" — חָזַר וְכָלַל. [ב]כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל, אִי אַתָּה דָן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט. מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ — דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן, אַף כָּל דָּבָר הַמִּטַּלְטֵל וְגוּפוֹ מָמוֹן. יָצְאוּ קַרְקָעוֹת — שֶׁאֵין מִטַּלְטְלִין, יָצְאוּ עֲבָדִים — שֶׁהוּקְשׁוּ לְקַרְקָעוֹת, יָצְאוּ שְׁטָרוֹת — שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמִּטַּלְטְלִין, אֵין גּוּפָן מָמוֹן. אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְמָרִימָר: וְרַבִּי, רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי דָּרֵישׁ? וְהָא רַבִּי כְּלָלֵי וּפְרָטֵי דָּרֵישׁ בְּמַרְצֵעַ! [ג]"דְּתַנְיָא: "מַרְצֵעַ" — אֵין לִי אֶלָּא מַרְצֵעַ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַסּוֹל וְהַסִּירָא וְהַמַּחַט וְהַמַּקְדֵּחַ וְהַמַּכְתֵּב? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלָקַחְתָּ" — לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר שֶׁנִּלְקָח בַּיָּד, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אוֹמֵר: "מַרְצֵעַ" — מָה מַרְצֵעַ מְיוּחָד שֶׁל מַתֶּכֶת, אַף כֹּל שֶׁל מַתֶּכֶת. וְאָמְרִינַן: בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? רַבִּי דָּרֵישׁ כְּלָלֵי וּפְרָטֵי, וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דָּרֵישׁ רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי. אִין בְּעָלְמָא רַבִּי כְּלָלֵי וּפְרָטֵי דָּרֵישׁ, וְהָכָא כִּדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "בְּמַיִם" "בַּמַּיִם" שְׁתֵּי פְּעָמִים, אֵין זֶה כְּלָל וּפְרָט, אֶלָּא רִיבָּה וּמִיעֵט. [ד]וְרַבָּנַן אָמְרִי: כִּדְאָמְרִינַן בְּמַעְרְבָא, כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁתֵּי כְּלָלוֹת הַסְּמוּכִים זֶה לָזֶה — הַטֵּל פְּרָט בֵּינֵיהֶם, וְדוּנֵם בִּכְלָל וּפְרָט. וְלֹא בְּהֶקְדֵּשׁוֹת. פְּשִׁיטָא, לָאו דִּידֵיהּ נִינְהוּ! אֵימָא:

וְלֹא

וְהָרְאָיוֹן תָּנֵי רַב יוֹסֵף כו' פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס לְהָכִי גָּרְסִי' תָּנֵי רַבִּי יוֹסֵף שֶׁלֹּא יָבִיא סִיגָה כֶּסֶף סִיגִים אֶלָּא טָבוּעַ וְהָא דָּרֵישָׁא לְרַב יוֹסֵף לָא לְפֵרוּשֵׁי אֶלָּא לְסַיּוּעֵי וְלֹא מַשְׁמַע כֵּן דְּמַה עֲרֵיךְ לְהָכִיא דָּרֵישָׁא לְסַיּוּעֵי לְבָרִיתָא וְעוֹד אֶלָּא הָיָה לֵיהּ לְמֵימַר שֶׁלֹּא יָבִיא אֶלָּא לֹא יָבִיא וְעוֹד דְּמַשְׁמַע בְּאַחֲרִינוֹת דְּתִפְרַס בְּכָל אַל טַעְמָא לְכָךְ נִרְאֶה לְפֵרוּשֵׁי טַעְמָא אַחֵר דְּלֹא הָיָה מַבִּיא אֶלָּא כֶּסֶף זִמְנִין דְּמַיְתֵי נִסְכָּא וְכֶסֶף סִיגִים שֶׁלֹּא יַשְׁוֶה שֶׁוֶה כֶּסֶף וְלֹא יִמְכְּרוּ לוֹ בְּעוֹנַת רְאִיָּה טוֹבָה בְּאוֹתָהּ סִיגָה כְּאִלּוּ הָיָה מַבִּיא כֶּסֶף טָבוּעַ: כָּתַב לְכֹהֵן שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ חֲמֵשׁ סְלָעִים בְּכַתָּבוֹת בְּרֵיס הַנּוֹסֵחַ (כַּתָּבוֹת דַּף קכ.) מַיְתֵי לָהּ בַּפֵּי פְּלוּגְתָּא דְּרִי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ לְחַיֵּב חַיֵּי נָךְ מָנֶה בִּשְׁטָר וּבְרֵיס שֶׁם בַּקּוּנְטְרֵס כְּגוֹן שֶׁכָּתַב לוֹ בִּשְׁטָר וְנָתַן לוֹ בִּפְנֵי עֵדִים וּפְלִינִי מִדְּלַחֲשִׁיב הוֹלְאָה לְאַלִּימָא מִלְּתָא בִּשְׁטָר עַל גַּב דְּלָא ח"ל כֹּתֶב עֵדֵי וּר"ת מְפָרֵס כְּגוֹן שֶׁכָּבָר לְחַיֵּב עַצְמוֹ בְּאוֹתוֹ שְׁטָר אע"פ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לוֹ בְּכוּס וְצָרִיךְ לְיַשֵּׁב כָּל הַסַּבָּגְיָא וְשֶׁם פֵּרַשְׁתִּי: אֵימָא וְלֹא הֶקְדֵּשׁוֹת בְּכָל אֵלּוּ בִּפְסָחִים (קַף לח:) וּבְחַזִּיבָה (כ"מ נל.) מַיְתֵי גַּבֵּי הֶקְדֵּשׁ שֶׁחֻלְּנוּ עַל גַּבֵּי קַרְקַע שֶׁאֵינָן פְּדוּיִן מִדְּכְתִיב וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ מַשְׁמַע לְמֵימְרוּהוּ קְרַע קַע לְרֵשִׁי חֲבֵל חִי אֶפְשָׁר לוֹמַר [כֵּן] לכת"כ בְּפְרָסַת וְאִם בְּחַקּוֹתֵי לְרֵיס מוּכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ סֶם בַּקּוּנְטְרֵס וְנֹא חָם סֶם נְכִסִיא אֶלָּא חַד מִקְרְקֵי לְכִתְיב בְּהוּ סֶם כֶּסֶף גַּבֵּי הֶקְדֵּשׁ וְכֵן מְצִינוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת שֶׁאֵין מַבִּיא עִנְקָר הַלְרָשָׁה בְּכָל לֶבְתָּא כִּדְלַחֲזִיתִי בְּקִדּוּשִׁין (קַף ג) בְּנִעֲרֵיכֶם בַּיִת לְחִיבָּ כָּל שֶׁבַח נְעוּרִים נְלָכִיבָ אע"ג לְבַהָמַרַת נְלָרִים כְּתִיב וְכֵן גִּטִּין (קַף כח:) סֵפֶר כּוֹרְתָה וְאֵין דָּבָר אַחֵר כּוֹרְתָה לְהַהִיא לְרָשָׁא לַיְתָא לְרַבָּנַן אֶלָּא לְר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פד' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' ט:

ב מיי' פא' מהל' חגיגה הל' ג:

ג מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ו, סמג עשין קמט, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' ג:

ד מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ז, ש"ע יו"ד סי' שה סעי' ד:

רבינו גרשום

מאכא. קנ:

הא תן למה לי. להלר ותני וכולן בשקל הקדש במנה לעורי:

הני בני פרייה ניהו שלשים של עבד ושל אונס ומפתה ומוציא שם כהו:

רע מאי פרייה אית בהו:

תני כל הנפדין בגון בכור והקדש בין בכסף בין בשוה כסף חון מן השקלים לאין נפדין בשוה כסף:

מערפין שקלי לרכונות. בחחל בלחל המתעיין על השקלים הנזכר יכול לחלף השקלים בלרכונות זהב שקורין בלע"ז קונעיש:

מפני משאוי הלרך. שריך להעלותו לירושלם לנוסכה טעמא למפני משאוי הא לאו הכי אין פודין [אלא] בכסף:

הרחון. שאיש מעה כסף אינו יכול להביא שוה כסף אלא כסף ערוף:

תני רב יוסף שלא יביא סיגה לעזרה. כסף סיגים משורבב בשאר מתכות:

אין פודין. הבכור לא בעבדיים ולא בשטרות שאין יכול ליתן לכהן שטר חוב שיש לו על אחרים בשביל פדיון הבן:

כתב לכהן כו' ובנו אינו פדוי. על שיתן:

לפיכך. הואיל וממון כהן אם רצה הכהן ליתן לו מתנה אותן ה' סלעים שקבל ממנו רשאי:

ר' לריס בללי ופרטו ולקחת כלל כל לבר לקיחה מרבע פרט ונתת חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט של מתכת. ור' יוסי לריס ריבה ומיעטו ריבה ריבה הכלל:

אין בעלמא ר' בללי ופרטי לריס והכא. נבי בכור מ"ט לריס רבויי ומיעוטי מקום להאי ופליגי מכן חוש תפלה כתיבי תרי בללי נבי הללי והלר פרט (בללי) בערכך כסף. ואמי כלתנא דבי ר' ישמעאל במים במים ב' פעמים לכתיב את זה תאכלו מכל אשר במים כל אשר (אין) לו סנפיר וקשקשת במים והלר כתיב פרט במים ובגחלים הואיל וכתיבי בללי נבי הללי אין זה בללי ופרט אלא ריבה ומיעטו:

ורבנן לאמרי לדרשי בללי ופרטי נבי בכור אחר רבינא סברי לה כלאמרי במערבא כל מקום כו':

עין משפט נר מצוה

א מיי' פז' מהל' ערכים וחרמין הל' א:

ב מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ז, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' ד:

ג מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ז, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' ז:

ד מיי' פי"א מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' ח, טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' ח:

ה מיי' פב' מהל' נחלות הל' א:

ו מיי' פב' מהל' נחלות הל' ח, טוש"ע חו"מ סי' ערה סעי' א:

ז מיי' פג' מהל' נחלות הל' ד, ש"ע חו"מ סי' ערה סעי' ו:

ח מיי' פג' מהל' נחלות הל' א, ש"ע חו"מ סי' ערה סעי' ג:

רבינו גרשום

אימא לא הקדשות נפדין בכל אלו בעבדים ובקרקעות ובשטרות משום דכתיב בהקדשות כסף דכתיב ונתן את הכסף וקם לו:

תנינא נמי. במתניתא דאם רצה הכהן ליתן לו לרשאי כלקתני בברייתא נטלן והחזירן לו רשאי אלמא דהלכה היא כן לרשאי:

נתנו לה' סלעין לעשרה כהנים לכל חד חצי סלע בבת אחת יצא שהרי נתן ה' סלעים כולן:

ר' טרפון כהן היה:

אף קיים הלכה זו. שגילה לכל דהלכה כן לרשאי להחזיר:

חזייה לההוא גברא. דיהב ה' סלעין לרבי חנינא כהן היה:

והוה קא אזיל ההוא גברא ואתי. כלומר שהיה רוצה שיחזירם לו ר' חנינא:

א"ל. ר' חנינא חזינא בלעתך דלא גמרת בלעתך ויהבת לי מידעם אלא ע"מ שאחזירם לך הילכך אם אחזירם לך לא הוי בנך פדוי ואיני רשאי להחזירם [illegible]

[illegible]

מסורת הש"ס

א כתובות קב.

ב משנה בכורות

ג בבא קמא נ.

ד סוכה כז.

ה תוספתא בכורות; תוספתא בבא בתרא; משנה בבא בתרא; בבא בתרא קכב:

תורה אור השלם

וְחִשַּׁב-לוֹ הַכֹּהֵן אֵת מִכְסַת הָעֶרְכְּךָ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנָתַן אֶת-הָעֶרְכְּךָ בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה [ויקרא כז, כג]

וּפְדוּיָו מִבֶּן-חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא [במדבר יח, טז]

דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת לַיהוָה [ויקרא כז, ב]

כָּל-פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל-בָּשָׂר אֲשֶׁר-יַקְרִיבוּ לַיהוָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה-לָּךְ אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֵת בְּכוֹר-הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה [במדבר יח, טו]

אֶת-חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי-בוֹ יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם וְלֹא-יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם [שמות כג, טו]

וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם-לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא-יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם [שמות לד, כ]

[א] וְלֹא הֶקְדֵּשׁוֹת בְּכָל אֵלּוּ. (א) כָּתַב לְכֹהֵן שֶׁהוּא חַיָּיב לוֹ חֲמִשָּׁה סְלָעִים חַיָּיב לִיתֵּן לוֹ כו'. אָמַר עוּלָּא: דְּבַר תּוֹרָה בְּנוֹ פָּדוּי, מַאי טַעְמָא אֵין בְּנוֹ פָּדוּי? גְּזֵירָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ פּוֹדִין בִּשְׁטָר. [ב] (ב) תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן: בְּנוֹ פָּדוּי לִכְשֶׁיִּתֵּן. אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה (סתימתא) [סְתִימְתָּאָה], וְאָמְרִי לַהּ: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סְתִימְתָּאָה, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין בְּנוֹ פָּדוּי. וְהִלְכְתָא: אֵין בְּנוֹ פָּדוּי. [ג] לְפִיכָךְ אִם רָצָה הַכֹּהֵן לִיתֵּן לוֹ בְּמַתָּנָה — רַשַּׁאי. תְּנֵינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן: נְתָנוֹ לַעֲשָׂרָה כֹּהֲנִים בְּבַת אַחַת — יָצָא, בְּזֶה אַחַר זֶה — יָצָא, נְטָלוֹ וְהֶחְזִירוֹ לוֹ — יָצָא. (ג) וְכָךְ הָיָה מִנְהָגוֹ שֶׁל רַבִּי טַרְפוֹן, שֶׁהָיָה נוֹטֵל וּמַחְזִיר. וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר אָמְרוּ: קִיֵּים זֶה הֲלָכָה זוֹ. הֲלָכָה זוֹ וְתוּ לָא? אֶלָּא, קִיֵּים זֶה אַף הֲלָכָה זוֹ. [ד] רַבִּי חֲנִינָא הֲוָה רְגִיל (ושקיל) [דְּשָׁקֵיל] וּמַהְדַר, חַזְיֵיהּ לְהָהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה קָא אָזֵיל וְאָתֵי קַמֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ: לָא גְּמַרְתְּ וִיהֵיבְתְּ — מִידַּעַם בִּישׁ, הִילְכָּךְ אֵין בְּנוֹ פָּדוּי. הַמַּפְרִישׁ פִּדְיוֹן בְּנוֹ וְאָבַד — חַיָּיב בְּאַחְרָיוּתוֹ. מְנָלַן? אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: אָתְיָא "עֶרְךָ" "עֶרְךָ" מֵעֲרָכִין. רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: "וְכֹל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם", וְיָלֵיף "רֵיקָם" "רֵיקָם" מֵעוֹלַת רְאִיָּיה, מָה עוֹלַת רְאִיָּיה חַיָּיב בְּאַחְרָיוּתוֹ, אַף פִּדְיוֹן הַבֵּן חַיָּיב בְּאַחְרָיוּתוֹ. מַתְקֵיף לַהּ רַב פָּפָּא: קְרָא לִקְרָא? אֶלָּא אָמַר רַב פָּפָּא: הָא כִּדְקָתָנֵי טַעְמָא — "יִהְיֶה לָּךְ... אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה". וְכִי אִיתְּמַר דְּרֵישׁ לָקִישׁ — אַרֵישָׁא אִיתְּמַר: מֵת לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן — יִתֵּן. מְנָא לַן? אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: אָתְיָא "עֶרְךָ" "עֶרְךָ" מֵעֲרָכִין. (ד) רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: "וְכֹל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם", מָה לְהַלָּן יוֹרְשִׁין חַיָּיבִין, אַף כָּאן יוֹרְשִׁין חַיָּיבִין. [ה-ח] (ה) מַתְנִי' הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסֵי הָאָב, וְאֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסֵי הָאֵם, וְאֵינוֹ נוֹטֵל בַּשֶּׁבַח, וְלֹא בְּרָאוּי כְּבַמּוּחְזָק.

וְלֹא

רש"י

ולא הקדשות נפדין בכל אלו בעבדים שטרות וקרקעות. והתם נפקא לן מקראי בתורת כהנים בפרשת ערכין: שמא יאמרו פודין בשטרות אפי' אין נותנין כלום אי נמי בשטר שיש לו על חברו: בנו פדוי לכשיתן שהרי נתן הפדיון: בבת אחת שהניח לפני כולן חמש סלעים והלך לו: בזה אחר זה ולכהן אחר הכי תניא ליה בתוספתא. יצא: נטלן הכהן והחזירן לו יצא: ר' טרפון כהן היה: ר' חנינא כהן היה: אזל ואתיב קמיה כדי שירצנו מהלך ובא לפניו ויחזיר לו חמש סלעים שנתן בנו: א"ל לא גמרת ונתת נתינה גמורה אלא כדי שאחזירם לך: מידעם ביש עבדת דבר רע עשית הלכך אין בנך פדוי אם אחזירם. לשון אחר אפילו לא אחזירם אין בנך פדוי: מנלן דחייב באחריותו. ואע"ג דקא נסיב קרא במתניתין קבעי מנלן ולקמן פריך ליה רב פפא: אתיא ערך ערך. כתיב הכא בבכור (במדבר י"ח:ט"ו-ט"ז) ופדויו מבן חדש תפדה בערכך מה ערכין חייב באחריותן עד שיבאו ליד גזבר כדאמר בפרק בתרא דשחיטת חולין (דף קלט.) ונתן את הערכך ביום ההוא וגו' (ויקרא כ"ז:כ"ג) חולין הן בידך עד שיבאו ליד גזבר: מה עולת ראיה חייב באחריותה דהא חובה היא עליה דלא גרעה היא מנדר שאם מתה או נגנבה חייב באחריותה דכמאן דטעין ליה אכתפיה דמי ועוד דכתיב (שמות כ"ג:ט"ו) לא יראו פני ריקם ואם מתה או נגנבה ולא פרע ליה אשתכח דאתחזי ריקם בעזרה אבל מלא יראו דבכור לא הוה שמעינן דההוא לאו פנים ממש קאמר דהא לאו בעזרה מייתי ליה דלכהן יהיב ליה והוה אמינא בהפרשה סגיא ליה: קרא לקרא קרא צריך לאתויי לסיועי לקרא הא תנא דמתניתין קרא אחרינא קנסיב ליה: מנלן דחייב לתת לאחר מיתה: ערך ערך מערכין דאמר במסכת ערכין (דף כ.) אמר ערכי עלי ומת יתנו היורשים אמר ערך פלוני עלי ומת על הנודר לתן ומקרא יליף (במסכת ערכין) ובתורת כהנים יכול אם אמר ערך פלוני עלי ומת יהא פטור ת"ל יעריכנו אפילו מת. והכי נמי כי מת לאחר ל' נתחייב האב בפדיונו: מה עולת ראיה יורשין חייבין דעולת חובה היא ה"נ כי מת לאחר ל' נתחייב האב בפדיונו וגבי עולת חובה תנן האשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו יורשין עולתה: אף כאן יורשין חייבים לאחר מיתת האב והבן דהוו מחייבים ומתו: מתני' בנכסי האם נכסי מלוג: בשבח אם השביחו נכסים לאחר מיתת האב קודם שחלקו אין הבכור נוטל פי שנים בשבח אלא שמין מה שהיו שוין בשעת מיתת אביהן והבכור שנוטל ב' חלקים בקרקעות יתן מעות לפי ששוה שבח חלק השני שנוטל בשביל הבכורה ואותן מעות יחלקו בין כולם: בראוי בנכסים שלא היה אביהן מוחזק בשעת מיתתו אבל ראויין היו ליפול לו בירושה ונפלו להן לאחר זמן אין הבכור נוטל פי שנים בהן:

תוספות

אמר עולא דבר תורה בנו פדוי לכשיתן לכאורה משמע בריש האשה (כתובות דף קח:) דליתא לדעולא אלא לריש לקיש ויש ליישב דאיתא אפי' לר' יוחנן: אבל חכמים אומרים אין בנו פדוי תימה דמתני' נמי קתני חייב לתן לו ובנו אינו פדוי ויש לדחות דקאמר אינו פדוי עד שיתן לו ואתי מתניתין לאשמועי' דאפילו זקפם עליו במלוה לא הוי כאילו קבלם הכהן וחזר והלוה לו ואם מחלם הכהן אינו פדוי עד שיתן: אמר לה לא גמרת ויהבת מדעם ביש עבדת ויש לפרש מדעם לשון מאומה דמתרגמינן מדעם כלומר לא גמרת ויהבת מדעם ועוד יש לפרש כן מדעם ביש עבדת כלומר דבר רע עבדת דמתרגמי' דבר רע (מלכים ב ד) כל מדעם ביש ויש ספרים דלא כתוב בהו עבדת אלא מדעם ביש ותו לא כלומר דבר רע הוא כלומר דין עסק ביש: הלכך אין בנו פדוי תימה מ"ש ממתנה על מנת להחזיר דאמרינן בפ"ק דקדושין (דף ו:) דבנו פדוי דמסיק בכולהו קני וי"ל דהכא רבי חנינא לא היה רוצה לזכות אלא במתנה גמורה דאמרינן התם לעשות מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות כדנפקא לן לעיל בפ' על כמה (בכורות דף כו:) משום שנאמר שחתם (את) ברית הלוי ואע"פ שאותו ממון נתן לו כפרש על מנת שיחזירו לו [כיון] דאיכא הסירא למלתא ואין זה דברים שבלב כמו זבין ולא אצטריכא ליה לזוזי בפ' אלמנה (בכתובות דף צז.) ומיהו קשה תימה דכיון שהיו ר' טרפון ור' חנינא מחזירין כל שעה נמצאו משחיתים ברית הלוי שיספידו אחר כהנים שלא יתנו אלא להם מפני שהם רגילים להחזיר וי"ל שאין הנותן יודע בשעה שנותן אם יחזירו לו ולא קרינא ביה שחתם ברית הלוי דמה לנו במה שיחזיר לו אח"כ וגם שמא לא היו מחזירין אלא לעניים ולא לאותם שהיו לומים להם לעשירים:

ולא בראוי כבמוחזק ולא האשה בכתובתה בפ' יש נוחלין (ב"ב דף קכה:) פסקינן הלכתא דאין הבכור נוטל פי שנים במלוה בין שגבו מעות בין שלא גבו מעות ומתוך כך נראה דאינו גובה כתובה ממלוה כדתנן הכא אין לה בראוי אבל רבי פירש לאע"פ שהורע כח הבעל ובכור לענין מלוה דחשבינן ליה לגביהו ראוי לגבי כתובת אשה מיהא חשיבא מוחזקת ואשה גובה כתובתה ממלוה כדתנן בכתובות בהכותב (כתובות דף פז.) מי שמת והניח אשה וב"ח ויורשים והיו לו מלוה ופקדון ביד אחרים ר"ט אומר ינתנו לכושל שבהן ר"ע אומר ינתן ליורשים שכולם צריכין שבועה ואין היורשין צריכין שבועה אלמא אפילו לר"ע אם לא שצריכה שבועה היתה גובה אבל לפי שצריכה שבועה גובין היורשין ושוב לא תגבה האשה מהן דהוו להו מטלטלי דיתמי דלא משתעבדי ואם גבו קרקע בחובת אביהם היא חוזרת וגובה אותם מהם בשבועה כדין בעל חוב או אם פטרה מן השבועה גובה מלוה ולא משום דלדידהו הוי מלוה ראוי דהא לא משתמיט התם שום חכם להעמידה כרבי דוקא אלא משמע דליכא מאן דפליגי אלא כ"ע בין לרבי בין לרבנן אית להו דמלוה מוחזקת היא לגבי כתובת אלמנה ואפילו לרבנן דאמרי מטלטלי לא משתעבדי לכתובה כלל אפילו מחיים נראה מתוך המשנה זו דהכותב שהם מודים דמלוין דיתמי משתעבדי לכתובה דהא ליכא למימר דר"מ היא והכי אית ליה להאי משנה דשיבא כתובת אשה במלוה אע"ג דהוי מטלטלי דיתמי חדא שר"ת מפרש שאפילו לר' מאיר מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לכתובה אלא מטלטלי דידה דוקא קאי בפרק האשה שנפלו (כתובות דף פא: ושם ל"ה ר"מ) דלא מסתברא שיפה ר"מ כתובה לגבות ממטלטלי דיתמי טפי מבעל חוב איפכא מדרבנן שמגרעים כחה יותר מבעל חוב שלא לגבות ממטלטלי אפי' מנה כדמשמע בפרק האומר בקדושין (דף סה:) גבי שנים שבאו ממה"י ואשה וחבילה עמהם כו' והיא לגבי מטלטלי דנפלו קמי יבם במתני' דהאשה שנפלו (כתובות ד' פ:) היינו משום דיבם במקום בעל קאי וחשיב בהכי כמו מנה כיון דהגידה בה מחמת נשואי הבעל ונראה לדברי ר"ת דאל"כ שיהא יבם מנה מנלן לרבנן דר"מ דלא משתעבדי מטלטלי לכתובה אפילו מנה ועוד דא"כ איך ינתנו ליורשים שכלם צריכין שבועה ולא היורשין גם כשיתנו ליורשין תגבה האשה מהם כיון שתאמר דמטלטלי דיתמי משתעבדי לכתובה סבירא ליה ועוד תינח כתובת אשה אבל ב"ח מאי איכא למימר הא לא אשכחן תנא דאית ליה דמטלטלי דיתמי משתעבדי לב"ח אלא על כרחין משום דמלוה אינה ביד היורשין יפה כח אשה וב"ח טפי ממטלטלי שהם ביד היתומים ותרי חומרי בכתובה לא שייכי הכא כדפרשית בסוף האשה שנפלו (כתובות דף פב.) דאמרה לר' מאיר אינה כאן כדפרשית דהואיל והמלוה ביד אחרים לא הויא ממטלטלין דיתמי ואם כן חומרא דרבי נתן אין כאן דהא מלתיה דר"ט דקאמר ינתנו לכושל שבהם ור"ע נמי הוה מודה ליה אי לאו טעמא דכלן צריכין שבועה ואין היורשין צריכין שבועה ומסתבר דאתיא אפי' כרבנן דפליגי אר' נתן והיינו טעמא דלא שיבא לר' נתן לפי שלא היה ממון זה ביד היתומים מעולם אלא עכשו באין לטול מכח ירשה ועדיין לא בא לידם להכי מודו בה רבנן לר' נתן שנתן לבעל חוב ולכתובת אשה אע"ג דלא סבירא להו כר"נ במחיי המלוה שאז יאמרו שאין מוציאין מלוה שיש לו ביד אחרים לבע"ח ולכתובת גרושתו לפי שיש לו כח גלול בממון זה [שיש] ביד אחר ממה שיש ליתומים במה שהניח אביהם ביד אחרים שלא היה מעולם בידם ולא בא מידם ליד אותן אחרים והניח פרות התלושין דקתני נמי התם כל הקודם בהם זכה ואפלגו בה ר"ט ור"ע בריש המשנה במלוה ופקדון ביד אחרים (כתובות דף פז.) ההיא נמי בפרות שאינם ביד היתומים מירי כדקתני כל הקודם בהם זכה דמשמע בין יורשים בין אשה בין ב"ח כל הקודם בהן זכה לפי שאינם ליתומים בהם כח מהאשה וב"ח יותר משאר מטלטלי דיתמי והשתא דתקון רבותינו הגאונים שיגבו אשה ובעל חוב ממטלטלי דיתמי גובה אשה אפילו ממלוה אביהם של יתומים בין גבו מעות בין גבו קרקע דמלוה לא חשיבא ראוי לגבי כתובה אלא מוחזק הוי כדפרשית ובלאו האי מתני' דהכותב (שם דף פז.) שהוכחתי ממנה דמלוה מוחזקת לגבי כתובה גובה אשה כתובתה ממלוה יתומים בזמה"ז אפי' גבו מעות מכח תקנת הגאונים דכיון דעשו מטלטלי כמקרקעי ה"ל מטלטלי שגבו יתומים בחוב אביהם משעבדים לבעל חובו דאביהם מדר' נתן דלמה"ט חשבינן ליה לקרקע שגבו יתומים (חשובין) משעבדים מה"ט כאלו אביהם גבאן מחיים והכי ליכא למימר דלהוי ראוי לענין כתובה כמו לשאר דברים מיהו קשה מ"מ הוו תרי חומרי בכתובה שתקנו הגאונים שתגבה אשה ממטלטלי דיתמי ואי טעון שתגבה אפי' ממלוה הבעל כשגבו היתומים מעות מדר' נתן י"ל נגמרי עשו הגאונים כמקרקעי ועוד שלר"ת שאומר שתקנת הגאונים דאוריתא אינם תרי חומרי כלל ואע"פ שאמרתי כי גם בלא מלוה דיתמי מכח תקנת הגאונים אין להוכיח כ"כ שיהו מטלטלי שגבו יתומים בחובת אביהם משעבדים לבע"ח ולכתובת אשה מטעם דר' נתן כמו קרקע כשגבו קרקע כיון דאלים שעבוד קרקע לענין טריפה מלקוחות טפי משעבוד מטלטלי אך יש להוכיח דאשה גובה ממלוה מההיא דהכותב כמו שפירשתי וכן עמא דבר להגבות לנשים ממלוה של בעליהן:

מסורת הש"ס

א בבא בתרא קיא:

ב יבמות מ.

תורה אור השלם

כִּי אֶת־הַבְּכֹר בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה [דברים כא, יז]

וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל־שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל [דברים כה, ו]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פט"ז מהל' אישות הל' ה, טוש"ע אה"ע סי' קיב סעי' ו:

ב מיי' פג' מהל' נחלות הל' ז, טוש"ע אה"ע סי' קסג סעי' א:

אב וְלֹא הָאִשָּׁה בִּכְתוּבָּתָהּ, וְלֹא הַבָּנוֹת בִּמְזוֹנוֹתֵיהֶן, וְלֹא אֶת הַיָּבָם, וְכוּלָּם אֵין נוֹטְלִין בַּשֶּׁבַח וְלֹא בָּרָאוּי כְּבַמּוּחְזָק. (א) גְּמָ' מַאי טַעְמָא? אָמַר קְרָא: "וְלוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכוֹרָה" — מִשְׁפַּט הַבְּכוֹרָה לָאִישׁ, וְאֵין מִשְׁפַּט הַבְּכוֹרָה לָאִשָּׁה. וְאֵינוֹ נוֹטֵל בַּשֶּׁבַח. דִּכְתִיב: "בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ", וְלֹא בָּרָאוּי כְּבַמּוּחְזָק, דִּכְתִיב: "בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ". וְלֹא הָאִשָּׁה בִּכְתוּבָּתָהּ. אִינִי? וְהָאָמַר שְׁמוּאֵל: בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה אֶת הַשֶּׁבַח! אָמַר רַבִּי אַבָּא: מִקּוּלֵּי כְתוּבָּה שָׁנוּ כָּאן. וְלֹא הַבָּנוֹת בִּמְזוֹנוֹתֵיהֶן. מַאי טַעְמָא? תְּנַאי כְּתוּבָּה כִּכְתוּבָּה דָּמֵי. וְלֹא (אֶת) הַיָּבָם. מַאי טַעְמָא? "בְּכוֹר" קַרְיֵיהּ רַחֲמָנָא. אָמַר אַבָּיֵי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּשֶׁבַח שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים בֵּין מִיתָה לְיִבּוּם, אֲבָל דְּבֵין יִבּוּם לַחֲלוּקָה — שָׁקֵיל. מַאי טַעְמָא? "יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת" אָמַר רַחֲמָנָא, וַהֲרֵי קָם. (ב) רָבָא אָמַר: אֲפִילּוּ דְּבֵין יִבּוּם לַחֲלוּקָה נָמֵי לָא שָׁקֵיל, מַאי טַעְמָא? כִּבְכוֹר, מָה בְּכוֹר אֵין לוֹ קוֹדֶם חֲלוּקָה, אַף יָבָם נָמֵי אֵין לוֹ קוֹדֶם חֲלוּקָה. וְכוּלָּם אֵין נוֹטְלִין בַּשֶּׁבַח, לְאֵיתוּיֵי

רש"י

ולא האשה בכתובתה לא בשבח שהשביחו אם אינם שוין הנכסים בשעת מיתת בעלה כדי שעור כתובה ואח"כ השביחו אינה נוטלת אלא כמה שהיו שוין ולא בראוי כבמוחזק: ולא הבנות שהיה מקבל עליו לזון את בתה שהיה לה מאיש אחר חמש שנים אינה נזונת לאחר מיתתו אלא לפי מה שהנכסים שוין לא בשבח ולא בראוי: ולא היבם שנוטל פי שנים חלקו וחלק המת שייבם את אשתו אינו נוטל [בחלק] אחיו לא בשבח ולא בראוי: וכולן אין נוטלים כו' מפרש בגמ' אמאי נקט ליה: גמ' כי הוא ראשית אנו ולו משפט הבכורה משמע לאלידה קאי כלומר בנכסיו משפט הבכורה ולא בנכסי אשתו: לו לאב בשעת מיתה: בעל חוב שהלוה לחבירו מעות ומכר לוה הנכסים והשביחום לקוחות טורף בעל חוב הגוף והשבח והך אשה נמי בעלת חוב היא: מקולי כתובה זה אחד מקולי כתובה: בכור קרייה רחמנא והיה הבכור אשר תלד ומוקמינן ביבמות (דף כד.) דביבם מיירי וקאמר רחמנא דמנייה ליבם בגדול: יקום על שם אחיו והיינו לנחלה כדאמר ביבמות (שם:) בכור קרייה רחמנא ודינו כבכור דלא יטלו בראוי ובשבח בין מיתת אביהם ליבום: והרי קם משעה שנשא אשת אחיו כמו פי שנים בנכסים ברשותו וכי השבח ברשותו השבח ונוטל פי שנים אף בשבח:

תוספות

ולא האשה בכתובתה ולא הבנות במזונותיהן ולא היבם הא דלא חשיב בעלים דאמר רב פפא ביש נוחלין (ב"ב דף קכה: ושם ל"ה אמר) הלכתא אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק משום דשבח נוטל כדפריש רבינו שמואל התם דכיון דאין יורש אלא הוא זוכה בנכסים מיד וכירושתו באו לשבח ונראה דכיון שאין הבעל נוטל בראוי כמו כן אינו נוטל ממלוה אשתו אפי' מה שהלותה מנכסי מלוג שלה כשהיא תחתיו כדמוכח בשור שנגח ל' וה' (ב"ק דף מב:) שאינו יורש נזקי אשתו (לרבנן) משום דהוה כמלוה דמלתא ראוי דבכור לראוי דגבי בעל דמייתי התם גבי בעל פלוגתא דרבי ורבנן דגבי בכור ביש נוחלין (ב"ב דף קכד.) דלרבי צריך לאוקמה בגרשה משום דלא חשיב מלוה ראוי בבכור וה"ה באשה אע"ג דבבכור יש פסוקא דילפינן מהדדי ורבנן חשבי לה ראוי אע"ג שאם הנזקין שלה באים לידה בחיים היה עליהם תורת נכסי מלוג כדמוכח מתני' דמניחת האשה (כתובות דף סה:) והאי דשבק ביש נוחלין (ב"ב דף קכד:) בעל לאיירי בה ונקט בכור שאינו נוטל פי שנים במלוה לאו משום דס"ל דבעל שקיל במלוה דהא ודאי לא שקיל כדפרשית אלא להכי נקט גבי בכור פסקא דמלוה משום דלגבי בכור פליגי בה אמוראי התם בההיא שמעתא ולהכי שבקיה לבעל ונקט בכור והא ליכא לאקשויי אמאי לא תני להו בהדי הדדי הא אין הבעל ובכור נוטלין בראוי כבמוחזק ואין נוטלין במלוה משום דלגבי בכור משנה שלמה היא כדתנן הכא דאין נוטל בראוי כבמוחזק אבל בעל דאינו נוטל בראוי לא חשבה לא משנה ולא ברייתא אלא מימרא היא בפ' יש נוחלין (בבא בתרא דף קיג.) ל אבהו א"ר ינאי ומטו בה משמיה דר' יהושע מנין לבעל שאינו נוטל בראוי כבמוחזק שנאמר הוליד את יאיר וגו': והאמר שמואל בעל חוב גובה את השבח מקולי כתובה שנו כאן ביתומים איירי הכא דומיא דבנות במזונותיהן דמזון האשה והבנות אין גובין מנכסים משועבדים כדתנן בפ' הנושא בכתובות (דף קא:) ובקונטרס פירש מזון הבנות כגון נשא אשה ופסק לזון בתה ולפירושו אין ראיה דמתני' איירי שפיר בשבח לקוחות ואין לשון בנות משמע כן דמה ליה בנות יותר מבן דהכי נמי בבן אם פסק עם אשתו כי ההיא דקתני גבי חמשה גובין מן המחררין והמקבל עליו לזון בת אשתו ובן אשתו ולא הוה ליה נמי למינקט בנות לשון רבים אלא הוה ליה למתני ולא בת אשתו במזונותיה ולשון בנות משמע מזון הבנות דתנן בהנזקין (גטין מח:) שאוכלת בתנאי ב"ד כדתנן בפ' נערה שנתפתתה (כתובות דף נב:) לא כתב לה בנן נוקבן דיהוויין ליכי מינאי כו' חייב מפני שהוא תנאי ב"ד ועוד דפריך הכא טעמא משום דתנאי כתובה (כתנאי ב"ד) ובתה הניזונית בפסק שפסק עם אשתו לזון את בתה חמש שנים לא מקרי תנאי כתובה דאינה ניזונית מכח שהיא בתה דאפי' בת אחרים היתה ניזונית אם פסק עליה עם אשתו שהיה כב"ח אלא במזון הבת שהוא תנאי ב"ד איירי והנהו לא גבי ממשעבדי כדתנן בגטין בהנזקין (גטין דף מח:) ובכתובות פ' הנושא (כתובות דף קא:) וא"כ הא ודאי הא דקאמרי הכא דאינן גובות שבח כי אם קרן היינו מיתמי ולא מלקוחות ודומיא דהכא איירי בכתובה דלא גביא משום דמקולי כתובה שנו כאן כדאמר טעמא משמע אבל ב"ח גובה שבח כדאמר שמואל ואפי' מיתמי כדפרשית דביתמי עסקינן ואע"ג דקאמר בפרק קמא דב"מ (דף טו.) דבעל חוב גובה שבח מלקוחות שכך כתב לו מוכר ללוקח אנא איקום ואשפי ואמרוק זבינא אלין אנון עמליהון ושבחיהון אבל המקבל מתנה דלא כתב ליה הכי לא גבי כיון דאין לו על מי לחזור מהאי טעמא גופיה דלא גבי מיתמי דאין להם על מי לחזור יש לחלק בין יורש למקבל מתנה דיורש כרעיה דאבוה הוי ויש לו לב"ח לגבות את השבח ממנו כמו מאביו ומשום נעילת דלת צריך לתקן שיגבה מהן את השבח יותר ממקבל מתנה דלא שייך לאב והא דאמרינן בפרק המקבל (ב"מ דף קי.) יתומים אומרים אנו השבחנו ובעל חוב אומר אביכם השביח כו' משמע דאם השביחו יתומים לא גבי בעל חוב שבחא היינו דוקא כשעשאה אפותיקי דהכי נמי קאמר התם דלא גבי מלקוחות דקאמר שמואל ג' שמין להם את השבח ומעלין אותם בדמים אלו הם בכור לפשט ובעל חוב ליתומים וב"ח ללקוחות ומההוא דשמואל מייתי התם דאי איתו יתמי רליה דאינהו אשבחן בדמי מסלקינן להו משמע שלשתן ענין אחד באפותיקי דפריך עליה מי אמר שמואל ב"ח ללוקח יהיב ליה שבחא והאמר שמואל ב"ח גובה מן השבח ומשני הכא במאי עסקינן כשעשאה אפותיקי (כי) הא דאמר ב"ח גובה שבח כגון דא"ל לא יהא לך פרעון אלא מזו וכשהגיע זמן הויא ליה כמאן דגבי ונשאר שלות של ב"ח ונטעה שלא ברשות וגרע כחו של ב"ח במה שנעשית אפותיקי דמשום דהויא כמאן דגביא צריך לשלם דמי השבח בין ליתומים בין ללקוחות והיינו דקאמר בתחלת הסוגיא גבי יתומים הרעה כגון דלגבייה קיימא כמאן דגביא דמיא גם בקונטרס פי' עלה דכשנעשית אפותיקי מוכח כדלקמן בשמעתין ומה שתירץ הש"ס תחלת הקושיא דשמואל הא דמסיק בה שיעור הרעה ושבחא הא דלא מסק כו' לא קאי במסקנא דמוקמינן לה כשעשאו אפותיקי דאפי' מסק בה שיעור הרעה ושבחא צריך לשלם ליתומים וללקוחות דמי שבחן כדפרי' ועוד דבעל כרחיך הך יתומים אומרים אנו השבחנו לא מתוקמא דלא מסק בה שיעור הרעה ושבחא דא"כ אפילו אביהם השביח לא שקיל אלא ודאי במסיק בה שיעור הרעה ושבחא איירי ואפ"ה לא שקיל אם השביחו יתומים כדפרש כשעשאו אפותיקי ואשנויא קמא דהוה משני הא דמסיק בה שיעור הרעה הא דלא מסיק כו' הוה מצי לאקשויי א"כ הך יתומים אמרו אנו השבחנו במאי נוקי לה אי כדמסיק אפילו השביחו יתומים שקיל ואי דלא מסיק אפי' השביחו אביהם הא לא שקיל אלא לא קאי התם שנויא הכא אקושיא דיתומים אומרים אנו השבחנו אלא אקושיא דשמואל דאשמואל לאיתא נמי בפ"ק דב"מ (דף טו.) ובהגוזל קמא (ב"ק צה:):

רבינו גרשום

ולא האשה בכתובתה. אינה גובה כתובה מן השבח שהשביחו נכסים לאחר מיתת בעלה:

ולא הבנות במזונותיהן ולא היבם:

ולו משפט הבכורה. לאיש שהאיש חייב להוריש לבכורו פי שנים מנכסיו ולא האשה:

בעל חוב גובה את השבח והאשה נמי בעלת חוב היא:

מקולי כתובה שנו. הואיל והקילו על כתובה שאינה גובה מבינונית כבעל חוב אלא מזיבורית וכן שאינה נגבית בלא שבועה הקילו נמי עליה שאינה גובה את השבח כבעל חוב:

תנאי כתובה. כדתנן לא כתב לה בנן נוקבן כו':

בכור קריה רחמנא. כדדרשינן והיה הבכור מיכן שמצוה בגדול ליבם אשר תלד פרט לאיילונית שאינה יולדת:

א) נראה דצ"ל י"ס לבכור אינו וכו' ובכור אינו נוטל את השבח. אבל שבח ששבחו בין יבום לחלוקה שקיל:

מ"ט יקום על שם אחיו אמר רחמנא והרי קם והכי קאמר יקום. כלומר מי שעתיד לקום ליבם ועדיין לא קם יש לו דין בכור דלא שקיל משבח אלא כפשוט:

והרי קם. אבל מאחר שקם לייבם נסתלק ממנו דין בכור וקאי במקום אחיו שמת ושקיל פי שנים בשבח דבין ייבום לחלוקה שקיל חלק של עצמו וחלק של מת. ולא משום דין בכור. דבכור אין לו שבח כלל:

ורבא אמר אפי' וכו':

לְאֵיתוֹיֵי שִׁבְחָא דְמִמֵּילָא: חֲפוּרָה וַהֲווֹ שׁוּבְלֵי, שַׁלְפּוּפֵי וַהֲווֹ תַּמְרֵי. וְלֹא בָּרָאוּי כְּבַמּוּחְזָק, לְאֵיתוֹיֵי נִכְסֵי דַאֲבִי אַבָּא. אב מַתְנִי׳ וְאֵלּוּ שֶׁאֵין חוֹזְרִין בַּיּוֹבֵל — הַבְּכוֹרָה, וְהַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְהַמְיַיבֵּם אֶת אֵשֶׁת אָחִיו. ג(א) וְהַמַּתָּנָה — דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַמַּתָּנָה כַּמֶּכֶר, רַבִּי אֱלְעָזָר אוֹמֵר: כּוּלָּם חוֹזְרִין בַּיּוֹבֵל, רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: אַף הַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ יַחְזִיר לִבְנֵי מִשְׁפָּחָה, וִינַכֶּה מֵהֶן אֶת הַדָּמִים. גְּמָ׳ מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר? מֶכֶר הוּא דְּאָמַר רַחֲמָנָא לֶיהְדַּר בַּיּוֹבֵל, מַתָּנָה וִירוּשָּׁה לָא. וְהָנֵי מִירוּשָּׁה — יְרוּשָּׁה, דְּמַתָּנָה — מַתָּנָה. בְּכוֹר — "לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם", מַתָּנָה קַרְיֵיהּ רַחֲמָנָא. וְהַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, יְרוּשַּׁת הַבַּעַל דְּאוֹרָיְיתָא, וְהַמְיַיבֵּם אֶת אֵשֶׁת אָחִיו — "בְּכוֹר" קַרְיֵיהּ רַחֲמָנָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מַתָּנָה כְּמֶכֶר. מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּרַבָּנַן? "תָּשׁוּבוּ" — לְרַבּוֹת אֶת הַמַּתָּנָה. וְהָנֵי כּוּלְּהוּ יְרוּשָּׁה נִינְהוּ. (ב) בְּכוֹר אָמַר קְרָא: "לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם", מַקִּישׁ חֵלֶק בְּכוֹרָה לְחֵלֶק פָּשׁוּט — מָה חֵלֶק פָּשׁוּט יְרוּשָּׁה, אַף חֵלֶק בְּכוֹרָה יְרוּשָּׁה. רַבִּי אֱלְעָזָר אוֹמֵר: כּוּלָּם חוֹזְרִים בַּיּוֹבֵל. סָבַר לַהּ כְּרַבָּנַן דְּאָמְרִי: "תָּשׁוּבוּ" לְרַבּוֹת אֶת הַמַּתָּנָה, וְהָנֵי כּוּלְּהוּ מַתָּנָה נִינְהוּ. בְּכוֹר — "לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם", מַתָּנָה קַרְיֵיהּ רַחֲמָנָא. (ג) וְהַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ — יְרוּשַּׁת הַבַּעַל דְּרַבָּנַן, וְהַמְיַיבֵּם אֶת אֵשֶׁת אָחִיו — "בְּכוֹר" קַרְיֵיהּ רַחֲמָנָא. ד(ד) אָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ לָקוֹחוֹת הֵן, וּמַחְזִירִין זֶה לָזֶה בַּיּוֹבֵל. מוֹתֵיב רַב הוֹשַׁעְיָא: וְאֵלּוּ שֶׁאֵין חוֹזְרִין בַּיּוֹבֵל — הַבְּכוֹרָה! ה אֲמַר לֵיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי "אֵין חוֹזְרִין" — אֵין חוֹזְרִין לְבַטָּלָה. מַתְקֵיף לַהּ רַב שֵׁשֶׁת: מִכְּלָל דְּמַאן דְּאָמַר "חוֹזְרִין" — חוֹזְרִין לְבַטָּלָה קָאָמַר? קָרֵי רַב חָמָא עֲלֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת: "טוֹבָה חָכְמָה עִם נַחֲלָה", וְלָא שְׁמִיעַ לְהוּ הָא דְּכִי אֲתָא רָבִין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמְרִי לַהּ רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ: מַאי "חוֹזְרִין" — חוֹזְרִין לְבַטָּלָה. (ה) רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: אַף הַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ יַחְזִיר לִבְנֵי וְכוּ׳. מַאי קָסָבַר? אִי קָסָבַר יְרוּשַּׁת הַבַּעַל דְּאוֹרָיְיתָא — אַמַּאי יַחְזִיר לִבְנֵי מִשְׁפָּחָה? וְאִי קָסָבַר יְרוּשַּׁת הַבַּעַל דְּרַבָּנַן — דָּמִים מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ? ו לְעוֹלָם קָסָבַר יְרוּשַּׁת הַבַּעַל דְּאוֹרָיְיתָא, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן? כְּגוֹן שֶׁהוֹרִישַׁתּוּ אִשְׁתּוֹ בֵּית הַקְּבָרוֹת, וּמִשּׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה אָמוּר רַבָּנַן: לִשְׁקוֹל דְּמֵי וְלִיהְדַּר. ז(ו) וְכִדְתַנְיָא: הַמּוֹכֵר קִבְרוֹ, וְדֶרֶךְ קִבְרוֹ, מְקוֹם מַעֲמָדוֹ, וּבֵית הֶסְפֵּדוֹ — בָּאִים בְּנֵי מִשְׁפָּחָה וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ, מִשּׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה. וּמַאי "יְנַכֶּה לָהֶם מִן הַדָּמִים"? דְּמֵי קֶבֶר אִשְׁתּוֹ.

הֲדַרַן עֲלָךְ יֵשׁ בְּכוֹר.

מַתְנִי׳

לְאֵתוֹיֵי שִׁבְחָא דְמִמֵּילָא חֲפוּרָה וַהֲווֹ שֻׁבְלֵי כו׳ כְּרַבָּנַן אָתְיָא מַתְנִי׳ דִּפְלִיגִי רַבִּי וְרַבָּנַן גַּבֵּי בְּכוֹר אִם נוֹטֵל בַּשֶּׁבַח אִם לָאו וּמַסִּיק הָתָם וּבַחֲפוּרָה וְהָוֵי שִׁבְּלֵי שַׁלְפּוּפֵי וְהָווּ תַּמְרֵי פְּלִיגִי וְהָתָם נָמֵי קָאָמַר רָבָא לְאָסוּר לַעֲשׂוֹת כְּדִבְרֵי רַבִּי: בְּכוֹר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם מַתָּנָה קַרְיֵהּ רַחֲמָנָא תֵּמַהּ בְּפֶרֶק שֵׁנִי דִּיבָמוֹת (דַּף כֹּא:) דְּמַסִּיק גַּבֵּי יָבָם אֶלָּא בְּכוֹר דְּקַרְיֵהּ רַחֲמָנָא לְמַאי הִלְכְתָא לִגְרִיעוּתָא דְּאֵינוֹ נוֹטֵל בָּרָאוּי כְּבַמּוּחְזָק אַמַּאי לָא קָאָמַר לַחֲשִׁיבוּתָא דְּאֵינָהּ חוֹזֶרֶת בַּיּוֹבֵל בִּבְכוֹרָה וְי״ל מִשּׁוּם דְּאִיכָּא ר׳ אֶלְעָזָר דִּפְלִיג הָכָא וְאָמַר כֻּלָּן חוֹזְרִין בַּיּוֹבֵל: אָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר ר׳ יוֹחָנָן הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ לָקוֹחוֹת הֵן וּמַה שֶּׁהִקְשָׁה הֶעָר׳ אַסִּי דְּרֵישׁ פִּרְקִין (בְּכוֹרוֹת מח.) דְּאָמַר מֶחֱצָה יוֹרְשִׁין וּמַה שֶּׁמַּקְשֶׁה ר״ת הֵיאַךְ מָנִינוּ יָדֵינוּ וְרַגְלֵינוּ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ דְּקִי״ל כְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּלָקוֹחוֹת הֵן וּכְרֵישׁ לָקִישׁ דְּקִנְיַן פֵּרוֹת לָאו כְּקִנְיַן הַגּוּף וְא״כ לֹא מַשְׁכַּחַת לָךְ דְּמַיְיתֵי בִּכּוּרִים אֶלָּא אַל בַּר אַל עַל יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן הַכֹּל פֵּרַשְׁתִּי בְּפ׳ הַחוֹבֵל (ב״ק פח: ד״ה הָכִי) (וּבְפ׳ בֵּית כּוֹר) (קו) וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ לְאע״ג דְּאִית לֵיהּ לָקוֹחוֹת הֵן וְכָל הָנְהוּ נָמֵי דְּאִית לְהוּ אֵין בְּרֵרָה לֹא אָמְרוּ דְּמַחֲזִירִין בַּיּוֹבֵל רַק רַבִּי יוֹחָנָן לְבַדּוֹ וַדְּוָקָא עַל ר׳ יוֹחָנָן דַּיְיק בְּסוֹף הַשּׁוֹלֵחַ (גִּטִּין דַּף מח.) הֵיאַךְ מָנָה יָדָיו וְרַגְלָיו דַּהֲרֵי חוֹזֶרֶת בַּיּוֹבֵל בְּכָךְ אֲבָל כּוּלְּהוּ אַחֲרֵינֵי סָבְרִי אע״ג דְּלָקוֹחוֹת הֵן דְּאֵין בְּרֵרָה מֶכֶר הוּא דְּאָמַר רַחֲמָנָא לְאֶהְדַּר בַּיּוֹבֵל יְרֻשָּׁה וּמַתָּנָה לֹא כִּדְאָמַר לְעֵיל וְכִדְאָמַר נָמֵי לְקַמָּן בְּפֶרֶק בָּתְרָא (בְּכוֹרוֹת דַּף נו:) דְּאע״ג דְּא״ר יוֹחָנָן דַּאֲפִילּוּ חָלְקוּ ט׳ כְּנֶגֶד ט׳ וְי׳ כְּנֶגֶד י׳ אֵין אוֹמְרִים הוּא חֶלְקוֹ הַמַּגִּיעוֹ מִשָּׁעָה רִאשׁוֹנָה לְכָךְ אַפֶּ״ה אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוֹעִי׳ דְּלָקוֹחוֹת הָווּ וְחוֹזְרִים בַּיּוֹבֵל דִּסְלְקָא דַּעְתִּין דְּאֵין חוֹזֵר מִטַּעַם דְּפָרֵשִׁית אִי נָמֵי יָלְפִינַן כָּל חֲלֻקַּת יְרֻשָּׁה מֵחֲלֻקַּת יְהוֹשֻׁעַ דְּאָמַר בְּיֵשׁ נוֹחֲלִין (ב״ב דַּף קיט:) דִּירֻשָּׁה הִיא לָהֶם מֵאֲבוֹתֵיהֶם וְאַפֶּ״ה מוֹדֶה בָּהּ ר׳ יוֹחָנָן דְּלָא חָזְרָה בַּיּוֹבֵל כִּדְקָאָמַר אַל בַּר אַל עַל יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן דִּסְבָרָא הוּא דְּלָא חָזְרָה כֵּיוָן שֶׁחָלְקוּ עַל פִּי נְבִיאִים וּבְאוּרִים וְתֻמִּים וּבִגְזֵרַת הַכָּתוּב וּבְהַךְ סְבָרָא פְּלִיגִי שְׁאָר אָמוֹרָאֵי עַל רַבִּי יוֹחָנָן וְנִיחָא הַשְׁתָּא הָא דְּפָרִיךְ הָכָא רַב הוֹשַׁעְיָא עַל רַבִּי יוֹחָנָן מִמַּתְנִיתִין דְּקָתָנֵי וְאֵלּוּ שֶׁאֵין חוֹזְרִין בַּיּוֹבֵל הַבְּכוֹרָה וְאִיכָּא אָמוֹרָאֵי דְּאִית לְהוּ לָקוֹחוֹת הֵן וְאֵין בְּרֵרָה וְלָא פָּרִיךְ עֲלַיְיהוּ אֶלָּא דַּוְקָא עַל רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם דְּאָמַר חוֹזְרִין וא״ת מַאי קָשֶׁה לְרַבִּי יוֹחָנָן הָא רַבִּי מֵאִיר קָתָנֵי לָהּ לְמַתְנִי׳ דְּאִית לֵיהּ בְּרֵרָה גַּבֵּי לוֹקֵחַ יַיִן מִבֵּין הַכּוּתִיִּים (תּוֹסֶפְתָּא דְּדְמַאי פ״ז מ״ל) וי״ל דַּחֲכָמִים נָמֵי לָא פְּלִיגִי עָלֶיהָ בִּבְכוֹר אֶלָּא ר״א וְעוֹד לְאע״ג דְּאִית לֵיהּ בְּרֵרָה הֵיכָא דְּמִבָּרֵר הַסָּפֵק ע״פ תְּנָאוֹ דִּלְמָא לֵית לֵיהּ בְּעָלְמָא שֶׁיֵּשׁ לַחֲלֹק כִּדְפָרֵשִׁי׳ לְעֵיל (בְּכוֹרוֹת דַּף מח. ד״ה דְּקֵלֵי): קָרֵי רַב חָמָא עֲלֵהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת טוֹבָה חָכְמָה עִם נַחֲלָה רַב שֵׁשֶׁת בַּעַל בָּרְיָתוֹת הֲוָה כִּדְאָמַר בְּפ׳ הָדָר (עֵירוּבִין דַּף סז.) דְּרַב חִסְדָּא מַרְתְּעָן שִׂפְוָותֵיהּ (מִמַּתְנִיתִין) דְּרַב שֵׁשֶׁת וְלה״ק טוֹבָה חָכְמָה מֵימְרָא דְּרָבִין א״ר יוֹחָנָן עִם נַחֲלָה קַבָּלוֹת הַרְבֵּה שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנוּיוֹת בַּבָּרַיְתָא: בָּאִין בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ מִשּׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה בְּפֶרֶק נִגְמַר הַדִּין (סַנְהֶדְרִין דַּף מו: וְשָׁם) מִבַּעְיָא לָן קְבוּרָה מִשּׁוּם בִּזְיוֹנָא אוֹ מִשּׁוּם כַּפָּרָה וְנָפְקָא מִינַּהּ דְּאָמַר לָא תִּקְבְּרוּנֵיהּ דְּאִי מִשּׁוּם בִּזְיוֹנָא לָאו כָּל כְּמִינֵּיהּ וְלֵיכָּא לְמִפְשַׁט מֵהֵי מַתְנִיתָא דְּלָא קָאָמַר הָכָא דְּלָא לִיקְבְּרוּהוּ כְּלָל אֶלָּא זוּזֵי אֲנָסוּהוּ לִמְכֹּר קִבְרוֹ וְדַרְכּוֹ וְכֵן מֵהַהִיא דִּכְתֻבּוֹת (דַּף מח.) נָמֵי לֵיכָּא לְמִפְשַׁט מִינַּהּ דְּקָאָמַר אַל תִּקְבְּרוּהוּ מִנְּכָסָיו אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ דְּבָעֵי הוּא שֶׁיִּקְבְּרוּהוּ אֶלָּא מִתְכַּוֵּן לְהַפִּיל עַצְמוֹ עַל הַצִּבּוּר וּלְהַעֲשִׁיר אֶת בָּנָיו:

שְׁבָחָא דְּמִמֵּילָא שֶׁלֹּא טָרַח בָּהּ אָחִיו: כְּגוֹן חֲפוּרָה וְהָווּ שִׁבְּלֵי שֶׁהָיְתָה הַתְּבוּאָה שַׁחַת בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ וְעַכְשָׁו נַעֲשׂוּ שִׁבֳּלִים: אוֹ שֶׁלְּפּוּפֵי וְהָווּ תַּמְרֵי סְמָדַר וְעַכְשָׁו נַעֲשׂוּ תְּמָרִים גְּדוֹלִים. וקמ״ל דַּאֲפִי׳ בְּהָאי שְׁבָחָא נָמֵי שָׁקֵיל בְּכוֹר אֶלָּא כְּאֶחָד מִן הָאַחִין וְשָׁמִין אוֹתָן מֶה הָיוּ שָׁוִין כְּשֶׁמֵּת הָאָב וּכְהָנְהוּ דָּמֵי׳ שָׁקֵיל פִּי שְׁנַיִם דְּאִי מְרֵישָׁא הֲ״א אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בַּשֶּׁבַח ה״מ בַּשֶּׁבַח שֶׁטָּרְחוּ בּוֹ אַחִים כְּגוֹן זִבּוּל שָׁלוֹת וְקִשְׁקוּשׁ וְעִדּוּר: נִכְסֵי דַּאֲבִי אַבָּא אִם הָיָה אֲבִי אֲבִיהֶם חַי בִּשְׁעַת מִיתַת אֲבִיהֶם וְהָיוּ נְכָסִים רְאוּיִן לִפּוֹל לָהֶם כְּשֶׁיָּמוּת אע״ג דְּהַשְׁתָּא עֲתִידִים לִפּוֹל לָהֶם וַאֲפִי׳ יֵשׁ לוֹ בֵּן אֶחָד יִטְּלוּ אֵלּוּ חֵלֶק אֲבִיהֶם וסל״א כְּמֻחְזָק דָּמוּ וקמ״ל סֵיפָא דְּאִי מְרֵישָׁא הֲ״א רָאוּי דְּקָתָנֵי רֵישָׁא דְּאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בּוֹ כְּגוֹן שֶׁנָּפְלוּ לוֹ נִכְסֵי אֲחִי אֲבִיהֶם שֶׁהָיָה לוֹ בָּנִים בִּשְׁעַת מִיתַת אֲבִיהֶם שֶׁל אֵלּוּ וּמֵתוּ בָּנָיו וְאַחַ״כ מֵת הוּא דִּנְכָסִים הַלָּלוּ לֹא הָיוּ רְאוּיִן לָהֶם בִּשְׁעַת מִיתַת אֲבִיהֶם אֶלָּא מִסָּפֵק: מַתְנִי׳ וְהַמְיַבֵּם אֶת אֵשֶׁת אָחִיו וְנָטַל חֵלֶק אָחִיו יְרֻשָּׁה גְּמוּרָה הִיא וְאֵינוֹ מַחֲזִיר בַּיּוֹבֵל: מַתָּנָה כְּמֶכֶר וְיוֹצְאָה בַּיּוֹבֵל: הַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ יַחְזִיר קַרְקָעוֹת לִבְנֵי מִשְׁפַּחְתָּהּ בַּדָּמִים וִינַכֶּה לָהֶם מִן הַדָּמִים. וּבַגְּמָ׳ מְפָרֵשׁ לָהּ: גְּמ׳ יְרֻשַּׁת הַבַּעַל דְּאוֹרָיְיתָא דִּשְׁאֵרוֹ הַקָּרוֹב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וְיָרַשׁ אוֹתָהּ מִכָּאן שֶׁהַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ בְּיֵשׁ נוֹחֲלִין (ב״ב קיא:): תָּשׁוּבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ קְרָא יַתִּירָא הוּא דְּהָא כְּבָר נֶאֱמַר (וַיִּקְרָא כ״ה:י׳) וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְהִלְכָּךְ לְרַבּוֹת אֶת הַמַּתָּנָה: וְהָנָךְ אַחֲרֵינֵי דְּמַתְנִי׳ לְהָכִי מוֹדוּ רַבָּנַן דְּאֵינָם חוֹזְרִין דְּכוּלְּהוּ יְרֻשָּׁה נִינְהוּ: פִּי שְׁנַיִם מַקִּישׁ חֲלָקָיו זֶה לָזֶה דְּמָה חֵלֶק פְּשִׁיטוּתוֹ הָוֵי יְרֻשָּׁה כִּדְכְתִיב בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו: אַף חֵלֶק בְּכוֹרָתוֹ יְרֻשָּׁה וִירֻשַּׁת הַבַּעַל דְּאוֹרָיְיתָא וְיָבָם בְּכוֹר קַרְיֵהּ רַחֲמָנָא: וּמַחֲזִירִין זֶה לָזֶה וְחוֹזְרִין וְחוֹלְקִין: אֵין חוֹזְרִין לְבַטָּלָה שֶׁיְּהֵא מְאַבֵּד בְּכוֹרָתוֹ אֲבָל חוֹזְרִין וְחוֹלְקִין וְנוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם כְּבַתְּחִלָּה: מִכְּלָל דר׳ אֶלְעָזָר דְּאָמַר חוֹזְרִין לְבַטָּלָה קָאָמַר בִּתְמִיהָ: טוֹבָה חָכְמָה עִם נַחֲלָה טוֹב טַעַם חָכְמַת חֲרִיפוּת הָאֲמוֹרָה עִם נַחֲלַת הַבָּרָיְתוֹת שֶׁהָיָה רַב שֵׁשֶׁת בַּעַל בָּרָיְתוֹת דְּאִי הֲוָה שָׁמַע לֵיהּ לְרַב שֵׁשֶׁת הָא לְרַבֵּיהּ לֹא הֲוָה פָּרֵיךְ מִידִי: מְקוֹם מַעֲמָדוֹ שֶׁעוֹשִׂין מַעֲמָדוֹת שִׁבְעָה לַמֵּת: בַּעַל כָּרְחוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ: דְּמֵי קֶבֶר אִשְׁתּוֹ דְּהוּא חַיָּב בִּקְבוּרָתָהּ כִּדְאָמַר בְּמַסֶּכֶת כְּתֻבּוֹת (דַּף מז:):

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פי״א מהל׳ שמיטה ויובל הל׳ כ:
ב מיי׳ פי״א מהל׳ שמיטה ויובל הל׳ כא:
ג מיי׳ פי״א מהל׳ שמיטה ויובל הל׳ יט:
ד מיי׳ פי״א מהל׳ שמיטה ויובל הל׳ כ:
ה מיי׳ פי״א מהל׳ שמיטה ויובל הל׳ כ:
ו מיי׳ פי״א מהל׳ שמיטה ויובל הל׳ כא:
ז מיי׳ פכ״ד מהל׳ מכירה הל׳ יז, טוש״ע יו״ד סי׳ שסו סעי׳ א:

רבינו גרשום

לאיתויי שבחא דממילא. דלא תימא בשבח שהשביחו יתומים לא שקלי אלא אפי׳ בשבחא דממילא לא שקלי:
כגון חפורה. חזיז כלומר אם היתה התבואה חזיז כשמת ובשעת חלוקה הוי שובלי:
או שלפופי. הניח תמרים קטנים ונעשו תמרי רברבי קודם חלוקה לא שקלי:
לאיתויי נכסי דאבא. דלא תימא בנכסי דאחוה דאבוה לא שקיל פי שנים משום דהנהו הוו ראוי ולא מוחזק דאביו לא היה יודע שימות אחיו בלא זרע ולא היה דעתו כלל על ירושתו אבל בנכסי דאבי אביו שאביו היה דעתו עליהן ליורשו אימא אע״ג דמת הוא קמי אביו כמוחזק הוו קמ״ל דלא:
ואלו שאין חוזרין ביובל. אע״ג דכתב במכר ויצא ביובל ושב לאחוזתו הבכורה והיורש כו׳. ירושת הבעל דאורייתא כדדרשינן ונתתם את נחלתו שארו לו שארו זו אשתו:
בכור קרייה רחמנא. וכתיב ביה לתת:
תשובו אש יכול למימר שובו מדקאמר תשובו לרבות המתנה:
והני כולהו. דמתני׳ דאין חוזרין משום דירושה נינהו:
לתת לו פי שנים. מפשוט היינו מקיש [חלק בכור לחלק פשוט]: בכור קרייה רחמנא וכבר הוקש חלק בכור לפשוט:
ירושת הבעל דרבנן. ולא הוי ירושה גמורה וחוזרת:
לקוחות הן. דלא אמרינן יש ברירה שכל אחד יורש חלקו מן התורה אלא אין ברירה והרי הן כלקוחות ומחזירין זה לזה ביובל וכשמחזירין אין מתבטל חלק הבכורה אלא כשחוזרין וחולקין אחר היובל נוטל הבכור חלק בכורתו כבתחילה:
מתקיף לה רב ששת מכלל. כיון דאוקמת הא דאלו שאינן חוזרין אין חוזרין לבטלה מכלל דר׳ אלעזר דפליג עליה דאמר כולן חוזרין חוזרין לבטלה קאמר ואמאי יפסיד חלק בכורתו אלא ש״מ ליתיה להאי תירוץ דר׳ אלעזר וקשיא לרב אסי:
טובה חכמה. דשפיר אתקיף: ואכתי אמאי אתקיף עלה ולא שמיע להו לרב ששת ולרמי בר חמא הא דכי אתא רבין וכו׳. דר׳ אלעזר במתניתין חוזרין לבטלה קאמר ותנא קמא ור׳ מאיר אין חוזרין לבטלה קאמר ולא קשיא לרב אסי:
וינכה להן קצת מן הדמים. מן הפדיון:
דמים מאי עבידתייהו. אמאי יהבי ליה בני משפחה כלום דמים כיון דאינו יורש מן התורה:
וכיון דיורש מדאורייתא אמאי מנכה להן משום דנקבר אשתו שנקברת שם שהוא חייב בקבורתה:
הדרן עלך יש בכור לנחלה

מסורת הש"ס

א כתובות פד.; תוספתא בכורות
ב בבא בתרא קכד.
ג גיטין כה.
ד לקמן נז.; גיטין מח.; בבא קמא סט:; ביצה לז:
ה כתובות פד.
ו בבא בתרא ק:

תורה אור השלם

בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ [ויקרא כה, יג]
כִּי אֶת־הַבְּכֹר בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה [דברים כא, יז]
וְאִם לֹא־מָצְאָה יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב לוֹ וְהָיָה מִמְכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וְיָצָא בַּיֹּבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ [ויקרא כה, כח]
וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ [ויקרא כה, י]
וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת־בָּנָיו אֵת אֲשֶׁר־יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת־בֶּן־הָאֲהוּבָה עַל־פְּנֵי בֶן־הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר [דברים כא, טז]
וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל־שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל [דברים כה, ו]
טוֹבָה חָכְמָה עִם־נַחֲלָה וְיֹתֵר לְרֹאֵי הַשָּׁמֶשׁ [קהלת ז, יא]

א־ג(א) מַתְנִי' **מַעֲשַׂר** בְּהֵמָה נוֹהֵג בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, בַּחוּלִּין אֲבָל לֹא בַּמּוּקְדָּשִׁין. וְנוֹהֵג בַּבָּקָר וּבַצֹּאן, וְאֵינָן מִתְעַשְּׂרִים מִזֶּה עַל זֶה. בַּכְּבָשִׂים וּבָעִזִּים וּמִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה. ד(ב) בֶּחָדָשׁ וּבַיָּשָׁן, וְאֵינָן מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה. שֶׁהָיָה בַּדִּין, וּמָה אִם הֶחָדָשׁ וְהַיָּשָׁן שֶׁאֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה אֵינָם מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, כְּבָשִׂים וְעִזִּים שֶׁהֵן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה — אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יְהוּ מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְצֹאן", מַשְׁמַע כָּל צֹאן אֶחָד. (ג) גְּמָ' לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי עֲקִיבָא? דְּתַנְיָא, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: יָכוֹל יַעֲלֶה אָדָם מַעֲשַׂר בְּהֵמָה מֵחוּצָה לָאָרֶץ וְיַקְרִיבֶנּוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעְשְׂרֹתֵיכֶם". בִּשְׁתֵּי מַעַשְׂרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אֶחָד מַעְשַׂר בְּהֵמָה וְאֶחָד מַעְשַׂר דָּגָן, מִמָּקוֹם שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה מַעְשַׂר דָּגָן אַתָּה מַעֲלֶה מַעְשַׂר בְּהֵמָה, וּמִמָּקוֹם שֶׁאִי אַתָּה מַעֲלֶה מַעְשַׂר דָּגָן אִי אַתָּה מַעֲלֶה מַעְשַׂר בְּהֵמָה! אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי עֲקִיבָא, כָּאן לִיקְרַב, כָּאן לִיקְדַּשׁ. דַּיְקָא נָמֵי, דְּקָא נָסֵיב לַהּ תַּלְמוּדָא "וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה", שְׁמַע מִינַּהּ. אִי הָכִי, מֵאַחַר שֶׁאֵינוֹ קָרֵב, אַמַּאי קָדוֹשׁ? לְנֶאֱכָל בְּמוּמוֹ לַבְּעָלִים. בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. אִי הָכִי, אֲפִילּוּ הָאִידָּנָא נָמֵי! כִּדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: גְּזֵירָה מִשּׁוּם יָתוֹם. אִי הָכִי, מֵעִיקָּרָא נָמֵי לָא! אֶלָּא, אֶפְשָׁר בְּהַכְרָזָה. הָכָא נָמֵי, אֶפְשָׁר בְּהַכְרָזָה! ה(ד) אֶלָּא אָמַר רַבָּה: מִשּׁוּם תַּקָּלָה, וּמְנָא תֵּימְרָא דְּחָיְישִׁינַן לְתַקָּלָה? דִּתְנַן: אֵין מַקְדִּישִׁין, וְאֵין מַעֲרִיכִין, וְאֵין מַחְרִימִין בַּזְּמַן הַזֶּה. וְאִם הִקְדִּישׁ וְהֶעֱרִיךְ וְהֶחְרִים, בְּהֵמָה — תֵּיעָקֵר, פֵּירוֹת כְּסוּת וְכֵלִים — יֵרָקְבוּ, מָעוֹת וּכְלֵי מַתָּכוֹת — יוֹלִיךְ לְיָם הַמֶּלַח. וְאֵיזֶהוּ עִיקּוּר? נוֹעֵל דֶּלֶת בְּפָנֶיהָ וְהִיא מֵתָה מֵאֵילֶיהָ. אִי הָכִי, בְּכוֹר נָמֵי לָא לִיקְדַּשׁ! בְּכוֹר בְּדִידַן תַּלְיָא מִילְּתָא? בְּרֶחֶם קָדוֹשׁ! הָכִי קָאָמַר: לִיקְנִינְהוּ לְאוּדְנַיְיהוּ לְגוֹיִם, דְּלָא לִיקְדַּשׁ מֵעִיקָּרָא!

אֶפְשָׁר

רש"י

מַתְנִי' מַעֲשַׂר בְּהֵמָה כו' בִּכְבָשִׂים וּבְעִזִּים כְּלוֹמַר וְנוֹהֵג בִּכְבָשִׂים וְעִזִּים: חָדָשׁ שֶׁנּוֹלְדוּ לְאַחַר אֱלוּל: יָשָׁן שֶׁנּוֹלְדוּ קוֹדֶם אֱלוּל: וְאֵין מִתְעַשְּׂרִין חָדָשׁ וְיָשָׁן מִזֶּה עַל זֶה כִּדְמְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: גְּמ' לֵימָא מַתְנִי' דְּקָתָנֵי נוֹהֵג בְּחוּצָה לָאָרֶץ: מַעְשַׂר דָּגָן אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בָּאָרֶץ דְּקָאָמְרִינַן בפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דַּף לז.) כָּל מִצְוָה שֶׁהִיא חוֹבַת קַרְקַע אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ וְיָלְפִינַן לֵיהּ מִקְּרָאֵי: לִקְרַב לָאו קָדוֹשׁ. וּמַתְנִי' דְּקָתָנֵי נוֹהֵג לִקְדֵּשׁ קָאָמַר וּמְפָרֵשׁ בְּסָמוּךְ לְמַאי הִלְכְתָא קָדוֹשׁ: דַּיְקָא נָמֵי לר"ע מֵהַקְרָבָה הוּא דְּקָמְמַעֵט לָהּ מִדְּנָסֵיב הַשַּׁ"ס לְמִלְּתֵיהּ מִוַּהֲבֵאתֶם שָׁמָּה דְּהַיְינוּ הַקְרָבָה: בְּמוּמוֹ דְּיַמְתִּין עַד שֶׁיּוּמַם וְאוֹכְלָן. מַעֲשַׂר בְּהֵמָה בֵּין תָּם בֵּין בַּעַל מוּם לִבְעָלִים הוּא דְּלָא אַשְׁכְּחַן קְרָא דְּלִתְבֵּיהּ לְכֹהֵן: כִּדְרַב הוּנָא דְּאָמַר לְקַמָּן בְּהַאי פִּרְקָא (בְּכוֹרוֹת דַּף נח:): גְּזֵרָה מִשּׁוּם יָתוֹם ה"נ גְּזֵרָה מִשּׁוּם יָתוֹם שֶׁלֹּא יַכְנִיס יָתוֹם לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר דְּאָמַר בְּמַתְנֵי' הַכֹּל נִכְנָסִים לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר חוּץ מִכִּלְאַיִם וּטְרֵפָה וְיוֹצֵא דֹּפֶן וּמְחוּסַּר זְמַן וְיָתוֹם. וּלְהָכִי נְקַט רַב הוּנָא יָתוֹם טְפֵי מִכָּל הָנֵי מִשּׁוּם דְּהָתָם גַּבֵּי מִלְּתֵיהּ לֹא סַגְיָא לְמֵימַר אֶלָּא לָקוּחַ וְיָתוֹם לְקַמָּן בְּהַאי פִּרְקָא. יָתוֹם שֶׁמֵּתָה אִמּוֹ בִּשְׁעַת לֵדָה זֶה פֵּרֵשׁ לְמִיתָה וְזֶה פֵּרֵשׁ לְחַיִּים: מֵעִיקָּרָא נָמֵי כְּשֶׁהַמִּקְדָּשׁ קַיָּים נִגְזוֹר מִשּׁוּם יָתוֹם: אֶלָּא לְהָכִי לָא גָּזְרִינַן בִּזְמַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דְּאֶפְשָׁר בְּהַכְרָזַת ב"ד שֶׁלֹּא יַכְנִיס אָדָם יָתוֹם לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר הִלְכָּךְ הָאִידָּנָא נָמֵי לִפְרְשׁוּ וְאֶפְשָׁר בְּהַכְרָזָה: מִשּׁוּם תַּקָּלָה דְּאֵין לָנוּ עַל מָה לְהַקְרִיב וְצָרִיךְ לְשַׁהוֹיֵי עַד שֶׁיּוּמַם וְאָתֵי בֵּיהּ לִידֵי תַּקָּלָה דְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה אוֹ שׁוֹחֲטוֹ בְּלֹא מוּם: וְאֵין מַחֲרִימִין דְּחֵרֶם הָוְיָא קֹדֶשׁ כְּהֶקְדֵּשׁ דִּכְתִיב כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים וְגוֹ': תֵּעָקֵר דְּלָא לַיְתֵי בָּהּ לִידֵי תַּקָּלָה: מֵתָה מֵאֵילֶיהָ בְּרָעָב: בְּכוֹר בְּדִידַן תַּלְיָא בִּתְמִיהָ: הָכִי קָאָמַר הָכִי פָּרְכִינַן הוֹאִיל וְחָיְישַׁתְּ לְתַקָּלָה לִקְנִינְהוּ לְאוּדְנַיְיהוּ דְּאִמָּהוֹת לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים כִּי הֵיכִי דְּתֶהֱוֵי יַד עוֹבֵד כּוֹכְבֵי' בְּאֶמְצַע וְלָא לַיְתֵי לִידֵי בְּכוֹרָה:

תוספות

מַעֲשַׂר בְּהֵמָה כו' בְּכָל מָקוֹם רָגִיל לְהַזְכִּיר בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר וּפֶסַח שֶׁשָּׁוִין בְּמַתְּנוֹתֵיהֶן לְהָכִי תְּנָא מַעֲשֵׂר אַגַּב בְּכוֹר וּפֶסַח דִּנְפִישִׁי מִלֵּיהּ תְּנָא בִּפְסָחִים: נוֹהֵג בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ הָא דְּאָמְרִי' בְּרֵישׁ שִׁלּוּחַ הַקֵּן (חוּלִּין דַּף קלח:) דְּכָל הֵיכָא דִּתְנָא בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ שֶׁלֹּא לְצוֹרֶךְ לְבַד מֵרֵאשִׁית הַגֵּז הַיְינוּ בְּהָנְהוּ דִּתְנַן בְּהַהִיא מְכִילְתָּא אֲבָל הָכָא לְצוֹרֶךְ הוּא: רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר יָכוֹל יַעֲלֶה אָדָם מַעֲשַׂר כו' בִּתְמוּרָה בְּסוֹף אֵלּוּ קָדָשִׁים (תְּמוּרָה דַּף כא:) קָאָמַר נָמֵי רַבִּי עֲקִיבָא הָכִי דִּבְכוֹר הַבָּא מֵחוּצָה לָאָרֶץ אֵינוֹ קָרֵב דְּמוֹקֵי הָתָם מַתְנִי' דְּמַס' חַלָּה (פ"ב מי"א) דְּבֶן אַנְטִיגְנוֹס הֶעֱלָה בְּכוֹרוֹת מִבָּבֶל וְלֹא קִבְּלוּם מִמֶּנּוּ כְּר' עֲקִיבָא: כְּרַב הוּנָא דְּאָמַר רַב הוּנָא גְּזֵרָה מִשּׁוּם יָתוֹם דְּרַב הוּנָא לְקַמָּן בְּפִרְקִין (בְּכוֹרוֹת דַּף נח:) כֵּיצַד מְעַשְּׂרָן וְשָׁם לֹא צָרִיךְ לְמִגְזַר מִשּׁוּם כִּלְאַיִם וּטְרֵפָה וְיוֹצֵא דֹּפֶן אֲבָל כָּאן צָרִיךְ לְמִגְזַר מִשּׁוּם הָנְהוּ כְּמוֹ מִשּׁוּם יָתוֹם אֶלָּא חַיְילֵי דִּנְקַט רַב הוּנָא הָתָם נְקָטָה הָכָא וּמִיהוּ תֵּימַהּ דְּלָא נְקַט לָקוּחַ וְיָתוֹם כִּדְנָקַט הָתָם לְכָךְ נִרְאֶה לִי לְפָרֵשׁ דִּנְקַט הָכָא דַּוְקָא יָתוֹם דְּטָעוּ בֵּיהּ טְפֵי מִבַּאֲחֵרֵנֵי מִשּׁוּם דְּלָא בְּקִיאֵי דְּיָתוֹם נָמֵי לָא מַשְׁכַּחַתְּ לֵיהּ אֶלָּא בְּזֶה פֵּרֵשׁ לְמִיתָה וְזֶה פֵּרֵשׁ לְחַיִּים: אֶלָּא מִשּׁוּם תַּקָּלָה מַשְׁמַע הָכָא דְּאֵין מַעֲשַׂר בְּהֵמָה נוֹהֵג בַּזְּמַן הַזֶּה מִשּׁוּם תַּקָּלָה וְהִקְשָׁה ר"ת בְּפֶרֶק בַּמֶּה בְּהֵמָה יוֹצְאָה (שַׁבָּת נד:) דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הֲוָה מְעַשֵּׂר תְּרֵיסַר אַלְפֵי עִגְלֵי מֵעֶדְרֵיהּ בְּכָל שַׁתָּא וּלְאַחַר הַחֻרְבָּן הָיָה דְּרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁהוּא נָשִׂיא הָיָה לְאַחַר חֻרְבָּן וְאַחֲרָיו רַבָּן גַּמְלִיאֵל וּבִימֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל מָנוּ אֶת ר' אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה נָשִׂיא כִּדְאִי' בְּפֶרֶק תְּפִלַּת הַשַּׁחַר (בְּרָכוֹת דַּף כז:) וּבֶן י"ח שָׁנָה הָיָה וְאֵין לְפָרֵשׁ כְּלָל דַּאֲזִירֵי בְּעִשּׂוּר שֶׁנּוֹתְנִין לַמֶּלֶךְ כְּמוֹ אַרְנוֹנָא וְלֹא חַק נָמֵי לְפָרֵשׁ דְּאַפּוֹטְרוֹפּוֹס הָיָה לוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן שֶׁהָיָה מְעַשֵּׂר וְשֶׁמָּא לֹא בִּטְלוּ מַעֲשַׂר בְּהֵמָה כ"כ סָמוּךְ לַחֻרְבָּן: וְאֵין מַחְרִימִין בַּזְּמַן הַזֶּה אַלִּבָּא לְמ"ד (עֲרָכִין דַּף כט.) סְתָם חֲרָמִים לַכֹּהֲנִים אַפִּי' בִּמְפָרֵשׁ לַכֹּהֲנִים אִיכָּא לְמִגְזַר מִשּׁוּם תַּקָּלָה דְּכָל זְמַן שֶׁהֵם בְּבֵית בְּעָלִים הֲרֵי הֵן הֶקְדֵּשׁ כִּדְאִיתָא לְעֵיל בְּרֵישׁ כָּל פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין (בְּכוֹרוֹת דַּף לב.) וּבפ"ק דע"ז (דַּף יג.) פרש"י דְּקָסָבַר סְתָם חֲרָמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת וְאִי נָמֵי כִּלְפָרֵי' וְהָא דְּאָמַר עֲלָהּ בָּעֲרָכִין בְּסוֹף פֶּרֶק הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ (עֲרָכִין דַּף כט.) אִי הֲוַאי הָתָם הֲוָה יָהֲבִינָא כּוּלְּהוּ לְכֹהֵן דְּקָסָבַר סְתָם חֲרָמִים לַכֹּהֲנִים גַּבֵּי הַהוּא גַּבְרָא דְּאַחְרִימְנְהוּ לְנִכְסֵיהּ יֵשׁ לְחַלֵּק דְּהַיְינוּ בְּמִקַּרְקְעֵי דִּבְלָאו הָכִי מַקְשֶׁה ר"ת רַב יְהוּדָה דְּסָבַר הָתָם סְתָם חֲרָמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת הֵיכִי שָׁרֵי הָתָם ע"י פִּדְיָה דְּלִשְׁקוֹל אַרְבַּע זוּזֵי וּשְׁדֵי בְּנַהֲרָא וְאוֹמֵר רַבֵּינוּ תָּם דְּהָתָם בְּמִקַּרְקְעוֹת דְּלָאו חֲסֵרְתָּ לְהוּ אִסּוּר עוֹלָם כ"ש דְּאָתֵי לִידֵי תַּקָּלָה טְפֵי וּמִיהוּ קָשֶׁה דְּמַשְׁמַע הָתָם דַּאֲזִירֵי בְּמִטַּלְטְלִין דְּפָרִיךְ עֲלָהּ מֵהָא דְּתַנְיָא דְּאֵין שְׂדֵה חֲרָמִים נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג וּמְשַׁנֵּי הָא בְּמִקַּרְקְעֵי הָא בְּמִטַּלְטְלֵי וי"ל דִּמְקַרְקְעֵי חוּצָה לָאָרֶץ קָרֵי מִטַּלְטְלֵי כִּדְמַפְסִיק הָתָם דִּכְמִטַּלְטְלֵי דָּמוּ וְאע"ג דְּקָאָמַר וְהָא מַעֲשֶׂה דְּפוּמְבְּדִיתָא בְּמִקַּרְקְעֵי נָמֵי הֲוָה מַשְׁמַע מִדְּקָאָמַר נַמֵּי דַּהֲוָה בְּמִקַּרְקְעֵי וּבְמִטַּלְטְלֵי מ"מ לֹא הִתִּיר אֶלָּא הַמִּקַּרְקְעֵי לְבַד וְכָל שֶׁכֵּן דְּנִיחָא הַשְׁתָּא דְּמִכֹּחַ זֶה פְּשִׁיטָא לֵיהּ לְהַשַּׁ"ס דִּבְקַרְקָעֵי נָמֵי הֲוָה עוּבְדָא דְּאִי לָא הֲוָה הָתָם אֶלָּא מִטַּלְטְלֵי לָא הֲוָה שָׁרֵי לְהוּ: **מָעוֹת** וּכְלֵי מַתָּכוֹת יוֹלִיךְ הֲנָאָה לְיָם הַמֶּלַח מַשְׁמַע דַּוְקָא לְיָם הַמֶּלַח וְלָא סַגֵּי בִּשְׁאָר נְהָרוֹת וְכֵן מַשְׁמַע בְּפֶרֶק כָּל שָׁעָה (פְּסָחִים דַּף כח.) דְּבִשְׁאָר נְהָרוֹת בָּעְיָא שְׁחִיקָה אֲבָל לְיָם הַמֶּלַח מְטִיל בְּעֵינֵיהּ וְכֵן בְּעָלְמָא הִפְרִישׁ מָעוֹת לִנְזִירוּתוֹ וּמֵת אָמְרִינַן יוֹלִיךְ הֲנָאָה לְיָם הַמֶּלַח וְתֵימַהּ דִּבְהַהוּא עוּבְדָּא דַּעֲרָכִין (דַּף כט.) קָאָמַר שְׁקוֹל אַרְבַּע זוּזֵי וּשְׁדֵי בְּנַהֲרָא וְכֵן בְּיוֹמָא בְּפֶרֶק הוֹצִיאוּ לוֹ (יוֹמָא דַּף נה:) קָאָמַר וְנִשְׁקוֹל אַרְבָּעָה זוּזֵי וְנִשְׁדֵּי בְּנַהֲרָא וְאִידָךְ לִשְׁתְּרוֹ וְשֶׁמָּא הָתָם אַיְירֵי עַל יְדֵי שְׁחִיקָה וְעַכְשָׁו כְּשֶׁאָדָם בָּא לְחַלֵּל כֶּרֶם רְבָעִי אוֹ נֶטַע רְבָעִי צָרִיךְ לִשְׁחֹק הַנְּהוּ זוּזֵי וּמְחַלֵּל עֲלַיְיהוּ וְלִשְׁדֵּי בְּנַהֲרָא: **וְאִי** זֶהוּ עִקּוּר נוֹעֵל דֶּלֶת כו' בִּבְכוֹר בַּזְּמַן הַזֶּה לָא הֲוָה שָׁרֵינַן לְמֶעְבַּד הָכִי דְּלָא מִבַּעְיָא יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְקַיֵּים מִצְוַת נְתִינָה וּלְהַמְתִּין לַכֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה לְקַבְּלוֹ אֲפִי' יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם בְּדַקָּה וַחֲמִשִּׁים בְּגַסָּה דְּהָא דִּתְנַן (לְעֵיל בְּכוֹרוֹת דַּף כו:) עַל כַּמָּה חַיָּיב לְיטַפֵּל הַיְינוּ אֲפִי' בָּא כֹּהֵן לְקַבְּלוֹ תּוֹךְ הַזְּמַן הַזֶּה כִּדְקָתָנֵי אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן בְּתוֹךְ הַזְּמַן תְּנֵהוּ לִי הֲרֵי זֶה לֹא יִתֵּן אֶלָּא אֲפִי' קִבְּלוֹ הַכֹּהֵן לָא שָׁרֵי לֵיהּ כֹּהֵן לְכָנְסוֹ לְכִפָּה דְּלָא מִשְׁתַּמִּיט בְּשׁוּם דּוּכְתָּא לְמִתְנֵי הָכִי גַּבֵּי בְּכוֹר וּלְעֵיל (בְּכוֹרוֹת דַּף לה.) תְּנַן בְּזָכָר שֶׁל רְחֵלִים זָקֵן וּשְׂעָרוֹ מְדֻלְדָּל מַשְׁמַע שֶׁהָיוּ רְגִילִין לְהַמְתִּין עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם וְיֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין בְּכוֹר לְמַקְדִּישׁ בַּזְּמַן הַזֶּה דִּבְכוֹר דְּשָׁרֵי בִּנְפִילַת מוּם בְּלֹא פִּדְיָה אִיכָּא הֶפְסֵד קָדָשִׁים אִם הָיָה כּוֹנְסוֹ לְכִפָּה אֲבָל מַקְדִּישׁ דְּאַפִּי' נָפַל בּוֹ מוּם לָא שָׁרֵי בְּלֹא פִּדְיוֹן וְאִי פָּרֵיךְ לֵיהּ מִבְּעֵי לְהַשְׁלִיךְ הַדָּמִים לְאִבּוּד הִלְכָּךְ כְּשֶׁכְּנָסוֹ עַכְשָׁו לְכִפָּה אֵין כָּאן הֶפְסֵד קָדָשִׁים:

מסורת הש"ס

א משנה חולין; חולין קל.; חולין פג:; ספרא בחוקתי פרק יב יג
ב ספרא בחוקתי פרק יב יב
ג תמורה כא:
ד תוספתא עבודה זרה; עבודה זרה יג.

תורה אור השלם

[ויקרא כז, לב]
[ויקרא יט, יט]
[דברים יב, ו]
[ויקרא כז]
[ויקרא כז, כח]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פו' מהל' בכורות הל' ב, סמג עשין ריב:
ב מיי' פו' מהל' בכורות הל' א:
ג מיי' פז' מהל' בכורות הל' ד:
ד מיי' פז' מהל' בכורות הל' ה:
ה מיי' פח' מהל' ערכים וחרמין הל' ח:

רבינו גרשום

שלא בפני הבית. לאחר חרבן הבית:
ממקום שאי אתה מעלה מעשר דגן. מחוצה לארץ לארץ וכל היכא דכתיב מעשר ותרומה באורייתא משמע בדגן שבארץ דסמיך ליה ארצם או נחלה כגון כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו נתתי ללוים על כן אמרתי להם בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה. וכגון כי תכלה לעשר וגו' השקיפה וגו' אי אתה מעלה מעשר בהמה ומתניתין דקתני נוהג בארץ ובחוצה לארץ:
אפי' תימא ר' עקיבא כאן ליקרב כאן ליקדש. האי דקאמר רבי עקיבא אי אתה מעלה מחוצה לארץ ליקרב קאמר אבל מיקדש קדיש אפי' בחוצה לארץ:
דיקא נמי. דקרא ליקרב קאמר דכתיב והבאתם ומהקרבה הוא דממעטיה אבל מקדושה לא:
לנאכל במומו. ולא כשהוא תם:
אי הכי אפי' האידנא נמי. בזמן הזה יהא נוהג:
גזירה משום יתום. שלא יכניסו לדיר להתעשר ולאו בר עשורי הוא כדתנן במתניתין:
מעיקרא נמי. בפני הבית נמי לא משום יתום:
אפשר בהכרזה. דמכרזי דיתום לאו בר עשורי:
משום תקלה. דשמא לא יכול להמתין עד שיומם ויאכלנו תם. ובזמן בהמ"ק ליכא למיחש לתקלה דהא מני מקריב (לאימוריו) [לגבוה] בשעה שירצה ומני למיכליה:
אין מקדישין ואין מחרימין ואין מעריכין בזמן הזה. דכל הני הוו לבדק הבית ואי אפשר למיגנינהו על שיבנה הבית ואתי בהו לידי תקלה הלכך [אם הקדיש] בהמה תעקר כו':
אי הכי. כיון דמעשר בזמן הזה לא קדיש דחיישינן לתקלה בכור נמי ניחוש לתקלה ולא ניקדש:
הכי קא אמרינן לקנינהו לאודניהו לעובד כוכבים על שהן במעי אימן דהוה ליה שותפות עובד כוכבים ולא ניקדש כי היכי דלא ניתי לידי תקלה:

א(א) אֶפְשָׁר כִּדְרַב יְהוּדָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה: מוּתָּר לוֹ לָאָדָם לְהַטִּיל מוּם בִּבְכוֹר קוֹדֶם שֶׁיָּצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם. הָכָא נָמֵי, אֶפְשָׁר דְּשָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא מֵעִיקָּרָא! מִי יָדַע הֵי נָפֵיק? וְכִי תֵּימָא דְּמַפֵּיק לֵיהּ בְּרֵישׁ עַשְׂרָה — "לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרַע" אָמַר רַחֲמָנָא. וְכִי תֵּימָא: אֶפְשָׁר דְּשָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא בְּכוּלֵּיהּ עֶדְרֵיהּ — מְהֵרָה יִבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּבָעֵינַן בְּהֵמָה לְהַקְרָבָה וְלֵיכָּא. הָכִי נָמֵי בִּבְכוֹר בְּהֵמָה, מְהֵרָה יִבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּבָעֵינַן בְּהֵמָה לְהַקְרָבָה וְלֵיכָּא! אֶפְשָׁר בִּפְשׁוּטִין. בהָכָא נָמֵי, אֶפְשָׁר בִּלְקוּחִין! כֵּיוָן דְּאִיהוּ שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא בְּכוּלֵּיהּ עֶדְרֵיהּ, וּשְׁכִיחִי מוּמֵי דְּפָסְלִי בְּקָדָשִׁים, דַּאֲפִילּוּ דּוּקִין שֶׁבָּעַיִן נָמֵי פָּסְלִי — לָא שְׁכִיחִי. (ב)בַּחוּלִּין אֲבָל לֹא בַּמּוּקְדָּשִׁין. מוּקְדָּשִׁין — פְּשִׁיטָא, לָאו דִּידֵיהּ נִינְהוּ! (ג)בְּקָדָשִׁים קַלִּים, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאָמַר: קָדָשִׁים קַלִּים מָמוֹן בְּעָלִים הֵם. דְּתַנְיָא: "וּמָעֲלָה מַעַל בַּה'" — לְרַבּוֹת קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁהֵן מָמוֹן בְּעָלִים, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא לִיעַשְּׂרוּ, קָא מַשְׁמַע לַן. (ד)וְאֵימָא הָכִי נָמֵי! "יִהְיֶה קֹּדֶשׁ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא שֶׁכְּבָר קָדוֹשׁ. (ה)טַעְמָא דִּכְתַב רַחֲמָנָא "יִהְיֶה קֹּדֶשׁ", הָא לָאו הָכִי הֲוָה אָמֵינָא חָיְילָא קְדוּשַּׁת מַעֲשֵׂר עִילָּוַיְהוּ? הַשְׁתָּא קְדוּשָּׁה חֲמוּרָה אַקְּדוּשָּׁה קַלָּה לָא חָיְילָא, קְדוּשָּׁה קַלָּה אַקְּדוּשָּׁה קַלָּה מִיבַּעְיָא?! ג-ו(ו)מַאי הִיא? דִּתְנַן: אֶחָד קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וְאֶחָד קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת, אֵין מְשַׁנִּין אוֹתָם מִקְּדוּשָּׁה לִקְדוּשָּׁה, אֲבָל מַקְדִּישִׁין אוֹתָן הֶקְדֵּשׁ עִילּוּי, וּמַחְרִימִין אוֹתָן. מַהוּ דְּתֵימָא: הָתָם, דְּכָל בְּהֵמָה לָאו לְעוֹלָה קָיְימָא, אֲבָל הָכָא, דְּכָל בְּהֵמָה לְמַעֲשֵׂר קָיְימָא, אַף עַל גַּב דְּאַקְדְּשַׁהּ — לָא פָּקַע אִיסּוּרָא דְּמַעֲשֵׂר מִינַּהּ. לְמַאי נָפְקָא מִינַּהּ? בְּ"לֹא יִגָּאֵל" וּבְ"לֹא יִמָּכֵר" קָא מַשְׁמַע לַן. (ז)וְנוֹהֵג בְּבָקָר וּבְצֹאן, וְאֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, בִּכְבָשִׂים וּבְעִזִּים וְכוּ'. וְיִהְיוּ חָדָשׁ וְיָשָׁן מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה מִקַּל וָחוֹמֶר: וּמָה כְּבָשִׂים וְעִזִּים שֶׁהֵם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה — מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, חָדָשׁ וְיָשָׁן שֶׁאֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה — אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה? (ח)תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר" בִּשְׁתֵּי מַעַשְׂרוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אֶחָד מַעְשַׂר בְּהֵמָה וְאֶחָד מַעְשַׂר דָּגָן, וּמַקִּישׁ מַעְשַׂר בְּהֵמָה לְמַעֲשַׂר דָּגָן: מָה מַעְשַׂר דָּגָן מֵחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן לֹא, אַף מַעְשַׂר בְּהֵמָה מֵחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן לֹא. (ט)אִי הָכִי, כְּבָשִׂים וְעִזִּים נָמֵי לֵימָא: מַקִּישׁ מַעְשַׂר בְּהֵמָה לְמַעֲשַׂר דָּגָן — מָה מַעְשַׂר דָּגָן מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ לֹא, אַף מַעְשַׂר בְּהֵמָה מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ לֹא? רַבִּי רַחֲמָנָא "צֹאן". (י)אִי הָכִי, חָדָשׁ וְיָשָׁן נָמֵי! הָא כְּתִיב "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר". וּמָה רָאִיתָ? אָמַר רָבָא: אָמַר קְרָא "שָׁנָה שָׁנָה" — לְשָׁנָה הִקַּשְׁתִּיו, וְלֹא לְדָבָר אַחֵר. ז(יא)תְּנַן הָתָם: אֵין תּוֹרְמִין מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, וְאִם תָּרַם — אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי אַמֵּי אָמַר רַבִּי יַנַּאי, וְאָמְרִי לַהּ אָמַר רַבִּי אַמֵּי אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: "כָּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן" — אָמְרָה תּוֹרָה: תֵּן חֵלֶב לָזֶה וְחֵלֶב לָזֶה.

אַשְׁכְּחַן

רש"י

ומשני אפשר בתקנתא אחריתי כדרב יהודה ואה עדיפא מהך כדאמרן בפרקא קמא (לעיל בכורות דף ג:) למס"ה כלאי חיותה דרב מרי דהוה מקני לאלניהו לעובד כוכבים משום דמפקע להו אפי' מקדושת כהן: ה"נ גבי מעשר אפשר בתקנתא דלא צריך לשהויי דלשדי בה מומא מעיקרא: ומשני מי ידע הי נפק: בריש עשרה בעשירי: לא יבקר משמע שהוא לא יוציאנו אלא הוא יוצא מעצמו: וכי תימא אפשר דשדי בה מומא בכולה עדריה קודם שיעשר דעדיין הן חולין ומותר להטיל מום ואח"כ יעשר דמעשר חל על בעל מום כדכתיב (ויקרא כ"ז:ל"ג) לא יבקר בין טוב לרע: וקפריך ה"נ לגבי בכור דקאמרת יטיל בהן מום אכא למפרך מהרה יבנה בית המקדש כו': ה"נ אפשר בלקוחין שהלקוחין א"נ להטיל בהם מום שהרי פטורין מן המעשר דקתני במתני' הלקוח והנתן לו במתנה פטור ממעשר בהמה: ומשני כיון דאיהו שדי מומין בכולי עדריה פטורין הנולדים אצלו הוו לקוחים דבר מועט ושכיחי מומי טובא דפסלי בקדשים ואפי' דקין שבעין פסלי הלכך לא שכיחי בהמות להקרבה משום הכי לא מפרישינן מעשר: ואליבא דר' יוסי הגלילי אצטריך לאשמועינן לרבות קדשים קלים שאם הפקיד אצל חברו בהמות שלמים וכפרו ונשבע עליה ואח"כ הודה ישלם קרן וחומש ואשם דקרינא בה בה' ובעמיתו דכתי' ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו ישלם ושלמים יש בהן לה' ובעמיתו: ה"נ לליעשרו: יהיה קדש עשירי יהיה קדש: קדושת מעשר מפרש לקמן ויעבר עליהו בלא ימכר ולא יגאל: מקדשה לקדשה שאין קדושת מזבח חלה על קדושת בלה"ב ואע"ג דקדושת מזבח חמורה ולא קדושת בדק הבית על קדושת מזבח שיהא חייב לתן דמיהן לבדק הבית: אבל מקדישין קדשי מזבח לקדשי בדק הבית: הקדש עלוי טובת הנאה שיש לו מקדשת מזבח יכול לתן לבדק הבית וזו היא טובת הנאה דיכול לטול סלע מישראל אחר על מנת שיתננה לבן בתו כהן שיקריבנה כדאמרן בפ' על כמה (לעיל בכורות דף כז.) עלוי היינו שמעלה בדמים אותו שעור טובת הנאה ונותן לגזבר: ומחרימין אותן בקדשי מזבח מחרימין ויתן לכהן כפי טובת הנאה שיש לו בהן אבל חלק מזבח לא חיילא שום קדשה אחריתי: מהו דתימא היינו טעמא דלא חיילא קדשת מזבח אקדשת בדק הבית דכל בהמה לאו לעולה קימא שהרי רב בהמות עומדות לאכילה הלכך כי אקדשה לבדק הבית שפיר אקדשה וגמר וחיילא עלה קדשת בדק הבית דתו לא לשניה לקדשי מזבח אבל לגבי מעשר דכל בהמה למעשר קימא אע"ג דאקדשה לשלמים לא פקע תורת מעשר מנה: ולמאי נפקא מנה אי הוה חיילא קדשת מעשר אשלמים הא לא חמיר מעשר משלמים: למקם עלה בלא ימכר ולא יגאל דשלמים הוו בני פדיון קמשמע לן יהיה קדש ולא שכבר קדש: מה מעשר דגן מחדש על הישן לא דכתיב (דברים י"ד:כ"ב) היוצא השדה שנה שנה היוצא שנה אתה מעשר ולא משנה זו לשנה שעברה ולא משנה שעברה לשנה הבאה: מה מעשר דגן ממין על שאינו מינו לא כדאמרינן לקמן תן חלב לזה ולזה: ולא דמשמע כל צאן מין אחד חשוב לענין מעשר: הכתיב עשר תעשר דאתקש למעשר דגן: לשנה הקשתיו מעשר בהמה למעשר דגן שלא יתרם משל שנה שעברה שנולד קודם אלול על שנולדו לאחר אלול: ולא לדבר אחר מין במינו: אין תורמין במעשר דגן קמיירי: תן חלב לזה וחלב לזה היינו תרומה ומעשר כדכתיב (במדבר י"ח:ל') בהרימכם את חלבו ממנו וקאמר רחמנא שיתן לכל אחד מעשרותיו בפני עצמו:

תוספות

אפשר כדרב יהודה לעיל בפ"ק (בכורות דף ג: ל"ה דקא) פרשתי דלדידן שרי לאקנויי לעובד כוכבים כיון דלא ס"ל כרב יהודה: הקדש עלוי פי' בקונטרס טובת הנאה שיש לו מקדשת מזבח יכול לתן לבדק הבית וזו טובת הנאה דיכול לטול סלע מישראל אחר על מנת שיתננה לבן בתו כהן להקריבה כדאמר בפ' על כמה (לעיל בכורות דף כז.) עד כאן לשון הקונטרס ובמס' ערכין (דף כח.) מפרש בענין אחר דתנן בהמקדיש שהוא מחרים אדם את קדשיו בין קדשי קדשים בין קדשים קלים אם נדר נותן דמים פירוש שכל דמיו שוין לו דחייב באחריותו ואם נדבה נותן טובתה שור זה עולה אומרים כמה אדם רוצה בשור זה להעלותו עולה שאינו חייב וטובת הנאה דפ' על כמה (לעיל בכורות דף כז.) לא שייכא אלא בדבר הנאכל כו' דגבי הני קאמר לה התם וכי האי גונא קתני בערכין (דף כח:) גבי בכור דתנן הבכור בין תם בין בעל מום מחרימין אותו ובאיזה צד פודין אותו אומרים כמה אדם רוצה לתן בבכור זה לתנו לבן בתו או לבן אחותו אי נמי גבי דבר שאין נדב ונדר שיכא טובת הנאה זו אבל בדבר הנדר ונדב שיכא אידך טובת הנאה: תלמוד לומר עשר תעשר הכא אתיא הקישא ומפקא מק"ו ולעיל (גבי) כל פסולי המוקדשין (דף לג.) אתי ק"ו ומפיק מהקישא גבי פלוגתא דבית שמאי ובית הלל דשרו בית הלל אפי' נזרים ושם (ל"ה וב"ה) פרשתי:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פב' מהל' בכורות הל' יד, טוש"ע יו"ד סי' שיג סעי' ז:
ב מיי' פו' מהל' ביאת מקדש הל' ה:
ג מיי' פד' מהל' תמורה הל' יא:
ד מיי' פו' מהל' ערכים וחרמין הל' יב:
ה מיי' פו' מהל' ערכים וחרמין הל' יב:
ו מיי' פו' מהל' ערכים וחרמין הל' יד:
ז מיי' פה' מהל' תרומות הל' ב, טוש"ע יו"ד סי' שלא סעי' נג:

רבינו גרשום

לא תפוס הכי קדיש בכור האידנא לאפשר כדרב יהודה דמטיל בו מום קודם שיצא לאויר העולם ולא יאכל תם:
התם נמי גבי מעשר אפשר לשדי ביה מומא מעיקרא קודם שיצא עשירי והוי בעל מום ולית ביה תקלה וליקלום:
מי ידע הי נפק. לשדי ביה מומא מעיקרא וכי תימא כו':
ושכיחי. בהו מומא בלקוחין ולא שכיחי תמין בלקוחין (כי) לצורך הקרבה הלכך אסיר לשדלא מומא בעדריה ומשום הכי לא קדים מעשר האידנא:
אין משנין אותו מקדושה לקדושה. קדושה קלה לחמורה כגון שלמים לעולה:
אבל מקדישין הקדש עלוי ומחרימין אותו. כיצד כדתנן בערכין בפרק המקדיש מחרים אדם את קדשיו בין קדשי קדשים בין קדשים קלים אם נדר הן לאמר לחייב באחריותן נותן את דמיהן לכהנים מפני שהחרימם. ואם נדבה הן נותן את טובתה לכהנים. כיצד שור זה עולה. היינו נדבה דלא אמר עלי אומדין כמה אדם כהן שאינו ממשמר זה שמשמש רוצה ליתן לבעלים בשור זה שיתנו לו על זמן משמרתו כדי שיעלהו עולה שזכה בעורו וההוא טובת הנאה יתן לכהנים כשהחרימן. וכן המקדיש את קדשיו הקדש עילוי שמעלה אותן בדמים לבדק הבית אם נדר הם נותן את דמיהן. ואם נדבה נותן את טובתה לגזבר:
מהו דתימא התם. הוא דאין משנין דכל בהמה לאו לעולה קיימין דלא חזיא לעולה אלא זכר להכי לא חיילא אשאר קדשים:
אבל הכא. גבי מעשר דכל בהמה למעשר קיימין בין זכר בין נקבה:
מאי נפקא מינה. אי קדושת מעשר חיילא אמוקדשין על שלמים למאי קדושה חמורה איכא במעשר דליתיה בקדשים קלים:
איכא למיקם עליה בלא יגאל ולא ימכר. קדשים קלים אית להו פדיון ומעשר בהמה לית ליה:
ומה"ה בחדש ובשן עד ל"ה מה מעשר דגן אין מן מתעשרין. בחדש ובשן ואינן מתעשרין מזה על זה. כלומר שנולדו לפני אלול ולאחר אלול אין מתעשרין מזה על זה החדש על הישן:
שהיה כדין שכבשים ועזים נמי לא יתעשרו מזה על זה. מה אם הישן שאינו כלאים זה בזה הנעלם יתרן אינו כלאים:
ת"ל ועלן כל תשמע כל צאן אחד כלומר כל דכתיב כל מעשר בקר שדי היאך כל אותן ליעשר תשמע כל צאן אחד וכבשים ועזים איקרו צאן דכתיב ואם מן הכבשים או מן העזים:
מה מעשר דגן מחדש אישן לא. כדאמרינן בספרי והרמותם ממנו מן המובחר ולא ממין על שאינו מינו ולא מחדש אישן ותרומה איתקש למעשר דכתיב כן תרימו גם אתם מכל מעשרותיכם:
אי הכי חדש וישן נמי. ויתרבי תעשר:
לשנה הקשתיו. מעשר בהמה למעשר דגן מה מעשר דגן אין מעשרין משנה זו על זו אף מעשר בהמה כן:
ולא לדבר אחר. כלומר למין על שאינו מינו מעשרין:

מסורת הש"ס

א לעיל לו:; לעיל ג:
ב בבא בתרא קכג:
ג קידושין נב:; תמורה ח:; זבחים קיד.
ד חולין קלה.
ה בבא קמא ז:
ו משנה תמורה; תמורה לב.
ז משנה בכורות; ספרא בחוקתי פרק יב יב; ספרא בחוקתי פרק יב יג
ח תוספתא בכורות; ראש השנה ח.
ט חולין קלו:
י רש"י על דברים
יא תמורה ה.; משנה תרומות; יבמות פט.; קידושין סב.; מנחות כה:

תורה אור השלם

וְאִם מִבֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה אִם־זָכָר וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשָּׁה עָשָׂר שָׁקֶל וְלַנְּקֵבָה עֲשָׂרָה שְׁקָלִים [ויקרא כז, ז]

נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּיהֹוָה וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ־בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת־עֲמִיתוֹ [ויקרא ה, כא]

וְאִם־בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהֹוָה כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַיהֹוָה יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ [ויקרא כז, ט]

אַךְ־כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרִם אִישׁ לַיהֹוָה מִכָּל־אֲשֶׁר־לוֹ מֵאָדָם וּבְהֵמָה וּמִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל כָּל־חֵרֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַיהֹוָה [ויקרא כז, כח]

לֹא יְבַקֵּר בֵּין־טוֹב לָרַע וְלֹא יְמִירֶנּוּ וְאִם־הָמֵר יְמִירֶנּוּ וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל [ויקרא כז, לג]

עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל־תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה [דברים יד, כב]

וְכָל־מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לַיהֹוָה [ויקרא כז, לב]

כֹּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל־חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר־יִתְּנוּ לַיהֹוָה לְךָ נְתַתִּים [במדבר יח, יב]

וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יָקֶב [במדבר יח, ל]

(א)אַשְׁכְּחַן תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר, תִּירוֹשׁ וְדָגָן דָּגָן וְדָגָן מִנַּיִן? קַל וָחוֹמֶר: וּמָה תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר שֶׁאֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה — אֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, תִּירוֹשׁ וְדָגָן דָּגָן וְדָגָן שֶׁהֵם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה — אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יִתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה? אוּלְרַבִּי יֹאשִׁיָּה, דְּאָמַר: עַד שֶׁיִּזְרַע חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן בְּמַפּוֹלֶת יָד, הֵיכִי מַיְיתֵי לַהּ? מַיְיתֵי לַהּ הָכִי: וּמָה תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר, שֶׁאֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה אֲפִילּוּ עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר — אֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה. תִּירוֹשׁ וְדָגָן דָּגָן וְדָגָן, שֶׁהֵן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר — אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא יִתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה? וּשְׁנֵי מִינִין בְּעָלְמָא, מְנָלַן? הָנֵי דְּרַבָּנַן נִינְהוּ, וְכֹל דְּתַקִּינוּ רַבָּנַן כְּעֵין דְּאוֹרָיְיתָא תַּקִּינוּ: מָה דְּאוֹרָיְיתָא שְׁנֵי מִינִין אֵינָן מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, דְּרַבָּנַן נָמֵי. אֲמַר לֵיהּ רָבָא בַּר רַב חָנָן לְאַבָּיֵי: אֶלָּא מֵעַתָּה, גַּבֵּי מַעֲשַׂר בְּהֵמָה, דְּלָא כְּתִיב "וְכָל מַעְשַׂר בָּקָר וּמַעֲשַׂר צֹאן",

יִתְעַשְּׂרוּ

רש"י

אַשְׁכְּחַן תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר דְּאֵין מְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה דְּהָכִי כְּתִיב חֵלֶב לְכָל אֶחָד: תִּירוֹשׁ וְדָגָן דְּלָא כְּתִיב בְּתַרְוַיְיהוּ אֶלָּא חַד חֵלֶב מְנָלַן דְּלָא יִתְרֹם מִדָּגָן עַל תִּירוֹשׁ וּמִתִּירוֹשׁ עַל דָּגָן: דָּגָן וְדָגָן חִטִּין עַל שְׂעוֹרִין וּשְׂעוֹרִין עַל חִטִּין: גְּפָנִים וְזֵיתִים אֵינָן כִּלְאַיִם זֶה עִם זֶה. דָּגָן וְדָגָן כִּלְאֵי זְרָעִים מִדְּרַבָּנַן. דָּגָן וְתִירוֹשׁ כִּלְאֵי כֶּרֶם מִדְּאוֹרַיְיתָא: וּלְר' יֹאשִׁיָּה דְּאָמַר דָּגָן וְתִירוֹשׁ אֵינָן כִּלְאַיִם וְדָגָן וְדָגָן אֵינָן כִּלְאַיִם עַד שֶׁיִּזְרַע שְׁלָשְׁתָּן בְּבַת אַחַת בְּמַפֹּלֶת יָד: הֵיכִי מַיְיתֵי לָהּ בְּק"ו: אֲפִילּוּ ע"י דָּבָר אַחֵר שֶׁאִם זָרַע מִין שְׁלִישִׁי אוֹ חִטִּין אוֹ שְׂעוֹרִים אֵינָן כִּלְאַיִם עַד שֶׁיְּהֵא ב' מִינִין דָּגָן וּמִין כֶּרֶם: תִּירוֹשׁ וְדָגָן שֶׁהֵן ב' מִינִין כִּלְאַיִם ע"י מִין שְׁלִישִׁי אוֹ דָּגָן וְדָגָן שֶׁהֵן כִּלְאַיִם עַל יְדֵי כֶּרֶם אֵינוֹ דִּין כו': וּשְׁנֵי מִינִין בְּעָלְמָא שֶׁאֵינוֹ דָּגָן כְּגוֹן פּוֹלִין וַעֲדָשִׁים מְנָלַן דְּלָא יִתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה: הָנֵי כָּל שְׁאָר מִינִין דְּרַבָּנַן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא אֵינוֹ חַיָּיב בְּמַעֲשֵׂר אֶלָּא דָּגָן תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר וְכָל דְּתַקּוּן כְּעֵין דְּאוֹרַיְיתָא תַּקּוּן שֶׁלֹּא יִתְעַשְּׂרוּ מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ:

תוספות

וּמָה תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר שֶׁאֵינָם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה כו' מֵחָדָשׁ וְיָשָׁן לָא מָצִינַן לְמֵילַף ק"ו כִּי הַאי גַּוְנָא וּמָה חָדָשׁ וְיָשָׁן שֶׁאֵינָם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה דְּהָוֵי מָצֵי לְמֵימַר מַעֲשַׂר שֶׁל כְּבָשִׂים וְעִזִּים יוֹכִיחַ שֶׁהֵן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה וּמִתְעַשְּׂרִין זֶה עַל זֶה אַף אֲנִי אָבִיא תִּירוֹשׁ וְדָגָן דָּגָן וְדָגָן וא"ת הַשְׁתָּא נָמֵי נַעֲבִיד ק"ו מִתִּירוֹשׁ וְיִצְהָר אַכַּתִּי כְּבָשִׂים וְעִזִּים שֶׁל מַעֲשַׂר בְּהֵמָה יוֹכִיחַ וי"ל דְּלָא שַׁיָּיךְ מִשּׁוּם דְּלָא מָצִינוּ בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה דְּבָרִים שֶׁל שָׁנָה אַחַת דְּאֵינָם כִּלְאַיִם שֶׁלֹּא יִתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּמַעֲשַׂר דָּגָן דְּאִיכָּא תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר שֶׁל שָׁנָה אַחַת וְאֵינָם כִּלְאַיִם וְאֵינָם מִתְעַשְּׂרִין אֲבָל מק"ו דְּחָדָשׁ וְיָשָׁן שַׁיָּיךְ לְמֵימַר טְפֵי מִשּׁוּם דְּמָצִינוּ נָמֵי בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה דְּחָדָשׁ וְיָשָׁן שֶׁאֵינָן כִּלְאַיִם (זֶה עַל זֶה) וְאֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה וּכְבָשִׂים וְעִזִּים שֶׁהֵם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה: דָּגָן וְדָגָן שֶׁהֵם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה כו' כָּתוּב בַּקּוּנְטְרֵס דְּכִלְאֵי זְרָעִים שֶׁל דָּגָן וְדָגָן דְּרַבָּנַן וְלוֹמַה שֶׁטָּעוּת סוֹפֵר הוּא דְּכָאן מַשְׁמַע שֶׁהוּא דְּאוֹרַיְיתָא וְכֵן מוּכָח בפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דף לט.) וְכֵן בְּפ' כָּל הַבָּשָׂר (חולין קטו.) דְּפָרִיךְ כִּלְאֵי זְרָעִים לִתַּסְרוּ דְּהָא תַעַבְדְּתִי לָךְ הוּא וְאֵין חִלּוּק בֵּין כִּלְאֵי הַכֶּרֶם לְכִלְאֵי זְרָעִים אֶלָּא שֶׁזֶּה מוּתָּר בַּאֲכִילָה וְזֶה אָסוּר אֲפִי' בַּהֲנָאָה וַאֲפִי' ר' יֹאשִׁיָּה נָמֵי אִית לֵיהּ כִּלְאֵי זְרָעִים וּמְחַיֵּיב אֲפִי' בְּחִטָּה וּשְׂעוֹרָה לְחוּדַיְיהוּ מִשּׁוּם כִּלְאֵי זְרָעִים וְהָא דְּקָאָמַר הָכָא לְר' יֹאשִׁיָּה תִּירוֹשׁ וְדָגָן דָּגָן וְדָגָן שֶׁהֵן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה ע"י דָּבָר אַחֵר מִשּׁוּם תִּירוֹשׁ וְדָגָן נָקַט ע"י דָּבָר אַחֵר דְּלָא מְחַיֵּיב מִשּׁוּם כִּלְאֵי הַכֶּרֶם אֶלָּא בג' מִינִין אֲבָל מִשּׁוּם כִּלְאֵי זְרָעִים חַיָּיב בִּתְרֵי וְכֵן מוּכָח בְּסוֹף פ' אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ (חולין פב:) דְּתָנֵי הָתָם הַזּוֹרֵעַ כִּלְאַיִם לוֹקֶה וּמְסַקִּינַן מִלְּתָא אַגַּב אוֹרְחָא קמ"ל דְּאַכִּלְאֵי תְּרֵי גַוְונֵי כִּלְאַיִם לַאֲפוֹקֵי מִדְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה דְּאָמַר עַד שֶׁיִּזְרַע חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן בְּמַפֹּלֶת יָד קמ"ל דְּכִי זָרַע חִטָּה וְחַרְצָן שְׂעוֹרָה וְחַרְצָן נָמֵי חַיָּיב ש"מ דְּמוֹדֶה ר' יֹאשִׁיָּה בְּחִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְעוֹד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּקָרֵי תְּרֵי גַוְונֵי כִּלְאַיִם כִּלְאֵי זְרָעִים וְכִלְאֵי כֶּרֶם כְּגוֹן חִטָּה וּשְׂעוֹרָה חִטָּה וְחַרְצָן וּבְהָא מוֹדֶה ר' יֹאשִׁיָּה דְּלָקֵי וּבְהָא פָּלִיג אֲבָל חִטָּה וְחַרְצָן שְׂעוֹרָה וְחַרְצָן כּוּלּוֹ חַד גַּוְונָא הוּא וְעוֹד יֵשׁ סְפָרִים שֶׁכָּתוּב בָּהֶם בְּהֶדְיָא חִטָּה וְחַרְצָן אוֹ שְׂעוֹרָה וְחַרְצָן וַאֲפִי' [בִּסְפָרִים] שֶׁכָּתוּב שָׁם וּשְׂעוֹרָה פֵּירוּשׁוֹ אוֹ כְּמוֹ אוֹ שְׂעוֹרָה וְחַרְצָן וּלְהָכִי לָא מָצֵי לְאוֹקְמֵי כִּלְאַיִם בְּבַת אַחַת כְּגוֹן חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן דְּלָקֵי תַּרְתֵּי לַאֲפוֹקֵי מִדְּר' יֹאשִׁיָּה דְּהָא לְר' יֹאשִׁיָּה נָמֵי לָקֵי תַּרְתֵּי וְכֵן מוּכָח נָמֵי בִּירוּשַׁלְמִי בְּמַס' כִּלְאַיִם פֶּרֶק ח' דְּקָאָמַר הָתָם כְּתִיב לֹא תִזְרַע כִּלְאַיִם כַּרְמְךָ הַלְמָא שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיִּזְרַע ב' מִינִין בַּכֶּרֶם כְּדִבְרֵי ר' יֹאשִׁיָּה ר' יוֹנָתָן אוֹמֵר מִין א' עַל לְעִתֵּהּ דְּר' יוֹנָתָן שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאַיִם לְאֵיזֶה דָּבָר נֶאֱמַר לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאַיִם לְהַעֲבִיר עָלָיו אֲפִי' מִין אַחֵר עַל לְעִתֵּהּ דְּר' יֹאשִׁיָּה כְּתִיב שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאַיִם לְאֵיזֶה דָּבָר נֶאֱמַר לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאַיִם חַבְרַיָּא אָמְרֵי לְהַתְרָאָה שֶׁאִם הִתְרוּ בּוֹ מִשּׁוּם שָׂדְךָ לוֹקֶה מִשּׁוּם כַּרְמְךָ לוֹקֶה וְאִי לָא מְחַיֵּיב ר' יֹאשִׁיָּה בְּכִלְאֵי זְרָעִים בְּלֹא כֶּרֶם א"ה מַאי קָבָעֵי כַּרְמְךָ ל"ל דְּלָא מַשְׁמַע לְפָרֵשׁ דְּבָעֵי לָמָּה נֶאֱמַר כַּרְמְךָ בְּלָאו שֵׁנִי שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר בְּלָאו אֶחָד דְּלָאו קַשְׁיָא לְר' יוֹנָתָן בְּעִנְיָן זֶה אֶלָּא לְגַמְרֵי (כָּזֶה) בָּעֵי (כְּמַשְׁמָעוֹ) ל"ל כַּרְמְךָ כְּלָל הִלְכָּךְ כֻּלָּם וַדַּאי מְחַיְּבִי מִשּׁוּם כִּלְאֵי זְרָעִים בִּשְׁנֵי מִינִין אֶלָּא בְּכִלְאֵי זְרָעִים פְּלִיגִי דְּר' יֹאשִׁיָּה לָא מְחַיֵּיב מִשּׁוּם כֶּרֶם עַד דְּאִיכָּא שְׁנֵי מִינֵי בַּהֲדֵי חַרְצָן כְּגוֹן חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן וְר' יוֹנָתָן מְחַיֵּיב אֲפִי' בְּמִין א' בַּהֲדֵי חַרְצָן וְאֵין לִתְמֹהַּ לְר' יֹאשִׁיָּה מַאי שְׁנָא דְּבְכִלְאֵי זְרָעִים מְחַיֵּיב בִּשְׁנֵי מִינִין וּבְכִלְאֵי כֶּרֶם בָּעֵי ג' מִינִים דְּמַשְׁמַע לֵיהּ זְרִיעַת כִּלְאַיִם ב' מִינֵי זְרָעִים וְחַרְצָן לָאו מִין זְרָעִים הוּא הִלְכָּךְ אִיכָּא לְפָרוּשֵׁי קְרָא הָכִי לֹא תִזְרַע בַּהֲדֵי כַּרְמְךָ כִּלְאַיִם דְּהַיְינוּ ב' מִינֵי זְרָעִים וּמִיהוּ ר' יְהוּדָה וַדַּאי מַשְׁמַע בְּמַס' כִּלְאַיִם (פ"א מ"ט) דְּלָא מְחַיֵּיב נָמֵי בְּכִלְאֵי זְרָעִים עַד שֶׁיִּזְרַע חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְכֻסְּמִין אוֹ ב' חִטִּין וּשְׂעוֹרָה אוֹ ב' שְׂעוֹרִים וְחִטָּה דְּבָעֵי כִּלְאֵי זְרָעִים בַּהֲדֵי שָׂדְךָ וּמִיהוּ קְרָא דִּבְהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם לֹא אֶפְשָׁר לוֹ לְפָרוּשֵׁי הָכִי: וּשְׁנֵי מִינִין בְּעָלְמָא דְּרַבָּנַן מַשְׁמַע דְּכָל מִינִין דְּלָא כְּתִיבֵי בְּהַאי קְרָא דְּרַבָּנַן וְהָכָא לָא כְּתִיב אֶלָּא דָּגָן וְתִירוֹשׁ וְיִצְהָר וּבְפ' כֵּיצַד מְבָרְכִין (ברכות לו.) נָמֵי אָמַר דְּמַעֲשַׂר צָלָף דְּרַבָּנַן וְגַבֵּי לִיטְרָא קְצִיעוֹת בֵּיצָה (דף ג:) נָמֵי אָמַר דְּדָבָר שֶׁבְּמִנְיָן אֲפִי' בְּאֶלֶף לָא בָּטֵיל בִּדְרַבָּנַן וּבפ"ק דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה (דף טו:) מַעֲשַׂר הָתָם חֲרוּבִין דְּרַבָּנַן אע"ג דְּבְסִפְרֵי לֹא פָּטַר לֹא חֲרוּבֵי שִׁיטָה וְצַלְמוֹנָה וְלֹא הָתָם חֲרוּבִין וְכָל הָנְהוּ דְּרָשׁוֹת דְּסִפְרֵי דִּמְרַבִּין אֲפִי' קִטְנִית וּפֵירוֹת הָאִילָן וְיָרָק לְעִנְיַן מַעֲשֵׂר אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא נִינְהוּ וְכִי הַאי גַּוְונָא אַשְׁכְּחַן כָּל מִילֵּי דִּשְׁבוּת וּמִשּׁוּם מְעַוֶּה בְּפ' מְשִׁילִין (ביצה לו:) דְּדָרֵישׁ בת"כ מִשַּׁבָּתוֹן שְׁבוּת וְאַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא הִיא וְכֹהֵן שֶׁעָלְתָה בְּיָדוֹ תְּאֵנָה שֶׁל טֶבֶל בְּפ' אֵלּוּ הֵן הַלּוֹקִין (מכות יט:) דְּכֹהֵן שֶׁאֲכָלָהּ לוֹקֶה כו' הַיְינוּ מַכַּת מַרְדּוּת וְהָא דְּאָמַר בְּסוֹף הֶעָרֵל (יבמות פא.) דְּעִגּוּל אֵינוֹ עוֹלֶה הָתָם רַבָּנַן כְּעֵין דְּאוֹרַיְיתָא תִּקּוּן וְהָא דְּאָמְרִי' בְּפ' הַנּוֹדֵר מִן הַיָּרָק (נדרים נה.) דְּדָגָן מַשְׁמַע כָּל מִילֵּי דְּמִתְגַּדֵּל אֲפִילּוּ קִטְנִית אוֹמֵר ר"ת דְּהַיְינוּ בִּנְדָרִים דְּהָלַךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם וּדְפָלִיגֵי ר"א וְר' יְהוֹשֻׁעַ בְּפ' הָעוֹר וְהָרוֹטֶב (חולין קכ:) בִּדְלוּעַ מְנָה וּמְנָה בִּדְלוּעַ מְנָה וְאוֹכֵי בְּאַחְרֵיהּ מַשְׁכַּחַת לָהּ דִּפְלִיגֵי בִּדְאוֹרַיְיתָא כְּגוֹן מַשְׁקֶה הַיּוֹצֵא מִן הַדָּגָן כְּגוֹן מְלִילוֹת שֶׁרִסְּקָן וּסְחָטָן כִּדְאָמַר בפ"ק דְּשַׁבָּת (דף יט.) וְהָא דִּתְנַן בְּמַס' פָּרָה (פי"א מ"ג) דְּבֵלָה שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ [מֵי] חַטָּאת כו' עַל דְּאָמַר הָאוֹכְלָהּ בְּמִיתָה לָאו דַּוְקָא אֶלָּא חוֹמֶר דְּרַבָּנַן כְּעֵין אִסּוּר מִיתָה וְנַפְקָא מִינָּהּ לְאַלְקוּיֵי טְפֵי מִשְּׁאָר מַלְקִיּוֹת אוֹ לְקָבְרוֹ בֵּין רְשָׁעִים גְּמוּרִים אִי נָמֵי לְסִימָנָא בְּעָלְמָא נָקַט דְּבֵלָה שֶׁאִם נָפַל בְּמֵי חַטָּאת דָּבָר שֶׁתְּרוּמָתוֹ דְּאוֹרַיְיתָא ואע"ג דְּמָה נַפְסָךְ תְּרוּמַת פֵּירוֹת דְּרַבָּנַן מִכָּל מָקוֹם שַׁיָּיךְ לְאַחְמוּרֵי טְפֵי גְּזֵרָה מִשּׁוּם דָּגָן תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר דְּאוֹרַיְיתָא וּבִירוּשַׁלְמִי בְּרֵישׁ (פֶּרֶק) מַסֶּכֶת מַעַשְׂרוֹת מַשְׁמַע קְצָת דִּקְרָא דְּדָרְשִׁינַן מִינָּהּ חִיּוּב מַעֲשֵׂר בְּפֵירוֹת וְקִטְנִית דְּרָשָׁא גְּמוּרָה הִיא דְּאָמַר הָתָם עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר הָיִיתִי אוֹמֵר כָּל הַדְּבָרִים חַיָּבִים בְּמַעֲשֵׂר כו' עַד אֵין לִי אֶלָּא תְּבוּאָה קִטְנִית מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר וְכָל מַעְשַׂר הָאָרֶץ לְרַבּוֹת שׁוּם וְשַׁחֲלַיִם וְנַרְגִּיר יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף הֶעָלִין זֶרַע כַּרְשִׁינִין זֶרַע לֶפֶת וּצְנוֹנוֹת וּבְצָלִים וּשְׁאָר זֵרְעוֹנֵי גִּנָּה שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין תַּלְמוּד לוֹמַר מִזֶּרַע הָאָרֶץ לֹא כָּל [זֶרַע] הָאָרֶץ וּמִפְּרִי הָעֵץ לְרַבּוֹת כָּל פֵּירוֹת הָאִילָן אוֹ יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה חֲרוּבֵי שִׁיטָה וְצַלְמוֹנָה וַחֲרוּבֵי גְּרָמָה תַּלְמוּד לוֹמַר מִפְּרִי הָעֵץ וְלֹא כָּל פְּרִי הָעֵץ יְרָקוֹת מִנַּיִן אִיסִי בֶּן עֲקַבְיָא אוֹמֵר הַמַּעַשְׂרוֹת לִירָקוֹת מִדִּבְרֵיהֶם מַשְׁמַע דִּירָקוֹת מִדִּבְרֵיהֶם אֲבָל קִטְנִית וּפֵירוֹת דְּאוֹרַיְיתָא וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ דְּה"ק מִדִּבְרֵיהֶם כְּלוֹמַר דְּאֵין לָהֶם אַסְמַכְתָּא מִן הַפָּסוּק כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לְקִטְנִית וּשְׁאָר פֵּירוֹת וּבְסִפְרֵי נָמֵי בְּפָרָשַׁת עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר לָא מַיְיתֵי שׁוּם קְרָא לִירָקוֹת לאע"ג דְּקָתָנֵי הָתָם מִנַּיִן לְרַבּוֹת יְרָקוֹת לְמַעַשְׂרוֹת בְּשׁוּם וְשַׁחֲלַיִם וְנַרְגִּיר הֲרֵי כִּדְקָתָנֵי הָתָם בְּהֶדְיָא וּבת"כ בְּפָרָשַׁת אִם בְּחֻקּוֹתַי מְבִיאָהּ בְּקָצָר וְאֵינוֹ מַאֲרִיךְ שָׁם כְּמוֹ בְּסִפְרֵי וְשֶׁמָּא לֹא רָצוּ לְהַסְמִיךְ יְרָקוֹת עַל שׁוּם פָּסוּק לְפִי שֶׁיֵּשׁ עִנְיָנִים שֶׁנִּרְאֶה לָהֶם לְהָקֵל בִּירָקוֹת יוֹתֵר מִשְּׁאָר דְּבָרִים כִּי הַהִיא דְּקָאָמַר בִּירוּשַׁלְמִי בְּמַס' חַלָּה פ' שְׁתֵּי נָשִׁים א"ר יוֹחָנָן רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבַּגּוֹלָה הָיוּ מַפְרִישִׁין תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת עַד שֶׁבָּאוּ הָרוֹבִים וּבִטְּלוּם מַאן אִינּוּן הָרוֹבִים תּוּרְגְּמִינָא (אָמְרָה) ר' זְעִירָא וְרַב יְהוּדָה בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל אָמַר חַלַּת חוּצָה לָאָרֶץ אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ וְאַחַ"כ מַפְרִישׁ רַבָּה בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל לֹא חָשׁוּ אֶלָּא לִתְרוּמַת דָּגָן וְתִירוֹשׁ וְיִצְהָר ר' אַבָּא בְּשֵׁם ר' שְׁמוּאֵל לֹא חָשׁוּ אֶלָּא לִתְרוּמָה גּוֹלָה אֲבָל לִירָקוֹת אֲפִי' לִתְרוּמָה גּוֹלָה לֹא חָשׁוּ דְּקָתָנֵי אִיסִי בֶּן עֲקַבְיָא מַעַשְׂרוֹת לִירָקוֹת מִדִּבְרֵיהֶם:

דָּגָן וְדָגָן שֶׁהֵם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה כו' כָּתוּב בַּקּוּנְטְרֵס דְּכִלְאֵי זְרָעִים שֶׁל דָּגָן וְדָגָן דְּרַבָּנַן וְלוֹמַה שֶׁטָּעוּת סוֹפֵר הוּא דְּכָאן מַשְׁמַע שֶׁהוּא דְּאוֹרַיְיתָא וְכֵן מוּכָח בפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דף לט.) וְכֵן בְּפ' כָּל הַבָּשָׂר (חולין קטו.) דְּפָרִיךְ כִּלְאֵי זְרָעִים לִתַּסְרוּ דְּהָא תַעַבְדְּתִי לָךְ הוּא וְאֵין חִלּוּק בֵּין כִּלְאֵי הַכֶּרֶם לְכִלְאֵי זְרָעִים אֶלָּא שֶׁזֶּה מוּתָּר בַּאֲכִילָה וְזֶה אָסוּר אֲפִי' בַּהֲנָאָה וַאֲפִי' ר' יֹאשִׁיָּה נָמֵי אִית לֵיהּ כִּלְאֵי זְרָעִים וּמְחַיֵּיב אֲפִי' בְּחִטָּה וּשְׂעוֹרָה לְחוּדַיְיהוּ מִשּׁוּם כִּלְאֵי זְרָעִים וְהָא דְּקָאָמַר הָכָא לְר' יֹאשִׁיָּה תִּירוֹשׁ וְדָגָן דָּגָן וְדָגָן שֶׁהֵן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה ע"י דָּבָר אַחֵר מִשּׁוּם תִּירוֹשׁ וְדָגָן נָקַט ע"י דָּבָר אַחֵר דְּלָא מְחַיֵּיב מִשּׁוּם כִּלְאֵי הַכֶּרֶם אֶלָּא בג' מִינִין אֲבָל מִשּׁוּם כִּלְאֵי זְרָעִים חַיָּיב בִּתְרֵי וְכֵן מוּכָח בְּסוֹף פ' אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ (חולין פב:) דְּתָנֵי הָתָם הַזּוֹרֵעַ כִּלְאַיִם לוֹקֶה וּמְסַקִּינַן מִלְּתָא אַגַּב אוֹרְחָא קמ"ל דְּאַכִּלְאֵי תְּרֵי גַוְונֵי כִּלְאַיִם לַאֲפוֹקֵי מִדְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה דְּאָמַר עַד שֶׁיִּזְרַע חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן בְּמַפֹּלֶת יָד קמ"ל דְּכִי זָרַע חִטָּה וְחַרְצָן שְׂעוֹרָה וְחַרְצָן נָמֵי חַיָּיב ש"מ דְּמוֹדֶה ר' יֹאשִׁיָּה בְּחִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְעוֹד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּקָרֵי תְּרֵי גַוְונֵי כִּלְאַיִם כִּלְאֵי זְרָעִים וְכִלְאֵי כֶּרֶם כְּגוֹן חִטָּה וּשְׂעוֹרָה חִטָּה וְחַרְצָן וּבְהָא מוֹדֶה ר' יֹאשִׁיָּה דְּלָקֵי וּבְהָא פָּלִיג אֲבָל חִטָּה וְחַרְצָן שְׂעוֹרָה וְחַרְצָן כּוּלּוֹ חַד גַּוְונָא הוּא וְעוֹד יֵשׁ סְפָרִים שֶׁכָּתוּב בָּהֶם בְּהֶדְיָא חִטָּה וְחַרְצָן אוֹ שְׂעוֹרָה וְחַרְצָן וַאֲפִי' [בִּסְפָרִים] שֶׁכָּתוּב שָׁם וּשְׂעוֹרָה פֵּירוּשׁוֹ אוֹ כְּמוֹ אוֹ שְׂעוֹרָה וְחַרְצָן וּלְהָכִי לָא מָצֵי לְאוֹקְמֵי כִּלְאַיִם בְּבַת אַחַת כְּגוֹן חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן דְּלָקֵי תַּרְתֵּי לַאֲפוֹקֵי מִדְּר' יֹאשִׁיָּה דְּהָא לְר' יֹאשִׁיָּה נָמֵי לָקֵי תַּרְתֵּי וְכֵן מוּכָח נָמֵי בִּירוּשַׁלְמִי בְּמַס' כִּלְאַיִם פֶּרֶק ח' דְּקָאָמַר הָתָם כְּתִיב לֹא תִזְרַע כִּלְאַיִם כַּרְמְךָ הַלְמָא שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיִּזְרַע ב' מִינִין בַּכֶּרֶם כְּדִבְרֵי ר' יֹאשִׁיָּה ר' יוֹנָתָן אוֹמֵר מִין א' עַל לְעִתֵּהּ דְּר' יוֹנָתָן שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאַיִם לְאֵיזֶה דָּבָר נֶאֱמַר לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאַיִם לְהַעֲבִיר עָלָיו אֲפִי' מִין אַחֵר עַל לְעִתֵּהּ דְּר' יֹאשִׁיָּה כְּתִיב שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאַיִם לְאֵיזֶה דָּבָר נֶאֱמַר לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאַיִם חַבְרַיָּא אָמְרֵי לְהַתְרָאָה שֶׁאִם הִתְרוּ בּוֹ מִשּׁוּם שָׂדְךָ לוֹקֶה מִשּׁוּם כַּרְמְךָ לוֹקֶה וְאִי לָא מְחַיֵּיב ר' יֹאשִׁיָּה בְּכִלְאֵי זְרָעִים בְּלֹא כֶּרֶם א"ה מַאי קָבָעֵי כַּרְמְךָ ל"ל דְּלָא מַשְׁמַע לְפָרֵשׁ דְּבָעֵי לָמָּה נֶאֱמַר כַּרְמְךָ בְּלָאו שֵׁנִי שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר בְּלָאו אֶחָד דְּלָאו קַשְׁיָא לְר' יוֹנָתָן בְּעִנְיָן זֶה אֶלָּא לְגַמְרֵי (כָּזֶה) בָּעֵי (כְּמַשְׁמָעוֹ) ל"ל כַּרְמְךָ כְּלָל הִלְכָּךְ כֻּלָּם וַדַּאי מְחַיְּבִי מִשּׁוּם כִּלְאֵי זְרָעִים בִּשְׁנֵי מִינִין אֶלָּא בְּכִלְאֵי זְרָעִים פְּלִיגִי דְּר' יֹאשִׁיָּה לָא מְחַיֵּיב מִשּׁוּם כֶּרֶם עַד דְּאִיכָּא שְׁנֵי מִינֵי בַּהֲדֵי חַרְצָן כְּגוֹן חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן וְר' יוֹנָתָן מְחַיֵּיב אֲפִי' בְּמִין א' בַּהֲדֵי חַרְצָן וְאֵין לִתְמֹהַּ לְר' יֹאשִׁיָּה מַאי שְׁנָא דְּבְכִלְאֵי זְרָעִים מְחַיֵּיב בִּשְׁנֵי מִינִין וּבְכִלְאֵי כֶּרֶם בָּעֵי ג' מִינִים דְּמַשְׁמַע לֵיהּ זְרִיעַת כִּלְאַיִם ב' מִינֵי זְרָעִים וְחַרְצָן לָאו מִין זְרָעִים הוּא הִלְכָּךְ אִיכָּא לְפָרוּשֵׁי קְרָא הָכִי לֹא תִזְרַע בַּהֲדֵי כַּרְמְךָ כִּלְאַיִם דְּהַיְינוּ ב' מִינֵי זְרָעִים וּמִיהוּ ר' יְהוּדָה וַדַּאי מַשְׁמַע בְּמַס' כִּלְאַיִם (פ"א מ"ט) דְּלָא מְחַיֵּיב נָמֵי בְּכִלְאֵי זְרָעִים עַד שֶׁיִּזְרַע חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְכֻסְּמִין אוֹ ב' חִטִּין וּשְׂעוֹרָה אוֹ ב' שְׂעוֹרִים וְחִטָּה דְּבָעֵי כִּלְאֵי זְרָעִים בַּהֲדֵי שָׂדְךָ וּמִיהוּ קְרָא דִּבְהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם לֹא אֶפְשָׁר לוֹ לְפָרוּשֵׁי הָכִי:

מסורת הש"ס

א משנה בכורות; ספרא בחוקתי פרק יב יג; ספרא בחוקתי פרק יב יב

תורה אור השלם

אֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ בְּהֶמְתְּךָ לֹא־תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא־תִזְרַע כִּלְאָיִם וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ [ויקרא יט, יט]

לֹא־תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם פֶּן־תִּקְדַּשׁ הַמְלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע וּתְבוּאַת הַכָּרֶם [דברים כב, ט]

וְכָל־מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לַיהֹוָה [ויקרא כז, לב]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פה' מהל' כלאים הל' ב, טוש"ע יו"ד סי' רצו סעי' א:

רבינו גרשום

אשכחן תירוש ויצהר דגן ויצהר. דכתיב חלב בזה וחלב בזה לומר שאין מעשרין מזה על זה תירוש ודגן דלא כתיב חלב אדגן מנין דאין מעשרין מזה על זה:

לאמר חטה ושעורה וחרצן במפולת יד. ולא במפולת שוורים דהשתא לא מצית למימר דתירוש ודגן ודגן ודגן הוי כלאים. דעל דאיכא חטה ושעורה וחרצן לא הוי כלאים היכי מייתי לה בק"ו:

אפילו ע"י דבר אחר אם יערף עמהן עוד מין אחר חטין או שעורין לא הוי כלאים אפילו הכי אין מעשרין מזה על זה:

ושאר מינין דעלמא כגון פולין ועדשין מנא לן דאין מעשרין מזה על זה:

אלא מעתה. כיון דגמרת דאין מעשר ממין על שאינו מינו מדכתיב כל חלב תרי זמני כלומר תן חלב לזה וחלב לזה:

גבי מעשר בהמה דלא כתיב. תרי זימני מעשר מעשר דלא כתיב מעשר בקר ומעשר צאן הכי נמי ליתעשרו מזה על זה:

יִתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה! אֲמַר לֵיהּ: אָמַר קְרָא "הָעֲשִׂירִי", תֵּן עֲשִׂירִי לָזֶה וְתֵן עֲשִׂירִי לָזֶה. אִי הָכִי, כְּבָשִׂים וְעִזִּים נָמֵי? "וָצֹאן" מַשְׁמַע כָּל צֹאן אֶחָד. הָכָא נָמֵי לֵימָא מַשְׁמַע כָּל דָּגָן אֶחָד! אָמַר אַבָּיֵי: "רֵאשִׁיתָם", וְכֵן אָמַר רַבִּי אִילְעָא: "רֵאשִׁיתָם". רָבָא אָמַר: בְּלָא "רֵאשִׁיתָם" נָמֵי מַשְׁמַע כָּל דָּגָן אֶחָד — לָא מָצֵית אָמְרַתְּ. בִּשְׁלָמָא הָתָם אָמְרִינַן: "וָצֹאן" מַשְׁמַע כָּל צֹאן אֶחָד, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כְּבָשִׂים וְעִזִּים נָמֵי — לִכְתּוֹב "וְכָל מַעְשַׂר בְּהֵמָה". וְכִי תֵּימָא: אִי כְּתִיב "כָּל מַעְשַׂר בְּהֵמָה", הֲוֵי אָמֵינָא אֲפִילּוּ חַיָּה — "תַּחַת" "תַּחַת" מִקֳּדָשִׁים גָּמַר. וְאָתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר מֵחָדָשׁ וְיָשָׁן, "בָּקָר וָצֹאן" לָמָּה לִי? בָּקָר וָצֹאן הוּא דְּאֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, אֲבָל כְּבָשִׂים וְעִזִּים מִתְעַשְּׂרִין. אֲבָל הָכָא, מִי סַגִּיא דְּלָא כְּתִיב "דָּגָן"? לְמַעוֹטֵי שְׁאָר מִינִין. מַתְקֵיף לַהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן: אֵימָא לְעָרְבוּ לְבָקָר בְּצֹאן! אֲמַר לֵיהּ מָר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן לְרָבָא: אִית לֵיהּ נָמֵי "הָעֲשִׂירִי". אב(א) אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רָבָא: בְּלֹא "עֲשִׂירִי" נָמֵי לָא מָצֵית אָמְרַתְּ בָּקָר וָצֹאן מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, דְּאִיתַּקַּשׁ מַעְשַׂר בְּהֵמָה לְמַעְשַׂר דָּגָן — מָה מַעְשַׂר דָּגָן מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ לָא, אַף מַעְשַׂר בְּהֵמָה מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ לָא. (ב) וְהָא רָבָא הוּא דְּאָמַר: "שָׁנָה" לְשָׁנָה הִקַּשְׁתִּיו, וְלֹא לְדָבָר אַחֵר! הֲדַר בֵּיהּ רָבָא מֵהַהִיא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: חֲדָא (מיניה) [מִינַּיְהִי] רַב פָּפָּא אֲמָרָהּ. ג מַתְנִי' מַעְשַׂר בְּהֵמָה מִצְטָרֵף כִּמְלֹא רֶגֶל בְּהֵמָה רוֹעָה, וְכַמָּה הִיא רֶגֶל בְּהֵמָה רוֹעָה? שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל. הָיוּ בֵּין אֵלּוּ לְאֵלּוּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם מִיל — אֵין מִצְטָרְפִין. הָיוּ לוֹ בָּאֶמְצַע — מֵבִיא וּמְעַשְּׂרָן בָּאֶמְצַע. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הַיַּרְדֵּן מַפְסִיק לְמַעְשַׂר בְּהֵמָה. גְּמָ' מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבָּה בַּר שֵׁילָא: דְּאָמַר קְרָא "עוֹד תַּעֲבֹרְנָה הַצֹּאן עַל יְדֵי מוֹנֶה", וְקִים לְהוּ לְרַבָּנַן דְּשִׁיתְּסַר מִיל קָא שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא דְּרוֹעֶה. הָיוּ בֵּין אֵלּוּ לְאֵלּוּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם מִיל אֵין מִצְטָרְפִין וְכוּ'. שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם הוּא דְּאֵין מִצְטָרְפִין, הָא בְּצִיר מֵהָכִי מִצְטָרְפִין? וְהָא קָתָנֵי: שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל, טְפֵי לָא! מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנָא סֵיפָא: הָיוּ לוֹ בָּאֶמְצַע — מֵבִיא וּמְעַשְּׂרָן בָּאֶמְצַע. וְכַמָּה? אָמַר רַב: חָמֵשׁ מִכָּאן וְחָמֵשׁ מִכָּאן וְחָמֵשׁ מֵאֶמְצַע, דְּהָנֵי חָמֵשׁ חַזְיָא לְהָכָא וְחַזְיָא לְהָכָא. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֲפִילּוּ חָמֵשׁ מִכָּאן וְחָמֵשׁ מִכָּאן וְאֶחָד בָּאֶמְצַע, חָזֵינַן לְרוֹעֶה כְּמַאן דְּקָאֵי הָכָא, וְקָרֵינַן בֵּיהּ "מוֹנֶה".

מֵיתִיבֵי:

אָמַר אַבַּיֵי רֵאשִׁיתָם כו' רָבָא אָמַר בְּלָא רֵאשִׁיתָם כו' תֵּימָה דִּבְפ"ק דִּתְמוּרָה (דַּף ה.) גַּבֵּי הָא דְּאָמַר אַבַּיֵי לְכֹל [מִלְּתָא] דְּאָמַר רַחֲמָנָא לָא תַּעֲבֵיד אִי עָבֵיד מְהַנֵּי פָּרֵיךְ מִתּוֹרֵם מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ דְּאָמַר רַחֲמָנָא תֵּן חֵלֶב לָזֶה [וְחֵלֶב לָזֶה] וּתְנַן לְאִם תָּרַם אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה וּמְשַׁנֵּי אָמַר קְרָא רֵאשִׁיתָם אַלְמָא מוֹקֵי לֵיהּ אַבַּיֵּי לְתִירוֹשׁ וְיִצְהָר לְאַשְׁמוֹעִינַן דְּלָא מְהַנֵּי וְהָכָא מוֹקֵי לָהּ לְחַלֵּק בְּמִינֵי דָּגָן דְּאֵין תּוֹרְמִין מִזֶּה עַל זֶה וְרָבָא אָמַר בְּלָא רֵאשִׁיתָם נָמֵי לָא מָצֵית אָמְרַתְּ [וְדָגָן] מַשְׁמַע [כָּל] דָּגָן אֶחָד דְּמוֹקֵי בְּהֶדְיָא הָתָם לְהָכִי דְּקָאָמַר הָתָם וּלְרָבָא דְּאָמַר לָא מְהַנֵּי אִי לָאו דְּאָמַר רַחֲמָנָא רֵאשִׁיתָם הֲוָה אָמֵינָא תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר דִּכְתִיב בְּהוּ חֵלֶב חֵלֶב שֶׁאֵין תּוֹרְמִין תִּירוֹשׁ וְדָגָן דְּחַד חֵלֶב כְּתִיב בְּהוּ מֵהַאי אַהַאי כְּתַב רַחֲמָנָא רֵאשִׁית וי"ל דִּלְאַבַּיֵּי וְהַאי מַשְׁמַע דְּהַאי רֵאשִׁית לְחַלֵּק בְּמִינֵי דָּגָן דְּמִסְתַּמֵּךְ לֵיהּ קְרָא לְוְדָגָן וּמוֹקֵי נָמֵי לוֹמַר דְּלָא מְהַנֵּי דְּמַשְׁמַע דִּקְרָא אַכּוּלְּהוּ מִינֵי דִּכְתִיבֵי בִּקְרָא לְחַלֵּק בְּתִירוֹשׁ וְיִצְהָר לָא אִצְטְרִיךְ אֶלָּא לוֹמַר דְּלָא מְהַנֵּי וְכִי הֵיכִי דְּלָא מְהַנֵּי בְּתִירוֹשׁ וְיִצְהָר לָא מְהַנֵּי נָמֵי בְּמִינֵי דָּגָן וְרָבָא דְּקָאָמַר הָכָא לֹא צָרִיךְ מִשּׁוּם דְּמק"ו נָפְקָא כִּלְעֵיל וּמִן דָּגָן לֵיכָּא לְמִדְרַשׁ דְּמַשְׁמַע [כָּל] דָּגָן אֶחָד כִּדְקָאָמַר הָכָא דְּאִצְטְרִיךְ לְגוּפֵיהּ לְמַעוּטֵי שְׁאָר מִינִים וְהָתָם נָפְקָא לָן מֵרֵאשִׁית כִּדְאַשְׁכְּחַן בְּכַמָּה דּוּכְתֵּי (פְּסָחִים דַּף יח:) מִלְּתָא דְּאָתְיָא בק"ו טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא וְהַשְׁתָּא נָמֵי נִיחָא הָא דְּמַיְיתֵי הָכָא רֵאשִׁית עַל דָּגָן וְדָגָן וְהָתָם מַיְיתֵי לֵיהּ רָבָא עַל דָּגָן וְתִירוֹשׁ דְּהַאי תַּרְוַיְיהוּ נָפְקֵי מק"ו בֵּין תִּירוֹשׁ וְדָגָן בֵּין דָּגָן וְדָגָן ומ"מ כַּתְבֵיהּ אַתַּרְוַיְיהוּ כְּמוֹ מִלְּתָא דְּאָתְיָא בק"ו טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא וא"ת וּלְרָבָא כֵּיוָן דִּכְתִיב רֵאשִׁיתָם אַכּוּלְּהוּ חֵלֶב חֵלֶב לָמָּה לִי וי"ל מִשּׁוּם דְּלָא הֲוֵי מוֹקְמִינַן רֵאשִׁיתָם אַתִּירוֹשׁ וְיִצְהָר כֵּיוָן דַּהֲוָיִם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה: וְאָתֵי בק"ו מֵחָדָשׁ וְיָשָׁן לָא הֲוֵי מָצֵי לְמֵימַר דְּאָתֵי בְּהֶקֵּישָׁא דְּעֶשֶׂר תְּעַשֵּׂר דִּלְעֵיל דְּהָא אָמַר רָבָא לְעֵיל לְשָׁנָה הִקַּשְׁתִּיו וְלֹא לְדָבָר אַחֵר: אֵימָא לְעָרוֹבֵי בְּצֹאן דְּכַתְבִינְהוּ בַּחַד מַעֲשֵׂר וְלֹא כְּתַב וּמַעְשַׂר צֹאן: חֲדָא מִנַּהּ רַב פָּפָּא אֲמָרָהּ בְּרֵישׁ ב"ק (דַּף ל:) נָמֵי קָאָמַר הָכִי וְעַל רַב פָּפָּא רָגִיל לוֹמַר כֵּן שֶׁמָּלַךְ אַחַר רָבָא כִּדְאִיתָא (בְּמוֹעֵד קָטָן) (דַּף כח:) וְיֵשׁ דְּבָרִים כְּשֶׁהָיָה אוֹמֵר דִּסְבוּרִים שֶׁהֵם בְּשֵׁם רָבָא:

יִתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה בָּקָר וָצֹאן: אָמַר קְרָא הָעֲשִׂירִי דְּסָמַךְ מַעֲשַׂר הַבָּקָר וַעֲשִׂירִי סָמַךְ אַצֹּאן דְּהַשְׁתָּא כְּתִיב מַעֲשֵׂר אַכָּל חַד וְחַד: כְּבָשִׂים וְעִזִּים נָמֵי לָא לִיעַשְּׂרֵי כִּי הֵיכִי דִּלְעֵיל כְּתִיב חֵלֶב אַיִּצְהָר וְחֵלֶב אַתִּירוֹשׁ וְדָגָן וְדָרְשִׁינַן דָּגָן דָּגָן מק"ו דְּתִירוֹשׁ וְיִצְהָר וה"נ דָּרְשִׁינַן ק"ו דְּחָדָשׁ וְיָשָׁן: וּמְשַׁנֵּי וְצֹאן מַשְׁמַע כָּל צֹאן א': רֵאשִׁיתָם סָמוּךְ לְדָגָן הֲוֵי רֵאשִׁיתָם לוֹמַר תֵּן רֵאשִׁית לְכָל דָּגָן וְדָגָן בְּסֵדֶר וַיִּקַּח קֹרַח: בִּשְׁלָמָא הָתָם דָּרְשִׁינַן וְצֹאן מַשְׁמַע כָּל צֹאן א' דְּמִיתְּרֵי לָן קְרָאֵי: אִי ס"ל כְּבָשִׂים וְעִזִּים נָמֵי לָא לִיעַשְּׂרוּ אַהֲדָדֵי לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא וְכָל מַעְשַׂר בְּהֵמָה וַאֲנָא יָדַעְנָא דְּמִין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ לָא דְּאָתֵי מק"ו מֵחָדָשׁ וְיָשָׁן: וְכִי תֵּימָא אִי כְּתַב בְּהֵמָה ה"א חַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה וְלִחַיֵּיב חַיָּה בְּמַעֲשֵׂר כִּדְקי"ל בב"ק (דַּף נד:) חַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה לְהַרְבָּעָה מִשּׁוּם הָכִי לָא הֲוָה צָרִיךְ לְמִכְתַּב בָּקָר וָצֹאן דַּאֲנָא גָּמִיר תַּחַת תַּחַת מִקָּדָשִׁים כְּתִיב הָכָא (וַיִּקְרָא כ"ז:ל"ב) תַּחַת הַשֵּׁבֶט וּכְתִיב הָתָם (שָׁם כב) תַּחַת אִמּוֹ וְהָתָם חַיָּה לָא דִּכְתִיב שׁוֹר כֶּשֶׂב וָעֵז הִלְכָּךְ לִכְתּוֹב בְּהֵמָה וְאָתֵי בק"ו מֵחָדָשׁ וְיָשָׁן דְּמִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ לָא וּלְהָכִי כְּתַב בָּקָר וָצֹאן לְמֵימְרָא דְּבָקָר וָצֹאן הוּא דְּאֵין מִתְעַשְּׂרִין הָא צֹאן וְצֹאן מִתְעַשְּׂרִין אֶלָּא הָכָא גַּבֵּי דָּגָן לָא מִסְתַּבֵּר קְרָא לְמִדְרַשׁ דְּתִירוֹשׁ וְדָגָן הוּא דְּאֵין מִתְעַשְּׂרִין הָא דָּגָן וְדָגָן מִתְעַשְּׂרִין דְּמַאי סַגְיָא דְּלָא כְּתַב דָּגָן לְמַעוּטֵי שְׁאָר מִינִין דְּלָא לִחַיְּבוּ בְּמַעֲשֵׂר מִדְּאוֹרָיְיתָא: אֵימָא לְעָרְבוּ לְבָקָר וָצֹאן כְּלוֹמַר מְנָא לֵיהּ לְרָבָא דִּלְהָכִי כְּתִיב בָּקָר וָצֹאן דְּלָא יִתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה אֵימָא לְהָכִי פַּרְטִינְהוּ קְרָא בְּהֶדְיָא לְעָרְבִינְהוּ לְלִיעַשְּׂרוּ אַהֲדָדֵי דְּאִי הֲוָה כְּתַב בְּהֵמָה הֲוָה מַיְתִינַן מֵחָדָשׁ וְיָשָׁן דְּמִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ לָא וּלְהָכִי אַדְכְּרִינְהוּ בְּהֶדְיָא לְמֵימְרָא דְּלִעַשְּׂרִינְהוּ אַהֲדָדֵי. וקס"ד דְּרַב הוּנָא דִּמְדְרָבָא לֵית לֵיהּ רֵאשִׁיתָם הָעֲשִׂירִי נָמֵי לֵית לֵיהּ לְרָבָא דְּלִדְרוֹשׁ תֵּן עֲשִׂירִי לָזֶה וַעֲשִׂירִי לָזֶה הוֹאִיל וְלָא כְּתַב מַעֲשַׂר בָּקָר וּמַעֲשַׂר צֹאן: מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ לָא וא"ת בִּכְבָשִׂים וְעִזִּים נָמֵי א"כ רִיבּוּיָא דְּבָקָר וְצֹאן מַאי אַהֲנֵי. וְאִם תֹּאמַר מָה רָאִיתָ מִסְתַּבְּרָא לְמַעוּטִינְהוּ דְּהֶקֵּישָׁא לְבָקָר וְצֹאן אָתָא דְּלָא נִיעַשְּׂרוּ אַהֲדָדֵי דְּהָא לָאו כְּלָל אַהֲדָדֵי וְרִיבּוּיָא דְּבָקָר וְצֹאן לְרַבּוּיֵי כְּבָשִׂים וְעִזִּים דְּהָא לָאו אַהֲדָדֵי לְעִנְיַן קָרְבָּן דְּהָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי מִן הַצֹּאן יָכוֹל לְהָבִיא בֵּין כֶּבֶשׂ בֵּין עֵז: הֲדַר בֵּיהּ רָבָא מֵהַהִיא קַמַּיְיתָא וּסְבִירָא לֵיהּ נָמֵי דִּלְתַנֵּי אַחֲרָנְיָיתָא נָמֵי אִתַּקַּשׁ לְמַעוּטֵי בָּקָר וְצֹאן וּכְבָשִׂים וְעִזִּים דְּמִתְעַשְּׂרֵי נָפְקָא לָן מֵרִבּוּיָיא דְּבָקָר וְצֹאן וְכִי פָּרְכִינַן בְּרֵישׁ שְׁמַעְתִּין אִי הָכִי חָדָשׁ וְיָשָׁן נָמֵי לָאו פִּרְכָא הִיא דְּהָא בְּחָדָשׁ וְיָשָׁן כְּתִיב בִּקְרָא בְּהֶדְיָא לְאִתַּקּוּשׁ דְּהָא בִּקְרָא לְהֶקֵּישָׁא כְּתִיב שָׁנָה שָׁנָה: מַתְנִי' מִצְטָרֵף כִּמְלֹא רֶגֶל בְּהֵמָה רוֹעָה כְּפִי שִׁעוּר שֶׁהַבְּהֵמָה מִתְרַחֶקֶת וְהוֹלֶכֶת כְּשֶׁהִיא רוֹעָה דְּהַיְינוּ ט"ז מִילִין. נ"א כְּפִי מַה שֶּׁהַבְּהֵמוֹת רְחוֹקוֹת זוֹ מִזּוֹ וִיכוֹלוֹת לְהִשְׁתַּמֵּר בְּרוֹעֶה אֶחָד וְהַיְינוּ ט"ז מִילִין כִּדְמְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא דְּהָכִי שָׁלְטָא עֵינָא דְּרוֹעֶה וְאִם יֵשׁ לוֹ חֲמִשָּׁה בְּהֵמוֹת בִּכְפָר זֶה וַחֲמִשָּׁה בְּהֵמוֹת בִּכְפָר אַחֵר רָחוֹק מִזֶּה ט"ז מִילִין מְבִיאָן לְתוֹךְ עִיר אֶחָד וּמְעַשְּׂרָן וְאִם רְחוֹקוֹת יוֹתֵר פְּטוּרוֹת וּבַגְּמָרָא מְפָרֵשׁ טַעְמָא: שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם מִיל פָּרֵיךְ בַּגְּמָרָא מַאי קָאָמַר: הָיָה לוֹ בָּאֶמְצַע אוֹתָן הָאֶמְצָעִיּוֹת מְצָרְפוֹת אֶת הַצְּדָדִין וְהַאי דְּקָתָנֵי מֵבִיא וּמְעַשְּׂרָן בָּאֶמְצַע לָא מֵבִיא מַמָּשׁ קָאָמַר: הַיַּרְדֵּן מַפְסִיק שֶׁאִם יֵשׁ לוֹ חֲמִשָּׁה בְּהֵמוֹת מִכָּאן וַחֲמִשָּׁה מִכָּאן וְיַרְדֵּן בָּאֶמְצַע אֵין מִצְטָרְפוֹת וּפְטוּרוֹת וְטַעְמָא מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: גְּמ' תַּעֲבֹרְנָה הַצֹּאן עַל יְדֵי מוֹנֶה מַשְׁמַע אִם יְכוֹלוֹת לְהִמָּנוֹת בְּרוֹעֶה א' מִקְּרוּ צֹאן וְתַעֲבֹרְנָה תַּחַת הַשֵּׁבֶט לְהִתְעַשֵּׂר וְאִי לָא לָא: וְהָא קָתָנֵי ט"ז מִיל הוּא דְּמִצְטָרְפִין טְפֵי לָא: וְכַמָּה יְהֵא לוֹ בַּצְּדָדִין וּבָאֶמְצַע שֶׁיִּצְטָרְפוּ: ה' מִכָּאן וְה' בָּאֶמְצַע מִצְטָרְפוֹת וּמְבִיאָן לְתוֹךְ עִיר א' וּמְעַשְּׂרָן וְהַחֲמִשָּׁה הַנּוֹתָרוֹת בָּעִיר מִצְטָרְפוֹת לְגוֹרֶן אַחֵר כְּשֶׁיִּוָּלְדוּ לוֹ עוֹד טְלָאִים. אֲבָל אִי הָוֵי הָנָךְ דְּצַד הָאַחַת קְרוֹבוֹת לָאֶמְצָעִיּוֹת בְּתוֹךְ ט"ז מִיל וְאוֹתָן שֶׁבְּצַד שֵׁנִי רְחוֹקוֹת יוֹתֵר מִט"ז מִיל אוֹתָן הָרְחוֹקוֹת פְּטוּרוֹת לְגַמְרֵי וְאֵינָן צְרִיכוֹת לְהַמְתִּין עַד שֶׁיִּוָּלְדוּ לוֹ עוֹד טְלָאִים לְהִצְטָרֵף לְגוֹרֶן אַחֵר: דְּהָנָךְ ה' אֶמְצָעִיּוֹת חַזְיָן לְהָכָא וּלְהָכָא דִּבְכָל צַד דְּמִצְטָרֶפֶת לֶהֱוֵי אִיכָּא שִׁעוּר מַעֲשֵׂר אֲבָל אִם יֵשׁ מִכָּאן ה' וּמִכָּאן ה' וּבָאֶמְצַע ה' אֵין הַצַּד' מִצְטָרְפוֹת וְאֵין צְרִיכוֹת לְהַמְתִּין לְגוֹרֶן אַחֵר: ה' מִכָּאן וְה' מִכָּאן וְאַחַת בָּאֶמְצַע אע"ג דְּהַךְ חֲדָא לָא חַזְיָא לְמִנְיָנָא הוֹאִיל וְרוֹעֶה אוֹרְחֵיהּ לְמֵיזַל הָתָם וְאַתּוּיֵי הָוְיָא כְּמַאן דְּקָאֵי הָתָם וְקָרֵינָא בֵּיהּ מוֹנֶה וכ"ש ל' מִכָּאן וְה' מִכָּאן וְאַחַת בָּאֶמְצַע דְּהַךְ חַזְיָא לְצֵירוּפָא דְּמִנְיָנָא:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' מעשרות הל' ו:

ב מיי' פז' מהל' בכורות הל' ד, סמג עשין קלה, טוש"ע יו"ד סי' שלא סעי' עב:

ג מיי' פז' מהל' בכורות הל' ב, סמג עשין ריב:

רבינו גרשום

הכך אמר קרא העשירי דכתיב תרי זימני מעשר מעשר למי:

אי הכי כבשים ועזים נמי. נימא תן עשירי לזה ועשירי לזה ולא יתעשרו זה על זה:

הא כתיב וצאן משמע כל צאן אחד:

הכא נמי לימא. כל חלב תירוש ודגן כל משמע כדגן אחד ויתעשר חטה על שעורה:

ראשיתם. תן ראשית לזה וראשית לזה שלא יתעשרו מזה על זה:

דאי ס"ל כבשים ועזים נמי. לא יתעשרו זה על זה לכתוב כל מעשר בהמה ולא לכתוב בקר וצאן:

הוה אמינא אפילו חיה. כי היכי [דילפינן] חיה מבהמה (ולפינן) לענין הרבעה הכי נמי יליף חיה למעשר. הא ליכא למימר משום (למי) למעשר תחת תחת מקדשים גמר וחיה ליכא בקדשים. ואכתי לכתוב כל מעשר בהמה ואתי בק"ו מחדש וישן ומה חדש וישן שאין כלאים זה בזה אין מתעשר מזה על זה כבשים ועזים שהן כלאים זה בזה אינו דין שלא יתעשרו מזה על זה בקר וצאן למה לי כו':

הא כבשים ועזים מתעשרים מזה על זה להכי אתי וצאן דכל משמע צאן אחד ולהכי מייתר:

אלא הכא מי סגיא דלא כתב דגן למעוטי שאר מינין. דאין מחייבין במעשר מן התורה ולאו מייתר הוא למימר כל מעשר דגן אחד:

אימא ליערבן. בקר בצאן. האי בצאן דכתב לאו להכי כתיב למעשרין כבשים על העזים אלא לערבן בקר בצאן למעשרין מן הבקר על הצאן ומן הצאן על הבקר:

לרבא נמי למפיק וצאן לכל צאן משמע אית ליה נמי העשירי תן עשירי לבקר ועשירי לצאן:

מצטרף כמלא רגל בהמת רועה. כלומר כל אותן בהמות של אדם אחד שרועות בשדה אחד כשיעור שרגל בהמה הולכת ורועה ורועה אחד יכול לשומרן מצטרפין להתעשר ביחד דהוי עדר אחד:

ט"ז מיל. דקים להו לרבנן דטפי לא אזלא רגל בהמה וכולן שעומדות בתוך ט"ז מיל מצטרפות:

היו לו ב' עדרים ובין אלו לאלו ל"ב מיל אין מצטרפין:

היה לו עדר באמצע אלו ל"ב מביא ומעשרן כולן על אותו עדר שבאמצע שהרי עכשיו אין בין עדר לעדר ט"ז מיל אבל החיצונים אין יכול להביא אלו לאלו שהרי יש ביניהם יותר מט"ז מיל:

הירדן [מפסיק] אין מצטרפין למעשר אחד:

על ידי מונה רועה. כלומר דההוא צאן לרועה אחד יכול לשמור ולמנות הוי עדר ומצטרף למעשר אחד למנין דהיינו מעשר:

וקים להו כו'. ותעברנה כלשון כל אשר יעבור דכתיב גבי מעשר:

משום הכי קתני שלשים ושתים משום דקא בעי למיתנא סיפא היו לו באמצע אותן ל"ב אבל בעדר אחד טפי מט"ז אין מצטרפין:

וכמה. בהמה ניהוו באותן ל"ב מיל דכי הוו לו באמצע למצטרף:

מסורת הש"ס

א חולין קלו:

ב רש"י על דברים

תורה אור השלם

וְכָל־מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לַיהֹוָה [ויקרא כז, לב]

כֹּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל־חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר־יִתְּנוּ לַיהֹוָה לְךָ נְתַתִּים [במדבר יח, יב]

שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַיהֹוָה [ויקרא כב, כז]

עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל־תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה [דברים יד, כב]

בְּעָרֵי הָהָר בְּעָרֵי הַשְּׁפֵלָה וּבְעָרֵי הַנֶּגֶב וּבְאֶרֶץ בִּנְיָמִן וּבִסְבִיבֵי יְרוּשָׁלִַם וּבְעָרֵי יְהוּדָה עֹד תַּעֲבֹרְנָה הַצֹּאן עַל־יְדֵי מוֹנֶה אָמַר יְהֹוָה [ירמיהו לג, יג]

מיתיבי: הָיָה לוֹ חָמֵשׁ בִּכְפַר חֲנַנְיָה וְחָמֵשׁ בִּכְפַר עוֹתְנַי — אֵין מִצְטָרְפוֹת עַד שֶׁיְּהֵא לוֹ אַחַת בְּצִיפּוֹרִי. תְּיוּבְתָּא דְּרַב! [א]תַּרְגְּמַהּ שְׁמוּאֵל אַלִּיבָּא דְּרַב: כְּגוֹן שֶׁהָיוּ תֵּשַׁע מִכָּאן וְתֵשַׁע מִכָּאן וְאַחַת בָּאֶמְצַע, דְּהַהִיא חַזְיָא לְהָכָא וְחַזְיָא לְהָכָא. אָמַר רַב פָּפָּא: וְלִשְׁמוּאֵל, אֲפִילּוּ רוֹעֶה מְצָרְפָן, וַאֲפִילּוּ כֵּלָיו שֶׁל רוֹעֶה מְצָרְפָן. בָּעֵי רַב אָשֵׁי: כַּלְבָּא דְּרוֹעֶה מַאי? כֵּיוָן דְּקָרֵי לֵיהּ וְאָתֵי לָא מִצְטָרְפִי, אוֹ דִלְמָא זִימְנִין דְּלָא אָתֵי, וּמִצְטָרֵךְ אִיהוּ לְמֵיזַל וְאֵתוּיֵהּ? תֵּיקוּ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הַיַּרְדֵּן מַפְסִיק לְמַעְשַׂר בְּהֵמָה. אָמַר רַבִּי אַמֵּי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵין שָׁם גֶּשֶׁר, אֲבָל יֵשׁ שָׁם גֶּשֶׁר — גֶּשֶׁר מְצָרְפָן. אַלְמָא, מִשּׁוּם דְּלָא מִיקָּרְבָן הוּא. מֵיתִיבִי: הָיוּ לוֹ בִּשְׁנֵי עֶבְרֵי הַיַּרְדֵּן אֵילָךְ וְאֵילָךְ, אוֹ בִּשְׁנֵי אַבְטִילָאוֹת כְּגוֹן שֶׁל נָמֵר וְנָמוֹרִי — אֵין מִצְטָרְפִין, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר חוּצָה לָאָרֶץ וָאָרֶץ. וְהָא חוּצָה לָאָרֶץ וָאָרֶץ כִּמְקוֹם שֶׁיֵּשׁ גֶּשֶׁר דָּמֵי, וְקָתָנֵי: לֹא מִצְטָרְפִין! אֶלָּא אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַיְינוּ טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר קְרָא: "וְהַיַּרְדֵּן יִגְבֹּל אֹתוֹ לִפְאַת קֵדְמָה", הַכָּתוּב עֲשָׂאוֹ גְּבוּל בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אֶלָּא מֵעַתָּה, "וְתָאַר הַגְּבוּל" "וְעָלָה הַגְּבוּל", הָכִי נָמֵי הַכָּתוּב עֲשָׂאוֹ גְּבוּל בִּפְנֵי עַצְמוֹ! שָׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר קְרָא: "זֹאת תִּהְיֶה לָכֶם הָאָרֶץ לִגְבֻלֹתֶיהָ סָבִיב", כּוּלַּהּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוּל אֶחָד הִיא. אִי הָכִי, יַרְדֵּן נָמֵי! "אֶרֶץ" — וְלֹא יַרְדֵּן. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא — הַיְינוּ דְּקָתָנֵי "יַרְדֵּן", אֶלָּא לְרַבִּי אַמֵּי — לִיתְנִינְהוּ לְכוּלְּהוּ נְהָרוֹת! קַשְׁיָא. לֵימָא כְּתַנָּאֵי: "כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אַרְצָה כְּנָעַן", "אַרְצָה" — אֶרֶץ כְּנַעַן, וְלֹא הַיַּרְדֵּן אֶרֶץ כְּנַעַן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ קֵדְמָה מִזְרָחָה", מָה יְרֵחוֹ אֶרֶץ כְּנַעַן, אַף יַרְדֵּן אֶרֶץ כְּנַעַן. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין "יַרְדֵּן" אֶלָּא מִבֵּית יְרֵחוֹ וּלְמַטָּה. לְמַאי הִלְכְתָא? אִילֵּימָא לְנוֹדֵר — הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וְכֹל הֵיכָא דְּקָרוּ לֵיהּ "יַרְדֵּן" אִיתְּסַר לֵיהּ! אֶלָּא לְמַעְשַׂר בְּהֵמָה. [א]תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: יַרְדֵּן יוֹצֵא מִמְּעָרַת פַּמְיָיס, וּמְהַלֵּךְ בְּיַמָּהּ שֶׁל סִיבְכִי, וּבְיַמָּהּ שֶׁל טְבֶרְיָא, וּבְיַמָּהּ שֶׁל סְדוֹם, וְהוֹלֵךְ וְנוֹפֵל לַיָּם הַגָּדוֹל, וְאֵין "יַרְדֵּן" אֶלָּא מִבֵּית יְרִיחוֹ וּלְמַטָּה. [ב]אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "יַרְדֵּן"? שֶׁיּוֹרֵד מִדָּן. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב אָשֵׁי: אַתּוּן מֵהָתָם מַתְנִיתוּ לַהּ, אֲנַן מֵהָכָא מַתְנֵינַן לַהּ, "וַיִּקְרְאוּ (לוֹ) לְלֶשֶׁם דָּן בְּשֵׁם דָּן אֲבִיהֶם". וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: לֶשֶׁם זוֹ פַּמְיָיס, וְתַנְיָא: יוֹצֵא יַרְדֵּן מִמְּעָרַת פַּמְיָיס. אָמַר רַב כָּהֲנָא: זַכְרוּתֵיהּ דְּיַרְדְּנָא מִמְּעָרַת פַּמְיָיס, הֵיכָא דְּאָמַר: "לָא שָׁתֵינָא מַיִם מִמְּעָרַת פַּמְיָיס" — אִיתְּסַר לֵיהּ בְּכוּלֵּיהּ יַרְדְּנָא. [ג]זַכְרוּתָא דִּדְמָא — כַּבְדָא, כִּדְרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּבֵד שֶׁנִּימּוֹחַ — מְטַמֵּא בִּרְבִיעִית. [ד]זַכְרוּתָא דְּמַיָּא — פְּרָת, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הַנּוֹדֵר מִמֵּימֵי פְּרָת — אָסוּר בְּכָל מֵימוֹת שֶׁבָּעוֹלָם. הֵיכִי דָמֵי? אִילֵּימָא דְּאָמַר "לָא שָׁתֵינָא מִמֵּימֵי דִּפְרָת" — מֵי פְּרָת הוּא דְּלָא שָׁתֵינָא, הָא מִנַּהֲרָא אַחֲרִינָא שָׁתֵינָא. אֶלָּא, דְּאָמַר: "לָא שָׁתֵינָא מִמַּיִם דְּאָתוּ מִפְּרָת", דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כָּל הַנְּהָרוֹת לְמַטָּה מִשְּׁלֹשָׁה נְהָרוֹת, וּשְׁלֹשָׁה נְהָרוֹת לְמַטָּה מִפְּרָת. וְהָאִיכָּא

עֵינָתָא

רש"י

מכפר עותני לכפר חנניה שנים ושלשים מילין וצפורי מצרפתן באמצע: תרגמה שמואל אליבא דרב דהא דקתני אחת באמצע לאו אריסא קאי דאיירי בחמש אלא כגון שיש לו תשע מכאן וט' מכאן כו': ולשמואל דלא בעי דתהוי אמצעית חזיא לצרוף השתין אפילו רועה יש לו דירה באמצע ואין לו שום בהמה לצרפן: ואפילו כליו של רועה מונחין באותו כפר מצרפן הואיל וסופו דרועה למיזל התם ומשקליה וקרינן ביה מונה: דקרי ליה ואתי ולא מצטריך רועה מיזל התם ולא קרינא ביה מונה: דלא מקרבן שאין יכולין ליילך זו אצל זו לא הבהמות ולא רועה: אבטילאות קונטריל"ש שני אפרכיות ובמלכות אחת: נמר ונמורי שני אבטילאות אין מצטרפות אע"ג דסמוכות זו לזו בתוך מיל אחד: במקום שיש שם גשר דמי דהא אין שם נהר וקתני דחוצה לארץ וא"י [ואפילו] כגון עומדות בתוך מיל אלא שזו בארץ וזו בח"ל אין מצטרפין: והירדן יגבל אותו בספר יהושע (יח) בגבול אחד מן השבטים: אלא מעתה כל דכתיב בנחלת השבטים ותאר הגבול ה"נ דכל שבט ושבט גבול בפני עצמו ואם יש לו בנחלת שבט זה ובנחלת שבט זה (ובנחלת שבט זה) אין מצטרפין ואפילו בתוך ששה עשר מיל א"כ אמאי נקט חוצה לארץ וארץ: זאת תהיה לכם וגו' לאחר שמנאן כולן עשאוה ארץ אחת: ארץ כתיב בקרא זאת תהיה לכם הארץ גבולותיה דארץ חשיב חד ולא גבולות דירדן: לר' אמי דאמר משום דמירחקו לתני כל הנהרות מפסיקין: (לימא) כתנאי אי ירדן חשוב ארץ כנען ולא יפסיק אי לא: מבית יריחו ולמטה אבל כל מה דמשיך למעלה מיריחו לא ירדן הוא דבטל חשיבותו שמתערב בימים גדולים: לנודר דהנודר מן הירדן יהא מותר לשתות מיריחו ולמעלה: מדן שם מקום: אתון מתקריא דשמא ירדן מתניתו לה: ממערת פמיים אלמא מדן אתי: זכרותיה דירדנא עקרו של ירדן: זכרותא דדמא עקר הדם הוי כבד: מטמא באהל: ברביעית כתורת דם המת: לא שתינא ממימי פרת מים הנקראים פרת קאמר והלך אחר לשון בנ"א דאדם הנודר אין דעתו אלא אחר שם שהוא רגיל לקרות לאותו מקום: כל הנהרות שבעולם למטה חוץ מג' נהרות חדקל ופישון וגיחון שכל הנהרות שבעולם באים משם:

תוספות

אמר קרא יגבל אותו לפאת קדמה בגבול בנימין כתיב בס' יהושע ולא כמו שכתוב בספרים: שאני התם דאמר קרא זאת תהיה לכם הארץ לגבלתיה סביב בפ' ואלה מסעי כתיב האי קרא וקראי של מעלה ותאר הגבול ועלה הגבול כתיב בספר יהושע (שם) כל חלוק כל שבט ושבט ואשמועינן האי קרא דאלה מסעי דכל גבול ארץ ישראל אחד ולא כמו שפי' הקונטרס דלאחר שמנאן עשאה ארץ אחת דמשמע דשניהם כתובים במקום אחד ואינו כן דהאי כתיב באורייתא והאי כתיב בנביאים: מעבר לירדן ירחו קדמה מזרחה כתיב מה יריחו ארץ כו' וא"ת אי מירדן יריחו קדרש לאתקוש זה כתיב בכמה מקומות וי"ל דלדוקא מייתי האי קרא דכתיב באלה מסעי לאחר שמנה תחומי ארץ ישראל וכתיב (שם) ויען משה וגו' על שני המטות וחצי המטה לקחו נחלתם מעבר לירדן ירחו קדמה מזרחה דמשמע דירדן הוה מעיקר ארץ ישראל ולא בכלל גבול שני המטות כמו שיריחו לאו בכלל גבולם: אין ירדן אלא מבית ירחו ולמטה פרש בקונטרס אבל מה דמשיך למעלה מיריחו לאו ירדן הוא דבטל חשיבותיה שמתערב בימים גדולים וקשה לפרושו דאם למעלה בטל חשיבותו לפי שמתערב א"כ למטה נמי שהרי כבר נתערב בימים למעלה וי"ל אע"פ שנתערב למעלה בימים יכול להיות שלמטה יוצא מן המים והולך בלא תערבת כדקאמר בסמוך שמהלך בימה של סבכי ובימה של טבריא ובימה של סלום והולך ונופל לים הגדול משמע דנכר כשיוצא מכל אותם הימים והולך ונופל בים הגדול וכדאמרינן נמי בב"ר בפ' בראשית דהאין ירדנא מהלך גו ימא דמלחא ולא מתערב ומיהו קשה לפרוש הקונט' דהמ"ל בטל חשיבותו למטה מיריחו יותר מלמעלה דאמת הוא שלמטה מיריחו מתרחב יותר והולך לים המלח דגבול למטה מטה בנימין הוה בין בני יהודה ובין בני יוסף כדכתיב ביהושע (יח) ויהודה היה עומד מנגב של ארץ ישראל ובני יוסף מצפון ובנימין באמצע וגבול יהודה היה מחזיק כל ארך א"י ממזרח למערב וים המלח היה עומד ליהודה בכל מזרחו ובמקום שהיה כלה הירדן נופל לתוכו שם כלה מזרחו של יהודה לצד צפון כדכתיב ביהושע (טו) גבי תחום בני יהודה וגבול קדמה ים המלח עד קצה הירדן והירדן היה גבול מזרחו של בנימין כדכתיב בסוף והירדן יגבל אתו לפאת קדמה וכשמנה גבול צפוני של בנימין ממזרח למערב כתיב להם גבול צפון מן הירדן ועלה הגבול אל כתף ירחו ועלה בהר ימה פי' מצד גבול הצפוני שלהם מן הירדן שבמזרח מתחיל המצר ועלה אל עבר כתף יריחו מצפון ועלה משם אל המערב אל עבר ירדן ומושך החוט בצפונו של יריחו נמצאת יריחו לפנים מן החוט בחלק בנימין וחוזר ומונה גבול מערב מצפון לדרום ואח"כ גבול דרומית ממערב למזרח ובסוף גבול דרומית לצד מזרח כתיב והיו תצאות הגבול אל לשון ים המלח צפונה אל קצה הירדן נגבה זה גבול נגב פירוש צפונה של לשון שכל הים בגבול יהודה הרי כל המקראות מוכיחות שהירדן היה הולך מצפון לדרום ונופל בים המלח בסוף גבול בנימין לצד דרום ויריחו היה לבנימין מצד הצפון ולמה לא היה חשיבות הירדן מיריחו ולמעלה והלא לא היה שם ימים על סוף גבול בנימין שנופל בים המלח ונראה לפרש דמקרא קא דריש דאין קרוי לירדן אלא מבית יריחו ולמטה דקרא והירדן יגבל אותו משתעי מבית יריחו ולמטה:

מסורת הש"ס

א בבא בתרא עד:

ב תענית ד.

תורה אור השלם

וְהַיַּרְדֵּן יִגְבֹּל־אֹתוֹ לִפְאַת־קֵדְמָה זֹאת נַחֲלַת בְּנֵי בִנְיָמִן לִגְבוּלֹתֶיהָ סָבִיב וגו' [יהושע יח, כ]

וְתָאַר הַגְּבוּל וְנָסַב לִפְאַת־יָם נֶגְבָּה מִן־הָהָר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי בֵית־חֹרוֹן וגו' [יהושע יח, יד]

וַיְהִי לָהֶם הַגְּבוּל לִפְאַת צָפוֹנָה מִן־הַיַּרְדֵּן וְעָלָה הַגְּבוּל אֶל־כֶּתֶף וגו' [יהושע יח, יב]

וְיָרַד הַגְּבוּל הַיַּרְדֵּנָה וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו יָם הַמֶּלַח זֹאת תִּהְיֶה וגו' [במדבר לד, יב]

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן וגו' [במדבר לג, נא]

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן וגו' [במדבר לה, י]

שְׁנֵי הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה לָקְחוּ נַחֲלָתָם מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ וגו' [במדבר לד, טו]

וַיִּקְרְאוּ אֶל־בְּנֵי־דָן וַיַּסֵּבּוּ פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ לְמִיכָה מַה־לְּךָ כִּי נִזְעָקְתָּ [שופטים יח, כג]

וַיֵּצֵא גְבוּל־בְּנֵי־דָן מֵהֶם וַיַּעֲלוּ בְנֵי־דָן וַיִּלָּחֲמוּ עִם־לֶשֶׁם וַיִּלְכְּדוּ אוֹתָהּ וגו' [יהושע יט, מז]

שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַסֹּבֵב אֵת כָּל־אֶרֶץ הַחֲוִילָה אֲשֶׁר־שָׁם וגו' [בראשית ב, יא-יד]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פז' מהל' בכורות הל' ג:

ב מיי' פג' מהל' טומאת מת הל' יד:

ג מיי' פט' מהל' נדרים הל' יח, טוש"ע יו"ד סי' ריז סעי' כה:

רבינו גרשום

אמר רב חמש מכאן וחמש מכאן וחמש באמצע. דהני חמש חזיין לאיצטרופי להכא ולהכא דכי אזיל רועה נבי הא דבאמצע שלטא עייניה ט"ז מיל להכא וט"ז מיל להכא ומצטרפי דקרינן ביה מונה למאן חזי להכא ולהכא:

ציפורי עומדת בין כפר חנניה וכפר עותני ובין שלשתן לא הוי אלא ל"ב מיל:

תיובתא לרב דאמר חמש בעינן באמצע כי היכי לליחזי לאיצטרף להכא ולהכא:

תרגמה שמואל כו'. ואחד באמצע. דההיא חדא חזיא לאיצטרף הכא והכא:

אפילו רועה ואפילו כליו. כלומר לא תימא דכי הוי בהמה באמצע מצטרף אפילו רועה או כליו דקאי באמצע מצרפין דהא מצי חזי הכא והכא. וכליו דכי אתא לאיתויי כליו דקאי באמצע שלטא עיניה הכא והכא:

כלבא דרועה. דקאי באמצע מי מצרף אי לא:

כיון דקרי ליה לכלבא אתי לגביה ולא מצטרך רועה למיזל לגביה לאיתויי דלא אזיל התם לאמצע ולא שליט עיניה להכא והכא לא מצרפן או דלמא כו':

אלמא. דהאי דקאמר ירדן מפסיק משום דלא מיקרבן הוא בשאין שם גשר דלא מצו הני למיקרב להני:

אבטלאות. כרכים גדולים:

דכמקום שיש שם גשר דמי. דאין שם מים ביניהם ומצו למיזל הני להני ולא מיצטרף:

עשאו גבול בפני עצמו. ומפסיק הכי נמי דאם יש לו בהמות בגבול של ב' שבטים דלא מיצטרפי:

כולה א"י גבול אחד היא. ומיצטרפי:

אי הכי ירדן נמי. מא"י היא ולא יפסיק:

בשלמא לר' חייא דאמר משום דירדן איקרי גבול היינו דקתני הירדן מפסיק אלא לר' אמי דאמר משום דלא מיקרבן הוא ליתני כל נהר סתם מפסיק:

אילימא לנודר. שלא ישתה מן הירדן:

וכל היכא דקרו ליה ירדן. בין למטה בין למעלה ליתסר:

אלא למעשר בהמה. להפסיק דלא מפסיק אלא למבית יריחו ולמטה:

זכרותיה. עיקרו של ירדן שמשם גדל היינו ממערת פמיים:

מטמא ברביעית. כדינו של דם המת:

דכרותא דמיא. עיקרו של כל מימות של עולם פרת ממנו יוצאין:

ושלשה נהרות. גיחון פישון חדקל:

למטה מפרת. כלומר דכל מימות יוצאין ממנו:

נה:

מעשר בהמה פרק תשיעי בכורות

עין משפט נר מצוה

א מיי' פו' מהל' בכורות הל' י, סמג עשין יב:

רבינו גרשום

והא איכא עיניתא דמילתיין. סברא׳ ההריס סנרא׳ן סאין יוצאין ממנו:

הנהו מולמי לפרת ניהה. כלומר סיונות נמסכין ממנו תחת אחרן ונוכנין על ראשי ההריס:

הוא פרת דמעקרא. להכי כתיב ביה הוא לומר שהוא קולס נאלו:

מימיו פרין ורבין. שמתגברין ביותר:

מכיפיה מתברך. מגאוקין הוא מתברך שאינו מתגדל נא מנשמים ולא מתעצות אלא מעצמו והיינו פלגא לרב לאיהו לאמר שהלא רבא פרת לומר שמגשמים הוא מתגדל:

ומפני ביומי תשרי ומניחן בקרקעית הנהר לפי שכל הנהרות מתמעטין ביומי תשרי מן החום שהיה ויש טיט בקרקעית המים בעיקר הנהר והיה מים המעטין כדי שלא יפקעו רגליהן כטיט ולריהו חעיקה לטובלה והיא לאחר שמואל לעיל נהרא מכיפיה מתברך הוי פלגא אהא לאמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין כלומר אין זוחלין בלבד מטהרין אלא פרת ביומי תשרי לפי שכבר נתמעטו מימי הנשמים שנטפו בו אלמא מימי גשמים הוא מתגדל ביומי ניסן כשמתפשרין הנגנים והמעור ואיהו אמר לאינו מתגדל אלא מכיפיה:

מסורת השי"ס

א רות רבה

ב נדה סז.; שבת סה:

ג שבת סה:

ד מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

תורה אור השלם

[בראשית ב, יד]

[ירמיהו יז, ח]

[שמות כב, כח]

[דברים כב]

הוא פְּרָת דְּמַעֲקָרָא פַּרוּשׁ וְלֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָטָן קוֹרֵהוּ רַבִּינוּ יִרְמְיָה פְּרָת דְּמַעֲקָרָא שֶׁשָּׁמוֹ פְּרָת מִקְּלֹס שֶׁמִּתְחַיֵּל לְפָרֵל לוֹ׳ רָאשִׁים וּכְשֶׁמִּתְחַיֵּל לְפָרֵל יוֹצְאִים הָאֲדָרִים זֶה לְצַד זֶה [וְזֶה לְצַד זֶה] וּפְרָת הוֹלֵךְ בְּיָשָׁר לְדַרְךְ הַנּוֹכוֹ וּכְפָרַשַׁת שְׁקָנִים יָבֵל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַקָּנִיר בְּסִנּוּיִם דְּפְרָת תּוֹקְפוֹ כְּנֶגֶד שְׁנֵי נְהָרוֹת וְכֵן מִשְׁמַע בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה שֶׁהוּא גָּדוֹל שֶׁאוֹתְרִים לְפְרָת מִפְּנֵי מָה אֵין הוֹלֵךְ הוֹלֵךְ וְהוּא אוֹמֵר פְּרוֹתֵי מְעִילִין עָנִי אוֹתְרִים לְחָלְקָן מִפְּנֵי מָה הוֹלֵךְ הוֹלֵךְ וְהוּא אוֹמֵר אֶלְנוּאִי חֲשֵׁמִיעַ קוֹנוֹ וְחָלְקֵה מִשְׁמַע לְחָלְקָן קָטָן (סְכוּעוֹת שָׁם מז:) עַל הַנָּהָר הַגָּדוֹל נָהָר פְּרָת עֶבֶל הָלֵךְ כְּמֶלֶךְ דְּמִשְׁמַע זַוְקָה מִשּׁוּם ר"י קוֹרֵהוּ גָּדוֹל:

מְסַיַּע לֵה לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר שְׁמוּאֵל נַהֲרָא מִכִּיפֵּה מִבְּרִיךְ הע"ג לְשִׁמוּאֵל חִירֵי בְּכָל הַגְּדָרוֹת וגר"מ מִשְׁמַע לְגִקָטוּ פְּרָת לַוְקָה לְגִקָרָא שְׁמוֹ פְּרָת שֶׁמִּימָיו פָּרִיס וְרָבִיס אֵינוּ אֶלָּא מִשּׁוּם לְפְרָת מִתְבָּרֵךְ יוֹתֵר לְפִי שֶׁהוּא רוֹאֵשׁ לְכֻלָּם נִקְרָא פְּרָת ע"ש שֶׁכֻּלָּם מִתְבָּרְכִי׳ [מִכִּיפֵּה לְפְרָת] וְכֵן פִּי׳ ר"ת בְּתִשּׁוּבָה לְפִי שֶׁפְּרָת הוּא לְמַעְלָה מִכָּל הַגְּדָרוֹת וְהוּא רִמְיָה כּוֹ לְכִשֶׁהוּא רָבָה כָּל הַגְּדָרוֹת שׁוֹתִין מִמֶּנּוּ תֶּלֶת הַבְּתוּב פְּרִיָּה וּרְבִיָּה כּוֹ לְכִשֶׁהוּא רָבָה כָּל

כְּלִמְתַרְגֵּס סֶלַע כִּפָּה: מִטָּרָא בְּמַעֲרְבָא סָהֲדָא רַבָּה פְּרָת כָּאן מַשְׁמַע לְפְרָת הוֹלֵךְ מא"י לְבָבֶל וְכְלְפָרַשַׁת לְעֵילוּ כְּפִ' מוּמִין לְאֵלּוּ (כְּכוֹרוֹת שָׁם מז:) מַשְׁמַע מִתּוֹךְ כָּךְ יָבֵן עֵרֶן מִבְּמַעֲרַב דְּעוֹלָם לְבָבֶל הוּא בְּצַפּוּנִית מִזְרָחִית שֶׁל א"י וּלְבָבֶל נָא"י מַעֲרָבָא וְאָמְרִינַן בְּנֹא יַחְפֹּר (כ"ב שָׁם פה:) לְבָבֶל בְּצַפּוּנִית שֶׁל א"י עוֹמֶדֶת לְכִתּוּב מִנְּפוֹן תְּפַתַּח הָרָעָה וְגו' אַלְמָא פְּרָת הוֹלֵךְ מִמַּעֲרָב לְמִזְרָח וּמִשְׁמַע שֶׁכָּךְ הוּא מִתְחַנֵּת יְצִיאָתוֹ כְּלִאְמְרִינַן הוּא פְּרָת לְמַעֲרָבָא

אַלְמָא יָבֵן עֵרֶן מִבְּמַעֲרַב דְּעוֹלָם וְכֵן מִשְׁמַע כב"ר דְּקָאָמַר כָּכָל מְקוֹם מְעָנוּ רוּחַ מִזְרָחִית קוֹלָטַת [קוֹלָטַת] חלה"ר לְכִתּוּב וַיַּגְרֵשׁ אֶת הָאָדָם וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן עֵדֶן אֶת הַכְּרוּבִים [קוֹלָטַת] קַיִן לְכִתּוּב וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ נוֹד קִדְמַת עֵדֶן וְגַבֵּי מִשָּׁה נָמֵי לְכִתּוּב אֶת מִזְרָחָה שֶׁמֶשׁ עָרִים מִזְרָחָה שֶׁמֶשׁ מִשְׁמַע שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁנִּכְנַס כּוֹ חלה"ר הוּא בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל ג"ע ס"מ בְּמַעֲרַב דְּעוֹלָם וְתַמָּה לְכִפְרָק

הַמּוֹבֵר אֶת הַסְּפִינָה (כ"ב שָׁם פא.) חָמְרִינַן הָשְׁמֶשׁ הַאי דְּסִמְקָא נַעֲרָא וְתָבְנָא דְּחָלְפָא חַוְרֵי דְּגַן עֵדֶן מִשְׁמַע לְבְמִזְרָח דְּעוֹלָם קָאֵי לְבַסְּרִית חַמָּה בְּמִזְרָח וְכֵן פִּי׳ שֶׁם רַבֵּינוּ שְׁמוּאֵל מִלְּכְתִּיב וַיִּטַּע גַּן בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם וגא"ג לְמִתַּרְגְּמִינַן מִבָּלְקְמִין מִבָּכָל מְקוֹם מִשְׁמַע נָמֵי מִזְרָח לְהָכִי נָמֵי קַדְמַת עֵדֶן מִקֶּדֶם גַּן עֵדֶן מִשְׁמַע כב"ר שֶׁהוּא מִזְרָח וּמְתַרְגֵּס מִבָּלְקְמִין וּמִיהוּ קָרָא

חִיבָּא לְחוּוֵי שֶׁהוּא מִזְרָחוֹ שֶׁל עֵדֶן גּוּפָה בְּמַעֲרַב דְּעוֹלָם וְלָא חָבְפָא דְּפָרוּסֵי וְלָא חָבְפָא מִשּׁוּם קָחָמַר בְּסַחֲרִית כְּשֶׁחַמָּה יוֹצֵאת עַל גַּבֵּי חֲרֵבִי עֵדֶן וְאִיהוּ מִכּוֹפֵּר לוֹמַר מִסְתַּבֵּר לוֹמַר בְּעֵדֶן גַּן בְּמַעֲרַב מִכֹּח אוֹר שֶׁל בֵּיאוּפָא שֶׁמִּזְרָחוֹ וְחַיִּין תַּמָּה עַל הַטַּעַם זֶה דְּבְכָל מְעָנוּ בְּשֶׁנְּפְרַס צָרִיךְ לְאוֹמְרוֹ דְּקָאָמַר הָתָם וְאִיכָּא לְאָמְרִי בְּשֶׁחַמָּה מִסְתַּבֵּר לוֹמַר עַל גַּבֵּי חֲרֵבִי עֵדֶן

מִדָּה מַמֵּימֵי גְּשָׁמִים וּלְעֵילוּ אָמַר מִבְּיאוּפָא דְּחָלְפָא חַוְרֵי דְּגַן עֵדֶן מִשְׁמַע דְּבְמִזְרָח לְבַסְּרִית חַמָּה בְּמִזְרָח וְכֵן פִּי׳ שֶׁם רַבֵּינוּ שְׁמוּאֵל מִלְּכְתִּיב וַיִּטַּע גַּן בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם וגא"ג לְמִתַּרְגְּמִינַן מִבָּלְקְמִין מִבָּכָל מְקוֹם מִשְׁמַע נָמֵי מִזְרָח לְהָכִי נָמֵי קַדְמַת עֵדֶן מִקֶּדֶם גַּן עֵדֶן מִשְׁמַע כב"ר שֶׁהוּא מִזְרָח וּמְתַרְגֵּס מִבָּלְקְמִין וּמִיהוּ קָרָא

חִיבָּא לְחוּוֵי שֶׁהוּא מִזְרָחוֹ שֶׁל עֵדֶן גּוּפָה בְּמַעֲרַב דְּעוֹלָם וְלָא חָבְפָא מִשּׁוּם קָחָמַר בְּסַחֲרִית כְּשֶׁחַמָּה יוֹצֵאת עַל גַּבֵּי חֲרֵבִי עֵדֶן וְאִיהוּ מִכּוֹפֵּר לוֹמַר מִסְתַּבֵּר לוֹמַר בְּעֵדֶן גַּן בְּמַעֲרַב מִכֹּח אוֹר שֶׁל בֵּיאוּפָא שֶׁמִּזְרָחוֹ וְחַיִּין תַּמָּה עַל הַטַּעַם זֶה דְּבְכָל מְעָנוּ בְּשֶׁנְּפְרַס צָרִיךְ לְאוֹמְרוֹ דְּקָאָמַר הָתָם וְאִיכָּא לְאָמְרִי בְּשֶׁחַמָּה מִסְתַּבֵּר לוֹמַר עַל גַּבֵּי חֲרֵבִי עֵדֶן

עֵינְתָא לְמִתַּלְגָּן עֵינוֹת הַמַּיִם הַנּוֹבְעוֹת בְּהָרִים רְמִיס וְהָגָהוּ חוּוּ גְּבוֹהִים מִפְּרָת וְהִיכִּי אָתוּ מִפְּרָת: סַלְמֵי לִפְרָת מִתַּחְתֵּן תַּחַת הַקַּרְקַע וְעוֹלִין בְּהָרִים כְּמוֹ סַלָּס: וְהַנָּהָר סְרִכְיוּעֵי לִכְמֵל מַנְיוּהוּ חַיֵּיס לְהוּ וְאַתְּ אָמְרַתְּ לְמַעְלָה קָאָתוּ: הוּא פְּרָת דְּמַעֲקָרָא הוּא פְּרָת הַנִּזְכָּר לְמַעְלָה וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן וגו' שֶׁהַסַּלְּסָה נִפְרָדִין מִמֶּנּוּ: יוֹכֵל שֶׁמּוֹ שֶׁל פְּרָת. וְעַל יוּכַל יִשָּׁלַח שָׁרְשָׁיו וגו' בְּעֵדֶן הַחַיִּים מִשְׁתַּעֵי חֶרֶל וְעֵדֶן הַחַיִּים בְּגַן עֵדֶן הוּא וּפְרָת הוּא הַמַּשְׁקֶה גַּן עֵדֶן: פְּרִין וְרְבִין שֶׁגָּדֵל וְרָבָה בְּלֹא שׁוּם מָטָר: שֶׁהֶרֶל רַבָּה פְּרָת פְּרָת יוֹרֵד מא"י לְבָבֶל וּכְשֶׁהַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין בא"י פְּרָת בְּבָבֶל שֶׁגָּדֵל מַחֲמַת הַגְּשָׁמִים: מִקְּוֵה בִּיאוֹתַי נִיסָן וְלָא מִקְוֵה מַיִם חַיִּים נוֹבְעִים בַּבַּיִת וְלֹא הָיָה מַעְיָן לְטַבֵּל בְּגְרוּת שֶׁבַּגְּשָׁמִים יָרְדוּ גְּשָׁמִים הַרְבֵּה וְחָבֵּס מַיִם שֶׁמֵּעֵל יָרְדוּ מַיִם שֶׁנּוֹטְפִין מַעֲבִים לְתוֹךְ הַגָּדֵר וְהָבֵּז כְּתִיב מַיִם חַיִּים. ג"א עַל הַזּוֹחֲלִים עַל אוֹתָם שֶׁנָּפְלוּ מִן הָעָבִים לַקַּרְקַע וּמִן הַקַّרְקַע וְחָלוּ וְחָלוּ לְתוֹךְ הַגָּדֵר לְאֵי לָא נוֹטְפִים מִשּׁוּם זוֹחֲלִים לָא מִפְּסָלֵי לְאֶחְרִינִן בְּפִ' רֹאשׁוֹן לְתִמּוּרָה (לְף יב.) הַשְּׁחוּבָה מִטַּהֲרַת בְּהִמְשָׁכָה לְהַיְנוּ שֶׁמִּמְּשִׁיךְ מַיִם שֶׁאוֹכִים לְתוֹךְ הַמִּקְוֶה עַל יְדֵי עֲנוֹרוֹת: זוֹחֲלִין נוֹבְעִין: וּמִמַּעֲנֵי בִּיאוֹתַי תִּשְׁרֵי כְּשֶׁהָיוּ טוֹבְלוֹת בַּגְּדֵר בִּיאוֹתַי תִּשְׁרֵי הֵי' עוֹשֶׂה לָהֶם מַחֲנָלוֹת שֶׁל קַיִּס שֶׁקּוֹרִין קַלוּיי"ס וּמִשְׁלִיכִין לְתוֹךְ הַמַּיִם וְעוֹתְלוֹת עֲלֵיהֶן וְטוֹבְלוֹת לְפִי שֶׁבִּיאוֹתַי תִּשְׁרֵי יֵשׁ טִיט רַךְ בְּגְדֵרוֹת אֲבָל סְפָתָם וְחוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יַעֲלֶה טִיט לְמַעְלָה עַל רַגְלֵיהֶן וְיִהְיֶה חוֹלֵץ: ה"נ וּפְלִינָא לְוִיבָּה לְאַחֵרִים כְּלוֹמַר פְּלִינָא שֶׁמּוּאֵל אַלְשְׁמוּאֵל: אֵין הַמַּיִם מְטַהֲרִין בְּזוֹחֲלִין לְכָל שָׁעָה מַיִם נוֹטְפִין רְבִין עֲלֵיהֶן: אֶלָּא פְּרָת בִּיאוֹתַי תִּשְׁרֵי: הַיְינוּ בְּמַעֲרָבָא עַל יְדֵי הַגְּשָׁמִים וְרְבִין וְזוֹחֲלִין הַנּוֹבְעִים מִמַּעְיְנוֹת מְרֻבִּין וְעוֹד שֶׁהַתֵּשְׁרֵי סוֹף יְמֵי הַקַּיִץ וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים (הַרֵי) זְמַן מְרֻבֶּה אֶלְמָא עֲדָרוֹת מִתְרַבִּין

מִמַּעְיְנוֹת מְרֻבִּין וְעוֹד שֶׁהַתֵּשְׁרֵי סוֹף יְמֵי הַקַּיִץ וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים (הַרֵי) זְמַן מְרֻבֶּה אֶלְמָא עֲדָרוֹת מִתְרַבִּין

מַמְעַנֵּי בִּיאוֹתַי תִּשְׁרֵי: וּמַמְּפָצֵי בִּיאוֹתַי תִּשְׁרֵי בְּרוּם שֶׁנּוֹטְעוֹת בְּהָרִים רְמִיס וְהָגָהוּ חוּוּ גְּבוֹהִים מִפְּרָת וְהִיכִּי אָתוּ מִפְּרָת: (עַיָּה לְף סו:) אֶלְמָר שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק שֶׁהוּא לוֹ תְּעוֹבֵד בַּמֶּמֶל וגא"ג לְהַסְּתָּם לֵיכָּא טִיט שֶׁל עַצְמָה וּבַתְּרָה מְיֵיתִי הַךְ אֶלְמוּאֵל לְהָכָא מִיתִּי הָא אֶלְמָר רַב גִּדֵּל אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: הוּא פְּרָת דְּמֵעִיקָּרָא. (א) תַּנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: "יוּבַל" שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל מַיִם וְעַל יוּבַל יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו", וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "פְּרָת"? שֶׁמִּימָיו פָּרִים וְרָבִים. מְסַיֵּיע לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: נַהֲרָא מִכִּיפֵּיהּ מִבְּרִיךְ. וּפְלִיגָא דְּרַב, דְּאָמַר רַב אַמִּי אָמַר רַב: מִיטְרָא בְּמַעְרְבָא סָהֲדָא רַבָּה פְּרָת. (ב) אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל עָבִיד לֵהּ לִבְנָאתֵיהּ מִקְוֶה בְּיוֹמֵי נִיסָן, וּמַפְּצֵי בְּיוֹמֵי תִּשְׁרֵי. מִקְוֶה בְּיוֹמֵי נִיסָן — סָבַר לַהּ כְּרַב, דְּאָמַר רַב אַמִּי אָמַר רַב: מִיטְרָא בְּמַעְרְבָא סָהֲדָא רַבָּה פְּרָת, שֶׁמָּא יִרְבּוּ נוֹטְפִין עַל הַזּוֹחֲלִין, וְהָווּ לְהוּ מַי גְּשָׁמִים רוּבָא. וּמַפְּצֵי בְּיוֹמֵי תִּשְׁרֵי. (ג) וּפְלִיגָא דִּידֵיהּ אַדִּידֵיהּ, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין הַמַּיִם נִטְהָרִים בְּזוֹחֲלִין אֶלָּא פְּרָת בִּיאוֹתַי תִּשְׁרֵי. אַמַּתְנִי׳ הַלּוֹקֵחַ, אוֹ שֶׁנִּיתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה — פָּטוּר מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה. (ד) גְּמָ׳ מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב כָּהֲנָא: דְּאָמַר קְרָא "בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן לִי כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ לְצֹאנֶךָ",

מסורת השי"ס

א מנחות צא.

ב מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; תמורה יט:; לעיל כא:

תורה אור השלם

[שמות כב, כט]

[דברים כג]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פו' מהל' בכורות הל' יב:

ב מיי' פג' מהל' איסורי המזבח הל' י:

רבינו גרשום

תניא ענין למעשר בהמה. לאיתיה בעשיה שמכינסן לגיר וקורא לו שם מעשר וסוקרו בסיקרת:

תניא ענין לחטאת ואשם. לאיתיה בעשיה שמקיסן:

הא לא מני אחרת דומיא דבנך בענין לאינו כא על חטא והני כאין על חטא:

אימא תניא ענין לעולה ושלמים. לאיתיה בעשיה ואינן כאין על חטא:

לא ס"ל דומיא לבנך בענין שאינו בא בגדר ונלכה לאפוקי עולה ושלמים דכאין בגדר ונלכה:

אמר רבא הא לא קשיא הניא דרב אסי דאמר קרא כן תעשה שלא יהא לקוח ואיתתי מיעטו הכתוב בזמן שעת עשייה כלומר בזמן שראוי להקרבה יש בו איסור לקוח אבל בשהן עוברין לגיל בהא עשייה לגיל חזי להקרבה ליה בהא איסור לגלוקח:

איסור לקוח חל על מחוסר זמן. שאם לקחו קודם ז' ימים קודם שנראה להקרבה אינו נכנס לגיר להתעשר לעולם אע"ג דלגקחו שלא בשעת עשייה:

מחוסר זמן נכנס לגיר להתעשר. ושעת עשייה קריינן ביה. הלכך יש בו איסור לקוח:

אף מחוסר זמן קדום לפני זמן במעשר וקרב לאחר זמן:

אחזו אתנן שנכנס לגיר להתעשר. דמרבי ליה מתניתין מהכל נכנסין כגון שנתנו לו וחזר ולקחו ממנה.ה)גרלה מלשון רבינו שלא היה לפניו הני בגמ' והא איפסיל ליה בלוקחו אשמתמיטתיה וכו' וע"ש. וכזנה עובדת כוכבים קא מיירי דלא איתחייביה במעשר ומני כי חזר ולקחו ממנה בלקחו שלא בשעת עשייה ולית ביה איסור לקוח. הלכך נכנס לגיר להתעשר. וכתב לשנא אחרינא כגון שנתן לה עובר פרתו וחזר ולקחו ממנה בעוד שהוא עובר דלא חל עליה איסור לקוח. ומיסתבר כלשנא אחרינא:

ואמאי מוקמינן לה בחזר ולקחן ותיעבריה איסי. חזונה עצמה ובמעשר לית ביה איסור אתנן כדאמר לקמן כי משחתם בהם מום בם כל שהמום פוסל בו דבר ערוה פוסל בו ומעשר לא פסיל ביה מום:

בזונה עובדת כוכבים עסקי' דלאו בת עשורי היא:

פָּנֶיךָ אֵינוֹ בְּלָקוּחַ וְלֹא שַׁיְכָא בְּהוּ לְקִיחָה וּמַתָּנָה אֶלָּא אֶצְלוֹ נוֹלְדוּ: וּפְרִיכָ וְהָא בִּבְכוֹר כְּתִיב וְאֶת יַלֶּפֶת מִנָּה מַעֲשֵׂר וְעוֹד בְּכוֹר קָדוֹשׁ בְּלָקוּחַ וּמַתָּנָה שֶׁהֲרֵי מִשְּׁעָה שֶׁנּוֹלַד קָדוֹשׁ: אֲמַר קְרָא כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשַׁרְךָ וְהָא וַדַּאי לָא מָצֵית מוֹקְמַת בִּבְכוֹר דְּהָא מֵרֶחֶם קָדוֹשׁ וְלָא בָּעֵי עֲשִׂיָה שֶׁיִּקְדְּשֶׁנָּה הָאִישׁ: לְחַטָּאת וּלְאָשָׁם לָא צָרִיכָא מִלְּקוּחַ וּמַתָּנָה: לֵוּמְיָא דְּבָנֶיךָ דְּמִסְתַּעֵי בִּבְכוֹר אֶלָּא מִי בְּכוֹר אֵינוֹ בָּא עַל חֵטְא כו': בְּכוֹר אֵינוֹ נֶדֶר וּנְדָבָה אֶלָּא חוֹבָה: וְאֵימָא לְעוֹלַת רְאִיָּה חוֹבָה וְלֹא עַל חֵטְא: בְּכוֹר אֵין זְמַן קָבוּעַ לִקְדֻשָּׁתוֹ אֶלָּא כְּשֶׁנּוֹלַד קָדוֹשׁ: כְּשֶׁעַת עֲשִׂיָה כְּשֶׁעָה שֶׁהֵן רְאוּיִין לְהִתְעַשֵּׂר מִעֵטָ הַכָּתוּב שֶׁלֹּא יְהוּ לוֹקְחִין וּכְמֵעֵי אִמָּן לָאו שְׁעַת עֲשִׂיָה הִיא: ר' יוֹחָנָן חֲזָאי בְּחֶלְמָא כוּ' הַנַּיְלָה נִרְאָה לִי ר"י בַּחֲלוֹם וְהוֹאִיל וְנִרְאָה לִי יוֹלֵעַ אֲנִי כִּי שֶׁלּוֹמֵר הַיּוֹם דְּבַר טַעַם: חָל עַל מְחֻסַּר זְמַן שֶׁאִם נִלְקְחוּ קֹדֶם שְׁבִעַת יָמִים נְגָלֵתוּ שוּב אֵינוֹ נִכְנָס לַגִּיר לְהִתְעַשֵּׂר וְכָל שֶׁכֵּן אִם נִלְקְחוּ גָּלוּל. וְהָא מְחֻסַּר זְמַן לָאו שְׁעַת עֲשִׂיָה הִיא וְאֵינוֹ עָלָיו אֵין לָקוּחַ: וְאִם תִּמְצֵי לוֹמַר מִשְּׁנָה וַדַּאי לָא מָצֵית הִיא הוּא לְגִלְיָה מְחֻסַּר זְמַן שְׁעַת עֲשִׂיָה הוּא וּמִשּׁוּם הָכִי לָקוּחַ חָל עָלָיו וּמִיהוּ בְּמֵעֵי אִמּוֹ מוֹלֶה לְאֵין לָקוּחַ חָל עָלָיו: וְחָזַר וְלָקְחוּ מִמֶּנָּה וְאִם יֵשׁ לוֹ תְּשָׁעָה וְהוּא חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר וְאִם יָצָא אֶחָד מִן הַכְּשֵׁרִין בָּעֲשִׂירִי הֲרֵי טוֹב וְאִם יָצָא הָאֶחָדוֹן בָּעֲשִׂירִי יֵאָכֵל בְּמוּמוֹ לַבְּעָלִים: אִיסְתְּמִיטְתֵּיהּ לְהַאי מַקְשֶׁה הָא אָמַר רַבִּי אַסִּי כו' וְהָכָא נַמִּי כְּגוֹן שֶׁנְּתָנוֹ בְּמֵעֵי אִמּוֹ:

מָה בָּנֶיךָ — אֵין בְּלָקוּחַ וּבְמַתָּנָה, אַף צֹאנְךָ וּבְקָרְךָ — אֵינוֹ בְּלָקוּחַ וּבְמַתָּנָה. וְהַאי בִּבְכוֹר כְּתִיב! אָמַר קְרָא: "כֵּן תַּעֲשֶׂה", אִם אֵינוֹ עִנְיָן לִבְכוֹר, דְּלָא אִיתֵיהּ בַּעֲשִׂיָּיה, דִּבְרֶחֶם קָדוֹשׁ — תְּנֵהוּ עִנְיָן לְמַעְשַׂר בְּהֵמָה. (א)וְאֵימָא: תְּנֵהוּ עִנְיָן לְחַטָּאת וּלְאָשָׁם! דּוּמְיָא דְּבִנְךָ — מָה בִּנְךָ שֶׁאֵינוֹ בָּא עַל חֵטְא, אַף צֹאנְךָ וּשׁוֹרְךָ שֶׁאֵינוֹ בָּא עַל חֵטְא. וְאֵימָא: תְּנֵהוּ עִנְיָן לְעוֹלָה וְלִשְׁלָמִים! דּוּמְיָא דְּבִנְךָ — מָה בִּנְךָ שֶׁאֵינוֹ בָּא בְּנֶדֶר וּנְדָבָה, אַף צֹאנְךָ וּשׁוֹרְךָ כּוּ'. וְאֵימָא: תְּנֵהוּ עִנְיָן לְעוֹלַת רְאִיָּיה! דּוּמְיָא דְּבִנְךָ — מָה בִּנְךָ שֶׁאֵין קָבוּעַ לוֹ זְמַן, אַף שׁוֹרְךָ וְצֹאנְךָ שֶׁאֵין קָבוּעַ לוֹ זְמַן. [א]אִי מָה בִּנְךָ אֵינוֹ בְּלָקוּחַ כְּלָל, אַף שׁוֹרְךָ וְצֹאנְךָ אֵינוֹ בְּלָקוּחַ כְּלָל, אַלְמָה אָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָקַח עֲשָׂרָה עוּבָּרִין בִּמְעֵי אִמָּן — כּוּלָּם נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר? אָמַר רָבָא, אָמַר קְרָא: "תַּעֲשֶׂה" — בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּיה מִיעֵט הַכָּתוּב. גּוּפָא, אָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָקַח עֲשָׂרָה עוּבָּרִים בִּמְעֵי אִמָּן — כּוּלָּן נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר. וְהָא אֲנַן תְּנַן: הַלּוֹקֵחַ אוֹ שֶׁנִּיתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה פָּטוּר מִן מַעְשַׂר בְּהֵמָה! אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: רַבִּי יוֹחָנָן חֲזָאי בְּחֶילְמָא, מִילְּתָא מְעַלְיָא אָמֵינָא. אָמַר קְרָא "תַּעֲשֶׂה", בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּיה מִיעֵט הַכָּתוּב. אִיתִיבֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְיָקִים לְרַבִּי אֶלְעָזָר: הַלָּקוּחַ חָל עַל מְחוּסַּר זְמַן! [ב]אֲמַר לֵיהּ: זוֹ אֵינָהּ מִשְּׁנָה, וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר מִשְּׁנָה — רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה הִיא מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר: מְחוּסַּר זְמַן נִכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, וַהֲרֵי הוּא כִּבְכוֹר, מָה בְּכוֹר קָדוֹשׁ לִפְנֵי זְמַנּוֹ וְקָרֵב לְאַחַר זְמַנּוֹ — אַף מְחוּסַּר זְמַן קָדוֹשׁ לִפְנֵי זְמַנּוֹ וְקָרֵב לְאַחַר זְמַנּוֹ. תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב: אֵיזֶהוּ אֶתְנַן שֶׁנִּכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר? כֹּל שֶׁנְּתָנוֹ לָהּ וְחָזַר וּלְקָחוֹ הֵימֶנָּה. וְהָא אִיפְּסִיל לֵיהּ בְּלוֹקֵחַ! אִישְׁתְּמִיטְתֵּיהּ הָא דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָקַח עֲשָׂרָה עוּבָּרִין בִּמְעֵי אִמָּן — כּוּלָּם נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר.

וְתִיעַשְּׂרֵהּ

וּמַה בִּנְךָ אֵינוֹ בְּלָקוּחַ וּמַתָּנָה כו' וא"ת אֵין לָנוּ אֶלָּא מִשֶּׁאִי אֶפְשָׁר כְּלָאמַר ר"ע בִּמְנָחוֹת פֶּרֶק הַתּוֹלֶה (מְנָחוֹת דַּף פב.) וְי"ל דְּהָתָם הוּא דְּבִנְיָן אָב וְיָלִיף פֶּסַח לוֹרוֹת מִפֶּסַח מַעֲרִיס אָבָל הָכָא הֶיקֵּשׁ הוּא וּמוֹלֶה ר"ע דְּאָמְרִינָן בְּפ' בְּנוֹת כּוּתִים (נְדָה לז:) עַל כָּרְחֵךְ הֵקִישָׁן הַכָּתוּב וא"ת וְהָא בְּהַהִיא דְּתוֹלֶה נָמֵי מַפְקִינָן טַעְמָא דר"א מֵעֲבֶלֶת שֶׁיֵּהָא עֲבוֹלוֹת שֶׁל חוֹלֵשׁ שָׁוֹת בָּהּ וּמוּכָח הָתָם דְּהֵינוּ הֶקֵּשׁ וְאַפ"ה פְּלִיג עֲלֵיהּ ר"ע וְלֹא קִבְּלָהּ מִנָּהּ וְאֵין נוֹתֵר מִשּׁוּם דְּלֵיתַ לֵיהּ נר"ע הַהִיא הֶיקֵּשׁ דְּהָא בִּפְסָחִים בְּפֶרֶק מִי שֶׁהָיָה טָמֵא (פְּסָחִים דַּף ע.) מַקְשִׁינַן לֵיהּ אַהֲדָדֵי נְכַמָּה דְּבָרִיס מַכָּה פֶּסַח מַעֲרִיס לְפֶסַח לוֹרוֹת וְי"ל דְּכֵינָן דְּצָרִיכָא הֶקֵּישָׁא נִשְׁאַר דְּבָרִיס לֹא אֵינָן דְּמֵיתַר הָתָם עַל כָּרְחָן הֵקִישָׁן הַכָּתוּב לְעִנְיָן לְפִדְיָן מִשֶּׁאִי אֶפְשָׁר וא"ת נַר' אַהֲדָדֵי בַּר אַמִּי דְּפֶרֶק בְּנוֹת כּוּתִים (נְדָה דַּף לז:) ר"א הִיא דְּאָמַר דָּנִין לְפִדְיָן מִשֶּׁאִי אֶפְשָׁר וְלֵיתַ לֵיהּ שְׁנוּיָא לְעֵל כְּרְחָן הֵקִישָׁם וּמַה יִּתְרֵן כָּאן וי"ל הָא דְּאַמְרִינָה נָמֵי כַּר' אֱלִיעֶזֶר אִי נָמֵי אַצְטְרִיכָא לֵיהּ הֶיקֵּשָׁא דְּנָגַע בְּמֵת הָכָא הָכִי נָמֵי הָכָא הָכִי נָמֵי אִם אֵינוֹ עִנְיָן לִבְכוֹר תֵּמַהּ לְבָרִיס עַל כַּמָּה נְעֵיל (בְּכוֹרוֹת דַּף כו:) דְּרִשְׁינַן נְעִנְיָן בְּכוֹר כְּדְאָמַר חָמֵר קְרָא כֵּן תַּעֲשֶׂה הוּסִיף לְךָ הַכָּתוּב עֲשִׂיָּה אַחֶרֶת בְּשׁוֹרְךָ וי"ל הָא דְּדְרִשְׁינַן לֵיהּ בִּבְכוֹר מִשּׁוּם לְכָתִיב בִּבְכוֹר אֲבָל מֵאַחַר דְּאֶפְקֵיהּ רַחֲמָנָא בִּנְשׁוֹן עֲשִׂיָּה דְּרִשְׁינַן לֵיהּ לְמַעֲשַׂר מִשּׁוּם לְבְכוֹר לֹא

סַיְיָךְ קַלַּשְׁתָּ עֲשִׂיָּה (קְלַשָּׁה): לָקַח עֲשָׂרָה עֻבָּרִין בִּמְעֵי אִמָּן כו' לָאו דַּוְקָא דְּהוּא סַלִּין נוֹלְדוּ כֵּיוָן דְּהָנֵי מְחֻסַּר זְמַן אִי נָמֵי נָקַט בִּמְעֵי אִמָּן וַאֲפִלּוּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה דְּאָמַר מְחוּסַּר זְמַן נִכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר:

וְתִיעַשְּׂרֵהּ אִיהִי! בְּזוֹנָה גּוֹיָה. וְלוֹקְמַהּ בְּזוֹנָה יִשְׂרְאֵלִית, וְתִיעַשְּׂרֵהּ אִיהִי! קָא מַשְׁמַע לַן דְּזוֹנָה יִשְׂרְאֵלִית לָא הָוֵי אֶתְנַן. [א-ג]כִּדְאַבָּיֵי, דְּאָמַר אַבָּיֵי: זוֹנָה גּוֹיָה — אֶתְנַנָּהּ אָסוּר, וְכֹהֵן הַבָּא עָלֶיהָ אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ". זוֹנָה יִשְׂרְאֵלִית — אֶתְנַנָּהּ מוּתָּר, וְכֹהֵן הַבָּא עָלֶיהָ לוֹקֶה מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ". (א)זוֹנָה גּוֹיָה אֶתְנַנָּהּ אָסוּר — גָּמַר "תּוֹעֵבָה" "תּוֹעֵבָה" מֵעֲרָיוֹת. מָה עֲרָיוֹת, דְּלָא תָּפְסִי בְּהוּ קִדּוּשֵׁי — אַף זוֹנָה, בְּהָךְ דְּלָא תָּפְסִי בַּהּ קִדּוּשֵׁי. וְכֹהֵן הַבָּא עָלֶיהָ אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ", דְּלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי לָאו זַרְעֵיהּ הוּא. [ד-ו](ב)מַתְנִי' הָאַחִין וְהַשּׁוּתָּפִין, שֶׁחַיָּיבִין בַּקָּלְבּוֹן — פְּטוּרִין מִמַּעְשַׂר בְּהֵמָה, חַיָּיבִין בְּמַעְשַׂר בְּהֵמָה — פְּטוּרִין מִן הַקָּלְבּוֹן. קָנוּ מִתְּפִיסַת הַבַּיִת — חַיָּיבִין, וְאִם לָאו — פְּטוּרִין. חָלְקוּ, חָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ — חַיָּיבִין בַּקָּלְבּוֹן וּפְטוּרִין מִמַּעְשַׂר בְּהֵמָה. גְּמָ' תָּנוּ רַבָּנַן: "יִהְיֶה לָךְ" — וְלֹא שֶׁל שׁוּתָּפוּת. יָכוֹל אֲפִילּוּ קָנוּ בִּתְפִיסַת הַבַּיִת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִהְיֶה". [ז]וְהַאי בִּבְכוֹר כְּתִיב! אִם אֵינוֹ עִנְיָן לִבְכוֹר, דְּהָא אִיתֵיהּ בְּשׁוּתָּפוּת, דִּכְתִיב: "וּבְכוֹרוֹת בְּקַרְכֶם וְצֹאנְכֶם", תְּנֵהוּ עִנְיָן לְמַעְשַׂר בְּהֵמָה. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: פְּעָמִים שֶׁחַיָּיבִין בָּזֶה וּבָזֶה, וּפְעָמִים שֶׁפְּטוּרִין מִזֶּה וּמִזֶּה, פְּעָמִים שֶׁחַיָּיבִין בַּקָּלְבּוֹן וּפְטוּרִין מִמַּעְשַׂר בְּהֵמָה, וּפְעָמִים שֶׁחַיָּיבִין בְּמַעְשַׂר בְּהֵמָה וּפְטוּרִין מִן הַקָּלְבּוֹן. [ח-ט]חַיָּיבִין בָּזֶה וּבָזֶה — שֶׁחָלְקוּ בִּכְסָפִים וְלֹא חָלְקוּ בִּבְהֵמָה, פְּטוּרִין מִזֶּה וּמִזֶּה — שֶׁחָלְקוּ בִּבְהֵמָה וְלֹא חָלְקוּ בִּכְסָפִים. [יא]חַיָּיבִין בַּקָּלְבּוֹן וּפְטוּרִין מִמַּעְשַׂר בְּהֵמָה — שֶׁחָלְקוּ בָּזֶה וּבָזֶה. חַיָּיבִין בְּמַעְשַׂר בְּהֵמָה וּפְטוּרִין מִן הַקָּלְבּוֹן — שֶׁלֹּא חָלְקוּ בָּזֶה וּבָזֶה. פְּשִׁיטָא! חָלְקוּ בִּבְהֵמָה וְלֹא חָלְקוּ בִּכְסָפִים אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמֵינָא: כֵּיוָן דְּחָלְקוּ בִּבְהֵמָה, גַּלּוֹ דַּעְתַּיְיהוּ דִּלְמִיפְלַג קָיְימִי, וְלִיחַיְּיבוּ בַּקָּלְבּוֹן — קָא מַשְׁמַע לַן. (ג)אָמַר רַב עָנָן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁחָלְקוּ גְּדָיִים כְּנֶגֶד תְּיָישִׁים וּתְיָישִׁים כְּנֶגֶד גְּדָיִים. [יב]אֲבָל חָלְקוּ גְּדָיִים כְּנֶגֶד גְּדָיִים וּתְיָישִׁים כְּנֶגֶד תְּיָישִׁים — אוֹמֵר זֶה חֶלְקוֹ הַמַּגִּיעוֹ מִשָּׁעָה רִאשׁוֹנָה לְכָךְ. וְרַב נַחְמָן אָמַר: אֲפִילּוּ חָלְקוּ גְּדָיִים כְּנֶגֶד גְּדָיִים וּתְיָישִׁים כְּנֶגֶד תְּיָישִׁים — אֵין אוֹמְרִים זֶה הוּא חֶלְקוֹ הַמַּגִּיעוֹ מִשָּׁעָה רִאשׁוֹנָה לְכָךְ. וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁחָלְקוּ תִּשְׁעָה כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה, וַעֲשָׂרָה כְּנֶגֶד תִּשְׁעָה. אֲבָל חָלְקוּ תִּשְׁעָה כְּנֶגֶד תִּשְׁעָה וַעֲשָׂרָה כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה — אוֹמֵר זֶה חֶלְקוֹ הַמַּגִּיעוֹ מִשָּׁעָה רִאשׁוֹנָה לְכָךְ. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ חָלְקוּ תִּשְׁעָה כְּנֶגֶד תִּשְׁעָה, וַעֲשָׂרָה כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה, אֵין אוֹמֵר זֶה חֶלְקוֹ הַמַּגִּיעוֹ מִשָּׁעָה רִאשׁוֹנָה לְכָךְ.

וְאַזְדָּא

זונה ישראלית אתננה מותר וכהן הבא עליה כו' וא"ת והא אמר רבא בפ' מרבה (ב"ק ע:) לאתנן אסרה תורה אפי' בא על אמו ובתמורה תניא [רבי] (ר"ל) אומר אין אתנן אלא הבא לו בעבירה אבל אתנן אשתו נדה כו' וי"ל דלא מיירי כלקמיה ליה באיסור ערוה דלזונה מיירי בדתפסי בהני קדושין כדמפרש טעמא לקמן דאתננה מותר והא דכהן הבא עליה לוקה בגיורת ומשוחררת שהיא זונה או שנבעלת זונה מאדם אחר שהיתה עליו באיסור כרת כיון שבא עליה עשאה זונה או כמ"ל פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות עשאה זונה והא דמשמע דלא משתכח בזונה ישראלית דתעשרה איהי הוה מצי לאשכוחי באיסור ערוה אלא אתא לאשמועינן דזונה ישראלית אתננה מותר [וא"ת] לרבא דאמר בפ' בתרא דתמורה (דף כט:) דאתנן זונה כותית ואי' זונה ישראלית אתננה אסור תקשי ברייתא וי"ל דלא מתנייא בי ר' חייא ור' אושעיא אי נמי הוה מצי למימר דשפיר משכחת לה דתעשרה איהי אלא אשמועינן לקוח במעי אמו כרבי יוחנן ומיהו חדוש זה נמי שמעינן בשתעשרה איהי כשנותן לה במעי אמו ולא מפטר משום לקוח ושנתן במתנה: **מה** עריות דלא תפסי בהו קדושין כו' תימה כיון דילפינן מעריות ה"ל למעוטי זונה כותית דבעינן דומיא דעריות דלא תפסי בה קדושין לדידיה ותפסו לאחריני לאפוקי זונה כותית דלא תפסי בה לא לדידיה ולא לאחריני כדאמר פ' החולץ (יבמות מה.) למ"ל כותי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר משום דלא הוי דומיא דעריות מהאי טעמא ורבא גופיה דמחייב בזונה כותית בפ' בתרא דתמורה (דף כט:) קסבר בפ' החולץ (יבמות דף מה:) הולד כשר וי"ל דגבי זונה כותית כיון דלא תפסי בה קדושי כלל כ"ש דגורם עליה שם זנות אבל לענין ממזרות אין הולד להיות ממזר כיון דאינה ראויה לאדם אחר יותר מזה: **דהא** איתיה בשתפות כדכתיב ובכורות בקרכם וצאנכם בריש מכילתין פרשתי נ"ל האי קרא דתפוק ליה מדאיצטריך למעוטי שתפות כותי:

ותעשרה איהי כיון דבמעי אמו נתנו לה לא מפקיל משום נתן במתנה ויאכל בתומו אם יצא האתנן בעשירי וי"ל חזר ולקחו: קא קמ"ל הך ברייתא דהאי אתנן דלאו בר עשורי דזונה כותית היא דמקרי אתנן אבל אי הוה זונה ישראלית לא מקרי אתנן ואפילו למזבח שרי: בעריות כתיב מכל התועבות האלה ובאתנן כתיב כי תועבת ה' וגו': מה עריות לא תפסי בהו קדושי לחייבי כריתות נינהו והכל מודים שאין קדושין תופסין בחייבי כרתות דאין מאמר אלא מחייבי כרתות במסכת יבמות (דף מט.): לאו זרעו הוא דהולד הולך אחר הכותית בפ"ב דיבמות (דף כג.) בנך הבא מישראלית קרוי בנך ואין (בן) בנך הבא מן הכותית קרוי בנך אלא בנה: מתני' האחין שהן שותפין כשהן חייבין בקלבון כדמפרש לקמן שחלקו בנכסי אביהן ואח"כ נשתתפו ואם שוקלין הסלע שלם [להיינו] שני חצאי שקליהם ביחד (יהו כולן) חייבין לתת כל אחד ואחד מעה קטנה לקלבון דהוא שני ממונות הן והרי הן כשאר בני אדם שהשוקל שקלו נותן עמו קלבון דהוא קלבון להכריע וי"א לחלוף שאין שני חצאי סלע יוצאין בסלע בלא חלוף מועט והואיל ורב בני אדם נותנין כל אחד מחצית הסלע וקלבונו עמו כי מצטרפי נמי שנים ויהבי סלע שלם יהבי נמי קלבון שני והני אחין שחלקו וחזרו ונשתתפו דהכא הן כשאר שתפין לעלמא וחייבין בקלבון שני: פטורין ממעשר בהמה כל ימי שתפותן לעולם כדקתני בברייתא בגמרא יהיה לך ולא של שתפות: וכשחייבין במעשר בהמה כגון שלא חלקו ועדיין תפיסת בית ירשת אביהן קיימת דלא הוו כשתפות כדאמר בגמרא יכול אפי' קנו בתפיסת הבית ת"ל יהיה אלמא כאביהן דמו: פטורין מן הקלבון שני אם נותנין בין שניהם סלע שלם דבמקום אביהן קיימי נכסי ואלו הוה יהיב אביהן סלע על ב' בניו לא הוה נותן קלבון לחלוף שכן דרך לעולם שהמתחייב שני חצאי שקלים נותן שקל שלם ולא הוי כשני אנשים המצרפין שני חצאי סלעיהם לסלע שלם: קנו בתפיסת הבית חייבין במעשר בהמה כדאמרינן בגמ'. והאי קנו לא לקחו במעות אלא קנו שנפלה להם בהמה מאביהם: חלקו וחזרו ונשתתפו הוו כשתפין לעלמא ופטורין ממעשר בהמה וחייבין בקלבון: גמ' יהיה לך הזכרים אשר יהיה לך הזכרים: ולא של שתפות דמשמע המיוחד לך אתה נותן ולא של שתפות: יהיה מכל מקום: ובכורות בקרכם לשון רבים משמע לשנים הוא אומר בקרכם: בזה ובזה בקלבון ובמעשר: שחלקו בכספים וחזרו ונשתתפו ולא חלקו בבהמה לגבי קלבון הוו כשאר שתפים וגבי בהמה הוי תפיסת הבית: חלקו בבהמה ולא חלקו בכספים דקלא הוא לפטורין מזה ומזה אצטריך ליה לאשמועינן סל"א כיון דחלקו בבהמה נזיל לחומרא ונימא גלו אדעתייהו דלמפלג בנכסים נמי קיימי ולחייבו בקלבון: לא שנו דהוויא שתפות להפטר ממעשר בהמה כי חזרו ונשתתפו אלא שחלקו בשומא: גדיים כנגד תישים ותישים כנגד גדיים לפי שווייהן דהתם ליכא למימר זה חלקו המגיע מתחלת אביהם דהאי בשעת מיתה זכה זה בחצי הגדיים ובחצי התישים וזה בחצי הגדיים והתישים הלכך השתא קנין הוא שזה קונה מזה והוולדות שנכנסו בשעת חלוקה פטורין ממעשר בהמה משום לקוח ואותן העתידים לבא פטורין משום שתפות: אבל חלקו גדיים כנגד גדיים ותישים כנגד תישים אמרינן ברירה וזה חלק המגיע לכל אחד ממיתת אביו ועדיין ירשה היא ושם ירשה עליהן וכי חזרו ונשתתפו הדרא להו תפיסת הבית כמירישא ולא שתפות הוא הילכך וולדות שנכנסו בשעת חלוקה אינן פטורין משום לקוח ולא העתידין לבא פטורין משום שתפות: אפילו חלקו כו' אין ברירה והוי מירישא לקוחות והדר שתפין: ר' אלעזר ורבי יוחנן בפלוגתא דרב ענן ורב נחמן פליגי: ט' גדולים כנגד עשרה פחותים דהיינו שומא וליכא למימר ברירה:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פד' מהל' איסורי המזבח הל' ח:
ב מיי' פי"ב מהל' איסורי ביאה הל' ג:
ג מיי' פי"ז מהל' איסורי ביאה הל' ו, טוש"ע אה"ע סי' טז סעי' א:
ד מיי' פו' מהל' בכורות הל' י:
ה מיי' פג' מהל' שקלים הל' ד:
ו מיי' פג' מהל' שקלים הל' ה, סמג עשין ריב:
ז מיי' פד' מהל' בכורות הל' א, טוש"ע יו"ד סי' שכ סעי' ב:
ח מיי' פו' מהל' בכורות הל' י:
ט מיי' פג' מהל' שקלים הל' ה:
י מיי' פג' מהל' שקלים הל' ד:
יא מיי' פו' מהל' בכורות הל' יא:
יב מיי' פו' מהל' בכורות הל' י:

רבינו גרשום

תועבה תועבה מעריות. כתיב הכא כי תועבת ה' אלהיך הוא וכתיב בעריות כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה בהך זונה דלא תפסי בה קדושי דכתיב לא תתחתן בם אתננה אסור:
והאי לאו זרעיה הוא. כדגמרינן ביבמות בנך הבא מישראלית קרוי בנך ואין בנך הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנך אלא בנה וכדמפרש התם. והאי זרעיה הוא דתפסי בה קדושי:
האחין השותפין. מיירי באחין שחלקו ירושתן:
וחזרו ונשתתפו שחייבין בקולבון. הואיל וחלקו אם נתנו ביחד שקל צריכין להוסיף קולבון דהיינו פונדיון. שכך מכריעין ב' חצאי שקל יותר משקל ואע"ג דחזרו ונשתתפו לא נפטרו מקולבון דכיון דחלקו הוי ליה כשני ממונות ופטור ממעשר בהמה משום דכיון דחלקו הרי הן כלקוחות ולקוח פטור ממעשר בהמה. ועוד כיון דנשתתפו נפטרו מן (הבכורה) [המעשר] כדאמרי' בגמ' קנו בתפוס' הבית כלומר שלא חלקו ירושתן ומעצמן הטביחו וילדו חייבין במעשר בהמה דנתחייבו הנכסים במעשר כבתחלה בחיי אביהן. ואם לאו שחלקו ונשתתפו והדר ילדו פטור חלקו וחזרו ונשתתפו היינו פירוש דרישא:
כל פטר רחם כו'. יהיה לך ת"ל יהיה לרבות אותן שקנו מתפוסת הבית שחייבין:
פשיטא. דהכי איתא וכל הני יכלינן למידק ממתניתין ומאי קמ"ל ר' ירמיה:
סל"א כיון דחלקו בבהמה. דעיקר טורח בבהמה היא דטיפולה מרובה וצריכא נסייע כל אחד לחברו ואינהו לא חשו לכוליה האי ופלגי בהמה ולאי גלו אדעתייהו למפלג כספים קיימי ואע"ג דלא חלקו עדיין כספים כמי שחלקו דמי וליחייבו בקולבון קמ"ל דלא. אלא מה שחלקו חלקו ומה שלא חלקו לא חלקו:
לא שנו. דכי חלקו בהמה פטורין ממעשר אלא שחלקו גדיים כנגד תיישים דהני ודאי לקוחות הן ולא חלוקה גמורה:
אבל חלקו. זה חס בשוה לאו לקוחות הן אלא חלוקה גמורה ואומרין לכל אחד הוברר הדבר שזה הוא חלקו ודאי המגיעו וחייבין במעשר:
חלקו תשעה שמנים כנגד עשרה כחושין היינו נמי ענין לקוחות:

מסורת הש"ס

א יבמות מה:; תמורה כט:
ב משנה חולין; משנה שקלים; חולין כה:; ביצה לט:
ג ביצה לט:

תורה אור השלם

אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה אֶת־אֵלֶּה לֹא יִקָּח כִּי אִם־בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה וְלֹא־יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשׁוֹ [ויקרא כא, יד-טו]

וְלֹא־יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשׁוֹ [ויקרא כא, טו]

לֹא־תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גַּם־שְׁנֵיהֶם [דברים כג, יט]

כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם [ויקרא יח, כט]

וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהוָה [שמות יג, יב]

וּבְשָׂרָם יִהְיֶה־לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לְךָ יִהְיֶה [במדבר יח, יח]

וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יֶדְכֶם וְנִדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם וּבְכֹרֹת בְּקַרְכֶם וְצֹאנְכֶם [דברים יב, ו]

[א]וְאַזְדָא רַבִּי יוֹחָנָן לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ — לָקוֹחוֹת הֵן, וּמַחְזִירִין זֶה לָזֶה בַּיּוֹבֵל. [א]וּצְרִיכִי, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן הָכָא, בְּהָא קָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן דּוּמְיָא דְּבִנְךָ, מָה בִּנְךָ בְּבָרוּר לָךְ, אַף שׁוֹרְךָ וְצֹאנְךָ בְּבָרוּר לָךְ; אֲבָל שָׂדֶה מֶכֶר הוּא דְּאָמַר רַחֲמָנָא לֶיהְדַּר בְּיוֹבֵל, יְרוּשָּׁה וּמַתָּנָה לָא! וְאִי אַשְׁמְעִינַן שָׂדֶה — לְחוּמְרָא, אִי נָמֵי לְכַתְּחִלָּה, אֲבָל הָכָא — אֵימָא לָא, צְרִיכָא. ב[ב]מֵיתִיבִי: וְכֵן הַשּׁוּתָּפִין שֶׁחָלְקוּ, אֶחָד נָטַל עֲשָׂרָה וְאֶחָד נָטַל תִּשְׁעָה וְכֶלֶב — שֶׁכְּנֶגֶד הַכֶּלֶב אֲסוּרִין, שֶׁעִם הַכֶּלֶב מוּתָּרִים. וְאִם אָמַרְתְּ יֵשׁ בְּרֵירָה, לִיבְרוֹר חַד מִינַּיְיהוּ לְבַהֲדֵי כֶּלֶב וְלִשְׁקוֹל, וְהָנָךְ לִישְׁתְּרוּ! אָמַר רַב אָשֵׁי: אִי דְּשָׁווּ כּוּלְּהוּ לַהֲדָדֵי — הָכִי נָמֵי, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן? דְּלָא שָׁווּ כּוּלְּהוּ לַהֲדָדֵי, וְשָׁוֵי הַאי כַּלְבָּא חַד וּמַשֶּׁהוּ, וְהַאי מַשֶּׁהוּ מָשֵׁיךְ וְאָתֵי בְּכוּלְּהוּ. גדמַתְנִי' הַכֹּל נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, חוּץ מִן כִּלְאַיִם, וּטְרֵפָה, וְיוֹצֵא דוֹפֶן, וּמְחוּסַּר זְמַן, וְהַיָּתוֹם. וְאֵיזֶהוּ יָתוֹם? כֹּל שֶׁמֵּתָה אִמָּהּ שֶׁנִּשְׁחֲטָה וְאַחַר כָּךְ יָלְדָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אֲפִילּוּ נִשְׁחֲטָה אִמָּהּ וְהַשֶּׁלַח קַיָּים — אֵין זֶה יָתוֹם. הו[ג]גְּמָ' מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב" — פְּרָט לְכִלְאַיִם, "אוֹ עֵז" — פְּרָט לְנִדְמֶה, "כִּי יִוָּלֵד" — פְּרָט לְיוֹצֵא דוֹפֶן, "וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים" — פְּרָט לִמְחוּסַּר זְמַן, "תַּחַת אִמּוֹ" — פְּרָט לְיָתוֹם. [ד]רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן "תַּחַת הַשָּׁבֶט", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "תַּחַת אִמּוֹ". מָה לְהַלָּן — פְּרָט לְכָל הַשֵּׁמוֹת הַלָּלוּ, אַף כָּאן — פְּרָט לְכָל הַשֵּׁמוֹת הַלָּלוּ. וּמָה כָּאן — פְּרָט לִטְרֵפָה, אַף לְהַלָּן — פְּרָט לִטְרֵפָה. [ה]"הַכֹּל", לְאֵיתוֹיֵי מַאי? לְאֵיתוֹיֵי הָא דְּתָנוּ רַבָּנַן: הָרוֹבֵעַ, וְהַנִּרְבָּע, וְהַמּוּקְצֶה, וְהַנֶּעֱבָד, וְהָאֶתְנַן, וְהַמְּחִיר, וְטוּמְטוּם, וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס — כּוּלָּן נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס אֵין נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר. וְתַנָּא דִּידַן, אִי גָּמַר "תַּחַת" "תַּחַת" מִקֳּדָשִׁים — הָנֵי נָמֵי לָא, וְאִי לָא יָלֵיף — הָנֵי מְנָא לֵיהּ? [ו]לְעוֹלָם גָּמֵיר, וְהָנֵי רַחֲמָנָא רַבִּינְהוּ, דִּכְתִיב: "כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם לֹא יֵרָצוּ לָכֶם", וְתָאנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ הַשְׁחָתָה, אֵינוֹ אֶלָּא דְּבַר עֶרְוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה. דְּבַר עֶרְוָה — דִּכְתִיב: "כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ עַל הָאָרֶץ", עֲבוֹדָה זָרָה — דִּכְתִיב: "פֶּן תַּשְׁחִיתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל סָמֶל תַּבְנִית זָכָר אוֹ נְקֵבָה". וְכֹל שֶׁהַמּוּם פּוֹסֵל בּוֹ — דְּבַר עֶרְוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה פּוֹסְלִין בּוֹ, וְכֹל שֶׁאֵין הַמּוּם פּוֹסֵל בּוֹ — אֵין דְּבַר עֶרְוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה פּוֹסְלִין בּוֹ, וְהַאי מַעֲשֵׂר הוֹאִיל וְלָא פָּסֵיל בֵּיהּ מוּמָא, דִּכְתִיב: "לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרַע וְלֹא יְמִירֶנּוּ" — דְּבַר עֶרְוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה נָמֵי לָא פָּסֵיל בֵּיהּ. רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע — דְּבַר עֶרְוָה, מוּקְצֶה וְנֶעֱבָד — עֲבוֹדָה זָרָה, וְאֶתְנַן — דְּבַר עֶרְוָה, וּמְחִיר אִיתַּקַּשׁ לְאֶתְנַן, טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס — קָסָבַר: סְפֵיקָא הוּא. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר. קָסָבַר סְפֵיקָא הוּא, מִיעֵט רַחֲמָנָא גַּבֵּי קָדָשִׁים — זָכָר וַדַּאי וּנְקֵבָה וַדָּאִית, וְלֹא טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. מַעֲשֵׂר נָמֵי גָּמַר "תַּחַת" "תַּחַת" מִקֳּדָשִׁים. [ז]תָּנוּ רַבָּנַן: הַכֹּל נִכְנָסִין לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, חוּץ מִן הַכִּלְאַיִם וְהַטְּרֵפָה, דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר בַּרְתּוֹתָא שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אֲנִי שָׁמַעְתִּי הֵימֶנּוּ אַף יוֹצֵא דוֹפֶן וּמְחוּסַּר זְמַן וְיָתוֹם. וְתַנָּא קַמָּא, אִי גָּמַר "תַּחַת" "תַּחַת" מִקֳּדָשִׁים — הָנֵי נָמֵי לָא, וְאִי לָא גָּמַר, בִּשְׁלָמָא טְרֵפָה — "כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט" כְּתִיב, פְּרָט לִטְרֵפָה שֶׁאֵינָהּ עוֹבֶרֶת, אֶלָּא כִּלְאַיִם מְנָא לֵיהּ? לְעוֹלָם גָּמַר, וּבְיוֹצֵא דוֹפֶן —

סָבַר

רש"י

וְאַזְדָּא רַבִּי יוֹחָנָן לְטַעְמֵיהּ דְּאֵין בְּרֵירָה: וּצְרִיכֵי הָנָךְ תַּרְתֵּי דְּרַבִּי יוֹחָנָן: בְּהָא א"ר יוֹחָנָן דְּאֵין בְּרֵירָה וּפְטוּרִין מִשּׁוּם דְּמַעְשַׂר בְּהֵמָה אִתַּקַּשׁ לִבְנָךְ כִּדְכְתִיב (שְׁמוֹת כ"ב:כ"ח-כ"ט) בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן לִּי כֵּן תַּעֲשֶׂה וְגוֹ': כְּבָרוּר לְךָ שֶׁנּוֹלַד בִּרְשׁוּתֶךָ: וְאִי אַשְׁמְעִינַן שָׂדֶה הֲוָה אֲמִינָא בְּהַהִיא קָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם דִּלְחוּמְרָא אָזֵיל מִשּׁוּם סְפֵיקָא אֲבָל הָכָא דִּלְקוּלָּא הוּא דְּמִפְּטַר מִמַּעֲשֵׂר אִי נָמֵי לְכַתְּחִלָּה דִּלְגַבֵּי יוֹבֵל בָּעֵינַן שֶׁתְּהֵא חוֹזֶרֶת קַרְקַע לִתְחִלָּתָהּ שֶׁהָיְתָה בְּיַחַד אֲבָל גַּבֵּי מַעֲשֵׂר לֵיכָּא לְמֵימַר הָכִי: וְכֵן הַשֻּׁתָּפִין בְּמַסֶּכֶת תְּמוּרָה בְּפֶרֶק כָּל הָאֲסוּרִין: אֶחָד נָטַל עֲשָׂרָה טְלָאִים וְאֶחָד תִּשְׁעָה טְלָאִים וְכֶלֶב עִמָּהֶן אוֹתָן עֲשָׂרָה הַטְּלָאִים שֶׁכְּנֶגֶד הַכֶּלֶב אֲסוּרִין לַמִּזְבֵּחַ דְּאֶחָד מֵהֶן הָיָה חִלּוּפוֹ שֶׁל כֶּלֶב וְהָיָה מְחִיר כֶּלֶב וְלָא יָדְעִינַן הֵי נִיהוּ: שֶׁעִם הַכֶּלֶב הַתִּשְׁעָה שֶׁעִם הַכֶּלֶב לֵית בְּהוּ אִסּוּרָא: אִי דְּשָׁווּ כּוּלְּהוּ לַהֲדָדֵי שֶׁכָּל כֶּבֶשׂ שֶׁבְּאוֹתָן תִּשְׁעָה יֵשׁ לוֹ חָבֵר בְּאוֹתָן הָעֲשָׂרָה שֶׁשָּׁוֶה כְּמוֹתוֹ וְנִמְצָא שֶׁהָעֲשִׂירִי כְּנֶגֶד הַכֶּלֶב הָכִי נָמֵי לֵישׁ בְּרֵירָה וְנוֹטֵל אֶחָד בִּמְחִיר כֶּלֶב וְאוֹכְלוֹ וְהַשְּׁאָר מֻתָּרִין לְגָבוֹהַּ: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן דְּכוּלְּהוּ אֲסִירֵי כְּגוֹן דְּלָא שָׁווּ הֲדָדֵי שֶׁהַתִּשְׁעָה כְּבָשִׂים שֶׁבְּתוֹךְ עֲשָׂרָה שָׁוִין יוֹתֵר מִתִּשְׁעָה שֶׁעִם אוֹתוֹ הַכֶּלֶב וְהַכֶּלֶב שָׁוֶה אֶת הָעֲשִׂירִי וְאוֹתוֹ מַשֶּׁהוּ שֶׁשָּׁוִין אוֹתָן תִּשְׁעָה שֶׁכְּנֶגְדָּן יוֹתֵר מִתִּשְׁעָה שֶׁעִמּוֹ דְּהַשְׁתָּא הָוֵי מְחִיר כֶּלֶב הוֹלֵךְ בְּכָל הַתִּשְׁעָה שֶׁכְּנֶגְדּוֹ בְּכָל חַד פִּרְתָּא וְהָעֲשִׂירִי כְּנֶגְדּוֹ. וְהַמּוֹרֶה גָּרִים כְּגוֹן דְּשָׁוֶה כָּל חַד וְחַד אַרְבָּעָה זוּזֵי וּפַלְגֵי חוּמְשָׁא וְכַלְבָּא חַמְשָׁא זוּזֵי דַּהֲוָה זוּזָא שַׁיָּיךְ וְאָתֵי בְּכוּלְּהוּ וּפֵרוּשָׁא הָכִי דְּשָׁוֵי כָּל חַד וְחַד מֵאוֹתָן עֲשָׂרָה שֶׁכְּנֶגֶד הַכֶּלֶב ל' זוּזֵי וּפַלְגֵי חוּמְשָׁא דְּזוּזָא נִמְצָא שֶׁכָּל הָעֲשָׂרָה שָׁוִין אַרְבָּעִים וְחַד זוּזֵי שֶׁעֲשָׂרָה חֲצָאֵי חֻמְשִׁין עוֹשִׂין ה' חֻמְשִׁין דְּהַיְנוּ זוּזָא וְהַכֶּלֶב שָׁוֶה ה' זוּזִים נִמְצָא שֶׁתִּשְׁעָה שֶׁעִמּוֹ אֵינָן אֶלָּא ל"ו זוּז וְאִיהוּ חַמְשָׁא הֲרֵי אַרְבְּעִין וְחַד הַשְׁתָּא לָא שָׁווּ אוֹתָן שֶׁעִם הַכֶּלֶב אֶלָּא ל' זוּזֵי כָּל חַד וְאוֹתָן שֶׁכְּנֶגְדּוֹ שָׁווּ כָּל חַד ל' זוּזֵי וּפַלְגָא חוּמְשָׁא דְּזוּזָא נִמְצָא שֶׁהַכֶּלֶב מַשְׁוֶה אֶת כּוּלָּם וּבְכָל אוֹתָן שֶׁכְּנֶגְדּוֹ שַׁיָּיךְ חִלּוּף הַכֶּלֶב אוֹתוֹ חֲצִי חֹמֶשׁ שֶׁכָּל אֶחָד שָׁוֶה יוֹתֵר עַל אַרְבַּע זוּז מֵחִלּוּף שֶׁכְּנֶגֶד אוֹתוֹ זוּז שֶׁהַכֶּלֶב שָׁוֶה יוֹתֵר מֵאַרְבַּע: מַתְנִי' כֹּל שֶׁמֵּתָה אִמּוֹ בִּשְׁעַת לֵדָה. וְכָל טַעְמָא דְּמַתְנִיתִין מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: וְהַשֶּׁלַח קַיָּים וְהָעוֹר קַיָּים: אֵין זֶה יָתוֹם בַּגְּמָרָא מְפָרֵשׁ טַעְמָא: גְּמָ' שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב גַּבֵּי שְׁאָר כָּל הַקֳּדָשִׁים כְּתִיב: נִדְמֶה שֶׁאִמּוֹ רָחֵל וְהוּא דּוֹמֶה לְעֵז: כִּלְאַיִם מִן הַתַּיִשׁ וְהָרָחֵל בָּא: נֶאֱמַר כָּאן בְּמַעְשַׂר בְּהֵמָה תַּחַת הַשֵּׁבֶט: וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בְּכָל הַקֳּדָשִׁים תַּחַת אִמּוֹ: מָה לְהַלָּן בְּכָל הַקֳּדָשִׁים: פְּרָט לְכָל הַשֵּׁמוֹת הַלָּלוּ כִּדְפָרֵשִׁית כִּלְאַיִם וְנִדְמֶה וְיוֹצֵא דֹפֶן וּמְחֻסַּר זְמַן וְיָתוֹם אַף בְּמַעֲשֵׂר הָכִי נָמֵי וְהַיְנוּ טַעְמָא דְּמַתְנִיתִין וּמָה מַעֲשֵׂר פְּרָט לִטְרֵפָה דִּכְתִיב בֵּהּ (וַיִּקְרָא כז) כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר פְּרָט לִטְרֵפָה שֶׁאֵינָהּ עוֹבֶרֶת לִבְהֵמָה שֶׁנֶּחְתְּכוּ רַגְלֶיהָ מִן הָאַרְכֻּבָּה וּלְמַעְלָה זוֹ הִיא אַחַת מִי"ח טְרֵפוֹת: הַכֹּל דְּקָתָנֵי בְּמַתְנִיתִין לְאֵתוֹיֵי מַאי: מֻקְצֶה שֶׁהִפְרִישׁוּהוּ לְהַקְרִיבוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה: נֶעֱבָד שֶׁעָבַד אֶת הַבְּהֵמָה עַצְמָהּ כְּגוֹן שֶׁנִּסֵּךְ לָהּ בֵּין קַרְנֶיהָ: וְתַנָּא דִּידַן תַּנָּא דְּמַתְנִיתִין דְּתָנָא הַכֹּל לַאֲתוֹיֵי כָּל הָנֵי דְּמַתְנִיתִין: אִי גָּמַר מַעֲשֵׂר תַּחַת תַּחַת מִקָּדָשִׁים: הָנֵי נָמֵי לָא דְּהָא כּוּלְּהוּ פְּסוּלֵי בְּקָדָשִׁים דְּתַנְיָא בִּתְמוּרָה בְּפֶרֶק כָּל הָאֲסוּרִין (תְּמוּרָה דַּף כח.) מִן הַבְּהֵמָה לְהוֹצִיא רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע וּכְגוֹן שֶׁאֵין בַּדָּבָר אֶלָּא עֵד אֶחָד דְּאִי שְׁנֵי עֵדִים בַּת קְטָלָא הִיא דִּכְתִיב וְאֶת הַבְּהֵמָה תַּהֲרֹגוּ מִן הַבָּקָר לְהוֹצִיא אֶת הַנֶּעֱבָד מִן הַצֹּאן לְהוֹצִיא אֶת הַמֻּקְצֶה: וְאִי לָא יָלֵיף מִקָּדָשִׁים הָנֵי אַחֲרֵינֵי מְחֻסַּר זְמַן וְיָתוֹם מְנָא לֵיהּ דְּאֵין מִתְעַשְּׂרִין: וְהָנֵי רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע וְכוּלְּהוּ אִינָךְ רַחֲמָנָא רַבִּינְהוּ לְמַעְשַׂר וְאַף עַל גַּב דְּלָא חֲזוּ לְהַקְרָבָה יֹאכְלוּ בְּמוּמָן לַבְּעָלִים: כֹּל שֶׁהַמּוּם פּוֹסֵל בּוֹ דְּבַר עֶרְוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה פּוֹסְלִין בּוֹ דְּהָא אַקְשִׁינְהוּ רַחֲמָנָא לְמוּם דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כ"ב:כ"ה) כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם: טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס סְפֵיקָא הוּא אִי זָכָר אִי נְקֵבָה הִלְכָּךְ מִמָּה נַפְשָׁךְ מִעַשְּׂרֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ הִיא: הָנֵי נָמֵי לָא יוֹצֵא דֹפֶן וּמְחֻסַּר זְמַן וְיָתוֹם:

תוספות

וְאַזְדָּא ר' יוֹחָנָן לְטַעְמֵיהּ כו' וא"ע"ג דְּהָכָא פְּלִיג ר"א עֲלֵהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן וּלְעֵיל בְּסוֹף יֵשׁ בְּכוֹר (בְּכוֹרוֹת דַּף כב:) מַשְׁמַע דְּמוֹדֶה בְּהַהִיא דְּלָקוֹחוֹת הֵן וּמְשַׁנֵּי מַאי אֵין חוֹזְרִין לְבַטְּלָהּ הָא מַצְרִיכִין הָכָא תְּרֵי מִלֵּי דְּר' יוֹחָנָן א"נ לְעֵיל אִצְטְרִיךְ לְשַׁנּוּיֵי דְּלָא תִּקְשֵׁי מִנֵּיהּ עֲלֵהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: לִבְרוֹר חַד מִנַּיְהוּ לַהֲדֵי כֶּלֶב כו' וא"ת מַה יּוֹעִיל הָא אֵין יָדוּעַ אֵיזֶהוּ אוֹתוֹ שֶׁכְּנֶגֶד הַכֶּלֶב וְכִי תֵּימָא לְפִי שֶׁשָּׁוֶה לַכֶּלֶב הָא קָאָמַר אִי דְּשָׁווּ כּוּלְּהוּ לַהֲדָדֵי ה"נ וְאָז הֵיאַךְ יָכוֹל לְבָרֵר אוֹתוֹ שֶׁכְּנֶגֶד הַכֶּלֶב לְהַתִּיר הָאֲחֵרִים וי"ל שֶׁכָּךְ סְבָרַת הַשַּׁ"ס כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ בְּרֵירָה שֶׁיֵּשׁ לַדָּבָר לִהְיוֹת תָּלוּי בְּדַעְתּוֹ לְמַפְרֵעַ כָּךְ דַּעְתּוֹ מִתְּחִלָּה לְאוֹתוֹ שֶׁיְּבָרֵר הוּא כְּנֶגֶד הַכֶּלֶב: חוּץ מִן הַכִּלְאַיִם כו' הֲוָה מָצֵי נָמֵי לְמִתְנֵי נִדְמֶה דְּהָא מְפָרֵשׁ טַעְמָא בַּגְּמָרָא מִשּׁוּם דְּיָלְפִינַן תַּחַת תַּחַת מִקָּדָשִׁים אֲבָל בְּכָל מָקוֹם דְּחָשֵׁב (טְרֵפָה) רָגִיל לְדַלֵּג נִדְמֶה כְּאִלּוּ הוּא בִּכְלַל כִּלְאַיִם מִשּׁוּם דְּדָמֵי לֵיהּ קְצָת: כֹּל שֶׁהַמּוּם פּוֹסֵל בּוֹ דְּבַר עֶרְוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה פּוֹסְלִין בּוֹ כּוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ הַךְ דְּרָשָׁא אַפֵּי' מַאן דִּמְמַעֵט רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע מֻקְצֶה וְנֶעֱבָד מִמִּן הַבְּהֵמָה וּמִמִּן הַבָּקָר בְּפֶ' כָּל הָאֲסוּרִין (תְּמוּרָה כח.) כִּדְפָרַשְׁתִּי (לְעֵיל בְּפֶרֶק הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה): זָכָר וַדַּאי נְקֵבָה וַדָּאִית לֹא טֻמְטוּם כו' הַךְ סוּגְיָא דְּלָא כְּרַב חִסְדָּא וְרֵישׁ לָקִישׁ כִּדְפָרֵשִׁית לְעֵיל בְּסוֹף עַל אֵלּוּ מוּמִין (בְּכוֹרוֹת דַּף מב:): פְּרָט לִטְרֵפָה שֶׁאֵינָהּ עוֹבֶרֶת לִבְהֵמָה שֶׁנֶּחְתְּכוּ רַגְלֶיהָ מִן הָאַרְכֻּבָּה וּלְמַעְלָה הִיא מִי"ח טְרֵפוֹת וְהָתָם בִּמְנָחוֹת (דַּף ו.) מַצְרִיךְ תְּלָתָא קְרָאֵי בִּטְרֵפָה חַד לִטְרֵפָה מִמְּעֵי אִמּוֹ דְּלֹא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר וְחַד לִטְרֵפָה וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁהּ וְחַד לְהִקְדִּישָׁהּ וְאַחַר כָּךְ נִטְרְפָה וּמִן הָאַרְכֻּבָּה וּלְמַטָּה חָשְׁבִינַן לֵיהּ עוֹבֶרֶת כֵּיוָן דְּאֵינָהּ נִטְרֶפֶת:

מסורת הש"ס

א גיטין מח.; גיטין כה.; לעיל נב:; בבא קמא סט:; ביצה לז:
ב תמורה ל.; משנה תמורה
ג ספרא אמור פרשה ח ג; חולין לח.
ד לעיל יב.
ה יבמות פג:; תוספתא בכורות
ו תמורה כח:; חולין כג.; עבודה זרה כג:
ז תוספתא בכורות; סוטה לז:

תורה אור השלם

כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ לְצֹאנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּתְּנוֹ־לִי [שמות כב, כט]

שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַיהֹוָה [ויקרא כב, כז]

וְכָל־מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לַיהֹוָה [ויקרא כז, לב]

וּמִיַּד בֶּן־נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־אֵלֶּה כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם לֹא יֵרָצוּ לָכֶם [ויקרא כב, כה]

וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־דַּרְכּוֹ עַל־הָאָרֶץ [בראשית ו, יב]

פֶּן־תַּשְׁחִתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל־סָמֶל תַּבְנִית זָכָר אוֹ נְקֵבָה [דברים ד, טז]

לֹא יְבַקֵּר בֵּין־טוֹב לָרַע וְלֹא יְמִירֶנּוּ וְאִם־הָמֵר יְמִירֶנּוּ וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל [ויקרא כז, לג]

לֹא־תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ גַּם־שְׁנֵיהֶם [דברים כג, יט]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' יט:
ב מיי' פד' מהל' איסורי המזבח הל' יז:
ג מיי' פו' מהל' בכורות הל' יד:
ד מיי' פג' מהל' איסורי המזבח הל' ד:
ה מיי' פג' מהל' איסורי המזבח הל' ה:
ו מיי' פג' מהל' איסורי המזבח הל' ד:

רבינו גרשום

ואזלא ר' יוחנן לטעמיה. דלית ליה ברירה ומשום הכי מחזירין זה לזה ביובל דאין אומרין זהו חלקו המגיעו:

אף שורך וצאנך בברור לך. שיהא חלקך ואין ברירה. אבל שדה של ירושה דלאו מכר הוא אימא לא ניהדר:

ואי אשמעינן שדה. ירושה דמחזירין זה לזה דלקוחות הן היינו חומרא. אבל הכא גבי מעשר בהמה אי משוינן לה כלקוחות היינו קולא דפטירי ממעשר אימא לא:

אי נמי אי אשמעינן בשדה. דלקוחות הן ומחזירין משום לכתחילה כלומר דהשתא כי מחזירין שייך כל אחד ואחד לחבריה כבתחלה. כמעיקרא קודם חלוקה ומקיימי קרא דכתיב תשובו איש לאחוזתו הילכך קאמר אין ברירה כי היכי דמחזירין אבל הכא מעשר בהמה דלית ביה דין חזרה ביובל אימא ליהוי ברירה קמ"ל דלא:

שכנגד הכלב אסורין. כל העשרה דלא ידעינן הי ניהו הוי מחיר כלב חילופו. אי דשוו כולהי עשרה כהדדי כל חד וחד שוה כמו הכלב הכי נמי דאמרינן ניברר חד כנגד הכלב:

דהאי משהו שייך בכולהו י'. וליכא ברירה הלכך שכנגד הכלב כולן אסורין להקרבה:

כל שמתה אמו. כשנולד זה או נשחטה שזה פירש למיתה וזה לחיים:

והשלח קיים. העור שלה שיכול אדם לכורכו בעור אמו ולהחמו בו אין זה יתום:

שור או כשב. שיהא מיוחד שור או כשב פרט לכלאים:

ומה כאן במעשר פרט לטרפה (שבגלוי) דכתיב כל אשר יעבור פרט לטרפה שאינה עוברת אף להלן בקדשים פרט לטרפה:

טומטום אין נכנס. דקסבר בריה היא:

ואי לא גמר. הנך גופייהו דממעט מנא ליה:

איתקש לא תנן. דכתיב בחד קרא:

קסבר ספיקא הוא. וממה נפשך אי זכר הוא אי נקבה היא חייב במעשר:

סָבַר לַהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר: יוֹצֵא דוֹפֶן — וָלָד מְעַלְּיָא הוּא, וּדְלָא כְּרַבִּי יוֹחָנָן. בִּמְחוּסַּר זְמַן סָבַר לַהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה, יָתוֹם — כְּגוֹן שֶׁהַשֶּׁלַח קַיָּים, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר: אֲפִילּוּ שָׁחַט אֶת אִמּוֹ וְהַשֶּׁלַח קַיָּים — אֵין זֶה יָתוֹם. הֵעִיד רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן סַתְרִיאֵל מֵעַרְקַת לִבְנָה לִפְנֵי רַבִּי: בִּמְקוֹמֵנוּ מַפְשִׁיטִין אֶת הַמֵּתָה וּמַלְבִּישִׁין אֶת הַחַי. אָמַר רַבִּי: נִתְגַּלָּה טַעְמָהּ שֶׁל מִשְׁנָתֵינוּ. חֲזֵירִין שֶׁבִּמְקוֹמֵנוּ יֵשׁ לָהֶם שִׁשִּׁים רִבּוֹא קְלָפִּים בְּבֵית הַמְּסֵס שֶׁלּוֹ. פַּעַם אַחַת נָפַל אֶרֶז אֶחָד שֶׁבִּמְקוֹמֵנוּ, וְעָבְרוּ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה קְרוֹנוֹת עַל חוּדּוֹ אַחַת. פַּעַם אַחַת נָפְלָה בֵּיצַת בַּר יוֹכָנִי, וְטִבְּעָה שִׁשִּׁים כְּרַכִּים, וְשִׁבְּרָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֲרָזִים. וּמִי שָׁדְיָא לֵיהּ? וְהָא כְּתִיב: "כְּנַף רְנָנִים נֶעֱלָסָה"! אָמַר רַב אָשֵׁי: הָהוּא מוּזַרְתָּא הֲוַאי.

א(א) מַתְנִי' שָׁלֹשׁ גְּרָנוֹת לְמַעְשַׂר בְּהֵמָה: בִּפְרַס הַפֶּסַח, וּבִפְרַס הָעֲצֶרֶת, וּבִפְרַס הֶחָג, וְהֵן גְּרָנוֹת שֶׁל מַעְשַׂר בְּהֵמָה, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. ב בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בַּאֲדָר, בְּאֶחָד בְּסִיוָן, בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאָב. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: בְּאֶחָד בְּנִיסָן, בְּאֶחָד בְּסִיוָן, בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל. וְלָמָּה אָמְרוּ בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל וְלֹא אָמְרוּ בְּאֶחָד בְּתִשְׁרִי? מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם טוֹב, וְאִי אֶפְשָׁר לְעַשֵּׂר בְּיוֹם טוֹב — לְפִיכָךְ הִקְדִּימוּהוּ בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בְּאֶחָד בֶּאֱלוּל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעְשַׂר בְּהֵמָה. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: הָאֱלוּלִים מִתְעַשְּׂרִים בִּפְנֵי עַצְמָן. ג כָּל הַנּוֹלָדִים מֵאֶחָד בְּתִשְׁרִי עַד עֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל — הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין. חֲמִשָּׁה לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וַחֲמִשָּׁה לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה — אֵינָן מִצְטָרְפִין. חֲמִשָּׁה לִפְנֵי הַגּוֹרֶן וַחֲמִשָּׁה לְאַחַר הַגּוֹרֶן — הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֶמְרוּ שָׁלֹשׁ גְּרָנוֹת לְמַעְשַׂר בְּהֵמָה? שֶׁעַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַגּוֹרֶן — מוּתָּר לִמְכּוֹר וְלִשְׁחוֹט, הִגִּיעַ הַגּוֹרֶן — לֹא יִשְׁחוֹט, וְאִם שָׁחַט — פָּטוּר. גְּמָ' מַאי שְׁנָא תְּלָת? אָמַר רַבָּה בַּר שֵׁילָא: לְקַבֵּל חוּרְפֵּי, וְאַפְלֵי, וְקַיְיטֵי. וּמַאי שְׁנָא בְּהָנֵי זִימְנֵי? אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בְּרֵיהּ דְּרַב חִיָּיא אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ:

כְּדֵי

ולד מעלייא הוא במסכת נדה בפרק יוצא דופן (נדה דף מ.) קא"ר שמעון דהרי זה כילוד ואמו טמאה לידה וריש לקיש מפרש טעמא בגמרא תלד לרבות יוצא דופן והכי נמי אמרינן כי יולד לרבות יוצא דופן: ודלא כר' יוחנן דאמר התם בההוא פירקא דמודה ר"ש לענין קדשים שאינו קדוש דגמר ליה ליה מבכור דבעי רחם: כר' שמעון דאמר דנכנס לדיר להתעשר וכדפרשינן למלתיה לעיל בפרק הלוקח בהמה מן העובד כוכבים (בכורות דף כא:): והשלח והעור קיים כשיצא הולד לחוץ: בן סתריאל מערקת לבינה מקום: את המתה כשמתקשה מחמת הולד מפשיטים עור האם שהיא מתה ומלבישין אותו לולד שהוא חי ומתקיים מפני דבר זה שעושין לו: את החיה זהו הולד: נתגלתה טעמא של משנתנו דודאי משום הכי קאמר רבי יהושע אם נולד כל זמן שהעור שהשלח קיים אינו יתום דכיון דהעור מהנה לולד דומה כמי שאמו קיימת: ועוד העיד דבר זה חזירין שבמקומנו לשון חזרת ירק שלועזים לטוג"א: בבית המסס היינו אותן עלין קטנים כמו הבשר עצמו שיש באותו המסס של בהמה שקורין פיינטול"א: ועוד העיד דבר זה פעם אחת כו' על חדו על גלו ברחבו שהוא עב כל כך שעברו עליו י"ו קרונות זו בצד זו על חדו כלומר ברחבו של אילן: בר יוכני עוף הוא כדאמרינן בכמה דוכתי ואימא כביעא דבר יוכני: טבעה ממה שבתוכה: והכתיב כנף רננים נעלסה ומתפרש הכי בלשון נוטריקון נושא עולה ונתחטא שכך אמר הקב"ה וכי בראתי כנפים משבחות לאותו עוף בר יוכני שיש לה כח כל כך שנושא ביצה גדולה כזאת ומגביה למעלה ומורידה בנחת בקינה אלמא דלא שדיא ליה. נתחטא לשון ירידה וחברו במסכת תענית (דף יט.) כבן המתחטא לפני אביו: מוזרתא הואי בלע"ז טורני"ך שלא היתה ראויה לאפרוח לכך השליכה: מתני' שלש גרנות למעשר בהמה כלומר בשלשה פרקים בשנה הוי זמן מעשר בהמה שהבהמות שיוולדו לו בין פרק לפרק צריך לו לעשר כשיגיע הפרק דמשיגיע הפרק לא יאכל מהן לכתחלה מדרבנן בלא מעשר אבל קודם לכן מותר דמתנה בעלמא הוא לעשר בהמותיו דהעשירי קודש מאחר שקרא עליו שם אבל הרשות בידו לאכלו בלא מעשר אבל בהני שלשה זמנים הצריכוהו חכמים שלא יאכל לכתחלה בלא מעשר. ובגמרא מפרש מאי שנא בהני זמנים ומאי טעמא נקט לשון גרנות: פרוס מפרש בגמרא כמה הוא. וטעמא דכל הני תנאי מפרש בגמרא: והן גרנות של מעשר בהמה דעדיפין הבהמות מדרבנן: ואי אפשר לעשר בי"ט כדמפרש בגמרא משום סקרתא שצריך לסקור בסיקרא העשירי וביו"ט אי אפשר מפני שצובע: ראש השנה דאותן שנולדו קודם לכן אין נכנסין לדיר להתעשר עם אותן שיוולדו מכאן ואילך משום דהוי חדש וישן: האלולים אותן שנולדו באלול אין מתעשרין לא עם בני תשרי ולא עם בני אב. וטעמא מפרש בגמרא דמספקא ליה אי הלכה כרבי מאיר או כרבי שמעון באחד בתשרי הלכך מתעשרין בפני עצמן: כל הנולדין כו' אתאן לרבי אלעזר ורבי שמעון דאמרי באחד בתשרי ראש השנה למעשר בהמה: מצטרפין לכנסן לדיר אחד: לפני הגורן מאלו שלש גרנות שאין הגורן מפסיק: למה נאמר למאי הלכתא: למכור ולשחוט לכתחלה בלא מעשר: גמ' לקבל חרפי ואפלי וקייטי שיש בהמות שמבכירות ילד קודם הפסח ויש בהמות שמאחרות על בין פסח לעצרת ויש שאינן יולדות עד בין עצרת לחג וכנגדם תקנו חכמים זמנים אלו. חרפי בפרוס הפסח אפלי בפרוס עצרת קייטי בפרוס החג. ואית דגרסי קייטי בפרוס עצרת ואפלי בפרוס החג:

בפרוס הפסח מפרש בגמרא ט"ו יום לפרוס לשון פרוסה פלגא דל' יום שדורשין בהלכות הפסח קודם הפסח וכן עזאי דאמר [בכ"ט] באדר אר' עקיבא לא פליג אלא באדר הסמוך לניסן דלבן עזאי לעולם חסר וקביעא ליה זמנו לעולם בכ"ט באדר משמע דערב פסח הוי בכלל הני ט"ו יום דפרוס ובפרק קמא דר"ה (דף ז.) נמי משמע כן שמיום הפורים מתחילין לדרוש ולא מקדם גבי הם העידו שמעברין את השנה כל אדר שהיו אומרים על הפורים משום דדורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום ואתי לזלזולי בחמץ מיום הפורים קודם הפסח שלשים יום משמע מונה לערב הפסח בכלל השלשים יום וכן ר"א ור"ש דאמרי בסמוך באחד בניסן מפרש בגמרא דסברי כמאן דאמר שתי שבתות משמע מונה ערב פסח מן המנין ותימה דקתני במלתא דר' אלעזר ור"ש ולמה [לא] אמרו באחד בתשרי מפני שהוא י"ט ואי אפשר לעשר בי"ט לפיכך הקדימוהו בכ"ט באלול והלא מן הדין הוא בשנים (באלול) דיום ראשון של סוכות ממנין שתי שבתות כמו ערב פסח דעיקר מה שדורשין בהלכות הרגל קודם לרגל אינו אלא מפני קרבנות כדמשמע פ"ק דע"ז (דף ה:) דצריך לפני חגיהן ג' ימים ותו לא והתניא דורשין בהלכות הפסח כו' [ומשני] לדידן אפי' לוק שבעין פסלינן להקרבה מבעי ל' יום ועיקר דרשא דהלכות פסח משום פסח גופיה הנשחט ע"פ ולא משום יומו הפסח דהא נפקא פ"ק דפסחים (דף ו:) משום דנביא עומד בפסח ראשון ומזהיר בפסח שני ועיקר שני לשחיטת פסח שני נאמר ועיקר דרשא דשתי שבתות דרשב"ג מפיק להו מנביא עומד בראש חדש ומזהיר על פסח ועיקר הלכות פסח מגרים לא הצרכו אלא ליום שחיטת פסח שלא היה שם (בפסח) קרבנות אחרים ובפרק בתרא דמגלה (דף כט:) משמע התם דשתי שבתות דרשב"ג אין יום המעשה בכלל דמוקי התם כותיה מתני' דמקדימין וקורין ול' יום דנפקא לן מנביא עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני נמי הם בלא יום המעשה דהא איכא התם י"ז דניסן וי"ל דאייר שהן ל"א יום ומההיא שמעתין דמגלה עצמה יקשה למאן י"ל יום בלא יום המעשה וי"ל דלעולם אין יום המעשה בכלל ולא חלקו חכמים בין פסח לסכות והלכו אחר עיקר י"ט להתחיל בשתי שבתות מבאחד בניסן ומבאחד בתשרי שבי"ט קרבנות מרבין ראייה חגיגה ושמחה ואע"ג דנביא עומד בר"ח ומזהיר על פסח היינו על שחיטת פסח שבי"ד מ"מ לזורות ממה שיש להזהיר על כל פסח לא חשו חכמים למהר יום אחד בפסח יותר מבחג וגבי שקלים קבעו חכמים זמן בר"ח אדר ולא חשו להקדים יום אחד לפני ר"ח כדי שיהו ל' יום שלמים כיון שדבר מסור לב"ד של הבאת תמידין מתרומה חדשה אע"ג דבמתניתין דהכא דייקינן לכוין החשבון זמן השמעת שקלים לעולם באחד באדר משמיעים על השקלים:

עין משפט
נר מצוה

א מיי' פז' מהל' בכורות הל' ח, סמג עשין ריב:
ב מיי' פז' מהל' שביתת יום טוב הל' כו:
ג מיי' פז' מהל' בכורות הל' ו:

רבינו גרשום

כיוצא דופן סבר לה כר' שמעון דאמר במס' נדה ולד מעליא הוא דכתיב אם נקבה תלד לרבות יוצא דופן:
ולא כר' יוחנן. דפליג עליה התם דאמר מודי ר' שמעון לענין קדשים שאינו קדוש דלא הוי ולד:
במחוסר זמן סבר לה כר' שמעון בן יהודה. דאמר לעיל מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר והרי הוא כבכור כו':
מערקת לבנה מפשיטין את המתה השלח שלה ומלבישין את החיה היתום:
נתגלה טעמא של משנתינו. של ר' יהושע)נראה דצ"ל דוודאי משום דכיון דעבדי ליה הכי משו"ה ס"ל לר"י כן. וכי עבדי ליה הכי חיי:
חזירים. קלפי עלין כקלא אחד:
נעלסה. וגרסי' במנחות נושא עולה ונתחטא כלומר נושאה ומעלה לביצתה ונתחטא ומניחה בתוך קן שלה וכשהיא רוצה להטיל ביצתה יורדת לארץ ומטילה בנחת שנאמר כי תעזוב לארץ ביציה אלמא דלא שדיא לה שתשתבר:
ההיא דנפלה מוזרתא הואי דלא חששא לזה:
שלש גורנות למעשר. כלומר בג' פעמים בשנה מעשרין מעשר בהמה בפרוס הפסח כו':
ולמה לא אמרו בא' בתשרי. כלומר כיון דקסברי דבאחד בתשרי ר"ה למעשר בהמה כדאמר בגמרא:
כל קבל חרפי אפלי וקייטי. המבכירות מתעברות בתשרי ויולדות בניסן ומתעשרין סמוך ללידתן והמאוחרות יולדות בתשרי והיינו פרוס החג וקייטי יולדות בקיץ בפרוס עצרת:
ואמאי גורנן בהני זימני:

מסורת הש"ס

א משנה שקלים; משנה ראש השנה

תורה אור השלם

כְּנַף־רְנָנִים נֶעֱלָסָה אִם־אֶבְרָה חֲסִידָה וְנֹצָה [איוב לט, יג]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פז' מהל' בכורות הל' ח:
ב מיי' פז' מהל' בכורות הל' ז:
ג טוש"ע או"ח סי' תכט סעי' א:
ד מיי' פח' מהל' קידוש החודש הל' ה:

מסורת הש"ס

א תוספתא ראש השנה; תוספתא בכורות
ב משנה בכורות

[א]כְּדֵי שֶׁתְּהֵא בְּהֵמָה מְצוּיָה לְעוֹלֵי רְגָלִים. [ב]וְאַף עַל גַּב דִּתְנַן: עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַגּוֹרֶן מוּתָּר לִמְכּוֹר וְלִשְׁחוֹט — נִיחָא לֵיהּ דְּלִיתְעֲבִיד מִצְוָה בְּמָמוֹנֵיהּ, וַהֲדַר לִזְבּוֹן וְלֵיכוֹל. וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ "גּוֹרֶן"? דְּטָבְלָה כְּגוֹרֶן. וְכַמָּה "פְּרָס"? פֵּירֵשׁ רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה: אֵין פְּרָס פָּחוֹת מֵחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם. [ג]מַאי מַשְׁמַע? אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: "פְּרוֹס" — פַּלְגָא. פַּלְגָא דְּמַאי? פַּלְגָא דְּהִלְכוֹת פֶּסַח, כִּי הָא דְּתַנְיָא: שׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּהִלְכוֹת פֶּסַח קוֹדֶם לְפֶסַח שְׁלֹשִׁים יוֹם. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת. [ד]בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בַּאֲדָר, בְּאֶחָד בְּסִיוָן. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי רַבִּי עֲקִיבָא וּבֶן עַזַּאי? רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: אֲדָר הַסָּמוּךְ לְנִיסָן זִימְנִין מָלֵא וְזִימְנִין חָסֵר, זִימְנִין דְּמִיקְּלַע בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים וְזִימְנִין דְּמִיקְּלַע בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה, וּמִשּׁוּם הָכִי לָא קְבִיעַ לֵיהּ זְמַן. וּבֶן עַזַּאי סָבַר: אֲדָר הַסָּמוּךְ לְנִיסָן לְעוֹלָם חָסֵר, הִילְכָּךְ קְבִיעַ לֵיהּ זְמַן בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בַּאֲדָר. בְּאֶחָד בְּסִיוָן — אַיְּידֵי דְּלָא נְפִישֵׁי, אִי אָמְרַתְּ לִיקַדֵּים לִיעַשַּׂר — עַד דְּמָטֵי רֶגֶל שָׁלְמִי לְהוּ. בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאָב וְכוּ'. בֶּן עַזַּאי לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר: הָאֱלוּלִין מִתְעַשְּׂרִין בִּפְנֵי עַצְמָן. וְלִיעַשְּׂרִינְהוּ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים! זִימְנִין דִּמְחַסְּרִין לֵיהּ לְאָב, וּבָעֵינַן לְמִיעְבַּד הֶיכֵּרָא בְּחָדָשׁ וְיָשָׁן. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: בְּאֶחָד בְּנִיסָן, בְּאֶחָד בְּסִיוָן וְכוּ'. בְּאֶחָד בְּנִיסָן — כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דְּאָמַר: שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת. בְּאֶחָד בְּסִיוָן — כְּדַאֲמַרַן. בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל — רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן לְטַעְמַיְיהוּ, דְּאָמְרִי: בְּאֶחָד בְּתִשְׁרִי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעְשַׂר בְּהֵמָה. וְלָמָּה אָמְרוּ בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בֶּאֱלוּל, וְלֹא אָמְרוּ בְּאֶחָד בְּתִשְׁרִי? מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם טוֹב וְכוּ'. וְתִיפּוֹק לֵיהּ, דְּבָעֵינַן לְמֶעְבַּד הֶיכֵּרָא בְּחָדָשׁ וְיָשָׁן! חֲדָא וְעוֹד קָאָמַר, חֲדָא — דְּבָעֵינַן לְמִיעְבַּד הֶיכֵּרָא בְּחָדָשׁ וְיָשָׁן, וְעוֹד — מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם טוֹב, וְאִי אֶפְשָׁר לְעַשֵּׂר בְּיוֹם טוֹב מִשּׁוּם סִקְרְתָּא. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בְּאֶחָד בֶּאֱלוּל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעְשַׂר בְּהֵמָה. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר וְכוּ'. תַּנְיָא, אָמַר בֶּן עַזַּאי: הוֹאִיל וְהַלָּלוּ אוֹמְרִים כָּךְ, וְהַלָּלוּ אוֹמְרִים כָּךְ — הָאֱלוּלִין מִתְעַשְּׂרִין לְעַצְמָן. וְלִיחְזֵי טַעְמֵיהּ דְּמַאן מִסְתַּבַּר! וְכִי תֵּימָא: לָא מָצֵי קָאֵי אַטַּעְמַיְיהוּ, וְהָתַנְיָא: בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל דּוֹמִין עָלַי כִּקְלִיפַּת הַשּׁוּם חוּץ מִן הַקֵּרֵחַ הַזֶּה! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִפִּי הַשְּׁמוּעָה אֲמָרוּהָ, מִפִּי חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי. [א]תַּנְיָא: בְּאֵיזֶה צַד אָמַר בֶּן עַזַּאי הָאֱלוּלִים מִתְעַשְּׂרִין לְעַצְמָן? נוֹלְדוּ לוֹ חֲמִשָּׁה בְּאָב וַחֲמִשָּׁה בֶּאֱלוּל — אֵין מִצְטָרְפִין, חֲמִשָּׁה בֶּאֱלוּל וַחֲמִשָּׁה בְּתִשְׁרֵי — אֵין מִצְטָרְפִין, חֲמִשָּׁה בְּתִשְׁרֵי וַחֲמִשָּׁה בְּאָב מִצְטָרְפִין. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא, כִּי הֵיכִי דְּמַפְסְקִי שָׁנִים, מַפְסְקִי גְּרָנוֹת, קָא מַשְׁמַע לַן. [ב]כְּדִתְנַן: חֲמִשָּׁה לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וַחֲמִשָּׁה לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה — אֵין מִצְטָרְפִין, חֲמִשָּׁה לִפְנֵי הַגּוֹרֶן וַחֲמִשָּׁה לְאַחַר הַגּוֹרֶן — הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין. אָמַר רָבָא: לְדִבְרֵי בֶּן עַזַּאי, נוֹלְדוּ לוֹ חֲמִשָּׁה בְּאָב וַחֲמִשָּׁה בֶּאֱלוּל וַחֲמִשָּׁה בְּתִשְׁרֵי, כּוֹנְסָן לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר,

וְנוֹטֵל

רש"י

כְּדֵי שֶׁתְּהֵא בְּהֵמָה מְצוּיָה דְּכֵיוָן דְּאֵין גֹּרֶן מַעֲשַׂר בְּהֵמָה עַל פְּרוֹס הָרְגָלִים וּמַשְׁהֵי אִינָשֵׁי בְּהֶמְתָּן עַל אוֹתוֹ זְמַן דְּלָא לִשְׁחֲטִינְהוּ עַד שֶׁיְּעַשְּׂרֵם בִּזְמַן הַגֹּרֶן שֶׁהוּא סָמוּךְ לָרֶגֶל וְנִמְצָא שֶׁיְּהוּ בְּהֵמוֹת מְצוּיוֹת לְעוֹלֵי רְגָלִים לִקַּח מֵהֶן בֵּין לַאֲכִילָה בֵּין לַקָּרְבָּנוֹת ואע"ג דִּתְנַן וְכוּ': מֻתָּר לְהִתְעַשֵּׂר לְעַשֵּׂר: דְּטָבְלָה כְּגֹרֶן מִדְּרַבָּנָן כְּדַאֲמָרָן בְּמַתְנִי' דְּמִשֶּׁהִגִּיעַ הַגֹּרֶן לֹא יִמְכֹּר וְלֹא יִשְׁחֹט עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר: פָּרוֹס כְּמוֹ פְּרוּסָה: ל' יוֹם וּפַלְגָא הֲוֵי ט"ו יוֹם: וּבֶן עַזַּאי נַמִי סָבַר דִּזְמַן הַגֹּרֶן הֲוֵי בִּפְרוֹס הֶחָג ט"ו יָמִים קֹדֶם דְּמִיּוֹם כ"ט בַּאֲדָר עַד אַרְבֵּיסַר דְּנִיסָן הֲוֵי ט"ו: זִמְנִין דְּמִקְלַע בְּיוֹם ל' כִּי הָוֵי אֲדָר מָלֵא: לָא קְבִיעַ לֵיהּ זְמַן בְּאֵיזֶה יוֹם שֶׁל אֲדָר אִירִי: דְּלָא נְפִישֵׁי בְּהֵמוֹת דְּנוֹלְדוּ מִפְּרוֹס הַפֶּסַח עַד אוֹתוֹ זְמַן לְהָכִי לָא מַקְדִּים וּמַעֲשֵׂר ט"ו יָמִים קֹדֶם הָרֶגֶל כִּבְשְׁאָר הָרְגָלִים: דְּאִי אָמְרַתְּ וְכוּ' שַׁלְמֵי לְהוּ דְּבָתַר דְּלֶהֱווּ מְעֻשָּׂרִים לְזַבְּנוּ וְלֵיכְלוּ כֻּלְּהוּ בְּהֶמוֹתָן: בִּפְנֵי עַצְמָן וְלֹא עִם אוֹתָן שֶׁנּוֹלְדוּ קֹדֶם אֱלוּל וּלְהָכִי אִי הֲוָה מְאַחֵר שֶׁלֹּא נְעַשֵּׂר עַל יוֹם הָאַחֲרוֹן שֶׁל אֱלוּל שֶׁהוּא בִּפְרוֹס הֶחָג ט"ו יָמִים אָתֵי לְעַרְבּוּבֵי הָנְהוּ דֶּאֱלוּל וְהָנְהוּ דְּאָב בַּהֲדָדֵי וְקָמְעַשֵּׂר מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן הִלְכָּךְ מַקְדִּים וּמַעֲשֵׂר הָנְהוּ דְּקַיִן בַּיּוֹם הָאַחֲרוֹן שֶׁל אָב וְקֹדֶם לֹא דְּכָל כַּמָּה דְּמָצֵינָא לְקָרוֹבֵי לָרֶגֶל כִּי הֵיכִי דְּלָא לִשְׁלְמוּ קֹדֶם עָבְדִינַן: בְּיוֹם ל' שֶׁל אָב: וּבָעֵינַן הֶכֵּירָא דְּנְהִי דְּלֵיכָּא לְמֵימַר דְּלֵיתוּ לְעַשּׂוֹרֵי הָנְהוּ דֶּאֱלוּל וְהָנְהוּ דְּאָב בַּהֲדָדֵי מִשּׁוּם דַּאֲלַכַּתִּי הָווּ אוֹתָן שֶׁל אֱלוּל מְחֻסְּרֵי זְמַן מִשּׁוּם דַּאֲלַכַּתִּי יוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל אֱלוּל הוּא הֶכֵּירָא בָּעֵינַן לְמֶעְבַּד דְּלָא לֵיתוּ לְעַשּׂוֹרֵי הַיּוֹם וּלְמָחָר חָדָשׁ וְיָשָׁן בַּהֲדָדֵי חֹדֶשׁ אֱלוּל וְיָשָׁן אָב וּלְהָכִי לָא מְעַשְּׂרֵי הָנְהוּ דְּאָב בְּחֹדֶשׁ אֱלוּל כְּלָל וַאֲפִילּוּ בְּיוֹם א': כְּרשב"ג דְּאָמַר דְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת קֹדֶם וּבְאוֹתוֹ זְמַן נַמִי מְעַשְּׂרִינַן. וּלְהָנְהוּ תַּנָּאֵי לֵית לְהוּ פָּרוֹס: בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי וְכוּ' וּלְהָכִי לָא מָנֵי לַאֲחוֹרֵי מִלְּעַשֵּׂר טְפֵי מִיּוֹם אַחֲרוֹן שֶׁל אֱלוּל דְּבָעֵינַן הֶכֵּירָא בֵּין חָדָשׁ לְיָשָׁן. וּבְמַס' ר"ה (דַּף ח.) מְפָרֵשׁ טַעְמַיְהוּ לר' אֶלְעָזָר וְר"ש וְטַעֲמָא לר"מ: סִקְרְתָּא בְּלַעַ"ז מני"א שֶׁצּוֹבְעִין הָעֲשִׂירִי: הוֹאִיל וְהַלָּלוּ אוֹמְרִים כָּךְ לר"מ אוֹמֵר בְּאֶחָד בֶּאֱלוּל ור"א ור"ש אוֹמְרִים בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי אֲנִי אֵינִי יוֹדֵעַ הֲלָכָה כְּמִי הִלְכָּךְ הָאֱלוּלִיִּים כו': חוּץ מִן הַקֵּרֵחַ הַזֶּה הַיְנוּ ר"ע וְהָא דְּגָרְסִינַן בְּכוּלֵּיהּ הש"ס רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה הַיְנוּ בֵּן שֶׁל ר"ע כִּדְגָרְסִינַן הָתָם (שְׁבוּעוֹת דַּף ו.) אָמַר לוֹ ר' יְהוֹשֻׁעַ בְּנוֹ שֶׁל ר"ע לר"ע אַלְמָא דְּבֶן עַזַּאי הָיָה חָכָם גָּדוֹל וְהָיָה יוֹדֵעַ לְהַבְחִין אֵיזֶה טַעַם יָפֶה וה"נ הֲוֵי מָצֵי לְמֵיקַם אַטַּעְמַיְהוּ הֵי מִסְתַּבַּר שַׁפִּיר: מִפִּי שְׁמוּעָה אֲמָרוּהָ דְּבֵין ר"מ ור"א ור"ש אָמְרֵי מִלְּתַיְהוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה מִפִּי חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי וְלָכֵן לֹא הָיָה רוֹצֶה בֶּן עַזַּאי לִסְמֹךְ עַל מַעֲשָׂיו וְלִקְבֹּעַ הֲלָכָה בְּהַכְרָעָתוֹ: ה' בְּתִשְׁרֵי וְה' בְּאָב שֶׁאַחֲרָיו מִצְטָרְפִין אע"פ שֶׁיֵּשׁ גְּרָנוֹת בֵּינְתַיִם:

תוספות

נִיחָא לֵיהּ לְאִינִישׁ דְּלִיעֲבֵד מִצְוָה בְּמָמוֹנֵהּ אע"ג דִּלְפְנֵי הַזְּמַן יָכוֹל לְעַשֵּׂר וְלִשְׁחוֹט וְלִמְכֹּר כֵּיוָן שֶׁקָּבְעוּ חֲכָמִים זְמַן דֶּרֶךְ הוּא לְהַמְתִּין עוֹד וּלְעַשֵּׂר הַכֹּל בְּיַחַד: וְאִי אֶפְשָׁר לְעַשֵּׂר בְּיו"ט מִשּׁוּם סִקְרְתָּא [וא"ת] תִּפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם דְּאֵין מַקְדִּישִׁין בְּיו"ט וי"ל לֹא הָיִיתִי אוֹסֵר לְהַקְרִיבוֹ שֶׁמָּא יָבֹא לְהַקְדִּישׁוֹ דְּהַיְנוּ גְּזֵרָה לִגְזֵרָה דְּהִיא גּוּפָהּ לֹא אָסוּר לְהַקְדִּישׁ בְּיו"ט אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן כִּדְאָמְרִינַן הָתָם (בֵּיצָה דַּף לו:) דְּאֵין רוֹכְבִין ע"ג בְּהֵמָה וּמְפָרֵשׁ טַעְמָא שֶׁמָּא יֵצֵא חוּץ לַתְּחוּם וְקָאָמַר ס"מ תְּחוּמִין דְּאוֹרָיְתָא לֹא גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַחְתֹּךְ זְמוֹרָה וְעוֹד מָצֵי לְמֵימַר דַּאֲפִילּוּ לְהַקְדִּישׁוֹ הָיָה יָכוֹל בְּיו"ט מִשּׁוּם שַׁלְמֵי שִׂמְחָה כִּדְאָמַר פ' שׁוֹאֵל (שַׁבָּת דַּף קמח:) מַקְדִּישׁ אָדָם פִּסְחוֹ בְּשַׁבָּת וַחֲגִיגָתוֹ בָּרֶגֶל וּמִיהוּ הָא דְּאָמַר הָתָם וּבְרֵישׁ (תָּמִיד נִשְׁחָט) הַיְנוּ דַּוְקָא חוֹבוֹת הַקָּבוּעַ לָהֶם זְמַן אֲבָל אֵין קָבוּעַ לָהֶם זְמַן אֵין מַקְדִּישִׁין וְלֹא מִסְתַּבֵּר שֶׁיְּהֵא מַעֲשֵׂר כְּחוֹבוֹת הַקָּבוּעַ לָהֶן זְמַן כְּשֶׁצָּרִיךְ לְהוּ לְשַׁלְמֵי שִׂמְחָה דא"כ נְדָרִים וּנְדָבוֹת נַמִי שֶׁהֲרֵי יוֹצְאִין בִּנְדָרִים וּנְדָבוֹת מִשּׁוּם שַׁלְמֵי שִׂמְחָה כִּדְאָמַר בְּמַס' חֲגִיגָה (ד' ז:) ומ"מ כָּאן מַשְׁמַע דְּלָא שַׁיְּכֵי הָנָךְ שִׁנּוּיֵי דְּבְיו"ט שֶׁל ר"ה קָיְמִי וי"ל כֵּיוָן דַּעֲשִׂירִי מֵאֵילָיו קָדוֹשׁ אֲפִילּוּ לֹא קָרָא עֲשִׂירִי וְלֹא שַׁיָּךְ לֶאֱסוֹר הֶקְדֵּשׁ כָּזֶה בְּיו"ט: חוּץ מִן הַקֵּרֵחַ הַזֶּה פ"ה הַיְנוּ ר"ע וְר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה הוּא ר' יְהוֹשֻׁעַ בְּנוֹ שֶׁל ר"ע וְקָשֶׁה מִי סָנֵי לֵיהּ לְהַזְכִּיר ר"ע בִּשְׁמוֹ שֶׁמַּזְכִּירוֹ בִּלְשׁוֹן גְּנַאי כִּדְכְתִיב (מְלָכִים ב ב':כ"ג) עֲלֵה קֵרֵחַ וּבְפֶ' שׁוֹאֵל (שַׁבָּת ל' קנב.) אָמַר מֵהָכָא לְקַרְחִינָאָה כַּמָּה וְלִגְנַאי נִתְכַּוֵּן וּבְמַס' מְגִלָּה (דַּף כח.) רַבִּי שָׁאַל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה בַּמֶּה הֶאֱרַכְתָּ יָמִים [וְכוּ'] וְאָמַר לוֹ רַבִּי בָּרְכֵנִי וְאָמַר לוֹ יְהִי רָצוֹן שֶׁתַּגִּיעַ לַחֲצִי יָמַי וְאִלּוּ ר"ע כְּשֶׁנָּשָׂא בַּת כַּלְבָּא שָׂבוּעַ בֶּן מ' שָׁנָה הָיָה וְקִבֵּל עָלָיו לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וְעָסַק מ' שָׁנִים וּמ' שָׁנָה פַּרְנֵס יִשְׂרָאֵל וּבְסִפְרֵי (פָּרָשָׁה בְּרָכָה) תַּנְיָא ד' חָיוּ ק"כ שָׁנָה מֹשֶׁה וְהִלֵּל וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי ור"ע וּבְיוֹם שֶׁמֵּת ר"ע (קִדּוּשִׁין דַּף עב.) נוֹלַד רַבִּי וַאֲפִילּוּ נוֹלַד ר' יְהוֹשֻׁעַ בַּשָּׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁנָּשָׂא בַּת כַּלְבָּא שָׂבוּעַ לֹא הָיָה כִּי אִם שְׁמוֹנִים כְּשֶׁנּוֹלַד רַבִּי וּלְכָל הַפָּחוֹת הָיָה ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן ק"מ שָׁנָה כְּשֶׁבֵּרַךְ רַבִּי דִּלְפָחוֹת מֵע' שָׁנָה לֹא הָיָה מְבָרְכוֹ שֶׁאֵין חַיֵּי שְׁנוֹת סְתָם אָדָם דִּכְתִיב (תְּהִלִּים צ':י') יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ ע' וְאָז הָיָה רַבִּי בֶּן ס' שָׁנָה נִמְצָא כְּשֶׁבֵּרְכוֹ לְהַגִּיעַ לַחֲצִי יָמָיו לֹא בֵּרְכוֹ רַק י' שָׁנָה וּמַה בְּרָכָה הָיְתָה זוֹ וְעוֹד לִכְאוֹרָה מִסְתַּבֵּר שֶׁלֹּא נוֹלַד עַד שֶׁעָשָׂה בֵּי רַב תַּרְתֵּי סְרֵי וְתַרְתֵּי סְרֵי שְׁנִין נִמְצָא כְּשֶׁהָיָה ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן ק"מ שָׁנָה הָיָה רַבִּי יוֹתֵר מֵחֲצִי שָׁנָיו וְרַבֵּינוּ נִסִּים פֵּי' (קָרְחָה) רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה דְּאָמַר בִּירוּשַׁלְמִי שֶׁהָיָה קֵרֵחַ (וא"ר יְהוֹשֻׁעַ מֵהָכָא לְקַרְחִינָא) ור"ת מְפָרֵשׁ שֵׁם אָדָם: מִפִּי חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי פ"ה וְכֵיוָן דִּנְבוּאָה הִיא כְּהִילְכְתָא בְּלֹא טַעְמָא הִיא וְלֵיכָּא לְמֵיקַם עֲלָהּ ע"י טַעַם אֵיזֶה מֵהֶם עִקָּר וְלֹא הָיָה לוֹ לְהַזְכִּיר נְבוּאָה דְּאֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַתָּה אֶלָּא הָיָה לוֹ לוֹמַר הִלְכְתָא גְּמִירֵי לָהּ וּפֶרֶק כֹּהֵן גָּדוֹל (נָזִיר דַּף נג.) גַּבֵּי רֹבַע הַקַּב עֲצָמוֹת וַחֲצִי לֹג דָּם נַמִי אָמַר מִפִּי הַשְּׁמוּעָה אָמְרָה מִפִּי חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי וּמִיהוּ קָשֶׁה מֵהָא דְּדָרֵשׁ בפ"ק דר"ה (דַּף ח.) מִקְּרָא עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר מַקִּישׁ מַעְשַׂר בְּהֵמָה לְמַעְשַׂר דָּגָן ר"מ סָבַר בְּא' בֶּאֱלוּל מָה מַעֲשַׂר דָּגָן סָמוּךְ לִגְמָרוֹ עִשּׂוּרוֹ כו' ר"א ור"ש סָבְרֵי מָה מַעֲשַׂר דָּגָן ר"ה שֶׁלּוֹ תִּשְׁרֵי כו' וי"ל דְּאַפ"ה כֵּיוָן דְּהָנָךְ דְּרָשׁוֹת מִפִּי הַשְּׁמוּעָה חַגַּי וּזְכַרְיָה וּמַלְאָכִי לֹא הָיָה יָכוֹל לְבָרֵר אֵיזֶה עִקָּר:

רבינו גרשום

כדי שתהא בהמה מצויה. לקנות לעולי רגלים לאחר שעישרום מוכרין אותן:

ואע"ג דתנן עד שלא הגיע כו'. אפילו הכי משהי להו לגורן ומעשרן דניחא ליה לאיניש לאיעבד מצוה למעשרן והדר מזבין להו:

דטבלן בגורן. בטבל של דגן מדרבנן ולא מדאורייתא:

פרוס פלגא. כדאמר כמה ישהה בבית המנוגע בכדי אכילת פרס והיאך פרס הוי פלגא כדאמרינן חציה לבית המנוגע:

זמנין דמקלע הגורן ביום שלשים של אדר כשהוא מלא דאכתי הוו ט"ו יום לפסח וזימנין דמיקלע בכ"ט באדר כשהוא חסר משום הכי לא קבע ליה זמן רבי עקיבא:

בכ"ט באדר ובאחד בסיון:

מאי שנא דבן עזאי לא יהיב פרוס לעצרת ט"ו ימים אלא ה' יום איידי דלא נפישי הני דילדי בקייטי אי אמרת ליקדום למעשר ליעשרינהו ט"ו יום קודם שלמי להו קמי רגל דמיתאכלי ולא תהא בהמה מצויה לעולי רגלי' בעצרת:

בן עזאי לטעמיה. כדאמר לקמן במתני' האלוליים מתעשרין לעצמן:

זימנין דמחסרי לאב. והוי ביום שלשים ר"ח אלול ואי הוי מעשרינהו ביום שלשים לא יהוי היכירא בין חדש לישן דהשתא נמי הוי זמן דחדש לעשורי:

דאמר. ב' שבתות דהוי י"ד יום קמי פסח:

ואם שחט פטור. דלא הוי טבל מדאורייתא:

הואיל והללו אומרים כך. רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים באחד בתשרי ר"ה למעשר בהמה ור' מאיר אמר באחד באלול. משום הכי אמינא דהאלוליים יתעשרו לעצמן מספיקא דלא ידעינן כמאן כו':

כקליפת השום שהוא קל:

חוץ מן הקרח הזה. היינו ר' עקיבא דרבי יהושע בן קרחה היינו בנו של ר' עקיבא. כלגרסי' התם (שבועות ו.) א"ל ר' יהושע בנו של ר' עקיבא לר' עקיבא. למ"ה:

[illegible]

וְנוֹטֵל אֶחָד מִן הָאֱלוּלִין וְהַשְּׁאָר פְּטוּרִין, מִמָּה נַפְשָׁךְ: אִי בְּאֶחָד בֶּאֱלוּל רֹאשׁ הַשָּׁנָה — דֶּאֱלוּל וְתִשְׁרֵי מִצְטָרְפִין וּדְאָב פְּטוּרִים, וְאִי בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה — דְּאָב וֶאֱלוּל מִצְטָרְפִין דְּתִשְׁרֵי פְּטוּרִין. מַאי אָמְרַתְּ: לִצְטָרְפוּ לְגוֹרֶן אַחֵר? עֲשִׂירִי וַדַּאי אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא סָפֵק. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא לִגְזוֹר, דִּילְמָא אָתֵי לְמִישְׁקַל מֵהָנָךְ, קָא מַשְׁמַע לַן. [א(א)]מַתְנִי׳ בְּאֵי זֶה צַד מְעַשְּׂרִין? כּוֹנְסָן לַדִּיר, וְעוֹשֶׂה לָהֶם פֶּתַח קָטָן כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ שְׁנַיִם יְכוֹלִין לָצֵאת כְּאֶחָת, וּמוֹנִין: אֶחָד, שְׁנַיִם, שְׁלֹשָׁה, אַרְבָּעָה, חֲמִשָּׁה, שִׁשָּׁה, שִׁבְעָה, שְׁמוֹנָה, תִּשְׁעָה, וְהַיּוֹצֵא עֲשִׂירִי סוֹקֵר בְּסִיקְרָא וְאוֹמֵר: "הֲרֵי זֶה מַעֲשֵׂר". לֹא סְקָרוֹ בְּסִיקְרָא, וְלֹא מְנָאָן בַּשֵּׁבֶט, אוֹ שֶׁמְּנָאָן רְבוּצִים אוֹ עוֹמְדִים — הֲרֵי אֵלּוּ מִתְעַשְּׂרִין. [בג(ב)]הָיָה לוֹ מֵאָה וְנָטַל עֲשָׂרָה, עֲשָׂרָה וְנָטַל אֶחָד — אֵין זֶה מַעֲשֵׂר. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מַעֲשֵׂר. קָפַץ אֶחָד מִן הַמְּנוּיִין לְתוֹכָן — הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין, מִן הַמְעוּשָּׂרִין לְתוֹכָן — כּוּלָּם יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ, וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן לַבְּעָלִים. גְּמָ׳ תָּנוּ רַבָּנַן: בְּאֵי זֶה צַד מְעַשֵּׂר? כּוֹנְסָן לַדִּיר, וְעוֹשֶׂה לָהֶם פֶּתַח קָטָן כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ שְׁנַיִם יְכוֹלִין לָצֵאת כְּאֶחָד, אִימּוֹתֵיהֶם מִבַּחוּץ וְהֵם מִבִּפְנִים, וְגוֹעוֹת, וְיוֹצְאוֹת לִקְרַאת אִמָּן. וְלַפְּקִינְהוּ אִינְהוּ! "יַעֲבוֹר" כְּתִיב, וְלֹא שֶׁיַּעֲבִירוּהוּ. וְלִשְׁדֵּי לְהוּ יַרְקָא וְלִיפְּקוּ לְוָתֵיהּ! אָמַר רַב הוּנָא: גְּזֵירָה מִשּׁוּם לָקוּחַ וּמִשּׁוּם יָתוֹם. [ד]תָּנוּ רַבָּנַן: "כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת" — פְּרָט לַטְּרֵיפָה שֶׁאֵינָהּ עוֹבֶרֶת תַּחַת הַשָּׁבֶט. מִצְוָה לְמָנוֹתָן בַּשֵּׁבֶט. לֹא מְנָאָן בַּשֵּׁבֶט, אוֹ שֶׁמְּנָאָן רְבוּצִים אוֹ עוֹמְדִים, מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "הָעֲשִׂירִי קֹדֶשׁ" — מִכׇּל מָקוֹם. [ו(ג)]וְאֵין לִי אֶלָּא שֶׁקְּרָא שְׁמוֹ "עֲשִׂירִי", לֹא קְרָא שְׁמוֹ "עֲשִׂירִי" מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "יִהְיֶה קֹדֶשׁ" מִכׇּל מָקוֹם. יָכוֹל הָיוּ לוֹ מֵאָה וְנָטַל עֲשָׂרָה, עֲשָׂרָה וְנָטַל אֶחָד, יָכוֹל יִהְיוּ מְעוּשָּׂרִין? תַּלְמוּד לוֹמַר "עֲשִׂירִי", וְאֵין זֶה עֲשִׂירִי. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מַעֲשֵׂר. [(ד)]מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה? סָבַר לַהּ כְּאַבָּא אֶלְעָזָר בֶּן גּוֹמֶל, דְּתַנְיָא: אַבָּא אֶלְעָזָר בֶּן גּוֹמֶל אוֹמֵר: "וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם" — בִּשְׁתֵּי תְּרוּמוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַחַת תְּרוּמָה גְּדוֹלָה, וְאַחַת תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר. כְּשֵׁם שֶׁהַתְּרוּמָה גְּדוֹלָה נִיטֶּלֶת בְּאוֹמֶד וּבְמַחְשָׁבָה — אַף

וְנוֹטֵל אֶחָד מִן הָאֱלוּלִין וְאֵין שַׁיָּךְ נֶאֱסַר כָּאן מִשּׁוּם לֹא יְבַקֵּר כִּדְאָסַר אַפּוּקֵי בַּעַל מוּם בְּרֵישׁ עֲשָׂרָה בְּרֵישׁ פִּרְקִין (בְּכוֹרוֹת דַּף נג.):

כְּשֵׁם שֶׁהַתְּרוּמָה גְּדוֹלָה נִטֶּלֶת מֵאֹמֶד מִן הַתּוֹרָה אֵין שַׁיָּךְ בָּהּ אֹמֶד דְּחִטָּה אַחַת פּוֹטֶרֶת אֶת הַכְּרִי וְלֹא נָתְנָה בָּהּ תּוֹרָה שִׁעוּר דְּרֵאשִׁית דְּגָנְךָ כְּתִיב (דְּבָרִים יח) אֶלָּא מִשּׁוּם דְּבִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שַׁיָּךְ אֹמֶד שֶׁשִּׁעוּרָהּ כָּתוּב (בַּמִּדְבָּר י"ח:כ"ו) מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר וּבִתְרוּמָה גְּדוֹלָה נַמֵּי תִּקְנוּ חֲכָמִים שִׁעוּר שַׁיָּךְ בָּהּ אֹמֶד וּמִיהוּ בָּזֶה אֵין לְהַקְשׁוֹת תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר לִתְרוּמָה גְּדוֹלָה שֶׁיּוֹעִיל בְּמִתְכַּוֵּן חִטָּה אַחַת דְּהָא כְּתִיב מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר וּמִיהוּ אִם בְּמִתְכַּוֵּן מוֹסִיף לִכְאוֹרָה מְהַנֵּי דִּלְהָכִי מַקִּישׁ לִתְרוּמָה גְּדוֹלָה דְּנִטֶּלֶת מֵאֹמֶד לְמִנְיָנָהּ כְּדֵי שֶׁיִּתְרֹם בְּעַיִן יָפָה שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁיִּרְאֶה שֶׁלֹּא יִטֹּל פָּחוֹת נוֹטֵל בְּעַיִן יָפָה כִּדְתְנַן פ"ק דִּתְרוּמוֹת (מִשְׁנָה ז) אֵין תּוֹרְמִין לֹא בְּמִדָּה וְלֹא בְּמִשְׁקָל וְלֹא בְּמִנְיָן וּבַתּוֹסֶפְתָּא גָּרַס מָה תְּרוּמָה גְּדוֹלָה אֵינָהּ נִטֶּלֶת אֶלָּא בְּאֹמֶד וּבְמַחֲשָׁבָה וְכֵן גָּרַס ר"ת וְגָרַס עֲלָהּ בִּירוּשַׁלְמִי בפ"ק דִּתְרוּמוֹת תָּנֵי ר"א בֶּן גּוֹמֵל לֹא בְּמִדָּה כו' וּפֶרֶק כׇּל הַמְּנָחוֹת בָּאוֹת מַצָּה (מְנָחוֹת דַּף נה. וְשָׁם) מְסַיֵּים בַּבָּרַיְתָא דִּשְׁמַעְתִּין וּמָה תְּרוּמָה גְּדוֹלָה בְּעַיִן יָפָה כו' וְהָתָם א"ר אֶלְעָזָר בֶּן גּוֹמֵל תּוֹרְמִים תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר תְּאֵנִים עַל גְּרוֹגָרוֹת בְּמִנְיָן וּגְרוֹגָרוֹת עַל תְּאֵנִים בְּמִדָּה מִשּׁוּם עַיִן יָפָה וְלֹא נָקַט אֵינָהּ נִטֶּלֶת אֶלָּא בְּמַחֲשָׁבָה וּבְאֹמֶד אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּעַיִן יָפָה וא"ת סוֹף פֶּרֶק כׇּל הַגֵּט (גִּיטִּין דַּף ל: וְשָׁם) דִּמְפָרֵשׁ אַבַּיֵּי יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לְבֶן לֵוִי כָּךְ אָמַר לִי אַבָּא מַעֲשֵׂר יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי אוֹ מַעֲשֵׂר לְאָבִיךָ בְּיָדִי חוֹשְׁשִׁין לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבּוֹ כֵּיוָן דְּלָא קָיֵיץ לָא [הָוֵי] מְתַקֵּן לֵיהּ כּוֹר מַעֲשֵׂר לְאָבִיךָ בְּיָדִי אוֹ כּוֹר מַעֲשֵׂר יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי אֵין חוֹשְׁשִׁין לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבּוֹ כֵּיוָן דְּקָיֵיץ תַּקּוּנֵי תַּקְנֵיהּ וּמוֹקֵי לָהּ כְּאַבָּא אֶלְעָזָר בֶּן גּוֹמֵל דְּמַקִּישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר לִתְרוּמָה גְּדוֹלָה וּכְשֵׁם שֶׁיֵּשׁ לוֹ [רְשׁוּת] לבעה"ב לִתְרֹם תְּרוּמָה גְּדוֹלָה כָּךְ יֵשׁ לוֹ [רְשׁוּת] לִתְרֹם תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְהַשְׁתָּא כֵּיוָן דְּאֶפְשָׁר בְּאֹמֶד א"כ בְּלֹא קָיֵיץ נַמֵּי נָחוּשׁ דִּלְמָא תִּקֵּן מֵאֹמֶד י"ל נְהִי דְּבַעַל בֶּן לֵוִי מְנַוֶּה לַעֲשׂוֹת בְּעַיִן יָפָה מ"מ בעה"ב אֵין לוֹ לַעֲשׂוֹת עַיִן יָפָה בְּשֶׁל אֲחֵרִים וַאֲפִלּוּ יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת אֵין לַעֲשׂוֹת לְהוֹצִיא עַצְמוֹ מִתַּרְעֻמְתָּן שֶׁל כֹּהֵן וְלֵוִי שֶׁלֹּא יִתְרַעֲמוּ עָלָיו זֶה אוֹ זֶה אִם יִטְעֶה בְּאֹמֶד שֶׁלּוֹ וא"ת פ"ד דִּתְרוּמוֹת (מ"ו) הָא דִּתְנַן הַמּוֹנֶה מְשֻׁבָּח וְהַמּוֹדֵד מְשֻׁבָּח הֵימֶנּוּ וְהַשּׁוֹקֵל מְשֻׁבָּח מִשְּׁלָשְׁתָּן וּבִירוּשַׁלְמִי פ"ק דִּתְרוּמוֹת מַקְשֶׁה לָהּ וּמְשַׁנֵּי כָּאן לִתְרוּמָה גְּדוֹלָה כָּאן לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְתָנֵי ר"א בֶּן גּוֹמֵל מִנַּיִן שֶׁאֵין תּוֹרְמִין לֹא בְּמִדָּה וְלֹא בְּמִנְיָן וְלֹא בְּמִשְׁקָל ת"ל וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם וַהֲרֵמֹתֶם בְּמַחֲשָׁבָה אַתָּה תּוֹרֵם וְאֵין אַתָּה תּוֹרֵם בְּמִשְׁקָל בְּמִדָּה וּבְמִנְיָן פֵּרוּשׁ הַהִיא דְּאֵין תּוֹרְמִין בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה לכו"ע מִצְוָתָהּ מֵאֹמֶד וְהַהִיא דְּהַמּוֹנֶה מְשֻׁבָּח בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וּכְרַבָּנָן וְהָא דְּמַיְיתֵי בָּרַיְתָא דְּאַבָּא אֶלְעָזָר בֶּן גּוֹמֵל לְאַשְׁמוּעִינַן דִּפְלִיגֵי בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וא"ת דְּבִירוּשַׁלְמִי אָמַר הַהִיא דְּהַמּוֹנֶה מְשֻׁבָּח מִמַּאי הוּא מְשֻׁבָּח אָמַר רַב הוּנָא מִן הַתּוֹרֵם בְּאֹמֶד מַשְׁמַע דְּמֵאֹמֶד הָוֵי תְּרוּמָה אֶלָּא שֶׁהַמּוֹנֶה מְשֻׁבָּח וְאָמַר נַמֵּי הָתָם א"ר הִלֵּל מַתְנִי' אָמְרָה כֵּן וְהַשּׁוֹקֵל מְשֻׁבָּח מִשְּׁלָשְׁתָּן פי' מִכְּלָל דְּאִיכָּא שְׁלֹשָׁה בַּר מִשּׁוֹקֵל וא"ר חֲנִינָא תִּפָּתֵר בִּשְׁלָשְׁתָּן וְלֵית ש"מ כְּלוּם וְאִי לְרַבָּנָן לְדִידְהוּ אֵין תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר מֵאֹמֶד וְאִי כְּאַבָּא אֶלְעָזָר בֶּן גּוֹמֵל הָאָמַר דְּמִצְוָה לַעֲשׂוֹת מֵאֹמֶד וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ לר"א בֶּן גּוֹמֵל נַמֵּי לֹא יָלְפִינַן אֶלָּא דְּמוֹעִיל מֵאֹמֶד וְלֹא דְּשַׁוְיֵהּ מִצְוָה מֵאֹמֶד וְהַשְׁתָּא הָא דִּמְשַׁנֵּי כָּאן בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה כָּאן בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר הַיְנוּ כר"א בֶּן גּוֹמֵל וְנִיחָא הַשְׁתָּא הָא דְּמַיְיתֵי עֲלָהּ בָּרַיְתָא דְּאַבָּא אֶלְעָזָר בֶּן גּוֹמֵל א"נ מוֹדוּ רַבָּנָן לְאַבָּא אֶלְעָזָר בֶּן גּוֹמֵל דְּמֵאֹמֶד הָוֵי תְּרוּמָה אֲבָל אֵין מִצְוָה לַעֲשׂוֹת מֵאֹמֶד וא"ת וְהֵיכִי שָׁרוּ רַבָּנָן לַעֲשׂוֹת מֵאֹמֶד א"כ הוי"ל מַרְבֶּה מַעַשְׂרוֹת יֵשׁ לוֹמַר הַיְנוּ בְּמַרְבֶּה בְּמִתְכַּוֵּן אֲבָל כְּשֶׁמִּתְכַּוֵּן לְאֹמֶד יָפֶה לָא חָשִׁיב מַרְבֶּה וּמִיהוּ בְּמִילֵי דְּשָׁרֵי מֵאֹמֶד מַשְׁמַע פ' כׇּל הַמְּנָחוֹת בָּאוֹת מַצָּה (מְנָחוֹת דַּף נה: וְשָׁם) דְּלָא חָיְישִׁינַן אִי מַרְבֶּה אַף בְּמִתְכַּוֵּן דְּהָא קָתָנֵי תּוֹרְמִין תְּאֵנִים עַל גְּרוֹגָרוֹת בְּמִנְיָן וּפָרִיךְ דְּהוי"ל מַרְבֶּה עַל הַמַּעַשְׂרוֹת וּבִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר אַיְירֵי כִּדְמוֹכַח סֵיפָא וּמְשַׁנֵּי אַבָּא אֶלְעָזָר בֶּן גּוֹמֵל הִיא וּמִשּׁוּם עַיִן יָפָה וְהָתָם בְּמִתְכַּוֵּן מַרְבֶּה וְכׇל מַה שֶּׁיִּרְצֶה לְהַרְבּוֹת חָשׁוּב עַיִן יָפָה וְנִרְאֶה דְּלֵית לֵיהּ כְּדְאַבָּא אֶלְעָזָר בֶּן גּוֹמֵל הַמַּרְבֶּה בַּמַּעַשְׂרוֹת מַעַשְׂרוֹתָיו מְקֻלְקָלִין דְּבְמַעֲשֵׂר נַמֵּי שָׁרֵי מֵאֹמֶד כִּדְמוֹכַח בִּשְׁמַעְתִּין כִּדְקָאָמַר וּמַעֲשֵׂר קַרְיֵיהּ רַחֲמָנָא תְּרוּמָה דִּכְתִיב בּוֹ אֶת מַעְשַׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה וּבְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן אַיְירֵי דִּכְתִיב בְּסֵיפֵיהּ דִּקְרָא נָתַתִּי לַלְוִיִּם לְנַחֲלָה וְקָשֶׁה חַסַּגְיָא דִּשְׁמַעְתִּין לָמָּה לִי [לְאוֹקְמָא] הָכִי כר"א בֶּן גּוֹמֵל וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אִית לְהוּ דְּהָדָדֵי לֵימָא דְּאִתַּקַּשׁ מַעְשַׂר בְּהֵמָה לְמַעֲשַׂר דָּגָן מָה מַעֲשַׂר דָּגָן אֶחָד מֵעֲשָׂרָה אַף מַעְשַׂר בְּהֵמָה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה בְּלֹא הַעֲבָרָה תַּחַת הַשֵּׁבֶט אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ עֶשֶׂר לְפָנָיו וְנוֹטֵל אֶחָד מֵהֶם י"ל מַיְיתֵי דְּאַבָּא אֶלְעָזָר לוֹמַר דְּיָלְפִינַן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר מִתְּרוּמָה גְּדוֹלָה לְעִנְיַן אֹמֶד אע"פ שֶׁאֵין סְבָרָא לְגַמֵּל (לְגַבֵּי) הָכִי דִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה אֵין לָהּ שִׁעוּר וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר יֵשׁ לָהּ שִׁעוּר וּמַקְשִׁינַן לְהוּ הֲדָדֵי אע"ג דְּהָוֵי [כְּעֵין] אֶפְשָׁר (מֵאֹמֶד אֶפְשָׁר) מִשְּׁאִי אֶפְשָׁר וְהָכִי נַמֵּי יָלְפִינַן מַעְשַׂר בְּהֵמָה מִמַּעֲשַׂר דָּגָן דְּמַפְּקִינַן קְרָא מִמַּשְׁמְעוּתֵיהּ דִּכְתִיב כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר וּפי' זֶה אֵינוֹ מִתְיַשֵּׁב בַּלֵּב וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ לר"י בְּר' יְהוּדָה הָוֵי מַעֲשֵׂר אע"פ שֶׁאֵין שָׁוִין בְּמַכְנִיס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר דְּמִסְתָּמָא חָז אֵין דַּרְכָּם לִהְיוֹת שָׁוִין הִלְכָּךְ צְרִיכָה לְאוֹקוֹמֵהּ כְּאַבָּא אֶלְעָזָר בֶּן גּוֹמֵל דְּשָׁרֵי מֵאֹמֶד וְלָא חָיֵישׁ לְמַרְבֶּה בַּמַּעַשְׂרוֹת כִּדְפָרֵשִׁית אוֹ לְכׇל הַפָּחוֹת שָׁרֵי בְּעַיִן יָפָה כְּדְאִי' בְּהֶדְיָא בִּמְנָחוֹת (דַּף נג:) וְאִי לָאו דְּאַבָּא אֶלְעָזָר הֲוָה אָמֵינָא אע"ג דִּבְמַעֲבִיר לָא חָיְישִׁינַן בְּשָׁוִין בְּכִי הַאי גַּוְונָא שֶׁנּוֹטֵל אֶחָד מֵעֲשָׂרָה דְּיָלְפִינַן מִמַּעֲשַׂר דָּגָן בְּעֵינַן שָׁוִין וא"ת כֵּיוָן דְּאַבָּא אֶלְעָזָר שָׁרֵי אֲפִילּוּ בְּמַעֲשֵׂר אַמַּאי אִצְטְרִיךְ לְאוֹקוֹמֵי בִּמְנָחוֹת (שָׁם) הָא דְּאָמַר ר' אֶלְעָזָר בַּר' יוֹסֵי אַבָּא הָיָה נוֹטֵל עֲשָׂרָה גְּרוֹגָרוֹת שֶׁבַּמִּקְצוֹעַ עַל תִּשְׁעִים שֶׁבַּכַּלְכָּלָה וְהַיְנוּ בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר לוֹקְמֵיהּ בְּמַעֲשֵׂר גּוּפֵיהּ י"ל נְהִי דְּר' יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר מַעֲשֵׂר כַּיּוֹצֵא בוֹ אָמַר דִּלְמָא אַבָּא אֶלְעָזָר לֵית לֵיהּ הַהוּא סְבָרָא וְעוֹד נִיחָא לֵיהּ לְאוֹקְמָהּ בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר מִשּׁוּם דְּמוֹכַח רֵישָׁא דְּבִתְרוּמָה אַיְירֵי מִדְּקָתָנֵי תּוֹרְמִין:

וְנוֹטֵל אֶחָד מִן הָאֱלוּלִין וְלֹא שֶׁיְּכַוֵּן וְיוֹצִיאֶנּוּ בָּעֲשִׂירִי דְּהָא כְּתִיב לֹא יְבַקֵּר אֶלָּא כְּמִלְּתֵיהּ כְּגוֹן שֶׁמְּנָאָן רְבוּצִין אוֹ עוֹמְדִין דְּהַשְׁתָּא א"א לְכַוּוֹנֵי לְאַהֲוֵי אֶחָד מִן הָאֱלוּלִין עֲשִׂירִי אֲבָל אִם הָיָה מַעֲבִירָם בַּפֶּתַח תַּחַת הַשֵּׁבֶט לֹא יָדַע כִּי נָפֵק בְּרֵישׁ עֲשָׂרָה וה"נ. אָמְרִינַן לְקַמָּן רְבוּצִין אוֹ עוֹמְדִין הֲרֵי אֵלּוּ מְעֻשָּׂרִין: וּדְאָב פְּטוּרִין דְּלֵיכָּא מֵאוֹתָהּ שָׁנָה אֶלָּא חֲמִשָּׁה: מַאי אָמְרַתְּ לִנְטָרְפוּ הָנָךְ חֲמִשָּׁה דְּתִשְׁרֵי לְגֹרֶן אַחֵר עִם אוֹתָן שֶׁיִּוָּלְדוּ לְאַחַר כֵּן בְּאוֹתָהּ שָׁנָה עַצְמָהּ יִצְטָרְפוּ עִמָּהֶן בִּפְרוֹס הַפֶּסַח: לָא אֶפְשָׁר מִשּׁוּם דַּעֲשִׂירִי וַדַּאי אָמַר רַחֲמָנָא דְּיִהְיֶה קוֹדֶשׁ וְלֹא סָפֵק כְּגוֹן הָכָא דְּשֶׁמָּא אֵלּוּ ה' דְּתִשְׁרֵי נִפְטְרוּ כְּבָר בְּאוֹתוֹ שֶׁנָּטַל מִן הָאֱלוּלִין דֶּאֱלוּל ר"ה: פְּשִׁיטָא דְּמִן הָאֱלוּלִין נוֹטֵל דְּאִי מֵהַנְהוּ דְּאָב לָא לֶהֱוֵי עֲשִׂירִי דְּשֶׁמָּא אֱלוּל ר"ה וְלֵיכָּא מִשָּׁנָה שֶׁעָבְרָה אֶלָּא ה' וְלֵיכָּא בְּהוּ דִּין מַעֲשֵׂר וְאִי מֵהַנְהוּ דְּתִשְׁרֵי הָנָךְ י' דְּאָב וֶאֱלוּל דִּלְמָא תִּשְׁרֵי ר"ה וְלֵיכָּא נָמֵי דִּין מַעֲשֵׂר בְּהַנְהוּ ה' וְתוּ דְּהָנָךְ י' דְּאָב וֶאֱלוּל לָא לֶהֱווּ מְעֻשָּׂרִים: לְמִשְׁקַל מֵהָנָךְ דְּאָב וְתִשְׁרֵי: מַתְנִי' לָצֵאת כְּאֶחָד שֶׁאִם הָיוּ יוֹצְאִים כְּאֶחָד יִהְיוּ תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי מְקֻלְקָלִין כִּדְלְקַמָּן: רְבוּצִים שְׁכוּבִים: וְנָטַל עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא מְנָאָן אֶחָד שְׁנַיִם ג' אֶלָּא י' בְּבַת אַחַת נָטַל בְּכׇל פַּעַם וּפַעַם וּמִכׇּל עֲשָׂרָה נָטַל אֶחָד לְמַעֲשֵׂר אֵין זֶה מַעֲשֵׂר מִשּׁוּם דְּצָרִיךְ לְמָנוֹתָן כְּדֵי שֶׁיְּהֵא עֲשִׂירִי לְמִנְיָנָא קוֹדֶשׁ: טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי מְפָרֵשׁ בַּגְּמָ': מִן הַמְּנוּיִין מֵאוֹתָן שֶׁכְּבָר עָבְרוּ בַּפֶּתַח תַּחַת הַשֵּׁבֶט אע"פ שֶׁאֵינָן עֲדַיִן מְעֻשָּׂרִין וּכְגוֹן שֶׁמָּנָה וְחָזַר אֶחָד מֵהֶן וְקָפַץ לְתוֹךְ הַדִּיר דְּהַמְּנוּיִין הָוְיָין פְּטוּרִין בְּמִנְיָן הָרָאוּי כִּדְמְפָרֵשׁ בגמ' וּמִשּׁוּם דְּאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה הַפָּטוּר לְכָךְ כׇּל מַה שֶּׁבַּדִּיר פְּטוּרִין: מִן הַמְעֻשָּׂרִין מִן הַמַּעַשְׂרוֹת גּוּפַיְהוּ: גְּמָ' יָתוֹם שֶׁמֵּתָה אִמּוֹ קֹדֶם שֶׁנּוֹלַד וְהַשְׁתָּא אִי הֲוָה שָׁדוּ יַרְקָא הֲוָה נָפֵק נָמֵי יָתוֹם דְּמִפְּטַר וְאע"ג דְּאִיכָּא יָתוֹם דְּמִחַיַּב כְּגוֹן שֶׁנּוֹלַד וְאַחַ"כ מֵתָה אִמּוֹ וְהַהוּא לָא נָפֵק אֶלָּא ע"י יַרְקָא מ"מ בְּהָא דְּמַעֲמִיד אִמּוֹתֵיהֶן שֶׁל אֵלּוּ מִבַּחוּץ לֶהֱוֵי לֵיהּ הֶכֵּירָא וְיִהְיֶה נִזְכָּר דְּיָתוֹם וְלָקוּחַ לָאו בְּנֵי עִשּׂוּרֵי נִינְהוּ: טְרֵפָה אֵינָהּ עוֹבֶרֶת כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבְּרוּ רַגְלֶיהָ מִן הָאַרְכֻּבָּה וּלְמַעְלָה וְלָא מָצֵי לְמֵיזַל: ה"ג יָכוֹל הָיוּ לוֹ מֵאָה וְכוּ': בִּשְׁתֵּי תְּרוּמוֹת וְאע"ג דְּלָא כְּתִיב הַאי קְרָא דִּתְרוּמַתְכֶם אֶלָּא בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר נַפְקָא לָן דְּמַיְירֵי בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה מִדִּכְתִיב כַּדָּגָן מִן הַגֹּרֶן כְּלוֹמַר כִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה שֶׁנּוֹטֵל יִשְׂרָאֵל מִגָּרְנוֹ וְהַשְׁתָּא אִתַּקַּשׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר לִתְרוּמָה גְּדוֹלָה לְהַאי מִלְּתָא דְּמָה תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וְכוּ': בְּאֹמֶד שֶׁמְּחַמֵּד בְּדַעְתּוֹ כָּךְ וְכָךְ יֵשׁ בַּכְּרִי הַזֶּה וּלְפִי אֻמְדָּנוּתוֹ נוֹטֵל תְּרוּמָה: בְּמַחֲשָׁבָה שֶׁמְּחַשֵּׁב [וְאוֹמֵר] שְׁנֵי לֻגִּין שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ הֲרֵי הֵן תְּרוּמָה כִּדְאָמְרִינַן (דְּמַאי פ"ז מ"ל) לְגַבֵּי לוֹקֵחַ יַיִן מִבֵּין הַכּוּתִים וּלְהָכִי קָרֵי לֵיהּ מַחֲשָׁבָה מִשּׁוּם דְּאֵינוֹ מוֹנֶה אוֹתָן אִי נָמֵי נוֹתֵן עֵינָיו בְּצַד זֶה וְאוֹכֵל בְּצַד אַחֵר. וְתַרְוַיְהוּ אֹמֶד וּמַחֲשָׁבָה נַפְקָא לָן מִוְּנֶחְשַׁב:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פז' מהל' בכורות הל' א, סמג עשין ריב:

ב מיי' פח' מהל' בכורות הל' יד:

ג מיי' פח' מהל' בכורות הל' טו:

ד מיי' פו' מהל' בכורות הל' יד:

ה מיי' פז' מהל' בכורות הל' א:

ו מיי' פז' מהל' בכורות הל' א:

ז מיי' פג' מהל' תרומות הל' ד:

רבינו גרשום

מאי אמרת ליצטרפי לגורן אחר. הנך ה' דקאמרינן לפטורו עשירי ודאי אמר רחמנא שלא נכנס לדיר מעולם אלא עכשו ולא ספק דשמא עשירי שינא הוא מאותן ה' שכבר נכנסו לגורן והם ספק של שנה זו ספק של שנה שעברה:

פשיטא. דלכן עזאי חד מן אלוליים בעי למישקל ומאי קמ"ל רבא:

מהו דתימא. ליגזור דלא אתי למשקל מהנך דלאו אלוליים קמ"ל דליכא למיחש דהא אפשר שירבינן או שיעמידן לאלוליים כדי שיהו ניכרין לו ויכול למנותן כך ולא אתי למישקל מאידך:

קפץ מן המנויין לתוכן. לתוך אלו שבדיר שעדיין לא נמנו כולן פטורין דהנהו קרי מנויין מאי' ועל ט' קודם שינא העשירי והני מנויין פטורין אע"ג דמת עשירי בדיר משום המנויין הראוי לבשעה שינאו הן עדיין היה עשירי חי והיה ראוי להשלים המנין וכן כל מקום שמתחייר בדיר כדי להשלים למנין אותן שינאו קרי לאותן שינאו מנין הראוי משום הכי כי קפץ אחד מן המנויין לתוכן כולן פטורין למנויין שינאו נפטרו במנין הראוי. וכי קפץ (לאותן) לתוכן הוו כולהו ספק מנויין:

מן המעשרין לתוכן. מיירי במעשר עצמו כולן ירעו דכולהו הוי ספק מעשר:

גזירה משום לקוח ויתום להכי מעמיד אימן בחוץ להודיע שאין שם לקוחות ויתום ואימותיהן בחוץ משום דכבר מעושרות הן:

ואין זה עשירי. דלא מנאן:

ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן. בב' תרומות הכתוב מדבר דאקיש קרא תרומת מעשר לתרומת גורן. דהיינו כדגן מן הגורן מה תרומה גדולה ניטלת באומד ובמחשבה. שאין צריך למנות על מאה וליטול שנים כדאמר נותן עיניו בצד זה ואוכל מצד אחר ואמרינן ב' לוגין שאני עתיד להפריש הן תרומה:

מסורת הש"ס

א ספרא מצורע פרשת זבים פרק ח ב

ב ספרא בחוקתי פרק יג א

ג משנה בכורות

ד גיטין ל:; מנחות נד:; ביצה יג:

גליון הש"ס

גמ' גזירה משום לקוח. לעיל נג ע"א:

תורה אור השלם

וְכׇל־מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לַיהֹוָה [ויקרא כז, לב]

וְאִם־בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קׇרְבָּן לַיהֹוָה כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַיהֹוָה יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ [ויקרא כז, ט]

וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן־הַגֹּרֶן וְכַמְלֵאָה מִן־הַיָּקֶב [במדבר יח, כז]

מסורת השי"ס

א ערכין ב.

ב גיטין ל:; מנחות נד:; ביצה יג:

תורה אור השלם

כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַיהוָה תְּרוּמָה נָתַתִּי לַלְוִיִּם לְנַחֲלָה עַל־כֵּן אָמַרְתִּי לָהֶם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה [במדבר יח, כד]

עֲשֹׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל־תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה [דברים יד, כב]

חִתַּקֵּשׁ בְּרֵישׁ פִּרְקִין (לְעֵיל בְּכוֹרוֹת נג.) וְאֶת מַעְשְׂרוֹתֵיכֶם בִּשְׁתֵּי מַעֲשְׂרוֹת הָכְתּוּב מְדַבֵּר אֶחָד מִעְשַׂר בְּהֵמָה וְא' מַעֲשַׂר דָּגָן: קְלוֹשׁ מִאַלָּיו שֶׁאִם מָנָה עֶשֶׂר וְנִשְׁתַּיֵּר עֲשִׂירִי בַּדִּיר אע"פ שֶׁנֹּא יָצָא וְלֹא מְנָאוֹ קְלוֹשׁ מֵאַלָּיו: וְדִלְמָא עֲשִׂירִי לָא קַרְיֵה רַחֲמָנָא לְאֲחֵרֵי אֵין מַעֲשַׂר לְהַעֲלוֹתוֹ לִירוּשָׁלַיִם וּלְהַקְרִיבוֹ אֶלָּא קְלוֹשׁ קָרִיבְלִ קַרְיֵה רַחֲמָנָא לְקַדֵּשָׁה חָלָה עָלָיו וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בְּמוּמוֹ. עִנְיָן אַחֵר וְדִלְמָא עֲשִׂירִי לָא קַרְיֵה שֶׁנֹּא קָרָא שְׁמוֹ עֲשִׂירִי אֶלָּא שֶׁקָּרָא שְׁמוֹ "עֲשִׂירִי", לֹא קָרָא שְׁמוֹ "עֲשִׂירִי" מִבַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ" — מִכָּל מָקוֹם. [ד]וְדִלְמָא "עֲשִׂירִי" הוּא דְּלָא קַרְיֵה, "קֹדֶשׁ" קַרְיֵה! אֶלָּא מֵהָא דְּתַנְיָא: קָרָא לַתְּשִׁיעִי "עֲשִׂירִי", וְיָצָא הָעֲשִׂירִי וְלֹא דִּבֵּר — הַתְּשִׁיעִי נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ, וְהָעֲשִׂירִי מַעֲשֵׂר. וְדִלְמָא שָׁאנֵי הָתָם, דְּאִיבָּרַר לֵיהּ עֲשִׂירִי, אִי נָמִי, דְּאַחְוִי עִילָּוֵיהּ! [ה]אֶלָּא מֵהָא דְּתַנְיָא: קָרָא לַתְּשִׁיעִי "עֲשִׂירִי", וּמֵת עֲשִׂירִי בַּדִּיר — תְּשִׁיעִי נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ, וְכוּלָּם פְּטוּרִין. מַאי טַעְמָא כּוּלָּם פְּטוּרִין, לָאו מִשּׁוּם דְּקִדַּשׁ לֵיהּ עֲשִׂירִי? [ו]וְדִלְמָא דְּאִיפְּטַרוּ בְּמִנְיָן הָרָאוּי, דְּהָאמַר רָבָא: מִנְיָן הָרָאוּי פּוֹטֵר! אֶלָּא מֵהָא דְּתַנְיָא: קָרָא לַתְּשִׁיעִי "עֲשִׂירִי", וְנִשְׁתַּיֵּיר עֲשִׂירִי בַּדִּיר — הַתְּשִׁיעִי נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ, וְהָעֲשִׂירִי מַעֲשֵׂר. וְהָתַנְיָא: תְּשִׁיעִי חוּלִּין! [ז]תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת: הָא מַנִּי? רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן:

אַף

אַף תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר נִטֶּלֶת בְּאוֹמֶד וּבְמַחְשָׁבָה וא"ת וְהָא עִקַּר מַחְשָׁבָה בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר כְּתִיב לְכִתְיב וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם וְהַאי קְרָא בְּגוּיִם כְּתִיב יי"ל דְּכִלְכִתְיב כַּלָּגָן מִן הַגֹּרֶן לְהַיְנוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה לְמַשְׁמַע לָגָן שֶׁיִּסְרַחֵל מִכְּרִיס מִגָּרְנוֹ מַשְׁמַע שֶׁפְּשׁוּט לוֹ יוֹתֵר בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה וּבְגִטִּין (דף נא.) פ"ה הָא לְיָלִיף תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר מִתְּרוּמָה גְּדוֹלָה לְעִנְיָן אֹמֶד הוּא לְיָלִיף אֲבָל מַחְשָׁבָה יָלְפִינַן בְּתַרְוַיְיהוּ מִוְּנֶחְשַׁב וְנִרְאֶה דְּרַבָּנָן נָא פְּלִינִי אַהַבָּא אֲלָעְזָר לְעִנְיָן מַחֲשָׁבָה אֲלָא לְעִנְיָן אֹמֶד וּבְמַחְשָׁבָה. [א]אָמַר רָבָא: עֲשִׂירִי מֵאֵלָיו הוּא קָדוֹשׁ. מְנָא לֵיהּ לְרָבָא הָא? אִילֵימָא מֵהָא דְּתַנְיָא: אֵין לִי אֶלָּא שֶׁקָּרָא שְׁמוֹ "עֲשִׂירִי", לֹא קָרָא שְׁמוֹ "עֲשִׂירִי" מִבַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ" — מִכָּל מָקוֹם. [ד]וְדִלְמָא "עֲשִׂירִי" הוּא דְּלָא קַרְיֵה, "קֹדֶשׁ" קַרְיֵה! אֶלָּא מֵהָא דְּתַנְיָא: קָרָא לַתְּשִׁיעִי "עֲשִׂירִי", וְיָצָא הָעֲשִׂירִי וְלֹא דִּבֵּר — הַתְּשִׁיעִי נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ, וְהָעֲשִׂירִי מַעֲשֵׂר. וְדִלְמָא שָׁאנֵי הָתָם, דְּאִיבָּרַר לֵיהּ עֲשִׂירִי, אִי נָמִי, דְּאַחְוִי עִילָּוֵיהּ! [ה]אֶלָּא מֵהָא דְּתַנְיָא: קָרָא לַתְּשִׁיעִי "עֲשִׂירִי", וּמֵת עֲשִׂירִי בַּדִּיר — תְּשִׁיעִי נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ, וְכוּלָּם פְּטוּרִין. מַאי טַעְמָא כּוּלָּם פְּטוּרִין, לָאו מִשּׁוּם דְּקִדַּשׁ לֵיהּ עֲשִׂירִי? [ו]וְדִלְמָא דְּאִיפְּטַרוּ בְּמִנְיָן הָרָאוּי, דְּהָאמַר רָבָא: מִנְיָן הָרָאוּי פּוֹטֵר! אֶלָּא מֵהָא דְּתַנְיָא: קָרָא לַתְּשִׁיעִי "עֲשִׂירִי", וְנִשְׁתַּיֵּיר עֲשִׂירִי בַּדִּיר — הַתְּשִׁיעִי נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ, וְהָעֲשִׂירִי מַעֲשֵׂר. וְהָתַנְיָא: תְּשִׁיעִי חוּלִּין! [ז]תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת: הָא מַנִּי? רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן:

אַף

עין משפט נר מצוה

א מיי' פא' מהל' מעשרות הל' יד:

ב מיי' פג' מהל' תרומות הל' י, טושו"ע יו"ד סי' שלא סעי' כד:

ג מיי' פח' מהל' בכורות הל' ג:

ד מיי' פח' מהל' בכורות הל' ג:

ה מיי' פח' מהל' בכורות הל' י, סמג עשין ריב:

ו מיי' פח' מהל' בכורות הל' י, סמג עשין ריב:

רבינו גרשום

ואיתקש מעשר בהמה למעשר דגן. לכתיב עשר תעשר בשתי מעשרות הכתיב מלכר כו'. ובסיפרי כתיב ונחשב לכם תרומתכם (לא כתיב) אלמי ע"ל ולא כתיב התרומה בשתי תרומות הכתיב מלכר וכו' וכונתן מלמון תרומתכם מפקינן דמיירי בשתי תרומות לקרי ביה תרומותיכם ועי' רש"י ותוס' בכתיב (לף יל וכתנמות לף נל) לפי' בדרך אחר ע"ש כב' תרומות הכתיב מלכר אלא כשם שתרומה גדולה ניטלת במלה ובמחשבה כך תרומת מעשר:

מאלו הוא קמוס. אפילו לא קראו עשירי ולא קדש:

לאיברר ליה עשירי. שיצא חוץ ולא קראו אחר אלא שתקו:

אי נמי לאחוי עלויה. שרמז בילו [עלו] שהוא עשירי:

לגמא לאיפטרו במנין הראוי. שכשיצאו אלו עליון היה העשירי שבדיר הוי ודיה לאוי להשלים מנינו ומתוס הכי פטורי ולא: תוס שיהא מעשרין ולאו:

הא מני. לתקוני נאכל במומו ר' שמעון ולא נעקר שם עשירי מעשירי:

אַף תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר נִטֶּלֶת בְּאוֹמֶד וּבְמַחְשָׁבָה פ"ה נוֹתֵן עֵינָיו בְּצַד זֶה וְאֹכֵל בְּצַד זֶה וא"ע שֶׁנֹּא הִפְרִישׁ מַשְׁמַע שֶׁרוֹצֶה לוֹמַר מִשּׁוּם דְּכִתְיב וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמָה וְשַׁרְיָנַן מַאי בִּשְׁתִיקָה עַל יְדֵי נוֹתֵן עֵינָיו בְּצַד זֶה וְאֹכֵל בְּצַד זֶה וְכָל זֶה לְנַפְקָא לוֹ מִוְּנֶחְשַׁב עוֹד פֵּרֵשׁ לָשׁוֹן אַחֵר בְּמַחְשָׁבָה מְחַשֵּׁב וְאוֹמֵר כ' לָגִין שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ כְּלוּם וְרוֹצֶה לוֹמַר לְדִבּוּר צָרִיךְ וְהָא לְשָׁרֵי בְּלוֹא הַפְרָשָׁה חָרֵי מַחְשָׁבָה וְאַשְׁכְּחַן נָמֵי לְקָרֵי לְמַחְשָׁבָה דִּבּוּר כְּמוֹ (פ"מ לף מז.) עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע לְאָמַר לְחַיֵּב עַל הַמַּחְשָׁבָה כְּמַעֲשֶׂה וְנִרְאֶה לִבְלוֹא דִּבּוּר נָמֵי הָוֵי תְּרוּמָה מִדִּתְנַן בְּמַס' תְּרוּמוֹת (פ"ח מ"ו) חֲמִשָּׁה לוֹא יִתְּרְמוּ וְאֵם תָּרְמוּ וְאֵם הִשִּׁיב תְּרוּמָתָם תְּרוּמָה וַאֲשֵׁיב אֲלָם וּבִירוּשַׁלְמִי מְפָרֵשׁ טַעְמָא מִשּׁוּם בְּרָכָה וּבְמַס' שְׁבוּעוֹת פ"ג (לף כו:) מַשְׁמַע דְּהָלְיָא לְשָׁרֵי כְּשֶׁנָּמַר בְּנִבּוֹ אע"ג שֶׁנֹּא הוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו לִכְתִיב כָּל נְדִיב לַב וְקָאָמַר תְּרוּמָה וְקָלָשִׁים הָווּ לְהוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים כְּאֶחָד וְלָא יָלְפִינַן מִנַּיְהוּ שְׁבוּעָה וּבְמַה שֶׁאוֹכֵל בְּלוֹא הַפְרָשָׁה אֵין קְפִילָה לְגָלֵי עָלְמָא שָׁרֵי בכ"מ אע"פ שֶׁאֵין מַפְרִישׁ עַתָּה כְּלוֹמַר הַהוּא לְהַגּוֹרְקָן יַיִן מִבַּיִן הַכּוּתִים לְשָׁרֵי לכ"ע אִי לָאו מִשּׁוּם בְּרֵרָה אִי מִשּׁוּם לְחִיּוּשִׁינַן לִבְקִיעַת הַנּוֹר וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת לְשָׁרֵינַן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לִצְפוֹנוֹ וא"ת כֵּינָן לְשָׁרֵינַן תְּרוּמָה עַל יְדֵי נוֹתֵן עֵינָיו בְּצַד זֶה וְאֹכֵל בְּצַד אַחֵר אַמַּאי אֵין מְגַבִּיהִין תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת בי"ט הָא תְּנַן פ' נוֹטֵל (שַׁבָּת לַף קמב.) מַעֲלִין הַמְלֵמַע בְּאֹהֶל וּמֵאָה וּפָרִיךְ וְהָא מְתַקֵּן וּשְׁנֵי ר' אֶלְעָזָר בר"ש הִיא לְקָמֵר נוֹתֵן עֵינָיו בְּצַד זֶה וְאֹכֵל בְּצַד זֶה וְלִכְאֹרָה לָא אֲסִיר בְּמַחְשָׁבָה י"ל מְלֵמַע שֶׁאֵינוֹ שֶׁבְּבָר נִתְקַן אֲבָל תְּחִנַּת תִּקּוּן לָא שָׁרֵינַן מִטַּעַם לְאֶחָפֵר בְּמַחְשָׁבָה וַאֲפִילּוּ דְּמִאי אֲסוּר לְתַקֵּן בְּשַׁבָּת כִּלְמוֹכַח פ' בַּמֶּה מַדְלִיקִין (שַׁבָּת לַף לז.) וא"ג לְשָׁרֵי לֵיהּ בְּנוֹתֵן עֵינָיו בְּצַד זֶה וְאֹכֵל בְּצַד אַחֵר כִּלְמוֹכַח פ"ק לְחֻלִּין (לַף ו:) גַּבֵּי ר"מ שֶׁאֹכֵל עֲלֶה שֶׁל יָרָק בְּבֵית שְׁלָן: אִתַּקֵּשׁ מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה לְמַעֲשֵׂר דָּגָן פ"ה מִלְּכְתִיב עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר כִּלְאָמְרִינַן בְּרִישׁ פִּרְקִין ע"ל לְיָלִית לֵיהּ הָא לְאָמַר [רַבָּא] לְעָנָה הִקַּשְׁתִּיו וְלֹא לְגֵבֶר אַחֵר וְעוֹד בְּרִישׁ פִּרְקִין לְרִשְׁנַן לְיִקַּשָׁ אַחֶרֶת וַהֲבַאתֶם שֶׁמֶּה מַעֲשַׂר כִּלְאָמְרִינַן עַקִּיבָא וְשֶׁמָּא לֹא אִתַּקַּשׁ אֶחָד לְעִנְיָן הַבָּאָה מִיהוּ לְרָבָא הָשֶׁה הִיכִי מְפָרֵשׁ טַעְמָא לְרַבִּי יוֹסֵי בְּר' יְהוּדָה וְכֵן בִּזְבָחִים פֶּרֶק כ"ש (זְבָחִים לַף מח.) לְרִשְׁנַן לְקַשֵּׁי כּוֹכָבִים אֵין עוֹשִׂים תְּמוּרָה מִלְּאִתַּקַּשׁ תְּמוּרָה לְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה וּמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה לְמַעֲשֵׂר דָּגָן וּבְמַעֲשֵׂר דָּגָן כְּתִיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וי"ל לְעִנְיָן לְעַשֵּׂר מַזֶּה עַל זֶה כְּגוֹן מִמִּין עַל אֶחָיוֹ מִיהוּ לְהֵנֵי כְּעֵין חֵלֶב עַל יָשָׁן לְגַבֵּי הָכִי לַיְוָקָא אוֹמֵר לְעָנָה הִקַּשְׁתִּיו וְלֹא לְגֵבֶר אַחֵר:

עין משפט
נר מצוה

א מיי׳ פח׳ מהל׳ בכורות הל׳ ט:
ב מיי׳ פח׳ מהל׳ בכורות הל׳ י:
ג מיי׳ פח׳ מהל׳ בכורות הל׳ י:
ד מיי׳ פח׳ מהל׳ בכורות הל׳ י:
ה מיי׳ פח׳ מהל׳ בכורות הל׳ י:
ו מיי׳ פז׳ מהל׳ בכורות הל׳ ט:

אַף הַתְּשִׁיעִי אֵינוֹ קָדוֹשׁ אֶלָּא אִם כֵּן נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ, וְהַדִּין נוֹתֵן. וּמָה אַחַד עָשָׂר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה קְדוּשָּׁה לִיקְרַב, אֵינוֹ קָדוֹשׁ אֶלָּא אִם כֵּן נֶעֱקַר שֵׁם "עֲשִׂירִי" הֵימֶנּוּ, תְּשִׁיעִי שֶׁאֵין עוֹשֶׂה קְדוּשָּׁה לִיקְרַב — אֵינוֹ דִּין שֶׁאִם נֶעֱקַר שֵׁם "עֲשִׂירִי" הֵימֶנּוּ — אִין, אִי לָא — לָא? הִיא הַנּוֹתֶנֶת! אַחַד עָשָׂר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה קְדוּשָּׁה לִיקְרַב, אִי נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ — אִין, אִי לָא — לָא; תְּשִׁיעִי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה קְדוּשָּׁה לִיקְרַב, אַף עַל גַּב דְּלָא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ. אִי נָמֵי, אַחַד עָשָׂר, דְּאִיבָּרַר לֵיהּ עֲשִׂירִי — אִי נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ — אִין, אִי לָא — לָא. תְּשִׁיעִי, דְּאַכַּתִּי לָא אִיבָּרַר לֵיהּ עֲשִׂירִי, וְאַף עַל גַּב דְּלָא נֶעֱקַר שֵׁם "עֲשִׂירִי" הֵימֶנּוּ, תּוּ לָא מִידֵּי. אָמַר רָבָא: מִנְיָן הָרָאוּי פּוֹטֵר. מְנָא לֵיהּ לְרָבָא הָא? אִילֵימָא מֵהָא דִּתְנַן: קָפַץ אֶחָד מִן הַמְּנוּיִין לְתוֹכָן — כּוּלָּן פְּטוּרִין. מְנוּיִין גּוּפַיְיהוּ דְּאִיפְּטַרוּ — לָאו בְּמִנְיָן הָרָאוּי? וְדִלְמָא דְּעַשַּׂר עִילָּוַיְיהוּ! הָהִיא לָא מָצֵית אָמְרַתְּ, הָא תָּנֵי: מִן הַמְּעוּשָּׂרִין לְתוֹכָן! וְדִלְמָא מַאי "מְעוּשָּׂרִין"? מַעֲשֵׂר דַּוְקָא, דַּיְקָא נָמֵי דְּקָתָנֵי "יִרְעוּ"! אֶלָּא אָמַר רָבָא: אָמַר קְרָא "יַעֲבוֹר", וְלֹא שֶׁכְּבָר עָבַר. מַאי שֶׁכְּבָר עָבַר? אִי דְּעַשַּׂר עִילָּוַיְיהוּ — צְרִיכָא לְמֵימְרָא? אֶלָּא לָאו דְּאִיפְּטַרוּ לְהוּ בְּמִנְיָן הָרָאוּי? שְׁמַע מִינַּהּ. [א][ב]תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא: הָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה טְלָאִים וְהִכְנִיסָן לַדִּיר, וּמָנֶה חֲמִשָּׁה, וּמֵת אֶחָד מֵהֶם — אִם מִן הַמְּנוּיִים מֵת — מוֹנֶה וּמַשְׁלִים עֲלֵיהֶם, וְאִם מִשֶּׁאֵינָן מְנוּיִים מֵת — מְנוּיִים פְּטוּרִין, וְשֶׁאֵינָן מְנוּיִים מִצְטָרְפִין לַגּוֹרֶן אַחֵר. [ג]וְאָמַר רָבָא: הָיוּ לוֹ אַרְבָּעָה עָשָׂר טְלָאִים וְהִכְנִיסָן לְדִיר, וְיָצְאוּ שִׁשָּׁה בְּפֶתַח זֶה, וְאַרְבָּעָה בְּפֶתַח זֶה, וְאַרְבָּעָה נִשְׁתַּיְּירוּ שָׁם. אוֹתָם אַרְבָּעָה, אִם בְּפֶתַח הַשִּׁשָּׁה יָצְאוּ — נוֹטֵל אֶחָד מֵהֶם, וְהַשְּׁאָר מִצְטָרְפִין לְגוֹרֶן אַחֵר; וְאִם לָאו — שִׁשָּׁה פְּטוּרִין, וְאַרְבָּעָה אַרְבָּעָה מִצְטָרְפִין לְגוֹרֶן אַחֵר. [ד]יָצְאוּ אַרְבָּעָה בְּפֶתַח זֶה, וְשִׁשָּׁה בְּפֶתַח זֶה, וְנִשְׁתַּיְּירוּ שָׁם אַרְבָּעָה — אִם אוֹתָם אַרְבָּעָה בְּפֶתַח הַשִּׁשָּׁה יָצְאוּ — נוֹטֵל מֵהֶם אֶחָד, וְהַשְּׁאָר פְּטוּרִים; וְאִם לָאו — אַרְבָּעָה וְשִׁשָּׁה פְּטוּרִים, וְאַרְבָּעָה מִצְטָרְפִין לְגוֹרֶן אַחֵר. [ה]יָצְאוּ אַרְבָּעָה בְּפֶתַח זֶה, וְאַרְבָּעָה בְּפֶתַח זֶה, וְנִשְׁתַּיְּירוּ שָׁם שִׁשָּׁה — אִם אוֹתָן שִׁשָּׁה יָצְאוּ בְּפֶתַח אֶחָד — נוֹטֵל מֵהֶם אֶחָד וְהַשְּׁאָר פְּטוּרִים; וְאִם לָאו — אַרְבָּעָה פְּטוּרִים, וְשִׁשָּׁה מִצְטָרְפִין לְגוֹרֶן אַחֵר. מַאי קָא מַשְׁמַע לַן, דְּמִנְיָן הָרָאוּי פּוֹטֵר? וְהָאָמְרָהּ רָבָא חֲדָא זִמְנָא! מַהוּ דְּתֵימָא: וַדַּאי מִנְיָן הָרָאוּי אָמְרִינַן, סְפֵק מִנְיָן הָרָאוּי, דַּחֲזֵי לְהָכָא וְדַחֲזֵי לְהָכָא — לָא אָמְרִינַן, קָא מַשְׁמַע לַן. [ו]וְאָמַר רָבָא: הָיוּ לוֹ חֲמִשָּׁה עָשָׂר טְלָאִים, לֹא יֹאמַר: אֶבְרוֹר עֲשָׂרָה וְאַכְנִיסֵם לַדִּיר וְאֶטּוֹל מֵהֶם אֶחָד, וְהַשְּׁאָר פְּטוּרִים, אֶלָּא כּוֹנְסָן לַדִּיר, וּמוֹצִיא עֲשָׂרָה, וְנוֹטֵל מֵהֶם אֶחָד, וְהַשְּׁאָר מִצְטָרְפִין לְגוֹרֶן אַחֵר. תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: הָיוּ לוֹ חֲמִשָּׁה עָשָׂר טְלָאִים,

לֹא

אַף הַתְּשִׁיעִי דְּכִי הֵיכִי דְּאִם קָרָא לְאֶחָד עָשָׂר עֲשִׂירִי אֵינוֹ קָדוֹשׁ אֶלָּא א"כ נֶעֱקַר שֵׁם מַעֲשֵׂר מִן הָעֲשִׂירִי שֶׁלֹּא קָרָא לָעֲשִׂירִי עֲשִׂירִי אֶלָּא תְּשִׁיעִי וּכְדְאָמְרִינַן לְקַמָּן בְּמַתְנִיתִין זֶה הַכְּלָל כֹּל שֶׁלֹּא נֶעֱקַר וְכוּ' וּבְסֵיפָא דְּהָךְ בָּרַיְתָא מְפָרֵשׁ טַעְמָא מִשּׁוּם דְּאֶחָד עָשָׂר עוֹשֶׂה קְדֻשָּׁה לְקָרֵב א"נ אַחַד עָשָׂר לְאִבָּרַר כוּ' אַף תְּשִׁיעִי אִם קְרָאוֹ עֲשִׂירִי לֹא יְהֵא נֶאֱכָל אֶלָּא בְּמוּמוֹ אא"כ נֶעֱקַר שֵׁם הָעֲשִׂירִי מִן הָעֲשִׂירִי כְּגוֹן שֶׁקְּרָאוֹ תְּשִׁיעִי וּלְהָכִי הָכָא דְּלָא נֶעֱקַר אָמְרִינַן דְּהַתְּשִׁיעִי חֻלִּין וְהַדִּין נוֹתֵן גַּבֵּי תְּשִׁיעִי נָמֵי בָּעֵינַן דְּלֶהֱוֵי נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי מִמֶּנּוּ כְּלוֹמַר מִן הָעֲשִׂירִי עַצְמוֹ: לְקָרֵב כִּדְאָמְרִינַן לְקַמָּן שֶׁאִם קָרָא לְאַחַד עָשָׂר עֲשִׂירִי קָרֵב שְׁלָמִים וּמַפְּקִינַן מִקְּרָא וְאַע"פ שֶׁהוּא חָמוּר כָּל כָּךְ אֵינוֹ קָדוֹשׁ אֶלָּא א"כ נֶעֱקַר מִן הָעֲשִׂירִי שֵׁם עֲשִׂירִי כְּגוֹן שֶׁקָּרָא לָעֲשִׂירִי תְּשִׁיעִי וּכְדְאָמְרִי' לְקַמָּן זֶה הַכְּלָל כוּ': תְּשִׁיעִי שֶׁהוּא קַל כָּל כָּךְ: שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה קְדֻשָּׁה לְקָרֵב אַע"פ שֶׁקְּרָאוֹ עֲשִׂירִי אֵינוֹ קָרֵב אֶלָּא קָדוֹשׁ לְהָא מִלְּתָא גְּרֵידָא דְּאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בְּמוּמוֹ כִּדְלְקַמָּן אֵינוֹ דִּין וְכוּ': אִי לָא לָא לֶהֱוֵי קָדוֹשׁ כְּלָל: הִיא הַנּוֹתֶנֶת מַהְדַּר הַשַּׁ"ס דְּוַדַּאי גַּבֵּי תְּשִׁיעִי דִּין הוּא לְאַע"ג דְּלָא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי הֵימֶנּוּ דְּלֶהֱוֵי חָל עָלֶיהָ קְדֻשָּׁה שֶׁלּוֹ מִשּׁוּם דְּגַבֵּי אַחַד עָשָׂר דִּין הוּא דְּאִי נֶעֱקַר אִין אִי לָא לָא מִשּׁוּם דִּקְדֻשָּׁה שֶׁלּוֹ חֲמוּרָה הִיא שֶׁהֲרֵי קָרֵב כִּדְלְקַמָּן וּלְכָךְ דִּין הוּא דְּבָעֵינַן עֲקִירָה עַל דְּתֵחוּל עַל הַהִיא קְדֻשָּׁה חֲמוּרָה: אֲבָל תְּשִׁיעִי דִּקְדֻשָּׁתוֹ קַלָּה דְּאֵינוֹ קָדוֹשׁ לְקָרֵב אֶלָּא שֶׁלֹּא יְהֵא נֶאֱכָל אֶלָּא בְּמוּמוֹ דִּין הוּא דְּהַהִיא קְדֻשָּׁה קַלָּה תֵּחוּל בְּדָבָר קַל כְּגוֹן דִּקְרָאוֹ עֲשִׂירִי וְאַע"ג דְּלָא נֶעֱקַר שֵׁם מַעֲשֵׂר מִן הָעֲשִׂירִי עַצְמוֹ: אִי נָמֵי אִיכָּא לְמֵימַר טַעְמָא אַחֲרִינָא: י"א דְּאִבָּרַר לֵיהּ עֲשִׂירִי שֶׁכְּבָר יָצָא הָעֲשִׂירִי קֹדֶם שֶׁיָּצָא הָאֶחָד עָשָׂר וְנִבְרַר מֵעַצְמוֹ שֶׁהוּא מַעֲשֵׂר וּלְהָכִי דִּין הוּא דְּלָא לֶהֱוֵי אַחַד עָשָׂר קָדוֹשׁ אַע"פ שֶׁקְּרָאוֹ עֲשִׂירִי אא"כ נֶעֱקַר שֵׁם מַעֲשֵׂר מִן הָעֲשִׂירִי דִּלְאַחַר עֲשִׂירִי גָּמוּר הֵיכִי אֶפְשָׁר עֲשִׂירִי אַחֵר בְּסָמוּךְ לוֹ: אַע"ג דְּלָא נֶעֶקְרֵהּ וְאָזֵיל וּקְרָאוֹ עֲשִׂירִי לָזֶה: תּוּ לָא מִידֵּי לֵיכָּא לְמֵימַר בְּהַאי דִּינָא דְּקָאָמַר הִיא הַנּוֹתֶנֶת דְּוַדַּאי דִּין הוּא דְּתֶהֱוֵי קָדוֹשׁ אַע"ג דְּלָא נֶעֱקַר: מִנְיָן הָרָאוּי פּוֹטֵר שֶׁאִם הָיָה לוֹ עֲשָׂרָה טְלָאִים וְהִכְנִיסָן לַדִּיר וּמָנֶה תִּשְׁעָה אוֹ שְׁמוֹנָה וּמֵת אֶחָד מִן הַנִּשְׁאָרִים בַּדִּיר אוֹ יָצָא בְּפֶתַח אַחֵר שֶׁלֹּא נִתְקַדֵּשׁ הָעֲשִׂירִי פְּטוּרִין אֵלּוּ שֶׁמָּנָה כְּבָר מִשּׁוּם דַּהֲווּ מִנְיָן הָרָאוּי דִּבְשָׁעָה שֶׁמְּנָאָן הָיוּ רְאוּיִין אֵלּוּ שֶׁבַּדִּיר לָצֵאת וּלְהִתְעַשֵּׂר הָעֲשִׂירִי עִם אֵלּוּ לְמִנְיָן דְּהַשְׁתָּא מַשְׁמַע לָן דְּהַיְנוּ מֵאוֹתוֹ מִנְיָן שֶׁלֹּא גָּמַר עֲדַיִן שֶׁלֹּא מָנָה אֶלָּא תִּשְׁעָה אוֹ שְׁמֹנָה כִּדְפָרֵשְׁנָא לְעֵיל: לְתוֹכָן בַּדִּיר כֻּלָּן פְּטוּרִין מִשּׁוּם דְּאִעָרַב דְּהָנְהוּ שֶׁמְּנוּיִין כְּבָר פְּטוּרִין אַע"פ שֶׁעֲדַיִן לֹא עִשֵּׂר עֲלֵיהֶן: וְדִלְמָא דְּעִשֵּׂר עֲלַיְיהוּ וְהַיְינוּ מִן הַמְּנוּיִין כְּלוֹמַר מֵאוֹתָן שְׁמוֹנָה וְעִשֵּׂר עֲלֵיהֶן: מַעֲשֵׂר כְּלוֹמַר מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת עַצְמָן: יִרְעוּ מִשּׁוּם דְּכֹל חַד וְחַד אִיכָּא לְסַפּוּקֵי דְּהַיְינוּ הוּא הַמַּעֲשֵׂר: אֶלָּא לָאו דְּאִפְּטַרוּ וְכוּ' דְּהָכִי מַשְׁמַע וְלֹא שֶׁכְּבָר עָבַר בָּרָאוּי דִּבְשָׁעָה שֶׁעָבַר הָיָה רָאוּי לְהִתְעַשֵּׂר מֵאֵלּוּ שֶׁבַּדִּיר דְּהַהוּא וַדַּאי מִשּׁוּם דְּאִפְּטַר בְּמִנְיָן הָרָאוּי: וּמָנֶה חֲמִשָּׁה לָאו דַּוְקָא נָקַט ה': מְנוּיִין פְּטוּרִין מִשּׁוּם דַּהֲווּ מִנְיָן הָרָאוּי: בְּפֶתַח זֶה שֶׁהָיָה לַדִּיר שְׁנֵי פְתָחִים: נוֹטֵל אֶחָד מֵהֶם דְּהוֹאִיל וְיָצְאוּ עֲשָׂרָה בְּאוֹתוֹ פֶּתַח: וְהַשְּׁאָר הָאַרְבָּעָה שֶׁיָּצְאוּ בְּפֶתַח אַחֵר מִצְטָרְפִין לְגֹרֶן אַחֵר דִּבְמִנְיָן הָרָאוּי לֹא אֶפְשָׁר לְמִפְטְרִינְהוּ לְהָנֵי מִשּׁוּם שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁיָּצְאוּ בְּפֶתַח אֶחָד לֹא הָיָה מִנְיָן רָאוּי דְּלָא נִשְׁתַּיְּירוּ בַּדִּיר אֶלָּא ד' וְד' לָא אֶפְשָׁר לְאִצְטָרוּפֵי לד' דְּלֶהֱווּ בְּנֵי עִשּׂוּרֵי: וְאִם לָאו שֶׁלֹּא יָצְאוּ הָאַרְבָּעָה בְּפֶתַח הַשִּׁשָּׁה אֶלָּא אוֹ נִשְׁתַּיְּירוּ בַּדִּיר אוֹ יָצְאוּ בְּפֶתַח הָאַרְבָּעָה אֲחֵרִים: אַרְבָּעָה רִאשׁוֹנִים וְהַשִּׁשָּׁה פְּטוּרִין מִשּׁוּם דְּכִי יָצְאוּ הָאַרְבָּעָה תְּחִלָּה הָווּ מִנְיָן רָאוּי דְּאַכַּתִּי אִשְׁתַּיֵּיר בַּדִּיר עֲשָׂרָה שֶׁרְאוּיִין לְהִצְטָרֵף לָהֶם וּלְעַשֵּׂר עֲלֵיהֶם וְהָאַרְבָּעָה אַחֲרוֹנִים שֶׁנִּשְׁתַּיְּירוּ אוֹ יָצְאוּ בְּפֶתַח שְׁלִישִׁי מִצְטָרְפִין לְגֹרֶן אַחֵר: אִם אוֹתָן שִׁשָּׁה שֶׁנִּשְׁתַּיְּירוּ יָצְאוּ בְּפֶתַח אֶחָד מֵהֶן כְּלוֹמַר בְּפֶתַח הָאַרְבָּעָה הָרִאשׁוֹנִים אוֹ בְּפֶתַח הד' הָאַחֲרוֹנִים: נוֹטֵל אֶחָד מֵהֶם דַּהֲווּ י' בְּפֶתַח אֶחָד: וְאִם לָאו שֶׁלֹּא יָצְאוּ לֹא בְּפֶתַח אֵלּוּ ד' וְלֹא בְּפֶתַח אֵלּוּ ד' אֶלָּא בִּפְנֵי עַצְמָן אוֹ נִשְׁתַּיְּירוּ בַּדִּיר: אַרְבָּעָה רִאשׁוֹנִים וְאַרְבָּעָה אַחֲרוֹנִים פְּטוּרִין דְּכָל ד' וְד' שֶׁיָּצְאוּ הִנִּיחוּ אֲחֵרִים כְּדֵי לְהִצְטָרֵף לָהֶן וּלְהִתְעַשֵּׂר עֲלֵיהֶן דְּהָנְהוּ שִׁשָּׁה שֶׁנִּשְׁתַּיְּירוּ שָׁדֵינַן בֵּין לְהָכָא בֵּין לְהָכָא: וַדַּאי מִנְיָן הָרָאוּי כְּגוֹן שְׁמוֹנָה ה' אוֹ ו' וְנִשְׁתַּיְּירוּ בַּדִּיר כְּדֵי לְצָרֵף לָהֶן וְלֵיכָּא בַּדִּיר אֶלָּא אוֹתוֹ פֶּתַח דְּוַדַּאי הוּא לְאוֹתָן שֶׁנִּשְׁתַּיְּירוּ רְאוּיִין לָצֵאת דֶּרֶךְ אוֹתוֹ פֶּתַח עַצְמוֹ וּלְהִתְעַשֵּׂר עִם אֵלּוּ שְׁמוֹנָה כְּבָר: אֲבָל סָפֵק מִנְיָן הָרָאוּי כְּגוֹן שֶׁיָּצְאוּ בִּשְׁנֵי פְתָחִים אַרְבָּעָה בְּפֶתַח זֶה וְאַרְבָּעָה בְּפֶתַח זֶה דְּהָנָךְ שִׁשָּׁה שֶׁנִּשְׁתַּיְּירוּ לֵיכָּא לְמֵיקַם עֲלַיְיהוּ אִי יָצְאוּ בְּפֶתַח זֶה אוֹ בְּפֶתַח זֶה וְכֵיוָן דְּסָפֵק הוּא אֵימָא דְּלָא אָמְרִינַן מִנְיָן הָרָאוּי לְמִשְׁדִּינְהוּ בֵּין לְהָכָא בֵּין לְהָכָא לִפְטוֹר אֶת כֻּלָּן קָמַשְׁמַע לַן. בְּעִנְיָן אַחֵר לָא לַחֲזוּ הָנָךְ לְהָכָא וּלְהָכָא דְּשָׁדֵינַן לְהוּ בֵּין לְהָנָךְ אַרְבַּע בֵּין לְהָנָךְ אַרְבַּע הַיְינוּ חָשׁוּב סָפֵק. וּמִפִּי הַמּוֹרֶה: ט"ו טְלָאִים לָא נָקַט מִשּׁוּם דַּוְקָא אֶלָּא אוֹרְחָא דְמִלְּתָא לְצָרוֹפֵי חֲמִשָּׁה בַּהֲדֵי חֲמִשָּׁה:

רבינו גרשום

אף תשיעי אינו קדוש. שאינו נאכל אלא במומו. אסיפא דמתניתין מיירי: אלא א"כ נעקר שם העשירי הימנו. מעשירי דלא קרא לעשירי עשירי אבל קראו עשירי נולאי עשירי התשיעי חולין:

והדין נותן ומה אחד עשר שהוא עושה קדושה ליקרב. כדאמרינן במתניתין ואחד עשר קרב שלמים אינו קדוש האחד עשר אלא א"כ נעקר שם העשירי ממנו מן העשירי כדתנן קרא לתשיעי עשירי ולעשירי עשירי:

והיא הנותנת. כלומר מאותו דין שאתה מביא נלמד שהתשיעי ניהוי קדוש אע"פ שלא נעקר שם עשירי מעשירי:

דאיברר ליה עשירי שכבר יצא. דאכתי לא איברר ליה עשירי שעדיין לא יצא קדוש תשיעי אע"ג דלא נעקר שם עשירי ממנו דלא קרא לו שם אחד שנשאר בדיר:

לאו דאיפטרו במנין הראוי. שכשיצאו מן הדיר עדיין נשאר בדיר שהיה יכול להשלים מנינן:

ודילמא. מהכא לא מצית דדילמא מהנהו מנויין קאמר דקפץ לתוכו הנהו דכבר עשר עלייהו:

ההוא לא מצית אמרת. דהדר קתני לה מן המעושרין אלמא דהאי מנויין דקאמר דלאו מעושרין נינהו:

ודלמא מאי מן המעושרין דקאמר שקפץ מעשר עצמו לתוכו: דיקא נמי דקתני ירעו. דכולהו הוי ספק מעשר. והאי מן המנויין דקאמר מהנך דכבר עישר עליהן ואכתי לא מצי יליף מהכא למנין הראוי פוטר: אלא אמר רבא מקרא יליף דכתיב יעבר ולא שכבר עבר:

אם מן המנויין מת. מאותן שיצאו מן הדיר מת בכך מונה ומשלים עליהם ועל אותו שמת על שיהו עשרה ויפריש אחד: ואם משאינן מנויין מת. מהנך שבדיר: מנויין שיצאו לחוץ פטורין. שפטרן מנין הראוי שבשעה שיצאו עדיין לא מת והיה ראוי להשלים מניינן לעשרה ושאינן מנויין אותן שנשתיירו בדיר הארבע' לא ניפטרו אלא מצטרפין לגורן אחד לעשרו עם שאר בהמות:

ואם לאו. שלא יצאו בפתח שיצאו ששה אלא בפתח ארבעה דהשתא הוו שמונה ולא חזו למעשר: הששה שיצאו ראשונים פטורין. משום דבשעה שיצאו מן הדיר נשתייר בדיר מנין הראוי להשלימן לעשרה והנך ארבעה ואינך ארבעה מצטרפין לגורן אחד:

יצאו ארבעה. תחלה בפתח זה כו': נוטל אחד למעשר והשאר פטורין. אפילו אותן ארבעה שיצאו תחלה משום דאינהו נפטרו במנין הראוי: ואם לאו. שלא יצאו אלא בפתח הארבעה ד' ראשונים וו' שניים פטורין משום דנשתייר בדיר שראוי להשלימן:

והנך ד' אחרונים מצטרפין לגורן אחד: אם אותן ששה כולם בפתח אחד יצאו. או בפתח ד' ראשונים או בפתח ד' שניים הוו י' ונוטל מהן אחד והשאר פטורין כולן אפילו אותן ד' שלא יצאו הו' בפתחן משום דאותן [ד' שניים נמי] כי יצאו הוו להו מנין הראוי ואם לאו ששלשה מהן יצאו בפתח זה וג' בפתח זה הד' ד' פטורין משום דיצאו במנין הראוי והו' מצטרף לגורן אחד:

מהו דתימא ודאי מנין הראוי אמרינן. כגון היכא דיצאו ו' בפתח זה וד' בפתח זה וד' נשתיירו דודאי דהנהו ד' דנשתיירו לא חזו לאיצטרופי אלא [עם] הששה. אבל ספק מנין הראוי כגון כשנשתיירו ו' בדיר דחזו לאיצטרופי בין להני ד' בין להני ד' ולא ידעינן להי מצטרפי אימא לא קמ"ל:

והשאר פטורין. הנהו ה' נמי שלא הכניס משום דלית בהו שעור מעשר אלא יעשה להן דבר שיתחייבו במעשר כולן יכניסם (כולן) לדיר ויוציא עשרה ויטול מהן א' והשאר הה' מאחר שנכנסו בדיר ואין בהן שעור מעשר הדיר קובעו ומצטרפין לגורן אחד:

תורה אור השלם

וְכָל־מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לַיהוָֹה [ויקרא כז, לב]

מסורת הש"ס

א ספרא בחוקתי פרק יג א-ב

ב ספרא בחוקתי פרק יג ג; תוספתא בכורות

ג ספרא בחוקתי פרק יג א-ב

עין משפט נר מצוה

א מיי' פח' מהל' בכורות הל' א, סמג עשין ריב:

ב מיי' פח' מהל' בכורות הל' יא:

ג מיי' פח' מהל' בכורות הל' ה, סמג עשין ריב:

ד מיי' פח' מהל' בכורות הל' ג:

ה מיי' פח' מהל' בכורות הל' ה:

ו מיי' פח' מהל' בכורות הל' ה:

ז מיי' פח' מהל' בכורות הל' ז:

רבינו גרשום

והאחר פטורין. מנלרפן אע"ג דהכניסן כולן לזיר:

ברינגא. כשבת שלפני הרגל שהורסין בו. דהאי חל לשתייר בזיר הי"ט חזי להשלים לבכה ולהכא ואתמרינן לספק מנין הרחוי פטורין. ולשני ליה. אפילו בזיר של פתח אחד וכגון דתנה ע' וכי מעה י' קרא ההוא י' חל מרישא ומני על שדרה דהשתא נפקו בין ע' ראשון בין ע' אחרון במנין הרחוי:

קסבר. רב הונא תשום הכי ליכא לתרוצא הכי משום דהוי עשירי שקרחו אחד נא כולם עבר לעשירי מאלו קדוש למעשר אפילו שלא קרחו עשירי והגך ע' דמשתיירו לית בהו מנין הרחוי וקריבי לאינגורפי לגורן אחד אכל בכ' פתחים לע' נפקו מהכא ומ' מהכא ומ' נשתייר ולאי רחוי להשלים הכא והכא:

ולשני ליה. בחד פתח וכגון דמנאן זוגות זוגות שנים בחחד על שהגיע נמי' הוו דהו י"ח דהעיא האחד שנשתייר וקרחו עשירי לפעור הללו ע' והללו ע':

קסבר. רב הונא:

עשירי למנין בהמות הוא קדוש. ולא לחשבון המינה כלומר הלא אחינו בתר מנין דייהיה למנן זוגות זוגות אלא כיון לנפקו ה' זוגות הרי י' בהמות והוי חד מנייהו קדוש ולזיל ל' זוגות לית דהו מנין הרחוי ולא ליפטרו הלכך ליכא לשנויי הכי:

לא יאמר: אברור עשרה ואטול מהן אחד והשאר פטורים, אלא כונסן לדיר, ומוציא עשרה, ונוטל מהן אחד, והשאר מצטרפין לגורן אחר. והתניא: תשעה עשר טלאים, לא יאמר: אברור עשרה ואטול מהן אחד, והשאר פטורין, אלא כונסן לדיר, ומוציא עשרה ונוטל מהן אחד, והשאר פטורין. תרגמה רב הונא בר סחורה קמיה דרבא ברינגלא: בדיר שיש לו שני פתחים עסקינן, ויצאו תשעה בפתח זה ותשעה בפתח זה, דהאיך חד חזי להכא ולהכא. ולישני ליה: כגון שמנה תשעה, וכי מטא עשרה קרי "חד" מרישא! קסבר: עשירי מאליו קדוש. ולישני ליה בגורן, ומנאן זוגות זוגות! קסבר: עשירי למנין בהמות הוא קדוש. אמר רב נחמן בר יצחק: זכאי אימיה דרב הונא בר סחורה, דשני ליה שמעתא ברינגלא כשמעתיה. מתני' יצאו שנים כאחת — מונה אותם שנים שנים, מנאן אחד — תשיעי ועשירי מקולקלין. קרא לתשיעי "עשירי", ולעשירי "תשיעי", ולאחד עשר "עשירי" — שלשתן מקודשין: התשיעי נאכל במומו, והעשירי מעשר, ואחד עשר קרב שלמים ועושה תמורה, דברי רבי מאיר. אמר רבי יהודה: וכי יש תמורה עושה תמורה? אמרו משום רבי מאיר: אילו היה תמורה — לא היה קרב. קרא לתשיעי "עשירי", ולעשירי "עשירי", ולאחד עשר "עשירי" — אין אחד עשר מקודש. זה הכלל: כל שלא נעקר שם עשירי ממנו, אין אחד עשר מקודש. גמ' אמר רבי יוחנן: מנאן זוגות זוגות, קינטרין קינטרין — עשירי למנינו הוא קדוש. "לימנינו" מאי? רב מארי אמר: למנין שלו הוא קדוש, רב כהנא אמר: למנין בהמות הוא קדוש. תנן: יצאו שנים כאחת — מונה אותן שנים שנים. מנאן אחד — תשיעי ועשירי מקולקלין. בשלמא למאן דאמר: למנין שלו הוא קדוש, משום הכי הוו תשיעי ועשירי מקולקלין, ולעשירי קא קרי ליה "תשיעי", ולאחד עשר "עשירי". אלא למאן דאמר: למנין בהמות הוא קדוש, לתשיעי "תשיעי" קא קרי ליה, ולעשירי "עשירי" קא קרי ליה רבי יוחנן: כי אמינא אנא — היכי דאיכוין לאפוקי זוגות זוגות, היכא דנפק ממילא — לא. תא שמע: מנאן למפרע — עשירי שבמנין הוא קדוש. בשלמא למאן דאמר למנין בהמות הוא קדוש, עשירי "חד" קרי ליה! אמר רבא: הואיל ואיתיה במנינא פרסא, דקרו לעשרה "חד".

קרא

יצאו שנים כאחד מונה אותן שנים ואם מנאן אחד תשיעי ועשירי מקולקלין פ"ה כגון שיצאו שנים כשסגיע לשפה או לסבעה ומנאן אחד אחד ועכ"ן הקרא השעירי נמנין בהמות תשיעי והאחד עשר עשירי ואע"ג דכמות תשיעי ועשירי מעשר נמנין ולאחד עשר עשירי ריב: תשיעי ועשירי מקולקלין ע"י שמנאן אחד אז נא ואע"ג מ"ל בגמרא עשירי למעשר בהמות תלוש דמה שמנאן אחד משני עשירי ריב: ותקרו עשירי הוי פסק עשירי ותקרו עשירי הוי פסק קלוש נתקרב:

מנאן יומיה דרב הונא בר סחורה. לאע"ג דלא הוה חכם כ"כ ותרין לו הכרייתא לרבא ברינגלא לפני רבים וכיון כשתירצה לו כשמעתיה דרבא לאחר מנין הרחוי פוטרו:

מנאן אחר. לאותן שנים התשיעי והעשירי מקולקלין לתשיעי הוי עשירי ועשירי הוי אחד עשר ושלמים ומעשר מעורבין זה בזה ואין נאכלין במומן לשלמים אית מנייהו חזה ושוק ולכהנים ומעשר אין ממנו חזה ושוק לכהנים אלא אימורין נמזבח ואי יהיב מנייה חזה ושוק לכהנים קא מייתי קדשים לבית הספול דשמא כהנים לא הוי מנייהו לאוכלו מפני שם לזן קדשים אחרים ומשיריין אותן חוץ לזמנו ונמצאו כאין לבית הספול דהא חזה ושוק דמעשר ואלו מותר לישראל הלכך לית להו תקנה אלא שנהם ירעו על סיסתאבו ויפדה האחד של שלמים במעות ואחר כך נאכלין כולן לישראל:

מנאן זוגות זוגות. וכשהגיע לזוג י' נטל ב' למעשר:

קינטרין שמונה מאה ונוטל י' ממאה:

למנין שלו הוא קדוש. כמו שהוא מונן:

למנין בהמות כלאחרן:

אלא למאן דאמר למנין בהמות קדוש אמאי מקולקלין ג"כ הוה ליה כאילו קרא לולאי תשיעי תשיעי ולולאי עשירי עשירי:

אמר לך ר' יוחנן. ומתרץ אליבא דרב כהנא דכי אמינא למנין בהמות קדוש היכא דאיכון לאפוקינהו כולהו זוגות זוגות או קינטרין אכל הכא במתני' נפק ממילא דקתני יצאו שנים כאחד מעצמו לא קדוש למנין בהמה אלא למנין שלו:

מנאן למפרע. שלראשון קרא י' נשני ט' על ח':

זכאי אימיה דרב הונא בר סחורה. לאע"ג דלא הוה חכם כ"כ ותרין לו הכרייתא לרבא ברינגלא לפני רבים וכיון כשתירצה לו כשמעתיה דרבא לאחר מנין הרחוי פוטרו:

מנאן אחר. לאותן שנים התשיעי והעשירי מקולקלין לתשיעי הוי עשירי ועשירי הוי אחד עשר ושלמים ומעשר מעורבין זה בזה ואין נאכלין במומן לשלמים אית מנייהו חזה ושוק לכהנים ומעשר אין ממנו חזה ושוק לכהנים אלא אימורין נמזבח ואי יהיב מנייה חזה ושוק לכהנים קא מייתי קדשים לבית הספול דשמא כהנים לא הוי מנייהו לאוכלו מפני שם לזן קדשים אחרים ומשיריין אותן חוץ לזמנו ונמצאו כאין לבית הספול דהא חזה ושוק דמעשר ואלו מותר לישראל הלכך לית להו תקנה אלא שנהם ירעו על סיסתאבו ויפדה האחד של שלמים במעות ואחר כך נאכלין כולן לישראל:

מנאן זוגות זוגות. וכשהגיע לזוג י' נטל ב' למעשר:

קינטרין שמונה מאה ונוטל י' ממאה:

למנין שלו הוא קדוש. כמו שהוא מונן:

למנין בהמות כלאחרן:

אלא למאן דאמר למנין בהמות קדוש אמאי מקולקלין ג"כ הוה ליה כאילו קרא לולאי תשיעי תשיעי ולולאי עשירי עשירי:

אמר לך ר' יוחנן. ומתרץ אליבא דרב כהנא דכי אמינא למנין בהמות קדוש היכא דאיכון לאפוקינהו כולהו זוגות זוגות או קינטרין אכל הכא במתני' נפק ממילא דקתני יצאו שנים כאחד מעצמו לא קדוש למנין בהמה אלא למנין שלו:

מנאן למפרע. שלראשון קרא י' נשני ט' על ח':

והאיל לאיתיה במנינא פרסא. לעשרה קרו חד הוי האי חד כמו עשירי למנין שלו (וקדוש)שיך למתני' שלשתן מקודשות ולא קא מיירי בנתערבו:

הנ' נאכל במומו. כשיפול בו מום האיל וקראו שם מעשר ומעשר נמור לא הוי להקרבה להא תשיעי הוא אלא נאכל במומו:

והי' מעשר. וחזי להקרבה אע"ג דקראו ט' ט' ולאי מאלו הוא קדוש:

ואחד עשר קרב שלמים. למאחר דקדש י' ולאי הוי האיך שלמים ועוד מש"ה קדוש האי י"א דכיון דנעקר שם י' מי' ונקרא ט' וי"א נקרא י' מש"ה תפיש בו קדושת שלמים מאחר שקדש עשירי ולאי ועשה תמורה שאם המיר בהמה אחרת באותן אחד עשר הוי נתפס בתמורה:

וכי יש תמורה עשה תמורה. כלומר האי י"א נופיה הוי תמורת מעשר כדקאמר בנמ' טעות מעשר תמורה הוי (או תמורה) והיאך עשה תמורה והלא אין ממירין וחוזרין וממירין:

אמרי משום ר' מאיר אילו היה תמורה לא היה קרב. כלומר ולאי לאין תמורה עשה תמורה והכא האי אחד עשר לאו תמורה הוא ולא הוה כשאר תמורה אלא שם מעשר איקרי עליה ולהכי קרבה אכל אי הוה תמורת הגוף שלו מעשר כדרך שאר תמורות לא היה קרבה להא נרסינן בפרק ראשון של מסכת תמורה תנו רבנן לא יבקר כו' על רבי אומר למה יצא מעשר מעתה לאונו בתמורת שמו ובתמורת גופו לומר לך תמורת שמו קרבה תמורת גופו לא קרבה. והאי אחד עשר תמורת שמו הוא ולהכי קרבה ולהכי עשה תמורה לגיתה כשאר תמורה דשאר תמורה תמורת הגוף הוא:

[א]קרא לתשיעי "עשירי", ולעשירי "תשיעי", ולאחד עשר "עשירי". תנו רבנן: מנין שאם קרא לתשיעי "עשירי", ולעשירי "תשיעי", ולאחד עשר "עשירי", ששלשתן מקודשין? תלמוד לומר: "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קדש", יכול שאני מרבה אף שמיני ושנים עשר? אמרת: הואיל והוא קדוש, וטעותו מתקדשת, מה הוא אינו מקודש אלא בסמוך, אף טעותו אינה מתקדשת אלא בסמוך. והתניא: מה הוא מיוחד, אף טעותו מיוחדת! תאני תנא קמיה דרבי יוחנן: הא מני? רבי אלעזר ברבי שמעון היא, דתניא: רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: לעולם אין אחד עשר קדוש עד שישתוק בתשיעי, ויקרא לעשירי "תשיעי", ולאחד עשר "עשירי". סבר לה כרבי יהודה, דאמר: טעות מעשר תמורה הוי, וסבר לה כאבוה, דאמר: אין מימר חוזר ומימר. [א][ב]אמר רבא: יצאו שנים בתשיעי, קראן "תשיעי" — עשירי וחולין מעורבין זה בזה, עשירי מאליו קדוש, לתשיעי "תשיעי" קא קרי ליה. קראן "עשירי", עשירי ותשיעי מעורבין זה בזה. מאי טעמא? "עשירי" קא קרי להו לתרוייהו. יצאו שנים בעשירי וקראן "עשירי", עשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה. קראן "אחד עשר", עשירי וחולין מעורבין זה בזה. הא תו למה לי? היינו הך! הא קא משמע לן: דכל בת אחת תרוייהו קא קדשי, ואף על גב דלא נעקר שם "עשירי" הימנו. יתיב רב כהנא וקאמר ליה להא שמעתא, אמר ליה רב אשי לרב כהנא: והלא לא נעקר שם "עשירי" הימנו, ותנן זה הכלל: כל זמן שלא נעקר שם "עשירי" הימנו — אין אחד עשר מקודש! הני מילי בזה אחר זה, אבל בבת אחת — תרוייהו קא קדשי. [ג]זה אחר זה — בהדיא קתני לה: קרא לתשיעי "עשירי", ולעשירי "עשירי", ולאחד עשר "עשירי" — אין אחד עשר מקודש. "זה הכלל" לאיתויי מאי? לאו לאיתויי בבת אחת? לא, לאיתויי יצא עשירי ולא דבר, דהא לא נעקר שם "עשירי" הימנו. דאי לא תימא הכי, הא דתניא: יצאו שנים בעשירי, ולא קדם אחד מהן את חבירו, וקראן "עשירי" — עשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה, והלא לא נעקר שם עשירי הימנו! אלא לאו משום דאמרינן: כל בבת אחת תרוייהו קא קדשי. [ב]אי משום הא לא איריא, הכא במאי עסקינן? דקדים חד מינייהו ואפיק לרישיה, וקרייה "אחד עשר", והדר איערוב ונפוק בהדדי, וקרינהו "עשירי", דהא נעקר שם עשירי הימנו. [ד]והא "לא קדם" קתני! מאי "לא קדם"? דהדר איערוב. וכמאן? דלא כרבי, דאי רבי — האמר: "אחד עשר" לא הוי עקירה! אפילו תימא רבי, כי אמר רבי היכא דאית ליה בהמות טובא, דאמרינן: חד עישורא קאמר, הכא דלית ליה בהמות טפי. [ה]מאי רבי? דתניא: קרא לעשירי "אחד עשר", ולאחד עשר "עשירי" — אין אחד עשר קדוש, דברי רבי. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אחד עשר קדוש. כלל אמר רבי: כל זמן שלא נעקר שם עשירי הימנו — אין אחד עשר קדוש. אמר רבא: הכא במאי עסקינן? כגון דאית ליה בהמות טובא, דאמרינן: חד עישורא קאמר. יצאו שנים בעשירי, תני חדא: ירעו, ותניא אידך: יקריבו, ותניא אידך: ימותו. [ג]לא קשיא, הא דתניא ירעו — רבנן היא, דאמרי: אין מביאין קדשים לבית הפסול" והא

רש"י

וכל מעשר בקר וצאן משמע בין שקראו הוא עשירי בין שהיה עשירי למנין ולא קראו עשירי: שמיני ושנים עשר אם קראם עשירי: מה הוא העשירי גמור אינו מקדש אלא בסמוך לו שאין לך סמוך בו יותר ממנו: אף טעותו מה שהוא טעה וקרא עשירי אינו מקדש אא"כ שטעה באותו שסמוך למעשר גמור כגון תשיעי ואחד עשר שהן סמוכין לו זה מלפניו וזה מלאחריו: מיוחד שהעשירי אינו אלא אחד: אף טעותו מיוחדת שאם טעה בתשיעי ובאחד עשר לא היו שניהם מקודשין אלא אחד מהם והיכי אמרת דכולהו מקודשים: עד שישתוק בתשיעי שאלו קראו עשירי לא הוי אחד עשר קדוש משום דשתי טעיות של מעשר אחד אינן קדושים דטעותו מיוחדת כהוא עצמו: וטעמא דרבי אלעזר הכי הוי משום דסבר לה כר' יהודה דאמר במתני' טעות וכו' דקאמר וכי יש תמורה עושה תמורה ור"ש אבוה דר' אלעזר אמר בפ' ראשון דתמורה (דף ט.) דאין ממירין וחוזרין וממירין דלאחר שהמירו על הבהמה פעם אחת אינה תופסת עוד תמורה פעם אחרת והכא נמי אין שתי טעיות למעשר: בתשיעי כשהיה תשיעי ראוי לצאת: עשירי וחולין דאחד מהן הוי תשיעי ואחד מעשר אע"ג דקראו תשיעי: מעורבין ואין נאכלין אלא במומן והגוזז והעובד אחד מהן אינו סופג את הארבעים דשמא חולין הוא: עשירי ואחד עשר מעורבין כלומר מעשר גמור ואחד עשר קדוש הוין מעורבין ביחד ומשום דאחד עשר שהוא קדוש קרב שלמים לכך יקרבו שניהם ויאכלו כחומר קודש שבהן לטעונין שתי מתנות והרמת חזה ושוק כמו שלמים: הא תו למה לי כיון דאשמעינן דיצאו שניהם בתשיעי וקראן עשירי מתוך ידענא דכי הויא דינא היכא דיצאו שניהם בעשירי: דכ"א דקרא שם עשירי לעשירי ולאחד עשר דכ"א אע"ג דלא נעקרה דהא לעשירי נמי קרא עשירי: לאתויי יצא עשירי ולא דבר דלא חשיבא עקירה בהך שתיקה אא"כ עקרו בפירוש וקראו תשיעי: דאי לא תימא הכי דכ"א קדוש. ולרב אשי דקפריך לרב כהנא והלא לא נעקר וכו' לא הוה שמיע ליה מה דתרצנא לעיל הא קמ"ל דכ"א כו': הכא במאי עסקינן דקתני עשירי ואחד עשר מעורבין דחשבינן ליה לאחד עשר מקודש אע"ג דקרא לעשירי עשירי כגון דקדים כו': וקרייה אחד עשר דהשתא נעקר שם עשירי ממנו שלא קראו עשירי אלא אחד עשר ולהכי אע"ג דהדר קרא לתרווייהו עשירי קדוש האחד עשר אבל היכא דמתחלה קרינהו עשירי אע"ג דבבת אחת לא הוי אחד עשר קדוש ולהכי מוקמינן כגון דקרייה אחד עשר דאי קרייה תשיעי לא איצטריך למתני דהא ודאי עקירה הוי אבל באחד עשר פליג רבי ואמר דלא הוי עקירה כדלקמן ואיצטריך לאשמועינן דהוי עקירה: וכמאן מתרצינן דמה שקורא אחד עשר חשיבא עקירה: דאית ליה בהמות טובא לעשר דהשתא כי מנה עשרה ראשונים וקרא העשירי אחד עשר איכא למימר דבהכי לא נעקר שם עשירי ממנו דמאי אחד עשר דקאמר חד עשורא קאמר כלו' זה עשור ראשון: אבל היכא דל"ל בהמות יותר מאחד עשר או י"ב או י"ג או י"ד או ט"ו ליכא למימר הכי שאין מנהגו של עולם לומר זה עשור אחד אלא אם כן יודע שיהו לו עישוריות הרבה הלכך אמרינן דאחד עשר ממש קאמר ועקר שם עשירי ממנו: יצאו שנים בעשירי היינו כגון אמר מר ואשמעתא דרבא קמהדר דקאמר לעיל יצאו שנים בעשירי קראן עשירי עשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה והשתא קא פריש תנא חדא דהנהו שנים שמעורבין ירעו עד שיסתאבו ותניא אידך כו': אין מביאין קדשים לבית הפסול שאלו היו קרבים צריך לאכלן כחומר שבהם דצריך להרים מהם חזה ושוק וליתן לכהנים ומתוך שהכהנים מועטין הן אין נאכל אלא לכהנים שמא לא יהו מצוין אוכלין לאותן חזה ושוק ויפסלו בלינה לאחר שני ימים ולילה אחד והשתא מביא אחד מהם שהוא מעשר לבית הפסול דהא מעשר ודאי אינו צריך הרמת חזה ושוק לכהנים אלא הכל נאכל לכל אדם ומצוין לו אוכלין הרבה ולא נייתי לעולם לידי פסול לינה. במס' זבחים פ' כל הזבחים שנתערבו (זבחים דף עה:) גמרי' פלוגתא דר"ש ורבנן דתנן אשם שנתערב בשלמים ר"ש אומר שניהם ישחטו בצפון ויאכל כחמור שבהן אמרו לו אין מביאים קדשים לבית הפסול:

תוספות

עד שישתוק בתשיעי (אלא שלא קראו עשירי לה) יש לפרש בשני ענינים לאו דוקא שישתוק בתשיעי אלא שלא קראו עשירי ואפילו קראו תשיעי לאחר קראו עשירי אין אחד עשר קדוש דשתי טעיות אין קדושין כאחד דטעות מיוחדת בעינן כהוא עצמו ועוד יש לפרש דאם קראו לתשיעי תשיעי תו לא הוי טעות כשקרא לעשירי תשיעי וכאלו קראו עשירי דמי ואין אחד עשר מקדש דלא חשיב כאלו נעקרה שם עשירי ממנו והשתא הוי שישתוק דוקא שלא ידבר כלל ומתרצתא בהכי קשיא אחת לקמן בשמעתין דקאמר הכ"ע דקדים חד מינייהו ואפיק לרישיה וקרא אחד עשר ומקשי עלה כמאן דלא כרבי דאי כרבי הא אמר אחד עשר לא הוי עקירה והשתא אוקמיה דקרוי תשיעי להאי דאפקיה לרישיה דלדברי הכל הויא עקירה ולפי פירוש זה ניחא דלא הוי עקירה כלפרי' ולשון ראשון שפירשתי להכי לא מוקי ליה דלקרייה תשיעי דלא איצטריך למתני הא דהאי הוי עקירה אבל הא איצטריך לאשמועינן משום דזמנין לא הוי עקירה לרבי היכא דלית ליה בהמות טובא: שנים בעשירי כו' לעיל פ"ב (בכורות יז:) ושם ד"ה אפשר) פירשתי דתני סבר אי אפשר לצמצם:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פח' מהל' בכורות הל' ד:
ב מיי' פח' מהל' בכורות הל' יב:
ג מיי' פו' מהל' פסולי המוקדשין הל' יב:

מסורת הש"ס

א עירובין נ.; תוספתא בכורות; נזיר לב.; ספרא בחוקותי פרק יג ג; קידושין נא.
ב עירובין נ.
ג ספרא בחוקותי פרק יג ג; תוספתא בכורות
ד ספרא בחוקותי פרק יג א-ב
ה תוספתא בכורות; משנה בכורות

רבינו גרשום

וכל מעשר. לרבות כל שקרא עליו שם מעשר:
אף שמיני ושנים עשר שאם קרא לשמיני מעשר ולשנים עשר:
וטעותו מקדשת. כגון כשקרא לתשיעי עשירי או לאחד עשר עשירי:
מה הוא אינו מקודש אלא בסמוך. כלומר העשירי עצמו כשקורא אותו עשירי אין לך סמוך יותר מעצמו:
אף טעותו אינה מתקדש' אלא בסמוך לו לאפוקי שמיני ושנים עשר:
אף טעותו מיוחדת. כלומר שאינו מקדש אלא אחת או תשיעי או אחד עשר ומותיב למתני' דקתני שלשתן מקודשין דהיינו ב' טעיות:
הא מני. דבעי טעותו מיוחדת ר' אלעזר בר' שמעון דתניא לעולם כו':
על שישתוק בתשיעי. שלא יקרא לו שם עשירי ויקרא לי' ט' ולי"א י' ליכא אלא טעות אחד לאחד עשר עשירי:
י' תשיעי לא הוי טעות משום לעשירי מאליו הוי קדוש וא"ת הם הכי נמי לימא שאם שתק בי"א ולא קראו י' לט' קראו י' ההוא ט' ליהוי קדוש הואיל והוי טעות מיוחדת הא לא קשיא בלין הוא די"א הוי קדוש הואיל וכבר קדש עשירי גופיה הוה ליה האי י"א תמורת שמו של מעשר ואיתפיס הוא בקדושה אבל ט' דאכתי לא קדש ליה מעשר גופיה היכי ניתפסיה לתשיעי לקדושי הואיל ואיהו גופיה אכתי לא הוי קדוש להכי נקט י"א ולא נקט ט':
וסבר לה ר' אלעזר כאבוה ר"ש דאמר בתמורה אין מימר חוזר ומימר לאחר שהמיר בבהמת קדשים בהמה של חולין אינו חוזר ומימר בהמה אחרת של חולין באותה בהמה של קדשים:
והכא נמי ט' וי"א אין ממירין בי' ומסתברא דהך מילתא אליבא דר' יוחנן היא דאמר התם כשם שאין ממירין שנים באחד כך אין ממירין וחוזרין וממירין:

עשירי וחולין מעורבין זה בזה. ושניהם יאכלו במומן לבעלים ולהכי קאמר עשירי וחולין מעורבין דאי עבד גיזה ועבודה בחד מינייהו או אכל חד מינייהו בלא מום או גלל או מכר אחד מהן הואיל ואית בהו חד חולין מספיקא לא מלקינן ליה הואיל ואית בהו חד חולין:
עשירי מאליו קדוש. אף על פי שלא קראו עשירי:
ולט' י' קא קרי ליה. וכיון דיצאו שנים כאחד ולא ידע הי י' והי ט' לפיכך עשירי וט' מעורבין זה בזה. והוו להו תרווייהו קדושים ואי גלל ומכר אחד מהן לוקה דתרווייהו עשירי קרי להו ויאכלו במומן לבעלים:
עשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה. דאחד עשר חזי להקרבת שלמים ואינך נאכל במומו לבעלים והשתא ליהוו תרווייהו רועין עד שיסתאבו והדר פודה חד מנייהו משום דההוא דשלמים וליהוו תרווייהו נאכלין במומן לבעלים:
עשירי וחולין מעורבין. ותרוייהו יאכלו במומן לבעלים בלא שום פדיון:
היינו הך. עשירי ואחד עשר מעורבין היינו י' וט' מעורבין ומהלא שמעינן אילך:
הא קמ"ל. הא י' וי"א מעורבין לכל בבת אחת כי נפקי בבת אחת וקראו עשירי תרווייהו קדשי והוו חד קרב שלמים אע"ג דלא נעקר שם עשירי מעשירי לקראו עשירי:
הני מילי. דבעינן ליתעקר שם עשירי ממנו לכי נפקי בזה אחר זה דכיון דקרא לעשירי ולאי עשירי לא קדש אחד עשר:
אבל בב"א. כי נפקי בחדא וקראו עשירי תרווייהו קדש:
לאו לאתויי בב"א. דלא קדש נמי י"א:
לא לאיתויי יצא עשירי לבדו ולא דיבר. שלא קראו י' ואח"כ יצא אחד עשר וקראו עשירי ואינו מקודש אחד עשר דהא לא (נפקי) [נפיק] שם העשירי ממנו לעשירי מאליו הוא קדוש אבל בב"א תרווייהו קדשי:
דאי לא תימא הכי דתנן וכו'. דקדים חד מנייהו ואפקיה לרישיה וקרייה אחד עשר. קמי לניקרא עשירי דהא נעקר שם עשירי מעשירי:

והדר איערוב ובשעת יציאתם ממש לא קדם אחד את חברו:
וכמאן. קא חשיב האי עקירה היכא לקראו אחד עשר דלא כרבי:
היכא דאית ליה בהמות טובא. לעשורי דודאי כי קרי לעשירי אחד עשר לאו אחד עשר ממש הוא דקאמר אלא עשירי הוא דקרי ליה:
וחד עישורא קאמר. כלומר הרי כבר מניתי אחד עשרון וכבר הפרשתי מעשר אחד מן המעשרות שיש לי להפריש:
היכא דלית ליה בהמות טובא אלא או [תשעה] עשר או ט"ו ודאי כי קרי לי' אחד עשר אפי' רבי מודה דהוי עקירת שם עשירי ממנו. וליתא לדרבא דאמר בב"א תרווייהו קדשי:
יצאו שנים בעשירי וקראו י':
כרבנן דאמרי אין מביאין קדשים לבית הפסול לעשירי ואחד עשר מעורבין מעשר ושלמים ואי אמרינן לתרווייהו קריבין ובעי למיהב מתרווייהו חזה ושוק משום ספק שלמים זימנין דהוי לכהנים רוב קרבנות ולא מספקי למיכלינהו להני חזה ושוק בתוך זמנן ואתי לידי פסול נשרפה ומעשר ראוי לאוכלו לישראל כולן חוץ מאימורין וישראל מרובין הן ויכלי למיכליה בתוך זמנו והשתא ממעטינן באכילתו ויהבינן להו לכהנים ואתי לידי פסול להכי ירעו עד ליסתאבו ופריק חד מנייהו וליהוו תרווייהו נאכלין במומן לבעלים והא פלוגתא דרבנן ור"ש הוא במס' זבחים בפ' כל הזבחים שנתערבו בחטאות אשם שנתערב בשלמים ר"ש אמר שניהם ישחטו בצפון ויאכלו כחמור שבהן אע"ג דאתי שלמים לידי פסול דלא מספקי למיכלינהו לזמנו של אשם אמרו לו אין מביאין קדשים לבית הפסול:

תורה אור השלם

וכל־מעשר בקר וצאן כל אשר־יעבר תחת השבט העשירי יהיה־קדש ליהוה [ויקרא כז, לב]

וְהָא דְּתָנֵי יַקְרִיבוּ — רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר: מְבִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפְּסוּל. [א]וְהָא דְּתָנֵי יָמוּתוּ — רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר: טָעוּת מַעֲשֵׂר, תְּמוּרָה הָוְיָא, קָסָבַר רַבִּי יְהוּדָה: תְּמוּרַת מַעֲשֵׂר מֵתָה. וְקָסָבַר רַבִּי יְהוּדָה תְּמוּרַת מַעֲשֵׂר מֵתָה? וְהָתְנַן, אָמְרוּ מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: אִילּוּ הָיָה תְּמוּרָה לֹא הָיָה קָרֵב, מִכְּלָל דְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר קָרֵב! וְכִי תֵּימָא: רַבִּי מֵאִיר לְמַאי דְּסָבִירָא לֵיהּ קָאָמַר, וְהָתַנְיָא: אֵין בֵּין אַחַד עָשָׂר לִשְׁלָמִים, אֶלָּא שֶׁזֶּה עוֹשֶׂה קְדוּשָּׁה לִיקְרַב, וְזֶה אֵין עוֹשֶׂה קְדוּשָּׁה לִיקְרַב, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. קָדוֹשׁ לִיקְרַב הוּא דְּלָא הוּא עָבֵיד, הָא אִיהוּ גּוּפֵיהּ קָרֵיב! וְעוֹד, דְּתַנְיָא: "אִם מִן הַבָּקָר" — לְרַבּוֹת אַחַד עָשָׂר לִשְׁלָמִים. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף הַתְּשִׁיעִי? אָמַרְתָּ: וְכִי הֶקְדֵּשׁ לְפָנָיו מְקַדֵּשׁ אוֹ לְאַחֲרָיו מְקַדֵּשׁ? הֱוֵי אוֹמֵר — לְאַחֲרָיו מְקַדֵּשׁ. סְתָם סִיפְרָא מַנִּי? רַבִּי יְהוּדָה, וְקָתָנֵי: "מִן הַבָּקָר" — לְרַבּוֹת אַחַד עָשָׂר לִשְׁלָמִים. אֶלָּא תַּרְגְּמַהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי אַבָּא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: בְּמַעֲשֵׂר בִּזְמַן הַזֶּה עָסְקִינַן, וּמִשּׁוּם תַּקָּלָה. [(א)]אִי הָכִי, מַאי אִירְיָא תְּרֵי? אֲפִילּוּ חַד נָמֵי! לָא מִיבַּעְיָא קָאָמַר: לָא מִיבַּעְיָא חַד דְּלֵית לֵיהּ פְּסֵידָא, אֲבָל תְּרֵי, כֵּיוָן דִּנְפִישִׁי פְּסֵידָא — לִישַׁהִינְהוּ עַד דְּנִיפּוֹל בְּהוּ מוּמָא וְלֵיכְלִינְהוּ, קָא מַשְׁמַע לַן. [ב]אִיתְּמַר: הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ "צֵא וְעַשֵּׂר עָלַי", רַב פַּפֵּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא אָמַר: קָרָא לַתְּשִׁיעִי "עֲשִׂירִי" — קָדוֹשׁ, וְלָאַחַד עָשָׂר "עֲשִׂירִי" — אֵינוֹ קָדוֹשׁ. וְרַב פָּפָּא אָמַר: אֲפִילּוּ קָרָא לַתְּשִׁיעִי "עֲשִׂירִי" — אֵינוֹ קָדוֹשׁ, דְּאָמַר לֵיהּ: לְתַקּוֹנֵי שַׁדַּרְתִּיךְ וְלָא לְעַוּוֹתֵי. [ג(ב)]וּמַאי שְׁנָא מֵהָא דִּתְנַן: הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ "צֵא וּתְרוֹם" — תּוֹרֵם כְּדַעַת בַּעַל הַבַּיִת. אִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ דַּעְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת — תּוֹרֵם בְּבֵינוֹנִית, אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים. פִּיחֵת עֲשָׂרָה אוֹ הוֹסִיף עֲשָׂרָה — תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה? אָמְרִי: הָתָם, כֵּיוָן דְּאִיכָּא דְּתָרֵים בְּעַיִן יָפָה, וְאִיכָּא דְּתָרֵים בְּעַיִן רָעָה, אָמַר: לְהָכִי אֲמַדְתִּיךְ. הָכָא טָעוּתָא הִיא, אָמַר: לָא אִיבְּעִי לָךְ לְמִיטְעֵי.

הֲדַרָן עֲלָךְ מַעְשַׂר בְּהֵמָה, וּסְלִיקָא לַהּ מַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת.

רש"י

תְּמוּרָה הָוְיָא וּתְמוּרַת מַעֲשֵׂר אֵינָהּ קְרֵבָה אֶלָּא מֵתָה: לְמַאי לס"ל לה"ק לְדִידִי לס"ל דִּתְמוּרַת מַעֲשֵׂר אֵינָהּ קְרֵבָה לָאו תְּמוּרָה הִיא דְּאִילּוּ הָיָה תְּמוּרָה לֹא הָיָה קָרֵב: אֵין בֵּין אַחַד עָשָׂר שֶׁקְּרָאוֹ מַעֲשֵׂר לִשְׁלָמִים דְּעָלְמָא אֶלָּא שֶׁזֶּה עוֹשֶׂה תְּמוּרָתוֹ לִקְרֵב שֶׁהַשְּׁלָמִים עוֹשִׂים תְּמוּרָה וּתְמוּרָתָן קְרֵבָה אֲבָל אַחַד עָשָׂר אֵין עוֹשֶׂה תְּמוּרָה לִקְרֵב דְּסָבַר ר' יְהוּדָה דְּטָעוּת מַעֲשֵׂר הָוְיָא תְּמוּרָה וְאֵין תְּמוּרָה עוֹשָׂה תְּמוּרָה וְהַאי לִקְרֵב בַּתְרָא לָא נָקַט אֶלָּא מִשּׁוּם דְּיִיתְקָא הָא אִיהוּ גּוּפֵיהּ קָרֵב שְׁלָמִים: דְּתַנְיָא אִם מִן הַבָּקָר אִם זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ מִן הַבָּקָר וְגוֹ': לְפָנָיו קָדוֹשׁ שֶׁהוּא עַצְמוֹ קָדוֹשׁ מִתְקַדֶּשֶׁת דְּאֵינוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה אֶלָּא לְאַחַר שֶׁהוּא קָדוֹשׁ: תַּרְגְּמַהּ לְהָא דְּקָתָנֵי יָמוּתוּ: בַּזְּמַן הַזֶּה דְּלָא ס"ל הָא דְּרַב הוּנָא דְּאָמַר בְּרֵישׁ פִּרְקִין דְּהָאִידָנָא לָא נָהוּג מַעֲשֵׂר גְּזֵרָה מִשּׁוּם לָקוּחַ וְיָתוֹם וּלְהָכִי אֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ לִרְעוֹת עַד שֶׁיִּפּוֹל בּוֹ מוּם דִּלְמָא אַדְּהָכִי וְהָכִי אָתֵי בְּהוּ לִידֵי תַּקָּלָה לִידֵי גִּיזָּה וַעֲבוֹדָה אוֹ אָתֵי לְשׁוֹחֲטָן בְּלֹא מוּם הִלְכָּךְ כּוֹנְסָן לְכִפָּה וְיָמוּתוּ שָׁם מֵאֲלֵיהֶם: מַאי אִרְיָא תְּרֵי כִּי יָצְאוּ שְׁנַיִם בָּעֲשִׂירִי וּקְרָאָן עֲשִׂירִי: קָרָא לַתְּשִׁיעִי עֲשִׂירִי קָדוֹשׁ דְּלָא מַפְסִיד לֵיהּ כְּלָל וְאוֹכְלוֹ בְּמוּמוֹ: אֵינוֹ קָדוֹשׁ דְּכֵיוָן דִּשְׁלָמִים הוּא מַפְסִידוֹ חָזֶה וָשׁוֹק דְּמָטֵי לְחֵלֶק כֹּהֲנִים וּמַגְנֵי א"ל לְהַפְסִידֵנִי לֹא שַׁוִּיתִיךְ שָׁלִיחַ: וְלָא לְעַוּוֹתֵי וְהַיְינוּ עִוּוּת שֶׁצָּרִיךְ לוֹ לְהַמְתִּין עַד שֶׁיִּתּוּמַּם וְעוֹד שֶׁאָסוּר לְגָזְזוֹ וְלַעֲבֹד בָּהּ: פִּחֵת עֲשָׂרָה שֶׁתָּרַם אַחַת מֵאַרְבָּעִים בְּעַיִן יָפָה: לְהָכִי אֲמַדְתִּיךְ שֶׁאָמַדְתִּי בְּדַעְתִּי שֶׁכָּךְ הָיָה רְצוֹנְךָ לִתְרֹם כַּמָּה שֶׁתָּרַמְתִּי: לָא אִבַּעְיָא לָךְ לְמִטְעֵי הִלְכָּךְ לֹא כְּלוּם הוּא אוֹתוֹ טָעוּת:

תוספות

וְהָא דְּתַנְיָא יַקְרִיבוּ ר' שִׁמְעוֹן דְּאָמַר מְבִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפְּסוּל וְאע"ג דִּשְׁלָמִים טְעוּנִין סְמִיכָה וּמַעֲשֵׂר אֵין טָעוּן סְמִיכָה כִּדְתְנַן בִּמְנָחוֹת (דַּף צג.) כֵּיוָן דִּסְמִיכָה לָא מְעַכְּבָא לָא חָיְישִׁינַן וּבְפֶרֶק תָּמִיד נִשְׁחָט (פְּסָחִים דַּף סב. וְשָׁם) אָמַר כָּל הַזְּבָחִים עָרֵל וְטָמֵא מְשַׁלְּחִין קָרְבְּנוֹתֵיהֶן לֵיכָּא לְאוֹקְמָא בִּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר דְּהָא כָּל הַזְּבָחִים קָאָמַר וּבְפֶ' שְׁנֵי נְזִירִים (נָזִיר נז.) נָמֵי תְּנַן שְׁנֵיהֶם מְבִיאִים קָרְבָּן עַל תְּנַאי וּבְמַס' שְׁקָלִים (דַּף יא:) נָמֵי תְּנַן בְּהֵמָה שֶׁנִּמְצֵאת מִירוּשָׁלַיִם לְמִגְדַּל עֵדֶר זְכָרִים עוֹלוֹת נְקֵבוֹת זִבְחֵי שְׁלָמִים וּטְעוּנָה סְמִיכָה וְלֹא מַשְׁמַע דְּאַיְירֵי בְּמִנְחוֹת בְּעָלִים מִדְּקָתָנֵי עֲלָהּ בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ מְמַשְׁכְּנִין מוֹצְאֶיהָ לְהָבִיא נְסָכִים וְיוֹרֵשׁ מֵבִיא קָרְבַּן אָבִיו אע"ג שֶׁאֵינוֹ סוֹמֵךְ וּבְפֶ' הַתַּעֲרוֹבוֹת נָמֵי מֵבִיא אֲשָׁמוֹ וְלֻגּוֹ וְאוֹתוֹ אָשָׁם טָעוּן סְמִיכָה וְהִיא סְמִיכָה בְּחַקּוּפֵי דְּלָא גְּמוּרָה הִיא לְמ"ד סְמִיכַת אֲשַׁם מְצֹרָע לָאו דְּאוֹרַיְיתָא וּבְגַבְרָא אַיְירֵי כִּדְמוֹכַח בַּתּוֹסֶפְתָּא וּפ"ג דְּמו"ק (דַּף טו: וְשָׁם) אָמַר אָבֵל אֵינוֹ מְשַׁלֵּחַ קָרְבְּנוֹתָיו דִּכְתִיב שְׁלָמִים כְּשֶׁהוּא שָׁלֵם וְלֹא כְּשֶׁהוּא חָסֵר אֲבָל אִי לָאו קְרָא הָיָה מְשַׁלֵּחַ וְאוֹמֵר הָתָם מְנֻדֶּה מַהוּ שֶׁיְּשַׁלֵּחַ קָרְבְּנוֹתָיו ת"ש כָּל אוֹתָן שָׁנִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר מְנֻדִּין הָיוּ וְשִׁלְּחוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶן וּבְפֶ' בַּתְרָא דִּמְנָחוֹת (דַּף קז.) תְּנַן פֵּירַשְׁתִּי מִן הַבָּקָר וְאֵינִי יוֹדֵעַ מָה מֵבִיא פַּר וְעֵגֶל וּבַגְּמָ' גַּבֵּי שִׁשָּׁה לִנְדָבָה אֶחָד פַּר וְעֵגֶל וּבְפֶ' כָּל הַמְּנָחוֹת בָּאוֹת מַצָּה (מְנָחוֹת סב: וְשָׁם ל"ה וְכֵן) הַשּׁוֹלֵחַ קָרְבְּנוֹתָיו ממדה"י הָיָה כֹּהֵן מֵנִיף עַל יָדוֹ מִדְּקָתָנֵי מֵנִיף בִּשְׁלָמִים אַיְירֵי דִּבְעוּ סְמִיכָה וְלֵיכָּא לְאוֹקְמָא בְּקָרְבַּן נָשִׁים דְּהָא קָתָנֵי לַהּ רֵישָׁא וְהָאִשָּׁה כֹּהֵן מֵנִיף עַל יָדָהּ בְּכָל הָנֵי מַשְׁמַע דְּלָא חָיְישִׁי' לִסְמִיכָה וְקָשֶׁה דִּבְפֶ' כ"ה (גִּטִּין כח: וְשָׁם ל"ה וְהָא) גַּבֵּי הַשּׁוֹלֵחַ חַטָּאתוֹ ממדה"י כו' פָּרִיךְ וְהָא בָּעֵי סְמִיכָה וּמְשַׁנֵּי בְּעוֹף אוֹ בְּקָרְבַּן נָשִׁים וּפ' הָאִשָּׁה (פְּסָחִים דַּף פט.) תְּנַן חֲמִשָּׁה שֶׁנִּתְעָרְבוּ עוֹרוֹת פִּסְחֵיהֶם וְנִמְצָא יַבֶּלֶת בְּאֶחָד מֵהֶם פְּטוּרִים לַעֲשׂוֹת שֵׁנִי וְלָא מַיְיתֵי מוֹתַר פֶּסַח עַל תְּנַאי מִטַּעַם סְמִיכָה מִשּׁוּם דְּפֶסַח אֵינוֹ טָעוּן סְמִיכָה וּמוֹתַר פֶּסַח טָעוּן סְמִיכָה וְלֹא הִתִּירוּהוּ לְהַקְרִיב בְּלֹא סְמִיכָה וְאע"ג דְּאִיכָּא בְּפֶסַח חִיּוּב כָּרֵת וּבְפֶ' הַתַּעֲרוֹבוֹת (זְבָחִים עב: וְשָׁם ל"ה וְהָא) נָמֵי תְּנַן נִתְעָרְבוּ קָדָשִׁים בְּקָדָשִׁים מִין בְּמִינוֹ יִקְרַב לְשֵׁם מָה שֶׁהוּא וּפָרִיךְ וְהָא בָּעֵי סְמִיכָה וּמְשַׁנֵּי בְּקָרְבַּן נָשִׁים וי"ל קָרְבָּן שֶׁאֵין לוֹ תַּקָּנָה בִּרְעִיָּה וְאָזְלָא לְמִיתָה יַקְרִיבוּהוּ בְּלֹא סְמִיכָה אֲבָל יֵשׁ לוֹ תַּקָּנָה בִּרְעִיָּה אָסוּר לְהַקְרִיבוֹ בְּלֹא סְמִיכָה וּלְכָךְ בְּהַהִיא דִּשְׁקָלִים וּבְיוֹרֵשׁ קָרֵב בְּלֹא סְמִיכָה אֲבָל קָדָשִׁים בְּקָדָשִׁים יֵשׁ לָהֶם תַּקָּנָה בִּרְעִיָּה וכה"ג נָמֵי מְפַלֵּג הָתָם גַּבֵּי אָשָׁם דְּאִית לֵיהּ תַּקָּנָה בִּרְעִיָּה וְהַהִיא דְּמֵבִיא אֲשָׁמוֹ וְלֻגּוֹ אָמַר הָתָם לְתַקּוֹנֵי גַּבְרָא שָׁאנֵי וְהַהִיא דְּאָבֵל וּמְנֻדֶּה אִיכָּא לְאוֹקְמָה בְּעוֹף אוֹ בְּקָרְבַּן נָשִׁים וּמַה שֶּׁשִּׁלְּחוּ יִשְׂרָאֵל קָרְבְּנוֹתֵיהֶן בַּמִּדְבָּר בְּתָמִיד שֶׁבְּכָל יוֹם קָאָמַר וְהַהִיא דְּפַר וְעֵגֶל בְּקַיִץ לַמִּזְבֵּחַ וְעָרֵל וְטָמֵא שָׁאנֵי דְּלָאו בְּנֵי סְמִיכָה נִינְהוּ עָרֵל א"א לְהַמְתִּין עַד שֶׁיָּמוּל כְּגוֹן שֶׁמֵּתוּ אֶחָיו מֵחֲמַת מִילָה וְטָמֵא כְּגוֹן זָב וּמְצֹרָע בְּקָרְבָּן הַקָּבוּעַ לוֹ כְּגוֹן עוֹלַת רְאִיָּה וַחֲגִיגָה (אוֹ כְּגוֹן) שֶׁעוֹבֵר עֲלַיְהוּ בְּבַל תְּאַחֵר וְהַהִיא דְּכֹהֵן מֵנִיף עַל יָדוֹ בְּעָרֵל וְטָמֵא וְיוֹרֵשׁ וּכְר' יְהוּדָה דְּאָמַר יוֹרֵשׁ אֵינוֹ סוֹמֵךְ וְהָא דִּשְׁמַעְתִּין וְהַהִיא דִּשְׁנֵיהֶם מְבִיאִין חַטָּאת אַחַת וְהַהִיא דְּנָזִיר שֶׁמְּבִיאִין עַל תְּנָאֵי שָׁאנֵי הָתָם דְּבִתְחִלַּת הַפְרָשַׁת הַקָּרְבָּנוֹת לָאו בְּנֵי סְמִיכָה נִינְהוּ לה"א לַעֲשׂוֹת בָּהֶן סְמִיכָה וְעוֹד י"ל הַךְ דִּשְׁמַעְתִּין כָּל חַד בִּשְׁעַת הַקְרָבָתוֹ שֶׁמָּא לֹא מְחַיֵּב בִּסְמִיכָה וְלֹא דָּמֵי לְקָרְבָּן שֶׁהוּא בַּר סְמִיכָה וא"ת הֵיכִי קָרְבֵי הָכָא כֵּיוָן דְּאֵין מַתְּנוֹת מַעֲשֵׂר וּשְׁלָמִים שָׁוֶה שֶׁזֶּה מַתַּן אַרְבַּע וְזֶה מַתַּן אַחַת וּמִיהוּ י"ל פְּלוּגְתָּא הִיא בְּפֶ' תַּעֲרֹבֶת (זְבָחִים דַּף פ.) נִתְעָרְבוּ מַתַּן אַרְבַּע בְּמַתַּן אַחַת ר"א אוֹמֵר יִנָּתְנוּ בְּמַתַּן ד' ר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר בְּמַתַּן אַחַת דְּכָל הַנִּתָּנִים בְּמַתַּן ד' שֶׁנְּתָנָן בְּמַתַּן אַחַת יָצָא דר"א סָבַר מַסִּיק לְהוּ לְשֵׁם עֵצִים מִיהוּ בְּהַהוּא פִּסְקָא מַשְׁמַע דר"ש אִית לֵיהּ דר"א גַּבֵּי לִמְחֳרַת מֵבִיא אֲשָׁמוֹ דְּמַסִּיק לְהוּ לְשֵׁם עֵצִים: **בְּמַעֲשֵׂר** בזה"ז בְּרֵישׁ פִּרְקִין (בְּכוֹרוֹת דַּף נג.) מַסְקִינַן אֵינוֹ נוֹהֵג בַּזְּמַן הַזֶּה מִשּׁוּם תַּקָּלָה ומ"מ אִם עִשֵּׂר חָל עָלָיו שֵׁם מַעֲשֵׂר: **לַתְּשִׁיעִי** י' קָדוֹשׁ דְּקָסָבַר רַב פַּפֵּי דְּלָא שַׁיָּךְ כָּאן לְתַקּוֹנֵי שַׁדַּרְתָּךְ וְלֹא לְעַוּוֹתֵי כֵּיוָן דְּנֶאֱכָל בְּמוּמוֹ אע"פ שֶׁצָּרִיךְ לְהַמְתִּין עַד שֶׁיּוּמַם וְאָסוּר בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה א"נ הַיְינוּ טַעְמָא דְּאֶחָד עָשָׂר לְרַב פַּפֵּי מִשָּׁעָה שֶׁיָּצָא עֲשִׂירִי עַבְדֵהּ לִשְׁלִיחוּתֵיהּ דַּעֲשִׂירִי מֵאֵלָיו קָדוֹשׁ:

מסורת הש"ס

א ביצה ח.

ב משנה תרומות

תורה אור השלם

וְאִם־זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִן־הַבָּקָר הוּא מַקְרִיב אִם־זָכָר אִם־נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ לִפְנֵי יְהֹוָה [ויקרא ג, א]

עין משפט נר מצוה

א מיי' פח' מהל' בכורות הל' ב:

ב מיי' פח' מהל' בכורות הל' ב, טור יו"ד סי' שלא:

ג מיי' פד' מהל' תרומות הל' ז, טוש"ע יו"ד סי' שלא סעי' כד:

רבינו גרשום

וסבר ר' יהודה תמורת מעשר מתה. כתמורת חטאת:

וכי תימא לר"מ למאי לסבירא ליה. לנפשיה קאמר לר"מ קרבה ולר"י מתה:

אין בין אחד עשר לשלמים. לעלמא אלא שזה שלמים לעלמא עושה קדושה ליקרב. שמתפיסין חולין תמורתו ליקרב תחתיהן ואחד עשר אין תמורתו קרבה:

הא איהו גופיה קרב. אע"ג לאמר תמורה כדקאמר וכי יש תמורה כו':

הבקר לרבות אחד עשר שקרב לשלמים הבקר דכתיב גבי שלמים דכתיב אם זבח שלמים קרבנו מן הבקר ה' יתירא:

אף התשיעי. לשלמים:

וכי הקדש לפניו מקדש. כלומר קודם שהוא עצמו יהא קדוש היאך מקדש לפניו להכי תשיעי לא מקדש אבל אחד עשר דהיינו לאחריו מקדש:

אלא תרגמא. הא דתניא ימותו במעשר בזמן הזה ומשום תקלה דלא ליפלי ביה מום:

קרא לתשיעי עשירי קדוש. דהא יכול לאוכלו כולו לאחר שיפול בו מום בלא פליון:

לאחד עשר עשירי אינו קדוש. הואיל ומפסידו חזה ושוק שלו ואי משהי ליה עד שיפול בו מום צריך פלייה ולא עשה שליחותו:

ולא לעוותי שאינו יכול לאוכלו תם:

כלעתו של בעל הבית. לפי מה שמכיר לעתו של בעל הבית אם הוא עין יפה או לא שהרי אמרו עין יפה אחד מארבעים בינונית אחד מחמשים עין רעה אחד מששים דכתיב כן תרימו גם אתם לעתכם:

[פיחת עשרה או הוסיף] עשרה תרומתו תרומה משום דאיכא דתרים הכי ואיכא דתרים הכי מצי למימר בהכי אמלתיך שכך הוא לעתך לתרום ואית דתריס הכי הלכך תרומתו תרומה אבל הכא גבי מעשר מצי אמר ליה בעל הבית לא איבעיא לך למטעא אלא הוה לך למקרא לעשירי ולאו עשירי:

הדרן עלך מעשר בהמה

באלו שם הלכות כבית שמאי. בש"א נוטלין לידים ואח"כ מכבדין את הבית ובה"א כו' והלכה כב"ש לאמר ר' יצחק בן חנניה אמר רב הונא בכולה מתנית' הל' כב"ה לבר מהא כב"ש:

שניה מי שאכל ושכח ולא בירך בש"א יחזור למקומו ויברך ובה"א יברך במקום שנזכר והלכה כב"ש דקי"ל יש לברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן ומאי ניהו פת:

שלישית סוכה שאין בה ל' אמות אלא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו ואמר ר' הונא (סוכה דף ג ע"א) הל' צריכה שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו א"ל ר' אבא כמאן כב"ש א"ל אלא כמאן וא"ל לאמר לך מני ב"ש היא לא תזח מינה ואמרינן בתר קושיין בתרתי פליגי בסוכה גדולה ובסוכה קטנה והלכה כב"ש בסוכה קטנה כלאמר רב שמואל אמר רב כהנא ולית הלכתא כב"ש בסוכה גדולה:

ושתים בהתכלת כמה חוטין הוא נותן בש"א ד' ובה"א ג' כמה תהא משולשלת בש"א ד' אצבעות ובה"א ג' והל' כב"ש בשתיהן לא"ר פפא הלכתא ד' בתוך ג' משולשת ד':

ששית סדין בציצית בית שמאי פוטרין ובית הלל מחייבין אף על פי שאנו אומרים הלכה כדברי בית הלל הא אמר רבא גזרה משום כסות לילה הלכה כבית שמאי וכן הלכתא:

חִדּוּשֵׁי הֲלָכוֹת – מַהַרְשָׁ״א

דף ב.

תוס' בד"ה הלוקח עובר כו' ומתרי קראי נפקי כולה ושותפות כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל למהני ב' קראי לממעט לקמן שותפות עובד כוכבים באם או בעובר מכל בכור וכל מקנך אימעיט נמי כולה של עובד כוכבים באם או בעובר וק"ל:

בא"ד לעביד צריכותא כו' כלמפרש ואזיל למלוקח לא כו' המוכר עובר לעובד כוכבים או כו' לאמוכר קאי לא איירי כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל למחל קרא נפקי לא נחית במתני' אלא לדרשא לחל קרא להיינו במוכר את העובר ומש"ה עביד צריכותא בלוקח ומוכר ויש מי שהגיה בלברי התוס' והא למשמע ממתני' למחל קרא נפקי כו' ואין צורך למחוק נוסחות התוס' שלפנינו וק"ל:

בד"ה והמשתתף בת"כ כו' מלכתיב בכורות בקרכם כו' עכ"ל וה"ה לה"מ לאתויי הכא מההיא לפ' ראשית הגז וק"ל:

בא"ד וה"ה למפיק ליה מכל מקנך וגו' עכ"ל וליכא לאקשויי תרי קראי ל"ל למעט שותפות עובד כוכבים באם לבקרך במשנה תורה כתיב וחלא לרשא היא מכינוי לך' של בקרך ומקנך וק"ל:

בא"ד בקרכם ועאנכם כלאמר התם כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה מייתי לה לקלושה כו' בר רחל לכלו חיותיה משום למפקע כו' לבלוקח אם הולד כו' ולא למי למוכר לאיכא הפקעה כו' לאפי' הבאת קלושה איכא ועוד כו' (לפריך) [לפריש] במתני' משום כו' מתרי קראי עכ"ל כצ"ל והס"ל ואח"כ מה"ל לאפוקי מלר' יהודה בלא ר' יהודה נמי אצטריך לאשמועינן שותפות כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה אבל עובר כו' בבהמה אחריתא כו' לקאמר והאי עובר נמי כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה ונתן חצי כו' על עשרה בלמיו כו' אי מיירי כו' עכ"ל כצ"ל ר"ל למסיפא קשיא להו לכשהוא פולה הבכור כולו מיל עובד כוכבים על י' בלמיו יתנהו כולו לכהן ואמאי קתני נותן כל למיו לכהן וק"ל:

בא"ד ניתן לכהן אלא נפלה בשה כל להו או בשויו כלאמר לקמן עכ"ל כצ"ל:

בפרש"י בד"ה מלר' יהודה כו'. חצי למיו לכהן עכ"ל הס"ל ובד"ה והנותן לו כו' לפי שמוסרה לעובד כוכבים כו' שאע"פ שאינו רשאי נתנה לעובד כוכבים במתנה כו' עכ"ל כצ"ל:

דף ב:

גמ' וא"ל לכשתלד לא מקבלה כו' כצ"ל:

בפרש"י בד"ה שאינה יכולה כו' מלאכה בשבת עכ"ל הס"ל ואח"כ מ"ה מתיר בשבורה כו' ובד"ה משום הכי כו' לן למבעי עכ"ל הס"ל ואח"כ מ"ה עליה עול כו' ובד"ה כמאן כו' בהמה שלא לשחיטה עכ"ל הס"ל ואח"כ מ"ה משהו כו' כצ"ל:

בד"ה תא שמע ממתני' כו' לקס"ל לא פליג עובד כוכבים בשבח כו' עכ"ל הס"ל ולאפוקי מסוגיא לעיל למוקי לה בבהמה מעוברת לפטומה וק"ל:

תוס' בד"ה מאי לאו כו' אלא בבהמה לעוברה וכן כו' כלמסיק לקמן לעוברה:

בד"ה לא מקבלה זכר כו' עסקן בלברים ולמא כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה שמא יתחייב כו' וכונתם וכו' ואין זה כו' בגרם שיתוף עכ"ל כצ"ל הס"ל ואחר כך מ"ה [לעיקר] מכירה כו' כצ"ל:

דף ג.

גמרא אמר ר' יוחנן ושניהם מקרא כו' כצ"ל:

בפרש"י בד"ה ליקא נמי כו' ואי אבהמת כהן עכ"ל ולא ניחא ליה לפרש ליקא נמי ללמיו קתני להא מסיק לעיל תני למיה אבל כהן מאי עבילתיה ולאי קאי בקושיא בבהמה לעוברה ולא אמרינן לעיל מגו לקנסינן ליה כו' אלא בליהיב ליה מעוברת לפטומה ועי"ל ללמיו קתני לא קשיא לן לעיל אלא בבהמה לפטומה אבל הכא בבהמה לעוברה שפיר קאי למיו אעובר כמ"ש התוס' לעיל לחל פירושם אך מ"ש התוס' לעיל בד"ה וכ"ת למשמע ליה לקאי אבהמה א"כ לקמן נמי ליתוק הכי כו' קשה לאימא לקושטא להכי הוא לאימא מלמיו קתני קמלייק לליכא למימר לא"כ ה"ל למימר בלישנא לעיל והא למיו קתני להא השתא נמי הל"ל בלישנא לעיל לאתויי הסיפא למיו לכהן כהן מאי עבילתיה ונראה ללברי התוס' לעיל למפרשי ליקא נמי להכא בע"א לי' בלמיו לא שייך למקנס גבי בהמה לעובר ולו"ק:

בד"ה או לאו כו' קנסינן ליה אם אין העובד כוכבים כו' עכ"ל ובד"ה ולימא ליה כהן כו' בעל מום ניתן לכהן על כאן לשונו ובלברי המתחיל שגר כו' חיותא הוא עכ"ל הס"ל ואחר כך מ"ה אפילו מום קל כו' עכ"ל כצ"ל:

תוס' בד"ה ור' יהודה כו' לית לחש להא לר"י כו' לאין ללמות אלא מה שהתלמוד כו' ואפי' נשוה ההיא למיו להך להכא לא תקשה להא כו' ואמו מישראל אבל כו' עכ"ל כצ"ל ופירוש אפי' נשוה ההיא למקצת כסף ומקצת בתולים למקצת בכור להכא:

בד"ה רב חסלא כו' גבי גוף אטום כו' והא לאמר רבא התם כו' לושטו נקוב טרפה וחיה לא מלמו לחסרון כו' עכ"ל כצ"ל ר"ל למכח קושיא זו לסבר רבא התם בושטו נקוב לטמאה ליה וטרפה חיה הסכימו התוס' בנלה ובתמורה להגירסא לשמעתין משובשת והך לתמורה היא עיקר אבל התוס' להכא כתבו לאין מכאן הוכחה לאין ללמות ואין כל הטרפות שוות לושטו נקוב הוה טרפה חיה אבל חסרון על לארכובה להכא כלפרש"י הוי טרפה ואינה חיה וכר' זכאי לס"ל התם הכי ולו"ק:

בד"ה מ"ש מנפלים כו' קרא הוי לן למילף מהתם או נפלים נילף כו' עכ"ל כצ"ל:

דף ג:

בפרש"י בד"ה או אחת כו' כשל אווז ובד"ה לאו משום לה"ל כו' עכ"ל ובד"ה לעולם כו' שרוע עכ"ל ואח"כ מ"ה תרוייהו בעו והא ולאי משונה הוא ואי קשיא אצטריך לר"י כו' עכ"ל כצ"ל לא ילענא מאי קשיא ליה להא קושטא הוא למאי לקאמר לעולם אימא לך משום שינוי כו' לקושיא הוא לר"י מאי אצטריך לאשמעי' טפי ממתני' ולו"ק:

תוס' בד"ה אלא לאו וכו' להכא לייקי' שתיהן גלולות הוי שינוי ולא כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה לקא מפקע כו' בגוף העובר אבל הקנאה כו' ומיהו אי עבד עבד כו' אפי' בהא לרב יהודה משמע בר"פ כיצד מערימין כו' בו מום אי לאו כו' ורב מרי נמי למקנה אוזנייהו לא נענש אלא משום הפקעה ולקמן כו' טרפה או נבלה ולאילך כו' לאקנויי וכ"ע לא כו' אבל כי מקנה אזני הבהמות שרי ללא כו' כצ"ל:

דף ד.

גמ' אינהו פטרי אלם אלם פטר בהמה בהמה פטרה לכתיב כו' נפטרו אלמה תנן כו' כצ"ל:

פרש"י בד"ה אם הפקיע כו' אלא עצמן הס"ל ואח"כ מ"ה בהמה כו' ובד"ה בכור בן חולש כו' ובד"ה בפטר רחם כו' בן לויה נמי פטור עכ"ל הס"ל וכצ"ל:

תוס' ד"ה לין הוא שתפקיע את של עצמו גרסי' ואי גרסי' שתפקע ל"ג את עכ"ל כצ"ל והס"ל ואח"כ מ"ה והא פטרו כו' אינהו והס"ל ואח"כ מ"ה ועוד כ' לליכא למימר להבהמה כו' ועוד לפרש מתני' לקמן אתא מ"ה כו' למימר פוטרין את של עצמן מקל וחומר לפוטרין של ישראל לכהנים ולויס כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה (כהנים כו' יש לומר אי לאו קל וחומר מצינו כו') אם הפקיע כו' שלו עצמו בכורות כו' בפי' למלקאמר אשכחן אלם בהמה טמאה מנלן משמע לאצטריך היקשא לאגמורי אבהמה טמאה כו' בין באותה שעה בשה וללורות כו' ובד"ה לין הוא כו' לאלם ולשון ה"ק כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה בפטר רחם כו' הך פרכא לבן לוי בשנויא כו' מה שהוא בן לוי משויהו לוי ואע"פ כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל למשמע מפירש"י לא מיתרצא אלא בן לוי פחות מבן חולש והוא נולל לו מלויה אבל בן לוי מישראלית פחות מבן חולש ובן לוי מישראל אפילו בן חולש לא מיתרצא ויש מגיהים בתוס' לאין צורך וק"ל:

דף ד:

גמרא בכניסתו לארן הוא אימר והיה [כי] כו' כצ"ל:

בפרש"י בד"ה כסף ללורות כו' כסף חמשת שקלים וגו' עכ"ל הס"ל ואח"כ מ"ה שה ללורות כו' תפלה בשה עכ"ל הס"ל ואח"כ מ"ה בכסף פלו כו' ובד"ה תלע שלא כו' באלם שלשה ושבעים ומאתים עכ"ל הס"ל ואח"כ מ"ה לא הוי להו כו' ובד"ה לא קלשו כו' שנוללו במלבר עכ"ל הס"ל ואח"כ מ"ה למעיקרא כו' ובד"ה לאלת"ה כו' הוא להואי עכ"ל ואח"כ מ"ה לא פסקה כו' ובד"ה הוזהרו כו' לארן הס"ל ואח"כ מ"ה במצרים כו' עכ"ל כצ"ל:

תוס' בד"ה ופולה בו כו' והוא לעצמו בספק כו' הוצרך למיתני שחוזר כו' כצ"ל:

בד"ה לא קלשו כו' והא לפריך לעיל ואפי' מבכור בהמה טהורה ליפטרו כו' אין זה אליבא לר"ל כו' עכ"ל אבל מבכור אלם לפוטר במתני' לא תקשי ליה לר"ל אפילו להך לישנא לאיכא לאוקמי נמי באותן שיצאו ממצרים ור"י למקשי ליה לר"ל לא אסיק אלעתיה לאוקמי הך לעל שלא הוקם המשכן כו' באותן שיצאו ממצרים ה"ה לה"מ להקשות ליה ממתני' להכא אלא להך לעל שלא הוקם כו' נמי מתני' היא בפרק בתרא לזבחים והא לפריך מבכור בהמה טהורה נמי לפטרו ליכא לאוקמי [נמי] באותן שיצאו ממצרים להא לר"ל קאמר לכולהו קרבו באותו יום שהוקם המשכן ומתירוצם הא לפריך רבא לעיל בפשיטות לבהמה טהורה הפקיעה בהמת ישראל הטהורה אינו מוכרח לומר [כן] וכן פירש רש"י בחומש לא פלו בכור בהמה טהורה של ישראל אלא את פטרי בכוריהם שהוא פשוטו של מקרא ועיין ברא"ם וק"ל:

דף ה.

גמרא אמר ר' אליעזר ר' יוחנן חזאי כו' לא קלשו לא הוצרכו כו' להיכן הלכו א"ל אותן ג' כו' כצ"ל:

בפרש"י בד"ה טעמיה כו' והעברת הס"ל ואח"כ מ"ה מצוה זו כו' ובד"ה א"ל האי כו' במלבר הס"ל ואח"כ מ"ה בלשון כו' ובלבור המתחיל מחצית השקל כו' ומנה מאה לינר כו' לאלף סלעים מ' מנים כו' ובד"ה מחצה שלם כו' לא נתן אלא מאת ככר כו' ובד"ה כפול היה כו' היה האלף וז' מאות וע"ה כו' לעמולים הס"ל ואח"כ מ"ה כתיב קרא כו' ובד"ה אימא מיניה מהאי קרא גופיה כו' ואי נמי לא מהלר כו' ובד"ה לעולם איכא לשאול אמאי כו' בפרוטרוט הס"ל ואח"כ מ"ה ואלפים כו' הרי צ"ו מלים כו' והאי קרא חשיב כו' ובד"ה והשקל עשרים כו' אלמא המנה ס' סלעים עכ"ל כצ"ל:

תוס' בד"ה ומחצה כולה כו' ושבע מאות וחמשה ושבעים כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה מנא ליה פירוש כו' מלבל קושיא זו עכ"ל כצ"ל:

בד"ה הרי כאן כו' הכתוב אלא בפרוטרוט ומנה של קולש כו' למנינהו במנין ולימא ל"ה מנים וחצי וכן בסמוך כו' שהרי כאן צ"ו מנים כו' גבי אלמנה אמרינן נקראת כו' על שם מנה כו' לעתיל ואמאי לא לייקינן כתובת אלמנה כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה והשקל עשרים גרה היינו מעין כלמתרגם עסרין מעין סלעא ותימה כו' עכ"ל והוא ת"א אקרא לפרשת כי תשא עשרים גרה השקל והביאו ראיה אמלת גרה שהיא מעה מיהו אההוא קרא לתורה לא ניחא להו להקשות מהך לסלעא כ"ל מעין לולאי איכא למימר לבימי יחזקאל הוסיפו שתות כלמסיק הכא והא מאתן וארבעים הויין אבל אקרא ליחזקאל והשקל עשרים גרה שפיר קשיא להו וק"ל:

בא"ד האמר סלע ל' לינר ושש כו' ופר"ת שתי פעמים כו' והם עשו של קולש ס' ובימי כו' מנה של קולש ושל חול ור"י פי' לתוספות אחל היתה כו' של חול ושל קולש וה"פ קרא כו' אבל משקלים של כו' וחמש ועשרים של חול עכ"ל כצ"ל ועיין בתוספות פ' הספינה:

בד"ה עשרים שקלים כו' לחלקן בענין כו' שעניני כו' שנתוסף של קולש אחל משתות ומשקל אח' כו' רביע מנה של קולש אחר שנתוסף קולש ומשקלו של ט"ו ושלשתן כו' חמש ועשרה סלעין כולהון כו' ולפי פי' שני אין מתייש כו' מוכיח לתחלתו של כו' עכ"ל כצ"ל ופי' שני הוא פר"י שכתב לעיל ועיין בתוספות פרק הספינה לבריהם יותר מבואר ושוב מצאתי בפ' התולה בזה לשון התוספות ולפי פירוש בתרא כו' ע"ש והיינו הך וק"ל:

דף ה:

בפרש"י בד"ה והא מאתן כו' ה' פעמים ארבעים והביאו כו' ובד"ה ערומות כו' פוגע בהן כו' ולשון מקרא הוא עכ"ל הס"ד ואח"כ מ"ה מתניתין פטר כו' ובד"ה ומה הן כו' דומין לאמן הס"ד ואח"כ מ"ה גמרא מקצת כו' עניינה בבכור כו' ובד"ה לפרה כו' וקנסיב תלמודא אחרינא עכ"ל הס"ד ואח"כ מ"ה ר' יהודה כו' ובד"ה גלי כו' הגוף היה הס"ד ואח"כ מ"ה למה כו' ובד"ה שור כו' בשור ועז הס"ד ואח"כ מ"ה כשב ועז כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה תשעים חמורים לובים ע"ש פוטים ולובים היה בעזרתך לובים וכושים במצעדיו כו' מצרו בירושלמי גרסינן גרים כו' מהו להמתין ג' דורות עכ"ל כצ"ל הס"ד:

בד"ה ת"ל אך חלק תימה תנא כו' חייב מנא ליה כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה והא תנא פטר כו' לפטור מקדושת פטר כו' מן הבכור הדקתני במתני' כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה ור' יוסי הגלילי כו' לכדרבי יוסי בר חנינא משום דכעין בכור שני כו' עכ"ל כצ"ל:

דף ו.

גמרא וחמור תפדה בשה כו' ופירש"י קרא תניינא לכתוב וחמור תפדה בשה כו' ויש לדקדק כיון דאליבא דר' יוסי הגלילי קיימינן הכא נימא אדרבה דאיצטריך למכתב ופטר דאי לא הוי כתיב פטר הוה דייינינן ליה בכלל ופרט שור ושה אין מידי אחרינא לא והשתא דכתיב פטר הפסיק הענין דלא נדייניה בכלל ופרט למעט פטרי סוסים וגמלים כדאמר לקמן לר' יוסי הגלילי וי"ל דמ"מ לא לכתוב פטר ולא לכתוב נמי כלל ופרט אי לאו דכתב פטר למעוטי סוסים וגמלים ועי"ל דר' יוסי הגלילי סבר דאין זה כלל ופרט כיון דהפרט אינו שוה דשור ושה הוא קדושת הגוף וחמור אינו אלא קדושת דמים והא דקאמר לרבי יוסי הגלילי פטר הפסיק הענין דע"כ אין זה כלל ופרט כיון דהפרט אינו שוה דהא כתב פטר בכל פרט ובהבי ניחא לר"י הגלילי דלא תקשי דלא לכתוב לא וי"ו ולא פטר ונמעטיה מכלל ופרט ודו"ק:

שם והאי טהור מעליא הוא והאי טמא מעליא כו' כצ"ל:

בפרש"י בד"ה ויצא מן כו' ולעולם נפדין בשה ת"ל כו' [אחר] בשה הס"ד ואח"כ מ"ה מעטינהו משה ולעולם כו' ובד"ה פטר חמור כו' לעיל מינה פטר שור ושה כו' ובד"ה או דלמא כו' שינוי יתירא הוא וכי אית מקצת סימנים דאם חייב הס"ד ואח"כ מ"ה סימנים כו' ובד"ה לא אפרה כו' קדשי בכורות הס"ד ואחכ מ"ה אבל חמור שילדה מין סוס והלכתא כו' ופטור מן הבכורה כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה ומה [הן] כו' יותר שלא דיבר אלא בפרה כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה ור"ש נפקא כו' אר"ש את לא כו' הכא מאן דדריש את כו' פרק ד' וה' כו' המקשה שרי קלוט גבי כו' תרתי תמיהי דכירי אינשי ש"מ קלוט כו' קלוט מהו טמא ואת יעמיד כו' אין קושי סותר כו' פ' הנושא דאמר כו' דמשוה כבודן לכבוד כו' ור"ע מרבה כו' עכ"ל כצ"ל:

דף ו:

בפרש"י בד"ה גמל גמל כו' במשנה תורה הס"ד ואח"כ מ"ה לאסור חלבה כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה הטמאים כו' ורוטבן אי מהטמאים דריש קשה דבהעור כו' ע"כ מהטמאים כו' דאייתי עלה הך כו' דהטמאים דריש עורות שלהן כבשרן שלהן כו' דריש מן הטמאים פר' כו' פ"ה ה' יתירא נדרשת לאסור כו' ולביצת השרן עכ"ל הס"ד ואח"כ מ"ה לאסור צירו כו' ורביעית בסאתים ופריך כו' רבא מהטמאים ופריך כו' בשרן ובבהמה כו' ראיה התם מהטמאים לאסור כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה רוטב כו' אצ"ל כך דאצטריך כו' חלב חמן ונבלת עוף כו' דהוי מצי לאוקמא כו' עכ"ל כצ"ל:

דף ז.

גמרא ואיזה זה הבא בסימן אחד כו' נכתוב קרא שה כשבים ועזים שה כו' לכתוב קרא שור כשב ועז כשבים וכו' בצ"ל:

בפרש"י בד"ה מדשבקה כו' לאכילה סגי במקצת סימנין עכ"ל כצ"ל:

בד"ה זה אי אתה כו' ובד"ה אבל אתה כו' לאמו במקצת הס"ד ואח"כ מ"ה שה כשבים כו' ובד"ה פליג עליה בחדא דר"ש בעי כו' ובד"ה דא"כ כו' אסור לכתוב שה כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה ש"מ לאכילה כו' חייב בבכורה והשתא רישא וסיפא רבותא קמ"ל כו' חייב אף בבכורה עכ"ל כצ"ל וכ"ה מוגה ויש לקיים גם כל נוסחת התוספות שלפנינו ודו"ק:

בד"ה עד שיהא כו' וה"פ משה שה נפקא כו' עיבורו מן הטהור לכך כו' כצ"ל:

בד"ה חוץ מדר"א כו' חוץ מן הדלפנין שפרים כו' איירי ר' יהושע ב"ל אלא כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה ופליג עליה בחדא מה שיוכל לדחות דחי כן משום כו' בצ"ל:

בד"ה והא איפכא כו' גבי שאור חולין כו' אלא לר"י אייתי ואע"ג דלא ד"ה היא כו' גורס לא יחשב שאור גורס וליתסר עכ"ל כצ"ל ור"ל דניחא ליה לאתויי מהך שר"י הוזכר בה אע"ג דלאו ד"ה הוא דלמ"ד טרפה אינה יולדת לא פליגי אלא בעובר ירך אמו וק"ל:

דף ז:

גמ' ומעלי לירקונה כו' אך את זה תאכלו מכל שרן וגו' כצ"ל:

בפרש"י בד"ה מטמא הוי משמע כו' ובד"ה שמכניסין כו' אותו דובשנו מגופו וקשיא כו' ובד"ה שרן כו' מן העוף הס"ד ואח"כ מ"ה אלא שרן כו' ואי אתה כו' דתיהדר ותידוק מיניה אבל כו' ובד"ה מאי לאו כו' דאמר שיליא לא מן הולד כו' בעלמא עכ"ל הס"ד ובד"ה דג טהור כו' בעופות הס"ד ואח"כ מ"ה אי הכי כו' דבלע אי עכ"ל והוי כו' ובד"ה דרך כו' לאשכוחי הס"ד ואח"כ מ"ה שמצאו כו' כולי האי הס"ד כצ"ל:

תוס' בד"ה הגזין כו' ול"ג חגבים שזהו עוף כו' עכ"ל מתוס' ישנים שזהו עוף קאי אגזין דהכא וק"ל:

בד"ה עור הבא כו' פי' כדלעיל עכ"ל כצ"ל ור"ל שהוא מותר מטעם דלעיל גבי יאלי דאינו אלא מזרע שנקרש כמ"ש ג"כ לקמן ודו"ק:

בד"ה לא בין כו' דאין לו סייעתא אלא כו' אין כאן סייעתא עכ"ל כצ"ל:

בד"ה דג טהור כו' שאכל בשר המת כו' ראיה עוד פר"ח כו' כצ"ל והד"א:

בד"ה רוב דגים כו' הלכתא כרב אסי כו' דדגים עול דגים נפיק אבל מים כו' טמא שבמעי אמו כו' ואין לאסור משום דג טמא כו' עכ"ל כל מה שחסר כאן בתוס' עיין ברא"ש:

דף ח.

גמרא והלא בדק יפה אימר יצתה רובה כו' וכנגדו באילן תאינה כו' חיה מבהמה אחת לשלש ומאי כו' אחת לשלש דה"ל תשעה כו' כצ"ל:

בפרש"י בד"ה ה"ג הדולפנין כו' מבני אדם שאם כו' וכצ"ל גם בתוס' וק"ל:

בד"ה אווז כו' מבפנים הס"ד ואח"כ מ"ה זכרותו כו' ובד"ה כנגדו באילן כו' הראשון חטה היתה קרי כו' כצ"ל:

בד"ה אם מבהמה כו' דא"כ לכתוב מכל החיה ולא ליבעי בהמה עכ"ל וליכא למימר דכתב בהמה דלא אצטריך לן חיה אי לאו דהיינו דגלי לן דחיה היינו ארי דאי לאו בהמה סד"א דחיה חתול אבל השתא דכתיב בהמה לא איצטריך לן חיה אי לאו דהיינו ארי די"ל כדמסיק קללה שדי עלויה אי נמי לא הוה כתיב רק חיה הוה מוקמינן לה בארי וק"ל:

תוס' בד"ה תרנגולת כו' מתרגם ירושלמי לוזים כו' וינאן השקד מתרגם שיגדא ויגמל שקדים כו' כצ"ל ואין לו מקום כאן ואינו ראיה לפירכא ובתוס' ישנים אינו וק"ל:

בד"ה באילן תות כו' קרי לתבואה אילן כו' אבל לא מתותי שדה כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה ברדלס פ"ה אפא ופ"ק דסנהדרין כו' וספ"ק דב"ק כו' מיהו ברדלס דהכא משמעו כו' שנים מדשינה אפעה לע' שנה וב' מיני כו' עכ"ל כצ"ל ועיין ביאור דבריהם בתוס' פ"ק דסנהדרין:

בד"ה הקוף והקיפוף כו' ופ' המפלת אמרי ל"א ר"מ אומר הואיל ועיניהם הולכים לפניהם כשל אדם והוא כוס כו' ויש קפוף אחר מין כו' קפוף ויש גורסים קפוד בדלית כו' ואי גרסי קפוף באותה שבעופות כו' עכ"ל כצ"ל ואח"כ מ"ה בנות שוח על משנה דשביעית שלהם בשניים פי' בירושלמי בכל שנה חונטין בה כו' נגמרין עד ג' שנים ולא כפר"ח כו' אלא עשרה בכל כו' כגון בנות שוח לג' שנים וקשה כו' הקלין שבדמאי לא כו' דהקלין שבדמאי ובההיא כו' במקולקל ור"ת פירש דגרסינן מוכססין בנות שוח כו' וכן שמו עכ"ל הס"ד וכצ"ל וקצרו הכא דבריהם ועיין עליהם בפ"ק דר"ה ושבועות ובפ"ק דע"ז ובפי' ר"ש במסכת דמאי ושביעית ור"ל דבמסכת שביעית תנן דשביעית בנות שוח הוא שניה ופי' בירושלמי דבכל שנה חונטין בה פירות וג' מיני פירות יש בה ועיין שם בפי' הר"ש אבל הוא דלא כפר"ח בחזקת הבתים בההיא דהיה לו ל' אילנות ממטע י' לבית סאה כו' דהיינו בנות שוח דלפירושו ע"כ אין חונטין בכל שנה ושוב הקשו וקצרו בדבריהם וסמכו עצמם ע"פ המדרש דבנות שוח ובנות שבע חד הוא שאכלו אדם הראשון דמשמע מדאמר קלין שבדמאי בנות שוח דלאו פרי חשוב הוא וסמכו נמי על מה שאמרו בפרק קמא דע"ז הוסיפו עליהן בשביעית מוכססין ובנות שוח דמשמע נמי דפירי גרוע הוא ואמרינן נמי שם דחיוורתא הן ופ"ב דנדרים סותר כל זה דמשמע דבנות שבע שהוא בנות שוח אינו לבן וגם שהוא פרי חשוב וכמ"ש ג"כ בפ"ק דשבועות בבנות שבע לאדם ואהא תירצו ונראה דבנות שוח ושבע ב' כו' ועוד תירץ דר"ת גרס בההיא דהוסיפו עליהם מוכססין בנות שוח בלא וי"ו והוא פרי גרוע אבל בנות שוח לחוד הוא טוב ותו לא מידי ודו"ק:

בד"ה ומאי נינהו כו' דחתול לנ"ב ותימה למ"ד כו' שהכלב לנ' יום וי"ל כו' עכ"ל כצ"ל:

דף ח:

בפירש"י בד"ה ואיבעית כו' בהמה מחיה אחד לשנים כו' עכ"ל כצ"ל:

תוס' בד"ה אחד לשלש כו' אחד לשלש אלא ניחא ליה כו' עכ"ל כצ"ל:

דף ט.

תוס' ד"ה בי בליעי כו' היאך יורדים לתהום כו' או חרין כו' מדאמר שם בי בליעי אית ביה תלתא צלמי חד כו' עד כאן לשונם כצ"ל וכן היה בנוסחות תלמוד שלהן כמ"ש בע"י וק"ל:

בד"ה מאן תנא כו' דהכא אפי' לר' יוסי הגלילי מודה מדלא כו' וצריך לפרש כו' להחמיר בדבר ולהפריש טלה שני לעצמו עכ"ל כצ"ל וכן היה בנוסחת ואע"ג דלקמן במתני' בב' זכרים ונקבה נמי צריך להפריש טלה שני לעצמו כמ"ש התוס' לקמן ולא הוזכר במתני' היינו משום דסמך עצמו אבבא קמייתא כמ"ש הרא"ש אבל ברישא דמתני' אי הוי אתי כר"י הגלילי ה"ל למתני דבעי להפריש טלה שני לעצמו וק"ל:

בד"ה אמר רב אשי כו' אחותו הויא אינו מינו טפי כו' דדלמא הוי חציצה כו' פשיטא דלא הוי חציצה כו' אמאי לא אמר כל כו' והא פרישית לא אמר כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה זכר ונקבה מפריש כו' וא"ת לר"י הגלילי אם יצאו שניהם בב"א כו' דקאי איצאו ב' ראשיהם כאחד כו' בכורת רחם וא"כ סמיך כו' וי"ל כדפרישית לעיל כו' להפריש טלה לעצמו עכ"ל כצ"ל וצ"ע אמאי לא קשיא להו הכי בפשיטות גם לרבנן כיון דנקבה חוצצת וקודם שיצא כולו יצאת אחותו וחוצצת וסמיך האי מיעוטא למחצה נקבות קודמין וכן הוא ברא"ש דגם לרבנן הוה רובא לפטור בזכר ונקיבה לר' יוסי הגלילי מרישא נמי מוכח דלא ניזל בתר רובא לפטור דהא בב' זכרים קאמר דלא אתיא כר"י משום דלר"י היה לו להפריש טלה שני לעצמו משום דשמא יצאו בבת א' אע"ג דלא שכיחא והוה מיעוטא ודו"ק:

בד"ה שתי חמוריו כו' כדפי' לעיל בפירקין כו' כה"ג גבי בכורות כו' דלא צריכי כלל עכ"ל ק"ק למאי שכתבו דקמ"ל לקמן דלא נימא שהאחת טינפה ה"נ הכא איכא למימר הכי מה"ט דצריכא ויש לייש ודו"ק:

בד"ה ב' זכרים כו' דמוכח משום דקדושת בכור כו' עכ"ל כצ"ל:

דף ט:

פירש"י מין. א' הס"ד ואח"כ מ"ה ומותר כו' החמור לכהן הס"ד ואח"כ מ"ה בשויו לא כו' תהא קבורתה הס"ד ואח"כ מ"ה שור הנסקל כו' לא הוי מחשבה הואיל כו' לטומאת נבלות מצטרף בהדי פחות כו' באוכלין אחרים מטמאים אותו עכ"ל כצ"ל:

תוס' בד"ה (ומנו) [ותנן] ר' יהודה כו' דאמר בס"פ חלק בגבולים כו' וכן בעיר הנדחת לאו שללה הוא כדאמר ובד"ה מכל האוכל כו' י"ל התם חיה אי עוף כו' עכ"ל כצ"ל:

דף י.

בפירש"י בד"ה אי הכי כו' (הס"ד תשליכון אותו) [תשליכון אותו הס"ד] לאחרים הס"ד ובד"ה ואינה צריכה כו' ולא שייך הכשר אלא בטומאה קלה דאוכלין וכן מחשבה כו' עכ"ל ור"ל דמחשבה נמי לא שייך אלא בטומאת אוכלין ולא לענין שאר טומאות מיהו חל מחשבה לענין טומאת אוכלין אפי' בדבר שיש בו טומאה חמורה וק"ל:

בד"ה בכפרים כו' עם שאר אוכלין ובד"ה ואינה צריכה הכשר הואיל ומטמא טומאה חמורה עוד שהיה כו' מחוברת בנבלה עכ"ל וכצ"ל:

תוס' בד"ה מה להלן כו' לית ליה ק"ו וא"ת מאן דדריש ליה מקודש ואית ליה ק"ו תיפוק כו' הנאה מכל בקודש באש כו' עכ"ל כצ"ל היינו קרא דמייתי התם מעיקרא דנילף מיניה כל היכא דכתיב קודש והתוס' דפ' כל שעה הקשו קושיא דנילף מקרא דכתיב בנותר דמייתי בתר הכי שם קודש וק"ק לדבריהם דהכא אמאי לא הקשו לתנא דהכא נמי דדריש מקודש לאיסור אכילה נילף מקודש דכתיב בנותר אף לאיסור הנאה וע"ש בתוספות שסתמו דבריהם וק"ל:

בד"ה נבלת כו' לא מזבין אלא לעובדי כוכבים כו' התם ובתים מלאים כל טוב כו' ואמרינן וישנה לטוב כו' לישראל ומה"ט מהני לר"ש כו' עכ"ל כצ"ל והד"א:

דף י:

בפירש"י בד"ה דמו מכשיר כו' שחיטה כה"ג איכא בינייהו הס"ד ואח"כ מ"ה לעלמא כו' לשוייה אוכל הס"ד ואח"כ מ"ה ואפי' לגופיה כו' כנימוס הס"ד ואח"כ מ"ה הואיל כו' ובד"ה מנלן כו' טהורה כו' הס"ד בד"ה בקופין כו' עריפה הס"ד [ואח"כ מה"ד מאחוריו וכו' וערפתו הס"ד ואח"כ מה"ד במגירה כו' הרבה הס"ד] ואח"כ מ"ה בהנאת כו' לאחרים הס"ד כצ"ל:

תוס' בד"ה שהשוחט וכו' ותימה פי' כו' לעלמא דמה טעם יכשיר כיון דלא כו' עכ"ל כצ"ל:

ובד"ה שאני עורב כו' ה"ה כ"ד עופות כו' עכ"ל כצ"ל:

דף יא.

גמרא מבית אבי אמו ישראל מפריש עליהן י' שיין ומעשרן כו' כצ"ל:

בפירש"י בד"ה נמי תנינא במתני' הס"ד ובד"ה והן שלו כו' מהן דכהן המוריש היה כו' עכ"ל כצ"ל:

תוס' בד"ה והלכתא כו' לפלותו בשה שוה ג' זוזים רגיל הכא כו' אבל כו' ואם אין לו שה כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה וגונב מבית כו' מאיש למעוטי דבכל דבר שהוא לשון זכר שייך לשון איש ואשה על נקיבה כמו אשה אל כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה שהיה לו ספק כו' שמן הדין הן שלו אע"פ שהן ודאין א"כ כו' כצ"ל:

דף יא:

גמרא אצל העובד כוכבים כפירותיו כו' סד"א כל כמה דלא מטא ליהיה כו' כצ"ל:

בפירש"י בד"ה ממורחין כו' ברחת הס"ד ואח"כ מ"ה ואותו אבי כו' בפני עצמן מעשרן כו' הד"א ובד"ה למעשרות כו' שמא החליפן אי בשביעית שמא החליפן כו' בשביעית הס"ד ואח"כ מ"ה כפירותיו כו' ובד"ה להפריש כ"ע כו' דאפילו לרבי שמעון דאמר כו' דמפריש הס"ד ואח"כ מ"ה ובעי מיתבינהו כו' והן שלו הס"ד ואח"כ מ"ה דמאי והמע"ה כו' כצ"ל משום דהכא חייש לתרומה גדולה ובכל דמאי שלוקחין מע"ה לא חיישינן לתרומה גדולה אלא נותן אחד מק' לכהן דהיינו תרומת מעשר וע"ז תירן דלא דמי האי דמאי כו' וק"ל:

תוס' בד"ה דגנך אמר כו' וי"ל דמשמע ליה כו' מעשרן והן שלו וקושיא ראשונה כו' אמאי מעשרן והן שלו ליתנינהו כו' למיתב לכהן דא"ל קאתינא כו' דאית ליה מירוח העובד כוכבים פוטר לא מסתבר כו' ודמשמע בסמוך בשמעתין דודאי כו' לכהן דאמר אצל עובד כוכבים ה"ה כפירותיו כו' דכ"ע בעי למיתבינהו לכהן היינו כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה דמרחינהו כו' מן העובד כוכבים והן עכשיו כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה מעשרן דאין קנין תימה אפילו יש כו' דאורייתא והא ממ"נ כו' חייב ניחא ועי"ל אפילו כו' לוקח קודם מירוח מדאורייתא כו' מ"מ הרי רבותא ממה שהן שלו אע"פ שאין קנין כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה טבלים כו' דשמעתין לוקח טבלים מן כו' ואפי' למ"ד מירוח העובד כוכבים פוטר כו' דלעיל מכח דא"ל אתינא מכח כו' מפרישו והוא שלו דא"ל קאתינא כו' דאי לאו הכי אע"ג כו' ועשר עליו ומשני קסבר כו' רוב ע"ה אין מעשרין כו' החיוב על הפטור ואמאי והא דמאי דרבנן ואם טבל מעורב בחולין כו' עכ"ל כצ"ל:

בא"ד קרי ליה חיוב על פטור ועוד דכי משני קסבר אין קנין אבתר דקנה מן הממורח מן העובד כוכבים דרוב ע"ה כו' עכ"ל כצ"ל ר"ל כיון דמיירי אחר מירוח דומיא דרוב ע"ה כו' ע"כ לר"ת נמי אינו אלא מדרבנן וע"כ הא דקרי ליה מן החיוב על הפטור אינו אלא שהוא נוטה לצד חיוב ודו"ק:

בא"ד בפ"ק דע"ז דאמרינן יש קנין כו' שדות משום דמפקע כו' ואין קנין לטעמיה דלא כו' ובפרק השואל סבר דיש קנין לפר"ת בההיא כו' יש לפרש הפקעה כדאמרינן בע"ז וק"ל:

דף יב.

גמרא שור או כשב פרט לכלאים כו' לנדמה אי לבכור כו' כצ"ל:

בפירש"י בד"ה מפני כו' דבין רחל ובין עז קרוין שה ובד"ה לכל השמות כו' פסח וכלאים כו' הד"א ובד"ה בכלאים כו' ול"ל למתנייה הס"ד ובד"ה כלאים הוא כו' נדמה הוא הס"ד ובד"ה פשיטא כו' תחת אמו מה התם כו' הד"א ובד"ה מקצת סימנים דאמו הס"ד כצ"ל:

בד"ה ר"א מתיר כו'. רבי אליעזר גרסינן כו' להוציא כלאים למאי הלכתא ומשני כו' לעיל בפרקין אלמא דרבי אליעזר בר פלוגתא דרבי יהושע כצ"ל:

בד"ה קמ"ל כו' בקדושת דמים וה"ה לקדושת כו' בד"ה מה צבי כו' היכי עבדינן כל כו' עכ"ל כצ"ל:

דף יב:

גמרא כיון דמפריש טלה והוא כו' כצ"ל:

בפירש"י בד"ה ואליבא כו' לא יהיב ליה לכהן דהא כו' ובד"ה במתנות כו' והקיבה הס"ד ובד"ה התם נבי כו' א"כ נטמאת הס"ד ואח"כ מ"ה לקיימו אפילו שעה אחת עכ"ל כצ"ל ור"ל אסור לקיימו דקתני במתני' היינו דאסור לכהן לקיימו אפי' שעה אחת בלא פדיון וק"ל:

בד"ה יקבר בבכור לא כו' ובד"ה לומר כו' לא מקיים הס"ד ואח"כ מ"ה מכלל דבנו מדמוקמא כו' עכ"ל כצ"ל:

תוס' בד"ה ודאי לא כו' בהמה טמאה כגון כו' ובהמה למלאכה הוי הנאתו וביעורו שוה הס"ד ואח"כ מ"ה כיון דאלו מטמא כו' אע"ג דיכול להפריש מעיסה כו' הך לאו בת חלה היא ולא מצי לאפרושי מגופה הוי כמו כו' ובד"ה הכא עיקר כו' אלא בפירות שביעית כו' עכ"ל כצ"ל:

דף יג.

גמרא שנאמר אשר לא יעדה גו' כצ"ל:

בפירש"י בד"ה קודמת כו' עצמה הס"ד ואח"כ מ"ה אשר כו' כצ"ל:

גמ' מאי בדיניהן אי נימא בדיניה דגופיה כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה לעובד כוכבים כו' בחליפים ועי"ל הא דקאמר עובד כוכבים בחדא לאו בחליפין כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה אם גופו כו' וא"ת אכתי עובד כוכבים קונה ישראל כו' עכ"ל כצ"ל:

דף יג:

גמרא אהני לעמיתך לעמיתך בכסף לעובד כוכבים כו' ה"ק אם לא נתן ולא משך יחזיר כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה דבר תורה כו' דאיתיה בי גזא דרחמנא כו' ואפילו אם תימצי לומר שיקנה חליפין בישראל ולא בעובד כוכבים ולא כדפי' לעיל מצי למימר כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה ה"ק אע"פ כו' שמפסיד לגמרי ואע"ג דבסמוך מפורש משום כו' אי הוי בהו משום מחוסרי כו' אביי לא חייש כו' ועוד דכאן לא מחזי כלל כיון דמי כו' ליכא נמי משום מחוסרי אמנה בעובד כוכבים טפי מבישראל עכ"ל הס"ד ואח"כ מ"ה דכיון דיהיב כו' כצ"ל:

בד"ה רב אשי אמר מדרישא כו' כרבי יוחנן דאמר ר"ת כו' דפסיק רבא בהחולן כדר' יוחנן דבן נח ולא כו' עכ"ל כצ"ל:

בא"ד דלעולם לעמיתך ולעובד כוכבים בכסף ולענין כו' בספר עובד כוכבים ה"נ כו' חבירו ישראל דבר מעילה כו' בברייתא כר"ל ר' יוחנן סבר כו' תמיד נשחט ובפ"ב דזבחים מיהו כו' אמר רב הונא מכור לי באלו קנה כו' מעות קונות ובדקה לוי במתניתין וקי"ל כו' לא כמו שכתוב בספרים רב חסדא דרב חסדא כו' דרבנן היא ומיהו כו' ואפשר התם דלעובד כוכבים כו' כדפרישית לעיל עד כאן לשונם הס"ד ואח"כ מ"ה ורישא ה"ק כו' וגם לא משך יחזור עכ"ל הס"ד ואח"כ מ"ה וה"מ מישראל כו' דמי ע"ז מי איכא ישראל כו' דישראל מעובד כוכבים אי הוה בהו משום מחוסרי אמנה הוה דומה דמי ע"ז ביד ישראל אע"פ שהוא מקח טעות היה צריך לקיים כו' עכ"ל כצ"ל מתוספות ישנים:

דף יד.

גמ' כל הקדשים. שקדם מום קבוע כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה כל הקדשים כו' ומשני בריא כצ"ל:

דף יד:

גמ' דתנא דבי רבי ישמעאל רק קדשיך כו' ואין עושין תמורה:

פיסקא א"ר יהודה אמר רב זו דברי ר"ש כו' כצ"ל:

בפרש"י בד"ה גמר העברה כו' לבמת יחיד הס"ד:

ובד"ה הולדות של קדשים הס"ד ובד"ה השתא רע בטוב כו' טוב ברע טוב מעיקרו שנתפס כו' עכ"ל כצ"ל:

תוס' בד"ה הקדיש זכר כו' מתני' דשקלים דיש לחלק כו' כצ"ל:

בד"ה הקישן הכתוב לנדרים כו' תמורת ולדות כו' נפקא שפיר שהקישא תמורת ולדות כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה טוב ברע כו' יותר וכה"ג איכא כו' דמפיק ליה מלי ולא לאורו כו' איכא איפכא גבי כו' ק"ו בת בתו ענש כו' עכ"ל אבל עיקר דבריהם תמוהים מאי איפכא איכא התם דאדרבה היינו הך ובין אביי ובין רבא כשיטתם דהכא סברי נמי התם אבל בפ' הנשרפין הקשו לאביי מפ"ק דכריתות וצ"ע:

בד"ה ומודה ר"ש כו' סבר כר"ל לרבנן קדשי כו' דקדם מומן יפדו כו' והשתא נקט מודה משום דאיכא למיטעי כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה אותה למעוטי כו' בסוף תמורה הס"ד ואח"כ מ"ה רב סבר לה כר"ל כו' עכ"ל כצ"ל:

דף טו.

גמ' ומ"ש אוציא את הבכור כו' אף פסולי המוקדשין אין אותו כו' כצ"ל:

בפירש"י בד"ה דתנן ר"ש כו' שקדישן למזבח קדשין [מקדישן] במומן עכ"ל ובד"ה ניתני אם כו' זו דברי ר"ש ומחלוקתו עכ"ל ובד"ה צבי ואיל כו' דכתיב במתנות אם שור אם שה עכ"ל הס"ד ואח"כ מ"ה ומ"ש מתנות דלא כו' ובד"ה צבי ואיל אין כו' דכתיב שור או שה עכ"ל ובד"ה א"ל למאי כו' בשחיטת חולין הס"ד ובד"ה ואהני קרא כו' להכי אפקיה כו' הס"ד ואח"כ מ"ה והא תנא כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה מה צבי כו' בשמעתין משמע דאי לא כתיב אך הוה כו' שמפרש ר"ת המרביע והמנהיג כו' ומצבי לחודיה הוה ידעינן אי לאו אך היינו כו' צבי ואיל הס"ד ואח"כ מ"ה אי מה צבי כו' כצ"ל:

בד"ה רק את דמו כו' לאו למלתא אחריתא עכ"ל הס"ד ואח"כ מ"ה ואהני קרא כו' כצ"ל:

דף טו:

גמ' ואתיליד לאחר פדיונן הא לפני פדיונן מקדיש נמי כו' כצ"ל:

בפירש"י בד"ה איכא דאמרי כו' ובשר אורחיה כו' ולד בעלי מומין כו' את מומן הס"ד ואח"כ מ"ה אותן ולדות כו' כדמפרש רב הונא הס"ד ואח"כ מ"ה הנך דנולדו לפני פדיונן מפלג כו' הד"א ובד"ה למימרא כו' לא אלימי הס"ד ואח"כ מ"ה סמוך לפדיון אימן כו' ע"י פדיית אימן וממתין [עד] כו' ובד"ה וטעמא מאי אמר רב הונא מומתין כו' ובד"ה אמר ר' לוי כו' בין למ"ד מומתין כו' למומין גופייהו דשרינן דאי עבר כו' לא אתי לדחינהו עכ"ל ובד"ה מהו שיתפיס פסולי המוקדשין לאיזו זבח כו' הד"א ובד"ה אשר יבוכר כו' אלמא לא חל עליה כו' כצ"ל ובד"ה לפני פדיונן כו' בדק הבית הס"ד ואח"כ מ"ה ולדותיהן כו' וגולדו אחר פדיונן הס"ד וכצ"ל ואח"כ מ"ה ונפדין כו' קודם פדיונן הס"ד ואח"כ מ"ה אין לו כו' בדמים הס"ד ואח"כ מ"ה ובין לפני כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה מה בכור כו' אפילו במעי אימן למ"ד במעי אימן הן כו' יכול לשנות בזבח אחר ואפי' כו' כצ"ל:

דף טז.

גמ' בין לפני פדיונן בין לאחר פדיונן. עושה תמורה ע"ל פיסקא:

בפירש"י בד"ה הא בעלי וכו' אותן שנתעברו קודם כו' ובד"ה איידי כו' תמימין נפדין הס"ד:

בד"ה קדושה לחויה כו' שכבר נפדו הס"ד ואח"כ מ"ה ויאכלו כו' ליעבד הכא כו' עכ"ל כע"ל ובד"ה והא בהמה כו' הלכך מתה הס"ד ואח"כ מ"ה מנין לתמורת:

בד"ה לתמורת אשם כו' שיפול בו מום הס"ד כע"ל:

תוס' בד"ה ותמורה שלאחר פדיונה מתה וא"ת כו' אלא מכח אימן וכיון שנפדית פקעה קדושתה לגמרי כעבי וכאיל ואע"ג כו' כזה שיחול על ידו קדושה בההיא כו' ה"ה לאחר פדיונן כו' ופירש"י כגון לאחר פדיונו כו' ה"א לרעייה וטמא הוא כו' טמא ויפול בו מום עוד עכ"ל כע"ל:

בד"ה ת"ל ממעלי כו' והכא דריש כו' תרי קראי כתיבי עכ"ל הס"ד כע"ל ור"ל תרי קראי חד בשמיני וחד בראה וק"ל:

בד"ה אלא כי אתא כו' וטמא הוא היינו שירעה כו' עכ"ל כע"ל:

בד"ה כל שבחטאת כו' דכל שבחטאת כו' ובד"ה העמידה כו' באותן דמים וכפירושו כו' עכ"ל:

דף טז:

גמ' והכא גבי בכורה היינו כו' למתפס בנה הוי כמי דלא העמיד כו' כע"ל:

בפרש"י בד"ה כיון דלא נקיט העובד כוכבים זוזי ברשותיה דעובד כוכבים קיימי הס"ד ואח"כ מ"ה דמקבל קיימי דמקבל זוזי הוא כו' ובד"ה טעמא דהעמיד שהחזיק כו' של עאן ברזל הס"ד ואח"כ מ"ה והא קמ"ל כו' כע"ל:

תוס' בד"ה אין מקבלין כו' מ"מ ריבית דרבנן הוא דכיון שכל אחריות על המקבל כו' עכ"ל פסיקא להו לפי סברת המקשה נמי כל האחריות על המקבל והוא מבואר בתוס' דפ' איזהו נשך ע"ש וק"ל:

בא"ד דהיינו ריבית קצוצה וי"ל דהכא תני ואע"ג כו' דתנן המלוה חבירו כו' ופר"ת שהלוה הלואה כו' עאן ברזל היה לו ק' עאן אומר כו' בק' דינרין של זהב ולדות חלב וגיזות כו' דשפיר חשיבי מכח שיעבוד שיש לו כו' עכ"ל כע"ל:

בד"ה טעמא דהעמיד כו' דלא קתני הן במתניתין כו' לא אצטריך ליה במתניתין תו למתני כו' וכי קתני ולד ולדות פטורין כו' שנפרש הן היינו ולד ולדות ולד ולדות פטורין היינו כו' כע"ל:

דף יז.

גמרא אימא הן ולדותיהן א"ד הן וולדותיהן כו' כע"ל:

בפרש"י בד"ה היינו כו' אסורין לעולם אצטריך כו' טפי מהני לא כי היכא כו' דפטר ולדי ולדות אע"ג כו' ולדות לכהן ה"נ לרשב"ג כו' ובד"ה אימא הן כו' ולא תימא ולדות עכ"ל ובד"ה חוששין אם שחטו ובתו חייב כו' ובד"ה ברחל בת כו' וגבי עז בת רחל עז בת עז בת רחל מיירי עכ"ל ובד"ה ה"מ דלא כו' דדמי לאמו אלא כו' אימא לא קמ"ל כו' כע"ל:

תוס' בד"ה ולית ליה כו' דממעטינן שעיר עזים כו' כיון דהוי ממין הראויה כו' עכ"ל כע"ל:

בד"ה ברחל כו' לרבותא דאע"ג דהועיל זרע האב לשנות הולד כו' לרבותא זו הס"ד ואח"כ מ"ה בשעיר של ר"ח קמא כו' כע"ל:

דף יז:

גמ' אמרי דבי רבי ינאי לרבי יוסי הגלילי כו' ורבנן בידי שמים אי אפשר לצמצם כו' מ"ט לאו משום דקסבר כו' כע"ל:

בפרש"י בד"ה חוגרו כו' מאמצעיתו הס"ד ואח"כ מ"ה ותחתונים כו' מאמצעיתו נתנו כו' ובד"ה נמצא חלל מכוון כו' קרובה לזו יותר מזו כלום ואח"כ מ"ה אפשר לצמצם כו' קרובות זו כזו כו' שתיהן עורפות דאי אי אפשר כו' כע"ל:

תוס' בד"ה זכר כו' אפילו מצאן כו' כוליה רחם מיקדשי כו' כדאמרינן בפ"ק הכא כו' רחם כמוהו כו' והיא דרך מרגלותיה כו' כע"ל:

בד"ה אפשר כו' פי' בקונטרס כגון כו' וקשה לר"י כי קא כו' עיירות דכיון דבידי שמים כו' שם בכוונה ונראה לר"י כו' פעמים כו' לן ופשיט ליה מנמצא כו' שחוט רובא וגדור רובא דתיפוק כו' דאפילו תהא הלכה כו' גבי כפרו שניהם כאחד כו' גבי אחיות איני יודע מי כו' ההיא דחולין ועירובין כו' עומד נפיש ניתר כו' מחצה כרוב והשתא נימא כו' מותר וא"כ היכן דייק מנמצא מכוון כו' לא אסר אלא מטעם דא"ל רחמנא למשה גדור רובא שחוט רובא ואיכא למתלי טפי לאיסור מלהיתר אבל אם היה לתלות להיתר יותר מלאיסור היה מותר כדאשכחן מאן דשרי משום דאמר רחמנא למשה כו' עכ"ל כע"ל מתוספות ישנים וק"ל:

בא"ד דאין אחד עשר קדוש כו' בפרק בתרא דאפי' כו' התם דכל בבת כו' לרבה דאמר כל כו' אין האחרון קדוש בת כו' דדל קריאת השם כו' לצמצם מה נפשך כו' כע"ל:

דף יח.

בפרש"י בד"ה סבר לה כו' לן לרבנן הס"ד ואח"כ מ"ה אי אפשר כו' אינה קרובה הס"ד ואח"כ מ"ה אפשר כו' אפילו קרובות הס"ד ואח"כ מ"ה ויתנו כו' ובד"ה דאפשר כו' ליתן תרתי כו' ובד"ה תרגמיה כו' לה מסיפא הס"ד ובד"ה שומן יהא כו' ויטעון ישראל לכהן כו' כע"ל:

תוס' בד"ה עשו את כו' מפריש עליהן מחלקן כו' למאי דפרישית כו' לא מוקמינן לה כיחידאה. שמא כו' עכ"ל כע"ל:

דף יח:

בפירש"י בד"ה ביד כהן כו' משום דחליפין ביד כהן הא לר"מ נמי מה"ט ליפטר אלא כו' עכ"ל כע"ל:

בד"ה לשנים שהפקידו כו' ומתה האחת ואין ידוע כו' ובד"ה שמניחה רועה בין שניהם לחלקה ומסתלק דהכא ליכא למימר המוציא מחבירו ומתניתין נמי כו' עכ"ל ובד"ה אחד לו כו' תחלה הס"ד ובד"ה משמנין כו' כחוש הס"ד ובד"ה יחלוקו כו' מקמייתא הס"ד ובד"ה שחליפין כו' פטור האחד מן כו' עכ"ל כע"ל:

תוס' בד"ה שמניח רועה כו' כי ההוא דגזל א' כו' בספק הנוח ואי מסתלק כו' ואם ר"ל מסתלק וכל דאלים כו' דמדמה לה דר' טרפון כו' ובד"ה אקנוייה כו' כדאמר תיזל איהי כו' עכ"ל כע"ל:

דף יט.

בפרש"י בד"ה אי בכור כו' ללידה כו' לרחמים הס"ד ואח"כ מ"ה בכור כו' אי לרחמים ולא לזכרים כו' ובד"ה רישא כו' קרינא דבכור לזכרים הוא כו' ובד"ה לעולם כו' משמע והאי דלא כו' כע"ל:

תוס' בד"ה דהך שלא כו' א"ל לטעום מר דמברי דבוכרא הוא ועגלא תילתא כו' לבטן כפרש"י כדאמרי' דמברי להו עגלא תילתא אלא דתילתא לשון חשיבות כו' עכ"ל כע"ל:

בד"ה כיצד קדש כו' דקתני אי זכר כו' וזה לאו פטר כו' כלל ופרט אין כו' וכסהו בדבר דק הנבלל בו כו' ולאביי לא הוי כלל צריך לפרט לכל דבר דא"א לפרש בכור אלא לצד אחד כו' אלא מדרשא אחריתא בפרט ובהך שמעתיה כו' קא אתא כו' הצריך לכלל כיצד דמשמע כו' עכ"ל כע"ל:

בד"ה רישא לא קא נסיב כו' בכור לדבר אחד הוי כו' דבכור לד"א הוי בכור כו' עכ"ל כע"ל:

דף יט:

בפרש"י בד"ה דאי למעוטי כו' יוצא אחר יוצא דרך דופן כו' ובד"ה אי ס"ד כו' היכא דיצא זכר תחלה כו' דההוא אימעיט כו' ובד"ה אלא כו' לרחמים ולזכרים ומריבויא כו' הד"א וכע"ל:

בפרש"י בד"ה ספק ירעה ויאכל במומו כו' ובד"ה טנוף כו' שמא טנפה כו' כע"ל:

תוס' בד"ה פרה כו' אין לפרש דיולדת תוך כו' אע"ג דגדולה יולדת בכל שנה כו' ואת בניהם כלו כו' ודאי לכהן ש"מ תוך כו' ובד"ה ובגסה כו' מקצתה אסורה באכילה ובד"ה ברובא כו' מי פליג ר"מ כו' ובד"ה איש כו' דחליצה קטנה פסולה דאורייתא כו' ספרים שלנו וקאמר בגמרא כו' דקתני בבבא דלעיל כו' וליתני הכי החרש כו' ועוד דמ"ש דגבי קטנה כו' בעלמא היא וטעמא משום כו' הזקנים מ"מ רבי מנא אמר לה סתם רבי יצחק כו' דר"מ היא דאמר אין כו' יפה אמרת שאין חולצין כו' ואין מיבמין כו' ודירושלמי אין מזכיר כו' אם הוא מדרבנן הוי כו' אבל למ"ד כשרה אפי' לכתחלה כו' ופוסלת על האחים וש"מ אינה כו' ובד"ה קטן שמא כו' וי"ל דהיכא דלא הביא סימנין עד רוב כו' עכ"ל כע"ל ר"ל היכי דלא הביא סימנין דהיינו שתי שערות עד רוב שנותיו חשיב סרים אף שלא נולדו בו סימני סרים דהיינו עושה כיפה ואחריני דחשיב התם וק"ל:

דף כ.

ביפירש"י בד"ה לחומרא כו' דהא מכאן ואילך הוה כו' עכ"ל כע"ל:

תוס' בד"ה מחוורתא כו' רובא אין לחושבו ודאי בכור דלא הוי כו' דיבמות ושם האדכתי והא דמטהרינן בספק טומאה כו' ובד"ה רבינא כו' משני הכי בריש פרק בתרא דיבמות כו' מהו להכנים כמכחול כו' ובד"ה ור' יהושע כו' והכא איכא רובא כו' דאיכא חזקת ממונא דעדיפא כו' בנפשאי שאני מן הרוב כו' בתר רובא וחזקה כו' בו מתעברות עכ"ל הס"ד ואח"כ מ"ה לקולא לא כו' ובד"ה ואי בעית כו' דהיינו לר' ישמעאל אבל לר"מ כו' אטו מיעוטא ולא גזרו שאר מקומות אטו כו' מאי איכא למימר דשרא רחמנא כו' כיון שראו שום מקום כו' כע"ל:

בא"ד דחייש ר"מ למיעוטא מדאורייתא מדטהר גבי תינוק כו' והיינו משום דהוו פלגא ופלגא וספק טומאה לטהר כמ"ש התוס' לעיל אבל אי לא הוי חייש למיעוטא לא הוי פלגא ופלגא דרובא וחזקה רובא עדיף מיהו מה שכתבו ולמה אינו טבל דאורייתא כו' אינו מדוקדק אלא ספק טבל דאורייתא דהוי פלגא ופלגא וכדאמר התם יאמרו ספק איסור להתיר וק"ל:

דף כ:

בפרש"י בד"ה חלב פוטר כו' אפילו בתוך שנתה או שנולדה בבית ישראל כו' עכ"ל ר"ל רישא דמלתיה בתוך שנתה בקנה מן העובד כוכבים נמי איירי דחלב פוטר אבל בלאחר שנתה בקנה מן העובד כוכבים בלאו חלב נמי פוטר דרוב בהמות מתעברות ויולדות תוך שנתה למאן דלא חייש למיעוטא כר"מ אלא בנולדה בבית ישראל ולא ראינו שילדה עד לאחר שנתה דלית לן למיזל בתר רוב בהמות כיון דלא ראינוה יולדת אפ"ה אשמעינן דחלב פוטר יפה דודאי טנפה וק"ל:

בד"ה אני ראיתי כו' באות השנה הן ובנותיהן ולקמן כו' עכ"ל כע"ל:

תוס' בד"ה חלב כו' דאיכא ולד בהדה דחזינן כו' עכ"ל כע"ל:

בא"ד משמע דאין הלכה כו' אכלינן בשרא מ"מ היכא דחזקה מסיעתיה חיישינן כו' עכ"ל ק"ק אמאי לא נימא בההיא דהיכי אכלינן בשרא דחזקה דבהמה בחזקת איסור עומדת עד שלא נשחטה מסייעתו כמו שכתבו התוספות לקמן גבי רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן ויש לייש דהך דשמא במקום נקב שחט לאו בחזקת איסור שלא נשחטה עומדת דהא אף אם נשחטה במקום נקב נשחטה כראוי לא מקרי אלא טרפה שנשחטה מקרי ומטהרה מידי נבלה הוא ודו"ק:

בא"ד וגוסס נמי לא אזלינן כו' עכ"ל קאי אדלעיל דסמכינן מיעוט לחזקה להחמיר ועיין ברא"ש מיהו מה שכתבו וגם באתרא דרובא מסבלי כו' אינו ראיה אדלעיל ואדרבה הוא סותר כל הא דלעיל ואפשר דר"ל דאין לדמות המיעוטין דיש מיעוט דשכיח דחיישינן ליה להחמיר אפי' לגבי רובא וחזקה וק"ל:

בא"ד ויש לתמוה אהא כו' משמע דר' יוחנן סבר כו' וסתמא כר"מ כו' עכ"ל כע"ל ור"ל דרבי יוחנן אית ליה בעלמא הלכה כסתם משנה מיהו ק"ק בפשיטות ה"מ לאקשויי מהא דאכל ר"י משחיטת כותי אע"ג דאיכא חזקה בהדה ומתני' דיבמות הריש דלא תינשא כו' ה"ל סתם מתני' דלא פליג ר"י עליה ברישא וחייש התם למיעוטא מטעם דאיכא חזקה בהדה וק"ל:

בא"ד כל הצלמים פלוגתא דר"מ ורבנן אבל כו' עכ"ל כע"ל:

בא"ד ומיהו מצינו כו' כדאמר במלתיה דרשב"ג כו' קודם לידה דההוא לא מפטרא כו' עכ"ל הלשון קצת מגומגם ועיין על דבריהם ברא"ש ובתוספות פ"ק דחולין:

בא"ד כדמשמע בחולין דלא פריך היכי אכלינן כו' מיקל באבל ובלא שהה ח' ימים כע"ל:

בא"ד קאמר אף הן מרבים שופכים דמים בישראל כו' משום דחשבינן בלא אפשר שא"כ כו' דבהדיא חשיב לא אפשר בפ"ק דחולין כו' סבר שבקיה לקרא דדחיק ומוקים אנפשיה עכ"ל כע"ל:

דף כא.

בפירש"י בד"ה ור"ש לית כו' לסוף ששה הס"ד ואח"כ מ"ה פ"א אני ראיתי גדייה שעישרה כו' כע"ל וד"ה אישתבוחי כו' עד ולדה לכהן עכ"ל שייך לעמוד שאחר זה:

בא"ד בתוך שנתה כלומר בתוך אותה שנה שהיא עצמה נולדה כו' עכ"ל וקשה דא"כ הגדייה תתעשר עם בנותיה ות"ק לא חשיב לה והתוס' הרגישו בזה וכתבו דבתוך שנתה לאו דוקא ממש תוך שנתה אלא מעט אחר שנותיה ור"ל כגון שהיא נולדה בכ"ט באב וס"ל דאפילו ביום ראשון שאחר שנתה לא תחזור ויולדת ע"ש:

בא"ד וילדו לסוף ה' חדשים כו' דאמרינן בריש הלכתא במטנפת כו' קמפלגי עכ"ל הס"ד ואח"כ מ"ה ת"ק אית ליה דזעירי אין לך טינוף גדול כו' והשתא מצינן למימר דת"ק כו' כצ"ל ור"ל כיון דלת"ק השתא דלא מצינן למיהדר ולאולדי אינו אלא משום זעירי דה"ל שלשים יום שלמים ולא נתעכב לידתה רק יום או יומים אחר שנתה א"כ מצינו למימר שפיר דת"ק סבר יולדת וחוזרת כו' דהאי בתוך מפרשינן לעיל בר"פ דלאו תוך ממש הוא כו' והיינו לסבריה דר' יהושע ודו"ק:

בא"ד דבנות היכי כו' כגון שעיברו ביום שלשים כו' ר"ל כיון דלא בעי לעיבורן שלשים שלמים מלידתן ה"נ לא תבעי לגדייה גופה שלשים שלמים מלידתה משום דזעירי וא"כ משכחת לה שפיר דתיהדר כו' ודו"ק:

בד"ה גדייה כו' לא הוו נולדים בשנה א' לא כו' והנך יכולין להיות כו' נמי שוהה לילד כיולדת ובעי כו' ובד"ה איכא בינייהו כו' ומשכחת לה אפילו כצ"ל:

תוס' בד"ה לימא קסבר כו' ות"ק לא חשיב לה אלא כו' והדין עמו דהא לר' ישמעאל כו' והקשה בקונטרס כיון כו' משלשים יום א"כ צריך ל' יום כו' והל"ל שנולדה בכ"ה באדר עכ"ל כצ"ל לכאורה בכ"ה הוא ט"ס אבל לא ראיתי מהמגיהים שמחקו ולפי שלא ידעתי להולמו אמרתי שנפל הטעות ה' במקום ח' וכצ"ל שנולדה בכ"ח באדר ור"ל למאי דמסיק לקמן דת"ק אית ליה דזעירי ולא אמרינן מקצת היום ככולו וכפי פי' האחרון של פירש"י דלת"ק לא נולדו הבנות בשנה אחת מאלול לאלול וכמ"ש התוס' לקמן ואפילו הכי נכנסות יחד לדיר להתעשר חוץ מן הזקנה כגון בשנה מעוברת כו' כמו שמפרשים בלשון אחרון והשתא הקשה דלוקמא דבכ"ח באדר נולדה הגדייה חשוב ל' יום מע"ל לגדייה שתקבל זכר ויוכלו ביום כ"ט לניסן ובו ביום נתעבר ונמצא שכלו ימי חדשי עיבורה לפי חדשי הלבנה כמ"ש התוס' לקמן בכ"ט לאלול דהשתא בשנה מעוברת לפי שנת הלבנה יהיה יום אחד בשנה שניה שלהן כ"ט באב ואז אפשר לה לחזור ולהוליד עם בנותיה קודם אלול הבא דהיינו בכ"ט באב דהוי שנה שנית משנולדו בנות הראשונים לפי חדשי הלבנה אבל אם נולדת הגדייה בר"ח ניסן כפי' הקונט' אף בשנה מעוברת א"א לה לחזור ולהוליד עד אלול הבא וא"כ לא הוו נכנסות לדיר להתעשר יחד דלא נולדו מאלול לאלול אפילו לפי שנת העיבור מיהו כפי מה שפירשו התוספות לעיל דת"ק עדיפא מדר"י וס"ל לת"ק דביום שאחר שנתה נמי אינה יולדת צריך להגיה הכא כ"ז באדר ודו"ק:

בד"ה ת"ק אית ליה כו' וא"א לומר כן כו' דצריך למצא הכל כו' דא' באלול כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דודאי לת"ק אף בחדשי הלבנה ליכא לאשכוחי מאלול של שנה זו לאלול של שנה הבאה אלא על ידי שנת העיבור נכנסות יחד להתעשר כפירש"י בפי' האחרון אלא דאף לר"ש לפי חדשי החמה ליכא לאשכוחי דנכנסות להתעשר יחד בלא שנת העיבור ותוך שנתן משמע בלא חודש העיבור והיינו ע"כ לפי חדשי הלבנה ודו"ק:

בא"ד ביום שני של תשרי כו' שלמי יום שני של אדר כו' של ניסן ובו ביום נתעברו כו' ויוכלו ביום אחרון של אדר שהוא חסר כו' אשכחן בירושלמי כו' א"ל אימתי עלה עלייה כו' ביום פלן וחשיב א"ל בעיא היא עד כדון כו' של בית רבי ממנה שוורים יש מהן שילדו כו' עכ"ל כצ"ל:

:

דף כא:

בפרש"י בד"ה אכילה כו' מום נפלין פשוט כו' ובד"ה לקבל אתמר משהפילה את עובר ראשון כו' ובד"ה אשתבוחי כו' בפרה הס"ד ואח"כ מ"ה ספק והאי דלא כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה ר"י ובביצה אמר רב כו' ובד"ה בהמה גסה כו' כ"כ שתיקבר מטעם פרסום כיון דאפילו יודע שילדה דבר הקדוש כו' כצ"ל: :

דף כב.

בפירש"י בד"ה ביטול ברוב להכי אינה כו' ובד"ה ויש נו בצד כו' של חרס רחב מלמטה כו' ובד"ה אבל לתקן כו' מוציאין מים כו' ובד"ה מצא מין כו' וחוזר לטומאה עכ"ל כצ"ל:

תוס' בד"ה ר"א ור"ש כו' מודו ליה לר"ש דבטל כו' בטל בתחלת לידה כו' במלתיה דראב"י כו' ובד"ה עד שיעגילו כו' בהמה שמת עוברה במעיה הושיט הרועה ידו כו' ובד"ה הנך מיעוטי כו' דלא אתמר טעם כעיקר כו' ובד"ה בטולו להו כו' השקה הס"ד ואח"כ מ"ה אבל לקדירה כו' אין מינו נאסר כו' עצמו מטמא מחמת כו' כצ"ל:

בד"ה יתיב רב דימי כו' לעורר איסור ומלתא דפשיטא כו' הד"א ובא"ד ובפרק נוטל סאה של תרומה כו' דר"י אית ליה אפילו גידולי היתר מעלין כו' כצ"ל הכי בעי למימר המקשה התם לר"י ומיהו אף לפי סברת המדחה שם להחמיר דוקא אמרת הכי דגידולי איסור מעלין היתר ניחא ראייתם וכ"ה בתוספות פ"ב דע"ז ובא"ד בפ"ב דנדה גבי דם תבוסה כו' מיהא דשמעתין ובפרק הערל דאפילו בהפסק אמרינן כו' וגבי דם תבוסה בפרק שני דנדה בדרבנן הקילו כו' והלשון ראשון בטל די"ל נראה עד רובו לשל היתר כו' רבה איסור אסור כו' ונראה דמאן דאית ליה כו' שבתחלת התערובת איסור והיתר אין ס"ד דהיתר לגבי איסור כו' כמו בחתיכת בשר שבולעת כו' לכך בטל הי"נ כו' כשהוא רבה עד שיהא בו ששים ומי פירות כו' הד"א ור"ל דהך דנתן סאה ונטל סאה כו' איירי במי פירות כמ"ש התוספות לתרץ קושייתם בפרק הגוזל עיין שם:

בא"ד הרי הן כמים להעלות כו' עד ששים לא נפקא לן כו' שיאסור בכל שהוא כו' פסק לשם קי"ל כרבין כו' הלכה כרבין כו' אבין בר סמכא כו' אבין יש לו בחזרה כו' אם רבין בא לחלוק כו' מחבית דיבר רבין ולמאן דמתני ההיא דרב שמואל כו' דבעי מים מתחלה ס"ל במשהו באיסור לגו כו' דהא ל"ג בפשיטותא מזגו כו' אלא מזגו וערבו כו' שאם לא כן לא היה בטל כו' ובההיא דציר דקיימינן דלא כו' דההוא אמורא לית ליה הס"ד ואח"כ מ"ה תירוס ותירקב בירושלמי תני תישרף וקשה אטו בשופטני כו' והתלמוד שלנו מפרש ותשרף דתנן כו' להיתרא ע"י בטול כו' ששנה באותו פרק דקתני אחר שהודו ר"א כו' עכ"ל כצ"ל:

דף כב:

בפרש"י בד"ה תעלה כו'. ומשום גזירה יתן דמיה לכהנים או ירים ממנה כו' הד"א ובד"ה או תלוש כו' כמו מי תפוחים כו' עכ"ל כצ"ל:

תוס' בד"ה תעלה כו' ואי יהיב ליה דמי ש"ד ותדע כו' אין צריך להרים ואפילו הכי כו' בפרק נוטל כו' ממדומע דלר"א מדמע בתרומה ודאי לרבנן כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה ובלבד שלא כו' אחד ממאה ואחד שלא יהא בעיסה ק"א ביצים כו' כדמפרש עליה ומה טעם דעולא קאי בין אר"א בין כו' טמאין המעורבין כו' פקע לגמרי מאחר דשרינן כו' או המאה לר"א אע"פ כו' עכ"ל כצ"ל:

דף כג.

בפרש"י בד"ה אלא לר"א כו' יאכלו נקודים כו' או ילושו הס"ד ואח"כ מ"ה מה טעם כו' ואית ליה שאני אומר הד"א והס"ד ואח"כ מ"ה גזירה כו' בקב ועוד ממין זה וקסבר אי בטלה לקב כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה ואי אמרת כו' דאי משכחנא טומאה אחריתא מצטרפת בהדה נהי דהאי אפר במגע לא מטמא דכיון דרובו טהור אמרינן אפר מקלה נגע כו' ובד"ה דא"א לשחוטה כו' כי מסרחה לה פרחה טומאה כו' ובד"ה ואי אמרת טומאה כו' לא מטמא דלא אזלינן כו' בשתים דשחוטה הס"ד ואח"כ מ"ה אינה כו' המתבטלה ברוב כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה סבר כו' אם בטלו אינו מבוטל כו' ובד"ה ואי אמרת כו' שעוררת טומאה דא"נ לא הוי טומאה כו' ובד"ה נבלה כו' שתחבם בקיסם כו' היכא דמרודד ודבוק כו' אמאי טהור דאפילו נגע בכולו משמע דטהור דומיא דמשא ומיהו היכא דלא נגע כולו בב"א אלא נגע בזה כו' שתחבן בקיסם והסיטן כו' תטמא במגע יש לחלק וא"ת הכא כו' במקום אחד ובר מגע הוא כו' ואכלן פטור אי אפשר שלא ירבה מין על כו' מינה ש"מ איסורין כו' ואע"ג דבמשא טמא יהיה פטור אפילו כו' דאיסור נתבטל כו' מייתי עלה נתערב כו' דהא נתבטל ברוב כו' ובד"ה הניחא כו' טעמא דראויה לגר ומדאינה כו' ולא תולין כמו שפירש בנדה א"נ מטעמא דמת שלם יש כו' דמטמאינן שפיר לפיכך לרבי יוחנן כו' אין מאהיל וחוזר כו' כצ"ל ועיין בתוספות פרק המפלת:

בד"ה טומאה כו' אבל לבר פדא בלא כו' דבטיל ברוב הס"ד ואח"כ מ"ה טומאה קלה כו' לאוכל אדם טמא עד כו' ובקונטרס פירש כו' ברוב נגעו בה ואין נראה דכל כו' כצ"ל:

דף כג:

בפרש"י בד"ה קב ונקי כו' כמותו הס"ד ואח"כ מ"ה דר"י כו' ננהו במתניתין ומפרש לקמן עכ"ל כצ"ל:

תוס' בד"ה אחת זו כו' דההיא אכילה לכלב קיימת כו':

בד"ה ואידך כו' דרבי יוחנן ותימה כו' ובד"ה תנן התם כו' דמיעוטא מים בטלי להו כו' נמי טהור אלא חיישינן כו' השתא למאן דמוקי האי כל שהוא מים טמאים הוא ודייק כו' כצ"ל להיות ולאו דוקא מים טמאים ממש אלא מים של עם הארץ ולא באו אלא לאפוקי למאן דמוקי לה במים כל שהוא טהור דהשתא שפיר דוקא נקט מחצה שאם היה בו רוב מים ודאי כבר נטהרו בהשקה אבל במחצה לא הוה סגי להו השקה דמעיקרא דהוו בטלי לגבי ציר ובהאי משהו מים ה"ל רובא מים ובעי השקה שנית וק"ל:

בד"ה אלא כו' פליגי רבנן דרבי שמעון כו' סבר כמאן דאמר כו' עכ"ל כצ"ל:

דף כד.

גמרא ושאינם מבכירות מניקות אינו חושש כו' ותו אי כרבנן מאי עד יבא כו' כצ"ל:

בפירש"י בד"ה ומאי בכוליה כו' דהוא אמר בר מפלוגתא ואדרבי שמעון כו' ובד"ה למלקי כו' ואת בנו הס"ד ואח"כ מתחיל הדיבור לא לקי כו' לאו דידה הוא ובד"ה אין חוששין כו' לודאי דילה מחזקינן כו' ובד"ה (אבל) [הי' קתני] כו' ספיקא הואי הס"ד. ובד"ה ומשני דא"נ לאו דידה כו' ובד"ה פטורה כו' והבא אחריו לא הוי בכור כר"ש לא מרחמא כו' והאי חזיר כו' הד"א דנדמה הוא הס"ד ואח"כ מ"ה ואסור כו' דחיישינן לרחומי כו' ובד"ה יולדות כו' הוה לה ומית ורחמתיה להאי עכ"ל כצ"ל:

תוס' בד"ה ופלוגתא כו' אלא דקים ליה כו' ובד"ה הנכנס כו' זכרים תלויות כו' ונקבות כו' וי"ל כו' כצ"ל:

דף כד:

גמרא לרבנן דאמרי מרחמה כו' דלא מינה נמי מרחמה לאכילה ואפילו כו' כצ"ל:

בפירש"י בד"ה תבעי ליה כו' פליגי הס"ד ואח"כ מ"ה קא מבעיא כו' דפטורה דאפילו כו' מבעיא ליה ואפילו לר"ש וכ"ש לרבנן הד"א והס"ד ובד"ה או דלמא דלאו כו' ובד"ה ובלבד כו' שלא יאמרו גזיזה עביד כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה השוחט כו' דלא תגוז בבכור כתיב הס"ד ואח"כ מ"ה והיינו טעמא כו' מתכוין מהו ביום טוב אם מותר או אסור וקשיא דבלאו י"ט כו' הד"א דאפילו תולש לאו כו' או בפסיק כו' קאמר ולענין כו' הד"א דלמא דוקא בכור דתולש לאו היינו גוזז וליכא איסורא כו' כל מה שחסר כאן עד דאיכא איסורא כו' עיין עליו באשר"י:

בא"ד דה"ל עוקר דבר כו' אבל ר' יוסי כו' ועוד כדפרישית לעיל דלא קרי כו' דהא בשוטף נחלקו ר"י כו' דמייתי ראיה מפרה דסבר ר"י כו' ואיסור דרבנן ש"מ שרוצה כו' לא דמי כלל להני דתולש כו' אבל בפרה איירי בגזיזה כו' דמדאורייתא אין איסור כו' ועבודה לדבריו דכל דתקון כו' וגבי קירוד נהנית הבהמה כו' מידי דהוה אדם הקזה כו' ומתיישבת כל הסוגיא ואם נפרש דאם תולש כו' שחיטתו בי"ט עכ"ל כצ"ל:

דף כה.

גמרא ר"י בן המשולם אומר גוזז כו' כצ"ל:

בפירש"י בד"ה אסור להידוקיה כו' דאינו מתכוין לשום סחיטה כו' ובד"ה התולש כו' גדולה מן כנף העוף ובד"ה והמורטו כו' מן הקנה השער. ובד"ה לכתחלה כו' דכי היכי דמותר כו' ובד"ה המסובך כו' היה מום הס"ד ואח"כ מ"ה דשחיטתו כו' לגיזה איכוין הס"ד כצ"ל:

תוס' בד"ה דה"ל עוקר כו' דהא שרי הכא משום שאין כו' את העוף ואע"ג כו' ובד"ה ואר"ל כו' דפריך אהא דאמרן כו' ובד"ה מדרב כו' דדבר שאין מתכוין מותר כו' דאית ליה לרבי יוסי דבר כו' ובד"ה עיקרו כו' ובקונטרס גרס איפכא כו' ובד"ה גוזז כו' דאפילו במספרים כו' הפרה שרי גבי בכור כו' משום דתולש לאו היינו כו' ובד"ה שער בכור כו' המוקדשים שרי מדאורייתא ואפילו דרבנן דאסרי כו' היינו בנשר אבל גוזז כו' דמתכוין דדם כנשר גיזה כצ"ל:

דף כה:

בא"ד ועוד קשה בהיהא דחולין ל"ל כו' פסולי המוקדשין דשרי בהנאה כו' אסרינן מדכתיב בשר מחייס ולא לאחר שחיטה כמו למאן כו' בפרק שני אין לך כו' אכילה אלא משעת כו' ועוד דשרי לכ"ע כו' וה"ה בשר ולא דס כו' תזבח ולא תגוז אבל כאן כו' תאכל ולא חלב ודס וכו' אינה מיושבת על הדס כו' בשר ולא חלב אלא תזבח כו' מתחלה קודם שנפסלו דתנן הגוזז והעובד סופג ארבעים כו' חלב ודס אי לאו כמים כו' דהא דרשינן בשר כו' עכ"ל כנ"ל:

גמ' א"ר נחמן אמר רבה בר אבוה כו' כנ"ל:

בפירש"י בד"ה ואח"כ מת לא נשחט הס"ד ובד"ה את שנראה כו' הגיזה ואינה נראה הד"א ובד"ה שאינו נראה כו' מן הגיזה כמי שנשר כו' ובד"ה (מכלל) [השתא] כו' נמר המחובר בו אסור דבעי קבורה היכא כו' הד"א בחלון שרי הס"ד ובד"ה אלא כו' וחכמים אוסרין הס"ד ובד"ה מכלל כו' ספיקא איכא הס"ד ובד"ה ורבי יהודה כו' לשחוטה הס"ד ובד"ה מחלוקת כו' לבעל מום הס"ד ובד"ה ואידך רבי חייא בר אבא הס"ד ובד"ה ואידך רב אשי כנ"ל:

דף כו.

גמרא כיון דלכפרה אתו לא משהו להו כו' כנ"ל:

בפירש"י בד"ה רבי יוסי היינו כו' לדברי הכל ובמת פליגי כו' הד"א במודה דר"י כו' במת פליגי הס"ד ובד"ה פליגי במת כו' מותר הס"ד ובדבור המתחיל אידי ואידי כו' שרי בשחטו הס"ד ואח"כ מ"ה אי רבנן כו' בחלון הס"ד ואח"כ מ"ה אלא כו' פליגי הס"ד ואח"כ מ"ה אידי כו' לא נראה הס"ד ובד"ה התולש כו' לאחר שחיטת בעלת מום כו' כנ"ל:

תוס' בד"ה בכור בעל כו' אבל בנשר קתני כו' ובד"ה דתנא קמא סבר כו' תקוה דיזדקק לו חכם כו' דמי יימר דמזדקק ליה מומחה כו' ובד"ה התולש כו' שהעמידה כן כדי כו' והערכה וי"ל דס"ל כר"ל דאית ליה בפ"ב דתמורה לרבנן דקדשי מזבח לא הוו בכלל העמדה והערכה וה"נ אשכחן כו' אי נמי חשיבא האי נמר כבעל מום מעיקרא כו' כנ"ל ור"ל דבבעל מום מעיקרא כ"ע אפילו ר"ש מודה דלא בעי העמדה והערכה כדאמרינן לעיל פ"ב:

בא"ד ועוד יש לפרש שופר כו' דשמעתין דכיון דבעי הנמר כו' נמי בהכי אבל כו' בעצמות שפירשו לפני זריקה כו' התם כר"א דאמר רבי כו' כנ"ל ובד"ה תולש מי כו' דשרי פי' בקונט' כו' אע"פ שהאמת הוא דלעקביא ברייתא דהתולש נמר כו' ברייתא דבר פשוט כו' כנ"ל:

דף כו:

גמרא דמאחר לדמאחר אדרבה דסמיך ליה לדסמיך ליה אלא אמר רבא כו' כנ"ל:

בפירש"י בד"ה מ"ט לא כו' קרינא ביה הס"ד ואח"כ מ"ה לפי שא"א לשום גיזה כו' כנ"ל:

תוס' בד"ה דילמא אתי כו' ומעכבה כהן כו' כנ"ל:

דף כז.

בא"ד הנהו דמפרשי חלתא מאחוזא דאמרינן דאי רובא לאו אורז אכלי ניכלה זר כו' גבי סוכת החג בחג חייבת בעירוב כו' כנ"ל:

בפרש"י בד"ה תיתחל כו' מנהג דחולין שלא יאכלן כו' ומשו"ה לא תנינהו והאי כו' טובת הנאה הס"ד ואח"כ מ"ה תרומת חו"ל כו' ובד"ה לשמעי' כהן הס"ד ובד"ה חמרא דתרומה הס"ד ובד"ה טומאה כו' ובעל קרי אבל לטמא מת שריא הד"א והס"ד ובד"ה כהן קטן כו' הרי הוא כקטן ל"א להכי נקט כו' מפרש הכי הס"ד ואח"כ מ"ה ברישא מסא כו' כנ"ל:

תוס' בד"ה ואתי למנהג כו' ובלחיים ובקיבה כדמשמע כו' ובד"ה תרומת חו"ל כו' מוכח במנחות בפ' ר"י כו' שהוא פטור חלתו נאכלת כו' ובד"ה אוכל והולך כו' ישאר מכריו שיתקיים בו מוקף כו' ובד"ה הלכך כו' לישנא דשקלה ברישא כו' ואע"ג דלא מזכיר לה כו' שהקטן היה מאבדה כו' ובד"ה ברישא מסא כו' דלית לן בה ולגמרי כו' מסא דקא חרכא ריפתא כו' ומגדלא דרדקי שקלתיה כו' וכדאמר טחנה לשה כו' דכשבא לרדותה שורפה כו' ובד"ה פסק כו' אלא היכא דליכא כהן קטן ולא כהנהו מקומות כו' וגם אינה טעונה להפריש אלא כו' כנ"ל:

דף כז:

בפירש"י בד"ה זו שנה כו' עולם מתשרי הס"ד ובד"ה ולדבי רב מנא כו' כנ"ל:

תוס' בד"ה וכי הזאה כו' אין סברא שתקנו כו' ולפנים שתי חלות וטבול יום אוכלה כו' וכי הזאה יש לנו ורבי יוסי אומר אפילו כו' בירושלמי לרבי יוסי נערכא אע"פ שכתוב בה לרבי יהודה כו' מפני שהוא מד"ת ושל כו' וטבול יום אוכלה רבי יוסי כו' הד"א בע"ז כי אין לומר שאותה כו' אותה של מעלה ששנויה בקוצר בפרק קדשי כו' דומיא דכל הנהו של אותו הפרק כו' דכל שהוא למכות והאי כו' אע"פ שתרומת עם הארץ אינה נתנת אלא לכהן כו' בתרומת חו"ל לא גזרו כו' א"נ אפילו איכא חבר אלא שאינו צריך למתנות יתנו לע"ה עני כו' והשתא דפרישית הא דקתני טבול כו' נראה לומר דה"ה כו' יותר מחלת כהן דההיא משנה ומאן דמחמיר בה לאוסרה בטומאת ארץ שרי לטמא ארץ לאחר טבילה כו' קודם טבילה כמו בבעל קרי כו' ובד"ה שנה בשנה כו' כדדרשינן בתמורה בפ' כו' בפרק שני דזבחים ובפ"ק דר"ה כו' מוקמי קרא דתאכלנו שנה בשנה לדהכא והנהו דהכא נמי סברי כו' ובד"ה ה"א בחזה כו' לר"ע לית כו' ומפרש התם דפליגי בהימנו וד"א כו' כנ"ל:

דף כח.

בד"ה שלא מצינו כו' לפירושו כן יכול כו' כנ"ל:

בא"ד דהמ"ל י"א כו' לא ידעתי להולמו עד וכן בשבת כו' ודו"ק:

בפיסקא נולד לו מום כו' כל י"ב חדש כנ"ל:

בפירש"י בד"ה אינו רשאי כו' דשמא אם ביד ישראל כו' ובד"ה או דלמא כו' שלשים יום הס"ד ואח"כ מ"ה משלימין לו כו' ליכא למימר דניתוב כו' ובד"ה מפני המשתנין כלומר כו' כנ"ל:

תוס' בד"ה ואידך ובשרם כו' משמע שר"ל דקאי אבכור שור כו' דפלוגתא היא בר"פ ב"ש בזבחים ורבי ישמעאל נפקא ליה כו' ובד"ה עד שלא כו' בפ"ק דע"ז בהמה כו' לכונסו לכיפה כונסו ומעשים כו' ובד"ה ר"מ כו' עולמית דסוגיא דשמעתין ברישא כו' וכן סוגיא דשמעתין כרבי יהודה דלר"מ כו' כנ"ל ומה שחסר כאן עיין ברא"ש:

דף כח:

בפירש"י בד"ה מתני כו' אלא ודאי ליכא ריעותא כו' פליגי וקנסא כו' משום דוקין הס"ד ואח"כ מ"ה דכולהו משתנין כל דוקין כו' ובד"ה לאכחושי כו' [הי' לו מחייס הס"ד ומה"ד שקרי נינהו] ואסור לדברי הכל הס"ד ואח"כ מ"ה סמכינן כו' ובד"ה סתמא כר"מ דאמר לעיל כו' מתחזי קבוע הס"ד ואח"כ מ"ה דלמא כו' הכל משתנין הס"ד ובד"ה מ"ט כו' לגסה הס"ד ובד"ה לפוס כו' המועטין הס"ד ואח"כ מ"ה משום גזירת מגדלי כו' ובד"ה האם שלה כו' לכלבים הס"ד כנ"ל:

תוס' בד"ה רביע לדקה ומחצה לגסה ואע"פ כו' דהוה ממון כו' דה"נ קי"ל כרבי כו' דהיינו טעמא דמשלם מחצה כו' נותן לה כפלים בחולין כו' ובד"ה דן את כו' דהא מיירי כולהו כו' כנ"ל:

דף כט.

בפירוש רש"י בד"ה מאי טעמא לדקה כו' מומו הס"ד ובד"ה דא"כ דלא שקיל כו' ובד"ה תרי כו' אמר תם הוא הוה כו' ובד"ה להזות ממי חטאת הס"ד ובד"ה מה"מ דאין כו' שילמד הס"ד ובד"ה שכתב מילוי כו' המצוה הס"ד ואח"כ מ"ה כאן שכר הזאה כו' כנ"ל:

תוס' בד"ה תרי זמני כו' רוצה לטרוח פעם כו' כדי להנצל מטורח כו' ובד"ה הנוטל שכרו כו' דתניא מכוער כו' שכר לדון אלא כו' באגר בטלה דלא מוכח אבל דמוכח שרי עכ"ל כנ"ל נ"ל להגיה כן כפי הסוגיא דר"פ ב' דייני גזירות ע"ש ושוב מצאתי כדברי בתוספות ישנים ודו"ק:

בד"ה מה אני כו' פרק בתרא דכתובות כו' להתפרנס ומה שנוהגין כו' הד"א ובד"ה המקדש במי כו' רגילים בהזאה וקידוש כו' ובד"ה היכי אזיל כו' בש"א בודקין ובה"א כו' שהוא יכול להסיטו ונותן לתוך כברה שנקביה דקין אם כו' ולכהן בבית הקברות דאמר רב כו' ומועיל ניפוח לכל כו' והכי קאמר היכי אזל כו' בסוף פ"ב דכתובות כו' וההיא דבכל מערבין אי מערבין לדבר כו' מנפח אדם כו' לעושי פסח כו' במקום כרת לאוכלי כו' במקום מיתה כו' במלתיה דרב יהודה דקאי אמתניתין דאי לא גרסינן מאי בודקין כו' כנ"ל:

דף כט:

בא"ד על ידי ניפוח וטמא וכן כו' ע"י ניפוח וטמא ואי מערבין כו' יש ללמוד משם דעל ידי כו' דאלא מדבריהם טמא כו' ולפירוש ר"ת איפכא ועוד כו' ורב יהודה בא כו' כמלא חלון הס"ד ואח"כ מ"ה ורב יהודה כו' כנ"ל:

בפירש"י בד"ה בשר צבאים כו' צבי הוא הס"ד ואח"כ מ"ה שמעי רבנן דבכור תם הוא כו' ובד"ה צואי נמר שאינו כו' ואפ"ה כיון דטרחא כו' ובד"ה אבל לוקחין כו' דאי מבכור לא הוה טרח כו' ובד"ה מתניתין החשוד על השביעית כו' ובד"ה מתניתין אפילו כו' משום קנס הס"ד ואח"כ מ"ה זיקת כו' ממנו תרומה הס"ד כנ"ל:

תוס' בד"ה כפועל בטל כו' מאותה מלאכה לעסוק במלאכה כו' לגמרי ואינו עושה בשום כו' היה בטל מסלע כו' דא"כ היה כו' דאמרי טעינה בשכר לא כו' ובריש הכונס אמרינן כו' אלא חצי סלע והוא כו' והטעו את ב"ה כו' אבל כו' תני תנא קמא דרב כו' משלם א"ל חביבי אמר כו' אותה מלאכה דבטל מינה כו' טירחא אימא לא סגי כו' ואמאי ס"ד דלא תיסגי כו' כל זה כדינו כו' ליושב בטל יושב בחמה ליושב כו' דקאמר צריכי ובין מרובה כו' וליבטל ממלאכה כו' טפי מדרבי מאיר ויושב ובטל כו' עכשיו בשני סלעים כו' כנ"ל:

דף ל.

בפירש"י בד"ה בעי חומה כו' ה' אלהיך וגו' הס"ד ובד"ה הא חשוד כו' על השביעית הס"ד ובד"ה זו דברי ר"ע דחשוד כו' על המעשר הס"ד כנ"ל:

תוס' בד"ה תרבא כו' וכמו במר דפרזלא דב"ק כו' כנ"ל:

בד"ה מעשרות כו' דמיירי בנותן מעשר שני לשם חולין כו' עכ"ל כנ"ל ומלת בנותן אינו מיושב דטפי הוה ל"ל במוכר דומיא דלעיל מוכר תרומה לשום כו' וק"ל:

בד"ה הא חשוד חשוד כו' דלגופא לא אצטריך דפשיטא כו' עכ"ל ק"ק מי הכריח אותן לכך דא"נ לאו מלתא דפשיטא הוא מ"מ ה"ל למתני רבותא טפי דאפילו חשוד על הטהרות נאמן על שביעית וק"ל:

בד"ה מתניתין בשראינוהו כו' לפי' ר"ת דמפרש בפ"ב כו' וכי משני התם רוב עמי כו' והיתר והשתא לרבי אלעאי כו' הד"א ולתבלין שבה לא משום שביעית ולא כו' בחולין דגזור על התערובת כו' ובד"ה באתריה דרבי יהודה כו' ונטע רבעי דין אחד להן כו' בפ"ב דקידושין כו' דמוקי בפרק התקבל כו' בזמן הזה מי איכא כו' כנ"ל:

דף ל:

גמרא אשכחוה דקא טעין טהרות כו' כנ"ל ובגמרא מוגה מצאתי דקא נטר טהרות כו' וק"ל:

שם רבי שמעון בן אלעזר אומר משום ר"מ כו' כנ"ל:

בפירש"י בד"ה דברי חבירות כו' ואת שהוא לוקח הס"ד ובד"ה לטהרות לחומר כו' טהורה הס"ד ואח"כ מ"ה מקבלים דאינו משייר כו' חולין בטהרה הס"ד ואח"כ מ"ה אף לטהרות לא קבל כו' כ"ש בשאר הס"ד ואח"כ מ"ה עד כמה כו' ובד"ה נשנית כו' צריך לקבל הס"ד ובד"ה שדרו כו' זוג דרבנן הס"ד ובד"ה בחזקתה כו' לשום תכלת הס"ד כנ"ל:

תוס' בד"ה וחכ"א כו' לרבי אילעאי דלעיל כו' ולא אתא [אלא] כו' ובד"ה אביו כו' תלמידים שלנו על כו' שעשה בנו עכ"ל כנ"ל:

דף לא.

גמרא רבי שמעון ור"י בן קרחה אומר כו' עייל גביה רבה כו' מאה תכתקי לסוף כו' כנ"ל וכ"ה בערוך בערך תכי ובע"י:

בפירש"י בד"ה קטר להו כו' ד"מ תכתקי כסאות הס"ד ואח"כ מ"ה זיל לחשיבותיה כו' נלך אצלו הס"ד ובד"ה שדי מומא כו' דלהוי כמטיל מום כו' כנ"ל:

תוס' בד"ה וכולן כו' דע"ז אגזלנים ועמי הארץ קאי שחזרו כו' דמשמע דאין תקנה ליעשות ע"ה חבר כו' פעם אחרת ועוד כו' מקבלין אותן וכי זו דרך רשעים שיהיו מעשיהם מקולקלים בגלוי ויהיו ירא שמים בסתר כו' דברי חבירות כו' גר שקבל כו' לגמרי א"ד כו' הד"א דברי חבירות כו' כנ"ל ובד"ה דהא חזו כו' האי צורבא כו' כנ"ל:

במשנהנמכרין באטליז ונשחטין באטליז ונשקלין כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה חוץ מן כו' דאין נוהגין בזיון בדבר כו' כצ"ל: :

דף לא:

גמרא צ"ל פיסקא חוץ מן הבכור ומן המעשר שהנייתן לבעלים כו' הא בביתיה מזדבן כו' ורב ששת מאי נפקא כו' כצ"ל:

בפירש"י בד"ה אלא כו' להקדש הס"ד ובד"ה הניחא כו' מזבח לא היו כו' לאחר שחיטה הס"ד ובד"ה אלמעיקרא כו' טפי ופריק הס"ד ואח"כ מ"ה שהנייתן כו' ומעשר בהמה הס"ד ואח"כ מ"ה לא תפדה כו' ליד כהן הס"ד ובד"ה השיב אביהה כו' קמיירי הס"ד ובד"ה מאי ברייתא כו' ושניה מברייי' עכ"ל ובד"ה מאי קאמר כו' מבליעו הס"ד ובד"ה הלוקח לולב כו' פירות שנלקטו בשביעית כו' ובד"ה התם כו' ואינו ניכר שהבליעה כו' ובד"ה והיה הוא כו' קרא למכור דומיא כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה במעשר כו' אפילו לרבא דשרי לגדול כו' ובד"ה מבליעו בחלבו כו' הבשר אלא החלב והעור כו' כר"ע דשרי לעובד כוכבים כו' ובד"ה א"כ מעשר כו' ופריך אסור למה כו' ולמריעות שלשים יום כו' כצ"ל: :

דף לב.

גמרא והעברת קרא יתירא הוא כו' אי בי בעלים הקדש כו' אא"ע לחרמים תנהו ענין למעשר כו' כצ"ל:

בפירש"י בד"ה שאינו ניסוס כו' אינו בשביל העור הלכך כו' ובד"ה רק בכל כו' תזבח ואכלת הס"ד ובד"ה בחרמים כו' קדשים גו' הס"ד ואח"כ מ"ה מפני כו' תיבות הללו לא יגאל כו' זו הס"ד ואח"כ מ"ה שכן חלין כו' אינו אלא עשירי הס"ד ואח"כ מ"ה איכא למיפרך כו' וי"א י' שלשתן כו' ובד"ה בכור נמי כו' פדייה דבכור לא מפני כו' העברה הס"ד ואח"כ מ"ה ומאי חזית כו' לאפנויי ולגמור ג"ש כו' ובד"ה כל חרם במכירה הס"ד ואח"כ מ"ה מסתברא כו' דפדייה כתיב ביה הס"ד ובד"ה הקדש נינהו ואינו כו' מזבח הס"ד ואח"כ מ"ה חולין כו' מי שירצה הס"ד כצ"ל:

תוס' בד"ה דלא יאמר כו' מהקדש דתפדה וי"ל כו' ומוקמינן בהו לא יגאל הס"ד ואח"כ מ"ה הוא ולא בכור כו' בפ"ק דתמורה הוא בהוייתן כו' דרשי הוא ולא בכור כו' כצ"ל:

בד"ה רבא אמר כו' משמע דמוכחינן דאין מועיל פדיון מהוא בהוייתן כו' מלא יגאל גופיה וא"כ היכי כו' כצ"ל:

דף לב:

גמרא תנהו ענין לבכור מעשר כו' אלמא לא מחיים דאלימא כו' ואין נמנין עליו כו' מ"ט דב"ש דכתיב ובשרם גו' כצ"ל:

בפירש"י בד"ה (והרי הקדש) [מסתברא] כו' למגרס אמר רבא כו' הד"א לאו מזדבן הס"ד ואח"כ מ"ה חולין נינהו ונמכרים הס"ד ואח"כ מ"ה תנהו ענין למעשר כו' ובד"ה מנא אמינא ליה מדלא כו' דוקא ולמידק הא כו' דמיו הס"ד ואח"כ מ"ה העמדה כו' דאקליפתא קדושתיה כו' שרי למכור הס"ד ואח"כ מ"ה גאולה משמע בבעלים ותופס ליה כו' קרא הס"ד ואח"כ מ"ה להכי כתב כו' מזדבן הוא ולא אפרוקי מפרק ובגאולה כו' לאוקמא דא"כ לא מצינן כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה פסק מתני' כו' ואומר ר"י דהלכתא כב"ה דמתני' דשרו אפילו לעובד כוכבים ולא כב"ה דברייתא כו' דהוי הלכתא כסתם דמתניתין כדאיתא כו' ואע"ג דר"י בר חנינא בנזיר בפ' מי שאימר סבר דאין שחיטה כו' (הפקר) [הקפר] וגמר חד מצבי כו' וה"ט כדפירש לעיל בפרק כו' ואיל ושרי אפילו לעובד כוכבים כו' לצבי ואיל הלכך בכור שמת או נשחט בלא התרה כו' ואפי' ר"ע כו' אפילו בגבולין אלא כו' דאמרי בעור אלא יצא לבית כו' ונזרק דמה כו' וקתני עלה בתמורה כו' חטאת יוצא לבית כו' דינס בשמתו ואי כו' הא בבכור (תנא) [תנן] דסבר כו' ומייתי לה פ' בתרא דתמורה כו' ידלק הבגד ובכל כו' פריך משיער נזיר ופטר חמור דתנן התם יקבר כו' תנן בשיער ופטר חמור ידלק כו' אפטר חמור כאן בשק כאן בשיער פי' כו' כצ"ל:

דף לג.

גמרא ואידך מה צבי ואיל פטורים כו' צ"ע מאי קאמר ואידך דהיינו לכאורה רבי עקיבא דהא אדרבה לרבי עקיבא ניחא טפי דאצטריך שלשה קראי חד דמותר לעובד כוכבים וחד לכדרבי יצחק וחד לכדרבי אושעיא ולית ליה כדרבי אלעזר הקפר כמו שכתבו התוס' לעיל ומדברי רש"י ותוספות נראה דלא גרסינן וחד לכדרבי אושעיא אלא דגרסינן וחד לכדרבי יצחק וכדרבי אושעיא דהשתא ואידך אקרא שלישי קאמר אבל בילקוט גרסי' כספרי גמרות שלנו חד לכדרבי אושעיא גם לישנא דואידך לא משמ' הכי ועי' בתוס' לעיל בפ"ב ויש לייסב מדבריהם שם קצת ודו"ק:

בפירש"י בד"ה [הנ"מ וכו'] הטמא והטהור יחדיו הס"ד ואח"כ מ"ה זר כו' ופסח הס"ד ובד"ה [מה] התם כו' בכרת הס"ד ובד"ה ב"ש היא כו' משום בזיון דקדשים כו' ובד"ה מותרות כו' בבעלת מום הס"ד כצ"ל:

תוס' בד"ה וב"ה ה"מ כו' בסופו ובין לרבי ישמעאל כו' דדריש לימד על כו' התנופה בתם ובכה"ג כו' אתי ק"ו ומפקא בג"ש בגמ' ובמיתת היבם גבי כו' לא כ"ש והא דלקמן כו' הד"א דכבשים ועזים שהם כו' אי אתית למידן ק"ו כו' אתי היקשא לשנה שנה כו' ל"ק מידי אההיא כו' ובד"ה חד לכדרבי כו' בפני עצמה נחשב כו' ובד"ה אין מאכילין כו' דלא שרו רק לטומאה כו' ובד"ה דתניא כו' (שמא) [שלא] נשחטה הראשונה תמות שכבר כו' דבמשנה מיירי שהפריש בעלת כו' באה ע"י קדושת עצמה ולא חילל כו' הבעלת מום אסורה דדמיא כו' ולר"א ב"ש כו' כצ"ל:

דף לג:

בפירש"י בד"ה ורבי אלעזר כו' ומשום האי רווחא כו' כדאמרן שרי ליה כו' הד"א ובד"ה לא ישחט עליו במום הזה כו' ישחוט הס"ד ואח"כ מ"ה [יקיז] אף במקום כו' מותר גמרא ואח"כ מ"ה וחכ"א כו' ובד"ה רבי יהושע כו' לה טומאה כדי שיראה כו' הד"א לא יקלקלנה הס"ד ואח"כ מ"ה דקעביד כו' ראויה לכלום הס"ד ואח"כ מ"ה אלא שמא כו' ובד"ה הכל מודים כו' דלא הוי המקיז כו' ובד"ה כולהו כו' בכלל בל תעשה כו' ובד"ה אם על כורת כו' ומשליכו לא כ"ש הס"ד ובד"ה ורבנן כו' בעל מום לא ור' יהודה כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה (לבכור כו') להביא נותק כו' תלוין בכים כרות בסכין ועדיין תלוין בכים ומעורין כו' ובד"ה בעל מום כו' תימה לימא דלבכור אצטריך כו' ואין לו פדיון כו' בבעל מום בזמן הזה כו' דלא לדמיה חזי כו' אסר רבא לקדשים בזמן כו' כצ"ל:

דף לד.

גמרא תרומה טהורה וא' תרומה תלויה ואמר כו' כצ"ל:

בפירש"י בד"ה ור' יהודה כו' בו מום הס"ד ואח"כ מ"ה מעיקרו כו' הוה בו מום הס"ד ואח"כ מ"ה במומין כמי כו' ובד"ה כיון שפירש כו' יש אם למסורת בבגדו כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה א' כו' אחד מום כו' ואפי' הני תנאי דלא דרשי כו' ובד"ה אחת תרומה כו' ואחת תרומה תלויה וא"ת כו' אמרינן ואחת טמאה ואמר רחמנא כו' תרומתי אלך ואמשמרת דלך שייך אטומאה כו' ומשמרת שייך בתלויה דבעי שימור עכ"ל ובד"ה ורמינהו כו' דברי ר' עקיבא ר"א אומר כו' טליתו ודר"א ליתא כו' דלגירסת הקונטרס מקדים כו' ה"נ לא כתיב בוי"ו כו' דבלא וי"ו אתה קורא כו' בבגדו בצרי ואע"ג דקרינן ותתפשהו בבגדו שאני הכא כו' הד"א משום דרבנן דר' שמעון ור"ש כו' כצ"ל ומה שיש לדקדק בדבריהם נבאר אי"ה בפ"ק דקידושין ע"ש:

בד"ה אילימא כו' מקראי ולפי' הקונטרס כו' דבתרתי פליגי דברייתא כו' מאחוזת דם אם לא כו' והשתא ר"מ אסר כו' יכול להתרפאות בהקזה במקום כו' וחכ"א יקיז פי' יקיז בין מת בין לא מת כו' כצ"ל ור"ל דיקיז קאי אתרוייהו אבל ובלבד שלא כו' לא קאי רק אהיכא דלא מיית כמ"ש לבסוף ודו"ק:

בא"ד המשנה משמע ליה כמו שפירשו מדלא כו' ובד"ה מי קנים כו' של בכור קנסא הוא ובסמוך כו' תניא ר"א אומר כו' המטיל מום בבכור ואוכלו עובר שנאמר לא כו' כצ"ל:

דף לד:

בא"ד בפרק כל הבשר דאין כו' שיש לחלק וא"ת כו' הד"א צורם אזן בכור כו' וי"ל דא"ה לא כו' לא היה לנו ליקנוס במום כו' ובד"ה על שתפרח כו' בו כגרים הס"ד ואח"כ מ"ה מקמייתא כו' תגלחת וצפרים כו' א"נ אפי' מוחלט נמי כו' תגלחת וצפרים כו' ימי ספורו כו' ובד"ה בעי מיניה כו' ובגיטין הס"ד ואח"כ מ"ה אם ת"ל כו' את"ל התם לא קנסו הכא קנסו משום כו' יומא ויומא כו' עבדו וה"מ למימר כו' ובד"ה הטיבה כו' בגיטין דפשיט כו' קשה אבקה של שביעית עכ"ל כצ"ל:

בפירש"י בד"ה שנקצצה כו' לקצצה הס"ד ואח"כ מ"ה לכשיולד כו' ומנוגע הס"ד ואח"כ מ"ה וטהר כו' דאי הוה קמייתא מתסי נמי כי האי ובד"ה בממונו אתי כו' מום אחר כי כו' וליעביד הס"ד ואח"כ מ"ה בגופו כו' ובד"ה אבל הכא כו' בקדשים הס"ד ואח"כ מ"ה לממוניה לבכור ובד"ה שנתקוונה ומפוזרין בה הס"ד ואחר כך מ"ה תזרע כו' כצ"ל:

דף לה.

מתני' היו תינוקות משחקים כו':

שם קמ"ל א"ל אמר רב פפא לא תימא בשעת רדיפה אין אבל לאחר רדיפה לא אלא אפי' לאחר רדיפה נמי מ"ט צעריה דמדכר אמר רב יהודה כו' כ"ה ברא"ש ע"ש דכי פעי מחזי אמר ר' פפא רבא נמי כו' כצ"ל:

בפירש"י בד"ה ולא אתי כו' הבא לו ע"י כו' ובד"ה או שנגממו כו' חוטין הס"ד ואח"כ מ"ה פנימית כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה איכא דאמרי כו' עכשיו מיעוט אוזן כו' שמא אחרוהו וכתבוהו דפ' אד"מ ורבא דהכא ס"ל כרבה דפ' כו' הד"א קדוש א"כ הכא נמי כו' והא עולה עולה הוי כו' הוי נמי דלא כרב כו' רובו יכול להפקיע קדושת בכור אם לא כו' עכ"ל כצ"ל:

דף לה:

גמרא ישראל אינן נאמנין ללגימא וכ"ש כהן לכהן דחייסינן לגומלין כו' כצ"ל:

בפירש"י בד"ה על של כו' ישראל הס"ד ובד"ה צריך שנים כו' אבכורות דכהנים ולא כו' ובד"ה ספק בכור כו' וירעה ועד שיומם כו' ובד"ה מעשה לר"מ מי מעיד כו' ובד"ה לית ליה תקנתא לר"מ הס"ד כצ"ל:

תוס' בד"ה מימר אמר כו' מקני מידעם התם איירי במכירי כו' ובד"ה וכי תימא כו' ודאי אמרתי וחוזר אני כו' ובד"ה אלא לאו כו' כדפירשה דחלקנו בין חבר כו' ואמר רב חסדא כו' ובד"ה כהני כו' לא פריך מידי אבל לאביי התם כו' כצ"ל:

דף לו.

גמרא שערי בסלי נסרוה כייל ערובה ערבה קלופה בהדי כו' כ"ה ברא"ש:

בפירש"י בד"ה דא"כ דהוה כו' והיכא דאנן יודעין שהוא כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה אימר דאר"מ כו' עובר על דבר אחד לא הוי חשוד כו' ומוקים לה כר"מ וקמ"ל כו' ובד"ה ואמר רבא כו' ולא רבא דרבא כו' ובד"ה רבי חוצפית כו' מלכות הס"ד ואח"כ מ"ה והלכתא כו' לאגלויי לא משקר מ"מ לא הימניה לע"א אלא משום דדייקא ומנסבא א"נ דלמא כיון כו' לא דייקא כו' כצ"ל:

דף לו:

גמ' בכור זה נתתי לכהן במומו כו' בכור זה נתן לי ישראל כו' ה"א בחו"ל אפי' מומין שאין כו' כצ"ל:

בפירש"י בד"ה מי ידע כו' מום מעיקרא הס"ד:

תוס' בד"ה חזיה כו' ולא מבשקר ליה כו' ובד"ה משום כבודו כו' ג' מתירין את כו' ובד"ה התרת כו' דאמר בתמורה כו' ובד"ה במקום כו' בכור ונדר ביחידי כו' דה"ל נדרא לדביתהו כו' מומחה לרבים דן אפי' כו' ובד"ה ג' מתירין כו' דפ"ק דזבחים לא כו' כצ"ל:

דף לז.

בד"ה ר"י כו' כל דהו אימא לא אלא כו' דיחיד מומחה מתיר כו' ובד"ה כיון נסך אע"ג דבפ"ג דהוריות כו' כמו בנבלות מ"מ כו' כצ"ל:

גמ'מה הפרט מפורש מומין שבגלוי כו' ואימא מה הפרט כו' ובוטל ממלאכתו כו' כל מום רע ריבויא הוא ורש"י בחומש הביא דרשת כלל ופרט כדבעי למימר הכא מעיקרא ולא ידענא למה הניח תלמוד ערוך דהא לא קאי הכי במסקנא ויש לייסב דלמאי דמסיק נמי כל מום רע ריבויא קאי נמי הכלל ופרט

לרבות כל הדומה לפרט ולא נמעטי' נמי מפסח ועור כדממעטין לקמן מוס עובר והכי משמע דקאי הכלל ופרט מדלא קאמר אלא כל מוס רע ריבויא הוא וק"ל:

תוס' בד"ה מן החסחוס כו' בפרק כיצד צולין וכו' ובד"ה מה הפרט כו' לא הוי הכא כו' שבגלוי ואינו חוזר כו' מכלל דבבהמה כשר כו' אפי' גבי אדם לא מפסיל בשן א' כו' ודוקא כו' כצ"ל:

דף לז:

בפירש"י בד"ה מוס רע כו' שמנוולו הס"ד ואח"כ מ"ה אי הכי דכל מוס ריבויא כו' ובד"ה אלא דת"ק ור"י כו' ובד"ה כיוצא בו כו' ויוצא הס"ד ואח"כ מ"ה השדרה והגלגולת כו' ובד"ה ה"ג כו' רב ספרא אמר כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה השתא מיפרק לא פרקינן כו' נמי ממוס רע כו' כצ"ל:

בא"ד וא"ת להאי שנויא קמא כו' וי"ל כו' וה"א דאתא לאפוקי מק"ו ולא כו' ע"ע דא"כ היינו תירוצא בתרא ודו"ק:

בד"ה כאן לשחוט כו' א"נ מוס עובר הוא כו' ובד"ה כדי שיטול כו' ובכמלא מקדח ימות לב"ש כו' אלא ב"ה אתו כו' דמפרש דלא קאי כו' ע"ל כן כמו שפירשנו דבשיעורא דב"ש ימות לב"ש כו' שמדקדק ר"ת כו' מחסרון דגלגולת כו' לא הוי אלא משוס כו' מאיוב ישפוך לארץ כו' כצ"ל:

דף לח.

גמרא ה"ק כל שאין לו תוך כו' אין לו אחורים לחלוקה נטמא תוכו נטמא גבו נטמא גבו נטמא תוכו ל"ל כו' כצ"ל:

בפירש"י בד"ה אין לו אחוריים כו' דלא אמרינן אם נטמא גבו גבו טמא ותוכו טהור אלא אם נטמא גבו נטמא תוכו אותו כו' ובד"ה אי בטומאה דאורייתא כו' דביש לו תוך נטמא גבו לא נטמא תוכו ובאין לו כו' נטמא גבו נטמא תוכו בטומאה דרבנן כו' ובד"ה לכך כו' במשקין דכלי חרס כו' ובד"ה ולא שוייה כו' זה היסט הס"ד כצ"ל:

תוס' בד"ה צריך אתה כו' מיושב ומתרץ ליה בסמוך עכ"ל ובד"ה הרי הוא כו' לטמא אחרים קאמר כו' המפלת דאבן היוצא מן התנור טפח כו' דסבר תלמודא דיד של תנור כו' ובד"ה בהנך דחזו כו' מערבין הס"ד ואח"כ מ"ה וסמניך ברקא כו' רפואות לברקא כו' כוחלין לברקותי כו' יין דם כדי לכחול כו' מתרפא מאיליו חשיב כו' גבי מים הקבועים כו' לא הוי קבוע אין זו רפואה ממש אלא בדיקה ונסיון אם כו' נפגם הזובן נפגם ולא כו' יותר וכשנפגם כו' דלח מבחוץ ויבש מבפנים כו' לחה ויבשה יד כו' כצ"ל:

דף לח:

גמרא פיסקא חלזון נחש וענב כצ"ל:

בפרש"י בד"ה והא אנן כו' של בית הבעל בין כו' ובד"ה וכמה מאכילין אותו בכל יום עכ"ל כצ"ל והס"ד:

תוס' בד"ה אם קודם כו' חגר חרב כישמעאל כו' כצ"ל:

ד"ה יצא מחלב כו' שומן שבתוכו כצ"ל:

דף לט.

בפירש"י בד"ה שיהו משולשים כו' ליום כו' וחצי והדר ליום כו' וחצי והדר כו' ובד"ה ותיומת כו' עליה הס"ד ואח"כ מ"ה חיצונית שבאמצע הפה הס"ד ואח"כ מ"ה אין כו' מן המזבח לא נפסל ובד"ה מר דפסול כו' וחסרון להוי בפנים כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה שיהו כו' לסוף עשרים ולסוף ארבעים ולסוף ששים כו' כצ"ל:

דף לט:

גמרא לענין תכלת דתניא כמה כו' כצ"ל:

בפירש"י בד"ה נקלף העור כו' מפצל כמו אשר פצל כצ"ל:

תוס' בד"ה והא א"ר זירא כו' בפ"ב דזבחים כו' ובד"ה או שראש כו' והתם בתוספתא קתני כו' ובד"ה כמה חוטין כו' דאגרדום תכלת וקס אלבן דהני כולהו כו' השתא דומיא דד' לב"ש עכ"ל ובד"ה כמה פי' כו' הדור ציצות שליש גדיל וב' שלישי ענף כו' וכך משמע וד' של לבן על סו' וארבע ענף עכ"ל כצ"ל ועיין בזה מבואר יותר בתוס' פ' התכלת וק"ל:

דף מ.

בפירש"י בד"ה חסורי כו' ביצה א' וכמעוך דמי עכ"ל ובד"ה לא שנו כו' ויד א' דביד לא שייך כו' ובד"ה כנטול כו' רגליה מן האדכובה ולמעלה כו' ובד"ה בתוך כו' דרך הבהמה כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה שנשמטה כו' וקשיא לפי' דאיכא מאן דטריף כו' כצ"ל:

דף מ:

גמרא עינו אחד גדולה ואחד קטנה אזנו אחד גדולה ואחד קטנה במראה כו' כצ"ל:

בפרש"י בד"ה ואם מחמת העצם שהשפתים כו' הרוח של מדה אחת העצם כו' ובד"ה ולא הודו לו אר' יהודה קאי גמרא ואח"כ מ"ה לא במקדש כו' ובד"ה אלא אידי כו' ולאו אקרא הוא סוף הדיבור ואח"כ מ"ה והא אין כו' היא לעיל הא כו' לעיל מתניתא כמ"ד כו' ובד"ה גרב כו' ליה דנקיט הכא כו' ואפילו ילפת נמי כו' כצ"ל:

דף מא.

בפירש"י בד"ה [כנגדו בגמל וכו'] ל"א שמעתי כנגדו בזנב גמל כו' ובד"ה אלא תלתא כו' ומבחוץ הס"ד אח"כ מ"ה דמצרים כו' ובחרס יבש כו' הד"א מוס גמור הס"ד ואח"כ מ"ה דמתני' לא כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה אלא תלתא כו' מבפנים ומבחוץ דמצרים לח מבחוץ ויבש מבפנים וכיון כו' ויש לתמוה הא שחין כו' עכ"ל כצ"ל ויש ליישב דגרב וחרס הוא פירושו דרישא דקרא והיינו שחין מצרים והיינו גרב וחרס כן נראה מפירוש הרא"ם בפירש"י בחומש בשחין מצרים פי' כו' לח מבפנים ויבש מבחוץ כדאיתא בבכורות עכ"ל וכן בנוסחא שלנו בשמעתין ולפי זה ע"ל דגרב דההוא קרא היינו לח מבחוץ ויבש מבפנים ותו לא מידי ודו"ק:

דף מא:

בד"ה ואתי קרא כו' הצהוב שבזה ושבזה כו' ודאית ולא טומטוס כו' וי"ל דהכא פריך כו' מהזכר ס"מ זכר הוא כו' שפי' לרב הא דאמר כו' צריכי הנך תרי מיעוטי כו' זכר משונה ועד נקבה כו' ולא נקבה או נקבה דוקא ולא כו' לפי שהיא משונה משאר זכר כו' בפ"ק דחגיגה ממעיט טומטוס כו' תורא ויש לתמוה דקפריך כו' מערך איש ואשה מהזכר אם כו' מאי קושיא דלמא הא גבי שלמים איכא תרי מיעוטי כו' ואר"י דגרסינן זכר או כו' פרט לנדמה הוא סוף דיבור ואח"כ מ"ה וקמעטו כולהו כו' ולרב חסדא כו' כצ"ל:

בפירש"י בד"ה דלמא כו' חולין בעזרה וישחט כו' הד"א ובד"ה כיון כו' מוחרן חרין נגע הוא ובד"ה אלא פשיטא כו' דהא כהנך רבנן כו' ופשיטא ליה כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה אי אמרת כו' גופיה לא לבעי קרא כו' שוס קדושה אם קדשיה כו' לא נפקא לן למעוטי כו' גבי בכור כתיב כו' ממעיט ליה רבי ישמעאל מגיזה כו' ליה משוס מוס אלא לישחט כו' דנקבות שלו הוי מוס ולפי זה כו' בשר הוי מומא כו' קרא זכר למעטי' מהקרבת כו' הוא דאי למעטן כו' בזכר דמשמע כו' בפרק הערל ואנדרוגינוס זכר כו' ושוק ואמר ר"א כו' או כתנאי דברייתות כו' כצ"ל:

דף מב.

בפירש"י בד"ה אלמא כו' ולא טומטוס הס"ד ובד"ה סמי כו' לחומרא נערך כזכר ואא"כ אם זכר כו' בריה הוא הס"ד ואח"כ מ"ה הזכר כו' ובד"ה מטמאים כו' והוי נבלה ואי לאו כו' דקאמר כל מקום כו' ובד"ה קדושה כו' דספק הוא הס"ד כצ"ל:

תוס' בד"ה הזכר כו' אפי' תימא ר"י הגלילי שאני הכא כו' והכא מוקים כו' דלא סבירא ליה כרבנן בתראי דהכא הס"ד ואח"כ מ"ה אבל טומטוס דברי הכל כו' זכר ויש מהם נקבה כו' לא פריך ארב חסדא כו' קדשים בהוייתן הם קדושים כו' קדושה דאימא כו' כצ"ל:

בד"ה אלמה תניא כו' אבל מזכר לחודיה כו' פוסל מאשה ואנדרוגינוס כו' אי לאו דמעטיה מנקבה כו' ומיהו מקידוש הוה כו' דסתם סיפרא היא דהא כו' ונראה לפרש דספק הוא לר"י ולענין מילה אי כאשה גמורה ריבהו הכתוב מכל זכר כו' ובד"ה טומטוס כו' אין מטמאין הס"ד ואח"כ מ"ה ואתא ר"ש כו' בריה הוא כמו טעמא דטומטוס כו' ממעטינן ליה זכר כו' כצ"ל:

דף מב:

גמ' ר' יוחנן לא ס"ל כו' ומאן תנא אליבא דרב כו' כצ"ל:

בפרש"י בד"ה ור"ש כו' חלה על שוס טומטוס מיהו כו' ובד"ה וכי האי כו' כלומר רבי שמעון ב"י כו' דאיירי לעיל משוס ר' ישמעאל ובד"ה תהי כו' דר' אילעאי הס"ד ובד"ה לא ס"ל כו' דבריה הוא הס"ד ואח"כ מ"ה אי לא ס"ל כו' ובד"ה שביק כו' רבנן בתראי הס"ד ואח"כ מ"ה הואיל כו' דכולהו הורה הס"ד ואח"כ מ"ה כר"מ כו' ליחידאה הס"ד ובד"ה וחולצין כו' ואם נקבה הוא אשה בעלמא כו' ובד"ה ומ"ד כו' כר"ע הס"ד ואח"כ מ"ה ומאן האי כו' ולא מתייבמות הס"ד כצ"ל:

תוס' בד"ה כי פליגי כו' דלית ליה שוס ספיקא בטומטוס דאי הוה מטיל מים במקום נקבות הוה נקבה ודאי וא"ת ומנ"ל לרב חסדא דלרבנן בתראי קדוש מספיקא דלמא סברי כר"ש ולא קדוש כלל ויש לומר כיון כו' קדוש הוא מספיקא כמו שמודה כו' דממעט רבי שמעון בן יהודה כו' עד כאן לשונו כצ"ל:

דף מג.

גמרא שכן נתרבה במצות לאיי אפנויי מופני כו' וילפת הכא והכא ולילפי כו' והנך דליתנהו באידך ליכתב רחמנא בבהמה והנך דליתנהו באידך ליכתב כו' כצ"ל:

בפרש"י בד"ה ותו דק כו' ילפי מהדדי הס"ד ואח"כ מ"ה גרב דמאים מילפת כו' [ובד"ה] וגרב כו' ושבור הכא והכא הס"ד ובד"ה גבן וחרוס ליתנהו כו' גבינים וחרוס היינו כו' בין העינים הס"ד ובד"ה שנתחדש כו' וחוטין הס"ד ואח"כ מ"ה למה לי כו' פסולים באדם ומומין כו' עכ"ל כצ"ל:

תוס' בד"ה הא איכא כו' ושייך באדם חוטין ובמקום כו' וכן נתוק וכרות לא כתיב באדם וגבן לא כתיב כו' ולא מוקי לה בגביני עיניו וא"ת כו' הרי זה אינו אלא ממרוח כו' מנא להו דאינהו כו' ואי נפקא לן ממומין כו' ובד"ה גרב דכתיב כו' לא הוי מומא ומיהו תרי גרב ותרי ילפת כתיבי חד באדם וחד בבהמה ואייתר חד לאפנויי אבל א"כ לא הוי מופנה כו' דלעיל לא מפיק הפנאה כו' במקום בשר הס"ד ואח"כ מ"ה גבן וחרוס כו' דמוקי גבן בגבות כו' דאמר כל שמראיו חשוכה דלא כו' ובד"ה למה לי ואינו חוזר דגבי בכור כו' דגבי אדם ובקדשים דלא כו' עכ"ל כצ"ל:

דף מג:

גמרא איכא בינייהו עשה ואח"כ ע"ל פיסקא כילון כו' ושראשו שקוט מלפניו וסקיפ' מאחוריו כו' פסקא הקרח פסול כו' א"ר יוחנן הקרחנין והנסין והזבלגנין כו' זבלגנין אצטריך לאשמועינן ומהו דתימא כו' ותרי שדראות כו' כבר רמא נהליה כו' כצ"ל:

בפרש"י בד"ה לגדגלידא כו' למטה הס"ד ובד"ה שקוט כו' בשגו"ג הס"ד ובד"ה זבלגנין שעיניהם כו' ובד"ה ננסים תנינא במתני' הקפח כו' ובד"ה לכולהו מבעלי חטרות ואילך כו' ובד"ה אלא הא כו' פסיל להו אלא משוס כו' ובד"ה שגבינין כו' על פניו גמרא כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה בבהמה כו' מטעם נפל משמע דאיירי כו' אינו ולד דלא חיי ומדפסל ליה כו' וכן משמע דלרב דוקא פריך הס"ד ואח"כ מ"ה סכי כו' סכי לשון חסוכי כו' ובד"ה ושנשרו כו' שקורין רים לשערות שרגילין להיות נושרין כו':

דף מד.

בד"ה מחוי רב הונא חד מדידהו כו' לפניו פי' בקונט' שהיו עיניו משונות כו' ור"ת מפרש דר' יהודה ארוך כו' ורב הונא איניש גוצא הוה כדאיתא במס' תענית פירקא דחסידים ומש"ה לא היו עיניו ניכרות קטנות כ"כ משל סתם בני אדם אבל משל רב יהודה היו ניכרות שהיו גדולות כו' עד שתהא גדולה כשל עגל כו' של אהרן הס"ד ואח"כ מ"ה עיניו תרוטות כו' כמו כי תרוטה בסנהדרין גבי לבנה וצירנות כו' כיון דתנא קילתא כ"ש חמירתא וכענין זה קשה גבי דתני דומעות כו' כצ"ל ובנוסחת פ' היו בודקין שלפנינו גבי לבנה ל"ג כי תריטא אלא כי נפיא אבל בפרק העור והרוטב גרסינן ליה כי תריטא וכי נפיא ודו"ק:

גמרא דמזור עיניה כו' בערוך בערך זוור פירש מנומרין עיניו:

[שם] דנפישין זיפיה בערך לף שריסי עיניו גדולות:

[שם] שתמוזיפין בערך תמי דלית ליה ריסי עיניס כלל עכ"ל ע"ש:

שם והני גבי מומין תנו כו' (באמצע) [באצבע] קטנה ואח"כ פסקא הצימוס והצומע כו' ואשתכח גדיא חזיזא אמר כו' כצ"ל:

בפרש"י בד"ה וקיימי כסדרן כלומר והינון עומדת כו' ובד"ה איש עור מריבויא דאיש הס"ד ובד"ה אתיא מאיש דהני חורוור כו' כהיות' נינהו כו' ובד"ה חזיזא אזניו ארוכות כו' כצ"ל:

דף מד:

בד"ה ואין שותין כו' ויסתכן הס"ד ואח"כ מ"ה אצטריכא כו' ובד"ה הקיין היינו משועבן כצ"ל ובד"ה בביצים שביצי גדולים הס"ד ובד"ה מרוח אשך מבעי ליה דהא מ"ס דמרוח כו' עכ"ל כצ"ל וצ"ע דאס משמע להו דבעי הכא מ"ס משמשת ולכל מ"ס שנקודה בשו"א א"כ מאי פריך ר"ח בן אנטיגנוס לר"ע האי רוח אשך מבעי ליה הא איכא למימר דהמ"ס היא משמשת ויש לפרש דר"ח לאו ממ"ס פריך אלא האי רוח במלאפו"ס מבעי ליה ולא מרוח בחול"ס ודו"ק ועי"ל בפשיטות דאי הוה מלשון מרוח בעי ליה מ"ס משמשת כמו ממולח טהור קודש ממושך ממורט אבל אי הוה מלשון רוח לא בעי כלל מ"ס משמשת ודו"ק:

בד"ה גורעין כו' במקום אחד על אשך ואחד במקום ח' על מרוח כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה ואין שותין כו' אבל שאר דברים רגילים לשתות יחד ור"ת אומר דה"ק דאפי' לאותן הצנועים שלא לשתות מיס בפני רבים לא ליהוי צנוע להטיל מיס שהוא כו' ישתין דהני עכ"ל מתוס' ישנים:

בד"ה אימתי כו' מי שמתו מוקמא ויתד כו' ובד"ה לא ישתין ויסתכן מודרי דבבל מהדרי מיא כו' כדאמר לקמן בפ"ב הנודר כו' נמי אמרינן דכרינן פורתא ונבעי כו' כצ"ל:

דף מה.

במשנה זו על זו או קלוטות למעלה עד הפרק כשר למטה מן הפרק כו' כצ"ל מכל נוסחות סדר משנה וכן מוכח מפירש"י ולפי זה לקמן בברייתא צ"ל או קלוטים למעלה מן הפרק וחתכן והאמרת כו' וק"ל:

בפרש"י בד"ה אס יש בו עצם כו' הרי הוא מחוסר אבר שנמצא בו ואס כו' ובד"ה בעל כו' קבילא גדולה מאד עכ"ל ובד"ה מטמא במגע כו' שיש בה בשר קצת כו' אפי' אינה נספרת או אין בה עצם נמי כו' ובד"ה ועולה כו' אס אין בה בשר עולה כו' ובד"ה הואיל ורוב כו' דלגבי בנין המת לא כו' דאהלות דקתני איזהו כו' הד"א ובד"ה חסר כו' ובכל רגל חסר ב' כו' הד"א יתירין הוי כ"ד כו' והכי מפרש באהלות הס"ד ובד"ה לר"ע מפתח כו' דלא מצאו אלא רנ"ב עכ"ל כצ"ל:

תוס' בד"ה בעל כו' לצד ראש הרגל ובעקב עכ"ל כצ"ל ועיין בערוך בערך כסת ובד"ה עשו כו' כיצד מעברין כו' כצ"ל:

גמ' נהפכו צירי ה"נ צירי בשר הנ"מ דאי כו' השולט בשתי ידיו כו':

בפרש"י בד"ה צירי בשר תירוצא הוא לא חשיב כו' כצ"ל:

דף מה:

גמ' לבקן סומקא איני והא כו' גיחור סומקא כדאמרי אינשי סומקא גיחיא לבקן כו' כצ"ל כן נראה מפי' רש"י מלשון הערוך בערך לווקן ע"ש וכן בפי' רש"י (נראה לי) [צ"ל] גיחיא בחי"ת וק"ל:

ובד"ה שית דידיה כו' ביד אחד וברגלו א' היה יתר כו' עכ"נ בספר שמואל פירש"י בע"א דאצבעות ב' ידיו אינן אלא ו' אצבעות ב' רגליו אינן אלא ו' כו' ע"ש:

בד"ה נודר ועובד כו' מותר לעבוד משנדר שלא תהנה ממנו והוא ממנה עכ"ל כצ"ל נראה לי דאו או קאמר שלא תהנה היא ממנו או הוא ממנה וק"ל:

תוס' בד"ה הניחא כו' אטו התם מי חיילא שבועה כו' מדלא מפלגי רבנן כו' ולא ידעו בכל ענין כו' הא לא מפלגי נמי בדעת כו' אבל בהודר ברבים כו' ול"ש לדבר כו' לדבר מצוה היה הס"ד ואח"כ מ"ה דמדרינן ליה כו' בנדרי אשתו וכי פריך כו' הוה מצי לשנויי דמדיר ליה על כו' הד"א לית ליה דאמימר כו' כצ"ל:

דף מו.

גמ' ואהדריה רבינא דלא כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה אמר אמימר כו' ושלא בלשון פסק היה כו' דס"ל הכי דקי"ל כו' אתשיל הא כו' דלא מסתבר לומר כו' כצ"ל:

במשנההיא וכהנת היא ולויה היא ואשה שילדה כו' כצ"ל:

בפרש"י בד"ה יש בכור כו' פי שנים הס"ד ואח"כ מ"ה הבא אחר כו' לא הפסידו ואע"ג כו' הד"א ראשית אונו מי שלב כו' הד"א ובד"ה וכן המפלת כו' מיהא הוו הס"ד ובד"ה או עובד כוכבים כו' ישראל ילדה כו' פטר רחם הס"ד ובד"ה היא וכהנת כו' מבכרת שילדה אס כו' ובד"ה או היא ולויה כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה המפלת כו' אחר הסנדל הס"ד ואח"כ מ"ה והיוצא כו' ובד"ה נתגיירה כו' בישראל הוא ולא לנחלה דהורתו כו' ב' אחין תאומים טיפה כו' ואין חייבין כו' כצ"ל:

דף מו:

גמרא באפיו כל היכא דנשמת רוח חיים באפיו הוא כו' קמ"ל באדם דאדם מבהמה כו' כצ"ל:

בפרש"י בד"ה אין הראש פוטר בנפלים בן ח' כו' ובד"ה תיובתא כו' דוקא הס"ד וד"ה פדחת מצח הס"ד ובד"ה דכתיב יכיר כו' פנים הס"ד ובד"ה הכרת פניהם ענתה בס דהכרת כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה דאדם כו' דפ' יוצא כו' ולד ראשו חוץ לפרוזדור כו' אמרי' הכא מה יכול כו' ופרוזדור דהכא הוא עובי כו' ובד"ה תיובתא כו' דהא דקתני סיפא כסימן ולד באשה כך סימן ולד בבהמה כו' לעיל האי לישנא כו' דאית ביה חיותא סריך ולא נפיק סנדל דלית ליה חיותא שריק ונפיק נקטיה נמי כו' מכי נפיק רוביה סנדל כו' ובד"ה לאתויי כו' דברים דחשיב בהו כו' השנויים בפ' יוצא דופן וי"ל כו' דס"ד אע"ג דיציאת כו' מ"מ לידת שאר הגוף כו' ובד"ה מ"ט יכיר כתיב תימה כו' ובד"ה מאי קראה כו' מסקו ביה דבי ריש כו' אייתי קירא דבק בבלותא דבק בכלייתא דבק אאפותיה כו' כצ"ל:

דף מז.

גמרא ואי אתמר בהא כו' היא ולויה היא ואשה כו' כצ"ל:

בפרש"י בד"ה לעולם כו' פטר רחם ולאפוקי מדר"י הגלילי הס"ד ואח"כ מ"ה הא כו' דלגבי כהן כו' בכור דעד כו' הד"א ובד"ה לויה בת לוי הס"ד ואח"כ מ"ה אפילו כו' פטורין הס"ד ואח"כ מ"ה לבית כו' ממשפחת אס ואמאי פטור הס"ד ובד"ה היינו דרב כו' פטורה הס"ד ובד"ה דאיבעלה ליה כו' לאיש זר כיון כו' לא מיפסלה הס"ד כצ"ל:

תוס' בד"ה דבהיותו עובד כוכבים לאו כו' פירש בקונטרס כו' אינן בני נחלה משנתגיירו ובפ"ק דקידושין משמע דהם בני נחלה כו' עכ"ל אין זה סתירה לדבריו דלא אמרו שם דהם בני נחלה אלא בגיותן אבל משנתגיירו כפירש רש"י קאמר נמי התם דלאו בני נחלה אבל פרש"י בשמעתין אדחי ליה דבגיותן קאמר הכא דלאו בני נחלה נינהו וע"כ כפי' התוס' לענין בכורה ועיין בתוס' פ' הבע"י וק"ל:

בד"ה והא עבד ליה כו' דלא מפקדי אפריה כו' דהכל מודים דאין לו כו' כצ"ל:

בד"ה ולא תימא כו' עובדי כוכבים מזוהמין הם כדאמרינן בשעה שבא נחש כו' עכ"ל הוצרכו לפרש כן לפי דרכם דבשדי ליה בתר עובד כוכבים הולד כשר אבל לפ"ה דבשדי ליה בתר עובד כוכבים הוא פסול איכא לפרש מה"ט מזהמין בשדי ליה בתר עובד כוכבים וק"ל:

דף מז:

בפרש"י בד"ה בן חלל כו' בבכורה הס"ד ובד"ה שהרי כו' הוה מפריש ליה כו' כצ"ל ובד"ה וה"ק בכור כו' והבא אחריו מבני השני כו' וה"ה דיש לפרש מבני הראשון ומאשה אחרת ודו"ק:

בד"ה כותב הרשאה כו' זכייה מעולם בנכסי כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה הבן חייב כו' מעוברת כשר כו' ר"ל דמתני' איירי אף בכשר שאינו חלל וק"ל:

בד"ה ראשון לנחלה לא וילדו לו בעינן כו' שאינו קדוש דגמר כו' פשוט קדוש זכר במתנות ומשני מבכור כו' ובכור אדם כו' לא כתב לידה הס"ד ואח"כ מ"ה וילדו לו כו' פי שנים והיה כו' ובד"ה אס נתנו עד שלא כו' קתני בתרוייהו פלוגתא כו' כצ"ל:

דף מח.

בפרש"י בד"ה פטורין כדמפרש בגמ' הס"ד ובד"ה הא אישתעבד כו' מעליא הוא הס"ד ובד"ה ב' יוסף כו' הבכור מחלקו אני כו' דלדידהו לא מצי כו' ובד"ה דרב אסי כו' לקוחת הס"ד ואח"כ מ"ה מלוה כו' לכהן הס"ד ואח"כ מ"ה ולא חצי כו' ופלגא ומפלגא כו' הד"א ובד"ה אפי' בציר כו' חצי חמש ה"ה כו' ובד"ה אלא פשיטא ודוקא י' זוז כו' והכא במתני' כו' ולית ליה דרב פפא כו' כולהו א"כ לית ליה דרב אסי כו' ובד"ה ולקח א' כו' להו ר"י הס"ד וד"ה ב' נשים כו' במחבא שנתערבו הס"ד ואח"כ מ"ה אס לכהן כו' בדין שקל הס"ד כצ"ל:

דף מח:

במשנה זכר ונקבה או ב' זכרים ונקבה נותן כו' נתנו ואס לאו פטורין ר"י כו' פטורין והבן חייב לפדות את עצמו ב' כו' כצ"ל:

בפרש"י בד"ה או ב' זכרים ונקבה ילדו כו' ובד"ה מת א' כו' ויחלוקו שני האבות הס"ד ובד"ה ב' נקבות כו' וכן ב' זכרים וב' נקבות הס"ד כצ"ל:

תוס' בד"ה ואס לשני כו' והכא ניחא טפי כו' וי"ל כיון דמתחלה כו' שאס לא נטל לא כו' ובד"ה והא אשתעבדו כו' קאמר דבהכי פליגי עכ"ל ובד"ה דכ"ע כו' ויש לחלק דיש ברירה כו' ובד"ה דאמר רב כו' משום דמספקא ליה אי כיורשין כו' הד"א ולפי' זה לא יתכן גרסת ר"ח כו' שלשה אחין כו' פי' דא"כ לא יבא לו רביע בקרקע ורביע במעות אלא שליש בקרקע ושליש במעות אבל לאינך פירושים דמספקא לן בלוקח שלא באחריות דמפסיד חלקו הלוקח וכ"א משני אחיו נשכר כנגד זה רביע מחלקו הוא דהוא ב' רביעיות כשיעור חצי חלקו שהוא מפסיד והשאר הוא בירושה וחולקין שוה בשוה נמצא לחלקו מחלק ירושה רק ב' רביעיות ולאחיו ג"כ לכ"א ב' רביעית מחלק הירושה ועוד רביע א' דנשכר כ"א נגד חלק הלוקח שהפסיד אחיהם וחלק רביע דנוטל דקאמר בגמ' היינו חלק רביע מחלק של כ"א מאחיו ודו"ק:

בא"ד לספוקי לן אלא אי כיורשין כו' שלא באחריות נוטל חלקו בקרקע ומשום כו' הוא הורע כחו כו' אדרבא הוה לן לומר דחצי כו' אלא חמשה סלעים כו' לגבות הכהן דהוו בהו כיורשין כו' חמש וללשון כו' הד"א כיון דאו או קתני כו' מסופקים בהוראה כו' דהיכא דהדין מסופק כו' אותו כודאי כו' גבי הני דדרו באגרא לישלם פלגא קרוב כו' ואי מספקא לן ה"ל למימר כו' להאי גיסא ואמרי לה להאי גיסא כו' כצ"ל:

דף מט.

בפרש"י בד"ה מספקא ליה כו' שנת חמש ושנת עשרים כלמטה כו' אע"ג דלהקל הס"ד ובד"ה ובהנך ה' כו' לא מפריק בנו דשמא כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה ודכ"ע כו' בדרב אסי או בדרב פפא כו' קמפלגי אית להו דרב אסי ודרב פפא היו כו' דמסקינן בדרב פפא קמפלגי דלית כו' גובה מן בני חורין כו' ע"פ גובה מן היורשין שיעבודא ובד"ה מלוה הכתובה כו' וכיוצא בהן שלא כו' לא מקריא כתובה להיות כתובה בשטר ואע"ג דאיירי ע"פ דלא חייבתו מה שכתובה בתורה כיון כו' כצ"ל:

בד"ה דר"מ כו' אלא בחצי חמש הס"ד ואח"כ מ"ה ה"מ היכא כו' כהן איש פלני לוי כו' בפקדון ללישנא קמא דנהרדעי כו' בפני עצמו הס"ד ואח"כ מ"ה אבל בדלא כפריה כו' ובד"ה מת בנו בתוך כו' יחזיר לו ה' סלעים כו' רחמנא הס"ד ואח"כ מ"ה לאחר שלשים כו' יתן בפסחים בסופו כו' כיון שמת אס מברך שהחיינו מכיון כו' דלא שכיחא הס"ד ואח"כ מ"ה מת ביום ל' כו' ואתמר מת בתוך כו' ור"ע משוי ליה ספיקא ופליגי רבנן ורשב"ג גם ביום ל' מה לי ביום ל' ומה לי בתוך ל' גם כו' כצ"ל מיהו ק"ק מנליה לתלמודא התם דיום ל' כלפני ל' ואשת ישראל חולצת הא לא פליגי הכא רבנן ור"ע אלא בבכורי דורות אס למדין ממדבר אבל למלתא אחריתי לענין חליצה כי התם אימא לכ"ע דהויא כלאחר ל' דה"ל מדבר וערכין ב' כתובים ואפי' לרשב"ג אימא דמודה התם דהוי בר קיימא ויש ליישב ודו"ק:

בא"ד פיהק ומת לא הוה נפל לרבנן כו' הוא דאמרינן במסכת שבת כו' דגרסי' ביום ל' כו' אפילו לענין אבילות דהוי כבר קיימא הס"ד ואח"כ מ"ה כיום שלפניו וא"ת דבריש כו' מן הגג או אכלו ארי כרבנן דפליגי ארשב"ג כו' אוננים ומתאבלין עליהן וי"ל כו' של א' מהן הס"ד ואח"כ מ"ה ודידיה אזל כו' בנו תחלה הוה כו' לפדיון בנו כמו לפדיון עצמו כו' והוא קנה הנך ה' בני כו' אימת דחל חיוב כו' גדולתו לא

אישתעבוד נכסי כו' כנ"ל ובד"ה ה' סלעים כו' אשם בכסף כו' דבאשם כתיב בהדיא כו' ובד"ה אמר רב אסי כו' דבסלע ד' זוזים והזוז כמשקל כו' שר"ל דדינר כסף כו' לא שוה אלא שמינית שבדינר צורי וצורי גופיה כו' דוכתא בסתם דינרא הוה דדהבא דמזדבנאי כו' בפ"ק דקידושין כו' שייפא דדינרי ורבי אמי כו' לא פליגי ואמתני' קיימי כו' הגאונים בבליים שהשבעה כו' אפילו מדינר שבכל כו' ד' דינרים מאותם של צורי של צור כו' בעשרים כדפרישית דשיעורי כו' ובד"ה ר"ח אומר כו' דבין זה ובין זה נקרא כו' ע"ש סוריא כו' לא מזדבן בעשרים כו' ששוה שמנה של בן היינו שלשים ושנים דינר כו' ד' דינר הס"ד ואח"כ מ"ה ר"י כו' ומסיק דל זוז וישארו כו' ותמניא זוזי ופלגא ופלגא דנקא כו' כנ"ל:

בפירש"י בד"ה מנה בגמרא הס"ד ובד"ה חוץ כו' בלישכה באדר אין כו' חצי שקלים גמרא ואח"כ מ"ה מנה כו' ד' זוזים והזוז במשקל כו' ומחצה למשקל הברזל הס"ד ואח"כ מ"ה ר' אמי כו' צורי היינו כו' הד"א כנ"ל:

דף נ.

בפרש"י בד"ה דל מנייהו כו' סלעים כ' דינרים עכ"ל ובד"ה עשרים כו' הוו דל שתות ופשו כ' הד"א ודל שתות מחד זוז פשו כ"א נכי דנקא הס"ד ובד"ה דאינון כ"ח כו' ופלגא ופלגא דנקא כו' דכיון דז' צורים כו' הלכך ז' דינרים כו' ופשו ששה דינרים כו' פונדיון ושביעית הוה להו כו' הגאונים הס"ד ואח"כ מ"ה סלעים כו' עשרים מעין עכ"ל ובד"ה קלבון כו' ארבעים ושמנה אלמא כו' כנ"ל:

תוס' בד"ה דינרא כו' ואשכחן הדריינוס קיסר בפ' כו' עכ"ל נ"ל משום דמצינו בפרק הניזקין אדריינוס בא' ולא בה' הוצרכו להביא ראיה לקיים פרש"י דמצינו הדריינוס ג"כ בה' בפ' אין מעמידין כו' ודו"ק:

בד"ה דמזדבנא כו' נשתנה כל כך כו' דהיינו חמשה זוזים כו' דל חומשא דחמשה זוזים כו' והדינר שש מעה כו' השקל הוא מעה מודה כו' לשון קלבון דאינו כו' כנ"ל:

דף נ:

בא"ד דכששוקל עשרה ליטרא ביחד כו' דאע"פ דאם שוקל כו' הוו להכרעת המטבעות כו' המטבע שמי שיש לו כו' לעשות כ"ה דינר של כו' ובד"ה כל הכסף כו' פחותה שבצורי ומייתי כו' כדרבי אסי כו' דאמר כסף קצוב אתי דבר חשוב לאוסופי כו' אתי היקשא ומפקא ליה כו' אף כסף שנים הוא דאתא ונראה כו' ולא כתיב כסף ה"א מה כו' בכל כלי אע"פ שאין בו כו' הכפירה פרוטה וההודאה פרוטה והדר כו' אלא כסף חשוב והיינו מעה שבכך יש כו' לאפוקי מרוקא א"נ שאין בכלי ש"פ כדפי' רש"י כו' ובצור מטבע נחושת ליתא כו' בעי אוקמיה אדינר כו' והרי טענה כו' ונימא נהי כו' דאפיקתיה מפרוטה דבשלמא לקמן כו' אבל השתא כו' כל מה שחסר כאן עיין בתוספות פ"ק דקידושין אוקמא אשני דינרים הס"ד ואח"כ מ"ה מה כלים כו' דלכתוב כספים דמשמע כו' דא"כ דבר חשוב מנליה דאמינא ב' פרוטות כו' ובד"ה כל כסף כו' של חמשים זוז כו' וכתובת בתולה שהיא ר' כו' כנ"ל:

בפרש"י בד"ה כסף מדינה כו' דאמרינן לעיל הס"ד ואח"כ מ"ה טענה כו' מסרתי לך הס"ד ובד"ה שוה כו' נחשב הס"ד כנ"ל:

דף נא.

בפרש"י בד"ה משום כו' אבל באונס כו' עד כסף ישקול הוא כפול בא"ד דתנא ברישא במנה צורי כל חד כו' שקלים יהיב שקלים כו' ומעשר הס"ד ואח"כ מ"ה מעשר שני כו' ובד"ה ולא בהקדשות כו' בגמרא הס"ד ואח"כ מ"ה כתב לכהן כו' שהוא חייב ליתן כו' בנו הס"ד ובד"ה מכתב עט הס"ד ואח"כ מ"ה ואמרינן במסכת קידושין במאי כו' ובד"ה ומאי מיעט מיעט סס הס"ד כנ"ל ואפשר לקיים כל פירושים הישנים שכתוב בהן ומאי מיעט מיעט כל מילי דר"ל דהיכא דאיכא מיעוט וריבוי ומיעוט מיעט כל מילי ודו"ק:

תוס' בד"ה והראיון כו' בכל חד טעמא כו' נסכא וכסף סיגים כו' לו לעולת ראיה טובה כו' ובד"ה אימא כו' דכתיב בהו כסף גבי הקדש וכן מצינו כו' ובד"ה כתב לכהן כו' כגון שכתב לו בשטר ונתן לו בפני כו' כנ"ל:

דף נא:

גמרא א"ל לא גמרת ויהבת מדעם כו' כנ"ל וכן נראה מפירוש רש"י ותוס' וכ"ה ברא"ש:

בפרש"י בד"ה בזה אחר זה כו' ולכהן אחר הכי כו' ובד"ה א"ל לא גמרת כו' ובד"ה מדעם כו' אפילו לא החזירם אין כו' ובד"ה מה עולת כו' דמי ועוד כו' דההוא לא בעו ממש כו' ובד"ה ערך כו' על הנודר ליתן כו' כנ"ל:

תוס' בד"ה אמר עולא כו' לרבי יוחנן הס"ד ואח"כ מ"ה אבל חכמים כו' דמתני' נמי קתני חייב ליתן לו ובנו כו' דאמר אינו פדוי עד שיתן כו' ובד"ה א"ל לא גמרת כו' ובד"ה הלכך כו' בכולהו קני וי"ל כו' אע"פ שאותו סתם כו' כפי' כו' דאיכא היכרא כו' ובד"ה ולא בראוי כו' נראה דאינו גובה כו' אבל רבי פירש דאע"פ שהורע כח הבעל כו' והוה ליה מלוה כו' מלוה ולא משום דלדידהו כו' לכתובה כלל אפי' מחיים כו' המשנה זו דהכותב שהם כו' דהא ליכא למימר דר"מ היא ולהכי כו' משנה דשייכא כתובת כו' אפי' מיניה כדמשמע בפרק כו' ואשה וחבילה עמהם כו' ובהכי כמו מיניה כיון דאגידא ביה כו' לרבנן דרבי מאיר דלא כו' ולא היורשין גם כו' יפה כח אשה וב"ח כו' דיתמי ואי נמי כאן חומרא דר' נתן כו' כנ"ל:

דף נב.

בא"ד דלא ס"ל כר"ן דמחייב כו' שיש לו ביד אחרים לבעל כו' זה ביד אחר כו' בריש המשנה במלוה כו' להיתומים בהם כח מהאשה כו' יותר משאר מטלטלי כו' ונ"ל דר"ל יותר משאר מטלטלי דיתמי דהוו מלוה ופקדון ביד אחרים והוא דחוק:

בא"ד והשתא דתיקון כו' כאילו אביהן גבאן מחיים כו' דיתמי ואי טעון שתגבה כו' כנ"ל:

בפרש"י בד"ה ולא האשה כו' הנכסים בשעת מיתת כו' שוין ולא בראוי כבמוחזק הס"ד:

תוס' בד"ה ולא האשה כו' כדפי' רבינו שמואל כו' לרבנן משום דהוו כו' דילפינן מהדדי ורבנן חשבי לה ראוי כו' אבל בעל דאיט נוטל בראוי לא אשכח ליה משנה כו' את יאיר וגו' הס"ד ואח"כ מ"ה והאמר שמואל כו' בכתובת ובקונט' פירש מזון הבנות כגון נשא אשה ופסק לזון בתה ולפירושו אין ראיה דמצי איירי שפיר בשבח לקוחות ואין לשון כו' כנ"ל מתוס' דפ' הגוזל [ע"ש]:

בא"ד ה' גובין מן המחוררין כו' והמקבל עליו לזון בת אשתו ובן כו' עכ"ל ושכתבו לעיל בבת אשתו דגובה מלקוחות כדאיתא בריש הטשא מוקמינן לה התם בשקנו מידו וכ"כ רש"י בפ' נערה ע"ש וק"ל:

בא"ד תנאי ב"ד איירי והנהו לא גבו כו' ודומיא דהכא איירי כו' זבינא אילין אינון כו' ענין א' באפותקי דפריך כו' כמאן דגביא ונשאר שדות כו' וגרע כחו של ב"ח כו' דלא מסיק כו' לא קאי במסקנא כו' ארעא הא דלא מסיק כו' ה"מ לאקשויי כו' אביהם הא לא שקיל אלא לא קאי ההוא שטיא אהא סוגיא כו' אלא אקשיא דשמואל כו' דאיתא נמי כו' כנ"ל:

דף נב:

גמ' אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן כו' שהורישתו אשתו בית הקברות כו' כנ"ל:

בפרש"י בד"ה או שלפופי כו' וקמ"ל כו' ובד"ה אף חלק כו' דאורייתא ויבם בכור כו' ובד"ה טובה חכמה כו' הא דרביה ולא הוה כו' כנ"ל:

תוס' בד"ה לאתויי שבחא דממילא חפורה כו' ובד"ה בכור לתת כו' רחמנא למאי הלכתא כו' לגריעותא כו' ובד"ה אמר רבי אסי כו' ומה שקשה אדר' אסי כו' כקנין הגוף וא"כ לא משכחת לה דמייתי בכורים אלא חד בר חד עד כו' הכל פי' בפ' כו' דמחזירין ביובל רק ר' יוחנן לבדו ודוקא כו' ורגליו דתלוי חוזרות כו' כדאמר לעיל וכדאמר נמי כו' חלקו המגיע משעה כו' דאין חוזר מטעם דפרישית כו' חלוקות ירושה מחלוקת כו' ואפילו הכי מודה בה ר"י כו' ובאורים ותומים ובגזירת הכתוב כו' הכא רב הושעיא על ר"י ממתניתין כו' הבכורה ואיכא כו' ובד"ה קרי רב חמא כו' ומימרא דרבין כו' ובד"ה באין בני כו' קברו ודרכו וכן כו' אין שומעין לו דבעי הוא שיקברוהו אלא כו' כנ"ל:

דף נג.

גמ' גזירה משום יתום אי הכי כו' כנ"ל:

בפרש"י בד"ה לימא כו' לארץ הס"ד ואח"כ מ"ה מעשר כו' בפרקא קמא דקדושין כל כו' ובד"ה כדרב הונא כו' פירקא הס"ד ובד"ה משום תקלה כו' בלא מום הס"ד ובד"ה בכור כו' בתמיה הס"ד ובד"ה ה"ק כו' הד"א כנ"ל:

תוס' בד"ה ר"ע כו' דבן אנטיגנוס העלה בכורות כו' ובד"ה כרב הונא כו' לא צריך למגזר משום כו' כדנקט התם כו' ובד"ה אלא תקלה כו' ולאחר החורבן היה דרכן כו' ושמא לא בטלו מעשר בהמה כל כך כו' ובד"ה ואין מחרימין כו' אי הואי התם הוה כו' דבלאו הכי מקשה רבי' תם כו' שרי התם על ידי פדיה דלישקול כו' איסור עולם כל שכן כו' במקרקע נמי הוה משמע כו' אלא ממקרקע לבד וכ"ש כו' ובד"ה מעות כו' וכן בעלמא הפריש מעות לנזירותו כו' ואידך לישתרו ושמא התם כו' ובד"ה ואיזהו עיקור כו' ולהמתין לכהן שירצה כו' דלא משתמיט בשום דוכתא למתני הכי בזמן הזה דבכור דשרי כו' כנ"ל:

דף נג:

בפרש"י בד"ה ומשני כו' נפיק הס"ד ואח"כ מ"ה בריש עשרה בעשירי הס"ד ובד"ה ומשני כיון כו' דבר מועט הס"ד ואח"כ מ"ה ושכיחי כו' בקדשים ואפי' כו' ובד"ה ואליבא דר"י כו' ובעמיתו דכתיב ומעלה כו' לה' ובעמיתו הס"ד ואח"כ מ"ה ה"נ דליעשרו הס"ד ואח"כ מ"ה יהיה קדוש עשירי כו' ולא יגאל הס"ד ובד"ה ולמנ"מ כו' למיקם עלה בלא ימכר כו' הד"א ובד"ה מה מעשר היוצא שנה אתה מעשר וכו' ובד"ה הכתיב עשר כו' דגן הס"ד ובד"ה אין תורמין כו' קמיירי הס"ד כנ"ל:

תוס' בד"ה אפשר כו' דלא ס"ל כרב יהודה עכ"ל ובד"ה הקדש עילוי כו' ואם נדבה נותן טובתה שור זה כו' אומדים כמה כו' וטובת הנאה דפרק עד כמה כו' ובאיזה צד פודין אותו אומדין כמה כו' כנ"ל:

דף נד.

בפרש"י בד"ה דגן ודגן כו' על חטין הס"ד ובד"ה תירוש ודגן כו' או דגן ודגן שהן כלאים כו' כנ"ל:

תוס' בד"ה ומה תירוש כו' דהמ"ל מעשר של כו' זה בזה ומתעשרין כו' במעשר בהמה דברים של שנה א' כו' אבל מק"ו דחדש כו' בהמה דחדש וישן כו' זה על זה ואין מתעשרין מזה ע"ז וכבשים כו' ובד"ה דגן ודגן כו' ודומה טעות סופר הוא דכאן משמע כו' כלאים דכלאים לוקה ומסקינן כו' קמ"ל דכי זרע חטה וחרצן כו' תרי גווני כלאים כלאי זרעים וכלאי כרם כגון חטה ושעורה וחטה וחרצן ובחד כו' ובחד פליג אבל חטה כו' דלקי תרתי לאפוקי מדר' יאשיה דהא לר' יאשיה נמי לקי תרתי וכן מוכח כו' בלאו שני שהיה לו לומר בלאו אחד דאין קושיא כו' כזה בעי כו' ושעורה וחרצן ור' יונתן מחייב כו' ב' מיני זרעים ומיהו ר' יהודה כו' ובד"ה ושני מינין כו' כיצד מברכין כו' כל מילי דשבות כו' אלו הן הלוקין דכהן שאכלה לוקה כו' היינו מכות מרדות והא דאמר בסוף הערל דעיגול אינו עולה התם רבנן כעין דאורייתא תיקון והא כו' ודפליגי ר"א ור"י כו' בדון מינה ומינה בדון מינה ואוקי באתרא משכחת כו' ולא כל פרי העץ כו' ויצהר ר' אבא בשם שמואל לא חשו כו' דתניא איסי בן עקיבא כו' ובד"ה אלא מעתה כו' כדמרבינן לעיל מצאן כו' כנ"ל:

דף נד:

גמרא חזינן לרועה כמאן כו' כנ"ל:

בפרש"י בד"ה כבשים ועזים כו' מק"ו דתירוש ויצהר וה"נ דרשינן ק"ו דחדש כו' ובד"ה וכ"ת כו' לא מסתבר כו' ובד"ה מצטרף כו' מפרש טעמא הס"ד ובד"ה וכמה יהא כו' מכאן וה' באמצע מצטרפות כו' ובד"ה דהנך ה' אמצעיות חזיין כו' לגורן אחר הס"ד ואח"כ מ"ה חמש מכאן כו' באמצע אע"ג כו' ואתויי הויא כמאן כו' כנ"ל:

תוס' בד"ה אמר אביי כו' לחלק במיני דגן כו' התם ולרבא דאמר לא כו' בהו חלב חלב דאין כו' דחד חלב כתיב בהו מהאי אהאי כתב רחמנא כו' קרא לו דגן ומוקמי נמי לומר דלא אהני כו' ולחלק בתירוש ויצהר לא אצטריך כו' ראשית על דגן ודגן והתם כו' ובד"ה ואתי כו' ולא לדבר אחר עכ"ל ובד"ה חדא מנייהו כו' קאמר הכי ועל רב פפא רגיל לומר כן שמלך אחר כו' ובד"ה אמר קרא יגבול אותו כו' כנ"ל:

דף נה.

גמרא ומצטריך איהו למיזל כו' והירדן יגבול אותו כו' בשלמא לרבי חייא בר אבא כו' אף ירדן ארץ כנען כו' אמר רבה בב"ח אר"י אין כו' כנ"ל ואין כאן תירוץ לקושיא לימא כתנאי כו' וכן נראה מן הילקוט דמלתא דרבה בב"ח הוא מלתיה באנפי נפשיה ולפי זה נראה דל"ג לימא כתנאי אלא דגרסינן כתנאי כו' והוא מסקנא דמלתא ודו"ק:

מפרש"י בד"ה תרגמה כו' דהא דקתני כו' ובד"ה דקרי ליה כו' ביה ממונה הס"ד ובד"ה והירדן יגבול כו' ובזה לנודר כו' ולמעלה הס"ד ובד"ה זכרותא דלם עיקר כו' כנ"ל:

תוס' בד"ה שאני כו' ותאר הגבול ועלה הגבול כתיב ובד"ה מעבר כו' כתיב מה ירחו ארן כו' דכתיב באלה מסעי כו' וכתיב ויצו משה כו' כמו שיריחו לאו בכלל ובד"ה ואין ירדן אלא כו' דבטל חשיבות כו' כדקאמר בסמוך כו' כל אורך ארן ישראל ממזרח כו' שהיה כלה הירדן נופל כו' ועלה בהר ימה פירוש כו' מערב מצפון לדרום כו' גבול דרומית ממערב למזרח כו' יס המלח צפונה אל קצה כו' יריחו ולמטה דקרא והירדן יגבול אותו כו' כצ"ל:

דף נה:

בד"ה הוא פרת כו' לצד זה פרת הולך כו' ובד"ה מסייע ליה כו' אינו אלא משום דפרת כו' כשהוא רבה כל הנהרות רבין עכ"ל ובד"ה מטרא כו' לבבל וכדפירש לעיל כו' מתוך כך דג"ע במערב העולם כו' ואמרינן בלא יחפור כו' מזרחית קולטת אדם הראשון כו' דחלפה אוורדי דג"ע כו' ממש קאמר אלא בשחרית כו' ואין התימה על הטעם זה כו' ובד"ה ומפני כו' אימר בדידיוני נפל פירש ע"י דידוי שמדדה את כו' כצ"ל לפר"ת בב' דלתי"ן ע"ש ובד"ה שמא ירבו כו' יצא עשה מקוה לכתחילה כו' אך מעיין מעיין בכל שהוא והמקוה בארבעים סאה אי מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין ת"ל אך מעיין בזוחלין כו' ראייה מים שעשה שלמה כו' שם במקוה כו' ממה נפשך שהרי נעשו כו' ובפרק קמא דפסחים דבקרקע כו' וקאמר התם מאמת כו' במסכת מקואות ומייתי כו' ובד"ה אין המים כו' המתחלת משרבו מפילי כו' כצ"ל:

דף נו.

בא"ד ובב"ר נמי דריש כר"מ כו' הנהרות מתרבים כו' ואמרינן התם נמי כו' תתאה אבע מימיך כו' המקוה כדפי' וי"ל כו' כל הנהרות נמי לפעמים מבריך ומאי כו' דאמרינן בפסחים דיש טבילה לזב כו' והזאה היאך היה על האנשים שעשו פסח כו' ועל כל טמאים כו' דפסולין למי חטאת כו' במסכת פרה פ"ח באר אחאב כו' בסיפא באר שנפל כו' אבל באר אחאב ומערת פמייס כו' לפי שירדן יורד ממערת פמייס וירדן פסול מפני כו' דאיכא למימר מן הדין כו' ולפי פירוש אחרון לא קשיא כו' אין קטפרס שזה כו' ולא קטפרס מחברן אלא חיותן מחברן כו' איסור הבטל חוזר וניעור וכשחוזר כו' ודאמרינן בריש מכות כו' התם איתנהו כו' אין הנוטפין ניכרים וידועים כו' כצ"ל:

גמ' הלוקח חל על מחוסר זמן כו' איפסול ליה בלוקח כו' כצ"ל:

בפרש"י בד"ה ופריך כו' ואת ילפת מינה מעשר ועוד בכור כו' ובד"ה אמר קרא כו' האיש הס"ד ואח"כ מ"ה לחטאת ולאשם כו' ובד"ה את"ל משנה כו' חל עליו הס"ד כצ"ל:

תוס' בד"ה ומה בכך כו' ומודה ר"ע דאמרינן בפ' כו' מועבדת שיהא עבודות של חודש שוות ביה כו' ע"כ היקשן הכתוב כו' וא"ת לרב אחדבו בר אמי דאמר פרק כו' ר"א הוא דאמר דנין אפשר משא"א ולית כו' וי"ל הא דעמידנה נמי כר"א כו' בד"ה אמר קרא כו' וי"ל הא דדרשינן כו' אבל מאחר דאפקיה כו' כצ"ל:

דף נו:

בפרש"י בד"ה בעריות כתיב כו' נינהו דהכל מודים כו' הד"א דאין ממזר אלא מחייבי כו' ובד"ה קנו כו' והאי קנו לא לקחו כו' ובד"ה יהיה לך כו' לך הס"ד ואח"כ מ"ה ולא של שותפות כו' שותפות הס"ד ובד"ה אבל חלקו כו' שיפנן בשעת חלוקה אינן פטורין כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה זונה כו' על אמו ובתמורה תני רבי אומר אין אתנן אלא הבא לו בעבירה אבל כו' כדקיימא ליה דאיסור כו' והא דכהן הבא כו' והא דמשמע דלא כו' ובד"ה מה עריות דלא תפסי בהו קדושין כו' תימה כיון דילפינן מעריות ה"ל למעוטי זונה עובדת כוכבים דבעינן כו' דלא דומיא דעריות מה"ט ורבא כו' ובד"ה ואזדא ר"י לטעמיה כו' ובד"ה לברור חד כו' התלמוד כיון שיש ברירה כו' כך דעתו מתחילה דאותה שיברור הוא כצ"ל:

דף נז.

בפרש"י בד"ה וצריכי כו' דר"י הס"ד ובד"ה ואי אשמעינן כו' למימר הכי הס"ד ובד"ה אחד נטל כו' הי ניהו הס"ד ואח"כ מ"ה שעם הכלב התשעה שעם כו' ובד"ה הכא במאי כו' התשעה שעמו דהשתא כו' ובד"ה שור או כשב כו' כתיב הס"ד ובד"ה טומטום כו' ממ"נ מעשרי ור"ש סבר בריה בפני עצמה היא:

בע"ב הס"ד והד"א ע"ש בע"ב ושייך לעמוד זה ואח"כ מ"ה הני נמי לא יוצא כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה חוץ מן כו' אבל בכ"מ דחשיב טרפה רגיל כו' בכלל כלאים משום דדמי ליה קצת הס"ד ואח"כ מ"ה פרט לטרפה שאינה עוברת דבהמה כו' כיון דאינה טרפה הס"ד ובד"ה זכר ודאי כו' טומטום כו' הך סוגיא כו' כצ"ל:

דף נז:

בפרש"י בד"ה את המתה כשמקשה כו' שעושין לו הס"ד ובד"ה ועוד העיד כו' שעברו עליו ט"ז קרונות כו' בד"ה פרוס כו' תנאי מפרש בגמ' הס"ד ואח"כ מ"ה והן גורנות כו' מדרבנן הס"ד ואח"כ מ"ה וא"א לעשר כו' שצובע הס"ד כצ"ל:

בד"ה למה נאמר למאי הלכתא הס"ד:

תוס' בד"ה בפרוס כו' ט"ו יום דפרוס לשון כו' דאמר באדר א"ר עקיבא לא כו' וקביעא ליה זמנו לעולם כו' ולא מקודם גבי הן העידו שמעברין כו' מיום הכפורים קודם הפסח ל' יום דע"פ בכלל הל' יום וכן ר"א ור"ש כו' הד"א והלא מן הדין הוא בשנים באלול דיום כו' שני שבתות כמו ע"פ כו' ועיקר דרשא דהלכות פסח כו' ועיקר דרשא דשני שבתות דר"ג מפיק כו' שלא היה שם בפסח קרבנות אחרים ובפרק בתרא דמגילה כו' כותיה מתניתין דמקדימין וקרינן ושלשים יום דנפקא לן כו' די"ז דניסן וי"ד דאייר שהן ל"א יום ומההיא שמעתין כו' הד"א עצמה יקשה למצוא י"ד בלא כו' פסח שבי"ד מ"מ לדורות שיש להזהיר על כו' קבעו חכמים זמן בר"ח אדר ולא כו' דבמתניתין הכא כו' זמן השמעת שקלים לעולם כו' ובד"ה ניחא ליה כו' הכל יחד הס"ד ואח"כ מ"ה וא"א לעשר כו' דהיינו גזרה לגזרה דהיא גופה כו' יחתוך זמורה ועוד מצי למימר כו' הד"א יוצאים בנדרים כו' ולא קרא עשירי ולא שייך לאיסור הקדש כזה בי"ט עכ"ל כצ"ל:

דף נח.

בפרש"י בד"ה דטבלא כגורן כו' דמשהגיע הגורן לא ובד"ה שלשים כו' ט"ו יום הוא הס"ד ואח"כ מ"ה בן עזאי כו' דמיום כ"ט דאדר עד ארביסר כו' ובד"ה דאי אמרת כו' בהמותן הס"ד ובד"ה בפני עצמן כו' עבדינן הס"ד ואח"כ מ"ה ביום ל' של אב הס"ד ואחר כך מ"ה ובעינן כו' לית להו פרוס הס"ד כצ"ל:

תוס' בד"ה חוץ מן הקרח כו' ואז היה רבי בן ס' שנה כו' ותרתי סרי שנים נמצא כו' ראב"ע דאמר בירושלמי שהיה קרח ור"ת כו' ובד"ה מפי חגי כו' דאין נביא כו' לגמר עשורו כו' רבי מאיר סבר באחד כו' ור"א ור"ש סברי מה כו' כצ"ל:

דף נח:

בפרש"י בד"ה ונוטל א' כו' הרי אלו מעושרין הס"ד ואח"כ מ"ה ודאב פטורין דליכא מאותה שנה כו' ובד"ה פשיטא כו' וליכא משנה שעברה כו' ואי מהנהו דתשרי דהנך עשרה דאב כו' מעושרין הס"ד ואח"כ מ"ה למשקל כו' זמנם א' יהיו תשיעי כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה ונוטל א' כו' לא יבקר כדאסר אפוקי בעל מום בריש עשרה בריש פירקי' כצ"ל:

בד"ה כשם שהתרומה גדולה כו' ניטלת מאומד מן התורה כו' אומר דחטה כו' הד"א ולא נתנה בה כו' דראשית דגנך כו' מהני דלהכי מקיש תרומה גדולה דניטלת כו' הד"א פחות נוטל בעין יפה וגרסי' עלה בירושלמי כו' גרוגרות במנין וגרוגרות על תאנים במדה כו' אלא במחשבה ובאומד אלא כדי כו' דמקיש תרומת מעשר לתרומה כו' יש לו לתרום כו' וא"ת פ"ד דתרומות הא תנן כו' וההיא דמונה משובח כו' ממאי הוא משובח אמר רב הונא כו' וא"ר חנינא תפתר כו' ואי לרבנן לדידהו כו' ואי כאבא אלעזר בן גומל הא אמר דמצוה לעשות מאומד ונראה לפרש דלר"א בן גומל נמי לא ילפינן אלא דמועיל מאומד ולא דשוויה מצוה מאומד והשתא הא דמשני כאן בתרומה גדולה כאן בתרומת מעשר היינו כר"א בן גומל וניחא השתא הא דמייתי עלה ברייתא דאבא אלעזר בן גומל א"נ מודו רבנן לאבא אלעזר בן גומל דמאומד הוי תרומה אבל אין מצוה כו' דלא חייסינן אי מרבה אף במתכוין כו' קרייה רחמנא תרומה דכתיב בו כו' ובמעשר ראשון איירי כו' כצ"ל:

דף נט.

בפרש"י בד"ה ודלמא עשירי לא קרייה כו' ענין אחר ודלמא כו' ובד"ה תשיעי נאכל כו' לענין הבהמות הס"ד כצ"ל:

תוס' [הנמדה"ק] בד"ה כשם כו' דילפינן תרומת מעשר כו' שאין סברא ללמוד לגבי כו' ואפשר משאי אפשר וה"נ כו' אע"ג דבמעביר לא חייסינן כו' וא"ת כיון דאבא אלעזר שרא אפי' במעשר כו' גרוגרות שבמקצוע על כו' גופה י"ל נהי כו' הד"א. ובד"ה אף תרומת כו' ובגיטין פירש הקונטרס הא דיליף תרומת מעשר כו' שמלמדה ואינה למידה כו' ומוקמינן לה כו' דבמסכת בכורים תנן כו' כל הגט גבי תרומת כו' דמדאורייי' לא בעי כו' לא פליגי מדפריך בריש כו' שליחות מתרומה מה לתרומה כו' והיינו תרומת מעשר דכתיב ביה אתם כו' ומיהו לפי' הקונטרס שפי' כו' ר' יוסי בר יהודה בשמעתין כו' דאפילו לרבנן נמי מצינו למילף מחשבה במעשר כו' תרומת מעשר שבו קרייה כו' ובד"ה במחשבה פ"ה נתן עיניו כו' לאכול בלא הפרשה כו' ואוכל בצד זה וכל זה דנפקא כו' ואשכחן דקרי למחשבה דיבור כו' תרומה וחשיב אלם ובירושל' כו' ברכה ובמסכת שבועות פ"ג משמע דלכולי עלמא שרי בכ"מ אע"פ שאין מפריש עתה כדמוכח ההיא דהלוקח יין מבין העובדי כוכבים דשרי לכ"ע אי לאו משום ברירה אי משום כו' מעשר שני לצפונו כו' א"ת כו' פרק נוטל מעלין המדומע כו' ואפי' דמאי אסור לתקן בשבת כדמוכח פ' במה מדליקין כו' ובד"ה איתקש כו' יהודה וכן בזבחים פרק ב"ש דרשי' כו' מדאתקש תרומה למעשר כו' ומעשר בהמה למעשר דגן כו' כצ"ל:

דף נט:

גמ' ושאינן מנוין מצטרפין לגורן כו' אם בפתח הששה יצאו כו' וארבעה מצטרפין לגורן אחר כו' כצ"ל:

בפירש"י בד"ה אף תשיעי כו' אם קרא לי"א עשירי לא יהא כו' אא"כ נעקר שם כו' העשירי עצמו הס"ד ואח"כ מ"ה ליקרב כו' שהוא חמור כ"כ כו' ובד"ה תשיעי כו' דאינו נאכל אלא במומו ובד"ה אי נמי כו' אא"כ נעקר כו' ובד"ה ודלמא כו' עצמן הס"ד ואח"כ מ"ה ירעו כו' הוא המעשר הס"ד ואח"כ מ"ה אלא לאו כו' במנין הראוי הס"ד ואח"כ מ"ה ומנה כו' דוקא הס"ד ובד"ה בפתח כו' ב' פתחים הס"ד ואח"כ מ"ה נוטל כו' באותו פתח הס"ד ואח"כ מ"ה והשאר כו' מצטרפין לגורן אחר דבמנין כו' לאפטרינהו להני משום כו' נשתיירו בדיר אלא ד' כו' בני עשורי הס"ד ואח"כ מ"ה אם אותן כו' הד' האחרונים הס"ד ואח"כ מ"ה נוטל כו' נשתיירו בדיר הס"ד ואח"כ מ"ה ארבעה ראשונים כו' בין להכא הס"ד ואח"כ מ"ה ודאי מנין הראוי כגון כו' דלא אמרינן מנין הראוי למשדינהו בין כו' הד"א ענין אחר הא כו' כן צריך להיות:

דף ס.

גמרא אין אחד עשר מקודש זה כו' משום הכי הוה ט' וי' מקולקלים כו' כצ"ל:

בפירש"י בד"ה אלא כונסן כו' הואיל ולאו בני עשורי כו' דאין הגורן קובע כו' ביחד ומוציא עשרה והשאר כו' ובד"ה בריגלה כו' הרגל הס"ד ובד"ה קרא חד כו' ונמצא דהי"ט היה עשירי כו' במנין הראוי הס"ד ובד"ה זוגות כו' לא היה רק אחד כו' להכא ולהכא הס"ד ובד"ה התשיעי כו' קרב שלמים פ"א הויין מקולקלין כו' משום דקרא לתשיעי כו' ובד"ה וכי יש תמורה דאחד עשר שקרא עשירי כו' ובד"ה אלו היה כו' אחרים הס"ד ובד"ה למנין שלו הוא קודש כו' המאה עשירית קודש הס"ד כצ"ל:

תוס' בד"ה יצאו שנים כו' ואם מנאן אחד כו' וע"כ קרא העשירי כו' מאן דאמר בגמרא עשירי למעשר כו' ספק קדוש ליקרב הס"ד ואח"כ מ"ה ועד שישתוק יש לפרש בשני כו' הב"ע דקדים חד מינייהו ואפיק לרישיה כו' עלה כמאן דלא כו' האתמר י"א לאו כו' דקרייה תשיעי להדיא דמפקא לרישא כו' הוה עקיר' כדפירש' וללשון ראשון שפיר' להכי כו' כצ"ל:

דף ס:

גמרא טעות מתקדשת כו' מה הוא מיוחד אף כו' כצ"ל:

בפרש"י בד"ה ולעשירי כו' דתשיעי למנין בהמות הוי ט' כו' דלא חייסינן למנין שלו כיון כו' ובד"ה שמיני וי"ב אם כו' ובד"ה מיוחד כו' אחד הס"ד ואח"כ מ"ה אף טעותו כו' מקודשים הס"ד ואח"כ מ"ה עד שישתוק כו' בהוא עצמו ובד"ה וטעמא דר"א הכי הוה משום כו' ובד"ה בתשיעי כשהיה תשיעי ראוי לצאת הס"ד ואח"כ מ"ה עשירי כו' דקראו תשיעי הס"ד ואח"כ מ"ה מעורבין כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה שנים בעשירי כו' לצמצם הס"ד ואח"כ מ"ה והא דתני כו' כדתנן במנחות כיון דסמיכה לא מעכבא כו' היו ממשכנין מוצאה להביא כו' מביא אשמו ולוגו ואותו כו' ופ"ג דמו"ק אמר כו' אבל אי

לאו קרא היה כו' ישראל במדבר מנודין היו ושלחו כו' פירשתי מן הבקר ואיני יודע מה מביא פר ועגל ובגמרא גבי ששה לנדבה כו' ממדינת היס כהן על ידן כו' דהא קתני לה רישא כו' שנתערבו עורות פסחיהן כו' דאיכא בפסח חיוב כו' לשם מה שהוא ופריך כו' ואזלא למיתה יקריבוהו בלא כו' ברעייה אסור להקריבו בלא כו' וההיא דמביא אשמו ולוגו אמר התם לתקוני גברא שאני וההיא כו' דבתחלת הפרשת הקרבנות כו' סמוכה ועוד י"ל כו' הד"א דשמעתין כל חד בשעת הקרבתו שמא כו' לקרבן שהוא בר סמיכה וא"ת היכי קרבי הכא כיון כו' וזה מתן אחת ומיהו יש לומר כו' דכל הניתנין כו' במתן א' יצא ובפ' התערובת דר"א סבר מסיק להו לשם עצים מיהו כו' מביא אשמו דמסיק להו לשם עצים הס"ד ואח"כ מ"ה במעשר כו' שם מעשר הס"ד ואח"כ מ"ה לתשיעי עשירי קודש כו' לשליחותיה דעשירי כו' כצ"ל:

דף סא.

גמ' וקתני מן הבקר כו' כצ"ל:

בפירש"י בד"ה דאי לא כו' א' כו' הס"ד ואח"כ מ"ה הב"ע דקתני כו' ובד"ה וכמאן כו' עקירה הס"ד ובד"ה יצאו שנים כו' והשתא קפריש תני כו' ובד"ה למאי דס"ל כו' לדידי דסבירא לי כו' אינה קריבה לאו תמורה כו' לא נקט אלא משום דיוקא כו' קרב שלמים הס"ד ואח"כ מ"ה דתני' אם כו' בד"ה לפניו כו' קדוש הס"ד ובד"ה מאי אריא כו' וקראן עשירי הס"ד ובד"ה אינו קדוש הס"ד ובד"ה פיחת עשרה שתרס אחת כו' כצ"ל:

חִדּוּשֵׁי אַגָּדוֹת – מַהַרְשָׁ"א

דף ה.

שלש מאות להיכן הלכו א"ל כו'. ר"ל למה לא כללן עם השאר ויפלו גם הם את הבכורות ולא יהיו זקוקים הרע"ג בכורים העודפים ממנין לפדיון כן פירש"י בחומש והיינו שחשדו למשה שעשה כן להעשיר לאהרן ולבניו שיקבלו כסף פדיון של רע"ג העודפים וק"ל:

שם בגיבוי כסף אתה מוצא ר"א ככר כו' עיין בכל הסוגיא בחדושי הלכות ובפירש"י בחומש:

שם גנב או קוביוסטוס כו'. פי' בערוך גנב גונב ממון או קוביוסטוס גונב נפשות עכ"ל היינו שגונב חצי כסף השקלים שקיבל מת"ר אלף או חצי הת"ר נפשות גנב שלא נתנו כלום והעלים אותן וק"ל:

דף ה:

ועוד שסייעו כו' טעונין מכספם וזהבם כו'. ר"ל לקיים מאמר הש"י ואחרי כן יצאו ברכוש גדול:

מאי רפידים וכו' ומאי לשון שטים כו' ותקראנה לעם כו' מבואר פ' חלק ע"ש:

דף ח.

ולאותו רשע לא מצינו חבר כו'. דהוא נתקלל ע"י שהסית את חוה:

[שם] וי"א מוכססין י"ל שגם הוא נתקלל על כך שהוא בנות שוח והוא מין תאנה שאכל ממנה אדם כמ"ש התוס' וק"ל:

שם אם מבהמה נתקללה מחיה לכ"ש כו'. עיין הסוגיא בפירש"י ותוספות ובחידושי הלכות:

דף ח:

באגדת דריב"ח עם סבי דבי אתונא לפי שרבים מתמיהין בדברי אגדה זו בענין נצוח סבי דבי אתונא המפורסמים בחכמה גם בענייני הקיסר עם החכם בעל הנצחון בכ"מ ריב"ח אשר עליו נאמר בזה אשרי יולדתו כנראה שהיו מנצחים זה את זה בדברי היתול ושקר כמו שהם בעצמם מעידים ע"ז שא"ל נימא מלתא דבדיאי ושיהיה ריב"ח מוסר נפשו לקטלא על דברים כאלו גם התלמוד שמזכיר כל דבריהם שלפי הנראה אין בהם לא חכמה ולא מוסר ודבר שפתים אך למחסור דלא עדיפי מספר בן סירא שאסור לקרות בו ומקרי ספרים חיצונים וע"כ נתתי לבי לדרוש על כוונת דבריהם שהם באמת משל ומליצה בדברי חכמה ואמונה בתורתנו שבא החכם בעל הנצחון ריב"ח לווכח עם הכופרים סבי דבי אתונא כדרכו של ריב"ח בכ"מ עם המינים לווכח עמהם באמונת תורתנו במליצה וברמיזת אצבע בעלמא כדאמרינן פ"ק דחגיגה אחוי ליה ידו נטויה כו' וא"ל קיסר לריב"ח כו' אמר גברא דלא ידע מאי דמחוי ליה במחוג יחוי קמי מלכא אפקוה למין וקטלוה כו' ע"ש וכיוצא בזה הכא שהיה מוסר נפשו לקטלא באם לא יבין משל ומליצת דבריהם ואם הוא ינצח אותם לא בקש רק שיאכלו בספינתו ואתה המעיין ראה כוונת דבריהם כפי אמונתינו שבאו לווכח ברמז עם החכם ריב"ח מענין לענין מתחלת אמונתינו בקבלת התורה ומעלת ישראל ודבוקם ביי' והנבואה והחכמה אשר בהם יותר מבשאר עובדי כוכבים וענין החורבן ונצחת התורה ואריכות הגלות ושכר ועונש והשארת הנפש ומי יהי' בבוא משיחנו בב"י א"ם הקושיות בכלל מה הוא ענין שבאו לנצח זה את זה בדברי הבאי ושיבושים לפי הנראה וע"ק מה ענין שהוא אמר בעינא למגמר כו' והם השיבו אי הכי נבעי מינך גם ק' כיון שהם אמרו לו אימא לן מילי דבדיאי א"כ כשא"ל בסילתא דכודנייתא מאי קא"ל מי איכא סילתא כו' וכודנייתא מי ילדה כו' מבואר שהשגת עיוני קשה גם המעשים אינם שלמים אם לא ע"פ התורה שהיא התחלה לדרכי ה' ממדרגה למדרגה ובזה יש לאומה ישראלית מעלה עליונה בחכמה ובמדות יותר מכל עובדי כוכבים לפי שכל עיונם ומעשיהם של העובדי כוכבים אינן רק לפי חכמת הטבע ולא כפי דת האלהית ומזה מבואר בשמעתין שדברו בחכמת היצירה וטבע התרנגולת לכ"א יום וכנגדו באילן לוז כו' הזהב והארי כו' לג' שנים כו' וכנגדן באילן בנות שוח נחש לז' שנין ולאותו רשע לא מצינו לו חבר וי"א מוכססין בנות שוח לגירסת התוספות ובזה פליגי חכמי ישראל וחכמי עובדי כוכבים שח"י אומרים נחש לז' שנין שאף לפי יצירתו וטבעו היה לג' שנים בכלל שאר חיות שהוא מין חיה הנה לפי התורה וחכמת אלהית נשתנה יצירתה וטבעה ונתקללה לז' שנים על ידי רשעתו וע"כ אין לו חבר ביצירה והי"א מחכמי ישראל שגם בנות שוח מין א' הנקרא מוכססין נתקלל לז' שנים שהיה ג"כ לכתחלה לג' שנים כפי הטבע כשאר מיני בנות שוח אבל נתקלל שממנו אכל אדם הראשון והביא שוחה לעולם ונקרא ג"כ בנות שבע ע"ש שהביא ז' ימי אבלות לעולם כדאמר בב"ר ומזה כי לעת הקיסר היה כחכמי עובדי כוכבים כפי חכמת היצירה לג' שנים כשאר חיה ורבי יהושע ב"ח השיב לו כפי חכמת אלהית וא"ל דאנן חכימנן בזה טפי כפי חכמת אלהית וא"ל הקיסר א"כ זכינהו לחכמי עובדי כוכבים ומזה כשא"ל אנא חכימא דיהודאי כו' דהיינו שיש בידו חכמת אלהית אמרו לו א"כ איך אמרת שבאת למגמר מינן אדרבה אנן נבעי מינך כיון שלפי דבריך אתה יותר חכם מינן שיש בידך חכמת אלהית והשיב להו לחיי כו' ובזה הענין בא עתה לווכח עם סבי דבי אתונא דמי מהן שלא יבין דברי חבירו וחכמתו ברמיזות הוא מנוצח כמ"ש לעיל ולזה א"ל לחיי כו' שאני מוותר נגדכם לפי שיש בידי חכמת אלהית ועליה אני בוטח שלא תנצחוני ואם תנצחוני שלא אשיב לכם הנני בידכם לקטלא אבל אם אני אנצח אתכם בחכמת אלהית אשר אתי לא אבקש מכם רק זאת אכלו כו' ואמר שהתחילו הם לשאול:

הא' ההוא גברא כו'. והוא מבואר שאלו המינים כפרו במעלת ישראל ובחכמה אשר להם ע"י תורת אלהית שנתייחדו ישראל ליתנה להם יותר מכל שאר עובדי כוכבים וע"י התורה נעשו ישראל בת זוגו ובת מזליה של הקב"ה כמפורש בכמה כתובים והם כפרו בזה וזה שהביאו לו משל בדרך ארץ גברא דאזל יבעי איתתא ולא יהבו ליה מאי חזי לאזיל היכא דמידלי כו' דודאי אינו אזיל להיכא דמדלו מיניה דמכ"ש לא יתנו אותה לו אבל אזיל לייותר שפלה מהראשונה דאולי אותה יתנו לו וכן הוא הדבר הזה שכבר החזיר התורה לכל העובדי כוכבים כמ"ש וזרח משעיר גו' מאי בעי בשעיר ומאי בעי בפארן כו' ולא קבלוה וא"כ ע"כ מה שהלך אחר כך לישראל שיקבלוה לא משום דמדלי מינן אלא שהם יותר שפלים במעלה והשיב להם משל נמרץ בזה שהתורה נמשלה למסמר נטוע וליתד תקועה יתד שהכל תלוי בה ואין לתקוע יתד למטה בכותל כי אין ראוי לתלות בו שום דבר אבל יש לתוקעו למעלה בכותל במקום שאפשר לתלות בו כל דבר כן הוא התורה שהיא יתד שכל העולם תלוי בה וע"כ נצטרך לתקוע אותו למעלה מן העולם דהיינו באומה הישראלית שיש להם אחיזה בעולם העליון בצורת יעקב החקוקה תחת כסא הכבוד ובנשמתן שקבלו אותה בהיותם שם כדכתיב אשר איננו פה וזה שסיים דמתרמי ליה בת מזליה הם ישראל שאין להם מזל בשמים כמו שיש לשאר עובדי כוכבים דכאו"א מזל בשמים אבל הם בת מזלו של הקב"ה כמ"ש יעקב חבל נחלתו גו' והוא למעלה מן השמים כמ"ש על ויוצא אותו החוצה גו' דהשתא היתד אשר עולם התחתון תלוי בו עליו דהיינו התורה הוא תקוע בישראל אשר הם למעלה מן השמים וא"כ מה שהחזיר התורה לכל העובדי כוכבים לאו היינו מטעם שאמרתם שהרי לא אפשר היה לתקוע היתד בכם למטה שא"א היה לתלות עליו כל העולם אבל מה שהחזיר התורה לעובדי כוכבים גלוי וידוע היה לפניו שלא יקבלוה כדאמרינן במדרשות וריב"ח לא היה חש להשיב להם במשל הזה רק על שאלתן במשלם:

הב' שאלו לו כלפי מ"ש בכ"מ שהתורה ניתנה לישראל במתנה דר"ל כדרך הנותן לחבירו שהוא מקנה לעולם ולא כמלוה לחבירו שאינו רק לזמן שהתורה ניתנית לנו לעולם בלי זמן אבל אלו הכופרים אומרים שאינה דרך מתנה רק דרך הלואה ושאלה ליבטל לזמן וז"ש גברא דאוזיף לחבריה פ"א וטרפו שלא שלם לו ולא קיים הבטחתו לשלם לזמן קבוע הנקבע לו מאי חזא דהדר יזיף ליה דודאי אינו מלוה לו שנית הנה גם אתם בית ישראל שהתורה נתנה לכם רק דרך הלואה ואתם טרפו לו שלא שלמתם אותה לו בזמן שקבע לכם בהיותכם על אדמתכם שעברתם על מצותי ועוד היום אין אתם מקיימין את המצות בגלותכם מאי חזא דהדר יזיף לכם כמו שאתם אומרים שיהיה כן לימות המשיח שנאמר וכרתי את בית ישראל גו' ברית חדשה דכיון שאין אתם פורעים לו הישן למה יזיף לכם ברית חדשה לימות המשיח. והשיב להם גם בזה משל נמרץ גברא דאזל לאגמא כו'. ר"ל מי שישלח עבדו להביא לו מאגמא סך ידוע קנים והנה הוא הלך וקטל קנים ככל מצות אדונו עליו אך אחר שמחברם באגודה ולא יוכל לשאת את כולם ביחד למקומם שקבע לו האדון ולפי שאין ראוי לפחות ממצות אדונו ע"כ הוא ממתין עד דמתרמי לו לעזרו שיוכל לשאת אותן למקום שקבע לו אדוע וכדי שלא יבטל ממלאכתו הוא מוסיף וקטל ואנח עילויה כן הוא הדבר הזה שאנו עושים מלאכתנו דהיינו שאנו לומדים כל התורה כמצות השם יתברך ברוך הוא עלינו שהוא למיון קטל הקנים אך שא"א עלינו לשאת עול המצות כולם ביחד שיש מהם שתלויים בארץ ובמקדש על יבא משיח שהוא העוזר לנו לישא עול המצות במקום הנקבע לנו דהיינו בארץ ובמקדש והיא הברית החדשה שאמר שאז נוסיף חלק בעיון כמ"ש כולם ידעו אותי גו'. וכשראו המינים שלא נצחו אותו בויכוח הזה א"ל שהוא יאמר מלתא דבדיאי שהענין שקר והוא רמז ע"ד חכמה וע"ז אמר הכתוב הצילני משפת שקר מלשון רמיה גו' דהיינו ממה שבקשו אלו הכופרים לדבר עמו בשפת שקר שהענין שקר כפי הדבור וגם הוא לשון רמיה ע"פ מרמה וחכמתם הצילני מהם מקטלא שאוכל לנצחם:

הג' שאמר להם במשל נמרץ במילי דבדיאי כודנייתא דילדה כו' וע"פ מ"ש פ' מקום שנהגו הוא ענה גו' פסול היה והביא פסול לעולם דכשם שהפרדה אינו זרע שיקרא ע"ש אביו שהוא בא מן הסוס והחמור גם אין לו זרע כך העובדי כוכבים פסולים הם ואין להם זרע שיקרא ע"ש אביהם דאין להם יחוס אב ז"ש בהם וזרמת סוסים זרמתם דהיינו כענין הזרמת שיש לסוס עם החמור שבא מהן הפרדה ולפי שכבר אמרו לו שאין גלות לישראל עוד והברית החדשה פירשוהו שלא נאמר על ישראל רק על אמונתם כמ"ש המינים וע"כ א"ל כודנייתא דילדה והוי תלי לה פיתקא כו' דהיינו שטר צוואה שיפרעו בניו למי שהלוה בבית אביהם מאה כו' וזה משל דודאי זה אינו שאינו מלוה לפרדה כיון שלא יהיו לו בנים לפרוע מהם כן הענין עובדי כוכבים שנדמו לפרדה הזאת שאין לה בנים נקראים על שם אביהם ליתבע מהם הפרעון וא"כ ע"כ ברית חדשה לא עליהם נאמר ליתן אבל לישראל ראוי ללוות שיוכלו לפרוע ע"י בניהם שנקראו ע"ש אביהם לעולם שהשם יתב' מעיד עליהם. וא"ל כודנייתא מי ילדה כו' שהם לא הבינו הנמשל מזה. וא"ל הי ניהו מילי דבדיאי שהרי בזה אתם חפצים לדבר במשלים במילי דבדיאי ובזה נצחם במה שלא הבינו כאן דבריו לפי הנמשל ולכך לבסוף אייתינהו למיכל כו' אך כשראו שהוא נצחם במה שלא הבינו באו הם לשאלו ג"כ במילי דבדיאי אולי יוכלו לנצחו שלא יבין גם הוא דבריהם. וא"ל מלחא כי סריא במאי מלחי ליה כו' מבואר כי הברית אשר לו יתב' עמנו הוא הברית לעולם כמו המלח שהיא הדבר המתקיים לעולם וכמ"ש ברית מלח עולם כו' אבל הכופרים אומרים שאינו לעולם וכבר ביטל הברית עמנו בהיותנו בגלות המר ואותם לקח לעם תחתינו וז"ש מלחא כי סריא כיון שהברית מלח אשר עמנו סריא ואינו קיים בגלות במאי מלחי ליה שוב להתקיים לעולם וע"ז השיב להם ורמז להם ע"פ כוונתו לעיל וא"ל בשליא דכודנייתא שהעובדי כוכבים נדמו לפרדה כי לפי שלימו הם להיות בטל הברית עם ישראל ולקיים הברית עם העובדי כוכבים אמר כי הם כמו הפרדה שאין לה שליא למלוח בה לעשות דבר המתקיים שאין להם זרע נקרא ע"ש אביהם כמ"ש וא"א לקיים הברית עמהם לעולם אבל ישראל שיש להם זרע אחריהם יתקיים בהם הברית לעולם כמ"ש באברהם והקימותי את בריתי וגו' ובין זרעך אחריך לדורותם לברית עולם וגו' וז"ש שאין שליא לכודנייתא ואין לכם זרע אחריכם להיות מתקיים בכם הברית אבל המלחא והברית שלנו ודאי לא סרח והוא קיים לעולם לזרעינו אחרינו. וא"ל עוד בני לן ביתא באוירא כו' שא"ל הגם בהיות ישראל על אדמתם ובית המקדש בנוי היה לכם מעלה יתירה שהיה רוח הקודש באהלכם והייתם דבקים בה' אלהיכם אבל מאז אשר נחרב הבית וגליתם משם הייתם נפרדים ממנו כי מי יבנה לכם ביתא באוירא שישכון עליו רוח הקודש משם שהרי אין לכם בארץ מקום לבנות בית שהוא ביד שונאכם והיה התשובה אמר שם תלה ליה בין רקיעא כו' הראה להם דבכל מקום נמצא הקב"ה לצדיקים כמ"ש למה נקרא שמו מקום שבכל מקום שהצדיקים עומדים שם הקב"ה נמצא להם שנאמר בכל מקום אשר אזכיר את שמי וגו' ובכל גלות וגלות הוא דבק עמנו באויר רוחני מבלי בית הבנוי מחומר גשמי אבל אתם אסיקו לי ליבני וטיני כו' ר"ל אתם שתאמרו שנפרד ממנו והיה הדבקות בכם הנה אסיקו לי ליבני וטיני כו' כי אין עמכם דבר רוחני הנדבק לכם רק דבר גשם וחומר. וא"ל עוד מציעותיה דעלמא כו' שא"ל שאף שכן היא שדבקותכם באויר רוחני בלא בית היינו במקום הקדוש בירושלים שהוא במציעות העולם וכמ"ש וזה שער השמים שמשם שפע החכמה ירדה לכם אבל אתם שאינכם שם במקום ירושלים אין עמכם שפע החכמה והשיב וזקפה לאצבעותיה הכא ר"ל כי אין עולם מקומו אבל הוא מקומו של עולם ואין לו גדר במקום כי הוא אינו גשם ובכל מקום שכינתו שרויה כמו במציעותה של עולם אבל הכופרים אלו האמינו בגשם ולכך לא הביע לדבריו וא"ל ומי יימר והשיב להם אייתו כו' כיון שאתם מאמינים בגשמות וכדברי הקיסר פ' א"ט לריב"ח הנה אייתו לכם אשלי למדוד על מקום שכינתו במציעותיה דעלמא אבל אנו מאמינים שאינו גוף וכל העולם במקומו ואין כאן מקום מציעות לשכינתו. עוד א"ל אית לן בירא כו' הבאר הזה רמז למקום ששואבין ישראל רוח הקודש כדאמרינן שמחת בית השואבה שהיו שואבין משם רוה"ק ונאמר כי אותי עזבו מקור מים חיים וא"ל הנה הבאר שהיה לכם הוא עתה חוץ מהעיר שלכם דהיינו חוץ מהעולם שכבר עלתה השכינה למרום

בחורבן הבית כדאמרינן בעלמא ואי אפשר לכם להוריד אותו הבאר שמחוץ לעיר אל העיר אבל באורות ומזלות העובדי כוכבים הוא בתוך העיר דהיינו בעולם כגלגל המקיף ואשר משם יבוא להם שפע ברכתם והשיב אית לן חבלים חזקים להורידן אף מחוץ לעיר דהיינו ממרום ע"ד יעקב חבל נחלתו ואמרו במדרש צדיקים יירשו ארץ וגו' וכנגדן עמדו ז' צדיקים שהורידו שכינה לארץ ואלו הן אברהם כו' על דכתיב וירד ה' על הר סיני אבל לכם ודאי לא היה אפשר להוריד מחוץ לעיר לאין לכם לעשות רק חבלים פחותים עשויים מפארי שהן רשעי עובד כוכבים שנדמו למזון המעורב בפארי וסובין. ועוד א"ל אית לן ריחייא לתבירא כו' רמזו לו שהיה לכם לישראל ריחיים משלחן גבוה מיום שהייתם לו לעם כענין שאמרו שחקים שבו שוחקים מן לצדיקים וכל זמן שהייתם בארץ הייתם אוכלים משלחנו ע"י הקרבנות והרי עתה אתם גולים משלחן הזה כמ"ש ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם ונשבר לכם ההוא ריחייא והשיב להן כרוכו כו' מהידוע כי הצדיק נמשל לצור כמ"ש אברהם ושרה טומטומים היו שנאמר הביטו אל צור וגו' אביכם וגו' דר"ל אף שהיו טומטומים מבלי טבע ההולדה כצור הזה הביטו אליו שע"י מעשיהם הטובים נשתנה טבעם והולידו וז"ש כרוכו לן כו' דודאי במעשיכם א"א לשנות טבע הצור ולעשות ממנו חוט אבל צדיקים שלנו שבכל דור שנמשלו לצור הם בעצמם החוט לתפור ריחייא הנשבר כמ"ש ג' פרנסים טובים עמדו להן לישראל המן בזכות משה הבאר בזכות מרים הענן בזכות אהרן והם היו לנו חוט המשולש לתפוס הריחיים להיותע זוכין משלחן גבוה וכ"ה בכל דור כמ"ש ברבי חנינא בן דוסא כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא כו'. ועוד א"ל מישרא דסכינא כו' ר"ל דיש לכם הרבה מונעים אשר מונעים אתכם מלבא אל השלמות והן הן הסכנות והצרות שבכל דור ודור שנדמו למישרא דסכינא המונעים האדם מלילך למקום מגמתו לדרך שם והשיב להם ע"פ מ"ש בפ"ק דב"ק משלחי רגל השור והחמור כל העוסק בתורה ובג"ח זוכה לנחלת יששכר דכתיב ביה חמור גרם וכיוסף דכתיב ביה עמים ינגח יחדיו וגו' והיינו שע"י ג"ח ותורה נבא אל השלמות שמצילים אותנו מהצרות והסכינים בקרן השור וחמור כיוסף ויששכר או שרמז להם על קרנו של המשיח וחמור ע"ש עני ורוכב על החמור שהוא יצילנו מכל המונעים שלא להגיע אל השלמות. ועוד אייתו תרי ביעי וא"ל הי זוניתא כו' ע"ד שאמרו בשמעתין תרנגולת לכ"א יום וכנגדו בלוז ואמרינן שרמז ירמיה מקל שקד אני רואה שהם כ"א יום מי"ז בתמוז על ט' באב והם רמזו לו ימים אלו בזוניתא אוכמתא ע"ש הגלות ולפי שיש עוד כ"א ימי סליחה ושמחה מי"ט ראשון של ר"ה על כ"א תשרי שהוא הושענא רבה יום גמר החתימה כדאיתא במדרשות והוא שרמז לו בזונתא חיורתא נ"כ ע"ש ליבון עונות וכך א"ל הרי תרי ביעי שהתולדה מב' זוניתא הן כולן לבנים ואין ניכר איזה מהשחורה ואיזה מהלבנה כן אין לכם היכר כי מקרה א' יקרה את כולן שהפורעניות והטובות שוים בימים בשיעור א' זה כזה כ"א יום כן ואין כאן מקום תקוה לכם והשיב בלוגמא זה עיזי אוכמתי כו' הן ב' שעירים שהביאו ישראל ביה"כ החיורתא היא שהיתה לה' והאוכמתא שהיתה לעזאזל והגבינה שהיא התולדה מהן שניהן לבנים שגם השעיר לעזאזל היה מלבין עונותיהם של ישראל שנאמר ונשא השעיר וגו' וכמ"ש שהיו קושרין בההוא שעיר המשתלח חוט של זהורית וכיון שהגיע למדבר היה מלבין וכן הוא הענין בב' זוניתא שהיו שניהם תולדותם לכ"א יום ותולדות שניהם היו ביצים לבנים כי הנה שני שיעורים כ"א יום נ"כ תולדותיהן שוין בליבון כי כמו שהכ"א יום שמר"ה עד הושענא רבה תולדות ליבון עון וכפרה עליהם כן גם ימי כ"א יום פורעניות מי"ז בתמוז עד ט' באב היה תולדות ליבון עונות כי הצרות ויסורין מכפרין כמ"ש הגלות מכפר. ועוד אמרו ליה ורנינא למית מהיכא כו' שאלו הכופרים לא האמינו בהשארת הנפש אבל האדם קונה שלימות שלו בעה"ז וע"כ אמרו הנה שיש לכל איש מישראל לדבקות נפשו באלהים בהיותו חי בבוא משיח להשלים שלמותו אז במעשים אבל רנינא שהם כלל ישראל בגלותם שכל ימיהם בצרה ע"ש והיית אך עשוק ורצוץ כל הימים שהוא מת בגלותו מה שלמות יגיע לו בתורתו ובמעשיו ולהיכא רוחו ונשמתו נפיק להשיג שלמותו והשיב להם ע"פ אמונת תורתינו למהיכא לעל הנשמה ר"ל שהנשמה היא נצחית לפי מעלתה למהיכן דבאה דהיינו מתחת כסא הכבוד להתם נפיק במותו כמ"ש והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים שיש לה שם השארות נפש לזמן התחייה. ועוד א"ל בסוף דבריהם בענין האמונה באחרית הימים שהעידו עליהם הנביאים שיאבדו העובדי כוכבים וישראל ישארו לחיים וע"ז לימו ישראל לכלי שפל כמ"ש נבלע בגוים ככלי אין חפץ וגו' דר"ל דבגוים נבלע כך אבל הוא יתב' ב"ה חפץ בהם שקראם ארץ חפץ ונאמר כי חפץ ה' בך ואמרו כל הגוים שזה החפץ לא שוי' חביליה שהעולם מלא כזה מהם יאבד בשביל ישראל כאשר יורו הנביאים ע"ז. והשיב להם אייתו כל חד בוריא כו' הם כלים שפלים אשר העובדי כוכבים נמשלו בהם שנמשלו לקש שעשו מהם המחצלות השפלים האלו והן ודאי אינן שוין חבילייהו לסתור האדם את ביתו בשבילם אבל עמו ישראל שהם חפץ וכלי חשוב בעיניו ית' ב"ה במ"ש ואתם תהיו לי סגולה מכל העמים וגו' לימה אותם לכלי סגולה וחביב הניתן באוצר מכל שאר העמים שאינן רק ככלים פחותים שאין האדם חש ליתנן באוצר וראוי בשביל חפץ וכלי כזאת החביב ונתון באוצר שיסתור האדם ביתו להשיגו כן ראוי שיסתור ויאבד יתב' ב"ה כל העולם בשביל ישראל החביבים וסגולים לו מכל העמים וה' יראנו נפלאות מתורתו אמן:

דף לא.

ר"י ור"ש אומרים בין כך כו'. שנאמר שובו בנים שובבים לפי פירש"י ניחא למייתי גם שעשה עבירות בפרהסיא דהיינו שובבים קאמר קרא שובו לקבלו אבל לפי' התוס' שם שעשה דברי חבירות בפרהסיא לא ידענא מאי ראייה וק"ל:

שם רב הונא ב"ח איצטריכא ליה שעתא כו' פירש"י שהיו חכמים צריכין לו לשאול ממנו הלכות עכ"ל ועי"ל דאצטריכא ליה שעתא מחמת דבר מה להיות גבאי וק"ל:

דף לא:

במשנה נמכרין באטליז ונשחטין באטליז ונשקלין כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה חוץ מן כו' דאין נוהגין בזיון בדבר כו' כצ"ל:

דף לב.

בפירש"י בד"ה אלא כו' להקדש הס"ד ובד"ה הניחא כו' מזבח לא היו כו' לאחר שחיטה הס"ד ובד"ה אלמעיקרא כו' טפי ופריך הס"ד ואח"כ מ"ה שהנייתן כו' ומעשר בהמה הס"ד ואח"כ מ"ה לא תפדה כו' ליל כהן הס"ד ובד"ה השיב אבידה כו' קמיירי הס"ד ובד"ה מאי ברייתא כו' ושניה מברייי' עכ"ל ובד"ה מאי קאמר כו' מבליעו הס"ד ובד"ה הלוקח לולב כו' פירות שנלקטו בשביעית כו' ובד"ה התם כו' ואינו ניכר שהבליעה כו' ובד"ה והיה הוא כו' קרא למכור דומיא כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה במעשר כו' אפילו לרבא דשרי לגלול כו' ובד"ה מבליעו בחלבו כו' הבשר אלא החלב והעור כו' כר"ע דשרי לעובד כוכבים כו' ובד"ה א"כ מעשר כו' ופריך אסור למה כו' ולמריעות שלשים יום כו' כצ"ל:

דף לו.

על שיעלו בעלי תריסין כו'. עיין פירש"י ובערוך פירש בעלי תריסין כמשמעו שהיו מלכי יון מפקידים עם מלכי ישראל ונשיאיהם לעזור אותן וליתן אימתן כו' ע"ש וכן משמע בפ' תפלת השחר שאמרו דלא ליתי עבדי דר"ג ולצערי לרבנן וק"ל:

דף מד:

א"ל באודנא כו'. פירש"י אפי' בתוך אזנה הייתי מטיל כו'. עכ"ל ועי"ל דקאמר באזנה כלומר דהיינו מן הצד ולא כנגדה כדלקמן הך אתתא לא תיקום להדיא באנפי ינוקא ואגיסא לית לן בה ואפילו אתתא קאמר כמ"ש התוספות לקמן וק"ל:

שם אימתי לא יהיה בך עקר בזמן שבבהמתך כו' דלפי פשוטו ה"ל למיכתב לא יהיה בך ובבהמתך עקר ועקרה דהכי קאמר לעקר ועקרה לא קאי אלא אבך ובבהמתך בזמן שבבהמתך וריב"ל דדריש דלא יהיה בך עקור מן התלמידים כו' דלפי פשוטו מלת בך מיותר דלא ה"ל למיכתב רק לא תהיה עקר ועקרה ועוד דכולה קרא יתירא הוא דכבר כתיב ובירך פרי בטנך וגו' שגר אלפיך וגו' דבכללו ודאי שלא תהיה עקר ועקרה ובבהמתך וע"כ דרשו מיניה עקור מן התלמידים דהיינו שיהיה לימודך עושה פירות בתלמידים הגונים וכן תפלתך עושה פירות ונשמעת ומלת ב"ך רמז בזה שהלימוד ותפלה תלוים בכ"ב אותיות התורה כמ"ש בנגילה ונשמחה בך וגו' ואימתי בזמן שאתה משים כו' עיין בתוספות ובחלושינו במסכת חולין וק"ל:

דף נ.

כל כסף האמור בתורה סתם סלע כו'. ר"ל כל שקל כסף סתם האמור בתורה סתם היא סלע ולא כאיכא דקרו לקנטרין תיקלא וכן הוא בהדיא בב"ר אר"ח כל שקלים האמור בתורה סלעים כו' וכן מוכח דהא בלומיא דשקל כסף דעפרון מיירי אבל כסף סתם האמור בתורה ואינו מפורש ביה שקל אינו סלע אלא דינר כפירש"י בהדיא לקמן ובפ"ק דקדושין אך יש לדקדק לפי זה מאי קאמר דנביאים הוא ליטרין ולכאורה הכתוב ביחזקאל מכחש זה דכתיב והשקל עשרים גרה כ"ה שקלים וגו' המנה יהיה לכם והוא שיעור שקל של תורה וכ"ה שקלים הוא מנה של תורה שהיה כפול ועוד הוסיפו עליה שתות כמו שמפורש בפ"ק גם מה שא"ל הקב"ה ליחזקאל ומאכלך אשר תאכלנו במשקול עשרים שקל ליום וגו' ואי הוה שקל דנביאים ליטרא דהיינו כ"ה סלעים אין משקל עשרים שקלים לחם צר ליום אחד לאדם א' דה"ל עשרים שקל עשרים מנה של חול ושיעור אכילה של כל אדם הוא כ"ה סלעים שהוא מנה ולרבי עקיבא פרס דהיינו י"ב סלעים ואני כמו ששנינו פ"ח דפיאה ומפרש בירושלמי ואכלו בשעריך ושבעו תן להם כדי שישבעו וצ"ע ודו"ק:

קינטרין כו'. פירש"י הכא מאה סלעים אבל בפרק הפועלים פירש"י קינטרין משקל גדול צענטינ"ר מאה מנה עכ"ל וראיתי בתרגום ירושלמי ככר זהב טהור קינטר זהב דכי ויש לכוון בזה פירש"י לפ' הפועלים דככר של קודש כפול היה ק"כ מנה ואברהם ככר של קודש נתן לו ולפי שבאותו זמן עדיין לא הוסיפו שתות הרי ככר של קודש ק' מנה ומה שיש לדקדק עוד בזה עי' בחידושינו פ' הפועלים:

דינרא הדרייני טורייניס שייפא. פירש בקונטרס כו' שייפא שם המלך כו' עכ"ל היינו פי' בקונט' במס' ע"ז פרק ר"י מיהו גם שם לא פירש שיפא שם המלך ע"ש:

דף נה.

למה נקרא שמו ירדן שיורד מדן כו'. אע"ג דבימי משה נקרא ירדן ולא נקרא לשם דן עד שכבשו אותה בימי השופטים כמפורש בקרא מצינו דכתיב קרא לעתיד כדאמרי' פ"ק דכתובות חדקל ההולך קדמת אשור כו' ומי הואי אלא לעתידה כו' ע"ש:

דף נז:

חזירין שבמקומנו כו' פעם אחד נפל ארז כו' פעם אחד נפלה ביצת כו'. הגם כי יש להאמין כל אלו הדברים כפשטן מ"מ ודאי דלא נכתב בתלמוד רק להורות על המכוון בעניינו כמ"ש באגדת דפרק הספינה ולסבי דבי אתונא ונראה בזה ע"פ מ"ש דיש בישראל שינוי ריבוי לעות כמספר ס' ריבוא שהיו עם ישראל במדבר ולפי שיש בנדלי כל דעה לימין ולשמאל שהם לטהרה ולטומאה לימה אותם לחזרת שהוא חסא כדאמרינן פרק כל שעה שתחלתו רך וסופו קשה רמז כי מתחלה לעותם נגד טומאה ולסופו נגד טהרה כי בקושי באו אליה וזה שאמר כי יש לכלל ישראל ס' ריבוא קליפות הטומאה בתחלה והיינו בבית המסס שלו מקום המאום מלאה שיקוצים במצרים שהיה שם תולדותם שע"ז נאמר פרו ורבו וישרצו וגו' כשרצים הללו מר אבל סופן כשבאו למדבר נגד התורה שהיא נגד ימין כמ"ש מימינו אשדת וגו'.

ושאמרו **פעם א' נפל ארז כו' ועברו כו'.** כלפי מ"ש בנדרים דפלפול וחידוד של התורה לא ניתנה רק למשה אבל הוא בעין טוב נתן לישראל ולתלמידיו גם פלפול התורה וע"כ לא יבא שום תלמיד לעומק ושורש ענין בלי רב המלמדו כמו משה ליהושע ויהושע כו' וע"ז אמר כשמת משה שהוא הארז האחד שנפל אז אח"כ עברו עליו מדור לדור על ט"ז קרנות שהוא משל לט"ז דורות דמקבלין זה מזה על חידושו ופלפולו שניתן כבר למשה.

ושאמרו **פעם אחד נפלה ביצת בר יוכני כו'.** כלפי מ"ש פרק שתי הלחם שהתורה נמשלת לצפור דרור וכמ"ש בהך דפרק הספינה דחזינן ההיא צפרתא כו' ומדמה להתורה בכללה לצפור הזה בר יוכני שהוא גדול הערך כמ"ש בתורה ארוכה מארץ מדה וגו' והביצה ממנו היא דמיון הלוחות י' דברות שהם כלל התורה וכמ"ש בשם רב סעדיה שכל התורה נכללת בעשרת הדברות וקאמר דפעם אחד נפלה כו' דהיינו שבירת הלוחות בעון העגל וטבעה ס' כרכים כו' נוזמא קאמר כמ"ש התוספות בכמה דוכתי דמנין ס' בכל מקום לאו דוקא והוא משל לעונש כמה דורות כמ"ש שאין לך פקידה שאין בה מעון העגל וכן ושברה ג' מאות ארזים לאו דוקא אלא לכמה גדולים שנמשלו לארזים שנענשו בעון העגל וכמ"ש בבני אהרן דמתו מחמת בעון העגל ולמסיק דההיא מוזרתא היא ביצה שאינה טובה ואינה עושה פרי רמז על הלוחות הראשונות שלא עשו פרי שלכך נשתברו לפי' לא נאמר בהן טוב כמ"ש סוף פרק הכונס מפני מה לא נאמר ט' בלוחות ראשונות כו' ע"ש ודו"ק:

רַשַּׁיִשׁ

דף ב.

גמרא ת"ש רי"א כו' מעלין אותו בשויו כו'. כנ"ל וכן ברש"י ל"ה מלרבי יהולה:

רש"י ד"ה אימא ליקנסיה. לפדות העובר מן העובד כוכבים. ר"ל כמו שהוא בילי העובל כוכבים. לולאי יכול לפלותו אף שאינו ברשותו ללא גרע מפולה פ"ח של חבירו לפליונו פלוי לקמן (יא) וע"ש בתוספות. ומש"כ וליתנו לכהן ר"ל הפליון:

רש"י ד"ה והנותן לו בקבלה. הואיל וחציין לעובד כוכבים דפטור מה"ב. כנ"ל:

תד"ה אבל. דעתיד להוולד כו'. כנ"ל:

תד"ה ונותן. ואי איירי בפטר חמור כו'. אבל ברייתא זו שנויה בתוספתא ברפ"ב גבי פרה:

דף ב:

גמרא (בסה"ע) ת"ש רי"א המקבל כו' מעלין אותו בשויו כו'. כנ"ל:

שם וחכ"א כ"ז שיד כו'. ל"י מלוע הוסיף כאן לאתויי הא לחכמים יותר מלעיל:

רש"י ד"ה אלמא טעמא. ולר"י מותר. קשה להא ר"י א"ל לכשתלל (בסיומא לברייתא) אלמא לאם היתה יוללת היה מולה. וראיתי בתוספתא פ"ב למסכת עבולת כוכבים לליתא שמה להאי סיומא לא"ל לכשתלל. ואפשר לרש"י מפרש לזה הוא הוספת הגמרא לפרושי טעמא לר"י:

דף ג.

גמרא דיקא נמי דקתני קונסין אותו עד עשרה בדמיו. מפרש"י מוכח שהיה הגי' לפניו לקתני נותן כל למיו לכהן:

רש"י ד"ה או לאו דוקא. דלא קנסינן ליה כולי האי. כה"ג אשכחן בריש עירובין בשלמא לב"ק גוזמא ע"ש. ומש"כ א"נ טפי כו'. עי' לקמן (ר"ל יז) בפירושו:

רש"י ד"ה ת"ש. מדגבי עבד כו' ש"מ דוקא קאמר כו'. לכאורה יש לפרש אלרבה לפשיט לל"ל קאמרי מלנקיט הכא עשרה והתם מאה ועליין לא ילע סברא לחלק ביניהם. ולחי שאני עבל כו' ולכן איכא למימר לתרוייהו בלוקא נקטי. ועי' בפירושו בגיטין ובתוספות שם:

רש"י ד"ה כל מקנך תזכר. אם כל המקנה שלך תזכר יהא שלי. כנ"ל. ור"ל למלת לי הכתוב ברישא שב נמי ע"ז. ומש"כ אם זכר תקלישנו (כנ"ל) זהו ליתר ביאור מן תרגום אונקלוס:

תד"ה ור"י. דהנהו דמו אהדדי דזהו ענין אחד. כנ"ל:

תל"ה ר"ח (בסופו). אפי' גרס רבא בשמעתא לפי שהוא בתר ר"ח. נראה לר"ל ללפיכך ליכא למיגרס רבה. ועמש"כ בס"ל במנחות (קו) ע"ל:

דף ג:

גמרא יתר עליהן אדם עיניו שתיהן גדולות כו'. ר"ל וחשיב שם בתוכן עיניו כו'. והוא שם (מל) במשנה:

שם אבל בהמה שתיהן גדולות כו'. נמי ל"ה מומא. ר"ל כמו שאר מומין לחשיב התם במה שיתר עליהן אלם:

שם ר"מ בר רחל ה"ל חיותא כו'. כנ"ל ותיבת ההיא נראה למחוק וכן ליתא ברא"ש:

תד"ה דקא. ומשני אפשר כדרב יהודה. כנ"ל:

בא"ד ולאידך לישנא דמפרש כו'. כנ"ל:

תד"ה כהנים. לא הזקיק הכתוב כו'. כ"נ לנ"ל:

דף ד.

גמרא אלא א"ר ה"ק כהנים ולוים פטורין הן עצמן כו'. כנ"ל:

שם כל שישנו בבכור אדם ישנו בבכור בהמה טמאה כו'. לכאורה יש לפטור מהיקש זה נשים ג"כ מפליון פ"ח שלהן כמו שפטורות מלפלות בכור אלם מבניהן כלאיתא בקלושין (כט). והרמ"א בסי' שכ"א סי"ט לא פטר אלא כהנת ולויה. וי"ל לכוונת ההיקש כאן הוא בכור לבכור. (כלמשמע לישנא לכל שישנו בבכור כו'. ולא אמר כל שישנו בפליית בכור כו') ונשים אע"ג שאינן בפליית בכור מ"מ לא פקע ממנו שם בכור ונריך לפלות א"ע. ובזה ינצל פרש"י מקושיית התוספות בל"ה אם ללמא איצטריך הקישא כו' להתם הוא מהקישא לפלייה והכא הוא מהקישא לבכור. וא"ת מ"מ ליפטרו נשים מהקישא לפלייה. י"ל לכיון לעכ"פ שם בכור עליו כלאמרן לכן לרבי יהולה לקמן (ט ב) יאסר בהנאה ואף לר"ש ע"כ מצות פלייה מוטלת עליו כמו על בכור אלם. ומי יקיימנה אם לא בעליו:

רש"י ד"ה אלא א"ר. גבי בהמה לא דרוש רבנן ק"ו מדאצטריך כו'. והתוספות הקשו עליו וגם הם נלחקו. ועוד קשה לא"כ בכורי בהמה טהורה ללוים שהיו אז מי פטרן. ולעל"נ לבאמת לרשינן הק"ו גם בבהמה. אולם ללורות אין לנו רק באלם מקרא לוהיו לי הלוים ובכור בהמה טמאה מהקישא ונכון בס"ל:

תד"ה ועוד. דל"ל כו' אבל בטהורה מנו אחד כנגד א' דהא מה שפטרה בהמת לוים כו'. כנ"ל:

תד"ה אם. ואין הלשון משמע כפירושו. כנ"ל:

בא"ד ועוד אצטריך לר"א כו' חייב באחריותו. גם לענין זמן הפלייה למאי למסיק רבא שם:

תד"ה דין. פ"ה לרבא פטורים דמתניתין כו'. כנ"ל:

תל"ה בן חלש (בסופו). דכיון דבאותה שעה לא פקע לא מפקיע כו'. כנ"ל:

תד"ה בפטר. עיין הגהת הנ"ק. אמנם בסוף התוספות נ"ל להגיה ואע"פ שאין אמו לויה:

דף ד:

גמרא בהמה אחת תחת בהמות הרבה. ר"ל מחמת ששינה הכתוב כלמסיק לכן קרי ביה בהמתם פתח חטף חולם:

רש"י (ברה"ע). שיפטרו בכורי כהנים ולוים. כנ"ל:

תד"ה ופודה. ואחת לא בכרה וילדו זו"נ מפריש טלה והוא לעצמו. כנ"ל:

תד"ה לא קדשו בכורות במדבר. כנ"ל. ותיבת נמי למחוק:

תד"ה אלא. למסקנא זו לא נאמרה כו'. ולע"ל י"ל לגם למסקנא לר"ל לאמר קלשו ופסקו היינו בין הקילוש שהיה במצרים ובין הקילוש שהיה במלבר בשנה השנית בחלש השני (וזה ג"כ ללא כמשמעות פרש"י) והשתא אתיא הני תיובתא אף לפי המסקנא. ומאי לאמר לעיל מכאן ואילך לא היינו משום לבמלבר פטרן בהמת הלויס כלמשמע מפרכת רבא לעיל:

דף ה.

גמרא א"ק לי יהיו בהווייתן יהו. נראה להכוונה על קרא לבמלבר (ג יג) וללא כפירוש הביאור שם: ונראה עוד לבמצרים בפ' קלש לכתיב הוא משמעותו ג"כ בהווייתו יהא כללרשינן בזבחים (ה ב):

רש"י ד"ה ואלפים. מללא כתב ע"א ככר ושלשים וששה מנים. כנ"ל:

תד"ה מנ"ל. פי' כו'. מתוך מקום אחר מלבד כו'. כנ"ל:

תד"ה ומנה. וא"ת מ"מ למנינהו במנין. כנ"ל בחל יו"ל:

תד"ה עשרים. וכוון לחלקו בענין זה. כנ"ל:

דף ה:

בא"ד ומשקל א' כו'. של חול ומשקל אחד רביע מנה של קדש אחר כו'. כנ"ל:

תד"ה תשעים. ולובים וכושים במצעדיו. כנ"ל:

גמרא וריה"ג א"כ לכתוב קרא אך בכור שור כשב כו'. לולי לברי התוספות ה"נ למחוק תיבת בכור ללרשה לריב"ח משתמעה שפיר גם זולתו עיין פרש"י לעיל בל"ה אך בכור שור:

רש"י ד"ה (ש)שור וכשב. יש מהן לאשים כו'. שור בנסכים. אינו מלוייק לנסכים לשיתין אזלי. ואולי משום ללפעמים נכלל גם הסלת והשמן בשם נסכים כמש"כ התוי"ט בשם הרמב"ם ברפ"ה לשקלים. אך רש"י בעצמו לא כתב כן לעיל:

תד"ה ת"ל אך. דמייתי עלה דתנן. דרב יהודה כו'. כנ"ל:

תד"ה והא. וא"ת נהי כו'. פרה שילדה מין חמור דלמא כו'. כנ"ל:

בא"ד וי"ל דמסתבר דלגמרי ילפינן מהדדי קדושת הגוף מקדושת דמים. כנ"ל:

דף ו.

תד"ה ומה. שלא דבר (ר"ל ברישא) כו'. ולא חמור היולל פרה. ולאפוקי מגירסת הרא"ש ע"ש. ובזה לא נצטרך שוב להגהה:

תד"ה ור"ש. ש"מ פשיטא ליה דלרבי יוסי הוה בכלל דבטהורה טהור וי"ל דניחא כו'. כנ"ל:

דף ו:

רש"י ד"ה הטמאים. צירן. שומן הדג. תמוה להרי בשרצים משתעי והתוספות הוכיחו לציר לגים אינו אלא מלרבנן:

רש"י ד"ה קיפה. ריסוקי בשר כו'. כנ"ל:

תל"ה לאסור (בסופו). וקצת תימה כו'. היכי מייתי רבא ראיה כו'. אבל מהכא לא קשיא להו היכי מייתי מינה על חלב. לי"ל לסמיך אלרשה לת"כ גבי בהמה טמאה. ולמייתי מהטמאים לשרצים עי' ברא"ש בפרק אין מעמילין סימן מ"ב:

דף ז.

גמרא ת"ל שה כשבים כו'. כנ"ל וכן לקמן:

רש"י ד"ה וא"ר ירמיה. ובנו מותר אם דומה לאמו בסימן אחד. ז"א ללברי ר"י אלא ללברי ר"א:

תד"ה זה. גמל ושפן דכתיבי בקרא כו'. כנ"ל:

תד"ה עד. והשתא דרשה דר"י כו'. דרבי אליעזר. כנ"ל. ולכאורה ה"נ לפרש לר"א קאי על מיעוטא לזה ללריש ר"י להתיר את המותר להיינו ועיבורו מן הטהור והוא לורש אותו להוסיף על המותר להיינו ועיבורו מן הטמא וכלמוכיח מלרשה לשה שה:

תל"ה חון (בסופו). והנהו דבני ימא נינהו. כ"נ לנ"ל:

תד"ה והא. ורבנן סברי מותר כו'. ושלחי כה"צ כו'. תימה לשם גבי נטל ממנה עצים גם רבנן סברי לזו"ז גורס אסור ע"ש:

דף ז:

גמרא תנ"ה דבש בכוורתו מטמא ט"א כו'. פירוש מלתני בכוורתו ע"כ למעוטי לגזין וצרעין לאין להם כוורת:

שם אר"ה עור הבא כנגד פניו ש"ח מותר כו'. על סופו. ופרש"י כעין שליא. ובטוש"ע איתא שליא. וכתב הש"ך וכש"כ של שאר בהמות טמאות. נראה למלמה לה למ"ר לעיל ללל"ק לר"ש של חמור חמיר אבל לא למו להללי אלא כאוכלא ללנא כמובן. אמנם מ"מ מוכח לה"ה בשארי שליות מלמסייעו ר"ח מלאלם. ולכאורה ה"ל לסייעו ממתניתין לס"פ בהמה המקשה שליא כו'. וא"מ לא ט"א ולא טומאת נבלות ע"ש בפרש"י. ואולי ליש ללחות למיירי שאחל מהן חי האם או הולל. אבל ק"ל מהא לאר"א בזבחים (לה) פיגל בזבח נתפגל השליל. ומהרמב"ם פי"ל מהלכות פהמ"ק הכ"ג משמע להיה גורס ג"כ שליא וכ"מ מהמשנה שם ללא קתני וא"ח עליהן משום פיגול כו' כלקתני שם גבי ביצים ועמש"כ שם בס"ל:

רש"י ד"ה מכניסות אותן לגופן. ואין ממצין אותו דובשנן מגופן. כנ"ל:

רש"י ד"ה שרץ העוף טמא. בהדיא כתיב את אלה תשקצו מן העוף. תימה להכא איירינן בשרן העוף. ועיין בפירושו עה"ת שהן חלוקין במיניהם וה"ל לאתויי קרא לכל שרן העוף ההולך על ארבע:

גמרא וכמי שבלע לפנינו דמי. נראה דזה חוזר על כל התירוצים. ומפרש"י ל"מ כן:

רש"י ד"ה דג טהור מטיל ביצים. ויושב עליהן ומחממן כו'. והטבעייס כתבו שהשמש מחממן:

תד"ה דג. ואם באנו לומר כו'. צ"ל דשמעתא אתיא בלא שהה כדי עיכול. ולכאורה משמע דר"ל לת"ק כלא"ל בלא שהה בכלי שתפול לאור כו'. ולריב"ב כלא"ל מעל"ע וכן פירש הצ"ק. אבל התוי"ט הבין דאתיא כריב"ב דוקא. וכדבריו משמע בתוספות מנחות (סט):

דף ח.

גמרא בהמה דקה טהורה כו' בהמה גסה טהורה כו'. בהמה גסה טמאה כו'. כ"ה סדרן בע"י ונכון. דמה לו להפסיק בין דקה לגסה הטהורים בגסה טמאה. ועוד דלפי גירסת הע"י חושב זמן עיבור דכולן ממטה למעלה. והא דהקדים שועל וכו' דהם לו' חדשים. לבהמה דקה טהורה שהיא לה' חדשים הוא משום דרצה להסמיך לה גסה טהורה וכנגדה הוה שועל וכו' ממטה למעלה:

שם חרוב זה כו'. וימי עיבורו ג' שנים. פרש"י דקאי אחרוב. ונראה דהא דלא פירש כפשוטה דקאי על אפעה. משום דלפירושו כאן דברדלס הוא אפא והוא אפעה כמו שהוכיחו התוספות. א"כ כבר אמר עליו שימי עיבורו ג"ש. אבל קשה דא"כ מדוע לא אמר למעלה וכנגדן בנות שוח וחרוב. וע"ק מדוע לא תני ליה ברפ"ה דשביעית דשביעית שלו שניה כמו דתני בנות שוח. ושם איתא דלא אמרו אלא בנות שוח:

שם אימא כשם שנתקללה חיה מבהמה אחת לשלש ומאי ניהו ארי מחמור כו'. כצ"ל ומלת שנים למחוק וכן ליתא בע"י. וכן בסמוך צ"ל כך נתקלל הוא מחיה אחת לשלש בלי מלת שנים. ולכאורה ה"ל להקשות טפי דנימא ארי מבהמה דקה דהוה יותר מאחד לשבע וכדמסיק מכל הבהמה כתיב או מטעם קללה היא כו'. ובמש"כ התד"ה ומאי י"ל גם את זה:

רש"י ד"ה כל שתשמישו. ששוהין ה' חדשים. הס"ד. ואח"כ מתחיל ד"ח יולדין:

רש"י ד"ה אפעה. מתעבר אחר ע' שנה שנולד. לכאורה כיון דבחרוב אמר עד שעת גמר פירותיו ה"ל לפרש גם באפעה שנגמר צורת הולד אחר ע' שנה:

תד"ה תרנגולת. עוד אמרינן וינאץ השקד זה לוז כו'. כ"ה במדרש קהלת. ובויקרא פי"ח הוא בשבוש ע"ש:

תד"ה ברדלס. מיהו ברדלס דהכא כו'. מדשינה אפעה כו'. ר"ל דאי כפרש"י כאן דהוא אפא ואפא הוא אפעה. א"כ למה שינה שמו מברדלס לאפעה כיון דהוא הוא:

תד"ה בנות שוח. ולא כפירוש ר"ח כו'. הוא בב"ב (לז) בתוספות שם:

בא"ד ובנות שבע יפות כדמשמע בשבועות (יב רע"ב). כצ"ל. אבל כל הדבור משובש ונצרך להגהה רבה:

תד"ה ומאי. י"ל מנין זה מכוון טפי כו'. מוכח דחדשים דאיירינן בהו הכא הוויין חדשי חמה וכ"ה ברש"י בע"י. ולא כן משמע בטוש"ע יו"ד סימן ט"ו ועיין בנדה (לח). ולקמן (כא) בתד"ה ת"ק. ודע דבב"ר איתא באמת חמור מכלב:

דף ח:

גמרא דאי חזו כרעא דעיילא קטלי להו לבראי ודנפקא כו' לגוואי. מפרש"י נראה דהוה גרים איפכא. לכן הגהות הצ"ק בדבריו ד"ה מגוואי הוא שבוש. אולם ק"ל לפירושו מדוע קטלי להן. כיון דהדרבנאי לא היו הורגים שום אדם אא"כ נכנס כולו לפנים כו'. ומסתמא כי כן נצטוו מפי הזקנים וכדמוכח מגירסתו:

שם אפכה לסנדליה קטלי להו לגוואי. מפרש"י נראה דלא הוה גרים לה:

שם דאזיל היכא דמדלו מינה. כצ"ל וכמו דמצויין בפרש"י וכ"ה בע"י:

רש"י ד"ה ינוקי מלעיל. בעלייה. נראה דר"ל במושב המעולה (עי' ב"ק טז ב ושם) אבל כולם היו בבית אחד:

דף ט.

במשנה שתי נקבות וזכר כו'. אין לכהן כלום. לכאורה יש כאן ס"ס לכהן ספק נולד הזכר לבד ואת"ל עם נקבה ס' הוא יצא תחלה. ודעת התוספות בכתובות (ט ב) ד"ה אי דבס"ס מוציאין ממון מחזקתיה. וכן הרשב"א הביאו הש"ך בכללי ס"ס סימן כ"ז כתב דס"ס עדיף כרוב. ואפשר דאלים יותר מרוב. ועכ"פ יקשה לרב דס"ל דאזלינן בממון אחר הרוב:

שם אחת בכרה ואחת שלא בכרה וילדו שני זכרים כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה והוא לעצמו. אלא גזל הוא כו'. דממוניה הוא. כצ"ל:

רש"י ד"ה נותן טלה אחד לכהן. ואידך כו'. מפריש טלה והוא לעצמו. וכ"ה הלשון בטוש"ע סימן שכ"א סי"ד. לפירוש ר"ת לעיל (ד ב) בתד"ה ופודה וכן פסק הטור והרמ"א שם ס"ה והש"ך כתב שם ורשאי אח"כ לחזור ולפדות עליו ודאי פ"ח. לכאורה היה יכול לפדות בכאן שניהם על טלה אחד ויתנהו אח"כ לכהן. אך גם לשון התוספות בסד"ה מאן ל"מ כן. ואולי דהכא נתפס בתחלה בשביל הודאי וא"כ צריך ליתנו לכהן לכן אינו יכול לחזור ולפדות עליו את הספק וצ"ע בזה. אכן בשני זכרים ושתי נקבות שכתב רש"י דמפריש עליהן שני טלאים וכ"כ הטור והש"ך שם ודאי ל"ד. ועי' לקמן (יא) בתד"ה שהיו:

רש"י ד"ה שני זכרים. אלא מפריש עליהן שני טלאים כו'. הרמב"ם חולק בזה וסובר דאף להפריש א"צ וכמו שהביא הרע"ב בשמו ע"ש. וג"ל דטעמיה משום דלישנא אין לכהן כלום משמעו דאפילו דין ספק אין לו כדמוכח במשנה רפ"ג כל שידוע שבכרה אין כאן לכהן כלום כו'. ואם ספק יאכל במומן לבעלים. והא דלקמן (יח ב) גבי רחלים דתני ג"כ בהאי לישנא ושם מודה הרמב"ם שהוא ספק. י"ל דהתם נקט שיגרת לישנא דהכא. וכה"ג כ' התוספות בד"ה שתי חמוריו. וכתב התוי"ט ואע"ג דבזכר ונקבה כו' לא ממעיט מהפרשת טלה כו'. והוא מלשון הכ"מ ע"ש. זו"נ בכדי נקטי דשם אינו אלא ספק אחד. ואין לומר דכוונו למש"כ הרא"ש דשם איכא ג"כ עוד מיעוט דנפקא מקצת נקבה בהדי זכר כו' וה"ל חציצה. דע"ז אינו מועיל תירון הכ"מ. אלא ע"כ צ"ל דהאי מיעוטא לא שכיח כלל ואינו נחשב למאומה:

תד"ה אר"א. וא"ת לאביי כו'. אמאי ל"א כל שאינו בזאח"ז כו'. על המשנה לק"מ דמיירי שלא ראינו שיצאו בב"א וזה לא שכיחא כמ"ש לעיל. וקושייתם אינה אלא אהא דפריך הש"ס לאביי ליתני ויצאו ראשיהן כאחד:

תד"ה שתי חמוריו. עיין מהרש"א. וכוונתו פשוטה להקשות על סוף דבריהם במש"כ דבבא דזו"נ נותן אחד (מה שהגיה הצ"ק הזכר הוא לחנם כי פשוט דקאי על מתניתין דהכא) לכהן דל"צ כלל. דלמא אתי לאשמועינן דלא תלינן שהאחת טנפה והשניה ילדה נקבה תחלה. והצ"ק לא ירד לכוונתו. גם מה שהקשה לריה"ג ע"ש. תמוה דאימא דלא בב"א יצאו:

תד"ה שני זכרים. וכן מוכח כו' דמוכח כו'. נראה משום דמשמע שם דוהשני ירעה כו' אתיא אפילו לר"ט ועמש"כ (יז ב) ברש"י ד"ה וחייב במתנות ולחנם הגיה הצ"ק:

דף ט:

גמרא ורבנן כו'. חציצה מיהא איכא. עיין צ"ק. ול"נ דהקושיא קאי על הא דיצאו שני ראשיהן כאחד דברייתא:

שם א"ר אשי מב"מ אינו חוצץ. כצ"ל וכן מצויין בתוספות בעבר הב' וכ"ה ברא"ש במתניתין. וכן בתוספות סוכה (לז) ד"ה כי. ודלא כצ"ק שהגיה בתוספות דלעיל רב:

שם והרי שביעית דפדיונו מותר והוא אסור. ועפרש"י. וקשה נימא שאני שביעית דהפירי עצמה נשארה באיסורה גם אחר הפדיון ודומיא דכל אה"נ דחילופיהן מותרין כדאיתא בקדושין (נח) משא"כ פ"ח דלאחר הפדייה מותר ואם איתא דקודם אסור קדושה שבו להיכן אזלא. וי"ל:

רש"י ד"ה לימא. הא קודם שיצא כולו כו'. ל"ד דהא ביציאת ראשו או רובו מתקדש:

רש"י ד"ה בשלך ושל אחרים. שאין קדושה לחצאין. ר"ל הכא דוקא דגלי קרא. אבל בעלמא קדושה לחצאין כגון בהמה של שני שותפין והקדיש אחד חציו. או באומר רגלה ש"ז עולה למ"ד אין כולה עולה ועיין בקדושין (ז):

רש"י ד"ה ושור הנסקל. ופטר חמור ששחטו כו' דמהני לה שחיטת ישראל למהוי מחשבה כו'. לכאורה תמוה דהא אמר לקמן הב"ע דלא חשיבו עליה. וצ"ל דה"נ קאמר אי דחשיב עלה (ר"ל ששחטו) ה"נ הב"ע דלא חשיבו עלה דהיינו שערפו וכדומה. והנ"מ הוא לפחות מכזית וכדפרש"י בא"נ:

תד"ה לאפקועיה. כמו שאין נותן לכהן מספק כמו כן כו'. ואע"ג דקי"ל ספק ממונא לקולא וס' איסורא לחומרא (חולין קלד). ואפי' בספק דקום ועשה כמו כוי דחייב בכיסוי. וטומטום ואנדרוגינוס דחייבין בכל מ"ע שהז"ג. שאני עריפה שהיא אינה באה אלא תמורת הפדייה וכדאמרינן הוא הפסיד ממונו של כהן כו'. לכן כיון שפטור ממצות הפדייה ממילא פטור גם ממצות העריפה:

דף י.

רש"י ד"ה לדידיה נמי. אבל שור הנסקל כו'. דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת. לכאורה אפי' אם היתה מותרת. כיון דאינה מקבלת טומאה מחייס א"כ לא היתה לה שעת הכושר לטומאה:

רש"י ד"ה צריכה מחשבה. אם נגע בהן שרץ. וכ"כ בחולין (קכא). ותימה דהא כל שסופו לטמא טומאה חמורה א"צ לא הכשר מים ולא הכשר שרץ עיין נדה (נא). ועי' בזבחים (קה) ובמש"כ שם בס"ד:

רש"י ד"ה וחלב. שומן של נבלה טהורה. תימה דא"כ אמאי א"צ הכשר דהא אין סופו לטמא ט"ח וכמש"כ בעצמו לקמן. וג"ל למחוק כ"ז הדבור. וכן מדבור הסמוך למחוק תיבת ושומן. וכ"נ מתד"ה והחלב שלא היה לפניהם בגירסת רש"י כן:

רש"י ד"ה בכפרים. מצטרף כו' להשלימה לכביצה שאם יגע בהן שרץ יטמאו. משמע דאף לקבולי טומאה בעי כביצה. ועיין פסחים (לג ב) בפירושו ובתוספות שם:

בא"ד והחלב ל"ג כו'. ועמש"כ בעוקצין מ"ג דפ"ג ליישב הגירסא לפירוש הרע"ב. רק מש"כ שם דמיירי בנחורה הדרנא בי דבסוגיין משמע דזה לא מהני לאחשובי אוכלא כמו עריפה דלא מהני. אבל י"ל דמיירי בבהמה טמאה שחוטה:

תד"ה נבלת בהמה טמאה. לפי שיש פירוש שאין כתב בהן. ר"ל שיש פירושי רש"י שלא נכתב בהן הא דוהחלב ל"ג וכו'. (שכן גם בפרש"י שבנדה ליתא) לכן הוכרחו להעתיקו כולו:

שם בא"ד ושמא ע"י אחרים הוגה. כצ"ל:

בא"ד מ"מ מסתבר דסתם משנה דסדר טהרות סברא כו'. כצ"ל:

דף י:

רש"י ד"ה ומנלן דסימני טהרה. דקתני בברייתא עלה דלעיל כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה איתיביה. אביי לרבה. כצ"ל. ול"י מנליה דאביי הוא דמותיב והוא לא הוזכר בכל הסוגיא לעיל:

רש"י ד"ה תפדה תפדה. תרי זימני כתיב כו'. חד בוהיה כי יביאך דס"פ בא. וחד בשמר לך:

דף יא.

גמרא רגיל הכא ורגיל הכא. עיין במוסף ערך רגיא שהביא דתרגום פלס הוא רגיא. וביאר דכאן ר"ל אם תשים בכף אחת של מאזנים סלע ובאחרת שקל יכריע לצד הסלע. ואם תרצה להשוותם תסיר זוז מהסלע ותתנו בכף השנית ואז יהיה המשקל ברגיא ופלס. ועפ"י זה אמר חד מחבריא להגיה פה רגי להכא ורגי להכא:

תד"ה הפודה. לא דמי כו'. והא דפריך הש"ס בב"ק (סט) על הא דאמר ר' יוחנן גזל ולא נתיאשו הבעלים אינן יכולין להקדישו מצנועין ע"ש. דמשמע דשל חבירו ודאי אינו יכול לחלל ועיין תוספות שם (סח ב) ד"ה הוא. צ"ל כיון דכתיב ואם גאול יגאל איש ממעשרו כמאן דכתיב בעלים דמי:

גמ' משום דמופרש וקאי. מפרש"י משמע דר"ל דהטלה מופרש מהפ"ח. וקשה דאם אין לו להכהן שום טלה מא"ל. ולעד"נ דר"ל דהפ"ח מופרש ועומד לבדו משא"כ התרומה עדיין היא מעורבת בהטבלים:

דף יא:

רש"י ד"ה ואותו אבי אמו. רבותא קמ"ל כו'. פשוט דכוונתו דבשלמא לעיל הוצרך לומר ואותו אבי אמו כו' דאל"כ לא היה חייב בפדיון כלל דכהנים ולויס פטורים מפדיון פ"ח. והצ"ג שגה בזה:

תד"ה דגנך (בסופו). מש"כ הצ"ק טעם החילוק משום דת"ג במיתה. שגה מאד דהא גם ת"מ במיתה כמש"כ הרמב"ם בפ"י מהלכות חרומה ה"ד ובפי"ט מהלכות סנהדרין ה"ב. ומי סני ליה הא דמסקינן בגמרא מקרא לפטור מת"מ:

תד"ה מעשרן. ואין טעם לפטור מטעם הפקעה. כצ"ל:

תד"ה טבלים (בסה"ע). והא דמאי דרבנן וגם טבל כו'. כצ"ל:

בא"ד (בד' יב) ובפרק קמא דע"ז קאמר דיש קנין כו'. כצ"ל:

דף יב.

גמרא פרה שילדה מין עז אין פודין כו'. אלא זיל בתר אימי' כו'. תמיהני על הרמב"ם והפוסקים שהשמיטו דין זה ולא כתבו רק דין דנדמה דלהרמב"ם בדיעבד פדיונו פדוי ולהרא"ש הוי ספק פדוי. ובזה מוכח בסוגיין דודאי אינו פדוי:

רש"י ד"ה להלן. בפסח. כנ"ל:

רש"י ד"ה לכל השמות. דכתיב שה מן הכבשים כו'. מצויין בשבוש וצ"ל (שמות יב):

רש"י ד"ה בן פקועה. פסול לפסח כו'. עיין בחולין שם בתוספות:

רש"י ד"ה קמ"ל. דדין כלאים אית ליה כו'. כדאמר בר"פ מוס קבוע הוא כו'. צ"ע דלפ"ז לא היה ראוי למילף מעשר מקדשים לפסול כיון דאפי' בע"מ גמור גלי רחמנא דקדוש במעשר:

רש"י ד"ה אין איסור. דאית בה קדושה כו'. כנ"ל:

דף יב:

גמרא לאכלה א"ר ולא לשרפה. ק"ל דהא אכילת מזבח קרויה אכילה כדדרשינן בזבחים (יג ב) ואם האכל יאכל בשתי אכילות הכ"מ כו' ואחד אכילת מזבח. ואין לדחות דאדרבה מדאצטריך לריבוייה מהכפל ש"מ דסתמא איננה בכלל אכילה. ז"א דהכתיב אשר תאכל האש את העולה (ר"פ צו). והא דאצטריך לריבויא מהכפל הוא מדכתיב מבשר. ביום השלישי. ואולי י"ל דעיקר דרשה דהכא סמיך אלכם (דכתיב לכם לאכלה) ודרשינן לכם ולא לגבוה. אבל מ"מ קשה דהא אמרינן שם (לא) דאכילת אש דהדיוט נ"כ מיקריא אכילה. וא"כ מאי פריך מעיסת שביעית דהא טמאה נתנה להסקה ושפיר קרינן בה לכם. ולפירוש ריב"א בשבת (כד ב) בתד"ה לפי א"ש דזה לא מיקרי לכם דעיקרה אינה אלא למצות שרפה. אמנם עדיין קשה היכי ממעטינן מלכם לאכלה עצים דהסקה בסוכה (מ). וי"ל דאף דנקראת אכילה מ"מ אינה אכילת אדם אלא אכילת האש וכאן כתיב לכם לאכלה. ובזה נ"ל פירוש חדש בהא דחזקיה דמפיק איסור הנאה בחמץ מדכתיב לא יאכל (ר"פ כ"ש). משום דבזה נכלל אף אכילת האש ואכילת בהמה דהיינו הנאה. משא"כ לא תאכל דמוסב רק על אכילת אדם בעצמו. ומ"מ לרבי אבהו דשם לא תיקשי מידי אם תעיין בתוספות שם ד"ה כ"מ מש"כ לחלק בשם ר"י. ועוד דלכם משמע מיעוטא:

תד"ה ודאי. ובהמה למלאכה הוי הנאתו וביעורו שוה. לכאורה יש לדון בזה. דחמור רובו למשא הוא והנה ההנאה אינה רק כאשר יגיע המשא למקום חפצו. וביעורו הוא בכל מצעד ומצעד במשאו שעל גבו ועיין תוספות סוכה (מ) ד"ה יצאו:

תד"ה כיון. ואע"ג דיכול להפריש מעיסה אחרת שאינה של שביעית כו'. לכאורה תמוה דזה הוה מן הישן על החדש. עיין בפ"ד דחלה מ"ד וכדקי"ל בפ"א דתרומות מ"ה דא"ת מן הישן עה"ח ואם תרמו אין ת"ת. ואולי דכאן אזלי לתירון הראשון שבתוס' מנחות (ע) דמחלקין בין תרומה לחלה מטעם דעיסותיהן דומות זל"ז. וכ"נ שהבין הט"א בדבריהם בר"ה (טו) ד"ה פטורה. אבל העיקר נראה דאין לחלק בין תרומה לחלה עמש"כ בסוף חלה בס"ד. וכאן אולי יכוונו מעיסת ח"ל שא"ח בשביעית. וחייבת בחלה מה"ת כשנכנסה לארץ כדאיתא רפ"ב דחלה:

בא"ד מ"מ הך לאו בת חלה היא כו'. כמו מהחיוב עה"פ. כה"ג הבאתי מהירושלמי בפסחים (לג ב) ע"ש:

גמרא ועוד תניא מודה ר"א בישראל שיש לו ספק פ"ח כו'. שמפריש כו' והוא שלו. עמש"כ בס"ד בכתובות (ל ב) בתד"ה זר:

שם אלא א"ר א"ק כו'. פירוש לא כדקאמר רב יוסף דלר"א מותר בהנאה ויקבר היינו כבכור אדם אלא לעולם דאסור בהנאה ולא תיקשי אי מה בכור אדם מותר בהנאה כו' דא"ק אך פדה כו'. ולחנם גמנם הגרי"פ על מלת אלא: ודע דהרמב"ם והרע"ב אחריו כתבו זה"ל לפדייה הקשתיו כו' בטעם החכמים. ותמה התוי"ט דלענין איזו פדייה הוקשו ע"ש. ול"נ דכוונתם על ההיקש דא"ר לעיל (ד) לפטור כהנים ולויס מבכור בהמה טמאה וכדמסיק התוי"ט בעצמו. ור"ל דוקא לענין עיקר חיוב פדייה כגון לפטור כהנים ולויס. וכן לענין במה שיהיה הפדייה כדאיתא שם (ע"ב) מה בכור אדם לא חלקת בין לדורות כו' וזה ההיקש הוא לכ"ע דהא מיניה ילפינן הא דפודה בו פעמים הרבה ועיין בתוספות שם ד"ה אם. וזה נראה דאישתמיט מהתוי"ט במחכ"ת:

רש"י ד"ה מודה ר"א. דכל כמה דלא מטי פדיון פ"ח כו'. כנ"ל:

רש"י ד"ה הערכין. שאם היה מב"ח עד חמש שנים בשעה שאמר ערכי עלי כו'. תמוה דהתנן בריש ערכין דקטן אינו מעריך וע"ש בגמרא. וג"ל דט"ס הוא וצ"ל בשעה שאמר אחר עליו ערכו עלי:

דף יג.

רש"י ד"ה דזוטרן. וכולה מס' איירי בבכור בהמה טהורה. ל"ד דשני פרקים אחרונים לא איירו ביה:

רש"י ד"ה בבהמתו. בעדרו. נראה דר"ל בעודה בעדרו היינו שלא משך:

רש"י ד"ה וממונו במשיכה. במסכת קדושין. הס"ד. ומה"ד מיד עמיתך:

תד"ה מיד. שזה מקבל מעות וזה מושך אצלו החפץ. כ"נ דצ"ל:

בסה"ד ומשיכה במציאה והפקר. ק"ל היכן מצינו שמשיכה קונה בהם דלמא לא קנם עד שיבואו לרשותו. דמשמע מפרש"י דבזה ודאי קני אפילו את"ל דמשיכה לא קני. אבל קשה מהא דע"ז (עא) דהביא אמימר ראיה דמשיכה קונה בכותי דמשדרי פרדשני להדדי ולא הדרי בהו. וכן מהא דמייתי שם רבינא מהא דב"נ היה נהרג על הגזל. דלמא התם משום דבאו לרשותם הוא. וי"ל דע"כ לא כתב רש"י דכשבאו לרשותו קונה אלא היכא דלא מיחסרי נתינת מעות. אבל הני דמחסרי נתינת מעות כי היכי דמשיכה לא מהני כמו כן לא קני בבאו לרשותו וע"ש בתוספות:

תד"ה אימא (בסופו). ועי"ל כו'. אלא בקנין חדש כגון כסף (לר"ל) או משיכה (לריו"ח). והמה חדשים מפני שאינן קונין בישראל. ומדוע לא התחוור בזה הצ"ק:

דף יג:

גמרא ואי אתה מחזיר אונאה לעובד כוכבים. מדל"ק ואי אתה מוזהר מלהנותו. משמע דזה ודאי אסור דלא עדיף מגנבת דעת דאסור אף לעובד כוכבים בחולין (צד). ותמהני על לשון הפוס' בשו"ע סימן רכ"ז סכ"ו שסתמו וכתבו עובד כוכבים אין לו אונאה:

שם אלא למ"ד גזילו מותר אונאה מיבעיא. ק"ל מהא דאמר בב"מ (סא) דאונאה גרעה משום דלא ידע ומחיל ע"ש:

שם ואם משנתן מעות משך יוליך ליה"מ. כנ"ל ומלת הנאה למחוק וכן במס' ע"ז ליתא:

שם אמר אביי רישא משום דאיכא מקח טעות. פשוט דהשתא הדר ממאי דקאמר מעיקרא ה"ק אע"פ שנתן מעות כו'. אלא דבאמת בעינן תרוייהון. וכן לתירוצא דרבא. ובע"א ליתא כלל להה"ק כו' והא דל"ק אלא אמר אביי הוא משום דלא נזכר שם אמורא לפניו וכמש"כ התוספות בכ"מ:

תד"ה דבר תורה. ואפי' את"ל כו'. ולא בכותי ולא כדפרישית לעיל. כ"ה גירסת המהרש"א ונכון. דלעיל בד"ה אימא כתבו דגם כותי קונה בחליפין:

תד"ה כמאן. מי ציית לפי שנים שעד היובל. כנ"ל:

תד"ה ה"ק. אביי לא חייש כו'. כנ"ל בלא ו' וכ"ה ברש"א:

תד"ה ר"א (בד' יד). גבי כל הקודם כו'. כנ"ל:

בא"ד כדרך שתקנו משיכה במוכרין כו'. כנ"ל:

דף יד.

רש"י ד"ה ואם מתו. דכתיב והעמיד את הבהמה וגו'. כנ"ל:

דף יד:

גמרא דאר"א מנין לזובח כו'. שנאמר לא תזבח וגו'. עמש"כ בשלהי זבחים:

דף טו:

רש"י ד"ה אותן ולדות. שלאחר פדיונן נולדו ונתעברו קודם כו'. כנ"ל:

רש"י ד"ה ל"א ועיקר. אבל לעיל גבי קדם מומן כו'. מלתא דלא שכיחא כו'. צ"ע דתיפוק ליה דליכא תקלה דגיזה ועבודה שהרי מותרין הן כדאיתא במתניתין:

בסה"ד לא אתי לשהינהו. כנ"ל:

רש"י ד"ה ואין סופג אה"א. ואיסורא מיהא איכא כשאר נהנה מן ההקדש. תימה דא"כ אמאי א"ס את האדבעים דהא הזיד במעילה באזהרה. ולעיל (יד) משמע דאינן אלא מדרבנן:

תד"ה מה (בסופו). ואפילו למ"ד בהווייתן ה"ק ל"ד לבכור כו'. אבל מ"מ מבואר בגמרא ר"פ שם דיוכל להתפיסן לזבח אחר:

דף טז.

גמרא (בסה"ע) ואב"א לאקושי דבר הבא ממע"ג לדבר כו'. מכאן ק"ל על הא דמשמע מפרש"י בשבת (קלב) ד"ה עקיבא שאין דנין מהלכה ע"י שום מדה. והלא הכא ילפינן בהקישא מחטאות המתות דהלכה:

רש"י (ברה"ע) דהשתא ולדן כו' שרי כ"ש חלבו. תימה דקדם הקדישן את מומן יוכיחו דאי עיברו ואתיילדו אחר פדיונן מותר וחלבן אסור:

תד"ה כל. אור"ת כו'. ק"ק דלפ"ז להס"ד דקרא אתי לתמורת אשם איך יפול עליו טמא הוא:

דף טז:

במשנה רחל שילדה מין עז כו'. (לעיל ה ב ושם):

תד"ה אין. מאי קשיא מ"מ רבית דרבנן היא דכיון כו' ונוטל כו'. בשכר המלוה אלא דלא הוה רבית דאורייתא כו'. נ"ל למחוק מלת אלא. ור"ל דל"ת דלהכי מקשה הש"ס משום דסובר דהתם רבית דאורייתא קאמר. לזה כתבו דלא הוי רבית דאורייתא כו':

תד"ה טעמא. וי"ל דלכך פירש בקונטרס כו' לאו ממש שמתו כו'. לכאורה מ"מ קשה דכמו דמפרש ברישא וולדותיהן פטורין היינו של וולדותיהן כן נפרש בסיפא וולדי וולדות (פטורין) ג"כ של וולדותיהן. וי"ל דדוקא ברישא דנקיט בכינוי יל"פ דקאי על הוולדות. אבל סיפא דנקיט בלא כינוי ע"כ לא קאי אלא על הצ"ב עצמן. רק אם היה הפי' של הן (הבא בכח המאמר) על וולדי וולדות ע"כ נפרש וולדי וולדות היינו וולדי מאותן וולדי וולדות. והשתא דאתינן להכי לא נצטרך עוד לומר דלהכי מפרש וולדותיהן דרישא דהיינו של הוולדות משום הכינוי. אלא כיון דוולדות של צ"ב כבר באו מכח המאמר הן. ע"כ וולדותיהן היינו של אותן וולדות:

דף יז.

רש"י ד"ה היינו (שברה"ע בסופו). ה"נ לרשב"ג אע"ג דפטר בוולד וולד וולדי כו'. כנ"ל:

רש"י ד"ה ר"מ מחייב ליתנו לכהן. כנ"ל:

רש"י ד"ה מודה ר"מ. אע"ג כו'. חזרה שיות למקומה כו'. מוכח דקאי על שעיר בן כבשה בת שעירה. ובדבור הסמוך לקמיה משמע דקאי על שעיר בן שעירה בת כבשה:

תד"ה ול"ל. לא ה"מ למיפרך כו'. דדלמא כו'. והא דאיצטרך לימוד דלעמוד ולשרת. הוא דלא נילף גיזה גיזה מולא תגוז בכור צאנך עיין בחולין שם:

דף יז:

גמרא ת"ש חוט של סיקרא כו' נראה משום דקתני להבדיל כו'. דמשמע דהיו נותנים הדמים העליונים סמוך לחוט ממש למעלה. וכן התחתונים למטה ממש. ואם א"א לצמצם ה"ל להרחיק מעט הדמים מן החוט כדי לצאת מספק. ובזה מתורץ מה שנדחק הצ"ק ע"ש:

רש"י ד"ה וחייב במתנות. וסתם משנה היא זו. משמע אבל והשני ירעה לאו ד"ה אלא ר"ע קא"ל דלר"ט הוה ודאי חולין וכ"מ בתוי"ט. וק"ו הוא אם מוציאין ממון מחזקתו ע"י סברתו דחמיר מאיסורא דאין הולכין בו אחר הרוב לשמואל. כש"כ איסורא. עיין לקמן (כ) ובתד"ה ורבי יהושע וד"ה לקולא. אבל לקמן בשני זכרים ונקבה ה"נ לכאורה דאף לר"ט השני ירעה די"ל דהיפה יצא יחידי והגרוע יצא מהשניה ראשון ואחריו הנקבה. אבל י"ל דהוה ס"ס. ספק השני זכרים מא' ודאי יצא היפה תחלה ואת"ל דהיפה נולד יחידי שמא מהשניה יצאה הנקבה תחלה. אבל עדיין יש לי הרהורי דברים באם הנקבה יפה או גרועה מהזכר הב'. או בהיא יפה מכולן ואכמ"ל. ועמש"כ במשנה שם:

רש"י ד"ה קיהיב דמים עליונים. דשמא כו'. ועשו את החוט למטה מאמצעיותו וכי כו'. כנ"ל ומלת הרבה נראה למחוק:

תד"ה זו"נ. ומודה ריה"ג הכא כו'. נראה דמ"מ א"ב דלריה"ג הוא חולין גמור. ולחכמים ירעה כדפרש"י את"ל דכרכתו אחותו לא הויא חציצה. או כמו שחילקו התוספות לעיל (ט) בד"ה אר"א:

שם בא"ד דאע"ג דאפילו אי כוליה רחם מקדיש כו'. מה שהוגה עה"ג כותלי הוא שבוש עיין לעיל (ט ב):

שם בא"ד והויא פטר רחם כמוהו. כצ"ל:

תד"ה אפשר. ואין לומר כו' דהא מפרש טעמא כו' דתיפוק ליה דבלא"ה כו'. לכאורה טפי ה"ל להוכיח ממ"ד להוה כרוב דמ"מ יאסר דשמא שייר רובא. ולשונס בעירובין ובחולין באמת הוא כן. אך בסוכה כתבו ג"כ כהכא והרגיש שמה המהרש"א וישובו אינו עולה פה:

בא"ד אבל קשיא לרבי דמשמע דספיקא דאורייתא היה אסור מטעם חששא בעלמא כו'. בעירובין ובחולין כתבו ישוב לזה. אבל לי קשה ההיא דיבמות דהא התם הוי שני צדדין לאיסורא בין אם היא השניה ובין אם בב"א נפלו. אם לא שהר"ש בשיטת הסוברים דאפי' ס"ס לחומרא שרי בדרבנן עי' מל"מ פ"ח מהלכות אה"ט דין ה':

דף יח.

גמרא ארחב"א אריו"ח הכהן נוטל כחוש. כצ"ל וכמו שמצויין ברש"י:

רש"י ד"ה שתי עגלות. אפילו קרובות. הס"ד. ואח"כ מה"ד לייתו תרתי:

רש"י ד"ה בספק מעשר (השייך לע"ב

. דמעשר קרב שלמים כו'. אינו מדוייק כיון דבע"מ הוא. והצ"ק שגה בזה בתרתי. א) דבבע"מ ליכא חזה ושוק. ב) דבמעשר אפילו תמיס שמקריבו במזבח אין בו חו"ש לכהנים כמבואר בסוף מכלתין ברש"י ד"ה אין מביאין:

תד"ה אדאכלת. אלא אומר ר"י (כ"נ דצ"ל) דה"פ מוטב כו'. משהיית אוכל כפניות בבבל. נראה דהכוונה ע"ד שאמר ראב"א אדמגרמיתו גרמי בי אביי כו'. בב"ב (כב) ע"ש:

דף יח:

גמרא א"ר אמי חזר בו ר"ט. כה"ג (בסוכה כז א לד ב):

תד"ה אקנויי. ואפילו בלא קנין כו'. דגמר כו'. וכן מצינו בכתובות (קב ב) בההיא הנאה כו' גמרי ומקני להדדי. ובגיטין (ר"ל יד) בההיא הנאה כו' גמר ומשעבד נפשיה. ובב"ב (קו ב) בההיא הנאה כו'. גמרי ומקנו להדדי. (ושם קמב ב) הואיל ודעתו ש"א קרובה אצל בנו ע"ש בפירוש רשב"ם. וכן בעירובין (פ) פלוגתת רב ושמואל ע"ש בפרש"י ותוספות. ובב"ק (קב ב) נעשה כמי שהקנה להן כסות אשתו ובניו. והלא המה לא עשו שום דבר של קנין. ועיין כתובות (קב) בתד"ה אליבא. ור"ת מפרש כו' ואין לתמוה כו' די"ל כו'. ובזה א"ש הא דאר"י בנדרים (מח) במשנה שהכותב לנשיא א"צ לזכות וכמש"כ שם בס"ד. ולכאורה מכל הני ראיה לפסק הרמ"א בחו"מ סי' קנ"ח ס"ה ודלא כש"ך שם סק"י. אבל יש לדחות דכל הני הוויין אומדן דעת דכל העולם ודמיין להא דמבואר שם בסימן ר"א:

בא"ד א"נ כ"פ הרועה פותח כו'. וקשה דהא לא מכוון לקנות ובלא כוונה לא קני כדמוכח בב"ב (נג ב) לקנות את חברתה אף אותה לא קנה. וי"ל במה שחילקו התוספות שם (נד) בין הא להך דחצירו ש"א קונה לו שלא מדעתו ע"ש. או כמו שהביא הנ"י בשם הראב"ד גבי מעשה דרב ענן שם (מא) דבדעת אחרת מקנה מהני אף בלא דעת הזוכה. ולחילוק התוספות הנזכר אין הכרע לדעת הראב"ד מהא דרב ענן:

במשנה ב' זכרים ונקבה כו'. רט"א הכהן בורר לו אה"י. לכאורה אם הנקבה גרועה אף מזכר הב' הל"ל דולאי יצא הזכר תחלה וגם הוא לכהן. וכן במשנה דלעיל בזו"נ והזכר יפה מהנקבה:

דף יט.

רש"י ד"ה בכור. וכי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה. כצ"ל:

תד"ה כיצד. עד שיבוא הפרט לפרשו לפי כו'. כצ"ל:

בא"ד אלא אדרשה אחריתי כו'. כצ"ל:

דף יט:

גמרא דאימעוט ליה מבכור. כצ"ל:

רש"י ד"ה אי ס"ד. דמסתברא כו'. למעוטי הא דבכור כו'. בכור לזכרים כו'. כצ"ל:

גמרא לימא רי"ש כר"מ ס"ל כו'. וכן אסיק רבא מחוורתא רי"ש כר"מ ס"ל. נראה דה"ה דבר"ע מצי למידק כן. דהא משמע דל"פ על רי"ש במכאן ואילך. ולקמן (כ ב) דבעי למימר דר"ע לא חייש למיעוטא ה"מ למיפרך מדרבא. אלא דלא רצה להאריך כמש"כ התוספות שם אהא דל"פ מההיא דמכות:

בסה"ע ורוב קטנות לאו אילוניות נינהו. כצ"ל:

תד"ה ובגסה. ותימה דהרי תנן כו'. כצ"ל:

דף כ.

תוס' ד"ה לקולא. כיון דקרב למזבח. לכאורה היא גופא קשיא אמאי לא חייש לחומרא דלא ליקרב חולין בעזרה:

תוס' ד"ה ואב"א. ועוד רוצה להתיר כו'. אע"ג דרוב מעשיהן אין מקולקלים. כצ"ל. וכוונתם על הא דאמר שם מאי איריא רוב אפילו מיעוט נמי לפי מאי דס"ד להשוות ספק איסורא לס' טומאה. ובזה סר הצ"ע שבגליון:

בסה"ד וי"ל כו'. דדלמא כר"א עבדה כו'. כן כתבתי גם אני מעצמי בריש דמאי ע"ש ואישתמיט מני אז וכן מתור"ע דבריהם דהכא:

דף כ:

תוס' ד"ה חלב. דלא קאמר היכי אכלינן בישרא מכל מקום היכא דחזקה מסייעתו חיישינן. ועיין מהרש"א שכ' דנשחטה במקום נקב מטהרה מידי נבלה כמו טרפה שנשחטה. ואישתמיטתיה דברי הרמב"ם בפרק ג' מהלכות שחיטה הי"ט שכ' דנקובת הושט הוה נבלה מחיים ואין השחיטה מועלת בה וע"ש בכ"מ. ואף שהש"ך ביו"ד סימן ל"ג סק"ד העלהו בצ"ע במש"כ דהוה נבלה מחיים. מ"מ מודה דאחר שחיטה הויא נבלה דלא מהני בה שחיטה וכ"כ בשו"ע שם דהוי נבלה. אמנם הטור כתב שם דהויא טרפה. והב"י כ"ע דלא חשש לדקדק בכך כו'. ול"נ דדקדק יפה דכן כתב גם אביו הרא"ש בפ"ב דחולין סימן ו' בשם ר"ת דאע"ג דמיטרפא בנקיבת הושט כו' אלא במידי דמנבלה ביה כגון אחר רוב סימן. וכן הסמ"ג הביאו הש"ך שם כתב דהוי טרפה (והש"ך שם נדחק לומר דכוונתו על מחיים ואינו במשמע). ובאמת דמהגמרא שם (לב ב) אין הכרע כלל דאיכא למימר דכל השקלא וטריא קאי על פסוקת הגרגרת לבד. ורש"י שם הולך בשיטת הרמב"ם דכולל נקובת הושט עם פסוקת הגרגרת. שוב האיר ה' את עיני ומצאתי בתוספתא פ"ב דאחר ששנה פלוגתת ר' ישבב ור"ע ושחזר בו ר"ע תני דניקב הושט ואח"כ שחט את שניהם טרפה ושחיטתה מטהרתה ותו ל"מ:

בא"ד וע"ק כו' גבי רוב תינוקות מטפחים משמע דרי"ש כרבנן כו'. ק"ל דלמא דוקא לחומרא חייש למיעוטא כמו גבי חלב דאינו פוטר. אבל לקולא כמו גבי תינוק לא חייש וכמו שחילקו לעיל:

בא"ד ולפ"ז אפשר דגם רשב"ג כו'. כצ"ל:

בא"ד שלא יבא להקל ביבמה. כצ"ל:

רש"י ד"ה גדייה. נקט משום דדרכה כו'. לכאורה בפשוט י"ל משום דטלה (וכש"כ פרה) אינה יולדת בתוך שנתה:

דף כא.

רש"י ד"ה ור"ש ל"ל דזעירי. כלומר יום כו' או עשרה ימים בתוך שנה שנולדו כו'. ר"ל דעדיין יום או עש"י לגמר שנתן:

רש"י ד"ה ת"ק אית ליה דזעירי. דבנות היכי מ"ל דילדו בתוך שנתה כגון כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה לימא כו'. א"ח ויולדת כו'. דס"ד (כצ"ל) דמטנפת נמי כו' ובעי למיפשט כו' אי כת"ק כו'. תימה היאך ס"ל לומר כן ולמיפשט דלא כרבי יהושע הא ר"י עצמו אמר אילו בוולד בלבד כו' היה כדבריך כו'. הרי להדיא דאחר וולד מודה דא"ח ויולדת בתוך שנתה:

רש"י (בסה"ע) ורש"ס מח"ז נכנס לדיר להתעשר. כצ"ל:

תד"ה לימא. אלא כלומר בתוך שנתה יום כו'. כצ"ל:

תד"ה ת"ק. דתמורה אע"פ כו' פעמים שי"ב חדשי עיבורה כו'. כצ"ל:

בא"ד (ע"ב) הא כתיב כו'. תמלאנה ויולעת עת לדתנה. כצ"ל:

דף כא:

רש"י ד"ה לילף מקדשים. כדאמרינן בת"כ ומיום השמיני כו'. מנין אף להקדיש ת"ל לקרבן. לכאורה דרשה זו סותרת לגמרא דילן (חולין פא) הא כיצד לילה לקדושה יום להרצאה:

רש"י ד"ה שכן גואל. לא תפדה קדש הם את דמם כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה ארבעים יום. דהמפלת יום ארבעים צריכה כו'. הלשון אינו מכוון לפי מאי דאיתא בנדה ספ"ג במשנה ובכריתות פ"א מ"ה ולקמן (מז ב) במשנה עשו"ש:

תד"ה אכילה (בסופו). ובסוף חלק כו' יצאו בכור כו' דתנן כו'. עיין לקמן ר"פ כל פהמ"ק מה שהעיר הגרי"פ בדבריהם. ולפלא שלא העיר במוקדם:

דף כב.

גמרא וישנו בצד העליון של מגופת חבית. לפרש"י נראה דצ"ל כצד בכ"ף. ולפירוש התוספות י"ל הגירסא בב':

שם וכי טומאה שבטלה חזרה ונעורה. ר"ל כמו הכא שהמבטלה שהוא הציר עדיין עומד בטהרתו. ולכן לא דמי להא דריש מקואות בג' משניות הראשונים דהטפה חוזרת ונעורה מביטולה. דהתם מבטלה גופיה חוזר ומיטמא ממנה. וכן ר"ל לא הקשה לו מה"ט מהמשנה גופה דתאכל נקודים כו' ודו"ק:

רש"י ד"ה נגעו בה. דלא מטמא משום ביטול ברוב. כצ"ל ותיבת במגע למחוק:

רש"י ד"ה פתיחת הקבר. והדין פתיחת הקבר אינו לנפלים כו'. הצ"ק הוסיף בכאן דברים והם מפירוש הרמב"ם דשם. ונעלם ממנו פירוש הר"ש והרא"ש שם. אשר נראה להדיא דגם רש"י והתוספות פירשו כן:

רש"י ד"ה רבי פריש. דבריך פיקה כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה גוש. ושיעורו לטמא באהל. לכאורה תמוה דהתנן בפ"ב דאהלות מ"ג דאינן מטמאין באהל. ובה"פ י"ל דמיירי הכא בשדה שאבד בה קבר דמטמא באהל כדאיתא שם פי"ח מ"ג. וארץ העמים י"ל עפ"י תירון ר"ת בתוספות נזיר (נד ב) ע"ש ודוחק:

רש"י ד"ה כפיקה גדולה. של סקאין. זה שייך לס"ד דלעיל. ומה"ד. מרצופין. סקאין גדולים כו':

תד"ה הנך. דלא אתמר (טבו"י) [טכ"ע] לענין טומאה. לכאורה פליגי בזה ב"ש וב"ה בפ"ב דערלה מ"ד. וכעין זה בפ"ג דטבו"י מ"ד פלוגתת ר"י ור"ש עם הת"ק:

תד"ה וניעור. ועכשיו המים ניעורו כו'. כצ"ל:

תד"ה יתיב (בע"ב

. שהרי פסק ר"ת כו' ונראה לי דבריו כו'. כצ"ל:

בא"ד ולמאן דמתני ההיא דרשב"י כו'. אמתניתין. כצ"ל וכן לקמן:

שם בא"ד מצי סבר כר"ד כו'. ר"ל רשב"י אבל רבין ע"כ חולק על ר"ד דהא איהו מיירי בנפל איסורא לגו התירא כדאמר בהדיא יי"נ שנפל לבור ואפ"ה בעי מים ודברי הצ"ק בזה תמוהים. אבל ק"ל דלפ"ז מאי בעי שם מאי איכא בין לדמתני לה אמתניתין כו' לימא דא"ב הא דר"ד וי"ל דה"ה דהמ"ל כן וחדא מתרי נקט:

שם בא"ד דכיון דבעי מים תחלה ס"ל במשהו באיסורא לגו התירא כו'. נ"ל כוונתם דא"ת דס"ל קמא קמא בטיל א"כ מוכח דל"א מצא מין את מינו וניעור אפילו היכא דתרוייהו איסורי נינהו כש"כ בנפל מים תחלה דכבר בטלינהו ליי"נ דאינו חוזר וניעור ע"י מינו דהיתר ומאי אשמעינן רשב"י:

שם בא"ד מיהו דא"צ לפרש כך אלא כדמשתמעי פשוטה כו'. כצ"ל:

שם בא"ד דהא ל"ג בספרים מזגן ואח"כ עירבן כו'. כצ"ל. ור"ל דכיון דל"א ואח"כ אין הכרע שיכוון דדוקא מזגן תחלה:

בסה"ד ובההוא דציר דל"ק כו'. י"ל דההוא אמורא ל"ל. לכאורה סותרין א"ע במה שחילקו לעיל (בע"א) בד"ה אבל:

דף כב:

רש"י ד"ה תעלה. ומשום גזילה כו'. כצ"ל [ועמ"ש בפ"ה דתרומות מ"ב] :

רש"י ד"ה אותן חולין לרבי אליעזר. דלרבנן הא אמרי בכולהו כו'. כנ"ל:

דף כג.

רש"י ד"ה גזירה. וקסבר איבטלה לקב טמא ברובא כו'. כנ"ל:

רש"י ד"ה וא"א טומאה (בסופו). דמי חטאת ואפר חטאת מטמאין כו'. במיעוט בקיאותי ל"מ שיהא אפר לבד מטמא. וכ"נ מהרמב"ם בהקדמתו לס' טהרות שכתב שאפר פ"א כאשר נתערב במי המעיין כו' יטמא בהן. וכ"נ מחיבורו בפ"ה מהלכות פרה ה"ל וצ"ע:

תד"ה נבלה. ומיהו כו'. אלא נגע בזה וחזר ונגע בזה אפשר דטהור כיון דבכ"פ שנוגע א"י כו'. צ"ע מהא דשני שבילין בספ"ב דשבועות דהלך בזה ובזה ונכנס למקדש לחייב. ולפי למסקי התוספות בסה"ל לגם טומאת משא אינה אלא מדרבנן א"ש:

בא"ד וקצת תימה דכיון כו' חיבור כמרודד בקיסם. כנ"ל בכ"ף:

בא"ד דפיגול כו'. שבללן כו' פטור לכ"ע אי אפשר כו'. כנ"ל:

תד"ה הניחא (בסופו). כמ"ד אין מאהיל כו'. הוא בחולין (קכל ב):

דף כג:

רש"י ד"ה ציר (בסופו). שנפלו בו לאחר השקה כו'. כנ"ל:

תד"ה שנפל. דס"ד מתחלתו נעשה הציר במים טמאים. כנ"ל בבי"ת:

תד"ה אלא. עי' כה"ל. ולעד"נ להא האי דקאמר הלכתא בכולי' פירקין היינו כל השנויין במשנה. וזה דלא מטמאה הלא אינו שנוי במשנה:

תד"ה משנת. ורב גופי' בפ' הבע"י יש דלא מסתבר כו'. וקשה לא"כ מאי פריך שם להא"ל והא משנת ראב"י קו"נ. הלא שם אינו מסתבר כוותי'. ומכש"כ למאי דקאמר דקאי בשיטת ר' אלעזר דפסק רב להליא דלא כוותי'. וכמו כן קשה למאי פריך הכא ר"ש דלמא ה"נ לא מסתבר כוותי':

דף כד.

גמרא ומאי בכוליה פירקין דר"י תרתי אמר. מזה קצת סתירה להתוספות בכתובות (ח) בסה"ל. ועמש"כ בב"ר פע"ה אות ה' במ"ת בס"ל:

שם ת"ש רשבג"א הלוקח בהמה מניקה מן העובד כוכבי' כו'. כנ"ל:

שם לעולם פשיטא ליה הלכה כרשב"ג כו'. לכאורה המ"ל לאפי' כרבנן אתא ומספקא ליה דלמא דלאו מינה מולו דלא מרחמא. וזה פשיטא ליה דלא הוה מרחמא אלא א"כ ילדה אפי' לרבנן כיון דלא מינה הוא:

שם דאי אשמעינן טלה ה"א כו'. לכאורה השתא נמי איכא למיטעי לאפי' את"ל דלא מינה לא מרחמא מינה ולאי מרחמא ופשיטא ליה דלא לקי משום אותו וא"ב וי"ל:

תד"ה ראה. דסבר כר"ש דאסר קלוט כו'. מוכח דבחזיר היוצא מן הטהור מולה ר"ש למותר. וק"ל לכמו דלרבנן דלרשי גמל גמל לאסור חלבו אסור גם חלב חזיר (וכן לר"ש דלריש מאת הגמל לאסור חלב) כמו כן לר"ש דלריש ליה לגמל הנולד מן הפרה מלוע לא נאמר לה"ה לחזיר. ועק"ל לפריך שם אלא מעתה שפן שפן כו' חזיר חזיר כו' עד כל היכא דאיכא למילרש לרשינן א"כ חזיר חזיר נמי איכא למילרש להכי:

דף כד:

תד"ה השוחט. לפי שהקדשים נשחטין בעזרה כו'. ותימה לבכור תמים נמי נשחט בעזרה ואי מיירי בבע"מ. א"כ קדשים נמי במומן נפלים ונשחטים חוץ לעזרה. ונלע"ל להגיה לפי שהקדשים נשחטין באיטלז משא"כ בכור כדאיתא לקמן רפ"ה. ובאיטלז שהוא מקום מיוחד לשחיטה מצוי שם ג"כ סכינים:

בסה"ד וצריך עשיית מקום טפי מקדשים. כנ"ל:

תוי"ט ד"ה ותולש השער. ואיכא למידק אמאי תנן שער דהא בצאן צמר מיקרי כו' הן עזים ג"כ בכלל צאן וגיזתם נקראו שער. ולקמן פ"ה מ"ג קרי לצמר איל ג"כ שער דאיתא שם מעשה בזכר של רחלים זקן ושערו מלולדל. ואין לומר בזקן שאני. לא"כ לא יהיה בו איסור כלאים. ויפסול לבגדי כהונה. וכן הנולד מן הצמר יהיה מותר בו וזה לא שמעינן. ולענין לקדוקו נ"ל דלפי מאי למסקינן לטעמיה לריב"מ הוא משום לתולש לאו היינו גוזז. והוא כרבי יוסי בחולין (קלז) ואמרינן שם לבנוצה של עזים מולה משום לאורחיה הוא (וכמו לאמרינן לקמן שאני כנף להיינו אורחי'). לכן קאמר הכא ותולש השער לאפוקי הנוצה. עי' תוספות שבת (כז) ד"ה ונוצה: ואגב אומר דלהכי פסק הרמב"ם בפ"ב מהל' מת"ע ה"ו כרבי יוסי (וע"ש בכ"מ שנלחק בטעמו וכן הר"ן שהביאו שם) משום דקאי ריב"מ לפסקינן כוותי' בשיטתי'. וכן במנחות (ר"ל סח) אמרינן לקיטוף שרי קולם העומר וע"ש בפרש"י והיינו כרבי יוסי. ולע למה שהקשה השעה"מ בפ"ג מהלכות יו"ט בסתירת פסקי הרמב"ם מהלכות בכורים אישתמיטתיה שכבר קדמו הר"ן בזה הביאו הכ"מ שם:

תד"ה והיינו. ולענין בכור ל"מ למיבעי מידי בפשטא דמתני'. כנ"ל בבי"ת:

בא"ד את"ל לדם הוא צריך ופתחא ממילא הוי הלכה כר"ש דאמר לבר שא"מ מותר או הלכה כר"י ואת"ל הלכה כר"י מקלקל הוא כו':

בא"ד אסר ר"י קידור אע"ג דדבר שא"מ הוי במקלקל כו'. כנ"ל:

דף כה.

גמרא אלא שאני פרה דלא שכיחא. תיבת אלא נראה למחוק. להרי אכתי נצרך להא דקדשי בל"ה היא:

רש"י ד"ה אסור להלוקה. אסור. הס"ל. ואחר כך מה"ל אפי' לר"ש:

רש"י ד"ה והמורטו. בסה"ל צ"ל השיער:

תד"ה דהוה. אין ללמוד מלאכה שאצ"ל מכלאחר יד. עיין בר"ן בפרק חבית על הא לצינור שעלו בו קשקשין:

תד"ה ואר"ל. כמו הושיט ידו למעי בהמה כו'. מצויין בטעות וצ"ל שבת (קז ב):

תד"ה מדרב. מנ"ל לרב כו'. ולמסקנא אינו תופס זה לקושיא להא ר' יוסי לחולין (קלז) ס"ל ג"כ לתולש לאו היינו גוזז:

דף כה:

תד"ה שער. ולא דמו לגיזה דשרי דגיזה מתזבח נפקא כו'. כנ"ל:

בא"ד וכ"מ בפ"ק דהא דדרשינן בשר כו'. כנ"ל:

דף כו.

רש"י דבור המתחיל אי רבנן. והתולש ממנו רבנן כו'. כנ"ל:

דף כו:

רש"י ד"ה ליטפל בבכור. בזה"ז. תמוה למוכח מהגמרא ומהמשנה עצמה לתני ובשעת המקדש כו' מותר. לגם בזמן הבית אף אם היה תמים מחויב הישראל להחזיקו על זמן האמור:

תוי"ט ד"ה רי"א בדקה כו'. שתהא הנתינה דרך גדולה וכדכתיב למשחה בהם. ומצויין שמות כט. וג"ל ללשון הרמב"ם אטעי' במכ"ת. לז"ל שכל מת"כ אינו מותר לתת אותן לכהנים אלא דרך גדולה כו' וכבר פירשנו מה שא"ר למשחה בהם לגדולה כו'. וכוונתו למה שפי' בפ"י לזבחים מ"ז א"ר בלברים שהכהן אוכל למשחה כו' לגדולה. והוא מה שנאמר בפ' קרח לך נתתים למשחה וכלפי' רש"י והרע"ב שם. ומלת בהם שכ' כאן שב על המתנות שהזכיר. אבל קרא למשחה בהם לא כתיב אלא גבי בגדי כהונה שאין לו ענין כלל להך להכא:

דף כז.

גמרא ותנא מ"ט ל"ק מת"כ כו' הני כיון כו' אתי למיטעי בהון. וק"ל להתנן בערכין ספ"ח הבכור כו' בין בע"מ מחרימין אותו כו' אומלין כמה אלם רוצה ליתן בבכור זה ליתנו לבן בתו כו'. ואילו היה אסור אפי' מלרבנן לא ליחול עליה ההקדש. ובקלושין ספ"ב אמר עולא טה"נ אינה ממון ואותבי' ר"א מהא להמקדש בתרומות כו' מקולשת. ואם איתא לימא ליה ולטעמיך במתנות לאין בהם טה"נ מא"ל. וע"ש בתוס' ל"ה אלמא דלפרש"י אפי' באה"נ לרבנן גמור אין חוששין לקלושין. וזה יש לדחות לאפשר למקולשת בההיא הנאה לתוכל לתתן לכל כהן שתרצה. וראיתי להרמב"ם בפי"ב מהלכות תרומות ה"כ שכתב ורשאי ישראל לומר כו' הא לך סלע זו ותן תרומה או בכור או שאר מתנות לפלוני הכהן בן בתי כו'. והראה הכ"מ להגמרא שלפנינו. ותמוה איך לא הרגיש לנהפוך הוא שהוא נגד הגמרא. שוב מצאתי להטור יו"ל של"א שהעיר על הרמב"ם בזה. והב"י נלחק שם ליישבו. ולעד"נ לסמך על המתני' לערכין שהבאתי וסבר לפליגא אהברייתא (וכמ"ק לישני ותנא כו' אמר לך) ופסק כמתניתין והב"י שם סוף סי' ס"א הביא בשם רי"ו לאסור לישראל ליקח פשוט מישראל כלי שיתן זרוע כו' לבן בתו כהן כו'. (והביאו הרמ"א שם סכ"ח). ונראה לאישתמיט מכתה"ג לברי הרמב"ם והטור שהבאתי. והש"ך שם סקט"ז כתב עיין לקמן סי' של"א. ונראה שכוון לעיין בטור כי בשו"ע שם לא נזכר ענין זה:

רש"י ד"ה כהן קטן. ל"א להכי נקט כו'. נראה למחוק תיבות ל"א:

תד"ה דלמא. ובדמאי והלוקח מן העובדי כוכבים כו'. כנ"ל בוי"ו:

תד"ה הלכך. והכי משמע לישנא דשקלה כו'. כנ"ל:

תל"ה בריש (בסופו). וכדאמר טחנה לשה ואפאה כו'. הוא בב"ק צל:

תד"ה פסק. ולא מתחזיא כו' כחלת הארץ טמאה לא גזרו כו'. כנ"ל בלא ו':

דף כז:

תד"ה וכי. כדמוכח בנזיר בפרק כה"ג שהמאהיל על חרב כמאהיל על המת. שם לא נמצא הוכחה מבוררת. אם לא שכוונו למש"כ שם בס"ל בתל"ה חרב:

בא"ד כדתניא במס' שמחות כל טה"מ שאין הנזיר מגלח כו'. כנ"ל והוא שם פ"ל משנה כ"א:

בא"ד ולהכי מסתברא שבלא הזאה היו אוכלין אותה. כ"נ לצ"ל ולמחוק תיבת וטבילה:

בא"ד וכן משנה במס' ערלה כו' במסכת עבודת כוכבים הערלה וכלאי הכרם מצטרפין. כנ"ל:

בא"ד כי אין לומר כו' היא אותה של מעילה כו' כמו שפירש ר"ת שאותה של מעילה כו'. כנ"ל:

בא"ד ולאסור במאתים בתערובתם. כנ"ל:

גמרא מנה"מ אר"י כו'. כנ"ל וכ"ה ברא"ש:

שם איזוהי שנה שנכנסת בחברתה כו'. כנ"ל:

שם יום אחד בשנה זו ויום א' בשנה זו לימד על הבכור שנאכל לשני ימים כו'. ק"ל להא אף אם נאמר לאינו נאכל אלא ליום ולילה כתולה נמי קרינן ביה שנה בשנה אם נשחט ביום למישלם ביה שנתו ובלילה נכנס בשנה שניה. ואין לדחות לילה לא חשיבא למיקרי מחמתה שנה שניה וכמו לספירת לילה לאו ספירה היא (מגילה כ ב) הא קי"ל לקמן (לט ב) לשעות פוסלות בקלשים. ומ"ל שפיר אם נולד ל"מ בחצות היום ובאותו יום עצמו לשנה הבאה נשחט בבוקר ושנתו נשלמת בחצי היום ויהא נאכל חצי יום ולילה שלימה משנה השניה. ואין לומר משום לבעינן יום שלם לחשיבת שנה. להא מוכח בר"ה (י ב) ללמ"ל יום א' בשנה חשוב שנה סגי במקצת יום. וכאן נמי קרי למקצת היום לשנה העברה שנה. וי"ל משום לקי"ל שם (ו ב) למונין לתם משעת הרצאה. והוא אינה אלא מיום השמיני לוקא (זבחים יב) וע"ש בתל"ה יום. וא"כ אין שנתו משלמת ג"כ אלא בבוקר לשנה הבאה ונכון מאל בס"ל:

שם ורב נאכל לשני ימים כו' מנ"ל נפקא ליה כו'. ק"ל לאכתי מיבעי האי שנה בשנה למותר לשחטו בסוף שנתו אף שיהא נאכל אחר שנתו. לבשלמא שה לפסח לכתיב ביה ג"כ בן שנה ומשמע בזבחים (כה ב) ללאכלו רשאי אפילו לאחר שנתו. להא לא כתיב ביה בן שנה באכילתו. אבל הכא כתיב תאכלנו שנה בשנה:

תד"ה שנה. גבי כשכיר שנה בשנה דרשינן שכירות כו' דדרשינן בכל חד כו'. כנ"ל:

שם בא"ד דגבי מעשר דכתיב שנה בשנה דרשינן כו'. וכן העתיק התוי"ט. שם כתיב שנה שנה בלא בי"ת. ולא שייך למילרש בה כעין כאן ולשכיר:

תוס' ד"ה הוה. לרבי ישמעאל לית ליה כו'. כנ"ל ע"ש בזבחים:

דף כח.

גמרא ואידך אי מהתם איכא למימר האי לך יהיה לימד על בכור בע"מ כו'. כנ"ל:

שם ת"ש דתניא בכור בזה"ז כו' אחר שנתו כו'. עפרש"י וק"ל לקארי לה מאי קארי לה. ולעד"נ לפרש איפכא לקס"ל כיון לרק מפני השבת אבילה התירו להשהותו ל' יום. לא שייך זה בנולד לו מום בתוך שנתו

שהרי לי לו שהות על מישלם שתי':

שם אבל מפני השבת אבידה כו'. כלשון זה הוא בב"מ (צא ב) במשנה. בתשו' שיבת ציון סי' כ"ל הביא בשם אביו המצליח ראיה מכאן למצות אכילה בתוך שנה בבע"מ אינה אלא מלרבנן. לאם היה מה"ת איך יקילו בה מפני השבת אבידה (עיין לקמן ר"ל לב). והוא נגל לעת הרמב"ם שהביא שם לסובר שהוא מה"ת. ול"נ לאין מזה סתירה לדעת הרמב"ם. לאף הוא ז"ל מודה למה"ת אין מונין לו השנה אלא משעה שנפל בו המוס לראוי אז לאכילה כמו בתם לאין מונין לו אלא משעה שראוי להרצאה כמו שהבאתי לעיל מר"ה:

רש"י ל"ה ואיכך (שברה"ע). **נפקא ליה מלך יהיה.** כצ"ל. וכן בב' לבוריס הסמוכים:

רש"י ד"ה כל י"ב חדש. משנולד. וכן פי' הרע"ב. מבואר להליא כלעת הב"י ביו"ל סימן ש"ו וללא כהש"ך שם סקי"ל. ותימה עליו שהעלים עינו מפרש"י שלפנינו:

רש"י ד"ה היכא דנולד בו מום לאחר שנתו כו'. כצ"ל לבור אחל:

תד"ה שלא. והמ"ל אחד עשר של מעשר יוכיח ולישני כדמשני כו'. כצ"ל. וכוונתם להא לפריך בזבחים (מט) על הא לקאמר שם כלום מצינו טפל חמור מן העיקר ממותר הפסח. המ"ל נמי מאחל עשר ויתורן ג"כ באותו תירון למשני על מותר הפסח כמש"כ התוספות שם ונכון בס"ל וללא כצ"ק וגה"ש:

דף כח:

רש"י ד"ה משום גזירת מגדלי בהמה דקה. ל"א כו' קנסוהו חכמים כו'. וכן פירש הרמב"ם בפרק ג' מהל' בכורות. והראב"ל שם פי' כפי' התוספות. ומש"כ התוי"ט שכן מסיק הרא"ש כפי' הרמב"ם וכ"כ הב"י בסי' ש"י ביו"ל. אין הכרע כלל כי הרא"ש אינו מביא בשם הרמב"ן אלא לחלק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ וזה עולה ג"כ לפירוש התוספות והראב"ל וכ"מ בט"ז ובש"ך:

תד"ה רביע. אלא תקנת חכמים בעלמא הוא. עיין לקמן (מח) בתל"ה לאר"א:

בא"ד וגם לא פליג בין מום. פשוט לר"ל ללא רצו חכמים לחלק בין מום למום לומר במומין שבגוף ישלם כולו ובלוקין רביע כו'. וכתבו עוד ואי הוה מיירי כו' בלוקין כו' הוה ניחא טפי ר"ל במה שאינו משלם כולו לשמא לא הוי מום קבוע ולא היה מתירו חכם. והצ"ק לא הבין כן:

גמרא א"ר אילעא א"ר כגון שנו"נ ביד כו'. משמע ללא הוצרך לאוקמי בנו"נ ביד אלא משום הא למשלם ולאפוקי מלר"מ אבל הא למה שעשה עשוי אתיא ליה שפיר אפי' בלא נו"נ ביד. וקשה לכיון לבאמירתו לטמאות הן כבר נחלט הלין וע"ז אינו חיוב לגרמא היא. וא"כ אמאי חייב במאי לאגע בהו שרץ כיון לכבר טמאות היו. וזה למי להא לבב"ק (קיז) מעיקרא מיקלי קלייה. ועיין בב"ק (ק) בתל"ה טיהר:

רש"י ד"ה אין שוחטין. דלמא משום אגרא קשרי ליה. קשה להא משמע אפי' לומיא לאילא לנוטל בין בתם ובין בבע"מ וכלמפרש בגמרא לתרי זימני לא הוה נוטל א"כ תו ליכא חשלא. וי"ל ללתירון הב' של התוספות שם יש לחשלו שיתירנו כלי לינצל מטורח של פעם שני בחנם. ולתירון הא' י"ל שיתירנו משום נשיאות פנים שקבל ממנו שכרו או איפכא שיאסרנו כלי שיבואו אליו פעם שני וכיון לאינו מחוייב לראותו לא יראה על שיתן לו מתת בסתר. ועי' בהרע"ב מש"כ בשם הרמב"ם אולות השוחטים וכ"פ בשו"ע סי' י"ח. ולכאורה אכתי לא פלטי מחשלא שיאמרו כשרה היא ואטריף לה כלי שיביא אחרת לשחוט תחתיה ויקבל שכר וכלפריך הגמרא על אילא תם נמי אמרי בע"מ הוא כו':

דף כט.

במשנה הנוטל שכרו לדון דיניו בטלים. עיין בהרע"ב מה שקרא תגר על הרבנים מסלרי גיטין. והרמ"א בסי' קנ"ל בסלר הגט סעיף ל' כ"ע לסלור הגט אינו לין אלא לימול בעלמא. לכאורה זה אינו מספיק אלא שלא יהא הגט בטל. אבל עליין עובריס על מה אני בחנם כו' וכלמוכח ג"כ בתוספות כתובות (קה סע"א) ממש"כ ומה"ט א"ש כו' מלמלי הלכות שחיטה והלכות קמיצה כו'. ועיין בשו"ע יו"ל סי' רמ"ו סעיף ה' וסעיף כ"א בהגהת רמ"א:

רש"י ד"ה א"נ בשאר טומאה (השייך לע"ב

. כגון נבלות שרצים. עיין לעיל (כז ב) בתל"ה וכי לאף בטומאות ממת מ"ל שאין הכהן מוזהר עליהם:

תד"ה היכי. מדר"י קא מייתי דמוכח דאיסור בה"פ כו'. כצ"ל:

בא"ד משמע דוקא הני שהן מצות חשובות כדמשמע כו'. כצ"ל:

דף כט:

בא"ד יש ללמוד כו' שרי אפי' בל"מ אלא מדבריהם טמא. כ"ה גי' המהרש"א. ור"ל לטמא מלבריהם. ופירוש הצ"ק לא מחוור כלל:

בא"ד והא דבעי בחגיגה כו' אבדיקה דר"י קאי ולא אמתניתין. ר"ל משום לבליקה למתניתין מהני לכל לבר כמש"כ לעיל בע"א (בסופו). והצ"ק במחכ"ת שגה בכוונתם:

תד"ה כפועל. ולא ה"ל לפרש כו' דא"כ היה נוטל שכר לדון כו'. ובב"מ (סח) ישבו פרש"י ע"ש. ואני אומר לגלולה מזו מצינן בהא לאם היה מטמאו מתרומתו מאכילו כו' ומשמע לאינו מנכה לו את למי התרומה:

[בא"ד] ומיהו קשיא מהא דתנן בפ' א"נ כו'. נראה להגיה וכן קשיא כו':

גמרא הא עבודים זבנינן כו' סבר אי שמעו ביה רבנן כו'. עפרש"י. וז"ל הרמב"ם בחבורו שאינו מעבל בכור תמים מפני שהוא מפחל להשהותו אצלו שמא ישמעו בו הליינים ויקנסוהו כפי רשעו. משמע שמפרש להטעם הוא מפני שהעבול צריך שהות ומתיירא שמא ביני לביני יוולע הלבר ויוקנס הרבה לבל הפסל העור (שעליו אינו נופל לשון קנס כי הוא אסור מלינא). וללא כהש"ך בסי' שי"א שערבב יחל לשון הרמב"ם ופירש"י. אח"ז מצאתי להלח"מ שהרגיש בזה:

רש"י ד"ה בשר צבאים. זימנין דמזבין עגל בכור תם כו'. וכ"כ לקמן בפי' הגמרא. ולאו לוקא להא פירש לעיל שהוא חשול להטיל מום:

גמרא השתא טוי זבנינן בגדים מיבעי' כו'. כה"ג בשלהי ב"ק וכן הא ללקמן השתא כו' ארוג מיבעי' כו':

במשנה אין לוקחין הימנו פשתן. התוי"ט הביא ירושלמי למקשה ופשתן לא קסמין הוא כו' לכאורה לא שייך קושיא זו לפרש"י (והרע"ב אחריו) לחשול לזרוע בשביעית:

במשנה (הסמוכה). **רבי שמעון אומר כל שיש בו זיקת תרומה ומעשרות כו'.** עיין תוי"ט בכה"ל. מש"כ שלאשה שניסת לנכרי לאסורה במעשר כלתנן ברפ"י ליבמות ע"ש ללא מיירי אלא באשה שניסת עפ"י על אחל (לישראל) ואח"כ בא בעלה. ומש"כ וכתבתי שם ללתוספות מספקא להו. עיין מה שהשגתי עליו שם (צא). ומש"כ ובמתני' ללקמן תנן נמי מעשרות וא"א לפרש אלא מע"ש לחומרא לחומה כו'. כצ"ל. ומש"כ ומיהו מע"ר נמי איכא חומרא לאסור לזריס. ואין להקשות א"כ מאי חומרא לשביעית מיניה. לי"ל משום לאיסורה שוה בכל. ומש"כ לא"כ לנקט מתניתין נמי תרומה. עמש"כ בהגהות למ"ר בראשית פ"א אות ז' במ"ת לנוכל לומר לגם תרומה נכללת בשם מעשרות. ומש"כ ויראה למעשרות כלומר לגן תירוש ויצהר כו'. לכאורה קשה ע"ל מהא לר"ה (יב) לפריך וליתני מעשר אחל מע"ב כו'. מלוע ל"ק לל"ר קאי אלגן תוי"צ ע"ש בתוספות. אבל ז"א להרי לאילנות ר"ה שבט. ואולם עמש"כ שם בק"א להט"א ותראה שאין לבריו בזה מחוורין:

דף ל.

רש"י ד"ה גרו באמגוזי. עי' לשון הטוש"ע ביו"ל סי' קי"ט ס"ל:

במשנה חשוד על טהרות. עתוי"ט שהביא לשון הרמב"ם בחבורו "שהאוכל הטמא כו' א"מ אחרים אלא מל"ס". וק"ל הא משקין מטמא מלאורייתא כלמוכח בפ"ל לטהרות מ"ט ופסקה הרמב"ם בפי"ל מהל' אה"ט ה"ז וכ"מ בסוגיא לרחס"ה בפסחים. וכן צ"ע לשונו שם ברפ"ז שכ' אבל מל"ס גזרו על האוכל הטמא שאם נגע באוכל אחר טמאהו וכן אם נגע אוכל הטמא במשקין טמאין. למשמע ששניהם מל"ס מלכתב וכן וצ"ע:

גמרא שביעית כיון דקא מיתסרא ליה כו'. פשוט להוא לשון בינוני ור"ל למיתסרא עלי' לעולם ול"ל תקנה בפליון. והרע"ב עיות הלשון שכ' כיון שנאסרה אין לה פליון. ול"ל להרי מעולם אסורה. ואולי כוונתו אלאחר זמן הביעור:

שם מאן חכמים ר' יהודה כו'. נ"ל לסמיך על מתניתין לספ"ג ללמאי "מולה ר' יהולה בנותן לחמותו שביעית שאינה חשולה להחליף כו'" ע"ש בפי' הרע"ב ולא מייתי ההיא עובלא אלא לטעם ללבריו:

תד"ה [מעשרות. וכן א"ח כו' ולא משום מעשר בפ"ק דחולין. תימה להא שם מייתי לה לענין תערובות למאי ומוכח להליא לפירושו משום למאי וכפרש"י שם וצ"ע] :

תל"ה מתניתין (בסופו). **וא"ת כו' דלמא חשוד גרע כו' לגבי מעשר כדמוכח כו'.** כצ"ל ותיבת ראשון למחוק:

דף ל:

גמרא מאן חכמים ר"מ דתניא ע"ה שקבל כו' ונחשד לדבר אחד כו'. לכאורה לתירון ר' ינאי ברי"ש לעיל אין מכאן ראיה שיחלוק ר"מ על מתניתין. ועי' ישוב לזה ברא"ש פרק ללקמן סוף סי' ח' בשם הרר"י:

רש"י ד"ה צריכין לקבל ד"ח בתחלה. ואע"ג דאמרן לעיל בניו וב"ב א"צ לקבל כו'. הן שם איתא אצ"ל בפני ג' חברים למשמע אבל קבלה מיהא בעו. ולכן יש ליישב גירסת כבתחלה ור"ל כמו שיבואו בתחלה לקבל עליהן ל"ח שלא קלמן קבלת בעליהן ונכון בעז"ה:

דף לא.

במשנה כל פסה"מ הנאתן להקדש. ק"ל להא גם בהם מ"ל הנייתן לבעלים כגון באומר הרי עלי שור במנה והפרישו ונסתאב והוזל צריך להשלים המותר מביתו. וכן אפילו בסתמא הרי הל"מ ליביא הוא ונסכיו במנה כלאיתא בפ' בתרא למנחות. וכן ואשם שלמו קצוב בתורה וצ"ע:

שם ושוקלין מנה כנגד מנה בבכור. מש"כ התו"ח לבע"מ אינו מתחלק רק נותן לכהן אחל. גם תם יכול ליתנו לכל כהן שירצה כלמוכח בספ"ח לערכין במשנה:

תד"ה חוץ. ע"כ מדאורייתא היא כו'. עי' זבחים (עה ב) ברש"י ל"ה ופרכינן ובתל"ה התפיס. ולפמש"כ כאן למשום קרא נפ"ל לא"נ בזיון בלבר שא"ה להקלש א"ש בעיא לשם אפי' אם הוא מלאורייתא:

דף לא:

בגמ' אימתי עושה תמורה מחיים אימתי אינו נגאל מחיים כו'. מוכח למחייס אסור למכרו אף כשהוא בע"מ לומיא לתמורה. וכן ללרשה לר"ש בי"צ לקמן איזהו לבר שאין בו ברכה מחייס כו' ובבע"מ משתעי קרא כלפרש"י. ולכן תמה אנכי על הכ"מ בפ"ו מהל' בכורות הל' ה' בסופו (הביאו גם התוי"ט במשנה) שכ' למלאורייתא לא מיתסרא מכירתו אלא תמים חי לומיא לתמורה. וכ"מ מלשון הרמב"ם שם שכ' בהל' ה' מע"ב אסור למוכרו כשהוא תמים כו' ובהל' ו' כתב מל"ס שאסור למוכרו בע"מ כו' וצע"ג:

רש"י ד"ה השב אבידה. ובמעשר בע"מ קמיירי. לכאורה ה"נ לאף בתם בזמן הבית שרי ועי' לקמן (לב ב) ברש"י ל"ה העמלה והערכה בעי בסופו. ועי' בתור"ע פ"א למע"ש אות ג' ובמש"כ שם בס"ל:

רש"י ד"ה דבר הנישום. כשנמכר מחיים. כצ"ל:

תד"ה א"כ. דמפרש לשמחה למריעות שלשים כו'. כצ"ל בל"ו:

דף לב.

גמרא מה לחרמים שכן חלים על הכל. פי' שחל אפי' על עבלים ושפחות ומטלטלין משא"כ מעשר שא"נ אלא בבקר וצאן ורש"י לא פי' כן:

רש"י ד"ה בחרמים. **כתיב כו' ולא יגאל כל חרם קדש קדשים וגו'.** כצ"ל:

רש"י ד"ה והעברת קרא יתירה הוא. כדכתיב קרא אחרינא כל פטר רחם לי (שמות ל"ל:י"ט). כצ"ל:

תד"ה רבא. ור"ת מפרש דהקדש נינהו דקאמר היינו כו'. כצ"ל:

דף לב:

רש"י (בסה"ע) לכתיב אתה ובניך כו'. הוא בויקרא י יל:

תד"ה פסק. בלשון ב"ה דעדיף משאר סתמי כדאיתא בסוף שבת (קנז). לפנינו שם ליתא רק ריו"ח סתמא אחרינא אשכח בש"א מגביהין כו'. ופרש"י ב"ה חשיב כסתמא. ואולי משום לק"ל מלוע לא פריך הגמרא מאי חזית כו' כלפריך בשבועות (ר"ל ל) ובחולין (מג) לפרש"י. לכן פירשו לב"ה עליף מסתמא:

בא"ד ובפ' עד כמה מי שאינו מומחה כו' ולקמן בפירקין כו' ונודע שלא הראהו כו'. ל"י מה ראיה משתי אלו הלא הן כמו בכור תמים שנשחט בחוץ לולאי אסור בהנאה כקלשים שנשחטו בחוץ:

בא"ד דאמר מדבריו למדנו כו' משמע דבשרו אסור בהנאה. כצ"ל:

דף לג.

רש"י ד"ה בעבודת צבור. דאם אין כהן טהור באותו ב"א כו'. הצ"ק כ"ע ובחנס לחק כו'. אבל פשוט לרש"י פי' אליבא לר"נ ביומא (ו ב) לטומאה הותרה בצבור וכל"ק. וכן רבא שם ס"ל כוותיה ועיין ש"א תשו' ל"ח:

רש"י ד"ה ב"ש היא. וכי היכי דתם כו'. משום בזיון דקדשים כו'. ק"ל כיון למשום בזיון לקלשים קאתינן מאי לוחקיה לאוקמא כב"ש הלא כ"ע מולו לבכור אינו נמכר באיטלז והטעם משום בזיון כלפירש רש"י ותוספות בר"פ. וכ"ת להתם מיירי קולם שחיטה וליקא נמי לקתני ליה קולם ונשחטין כו'. אבל מה שאינו נשקל בליטרא מא"ל:

תד"ה וב"ה. או מלך יהיה דדריש כו'. כצ"ל:

בא"ד ובפ"ק דקדושין אתי ק"ו ומפקא מג"ש כו'. גבי וכל היכא דכתיב עיכובא כו'. ע"ש ללא נמצא שום ג"ש. ונלע"ל לכוונתם למה שהביאו במנחות (יט) בל"ה תורה בשם ר"ת להא לחוקה עיכובא הוא מחמת ג"ש ע"ש:

בסה"ד כדפרשינן בקדושין. עי' לעיל (רל"י) בתוספות:

תד"ה דתניא. ואומר רבי דבמשנה מיירי שהפריש חטאת (כ"נ לצ"ל) בע"מ כו'. נראה לל"ל לה"ה אם הוממה אח"כ. ואולי משום לישנא למתניתין שם והרי היא בע"מ משמע להו להיתה בע"מ בשעת הפרשה:

שם בא"ד וחיללה על התמימה כו'. נראה לגם כאן ל"ל לה"ה אם חללה על מעות ולקח בלמיה אחרת להרי במשנה שם איתא מוכרה ויביא בלמיה אחרת. וע"ש בפירוש הרמב"ם (והרע"ב אחריו) למשמע למחלק בענין אחר למתניתין מיירי כשהיא תחת יל אחר כלקתני מוכרה ויביא בלמיה אחרת. והברייתא מיירי כשהיא ת"י הבעלים כלקתני בה תפלה ונכון מאל. אלא לתמיהני לבחבורו פ"ל מהלכות פהמ"ק ה"ג (וכפי הגהת הכ"מ לפסק כרבנן כי כן פסק בפירושו) מביא לינא לברייתא. ולינא למתניתין השמיט וצ"ע:

שם בא"ד שכל קדושה של בע"מ נכנסה בתמימה כו'. מזה ראיה למש"כ בס"ל בק"א להט"א בר"ה (ה ב):

דף לג:

רש"י ד"ה אין מקיזין. ואפילו כו'. דיכול לחזור ולהתרפאות כו'. מוכח למוס עובר מותר לעשות מה"ת. ול"י מנ"ל להרי אסור להקריבו מלאורייתא כ"ז שעולו בו כלאיתא ברמב"ם פ"א מהלכות אמ"ז ה' ה' וע"ש בכ"מ ולמה לא יהיה בכלל כל מוס לא יהיה בו. ולכה"פ נרבייה מכל לזה יותר קרוב לדרוש מלרשת ר"מ וחכמים:

רש"י ד"ה הכל מודים. דלא הוי המקיז דם אלא מטיל מום בבע"מ. כצ"ל:

רש"י ד"ה כל מום לא יהיה בו. וקרי ביה לא יהיה. כ"ה נקול בלפוסים. והוא מהתוי"ט. ול"נ לנקלו יהיה מבנין נפעל לאשכחן כמה אזהרות בבנין זה כמו לא תעשה חמן. לא תאפה חמן וכן טובא:

דף לד.

גמרא ורב חנין בר אשי אמר שמואל כו'. לעיל (כה) ובש"מ הגי' בר אמי:

תד"ה ורמינהי. ועוד כו' מקדים דר"ע לדר"א שהיה רבו. עי' ב"מ (ל ב) בתל"ה אין הב' בסופו למצינו כיוצא בזה:

בא"ד ונראה לר"ת דגרסי' כו' רע"א כיון שבגד והמקרא הוי לשון בגידה. כצ"ל:

שם בא"ד דאי לשון בגד וטלית ה"ל למיקרי בבגדו בצר"י. משקל פעל בשש נקולות לא מצינו נטייתו בציר"י ובקלושין משמע בלבריהם לאי מלשון בגל ה"ל למיקרי בבגלו כמו מנגל נגלו כו':

שם בא"ד והמסורת משמע טפי לשון בגד וטלית מלשון בגידה כו'. כצ"ל:

בסה"ד משום דרבנן כו' דהתם קיימי כוותי'. כצ"ל:

תד"ה אילימא. ולשון המשנה משמע לי כמו שפירשנו. כצ"ל:

דף לד:

גמרא צורם אוזן בבכור ומת מהו לקנוס בנו אחריו כו'. ומסיק ללא קנסו. ונראה ללוקא בקנסות לרבנן אבל בקנסות לאורייתא כמו פלגא נזקא או תשלומי כפל ול' וה' גם בנו אחריו חייב. וכ"מ מלישנא לבריה לא קנסו רבנן. וראיה לדבר מהא להביאו התוס' בר"פ א"נ בל"ה ועל אשת אחיו בשם הירושלמי למוקי להא לבא על בתו כשבא עליה ומת. ועול לכאורה ראיה מב"ק (יל ב) במשנה שוה כסף למוקמינן לה בגמרא ביתמי. והמשנה מיירי גם בקנסא מלתני שם ועפ"י עלים ומפרשינן פרט למולה בקנס כו' וכן והניזק והמזיק בתשלומין מוקמינן לה שם בתם. אולם לפמש"כ הש"ך סי' שפ"ה סק"ג לבעמל בלין אפי' בקנסא לרבנן חייב הבן אין מזה ראיה לי"ל למיירי בשעמל בלין וכמש"כ התוס' שם בל"ה מיתמי. ובלא"ה ע"כ שוה כסף לא איירי בתם להרי מגופו משלם:

רש"י ד"ה ומת. שלא יאכל מאותו בכור עולמית. ל"י מאי לחקו לפרש אליבא לר"א. ולא אליבא לרבנן ולענין שלא ישחט על אותו המוס לגם זה לרבנן אינו אלא משום קנסא וכמש"כ התוספות לעיל:

תד"ה עד שתפרח. שאם קצצה כו' ומה ששייר כו'. קשה להא בתוספתא שם (הביאוה המפרשים) מפרשא להיכא לשייר כל שהוא לא פליגי. ולפי מה שמפרש הא"ר שם לשייר כ"ש היינו לוקא מכל סביבותיה ע"ש א"ש לי"ל למיירי שמצל אחר לא שייר:

תד"ה בעא. דשלשתם שאל בב"א והש"ס קבע כו'. עי' מש"כ בקלושין (כ) בל"ה אמר אביי:

תל"ה שנתקוונה (בסופו). תמן אמרין כשנטלו קוציה. כצ"ל:

דף לה.

רש"י ד"ה גדיא. וקודם שיצא כל ראשו וכו'. ל"י מה שלייק לומר כל ראשו עיין לקמן בר"פ יש בכור בגמרא למביא מתניתין לנלה לברוב ראשו הוי כילול וכן לענין בכורה כלאמרי שם רשב"ל וריו"ח לפלחת פוטרת בכ"מ. וכן מבואר להליא בר"פ כיצל מערימין הביאו התוספות כאן:

רש"י ד"ה פנימיות. שהשינים כו'. לקמן ר"פ מומין אלו מוכח לחוטין היינו למעלה בבהמה שאין שם שינים ע"ש בפרש"י ל"ה קלוט. ויותר קשה לשון הרע"ב על משנה זו והוא מפירוש הרמב"ם בשם וי"א ע"ש:

תד"ה גדיא. אבל באזניו לא דיש לו לחוש כו'. כצ"ל:

תד"ה א"ד אימרא נמי באודניה אימר דרך כו'. כצ"ל:

בא"ד כיון שרואה עכשיו מיעוט הראש אין לומר שמא יצא רוב ראשו וחזר כו'. כצ"ל ועמש"כ בתמורה (כל ב):

דף לה:

גמרא בשלמא למ"ד רועי ישראל והן כהנים כו'. כצ"ל:

תד"ה מימר. והא דאמר כו'. דלר"ט אקנויי כו'. כצ"ל:

תד"ה כהני. לרבא כו'. קשה להא לרבא נמי הכא כיון לחשיל להטיל מום כלי לאכלו הוי כמו אוכל נבלות לתאבון וי"ל:

דף לו.

רש"י ד"ה אבל הכא בבכור. אין הכהן נחשד לאכול בחוץ דבר כרת הוא. ר"ל בשחיטתו וכמש"כ לקמן (בע"ב) בל"ה הכי השתא:

רש"י ד"ה היאך אעשה. איני יכול להכחישו. כצ"ל וכ"ה בע"י:

תד"ה אימר. מתוך הלשון משמע כו'. ר"ל למשמע לוקא לר"מ מוכרח לומר לזה שהכהנים חשולין להטיל מום אינו אלא חששא וכלמסיק לקמן אאתקפתא למר בר"א. אבל לליכן אפילו אם נאמר למוחזקין הם בכך וכלקס"ל למר בר"א א"ש לל"א להוי חשול לכהת"כ:

דף לו:

תד"ה התרת. ממתניתין כו' דאיכא לאוקמי בזה"ז כו'. קושיית הצ"ק אינה כלום להא רבא קאי על מימרא ליליהו לאמרי בח"ל והא ל"ק מלוע ל"א רבא אמתניתין ללוקא קתני. משום לבלילהו איכא למיטעי טפי לסתמא קאמרי ויש לטעות לזהו לאתו לאשמועינן לאפילו באינן מובהקין: מה שהכריח המעיו"ט באות ל' להתוספות ל"ג מאי קמ"ל כו' אלברי רבא ע"ש שלבריו תמוהים:

תל"ה במקום (בסופו). כדאמר ר"נ התם כגון אנא. מה שהניח הצ"ק בצ"ע למה לא הכריעו ג"כ מלר"נ להכא. פשוט משום ללקמן כתבו לבר"ס ל"ג ליה:

תד"ה שלשה. כענין זה בפ"ק דנדרים לא שרי כו'. כצ"ל:

דף לז.

תד"ה רי"א. וכאן דלא איירי במומחה כו'. נראה לצ"ל וכיון ללא איירי כו':

שם בגמ' (בסה"ע) א"ה מומין שבסתר נמי אלמה כו'. נפגמו ונגממו לא. ק"ל להא משמע בכ"ל למומין שבסתר שוחטין לכתחלה במקלש. ועיין לקמן (לט) בסוגיא לחסרון מבפנים. והשלש מחלוקת ללקמן (לט) בחוטין הפנימים שנעקרו ע"ש. נ"ל טעמם משום לאמרינן לעיל (לה) לכי אכיל לא מיחזי וכי פעי מחזי (הגמרא זו נראה שנעלמה מהתוי"ט לקמן במ"ל שהביא זאת מהרמב"ם) למ"ל למותר לשחוט עליהם במלינה סבר לכיון לכי פעי מיחזי הוי מומין שבגלוי. ולמ"ל לשוחטין במקלש סבר הואיל לכי אכיל לא מיחזי הוי מום שבסתר. ומ"ל לאין שוחטין לא במלינה ולא במקלש סבר לכיון לכי פעי עכ"פ מיחזי גזרינן אטו מומין שבגלוי. והשתא אמאי פסלינן לקמן נפגמו (או נגממו לגירסת התוספות כאן ולקמן (מא ב) ל"ה אילימא וכן הרמב"ם בפ"ב מהלכות א"מ ה"ח. ותימה על התוי"ט שלא העיר בזה לפי לרכו) הלא מום שבסתר הוא לכ"ע עיין פרש"י לעיל (לה) ואולי משום גזירה אטו חיצוניות או אטו שנעקרו. אבל יקשה א"כ נגזור נמי נעקרו ללא לשחוט במלינה אטו נפגמו וכן בנפגמו חיצוניות אטו פנימיות. והרמב"ם שם כתב אין מקריבין אותן לפי שאינן מן המובחר כו' ואם הקריבן יראה לי שהורצו. ונכון מאל:

רש"י ד"ה ואמאי פסח ועור כתיב. דכתיב כו' פסח או עור כו'. כצ"ל:

תד"ה מן. בדל אוזן מתרגם חסחוס דאודנא. כצ"ל וכן העתיקו רש"י ורל"ק שם וללא כהתוי"ט:

דף לז:

גמרא א"ה מום עובר נמי אלמה תנן ולא מן העור. ק"ל אמאי לא תני לקמן גבי ואלו שאין שוחטין עליהן לא במקלש ולא במלינה נפגמה מן העור כלתני חורור ומים שאינן קבועין וגרב וחזזית. עיין רמב"ם שם ה"ז. ולפי הא"נ השני שבתוספות לקמן ל"ה כאן צ"ל לבמילת (להיינו העור) קיל אפילו ממום עובר. והכא הלא קרי ליה עכ"פ מום עובר וי"ל להתם איכא תרתי עור וגם פחות מכעלשה. וכן קשה מלוע לא חשיב שם נקבה פחות ממלא כרשינא לתירון זה לתוספות להוה מום עובר. וכש"כ לתירוצם קמא. וצ"ל לתני ושייר:

שם דתניא ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו כו'. כצ"ל וכן לקמן:

שם אתה אומר בבע"מ שיפדו הכ"מ. כצ"ל וכן לקמן:

רש"י ד"ה וסימניך. ומי מתניתא תני רב שמואל בר"י כו'. כצ"ל:

בא"ד בלשון מתניתא. כצ"ל:

בא"ד במס' ע"ז. וכן בשבת (עט):

דף לח.

גמרא הא קמ"ל כו' מה כ"ח כו' לא נטמא תוכו ל"נ גבו אף כ"ש כו'. וכן לקמן הלכך שויוה רבנן כטומאה לכ"ח. תימה להא כ"ח אם נגעה טומאה מגבו לא נטמא כלל אפילו גבו. וכ"ש אם נגעו משקין טמאים מגבו גבו מיהא טמא [ועי' שבת (טז) תל"ה ה"ג וצ"ע] :

שם מכלל דמקדח סתם זוטרא נמי מכסלע. תיבת נמי אין לה ביאור כאן. וג"ל למחקה מהכא ולהציגה לקמן בתירוצא לר"נ סלע סתם זוטרא נמי ממקלח סתם:

רש"י ד"ה דמקדח גדול שנינו. דמקדח גדול הוא דהוי כסלע. כצ"ל:

תד"ה הרי הוא. ועוד דדרשינן הא יש צמיד פתיל עליו טהור ומי לא עסקינן דיחדינהו לאשתו נדה. כ"ז הוא בשבת (פל ב). ור"ל לה"נ נאמר מי לא עסקינן ליש לו יל ואפ"ה טהור מכלל ללא מכניס:

רש"י ד"ה ואנן שית תנן. בעדיות פ"ה כו'. גירסא זו תמוה וגירסת הגמרא נכונה ועמש"כ בערכין (כז ב) על לבריו:

רש"י ד"ה שחור ונכנס בלבן. אם חוט שחור יוצא כו'. כצ"ל:

דף לח:

תד"ה אם. שהיה נראה דרב יהודה כו'. כצ"ל:

רש"י (במשנה) ד"ה לח. והאכילוהו ביחד. בגמרא מבואר למסקנא לרישא ר"ל לאכל לח ואח"כ יבש כלינו וה"ז מוס. ואולי פירש כן לפי הס"ל כלרכו בכ"מ:

גמרא א"ד לח ויבש בזמן הלח. וכן לקמן ללמא פירי לאלול ותשרי מאכילנא ליה באלר וניסן. וקשה מלוע לא מיבעיא להו ג"כ איפכא להיינו לח ויבש בזמן היבש וע"ק ללצ זה איך יפרנס הא לתני וישנו ג' חלשים וזה י"ל:

רש"י ד"ה והאנן תרווייהו תנן. אי אכיל כו'. כצ"ל בל"ו:

דף לט.

רש"י ד"ה למימעל. וקודם שתכלה זמן בדיקתו כו' נהנה כו'. משמע ללאחר שמונים ולאי מעל. וג"ל מזה ראיה לדעת מהרש"ל הובאה בש"ע יו"ל סימן ש"ה לבפלה בכור בתוך למ"ל בסתם לעתו שיחול הפליון בעת שראוי להפלות. וללא כש"ך שם. ולדעת שמואל לקמן (מט) המ"ל נ"מ אם נתעכל הפליון בתוך שמונים אם צריך לחזור ולפלות:

תד"ה שיהו. אלא כמו שפירשתי מתחלה כדמשמע בפרק הערל כו'. אמת שרש"י בעצמו פירש שם כן. אבל אנכי בענ"ל איני רואה שם שום הכרע שלא לפרש כמו שפירש כאן. או אפי' כההיא למכות:

בסה"ד ונראה דכפרים המשולשים כו'. לא הוי לא כי האי כו'. לכאורה שם הוא מכוון לפירושם לכאן. ואולי ר"ל לפרש"י לכאן. ויש ללחוק לכוונו אף לפי פירושם:

גמרא ח"מ והכי קתני כו'. אבל נעקרו שוחטין ריב"ק כו' רחב"א כו'. עמש"כ לעיל בר"פ טעם פלוגתתן:

שם דכ"ע כו' וחסרון מבפנים שמיה חסרון כו' כאן כשנבראה באחת מעיקרא. פרש"י לליכא חסרון. מכאן ק"ל על הרמב"ם בספ"ח מהלכות שחיטה למפרש לחסורה לח' מיני טרפות להיינו בתחלת ברייתה וכן סתם הש"ך אחריו בסימן כ"ט סק"ה. ועיין לקמן (מה) חסר שאין בו אלא מאתים ופרש"י שנברא חסר כו':

דף לט:

רש"י ד"ה שהיה כבר. בשעת קבלת הדם יהיה שלם. כצ"ל:

רש"י ד"ה דהא ליתנהו. וחסרון הוי. לפי הגהת הצ"ק בלבריו לעיל לכ"ע חסרון בפנים ל"ש חסרון א"כ מאי הוי לחסרון הוא. ולשונו בקלושין למינכר טפי:

גמרא מעשה בעינבל באחד שנטלו זאב כו'. כצ"ל. עיין חולין (ס"ל נז):

שם וכמה תהא משולשלת. כצ"ל ועמש"כ במנחות:

שם בש"א ארבע ובה"א שלש. כצ"ל:

תל"ה או (בסופו). ובתוספתא קתני כו'. כצ"ל ומלת והתם למחוק:

תד"ה כמה. הידור ציצית שליש גדיל כו'. הוא במנחות (לט):

בא"ד וכך משמע בספרי כו'. עיין בלבור הסמוך לעיל:

דף מ.

רש"י ד"ה שיהא אומנין. והן עושין למדה הגדולה למדת אמה אחת שהיתה בשה"ב. כצ"ל:

רש"י ל"ה שני כיסין. שורה העמוקה. הס"ל. ואח"כ מתחיל לבור מושיבין ובא"ל צ"ל על עגבתו אחת כו'. וכ"ה בהרע"ב

גמ' ח"מ והכי קתני כו' א"נ שני כיסין וביצה אחת ה"ז מום ריש"א כו'. התוי"ט כתב בטעם הרמב"ם שפסק כר"ע לס"ל לרי"ש ור"ע במילתיה לת"ק פליגי כו'. ותמוה להרי ת"ק אמר לה"ז מום ולרי"ש לא הוה מום. ול"נ להרמב"ם מפרש לאין לו אלא ביצה אחת הוא בבא בפ"ע וקאי אלקמיה ור"ל לבה פליגי רי"ש ור"ע ול"ג או וכן ליתא בגירסת הרא"ש ובמשניות. וכה"ג בר"פ לקמן ובעלי חטרות ר"י מכשיר וחכמים פוסלין. וכאן בגמרא היה לפניו גירסא אחרת קצת. אך לשונו בפיה"מ וכן לשון הרע"ב אחריו ל"מ כן:

במשנה איזהו שחול שנשמטה ירכו. ובהרע"ב בלפוס אמשטרלם איתא שנשמטה ילו. אולם בל"ח הגיהו ירכו והשמיטו לגמרי הנוסחא ישנה ורע עלי המעשה. לנ"ל שכיון בזה לייש קושיית רש"י ותוספות מהא לבוקא לאטמא לשף כו'. וכ"מ בפלתי סימן נ"ה סק"ג שתירץ כן לדעת הרשב"א. אולם מש"כ עול שם ללילן לבעינן איעכול ניביה אין נ"מ בין הרמב"ם להרשב"א ע"ש. הוא תמוה. ללפי מה שפסק הרמ"א שם לאיעכל ניביה בלי שמוטת ירך כשרה. א"כ יש נ"מ רבתי באם נשמט הירך מתחלת ברייתה ואח"כ איעכל ניביה ללהרמב"ם כשרה ולהרשב"א טרפה:

רש"י ד"ה כנטול דמי. ועוד בוקא דאטמא כו' טרפה. קשה להא כתב לעיל ללוקא בלאיעכל ניביה:

במשנה מומין אלו מנה אילא כו'. פירש הרע"ב נשבר עצם ילו כו'. תמוה מלוע לא פירש כפשוטו לקאי אכל הני לחשיב בפרקין על כאן. וגם לשון מנה אין נופל יפה על שנים לבל. גם לפירושו יהיה התוספות מרובה על העיקר:

שם ב"ד של אחריהן אמרו הרי אלו מומין. כצ"ל וכ"ה במשניות וברא"ש:

גמרא ורמינהו המפלת כו' דברי ר"מ כו' וארבב"ח אריו"ח מ"ט דר"מ הואיל כו'. הקושיא פשוטה להרי חזינן ללרך עין בהמה להיות עגול כשל אלם וא"כ לא הוי מומא. והתוי"ט הוסיף בה לבריס וז"ל ללר"מ אפילו עינו אחת כשל אלם הוי בהמה. ולבריס אלו מתמיהים:

רש"י ד"ה לזכר ולנקבה. דלא יהא לה אלא ל"ג ימי טוהר. לשון זה אינו מכוון להא כי מללית י"ל ימים לטומאת נקבה לא ישאר לימי טוהר אלא כ"ו ימים. ולשונו בנלה מזוקק:

במשנה ושאל ר"ג לחכמים כו'. במשניות הגי' רשב"ג וכ"ה לקמן בגמרא:

דף מ:

במשנה בזמן שהוא עצם אחד מום כו'. עפרש"י. אבל הרמב"ם פסק להיפך ונלחק הב"י לכוון לשון המשנה לשיטתו עתוי"ט. ויותר נראה שהוא גורס אחר ברי"ש. ומש"כ הב"י שבפיה"מ לא פי' כן. כ"ע התוי"ט כוונה רחוקה ע"ש. ול"נ לכוונתו להא שמביא התוי"ט בשמו לקמן בלבור הסמוך ענין עצם כו' כמו שנטל גולם אחל רך וכפלו. והוא ביאור לבזמן שהוא עצם אחל:

גמרא אזניו כפולות בחסחסת אחת. כצ"ל:

שם ור"ה מתניתין אטעיתיה. עי' ציוני הגרי"פ. וכן יש עול בריש עירובין ובחולין (קלג ב):

רש"י ד"ה אם מחמת הריוח. שאין לו כו' לא בעצם כו'. כצ"ל בל"ו:

רש"י ד"ה ואם מחמת העצם. שלמידה אחת העצם כו'. כצ"ל בתיבה אחת:

רש"י ד"ה כריכא. שזנב הטלה כו'. תמוה לאנן בגלי אייריגן. ובל"ה רישא שפי' אוזן הגלי ג"כ תמוה לטפי ה"ל לפרש לר"ל זנב הגלי לעלה קאי הסיפא. ונראה ללא הוה גרים הגלי אצל זנב:

תד"ה פיו. כלשון ראשון שפי' בלום קצר כו'. כצ"ל בל"ו:

רש"י ד"ה אידי ואידי. תרווייהו במומין דיבלת שבלבן. כצ"ל:

רש"י ד"ה כל מרבית עגלים. כך הוא שיהא זנבן כו'. כצ"ל וכ"ה בהרע"ב מה שהכריע התוי"ט שלעת הרע"ב ללא כהרמב"ם מלכתב נמתחות על למטה כו'. זה יש ללחות לי"ל להיינו על הערקוב. אבל יש להכריע מלכתב שיהא זנבן מגיע לערקוב. לאי כפירוש הרמב"ם הל"ל שלא יהא כו':

דף מא.

גמרא אלא במדינה נמי (אין שוחטין בתמיה) נהי כו'. וא"צ להגה"ה שבגליון:

פיסקא ריש"א אין כו' כאביי לא אמר כו'. ר"ל ל"א רי"ש. והגה"ה שבגליון היא טעותא:

רש"י ד"ה דמצרים. דהיינו האי דבקללות. כצ"ל:

דף מא:

רש"י ד"ה אלא רבנן בתראי. דבריה הוא דקאמרי אינו בכור כו'. כצ"ל:

תד"ה ואתי. ובכריתות בפרק דם שחיטה (כא). ק"ק להתם אינו מסוג זה. למשום לבין לם לבהמה ובין לחיה אסור להכי פריך שפיר ללא איצטריך לרבויי כלפרש"י שם:

בא"ד וטומטום נמי הוה שייך כו' ופסלו הכתוב כו'. כצ"ל:

בא"ד ובריה בפ"ע דקאמר ר"י כו'. כצ"ל:

בא"ד דה"מ למיכתב מזכר עד אדם כו'. ר"ל למיעוט חל:

בא"ד ועוד יל"פ דצריכי כו' לפי שהוא זכר משונה או ועד נקבה כו'. כצ"ל:

תד"ה וקמעטי. נקיט כולהו משום נקבה ואנדרוגינוס. זה סותר למש"כ בשם ר"ת בכתובות (ח) סל"ה שהכל:

תד"ה אי. ומזכר קמא לא נ"ל למעוטי מקדושה. מה שהוגה עה"ג מלת אלא והוא מהצ"ק וכן הגיה ברש"י עצמו הוא שבוש:

בא"ד וא"ת א"כ מאי קפריך כו' דס"ד דנתפס אפי' הוי נקבה כמו המתפיס נקבה לאשם דתרעה לרבנן כו'. כ"נ לצ"ל. אבל לכאורה קשה להא הכא אייריגן בעולה וה"ל לאתויי מינה גופה ועול לבעולה אפי' ר"ש מולה כמש"כ בעצמם שם (יט ב) בל"ה רש"א. ואולי משום לבעולה לא מצינו מפורש במשנה לתרעה. ולר' שמעון בן יהולה פליג ר"ש אף בעולה כמש"כ שם התוספות:

שם בא"ד ואפ"ה מתפיס בתמורה לקדושה דחוייה. כ"נ לצ"ל ע"ש (ר"ל כ):

דף מב.

תד"ה הזכר. וא"ת כו' מצי למעט אנדרוגינוס מהזכר כו'. ר"ל מרבויי לה"א וע"ז תירצו לשמא עול לרשות אחרות יש ור"ל מהה"א:

גמרא ת"ש הנרבע והנעבד כו'. כצ"ל:

רש"י (בסה"ע). במקום שרגיל נקבות להיות בנקבה. כצ"ל:

תד"ה אלמה. וברייתא דעולה כו' לאו כר"י. אע"ג דסתם סיפרא הוא. וכן בגמרא שבועות (יג) אוקמינן סתם סיפרא ללא כר"י. וכן סתם מתניתין ר"מ ואשכחן סתמי טובא ללא כוותי':

תד"ה ואתא. ודאי מימעטא כמו טומטום המטיל מים כו'. כצ"ל:

דף מב:

גמרא מאן שביק תרי ועביד כחד. משמע לאי לא רי"ש לס"ל ג"כ כת"ק. לא הוי תהי ריו"ח. א"כ מוכח לת"ק לא עליף מחכמים ועמש"כ בס"ל במס' ע"ז (ו ב):

רש"י ד"ה ומשני א"ד אישתני. ור' אילעאי כר"ש ס"ל. כצ"ל:

רש"י ד"ה וחולצין לאשתו. אבל טומטום לא מייבם דאינו בן לידה ול"ק ביה להקים כו'. ר"ל עתה כמו שהוא. אבל ראוי הוא להקים כשיקרע וימצא זכר ולא יהיה סרים חמה כלמוכח לקמן. לאל"ה היתה פטורה אף מן החליצה. אבל טפי ה"ל לפרש ללא שייך ביה יבום לאינו בן ביאה עיין יבמות (עב) תל"ה ובחוץ:

רש"י ל"ה ובהא פליגי (בסופו). אין מייבמין. כצ"ל:

תד"ה כי פליגי. מסתמא מודו לת"ק בטומטום דקדוש הוא כו'. כצ"ל:

דף מג.

במשנה וסקיפס. כצ"ל כלמוכח לקמן בגמרא וכ"ה במשניות:

רש"י ד"ה ותו דק. דאמרן גבי מומי בכור הא לא כתיב כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה וגרב וילפת. אמאי כתיב עור ופסח כו'. שביק שרוע לכתיב בקלשים ונקיט פסח לל"כ אלא בבכור:

תד"ה הא איכא. דאין לחלק כו' דבהמה יש לה שני כיסין כו'. נראה לר"ל ללכן אם אין לו אלא ביצה אחת לנשאר כיס בלא ביצה כלל הוה בכלל מום רע אבל אלם לאין לו אלא כיס אחל ה"א אף לחסר ביצה א' מ"מ לא נשאר הכיס ריקן. לזה אמרו להא אפי' אין כו' כלל כו' ור"ל לבזה שוב אין לחלק. אבל הרמב"ם בחבורו פ"ז מהל' ביאת המקלש ה"ח מפרש אין לו ביצים לגבי אלם היינו שאין לו שתי ביצים בב' כיסין אלא בכיס אחל. ועתוי"ט בפ' ללעיל מ"ו:

תד"ה גרב. דכ"ר ל"ל לאפנויי. כצ"ל:

בא"ד וי"ל דמשום כו' לא מפיק הפנאה כו'. ר"ל אינו מוציא מכלל הפנאה דמ"מ מופנה הוא להמ"ל בהליא חרון עצם:

דף מג:

גמרא. וסקיפס מאחוריו. כצ"ל:

שם דאריך ושמוט. פי' ולק עי' לקמן (מה ב):

שם קהדר ותני ושניטל שיניו פסול משום מה"ע. הוא לקמן (מל) ושם איתא ושנשרו. ובמשניות שם הגי' ושנטלו:

רש"י ד"ה ננסין תנינא. הקפח כו'. הוא לקמן (מה ב):

תד"ה ושנשרו. משמע שקורא ריס לשערות כו'. ולעל"נ לכאן נ"כ הכוונה על העור ובא ע"ל הכתוב וצפחת השמן לא תחסר (מלכים א י"ז:י"ל) להפעל תחסר מוסב על הצפחת שהיא ל"נ. והמכוון הוא על השמן וכלכתיב שם וצפחת השמן לא חסר ע"ש ברל"ק. וכה"ג פרש"י בחומש בפ' בשלח בפסוק אריך חרבי. ועי' ר"ה (יל) מעשה בר"ע שליקט אתרוג ופרש"י פירות אילן אתרוג. ונראה לר"ל לפעל ליקט מוסב על האילן לאי על הפירות הל"ל אתרוגים. ונראה להתוס' לא כתבו כן אלא לפי הגי' שהעתיקו ושנשרו ממנו. ועי' תוס' שבת (מא ב) בל"ה מילי:

במשנה אין לו גבינים או אין לו אלא גבין אחד. קשה השתא אין לו אלא גבין אחד אמרת הוי מומא אין לו כלל מבעי' כלפריך הגמרא לעיל (מ) כה"ג. ואולי שלא תאמר לזהו מאוס יותר כשאין לו אלא גבין אחד משאין לו כלל. או משום להוי כעין שרוע וזגלן:

שם זהו גבן האמור בתורה. נראה משום לכל הפרק מלבר במומין הפוסלין מטעם לאין שוין בזרעו ש"א. לכן אמר בזה שהוא גבן כו' ונ"מ למחיל עבולה כלעיל. וכן הכונה לקמן (מל ב) גבי מרוח אשך. אך ממש"כ הרע"ב כאן. לכ"ע מולו כו' ומשמעות לורשין א"ב והוא מפי' הרמב"ם ל"מ הכי:

גמרא אמר רבא זהו מדרש או גבן. לכאורה קשה להא המשנה לא הזכירה מלת או. ונראה לכוונת הלרשה מאו ללרוש גבן בשני מובנים א' שגביניו הרבה. ב' מחוסר גבן כמו ובכל תבואתי תשרש לר"ל עקירת השרש:

במשנה איזהו חרום הכוחל שתי עיניו כאחת. סתם לן כר' יוסי בברייתא ולא כת"ק לילי' ולא כאמרו לו. והרמב"ם בחבורו פ"ח מהל' ביאת המקדש הלכה ב' פסק כת"ק לא כסתמא למתניתין. ותמה עליו הכ"מ (ויישבו בלוחק). ובפיה"מ וכן הרע"ב לא הזכירו מלברי הת"ק. ואנכי תמה על המזרחי שלא ילע טעם רש"י בפיה"ת שהביא לעת ר' יוסי. הלא כתורה עשה כסתמא למתניתין:

דף מד.

במשנה שפתו העליונה עודפת כו'. התוי"ט הביא להוכיח מהגמרא לעיל למפני מראית העין לא קאי על הא לשפתו כו'. ואני אומר למהמשנה עצמה מוכח כן מלסיימא אחריהן ה"ז מוס:

רש"י ל"ה באמה של קרש (בסופו). אלא על אותה של קדש כו'. כצ"ל:

דף מד:

במשנה המאושכן. כצ"ל בכ"ף וכן לקמן בגמרא וכ"ה במשניות והוא מלשון מרוח אשך:

שם ובעל גבר. לשון התוי"ט בשם הרמב"ם. ולפעמים קורא גבר על משקל גבל. נראה לכוונתו על פסוק עם גבר תמים (תהילים י"ח:כ"ו) כי משקל פעל בשש נקודות לא ישתנה בסמיכות (לבל שבע) עי' תל"ע קע"ח ולכו ע"כ שהם שני משקלים:

גמרא מר בר"א איצטרך אגודא דגמלא. כצ"ל:

שם תנא משוכן. כצ"ל בכ"ף כנ"ל:

שם הגרבתן כו'. אולי צ"ל הגברתן כי הוא נגזר מן גבר:

תד"ה ואין. לפי שאין רגילין לשתות כולן מים. כצ"ל:

תל"ה אימתי (בסופו). דבפרק מ"ש מוקמא ויד תהיה לך כו'. כצ"ל:

במשנה שנמרחו אשכיו. וכ' התוי"ט והא לכ' קרא אשך ל"י פי' שאין לו שום אשך. לשונו שלא בליוק. שהרי רי"ש פליג את"ק ואומר שנמרחו. ופירושו לחוק. וטפי יל"פ שהוא ע"ל ויהי לי שור וחמור בר"פ וישלח ולומיו:

שם ר"ח בא"א כל שמראיו חשוכים. ופירש הרע"ב ואע"פ שאינו שחור ככושי. ותימה לבגמרא קאמר להיינו כושי. ומש"כ עוד ובעיקר הלין ל"פ כו'. עמש"כ לעיל (מג ב) במשנת אין לו גבינים. ועק"ל כיון להגמרא קאמר לרחב"א לא תני כושי. ואם גם חכמים ל"פ עלי' בעיקר הלין אם כן מאן קתני ליה. ולברי התוספות יום טוב שם מגומגמין:

דף מה.

במשנה פיקא יוצא מגודלו. מפרש"י משמע לזהו פירושו של בעל הפיקום וכ"כ הרע"ב להליא. וכ' התוי"ט אבל להרמב"ם לא פריש מתניתין אלא עיקל בלבל כו' ומפרש בעל פיקה הוא שתהא עקבו כו' בולטת כו' מזה נראה לעקבו יצא לאחוריו לבמתניתין מפרש להוא פי' לבעל פיקום:

שם יתר בידיו ורגליו שש ושש ר"י מכשיר וחכ"פ. ופי' הרע"ב כלומר אפי' כו' אפ"ה חכ"פ וכש"כ אם כו'. טפי יל"פ לבזה אפילו ר"י פוסל:

רש"י ל"ה ועולה למנין קכ"ה. באהל. הס"ל. ומה"ל ובנספרת:

רש"י ד"ה חסר. כגון אשה שנבראת יתירה ו' אצבעות בכ"י ורגל כו'. כ"נ לצ"ל:

דף מה:

גמרא כך א"ל כמותך יתמעטו ממזירי כו'. נ"ל להוא לשון כינוי לא רצה לומר יתרבו ממזירי כו':

שם דלא כר"י דתניא אכל דבילה כו' חייב. מוכח מלחייב מלקות מחלל עבולה ג"כ. מ"מ לא תיקשי מזה להרע"ב לפי' שאם עבל היה לוקה ואין עבולתו מחוללת. להגמרא לא אמרה כן אלא לר"י לס"ל לוקה משום ושכר אל תשת לכתיב בתריה ולהבליל כו' כלפרש"י. אבל לוקה להרע"ב אינו אלא משום לאינו שוה בזרעו של אהרן לכן אינו מחלל כמו אינך. ובזה נלע"ל לייש לברי הרמב"ם בחבורו פ"א מהל' ביאת המקדש ה"ב למש"כ ה"ז לוקה הוא משום הלאו לאינו שוה בזרעו ש"א וכשיטתו שם בפ"ו ה"ו ובפי' לעיל מ"ג ע"ש בתוי"ט. ולכן פסק שפיר לעבולתו כשרה כנ"ל נכון בס"ל. והכ"מ והרשב"א בתשו' שהביא שם האריכו בלחוקים רבים בייסוב לבריו ע"ש ומקום הניחו לי. ובחלושי להרמב"ם כתבתי עוד אופן אחר ביסובו:

רש"י ד"ה ובעלי נגעים טהורים. כגון מספחת. כ"נ לצ"ל. לספחת היא שם נגע טמא:

רש"י ד"ה באריכא שמיטא. שאינו עב לפי כו'. כצ"ל:

תד"ה ובשאר. הל"ל שתו"י ופרועי ראש ואומר כו'. הנה על פ"ר לא מתרצי מילי. ונראה לקושייתם מפ"ר איננה אלא אם הוה תני שתו"י אבל כיון לתירצו לתני שכור על כוונת שא"ל המשכרים והוא רבותא יותר משתו"י א"כ ממילא ניחא מפ"ר נ"כ והוא משום למ"ל לפ"ר מחללי בספ"ב לסנהלרין הוא מפני לאיתקשי לשתו"י:

גמרא הניחא למ"ד צריך לפרט אה"נ כו' דמדרינן ליה עד"ר. מבואר ללמ"ל צל"פ לא נצרך על"ר. וכן בעל"ר מהני אפילו למ"ל לאצ"ל. ולכן תמיהני על פי' הרע"ב והוא מפי' הרמב"ם להצריכו לתרוייהו. ומה שחששו שמא יאמר לחכם ללבר מצוה הוא שואל התרה. הרי הגמרא לא חששה לזה. והטעם נ"פ להואיל לבאמת אין בו מצוה לאלרבה ליש בו עבירה לא תועיל התרה לחכם. וכן תמוה לבריו בחבורו בפ"ו מהל' ביאת המקדש ה"ט שהצריך להלירו על"ר כיון לקי"ל לצל"פ כמש"כ כאן בפירושו (ולפלא שבחיבורו לא נמצא מפורש לצריך לפרט. ואולי ס"ל כהתוספות בערכין (כג) בל"ה מ"ס לא"צ כי אם לפרש הלשון שנלר בו. וזה נכלל במש"כ בפ"ו מה"ש ה"ה שיאמר אני נשבעתי על כך וכך). אח"ז מצאתי להמ"א בסימן קכ"ח סקנ"ח שעמל ע"ז וכתב בזה ישוב לחוק ע"ש:

שם (בסה"ע) למלרינן ליה על"ר לאמר אמימר כו'. כצ"ל וכן בציון התוספות וכ"ה בגיטין ובמכות:

דף מו.

גמרא אדרי' רב אחא ע"ד רבים. כצ"ל וכ"ה בגיטין:

תד"ה אמר. ואע"ג דאסקינן כו' דמדרינן לה ברבים. כצ"ל:

גמרא נתגיירה מעוברת כו' בכור לכהן ואין בכור לנחלה. ק"ל הא אפילו כפשוט לא שקיל וכלפריך הש"ס לקמן על הסיפא. לא מיבעי' לפי ר"י בתוספות קלושין (ר"ל יח) אלא אפי' לפרש"י שם מ"מ לכתחלה ליכא חיוב להחזיר ומכש"כ לפי' הב"ח בלעת הטור שהבאתי שם לכתחלה היה אסור להחזיר בכל ענין. ואולי לוקא כשהיו הנכסים כבר ביל אחר כשמת היה זוכה בהן. אבל אם היו ברשותו של אביו כשמת נוטל חלק ירושה כאחיו שהורתן ולילתן בקלושה מל"ס. אבל לפ"ז קשה לשון השו"ע ר"ס ער"ה "גר מעובלי כוכבים שמת כו' אע"פ כו' ולילתן בקלושה כו' וכל הקולם כו'". גם בלא זה קשה לפי לשון הרמזים שהביא הש"ך בסימן קכ"ז סק"ז ע"ש וצ"ע. ולולי פרש"י כאן הייתי מפרש למיירי שאביו לא נתגייר (וכ"מ מפרש"י עצמו לקמן (מז ב) בל"ה אמאי שכתב לא ציית לינא. משמע מפני שהוא עובל כוכבים ועמש"כ שם) וגר היה יורש את אביו עובל כוכבים מל"ס:

שם היא וכהנת כו'. מפרש"י נראה להליא לר"ל להכהנת היתה אשת אחר. וכ"ה להליא בגמרא לקמן (מז סע"א) אליבא לר"פ. וקשה לא"כ אף כפשוט לא לירתו. וכ"ת למיירי בבאו בהרשאה ולחלק פשיטות מהני הרשאה אפילו בלא הוכרו כמש"כ הב"י בסימן רע"ג אות י"ג בשם רי"ו וכ"כ הט"ז שם סעיף י"א. ועיין בב"ב (קסג) ובפי' הרשב"ם שם. ולא כלמשמע מלשון רש"י לקמן (מז ב). א"כ ה"ל להש"ס שם ללקלק הכל על בבא זו ולא היה נצרך להביא משמואל. למינה ובה גופא מוכח למיירי בבא בהרשאה לאל"כ אפילו כפשוט לא ירתי. וי"ל לסוגיא לשם הולכת אליבא למר בר"י משמיה לרבא לקמן (מז) ולליליה יל"פ להכהנת היתה נ"כ אשתו וא"כ לא נצרך הרשאה לחלק פשיטות. וקושיא לכתוב הרשאה קאי נ"כ על בבא זו. ולר"פ ע"כ מיירי בבאו בהרשאה. אבל קשה לשיטת הרשב"ם בב"ב (קכו ב) לחלק פשיטות אין יכול למכור קולם חלוקה וגם הרשאה אין כותבין אלא בלבר שיכול להקנות ועי' בשו"ע סי' קכ"ג א"כ לא מהני הרשאה לחלק פשיטות ועי' מל"מ פ"ב מהל' נחלות ה"ו וצ"ע:

תוי"ט ד"ה סנדל. הביא מסקנת הגמרא לנלה לא"צ צורת פנים. משמע לר"ל לגם הכא פוטר הבא אחריו מכהן וכן הרמב"ם בפי"א מהל' בכורים הי"ל כללא כייל כל נפל שאמו טמאה ליליה הבא אחריו אינו פטר רחם. וק"ל להא בסמוך כ' התוי"ט בשמו לשם הוא חומרא שהחמירו בו כו' וא"כ לא ה"ל לפטור הבא אחריו ממצות פלייה וצ"ע:

שם ד"ה עד. לישנא דעד ל"י לפרושי. לכאורה נ"פ לר"ל להפוטר רחם אינו פוטר את הבא אחריו על שיפטור מישראל:

דף מו:

גמרא דת"ר גיורת שיצאה כו' בהיותה עובדת כוכבים ואח"כ נתגיירה אין נותנין לה ימי טומאה וימי טהרה. מבואר להליא לכאשר ילדה בהיותה עובלת כוכבים אין לה גם ימי טוהר אף בנתגיירה תיכף אחר לילתה. וברייתא זו נעלמה מהמל"מ בפ"ל מהלכות איסורי ביאה ה"ה למסיק להגיה בירושלמי ליש לה לם טוהר ע"ש:

שם תני עד החוטם. מוכח מיהא לכולה פלחת בעינן ולא כש"ך וט"ז ביו"ל ר"ס י"ל:

דף מז.

תד"ה ולא. עצ"ק לנראה פשוט אצלו למחזר בכור פטור מפליון. ול"י מנ"ל הא. ואלרבה בלברי הש"ך סימן ש"ה ס"ק כ"ב כ"ג מתבאר להליא לחייב ע"ש:

דף מז:

רש"י ד"ה אמאי. אתינא כו' דלא ציית דינא. תימה לאפילו ציית וכי לין הוא לישלם. ל"מ בלא נתגייר (עמש"כ במשנה) לולאי לא שייך ביה מצות פלייה. אלא אף בנתגייר מ"מ הרי אינו אביו. אי מטעם רש"י במתניתין. או כמש"כ התוספות לכקטן שנולל למי. וכ"מ בתל"ה הבן לליכא חיובא באב כלל:

רש"י ד"ה לא נצרכא. דבני הראשון אומרים לו כו' וכן בני האחרון כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה וה"ק. והבא אחריו מבני השנים כו'. כצ"ל. ולא כהרע"ב שנמשך אחר הגירסא שלפנינו וכתב לשמא זה הספק בן האחרון הוא ע"ש וכן המהרש"א:

תד"ה הבן. אע"ג דליכא חיובא באב כו' ותימה כו'. לכאורה הכא יש חיוב באב אלא שזוכה לעצמו. ואולי עיקר תמיהתם אינו אלא על מתניתין לנתגיירה מעוברת כו' להתם ולאי ליכא חיובא על האב כלל כמש"כ בסמוך:

גמרא (בסה"ע) ר"ש לטעמיה לאמר תלד לרבות יוצא לופן. והרע"ב פירש לסבר וילדו אף יו"ל במשמע. וכ"ע התוי"ט וסברא תמוה היא זו למסתברא לשון לידה משמעותו כדרך לידה כו'. ותימה להוא עצמו הביא לעיל בד"ה שניהם מהתוספות שהוכיחו מגמרא דר"פ יו"ל דלשון לידה לא משמע דרך לידה דוקא. אבל הא דנצרך למילף מתלד לגבי יולדת. הוא רק כדי שלא נילף לידה לידה מבכור בהמה עיין בתוספות:

רש"י ד"ה בכור לד"א. ואינו בכור לוולדות ולזכרים דהא היה לה כו'. כ"נ לצ"ל. ותיבת ולזכרים שבסה"ע למחוק. ובהרע"ב ליתא למילת זכר כאן:

דף מח.

תד"ה דכ"ע. ותימה דר"מ אית ליה ברירה כו'. כצ"ל:

תד"ה דאמר. ור"א מספקא ליה ונוטל בנכסים הנשארים חלקו רביע כו'. כצ"ל ומלת להוא למחוק:

בא"ד כמו היו חמשה תובעין אותו. זהו בשבועות פרק ה'. ה' נשים שנתערבו וולדותיהן. ביבמות פרק י"א. גזל (כצ"ל) אחד מחמשה הוא שם פרק ט"ו:

בא"ד קדשה בעשרים נותן לה כו'. כצ"ל:

תד"ה ודכ"ע. במקום אשי צ"ל אסי. וכן לקמן ע"ב ברש"י ד"ה והכא:

בא"ד אטו מי ל"ל לר"י (כצ"ל) הא לתנן בג"פ כו' ע"פ גובה מן ב"ח. לכאורה תימה להא שם בגמרא איתא לגם ריו"ח ורשב"ל אמרי למלוה ע"פ גובה מן הלקוחות ועמש"כ שם בס"ל:

בא"ד דלאו ממש בדר"פ קאמר אלא במלוה כו'. כצ"ל בביתי"ן:

דף מח:

רש"י ד"ה והכא. א"נ ל"ל דר"א כו'. מה שהגיה הצ"ק בלבריו וכתב לכוון רש"י בזה ליישב קושיית התוספות. הם לברים תמוהים:

רש"י (במשנה) ד"ה אם לכהן א'. ואיגלאי מילתא דנפל הוא. עיין לקמן (מט) תל"ה מת בנו:

רש"י ד"ה נתנו עד של"ח. משום דרב אסי כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה ואין יכולין להוציא. צ"ל אין כו' בל"ו:

רש"י ל"ה שתי נקבות וזכר. הלכך אין כאן לכהן כלום וכן ב' זכרים וב' נקבות. והס"ל. ואח"כ מתחיל לבור זכר ונקבה כו'. די"ל המבכרת ילדה הנקבה. והס"ל ועי' בהרע"ב

בתוי"ט ד"ה בתוך ל' יום. כלומר בתוך ל' ויום אחד כדתנן בספ"ד דערכין כו'. תמוה להא לקמן תני בזה פלוגתת ר"ע וחכמים ללר"ע אם נתן לא יטול לכן שפיר תנא בתוך ל' מילתא לפסיקא לכ"ע. וכן שם אצל פלוגתתן הקדים ותני בתוך ל' אע"פ שנתן יחזיר ור"ל אליבא לכ"ע. ועוד לבתוך ל' יל"פ לגם ל' עצמו נכלל בו וכלמשמע לקמן בתל"ה מת ביום ל'. לכן מסתם ליה סתומי ולכל חד כלאית ליה:

דף מט.

[במשנה רע"א אם נתן לא יטול. נ"ל ללפ"מ שחילקו התוס' בב"מ (ו ע"ב) בין תפס קולם שנולד הספק לתפס אח"כ (כאן בל"ה ואם לשני בנ"א לא באו לבריהם בביאור) כוונת ר"ע אם נתן לוקא טרם שמת להיינו קולם שנולד הספק אבל אם נתן אחר שמת להוה אחר שנולד הספק יחזיר. ולכן לעיל גבי שתי נקבות וזכר או ב' זכרים וב' נקבות קתני אין כאן לכהן כלום למשמע לאפי' תפס מוציאין מידו משום להוה לעולם אחר הספק וכן בכל הני לקתני אין לכהן כלום. והיכא לקתני פטור היינו פטור מליתן. אבל אם נתן יש חילוק לפעמים להיינו בשנתן קולם שנולד הספק לא יחזיר] :

גמרא מדאיצטריך למיכתב ומעלה גבי ערכין כו'. עפרש"י. ונ"ל פירוש לפירושו לשם בערכין מתחלה היה רוצה למילף בבמה מצינו כולם משנת ס' למפורש בה ומעלה. ואח"כ לחה ללהקל מלהחמיר לא מצינו למילף בב"מ והוצרך לחלש גז"ש שנה שנה. וכיון לילעינן לשנת חמש ועשרים כלמטה אף שהוא להקל. הלר מצינו למילף יום ל' לגם הוא כלמטה בב"מ מהם (ובכ"מ ריש הלכות ערכין נמצאו בזה לברים תמוהים ומגומגמין וכן בתוי"ט ותו"ח בערכין שם עיין בהם) ולכן שפיר קאמר ר"ע לאי ס"ל לגמרינן חלש חלש ממלבר נילף ג"כ חלש לערכין מחלש למלבר ליום ל' כלמטה והלר נילף כולהו שנים לערכין בב"מ לאינהו ג"כ כלמטה. ול"ל ומעלה גבי ששים ונכון בעז"ה:

שם אר"א הכל מודים כו' כיום שלפניו דאמר שמואל כו'. כ"ה הגירסא ברא"ש:

תד"ה מת ביום ל'. עי' קושיית מהרש"א. ולי לק"מ להרי עיקר ילפותא לרשב"ג הוא מפליון בכור כלאיתא בשבת (ס"ל קלה). ומש"כ הצ"ק בסופו לבבהמה יום ח' כשלפניו. אשתמיטתיה גמרא ערוכה שם (קלו) לאפי' בליל ח' מותר ועפרש"י שם:

דף מט:

גמרא ואע"ג דקי"ל כו' הלכתא כרב באיסורי כו' הכא כו'. והרא"ש ל"ג כ"ז ופסיק כרב מטעם לה"כ באיסורי. ואני תמה אמאי קרי ליה איסורא להא ספק בכור אלם קי"ל הממע"ה ואי הוה איסורא הא קי"ל ספק איסורא לחומרא. ועיין בחולין (קלל) לאיתא שם להליא לספק חלה מיקרי ס' איסורא וס' בכור אלם מיקרי ס' ממונא. ועיין ש"ך יו"ל סימן רנ"ט סקי"ל ובסמי' קע"ז:

שם ת"ר הוא לפדות ובנו לפדות כו'. בברייתא אין בה תוספת כלל על לשון המשנה. אולם מצינו כיוצא בזה בש"ס כמו שהבאתי בס"ל בסוטה (מט) ע"ש. אך זה תימה שבקלושין הביא הבריי' ולא המשנה ע"ש: ומה שיש לדקלק ברש"י ובתוספות בפירוש לרבי ירמיה כתבתי בקלושין ע"ש:

במשנה כולם בשקל הקדש כו'. ברש"י כאן ובגמרא לקמן (נא) הועתק וכולם בו':

שם חוץ משקלים. הא ללא תני נמי מעשר ורא"ון כלתני בברייתא לקמן (נא). הוא משום ללאו חלא מחתא נינהו. לשקלים הוא לוקא מטבע של כסף וזהו המכוון כאן באמרו חוץ כו' ר"ל לאינן בשוה כסף אלא בכסף (ממש) לוקא. משא"כ מעשר לנפלה אפילו במטבע לפרוטות כללקמן (נב) (ולשון הרע"ב "ומע"ש נמי א"נ אלא במטבע של כסף" הוא שלא בליוק כלל). וכן הראיון נראה לאין קפילה אלא על המטבע מאיזה מין שיהיה:

רש"י ל"ה וכולן בשה"ק (בסופו). ולמיתני האי וכולם. כצ"ל:

תד"ה אר"א. והשתא הוו חמש סלעים דבר מועט מאד דקאמר כו'. כצ"ל:

בא"ד ועוד בכ"ד סתם דינרא כו'. כצ"ל:

בא"ד ור"א דאשכח אונייא כו'. לפנינו בב"מ (כח ב) הגי' אולייא:

תד"ה ריו"ח. ודומה שהוא פירוש כו'. כצ"ל:

דף נ.

גמרא ותניא שש מעה כסף דינר. הוא בקלושין (יב):

שם ר"א שדר ליה שיבסר זוזי לרב אחא כו' בפדיון הבן. משמע מזה למותר לפלות ע"י שליח ולא כרמ"א בסימן ש"ה סעיף יו"ל בסופו. וכבר חלקו עליו:

רש"י ד"ה דינרא הדריינא וד"ה ושייפא. ב' לבורים הללו נעלמו מעיני המהרש"א בח"א. ומש"כ רש"י ושייפא שם המלך. נראה למפרש ושייפא כפירוש התוספות ור"ל למחמת יושנן נישופו אותיות לשם המלך וכ"מ בפירושו בע"ז:

רש"י ד"ה והלא סלע. ובת"כ כו' קתני כערכך יקום. כצ"ל בכ"ף:

רש"י ד"ה בפרשת ערכין כתיב יהיה. כצ"ל:

רש"י ד"ה לישלח לי. והתילתא אינון שתי דינרין כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה מפני כספה. עירבוהו עם זהבה. כ"ה בע"י:

תד"ה דמזדבנא. ובפרק כה"נ גבי התקבלת מהן דינר זהב. כצ"ל והוא שם (מו):

בא"ד הל"ל דל חומשא כו'. מש"כ בגליון לצ"ל לזל הוא שבוש. והגהה זו לוקחה מהמהרש"א אבל נראה לבו ט"ס:

בא"ד (ע"ב) שיהא סלע ופונליון לשנה למ"ט כו'. כצ"ל:

בא"ד ואע"ג כו' דכששוקל י' ליטרא ביחד אינו נותן לו כל כך כו'. עמש"כ שם ברשב"ם ל"ה ל"י שקול לי אחל אחל בס"ל:

דף נ:

גמרא והרי מעשר דכתיב וצרת הכסף בידך כו'. מפרש"י בסל"ה הפורט משמע להיה גורס קרא לונתת בכסף ועמש"כ בקלושין בס"ל:

רש"י ל"ה שאני התם. בהלי כלים. הס"ל. ומ"ל שנים. כל דהו כו':

רש"י ד"ה הכסף כסף ריבה. וצרת הכסף ונתת הכסף. כצ"ל:

רש"י ד"ה קודש קודש. במע"ש כו' וכל מעשר הארץ מזרע הארץ וגו' ובהקדש כו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה התוקע. אל תהי בתוקעי כף וכו'. כצ"ל והוא במשלי (כב):

תד"ה כל כסף האמור. אלא משקל כו' שהיה שוה למעה שנעשית כו'. כצ"ל:

בא"ד אבל לרב איתא בהדיא התם דבין שנים בין דבר חשוב מכלים נפקי. לא נמצא זאת שם בגמרא רק הם כתבו שם מעצמם כן אליביה:

בא"ד היינו בתר דאשכחנא דפרוטה הוי שפיר כסף כו'. כצ"ל וכ"ה בלבריהם בקלושין:

תד"ה כל כסף קצוב ובכתובות בפרק אע"פ תנן נותן לה כלים כו'. כצ"ל:

דף נא.

רש"י ד"ה משום אונס. ליתיב דינרי צורים קמ"ל סיפא כולם בשה"ק. כצ"ל. ומש"כ למילף ילפי מהללי כו' כלרב אסי. ל"י אנה נמצא בלר"א לנילפינהו מהללי. אלרבה בכתובות (לח) מצריכינן גז"ש לר"ע והקיש לריה"ג למילף שקלים לאונס ממפתה:

בסה"ל כגון בכור אלם והקלשות. הס"ל ותיבת ומעשר הוא ציון חלש. להרי מעשר אינו נפלה בשוה כסף. וכן בהרע"ב לית כאן מעשר ולא כהמהרש"א:

רש"י ד"ה והראיון. עולת ראייה הנקנית בשתי מעות כו'. זהו כלברי ב"ש. אבל בה"א במעה:

רש"י ד"ה ה"ג ראיון. סיגה כסף סיגים כו'. כצ"ל בלא ו':

תד"ה ובראיון. ועוד דמשמע כאחרינא דמפרש בכל חד טעמא. משמע למפרשי להא למביא הש"ס לתנן מצרפין כו' הוא ג"כ לטעמא. למשום ללפעמים יצטרכו להחליפם על לרכונות ויפסילו:

במשנה לפיכך אם רצה כו'. פרש"י בזה לחוק. ולע"ל נל"פ עפ"י מה ששנינו ברפ"ו לתרומות אינו משלם תרומה אלא חולין כו' אם רצה הכהן למחול אינו מוחל. ופירש הרע"ב כיון לגזה"כ כו' ואינו יכול לפטור עצמו בלמים אין הלבר תלוי בבעלים. והכא ה"נ קאמר לפיכך כיון שהקפילה התורה שלא לפלות בעבליס כו' אינו יכול למחול. ואין תקנה אא"כ רצה הכהן ליתן לו במתנה אח"כ וכפרש"י:

שם שנאמר יהי' לך אך פדה תפדה. כצ"ל:

גמרא ופדויו מבן חדש ריבה. כצ"ל ומלת תפלה למחוק וכללקמן בלרשת כלל ופרט:

דף נא:

גמרא ר"ד אריו"נ כל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם. כצ"ל וכן לקמן:

שם קרא לקרא. יומא נג:

תד"ה א"ל. דמתרגם דבר רע כל מדעם ביש. פשוט לכוונו על קרא ללבריס (י"ז א'). והמציין טעה:

[רש"י ד"ה ערך ערך. ומקרא יליף בת"כ. כצ"ל. כי במסכת ערכין ליתא] :

רש"י (במשנה) ד"ה בנכסי האם. נכסי מלוג. ק"ל לע"כ איירי באלמנה או גרושה לאל"כ הבעל יורש את הכל. וא"כ מאי האי לנקיט נ"מ הלא עתה גם הכתובה תחת ילה:

תד"ה ולא. ומתוך כך נראה דאינה גובה כתובה ממלוה. כצ"ל:

בא"ד ולא משום דלדידהו לא הוי מלוה ראוי. כצ"ל ועיין ברא"ש:

בא"ד (בלף נב) אע"ג ללא ס"ל כר"נ בחיי המלוה. כצ"ל:

בא"ד והניח פירות התלושין כו' ואיפליגו בה ר"ט ור"ע כמו בראש המשנה כו'. כצ"ל:

בא"ד לפי שאין להיתומים בהם כח יותר מהאשה וב"ח כשאר מטלטלי דיתמי. כצ"ל:

דף נב.

גמרא מ"ט א"ק לו משפט הבכורה. כצ"ל בל"ו וכן ברש"י:

רש"י ד"ה ולא הבנות. שהיה מקבל עליו לזון כו'. המעי"ט תמה עליו. ולא זכר שכבר קלמוהו התוספות לקמן בל"ה והאמר:

רש"י ד"ה בכור קריי' רחמנא וד"ה יקום ע"ל הל"א. ומש"כ בסופו בין מיתת אביהם לייבום. וכן הרמב"ם בחבורו פ"ג מהלכות נחלות ה"ז כתב בשבח ששבחו נכסים אחרי מות אביו כו'. ותמיהני על הה"מ שם שכתב בלעת הרמב"ם אחר מיתת האח. משמע לבשבח שאחר מיתת האב על מיתת האח נוטל. והאחרונים לא לברו בזה מאומה וע"ע:

תד"ה ולא. אע"ג שאם הנזקין שלה באים לידה כו'. כע"ל:

תד"ה והאמר. ועוד דפריש הכא טעמא משום דתנאי כתובה ככתובה דמי כו'. כע"ל:

בא"ד משמע שלשתן ענין אחד באפותיקי. לכאורה נראה להגיה שניהן. לאפותיקי בבכור מאי עבידתיה. אם לא שהיה לפניהם הגירסא שלפנינו שם וכתובת אשה. אבל שם הוא ט"ס כמש"כ שם. וגם הם לא העתיקוהו כאן:

בא"ד ומשני הב"ע בשעשאה אפותיקי הא דאמר דשמין להם את השבח כגון כו'. כע"ל:

שם בא"ד הויא ליה כמאן דגבי וכשאר שדות של בע"ח. כע"ל:

בא"ד גם בקונטרס פירש עלה דכשנעשית אפותיקי מוקי לה כדלקמן. כע"ל:

דף נב:

תד"ה לאתויי. דפליגי רבי ורבנן גבי בכור. הוא בב"ב (קמל):

במשנה וחכ"א מתנה כמכר. נסתפקתי במתנה אם יוכל הנותן לגאול בע"כ של המקבל קודם היובל. בתי ע"ח משמע בערכין (פ"ט מ"ל) לאף במתנה יוכל לגאול בתוך שנתן. אבל שם מרבינן מתנה מן לעמיתות. למשמע לוקא אחר שנתן כלכתיב ברישא לקרא הא בתוך שנתן לא וע"כ משום ליכול לפלות. משא"כ הכא האי קרא למרבינן מתנה מיניה לא כתיב אפי' בפרשה לגאולה:

רש"י ד"ה טובה חכמה. חריפת האמורא. כע"ל:

תד"ה בכור קרייה רחמנא. כע"ל ושבינתייס למחוק:

תד"ה אמר. ומה שמקשה ר"ת היאך מצינו ידינו ורגלינו כו'. מה שנלפסה הגהה עה"ג בשם המהרש"א שבושא היא:

בא"ד ויל"פ דאע"ג דאית לן לקוחות כו'. כע"ל:

דף נג.

גמרא דיקא נמי דקא נסיב לה תלמודא והבאתם כו'. כע"ל:

רש"י ל"ה גזירה משום יתום (בסופו). זה פירש כו'. חולין (לח ב):

תד"ה מעות וכ"מ יוליך לים המלח. כע"ל ומלת הנאה למחוק עמש"כ ביומא שם:

בסה"ד לשחוק הנהו זוזי ומחלל כו'. לכאורה ה"נ לע"ל למחלל כו' להרי אין פולין אלא ע"ל שיש עליו עורה. אבל עמש"כ בס"ל בר"פ כיצד מברכין:

תד"ה ואיזהו. לא שריה ליה לכהן לכונסו כו'. כע"ל:

דף נג:

גמרא ושכיחי מומי דפסילי בקדשים. ע"ז (ה ב) מנחות (קא):

רש"י ד"ה ומשני כיון כו' בכוליה עדריה. הנולדים כו'. כע"ל ומלת פטורין למחוק:

דף נד.

תד"ה דגן. ודומה שט"ס הוא כו'. אבל גם בשבת (פל ב) במשנה פרש"י שהן לרבנן וע"ש בתוספות:

בא"ד משום תירוש ודגן נקט ע"י ד"א דלא מחייב כו'. כע"ל:

בא"ד דמייתי התם הזורע כלאים כלאים לוקה. כע"ל:

בא"ד דקאמר התם כתיב לא תזרע כרמך כלאים. כע"ל:

תד"ה ושני. אע"ג דבספרי לא פטר אלא חרובי שיטה כו'. כע"ל:

תל"ה אלא (בסופו). כמו ראשיתם דבסמוך כו'. כע"ל:

דף נד:

גמרא אמר אביי ראשיתם. נראה להשתא תו לא צריכנא להק"ו לעיל מתירוש ויצהר וכ"מ בתל"ה אמר:

שם וכמה א' רב חמש כו'. המתבאר מפרש"י הוא לרב האמעני מצטרף עם כ"א מהצללין אבל זה אין בו כח שעל ידו יצטרפו גם הצללין זל"ז ולזה נראה שכוון הרע"ב שכתב אותן האמעניות מצטרפות את הצללין (ר"ל עם הצללין. וזה מוכח מלשון מצטרפות. לא"ת לר"ל לעושה לגם הצללין יצטרפו זל"ז הל"ל מצרפות) להכי תני כו' אין האמעני מצרפן (ר"ל להכי את הצללין יתר זל"ז ולא כשמואל) והתוי"ט לא הבין כן בלבריו. וגם יש ט"ס בלבריו למש"כ וכרבה ע"ל וכרב:

דף נה.

גמרא ויקראו ללשם דן כשם כו'. כע"ל. ובשופטים י"ח הוא בשם:

תד"ה אין. ומיהו קשה לפירוש הקונטרס דהמ"ל כו'. נראה להוא ר"ת להוה מיבעיא למימר. ויותר נראה לע"ל להל"ל:

בא"ד דגבול מטה בנימן הוה בין כו'. כע"ל:

בא"ד ובמקום שהיה כלה והירדן נופל כו'. כע"ל:

בא"ד ועלה הגבול אל כתף ירחו מצפון ועלה כו' פי' מצר גבול כו' מן הירדן שבמזרח מתחיל כו'. כע"ל:

רש"י ד"ה כל הנהרות. שבעולם למטה מג' נהרות כו'. כע"ל ומלת חון למחוק:

דף נה:

גמרא תניא רמ"א יובל שמו כו' ולמה נקרא שמו פרת כו'. בזה א"ש בפשיטות הספרי בפ' עקב פיסקא ל"ח "ובבל שותה מן הנהר יובל" והמפרש ז"א תמה להרי בבל מפרת הוא שותה והעלהו בע"ע ע"ש:

רש"י ד"ה והנהר הרביעי. דכחד מינייהו חשיב ליה. כע"ל:

תד"ה הוא. ששמו פרת מקודם שמתחיל כו'. כע"ל:

תד"ה מסייע. אע"ג דשמואל איירי בכל הנהרות כו'. ולעל"נ לגם שמואל כוונתו על פרת להוא נקרא נהר סתם כגנות עלי נהר (במלבר כ"ל:ו') מתרגמינן לעל פרת וכן עול רבות:

בא"ד והוא רמיא כו'. נראה להוא לשון רוממות. ויותר נכון להגיה רביא:

תד"ה מטרא. מכה עמוד האור על גבי וורדי דג"ע כו'. כע"ל:

תד"ה שמא. דבירושלמי קאמר והים לרחצה לכהנים בו. כע"ל והוא פסוק בל"ה (ב ל ו):

בא"ד מאחר שנפסקו מן המעיין ובהדיא כו'. כע"ל ומלת שמטהרין למחוק:

בסה"ד הא באשבורן מטהרין אע"ג דאיכא למיחש לרובא זוחלין. כ"נ לע"ל:

תד"ה אין. (לף נו) וי"ל משום לאם אתא כו' א"כ גם כל הזמנים נמי כו'. כ"נ לע"ל:

בא"ד וי"ל כו' דהני ד' נהרות (ר"ל לחשיב שם במסכת פרה) מלליין לא"י גבוהה כו'. ר"ל שהם בא"י כמש"כ הר"ש שם מגמרא לב"ב:

בא"ד ובמה מקדשין מ"ח בע"פ ואמרינן בפסחים דיש טבילה לזב בע"פ. כ"נ לע"ל כי זה הוא קושיא בפ"ע מטבילת זב לבעי מים חיים:

בא"ד ימתין עד שתצל. כ"ה הגי' שלפנינו שם:

בא"ד וזחילת הנהרות אינן קטפרס כו'. כע"ל:

בסה"ד ודאמרינן בריש מכות כו'. כע"ל:

דף נו.

גמרא איזהו אתנן שנכנס לדיר להתעשר כו'. ומוקי לה כשנתנו לה במעי אמו. וק"ל להא כשנולד מיקרי שינוי כלאיתא בריש הגוזל עצים ובאתנן לרשינן בתמורה (ל ב) הם ולא שינוייהם אליבא לב"ה. וי"ל לע"כ לא שרינן שינוייהם אלא בחטין ועשאן סלת וכו' אבל עובר ונולד לא מיקרי שינוי לענין זה למעיקרא בהמה והשתא בהמה כלאמרינן במסכת עבולת כוכבים (מז). אע"ג לגבי גזלן הוי זה שינוי. כבר חלקו התוס' בינם שם (מו ב) בל"ה כל האסורין. והא ללרשינן בתמורה (שם) הם ולא וולמותיהם אף לב"ש והתוס' בב"ק (ר"ל סו) כתבו לאף בעיברה ואח"כ נתן לה. התם היינו כשנתן לה גם האם לעיקר לעתה עליה כמש"כ התוס' שם ובתמורה שם. וללישנא קמא בע"ז שם למלמה שינוי לעובר לחטים ועשאן סלת. מ"ל אתנן שנכנס לדיר להתעשר במחוסר זמן ולא כר"ש:

רש"י ד"ה ופריך והא בבכור כתיב. ועוד בכור קדוש כו' שהרי משעה שנולד קדוש. ק"ל הלא מ"ל לאקני ליה משעה שיצא רובו. עי' כה"ג בתמורה (כה):

תד"ה א"ק כן תעשה. כע"ל וכן לקמן:

בסה"ד דבכור לא שייך עשיית קדושה. כן העתיק התוי"ט:

דף נו:

במשנה האחין השותפין. כ"ה הגי' במשניות בל"ו וכ"נ מפרש"י ועיין תוי"ט בספ"ק לשקלים:

גמרא ת"ר יהיה לך ולא של שותפות. המרשים לבמלבר השתבש לכינוי לך לשם שב על אהרן כללרשינן לעיל (נא) במשנה יהי' לך אך פלה תפלה עפרש"י שם. אבל הכא הכוונה על פסוק אשר יהיה לך הזכרים (שמות י"ג:י"ב) וכלפרש"י:

שם אם אינו ענין לבכור כו' דהא כתיב ובכורות בקרכם וצאנכם כו'. וכ' התוי"ט לאיפכא ל"ל כו'. והתו"ח כ' לרבויי שותפות במעשר ל"ע למה"ת לומר לפטירי ע"ש. ול"נ לצריכה ללא נילף העברה העברה מבכור עי' לקמן מ"ח בתוי"ט:

רש"י ד"ה וכשחייבין במע"ב. דלא הוו כשותפות. כע"ל:

רש"י ד"ה פטורין מן הקלבון. שני. משמע לקלבון א' מיהא חייבין. וכ"נ שפי' התוספות לעיל (נ ב) סל"ה למזלבנא. ונראה לזהו כת"ק לר"מ בפ"א לשקלים מ"ו. אבל בחולין פירש רש"י לפטורין לגמרי וכן פי' הרע"ב כאן ושם. והתוי"ט במחכ"ת ל"ל שם בזה:

רש"י ד"ה קנו בתפוסת הבית. והאי קנו כו' אלא קנו שנפלה להם בהמה מאביהם. לכאורה ה"נ לאף אם קנו ממש בהמות מכספים שהניח להם הוולדות שלהן חייבים במעשר ועי' תוי"ט ספ"א לשקלים מש"כ בשם הרמב"ם:

דף נז.

גמרא תחת אמו פרט ליתום. התוי"ט תמה מלוע בכ"מ לחשיב התנא פסולי לקלשים השמיט למיחשיב יתום להלא עיקר פסולו בקלשים כתיב ע"ש ולחק בישובו. והנה תמיהתו חזקה ותירוצו חלוש. גם מה שהבין בהשגת הראב"ל שקושייתו איננה מוסבת על הרמב"ם לבל כי אם גם על המשניות כו' ונסתייע מלשונו שכ' מ"ט לא תני כו'. נ"ל לט"ס הוא וע"ל מ"ט לא מני וכ"נ מהלח"מ ע"ש ובמל"מ. ולענין תמיהתו נלע"ל לבאמת ס"ל לתנא למתניתין ליתום אינו פסול בקלשים. וכ"מ לי מהא לספ"ז ללא חשבינן בין הפסולין בבהמה וכשרים באלם. להכי אשכחנא במכילתא סוף פרשת בא שמעון ב"ע אומר כו' לפי שהוא אומר כל אשר יעבור כו' שומע אני אף היתום במשמע. והלין נותן מה אם בע"מ כו' יתום שהוא כשר לגבי מזבח כו' נאמר כאן עברה כו' ע"ש והרי לב"ע כשר לגבי מזבח. ומ"מ מולה לא"נ לליר להתעשר מהעברה העברה. לכן איננו רחוק בעיני שגם תנא למתניתין סבר כוותיה ונכון בעז"ה. רק לק"ק לפ"ז מאי למייתי הגמרא לפרושי טעמא למתניתין מהא לתחת אמו פרט ליתום:

שם כל שהמום פוסל בו כו'. כע"ל בל"ו:

שם טומטום ואנדרוגינוס קסבר ספיקא הוא רשב"י אומר כו' קסבר בריה הוא כו'. התוי"ט הקשה על הרמב"ם לפסק לבריה הוא ואפ"ה ל"פ כרשב"י ע"ש. ול"נ להכא שאני לכתיב ועאן ולרשינן ליה בר"פ לכל עאן אחד הוא ואנדרוגינוס אטו משום למיפקע מכלל זכר ונקבה מיפקע נמי מכלל עאן בתמי' וכה"ג אר"א בברייתא לעיל (מב) עוף הואיל ול"נ בו זו"נ אין אתה מוציא טוא"ג מביניהם ואף להתם ל"פ הרמב"ם כר"א. הכא אית לן לרשה לועאן כלאמרן. והגמרא לרווחא למילתא אמרה לפליגי בספיקא וברי' וכה"ג מצינו בכ"מ:

רש"י ד"ה ואי לא יליף. מח"ז ויתום מנ"ל. ל"י מלוע שביק לכלאים ויו"ל הנזכרים ראשונה:

דף נז:

רש"י ד"ה נתגלתה. כל זמן שהעור קיים. כע"ל:

רש"י ד"ה והכתיב כנף. וכי בראת כנפים כו'. כע"ל:

במשנה רבי אלעזר ורש"א כו'. כנ"ל בל"י וכן בתוספות:

שם חמשה לפני ר"ה וה' לאחר ר"ה אינן מצטרפין. וכתב הרע"ב אגב כו' תנא נמי האי. ול"נ דאנטריך טובא לגופה משום דבפ"ד דחלה מ"ד תנן קב חדש וקב ישן שנשכו זב"ז ריש"א יטול מן האמצע. אלמא דמצטרפי אהדדי קמ"ל הכא במע"ב דלא מצטרפי ועמש"כ שם בשלהי המסכת בס"ד:

תד"ה בפרוס. ומההיא שמעתא דמגילה עצמה יקשה ל"ל י"ד יום בלא יום המעשה. כ"נ דנ"ל. ור"ל דהלא רשב"ג יליף מהא דנביא עומד בר"ח ומזהיר על פסח דהוי י"ד יום עם יום המעשה:

בא"ד וי"ל דלעולם אין יום המעשה בכלל. לכאורה קשה דהא מלימוד דרשב"ג מוכח דהוא בכלל וכמש"כ בסמוך. ובדברי הט"א במגילה (ל) ד"ה רב אמר יש ליישב זאת ע"ש. ולפלא שנעלם מכ"ת התוס' הזה:

בא"ד מ"מ לדורות ממה שיש להזהיר על כל הפסח. כ"נ דנ"ל:

דף נח.

גמרא ר"ע סבר כו' זימנין דמיקלע ביום ל'. ק"ל דמ"מ נצרך לעולם לעשר בכ"ט דשמא יבואו עדים למחר. ואולי דאם ידעו הסנהדרין עפ"י חשבון דלא יתכן שתראה הלבנה החדשה ביום ל' אז זמן העיסור למחר. והא דקאמר בפרוס החג אע"ג דע"כ צריך לעשר בכ"ט באלול דביום ל' נוהגין יו"ט כדאיתא בר"ה. ואם לא יבואו עדים למחר נמצא דהכ"ט הוא ט"ז ימים קודם החג. י"ל משום דמימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר לכן נקרא כ"ט פרוס החג. אבל מ"מ קשה דהל"ל בכ"ט באלול כמו שאמר ב"ע בכ"ט באדר. וי"ל דנקיט פרוס אגב אחריני. דגם בעצרת לא היה יכול לקבוע בימי החדש כדתני רב שמעי' (בר"ה ו ב):

שם ב"ע לטעמי' דאמר האלולין מתעשרין בפ"ע. ועפרש"י. וק' דהשתא נמי יש לחוש שמא אתי לערבינהו בהנך דמתשרי ואילך בגורן דכ"ט באדר. וצ"ל דלדידי' היה קבוע עוד זמן להאלולין בז' בתשרי (בכדי שהנולדים בסוף אלול לא יהיו מח"ז) והא דלא חשבי' לגורן בפ"ע משום דלא היה רק על האלולים בלבד:

שם ותיפוק ליה דבעינן למעבד הכירא כו'. לר"ש דס"ל מח"ז נכנס לדיר להתעשר היה יכול להקשות טפי דלא ליתי לעשורי הנך דאיתיילידו היום עם הקודמין בהדדי וכמש"כ רש"י לעיל:

רש"י ד"ה כדי שתהא. משהי אינשי כו'. כנ"ל בל"ו:

רש"י ד"ה מצוה. לעשר דליעשר. כ"נ דנ"ל וכוונתו להא דשבת (קיט) עשר בשביל שתתעשר:

רש"י ד"ה באחד בתשרי. ולהכי ל"מ לאחורי כו'. תימה א"כ מדוע לא אחרו מא' בניסן. אלא ע"כ משום דרשב"ג. והכא קאמר הש"ס טעמא לאפוקי מדב"ע:

רש"י ד"ה הואיל והללו. אני איני יודע כו'. כנ"ל:

תד"ה ואי אפשר. י"ל לא הייתי אוסר להקריבו כו'. נראה דר"ל דנהי דטעם דאין מקדישין ביו"ט סגי לאסור לעשר. מ"מ היכא דמעושר כבר שיהא אסור להקריבו משום גזירה דלמא אתי לעשורי כדאיתא בחגיגה (ח) לא שייך אלא אם יש בו איסור דאורייתא:

בסה"ד לא שייך לאיסור כו'. כנ"ל בל"ו:

דף נח:

רש"י ד"ה ונוטל אחד מן האלולין. לא ידע מי נפיק כו'. כנ"ל:

רש"י ד"ה מאי אמרת. באותה שנה עצמה ליצטרפו עמהן כו'. כנ"ל:

במשנה כדי שלא יהו שנים יכולין לצאת כאחת ומונה בשבט א' כו'. כנ"ל וכ"ה במשניות:

שם קפץ אחד מן המנויין כו'. פי' הרע"ב שמנה עשר כו' ונטל העשירי כו'. במחכ"ת ל"ד דלא אמרה הגמרא לקמן (נט ב) לפרש כן אלא דלא להוכיח דינא דרבא מזה. אבל כיון דבאמת קס ליה דיני' יש לפרש המשנה משום מנין הראוי. וכפרש"י:

גמרא ת"ר כל אשר יעבור תחת פרט לטרפה שאינה עוברת. עפרש"י. והתוס' בחולין (קלו ב) תמהו בדרשה זו דא"כ אפילו מן הארכובה ולמטה נמי ולי יש דקדוק עצום הא דנקיט לדרשה זו תיבת תחת הכא דהלא עיקר הדרשה הוא מיעבור. אשר ע"כ נלע"ד לפרש עפ"י מה שראיתי בד"מ ביו"ד סי' ל"ה בראשו בשם התשב"ן שמ"כ בשם הרר"י חסיד שיש להעביר היד ע"ג בהמה אם תשפיל לארן תחת ידו ודאי כשרה. וזהו כוונת הברייתא כל אשר יעבור תחת פרט לטרפה שאינה עוברת תחת. ואח"ז דריש השבט מצוה כו' ונכון בעז"ה:

שם לא מנאן בשבט כו' לא קרא שמו עשירי כו' יהי' קדש מ"מ. נ"ל דבכלל הריבוי הוא אפי' לא מנאן כלל רק שהעבירן א' א' בפתח הדיר. העשירי ממילא קדוש. ודין זה שמעינן מגמרא דלקמן (ס) קסבר עשירי למנין בהמות הוא קדוש וע"ש בפרש"י. ורואה אני שהדברים ק"ו ואפילו רב מארי דלקמן שם יודה בכאן. ועמש"כ שם ראייה לדברי מהרמב"ם ז"ל:

רש"י ד"ה ונטל. עשרה עשרה. עי' כה"ד. אבל הרע"ב חלק הבבא זו לב' ענינים היה לו מאה ונטל עשרה (ר"ל למעשר) או עשרה ונטל אחד ונכון:

תד"ה כשם. ובפרק כה"מ באות מצה מסיים בברייתא דשמעתין כו'. כנ"ל:

בא"ד אין לעשות להוציא עצמו מתרעומתן כו'. כנ"ל:

בא"ד וכל מה שירצה להרבות חשוב עין יפה. כנ"ל:

דף נט.

רש"י ד"ה במחשבה. ולהכי כו' משום דאינו מוציא אותן. כנ"ל ועי' בתוס':

רש"י ד"ה קדוש מאליו. שאם מנה תשע כו'. כנ"ל:

גמרא (בסה"ע) תני תנא קמי' דר"ש כו'. כנ"ל וכדלקמן (ס ב) ובש"מ:

דף נט:

גמרא תשיעי דאכתי לא איברר כו' אע"ג כו'. כנ"ל בל"ו וכמו שמצויין ברש"י:

שם ואם לאו ארבעה ארבעה פטורים וששה מצטרפים כו'. כנ"ל:

רש"י ד"ה אף התשיעי. ובסיפא דהך ברייתא מפרש טעמא כו'. משמע דמפרש דהיא הנותנת כו' הוא מהברייתא. אבל שם פי' מהדר הש"ס כו'. וכ"מ מסיומא דתו לא מידי דאין זה לישנא דברייתא:

רש"י ד"ה והשאר. משום שבשעה שיצאו בפתח אחר. כנ"ל:

דף ס.

גמרא ולישני ליה כגון שמנאן זוגות זוגות. כ"נ דנ"ל:

רש"י ד"ה זכאי אימיה. בשיטת שמועתו דהוא דקאמר לעיל כו'. כנ"ל:

במשנה מה שנדפס בגליון דש"ח עוד בבא אחת מגי' דמשניות. יצאו תשיעי ועשירי כאחת כו'. אמת דבפי' הרמב"ם נמי משמע שהיה לפניו כן הגי' במשנה. אבל מפרש"י מוכח להדיא דל"ג לה שכ' והא דקתני יצאו שניס כאחת לא מיירי מתשיעי ועשירי דהא מתשיעי ואילך קמפרש רבא דינא בגמרא. וכ"נ מהרע"ב מדלא פירשה. והתוי"ט ל"ד כלל במחכ"ת בהעתיקו דברי התוס' דלעיל פ"ב על בבא זו. דהם לא כתבו זאת רק על מימרא דרבא ביצאו שניס בעשירי דהיינו שיצאו עשירי ואחד עשר כאחת ע"ש. אבל על בבא זו לא שייכי דבריהם כלל:

גמרא בשלמא למ"ד למנין שלו הוא קדוש כו' אלא למ"ד למנין בהמות כו'. פרש"י בזה דחוק מאד (מה שהוגה עה"ג דש"ח מלת אלא בפרש"י הוא שבוש) ולולי דמסתפינא ממאור עינינו רש"י ז"ל. הייתי אומר דנ"ל איפכא בשלמא למ"ד למנין בהמות כו' דלעשירי קא קרי ליה כו' אלא למ"ד למנין שלו כו' ויובן כפשוטו:

שם אמר רבא הואיל ואיתי' במנינא פרסאה כו'. והרמב"ם בחבורו פ"ח מהל' בכורות ה"ז כתב בזה הטעם שהעשירי מאליו נתקדש וצע"ג. מ"מ מדבריו ז"ל ראיה גדולה למש"כ לעיל דבלא מנאן כלל העשירי ממילא קדוש:

רש"י במשנה. אבל הכא כו' דקרא לח' ז' ולז' ו' או לט' ח' כו'. נראה דהאי או הוה כמו א"נ ורצה בזה לחלק בע"א דע"כ ל"א בקרא לי' ט' דהוה מעשר אלא בקרא לט' שלפניו ט' או י' אבל בקרא ח' לא:

בא"ד ולא נהירא דא"כ אפי' קרא לעשירי תשיעי נמי כו'. כ"נ דנ"ל:

רש"י ד"ה לענין הבהמות. הוי מיד מעשר בחד מינייהו. כנ"ל:

תד"ה יצאו (בסופו). ספק קדוש ליקרב. ר"ל שלמים כדין אחד עשר שקראו עשירי. וגי' הצ"ק לא מיחוור:

דף ס:

רש"י ד"ה עשירי ואחד עשר מעורבין. לכך יקריבו שניהם כו'. ל"י מדוע פירש אליבא דר"ש דלקמן. ולא כהלכתא דירעו כרבנן. וכמו בעשירי ותשיעי מעורבין דלכ"ע ירעו. והחילוק בינם לעשירי וחולין מעורבין. הוא לענין ללקות על אחד מהן בגיזה ועבודה:

רש"י ד"ה דאלת"ה. ולר"א כו' לא הוה שמיע לי' כו'. לכאורה י"ל דהוה שמיע ליה אלא דמקשה מזה"כ דע"כ אתי לאתויי בב"א וכדמסיק:

דף סא.

גמרא יכול שאני מרבה אף התשיעי אמרת כו'. עמש"כ בס"ד בתמורה (כא):

רש"י ד"ה למאי דס"ל. לדידי דס"ל דטעות מעשר קריבה כו'. כ"נ דנ"ל:

רש"י ד"ה דתניא. ואם זבח שלמים קרבנו אם מן הבקר. כנ"ל:

תד"ה והא. ובפ' התערובות נמי מביא אשמו כו'. הוא שם (עו):

בא"ד נתערבו קדשים בקדשים מב"מ יקרב לשם מי שהוא. כנ"ל:

בא"ד ועי"ל הך דשמעתין כל חד כו' שמא לא מחייב בסמיכה. לכאורה בזה מתורן ג"כ הא דמביא אשמו ולוגו שהביאו לעיל מפ' התערובות. גם לפ"ז יקשה הא דחמשה שנתערבו עורות פסחיהם. וי"ל דש"ה שהוא ספק שמא פטורין הם מקרבן ועי' בדבריהם בזבחים (עה):